आश्वलायनशाखीया

ऋग्वेदसंहिता

पदपाठयुता

Āśvalāyana-Saṁhitā of

The Ṛgveda

With Padapāṭha

प्रथमो भागः
(मण्डलानि १-५)

Volume - I
(Maṇḍalas 1-5)

INDIRA GANDHI NATIONAL CENTRE FOR THE ARTS

Among the twenty-one Śākhā-Saṁhitās of the *Ṛgveda*, as mentioned by Patañjali, only seven Saṁhitās were known by name and among these too, only one Śākala-Saṁhitā was available in printed form so far. Now with the publication of the present editon of the *Āśvalāyana-Saṁhitā* a complete picture of a new Śākhā-Saṁhitā will come to fore for the first time. In comparison to the Śākala-Saṁhitā, the *Āśvalāyana-Saṁhitā* has 212 additional *mantras* among which some occur in the common *sūktas* and others form 16 additional complete *sūktas*. Among these additional *sūktas* special mention may be made of *Kapiñjala-sūkta* (II.44), *Lakṣmī-sūkta* (V.88-89), *Pāvamāna-sūkta* (IX.68), *Hiraṇya-sūkta* (X.130), *Medhā-sūkta* (X.155) and *Mānasa-sūkta* (X.171).

The book in two volumes presents the full text of the *Āśvalāyana Saṁhitā* of the *Ṛgveda* with *padapāṭha*, marked with proper accent marks. The additional *mantras* of the *Āśvalāyana Saṁhitā* followed by their translation in English and Hindi are also provided at the end of the Saṁhitā text.

In a detailed introduction of the text the learned editor has examined the existence of Śākhā-Saṁhitās of the *Ṛgveda* as mentioned by the Purāṇas, Patañjali, Mahīdāsa and other authorities, scrutinising textual evidence in support of them. The focus is, however, on the *Āśvalāyana-Saṁhitā*, with a background on Ācārya Āśvalāyana and exploring the antiquity, treatment of accent and *padapāṭha* of the text by referring to various sources.

आश्वलायनशाखीया

ऋग्वेदसंहिता

Āśvalāyana-Saṁhitā
of
The Ṛgveda

आश्वलायनशाखीया

ऋग्वेदसंहिता

(पदपाठ-विशदभूमिका-अनुक्रमणीद्वय-संवलिता)

प्रथमो भागः

(मण्डलानि १-५)

सम्पादकः

व्रजबिहारी चौबे

इन्दिरा गान्धी राष्ट्रीय कला केन्द्र, नई दिल्ली

Cataloging in Publication Data — DK
[Courtesy: D.K. Agencies (P) Ltd. <docinfo@dkagencies.com>]

Āśvalāyana-saṁhitā.
Āśvalāyana-saṁhitā of the Ṛgveda : with padapāṭha, detailed introduction and two indices / edited by B.B. Chaubey.
2 v. cm.
English and Sanskrit.
Added t.p. title: Āśvalāyanaśākhīyā Ṛgvedasaṁhitā.
Includes indexes.
Contents: vol. I. Maṇḍalas 1-5 — vol. II. Maṇḍalas 6-10.
ISBN 13: 9788185503172 (set)
ISBN 10: 8185503176 (set)

1. Vedas. Ṛgveda. — Criticism, interpretation, etc. I. Chaubey, B. B. (Braj Bihari), 1940- II. Āśvalāyana. III. Vedas. Ṛgveda. IV. Title. V. Title: Āśvalāyanaśākhīyā Ṛgvedasaṁhitā.

DDC 294.59212046 22

ISBN 13: 978-81-85503-17-2 set ISBN 10: 81-85503-17-6
ISBN 13: 978-81-85503-18-9 vol.I ISBN 10: 81-85503-18-4
ISBN 13: 978-81-85503-19-6 vol. II ISBN 10: 81-85503-19-2

सर्वप्रथम भारत में प्रकाशन वर्ष, २००९
© इन्दिरा गान्धी राष्ट्रीय कला केन्द्र, नई दिल्ली

सर्वाधिकार सुरक्षित। इस प्रकाशन के किसी भी अंश का किसी भी रूप में पुनर्मुद्रण, या किसी भी विधि (जैसे – इलेक्ट्रोनिक, यांत्रिक, फोटो-प्रतिलिपि, रिकॉर्डिंग या कोई अन्य विधि) से प्रयोग या किसी ऐसे यंत्र में भंडारण, जिससे इसे पुनः प्राप्त किया जा सकता हो, कॉपीराइट धारक एवं प्रकाशक की पूर्वलिखित अनुमति के बिना नहीं किया जा सक्ता है।

प्रकाशक :
इन्दिरा गान्धी राष्ट्रीय कला केन्द्र
जनपथ, नई दिल्ली - ११० ००१
फोन : (०११) २३३८ १३०३; फैक्स : २३३८ ८२८०
ई-मेल : kalakosa_ed@yahoo.co.in
वेब : www.ignca.nic.in

वितरक :
डी॰के॰ प्रिंटवर्ल्ड (प्रा॰) लि॰
पंजीकृत कार्यालय : 'श्रीकुंज', एफ-५२, बाली नगर
रमेश नगर मेट्रो स्टेशन, नई दिल्ली - ११० ०१५
फोन : (०११) २५४५ ३९७५; २५४६ ६०१९; फैक्स : (०११) २५४६ ५९२६
ई-मेल : dkprintworld@vsnl.net वेब : www.dkprintworld.com

मुद्रक : डी॰के॰ प्रिंटवर्ल्ड (प्रा॰) लि॰, नई दिल्ली - ११० ०१५

Āśvalāyana-Saṁhitā
of
The Ṛgveda

(With Padapāṭha, Detailed Introduction and two Indices)

Volume I
(*Maṇḍala*s 1-5)

Edited by

B.B. Chaubey

Indira Gandhi National Centre for the Arts
New Delhi

Cataloging in Publication Data — DK
[Courtesy: D.K. Agencies (P) Ltd. <docinfo@dkagencies.com>]

Āśvalāyana-saṁhitā.
Āśvalāyana-saṁhitā of the Ṛgveda : with padapāṭha, detailed introduction and two indices / edited by B.B. Chaubey.
2 v. cm.
English and Sanskrit.
Added t.p. title: Āśvalāyanaśākhīyā Ṛgvedasaṁhitā.
Includes indexes.
Contents: vol. I. Maṇḍalas 1-5 — vol. II. Maṇḍalas 6-10.
ISBN 13: 9788185503172 (set)
ISBN 10: 8185503176 (set)

1. Vedas. Ṛgveda. — Criticism, interpretation, etc. I. Chaubey, B. B. (Braj Bihari), 1940- II. Āśvalāyana. III. Vedas. Ṛgveda. IV. Title. V. Title: Āśvalāyanaśākhīyā Rgvedasaṁhitā.

DDC 294.59212046 22

ISBN 13: 978-81-85503-17-2 set ISBN 10: 81-85503-17-6
ISBN 13: 978-81-85503-18-9 vol.I ISBN 10: 81-85503-18-4
ISBN 13: 978-81-85503-19-6 vol. II ISBN 10: 81-85503-19-2

First Published in India in 2009
© Indira Gandhi National Centre for the Arts, New Delhi.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or any information storage or retrieval system, without prior written permission of both the copyright owner, indicated above, and the publisher.

Published by:
Indira Gandhi National Centre for the Arts
Central Vista Mess, Janapath, New Delhi - 110 001
Ph: (011) 2338 1303; Fax: 2338 8280
E-mail: kalakosa_ed@yahoo.co.in Web: www.ignca.nic.in

Distributed by:
D.K. Printworld (P) Ltd.
Regd. office: '*Srikunj*', F-52, Bali Nagar
Ramesh Nagar Metro Stn., New Delhi - 110 015
Phones : (011) 2545 3975; 2546 6019; *Fax* : (011) 2546 5926
E-mail: dkprintworld@vsnl.net *Web*: www.dkprintworld.com

Printed in India by: D.K. Printworld (P) Ltd., New Delhi - 110 015

Foreword

We are very happy to place before the scholars, especially those interested in the Vedic studies, this complete Saṁhitā of the *Ṛgveda* belonging to the tradition of the Āśvalāyana school. Besides the Śākala-Saṁhitā, which is termed as *the* Ṛgveda, two more Saṁhitās are presently available in the form of manuscripts in India, namely those of Āśvalāyana and Kauṣītaki (or Śāṅkhāyana). Of the 21 Saṁhitās of the Ṛgveda mentioned in the Mahābhāṣya of Patañjali, it appears that only five, viz. Āśvalāyana, Śāṅkhāyana, Śākala, Bāṣkala and Māṇḍūkāyana could preserve their tradition and developed schools. The Saṁhitā and the Brāhmaṇa of the very old school of Bāṣkala seem to have been existent till at least 16th *c*. as they find mention in the list of the books of the personal library of Kavīndrācārya, but the school is now survived only by its Upaniṣad, which, by the way, was also accepted for translation into Persian by the Pandits of Dara Shukoh in the *Sirre Akbar*.

The tradition of the recitation of the Āśvalāyana-Saṁhitā is completely lost and there is not a single Pandit at present in India who is competent to recite it in the way in which it could perhaps have been recited in the past. However, with Kauṣītaki, we are in a more fortunate situation as we still have at least three Pandits living in Banswara (Rajasthan), who have originally migrated from Gujarat. They know the traditional technique of recitation well and know a couple of Sūktas and Mantras by heart, although not the whole Saṁhitā. However, with the help of written text and a little practice, they are able to render it fairly well.

Āśvalāyana is the largest of all the Ṛgvedic Saṁhitās that we possess at present. It contains 212 additional *mantra*s over and above the common Śākala Saṁhitā. The 80 Bālakhilya *mantra*s found in the Śākala Saṁhitā and not considered to be genuinely forming part of that Saṁhitā, are also believed to have been taken over from the Āśvalāyana School. All the Bālakhilya Sūktas except one consisting of 3 *mantra*s are found in the Āśvalāyana as well. Thus we may say that the Āśvalāyana has 212+77 = 289 additional verses *vis-à-vis* Śākalya, all of which are given at the end of the present text and translated.

Most important among the additional verses in the Āśvalāyana are certainly the *Mahānāmnī ṛk*s which play a very important role in the Vedic ritual and are found quoted *verbatim* in the *Aitareya Brāhmaṇa* yet, they are conspicuously absent in the Śākala-Saṁhitā. This may be a strong argument for establishing the connection of the Aitareya branch of the Ṛgveda with the Saṁhitā of Āśvalāyana.

A glance at the additional Mantras of the Āśvalāyana will convince any Vedic scholar that they are of later origin. Barring a few, the majority of them have been composed in a language and in metres which developed in the later phase of Vedic period. Many of them have precative nature or are magical charms, prayers (e.g. Śrīsūkta) or benedictions. They seem to have been addded to the corpus of the Saṁhitā when Vedic religion was slowly turning into Hinduism.

The question about provenance and place of origin of the Āśvalāyana Saṁhitā is quite interesting. About Śākala we are almost sure that it was compiled in north-west of India in the *janapada* (country) of Madras which had Śākala (Śākala-koṭa i.e. Sialkot of today, presently in Pakistan) as its capital. And though it is tantalizing to connect the group of Āśvalas with the *assoi* (<aśvakas, *la* and *ka* are interchangeable diminutives) mentioned by the Greek historians who inhabited the north-western part of India and took on the army of Alexander, yet I would completely agree with the editor of this Saṁhitā who wants to place its origin somewhere in eastern Uttar Pradesh. The mention of the confluence of Gaṅgā and Yamunā (*sitā-asitā*, cf. sūkta X.75, p. 911) at Prayāga and that of the river Narmadā, besides many other internal evidences found in the additional verses, point towards this fact. Vivid narration of the story of Hariścandra, a king of Ikṣvāku dynasty of Ayodhyā and an ancestor of Lord Rāma, found in the Aitareya Brāhmaṇa which is clearly associated with Āśvalāyana, also points towards this fact.

Prof. B.B. Chaubey has earned a great name and fame for his singular contributions to various fields of Vedic studies. He has spared no efforts or pains in editing the text and to make it useful for Vedic scholars not only by writing an erudite introduction to it, but also by adding many useful appendices at the end. He deserves congratulations of all of us.

G.C. Tripathi
HoD (Kalakosa)

Preface

It gives me immense pleasure to present in the hands of Vedic scholars the critical edition of the *Āśvalāyana Saṁhitā* (*ĀśvS*) of the Ṛgveda, published for the first time. It was in 1990 when I had gone to Jodhpur to attend a seminar, organized by the Rajasthan Pracyavidya Pratisthan (RPVP), Jodhpur, that to my great pleasure, it came to my notice that some MSS of the *ĀśvS* were at the Alwar Branch of the Pratisthan. I requested Dr Padmadhar Pathak, the then Director of the RPVP, Jodhpur to make me available the photostat copies of the MSS of the *ĀśvS*, deposited there. Due to his efforts, I could get the photostat copies of the 8 *Aṣṭaka*s. I went through those MSS and noticed some additional *mantra*s and *sūkta*s in them, some marked with accent and some without accent-marks. I compared those additional *mantra*s with the Poona edition of the *Khila*s, edited by Dr Kashikar. I found that almost all the *mantra*s were given in the *Khila*-text. These *mantra*s were not found in the *ṚVŚ*. It struck to my mind that when these additional *mantra*s were given at definite places, they must have been forming the integral part of the *ĀśvS*, which once existed. At that time, I was assigned by the Uttar Pradesh Sanskrit Sansthan, Lucknow to edit the first volume, the *Veda-Khaṇḍa* under a huge project of preparing *Sanskrit Vāṅmaya kā Bṛhad Itihāsa* in 18 volumes under the general editorship of Pt. Baldeva Upādhyāya. I for the first time, on the basis of Alwar MSS, prepared in detail an account of the *ĀśvS* and that was published in the said volume.[1] Again the same account of the *ĀśvS* with some revision was published in our Institute Journal.[2] In a Seminar organized by the BORI, Poona, I presented a paper on "Some Salient Features of the *Āśvalāyana Saṁhitā*", discussing some new problems related to some additional MSS of the *ĀśvS* which Dr Kashikar had mentioned in the Introduction of his *Khila*-edition.

It was in my mind to prepare a critical edition of the *ĀśvS,* but due to lack of sufficient MS-material as well as a living tradition of Āśvalāyana-Śākhā, it was not possible to bring out the critical edition of a Vedic text, especially belonging to a particular *śākhā* which was almost extinct. Moreover, at that time, I was busy in preparing critical editions of some important texts of Vādhūla Śākhā, viz. the *Vādhūla-Smṛti, Vādhūla-Anvākhyānam, Vādhūla-Yajñaprāyaścittam* and *Vādhūla-*

1. *Sanskrit Vāṅmaya Kā Bṛhad Itihāsa; Veda-Khaṇḍa*, vol. I, ed. B.B. Chaubey, Lucknow, 1996, pp. 110-22.
2. Prof. B.B. Chaubey, "The *Āśvalāyana-Saṁhitā* of the Ṛgveda", *VIJ* vol. XXX, pt. i-ii, 1997, pp. 3-28.

Gṛhyāgamavṛttirahasya. After bringing out the critical editions of the above texts[1] belonging to Vādhūla tradition, again it came to my mind why should I not prepare, at least, a popular edition of only the additional *mantra*s and *sūkta*s as found in the Alwar MSS. I started to work on this line. There were two types of additional *mantra*s, one occurring in the common *sūkta*s of both *ĀśvS* and *ṚVŚ* and second the complete *sūkta*s which were absent in the *ṚVŚ*. I prepared a hand-copy of both types of additional *mantra*s.

At that time, I was in close contact with IGNCA since 1995 through delivering lectures on Manuscriptology in various workshops, organized by the Centre. I wanted that this Project of preparing critical edition of *ĀśvS* could be undertaken by the Centre. When Prof. G.C. Tripathi, took charge as the Head of the Kalākośa Division, he often used to ask about the progress of the work and inspired me to complete the work. To my great pleasure, Dr N.D. Sharma informed me that my project of preparing critical edition of the *ĀśvS* has been accepted by the IGNCA. After receiving his letter, I concentrated upon this project. To give a definite shape to the project for its successful completion, Dr V.S. Shukla requested me to supply some informations regarding the numbers of MSS, the extent of the *AśvS*, and any help from the Centre required to complete the work. After receiving that letter I met Prof. Tripathi and showed him the copy of the additional *mantra*s and *sūkta*s of the *AśvS,* which I had prepared at that time. I told him that I had only a single MS of each *Aṣṭaka* of the *ĀśvS.* I requested him to supply me all the available MSS of the *ĀśvS,* deposited at RPVP, Alwar. He very kindly acceded to my request and arranged to make me available all the MSS of both *Saṁhitā* and *Padapāṭha* which the Centre had microfilmed from Alwar Collection. After receiving a huge number of MSS of both *Saṁhitā* and *Padapāṭha*, I changed my mind to bring out the edition of not only the additional *mantra*s and *sūkta*s, occurring in the Alwar MSS, but to edit the entire *ĀśvS* with *Padapāṭha* on the basis of those MSS. Now I am happy to present the entire text of the *AśvS* in two volumes with detailed introduction, English and Hindi translations of the additional *mantra*s and two indices.

With the publication of this edition a complete picture of the *ĀśvS* has come to fore for the first time. We may notice the following distinctive features of the *ĀśvS* in comparison to the *ṚVŚ*:

---

1. All published from Katyayan Vedic Sahitya Prakashan, Hoshiarpur, except *Vādhūla Gṛhyāgamavṛttirahasya* which was published by the National Mission for Manuscripts, Delhi under Kṛtibodha Series no. 1, 2006.

(i) The *ĀśvS* like *ṚVŚ* follows two systems of division — *Maṇḍala*-division and *Aṣṭaka*-Division. It has 10 *Maṇḍala*s each *Maṇḍala* sub-divided into *Anuvāka*s and *Sūkta*s. It has 8 *Aṣṭaka*s, each *Aṣṭaka* containing 8 *Adhyāya*s, and each *Adhyāya* divided into *Varga*s, as is evident from the mention of the *Maṇḍala*s, and the *Aṣṭaka*s both in the MSS. The difference is in the number of *mantra*s and *Varga*s as shown in the following chart:

Maṇḍala	Mantras in *ṚVŚ*		Additional Mantras	Mantras in *ĀśvS*
I	2006	+	10	2016
II	429	+	5	434
III	617	,	,	617
IV	589	,	,	589
V	727	+	31	758
VI	765	+	3	768
VII	841	+	10	851
VIII	1716	–	3	1713
IX	1108	+	25	1133
X	1754	+	128	1882
TOTAL	**10552**	+	**212-3=209**	**10761**

Differences of *Vargas* in *Adhyāyas*

Aṣṭakas	*Saṁhitās*	*Adhyāyas* 1	2	3	4	5	6	7	8	*Vargas* of *ṚVŚ*	*Vargas* of *ĀśvS*
I	*ṚVŚ*	37	38	35	29	31	32	37	26	265	265
	ĀśvS	”	”	”	”	”	”	”	”		
II	*ṚVŚ*	26	27	26	29	29	32	25	27	221	224
	ĀśvS	”	”	”	”	31	”	”	28		
III	*ṚVŚ*	34	26	31	25	26	30	27	26	225	225
	ĀśvS	”	”	”	”	”	”	”	”		
IV	*ṚVŚ*	33	28	31	36	30	25	35	32	250	252
	ĀśvS	”	”	”	38	”	”	”	”		
V	*ṚVŚ*	27	30	30	30	27	25	33	36	238	239
	ĀśvS	”	”	”	31	”	”	”	”		

Aṣṭakas / *Saṁhitās*		*Adhyāyas* 1	2	3	4	5	6	7	8	*Vargas* of *ṚVŚ*	*Vargas* of *ĀśvS*
VI	*ṚVŚ*	40	40	49	54	38	38	39	33	331	330
	ĀśvS	,,	,,	,,	53	,,	,,	,,	,,		
VII	*ṚVŚ*	41	33	26	28	33	28	30	29	248	253
	ĀśvS	,,	37	,,	,,	34	,,	,,	,,		
VIII	*ṚVŚ*	30	24	28	31	27	27	30	49	246	267
	ĀśvS	,,	,,	,,	,,	,,	,,	36	64		
Total No. of *Vargas*										**2024**	**2055**

(ii) *ĀśvS* has 15 complete additional *sūkta*s comprising 172 *ṛk*s and 40 additional *ṛk*s in the common *sūkta*s, spread over all the *Maṇḍala*s, except 3rd and 4th which do not have any additional *mantra*.

(iii) The system of marking accent in both the *ĀśvS* and *ṚVŚ* is the same, the difference being only in the case of short *kampa* where it has been shown by the sign of *svarita* on the syllable preceding the figure १ e.g. अप्स्वं१न्तः (अप्स्व१न्तः-*ṚVŚ*). In the *ṚVŚ* once a long *kampa* has been shown as ये१रा (X.78.4), whereas in the *ĀśvS* it has been shown as ये३रा (X.78.4) as in the case of other long *kampa-svara*s. In the *Padapāṭha* threefold system of *Avagraha* has been followed throughout in the present edition.

(iv) The numbering of the *sūkta*s of each *Maṇḍala* has been shown in continuation. If an additional *sūkta* occurs in *ĀśvS* and that *sūkta* is not found in the *ṚVŚ*, the serial number has been shown in continuation, but to show the novelty of the *sūkta* it has been marked with star '★' sign. In such *sūkta*s, the *ṛk*s have also been shown by star (★) mark after the serial number of each *ṛk*. But when the serial numbers of the subsequent *sūkta*s differ the original number of *ṚVŚ* has been shown in bracket to facilitate the reader to know the exact *sūkta* number of the *ṚVŚ,* too.

(v) The additional *ṛk*s. occurring in the common *sūkta*s, too, have been marked with the sign of star (★) to show that it does not occur in the *ṚVŚ*. In one common *sūkta*, the additional *ṛk* (*ĀśvS* X.75.6) occurs in the midst of the *sūkta*, affecting the number of the remaining *ṛk*s of the *sūkta*. Here the original numbers of the remaining common *ṛk*s of the *ṚVŚ* have been shown within brackets.

(vi) After the *Mahānāmnī ṛks* and *Purīṣapadas*, the *ĀśvS* gives the text अग्निर्देवेद्ध। विदा मघवन् विदोम्॥ (*ĀśvS* X.200.12). Here the text अग्निर्देवेद्धः, I think, is a *pratīka* of the entire group of 11 *nivids*, almost, common to the followers of all the *śākhās* of the *ṚV*. These *nivid-mantras*, are in Yajus-form and they belonged to pre-Ṛgvedic period.[1] The texts of *nivid-mantras* were edited by Scheftelowitz, in his *Die Apokryphen,* Kashikar in his edition of *Khilas*, and S.P. Niyogi in his edition of *Nivids*.[2] Since none of the Alwar MSS gives the full text of the *nivid-mantras*, I did not include them in the present edition.

(vi) While editing the text I faced many problems regarding accents. Most of the *mantras* were not marked with accent. Among *mantras* which were marked with accent, many of them differed from one text to another. Many of them were wrongly marked. In the case of *padas* in additional *mantras*, which were wrongly marked or left unmarked, I followed the accent of the common *padas*, occurring elsewhere in the *ṚV*. If that word was not found in the *ṚV* but found in other printed Vedic texts, I accepted them as such. In the case of *padas* which were quite peculiar to Vedic tradition, I followed the accent as suggested in *VP,* published from VVRI, Hoshiarpur. There were certain compound words which were very peculiar to Vedic texts and were differently marked. I followed the accent as given, or suggested by the editors of *VP*. For example —

आदित्यरथवेगेन (I.191.18), गरुळपक्षनिपातेन (I.191.18),
हस्तिनादप्रमोदिनीम् (V.88.3), नवनागसहस्रबलः (VII.56.4),
संकीर्णनागाश्वपतिः (VII.56.7), वृषलीमिथुनसंगमात् (IX.68.5),
सर्ववर्णगमनमिथुनसंगमात् (IX.68.6), ग्रहनक्षत्रमालिनीम् (X.128.4),
बैल्वपत्रकृतामाला (X.128.8), अजातपुत्रपुत्रायाः (X.145.2),
कैलाशशिखराभासं (X.171.24), हिमवद्गिरिसंस्थितम् (X.171.24),

etc. These words were marked with accent neither in the MSS nor in Poona edition. In Satavalekar edition they were wrongly marked.

(vii) While giving the text in the body of the additional *mantras* of *ĀśvS*, I have mostly relied upon the Alwar MSS, which were in my possession. But at

1. B.B. Chaubey, "Literary Tendencies of the Early Ṛgvedic Period," *VIJ* vol. xxv, pts. i-ii, 1987, (pp. 1-11).
2. S.P. Niyogi, *A Critical Study of the Nivids*, Kolkata: Firma K.L. Mukhopadhyaya, 1961.

places where the MSS readings did not appear correct, or were doubtful, I accepted the readings of other printed editions of the *khila*s or the *mantra*s in printed editions of other similar Vedic texts. In recording the variant readings from other popular texts like पञ्चामृ-ऋमं-औंध-सुप-ऋब्र-आचं-आसू-ऋब्र-ऋमं-धसिं-प्रर-मंदी-शा-संकौ, I fully depended upon Kashikar's edition of *khila*s in which he had recorded textual variants from them. I also depended upon the readings noted by Kashikar from other printed editions of the *khila*s by Max Müller, Aufrect, Scheftelowitz, Mumbai-edition and the MSS of the *khila*s deposited at British Museum, and India Office Library, London. For recording textual variants from other printed Vedic texts, I physically consulted those texts and, at places, where they seemed to be correct in comparison to MS-readings, I accepted them.

(viii) Neither any MS of the *ĀśvS,* nor any printed text of the *khila*s gave *Padapāṭha* to the additional *mantra*s. Absence of the *Padapāṭha* was regarded as one of the main factors for the additional character of the *mantra*s. But when I saw a definite system of marking *kampa-svara* in the MSS of the *ĀśvS* and that of showing threefold system of *Avagraha* in the MSS of the *Padapāṭha* in common *sūkta*s, this made me confident that there must have been a different system of *Padapāṭha,* followed throughout the text. Since the separate *Saṁhitā*-text of the *ĀśvS* was not edited, the additional *mantra*s remained without *Padapāṭha*. I have rendered the *Padapāṭha* of the additional *mantra*s following the same principle of *Padapāṭha,* followed in common *mantra*s in the *ĀśvS*. While rendering *Padapāṭha* of additional *mantra*s, I faced some problems regarding the breaking of compound words, which were typical on account of their having more than two components. In such cases, I got help from the *VP*. It may be pointed out that the Word-Index of *Khila*s, as given by Kashikar in the Fifth volume of the *ṚV*, could not help me in this regard, because compound words were not shown in bifurcated forms with *Avagraha*-sign as in the case of the *Padapāṭha* of the common words.

(ix) I have given the English and Hindi Translations of the additional *mantra*s of the *ĀśvS,* separately at the end of the text along with the *mantra*-text, keeping in view the convenience of the readers.

(x) This edition is appended with two Indices. The first Index gives the *pada*-text of the additional *mantra*s with proper accent-marks, as shown in the *Padapāṭha.* In separation of compound words the *avagraha* sign has been

shown in three ways as per the system followed in the MSS of the *ĀśvS-Padapāṭha* —

(a) In the *nitya-samāsa* with इव as a second member, whether preceded by a word ending with *visarga* or not, separation has been shown by the usual *avagraha*-sign (ऽ).

(b) If the first component of the compound ends with *visarga*, separation is throughout shown by putting figure 2, after *visarga*.

(c) In all other cases separation has been shown by putting the sign of zero ('o') between the two components. It may be pointed out that this unique system of showing *avagraha* is not found in any other text of the *Padapāṭha*, printed so far.

The second Index gives the *pratīka*s of all *mantra*s of the entire *ĀśvS*. However, for the additional *mantra*s, which are not found in the *ṚVŚ*, their *pratīka*s have been shown with star-mark (★) to make distinction from other common *mantra*s, found in both *ĀśvS* and *ṚVŚ*.

(xi) The antiquity of the additional *mantra*s is generally doubted by most of the scholars on account of their being mentioned as *khila*s in later tradition. But this view has been rejected by the tradition itself saying that *khila* does not mean 'non-Vedic.' This word *khila* has been used in tradition to denote such *mantra*s which were found in other *śākhā*s, but not in one's own *śākhā*. This is *khilatva* of a *khila*. Most of these *mantra*s are found in later Brāhmanic traditions and the Saṁhitās of the other Vedas like *SV*, *AV*, *Tait.S.* It means they existed once in their *śākhā*s. But due to extinction of their own Śākhā-Saṁhitās, they became scattered and began to be regarded as *khila*. But when they are found in MSS at their proper places, their existence in the *Saṁhitā* cannot be doubted. Moreover the entire tradition holds them as Vedic. In *VP* they have been registered under *Sāṁhitā-Khaṇḍa,* not in Brāhmaṇa- or Upaniṣad- or *Vedāṅga-Khaṇḍa*s. The antiquity and authenticity of these additional *mantra*s have been discussed in detail in the Introduction[1] of the present edition. Some of the *mantra*s of *Lakṣmī-Sūkta*, *Mānasa-Sūkta*, *Rātri-Sūkta* may have been composed and incorporated in Śākhā-Saṁhitās at a very late period. However, they were regarded as authentic in tradition. For example, the *mantra* of the *sūkta*s (X.128.23),

1. Vide, Intro. Section 9, pp. 38-53.

referring to the deity, seer and metre of the hymn says that Kuśika Saubhari is the *Ṛṣi*, *Rātri* is the deity invoked in the *sūkta* and metre is *Gāyatrī*. Here it may be pointed out that none of the verses of the *sūkta* is in *Gāyatrī* metre, but as per a popular practice to mention the metre the verse might have been later included in the hymn. Their character as a later composition cannot be doubted.

Acknowledgement

I take this opportunity to express my sense of gratitude to the institutions, scholars and well-wishers who rendered their co-operation in several ways for the completion of the Project which I had undertaken. First of all I am very much thankful to the authorities of the RPVP, Alwar and its the then Director Late Dr Padmadhar Pathak who very kindly made me available the xerox copies of the MSS of the eight *Aṣṭaka*s of the *ĀśvS,* before I started the project. I am further very much thankful to the authorities of IGNCA, specially Dr Chinmaya R. Gharekhan, the President of the IGNCA Trust, Dr K.K. Chakravarti, the Member Secretary, and Prof. G.C. Tripathi, who very kindly initiated the project on Documentation of Vedic recitation and rituals and within the sphere of the present project they have accepted to bring out the critical edition of the complete text of the *ĀśvS* with *Padapāṭha* and provided all financial assistance to me for this project. I am also grateful to Dr Kapila Vatsyayan, a spirit, an inspiration, a vision, and a guide behind the IGNCA for her taking keen interest in publications of the Vedic texts under Kalāmūlaśāstra-Series of IGNCA.

I am thankful to Dr N.D. Sharma, Dr Vijay Shankar Shukla, Dr P. Jha, Shri S.S. Dogra and other staff members for their providing every sort of help including supply of xerox copies of all the available MSS of the *ĀśvS* and its *Padapāṭha* which they had microfilmed from the Palace Library Alwar for IGNCA. If these MSS were not supplied to me, I could not have completed this project successfully.

I am also thankful to my friends and well-wishers like Dr T.N. Dharmadhikari, Vedamurti Nanaji Kale, Dr H.G. Ranade, Dr. Giridhari Lal Sharma, Prof. Samiran Chandra Chakravarti, Dr Naba Narayana Bandyopadhyaya, who were very much anxious and always asking me about the completion of the present edition.

It is also my pious duty to express my gratitude to the editors and authors of Vedic texts, whose editions, and works, I utilized for the present edition. I specially express my indebtedness to Late Prof. C.G. Kashikar, for his edition of *khila*s, I very much depended upon. I also express my homage to the Late Acarya Vishva Bandhu

Shastri and his team of Vedic Pandits, who had compiled the *VP* (A Vedic Word Concordance) in 16 volumes which I always consulted in case of doubts regarding accent of a *pada*.

At the end, I would like to place on record my appreciation of the work done by Smt. Sandhya, Dr Aruna Shukla, Shri Krishna Kumar Chaubey and Smt. Neelam Pathak, who assisted me in preparing of various Indices, press-copy, transcription and collation work, typesetting and finally the checking of the proofs. I always wish for success in their career.

Last but not the least, I am very grateful to His Holiness Srimath. U.Ve. Prasanna Venkatachariar Chaturvedi Swamy, Sri Ramanuja Mission Trust, Chennai, by whose grace I could go to Kaṭṭavakam, Kanchipuram to have a *darśana* of Lord Viśvarūpa Lakṣmī Narasingha Svāmī and there through Pt. Parthasarathi, the Priest of the Temple, I could physically offer the entire completed original Text of the *ĀśvS* at the Lotus feet of Lord Viśvarūpa Lakṣmī Narasingha Svāmī on 25 February 2008.

I conclude my Preface with homage to our ancient seers, the first makers of Paths of knowledge for all to travel, in their own words:

इदं नम ऋषिभ्यः पूर्वजेभ्यः पूर्वेभ्यः पथिकृद्भ्यः।

— ऋ. १०.१४.१५

Prof. B.B. Chaubey

Vasanta Pañcamī, vs 2065
31 January 2009

Maṇḍala-wise chart of Additional *Mantras* and *Sūktas*

Common Sūktas	*Mantras*
I.191	10 (17-26)
V.49	1 (6)
VI.44	3 (25-27)
X.9	1 (10)
X.75	1 (6)
X.85	6 (48-53)
X.95	1 (19)
X.97	1 (24)
X.103	2 (14-15)
X.106	1 (12)
X.174 (169)	2 (5-6)
X.189 (184)	3 (4-6)
X.192 (187)	1 (6)

Additional Sūktas	*Mantras*
II.44 (New)	5 (1-5)
V.88 (New)	16 (1-16)
V.89 (New)	10 (1-10)
VII. 56 (New)	9 (1-8)
VIII. 58.1-3	Absent
IX.68 (New)	20 (1-20)
IX115 (New)	5 (1-5)
X.128 (New)	23 (1-23)
X.130 (New)	11 (1-11)
X.145 (New)	9 (1-9)
X.155 (New)	9 (1-9)
X.171 (New)	28 (1-28)
X.197 (New)	5 (1-5)
X.198 (New)	3 (1-3)
X. 199 (New)	7 (1-7)
X.200 (New)	13 (1-13)

सन्दर्भग्रन्थानां-संक्षेपसूची

अथर्व	*अथर्ववेदसंहिता*
अल	अलवर हस्तलेख
आउ	आउफ्रेक्ट-प्रकाशित *ऋग्वेदसंहिता* (खिलानि)
आचं	*आह्निकचन्द्रिका*
आपगृ	*आपस्तम्बगृह्यसूत्रम्*
आपमं	*आपस्तम्बमन्त्रपाठः*
आपश्रौ	*आपस्तम्बश्रौतसूत्रम्*
आश्वगृ	*आश्वलायनगृह्यसूत्रम्*
आश्वमंसं	*आश्वलायनमंत्रसंहिता*
आश्वश्रौ	*आश्वलायनश्रौतसूत्रम्*
आश्वसं	*आश्वलायन-संहिता*
आसू	*आह्निकसूत्रावलिः*
ऋग्वि	*ऋग्विधानम्*
ऋप्रा	*ऋग्वेदप्रातिशाख्यम्*
ऋब्र	*ऋग्वेदीयब्रह्मकर्मसमुच्चय*
ऋमं	*ऋग्वेदमन्त्रपाठः*
ऋसं	*ऋग्वेदसंहिता*
ऐआ	*ऐतरेयारण्यकम्*
ऐब्रा	*ऐतरेयब्राह्मणम्*
औंध	औंधनगरे श्रीसातवलेकर-मुद्रित *ऋग्वेद-संहिता* (खिलानि)
कपिसं	*कपिष्ठलसंहिता*
का	काश्मीरप्रान्ते शारदालिप्यां लिखितो *खिलग्रन्थः*
कासं	*काठकसंहिता*
कौसू	*कौशिकगृह्यसूत्रम्*
क्रिप्रसं	*क्रियमाणप्रयोगसंग्रह*
खिल	*खिलपाठः*, पूना
खिलानु	*खिलानुक्रमणिका*
गोगृ	*गोभिलगृह्यसूत्रम्*
गोब्रा	*गोपथब्राह्मणम्*
जूना	*जूनागढ़लिखितपुस्तकम्*
तैआ	*तैत्तिरीयारण्यकम्*
तैब्रा	*तैत्तिरीयब्राह्मणम्*
तैसं	*तैत्तिरीयसंहिता*
धसिं	*धर्मसिन्धुः*
निरु	*निरुक्तम्*
नृताउ	*नृसिंहतापिनीयोपनिषत्*
पञ्चामृ	*पञ्चामृताभिषेकसूक्तम्*
पा	*पाणिनिसूत्र*
पागृ	*पारस्करगृह्यसूत्रम्*
पूना	पूना संस्करण, *खिलपाठः*
पैप्प अथर्व	पैप्पलाद *अथर्ववेदसंहिता*
प्रर	*प्रयोगरत्नम्*
बृहद्दे	*बृहद्देवता*
मनाउ	*महानारायण-उपनिषद्*
मंदी	*मन्त्रार्थदीपिका*
मंब्रा	*मन्त्रब्राह्मणम्*
मागृ	*मानवगृह्यसूत्रम्*
माश्रौ	*मानवश्रौतसूत्रम्*
मु	मुम्बापुरीमुद्रिता सभाष्या *ऋग्वेदसंहिता*
मैक्स	मैक्समूलर- *ऋग्वेदसंहिता* (खिलानि)
मैसं	*मैत्रायणीसंहिता*
म्यु	लन्दननगरे ब्रिटिशम्युजियम्मध्ये वर्तमानम् *ऋग्वेदसंहिताया* लिखितपुस्तकम्
लाश्रौ	*लाट्यायनश्रौतसूत्रम्*
वासं	*वाजसनेयी संहिता*

वैप	*वैदिकपदानुक्रमकोष:* (होशियारपुर)	शांश्रौ	*शांखायनश्रौतसूत्रम्*
वैसू	*वैतानसूत्रम्*	संकौ	*संस्कारकौस्तुभ:*
शब्रा	*शतपथब्राह्मणम्*	साम	*सामवेदसंहिता*
शांआ	*शांखायन*–आरण्यकम्	सुप	*सुपर्णाध्याय:*
शांक	*शान्तिकमलाकर:*	हिगृ	*हिरण्यकेशिगृह्यसूत्रम्*
शांगृ	*शांखायनगृह्यसूत्रम्*	हिश्रौ	*हिरण्यकेशिश्रौतसूत्रम्*
शांब्रा	*शांखायनब्राह्मणम्*		

Abbreviations

Adhy	*Adhyāya*
Agnip	*Agnipurāṇa*
AhirbuS	*Ahirbudhnya Saṁhitā*
AitĀr	*Aitareya-Āraṇyanka*
AitBr	*Aitareya Brāhmaṇa*
ĀpŚS	*Āpastamba Śrautasūtra*
Aṣṭ	*Aṣṭaka*
ĀśvGS	*Āśvalayana Gṛhyasūtra*
ĀśvS	*Āśvalāyana Saṁhitā*
ĀśvŚS	*Āśvalāyana Śrautasūtra*
AV	*Atharvaveda*
AVŚ	*Atharvaveda Śaunaka*
Bṛhadd	*Bṛhaddevatā*
BṛhdUp	*Bṛhadāraṇyakopaniṣad*
Caraka	*Carakasūtra*
Caraṇa	*Caraṇavyūha*
Comm	Commentary
edn.	edition
GopBr	*Gopatha Brāhmaṇa*
Intro	Introduction
JVS	*Journal of Vedic Studies*, Lahore
KauṣĀr	*Kauṣītaki Āraṇyaka*
Mahābh	*Mahābhāṣya*
Mbhā	*Mahābhārata*
MS	Manuscript
MSS	Manuscripts
MW	Monier-William
Nigh	*Nighaṇṭu*
Nir	*Nirukta*
p.	page
Pāṇ	*Pāṇini Sūtra*
Praśnop	*Praśnopaniṣad*
Ṛgvidh.	*Ṛgvidhāna*
ṚkPrāt	Ṛk Prātiśakhya
RVŚ	*Ṛgveda Śākala Saṁhitā*
ŚāṅkhĀr	*Śāṅkhāyana-Āraṇyaka*
ŚāṅkhBra	*Śāṅkhāyana Brāhmaṇa*
ŚāṅkhŚS	*Śaṅkhāyana Śrautasūtra*
ŚB	*Śatapatha Brāhmaṇa*
SBE	Sacred Books of the East
TaitBr	*Taittirīya Brāhmaṇa*
TaitS	*Taittiriya Saṁhitā*
TāndBra	*Tāṇḍya Brāhmaṇa*
VP	*Vedika Padānukramaṇī Koṣa* (A Vedic word-concordance)
VS	*Vājasaneyī Saṁhitā*

Contents

Introduction

1. Evolution of Saṁhitā Literature

Veda, the most ancient literature of the world, is the source of all knowledge pertaining to the evolution and functioning of the universe in a systematic order. This knowledge, in a hoary past, flashed in the intuition of some elite personalities when they were under the state of penance; hence they were called *ṛṣi*s.[1] Again, when that divine knowledge took the verbal form through the expressions of the seers, it was designated as *brahman*, popularly known as *mantra* under threefold forms — *Ṛk*, *Yajus* and *Sāman* on account of its threefold style of expressions, viz. poetic, prosaic and musical. These threefold *mantra*s were regarded as *Vedatrayī*. This *Vedatrayī*, in course of time, was imparted by the seers to their sons and grandsons in oral tradition by *upadeśa*.[2] Besides preserving those *mantra*s received from their seer-fathers in their memory, the sons and grandsons of the seers themselves also visualized a large number of *mantra*s and hence they, too, were known as *ṛṣi*s. Those who did not visualize *mantra*s in their intuition by observing penance, but only preserved the threefold *mantra*s, seen by their seer-fathers, in their memory, were called *anūcāna*.[3] In that hoary past there were many families of the seers, most prominent among them being the families of the Kaśyapas, Bhṛgus, Viśvāmitras, Atris, Aṅgiraes, Vasiṣṭhas, Bharadvājas, Gotamas and Kaṇvas. In these families, a large number of *mantra*s, seen by their seer-fathers, were meticulously preserved with great devotion and care, taking it as a *ṛṇa* 'debt.' It may be pointed out that up to that period there was no collection of *mantra*s in the form of Saṁhitās as such.

With the passage of time, a need was felt to preserve all *mantras*, seen by seers and preserved in their families in some text-form. To meet this requirement, first of all the threefold *mantra*s —*Ṛk*, *Yaju*s and *Sāman* — were separated keeping in view their employment in the sacrifices, performed with the assistance of four main priests called *ṛtvik*s, viz. Hotā, Adhvaryu, Udgātā and Brahmā. The Hotā performed his duties with recitation of *Ṛk-mantra*s, *Adhvaryu* with that of *Yajus-mantra*s, and

1. तद्यदेनांस्तपस्यमानान् ब्रह्म स्वयंभ्वभ्यानर्षत्त ऋषयोऽभवन् तदृषिणामृषित्वमिति विज्ञायते। — *Nir.* 2.11.
2. साक्षात्कृतधर्माण ऋषयो बभूवुस्तेऽवरेभ्योऽसाक्षात्कृतधर्मभ्य उपदेशेन मन्त्रान् सम्प्रादुः। उपदेशाय ग्लायन्तोऽवरे बिल्मग्रहणायेमं ग्रन्थं समाम्नासिषुर्वेदं च वेदाङ्गानि च। — *Nir.* I.
3. अथ यदेवानुब्रुवीत तेनर्षिभ्य ऋणं जायते। तद्ध्येभ्य एतत्करोत्यृषीणां निधिगोप इति ह्यनूचानमाहुः। — *ŚB.* I.7.2.3.

   यो वै ज्ञातोऽनूचानः स ऋषिरार्षेयः। — *ŚB* IV.3.4.19.

Udgātā that with chanting of *Sāman*s based on *Ṛk*s. The fourth priest Brahmā was not directly connected with any of the threefold *mantra*s, but he had to supervise the duties of the three *ṛtvik*s, and for that he must have had knowledge of all the threefold *mantra*s, besides some special *mantra*s seen in the families of Atharvans and Aṅgirases for keeping peace, harmony and removing the ills caused by evil spirits or enemies. The association of four main *ṛtvik*s is indicated in a *Ṛk* of the *Ṛgveda* itself.[1] When and by whom this work of compiling the threefold *mantra*s was done, has been mentioned in the later Paurāṇic literature. According to the *Mahābhārata,* there was one Ṛṣi Apāntaratamā by name, who made the fourfold division of the *mantra*s for the first time.[2] He was also known by the name Prācīnagarbha.[3] According to the *Ahirbudhnya Saṁhitā*, Apāntaratamā in the beginning of *Tretā*, looking into the deterioration of intellectual capabilities of the persons, divided the threefold *mantra*s in the form of four Saṁhitās.[4] Pt. Satyavrata Sāmaśramī holds that Ṛṣi Atharvan introduced the performance of sacrifices for the first time and for their successful performance divided the *mantra*s in the form of four Saṁhitās.[5] But, the majority of Paurāṇic tradition holds that it was Kṛṣṇadvaipāyana Vyāsa who for the first time collected all the *mantra*s and divided them into the form of four Saṁhitās viz. *Ṛgveda*-

---

1. ऋचां त्वः पोषमास्ते पुपुष्वान् गायत्रं त्वो गायति शक्वरीषु।
   ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्यां यज्ञस्य मात्रां विमिमीत उ त्वः॥ — *ṚV,* X.71.11.
2. अपान्तरतमा नाम सुतो वाक्सम्भवो विभोः।
   भूतभव्यभविष्यज्ञः सत्यवादी दृढव्रतः॥
   तमुवाच नतं मूर्ध्ना देवानामादिरव्ययः।
   वेदाख्याने श्रुतिः कार्या त्वया मतिमतां वर॥
   तस्मात्कुरु यथाज्ञप्तं ममैतद्वचनं मुने।
   तेन भिन्नास्तदा वेदा मनोः स्वायंभुवेऽन्तरे॥ — *Mbh.* (Poona), Śānti, 337.38-40.
3. अपान्तरतमाश्चैव वेदाचार्यः स उच्यते।
   प्राचीनगर्भं तमृषिं प्रवदन्तीह केचन॥ — Ibid., 367.61.
4. त्रेतादौ सत्त्वसंकोचाद्रजसि प्रविजृम्भिते।
   अपान्तरतमा नाम मुनिर्वाक्संभवो हरेः॥
   उदभूत्तत्र धीरूपमृग्यजुःसामसंकुलम्।
   विष्णुसंकल्पसंभूतमेतद् वाच्यायनेरितम्॥ — *AhirbuS.,* 11.53, 58.
   त्रेतायां संहता वेदा यज्ञा वर्णास्तथैव च।
   संरोधादायुषस्त्वेते व्यस्यन्ते द्वापरे युगे॥ — *Mbh,* Śānti, 224.61.
5. *Niruktālocanam,* p. 155.

Saṁhitā, Yajurveda-Saṁhitā, Sāmaveda-Saṁhitā and *Atharvaveda-Saṁhitā* and taught them to his first disciples Paila, Vaiśampāyana, Jaimini and Sumantu, respectively. After this division the concept of fourfold Veda (*caturveda*) became prevalent. Thereafter a long *guru-śiṣya* tradition continued. But, what was the nature and format of the first four Saṁhitās, taught by Kṛṣṇadvaipāyana Vyāsa to his first four *śiṣya*s, is not known. But this much is definite that the *Ṛgveda-Saṁhitā* was divided into ten *Maṇḍala*s on account of which it was known as *Daśatrayī* in tradition. Moreover, this division, to a great extent, was a scientific one, based on the principle of putting the *sūkta*s of a particular family of the seers, viz. Gṛtsamada, Viśvāmitra, Vāmadeva, Atri, Bharadvāja, Vasiṣṭha and Kaṇva assigning one *Maṇḍala* to each from 2nd to 8th *Maṇḍala*, respectively; almost all *Soma-sūkta*s in one, i.e. 9th *Maṇḍala;* and groups of *ṛk*s of miscellaneous character, whose seership was doubtful, in the tenth *Maṇḍala*. The *sūkta*s of the *ṛṣi*s whose number of *ṛk*s seen by each of them were about one hundred, hence the name *Śatarcin* of the first *Maṇḍala*. This Saṁhitā might have had only *Maṇḍala, Anuvāka, Sūkta* and *Ṛk*-divisions. But how many *ṛk*s, *sūkta*s and *anuvāka*s were in that Saṁhitā is not known.

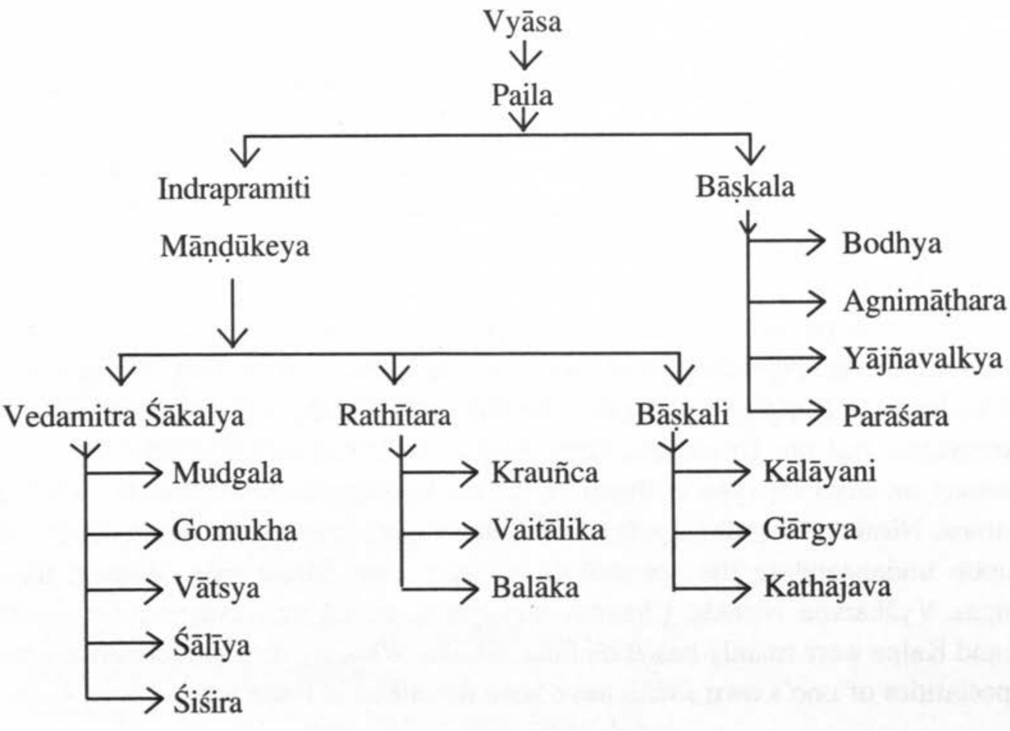
Later on, in the course of time, due to the expansion of the areas of the followers of Vedic tradition, differences in the pronunciation, number and order of the *ṛk-mantra*s in their study and also due to many omissions and additions of the *ṛk*s and *sūkta*s, a large number of Veda-Saṁhitās began to come into existence, under the designation of Śākhā-Saṁhitās. These Śākhā-Saṁhitās became popular with the names of their promulgators. Everybody was faithful to one's own Śākhā-Saṁhitā. Moreover, some systematic procedures of performing rituals had also developed, as according to most of the *ācārya*s, the Vedas were meant for rituals only. *Ṛk*s of their own Śākhā-Saṁhitās were employed in the performance of the rituals. It was looked down, if someone performed rituals by accepting *ṛk*s of other *śākhā*s. As a result of these developments, a special type of literature, supposed to be the first commentaries of the Vedas were composed under the title Brāhmaṇas along with their supplements the Āraṇyakas and the Upaniṣads, belonging to their respective *śākhā*s. After the Brāhmaṇas, an auxiliary type of literature, called Vedāṅga under six heads — Śikṣā, Vyākaraṇa, Nirukta, Chandas, Jyotiṣa and Kalpa were composed in which stress was laid upon understanding the specialities of their own Śākhā-texts. Among these Vedāṅgas, Vyākaraṇa, Nirukta, Chandas, and Jyotiṣa were almost common for all, but Śikṣā and Kalpa were mainly based on their *śākhā*s. What are the main characteristics and specialities of one's own *śākhā* have been described in these texts. These *Kalpa-*

and *Śikṣā*-texts give much valuable information about the peculiarities of their own as well as that of other *śākhā*s by quoting views of authorities of the different *śākhā*s. Up to the time of Patañjali, there were at least 21 *śākhā*s of the *Ṛgveda*, 101 *śākhā*s of the *Yajurveda*, one thousand *śākhā*s of the *Sāmaveda* and 9 *śākhā*s of the *Atharvaveda*. But very few of them exist today.

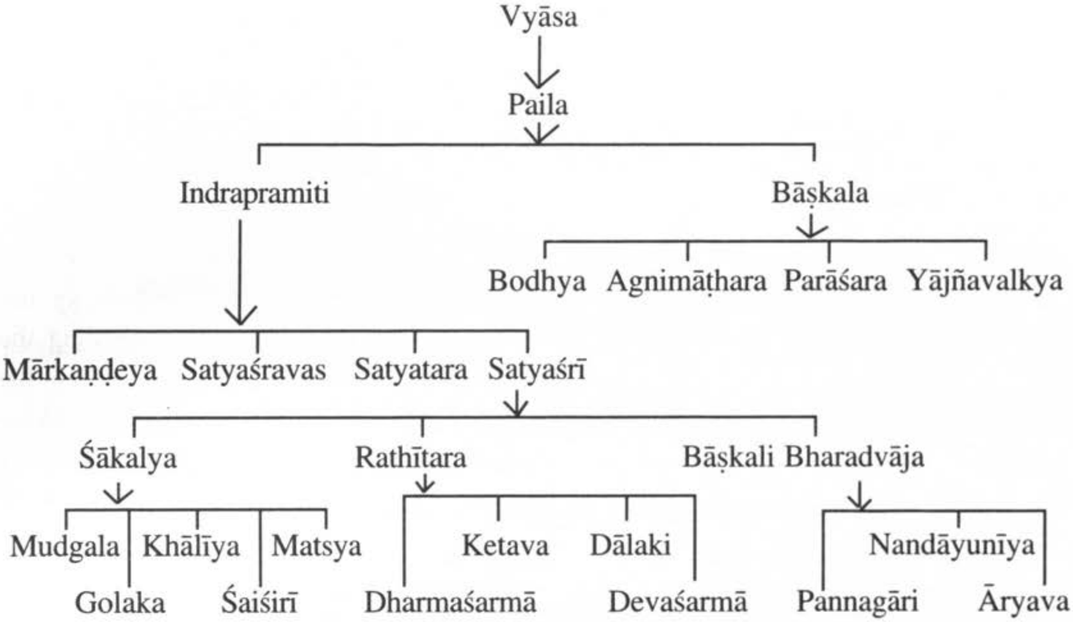
2. Śākhā-Saṁhitās of the Ṛgveda

The Brāhmaṇas, Āraṇyakas, Upaniṣads and Vedāṅgas nowhere give the number of *śākhā*s of the Vedas. They only mention the differences of opinions among the *ācārya*s regarding the performances of rituals or that of the *ṛk*s accompanying the rituals. However, they give the genealogy of *ācārya*s of their own traditions. It is the Purāṇa literature which gives ample information about the existence of Śākhā-Saṁhitās. The *Vāyupurāṇa* (1.60.24-32; 63-66; 61.1-4), *Viṣṇupurāṇa* (3.4.16-26), *Śrīmad Bhāgavatapurāṇa* (12.6.654-59) and *Brahmāṇḍapurāṇa* give the list of *ācārya*s who expanded the Śākhā-Saṁhitās of the *Ṛgveda*. A tree of *śākhā-vistāra*, according to these Purāṇas, may be given here as under—

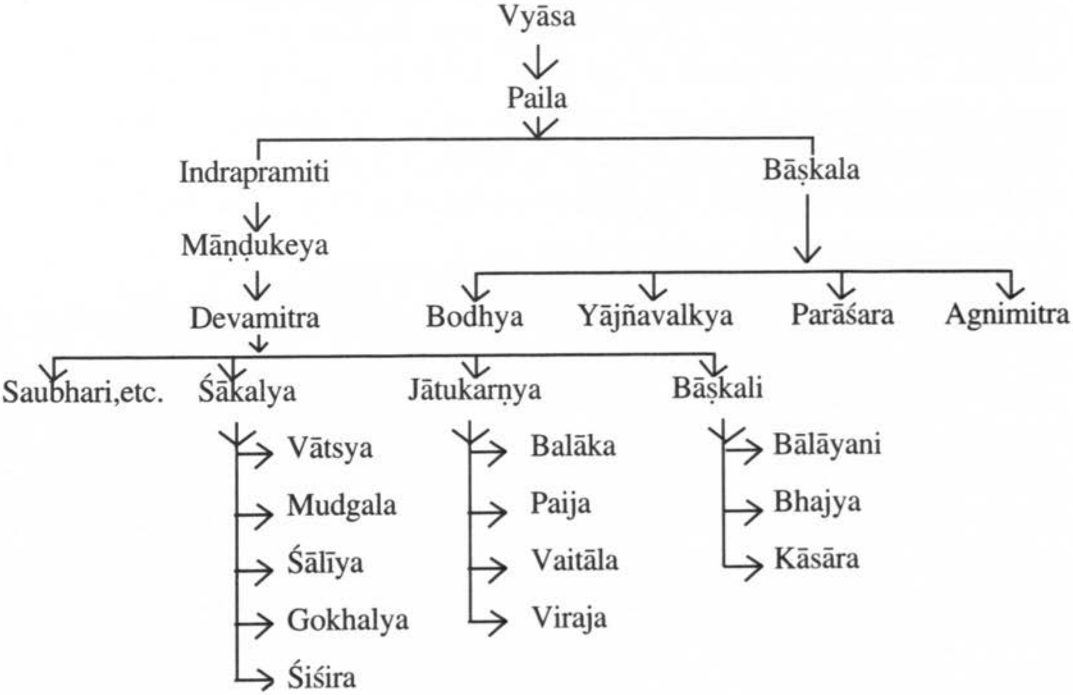
(*Viṣṇupurāṇa* 3.4.16-26)

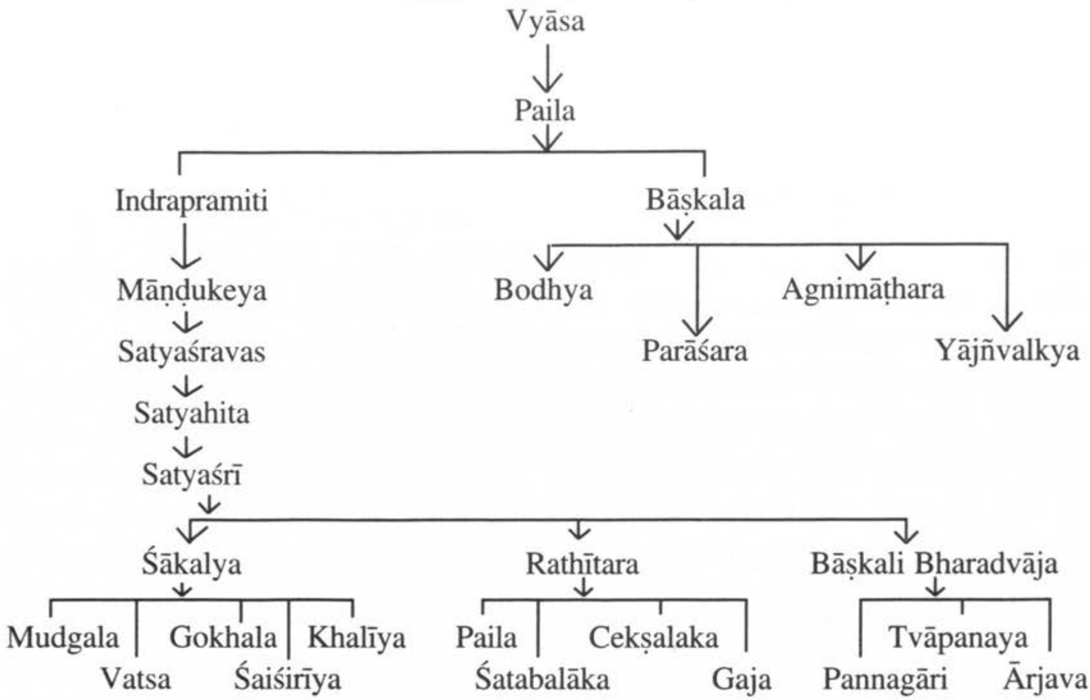
(*Vāyupurāṇa* 1.60.24-32; 63.66, 61.1.4)

(*Śrīmad Bhāgavatapurāṇa* 12.6.54-59)

***Brahmāṇḍapurāṇa* (34.24-31; 351-7)**

From the above *śākha-vṛkṣa* no clear picture of the Śākhā-Saṁhitās is obtained. The only conclusion, which we can arrive at in this regard, is that Vyāsa is the first compiler of the four Saṁhitās of the Vedas. From Paila onward deviations in text, order and number of *ṛk-mantra*s started giving rise to different Śākhā-Saṁhitās. Though, Patañjali refers to the existence of 21 Śakhā-Saṁhitās of the *Ṛgveda*, we do not have any definite evidence as to the existence of all these Śākhā-Saṁhitās.

3. Textual Evidence in Support of the Śākhā-Saṁhitās

(*i*) ***Śākala-Saṁhitā*** — Among the twenty-one *śākhā*s of the *Ṛgveda*, which Patañjali has mentioned, only one *śākhā* viz. Śākala-Śākhā is conspicuously popular and known with its Saṁhitā-text. Now we have several authentic editions of the *Ṛgveda-Saṁhitā* with its *Padapāṭha* of Śākalya and complete commentaries of Veṅkaṭamādhava and Ācārya Sāyaṇa and some incomplete commentaries of Skandasvāmin, Udgītha and Mudgala. This *Śākala-Saṁhitā* follows two types of division, viz. *Maṇḍala*-division and *Aṣṭaka*-division. According to *Maṇḍala*-division it has ten *Maṇḍala*s, which are further subdivided into *anuvāka*s and each *anuvāka* into *sūkta*s. Another division is *Aṣṭaka*-division. According to this division it has eight *Aṣṭaka*s each sub-divided into *adhyāya*s and each *adhyāya* into *varga*s. Thus,

according to this division, the *Śākala-Saṁhitā* has 8 *Aṣṭaka*s, 64 *adhyāya*s and 2206 *varga*s. According to the *Anuvākānukramaṇī*, *Śākala-Saṁhitā* comprises 1017 *sūkta*s and 10472 *ṛk*s. *Maṇḍala* and *Aṣṭaka*-divisions have almost been fixed for all Saṁhitās belonging to the *Ṛgveda*, the difference being only in the number and order of the *sūkta*s, *varga*s, and *ṛk*s. Though a group of 11 *sūkta*s called *Bālakhilya-Sūkta*s, consisting of 80 *ṛk*s are given in the *Śākala-Saṁhitā*, they are traditionally not accepted as belonging to it.

Now taking *Śākala-Saṁhitā* as a centre, we shall discuss the existence of other Śākhā-Śaṁhitās of the *Ṛgveda* on the basis of references to the number, order, omission and addition of *ṛk*s, *sūkta*s and other peculiarities as referred to in latter Vedic texts.

(*ii*) ***Bahvṛca-Saṁhitā***—In the Brāhmanic and later texts we find references to the *bahvṛca*s[1], the term used for Ṛgvedins.

(a) In the *ŚB* it has been mentioned that the *Purūravā-Urvaśī Sūkta* (X.95) of the *bahvṛca*s consisted of 15 *ṛk*s[2] and it ended with 'यद्विरूपाचरं मर्त्येषु'. This means that this *ṛk* was the 15th and the last *ṛk* of the *sūkta*. The extant *Śākala-Saṁhitā* comprises 18 *ṛk*s in this *sūkta* and the 'यद्विरूपाचरं' is the 16th *ṛk* of the *sūkta*. From this it appears that the last two *ṛk*s and any one *ṛk* between the 3rd to the 13th were not included in the *Bahvṛca-Saṁhitā*. In the *ĀśvS* this *sūkta* comprises 19 *ṛk*s the first 18 being common to *Śākala-Saṁhitā*.

Now a question arises whether there were originally 15 *ṛk*s in the *Purūravā-Urvaśī Sūkta* (X.95) as said to have existed in the *Bahvṛca-Saṁhitā,* and 3 *ṛk*s were included later on in the *Śākala-Saṁhitā*? Or, whether there were originally 18 *ṛk*s in the *ṚV* as found in the *Śākala-Saṁhitā* and 3 were lost in the Bahvṛca Śākhā at the time of *ŚB*. The weightage should be given to the former option as in the *bahvṛca*s only 15 *ṛk*s were available in the time of *ŚB*. But later on, 3 additional *ṛk*s were discovered at the time of *Śākala-Saṁhitā,* and one more *Ṛk* was discovered at the time of *ĀśvS*.

1. *Ait. Br.*, 2.36; 6.18; 5.2; *Śāṅkh. Br.* 6.11; 16.9, *Tāṇd.Br.* 5.6.6; *ŚB* 10.5.2.20; 11.5.1.10; *Ait. Ār.* 3.2.3; *Śāṅkh. Ār.* 8.4; *Gop. Br.* 2.5.15.
2. 'यद्विरूपाचरं मर्त्येष्ववसं रात्रीः शरदश्चतस्त्रः। घृतस्य स्तोकं सकृदह्न आश्नां तादेवेदं तातृषाणा चरामि' इति तदेतदुक्तप्रत्युक्तं पञ्चदशर्चं बह्वृचाः प्राहुः। — *ŚB* II.5.1.10.

(b) Indications as to the antiquity of the *bahvṛcas* are also found in the *Kauṣītaki Brāhmaṇa* where a *bahvṛca* and *paiṅgya* have been quoted in this very order. This Bahvṛca-Śākhā must be the same which was imparted by Kṛṣna Dvaipāyana Vyāsa to Paila and by the latter to Indrapramiti. Up to the time of Indrapramiti the Bahvṛca-Śākhā had 15 *ṛks* in the *Purūravā-Urvaśī Sūkta*. According to Patañjali, *bahavṛca* was not a *śākhā* but a *caraṇa.*[1]

(c) The *Padapāṭha* of Śākalya on *ṚVŚ* does not have *Padapāṭha* of 6 *ṛks*.[2] This indicates that when Śākalya wrote his *Padapāṭha* of the *Śākala-Saṁhitā* those *ṛks* were not included therein. They were, however, included later on. It may be conjectured that these six *ṛks* did not belong to *Bahvṛca-Saṁhitā.*

(d) The *ĀpaŚS* refers to the existence of *bahvṛcas* at 12 places — *Bahvṛca Brāhmaṇa* at 9 places,[3] *bahvṛca* at 2 places[4] and once with Vājasaneyins.[5] The textual references mentioned in the *Bahvṛca Brāhmaṇa* are found neither in the *Aitreya Brāhmaṇa* nor in the *Kauṣītaki Brāhmaṇa*. This shows the existence of *bahvṛcas* as separate from the Aitareya and Kauṣītaki Śākhās. The *Brahmāṇḍapurāṇa* (I.32.2) at one place refers to *bahvṛco bhārgavaḥ pailaḥ*. Pt. Bhagavaddatta takes Bahvṛca as a name of a *ṛsi*.[6] But this does not seem to be correct. Actually, Bahvṛca and Bhārgava seem to be used as appelatives of Paila, who was a Ṛgvedin and belonged to Bhṛgu *gotra.* It appears that the original Saṁhitā, compiled by Kṛṣna Dvaipāyana Vyāsa and imparted to Paila was most probably known as *Bhavṛca-Saṁhitā*, and *Bahvṛca Brāhmaṇa* is still unknown.

(e) The *Kauṣītaki Brāhmaṇa* (16.9) refers to the views of Bahvṛcas, Paiṅgya and Kauṣītaki in the matter of deciding deity of the *ṛk* 'सोमः पवते जरिता' (*ṚVŚ* IX.96.5). From this it may be inferred that Bahvṛca and Paiṅgya

1. बह्वृचश्चरणाख्या। — *Mahābh.* 5.4.154.
2. *ṚVŚ.* VII.59.12 : त्र्यम्बकं यजामहे°; *ṚVŚ* X.20.1 : भद्रं नो अपिवातय मनः ; *ṚVŚ.* X.121.10 : प्रजापते न त्वदेता°; *ṚVŚ* X. 190.1-3 : ऋतं च सत्यं°.
3. *ĀpŚS.* 1.20.10; 5.15.1; 6.13.9; 15.16; 31.13; 8.5.2; 11.2.10; 12.17.2; 18.8.7.
4. *ĀpŚS.* 6.27.2; 13.24.10.
5. *ĀpŚS.* 8.15.12.
6. *Vaidka Vāṅmaya*, p. 183.

*śākhā*s were existing before the *Kauṣīitaki Brāhmaṇa*. The *Śāṅkhāyana Āraṇyaka* refers to the views of many *ācārya*s like Māṇḍavya (7.2), Śauravīra Māṇḍūkeya (7.22, 9, 10, 11), Agastya (7.2), Śākalya (7.3), Viśvāmitra (7.5), Sūryadatta (7.6), Rādheya (7.7), Pauṣkarasādi (7.8), Hrasva Māṇḍūkeya (7.13), Pratiyodhīputra Magadhavāsī (7.14), Pañcālacaṇḍa (7. 19), Tārkṣya (7.20), Jaratkārava Ārtabhāga (7.21), Bāliśikhāyāni (7.22), and Lauhikya (7.23) regarding the *Ādhidaivika* and *Ādhyātmika* interpreta-tions of words *nirbhuja, pratṛṇṇa* and *ubhayamantareṇa*, denoting *Saṁhitāpāṭha, Padapāṭha* and *Kramapāṭha*, respectively. The same discussion is found in the *Aitareya Āraṇyaka* (3.2-1) also. From the discussion about *nirbhuja*, *pratṛṇṇa*, and *ubhayamantareṇa,* made in both the Āraṇyakas of the *Ṛgveda,* it becomes obvious that not only the Śākhā-Saṁhitās of the *Ṛgveda*, but the texts of *Padapāṭha* and *Kṛamapāṭha,* belonging to different recensions, were also prevalent in different *śākhā*s at that time. It should not necessarily be taken that these different modes of recitation were prevalent only in the Śākala recension and not in the others.

(f) The *ŚāṅkhŚS* (I.1.15) refers to a practice of *bahvṛca*s which is different from that of the Śāṅkhāyanas.[1] It is said that the Śāṅkhāyanas and many others perform the *pitṛkarma* in the southward direction. But the *bahvṛca*s do *pitṛkarma* by sitting. Commenting on this *sūtra* Varadattasuta Ānartiya says that doing *pitṛkarma* by sitting is said as *nyāya=dharma* in the *Bāhvṛcāmnāya*.[2] This statement proves the existence of a *Bahvṛcāmnāya*.

(*iii*) ***Māṇḍūkeya-Saṁhitā*** — We find references to the Māṇḍukeya Śākhā, which, most probably, might have come into existence after the *bahvṛca*s. According to the Paurāṇic tradition, Māṇḍūkeya was a disciple of Indrapramiti and he had studied the *Ṛgveda-Saṁhitā* of the *bahvṛca*s from him. He has been referred to by the name Śauravīra Māṇḍūkeya in both *Śaṅkhāyana* and *Aitareya Āraṇyaka*. He has been referred to by his patronomic names Māṇḍūka and Māṇḍukī.[3] It appears that by the time of Māṇḍūkeya some differences in pronunciation of *ṛk-mantra*s might have come to the fore for which he prepared a systematic description of the peculiarities of the

1. आसीनन्यायं बाह्वृच्यम्। — *ŚāṅkhŚS.* 1.1.15.
2. आसीन उपविष्टः। न्यायशब्द उक्तः (न्याय-शब्दो धर्मपर्यायः)। बाह्वृच्यं बह्वृचाम्नायोक्तम्। तदुपविष्टेन कर्तव्यम्। — Varadattasuta on *ŚāṅkhŚS.* 1.1.15.
3. Cf. *Kāśikā* on *Pāṅ.* 54.1.119 : मण्डूकशब्दादपत्ये ढक् प्रत्ययो भवति। चकारादण् च वा। तेन त्रैरूप्यं भवति–माण्डूकेयः, माण्डूकः, माण्डूकिः।

recitation of the *ṛk*s. From this one may deduce that the Māṇḍukeya Śākhā had developed some peculiarities and some variations in the matter of pronunciation and also in the treatment of accents. The Māṇḍūkeyas had developed their own *caraṇa*, a little different from the *bahvṛca*s, and the same was studied by their *śiṣya*s. Many important differences in the Śākhā-Saṁhitā, promulgated by Māṇḍūkeya to their *śiṣya*s, were conspicuously visible. These distinctive features have been recorded in the *Ṛgveda Prātiśākhya* of Śaunaka, which, in spite of being associated with Śāśirīya Śākhā, was thought to be concerned with other popular *śākhā*s also of the *Ṛgveda*. According to Māṇḍūkeya, the euphonic combination of the preceding *udātta* and following *anudātta* in the case of *praśliṣṭa sandhi* results into *praśliṣṭa svarita* everywhere, whereas in the Śākala recension this feature happens only in the combination of two short इs (*Ṛk-Prāt.* 3.13), as in दिवींव = (दिवि + इंव), not in रथीवं (रथी + इंव). But in the Māṇḍukeya Śākhā the combination of रथी + इंव also results into independent *svarita* as रथींव.[1]

According to Pt. Bhagavaddatta,[2] in the opening verse of the *Bṛhaddevatā Śaunaka* refers to an *āmnāya,* which is no other than the *Māṇḍūkeya-Saṁhitā*. In favour of that opinion he puts forward the following arguments —

(a) The *Bṛhaddevatā* refers to the existence of a *sūkta* called *Nakula-Sūkta* after *ṚVŚ* X.103. But this *sūkta* is not found in the present *Śākala-Saṁhitā*. The *ĀśvŚS* (4.6.3) gives the 4 *ṛk*s belonging to *Nakula-Sūkta in extenso* as under —

ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद् वि सीमतः सुरुचो वेन आवः।
स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः॥ १॥
इयं पित्रे राष्ट्र्येत्यग्रे प्रथमाय जनुषे भूमनेष्ठाः।
तस्मा एतं सुरुचं ह्वारमह्यं घर्मं श्रीणन्ति प्रथमस्य धासेः॥ २॥
महान् मही अस्तभायद् वि जातो द्यां पिता सद्म पार्थिवं च रजः।
स बुध्नादाष्ट जनुषाभ्युग्रं बृहस्पतिर्देवता तस्य सम्राट्॥ ३॥
अभि त्यं देवं सवितारमोण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसवम्।
रत्नधामभि प्रियं मतिं कविमूर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतत्॥ ४॥
सवीमनि हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपा स्वः॥

1. मण्डूकेयस्य सर्वेषु प्रश्लिष्टेषु तथा स्मरेत्। — *Ṛk-Prāt.* 3.14.
2. *Vaidika Vāṅmaya*, pp. 183 ff.

The *ĀśvŚS* also notices a variant reading for the text 'कृपा स्वः' as 'तृपा स्वः'[1] Devatrāta, a commentator of the *AśvŚS,* notices these *ṛk*s in *ĀśvŚS* as belonging to another *śākhā*.[2]

From this statement of Devatrāta, it is clear that these 4 *ṛk*s do not belong to the Āśvalāyana Śākhā. The *Aitareya Brāhmaṇa* (4.2) quotes the above 4 *ṛk*s in *pratīka* form which may show that they must be related to the Aitareya School. But commenting on this portion Sāyaṇa holds that one should take these 4 *ṛk*s in the *ĀśvŚS* as belonging to an other recension.[3]

These *ṛk*s are also found in the *ŚāṅkhāŚS* (5.8) *in extenso*, hence these would not be belonging to the Śāṅkhāyana Śākhā. These *ṛk*s have been quoted and explained by Yāska in *Nirukta* (1.7). Durgācārya also mentions 2 *ṛk*s, viz. 'वि सीमतः सुरुचो' and 'ऊर्ध्वा यस्य' as belonging to *Nakula-Sūkta* (*Nir.* 1.7; 6.12). According to Pt. Bhagavaddatta if these *ṛk*s do not belong to Śākala, Bāṣkala, Āśvalāyana and Śāṅkhāyana recensions, they must be belonging to the Māṇḍukeya Śākhā.

These above 4 *ṛk*s beginning with ब्रह्म जज्ञानं are also found in *AV* (4.1.1-3) with some textual variants. On the occurrence of these *ṛk*s in the *AVŚ* one can imagine them as originally belonging to the *AVŚ* and from there they were taken in the Ṛgvedic tradition as is evident from their occurrence in the *Ait.Br.*, *ĀśvŚS* and *ŚāṅkhŚS*. But this conjecture cannot be accepted. It is not proper to hold that these *ṛk*s originally belonged to the Ātharvanic tradition and later on taken in the Ṛgvedic rituals. It would be reasonable to believe that these *ṛk*s must have been prevalent in some Ṛgvedic tradition which is not available to us today. According to Pt. Bhagavaddatta, these *ṛk*s must have originally belonged to the Māṇḍūkeya recension, or some other Ṛgvedic recension and from there they might have travelled to the Ātharvanic tradition. And this is the main reason why they have undergone textual variations in the *AV*. This is also evident from the fact that the fourth *ṛk* of the Ṛgvedic tradition has been made into two *ṛk*s in the Ātharvanic tradition by adding one additional hemistich to both hemistiches of the Ṛgvedic *ṛk* as under:

---

1. तृपा स्वरिति' वा. — *ĀśvŚS.* 4.6.3.
2. 'ब्रह्म जज्ञानम्' इति यथासमाम्नाताश्चतस्रः। तत्र चतुर्थ्यां 'कृपा स्वर्' इति 'तृपा स्वर्' इति वा' भवति। शाखान्तरेषूभयथाऽऽम्नानात्। — Devatrāta on *ĀśvŚS.* 4.6.3.
3. ता एताश्चतस्र ऋचः शाखान्तरगता आश्वलायनेन पठिता द्रष्टव्या°। — Sāyaṇa on *Ait.Br.* 4.2.

स हि दि॒वः स पृ॑थि॒व्या ऋ॑त॒स्था म॒ही क्षेमं॑ रोद॑सी अस्कभायत्।

म॒हान् म॒ही अस्क॑भाय॒द् वि जा॒तो द्यां सद्म॒ पार्थि॑वं च॒ रजः॑॥

स बु॒ध्न्यादा॑ष्ट्र ज॒नुषो॒ऽभ्यग्रं॒ बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॒ तस्य॑ स॒म्राट्।

अह॒र्यच्छु॒क्रं ज्योति॑षो जनि॒ष्टाथ॑ द्यु॒मन्तो॒ वि व॑सन्तु॒ विप्राः॑॥ — *AV* IV. 1.4-5

(b) The *Bṛhaddevatā* (3.118-119) refers to the existence of 11 *sūkta*s between *ṚV* I.73 and I.74. Among these 11 *sūkta*s, 10 *sūktas* beginning with 'शश्वद्धि वाम्' are *Āśvina Sūkta*s and the 11th *sūkta* beginning with 'इमानि' is *Indrā-Varuṇa Sūkta*. These 10 *Āśvina Sūkta*s are not found in the *Śākala-Saṁhitā*, and the *Indrāvaruṇa Sūkta* is found among the *Bālakhilya Sūkta*s on *ṚV* VIII.59. These *sūkta*s have not been referred to in the *ĀśvŚS* and the *ŚāṅkhŚS* too. On this ground Pt. Bhagavaddatta holds that these 11 *sūkta*s might have belonged to the Māṇḍukeya Śākhā, and their place must have been between the 73rd and 74th *sūkta*s of the present *Śākala-Saṁhitā*, as mentioned by the *Bṛhaddevatā*.[1] But, he is also doubtful about the genuinness of the present text of the *Bṛhaddevatā*. In his opinion there might have been as many *Bṛhaddevatā*s as there were the *caraṇa*s of the *Ṛgveda*. So far as the antiquity and existence of Māṇḍukeya Śākhā is concerned, it cannot be doubted. But on the basis of whatever material is available to us nothing can be said about the form, nature and extent of that Saṁhitā as long as some MSS of that *śākhā* are not made available to us. Prof. Macdonell in the Introduction of the *Bṛhaddevatā* has mentioned that in the *Bṛhaddevatā* there are references to the existence of 37 more *sūkta*s than the *Śākala-Saṁhitā*. This statement is based on the basis of the number of *Khila Sūkta*s which are not found in the Śākala-recension.

(*iv*) ***Bāṣkala-Saṁhitā*** — Among the promulgators of the different *śākhā*s of the *Ṛgveda*, Bāṣkala occupies a prominent place. The Saṁhitā which he promulgated is known as *Bāṣkala-Saṁhitā* on his name. No MS of this *śākhā* is available so far. On the basis of differences to the peculiarities of that Saṁhitā, mentioned by the later *ācārya*s, we know that once this Śākhā-Saṁhitā must have been in prevalence. Since today only the *Śākala-Saṁhitā* is available, we may point out some of the peculiarities of the *Bāṣkala-Saṁhitā* in comparison to the *Śākala-Saṁhita* as under:

1. *Vaidka Vāṅmaya*, p. 182.

(a) According to the *Anuvākānukramaṇī*, there was a difference in the order of arrangement of the *sūkta*s in the first *Maṇḍala*[1] which may be shown as under—

	ṚVŚ	*Ṛṣi*	*ṚV Bāṣkala*	*Ṛṣi*	*Pratīka*
(1)	I.1-73	Same	I.1-73	Same	अग्निमीळे
(2)	I.74-93	Gautama	I.74-93	Gautama	उपप्रयन्तो
(3)	I.94-115	Kutsa	I.116-126	Auśija	नासत्याभ्यां
(4)	I.116-126	Auśija	I.127-139	Parucchepa	अग्निं होतारं
(5)	I.127-139	Parucchepa	I.94-115	Kutsa	इमं स्तोमं
(6)	I.140-164	Dīrghatamā	I.140-164	Dīrghatamā	वेदिषदे
(7)	I.165-191	Agastya	I.165-191	Agastya	कया शुभा

From the above chart it is clear that the difference between the *Śākala*- and the *Bāṣkala-Saṁhitā*s regarding the arrangement of the *sūkta*s of the first *Maṇḍala* is only in the order of arrangement of the *sūkta*s of the *ṛṣi*s, viz. Kutsa, Auśija and Parucchepa. There is no difference in the total number of the *sūkta*s and *ṛk*s in the first *Maṇḍala* in both the *śākhā*s. With this change in the above order of the *sūkta*s serial numbers of *adhyāya*s, *anuvāka*s, *sūkta*s and *varga*s must have been affected in the *Bāṣkala-Saṁhitā.*

(b) According to the *Sarvānukramaṇī* of Kātyāyana, there were 11 *Bālakhilya Sūkta*s in the 8th *Maṇḍala* of the *Bāṣkala-Saṁhitā.* These *Bālakhilya Sūkta*s did not form a part of *Śākala-Saṁhitā* and till the time of *Sarvānukramaṇī* they were not incorporated therein. However, in all printed editions of the *Śākala-Saṁhitā,* these 11 *śūkta*s have been included under *sūkta* numbers 49 to 59 in the 8th *Maṇḍala*. The absence of Sāyaṇa's commentary on these *sūkta*s, too, confirms their exclusion from the *Śākala-Saṁhitā.*

According to Mahīdāsa, a commentator of the *Caraṇavyūha*, *Bālakhilya-Sūkta*s belong to the Bāṣkala Śākhā. But he accepted the existence of only 7

1. गौतमादौशिजः कुत्सः पुरुच्छेपादृषेः परः।
कुत्सादीर्घतमा इत्येष तु बाष्कलकः क्रमः॥ — *Anukramaṇikāvṛtti*, quoted by Mahīdāsa in *Caraṇavyūha*, p. 25.

*Bālakhila*s in the *Bāṣkala-Saṁhitā*. The remaining 4 *sūkta*s, each beginning with प्रति ते (8.56), युवं देवा (8.57), यमृत्विजो (8.58) and इमानि वाम् (8.59) respectively, were lost in the *Bāṣkala-Saṁhitā*.[1] Thus, according to Mahīdāsa, the order and numbers of *sūkta*s in the 8th *Maṇḍala* of the *Bāskala-Saṁhitā* are as under:

Śākala	***Pratīka***	**Bāṣkala**	***Pratīka***
VIII 1.48	Same	VIII.1.48	Same
VIII.49	अभि प्र व:	VIII.49	अभि प्र व:
VIII.50	प्र सु श्रुतं	VIII.50	प्र सु श्रुतं
VIII.51	यथा मनौ सांवरणौ	VIII.60	अग्न आ याह्य°
VIII.52	यथा मनौ विवस्वति	VIII.82-93	आ प्र द्रव
VIII.53	उपमं त्वा	VIII.94	गोर्धयति
VIII.54	एतत्त इन्द्र	VIII.54	यथा मनौ सांवरणौ
VIII.55	भूरीदिन्द्रस्य	VIII.52	यथा मनौ विवस्वति
VIII.56	प्रति ते	VIII.53	उपमं त्वा
VIII.57	युवं देवा	VIII.54	एतत्त इन्द्र
VIII.58	यमृत्विजो	VIII.55	भूरीदिन्द्रस्य
VIII.59	इमानि वां	VIII.95	आ त्वा गिरौ
VIII.94-103		VIII.96-108	

According to Mahīdāsa, from 94th *sūkta*, beginning with गोर्धयति, onward up to the end, the *Śākala-Saṁhitā* had only 10 *sūkta*s, whereas in the *Bāṣkala-Saṁhitā* there were 15 *sūkta*s up to the end.[2] Thus, in comparison to *Śākala-Saṁhitā* which has today 103 *sūkta*s, the *Bāṣkala-Saṁhitā* had 108

1. 'प्रति ते°', 'युवं देवा°', 'यमृत्विजो°', 'इमानि वाम्' इति चत्वारि बालखिल्यसूक्तानां लोप: इत्यर्थ:। — Ibid., p. 25.
2. तच्च–'स्वादोरभक्षि'–सूक्तान्ते 'अभि प्र व: सुराधसम्', 'प्र सु श्रुतम्', इति सूक्तद्वयं पठित्वा 'अग्न आयाह्यग्निभि:' इति पठेत्। तत: 'आ प्र द्रव' अध्याये 'गौर्धयति' अनुवाको दशसूक्तात्मक: शाकलस्य, पञ्चदशसूक्तात्मको बाष्कलस्य। तत्रोच्यते 'गौर्धयति' सूक्तानन्तरं 'यथा मनौ सांवरणौ', 'यथा मनौ विवस्वति', 'उपमं त्वा', 'एतत्त इन्द्र', 'भूरीदिन्द्रस्य' इत्यन्तानि पञ्चसूक्तानि पठित्वा 'आ त्वा गिरो रथीरिव' इति पठेयु:। — Ibid., pp. 25-26.

*sūkta*s in the 8th *Maṇḍala*. With this change of order, naturally, the serial numbers of *sūkta*s and *varga*s might have been affected in the *Bāṣkala-Saṁhitā*.

According to Ṣaḍguruśiṣya, a *vṛttikāra* on *Sarvānukramaṇī*, there were only 8 *sūkta*s in excess in the *Bāṣkala-Saṁhitā*. But which are these 8 *sūkta*s, about this opinions differ. According to Sāyaṇa, these 8 *sūkta*s are the 8 *Bālakhilya-Sūkta*s which exist in the *Bālakhilya* text.[1] But according to Mahīdāsa, these 8 *sūkta*s included 7 *Bālakhilya Sūkta*s of the 8th *Maṇḍala* and one *Saṁjñāna-Sūkta*, consisting of 15 *ṛk*s of the 10th *Maṇḍala*.[2]

(c) The differences regarding the closing *ṛk*s and *sūkta*s between the *Śākala-* and the *Bāṣkala-Saṁhitā*s have been mentioned by the commentators like Devasvāmin in his *Siddhāntabhāṣya*,[3] Haradatta in his *Anāvilābhāṣya*,[4] and Nārāyaṇa in his *Nārāyaṇa-vṛtti*,[5] all on the *ĀśvGS*. All hold that the *Śākala-Saṁhitā* ends with 'समानी व आकूतिः' while the *Bāṣkala-Saṁhitā* with 'तच्छंयोरा वृणीमहे'. They also hold that the *ĀśvGS* belongs to both *śākhā*s.[6]

It is to be pointed out that the *Bṛhaddevatā* mentions the number of deities of only the first 5 *ṛk*s. Now arises a doubt about the total number of the *ṛk*s of the *Saṁjñāna-Sūkta* of the Bāṣkalas — whether it consisted of 15 *ṛk*s, as stated by Mahīdāsa, or 5 *ṛk*s whose number of deities has been mentioned

---

1. बालखिल्याख्यैर्मुनिभिर्दृष्टा 'अभि प्र वः सुराधम्' इत्यादिकेऽष्टके स्थिता ऋचो बालखिल्याभिधाः। ता एव बालखिल्याख्ये ग्रन्थे समाम्नाताः। . . . बालखिल्यानामष्टसु सूक्तेषु सप्तमाष्टमे सूक्ते परित्यज्य यान्यवशिष्टानि षट् सूक्तानि तेषु त्रीणि युग्मानि। — Sāyaṇa on *Ait.Br.* 30.2.
2. अन्ते 'संसमित्' सूक्तानन्तरं पञ्चदशऋचात्मकं 'संज्ञानमुशना वदत्' इत्यादि 'तच्छंयोरा वृणीमहे' इत्यन्तं वेदसमाप्तिरिति वाष्कलशाखाध्ययनम्। एवमध्ययनाभावात् शाखाभाव इत्यर्थः सूक्तसहस्रसप्तदशा-धिकात् अष्टौ सूक्तानि बाष्कलस्याधिकानि इत्यर्थः। — Mahīdāsa, Ibid., p. 26.
3. येषां पूर्वा समाम्नाये स्यात्तेषां नोत्तरा। येषामुत्तरा तेषां न पूर्वा। यत्तत्र प्रतिज्ञासूत्रे उपदिष्टं शाकलस्य बाष्कलस्य समानाम्नायस्येत्युक्तम्। — Devasvāmī on *ĀśvGS* 3.4.5.
4. 'समानी व' इति शाकलस्य समाम्नायस्यान्त्या तदध्यायिनामेषा। 'तच्छंयो'रिति बाष्कलस्य तदध्यायिनामेषा। उभयत्रैकाग्रहणं विष्पष्टार्थम्। — Haradatta on *ĀśvGS* 3.4.5.
5. तत्र शाकलानां 'समानी व आकूतिः' इत्येषा भवति संहितान्त्यत्वात्। बाष्कलानां तु 'तच्छंयोरा वृणीमहे' इत्येषा भवति संहितान्त्यत्वात्। — *Nārāyaṇavṛtti*, 3.4.5.
6. शाकलसमाम्नायस्य बाष्कलसमाम्नायस्य चेदमेव सूत्रं गृह्यं चेत्यध्येतृप्रसिद्धम्। — Ibid.

by Śaunaka in his *Bṛhaddevatā*.[1] This question remained unsolved even in the commentaries of Devasvāmin, Haradatta and Nārāyaṇa on *ĀśvGS*, because they have stated only about the last *ṛk* of the Saṁhitās of both Śākala and Bāṣkala recensions, not the number of the *sūkta*. Pt. Hariprasad Shastri, relying upon the statement of Mahīdāsa accepted the number of the *ṛk*s of *Saṁjñāna-Sūkta* as 15 under 4 *varga*s. As to the mention of the number of deities of the only five *Ṛk*s, he holds that the mention of the names of deities of five *ṛk*s is incomplete. Possibly, according to him, there might have been some more verses mentioning the deities of the remaining 10 *ṛk*s in his *Bṛhaddevatā*, but somehow they became separated from there. The *khila*s 1-3 of the fifth *adhyāya* have a total number of *ṛk*s 15 (= 5 + 3 + 7). Dr Kashikar is of the opinion that in the last *Saṁjñāna-Sūkta* of the Bāṣkalas there were only 5 *ṛk*s which have been given in the first *khila*. Mahīdāsa, counting all the *mantra*s of 1st, 2nd and 3rd *khila*s together, took it as one *sūkta*. In British Museum MS No. 5351, India Office MS No. 2131, Mumbai and Andhra editions of *Ṛgveda-bhāṣya* all the *sūkta*s have been given together as forming one *sūkta* of 15 *ṛk*s. Dr Kashikar holds that these three *sūkta*s of the *Khilādhyāya* were originally not one *sūkta*, because their contents are different. Since these *sūkta*s were traditionally found together and the *ṛk* 'तच्छंयोरा वृणीमहे', with which the *Bāṣkala-Saṁhitā* ended, was also at the end of the 3rd *sūkta*; hence, Mahīdāsa took all the 15 *ṛk*s together. This so happened because of the *ṛk* 'तच्छंयोरा वृणीमहे' coming twice. Actually, the fifth *ṛk* of the first *sūkta* and the 7th *ṛk* of the 3rd *sūkta* was 'तच्छंयोरा वृणीमहे'. When *Saṁjñāna-Sūkta* was taken as comprising 15 *ṛk*s, why would one *ṛk* come twice? When one *ṛk* could not be repeated in a *sūkta*, then one *ṛk* was increased taking one *pāda* from the remaining *ṛk*s. Not only the *Khilānukramaṇī,* but both the *Bṛhaddevatā* and *Ṛgvidhāna,* too, took all the three *sūkta*s together. Thus, according to Kashikar, there were only 5 *ṛk*s in *Saṁjñāna-Sūkta* and the concept of 15 *ṛk*s in that *sūkta* was a later development.[2]

---

1. उशना वरुणश्चेन्द्रश्चाग्निश्च सविता स्तुताः। संज्ञाने प्रथमस्यां तु द्वितीयस्यामथाश्विनौ॥
तृतीया चोत्तमे च द्वे आशिषोऽभि वदन्ति ता॥ — *Bṛhdd.* 8.95-96.
2. Kashikar, CG, *Khilāni*, Preface, p. 903; खिलानि, p. 976, fn.1.

(d) Pt. Hariprasad Shastri has accepted the existence of the *mahānāmnī ṛk*s in the *Bāṣkala-Saṁhitā.* According to him, Bāṣkala included this hymn in his Saṁhitā to show its distinction from the *Śākala-Saṁhitā*. But later on, these *mahānāmnī ṛk*s became disassociated from the *Bāṣkala-Saṁhitā* and attached with *Sāmaveda-Saṁhitā* as its supplement.[1] The *Bṛhaddevatā* refers to the *mahānāmnī ṛks* and also mentions their deities. But from this it is not certain whether these *ṛk*s were related to the Bāṣkalas. None has referred to their association with the Bāṣkalas.

(e) Varadattasuta Ānartīya has referred to the existence of an *upadruta sandhi*[2] of the Bāṣkalas while commenting on *ŚāṅkhŚS* (12.3.5). It may be pointed out that this *upadruta sandhi* is the *udagāhavat sandhi* of the *Ṛk-Prāt* 2.32.

(f) Commenting on 'ओष्ठ्यस्थाने आ३उकारी भवतः' (*ŚāṅkhŚS* 1.2.5), Varadatta-suta Ānartīya refers to a variation in the pronunciation of ओ as (आ ३ उ) *pragṛhya* at the end of Yājña in the Śāṅkhāyana Śākhā, whereas in the Bāṣkalas it is not regarded as *pragṛhya*.[3]

(g) The Paurāṇic literature also supplies some information about the existence of the tradition of the Bāṣkala Śākhā. According to the *Bhāgavatapurāṇa*,[4] Bāṣkali, the son of Bāṣkala, had compiled the *Bālakhilya-Saṁhitā* and imparted it to his disciples Bālāyani, Bhajya and Kasāra. The *Vāyupurāṇa* (1.60.24) mentions Bāṣkali along with Indrapramiti as two *śiṣya*s of Paila.

---

1. *Vedasarvasva,* p. 59.
2. तद्यत्रोपद्रुतमभिनिहितं प्रश्लिष्टं क्षिप्रसन्धिरिति न्यूङ्खनीयस्य पादस्यादौ स्यादुपातीत्य तद्द्वितीयेऽक्षरे न्यूङ्खयेँच्छ्रा न्वो३ 'इति यथा 'क्व स्यो३' इति च। — *ŚāṅkhŚS.* 12.13.5.
तदिति वाक्योपादने। यत्र शाखान्तरीयमहः सर्वाहर्न्यूङ्खपक्षे उपद्रुतसन्धियुक्तमक्षरं तस्मात् यथा चतुर्थमहस्तैत्तिरीयाणां सर्वन्यूङ्खम्। उपद्रुतो नाम सन्धिर्बाष्कलानां प्रसिद्धः। तस्योदाहरणम्–'न ऋते श्रान्तस्य सखाय देवा' इति। — Varadattasuta on *ŚāṅkhŚS* 12.13.5.
3. ओष्ठः स्थानं ययोस्ते ओष्ठ्यस्थाने सन्ध्यक्षरे ओकारश्च औकारश्च। तत्र ओकार आ३उ ईदृशं रूपमा-पद्यते। एवमौकारः। 'समु देही दधातु ना३उ वौषट्'। ननु 'ओकार आमन्त्रितजः प्रगृह्य' (ऋ.प्रा. १.६८) इत्येवमादिना लक्षणेन सर्व एव प्रगृह्यो याज्यान्ते तस्य किं ग्रहणेन। सत्यम्। किं तु बाष्कलानाम-प्रगृह्यस्तदर्थं वचनम्। — Varadattasuta on *ŚāṅkhŚS* I.2.5. 271.2.
4. बाष्कलिः प्रतिशाखाभ्यो बालखिल्याख्य संहिताम्।
चक्रे बालायनिर्भज्यः कासारश्चैव तां दधुः॥ — *Śrīmadbhāgavata,* 12.6.59.

From the above accounts, given about the existence of the *Bāṣkala-Saṁhitā*, it is certain that once there was a separate Saṁhitā of the Bāṣkalas. But in the absence of availability of any MS-material, we cannot say anything definitely about the character and extent of the *Bāṣkala-Saṁhitā*. According to the information given by Pt. Bhagavaddatta, there is a mention of *Bāṣkalaśākhīyā Saṁhitā* and *Brāhmaṇa* in the list of MSS prepared by Kavindrācārya on Serial No. 27. But this MS is not available. Fortunately, the *Bāṣkala-mantropaniṣad*, the only available text of this *śākhā*, has been published so far. It was edited by Acharya V.P. Limaye and R.D. Vadekar under a collection of 18 Principal Upanisads on No. 14 under volume I, pp. 358-363, published from Vaidika Saṁśodhana Maṇḍala, Poona in 1928. In the introductory part of the text a very brief account of this text is given which I would like to reproduce here:

> This Upaniṣad for a long time was known in a Perso-Latin-German translation. Fortunately, however, one (or two) manuscripts have been found in southern India. They are full of inaccuracies and we give below the text as reconstructed and emended by our predecessors in the field. We have taken care to compare our text with the Adyar MSS themselves and found some interesting readings duly acknowledged. The Upaniṣad seems to be a part of the *Bāṣkala-Saṁhitā* of the *Ṛgveda* which is no longer extant. — p. 358

This Upaniṣad consists of 25 *ṛk*s which very much resemble the Vedic *ṛk*s in their language, style and contents. These *ṛk*s may be regarded as the remains of *Bāṣkala-Saṁhitā,* which once existed, most probably, prior to the *Śākala-Saṁhitā.*

(*v*) ***Śāṅkhāyana-Saṁhitā*** — Nowhere in the Purāṇas do we find reference to Śāṅkhāyana as a promulgator of a Śākhā-Saṁhitā except the *Agnipurāṇa* which refers to the two *śākhās*, viz. Śāṅkhāyana and Āśvalāyana by name.[1] According to the *Kauṣītaki Āraṇyaka*, Śāṅkhāyana was a disciple of Kauṣītaki Kahola, son of Kuṣītaka.[2] He must have been a promulgator of some Saṁhitā of the *Ṛgveda,* as is evident from mention of some distinctive features of this Saṁhitā in the *Śāṅkhāyana Brāhmaṇa*, *Śāṅkhāyana Āraṇyaka* and *Śaṅkhāyana-Sūtra* texts. In this regard the following evidence can help us to prove the identity of the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā* —

(a) The *Śāṅkhāyana Āraṇyaka* gives many *ṛks*[3] *in extenso* and those *ṛk*s are found in the extant *Śākala-Saṁhitā.* On the basis of this feature, Pt. Bhaga-

1. भेद: शांखायनश्चैक आश्वलायनो द्वितीयक:। — *AgniP.* 271.2.
2. शांखायन: कहोलात् कौषीतके:। — *Kauṣ.Ār.* 14.
3. See *Śāṅkh Ār.* 7.14.16; 19; 21; 8.4.6; 9.1; 12.2.7.

vaddatta arrived at the conclusion that since the *ṛks* of other *śākhā*s only are given *in extenso*, these *ṛk*s, occurring in the Śāṅkhāyana tradition, must not have been forming an integral part of the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā*.[1] But this view does not seem to be correct, because giving *ṛks in extenso* in the Brāhmaṇas, Āraṇyakas and the Upaniṣads does not negate their identity there. Giving *ṛks in extenso* or *pratīka* form is concerned with *sūtra*-text only.

(b) In the *ŚāṅkhŚS,* the following *ṛk*s are given in *pratīka* from—

अग्निर्मृत्युः (16.12.17)	इमे सोमासस्तिरो अह्न्यासः (9.20.30)
अत्या यातं निवतः (15.8.20)	देवेभ्यो वनस्पते (5.19.18)
आ नो गच्छतं हवना (15.8.20)	प्र व इन्द्राय वृत्रहन्तमाय (12.26.9)
इमे मन्द्रासः (15.8.20)	वेनस्तत्पश्यत (15.3.6)
इमे सोमासः (15.8.20)	संज्ञानमुशनावदत् (3.6.4)

Since the above *ṛk*s are not found in the *Śākala-Saṁhitā*, and these are given in *pratīka* form in *ŚāṅkhŚS,* these must have been the integral part of the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā.* Varadattasuta Ānartīya commenting on the *ṛk* अग्निर्मृत्युः clearly observes that this *ṛk* belongs to another *śākhā*.[2] The *ṛk* इमे सोमासस्तिरो°, which is read here in *pratīka,* is given *in extenso* in the *ĀśvŚS* (6.5.24). From this it appears that this *ṛk* originally belonged to the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā* and from there it was taken in the *ĀśvŚS.* Devatrāta, a commentator of the *ĀśvŚS* is, however, silent about whether it belonged to another *śākhā* or not. This *ṛk,* actually, is not found in the *ĀśvS.*

(c) In the *ŚāṅkhŚS* an option is given that one may read 5 *Ṛk*s beginning with वेनस्तत्पश्यद् or 'अयं वेनः'.[3] These 5 *ṛk*s beginning with वेनस्तत्पश्यद्° are not found in the *Śākala-Saṁhitā*. These *ṛk*s are found in the *VS* 32.8.12; *KāṇvaS* 35.27.5-9; *TaitĀr*. 10.1.28-32. From this one may easily arrive at the conclusion that these *ṛk*s once formed an integral part of the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā.* Varadattasuta Ānartīya has made it clear that though the group of 5 *ṛk*s were an integral part of the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā*, but at

1. Pt. Bhagavaddatta, *Vaidika Vāṅmaya*, p. 175.
2. अग्निर्मृत्युरित्येवमादिकाः शाखान्तरोक्ताः आप्रियो भवन्ति। — *Varadattasuta* on *ŚāṅkŚS.* 16.12.17.
3. वेनस्त्पश्यदिति पञ्च। 'अयं वेन' इति वा। — *ŚāṅkhŚS* 15.3.8-9.

the time of *ŚāṅkŚS,* the text had been lost; so the *sūtrakāra* optionally prescribed another group of 5 *ṛk*s beginning with 'अयं वेन:' which was found in the *Śākala-Saṁhitā* (X.123.1-5)[1].

(d) *Śāṅkhāyana-Saṁhitā* like *Bāṣkala-Saṁhitā* accepts 'तच्छंयोरा' as its last *ṛk*. But on the very ground of this similarity Prof. Bühler held that Śāṅkhāyanas did not have their separate Saṁhitā and they had accepted the *Bāṣkala-Saṁhitā*.[2] But this view of Bühler is not tenable. Similarity in some part, in two or more *śākhā*s, does not mean the rejection of the other. In all the Saṁhitās, there are more similarities than dissimilarities. But it is the dissimilarity which makes one's own Saṁhitā different from the other.

(e) The *ŚāṅkhŚS* accepts the existence of *mahānāmnī ṛks* in its Saṁhitā and mentions the recitation of the last *ṛk* of *mahānāmnī* like *paṅkti*. These are called *stotriyaḥ*. Commenting on the *sūtra* 'महानाम्न्य: स्तोत्रिय:' (10.6.10), the commentator Varadattasuta Ānartīya holds that since these *mahānāmnī ṛk*s are *śakvarī*s and recited in the forest, their *pratīka*s have not been given.[3] Injunctions for reciting *mahānāmnī ṛk*s are given in detail by the commentator.[4]

(f) It may be pointed out that the *ŚaṅkhŚS* (X.6.13) mentions the existence of five *purīṣapada*s, which according to Varadattasuta Ānartīya, should be recited like *nivid ṛk*s.[5]

---

1. एता पञ्च ऋच: शंसेत्। स्वशाखायामुत्सन्नत्वात् तत्स्थाने सूत्रकारो विकल्पमाह। — *Varadattasuta* on *ŚāṅkhŚS* 15.3.9.
2. SBE, vol. XXIX, p. 113.
3. शक्वर्यो महानाम्न्य इत्यनर्थान्तरम्। ता अरण्ये अनूच्या:। अतो न प्रतीकग्रहणम्। — *Bhāṣya* on *ŚāṅkhŚS* 10.6.17 (10).
4. नवानां महानाम्नीनां शस्यविधिरुच्यते। यथा तिस्रोऽनुष्टुभ: शस्यन्ते अर्धर्चश एवमेकैका शस्यते। त्रिभिस्त्रिभिरेकैका भवतीत्यर्थ:। ततस्तिस्रस्त्रिरुच्यन्ते। ऋगादौ तिस्र आवर्तन्ते। यथातथेति निर्देशात्। महानाम्नीनां योन्यनुशंसनेऽपि विनियुज्यमानानामयं धर्म:॥ अयमुत्तमाशब्दस्तृतीये तृचे वर्तते। तस्या एवंरूपाया उत्तमाया आम्नायप्रसिद्धाया उत्तमा सा पङ्क्तिरिति। पंक्तिधर्मेण शस्यत इत्यर्थ। — *ŚāṅkhŚS. Bhāṣya*, 10.6.18-19.
5. उत्तमार्धे च पञ्च पदानि पच्छ: पुरीषमाचक्षते तन्निविच्छंसम्। — *ŚāṅkhŚS.* 10.6.13.
या सा पंक्तिरुत्तमा तस्या उत्तमे पादे पञ्च पदानि पुरीषाख्यानि निविच्छंसं शंसेत्। न प्रणवमन्तरा कुर्यादित्यर्थ:। तानि चारण्येऽनूच्यानि। — *Ānartīya Bhāṣya* X.6.20.

After going deep into solving the problem of existence of the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā,* Pt. Hariprasad Shastri expressed his view that Śāṅkhāyana had already arranged his Saṁhitā in *Maṇḍala*s and *sūkta*s, but afterwards he incorporated the *Saṁjñāna-Sūkta* and the *mahānāmnī ṛk*s also. The *Śākala-Saṁhitā* ended with *Saṁjñāna-Sūkta*, whereas the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā* ended with *mahānāmnī ṛks*.[1]

(g) The *Caraṇavyūha* mentions the fourfold methods for reciting *ṛk*s of all the five *śākhā*s among which Śāṅkhāyana-Śākhā comes at the second place.[2] The fourfold methods of recitation, according to *Caraṇavyūha* are — *Saṁhitā-Pārāyaṇa, Pada-Pārāyaṇa, Jaṭā-Pārāyaṇa,* and *Daṇḍa-Pārāyaṇa.*[3] When the *Caraṇavyūha* prescribes the fourfold methods of all the five Saṁhitās, it accepts the existence of the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā,* because in the absence of the Saṁhitā-text the prescription for fourfold recitations would be baseless.

(h) Mahīdāsa has accepted the existence of the *Bālakhilya-Sūkta* in the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā* and calculated the total number of *pada*s in the Saṁhitā as 153734 out of which the number of *padas* in the *Bālakhilya-Sūkta* are 1156 and the number of *varga*s as 17. The place of two *ṛk*s (1-2) out of 3 *ṛk*s of the *Bālakhilya-Sūkta* 8.58, as found in the *Śākala-Saṁhitā,* has been changed in the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā* and placed after X.88.18 and there is a loss of only one *ṛk* of that *sūkta* in it.

On the basis of the above evidence in support of the existence and nature of the extent of the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā* we can say that the Saṁhitā-text of the Śāṅkhāyana-Śākhā was also prevalent like the other *śākhā*s of the *Ṛgveda*. Now some MSS of *Śāṅkhāyana-Saṁhitā*, and its *Padapāṭha* and many other texts belonging to that *śākhā* are available from the Palace Library, Alwar. We can arrive at a definite conclusion regarding its extent only after carefully going through those MSS. It is in our plan to edit the *Śāṅkhāyana-Saṁhitā* also on the basis of available MSS of the Palace library, Alwar and other available materials.

---

1. *Vedasarvasva,* pp. 46-47.
2. एतेषां शाखाः पञ्चविधा भवन्ति। आश्वलायनी शाङ्खायनी शाकला बाष्कला माण्डूकायनाश्चेति॥ — *Caraṇa*. 1.7-8.
3. क्रमपारः क्रमपदः क्रमजटः क्रमदण्डश्चेति चतुष्पारायणम्॥ — *Caraṇa*. 1.6 (p. 6).

4. Personality of Āśvalāyana

In the Brāhmanic texts, we find mention of a large number of *ācāryas*, having different opinions in the matters of ritualistic applications of the *ṛks*, procedures of the rituals to be performed, *ādhyātmika, ādhidaivika* and *ādhiyājñika* interpretations of the rituals and in many other matters. But we do not find mention of Āśvalāyana in any of the Brāhmanic texts. His name for the first time appears in the Upaniṣads. The *Praśnopaniṣad* refers to an Āśvalāyana who approached Maharṣi Paippalāda to know about the concept of *prāṇa*.[1] He wanted to know: 'What is *prāṇa*?'; Where does it come from? How does it enter in the body and perform activities in different ways? How does it return back and bear the inner and outer bodies?[2] Paippalāda answered all the questions of Āśvalāyana and the latter was satisfied with those answers. It may be pointed out that Paippalāda is the promulgator of one of the *śākhā*s of the *Atharvaveda*, and on his name that *śākhā* was known as Paippalāda Śākhā. From the reference to Āśvalāyana approaching Maharṣi Paippalāda, a promulgator of the Paippalāda Śākhā, can we imagine that Āśvalāyana also was an Atharvavedin? Or, at least, he had studied *Atharvaveda*? Another thing which comes to light from the *Praśnopaniṣad* is that Āśvalāyana belonged to Kosala Pradesh, as is clear from his patronymic name Kausalya Āśvalāyana. Ācārya Śaṅkara, however, takes this appellation Kausalya as his proper name and Āśvalāyana as his patronymic name, descendent of Aśvala,[3] who, according to the *Bṛhadāraṇyakopaniṣad*, was a Hotṛ priest in a sacrifice, performed by King Janaka Vaideha, in which brāhmaṇas of Kurupañcāla were invited to take part.[4] As Aśvala was a Hotṛ priest, and Hotṛ priest must be a Ṛgvedin, from this it is obvious that he was a Ṛgvedin. As Āśvala was one of the Vedic scholars who had come from Kuru-Pañcāla, it appears that he belonged to that place. Since Kosala and Pañcāla were connected together, we may take him as the resident of Pañcāla. From the grammatical analysis of the word Āśvalāyana as descendent of Aśvala, both appear to be related.

1. सुकेशा च भारद्वाजः शैव्यश्च सत्यकामः सौर्यायणी च गार्ग्यः कौसल्यश्चाश्वलायनो भार्गवो वैदर्भिः कात्यायनस्ते हैते ब्रह्मपरा ब्रह्मनिष्ठाः परं ब्रह्मान्वेषमाणा एष ह वै सर्वं वक्ष्यतीति ते ह समित्पाणयो भगवन्तं पिप्पलादमुपसन्नाः। — *Praśnop.* 1.1.
2. अथ हैनं कौसल्यश्चाश्वलायनः पप्रच्छ। भगवन् कुत एष प्राणो जायते कथमायात्यस्मिन् शरीर आत्मानं वा प्रविभज्य कथं प्रतिष्ठते केनोत्क्रमते कथं बाह्यमभिधत्ते कथमध्यात्ममिति। — *Praśnop.* 3.1.
3. कौसल्यश्च नामतोऽश्वलस्यापत्यमाश्वलायनः। — Śaṅkara on *Praśnop.* 1.1.
4. जनको ह वैदेहो बहुदक्षिणेन यज्ञेनेजे। तत्र ह कुरुपञ्चालानां ब्राह्मणा अभिसमेता बभूवुः। तस्य ह जनकस्य वैदेहस्य विजिज्ञासा बभूव–कः स्विदेषां ब्राह्मणानामनूचानतम इति...। — *BṛhdUp.* 3.1.1.

One Āśvalāyana has been mentioned in the *Caraka-Saṁhitā*, as one of the *ṛṣi*s who had gathered at Himālaya to discuss how human beings can live long with a sound health.[1] It may be pointed out that the seers who have been mentioned there mainly belong to three categories — (i) the seers who had visualised the *ṛk*s in their intuition such as Aṅgiras, Jamadāgni, Vasiṣṭha, Kaśyapa, Bhṛgu, Ātreya, Gautama, Agastya, Vāmadeva, Bharadvāja, Viśvāmitra, etc. (ii) the *Śākhā-Saṁhitā-kāra*s, like Āśvalāyana, Paiṅgi, Vaikhānasa, Bālakhilya, etc. and (iii) remaining *ācārya*s.

One Āśvalāyana is also mentioned in the *Majjhima Nikāya*: (*Āśvalāyaṇa Sutta* 2.5.3), who met Gautama Buddha, who was staying at Jetavana in Śrāvastī.[2] On the basis of this authority, some Bengali scholars held that Āśvalāyana, who met with Gautama, was the author of the *ĀśvŚS*. But such a view has been rejected by Pt. Bhagavaddatta.[3]

Gaṅgādhara Bhaṭṭācārya, the commentator of the *Vikṛtivallī* refers to Āśvalāyana[4] as one of the hundred *śiṣya*s of Śākalya. Among these five were householders, observers of *dharma* in their life and Āśvalāyana was one of them, others being Śiśira, Bāṣkala, Śāṅkha and Vātsya. But among the list of the five *śiṣya*s of Śākalya, as found in the Purāṇas, the name of Āśvalāyana is not mentioned. Moreover, in a text of the *Śaiśirīya Śikṣā*,[5] edited by Tarapada Chowdhury, Chennai, Śaunaka's name in place of Śākalya is given, but among the *śiṣya*s, the name of Āśvalāyana is not there, like the former text. In the light of apparent differences, it is very difficult to make any definite opinion whether Śākalya or Śaunaka was the concerned person from whom the five *śākhā*s of the *Ṛgveda* developed. Moreover, it is not proper also to take the five *śākhā*s developed at one and the same time. Considerable gap of time and distance of place must have been responsible for the development of the *śākhā*s.

Ṣaḍguruśiṣya, in his *Vedārthadīpikā,* a commentary on Kātyāyana's *Sarvānukramaṇī*, holds that Āśvalāyana was a *śiṣya* of Śaunaka. He studied Veda and ritualistic

1. *CarakaS*, I.1.8-14.
2. *Majjhima Nikāya, Buddhavacanāmṛta*-1, ed. Rahul Sanskrityayana, Mahābodhi Śākhā, Sarnath, 1964, p. 389-393.
3. *Vaidika Vāṅmaya,* part I, p. 17.
4. शाकलस्य शतं शिष्या नैष्ठिका ब्रह्मचारिणः। पञ्च तेषां गृहस्थास्ते धर्मिष्ठाश्च कुटुम्बिनः॥
   शिशिरो बाष्कलः शांखो वात्स्यश्चैवाश्वलायनः। पञ्चैते शाकलाः शिष्याः शाखाभदेप्रवर्तकाः॥
   — Comm. on *Vikṛtivallī*, 1.4
5. मुद्गलो गालवो गार्ग्यः शाकल्यः शैशिरस्तथा। पञ्चैते शौनकाः शिष्याः शाखाभेदप्रवर्तकाः॥
   — *Śaiśirīya Śikṣā,* verse 3, pub. in *JVS* 2, Lahore 1935.

procedures from him. A salutation to Śaunaka 'नमः शौनकाय नमः शौनकाय' at the end of the *ĀśvŚS* is an evidence to prove that Āśvalāyana was a *śiṣya* of Śaunaka. In Śrauta-tradition it has been popular practice to offer salutations to his teacher at the end of the work. A reference to Śaunaka's destroying his work on a *Ṛgveda Śrauta Kalpa* in favour of Āśvalāyana, is also found in the *Śaunaka-Kārikā*.[1] But this Śaunaka, the author of this *Kārikā,* is different from Śaunaka, the teacher of Āśvalāyana.

Śaunaka, whom Ṣaḍguruśiṣya has mentioned in his *Vedārthadīpikā* has been credited with the authorship of 10 *granthas*[2] : five *anukrananī*s, two *vidhāna*s, one *prātiśākhya*, one *Bṛhaddevatā* and a *smṛti*-text. It may be pointed out that Śaunaka, the author of *Bṛhaddevatā*, *Ṛkprātiśākhya* and different *anukramaṇī*s cannot be the same Śaunaka who is said to be the teacher of Āśvalāyana. Actually, there is a great problem in deciding the authorship of these texts. The authors were among the *śiṣya*s of Śaunaka, but they ascribed the authorship of the text to their teacher. So the texts cannot be granted as authentic proof for deciding the orginal authorship of these texts. In the *Bṛhaddevatā*, which is traditionally ascribed to Śaunaka, Āśvalāyana's view has been quoted about the deity of a *ṛk*. According to Āśvalāyana, the deity of the *ṛk*, beginning with 'अस्माकमुत्तमम्' (*ṚV* IV.31.15), is Sūrya.[3]

From the above references to the personality of Āśvalāyana, we may arrive at the only conclusion that he was a descendent of Aśvala, a Ṛgvedin. Among Śākalya and Śaunaka, who was his teacher, in this controversy weightage may be given to Śaunaka about whom the entire tradition is unanimous. But among so many Śaunakas which one was his teacher, it is very difficult to say. Most probably, Āśva-lāyana was a *śiṣya* of that Śaunaka who was the resident of Naimiṣāraṇya where the latter had organized a long *sattra* for twelve years in his *gurukula*. He has been mentioned as a *bahvṛca* in the *Śrīmad Bhāgavatapurāṇa*.[4] After the *sarpasattra* of Janamejaya,

1. श्रुतिस्मृतिजलापूर्णशास्त्रकल्लोलसङ्कुलम्। विष्णुभक्तिसहोपेतं वन्देऽहं शौनकार्णवम्॥
तत्सूत्रं शौनको दृष्ट्वा स्वयं हर्षसमन्वितः। व्यपाटयत् स्वकं शिष्यं तं नमाम्याश्वलायनम्॥
— *Śaunakakārikā* I.1.2; ed by Sulok Sundar Mahanty, Jagatsinghpure, Orissa, 1999.
2. शौनकीया दश ग्रन्थास्तदा ऋग्वेदगुप्तये। आर्षानुक्रमण्याद्या छान्दसी दैवती तथा॥
अनुवाकानुक्रमणी च सूक्तानुक्रमणी तथा। ऋक्पादयोर्विधाने च नार्हदैवतमेव च।
प्रातिशाख्यं शौनकीयं स्मार्त दशमुच्यते॥ — Ṣaḍguruśiṣya in *Vedārthadīpikā*.
3. 'अस्माकमुत्तमं' सूर्यं स्तौतीत्याश्वलायनः। — *Bṛhadd.* 4.139.
4. इति ब्रुवाणं संस्तूय मुनीनां दीर्घसत्रिणाम्।
वृद्धः कुलपतिः सूतं बह्वृचः शौनकोऽब्रवीत्॥ — *ŚmadBhāgP.* 1.4.1

Ugraśravā told the story of *Mahābhārata* to him. Being a *bahvṛca* he must have taught to Āśvalāyana the whole ritualistic procedures of the Śrauta sacrifices keeping in view all the Ṛgvedic *ṛk*s prevalent among the *bahvṛca*s. Āśvalāyana must have revised the whole lectures delivered by Śaunaka on the rituals concerning the duties of the *Hotṛ* priest and the *Hotraka*s, and that was the *ĀśvŚS*.

5. Works of Āśvalāyana

The following works have been ascribed to Āśvalāyana:

(*i*) ***Aśvalāyana Śrautasūtra*** — The *ĀśvŚS*, as its nomenclature indicates, is the work of Āśvalāyana. However, there is a controversy regarding its authorship. Devasvāmin, the oldest commentator of the *ĀśvGS*, holds that the *ĀśvŚS* is not the original work of Āśvalāyana. It is rather a work of Ācārya Śaunaka.[1] Gārgya Nārāyaṇa, another commentator of the *ĀśvŚS* and *ĀśvGS* also holds the same view.[2] Ṣaḍguruśiṣya in his commentary on *Kātyāyana Sarvānukramaṇī* holds that keeping as base the two Śākhā-Saṁhitās, viz. *Śākala-Saṁhitā* and *Bāṣkala-Saṁhitā*, the *Aitareya Brāhmaṇa* along with 21 other Brāhmaṇas, Śaunaka for the first time prepared a Kalpa of one thousand *khaṇḍa*s for the use of the Ṛgvedins for their performance of *hautra-karma,* as there was no other Kalpa for them. Āśvalāyana thoroughly listened to it. After listening to the whole Kalpa, prepared by Śaunaka, Āśvalāyana put it in his own words in a systematic polished way and put it before the gathering of Ṛgvedic-ritualists in a *sattra*. After hearing the revised systematic text,[3] all the Ṛgvedins appreciated and confirmed it as an authentic text for the *hautra-karma*; so Āśvalāyana's authorship of the existing Śrautasūtra cannot be denied. The *ĀśvŚS* is divided into 12 chapters under two sections *Pūrva Ṣaṭka* and *Uttara-Ṣaṭka*. It is a very important and authentic Śrautasūtra for the Ṛgvedins.

Āśvalāyana in his *sūtra* at places refers to the views of *ācārya*s by using their proper names. The *ācārya*s whose views have been quoted are Aitareyins, Ālekhana, Āśmarathya, Kautsa, Gāṇagāri, Gautama, Taulvali, Śāṭyāyana, and Śaunaka. The

---

1. पूर्वे द्वादशाध्याया: शौनकस्य कृति:। — Devasvāmin on *ĀśvGŚ.* 1.1.
2. कथं शास्त्रान्तरत्वम् ? सूत्रसमाप्तावाचार्यनमस्कारात्। शास्त्रान्तरे एवाचार्यनमस्कार उपपद्यते। — Gārgya Nārāyaṇa's comm. on *AśvGS.* 1.1.1.
3. शाकलस्य संहितैका बाष्कलस्य तथापरा। ते संहिते समाश्रित्य ब्राह्मणान्येकविंशति:॥
ऐतरेयकमाश्रित्य तदेवान्यै: प्रपूरयन्। कल्पसूत्रं चकाराद्यं महर्षिगणपूजित:॥
शौनकस्य तु शिष्योऽभूद् भगवानाश्वलायन:। तस्माच्छ्रुतसर्वज्ञ: सत्रं कृत्वा न्यवेदयत्॥ — Ṣaḍguruśiṣya, *Vedārthadīpikā* on *Sarvānukramaṇī,* Intro. verses 16-18.

complete *ĀśvŚS* with the commentary of Devatrāta in three volumes and with the commentary of Siddhāntin in single volume has been published under Panjab University Indological Series, Nos. 34-36 and 38, Hoshiarpur.[1]

(*ii*) ***Āśvalāyana Gṛhyasūtra***—The *ĀśvGS* is another work ascribed to Āśvalāyana. It consists of 4 *adhyāyas* which are further divided into many *khaṇḍa*s and each *khaṇḍa* into many *sūtra*s dealing with the *gṛhya* rituals. In connection with rituals of *tarpaṇa* it refers to the seers of 10 *Maṇḍala*s under four groups. The seers of the first *Maṇḍala* have been mentioned with the designation *śatarcin*s, i.e. those *ṛṣi*s each of whom have seen about one hundred *ṛk*s. The seers of the 2nd to 7th *Maṇḍala*s have been designated as *Mādhyamāḥ*, i.e. the middle ones, viz. Gṛtsamada, (2nd) Viśvāmitra (3rd), Vāmadeva (4th), Atri (5th), Bharadvāja (6th) and Vasiṣṭha (7th). The seers of the 8th *Maṇḍala* have been designated as *pragāthāḥ*, i.e. belonging to the families of Kaṇvas whose *ṛk*s are mostly in Pragātha Chanda (combination of two *chanda*s — *Bṛhatī* and *Satobṛhatī* — together). The 9th *Maṇḍala* has been designated as *Pāvamana* on account of all the *ṛk*s of the *Maṇḍala* belonging to Soma Pavamāna. The 10th *Maṇḍala* has been designated as *Kṣudra-Sūkta Mahāsūkta* on account of having short and long number of *ṛk*s in a *sūkta*. The *sūkta*s having less number of *ṛk*s have been designated as *Kṣudra-Sūkta*s and those having large number of *ṛk*s have been designated as *Mahāsūkta*s. The division of *Ṛgveda-Saṁhitā* into 10 *Maṇḍala*s has already been fixed in all *śākhā*s of the *Ṛgveda*. The second group for whom *tarpaṇa* has been prescribed by Āśvalāyana consists of those *ācārya*s who for the first time learnt the four Saṁhitās from Kṛṣṇa Daipāyana Vyāsa. It may be pointed out that the list of names begins with Sumantu, Jaimini, Vaiśampāyana and Paila, the *ācarya*s of *Atharvaveda*, *Sāmaveda*, *Yajurveda* and *Ṛgveda*, respectively. The 3rd group comprises those *ācārya*s who were composers of Sūtra, Bhāṣya, *Mahābhārata* and Dharmaśāstra texts. The fourth group comprises those *ācārya*s who were subsequent promulgators of the Śākhā-Sāṁhitās of the four Vedas. Their names are — Jānanti, Bāhavi, Gārgya, Gautama, Śakalya, Bābhravya, Māṇḍavya, Māṇḍūkeya, Kahola, Kauṣītaka, Bharadvāja, Paiṅgya, Mahāpaiṅgya, Suyajña Śāṅkhāyana, Aitareya, Mahāitareya, Bāṣkala, Sākala, Sujātavakra, Audavāhi, Saujāmi, Śaunaka, and Āśvalāyana. It is to be pointed out that the *ĀśvGS* also mentions *tarpaṇa* for some lady scholars, namely, Gārgī Vācaknavī, Baḍavā, Prātitheyī, Sulabhā and Maitreyī.

1. For detail see Introductions to (i) the *ÁśvŚS* with the comm. of Devatrāta, vol. III, pp. LXII-XCCI ff, Hoshiarpur, 1996 by Prof. B.B Chaubey; (ii) the *ĀśvŚS* with comm. of Siddhāntin, pp. XVII-XL.

The text of *ĀśvGS* with the commentary called *Anāvilā* of Haradatta has been edited by T. Ganapati Shastri and published under Trivandrum Sanskrit Series 1923 (1st edn.). Devasvāmīn is the oldest commentator of *ĀśvGS*. But his commentary has not been published so far.

(*iii*) ***Aitareya Āraṇyaka*** *(4th and 5th Chapters)* — Ṣaḍguruśiṣya has ascribed the authorship of the 4th chapter of *Aitareya Āraṇyaka* to Āśvalāyana.[1] The fifth chapter of the *Aitareya Āraṇyaka*, which consists of *Niṣkevalya-śāstra*, to be recited by the *Hotṛ*-priest at the *Mādhyandina-Savana* in the *Mahāvrata*, has been ascribed by Sāyaṇa to Śaunaka.[2] It may be pointed out that the text 'ओष्णिही तृचाशीतिः' forms the beginning of *Ait.Ār.* On the authority of Ṣaḍguruśiṣya and Sāyaṇa, Rajendra Lal Mitra also held that the whole of the 4th Book of *Ait.Ar.* is the work of Āśvalāyana and 5th the work of Śaunaka.[3] Oldenberg doubted Ṣaḍguruśiṣya's ascription of the 4th *adhyāya* to Āśvalāyana. According to him, the 4th chapter which consists exclusively of the text of the *mahānāmnī* verses, which can indeed be considered as forming part of the *Ṛgveda-Saṁhitā* and on account of the peculiar mystical holiness, ascribed to these verses, they were not studied in the village, but in the forest and were consequently received not in the body of the Saṁhitā itself, but into the Āraṇyaka. Oldenberg gives two reasons against Ṣaḍguruśiṣya's ascription of authorship of the fourth *āraṇyaka* to Āśvalāyana. Firstly, the *mahānāmnī* verses were never considered by Indian theologians as the work of any human author; they shared in the *apauruṣeyatva* of the Veda and to say that they have been composed by Āśvalāyana would be inconsistent with the most firmly established principles of the literary history of Veda. Secondly, even if one admits that the *mahānāmnī* verses can be assigned by a person like Ṣaḍaguruśiṣya to Āśvalāyana, there is no possibility whatsoever that he can have used the expression *Āśvalāyanasūtrakam* with regard to the *mahānāmnī* verses, because, according to Oldenberg, to apply the designation of a *sūtra* to the *mahānāmnī* hymn would be no less absurd than to apply it to any *sūkta* whatever of

1. द्वादशाध्यायकं सूत्रं चतुष्कं गृह्यमेव च ॥
चतुर्थमारण्यकं चेति ह्याश्वलायनसूत्रकम् ॥ — *Vedārthadīpikā* of Ṣaḍguruśiṣya, Intro. verse 25.
2. पञ्चमारण्यके औष्णिही तृचाशीतिः इति खण्डे शौनकेन सूत्रितं सुरूपकृत्नुमूतय इति त्रीण्येन्द्र सानसिं रयिमिति सूक्ते । — Sāyaṇa on *AitĀ.* V.2.5.
उक्तं च शौनकेन-सुरूपकृत्नुमूतय इति त्रीण्येन्द्र सानसिं रयिमिति सूक्ते । — Quoted in the Comm. on *ṚV* I.4.1.
3. R.L. Mitra's edition of *Aitareya-Āraṇyaka, Bibliotheca, Intro.* p. 12; See also Weber, *Vorlesungen über indische literatur geschichte*, 2nd edn., p. 53.

the *Ṛk-Saṁhitā*.[1] Thus, the authorship of the fourth *āraṇyaka* consisting of *mahānāmnī* verses cannot be ascribed to Āśvalāyana.

Now the question arises, was Ṣaḍguruśiṣya not aware of the fact that the *mahānāmnī* verses were an integral part of the Saṁhitā whose authorship could not be ascribed to a *sūtrakāra*? It cannot be said that Ṣaḍguruśiṣya was unaware of the fact that the *mahānāmnī* verses were an integral part of the Saṁhitā. As a matter of fact, Āśvalāyana was a *śākhā-pravacanakāra,* and the *mahānāmnī* verses which did not occur in the Saṁhitā of the Śākalas, formed an integral part of the *Ṛgveda-Saṁhitā* promulgated by him. Ṣaḍguruśiṣya being aware of this fact, it was but natural for him to ascribe the *mahānāmnī* verses along with *purīṣa-pada*s to Āśvalāyana. By ascribing authorship of the fourth Āraṇyaka to Āśvalāyana one should understand that these verses were promulgated by the latter in his Śākhā-Saṁhitā.

In no circumstances does Oldenberg accept the authorship of the fourth *āraṇyaka* to Āśvalāyana. According to him, what Ṣaḍguruśiṣya says about the fourth *āraṇyaka* as *Āśvalāyanasūtrakam* he means the fifth *āraṇyaka* which, according to him, is the only part of the whole body of the *āraṇyaka* composed in the *sūtra*-style,[2] though it is difficult to explain why he (Ṣaḍguruśiṣya) set down this book as the fourth. As an additional evidence in support of Āśvalāyana's authorship of the fifth *āraṇyaka*, Oldenberg refers to a passage from the Sāyaṇa's commentary on the *Sāmaveda,* in which that author directly assigns the fifth *āraṇyaka* to Āśvalāyana.[3] On the basis of the above arguments, Oldenberg concludes his remarks on the authorship of the fourth and fifth *āraṇyaka*s of the Aitareyins in the following words:

> Instead of asserting, therefore, that of the two last *āraṇyaka*s of the Aitareyins the one is ascribed to Śaunaka and the other to Āśvalāyana, one must state the case otherwise: not two *āraṇyaka*s were, according to Sāyaṇa and Ṣaḍguruśiṣya, composed by those *sūtrakāra*s, but one, viz. the fifth which forms a sort of supplement to the great body of the *sūtra*s of the *caraṇa* and which is ascribed either to Śaunaka or to Āśvalāyana.[4]

---

1. SBE, vol. XXIX, p. 157.
2. Ibid.
3. यथा बह्वृचामध्यापका महाव्रतप्रयोगप्रतिपादकम् आश्वलायननिर्मितं कल्पसूत्रम् अरण्येऽधीयमाना पञ्चममारण्यकम् इति वेदत्वेन व्यवहरन्ति। — Sāyaṇa on *Sāmaveda*, *Bibliotheca Indica*, vol. I, p. 19.
4. SBE, vol. XXIX, p. 157.

6. Existence of the Āśvalāyana-Saṁhitā

Nowhere do we find reference to the Āśvalāyana Śākhā in the Purāṇas except the *Agnipurāṇa* which refers to it along with the Sāṅkhāyana Śākhā.[1] Most of the scholars believed that there was no separate Saṁhitā of the Āśvalāyana Śākhā. It was rather a Śrauta Śākhā based on the *ĀśvŚS*, not an Āmnāya Śakhā. This view was expressed on the ground that the *ĀśvŚS* as well as the *ĀśvGS* do not depend on a single *Āmnāya-Saṁhitā*. Devasvāmin,[2] the most ancient commentator of both the *ĀśvŚS* and the *ĀśvGS* holds that the *ĀśvŚS* is based on all Śākhā-Saṁhitās of the *ṚV* like Śākala, Bāṣkala, etc. Devatrāta[3] and Gārgya Nārāyaṇa,[4] too, hold the same view. Ṣaḍguruśiṣya[5] very clearly states that Āśvalāyana composed his *Śrauta-Sūtra* based on the two Śākhā-Saṁhitās, viz. the *Śākala-Saṁhitā* and the *Bāṣkala-Saṁhitā* and all the twenty-one Brāhmaṇas belonging to the *Ṛgveda* and many others. No doubt, this view expressed by the commentators of the *ĀśvŚS* is true, but in no way, this view should be taken as opposing the existence of the *ĀśvS,* separate from the *Śākala-* and *Bāṣkala-Saṁhitā*s. In this regard the use of two words, viz. *āmnāya* and *samāmnāya* is very significant. *Āmnāya* is the designation of the Śākhā-Saṁhitā, which is studied in *svādhyāya* by the followers of that *śākhā*. The expression 'स्वाध्यायोऽध्येतव्यः' definitely and exclusively refers to the regular study of the Saṁhitās, Brāhmaṇas, etc. of one's own *śākhā*. The term *samāmnāya,* on the other hand, is a common designation of all Śākhā-Saṁhitās together of the same Veda. Āśvalāyana in his *Śrauta-Sūtra* does not depend on his *āmnāya* only

---

1. भेदः शांखायनश्चैक आश्वलायनो द्वितीयकः। — *AgniP.* 271.2
2. अस्ति कश्चित् समाम्नायविशेषोऽनेनाचार्येणाभिप्रेतः शाकलो वा बाष्कलो वा सह निवित्पुरोरुगादिभिः . . . अथवा एतस्येत्यत्र वीप्सालोपो द्रष्टव्यः . . .एवमृग्वेदसमाम्नायाः सर्वे परिगृहीता भवन्ति। — Devasvāmin on *ĀśvŚS.* I.1.1
3. यथा कर्मणि सर्वाः श्रुतयः प्रमाणमेवं सर्वा ऋग्वेदशाखा अपि प्रमाणमिति प्राप्ते एतस्येत्युच्यते। तस्माद् येन खलु पुरुषेण यथा शाखाऽधीता तथा चात्र विनिर्दिशति–एतस्य समाम्नायस्येति। अनेन न्यायेन एकैवाधीयते न सर्वाः समुच्चयेन। एतस्येत्युक्ते समाम्नायस्येत्यवश्यं वक्तव्यम्। तत्राम्नायस्येति सिद्धे समितिवचनाद–खिलं समाम्नायमुपदिशति। तस्माद् येऽन्यशाखायां पठिता मन्त्रास्ते सकलाः शास्त्र उपदिश्यन्ते खैलिकमन्त्रा आख्यानानि च। — Devatrāta on *ĀśvŚS.* I.1.1 (p. 3).
4. एतस्येति शब्दो निवित्प्रैषपुरोरुक्कुन्तापबालखिल्यमहानाम्न्यैतरेयब्राह्मणसहितस्य शाकलस्य बाष्कलस्य चाम्नायद्वयस्यैतदाश्वलायनसूत्रं नाम प्रयोगशास्त्रमित्यध्येतृप्रसिद्धसंबन्धविशेषं द्योतयति। — Gārgya Nārāyaṇa on *ĀśvŚS* I.1.1.
5. शाकलस्य संहितैका बाष्कलस्य तथापरा।
द्वे संहिते समाश्रित्य ब्राह्मणान्येकविंशतिः॥
ऐतरेयकमाश्रित्य तदेवान्यैः प्रपूरयन्। — Ṣaḍguruśiṣya on *Sarvānukramaṇī, Upodghāta.*

for the ritualistic prescriptions, but on the other *āmnāyas*, too. This has been clearly stated in the *Pratijñāsūtra* : 'अथैतस्य समाम्नायस्य योगापत्तिं वक्ष्यामः' (*ĀśvŚS* 1.1.1). Commenting on this *sūtra* Devatrāta makes it clear that there is a difference between the words *āmnāya* and *samāmnāya*, the former denoting the Śākhā-Saṁhitā, which one follows, while the latter the collection of all *ṛk*s found even in other *śākhā*s of the same Veda. Since in the matter of rituals all *śruti*s are regarded as authentic, it follows that all the Śākhā-Saṁhitās are authentic to the respective followers. Āśvalāyana has taken into consideration all *ṛk-mantra*s together with *praisa, nivid, puroruk,* etc. for the purpose of ritualistic study, the only device used to make a distinction between the *ṛk-mantra*s of his own *āmnāya* and those of other *āmnāya*s being this that in the case of the former, *ṛk*s have been quoted in initial form (*pratīka-pāṭha*), while those of others including *khailika*s and *ākhyāna*s *in extenso* (*sakalapāṭha*).[1] Devatrāta further says that when a *sūkta* is prescribed for a particular purpose, one should recite that *sūkta* as it is found in one's own Śākhā-Saṁhitā. For example, there is one *Vaiśvadeva-Sūkta,* which in one *śākhā* of the *ṚV* comprises 9 *ṛks,* while in the other that *sūkta* comprises 10 *ṛks*. In whose *śākhā* this *sūkta* comprises 9 *ṛk*s, he must recite 9 *ṛk*s and in whose *śākhā* it comprises 10 *ṛk*s, he must recite 10 *ṛk*s. It may be pointed out that this *Vaiśvānara-Sūkta,* which Devatrāta has referred to as comprising 9 *ṛk*s, is found in the *Śākala-Saṁhitā,* and the same *sūkta* comprising 10 *ṛk*s is found in the *ĀśvS*. This group of 10 *ṛk*s is also found in the *Tait.S.* (IV.7.14).

Thus, from the above statement of Devatrāta, it becomes crystal clear that though Āśvalāyana has taken into consideration all the *śākhā*s of the *Ṛgveda* for the employment of *ṛk-mantras,* at the same time he has maintained the distinctive features of his own Śākhā-Saṁhitā. This shows the existence of separate *Āśvalāyana-Saṁhitā*. In support of the existence of the *ĀśvS* the following additional evidence may be given :—

(a) The *Caraṇavyūha* refers to the Āśvalāyana-Śākhā, occupying the first position among the five *śākhā*s of the *Ṛgveda*.[2] It may be pointed out that the *śākhākāra*s, referred to here in the *Caraṇavyūha*, are the *śākhā-saṁhitākāra*s, not the *sūtra-śākhākāra*s. It is worth noting that the *Caraṇavyūha* in connection with the study of the Veda (*svādhyāya*) refers to

1. See fn. 3 on p. 29.
2. एतेषां शाखाः पञ्चविधा भवन्ति-आश्वलायनी शाङ्खायनी शाकला बाष्कला माण्डूकायनाश्चेति।
— *Caraṇavyūha*, I.7-8.

four technical terms,[1] viz. *carcā, śrāvaka, carcaka,* and *śravaṇīya-pāra,* denoting "the study," "teacher," "student," and "the completion of study," respectively. There are four types of recitation of the Vedas (*pārāyaṇa*), viz. the *Śākhā-Saṁhitā-pārāyaṇa*, the *Pada-pārāyaṇa,* the *Jaṭā-pārāyāṇa* and the *Kramadaṇḍa-pārāyaṇa*. These four types of *pārāyaṇa* are said to have been prevalent with the Āśvalāyana, Śāṅkhāyana, Śākala, Bāṣkala and Māṇḍūkāyana recensions. From this it is obvious that the Āśvalāyana Śākhā, which the *Caraṇavyūha* refers to, must have its own Śākhā-Saṁhitā.

(b) According to Mahīdāsa, the *Āśvalāyana-Saṁhitā*, too, like *Bāṣkala-Saṁhitā,* has the *Bālakhilya-Sūkta*s, but there is a difference between the two in the matters of number and order of the *ṛk*s and *sūkta*s.[2] Mahīdāsa clearly mentions that one entire *Bālakhilya* hymn beginning with 'यमृत्विजो' (*ṚVŚ.* VIII.58), comprising 58 *pada*s does not exist in the *Āśvalāyana-Saṁhitā.*[3]

(c) Gaṅgādhara Bhaṭṭācārya, in his commentary on the first verse of the *Vikṛtivallī* of Ācārya Vyāḷi, refers to Āśvalāyana as one of the five promulgators of the *śākhā*s of the *Ṛgveda*, others being Śiśira, Bāṣkala, Śāṅkha and Vātsya.[4]

(d) Ananta Bhaṭṭa in his commentary on *Vāj-Prāt.* (1.1) refers to the existence of a Prātiśākhya written by Āśvalāyana. Whether it is the same *Ṛk-Prāt.* of Śaunaka, or something different from that, cannot be said in absence of the text. It may also be possible that like the authorship of the *ĀśvŚS*, the authorship of the *Ṛk-Prāt.,* too, might have been popular in the name of both Śaunaka and Āśvalāyana. If that Prātiśākhya existed, as Ananta Bhaṭṭa says,

---

1. चर्चा श्रावकश्चचर्कः श्रवणीयपारः। — Ibid. I.5.
2. पदानि बालखिल्यस्य ह्यर्कसंख्याशतानि च।
   अधिकानि तु सप्तैव वर्गा अष्टादश स्मृताः॥
   सप्ताधिकद्वादशशतानि (1207) पदानीत्यर्थः। इत्याश्वलायनानाम्। — Mahīdāsa on *Caraṇavyūha* 1.10.
3. अष्टपञ्चाशत्पदात्मकऋक्त्रयस्य 'यमृत्विजो' वर्गो नास्ति। — Mahīdāsa on *Caraṇavyūha* 1.10.
4. शाकलस्य शतं शिष्या नैष्ठिकब्रह्मचारिणः।
   पञ्च तेषां गृहस्थास्ते धर्मिष्ठाश्च कुटुम्बिनः॥
   शिशिरो बाष्कलः शांखो वात्स्यश्चैवाश्वलायनः।
   पञ्चैते शाकलाः शिष्याः शाखाभेदप्रवर्तकाः॥ — Gaṅgādhara Bhaṭṭa on *Vikṛtivallī*, 1.4.

that must be dealing with the phonetic rules of *Āśvalāyana-Saṁhitā*. A Prātiśākhya without having its own Saṁhitā cannot exist. A Saṁhitā can exist without Prātiśākhya, but the latter cannot exist without the former.

(e) All *Kalpa-Sūtras* are based on their Saṁhitās. If any *ṛk*, occurring in that *Śrauta-* or *Gṛhya-Sūtra*, is not found in any other Śākhā-Saṁhitās, it means that *ṛk* must be found in the Saṁhitā of that *Śrauta-* or *Gṛhya-Sūtra* to which it belongs.

From this it is obvious that all these *śākhās*, which the *Caraṇavyūha* has referred to, must have their own Saṁhitās. The *Caraṇavyūha* also holds that all the Śākhā-Saṁhitās of the *Ṛgveda* have 64 *adhyāyas* and ten *Maṇḍalas* in common as divison of their texts, the difference being only in their number and order of the *sūktas*, *vargas* and *ṛks* therein.[1] It may be pointed out that these Śākhā-Saṁhitās did not differ much from the Śākala recension except for some omissions or additions of certain hymns or *ṛks* as well as certain changes in the order of hymns or *ṛks*. But, no definite conclusion can be drawn about the exact and specific nature of a particular Śākhā-Saṁhitā for want of specific mention of the nature of omission, additions or change in order of the *sūktas* or *ṛks*. In this regard some clues may be derived from *Anuvākānukramaṇī, Bṛhaddevatā, Caraṇavyūha*, etc. But these are too small to give a complete picture to a Śākhā-Saṁhitā. They may be helpful to some extent, but not sufficient for the purpose.

7. Editions of the Khilas

In the direction of searching the existence of Śākhā-Saṁhitās of the *Ṛgveda* as mentioned by the Purāṇas, Patañjali, Mahīdāsa and other authorities, some help may be had from the *ṛks* quoted in the name of *Ṛgveda*, in later texts, but not found in the existing printed text of the *Śākala-Saṁhitā*. When we look into this direction we find that a large number of additional hymns or *ṛks* have come down to us traditionaly in the name of *khilas*, though without making any definite statement about which additional hymns or *ṛks* belong to which recension. According to Nīlakaṇṭha, a commentator of the *Mahābhārata*, *khilas* are those *ṛks* which belong to the other recensions, not to one's own recension.[2] It means they must have belonged to some other recensions forming the constituent part of their own Śākhā-Saṁhitās. From the very beginning it

---

1. तेषामध्ययनम्। अध्यायाश्च चतुःषष्टिर्मण्डलानि दशैव तु। — *Caraṇa* I.9-10.
   तेषाम् आश्वलायनीयादिशाखानां समानाध्ययनं सूचयति। — Mahīdāsa on *Caraṇa* 1.9-10.
2. परशाखीयं स्वशाखायामपेक्षावशात् पठ्यते तत्खिलमुच्यते।
   — Nīlakaṇṭha on *Mahābhārata* (Kumbhakoṇa Edn.) Śānti, 323.10.

has been customary to publish these additional *ṛk*s as a supplement to the *Ṛgveda-Saṁhitā* in the Śākala recension. The following editions have been published with the *khila*s at the end —

(a) Prof. Max Müller has published at the end of his edition of the *ṚVŚ* 32 *khila*s, with or without accent, which he found in certain MSS of the *ṚV* (2nd edn., Oxford, 1890, 92).

(b) Prof. Theodor Aufrecht, in his edition of the *Ṛgveda-Saṁhitā,* printed in Roman character, has published 25 *khila*s, some of which are different from those in Max Müller's edition (2nd edn., Bonn, 1877).

(c) The Bombay edition of the *Ṛgveda-Saṁhitā* with the *Sāyaṇabhāṣya*, edited by Rajarama Shastri Bodas and Shivarama Shastri Gore, gives a good number of *khila*s including *nivits, praiṣas, purorucas, kuntāpa*, etc. under the title *Pariśiṣṭāni* (Mumbai, Śak 1810-12).

(d) The Nirṇaya Sāgar edition of the *Ṛgveda-Saṁhitā* (Mumbai, 1891) also gives the *khila*s.

(e) Prof. Peterson in his catalogue of MSS in Alwar Palace Library has reproduced a few, though not all *khila*s, with accent marks, found in certain Saṁhitā- and Padapāṭha-MSS of the *Ṛgveda*, deposited in that Library.

(f) Pt. S.D. Satavalekar has published in his edition of *Ṛgveda-Saṁhitā* (Aundh, 1940), 36 *khila*s some of which are not found in the above-mentioned editions, either fully or in part. Pt. Satavalekar, however, has not mentioned the MSS materials on which he based his edition of the *khila*s, at least the additional portion of them. He was in possession of two MSS of *Sāṅkhāyana Saṁhitā* of the *ṚV*. So, it is natural that he must have utilised them for his edition of the *khila*s.

It may be pointed out that in all the above-mentioned editions the places where the particular *khila*s are to be recited are also denoted and in most cases they agree with each other.

(g) The most important and extensive collection of the *khila*s was preserved in a MS of *Ṛgveda-Saṁhitā*, discovered in Kashmir by Prof. G. Bühler, and described for the first time in his Detailed Report of a tour in Search of Sanskrit MSS, Bombay, 1877 (pp. 35-36). The MS was procured for the Library of Deccan College, Poona, but later on, it was transferred to the Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona. The entire Kashmir MS is written on birch bark and consists of 191 leaves each measuring 10¼ × 9½.

The MS is in Śāradā character and the handwriting is bold, legible and correct. On leaves 1-176 *Ṛgveda-Saṁhitā* is written along with the *Sarvānukramaṇī* of Kātyāyana. The *khila*-portion is contained in folio 176b-189b of the MS. All *khila*s are divided into five *adhyāya*s, each *adhyāya* again being divided into *varga*s. However, there is no clue to know where a *khila* began and where it ended. At the beginning of each *adhyāya*, there is the *Khilānukramaṇī* portion belonging to it. It records the number of verses in a *khila,* its seers, metres and deities. The information of the *Khilānukramaṇī* agree with those given in the Brāhmaṇas, *Ṛk-prātiśākhya, Bṛhaddevatā, Ṛgvidhāna, Śrauta-Sūtra*s and *Gṛhya-Sūtra*s. The MS quotes the end of each *khila,* the *pratīka* of the next Ṛgvedic verse before which the particular *khila* is to be recited.

The MS was transcribed by Wenzel and the transcript was examined by Prof. Max Müller, Macdonell and other scholars in Europe. Macdonell made use of this transcript in his edition of the *Bṛhaddevatā.* The credit of editing the Kashmir *khila*s and bringing out their critical edition goes to Dr Phil Scheftelowitz who, working very hard, prepared and published in Roman characters a critical edition of the same at Bonn in 1906 under the title *Apokryphen des Ṛgveda.*

(h) The entire *khila*-text has been edited by Dr C.G. Kashikar at the end of the *Ṛgveda-Saṁhitā*, vol. 4, with a detailed Preface both in English and Sanskrit (pp. 889-1001), published from Vaidika Saṁśodhana Maṇḍala, Pune (1946). His edition is based on all the above-mentioned editions, but mainly relying on the Scheftelowitz-edition of the *khila*s and two MSS received from Satavalekar which the latter had got from Junagarh[1] and Navanagar[2] in Kathiavar.

1. The Junagarh MS was written in Saṁvat 1754-55 and the accents were marked in red ink in Saṁvat 1955-58. The colophon at the end of the *Aṣṭaka* VIII runs — संवत् १७५४ वर्षे भाद्र-पद शुदि ५ बुधे श्रीजीर्णदुर्गनिवासीय आभ्यंतरनागरजातीय पंडा श्री॥ गोविंदसुत् पंडा श्री॥ भवानीदास सुत् रघुनाथेन लिखितं॥ सं.१७५८ वर्षे कार्तिक सुदि २ बुधे पं। श्री॥ भवानीदास सुत् रघुनाथेन लिखितं स्व॥

2 The Navanagar MS was written in Saṁvat 1894-95 and the accents were marked in red ink in Saṁvat 1898. The colophon at the end of *Aṣṭaka* VIII runs—संवत् १८९४ ना मार्गशिर्ष शुदि ११ प्रारंभः सं। १५९५ ना कार्तिक शुक्ल १२ भोमे अद्य श्रीनवानगरवास्तव्यं आभ्यंतरवृद्ध नागरज्ञातीय आचार्य श्री ५ भवांनसुत् गोविन्दजियेन पंड्या श्री ५ जगजीवंनसुत् रणछोडजीसुत् मोतिरांमने कृष्णापर्ण लिखिदत्वा . . .

8. Existence of the MSS of Āśvalāyana-Saṁhitā

But, none of the above editions of the *khila*s gives any indication as to which *khila-mantra* belongs to which particular *śākhā* of the *Ṛgveda*. The only authentic material, therefore, to know which *khila-mantra* belongs to which particular *śākhā* must be some MSS of a particular Śākhā-Saṁhitā. If any MS of a particular *śākhā* Saṁhitā gives the text of any *khila-mantra* in it, that *khila-mantra* would certainly be taken as belonging to that particular Śākhā-Saṁhitā as its part. In the case of the *Āśvalāyana Saṁhitā* (*ĀśvS.*) some MSS are said to have been reported/deposited in following MSS collections—

(a) A MS of the *ĀśvS* and *Brāhmaṇa* is referred to in the list of *Kavīndrācārya* under No. 29.[1]

(b) In the list of MSS of Bikaner collection MSS under Nos. 38, 47 and 62 are said to belong to *ĀśvS* and its *Padapāṭha*.[2]

(c) As per information of Pt. Bhagavaddatta, one MS of the 8th *Aṣṭaka* of the *ĀśvS* is deposited in the Library of Panjab University of Lahore (now in Pakistan).[3] This MS has been entered in its Catalogue of MSS on p. 2, S.No. 28. At the back of the first page 'आश्वलायन संहिता अष्टमाष्टक ८९ पत्राणि' is written. At the end, there is a group of 5 *ṛk*s beginning with संज्ञानमुशनावदत् and ending with 'तच्छंयोरा वृणीमहे' under *varga* 50. After that 'इति दशमं मण्डलम्' is written. According to Pt. Bhagavaddatta, *ṛk*s under *varga* 50 are marked with accent. This MS also contains many *pariśiṣṭa*s, but without accent marks. After the mention of 'इति दशमं मण्डलम् ॥' one complete *ṛk* beginning with नैर्हस्त्यं and the second *ṛk* only half is given. From this it appears that there must have been one more page along with colophon in this MS.

(d) In the MSS collection of the Vishveshvaranand Institute, Hoshiarpur, there is a palm leaf MS of the *Padapāṭha* on *Ṛgveda Aṣṭaka* 5-7 under No. 4139

1. Bhagavaddatta, *Vaidika Vāṅmaya kā Itihāsa*, p.172.
2. Ibid., pp. 172-73.
3. I tried my best to procure this MS. I also talked to Shri Avinash Rai Khanna, our MP to arrange to procure it on government level. He raised a question in the Parliament, but according to him, the concerned Ministry in its reply told him that there was no MS material of this sort there.

at the end of which it is written as 'समाप्ता आश्वलायनसूत्रम्' which, according to Pt. Bhagavaddatta, seems to be an error for 'समाप्ता आश्वलायन-शाखा'.[1] But I could not find this MS in our collection.

(e) There are two MSS of the *Ṛgveda-Saṁhitā* (No. 120 (6607)) *pada* text (No. 140) in the Library of Royal Asiatic Society of Bengal, which deserve attention. Dr Kashikar could not consult these MSS as they could not be sent out of Calcutta for reason of safety in the war period. He could simply record the peculiarities of MSS with regard to the *khila*s on the basis of the information about them supplied by the compiler of the Catalogue.[2] MS No. 120 (6607) contains 12 batches of leaves. Batch VIII contains portion of *Aṣṭaka* VII probably written in the eighteenth century. It contains the *khila* पावमानी: स्वस्त्ययनी: III.10 with supplement confirming its existence in Maxmüller's edition. Batch XII comprising *Aṣṭaka* VIII is probably written in the fifteenth century. It contains the *khila* : अविधवा भव वर्षाणि (VII.17 with supplement). It also probably contains the *khila* येनेदं भूतं (VI.11 with supplement) with 28 verses as given in the British Museum MS No. Add 5351, since the catalogue quotes the verse गोभिर्जुष्टो धनेन which is the 19th verse in the above-mentioned MS and since the *khila* is extended to 5 *varga*s as stated in the catalogue. Then again it has the following *khila*s : (1) संज्ञानमुशना, (2) नैर्हस्त्यं सेनादरणं, (3) प्राध्वराणां पते, and (4) विदा मघवन विदा, namely *khila*s : V.1-4. Here the MS ends. MS No. 140 (6608) comprises the *Padapāṭha* of *Aṣṭaka* VI written in Saṁvat 1653. The compiler says that the MS 'seems to belong to a recension of the *Ṛgveda* different from that published by Maxmüller. For instance in VI.4 there is one hymn more in Maxmüller's edition than in the present MS'. The compiler probably meant 'some', perhaps the 10th *vālakhilya* hymns.'[3]

(f) In the MSS-collections of Alwar under the Rajasthan Prachya Vidya Pratisthan, Jodhpur, there are many MSS of *Āśvalāyana* and *Śāṅkhāyana-Saṁhitā*s in 8 *Aṣṭaka*s. These MSS originally belonged to a private collec-

---

1. Bhagavaddatta, *Vaidika Vāṅmaya kā Itihāsa*, pp. 172-73.
2. Catalogue of Royal Asiatic Society of Bengal, by MM Haraprasad Shastri, vol. II Vedic MSS, Calcutta, 1923.
3. See Kashikar C.G., *Khilani*, Preface, p. 898.

tion at Hyderabad, from where these were brought by Maharajadhiraja Madhava Rava Savai Vinay Singh for his collection of the Palace Library, Alwar.[1]

(g) Some MSS of the *Ṛgveda-Saṁhitā* discovered from Alwar collection are described in the Catalogue as belonging to Śāṅkhāyana Śākhā.[2] According to Dr Kashikar, there is no direct proof in the MSS themselves showing their Śāṅkhāyana character, just as there is none also in the Alwar MSS.[3]

After making thorough comparison of the Palace Library, Alwar MSS with the printed editions of the *Śākala-Saṁhitā* many distinctive features have been noticed regarding the position, number and order of the additional *ṛk*s in the extant *ĀśvS* of the *Ṛgveda*. It may be pointed out that these additional *ṛk*s, though regarded as *khila*, and also collected as an appendix at the end of almost all critical editions of the *Ṛgveda-Saṁhitā,* are not as such. They are additional when we look at them along with *Śākala-Saṁhitā.* But, as a matter of fact, these are part and parcel of the body of the *ĀśvS.*

1. Xerox copies of all the 8 volumes were procured by myself for my use and now these are deposited in the MSS collection of VVBIS & IS (P.U.) Hoshiarpur under Nos. 1694-1701.
2. A second Report of operations in search of Sanskrit MSS in the Bombay circle, 1883-84 by Peter Peterson. Extra No. *JBBRAS*, 1884.
3. *Khilāni*, preface, p. 895, Poona edn.

9. Antiquity and authenticity of the Additional Ṛks of the ĀśvS

In comparison to the existing *ṚVŚ*, the *ĀśvS* has 212 additional *ṛk*s, and one complete *Sūkta Bālakhilya Sūkta* (VIII.58) comprising 3 *ṛk*s, is totally absent. Actually, the 11 *Bālakhilya sūkta*s, comprising 80 *ṛk*s, now given in the *ṚVŚ*, do not belong to *ṚVŚ*. If we consider from this point of view, the *ĀśvS* has 289 additional *ṛk*s. Thus, the total number of *mantra*s which are common in both *ṚVŚ* and *ĀśvS* is 10472. So no question arises about the authenticity and antiquity of these *ṛk*s. The question of authenticity and antiquity arises only about the additional *ṛk*s of the *ĀśvŚ*. These additional *ṛk*s are of two types: (A) *ṛk*s occurring in the common *sūkta*s but not found in *ṚVŚ,* and (B) complete additional *sūkta*s.

(i) Additional *Ṛks* occurring in the common *Sūktas*

(a) *ĀśvS* gives a group of 10 additional *ṛk*s after I.191.16, thus raising the total number of the *ṛk*s 26 in this *sūkta*. These additional *ṛk*s are marked with threefold accent. In these *ṛk*s there is a reference to the *sarpa-sattra*, performed by Janamejaya to destroy all the serpents to take revenge of the death of his father Parīkṣit, caused by the biting of Takṣaka. But, because of the interference of Muni Āstīka, Janamejaya stopped the idea of further killing of the serpents. In that sacrifice Āstīka told the king of the serpents that whoever would utter the names of five persons, viz. Agasti, Mādhava, Mucukunda, Kapila and Āstīka, no serpent would bite him (25). Moreover, whoever would remember the names of Asiti, Arthasiddhi and Sunīti, there would be no fear of serpent-biting to him (24). If any serpent, having heard the name of Āṣṭīka, does not return, his head would be cut into hundred pieces like the fruit of *śīsam* tree (*Dalbergia sisu*).

The seer of the first 16 *ṛks* is Agastya Maitrāvaruṇa and the topic dealt with is the removal of poison, hence called विषघ्नोपनिषद्. So it is not out of context to give some more *ṛk*s dealing with the topic pertaining to removal of the fear of serpent-biting. The difference between the former group of 16 *ṛk*s and second group of 10 *ṛk*s is only this that in former group there is no mention of any personality, whereas in latter group personalities like Janamejaya, Āstīkamuni, Jaratkāru, Asīti,

Arthasiddhi, Sunīti, Agasti, Mādhava, Mucukunda and Kapila have been mentioned. From the mention of these personalities, it appears that these *ṛk*s must have been seen by some seer and inserted in the *Viṣaghnopaniṣad.* These *ṛk*s were prevalent in *sūta*-tradition side by side with the ancient *ṛk*s and found their place in the time of Śākhā-Saṁhitās. Here is also a reference to Narmadā river, which is prayed for removal of the serpent-poison. *Ṛk*s 4-7 are also found with some variants in the *Mahābhārata* (Ādiparva 58.24.6):

सर्पापसर्प भद्रं ते गच्छ सर्प महाविष।
जनमेजयस्य यज्ञान्ते आस्तीकवचनं स्मर॥
आस्तीकस्य वचः श्रुत्वा यः सर्पो न निवर्तते।
शतधा भिद्यते मूर्धा शिशंवृक्षफलं यथा॥
जरत्कारुणा जातो जगत्कारणाज्जातो।
भूमिं गच्छ महायशाः॥

(b) *ĀśvS* gives one additional *ṛk* after V.44.15, thus raising the total number of the *ṛk*s to 16 in this hymn. The *ṛk* is properly marked with accent. There is no sign of any difference in the content, style and language of the preceding *ṛk*s.

(c) *ĀśvS* gives one additional *ṛk* after *ṚVŚ* V.49.5, thus raising the total number of the *ṛk*s to 6 in this hymn. Sāyaṇa while interpreting this *sūkta* of *ṚVŚ* gives the following information : 'देवं वः' इति पञ्चर्चं पञ्चमं सूक्तमात्रेयस्य प्रतिप्रभस्यार्षम्। त्रैष्टभं वैश्वदेवम्. He quotes the *Anukramaṇikā*-text (2.5.49) here as : 'देवं वः प्रतिप्रभोऽन्त्या तृणपाणि इत्यनुक्रमणिका' (ऋ.अनु. २.५.४९). Here, there is a discrepancy in the statement of Sāyaṇa when he says the *sūkta* under question consists of 5 *ṛk*s and the *ṛṣi* is Pratiprabha Ātreya. It means, Pratiprabha Ātreya is the *ṛṣi* of all the 5 *ṛk*s. But this statement is contradicted with the statement that the seer of the last *ṛk* is Tṛṇapāṇi. Now the problem arises how Pratiprabha is said to be the seer of this *ṛk*. I think the *Anukramaṇī* clearly mentions the seer of the 6th *ṛk*, viz. सूक्तान्ते तृणान्य° as Tṛṇapāṇi. The mention of putting a *kuśā*-grass at the end of the recitation of each *sūkta* in *pārāyaṇa-vidhi*, indicates that this *ṛk* was

prevalent in the Āśvalāyana-tradition. The *Sāmaveda Anukramaṇi* (1.41) also refers to a seer Tṛṇapāṇi[1].

(d) *ĀśvS* gives two additional *ṛk*s, marked with accent, after V.51.15, thus raising the total number of *ṛk*s to 17 in this *sūkta*. These *ṛk*s together with the preceding *ṛk*s (V.14-15) deal with स्वस्त्ययनम्. Hence, their antiquity and authenticity cannot be doubted.

(e) *ĀśvS* has one additional *ṛk* after *ṚVŚ* V.84.3, thus raising the total number of the *ṛk*s to 4 in this hymn. This *ṛk* follows the proper rules of accentuation and is connected with the preceding *ṛk*s in the matter of content, language, metre and style. The 1st *ardharca* has verbal similarity with the 2nd *ardharca* of the preceding *ṛk* : वर्षतु ते विभावरि दिवो अभ्रस्य विद्युतः (V.84.4a) = यत्ते अभ्रस्य विद्युतो दिवो वर्षन्ति वृष्टयः (V.84.3b).

(f) *ĀśvS* has 3 additional *ṛk*s after VI.44.24, thus raising the total number of the *ṛk*s to 27 in this *sūkta*. The *ṛk*s follow the proper rules of accentuation. These *ṛk*s give an explanation to the word 'दशयन्त्रमुत्सम्', found in the preceding *ṛk* (VI.44.24). Sāyaṇa quotes only one *ṛk*, viz. चक्षुश्च श्रोत्रं, etc. as an explanation of the word दशयन्त्रमुत्सम्.[2] From this reference, it is clear that it was not known to Sāyaṇa that these *ṛk*s belonged to the *ĀśvS*. That is the reason why he called it as *khailika*.

(g) *ĀśvS* gives one additional *ṛk*, viz. यस्य व्रते पशवः° after VII.97(96).6, thus raising the total number of the *ṛk*s to 7 in this *sūkta*. This *ṛk* has proper accent-marks. The first 3 *ṛk*s (1-3) of the *sūkta* are addressed to Sarasvatī and the remaining 4 *ṛk*s to Sarasvān. The contents, language and style of the additional *ṛk* are the same as those in the preceding *ṛk*s. Metre of the *ṛk* is *Triṣṭup*. Moreover, this *ṛk* has been quoted in *ĀśvŚS* (3.8). This *ṛk* is also found in *TaitS* 3.1.11.3; *MaitS.* 4.10.11; *AV.* 7.40.1. So its antiquity and authenticity cannot be doubted.

---

1. See MW Dict. तृणपाणि under, p. 453, column 2.
2. इदं च पदं खैलिकेन मन्त्रान्तरेण व्याख्यायते–
'चक्षुश्च श्रोत्रं च मनश्च वाक् च प्राणापानौ देह इदं शरीरम्।
द्वौ प्रत्यञ्चावनुलोमौ विसार्गवेतं तं मन्ये दशयन्त्रमुत्सम्॥' इति। — Sāyaṇa. on *ṚVŚ* VI.44.24.

(h) *ĀśvS* has one additional *ṛk* beginning with उप प्रवद मण्डूकि after VII.104(103).10, thus raising the total number of the *ṛk*s to 11 in this *sūkta*. The *ṛk* has proper accent-marks. This *sūkta* is known as *Māṇḍūka-Sūkta* and this additional *ṛk* is addressed to *Māṇḍūki* in *Anuṣṭup* metre, hence its antiquity and authenticity cannot be doubted. Moreover, Yāska assigns the seership of this *ṛk* to Vasiṣṭha and accepts it as forming a part of the *Māṇḍūka Sūkta* : वसिष्ठो वर्षकाम: पर्जन्यं तुष्टाव। तं मण्डूका अन्वमोदन्त। स मण्डूकाननुमोदमानान् दृष्ट्वा तुष्टाव। तदभिवादिन्येषर्भवति-'उप प्रवद मण्डूकि...चतुर: पद:॥' इति सा निगद-व्याख्याता. (*Nir.* 9.6)

(i) *ĀśvS* has one additional *ṛk* beginning with सस्रुषीस्तदयपसो॰ after X. 9.9, thus raising the total number of the *ṛk*s to 10 in this *sūkta*. The *ṛk* has proper accent-marks. The entire *sūkta*, along with the additional *ṛk*, is addressed to waters and the metre of the last 3 *ṛk*s is *Anuṣṭup*. This *sūkta* consisting of 10 *mantra*s is known to Udgītha,[1] a pre-Sāyaṇa commentator of the *ṚV*. He has written commentary on this 10th *mantra* also.[2]

(j) *ĀśvS* has one additional *ṛk* beginning with सितासिते॰ between X.75.5 and 6; thus raising the total number of the *ṛk*s in the *sūkta* to 10 and also affecting the serial number of the common *ṛk*s with increase of one number after the *ṛk* 5 in comparison to *ṚVŚ* X.75, which has only 9 *ṛk*s. The use of Vedic grammatical declensional forms अप्लुतास:, जनास: are sufficient to establish its antiquity and authenticity as well. The use of short *kampa* तन्वं१वि also proves its Vedic character.

(k) *ĀśvS* has 6 additional *ṛk*s beginning with अविधवा भव वर्षाणि after *ṚVŚ*

1. एतस्मिंश्च वस्तुनि भाविनि वा भूते वा सति ब्रह्महत्यापनोदनमुत्तमं सूक्तम् 'आपो हि ष्ठा' इत्यब्देवत्यं खैलिक्या सह दशर्चं त्वाष्ट्रस्त्रिशिरा अम्बरीष: सिन्धुद्वीपो वा ददर्श॥ — See Udagītha on *ṚV* X.9.1.
2. अब्देवत्या खैलिक्येषा। सस्रुषी: स्रवणशीला: निम्नानुसारिण्य:। तदपस: तदेव स्रवणशीलत्वं निम्नानु-सारित्वम्, अप: कर्म यासां ता: दिवा नक्तं च रात्रौ च सस्रुषी:। वरेण्यक्रतू: स्नानपावनादिवरणीयकर्मण: अहम् दैवी: अप: आ हुवे आह्वयामि। अवसे रक्षणाय आत्मानो रक्षणार्थं तर्पणार्थं वा। — Udagītha on *ṚV* X.9.10.

X.85.4, thus raising the total number of the *ṛk*s to 53 in this *sūkta*. This *sūkta* is known as *Vivāha-Sūkta*. These additional *ṛk*s contain the blessings bestowed upon bride for her happy prosperous marital life. The subject of the preceding *ṛk*s also contains blessings, bestowed upon the bride for her living a congenial life along with the new family members of the bridegroom. These additional *ṛk*s are very much popular for bestowing blessings upon the bride in marriage ritual even today. It is important to note that the word 'श्रिया' is dual, denoting two wives of Viṣṇu, viz. Śrī and Lakṣmī (cf. श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे — *VS* 31.22) very much show the Vedic character of the language of the *ṛk*s.

(l) *ĀśvS* has one additional *ṛk* beginning with उदपप्ताम after X.95.18, thus raising the total number of the *ṛk*s to 19 in this *sūkta*. In the time of the *ŚB* this *sūkta* comprised 15 *ṛk*s,[1] while in *ṚVŚ* it comprises 18 *ṛk*s. Like the preceding *ṛk* the speaker of this *ṛk* is Urvaśī. The language, style and content are the same as found in the preceding *ṛk*s.

(m) *ĀśvS* has one additional *ṛk* beginning with यच्च कृतं after X.97.23, thus raising the total number of the *ṛk*s to 24 in this *sūkta*. The complete *sūkta* is addressed to the herbs (*oṣadhi*) and this additional *ṛk*, too, contains prayer to the herbs, requesting them to remove all kinds of sins committed. In चकृमा the *Chāndasa dīrgha* and *upasarga* परि separate from the verbal form पान्तु as characteristics of Vedic language, are visible.

(n) *ĀśvS* has 2 additional *ṛks* beginning with असौ या सेना° after X.103.13, thus raising the total number of the *ṛk*s to 15 in this *sūkta*. The entire *sūkta* is addressed to Indra, Bṛhaspati and Maruts for granting victory over the enemies. The additional *ṛk*s along with the preceding *ṛk* are addressed to Maruts. So from the point of view of the content these *ṛks* are very much related to the *sūkta*. The use of जानात् (√*jñā*) अहय इव, वरवरम्, show the Vedic character of the language.

1. Cf. तदेतदुक्तप्रत्युक्तं पञ्चदशर्चं बृह्वृचाः प्राहुः। — *ŚB* XI.5.1.10.

(o) *ĀśvS* has one additional *ṛk* beginning with हविर्भिरके° after X.106.11, thus raising the total number of the *ṛks* to 12 in this *sūkta*. This *ṛk* has been quoted by Yāska[1] to explain the Vedic *nipāta* (नेत् (न+इत्). Both Durgācārya and Skanda Māheśvara have commented[2] on this *ṛk*.

(p) *ĀśvS* has one additional *ṛk* beginning with अर्वाञ्चमिन्द्र° after X.129 (128).9, thus raising the total number of *ṛks* to 10 in the *sūkta*. Vihavya Āṅgīrasa is the seer and Viśvadevā the deity of the *sūkta*. This additional *ṛk* is addressed to Indra. The words गोजित् धनजित्, अश्वजित् and हरिवः are very commonly used as epithets of Indra throughout the *ṚV*. Moreover, the words 'विहवे' and 'हरिवः' occur in this *sūkta* which are also found in the additional *ṛk*. These words connect the link of this *ṛk* with other Vedic *ṛks* in general and the preceding *ṛks* of the present *sūkta* in particular. This *ṛk* is also found in *TaitS* 4.7.14 and *KāṭhS* 40.80 in the *Vihavya-Sūkta.* Its 4th *pāda* has been quoted by Skanda Maheśvara in connection with explaining the accent of अस्य in *anvādeśa*: 'त्वं नो अस्य वचसश्चिकिद्धि (IV.4.11); इति; 'अस्य कुर्मो हरिवो मेदिनं त्वा' (*AśvŚ* X.129.10); 'इति तृतीयचतुर्थयोः पादयोरुदात्तत्वश्रवणात्' (Skanda on *Nir.* 4.25 : p. II.274).

(q) *ĀśvS* has 2 additional *ṛks* beginning with यासामूधश्चतु° after X.174 (169).4, thus raising the total number of the *ṛks* to 6 in this *sūkta*. The *sūkta* is addressed to the praise of cows. The additional *ṛks*, too, contain the prayer to cows and follow the Vedic character of language, style and metre. The 5th *ṛk* is in the *Anuṣṭup* and 6th is in the *Paṅkti* metres.

(r) *ĀśvS* has 3 additional *ṛks* beginning with नेजमेष परावत° after X.189 (184).3, thus raising the total number of the *ṛks* to 6 in this *sūkta*. The contents of the preceding *ṛks* is prayer to the deities, viz. Viṣṇu, Tvaṣṭā, Prajāpati, Dhātā, Sinīvalī, Sarasvatī and the Aśvins, for the successful conceiving of a male child by the wife. The content of the

1. अथापि नेत्येष इदित्यने सम्प्रयुज्यते परिभये 'नेज्जिह्मायन्त्यो नरकं पताम' इति। — *Nir.* 1.10. (*ĀśvS* X.106.12).
2. Vide Durgācārya and Skanda Maheśvara commentaries on *Nir.* 1.10.

additional *ṛk*s is the same. The phrase दशमे मासि सूतवे, which is found in the 3rd *ṛk*s, is also found in the additional 5th and 6th *ṛk*s, too. This shows the continuity of the *ṛk*s so far as the contents of the entire *sūkta* is concerned.

(s) Ā*śvS* has one additional *ṛk* after X.192 (187).5, thus raising the total number of the *ṛk*s to 6 in this *sūkta*. The hymn is addressed to Agni and the metre is *gāyatrī*. The 3rd *pāda* in all the *ṛk*s is the same स नः पर्षदति द्विषः, which confirms the content and the continuity of the *ṛk*s.

(ii) Complete additional *sūktas* occurring in the *ĀśvS*

Many groups of additional *ṛk*s are in the form of complete *sūkta*s, which are not found in *ṚVŚ*. Such *sūkta*s are 15 in number:

(a) *ĀśvS* has one additional *sūkta* comprising 5 *ṛk*s in one *varga* (4), under *sūkta* No. II.44. The entire *sūkta* is addressed to Kapiñjala for conferring welfare from all sides. The contents, language, style and metre fully show the Vedic character. The seer of the *sūkta* is Gṛtsamada Āṅgīras and the metre is *Anuṣṭup*. In almost all the *ṛk*s of this *sūkta* and that of the preceding *sūkta* the phrase भद्रं वद shows the affinity of the two *sūkta*s. The most authentic evidence to prove this *Sūkta* as belonging to Gṛtsamada, the seer of the 2nd *Maṇḍala*, is the statement of Yāska who clearly says: गृत्समदमर्थमभ्युत्थितं कपिञ्जलोऽभिववाशे। तदभिवादि-न्येषर्ग्भवति-'भद्रं दक्षिणतो . . . कपिञ्जल' (*ĀśvS* II.44.1) इति सा निगदव्याख्याता। गृत्समदो गृत्समदनः। गृत्स इति मेधाविनाम गृणातेः स्तुतिकर्मणः (*Nir.* 9.5)। Both Durgācārya[1] and Skanda Maheśvara[2] attest the statement of Yāska, while commenting on this *ṛk*.

1. 'गृत्समदमभ्युत्थितम्' इति। स्तुतिलाभकारणम्। स किल किञ्चिदर्थं सिसाधयिषुरभ्युत्तस्थौ। तमुत्थितं 'कपिञ्जलः' शकुनः अभिववाशे तत्सिद्धिमावेदयन्। तथा चैतदेवम्। इह शकुनिः किल कस्याञ्चिद् दिशि साधुर्भवति कस्याञ्चिदसाधुः। स एष ब्रवीति दक्षिणतः उत्तरतः पश्चात् पुरस्तात् च सर्वत एव त्वमस्माकम् कपिञ्जल भद्रं वद इति। — Durgācārya on *Nir.* 9.5.
2. गृत्समदस्यार्थम् 'भद्रं कल्याणं वद' दक्षिणतः स्थित इति शेषः। भद्रमेवोत्तरतः। भद्रमेव पुरस्तात्। 'नो' अस्माकं वद 'भद्रम्' एव पश्चात् वद हे कपिञ्जल...। गृत्समदमृषिमर्थं प्राप्तुमभ्युत्थितमभिप्रस्थितं कपिञ्जलः शकुनिविशेषोऽभिशब्दितवान् शब्देनोत्साहितवानित्यर्थः। तस्यार्थस्याभिवादिनी (एषा ऋक्)। — Skanda on *Nir.* 9.5.

(b-c) *ĀśvS* has two complete additional *sūkta*s, viz. *Śrī-Sūkta* and *Māhālakṣmī Sūkta*, the former comprising 16 *ṛks* and the latter 10 *ṛk*s at the end of the 5th *Maṇḍala* under *sūkta* Nos. V.88 and V.89.

The first *sūkta* (V.88) in its 5 *ṛk*s (1, 2, 13, 14, 15) invokes the Jātavedas Agni to bring all sorts of wealth, never to be departed. In the remaining *ṛk*s (except 16) the Goddess Śrī has been invoked with many epithets to bring every kind of wealth and remove all sorts of misfortune (*alakṣmī*). The 16th *ṛk* is just like a *phalaśruti*. It is said here that one, who is aspiring for any sort of wealth, after having become pure, should make offerings of clarified butter into fire uttering the *sūkta* comprising 15 *ṛk*s. The word पञ्चदशर्चम्, used in the last *ṛk*, is self-evident in favour of accepting the verses as *ṛk*s.

In latter Vedic period this *sūkta*, comprising 16 *ṛk*s, became more popular along with *Puruṣa-Sūkta* (*ṚVŚ* X.90). Concept of Śrī as Goddess of wealth is found in Vedic literature.[1]

The second *sūkta* (V.89), traditionally known as *Mahālakṣmī-Sūkta,* comprises 10 *ṛk*s. This *sūkta* may be assigned to a comparatively late period when the worship of God Viṣṇu as a Supreme deity and लक्ष्मी and श्री as his two spouses became popular. It may be pointed out that the most popular Mahālakṣmī Gāyatrī *mantra* occurs here in this *sūkta* for the first time as under —

महालक्ष्मीं च विद्महे विष्णुपत्नीं च धीमहि।
तन्नो लक्ष्मीः प्रचोदयात्॥ — *ĀśvŚ* V.88.9

(d) *ĀśvŚ* has one additional complete *sūkta,* comprising 8 *ṛk*s, in the 7th *Maṇḍala* (VII.56.1-8). The preceding *sūkta* (*ṚV* VII.55) is addressed to Vāstoṣpati, the presiding deity of the house, and the seer is Vasiṣṭha. This *sūkta* also seems to belong to Vāstoṣpati and prayer has been made to the presiding deity of dream to make all members of the family to have a happy and sound sleep in the house. In this *sūkta* prayer is made to serpents also for not biting any family-member in the house. Today a practice of putting an idol of a serpent in the foundation, before constructing a building, is prevalent. Most probably, this hymn was recited at the time of

1. श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावरोरात्रे पार्श्वे। — *VS* 31.32.

laying foundation of the building. This *sūkta* represents a very ancient tradition mixed with later Paurāṇic myth of killing a serpent called Kālīya, residing in the river Yamunā. According to the Paurāṇic tradition, that serpent was killed by Kṛṣṇa. But here it is said to be a carrier (*vāhana*) to Nārāyaṇa. Here one may see the germ of the story in which Viṣṇu is described as sleeping on the back of a serpent, called Śeṣanāga. Here is also a reference to *janmabhūmi* of Kṛṣṇa, where any serpent going there becomes poison-less. The first *ṛk* beginning with 'स्वप्न स्वप्नाधिकरणे°' is also found in the *AV* 4.5.7 with a little variation as under:

स्वप्नं॑ स्वप्ना॒भिक॑रणेन॒ सर्वं॒ नि ष्वा॑पया॒ जन॑म्।
ओ॒त्सू॒र्यम॒न्यान्त्स्वा॒पया॑व्यु॒षं जागृ॑ताद॒हमिन्द्र॑ इ॒वारिष्टो॒ अक्षि॑तः॥

This *sūkta* shows many Vedic linguistic peculiarities like स्वापयामसि (2) (for स्वापयामः), हृ॒द्यं॑१॒हम् (1), जा॒तो॒३॑सौ (4), काळिकः (5), इळितेभिः (6), etc. One *ṛk* (VII.56.6) has been fully quoted with proper accent-marks and explained by Yāska.[1]

From the occurrence of some of the *ṛk*s of this *sūkta* in the Ātharvanic tradition it is obvious that those *ṛk*s were originally prevalent in the Ṛgvedic tradition and therefrom they, later on, became popular in the Ātharvanic tradition with some textual variants. It cannot be imagined that such *ṛk*s travelled from the Ātharvanic tradition to the Ṛgvedic tradition, because the original source of *ṛk*s was the Ṛgvedic tradition.

(e) *ĀśvS* has one additional complete *sūkta* comprising 20 *ṛk*s beginning with 'यन्मे गर्भे वसतः' in the 9th *Maṇḍala* (IX.68.1-20). These *ṛk*s are called *pāvamānī ṛk*s, frequently mentioned in the later texts. The refrain तत्पावमानीभिरहं पुनामि occurs at the end of each *ṛk* up to the 9th *ṛk*. Among these 20 *ṛk*s, 5 (10-14) also occur in the *Tait.Br.* with minor differences as under:

पा॒व॒मा॒नीः स्व॒स्त्यय॑नीः सु॒दु॒घा॒ हि घृ॑त॒श्च्युत॑ः।
ऋषि॑भि॒ः संभृ॑तो॒ रसो॑ ब्राह्म॒णेष्व॒मृत॑ं हि॒तम्॥
— *Tait.Br.* I.4.8.12; cf. *ĀśvS* IX.68.11

1. आगमिष्यन्ति शक्रो देवताः। तास्त्रिभिस्तीर्थेभिः शक्रप्रतरैः इळितेभिः त्रिभिस्त्रिभिस्तीर्थैयज्ञमिमं नो यज्ञभागम् अग्नीषोमभागौ इन्द्रः जुषस्व तृप्ताम्। एवं मातुलयोगकन्याभागं सर्तृकेव सा या देवतास्ताः तत्स्थाने शक्रं निदर्शनम्। — *Nir.* 14.31.

पावमानीर्दिशन्तु न इमल्लँोकमथो अमुम्।
कामान्त्समर्धयन्तु नो देवैर्देवी: समाहृता:॥

— *Tait.Br.* I.4.8.13; cf. *ĀśvS* IX.68.12

पावमानी: स्वस्त्ययनी: सुदुघा हि घृतश्च्युत:।
ऋषिभि: संभृतो रसो ब्राह्मणेष्वमृतं हितम्॥

— *Tait.Br.* I.4.8.14; cf. *ĀśvS* IX.68.11

येन देवा: पवित्रेणात्मानं पुनते सदा।
तेन सहस्त्रधारेण पवमान: पुनातु मा॥

— *Tait.Br.* I.4.8.15; cf. *ĀśvS* IX.68.13

प्राजापत्यं पवित्रं शतोद्यामं हिरण्मयम्।
तेन ब्रह्मविदो वयं पूतं ब्रह्म पुनातु मा॥

— *Tait.Br.* I.4.8.16; cf. *ĀśvS* IX.68.14

इन्द्र: सुदीति: सुहवा पुनातु सोम: स्वस्त्या वरुण: सुनीत्या।
यमो राजा प्रमृणाभि: पुनातु मा जातवेदा मोर्जयन्त्या पुनातु॥

— *Tait.Br.* I.4.8.17; cf. *ĀśvS* IX.68.10

One may see that with only difference in the words पयस्वती: and घृतश्चुत: one *ṛk* of *ĀśvS* IX.68.11 has been made two in the *Tait.Br.* (I.4.8.12 and 14). It may also be pointed out that the two *ṛk*s beginning with य: पावमानी° have also been taken from *ĀśvS* (IX.67.31-32).

Yāska quotes 'येन देवा: पवित्रेण' (*AśvS* IX.68.13) as a *nigama* to explain the word पवित्रम्.[1] Durgācārya, commenting on this *ṛk* assigns the seership of this *ṛk* to Pavitra or both Pavitra and Vasiṣṭha.[2] This *ṛk* has been commented upon by Skanda Maheśvara also.[3] From this it is evident that the *Pāvamanī Sūkta,* occurring in the *ĀśvS* was the original source wherefrom

1. पवित्रम् (*Nigh.* IV.2.34)। पवित्रं पुनाते:। मन्त्र: पवित्रमुच्यते। 'येन देवा पवित्रेणात्मानं पुनते सदा' इत्यापि निगमो भवति। — *Nir.*

2. मन्त्रस्य पवित्रत्वख्यापको निगम:। पवित्रस्य वसिष्ठसहितस्य वा आर्षम्। पावमानी सौमी।

— Durgācārya on *Nir.* 5.6

3. ऋषि: तस्यार्षम्। येन कारणभूतेन: देवा दातारो हविषाम्। के सामर्थ्याद् ऋत्विग्यजमाना:। पवित्रेण मन्त्रेणात्मानं पुनते शोधयन्ति। सदा सर्वदा। तेन किंविशिष्टेन ? सहस्त्रधारेण। धारेति वाङ्नाम। सहस्त्रमित्यपि बहुनाम बह्वो धारा वा ऋग्यजु: साम लक्षणभावा विशेषाभावेन सम्बन्धिनी यस्य स: सामान्येन सहस्त्रधारेण पवमान: पूयमान: सोम: पुनावु नोऽस्मानिति। — Skanda on *Nir.* 5.6

these *ṛk*s were taken in the *Tait.Br.* It may also be pointed out that the remaining *ṛk*s of the *Tait.Br.,* not found in the *ĀśvS* must have been taken from some other Ṛgvedic recensions. The language, style and contents of the *ṛk*s of *ĀśvS* IX.68.1-20 very much prove their Ṛgvedic character.

(f) *ĀśvS* has another additional complete *sūkta* (IX.115) comprising 5 *ṛk*s in the 9th *Maṇḍala*. The refrain 'इन्द्रायेन्दो परि स्रव' occurs at the end of each *ṛk* of this *sūkta,* as in other preceding and following *sūkta*s of this *Maṇḍala* (IX.113.1-5; 114.11; 116.1-4). This *sūkta* is very important from this point of view that in the last *ṛk* (5) it describes three main rivers of the Vedic period, viz. Gaṅgā, Yamunā and Sarasvatī, the latter flowing towards the east.[2] This *ṛk* refers to the confluence of the three important rivers, and the place of Lord Someśvara. All the five *ṛk*s are in *Paṅkti* metre. The use of कृधि a Vedic verbal form in Impv. 2nd sing. form supports the antiquity of the language of the hymn.

(g) *ĀśvS* has one complete additional *sūkta* beginning with 'आ रात्रि पार्थिवं रजः' X.128, comprising 23 *ṛk*s. This *sūkta* is known as *Rātrī-Sūkta* and it is addressed to Goddess Rātri. The preceding *sūkta* X.127 is also called *Rātri-Sūkta,* which is common in both Śākala and Āśvalāyana recensions. The seer of the both *sūkta*s is Kuśika Saubhara. In the later tradition both *sūkta*s are employed in the worship of Goddess Durgā. But in comparison to former *sūkta* the latter possesses more personal characteristics of Goddess Durgā. Here one may see the development of the personality of Goddess Durgā beginning from a natural phenomenon of night to the Cosmic Night from where the universe came into existence. In the first four *ṛk*s the epithets such as Mother (जननी), 'shelter of all beings' (सर्वभूतनिवेशनी), 'auspicious to all' (भद्रा), 'black' (कृष्णा), 'giving protection to all' (संवेशनी); 'the controller of all' (संयमनी), 'putting the wreath of constellations and stars' (ग्रहनक्षत्रमालिनी), 'full of welfare' (शिवा), etc. manifest

1. यत्र गङ्गा च यमुना यत्र प्राची सरस्वती।
यत्र सोमेश्वरो देवस्तत्र माममृतं कृधीन्द्रायेन्द्रो परिस्रव॥ — *ĀśvS.* IX.115.5

the Rātri as natural phenomenon but in the following *ṛk*s she has been described as Durgā, a Mother Goddess, worshipped by all including the seers.[1]

In the first *Maṇḍala* there is only one *sūkta* containing the following single *ṛk*,

जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो नि दहाति वेद:।
स न: पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितान्यग्नि:॥ — *ṚV* I.99.1

Taking each *pāda* of this *ṛk* as 4th *pāda*, 7 *ṛk*s of *ĀśvS* have been composed (X.128.10-13; 18-20). In one *ṛk* (22) of this *sūkta* one *pāda* 'शं नो देवीरभीष्टये' (*ṚV*.X.9.4) has been taken as the 2nd *pāda* of the *ṛk*. From this we may deduce that in the later Vedic hymnic tradition *ṛk*s began to be composed by some later seers by employing one or two *pādas* of the *ṛk*s of the earlier seers. This literary tendency confirms their existence to the later period of their composition. However, some older linguistic characteristics are also visible in this *sūkta,* e.g. युक्तास: (nom. pl. for युक्ता:), दहाति, पर्षत्, etc. The first *ṛk* 'आ रात्रि पार्थिवं रज:' is also found in *VS* (34.32). The *ṛk*s 1 and 2 are found in *AV* XIX 47.1, 3). The *ṛk* 21 is found in *Tait.Ār.* 10.1.65 and *Mahānā.Up* 6.3. These *ṛk*s must have been taken from the *Rātri-Sūkta* of the *ĀśvS.*

Yāska quotes *ĀśvS* X.128.1 and explains it as : रात्रिर्व्याख्याता। तस्य एषा भवति–'आ रात्रि पार्थिवं.'. आपूपुरस्त्वं रात्रि पार्थिवं रज: स्थानैर्मध्य-मस्य दिव: सदांसि बृहती महती वितिष्ठस आवर्तत स्वेषं तयो रज:। (*Nir.* 9.28). Both Durgācārya and Skanda Maheśvara commenting on this *ṛk* assign its seership to Kuśika[2] or Rātri. It may be pointed out that the seer of the preceding *Rātri-Sūkta*, which is common in both *ĀśvS* and *ṚVŚ*, is the same Kuśika. From this it is clear that the *sūkta* IX.128 as found in the *ĀśvS* is as old as the *ṚV* IX.127.

1. आदित्यवर्णां तपसा ज्वलन्तीं वैरोचनीं चन्द्रसहस्रदीप्तिम्।
देवीं कुमारीमृषिपूजितां तां तां दुर्गमातां शरणं प्र पद्ये॥ — *ÁśvS* X.128.7.
2. 'आ रात्रि' इति कुशिकस्यार्षं रात्र्या वा। — *Durgācārya* on *Nir.* IX.29.
कुशिकस्य रात्रेर्वा। — Skanda Maheśvara on *Nir.* IX.29.

(h) One complete additional *sūkta* is called *Hiraṇya-Sūkta,* comprising 11 *ṛk*s beginning with 'आयुष्यं वर्चस्य°' (*ĀśvS* X.130). The *Bṛhaddevatā*[1], the *Ṛgvidhāna*[2], the *ŚāṅkhGS*[3] and the *ĀśvGS*[4] refer to the existence of this *sūkta*. Three *ṛk*s (1, 7, 8) of this *sūkta* also occur in the *VS* (34.50-52) with minor variations as under :

आयुष्यं वर्चस्यं रायस्पोषमौद्भिदम्।
इदꣳ हिरण्यं वर्चस्व ज्जैत्रायाविशतादु माम्॥
— *VS* 34.50 cf. *ĀśvS* X.130.1

न तद्रक्षांसि न पिशाचाश्चरन्ति देवानामोजः प्रथमजꣳ ह्येतत्।
यो बिभर्ति दाक्षायणꣳ हिरण्यꣳ स देवेषु कृणुते दीर्घमायुः।
स मनुष्यषु कृणुते दीर्घमायुः॥
— *VS* 34.51 cf. *ĀśvS* X.130.7

यदाबध्नन् दाक्षायणा हिरण्यꣳ शतानीकाय सुमनस्यमानाः।
तन्म आ बध्नामि शतशारदायायुष्माञ्जरदष्टिर्यथासम्॥
— *VS* 34.52 cf. *ĀśvS* X.130.8

The 9th *ṛk* of this *sūkta* is also found in *AV* 19.33.2 with a big variation as under —

घृतादुल्लुप्तो मधुमान् पयस्वान् भूमिदृंहोऽच्युतश्च्यावयिष्णुः।
नुदन्त्सपत्नानधरांश्च कृण्वन् दर्भा रोह महतामिन्द्रिेण॥
— *AV* XIX. 33.2; cf. *ĀśvS* X.130.9

It appears that the said *ṛk* of the *ĀśvŚ* has been remodelled by the Atharvan priest to suit a different context, i.e. prayer to *darbha kuśā*-grass, whereas the original context in the *ĀśvS* is *hiraṇya*. These *ṛk*s occurring in the *VS* and the *AV* must have been taken from the Ṛgvedic tradition, more specifically from the 10th *Maṇḍala* of the *ĀśvS.*

(i) Another additional complete *sūkta* in the *ĀśvS* is X.145 comprising 9 *ṛk*s beginning with 'हिमस्य त्वा जरायुणा°', which is not found in the *ṚVŚ.* This

1. हिरण्यस्तुतिरायुष्यम्। — *Bṛhadd.* 8.45.
3. आयुष्यमायुर्वर्चस्यसूक्तं दाक्षायणं महत्॥ — *Ṛgvidhāna* 4.43.
4. अथास्मै निष्कं बध्नाति 'आयुष्यं वर्चस्यम्।' — *ŚāṅkhGS.* 3.1.
5. 'आयुष्यम्' इति सूक्तेन मणिं कण्ठे प्रमुच्योष्णीषं कृत्वा तिष्ठन् समिधमादध्यात्। — *ĀśvGS* 3.7.21.

sūkta is known as *Śālā-Sūkta* in which prayer has been made to the presiding deity of the *śālā* (house) for providing all sorts of happiness including children, protection from all sides, and longevity of the family members. A very beautiful saying 'परेषामुपकारार्थं यज्जीवति स जीवति' is given emphasizing the importance of 'doing good to others'. Some *pāda*s of the first *ṛk* are found in *VS* (17.5), *TaitS*. (4.3.1.1) and *AV* (6.106.3). The content, language and style show its Vedic character. The use of व्ययामसि (1st plu. for व्ययाम:) is an old verbal form. Similarly, the use of यत् for य: also shows its Vedic character.

(j) Another additional complete *sūkta* in the *ĀśvŚ* is X.155, comprising 9 *ṛk*s beginning with 'मेधां मह्यमङ्गिरसो°', which is known as *Medhā-Sūkta*. The entire hymn contains a prayer for Medhā, the intelligence. All the divinities like Agni, Indra, Dhātā, Varuṇa, Sarasvatī, Aśvins, etc. have been invoked to grant intelligence. This is one of the finest *sūkta*s of the *ṚV* concentrating on the attainment of wisdom. The existence of this *sūkta* has been referred to by the *Bṛhaddevatā* (8.58),[1] and the *Ṛgvidhāna* (4.71-72; 97). Among these *ṛk*s 2 are found in the *VS* (32.13-14) with some variations as under :

सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम्। सनिं मेधामयासिषꣳ स्वाहा॥
— *VS* 32.13; *ĀśvS* X.155.7

यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते।
तया मामद्य मेधयाऽग्ने मेधाविनं कुरु स्वाहा॥
— *VS* 32.14; *ĀśvS* X.155.8

The 2nd, 3rd and 7th *ṛk*s are also found in the *Tait.Ar.* 10.40; 41; 10.1. From the occurrence of these *ṛk*s in later Vedic texts, it is obvious that they must have been taken from the Ṛgvedic tradition most probably from the *ĀśvS.*

(k) Another additional complete *sūkta* in the *ĀśvS* is X.171, comprising 28 *ṛk*s beginning with 'येनेदं भूतं भुवनं°' which is not found in the *ṚVŚ*. It is known as *Mānasa-Sūkta*. This *sūkta* is also known as *Śivasaṁkalpa-Sūkta*. 'तन्मे मन: शिव-संकल्पमस्तु' is the refrain coming at the end of each *ṛk*. A group

1. . . . मेधासूक्तमत: परम्॥ — *Bṛhadd.* 8.69.

of 6 *ṛk*s beginning with यज्जाग्रतो दूरमुदैति दैवं is found in the *VS* (34.1-6). It may be pointed out that these *ṛk*s are not in that order as found in the *ĀśvS*. The order of these *ṛk*s of *VS* as found in *ĀśvS* is 7, 2, 5, 1, 4, 6. The first *ṛk* of this *sūkta* is येनेदं भूतं भुवनं. In Ṛgvedic tradition wherever this *sūkta* has been referred to, it has been referred to with the *pratīka* येनेदं. The *Bṛhaddevatā* refers to it with this *pratīka*.[1] This complete *sūkta* is also found in the *Taittirīya Rudrādhyāya,* but the order of the *ṛk*s in both the tradition is not similar as is clear from the following chart —

AśvS	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
TaitS	1	3	2	6	4	5	8	9	10	14	11	7	15	12
ĀśvS	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
			17		23	21	19	20	22		24		37	25

In one *ṛk* (18) of the *sūkta* the supremacy of both Brahmā and Hari has been established. In *ṛk* 20 the *praṇava* ॐ has been regarded as *puruṣottama*. In 2 *ṛk*s (24-25) reference is made to Kailāsa-*śikhara,* where all the gods rejoice. That Kailāsa-*śikhara* is said to be the abode of three-eyed Nīlakaṇṭha and also as auspicious home of Śaṅkara (25). The *sūkta* ends with त्र्यम्बक-*mantra*. In the latter part of the *sūkta* 'Śiva', meaning 'auspicious', seems to have been identified with Śiva, Śaṅkara, Mahādeva, a later development of Rudra.

(l) Another additional complete *sūkta* in the *ĀśvŚ* is X.197 comprising 5 *ṛks*, beginning with 'संज्ञानमुशना वदत्', popularly known as *Saṁjñāna-Sūkta*, not found in the *ṚVŚ*. The *Bṛhadd.* (8.93) and the *Ṛgvidahāna* (4.126-127) refer to the existence of this *sūkta*.

(m) Another additional complete *sūkta* comprising 3 *ṛks* is *ĀśvS* X.198 beginning with 'नैर्हस्त्यं सेनादरणं', which is not found in the *ṚVŚ*.

(n) Another additional complete *sūkta* in *ĀśvS* is X.199 comprising 7 *ṛks* beginning with 'प्राध्वराणां पते वसो°', which is not found in the *ṚVŚ*.

1. ऋषभं मा सपत्नघ्नं येनेदमिति मानसम् ॥ — *Bṛhadd.* 8.58.

(o) The last additional complete *sūkta* in the *ĀśvŚ* is X.200 comprising 13 *ṛk*s. The first 9 *ṛk*s are called *mahānāmnī ṛk*s and next 3 *ṛk*s are known as *purīṣapada*s. These are also found in *Sāmaveda, Ait. Āraṇyaka, ĀśvŚS*, and *Śāṅkh.ŚS.* These *mahānāmnī* and *purīṣapada*s were regarded as most sacred so these were recited in the forests. We have already discussed about these *sūkta*s above.

After this discussion we come to the conclusion that among many *śākhā*s of the *Ṛgveda*, Āśvalāyana Śākhā occupied a prominent place. This *śākhā* has its own Saṁhitā, now it has been established with the publication of the present edition along with its *Padapāṭha* based on several MSS available from the Palace Library, Alwar. Other texts like *Śrauta-Sūtra, Gṛhyasūtra* and *Paddhiti* texts belonging to the Āśvalāyana Śākhā have already been published.

10. Treatment of Accent in the ĀśvS

ĀśvS follows the threefold accent-system *udātta, anudātta* and *svarita*. Principles of accentuation system are the same as followed in the *ṚVŚ*. *Udātta* is not shown with any sign. *Anudātta* is shown by putting a horizontal stroke below the syllable. *Svarita* is shown by a perpendicular line above the syllable. *Svarita* is of two types (i) Dependent *svarita* and (ii) Independent *svarita*. Dependent *svarita* always follows the *udātta*, as in इन्द्रः. Independent *svarita* is of four types — *jātya-svarita, praśliṣṭa svarita, kṣaipra-svarita* and *abhinihita-svarita*. *Jātya-svarita* is an independent *svarita*. It has a status of *udātta*. It never comes with *udātta*. It may be preceded by an *anudātta* like *udātta,* e.g. वीर्याणि, or unpreceded by *anudātta*, e.g. स्वः. It is never preceded or followed by another dependent or independent *svarita* in a *pada*.

Kampa is special feature of the independent *svarita*. When an independent *svarita,* whether *jātya, kṣaipra, praśliṣṭa* or *abhinihita,* is followed by an *udātta,* or an independent *svarita*, *kampa* takes place. It is of two types: short *kampa* and long *kampa*. When the preceding independent *svarita* is on short syllable, it is called short *kampa* and when it is on long syllable, it is called long *kampa*. These two *kampa*s are shown variously in diferent Vedic texts.

***ṚVŚ* —** *Jātya kampa* (short)— क्व१त्या (3.30.3), तन्वं१ममं (8.91.6)

Jātya kampa (long)— क्वो३विश्वानि (1.38.3), उक्थ्यो३रथः (4.36.1)

Praśliṣṭa—अभी३दम् (10.48.7), ही३न्द्रावसे (6.33.2)

Abhinihita kampa— अध्वरे३ग्निः (3.27.4), गृणानोऽ३भि (9.97.49)

Kṣaipra (short)—अप्स्व१न्तः (1.23.19), अभ्य१र्का (5.5.4)

Kṣaipra (long)—न्वे३व (4.5.7), बोध्या३पिः (3.51.7)

***AVŚ* —** *Jātya kampa* (short)—आचार्य१तपसा (11.1), क्वं१तत् (10.8.7), तन्वं१तपः (18.2.36)

Jātya kampa (long)—उक्थ्यो३वाजाम् (18.1.22), तन्वा३तना (8.4.10)

Praśliṣṭa kampa— दिशीꣳतः (11.2.22), भिन्द्धीꣳदम् (7.18.1)

Kṣaipra kampa (short)—अप्स्वं१न्तः (1.4.4), न्यं१त्रिणम् (20.63.7), पृथिव्यं१न्तरिक्षम् (19.58.2)

Kṣaipra kampa (long)—अभ्याꣳचरन्ती, ह्योꣳतत् , ह्यूꣳर्जया (4.25.4)

Abhinihita kampa— अकवचो (ऽ)ꣳमित्रौ (11.10.22), ते(ऽ)ꣳमुष्मै (16.6.7)

Sāmaveda — No short *kampa*

Jātya kampa—जुह्वो३मम (1542), तन्व३ःस्वा (1589)

Kṣaipra kampa —अप्स्व३न्तरा (1313)

Abhinihita kampa— गृणानो३भि (1426), गृहे३मृतम् (1842)

TaitS — *Jātya kampa*—अन्तरिक्षदेवत्यों१ह्यैतर्हि (6.1.11.2), मनुष्यों१ह्यैष (6.3.2.5), वीर्यं१व्यंभजन्त (6.6.8.1)

Abhinihita kampa—आसन्तें१ऽन्योंऽन्यस्मै (6.2.2.1), तें१ऽन्योंऽन्यम् (6.1.5.1)

Kṣaipra kampa—ह्यें१षोंऽभि (6.1.11.5), ह्यें१षोंऽमेध्यो (6.4.9.2)

Note — It is to be pointed out that in the *TaitS kampa* takes place only when an independent *svarita* is followed by another independent *svarita* unlike the *ṚV, AV, SV,* where it takes place before both *udātta* and independent *Svarita*.

ĀśvS — In the *ĀśvS kampa* takes place when independent *svarita* is followed by *udātta* like *ṚV, AV, SV*. So far as marking of the *kampa-svara* in *ĀśvS* is concerned, it follows two systems:

(i) In the case of short *kampa*, it is marked with figure 1 with sign of *anudātta* below and sign of *svarita* on the preceding syllable bearing the independent Svarita, e.g.:

Jātya kampa (short)—क्वं१त्री, दूत्यं१भृगंवाणः, क्वं१स्यः, etc.

Kṣaipra kampa (short)—अप्स्वं१न्तः, व्युं१षा, etc.

It may be pointed out that this system of marking short *kampa* is different

from that of the *ṚVŚ* in which both *svarita* and *anudātta* are shown on the figure 1, e.g. क्व१॒त्री, अप्स्व१॒न्तः. This system of *ĀśvS* is similar to that of the *AV* in *Śaunaka*-recension.

(ii) The system of marking long *kampa* is similar in both *ṚVŚ* and *ĀśvS*, showing the sign of *svarita* above and *anudātta* below on the figure 3 and the preceding syllable is always marked with *anudātta* sign below: e.g. रा॒यो॒३॒वनिः, क्वे॒३॒दानीम्, प॒स्त्या॒३॒स्वा, etc.

It is important to note that in the *ṚVŚ* there is a single case of showing long *kampa* by figure १॒ in ये१॒रा (*ṚVŚ* X.78.4). But in the *ĀśvS* this *kampa svara* has been shown by figure ३॒ as ये३॒रा (*ĀśvS*. X.78.4)

(iii) In the additional *mantra*s and *sūkta*s, too, we find the same system of marking *kampa-svara* in the *ĀśvŚ* as mentioned above:

Short *kampa* — आ॒यु॒ष्यं१॒मारोग्यम् (*ĀśvS*.V.89.10); धा॒न्यं१॒धनम् (*ĀśvS* V.89.10); हृ॒द्यं१॒हम् (*ĀśvS* VII.56.1); त॒न्वं१॒वि (*ĀśvS* X.75.6); मे॒धा॒व्यं१॒हम् (*ĀśvS*. X.155.9); ह्यं१॒जः (*ĀśvS*. X.175.23)

Long *kampa* — जा॒तो॒३॒सौ (*ĀśvS* VI.56.4); ह्वे॒३॒तत् (*ĀśvS* X.130.7); ह्वे॒३॒षः (*ĀśvS* X.175.18); यो॒३॒सौ (*ĀśvS* X.175.23); ह्वे॒३॒वा (*ĀśvS* X.200.10)

11. Padapāṭha of the ĀśvS

For the text of the *Padapāṭha* of the *ĀśvS.* I have consulted 16 MSS belonging to the Palace Library, Alwar. But in none of the MSS I found *Padapāṭha* of the additional *ṛks*, occurring in the common *sūkta*s and the additional complete *sūkta*s of the *ĀśvS*. However, in all the MSS of *Padapāṭha* of the *mantra*s, I found some differences in showing *avagraha* in them. Such differences have been pointed out under 'Remarks,' while dealing with their peculiarities. All MSS of the *Padapāṭha* follow the following threefold system of showing *avagraha* —

(i) *Avagraha* is shown by the figure 2, if the first member of the compound ends with *visarga*, e.g. पुरः२हितम्, अहः२विदः, शर्धः२तरः, नभः२जुवः, तिरः२हितम्, गीः२भिः, दुः२इता, मनुः२हितम्, स्वः२विदः, etc.

(ii) In the *nitya-samāsa* with इव as second member of the compound whether the preceding member ends with *visarga* or not, separation is shown by the usual *avagraha* sign (ऽ), e.g. माताऽइव, घोषाऽइव; कपोतःऽइव, पर्जन्यःऽइव, वयाःऽइव, उद्नःऽइव, etc.

(iii) In all other cases separation is shown by putting sign (०) between the two members of the compound, e.g. दिवे°दिवे, सु°उपायनः अरम्°कृताः, विश्व°वेदाः, अप्°सु, प्र°चोदय, परा°वतः, etc.

In MS (No. 56) of the *ĀśvS.* one complete *Bālakhilya-Sūkta*, comprising 3 *ṛk*s beginning with यमृत्विजो° as found in the *ṚVŚ* VII.58 is totally absent in the *ĀśvS*. One MS (No. 23) of the *Padapāṭha* does not include this *sūkta* for *Padapāṭha.* This is a very important evidence in favour of proving the relation of this *Padapāṭha*- text with the *ĀśvS*.

On the basis of the system as followed by the *Padapāṭha*-MSS, belonging to *ĀśvS,* I have myself given the *Padapāṭha* of all additional *ṛk*s which are found in *ĀśvS,* but whose *Padapāṭha* is not available in the MS-tradition.

12. An account of MSS[1] of the ĀśvS and Padapāṭha utilized for the Present Edition

The present critical edition of the *ĀśvS* with *Padapāṭha* is based on the following MSS of the both *Sāṁhitā* and *Padapāṭha,* deposited at the Palace Library Alwar. An account of these MSS, highlighting their peculiarities, is given as under:

A. Saṁhitā Text

1. प्रथमाष्टकम्

MS No. **51** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1^2-98; written 8 lines on a page; incomplete; folio 1^1 missing, scribe — Shivarama Dīkṣita; Date — Saṁvat 1759.

Outer cover Missing. On folio No. 1^2 title of the text आश्वलायन, MS No. **51** and Stamp of the Palace Library, Alwar, have been shown;

Beginning सोमा अरंकृताः। तेषां पाहि श्रुधी हवंम्. . . .

End इति अष्टमोध्यायः समाप्तः। शुभं भवतु॥ संवत् १७५९ वर्षे महाघवदि २ शनौ अघे हवजनगरा नागरज्ञातीय राजपुरे दवेपाढा वास्तव्यं दीक्षित शिवराम कूं अरजीयेन लिखितं मिदं शुभं॥

॥ ब॥ ब॥ श्री॥ ॥ छ॥ ॥ श्री॥ ब॥

Hereafter following lines have been given by the son of Shivarama later on—

संवत् १७९१ नामा. ग शरवस्ती गुरौ राजनगरे मद्रे शैवशिवरामसुत-ज्योतीश्चरेणास्य स्वरज्ञाः॥ श्रीरस्तु

कपिलो
काथो

1. Deposited at the Palace Library, Alwar, now Rajasthan Prachya Vidya Pratisthan, Alwar.

बोदारशिंग

कणश्रीयु Stamp of the Palace Library, Alwar.

Remarks

1. Folio 1[1] upto सो]मा..... (I.2.1) is missing.
2. The text is very neatly written. MS shows the end of a *pāda* with the sign (ऽ) above the line from folios 4 to 25 and the end of *ardharca* and *ṛk* with a single *daṇḍa* (।) throughout.
3. Completely marked with accent signs. Short *kampa-svara* is shown with sign १ e.g. अप्स्वं१तः, न्यं१घ्नस्यं; व्युं१षा; उर्वं१न्तरिक्षम्, etc. and long *kampa* as ३ with sign of *svarita* in both cases on preceding syllable, e.g. क्वें३दानीं, तन्वें३ममं, जुह्वां३समंजे, etc.
4. आन्पद-पदवृत्तिसंधि is shown as ताँ२इ, देवाँ२इळितः, पर्वताँ२अजरयू; अधराँ२अजीगः, and स्पर्शरेफसंधि as दस्यूँ२रधराँ२रवातिरत्.
5. *Adhyāya* and *varga* numbers are shown. *Maṇḍala, anuvāka, sūkta, ṛk*-numbers are not shown.

2. प्रथमाष्टकम्

MS No. **59** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-70; written 10 to 12 lines on a page; complete; scribe — Rāvula Kolluśāyi Bhaṭṭa.

Outer cover संहिता प्रथमाष्टक

॥ श्री इति प्रथमाष्टक प्रारंभ ३ॐ श्री ॥

श्रीमहाराजाधिराजमहारावराजाश्रीसवाईविनयसिंहदेववर्मणा पुस्तकमदः हैदरावादत आयातम्। आषाढ शु. १३, १८०४

Beginning श्रीगणेशायनमः। शुभमस्तु। गुरुभ्यो नमः। हरिः ओं

अग्निमींळे पुरोहिंतं यज्ञस्यं. . . .

End इति प्रथमाष्टके अष्टमोध्यायः। ॥छ॥ दुंदुभिनामसंवत्सर कार्तीकबहुल-अष्टमी इंदुवासरे प्रथमाष्टकसंहितः समाप्तः। इदं पुस्तकं रावुल-कोल्लुशायिभट्टेन लिखितं। यादृशी पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशी लिखितं मया।

अबद्धं वा सुबधं वा मम दोषो न विद्यते। सांबशिवार्पणमस्तु॥ छ॥ स दा.पुस्तकशाला सरकार अलवर ह. दफत्री रामनारायण॥

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Remarks

1. One folio No. 28, containing text from त्वां स्तो[षाम... (*Aṣṭaka* 1, *adhy.* 4, *varga* 16 = 1.53.11) to अधाचन] श्रद्धधाति (*Aṣṭaka* 1, *adhy.* 4, *varga* 19) is missing.
2. *Mantra*s beginning with स जातूभर्मा श्रद्दधान (*Aṣṭaka* 1, *adhy.* 7, *varga* 16) =1.103.3) p. 54b, line 4, upto *ṛk* जोषमन्याभिरेति (*Aṣṭaka* 1, *adhy.* 8, *varga* 2 = 1.113.10) p. 61b, line 4 accent signs left unmarked.
3. MS shows the short *kampa* with figure १ lengthening the preceding syllable without marking the *svarita* accent above, e.g. न्या१घ्न्यस्यं (for न्य१घ्न्यस्यं), व्या१र्थिनः (for व्यं१र्थिनंः), उक्थ्या१मुषः (for उक्थ्यं१मुषंः); It shows the long *kampa* with sign of figure ३ with sign of *anudātta* on the preceding syllable, e.g. रायो३वनिंः, न्यु३षु, etc.

3. प्रथमाष्टकम्

MS No. **1** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios—1-83; written 8 lines on a page; complete

Outer Cover दवे अपिनुकेश्वर नि पोथि॥ श्री॥ प्रथमाष्टक पत्र ८३ संहितः। **प्रथमाष्टकम्।**

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Beginning ॐ नमः श्रीगणेशाय। अ॒ग्निमी॑ळे पु॒रोहि॑तं य॒ज्ञस्य॑ दे॒वमृ॒त्विज॑म्।

End इति प्रथमाष्टकेऽष्टमोध्यायः॥

इदं श्रेष्ठं (१), क्षत्राय त्वं (२), ईयुष्टे ये (३), उदीर्ध्वं जीवो (४), इमा रुद्राय तवसे (५), इदं पित्रे (६), चित्रं देवानां (७), नासत्याभ्यां बर्हिरिव (८), यमश्विना ददथुः (९), तद्वां नराशंस्यं (१०), शतं मेषान्वृक्ये (११), एकस्यावस्तोरावतं (१२), मध्वः सोमस्याश्विना (१३), तद्वां नराशंस्यं पज्रियेण (१४), सूनोर्मानेनाश्विना (१५), अजोहवीदश्विना (१६), यवं वृकेण (१७), आ वां रथो अश्विना

(१८), उद्वंदनमैरतं (१९), आ वां रथं पुरुमायं मनोजुवं (२०), युवं रेभं (२१), का राधद्धोत्राश्विना वां (२२), श्रुतं गायत्रं (२३), कदित्था नॄँः पात्रं (२४), अध प्रजज्ञे (२५), अनु त्वा मही पाजसीऽअचक्रे (२६) इति वर्गादिः समाप्तः। वर्गसंख्या २६५ शुभमस्तु।

Remarks

1. Each *adhyāya* begins with हरिः३ ॐ.
2. This MS gives the *pratīkas* of all the *vargas* of the respective *adhyāyas* at the end of each *adhyāya* and total number of all the *vargas* of first *Aṣṭaka* at the end of the *Aṣṭaka*. The total number of *vargas* in the first *Aṣṭaka* is 265.
3. MS once gives the indication of close of an *anuvāka* with remark ॥ अनुवाकः॥
4. At many places *ṛks* are not marked with accent-signs: from p. 33, line 1 to p. 41 line 3; p. 53, line 1 to p. 56, line 8; p. 57b, line 1 to p. 61b, line 3; p. 62b, line 4 to p. 73b, line 6; p. 81, line 5 to p. 82, line 3.
5. From where the MS was found is not mentioned in the MS.
6. This MS is different from MSS Nos. 51 and 59 (mentioned above).
7. MS throughout shows the sign of विवृत्ति (ऽ) e.g. देवासोऽअप्तुरः, ताऽउरुक्षया, etc.
8. MS shows the short *kampa* by figure १ with *svarita* on preceding syllable, e.g. क्वं१त्री, दूत्यं१भृगंवाणो, etc. but sometimes also without *svarita* on the preceding syllable, e.g. स्व१र्निर्षत्तः. It shows long *kampa* by figure ३ without marking *anudātta* sign on the preceding syllable, e.g. क्वे३दानीम् दिधिष्वो३विभृत्राः, etc.

4. द्वितीयाष्टकम्

MS No. **52** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-68; written 10 lines on a page; complete.

Outer Cover द्वितीयाष्टक प्रारंभ॥ छ॥ आश्लायनशाखा।

Beginning श्रीगणेशाय नमः। प्र वो वैश्वदेवमा वो विराड् ... अन्त्या त्रिष्टुप्॥ १॥
हरिः ओम्॥ प्र वः पांतं रघुमन्यवोंधो यज्ञं...

End इति द्वितीयाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः

श्रीविश्वेश्वरार्पणमस्तु। श्रीरस्तु॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ अदृश्य-भावान्मतिबिभ्रमत्वात्पदार्थहीनं लिखितं मयात्र॥ छ छ छ

Remarks

1. This MS first gives the *pratīka*s of the *varga*s, name of the deities invoked, name of the metres, number of the *ṛk*s in the *varga*s of first *adhyāya* and thereafter the *ṛk* text according to the *varga* number.
2. MS follows the method of MS No. 51 of the first *Aṣṭaka,* mentioned above.
3. It shows the short *kampa* by the figure १ with *svarita* mark on preceding syllable, e.g. — स्वः१सनिता; उक्थ्यं१वयः, व्युं१षा and the long *kampa* by the figure ३ with preceding syllable *anudātta* मुमुक्ष्वो३मनवे, तन्वो३रोचते and sometimes putting *svarita* on preceding syllable, e.g. तन्वां३शासंदाना; हितों३ग्निः, रथ्यां३राथ्यैभिः, etc.
4. It puts the sign of (ऽ) to show the विवृत्ति in between two vowels, e.g. दावन्ऽआ; इष्टाश्वंऽ इष्टरंश्मि°, etc. It shows विवृत्ति sign (ऽ) even inside the आन्पदपदवृत्तिसंधि, e.g. पितुमाँऽइव; चिकित्वाँऽईयते; विद्वाँऽ ऋतचिद्, etc.
5. It shows absence of euphonic combination between word ending in आ at the end of a *pāda* followed by vowel in the beginning of the next *pāda,* making the preceding vowel nasalised followed by *vivṛtti*, e.g. आँऽअच्छां (*ĀśvS* I.122.5)
6. It gives a group of 10 additional *ṛk*s beginning with मा बिभेर्न° with accent marks on p. 39 after *ṚV* 1.191.16 not found in *ṚVŚ* with remark खिल. However, it does not give its separate *varga* number.
7. It also mentions the end of first *Maṇḍala* ॥ प्रथममण्डलं ॥ on p. 39b, and तृतीयं मण्डलं on p. 62b.
8. It mentions at one place the end of *anuvāka* (*Aṣṭ* 2, *adhy.* 6, *varga* 28).
9. It gives a group of 5 additional *ṛk*s beginning with भद्रं वद after *ṚV* II.43 not found in *ṚVŚ*. These five *mantra*s are without accent marks. It does not give the additional *varga* number to these *ṛk*s.

5. द्वितीयाष्टकम्

MS No. **60** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios 1-77; written 8 lines on a page; incomplete; text is up to sixth *adhyāya.*

Outer Cover द्वितीयाष्टकम् प. ७७

हैदराबाद सू आयो आषा.शु. १३, सं १८०४

Beginning श्रीसप्तश्रृंगनिवासिन्यै नमः। हरिः ॐ। प्र वः पांतं रघुमन्युवोंधो यज्ञं..

End इति द्वितीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः।

श्री॥ छ॥ छ॥ छ॥ श्री॥ श्री॥ श्री॥

दा. पुस्तकशाला सरकार अलवर दफत्री रामनारायण

Stamp of the Palace Library Alwar.

Remarks

1. MS is incomplete. It ends with the 6th *adhyāya.*
2. It gives the *anukramaṇī* of each *adhyāya* in the beginning of the respective *adhyāyas* and thereafter begins the text with ॥ हरिः ॐ ॥
3. It is throughout accented and follows the threefold system of accentuation. It shows the short *kampa* with the sign of १ putting independent *svarita* mark on preceding syllable, e.g. अभ्यं१न्यत्, उक्थ्यं१वयः and long *kampa* with the sign of ३ putting *anudātta* sign below the preceding syllable, e.g. तन्वा३जर्भुराणः, कन्या३नामंभिः, etc.
4. It shows the sign of विवृत्ति (ऽ) between the two vowels, e.g. राजानोऽ अमृतस्य.
5. It gives a group of 10 *mantras* beginning with मा बिंभेर्न मंरिष्यसि with threefold accent-marks on p. 59 after *ṚV* I.191.16 with remarks ॥ इति मण्डलं ॥ ॥ परशिष्टं ॥ in the beginning and ॥ इति परशिष्टं ॥ at the end.

6. तृतीयाष्टकम्

MS No. **53** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios 1-98; written 8 lines on a page; complete.

Outer cover तृतीयाष्टकम्

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशाय नमः॥ प्रयेंजंति यूपस्तुतिः षष्ठ्याद्याभिर्वहवोंत्याब्रश्चन्यष्टमी वैश्वदेवी वा तृतीया सप्तम्यावनूष्टभौ। सखायो नव बार्हतं त्रिष्टुबंतं। त्वामग्न औहविष्णमग्निर्होता गायत्रं त्विंद्राग्नी ऐंद्राग्नः। प्र वः सप्त ऋषभस्त्वा-नुष्टुभमा होता विपाजसां कात्योत्कीलंस्त्वयमग्निः षट् प्रागाथं समिध्यमानः पंच कतो वैश्वामित्रस्तु भवानोऽग्निं होतारं गाथी हाग्निमुषसमाद्यांत्यवैश्व-देव्याविमं नस्त्रिष्टुबनुष्टुभौ विराड्रूपा सतोबृहती चायं स उपांत्यानुष्टुब्भुरी-ग्घेभ्योऽग्निभ्यो निर्मथितो दैवश्रवादेववातश्च भरतौ तृतीयासतोबृहत्यग्ने सहस्व गायत्रमाद्यानुष्टुबग्ने दिवो वैराजमुपांत्याग्नैंद्री, वैश्वानरं नवतृचौ वा वैश्वानरीयं मारुतौ जागती द्व्यृच आत्मस्तुतिर्वा पूर्वात्मगीतांत्योपाध्यायस्तुतिः। प्र वः पञ्चोना गायत्रं त्वृतव्यावाद्याग्ने जुषस्व षट् तृतीयाद्यधिक त्रिष्टुप् जगत्योऽस्तीदं षोडशाद्या चतुर्थीदशमींद्वादश्योऽनुष्टुभः षष्ट्येकादश्युपांत्ये च जगत्यः पंचम्यृत्विग्भ्यो वा॥ १७॥

End स वांवृधान ओषंधीभिरुक्षितौ३भि ज्रयांसि पार्थिवा वि तिंष्ठसे॥ २६॥ इति तृतीयाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः.

Remarks

1. In the beginning of the first two *adhyāya*s MS gives the *anukramaṇī*s of the respective *adhyāyas*, mentioning the deities, metres and *ṛṣi*s of the *sūktas*.
2. MS is marked with threefold accent *system*. Short *kampa* is shown by १ with *svarita* on preceding syllable, e.g. गेह्यं१सः; विरप्श्युं१ग्रं, etc., and long *kampa* with the figure ३ with *anudātta* sign below the preceding syllable, e.g. वीर्यै३ः पत्यमानः; but sometimes wrongly as तन्वीं३रपंः, etc.
3. It shows the विवृत्ति marked with the sign (ऽ), e.g. दिवऽइन्द्र. आन्पदपदवृत्ति-संधि is also shown with विवृत्ति, e.g. मरुत्वाँऽइन्द्र, महाँऽइन्द्र, etc.
4. It shows the end of *Maṇḍala*s also : तृतीयमण्डलं (p. 43), इति चतुर्थमण्डलं (p. 90b.)
5. It has no additional *ṛk* than those as found in the *ṚVŚ*.

6. It does not mention the name of scribe, date and place of the MS.

7. तृतीयाष्टकम्

MS No. **61** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-72; written 8 to 9 lines on a page; complete. scribe — Rāvula Kolluśāyi Bhaṭṭa, Date — *Āṣāḍha, Śukla* 13, 1804.

Outer cover ॥ तृतीयाष्टक प्रारंभः॥ हैदरावाद सू आयो आषाढ़ शु. १३, १८०४,

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशाय नमः। हरिः ओं प्र य आरुः शितिपृष्ठस्य. . .

End इति तृतीयाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः।

श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु। :: सर::स्वती::नीवे::कल::बू::

रावुलकोल्लुशायिन्ब्राशिनाड़ु दा. पुस्तकशाला सरकार अलवर ह. दफत्री रामनारायण

चान्द्रमानरुधिरोद्गानिनामसंवत्सरवैशाखशुद्ध प्रतिपदागुरुवासरे तृतीयाष्टकसंहितः समाप्तः। इंद्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरित्येतयोर्द्वयोरुचथ्यपुत्रो दीर्घतमः सूर्यस्त्रिष्टुभं सशुचिषदित्येकस्य ऋचो गौतमपुत्रो वामदेव ऋषिः सूर्यो देवता जगती यत्वा सूर्येत्येकस्य ऋचो भूमिपुत्रोत्रिः सूर्योनुष्टुप् यदद्येत्येकस्य ऋचः।

Outer cover तृतीयाष्टकः समाप्तः.

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Remarks

1. *Aṣṭaka* No. 3 is given on right side of each folio.
2. At the end of each *adhyāya* MS gives the *pratīka*s of all *varga*s of the respective *adhyāya*s up to the end of the *Aṣṭaka*. It may be pointed out that the *varga-pratīka*s in each *adhyāya* are given in reverse order, i.e. from last to beginning. Before giving the *varga-pratīka*s from last to first, it also gives the *pratīka* of the following next *adhyāya* and at the end of the *Aṣṭaka* gives the opening *varga-pratīka* of the next *Aṣṭaka.* At the end of *Aṣṭaka* (*adhy.* 8) MS gives the *varga-pratīka*s as — त्वामग्ने हविष्मन्तः (*ast.* 4 *adhy.* 1, *varga* 1 = *ṚV* 5.9.1), त्वामग्न ऋतायवः समीधिरे (२६), यं मर्त्यः पुरुस्पृहं (२५), सखायः सं

वः सम्यञ्चम् (२४), प्रो त्ये अग्नयोऽग्निषु (२३), अग्निं तं मन्ये यो वसुः (२२), सुप्रतीके वयोवृधा (२१), सुसमिद्धाय शोचिषे (२०), वधेन दस्युं प्र हि चातयस्व (१९), त्वामग्ने वसुपतिं वसूनां (१८), यो न आगो अभ्येनो (१७), त्वमग्ने वरुणो जायसे यत्त्वं (१६), शुनश्चिच्छेपं निदितं सहस्रात् (१५), कुमारं माता युवतिः समुब्धं (१४), प्र णु त्यं विप्रमध्वरेषु (१३), अबोध्याग्नः समिधा जनानां (१२), सम्यक् स्रवन्ति सरितो न धेनाः (११), समुद्रादूर्मिर्मधुमाँ उदारत (१०), क्षेत्रस्य पतिना वयं (९), मही द्यावापृथिवी इह ज्येष्ठे (८), नू रोदसी अहिना बुध्न्येन (७), को वस्त्राता वसवः को वरूता (६), अभूद्देवः सविता वन्द्यो नु नः (५), तद्देवस्य सवितुर्वीर्यं महत् (४), प्रति ष्या सूनरी जनी (३), क्व स्विदासां कतमा पुराणी (२), इदमु त्यत्पुरूतमं पुरस्तात् (१) इदमस्य सम्यक् स्रवन्ति सुप्रतीके षट्।

4. After the colophon MS wrongly gives an extra text, most probably, belonging to the *anukramaṇī* of the well-known *ṛk* 'इन्द्रं मित्रं' (*ṚV* I. 164.46) and '(हं)सःशुचिषद्वसु°'(*ṚV* IV.40.5).
5. It may be noted that there is no additional *ṛk* other than those found in *ṚVŚ* in the third *Aṣṭaka*.
6. At the end of each *adhyāya* after giving the *varga-pratīka*s of the respective *adhyāyas,* MS gives the benedictory phrase श्रीसाम्बसदाशिवार्पण-मस्तु and thereafter starts the next *adhyāya* with हरिः ओं.
7. MS is throughout marked with the usual threefold accent-system. Short *kampa* is shown by figure १ making the preceding short syllable lengthened, e.g. तन्वां१भूरि, (for तन्वं१भूरि), ह्या१र्कम् (for ह्य१र्कम्), क्वा१त्या (for क्व१त्या). Long *kampa* is shown by figure २, e.g. पथ्या२अनुं; वावशानो२ग्नेः. In showing the *kampa* MS follows the system of MS No. 59 of the first *Aṣṭaka.*

8. चतुर्थाष्टकम्

MS No. **54** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios —1-175; written 5 to 7 lines on a page; complete.; Scribe — Rāmacandra; Place — Kashi; Date – Saṁvat 1811, *Kārttika, Kṛṣṇapakṣa, Dvitīyā,* Thursday.

Outer Cover चतुर्थाष्टकम्.

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशायनमः। ओम्॥ त्वामग्ने हविष्मंतो देव...

End इति चतुर्थाष्टके अष्टमोऽध्यायः॥ समाप्तः॥

सम्वत् १८११ कार्तिके कृष्णपक्षे च द्वितीया गुरुवासरे॥

लिलेख रामचन्द्रस्तु काश्यां ब्राह्मणतुष्टये॥ १॥

॥ छ॥ श्री॥ छ॥ श्रीसाम्बशिवसत्य॥ छ॥ श्री॥

मार्ग शुभ १२ इ...नो पोथी.

Name of the owner of the MS is covered with ink . . . . not legible

प्रमीत्य शोधितञ्च यशसे

Remarks

1. MS gives following one additional *ṛk* under *adhy.* 2, *varga* 25 (V.44.16) (p. 42) जागर्षि त्वं भुवने जातवेदो . . . . गुह्यं नाम गोनाम्॥

   Mantra is correctly marked with accent. No mention of खिल or परिशिष्ट.

2. On pages 46 and 47 in the left margin, it is written—शैव मुरारजी नी पोथी ते सही.

3. On p. 47b following one additional *ṛk* is given under *adhy.* 3, *varga* 3, (V.49.6), perhaps at the time of comparing it with the MS in the possession of Śaiva Murārajī.

   अथ परिशिष्टं–सूक्तांते तृणान्यग्नावरण्ये वोदकेपि वा यस्तृणैरध्ययनं तदधीतं तृणानि भवते भवते भव' with remark शैव मुरारजी नी पोथी ते सही।

   Mantra is not marked with accent.

3. On p. 50, MS gives the following two additional *ṛks* with proper accent-marks under *adhy.* 3, *varga* 7 (V.51.16-17)

   स्वस्त्ययनं तार्क्ष्यमरिष्टनेमि. . . नावमिवा रुहेम॥ १६॥

   अंहोमुचमाङ्गिरसं गयं च . . . संबाधेष्वभयं नो अस्तु॥ १७॥

   Here 'अथ परिशिष्टम्' is written by a later hand, not by the scribe.

4. On page 84 MS gives one following additional *ṛk* in *adhy*. 4, as last *ṛk* of the *sūkta* under *varga* 29:

वर्षन्तु ते विभावरि दिवो अभ्रस्य विद्युतः।

रोहन्तु सर्व्वबीजान्यव ब्रह्मद्विषो जहि॥

No indication of खिल or परिशिष्ट given. *Ṛk* is properly marked with accent.

5. On pp. 88-91 MS gives after *adhy*. 4 *varga* 34 two additional complete *sūkta*s one called *Lakṣmī-Sūkta* or *Śrī-Sūkta* consisting of 16 *ṛk*s under 3 *varga*s (35-37), and the other called *Mahālakṣmī-Sūkta*, consisting of 10 *ṛk*s under one *varga* 38. Under this *sūkta* following *Mahālakṣmī-Gāyatrī ṛk* is given in margin —

महालक्ष्मीं च विद्महे विष्णुपत्नीं च धीमहि।

तन्नो लक्ष्मीः प्र चोदयात्॥

*Mantra*s of both the *sūkta*s are marked with accent.

6. On pp. 146-47 MS gives following 3 additional *ṛk*s (25-27) with proper accent-marks under *varga* 20 of *adhy*. 7.

चक्षुश्च श्रोत्रं च .... दर्शयन्त्रमुत्सम्॥

उरश्च पृष्ठश्च ... जलबुंद्बुदोपमम्॥

भ्रुवौ ललाटे ... मुखरत्नकोशम्॥

No indication of खिल or परिशिष्ट given in the MS.

7. On p. 148b MS gives one additional *ṛk* after *adhy*. 8, *varga* 4

यस्तृणैरध्ययनस्तदधीतं स्तृणानि भवति भव। समुद्रं गछ स्वाहा भूमिं गछ स्वाहा।

This *ṛk* is given by a later hand.

8. MS is throughout marked with accent signs. However, it does not seem to have followed uniformity in showing the short *kampa*, e.g. स्वर्यं१ वर्तमानम्; क्व१स्य; ह्यं१न्यम्; अभ्यं१स्मत्; न्व१ग्नी. In marking long *kampa* it follows the same system as followed in *ṚVŚ*, e.g.—सहस्यै३रयातम्; कक्ष्यो३मदः सुध्यो३भवाम.

9. It gives the sign of *avagraha* (ऽ) to show the विवृत्ति.

10. It shows the आनपदपदवृत्तिसंधि by putting both figure 2 and ऽ after अनुनासिक syllable, e.g. महाँ२ऽइन्द्रो; त्वावाँ२ऽअन्यो; ताँ२ऽइन्दो; उभयाँ२ऽ अभियान्, etc.

11. It observes the doubling of consonants य् and व् in conjunction with रेफ, e.g. तूर्य्येषु, अर्व्वती, गिर्व्वण:, etc.

12. It does not show the sign ऽ to show the अभिनिहित संधि.

13. It wrongly repeats the text beginning with महि महे (fol. p. 22 b line 1) to अमर्त: स (fol. p. 23, line 5).

14. After folio No. 13 MS wrongly gives the folio No. 15 which creates a confusion about the loss of fol. p. 14. Actually there is no loss of folio.

9. चतुर्थाष्टकम्

MS No. **62 :** Script — Devanāgarī; material — paper; folios 1-74; written 10 to 12 lines on a page; complete, Scribe — Rāvula Kolluśāyi Bhaṭṭa; Date — *Āṣāḍha Śukla* 13, 1804.

Outer cover चतुर्थाष्टक प्रारम्भ:।

हैदराबाद सू आयो आषाढ शु. १३, १८०४

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशाय नम:। हरि: ओं। त्वामग्ने हविष्मंतो देवं मर्तासो ईळते.

End इति चतुर्थाष्टके अष्टमोध्याय:। स्तुषे नरा दिवो (beginning of *Aṣṭaka* 5, *adhy.* 1, *varga* 1), आपप्रुषी पार्थिवानि (३२), त्वं देवि सरस्वति (३१), इयमददाद्रभसमृणच्युतं (३०), य इद्ध आविवासति (२९), हतो वृत्राण्यार्या (२८), श्नथद्वृत्रमुत सनोति वाजं (२७), इन्द्राग्नी अपादियं (२६), प्र नु वोचा सुतेषु वां (२५), शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते (२४), इन्द्रा नु पूषणा वयं (२३), य एनमादिदेशति (२२), एहि वां विमुचो नपात् (२१), पूषन्नु प्र गा इहि (२०), सं पूषन् विदुषा नय (१९), वि पूषन्नारया तुद (१८), वयमु त्वा पथस्पते (१७), स्तोत्रमिन्द्रो मरुद्गण: (१६), इन्द्रो नेदिष्ठमवसागमिष्ठ: (१५), न तद्दिवा न पृथिव्यानु मन्ये (१४), ते न इन्द्र: पृथिवी क्षाम वर्धन् (१३), मा नो वृकाय वृक्ये समस्या (१२), उदु त्यच्चक्षुर्महि मित्रयोराँ एति (११), ते नो रायो द्युमतो वाजवत: (१०), अभि त्यं वीरं गिर्वणसमर्च (९), हुवे वो देवीमदितिं नमोभि:

(८), आ युवान: कवयो यज्ञियास: (७) पर्जन्यवाता वृषभा: पृथिव्या: (६), स्तुषे जनं सुव्रतं नव्यसीभि: (५), मा काकम्बीरमुद्वृहो वनस्पतिं (४), आ सखाय: सबर्दुघां (३), आ य: पप्रौ भानुना रोदसी उभे (२) यज्ञायज्ञा वो अग्नये (१), यज्ञायज्ञा वो दुसच्चक्षुरेहिवाँ द्वादश श्रीसांबसदाशिवापर्णमस्तु।

रुधिरोद्गारिनाम संवत्सर आश्वीजशुद्ध द्वितीया गुरुवासरे चतुर्थाष्टक: संहित: समाप्त:। रावुलकोल्लुशायिभट्टेन लिखितं ॥ छ ॥ दा. पुस्तकशाला सरकार अलवर ह. दफत्री रामनारायण।

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Remarks

1. Like MS No. 61 (of third *Aṣṭaka*) this MS, too, gives the *varga-pratīka*s of all the *adhyāya*s of the fourth *Aṣṭaka* in reverse order, i.e. from last *varga* to the first *varga* of the respective *adhyāya*s. But before starting the *pratīka* of the last *varga* of that *adhyāya* it also gives the *varga-pratīka* of the first *varga* of the next *adhyāya.*
2. After giving *varga-pratīka*s of each *adhyāya*, MS closes each *adhyāya* with the benedictory phrase : श्रीसाम्बशिवार्पणमस्तु ॥.
3. MS is not marked with accent. However, *kampa*s are shown by the figures १ and २. Short *kampa* is shown by figure १ with preceding short syllable lengthened, e.g. न्या१ग्निं (for न्य१ग्निं), क्वा१स्य (for क्व१स्य), सुभ्वा१ आव (for सुभ्व१आव). Long *kampa* is shown by figure 2, e.g. सहस्यै२रयातं, कक्ष्यो२मद:, सुध्यो२भवाम, etc.
4. The scribe is the same, i.e. Rāvula Kolluśāyi Bhaṭṭa who is the scribe of MS No. 61
5. Under *adhy.* 2 *varga* 25 (V.44.16) one additional *ṛk*, viz. जागर्षि त्वं भुवने जातवदो' . . . (p. 17) is given. Here *varga* ends with this *ṛk.*
7. MS has following two additional *ṛk*s under *adhy.* 3, *varga* 7, p.20b without any reference to खिल or परिशिष्ट–

   (i) स्वस्त्ययनं ताक्ष्र्यमरिष्टनेमिं . . . नावमिवारुहेम ॥

(ii) अंहोमुचमाङ्गिरसं गयं च...संबाधेष्वभयं नो अस्तु॥

8. MS has one additional *ṛk*, viz. वर्षतु ते विभावरि . . . ब्रह्मद्विषो जहि in *adhy.* 4, like MS No. 54, but under *Śrī-Sūkta,* given after *varga* 29, p. 34.

9. There is an intermingling of *Lakṣmī-Sūkta* and *Durgāsaptaśatī mantra*s also in this *sūkta* after *varga* 29 and before 30. However, in the other MS the *Lakṣmī-Sūkta* is given after *adhy.* 4, *varga* 34. There is difference in the order of arrangement of the *mantra*s.

10. MS gives following 2 additional *ṛk*s under *adhy.* 7, *varga* 20

(i) उरश्च पृष्ठश्च करौ च बाहू . . . जलबुद्बुदोपमम्

(ii) चक्षुश्च श्रोत्रं च मनश्च . . . दशयन्त्रमुत्सम्

In other MS (No. 54) *ṛk*s are 3, but here only 2 in changed order (p. 61)

11. MS gives one additional *ṛk*, viz. 'सूक्तान्ते तृणान्यग्नावरण्ये....भवती भव'॥ (p. 66) under *adhy.* 8, *varga* 4, under *adhy.* 3, *varga* 3 as found in MS No. 54.

10. पञ्चमाष्टकम्

MS No. **55 :** Script — Devanāgarī; material — paper; folios 1-112; written 7-8 lines on a page, complete; Date — *Saṁvat* 1771, *Śaka* 1636, *Āṣāḍha Śuddha Aṣṭamā*, Tuesday.

Outer Cover इति पञ्चमाअष्टकप्रारंभः

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Beginning श्री गणेशायनमः। हरिःऽॐ। स्तुषे नरा दिवो अस्य प्रसंताश्विना...

End ॥ इति पञ्चमाष्टके अष्टमोऽध्यायः। श्रीरस्तु। कोषे स्तुषे नरा श्रुष्टीवां सुपर्णं वस्ते सप्त। २७॥ १॥ जुषस्वं न इधे राजा पुनावौ अग्निं दश॥ ३०॥ २॥ उग्रो जंज्ञेंद्रं नरौ न दुष्टुती दश॥ ३०॥ ३॥ प्र ब्रह्मं दधिक्रां वास्तोष्पते दश॥ ३०॥ ४॥ यद्द्यच्चक्षुं (उद्वां चक्षु) ईमा उं वा सप्त॥ २७॥ ५॥ प्रत्यू अदर्श मोषु वंरुण यज्ञे दिवः पंच॥ २५॥ ६॥ तिस्रो वाचु वस्यां इंद्र विद्यो ह्यस्य सहस्रेणं वत्रयः॥ ३३॥ ७॥ दूरादिहेवहं प्रत्नेन ए द्रप्सा इंवायन्नासत्या षट्॥ ३६॥ ८॥

कोषे संपूर्णं। शके १६ (३६) ॥ वर्षे पिंगलनामसंवत्सरे
आषाढशुद्धअष्टमी मंगलवांनीतदिनी संपूर्णं ॥
यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया।
यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न विद्यते॥ १॥
भग्नपृष्ठकटिग्रीवास्तब्धदृष्टीमधोमुखं।
कष्टेन लिखितं ग्रन्थं यत्नेन प्रतिपालयेत्॥ २॥
सर्वरक्षे महादेवी सर्वचिंतानिवारिणी।
सर्वदोषनिहंतारी महालक्ष्मी नमोस्तु ते॥ ३॥
संवत् १७७१ सामकोपनामकवनभट्टसुत वैजनाथभट्टस्य शके १६३६

Outer cover श्री राम
॥ इति पंचमाष्टके सम्पूर्णमस्तु॥
॥ श्री रामकृष्ण॥

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Remarks

1. The beginning of each *adhyāya* starts with हरिः ॐ
2. It contains following 8 additional *ṛk*s in *adhy.* 4, under *varga* 22, (p. 52)
   (*a*) स्वप्नः स्वप्नाधिकरणे – . . . जांगृयादहम्।
   (*b*) अजंगरो नाम सुर्पः . . . स्वापयामसि॥
   (*c*) सर्पु सर्पो अजगरः . . . गाधमंशीमहि॥
   (*d*) काळिको नांम सुर्पो . . . नारायणवाहनः॥
   (*e*) यदि काळिकंदूतस्य . . . निर्विषो याति काळिकः॥
   (*f*) आयांहींद्र पथिभिः . . . पैतृष्वसेयऽई वपामिव॥
   (*g*) यशस्करं बलंवंतं . . . दीर्घमायुः।
   (*h*) कुर्कोटको नांम सर्पो . . . नमोस्तुते।

3. All additional *ṛk*s are marked with threefold accent.

4. MS wrongly puts 'इति मण्डलं' after *adhy.* 4, *varga* 22 (p. 52 b)

5. MS gives one additional *ṛk* 'यस्यं व्रतं पशवो यंति सर्वे...' in *adhy.* 6 under *varga* 20 (p. 81). *Ṛk* is marked with accent.

6. MS gives one additional *ṛk* 'उपप्लवत मण्डूकि' on the left margin in *adhy.* 7 under *varga* 4 (p. 85). *Ṛk* is marked with accent.

7. MS is throughout marked with accent. Short *kampa* is shown by figure १, e.g. व्य१र्कंणं; क्व१त्य, etc., but also as स्व१र्विश्वा, स्व१रप्रंतीत:; व्यु१षा, and the long *kampa* is shown as usual, e.g. वीर्या३न, जुह्वो३ना, तन्वा३रोचंमान:.

8. MS shows the sign of आनपदपदवृत्ति संधि as जनाँऽ असमा.

9. MS shows विवृत्ति putting the sign of (ऽ) between the two vowels where euphonic combination does not take place either for the first time or after once undergoing euphonic change, e.g. देवासऽओहसा, देवासोऽअदधु:.

10. MS does not show the sign of *pūrvarūpa* (ऽ) in the case of अभिनिहित संधि.

11. MS gives the benedictory phrase श्रीगणेशाय नम:। श्री सरस्वत्यै नम:। श्री गुरुभ्यो नम:॥ श्रीरस्तु at the end of 2nd *adhyāya* on p. 30.

12. At the end of 8th *adhyāya* MS gives the *varga-pratīka*s of all the *adhyāya*s of the 5th *Aṣṭaka.* The *varga-pratīka*s are also given with accent marks.

15. The text 'भरे हविर्न बर्हिषि प्रीणानो वैश्वानराय यतये मतीनाम्।

त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमान:। त्वं देवाँ अभिशस्तेरमुञ्चो वै' coming at the end of folio p. 25a has wrongly been repeated in the beginning of folio 25b perhaps this has so happened because of the change of scribe. The change in the style of writing is conspicuously visible. After folio 25, lines written on each page go to 10-11 up to folio 38, thereafter 9 lines on a page up to 36 and thereafter again 8 lines up to p. 38 and again no restriction followed.

11. पञ्चमाष्टकम्

MS No. **5 :** Script — Devanāgarī; material — paper; folios–1-193, written 6 lines on a page; complete; scribe — Gāhura(su); last page, containing colophon, seems to be missing;

Outer cover ऋग्वेदस्य पञ्चमाष्टकसंहिता इदं पुस्तकं गाहूरसुनामधेन लिषितम् ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Beginning श्री सरस्वत्यै नमः॥ ॐ३म्॥ स्तुषे नरा दिवोऽअस्य प्रशंताश्विना हुवे जरमाणोऽ अर्क्कैः॥

End प्रत्नो हि कुमीड्योऽअध्वरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि। स्वां चाग्ने तन्वं पिप्रयस्वास्मभ्यं च सौभगमा यजस्व ॥ ३६ ॥ इति पंचमाष्टकेऽअष्टमो-ध्यायः॥ ८ ॥ ॐ ॥ गाहूरसुनामधेन लिखितं।

Remarks

1. In the MS there is no indication about which *śākhā* it belongs to. On the outer cover only information given is 'ऋग्वेदस्य पञ्चमाष्टकसंहिता'. In the data-sheet, prepared by the MSS-filming Deptt. of the IGNCA, the title is given as 'ऋग्वेद शांखायन शाखा संहिता पञ्चमाष्टक'. But on the basis of existence of additional *ṛk*s and the same system of accentuation followed in the MS of the *ĀśvS.* fifth *Aṣṭaka,* we can take it as belonging to the *ĀśvS.*
2. MS is marked with accent throughout. It shows the short *kampa* with the figure १ with the sign of independent *svarita* on the preceding syllable, e.g. क्वं१त्या, व्यं१र्केण, ह्यं१ग्निः, etc. except at very few places, where it is shown sometimes as न्वं१न्तः, स्वं१रप्रतीतः, and sometimes as न्य१ग्निः, त्व१स्य, etc. This general feature of marking short *kampa* is found in MSS No. 51, 52, 53, etc. Long *kampa* is shown by figure ३ preceded by syllable bearing independent *svarita,* marked with *anudātta* sign below, e.g. तन्वा३रोचमाना, दुरोणे३ग्निः, समीके३भीतिम्, पुरुष्या३इदासन्, etc.
3. MS throughout shows the *vivṛtti* with the sign of (ऽ) between the two vowels.

4. On p. 69 MS gives a group of following 5 *ṛk*s with mention of *khila*—

॥ खिल ॥ शंवती: पारयंत्येतं छति वचो पुष्वा।
अभ्यारं यमाके तं यऽ एवेदमिति ब्रवत्॥ १॥
इन्द्रं सं किं विभुं प्रभुं भानुना यं सस्वती।
येन सूर्य्यमरोचयद्येनेमे रोदसीऽउभे॥ २॥
जुषस्वाग्नेऽअङ्गिर: काण्वं मेध्यातिथिं।
मा त्वा सीमस्य वर्वृहत्सुतासो मधुमत्त:॥ ३॥
तामग्नेऽ अङ्गिरस्तम शोचस्व देववीतम:।
आशन्तमशंतमाभिष्टिभि: शान्तिं वस्तिमकुर्व्वत॥ ४॥
श न: कनिक्रदद्देव: पर्जन्योऽअ(भि)वर्षत्योषधय: प्रति धीयतां।
शं नो द्यावापृथिवी शं प्रजाभ्य:।
शं नोऽअस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे॥ ५॥

These *ṛk*s are not found in *ĀśvS* but given in *khila* 2.13 with some variants, to be read before *ṚV* VII.35.1

5. On pp. 91-92 MS gives a group of 8 *ṛk*s beginning with 'स्वप्न: स्वप्नाधिकरणे°' in *Aṣṭaka* 5, *adhy.* 4, under *varga* 22. These *ṛk*s are properly marked with accent and are also found in MS No. 55.

6. On p. 129 MS gives one aditional *ṛk*, beginning with 'यस्य व्रतं पशवो यंति सर्वे' in *adhy.* 6 under *varga* 20, without accent-marks.

7. On p. 148 MS gives following one additional *ṛk* with proper accent marks in *adhy.* 7, under *varga* 4.

उपप्लवद मण्डूकि वर्षमा वद दादुरि।
मध्ये हृदस्य प्लवस्व विगृह्य चतुर: पुर:॥

8. Due to displacement of the folios between folio No. 141 and 143, the order of *varga*s 22-24 has been affected.

12. पञ्चमाष्टकम्

MS No. 5[1] is not an independent MS of any particular *Aṣṭaka*, though in the data-sheet prepared by the filming Deptt. of IGNCA, its title has been recorded

as 'ऋग्वेद शांखायन शाखा संहिता पञ्चमाष्टक'; No. 5 having folios 193 and complete.' But, actually it is a collection of some different pages from different MSS. It consists of some folios of 3 different MSS of different *Aṣṭaka*s (5, 6 and 8).

(i) First 2 folios are the same copies as those of MS No. 5, beginning with °थे बभूथ॥ वषट्ते विष्णवास on folio p. 145 (*Aṣṭaka* 5, *adhy.* 6, *varga* 25) and ending with ब्रह्मद्विषे क्रव्यादे घोरचक्षसे द्वेषो धत्तमनवायं किमीदिने। इन्द्रा[सोमा] on folio p. 148 (*adhy.* 7, *varga* 5) = *ĀśvS* VII.105 (104).2-3.

(ii) Next 9 folios are the same (as those of) MS 5 folios 176-184 from यद् भा]रत वह्नय: (*Aṣṭaka* 5, *adhy.* 8, *varga* 9 = VIII. 6.2) to आ नूनं यातमश्विना (*adhy.* 8, *varga* 25 = *ĀśvS* VIII.8.2).

(iii) Next one folio, showing No. 73, belongs to some other MS of *Aṣṭaka* 6, *adhy.* 4, *varga* 7-8 (=VIII.47.4-6) beginning with °[यस्मा]अरासत क्षयं जीवातुं and ending with यमादित्या अहेतनानेहसो व ऊतय: सुऊतयो व ऊतय:'.

(iv) Next folios showing p. 88 to 136 belongs to some other MS of the text beginning with [त्वमित्सप्रथा अस्य]ग्ने त्रातऋतस्कवि: (*aṣṭ* 6, *adhy.* 4, *varga* 32 = *AśvS* VIII.59(60).5) and ending with क्रत्वा वरिष्ठं वरं आमुरिमुतोग्रमोजिष्ठं तवसं तरस्विनम्' (*aṣṭ* 8, *adhy.* 6, *varga* 37 = VIII.97.10).

(v) On next 4 pages is the text of a new MS of *aṣṭ* 8, beginning with ॐ नम: श्रीगणेशांम्बिकाभ्यां नम:। श्री ऋग्वेदाय नम:॥ प्र होता जातो महान् (*Aṣṭaka* 8, *adhy.* 1, *varga* 1 = X.46.1), and ends with folio p. 4 with एता विश्वा सवना तूतुमा कृषे स्वयं (*Aṣṭaka* 8, *adhy.* 1, *varga* 9 = *AśvS* X.50.6).

(vi) The last 4 folio numbers shown as 120 to 123, beginning with पर्षदति द्विष:। य: परस्या: (*Aṣṭaka* 8, *adhy.* 8, *varga* 52 (45) = *AśvS* X.192(187).1 and ending with नमो ब्रह्मणे नमोस्त्वग्नये नम: पृथिव्यै नम: ओषधीभ्य। नमो वाचे नमो वाचस्पतये नमो विष्णवे महते करोमि॥ ६४॥ इति अष्टमाष्टकेष्टमोध्याय:। अष्टमाषौस्त्रस्ति संवत् १६५९ वर्षे मार्गशीर्ष शुदि ५ सोमे श्री मथुरादास विद्वान् आनीत नागरजातीय दावे केशवसुत ह्यवे रघुनाथेन लिषित कृष्यव्युध्यलिखापितमिदं आभ्यंतर

नागरजातीयमहं नारायणसुत महाशैव मुरारिणाध्ययनार्थ लिखितं। पाठकलेखकयोः कल्याणं भूयात् शुभं भवतु श्री। द. श्रौष।

From the above colophon it is obvious that there was a complete MS of the *Ṛgveda-Saṁhitā* of the Āśvalāyana Śākhā, prepared by Mahāśaiva Murāri of which these are 4 folios. That MS must be an authentic one. It may be pointed out that these last 4 folios are very important as these are properly marked with accent throughout and approves the existence of additional *sūkta*s and *ṛk*s in the *ĀśvS*.

13. षष्ठाष्टकम्

MS No. **56 :** Script — Devanāgarī; material — paper; folios 1-89; written 8 lines on a page; complete; Date — *Saṁvat* 1758, *Caitra Śudi* 1, Wednesday.

Outer cover षष्ठाष्टकम्

Stamp of the Palace Library, Alwar

Beginning ॐ श्रीऋग्वेदाय नमः। ॐ य इंद्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति॥ येनाहंसि न्यं१त्रिणं तमी°...

End सोम रास्वं सुवीर्यं॥ ३३॥ इति अष्टचत्वारिंशोऽध्यायः॥ श्री॥ छ॥ छ॥ सम्वत् १७५८ वर्षे चैत्र शुदि १ बुधवासरे लिषितमिदं पुस्तकं। शुभं भवतु॥ श्री॥ छ॥

षष्ठाष्टकम्।

Stamp of the Palace Library, Alwar

Remarks

1. MS is very legibly written and marked with proper accent signs. It shows the short *kampa* by figure १ with sign of *svarita* on the preceding syllable, e.g. न्यं१त्रिणं, व्यं१न्तरिक्षं, व्यं१जरं, etc. and long *kampa* as दिवो३भि, सतो३भि, कन्या३वारवायती, etc.

2. MS shows both आन्पदपदवृत्तिसंधि and स्पर्शरिफोष्मसंधि simply with *anusvāra*, e.g व्यश्वां एतु (for व्यश्वाँ एतु), द्युमां असत् (for द्युमाँ असत्); पर्णीरुत (for पर्णीँरुत)।

3. MS mentions the number of *adhyāya*s in continued order taking the entire

Saṁhitā as one unit : e.g. एकचत्वारिंशतमोऽध्यायः, wrongly द्वात्रिंशतमो° for द्वाचत्वारिंशतमोऽध्याय; त्रयश्चत्वारिंशतमोऽध्याय, etc.

4. One complete *Bālakhilya-Sūkta*, comprising 3 *ṛk*s beginning with 'यमृत्विजो बहुधा कल्पयन्त' which is found in *ṚVŚ* (VIII.58.1-3) under *varga* 29 is totally absent in the MS. From here onward the numbers of *sūkta*s have been affected by one number less up to the end of the 8th *Maṇḍala* and *varga*s up to the end of the *adhyāya* 4.

5. On p. 62 *varga* number ॥ ४ ॥ is wrongly written for ॥ १२ ॥

6. MS also mentions the end of the 8th *Maṇḍala* ॥ अष्टमं मण्डलं ॥ (p. 94)

14. सप्तमाष्टकम्

MS No. **57** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios 1-61; pagination also done from folios 362 to 421; one page number 383 has wrongly been repeated, hence the serial numbers of subsequent pages have been affected; written 10 lines on a page; complete; Date — *Saṁvat* 1580, *Māgha, Kṛṣṇa* 1

Outer cover सप्तमाष्टकम्.

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Beginning ॐ नमो गणेशाय। प्र णं इंदो महे तनं ऊर्मिं न बिभ्रंदर्षसि°

End इति षट्पंचाशोध्यायः। संवत् १५८० वर्षे माघ वदि १, गुरौ ॥ छ ॥ छ ॥ भैरव ब्राह्मण स शे औ पोथी उपशंकरस्येदं। रामशिव सहाय छे दा वासुदेव आठस्येदं पुस्तकं

शिवसाम्बा ६१० षष्टिपेड संख्या . . . हे राम

Remarks

1. MS has a group of 20 additional *ṛk*s, beginning with 'यन्मे गर्भे वसंतः' and ending with the *ṛk* 'पावमानं परं ब्रह्म°' in *adhy.* 2 under 4 *varga*s (19-22) on folio 370b, line 6 to p. 372, line 5. *Ṛk*s have been marked with threefold accent signs.

2. On folios 396b-397, line 4, MS has a group of 5 additional *ṛk*s with proper accent-marks in *adhy.* 5 in one *varga* (28), beginning with 'यत्र तत्परमं पदं°'

forming one complete *sūkta* (*ĀśvS* IX.115). No indication of *khila* or *pariśiṣṭa*.

3. MS has one additional *ṛk*, beginning with 'सुस्त्रुषीस्तदपसो', with proper accent-marks in *adhy*. 6, under *varga* 5 (p. 400b) (= *ĀśvS* X.9.10).

4. MS throughout follows the threefold accent-system. Short *kampa* is shown by the figure १ with sign of *svarita* on the preceding syllable, e.g. दूत्यं१त्वम्, स्वं१:सिषासत्, त्वच्यं१प्सु. Long *kampa* is shown by figure ३ with sign of *svarita* on the preceding syllable, e.g. अह्यों३न, शुष्म्यां३सदम्, दिवों३पाम्, छन्दस्यां३वाचम्, but sometimes also with *svarita* sign above and *anudātta* below on the same syllable, e.g. चम्वों३रासदद्, ओण्यों३:पवमानः.

5. MS shows the आनपपदवृत्तिसंधि as विश्वाँ अभि, कलशाँ अभि, etc.

15. अष्टमाष्टकम्

MS No. **58** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-100; incomplete; without any difference of folio written 8 lines on a page; Date — *Saṁvat* 1758, *Māgha, Vadi* 4, Sunday; Scribe—Vyāsa Ānanda Rām Gaṅgā Rāma Paṭhana.

Outer cover अष्टमाष्टकम्

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशाय नमः॥ ॐ प्र होता जातो महान्°

End नूनं तं नव्यं मन्यसे प्रभो जनस्य वृत्रहन्।

समन्येषु ब्रवावहै शूरो यो गोषु गछति सखा सुशेवो अद्वयाः॥

एवा ह्येऽ३वा। एवा ह्यग्ने। एवा हीन्द्र। एवा हि पूषन्। एवा हि देवाः॥

एवा हि शक्रो वशी हि शक्रो वशाँ अनु।

आयो मन्याय मन्यव उपो मन्याय मन्यवे॥ उपो हि विश्वथ॥

अग्निर्देवेद्धः। विदा मघवन् विदोम्॥

ॐ नमो ब्रह्मणे नमोस्त्वग्नये नमः पृथिव्यै नम ओषधीभ्यः।

नमो वाचे नमो वाचस्पतये नमो विष्णवे महते करोमि॥ ३॥ ६४॥

इति चतुःषष्टितमोऽध्यायः॥ समाप्तः।

शुभं भवतु॥ श्रीरस्तु॥

यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिषितं मया।

यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयते॥

संवत् १७५८ वर्षे माघ शर(द)वदि ४ रविवासरे लिषितं व्यास आनंदराम गंगाराम पठना॥ श्री श्री।

Remarks

1. MS has one additional *ṛk,* beginning with 'सितासिते सरिते यत्र संगे' in *adhy.* 3, under *varga* 6, (p. 24b) (*ĀśvS* X.75.6) affecting the serial numbers of the following *ṛk*s in comparison to *ṚVŚ*. The *ṛk* is marked with accent. Short *kampa* has been shown as तन्वं१वि. No indication of *khila*.
2. MS has a group of 6 *ṛks,* beginning with 'अविधवा भवं वर्षाणि' in *adhy.* 3 under *varga* 29 (*ĀśvS* X.85.48-53) (p. 33b). All the 6 *ṛk*s are marked with accent, but not correctly.
3. Text, beginning with वृश्च (*adhy.* 4, *varga* 6 (X.87.10) up to *adhy.* 4, *varga* 12 = *Ṛ*VX.88.11 : यदेदे]नमदधुः, is missing. Again the text, beginning with the text within brackets आशेकुरित्सध[मादं सखायो (*adhy.* 4, *varga* 13, = X.88.17) up to *adhy.* 4, *varga* 14, (X.89.2) : स सूर्यः पर्युरु वा]रांस्ये° is missing; text from वा]रांस्येन्द्र to अकृणुत स्वयुग्भि partly damaged; thereafter up to नपादवतु वायु]रिष्ट्ये (*adhy.* 4, *varga* 15 = X.92.13) is missing.
4. MS has one additional *ṛk,* beginning with 'उदपप्ताम (व)सतेर्वयोर्यथा°' in *adhy.* 5 under *varga* 4 (*ĀśvS* X.95.19) (p. 46). *Ṛk* is not marked with accent. Indicated as परिशिष्ट by a later hand.
5. MS has one additional *ṛk* beginning with 'यच्च कृतं यदकृतं' in *adhy.* 5 under *varga* 11 (*ĀśvS* X.97.11) (p. 49). *Ṛk* is not marked with accent. Indicated as परिशिष्ट by a later hand.
6. MS has two additional *ṛks,* beginning with 'असौ या सेना' wihout accent marks in *adhy* 5, under *varga* 23 (*ĀśvS* X.103.14-15) (p. 54). Indicated as परिशिष्ट by a later hand.
7. MS has one additional *ṛk* beginning with 'हविर्भिरेके°' wihout accent marks in *adhy.* 6, under *varga* 2 (*ĀśvS* X.106.12) (p. 57).

8. There is one complete *sūkta*, comprising 25 *ṛk*s, forming *Rātri-Sūkta,* beginning with 'आ रात्रि पार्थिवं रजः°' in *adhy* 7, under 3 *varga*s 15-17 (*ĀśvS* X.128.1-23★) (p. 71-73). *Ṛks* are not marked with accent. Indicated as परिशिष्ट by a later hand.

9. MS has one additional *ṛk,* beginning with 'अर्वाञ्चमिन्द्रममुतो हवामहे°' in *adhy.* 7, under *varga* 19 (pp. 73-74) without accent marks. Indicated as परिशिष्ट by a later hand.

10. One complete *sūkta* called *Hiraṇya-Sūkta*, comprising of 11 *ṛk*s, beginning with 'आयुष्यं वर्चस्यं°', put in 2 *varga*s (20-21), is given in *adhy.* 8 (*ĀśvS* X.130.1-11) (p. 74). Text is not marked with accent. No indication of *khila* or *pariśiṣṭa*.

11. MS has one complete additional *sūkta*, called *Śālā-Sūkta,* comprising 9 *ṛk*s, put in one *varga* (36) in *adhy.* 8 (*ĀśvS* X.145.1-9), beginning with 'हिमस्य त्वा जरायुणा' (pp. 81-82). *Ṛks* are not marked with accent. Indication of परिशिष्ट on the margin by a later hand.

12. MS has one additional complete *sūkta*, called *Medhā-Sūkta*, comprising 9 *ṛk*s, beginning with 'मेधां मह्यमङ्गिरसो मेधां सप्त ऋषयो ददुः' in *adhy.* 8, under *varga*s 10-11 (*ĀśvS* X.155.1-9) (pp. 85-86). *Ṛk*s are not marked with accent. Indication of परिशिष्ट by a later hand.

13. MS has one additional complete *sūkta* called *Mānasa-Sūkta*, comprising 28 *ṛk*s, beginning with 'येनेदं भूतं भुवनं°' in *adhy.* 8, put in 5 *varga*s (27-31), (*ĀśvS* X.171.1-28) (pp. 90-92). *Ṛks* are not marked with accent. Indication of परिशिष्ट by a later hand.

14. MS has 2 additional *ṛk*s, beginning with 'यासामूधश्चतुर्बिलं' in *adhy.* 8, under *varga* 34 (*ĀśvS* X.174(169).5-6 (p. 93). Indication of परिशिष्ट by a later hand. Not marked with accent.

★. It may be pointed out that among these *mantra*s MS includes 2 more *mantra*s, viz. 'उलूकयातुं शुशुलुकयातुं°', and 'पिशङ्गभृष्टिं°' which do not seem to befit in the context. Moreover, these 2 *mantra*s occur in both *ṚVŚ* and *ĀśvS* at *ṚV* VII.105 (104). 22 and I.133.5, respectively.

15. MS has 3 additional *ṛks*, beginning with 'नेजमेष परा पत°', in *adhy.* 8, *varga* 50 (*ĀśvS* X.189 (184).4-6) (p. 96). *Ṛks* are not marked with accent. Indication of परिशिष्ट by a later hand.

16. MS has one additional *ṛk,* beginning with 'अनीकवन्तमूतये', in *adhy.* 8 under *varga* 53 (*ĀśvS* X.192(187).6) (p. 97). It may be pointed out that the 3rd *pāda* is the same in all the 3 *ṛks* of the *sūkta* (p. 97). *Ṛk* is not marked with accent. Indication of परिशिष्ट by a later hand.

17. MS has 3 groups of additional *ṛks*, each group beginning with 'संज्ञानमुशनावदत्°', 'नैर्हस्त्यं सेनादरणं°' and 'प्राध्वराणां पते वसो', respectively, actually forming 3 *sūktas* called *Saṁjñāna-Sūkta* (*ĀśvS* X.197.1-5), *Saptanaghna-Sūkta* (*ĀśvS* X.198) and *Śaṁyu-Bārhaspatya-Sūkta* (*ĀśvS* X.199) comprising 5, 3, 7 *ṛks*, respectively, in 4 *vargas* 1+1+2 (58-61). *Ṛks* are not marked with accent.

    It is important to note that the MS while beginning with the 'संज्ञानमुशनावदत्' in marginalia gives an important information that the *Śaiśiriya*-text of Śākala recension ends here with 'यथा वः सुसहासति' : 'शाकलस्य शैशिरीयपाठः समाप्तः'.

18. MS has a group of 13 *ṛks,* comprising *mahānāmnī ṛks* beginning with 'विदा मघवन्' (1-9) and 5 *purīṣa-padas* under one (10) together, *pratīka* of *Nivid-Sūkta*, viz. 'अग्निर्देवेद्ध' (12) and ending with the following prayer-mantra :—

    ॐ नमो ब्रह्मणे नमोऽस्त्वग्नये नमः पृथिव्यै नम ओषधीभ्यः ॥

    नमो वाचे नमो वाचस्पतये नमो विष्णवे महते करोमि ॥ १३ ॥

    Mantras are not marked with accent.

19. It is also important and interesting, as well, to note that the *adhy.* 8 comprises 64 *vargas* in concurrence with 64 *adhys.* in the *ĀśvS*.

20. MS is throughout marked with accent except for some of the additional *sūktas* and *ṛks*. Short *kampa* is shown irregularly, sometimes putting the *svarita* sign above the figure १ e.g. सुधन्य१मिक्षान् and sometimes *svarita* above and *anudātta* below, e.g. वाप्स्व१भि, etc. and long *kampa* is shown as usual, e.g. अभीइ३दम्, यज्ञो३यम् , etc.

21. It is important to note that in the entire Śākala-tradition only once a long *kampa* in रथानां न येऽ१रा[1] (*ṚV* X.78.4) has been shown by the figure १. But here in the MS this long *kampa* has been shown as ये३रा (p. 26b).

16. आश्वलायनशाखीयं ऋग्वेद-संहितासंकलनम्

MS No. **66** : Script — Devānagarī; material — paper; collection of *sūkta*s; written 7 lines on a page; incomplete; folios — 1-48.

Out cover ऋग्वेदसंहिता पत्र ४८

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशाय नमः॥ हरिः ओम्॥

हिरण्यवर्णां हरिणीं सुवर्णरजतस्रजां।

चंद्रां हिरण्यमयीं लक्ष्मीं जातवेदो ममा वह॥

End कयानश्चित्रऽआभुवदूती सदावृधाः सखा कया शचिष्ठयावृता। कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदंधसः दृल्हा चिदारुजे वसु अभीषुणा सखीनामविता जरितृणां शतं भवास्यूतिभिः अभी नऽ आववृत्स्व चक्रं न वृत्तमर्वतः नियुद्भिश्चर्षणीनां प्रवता हि क्रतूनामा हा पदेव गच्छसि।

विश्वा परो दिवा पर एना पृथिव्यैतावती महिना संबभूव॥ १२॥ छ॥

अभक्षि सूर्ये सचा॥ (p. 48)

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Remarks

This MS is a collection of selective *sūkta*s and *ṛk*s prevalent in Āśvalāyana tradition for practical purposes of recitation. It contains the following *sūkta*s:

1. On pp. 1-2 लक्ष्मीसूक्त (*ĀśvS.* V.88) consisting of 16 *ṛks*, under 3 *varga*s with remark इति लक्ष्मीसूक्तं समाप्तम्। at the end.
2. MS gives the *sūkta*s of the *Pāvamāna Maṇḍala* from स्वादिष्ठया मदिष्ठया... (*Aṣṭaka* 6, *adhy.* 7, *varga* 16, *ĀśvS.*IX.1.1, p. 2b) to तस्मै सरस्वती दुहे क्षीरं सर्पिर्मधूदकम्॥ (*Aṣṭaka* 7, *adhy.* 2, *varga* 18, *ĀśvS* IX.67.32, p 41b), continuously.

1. Vide, B.B. Chaubey, " Problem of Kampa-svara in येऽ१रा ", *GNJRJ*, vol. XXXIII, part 2, (April-July) 1977, pp. 85-93.

3. MS gives a complete *sūkta* of 20 *ṛks* beginning with यन्मे गर्भे वसतः पापमुग्रं°, (folio p. 41b line 7) to पावमानं परं ब्रह्म शुक्रं ज्योतिः सनातनम् ऋषिस्तस्योपतिष्ठेत क्षीरं सर्पिर्मधूकदम्—in *Aṣṭaka* 8. *adhy.* 2 under 4 *vargas* (19-22) *(ĀśvS* IX.68.1-20).

   It is to be pointed out that due to the displacement of the folios, containing text after स्वस्त्ययनीर्याभिर्गच्छति (*mantra* 15, p. 43, line 5), has been shifted to page 44, line 5 onward to the end of *varga* 22. It is also to be noted that this displacement of folios must have been done in the original MS from which it was copied down.

4. MS wrongly gives an incomplete text beginning with °निहितो यमा परः (*Aṣṭaka* 7, *adhy.* 2, *varga* 1 = *ĀśvS* IX. 69 (68).5) p. 43, line 6 onward upto 'अव्ये वधूयुः पवते परि त्वचि श्रथ्नीते नप्तीरदितेर्ऋत' (*Aṣṭaka* 7, *adhy* 2, *varga* 1 = *ĀśvS* IX.69.3[1]) p. 44, line 5. This text has been copied down under impression that it belonged to the above said पावमानीसूक्त.

5. MS gives the following two *sūktas* *ṚV* II.42-43 at p. 45

   (*i*) कनिक्रदज्जनुषं प्रब्रुवाण . . . विदथे सुवीराः। (*Aṣṭaka* 2, *adhy.* 8, *varga* 11 = *ṚV* II.42.1-3)

   (*ii*) प्रदक्षिणिदभि गृणन्ति कारवो . . . विदथे सुवीराः। (*Aṣṭaka* 2, *adhy.* 8, *varga* 12 = II.43.1-3) p. 45, line 3 to p. 45b, line 1.

   It is to be pointed out that a group of 5 *ṛks*, beginning with भद्रं वद दक्षिणतो (*ĀśvS.* II.44.1-5) as found in MS No. **52**, is not given here.

6. MS gives complete *Puruṣa-Sūkta* (*Aṣṭaka* 8, *adhy.* 4, *varga* 17-19, = *ṚV* X.90.1-16) at pp. 45b line 2 to 47, line 2.

7. MS gives वागाम्भृणीसूक्त (*ṚV* X.125.1-8) at pp. 47, line 2 to 48, line 1.

8. MS gives at the end only five *ṛks* beginning with कया नश्चित्र आभूवदूती (*Aṣṭaka* 3, *adhy* 6, *varga* 24) p. 48.

9. MS is not marked with accent.

From the above description of the MS it is obvious that only two *sūktas*, viz. *Lakṣmī-Sūkta* (*ĀśvS.* V.88) and *Pāvamānī-Sūkta* (*ĀśvS.* IX.68) are found here. No other additional *sūktas* or *ṛks,* as found in the *ĀśvS,* are given here.

B. Padapāṭha Text

1. प्रथमाष्टकम्

MS No. **68 :** Script — Devanāgari; material — paper; folios — 1-146, written 7 lines on a page; Date – *Saṁvat* 1710, *Mārgaśīrṣa, Śukla* 13, Tuesday.

Outer cover ऋग्वेद:

आश्वलायनशाखाया: पदपाठ:

इदं पुस्तकं.......

इति प्रथमाष्टक प्रारम्भ:।

Stamp of the Palace Library, Alwar

Beginning ॐ नमो श्रीगणेशाय ॐ नमो ऋग्वेदाय॥ ॐ अग्निं। ईळे। पुर:२हितं। यज्ञस्य। देवं। ऋत्विजं। होतारं। रत्न॰धातमं।

End सध॰मादः। स्याम॥ २६॥ प्रथमाष्टकेऽष्टमोऽध्याय: समाप्त:॥ श्री॥ छ॥ संवत् १७१० वर्षे मार्गसिरमासे शुक्लपक्षे त्रयोदिश्यां तिथौ॥ भौमदिने॥ शुभं भवतु॥ कल्याणमस्तु॥ श्रीरस्तु॥ गोविंदो गतिरस्तु मे॥ छ॥ छ॥ द्विवेदी सोमेश्वरसुत अलचेश्वरसुतवीरेश्वर तथा जगदीश्वरपठनार्थं॥ तथा परोपकारार्थं लिखितं॥ श्री॥ छ॥ श्री॥ छ॥ श्री॥ छ॥ श्री॥ छ॥ श्री॥ छ॥ श्री॥ छ॥ श्री॥ छ॥

Remarks

1. MS throughout gives the *Padapāṭha* of the compound words in 3 ways:

   (*i*) In the *nitya-samāsa* with second member इव, separation is shown by the sign of अवग्रह (ऽ), e.g. पिताऽइव.

   (*ii*) In compound words with first member ending with *visarga,* separation is shown by putting figure 2 after the first member, e.g. पुर:२हितम्, अह:२विदः:, etc. However if the first member ending with *visarga* is followed by इव the separation is shown by putting sign of *avagraha* (ऽ) as in (i), e.g. कपोत:ऽइव, पर्जन्य:ऽइव, दुर्मदा:ऽइव, etc.

   (*iii*) In other cases separation is shown by putting sign (°) between the two

members of the compound, e.g. दिवे॰दिवे, सु॰उपायनः, अरम्॰कृताः, etc.

2. *Padas* have been marked with proper accent signs.

3. *Anusvāra* is not shown as म् at the end of a *pada*, e.g. अग्निं। ईळे। देवं। ऋत्विजं।, etc.

4. Rules of इतिकरण have been properly followed throughout, e.g. इंद्राग्नीइति, हरी इति, पुनरिति.

5. Rules of स्थितोपस्थित have been followed throughout, e.g. स्वरिति स्वः, शतक्रतो इति शत॰क्रतो।

2. द्वितीयाष्टकम्

MS No. **69** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-134; written 8 lines on a page; complete, Date — *Saṁvat* 1710, *Caitra Śudi* 15, Wednesday.

Outer Cover इति द्वितीयाष्टक प्रारंभः

॥ आगे पदनोबीज्यो ॥

कृपाशंकरस्येदं पुस्तकं

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

॥ श्री सरस्वत्यै नमः ॥

Stamp of The Palace Library, Alwar

Beginning श्री गणेशाय नमः ॥ प्र। वः। पांतं। रघु॰मन्यवः। अंधः। यज्ञं। रुद्राय। मील्हुषे।

End प्राची इति। अध्वराऽइव। तस्थतुः। सुमेके इति सु॰मेके। ऋत॰वरी। ऋत॰जातस्य। सत्ये इति। इति षोडशोऽध्यायः समाप्तः। छ॥ छ॥ श्री॥ छ॥ श्री॥

॥ छ॥ ॥ श्री॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ संवत् १७१० वर्षे चैत्र शुदि १५ बुधे लिखितं॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ ॥ श्री॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ ॥ श्री॥ ॥ छ॥ ॥ शुभं भवतु॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ ॥ श्री॥

॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्री ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्री ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्री ॥

॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥ ॥ श्री ॥ ॥ छ ॥

॥ श्री ॥ ॥ कल्याणमस्तु ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्री ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्री ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्री ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्री ॥ ॥ छ ॥

Outer back Cover कृपाशंकरस्येदं पुस्तकं ॥

Ending पदनोबीज्यो ॥ पदनो बीज्यो

Remarks

1. MS is very beautifully written and throughout marked with accent.
2. MS has followed threefold system of showing *avagraha* in the *Padapāṭha*:
   (i) Where the first component ends with *visarga* the separation has been shown by putting figure 2 between the two components, e.g. तमः२हनं, गीः२भिः, धूः२सदम् , etc.
   (ii) In the *nitya samāsa* with इव as second component, it is separated with the sign of *avagraha* (ऽ) irrespective of the fact that the first component ends with *visarga* or any other syllable, e.g. अहोभिःऽइव, तष्टाऽइव, रथान्ऽइव, etc.
   (iii) In all other cases separation has been shown by putting a sign of zero (°) between the two components.
3. Rules of इतिकरण and स्थितोपस्थित have been followed throghout the MS, e.g. अस्मे इति, सुदानू इति सु°दानू; सुमेके इति सु°मेके, etc.

3. द्वितीयाष्टकम्

MS No. **77 :** Script — Devanāgarī; material — paper; folios 1-72, written 9 lines on a page; incomplete : After *Aṣṭaka* 2, *adhy.* 5, *varga* 3 (*ĀśvS* I.185.6) text missing.

Outer cover श्री ॥ इति द्वितीयाष्टके पदे प्रारंभः। हैदरावादत आयातम्। आषाढ शुक्ल १३, १८०४.

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Beginning श्री गणेशाय नमः॥ ॐ॥ प्र। वः। पांतं। रघुऽमन्यवः। अंधः। यज्ञं। रुद्राय।

End घ्रंती। भुवनस्य। नाभिं॰॥ [२]
उर्वी इति। सद्मनी इति। बृहती इति। ऋतेन।
हुवे। देवानां। अवसा। जनित्री इति।
दुधाते इति। ये इति। अमृतं। सुप्रतीके...॥

Remarks

1. MS incomplete; after *Aṣṭaka* 2, *adhy* 5, *varga* 3 (=*ṚV* I.185.6) text missing.
2. MS giving the *Padpāṭha* of compound words shows the separation of two members in two ways:
   (i) In the *nitya-samāsa* with the second member इव, the separation is shown by putting *avagraha* sign (ऽ) before इव, whether preceding word ends with vowel or *visarga*, e.g. घोषांऽइव, पत्नींऽइव; वातःऽइव, विश्याःऽइव. It also shows the sign of *avagraha* (ऽ) if the other member of the compound word commences with consonant, e.g. सुऽदृशी, श्रुतऽरथे, अश्वऽवतः, etc.
   (ii) MS shows the separation of compound words by putting figure 2 between the two members, if the preceding member ends with *visarga*, e.g. शर्धः२तरः, नभः२जुवः, पुनः२भूः, etc.
3. MS follows the rules of इतिकरण and स्थितोपस्थित, e.g. अस्मे इतिं, विषुरूपे इति विषुऽरूपे, etc.

4. तृतीयाष्टकम्

MS No. **20** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios 1-99; written 9 lines on a page; complete; Scribe — not mentioned; Date — *Saṁvat* 1825, *Śrāvaṇa Śuddha* 3.

Outer cover Stamp of The Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशाय नमः॥ प्र। ये। आरुः। शितिऽपृष्ठस्य। धासेः। आ। मातरा।

End सः। वव्रधानः। ओषधीभिः। उक्षितः। अभि। ज्रयांसि। पार्थिवा। वि। तिष्ठसे॥ २६॥ इति तृतीया अष्टके अष्टमोध्यायः। शुभमस्तु॥ छ॥ छ॥ छ॥
सं. १८२५ समये विकारी संवत्सरे श्रावण शुद्ध ३, लिखितं राम राम राम राम।

Remarks

1. *Padas* are throughout shown with proper accent marks.
2. Compound words have been shown in three ways—
   (i) By putting sign of *avagraha* (ऽ) between the two members, e.g. निऽहितं, देवऽयंतः. यज्ञऽवाहसे, etc. But this system has been followed up to folio p. 7.

   (ii) After folio 7 separation is shown sometimes by sign of (°) and sometimes by putting sign of (ऽ) between the two members of the compound words without any discrimination throughout the text, e.g. सुऽजोषसः, विऽउंष्टिषु, सुऽज्योतिषः; अप्र°युच्छन्, जात°वेदः, वृत्र°हा, विश्व°वेदाः, अप्°सु, नृ°रक्षः; etc.

   (*iii*) In compound words with the first member ending with *visarga,* separation is shown by the figure 2 after *visarga,* e.g. चतुः२पात्, दुः२इता, गीः२भिः, भर्गः२इव, etc.

   It may be pointed out that this feature of showing *avagraha* has been followed in the 8th *adhyāya* but not in the previous *adhyāyas.* There it is shown by simple sign of *avagraha* (ऽ), e.g. तमःऽहना.

   (iv) MS shows the *kampa-svara* in the तनूनपात् and शचीपतिः as तनू३ऽनपात्; शची३ऽपतिः.
3. Rules of इतिकरण and स्थितोपस्थित have been followed, e.g. ॐ इति, अस्मे इति, अन्तरिति, अकृरित्यकः, etc.
4. Serial numbers of the *adhyāyas* have been given taking the entire *Padapāṭha* text as one unit, e.g. इति सप्तदशोऽध्यायः, इत्यष्टादशोऽध्यायः, इत्येकोनविंशोऽ-ध्यायः, इति विंशोऽध्यायः, etc. but sometimes also taking the *Aṣṭaka* as one unit, e.g. इति तृतीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः, इति तृतीयाष्टके सप्तमोऽध्याय, इति तृतीयाष्टकेऽष्टमो-ध्यायः.

5. There is displacement of folios from 46 to 49 and 56 to 59.
6. From page 65 onwards text is written by a different scribe. It seems to be copied from another MS.

5. तृतीयाष्टकम्

MS No. **70 :** Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-121; written 8 lines on a page; complete; Scribe — Deva Kripashankar; Date — *Saṁvat* 1710; *Pauṣa badi* 8.

Outer cover इति तृतीयाष्टके प्रारम्भः

पदनोबीज्यो

॥ पदनोबीज्यो आठा आठ पदनां संपूर्ण॥

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Beginning ॥ श्रीगणेशाय नमः॥ ओं प्र। ये। आरुः। शितिऽपृष्ठस्यं। धासेः। आ। मातरां। विविशुः। सप्त। वाणीः।

End सः। ववृधानः। ओषंधीभिः। उक्षितः। अभि। ज्रयांसि। पार्थिवा। वि। तिष्ठसे॥ २६॥ इति चतुर्विंशोध्यायः समाप्तः॥ संवत् १७१० वर्षे पोषवदी ८ शनौ अषेहश्रीसूर्यपुर आभ्यन्तर नागरज्ञातीय तृतीयाष्टकपदं लिखितं॥ शुभं भवतु॥ कल्याणमस्तु॥ छ॥

संवत १७९१ मिति मार्गशीर्ष शुदि ४ यं भवानीशंकरदेव शंकरे दात्रपा शंकर हरिशंकरने सूरतमध्यपद आठे आठ तथा गद्य संपूर्ण आपोश्री ब्रह्मार्पण है॥

॥ श्री॥॥ छ॥ ॥ श्री॥॥ छ॥ ॥ श्री॥॥ छ॥ ॥ श्री॥॥ छ॥ ॥ श्री॥॥ छ॥ ॥ श्री॥॥ छ॥ ॥ श्री॥॥ छ॥ ॥ श्री॥॥ छ॥ ॥ श्री॥॥ छ॥ ॥ श्री॥॥ श्री॥

Outer back cover (Ending) पदनोबीज्यो

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Remarks

1. MS gives the *padas* with their proper accent marks.
2. If once a *Padapāṭha* of the *ṛk* or its part has been given, MS does not give the *Padapāṭha* of the same *ṛk* if it occurs again.

3. MS has followed threefold system of showing *avagraha* —
   (i) Where the first component ends with *visarga*, the separation has been shown by putting the figure 2, between the two components, e.g. गी:२भि, अदु:२ कृतौ, स्व:२सा, नम:२वृध, चतु:२पदे, etc.
   (ii) In the *nitya-samāsa* with इव as second component, the MS shows the separation by the usual sign of *avagraha* (ऽ) irrespective of the fact that the component ends with *visarga* or any other syllable, e.g. नावाऽइव, स्व:ऽइव, etc.
   (iii) In all other cases separation of two components has been shown by the sign of -०- between the two components, e.g. स°जोषस:, जात°वेद:, etc.

6. तृतीयाष्टकम्

MS No. **78** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-126; written 9 lines on a page; complete; Scribe — Nārāyaṇa Bhaṭṭalavaḍa; Date — *Śaka Saṁvat* 1721, *Phālguna Śuddha Aṣṭamī,* Tuesday.

Outer cover इति पदे तृतीयाष्टके प्रारम्भ:

हैदराबाद सू आयो, आषाढ शु. १३, १८०४.

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशाय नम:॥ श्रीमद्गुरुचरणाभ्यां नम:। ॐ। प्र। ये। आरु:। शितिऽपृष्ठस्यं। धासे: ...॥

End उक्षित:। अभि। ज्रयांसि। पार्थिवा। वि। तिष्ठसे॥ २६॥ इति तृतीयाष्टके पदे अष्टमोऽध्याय:॥ छ॥ श्रीरामसमर्थ॥ श्रीरस्तु॥ ॐ शके १७२१ सिद्धार्थीनाम संवत्सरे फाल्गुन शुद्ध अष्टमी भौमवासरे तद्दिने लिखितं। नारायणभटालावाडेन लिखितं संपूर्णमस्तु॥ श्रीराम जय राम जय जय राम श्रीराम जय राम जय जय राम। राम॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥

Remarks

1. MS gives the *padas* with their proper accent marks.
2. MS shows the separation of compound words in two ways:
   (i) If the first member of the compound ends with *visarga*, the separation

is shown by putting figure 2 between the two components, e.g. तिर:२हितं, नम:२उक्तिं, गी:२भि:, दिव:२रुचं:, etc.

(ii) If *visarga* comes at the end of the first component in the *nitya*-compound the separation has been shown by putting figure 2 between the two components, e.g. भग:२इव, गर्भ:२इव.

(iii) If any syllable other than *visarga* comes in the end of the first component, the separation has been shown by putting the sign of *avagraha* (ऽ), e.g. क्षेमऽयंतं, सुऽयामा:, परिऽवीत:, etc.

The system of showing separation by the sign of putting -०- between the two components has not been followed here.

3. The rules of इतिकरण and स्थितोपस्थित have been followed, e.g. ॐ इति, अस्मे इति, उशती इति, कारो इति, अकरित्यक:, स्व१रिति स्व:.

4. MS shows the sign of long *kampa* in the *Padapāṭha* of तनूनपात् and शचीपति: as तनू३ऽनपात् (*ṚV*. III. 29.11), शची३ऽपति: (IV.30.17).

7. चतुर्थाष्टकम्

MS No. **79** : Script — Devanāgarī; Material — paper; folios — 1-139; written 9 lines on a page; complete; Date — *Śaka Saṁvat* 1721, *Māgha Śukla* 11, Monday; Scribe — Nārāyaṇabhalāvāda.

Outer cover इति पदे चतुर्थाष्टके प्रारंभ:। हैदराबाद सू आयो। आषाढ १३, १८०४

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशाय नम:॥ त्वां। अग्ने। हविष्मंत:। देवं। मर्तास:।

End न:। सख्या। वेश्यां। च। मा। त्वत्। क्षेत्राणि। अरणानि। गन्म॥ ३२॥

॥ इति पदे चतुर्थाष्टके अष्टमोध्याय:। छ्॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥

शके १७२१ सिद्धार्थी नाम संवत्सरे माघ शुद्ध ११ सौम्यवाररेतद्दिने लिखितं नारायणभलावाडेन लिखितं संपूर्णं॥ श्री राम जय॥

॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥ छ्॥

दा. पुस्तकशाला सरकार अलवर ह. दफत्री रामनारायण

Outer back cover इति पदे चतुर्थाष्टके समाप्त:। श्री।

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Remarks

1. MS gives *Padapāṭha* properly marked with accent-signs.
2. MS follows two systems for showing *avagraha* in compound words:
   (i) If the first member of the compound ends with *visarga, avagraha* is shown by putting figure 2, e.g. दुः२गृभीयसे; द्वेषः२युतः; हंसाः२इव, गीः२भिः, etc.
   (ii) If any syllable, other than *visarga*, is at the end of the first member *avagraha* is shown by the sign (ऽ), e.g. सुऽअध्वरं, विऽओमन्, वृत्रहन्ऽतम, जातऽवेदसं, etc.
2. Rules of इतिकरण and स्थितोपस्थित have been followed throughout.
3. MS does not give *Padapāṭha* of additional two *sūkta*s of *adhy.* 4, *varga* 35-38 (*ĀśvS.* V.88-89). It also does not give *Padapāṭha* of 3 additional *ṛk*s beginning with चक्षुश्च श्रोत्रं च° of *adhy.* 7, *varga* 20. (*ĀśvS* VI.44.25-27)

8. चतुर्थाष्टकम्

MS No. **80** : Script — Devanāgarī; Material — paper; folios 1-79, written 8 to 9 lines on a page; incomplete; text available up to *adhy* 5, *varga* 28 (*ṚV* VI.16. 40) and the remaining text missing.

Outer cover अनंतदेव ॥ चतुर्थाष्टकं । अनंतदेवस्य इदं पुस्तकं प्रारंभः ।

Beginning श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ ॥ त्वां । अग्ने । हविष्मंतः । देवं । मर्तासः । इळते ॥...

End आ । यं । हस्ते । न । खादितं । शिशुं । जातं । न । बिभ्रति । विशां । अग्निं ।
Stamp of The Palace Library, Alwar.

Remarks

1. MS shows *avagraha* by sign (ऽ) up to p. 65, e.g. देवऽतांता, आऽहूतिं; आपंःऽइव, सुऽअवसं, दुःऽइतानि, etc. But from p. 65 onwards it shows *avagraha* by putting sign (°), e.g. राजां°इव, प्र°दिवः, सु°वीराः, पुरु°वारः, पुरु°तमः, etc.
2. It appears from the writing that from page 1 to 65a text is copied by one

hand and from 65b onwards up to the end by another hand. There seems to be an intermingling of two MSS in one, otherwise system of showing *avagraha* would not have been followed in a different manner.

3. From page 59 onwards up to page 63b text is not marked with accent-marks.
4. MS is available up to *Aṣṭaka* 4, *adhy.* 5, *varga* 28 : विशां। अग्निं।

9. चतुर्थाष्टकम्

MS numbers not mentioned. Script — Devanāgarī, Material — paper; folios – 1-30, written 6 lines on a page; incomplete. It is available from *Aṣṭaka* 4, *adhy.* 1 up to *Aṣṭaka* 4, *adhy.* 2, *varga* 4 (*ṚV* V.34.7). Remaining portion missing.

Outer cover श्रीरामस्येदम्पुस्तकं संहिता चतुर्थाष्टकस्य। . . . प्रधीत्य शोधितञ्च यशस्वी।

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशाय नमः॥ ओम्॥ त्वाम्। अग्ने। हविष्मंतः। हवम्। मर्तासः। इळते।

End चन। ध्रियते। विश्वंः। आ। पुरु। जनंः। यः। अस्य। तविंषीम्। अचुं°. . .

Remarks

1. MS is throughout marked with accent and very neatly written.
2. Three systems of showing *avagraha* have been followed in this MS throughout:
   (i) Compound word with इव as a second member has been shown separated by the sign of *avagraha* (ऽ), but other compounds also having second member beginning with consonant, separation is shown by sign of (ऽ), e.g. माताऽइंव, वृक्तऽबंर्हिषः, विश्वऽसामन्, वाजऽयुः, कविऽक्रंतुम्, etc.
   (ii) If the first member has *visarga* at the end after dissolving the *sandhi,* the separation between the two is shown by putting figure 2 after *visarga*, e.g. द्विषः२युतंः, दुः२इता, दुः२गृभीयसे, पुरः२हिंतम्.
   (iii) In all cases other than the above-said two conditions the *avagraha* is shown by putting a sign of zero (-०-) between the two members of the compound after breaking the *sandhi*, e.g. मधुंमत्°तमम्, सु°वीर्य्यंस्य, निष्क°ग्रींवः; साधु°या, etc.

However, there seem to be no hard and fast rules being followed here regarding showing separation by *avagraha* sign (ऽ), or by the zero sign (⁻°⁻)

3. Rules of इतिकरण and स्थितोपस्थित have been followed, e.g. सुक्रतो इति सुऽक्रतो,

4. In the case of इतिकरण with स्वः in *Padapāṭha*, short *kampa svara* is shown as स्व१रिति स्वः.

10. **पञ्चमाष्टकम्**

MS No. **81** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-101, written 8-9 lines on a page; incomplete. Text beginning with *Aṣṭaka* 5, *adhy.* 3, *varga* 3 (=VII.20.8, fourth *pāda*) p. 27, and ending with *adhy.* 4, *varga* 3 (VII.38.2) p. 40, is missing. Last page containing the colophon after इति ५ष्टके seems to be missing.

Outer cover Stamp of The Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीप्रसन्तू॥ हरिः ॐ॥ स्तुषे। नरा। दिवा। अस्य। प्रऽसंता। अश्विना। हुवे।

End च। सत्सि। स्वां। च। अग्ने। तन्वं। पिप्रयस्व। अस्मभ्यं। च। सौभगं। आ। यजस्व॥ ३६॥ इति ५ष्टके.

Remarks

1. MS is incomplete. The text after अस्यां। सुऽमतौ। चनिष्ठाः (*Aṣṭaka* 5, *adhy.* 3, *varga* 27 (=VII.30.8, third *pāda*, p. 26) is missing before मतिऽभिः (*adhy.* 4, *varga* 3, (=VII. 37.2, p. 40).

2. MS does not give *Padapāṭha* of the *ṛk* त्र्यम्बकं यजामहे (*adhy.* 4, *varga* 30 = VII.59.12) as it is not given in the Śākalya-tradition. It puts the *ṛk* as it is without breaking into *pada*s.

3. MS does not give full *Padapāṭha* of the *ṛk*s whose *Padapāṭha* has already been once given before. It rather gives the *pratīka* of two *ardharca*s; e.g. अश्वावती°॥ घृतं दुहाना°॥ (*adhy.* 5, *varga* 27) p. 67; sometimes it does not give even *pratīka* also. For example, it does not mention the *ṛk* वषट् ते विष्णवास (*adhy.* 6, *varga* 26), p. 89.

4. MS seems to have lost last folio containing text after इति ५ष्टके . . .
5. Throughout the MS *pada*s are not marked with accent.
6. Three systems of showing *avagraha* have been followed—
   (i) If the first member of the compound ends with *visarga,* separation is shown by figure 2, e.g. दुव:२यु, दिव:२दासं, मन:ऽजवेभि:, रक्ष:२युजे, etc. But sometimes *avagraha* sign (ऽ) has also been used, e.g. रज:ऽभि, रक्ष:ऽयुजे, etc.
   (ii) In all other cases *avagraha* is shown by sign (°) between the two members of the compound, e.g. उत्तान°हस्त, सु°गानि, चन्द्र°रथा, अस्ता°इव, पुरु°भुजा, मा°वते, etc.
   (iii) In exception to rule (ii) above, *avagraha,* has also been shown by the usual sign (ऽ) at many places mostly after p. 4, e.g. धृष्णुऽसेना, युवऽयु:, तुविऽशुष्मा, मघवत्ऽभ्य:, etc.

11. षष्ठाष्टकम्

MS No. **83** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-93; written 12 lines on a page; complete, Date — *Śaka Saṁvat* 1720, *Māgha, Śuddha* 1, Tuesday.

Outer cover इति पदे षष्ठमाष्टके प्रारंभ:॥ श्रीगणेशाय (न)म:॥
Stamp of The Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशायनम:॥ हरि: ॐ३म्॥ य:। इंद्र। सोमऽपातम:। मद:। शविष्ठ। चेतति॥

End सोम। रास्व। सुऽवीर्यं॥ ३३॥ इति पदे षष्ठमाष्टके अष्टमोऽध्याय:। षष्ठाष्टके समाप्त:। श्री रामसमर्थ। शके १७२० कलयुक्तनामसंवत्सरे माघ शुद्धप्रतिपदा भौम्यवासरे ते दिवसे समाप्त:॥ श्री राम जय राम जय जय राम श्री रामसमर्थ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥

Outer back cover इति पदे षष्ठमाष्टक समाप्त:॥ छ॥
Stamp of The Palace Library, Alwar.

Remarks

1. MS is accented throughout.

2. To show *avagraha* two systems have been followed—

   (i) If the first member of the compound ends with *visarga, avagraha* is generally shown by figure 2, e.g. स्व॒ः२वि॑दः, मनुः॑२हितं, म॒यः॒२भु॒वः, व॒याः॑२इ॑व, उ॒द्नः२इ॑व, etc.

   However, at places in such cases the use of *avagraha* sign (ऽ) after *visarga* is also found, e.g. अवः॑ऽभि, अहः॑ऽअहः, दु॒ःऽगे, etc.

   (ii) In all other cases where the first member of the compound ends with vowel or consonant separation is shown by putting sign of *avagraha* (ऽ) between the two components, e.g. पु॒रु॒ऽहु॒तः, दान॑ऽवान्, वृ॒त्र॒ऽहा, नि॒ऽयु॒ता, म॒रुत्ऽभिः॑, etc.

3. Where *kampa* occurs in the *Padapāṭha* it has been shown by figure ३ in case of long *kampa* putting *avagraha* sign thereafter, e.g. शची॒३ऽपतिं॑, but in short *kampa* where इति is added with स्वः– figure १ is shown before इति॑ without dissolving the *repha-sandhi*, e.g. स्व१रिति॑ स्वः॑ (*ṚV* VIII.50.8).

4. MS gives *Padapāṭha* of *Aṣṭaka* 6, *adhy.* 4, *varga* 29 (*ṚVŚ* VIII.58) as separate *sūkta* beginning with 'यमृत्विजो बहुधा कल्पयन्त' which is not found in the *ĀśvS* as per statement of Mahīdāsa.

12. षष्ठाष्टकम्

MS No. **84** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-104; written 12 lines on a page; complete; scribe — Rāvula Kolluśāyi Bhaṭṭa; Date of completion — Sarvajitunāma Saṁvatsara *Māghabahal dvādaśī* (12) Monday.

Outer cover षष्ठमाष्टकपदे प्रारंभः

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Beginning श्रीगणेशाय नमः॥ हरिः ओं यः। इंद्र। सो॒म॒ऽपात॑मः। मदः॑। श॒वि॒ष्ठ॒। चेत॑ति।

End दे॒व॒ऽयुः॒। पव॑स्व। वाज॑ऽसातये। विप्र॑स्य। गृ॒ण॒तः। वृ॒धे। सोम॑। रास्व॑। सु॒ऽवीर्यं॑॥ ३३॥ इति षष्ठमाष्टके अष्टमोध्यायः॥ श्रीविश्वेश्वरार्पणमस्तु॥ सर्वजितुनामसंवत्सर माघबहलं द्वादशी इंदुवासरे अयं ग्रंथं समाप्तं। रावुलकोल्लुशायेन स्वहस्तं॥ छ॥

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Remarks

1. MS is throughout marked with accent.
2. *Avagraha* is shown by the sign (ऽ) to show separation of compound words irrespective of the preceding *visarga* or vowel or consonant, e.g. सोमऽपातमः, समुद्रःऽइव, रथान्ऽइव, पुरुऽप्रशस्तम्, etc.
3. Rules of इतिकरण and स्थितोपस्थित have been followed.
4. MS gives the *Padapāṭha* of *Bālakhilya-Sūkta* (*Aṣṭaka* 6, *adhy*. 4, *varga* 29 = *ṚVŚ* VIII.58.1-3), which, according to Mahīdāsa, is absent in the *ĀśvS.*
5. In the data-sheet prepared by the filming Deptt. of IGNCA, Delhi, the title of the MS is given as 'ऋग्वेद आश्वलायनशाखा षष्ठाष्टक पदपाठ'. But it does not follow the system of the Āśvalāyana tradition of the *Padapāṭha* as found in other above-mentioned MSS.

13. षष्ठाष्टकम्

MS No. **23 :** Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-88, written 8-9 lines on a page, incomplete : text after रघु॰यामा (*Aṣṭaka* 6, *adhy*. 8, *varga* 29 (= IX.39.4) up to the end is missing.

Outer cover Writing not legible. No. 23

Stamp of the Palace Library, Alwar.

Beginning ॐ नमो गणेशाय। उं यः। इन्द्र। सोम॰पातमः। मदः। शविष्ठ।

End सुतः। एति। पवित्रे। आ। त्विषिं। दधानः। ओजसा। वि॰चक्षाणः। वि॰रोचयन्। अयं। सः। यः। दिवः। परि। रघु॰यामा।

Remarks

1. Text after रघु॰यामा (*adhy*. 8, *varga* 29 = IX.39.4) up to the end of *Aṣṭaka* 6, *adhy* 8, *varga* 33, including the colophon is missing.
2. MS shows ळ as ल and ळ्ह as ल्ह.
3. In the MS there are some misplacement of folios after 9 to 13 and folio 64a, last line up to folio 68a.
4. MS is very beautifully written.

5. It does not give the *Padapāṭha* of *Bālakhilya-Sūkta*, *Aṣṭaka* 6, *adhy*, 4, *varga* 29. (*ṚV* VII.58.1-3). Hence the subsequent numbers of the following next *vargas* have been lessened by one. This non-existence of the *Padapāṭha* of the *Balakhilya-Sūkta* VIII.58, which is absent in the *ĀśvS*, is very sound proof in support of the existence of the *ĀśvŚ* separate from the *ṚVŚ*.

6. It may be pointed out that in the data-sheet prepared by the filming Deptt. of IGNCA, Delhi, the title of the MS is given as 'ऋग्वेद शांखायन संहिता षष्ठाष्टक पदपाठः'. But as mentioned above, this MS actually belongs to the Āśvalāyana tradition, not to the Śāṅkhāyana tradition.

7. The threefold system of marking *avagraha* has been meticulously followed throughout the MS, e.g.—
   (i) *Avagraha* is shown by the figure 2, if the first component of the compound ends with *visarga,* e.g. सुश्रवः२तमः, गीः२भिः, नमः२वृधैः, अंगिरः२भ्यः, मनः२युजं, स्वः२विदम्, निः२निजं, etc.
   (ii) In *nitya-samāsa* with इव as second component, whether, preceding member ends with *visarga* or not, *avagraha* is shown by usual *avagraha* sign (ऽ), e.g. समुद्रःऽइव, वाशीऽइव, etc.
   (iii) In all other cases separation has been shown by putting sign (°) between the two components, e.g. सोम°पातमः, धीति°भिः, सु°पारः, वि°व्रता, प्र°चोदयः, परा°वतः, etc.

14. सप्तमाष्टकम्

MS No. **Not mentioned,** Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1-63, written 7 lines on a page; scribe — not mentioned.

Outer cover २०८६
इति सप्तमाष्टक प्रारंभः
पदनोसातमो
॥ सप्तमाष्टक प्रारंभः ॥
॥ द। कृपाशंकर ॥
Stamps of the Palace Library, Alwar.

Beginning ॐ ॥ श्रीगणेशायनमः॥ ॐ। प्र। नः। इंद्रो इति। महे। तनें। ऊर्मिं। न।

Remarks

1. MS is very beautifully written and throughout marked with proper accent-marks.
2. Threefold system of showing *avagraha* of compound words has been meticulously followed—
   (i) If the first member of the compound ends with *visarga, avagraha* has been shown by putting figure 2 between the two components, e.g. रजः२तुरं, दुः२इता, निः२निजे, दिवः२दासाय, वरिवः२वित्, अंगिरः२भ्यः, रक्षः२हा, etc.
   (ii) In the case of *nitya-samāsa* with इव as second member, irrespective of the fact that the preceding word ends with any syllable including *visarga*, the *avagraha* is throughout shown by the usual sign of *avagraha* (ऽ), e.g. योषाऽइव, राजाऽइव; ऊर्मेःऽइव, संशिश्वरीःऽइव, etc.
   (iii) In all other cases *avagraha* is shown invariably by putting sign of zero (°) between the two components, e.g. सखि°भ्यः, सु°वीर्यम्, देव°वीतये, ऊति°भिः, हरि°चन्द्रः, etc.
3. Rules of इतिकरण and स्थितोपस्थित have been throughout followed as they have been followed in the *Padapāṭha* of Śākalya; e.g. अथो इति, ऊँ इति, इन्दो इति, अस्मे इति, प्रो इति; सुक्रतो इति सु°क्रतो; समीचीने इति, सं°इचीने, etc.
4. *Anusvāra* is always shown by putting *anusvāra* sign (ं) even at the end of a *pada,* e.g. इंदु, गृहं, इंद्राय, कं, etc.

15. अष्टमाष्टकम्

MS No. **82** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 7-95; written 10-12 lines on a page; incomplete : first 6 pages missing. It begins with *Aṣṭaka* 8 *adhy.* 1, *varga* 14, *ṛk* 7 (2nd *pāda*); Scribe — Nārāyaṇa Bhaṭalavaḍa; Date — *Śaka Saṁvat* 1720, *Mārgaśīrṣa Vadī*, 9, Monday.

Beginning रशनाः। आ। उत। पिंशतु। अष्टाऽवंधुरं। वहत। अभितः। रथं। येनं। . . .

End समानं। अस्तु। वः। मनः। यथा। वः। सुऽसह। असति॥ इति अष्टमाष्टक-समाप्तः॥ छ॥ हरिः ॐम्। छ॥ शके १७२० कालयुक्तनाम संवत्सरे मार्गेश्वरवद्य नवमि सोमवार हस्त अक्षर-नारायणभटलावाडलिखितं। श्रीराम

समर्थ॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥
र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥ र्छ्॥

इति पदे अष्टमाष्टके समाप्तः॥ र्छ्॥

Stamp of The Palace Library, Alwar.

Remarks

1. MS is throughout marked with proper accent marks.
2. Two systems of marking *avagraha* have been followed—
   (i) If the first component of the compound ends with *visarga,* separation has been shown by figure 2, e.g. हविः२र्वति, पुरः२हिंतं, चतुः२पत्, निः२कृंती, गीः२भिः, अयंः२अग्रया; पर्वतः२इव, इन्द्रंः२इव, दुः२धा, etc. Very rarely in such cases *avagraha* sign (ऽ) is also seen, e.g. वयःऽधै, दुःऽगां, दुःऽइता, etc.
   (ii) If the first component of the compound ends in syllables other than *visarga,* separation has been shown by *avagraha* sign (ऽ), e.g. सुऽमनाः, मरुत्ऽवृधे, विश्वऽचंक्षा, प्रऽजायै, etc.
3. MS does not give the *Padapāṭha* of the additional *ṛk*s and *sūkta*s.
4. *Adhyāya* numbers are given as one to 8, treating an *Aṣṭaka* as one unit.
5. *Anusvāra* is not shown by म् at the end of *pāda*.

16. अष्टमाष्टकम्

MS No. **85** : Script — Devanāgarī; material — paper; folios — 1–120; written 9-10 lines on a page; complete, scribe — Narāyana Bhaṭṭa; Date — *Krodhanāma Saṁvatsara*, *Bhādramāsa*

Outer cover इति अष्टमाष्टकपदं॥ माडोगणेक्षीमणभट्टस्य पुत्र नारायणभट्टस्य पुस्तकं॥ श्रीः॥ Stamp of The Palace Library, Alwar

Beginning श्रीगणेशायनमः। प्र। होता। जातः। महान्। नभःऽवित्। नृऽसद्वा . . .

End समाना। हृदयानि। वः। समानं। अस्तु। वः। मनंः। यथा। वः।
सुऽसंह। असंति॥ ४९॥ इति अष्टमाष्टके अष्टमोध्यायः॥
चतुःषष्टितमोध्यायः॥ ६४॥ संवत् क्रोधनामसंवत्सर भाद्रमासे समाप्तः

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

Remarks

1. Owner of the MS is Nārāyaṇa Bhaṭṭa, son of Kṣīmaṇa Bhaṭṭa of Māṇḍogaṇa.
2. The numbers of the *adhyāya*s are given in continuation.
3. MS is marked with accent and it adopts the following two systems of showing *avagraha*, but very irregularly:
   (i) न॒भ॒ःऽवित्, नृऽसद्वा, उपऽस्थे, नम॑ःऽभिः, etc.
   (ii) स्त॒भु॒॰यन्, परि॑॰वीतः, वि॰धर्मणा, अ॒र्चत्॰धू॑मासः, हु॒व्य॒॰वाह॑, पु॒रु॒॰स्पृह॑ः, दे॒व॒॰यन्, सु॒॰ब्र॒ह्मा॑णं, स॒प्त॰गु॑, ऋ॒त॰धी॑, वृ॒त्र॒॰हत्यै॑, etc.
4 System of marking *avagraha* by putting figure 2 between the two members of the compound is not found in this MS.
5. Displacement of folios 6-7.

Textual variants in the *AśvS* with regard to additional *mantra*s recorded from MSS, Khilas and other texts

आश्वसंहिता. १.१९१ (= खिल २.१)

A group of 10 additional *mantras* after X.191.16 numbering 17-26 with difference in number and order, in comparison to different editions of the *khila*s, viz. आश्वमंस–मैक्स–मु–आउ–ऋमं–ऋब्र–पञ्चामृ–औंध and other texts, is found in MSS of the *ĀśvS*, viz. अल (५२)–अल (६०).

The differences in number and order of the *mantra*s in these texts may be shown by the following chart —

अल (५२)	अल(६०)	मैक्स.(२)	मु.	का	आउ (२)	पञ्चामृ.	ऋम.	औंध
१७.मा विभेः	१	१	१	१	१	१	१	१
१८.आदित्यरथवेगेन	२	२	२		२	२	२	२
१९.गरुडस्य	३	३	३		३	३	३	३
२०.गगनं	–	४	४		४	४	४	४
२१.भो सर्प	–	५	५		५	–	५	५
२२.आस्तीकवचनं	–	६	६		६	–	६	६
२३.यो जरत्कारुणा	–	७	७		–	–	९	
२४.असितिं चार्थ°	–	८	–		–	–	–	
२५.अगस्तिर्माधव°	–	९	–		–	–	७	
२६.नर्मदायै	–	१०			–	–	८	

१७. **मा विभेर्न मरिष्यसि** = अथर्व ५.३०.८[१]; **घनेनं हन्मि वृश्चिकमहिं दण्डेनागतम्** = अथर्व. १०.४.९[२]. **हंनि**–अल (५२)–अल (६०). °अहिं–अल (५२)–का–मु; °अहं–अल (६०)–मैक्स–आउ–ऋब्र–पञ्चामृ.

१८. **विष्णुबाहुबलेन**–अल (५२)–मैक्स–मु–आउ; विष्णोर्बाहु°–अल(६०)–ऋमं–ऋब्र–पञ्चामृ. **पक्षनिपातेन**–अल (५२)–ऋमं; पक्षन्निपातेन–अल (६०).

भूमिं–अल (६०)–ऋब्र; भूमीं–अल (५२). **महायशाः**–अल (५२)–अल ६०.

१९. **जातमात्रेण**–अल (५२)–अल (६०)–मैक्स–आउ–ऋक्मं–मु–ऋक्ब्र–पञ्चामृ.; जातमात्रस्य–सुप; पातमात्रेण–औंध।

२०. **ज्योतिषं न प्रकाशते**–अल (५२); न ज्योतींषि चकासती– सुप. **देवता भयभीताश्च**–अल (५२); देवता भयवित्रस्ता–सुप–आउ। **मारुतो न प्लवायति**–अल (५२).

२१-२२. **भो सर्प**–अल (५२)–का; भोः–इतरेषु। **महायशाः**–अल (५२); महाविषः–आउ–औंध. **जनमेजयस्य**–अल (५२)–मैक्स–मु; जन्मेजयस्य–आउ–ऋक्ब्र–पञ्चामृ. आस्तीकवचनं–अल (५२).

2 verses, similar to 21-22 with a little difference, are also found in the *Mbh.* as under ;

सर्पापसर्प भद्रं ते गच्छ सर्प महाविष।
जनमेजयस्य यज्ञान्ते आस्तीकवचनं स्मर॥

आस्तीकस्य वचः श्रुत्वा यः सर्पो न निवर्तते।
शतधा भिद्यते मूर्धा शिंशवृक्षफलं यथा॥ *Mbh,* Ādiparva, 58.25-26

२३. यो जरत्कारुणाज्जातो–अल (५२)–ऋक्मं; यो जरत्कारुणा जातो जरत्कारुमहायशा (महा). **रंजेत्कन्यां**–अल (५२); जरत्कन्यां–ऋक्मं; जरत्कार्वां–औंध. सर्पाप–अल (५२)–मैक्स; सर्पापि–मु; सर्पोऽपि–ऋक्मं–ऋक्ब्र. स्मरामि–औंध. तस्य सर्पाप भद्रं ते दूरं गच्छ महायशाः–अल (५२); तस्य सर्पस्य सर्पत्वं तस्मै सर्प नमोऽस्तु ते–ऋक्मं.

२६. **अगस्तिर्माधवः**–अल (५२)–मैक्स; अगस्त्योमाधवः–ऋक्ब्र; अगस्त्यं माधवं–ऋक्मं–पञ्चामृ। मुचकुन्दो–अल ५२; मुचकुन्दं–पञ्चामृ.

आश्वसंहिता. २.४४.१-५ (= खिल २.२.१-५)

After *Ṛ*V 2.43, there is a hymn consisting of 5 *mantra*s in the *ĀśvS* which is not found in the *ṚVŚ*. In the *khila* editions of Max Müller, Mumbai, and Aundh these *mantra*s have been given at the end of the second *Maṇḍala*, wheras at the end of these *mantras*, आवदँस्त्वं (*ṚVŚ* II.43.3) is in incomplete form. अल (५२) gives the *mantra* 'भद्रं वद दक्षिणतः°' just after the end of 'बृहद्वदेम विदथे सुवीराः' (the last *mantra* of *sūkta* II.43.3). According to Kashikar, the first *mantra* of the *khila* has been put as the last, i.e. the fourth *mantra* of *Ṛ*V II.43, and accordingly, after that भद्रं वद पुत्रैः°, etc. forming a new hymn, begins in आश्वमंसं. Thus the आश्वमंसं has only 4 *mantra*s. In अल (५२) after 'यौवनानि महयसि... शतपत्राभि नो वद' (5) the text आवदँस्त्व°, यदुत्प°, the initials of the

first and second hemistiches of the 3rd *mantra* of the preceding *sūkta* (II 43) have been repeated, perhaps, as I think, as a refrain of this *sūkta* II.44, too, which is very common with Vedic seers. The अल (६०) of the 2nd *Aṣṭaka* is incomplete. It ends with the close of the *varga* 12 of the 8th *adhyāya*. The text of the 44th *sūkta* is missing here.

१. = निरु. ९.५; १, २, ५ = कौसू. ४६.५४. **कपिंजल**-अल (५२); कपिंजर- ऋब्र.

२. °**मस्माकं नो वद**-°स्माकं वनोद-(Scribal mistake for नो वद) in अल (५२)-मु- ऋब्र; **अभयं वद**-अल (५२); अभयं कृधि- ऋब्र.

३. **आ वद**-अल (५२)-आ भर- ऋब्र.

४. **असपत्नं**–अल (५२)-असपत्नः-मु.

आश्वसं. ५.४४.१६ (= खिल २.३.१)

१६. This *mantra* is found in अल (५४)-अल (६२)-मैक्स (४)-आउ (४)-मु- ऋम्नं आश्वमंसं. **जागर्षि**–अल (५४); जागर्षि [जागर्षि]–का–पूना. I have accepted the text जागर्षि as it is correctly marked with proper accent in अल (५४). तेनं पासि गुह्यं नाम गोनाम् is also found as the 4th *pāda* in *ṚV* 5.3.3

आश्व सं. ५.४९.६ (= खिल २.३)

अल (५४) gives this *mantra* without accent marks. अल (६२) does not have the text. In मैक्स-मु-औंध-जुना. 'अध्ययनं तदधीतं भवति भवते भव' texts two additional *mantras* occur at the end of *ṚV* V.49.6.[1]

सूक्तान्ते तृणान्यग्नावरण्ये वोदकेपि वा-अल (५४)—मैक्स (५)-मु; सूक्तान्तेऽस्येत्तृणान्यग्नाविरिणे वोदकेऽपि वा-औंध; यस्तृणै-अल (५४), यदस्तृणैरधीतं तत्तृणानि भवति ध्रुवं-औंध. वापीकूपतडागानां समुद्रं गछ स्वाहाग्निं गछ स्वाहा is found in मैक्स (५)-मु-औंध, but not in अल (५४) and अल (६२).

आश्वसं. ५.५१.१६-१७ (= खिल २.१४.१-२)

Two additional *mantras* are given under Nos. 16-17 in अल (५४)-अल (६४)-मैक्स (६)-मु-आउ- ऋम- ऋब्र (शान्तिपाठ)-औंध-आश्वमंस.-जुना-सुप. In अल (५४) *mantras* are properly marked with accent. अल (६२) does not have accent marks.

1. For difference in *khila mantras* see Notes on *sūkta* VI.48 also (p. 114) and 9. (i) (c) p. 39.

१६. **स्वस्त्ययनं ताक्ष्यमरिष्टनेमिं**-अल (५४)-अल (६२)-का; *cf.* स्वस्तये ताक्ष्यमिहा हुवेम. *ĀśvS* V. 178 (173).1; स्वस्ति नस्ताक्ष्यो अरिष्टनेमिः-नृताउ (१.१); प्रर (पुण्याह). **महद्भूतं**-अल (५४)-अल (६२)-का; महाद्भुतं-आउ (५). **इन्द्रसखं**-अल (५४)-का; इन्द्रसंघं-अल (६२). बृहद्यशो नावमिवा रुहेम स्वस्तये नावमिवा रुहेम (*ĀśvS* X. 178 (173).2)

१७. **आङ्गिरसं**–अल (५४); for accent *cf.* आङ्गिरसस्य (*ṚV* IV.40.1); आङ्गिरसान् (*ṚV* VI.35.5); स्वस्त्यात्रेयं-अल (५४); स्वस्त्यात्रेयं (स्वस्त्यात्रेयं)-का. The *ĀśvŚS* (6.9 6) refers to Svastyātreya as a seer of *ṚV* VI. 50-51. **नो अस्तु**-अल (५४)-अल (६२); च नो अस्तु-आउ (५).

आश्वसं. ५.८४.४ (= खिल २.५.१)

This *mantra* is given under No. 4 in अल (५४)-मैक्स (७)-आउ (६)-मु-आश्वमंस-औंध-जुना. This *mantra* is not found in अल (६४). यत्ते अभ्रस्य विद्युतो दिवो वर्षन्ति वृष्टयः (३^{२}) = वर्षन्तुं ते विभावरि दिवो अभ्रस्य विद्युतः (४^{१}).

Here after *varga* 29 third *mantra* दृळहा चिद्या°, follows the श्रीसूक्तम्. In पञ्चामृ- this *mantra* has come as 24th *mantra* of the *Lakṣmī Sūkta*.

आश्वसं. ५.८८.१-१६ (= खिल २.६)

From the का- text it appears that the entire लक्ष्मीसूक्त is to be read at the end of the fifth *Maṇḍala*. This fact is also supported by the statement of the *Bṛhdd.* (5.91) which emphatically says-'श्रीसूक्तमाशीर्वादस्तु श्रीपुत्राणां पराणि षट्। तत्स्याद्वालक्ष्म्यपनुदम-ग्निस्तत्र निपातभाक् ॥'. But according to the आश्वमंस it is to be read at the end of *ṚV* VI.1.1. The text of लक्ष्मीसूक्त, along with many commentaries, has been published from many places. The antiquity of this *sūkta* comprising 15 *mantras* is also supported by *Ṛgvidhāna* (2.93). In Max Müller-edition of the *khilas*, 16th *mantra* emphasizing the importance of the study of लक्ष्मीसूक्त consisting of 15 *mantras* is given. Many other texts like *Śāntikamalākara, Śāntimayūkha, Prayoga-ratnāhnika-candrikā, Saṁskāra-kaustubha, Brahmakarma-sumuccaya,* etc. support the existence of 15 *mantras* in this *sūkta*. The first 15 *mantras* given in का. are common to all.

After giving an account of the position of the *mantras* of लक्ष्मीसूक्त, as found in different editions of the *khilas*, collections of the *mantras* and many other related texts

Kashikar mentioned that these *mantra*s were not found in अल MS. Actually, as stated by Kashikar himself अल MS was not available to him. I am fortunate enough to have photostat copies of two groups of complete *ĀśvS*, each group comprising 8 *Aṣṭaka*s separately. Position of लक्ष्मीसूक्त is in *Aṣṭaka* 4, *adhyāya* 4, at the end of the fifth *Maṇḍala*. There are some differences in number, position and order of the *mantra*s in two groups of MSS. viz. अल (५४) and अल (६२) as under —

(i) In अल (५४) two complete लक्ष्मीसूक्तs are given after *ṚV* V.87.9 (*Aṣṭaka* 4, *adhyāya* 4, *varga* 34) under 4 *varga*s (35-38), and with these two *sūkta*s ends the fifth *Maṇḍala*. But in अल (६२) these two लक्ष्मीसूक्तs are given between *ṚV* V.84.3 (*varga* 29) and *ṚV* V.85.1 and thereafter, too, continues the *Maṇḍala*. The first 3 *varga*s (35-37) of V.88, comprising 16 *mantra*s, constitute the first लक्ष्मीसूक्त and the 4th *varga* (3.8) comprising 10 *mantra*s, constitutes the 2nd लक्ष्मीसूक्त (V.89.1-10).

(ii) In अल (५४) numbers of *mantra*s under a *sūkta* are not given, only *varga*-numbers are given. But in अल (६२) serial numbers of *mantra*s from 1 to 16 are given. However after *mantra* 16, remaining *mantra*s are not numbered. No end of *varga* indicated. Here *varga*-numbers do not tally with अल (५४). Even after putting these 28 *mantra*s, following *varga*-numbers are not affected. Thus, the numbers of *varga*s in अल (६२) in the fourth *adhyāya* are not different from *ṚVŚ*, whereas in अल (५४) fourth *adhyāya* with the inclusion of two *Lakṣmī-Sūkta*s *varga*-number goes up to 38 and with these two *sūkta*s ends the fifth *Maṇḍala*.

(iii) *Mantra*s 1-16 of the first *Lakṣmī-Sūkta* are common in both अल (५४) and अल (६२) with some textual variations.

१. **सुवर्णरजतस्त्रजां**-अल (५४); **सुवर्णरजतस्त्रजां**-का; (वैप)-सुवर्न-रजितस्त्रजां-अल (६२); emended as **सुवर्णरजतस्त्रजां** (वैप)-°स्त्रजं-आउ. **ममा**-अल (५४)-अल (६२)-ऋग्मं-आउ-जुना-प्रर-पञ्चामृ-आसू; म आ-मैक्स-मु-आचं-ऋग्ब्र-क्रिप्रसं.

२. **अनपगामिनीम्**-अल (५४)-का; emended as अनपगामिनीम् (वैप.), °मनुपगा°-अल (६२); °मलपगा°-आसू-प्रर-जुना; **गामश्वं**-अल (५४)-अल (६२); गामश्वान्-आउ। लभामि-Use of *Parasmaipada* instead *of Ātmanepada*; probably it should have been लभामहे।

३. = **मागृ.** २.१३.६. **अश्वपूर्वां**-अल(६२)-मैक्स-मु-आचं-क्रिप्रसं; अश्वपूर्णां-अल (५४) - ऋग्वि-आउ-जुना-प्र-ऋम्रं-आसू-मागृ. **हस्तिनादंप्रमोदिनीम्**-अल (५४). **हस्ति-नादंप्रमोदिनीम्**-का; emended as हस्तिनादप्रमोदिनीम्-(वैप.); अल (५४) हस्तिनाद-प्रमोदिनीम्-का; thus emended (वैप.); -ह(स्ति)नादप्रमो°-अल (६२)-आउ-जुना-मागृ-आसू-पञ्चामृ-प्रर; °प्रबोधिनीं-ऋम्रं-मैक्स-ऋब्र-आचं-मु-क्रिप्रसं. **देवी जु०**-अल (६२); देवीज्जुष°-अल (५४); देवी:-प्रर-आर्च-पञ्चामृ.।

४. **कां सोस्मितां**-अल (५४); कांसो° अल (६२) - मैक्स -मु-ऋम्रं-आचं-पञ्चामृ-आसू-ऋब्र-क्रिप्रसं-आउ-जुना-प्रर; कांस्यस्मि तां-का.; **हिरण्यप्राकारामा°**-अल (५४) -अल (६२)-मैक्स-मु-आउ-जुना; हिरण्यप्रावारां-का-वैप.

५. **पद्मनेमिं**-अल (५४)-आउ-जुना-प्रर; पद्मनेमीं-ऋम्रं-आसू; पद्मनीमीं-अल (६२)-मैक्स-मु-ऋब्र-क्रिप्रसं-आच.-पञ्चामृ. **शरणं प्र**-का-मैक्स-मु-आउ-आचं-क्रिप्रसं; शरणमहं - अल (५४)-अल (६२)-ऋम्रं-ऋब्र-आसू-पञ्चामृ-प्रर। **अलक्ष्मी°**-ऽअलक्ष्मी°-अल (५४), अलक्ष्मी°-अल (६२)-ऋम्रं-मु-आउ-जुना-आसू-पञ्चामृ; ऽलक्ष्मी°-ऋब्र-आचं - प्रर-मैक्स; this reading is correct, because according to the *ṛkprāti* (2.34) rule, *abhinihita sandhi* takes place in Vedic texts at the end of a *pāda*. **वृणोमि**-अल (५४)-ऋम्रं-मैक्स-आउ-जुना-आसू-क्रिप्रसं; वृणे-अल (६२)-ऋब्र-मु-पञ्चामृ-आचं।

६. **तस्य**-अल (५४) - अल (६२); यस्य -आसू. **मायान्तरा**-ऋम्रं.-ऋब्र-आसू-आचं-पञ्चामृ-क्रिप्रसं-जुना-प्रर; मायाअंतरा-अल (५४); मायांतरा-अल (६२); या अन्तरा-मैक्स-आउ; ममान्तरा-मु। Here is a case of irregular Vedic double *sandhi* between मायाः + अन्तरा < माया अन्तरा < मायान्तरा, like सः + इत् + उ = सेदु।

७[२]. = **मागृ.** २.१३.६. **प्रादुर्भूतोस्मिं राष्ट्रेस्मिन्**-अल (५४)-प्रादुर्भूतोऽस्मि राष्ट्रेऽस्मिन्-का-मैक्स-आउ-जुना-आचं-पञ्चामृ; सुराष्ट्रे-ऋम्रं-ऋब्र-मु-क्रिप्रसं-प्रर-आसू. **कीर्तिं वृद्धिं ददातु–कीर्तिं°**; अल (५४)-आउ-जुना-प्रर-आसू-क्रिप्रसं; कीर्तिमृद्धिं ददातु-अल (६२) - मैक्स-मु-ऋम्रं-ऋब्र-आचं; श्रीः श्रद्धां दधातु-मागृ.

८. = **तैआ.** १०.६६. **क्षुत्पिपासामलां ज्येष्ठामलक्ष्मीं** thus emended (वैप.)-मैक्स-ऋब्र-आचं; क्षुत्पिपासामला-अल (५४)-का-मु; ज्येष्ठाऽअलक्ष्मीर्ना°-अल (५४); ज्येष्ठाम-लक्ष्मीर्ना°-अल (६२)-किप्रसं; ज्येष्ठा अलक्ष्मीर्-ऋम्रं-आउ-जुना-प्रर-आसू-पञ्चामृ;

ज्येष्ठाम-लक्ष्मीर्ना°-तैआ. **गृहांत्**-सर्वां निर्णुद-अल (६२)-का; सर्व्वाणिर्न्नुद-अल (५४); पाप्मानं-तैआ.

९. **गन्धंद्वारां**-अल (५४)-का; emended as गन्धद्वांरा (वैप). दुंराधर्षां-अल (५४); दुराधंर्षां-का; emended as दुराधर्षां-(वैप.).

१०. **°माकूतिं**-अल (५४)-अल (६२)-का; °माकूतं-मु.। **वाचः**-अल (५४)-का; वच-अल (६२). **अन्नस्य**-अल (५४)-अल (६२)-का; अन्नं च -क्रिप्रसं; अन्यस्य-प्रर.

११. **कर्दमेन**-का; कर्दमेन-अल (५४); कर्दमे न-अल (६२); emended as कर्दमेंन (✓ कर्द + अम) according to कलिकर्द्योरमः (*UdS* IV.85) the suffix being अम the Udatta accent should be on the first syllable of the suffix; प्रजा भूता-प्रंजाभूताः-अल (५४)-प्रजा-भूता-का; emended as प्रजा by Kashikar. **संभंव**-का-अल (६२ twice)-ऋग्मं-मैक्स-मु-ऋग्ब्र-आचं; संभ्रंम-अल (५४)-आउ-जुना-प्रर-आसू-पञ्चामृ-क्रिप्रसं. **गृहे**-अल (५४)-आउ-क्रिप्रसं-जुना; कुले-अल (६२)-का.

१२. **सृजन्तु**-अल (५४)-ऋग्मं-मैक्स-मु-आउ-जुना-क्रिप्रसं; स्रजन्तु-अल (६२)-ऋग्ब्र-आसू-आचं-पञ्चामृ-प्रर; स्रवन्तु-का. स्निग्धांनि-अल (५४)-का; स्निग्धानि-(वैप).

१३-१४. **आर्द्रां**-अल (५४)-अल (६२) and others; पक्वां in place of आर्द्रां only in का. **यष्टीं**-अल (५४)-आउ; पुष्टां-का; पुष्टिं-अल (६२)-ऋग्मं-मैक्स-मु-आचं-प्रर. **सुवर्णां हेममालिनीम्**-अल (५४)-अल (६२)-ऋग्ब्र-आउ-जुना-आसू-पञ्चामृ; पिङ्गलां पद्ममालिनीं-Poona edn. Actually the *mantra* No. 13 of अल (५४) is the 14th *mantra* of Poona edn. with only difference in चन्द्रां for सूर्यां; and the 14th *mantra* of अल (५४) is the 13th *mantra* of Poona edn. with only difference in पक्वां for आर्द्रां and सूर्यां for चन्द्रां. **पुष्करिंणीं**-अल (५४)-का-पुष्करिणीं (वैप). *cf.* *ṚV* V.78.7)-अल (६२)-आउ-जुना; यः करिणीं-मैक्स-मु-ऋग्मं-ऋग्ब्र-आसू-पञ्चामृ-आचं; यष्करिणीं-क्रिप्रसं-प्रर. **यष्टीं**-अल (५४)-का, thus वैप.; यष्टिं-अल (६२)-मैक्स-मु-प्रर-आचं; पुष्टीं-अल (५४)-आउ-जुना; पुष्टिं-अल (६२)-ऋग्ब्र. पुष्टां-का (१३). **ममा**-अल (५४)-अल (६२)-आउ-जुना-प्रर-आसू-पञ्चामृ-का; **म आ**-ऋग्मं-मैक्स-मु-ऋग्ब्र-आचं-क्रिप्रसं.

१५. The first hemistitch is the same as that of 2nd *mantra* ($15^1=2^1$; $15^2=2^2$). **प्रभूतं**-अल (५४)-का-अल (६२); प्रभूतिं- ऋमं-प्रर-आचं-आसू. **अश्वान् विन्देयं**-अल (५४)-अल (६२); विन्देयं-का; Inclusion of अश्वान् is justified because of the metre being प्रस्तारपंक्तिः.

१६. **जुहुयादाज्यमन्वहम्**-जुहुयादाज्यमन्वहम्-अल (५४); जुह्वादा-अल (६२). **श्रियः**-अल (५४)-अल(६२)-ऋग्वि-आसू-पञ्चामृ-ऋब्र-आउ-जुना. सूक्तं-ऋमं-मु-आचं-क्रिप्रसं. This *mantra* seems to have been included as a *phalaśruti* in later tradition as the hymn is said to have comprised 15 *ṛk*s. (पञ्चदशर्चं). **यः**-अल (५४)-अल (६२); स-ऋग्वि.

आश्वसं. ५.८९.१-१० (= खिल २.६)

In अल (५४) a group of 10 *mantra*s, put in one *varga* No. 38, after the above *sūkta* (5.88) forms a separate *sūkta* (5.89). It is evident from the statement of the 16th *mantra* of the above *sūkta* (5.88) that the first लक्ष्मीसूक्त comprised only 15 *mantra*s (पञ्चदशर्चम्), excluding the *phalaśruti*-verse. From this it may be deduced that the following next group of 10 *mantra*s formed a separate *sūkta*. In अल (६२) this group comprises 14 *mantra*s among which 5 (4, 10-13) are quite new and two *mantra*s, viz. वर्षन्तु ते विभावरि (*ĀśvS.* V.84.4) and सक्तुमिवति=चि (*ĀśvS.* X.71.2) have been wrongly put here. In common *mantra*s, too, textual variations occur in large numbers. The differences regarding number and order of the *mantra*s in अल (५४) and अल (६२) may be shown as under —

अल (५४)	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०						
अल (६२)	९	१	२	३	५	६	७	–	–	–	८	१०	११	१२	१३	१४

5 *mantra*s which are found in excess in अल (६२) may be given here as under :

चन्द्राभां लक्ष्मीमीशानां सूर्याभां श्रियमीश्वरीम्।
चन्द्रसूर्याग्निसर्वाभां श्रीमहालक्ष्मीमुपास्महे॥ ४॥
या सा पद्मासनस्था विपुलकटितटी पद्मपन्नायताक्षी।
गंभीरावर्तनाभिस्तनभरणमिता शुभ्र वस्त्रोत्तरीया॥ १०॥

लक्ष्मीर्दिव्यैर्गजेन्द्रैर्मणिगणखचितै स्नापिता हेमकुंभै-
र्नित्यं सा पद्महस्ता मम वसतु गृहे सर्वमांगल्ययुक्ता॥ ११॥

सर्वमंगलमांगल्ये शिवे सर्वार्थसाधिके।
शरण्ये त्रियंबके देवी नारायणि नमोस्तु ते॥ १२॥

वरांकुशापाशमभीतिमुद्रां करैर्वहन्तीं कमलासनस्थाम्।
बलार्ककोटिप्रतिमां त्रिनेत्रां भजेहमाद्यां जगदीश्वरीं ताम्॥ १३॥

१. अल (५४)=९ अल (६२). In अल (५४) it is given in margin. **पद्मानने**-अल (५४); पद्मप्रिये-अल (६२); **पद्मिनि**-अल (६२); पद्मनि-अल (५४)-मु; पद्मवि-ऋब्र-आचं. **पद्मपत्रे पद्मप्रिये**-अल (५४); पद्महस्ते पद्मालये-अल (६२). **विश्वमनो°**-अल (५४); विष्णुमनो°-अल (६२).

२. अल (५४)=१ अल (६२). **पद्मानने**-अल (५४)-अल (६२); **पद्मऊरू**-अल (५४)-अल (६२)-ऋमं-ऋब्र-आउ-जुना-मु-आचं; पद्मऊरु-मैक्स; पद्मरूपे-क्रिप्रसं. **पद्माक्षि**-अल (५४)-मैक्स-आउ-मु-ऋब्र-किप्रसं-पञ्चामृ; पद्माक्षी-अल (६२)-ऋमं-जुना-आचं। **तन्मे** -अल (५४); त्वं मां-अल (६२); यन्मां-पञ्चामृ. **भजसि**-अल (५४); भजस्व-अल (६२). **पद्माक्षि**-अल (५४)-मैक्स-आउ-क्रिप्रसं-मु-ऋब्र-पञ्चामृ; पद्माक्षी-अल (६२)-ऋम-जुना-आचं.

३. अल (५४) = २ अल (६२). **अश्वदायि**-अल (५४)-क्रिप्रसं-पञ्चामृ; °दायी-अल (६२)-मु-आउ-; मैक्स-जुना; °दायै-ऋमं-ऋब्र-आचं; **गोदायि**-अल (५४) -क्रिप्रसं-पञ्चामृ; गोदायी-अल (६२)-मैक्स-जुना-मु-आउ; गोदायै-ऋमं-ऋब्र-आचं. **धनदायि** -अल (५४)-अल (६२)-मु-आउ-क्रिप्रसं-पञ्चामृ; धनदायी-मैक्स-जुना; धनदायै-ऋमं -ऋब्र-आचं. **जुषतां**-अल (५४)-अल (६२); लभतां-ऋब्र। **देवि**-अल (६२)-मैक्स-मु -ऋब्र-क्रिप्रसं-आचं-पञ्चामृ; देवी-आउ; देवीं-अल (५४)-ऋमं-जुना. **सर्वकामांश्च देहि मे**-अल (५४); सर्वकामार्थसिद्धये-अल (६२)-पञ्चामृ.

४. अल (५४) = ३ अल (६२). **पुत्रपौत्रं धनं**-ऋमं-जुना; पुत्रपौत्रधनं-अल (५४)-अल (६२)-मैक्स-मु-आउ-ऋब्र-क्रिप्रसं-पञ्चामृ-आचं. **हस्त्यश्वाश्वतरै रथैः**-हस्त्यश्वाश्वतरै रथैः-अल (५४)-आउ-जुना-क्रिप्रसं; °श्वाश्वतरीरथं-औध; °श्वादिगवेरथं-ऋमं -मैक्स-मु-ऋब्र-पञ्चामृ-आचं; °श्वाजगवेरथं-अल (६२); °श्वाजाविगोरथं-this reading is mentioned but in which text it is found, not mentioned in Poona edn.

भवसि–अल (६२)–ऋग्मं–जुना–क्रिप्रसं; भवसी–अल (५४)–मैक्स–मु–आउ–ऋब्र–आचं; भजसि–पञ्चामृ; भवतु– source of reading not mentioned in Poona, edn. **मातः**– माता, but corrected as मातः–अल (५४); माता–अल (६२)–पूना. **मां**–अल (५४)–अल (६२)–आउ–पञ्चामृ–जुना; मे–पूना.

५. **°मिन्द्रो**–अल (६२)–पूना; धनमिन्द्रं–अल (५४). **वरुणो**–आउ–क्रिप्रसं; वरुणं–अल (५४)–अल (६२)–मैक्स–मु–ऋग्मं–ऋब्र–जुना–पञ्चामृ–आचं. **उच्यते**–अल (५४)–जुना–क्रिप्रसं; उत्सृजे–ऋग्मं–पूना; अश्नुते–अल (६२)–मैक्स–पञ्चामृ; अस्तु मे–मु; अस्तुते–ऋब्र–आचं; अश्विना–आउ, अल (६२) gives the following additional *mantra*, viz. चन्द्रा between पुत्रपौत्रं and धनमग्निर्धनं° :

चन्द्राभां लक्ष्मीमीशानां सूर्याभां श्रियमीश्वरीं।

चन्द्रसूर्याग्निसर्वाभां श्रीमहालक्ष्मीमुपास्महे॥

६. **वैनते...मं पिबतु°**–अल (५४); वैनतेय सोमं पिब सोमं पिबतु–अल (६२). **सोमिनो मह्यं**–अल (६२)–पूना; सोमिनो मिहं–अल (५४)–जुना. सोमिनः सोमं–क्रिप्रसं; **सोमिनः**–अल (५४)–पूना; सोमिनि–अल (६२)

७. **मात्सर्यं**–अल (६२); मात्स्वर्यं–अल (५४). **मतिः**–अल (५४); **कतिः**–अल (६२); **भक्तानां श्रीसूक्तं जपेत्**–अल (५४)–पूना; जपेत् सदा–अल (६२); भक्त्या श्रीसूक्त-जापिनां–औंध.

८. **माध(व)प्रियां**–अल (५४). **लक्ष्मीं प्रियसखीं**–अल (५४)–ऋग्मं–ऋब्र–आचं; लक्ष्मी प्रियसखी–मु; विष्णोः प्रियसखीं–मैक्स। **देवीं**–अल (५४); भूमिं–औंध. This *mantra* is not found in अल (६२).

९. **महालक्ष्मी**–अल (५४)–ऋग्मं–मैक्स–ऋब्र–आचं; महादेव्यै–मु. **विष्णुपत्नी**–ऋग्मं–मैक्स–ऋब्र–आचं; विष्णुपत्न्यै–मु. This *mantra* is not found in अल (६२).

१०. **वर्च्चस्वं**–अल (५४). This *mantra* is not found in अल (६२). **विधात्पवमानं**–अल (५४)–मैक्स–आउ–जुना–किप्रसं; विधाच्छुभमानं–ऋग्मं; विधाच्छोभमानं–मु–ऋब्र–आचं; युधात्पवमानं–पञ्चामृ.

आश्वसं. ६.४४.२५-२७ (= खिल २.१२)

अल (५४) gives 3 additional *mantras* after *ṚV* VI.44.24, thus raising the total number of *mantras* to 27 in the *ĀśvS.* अल (६२) gives only two *mantras* in changed order: अल (५४) 25 = अल (६२) 26; अल (५४) 26 = अल (६२) 25. *Mantra* 27, beginning with भ्रुवौ ललाटे, is absent in अल (६२). Kashikar on the authority of *Bṛhdd.* 5.108 wrongly holds that the *tṛca,* beginning with चक्षुश्च श्रोत्रं च, is meant here (बृहद्देवता 5.108 एतदेव दर्शयति). Actually, the *tṛca* intended by *Bṛhadd* consists of 3 *mantras* beginning with अयं देव:, etc. (VI 44.22-24), not with चक्षुश्च, etc. Sāyaṇa commenting on *ṚV* VI.44.24 has quoted the *mantra* चक्षुश्च as an explanation to दशयन्त्रमुत्सम् in the said *mantra*. As per information of Kashikar, the next two *mantras* are also found in मैक्स-मु-आउ-जुना-औंध. All 3 *mantras* are marked with accent in अल (५४).

२५[१]. = तैब्रा. २.५.६.५; तैउप. १.७.१: **प्राणापानौ देह इदं शरीरम्**-अल (५४)-अल (६२); प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रं वाचं मनसि संभृताम्-तैब्रा; चक्षुः श्रोत्रं मनो वाक् त्वक्-तैउप. **द्वौ**-अल (५४); दौ-अल (६२). **विसर्गावेतं**-अल (५४)-अल (६२)-मैक्स-मु-आउ-औंध-जुना; **विसर्गावेदं**-का. **तं**-त्वं-अल (५४)-अल (६२).

२६. **उरश्च**-अल (५४)-अल (६२)-जुना-आउ; **पुरश्च**-पूना; नखश्च-औंध. **पृष्ठश्च**-अल (५४)-अल (६२)-पूना; पृष्टिश्च-मु.; **रोमाणि**-अल (६२); लोमानि-अल (५४)-जुना. **रुधिरास्थिमज्जम्**-अल (५४)-अल (६२); emended as रुधिरास्थिमज्जम् according to समाहारे द्वन्द्वसमासः (वैप.).

२७. **हनूं**-हनूः-अल (५४). **छुबुकः**-अल (५४); चिबुकः-जुना. **जिह्वाँ एतच्छरीरं**-जिह्वामे तछ°-अल (५४)-जिह्वा मे तच्छ°-पूना. According to Vedic *sandhi* rules a word ending in आ if comes at the end of a *pāda*, the long आ syllable is shown as nasalised if followed by any vowel without undergoing euphonic change. Moreover, a *pāda* in *triṣṭup* metre ends with 11 syllables, so it ends with -ह्वा. Such being the case, मे an optional form of मम (gen. sing. of अस्मद्) cannot come in the beginning of a *pāda* as per grammatical rule 'अनुदात्तं सर्वमपादादौ' (Pāṇ 8.1.18).

आश्वसं. ६.४८

In both अल (५४) and अल (६२) one verse is given after *ṚV* VI.48.22 with many variants in different texts. Max-edition gives the text in *khila* as:

यत्स्तृणैरध्ययनं तदधीतं तृणानि भवते भव।
वापीकूपतडागानां समुद्रं गच्छ स्वाहा॥ १॥
सूक्तान्ते स्तृणान्यग्नौ॥ २॥

In Aundh-edition following text is given:

सूक्तान्तेऽस्येत्तृणान्यग्नाविरिणे वोदकेऽपि वा।
यदस्तृणैरधीतं तत् तृणानि भवति ध्रुवम्॥ १॥
वापीकूपतडागानां समुद्रं गच्छ स्वाहा [अग्निं गच्छ स्वाहा]।

In Junagadh MS following text is given:

यस्तृणैरध्ययनं स्तृणानि तृणेते तृण।
समुद्रं गच्छ स्वाहा भूमिं गच्छ स्वाहा।

अल (५४) **यस्तृणैरध्ययनं स्तदधीतं स्तृणनि भवति भव।**
समुद्रं गछ स्वाहा भूमिं गछ स्वाहा। cf. *ṚV* V.49.6

अल (६२) **सूक्तांते तृणान्यग्नावरण्ये वोदकेपि वा।**
यस्तृणैरध्ययनं त(द)धीतं स्तृणानि भवती भव। cf. *ĀśvS* V.49.6

Since this *mantra* also occurs in the *Ātreya Maṇḍala* (*ĀśvS* V.49.6) and its seer is Ātreya Tṛṇapāṇi, hence its re-occurrence in *Bharadvāja-Maṇḍala* after VI.48.22 does not seem to be proper. So I did not include this verse here in the present edition.

आश्वसं. ७.५६.८

A complete *sūkta* comprising 8 *mantra*s is found in अल (५५). In मैक्स this *sūkta* consists of 11, in पञ्चामृ 10, in ऋव्र-आश्वमंसं-जुना 8, and in ऋमं-आउ-मु 9 *mantra*s. The order of the *mantra*s in these texts differs. The first *mantra* is also found in the *AV* 4.5.7.

१. **स्वप्न**-अथर्व.; स्वप्नः-अल (५५)-का. Being vocative coming in the beginning of a *pāda*, it should have *udātta* on the first syllable. **स्वप्नाधिकरणे**– स्वप्नाधिकरणे–अल (५५)-का; emended as स्वप्नाधिकरणे–(वैप.); स्वप्नाधिकरणेन -

अथर्व. **जनं**-अथर्व-मैक्स-मु-आउ; जरां-पञ्चामृ; जरं-अल (५५); जिनं-ऋम्मं-ऋब्र. **आसूर्यम्**-अल (५५), मैसं ४.२.१ : आ तु सूर्यस्योदेतोर्जागृयात्; ओत्सूर्यम्-अथर्व. **अन्यान्त्**-अल (५५)-ऋम्म-मैक्स-मु-अथर्व-का; अन्यान्-का; **अन्यत्**-पञ्चामृ. **स्वापय हृ१ द्यहं**-अल (५५); emended as हृद्य१सौ स्वापयाव्युषं-अथर्व.; स्वापय-द्र्युषं-जुना-आउ; स्वापय-द्र्यूळहं-ऋम्मं-ऋब्र-मैक्स-मु-पञ्चामृ. **जाग्रियादहं**-अल (५५)-ऋम्मं-मु-आउ, जाग्र्यादहं-जुना; जागृताद्-अथर्व; जागृयामहं-का.; emended as °यामिह.

२. **तस्मिन् हि**-अल (५५)-ऋम्मं-मु-पञ्चामृ-ऋब्र-मैक्स.; तस्मिन्नु-आउ-जुना.

३. **अजगरः**-(वैप.)-अजगरः-अजगर-अल (५५)-ऋम्मं; अजगः. **तस्य**-अल (५५)-ऋम्मं-मु-पञ्चामृ; यस्य-मैक्स-आउ. **शुष्कात्**-अल (५५)-मैक्स-आउ-पञ्चामृ; सर्पात् -पूना-ऋम्मं-मु.

४. **नवंनागसहस्त्रंबल**-(वैप)-नवनागसहस्त्रंबलः-अल (५५)-पूना (without accent); °नाम°-पञ्चामृ; °फणः-पञ्चामृ. **हृदे ह सो जातो३यो**-अल (५५); ऽसौ-आउ. Here the text यमुनहृदे ह सो जातो३यो नारा° has been emended as यमुनहृदे ह सो जातो३सौ नारा°. अल (५५) gives the sign of long *kampa* as जातो३यो नारा°. *Kampa svara* takes place only if an independent *svarita* is followed by *udātta*. Here in the case of जातो ३ यो, there is no independent *svarita* on syllable preceding यो. The *kampa* can only be possible if we take यो as असौ in which अ-is *anudātta* and °सौ is *udātta*. Here the euphonic combination of *udātta* °तो (तः) with following *anudātta* अ(सौ) will give rise to *abhinihita svarita* which being followed by *udātta*-सौ gives rise to *dīrgha-kampa.*

५. **भयं**-अल (५५)-मैक्स-आउ-पञ्चामृ; भयात्-ऋम्मं-ऋब्र-मु. **जन्मभूमिपरिक्रान्तो**-अल (५५)-आउ-पञ्चामृ; जन्मभूमिमतिक्रान्तो-ऋम्मं-ऋब्र-मैक्स-मु; जन्मभूमिरति-क्रान्तो-जुना.

६. = *Nir.* 14.31. **तृप्तां**-अल (५५)-ऋम्मं-ऋब्र-पञ्चामृ-मैक्स-मु-निरु; तृप्ता-आउ. **जहुः**-अल (५५)-ऋम्मं-ऋब्र-मैक्स-पञ्चामृ-जुना-निरु.; जुहुः-आउ-पूना. Among the two readings तृप्तां जहुः and तृप्ता जुहुः, Swami Brahmamuni Parivrājaka

Vidyāmārtaṇḍa accepts the former as correct and the latter as incorrect. He writes in the fn on p. 915 of his *Nirukta-sammarśaḥ* : 'तृप्तां जहु:' इति पाठो होशियारपुरस्थे वैदिकशोधसंस्थाने १७५ इति संख्याकायां ६८१३ इति संख्याकायां च हस्तप्रतिकायाम्। तथैव बडोदास्थे प्राच्यविद्यामन्दिरे ८५ इति संख्याकायां च 'तृप्तां जहु:' एव पाठ:। 'जहु:' इति पाठो मुम्बापूर्यां ८५ इति संख्याकायां च 'तृप्तां जहु:' एव पाठ:। 'जहु:' इति पाठो मुम्बापूर्यां मुद्रिते ऋग्वेदीयब्रह्मकर्मसमुच्चये, मुम्बापुर्यां १८०७ शके मुद्रिते पञ्चामृताद्यभिषेकसूक्ते, जुनागढलिखितपुस्तके, मैक्समूलरमहोदयेन प्रका-शितायां सभाष्यग्वेंदसंहिताया पक्षेण मत:, दुर्गभाष्येऽपि मूलपाठे मुद्रिते खलूपलभ्यते। 'जहु:' इति पाठ:, एष युक्त:, स चास्माभिरङ्गीकृत:। एष एव पाठो वैदिकशोधसंस्थाने (होशियारपुरे) स्वीकृतो मुद्रितश्च वर्तते सांहितिकपदसूच्याम् (वैप)। क्वचित् 'जुहु:' इति पाठ: प्रामादिक:। **भागस्ते पैतृष्वसेयी वपामिव-...**भागस्ते पैतृष्वसेयऽई वपामिव-अल (५५). the text has been marked with accent differently: भागस्ते पैतृष्व-सेयीं वपामिव- Bhagavaddatta (*Nir* 14.31); भागस्ते पैतृष्वसेयीं वपामिव-Rajwade (*Nir* 14.31); भागस्ते पैतृष्वसेयी वपामिव—Swami Brahmanuni Parivrājaka (*Nir* 14.31). Here in भागस्ते all show *udātta* on both -ग and -ते. Accordingly, the word ते would be nom. plu. of तद्, meaning 'they'. But Bhagavaddatta renders ते taking it gen. sing : भाग: ते = 'भाग तेरा' 'your share'. Accordingly ते as dative or gen. sing of युष्मद् in place of तुभ्यं or तव addressed to Indra should be *anudātta*, not *udātta* as per Pāṇ rule : युष्मदस्मदो: षष्ठीचतुर्थीद्वितीयास्थयोर्वानावौ बहुवचनस्य वस्नसौ (पा. ८.१.२०-२३); अनुदात्तं सर्वमपदादौ-पा.८.१.१८. तेमयावेकवचनस्य (पा. ८.१.२२). Accordingly, I have marked ते as *svarita* following the formula उदात्तादनुदात्तस्य स्वरित: न चेदुदात्तस्वरितो-दयम् (Pā 8.6.64). Another word to be discussed from the ac-cent point of view is पैतृष्वसेयी which is variously marked by editors. पैतृष्वसेयीं-(Rājwade), पैतृष्वसेयीं (Bhagwaddatta), पैतृष्वसेयी-(Brahmamuni), °सेयी (वैप); but also shown पैतृष्वसेयी ? (पैतृष्वसेयीं) (see वैप fn. p. 2013). According to Pāṇini अपत्यर्थे ढक् (4.1.133) the word पैतृष्वसेयी is formed from the word पितृस्वसृ + ढक् + ङीप्. The suffix being कित्, the word would have

udātta accent on the penultimate syllable. Accordingly, it should be पैतृष्वसेयीं. But the last syllable is also accompanied by ङीप्-suffix, hence it would not have *udātta* on it because of ङीप्-suffix being पित् (Pā. 3.1.4)

७. **संकीर्णनागाश्वपतिर्न°-पूना**-अल (५५); °नागाश्वपतिं नरा°-जुना. **सुमङ्गल्यं सततं.**-पूना; सुमगल्यं शमतं-अल (५५); सुपर्णं तं विदतं-जुना.

८. **दृष्टींविषः**-वैप-पूना; दृष्टींवृषः-अल (५५); उच्यते-अल (५५).

In Max-edition following 3 more *mantra*s are given:

येऽदो रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु

तेषामप्सु सदस्कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ ९ ॥ = तैसं. ४.२.८.३

नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु।

ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ १० ॥ तैसं. ४.२.८.३

वासं १३.६; कासं १६.१५; मैसं. २.७.१५; हिगृ. २.१६; मागृ २.७.३; ११.१०; १६.३; माश्रौ ६.१.७

उग्रायुधाः प्रमतिनः प्रवीरा मायाविनो बलिनो मिच्छमानाः।

ये देवा असुरान् पराभवन् तांस्त्वं वज्रेण मघवन्नि वारय॥ ११ ॥

These *mantra*s are not found in अल (५५). After *varga* 22 *mantra* 8 अल (५५) wrongly mentions इति मण्डलं.

आश्वसं. ७.९७.७ (= खिल २.१५)

७. अल (५५) gives one additional *mantra*, viz. 'यस्य व्रतं पशवो यन्ति°'as the last *mantra* of the *sūkta*. This *mantra* is also found in Max. (15); आउ (११)-आश्वमंसं-औंध-जुना-तैसं. 3.1.11.3; मैसं. 4.10.11; अथर्व. 7.40.1; It has also been referred to in the *Bṛhadd*. (6.19); वैसू. (82), शांश्रौ. (6.11.8), आश्वश्रौ. (3.8).

In का- the first hemistich is in changed order as यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपो यस्य व्रते पशवो यन्ति सर्वे. यस्यं व्रतं पशवः-अल (५५)-तैसं-मैसं.-अथर्व-मैक्स-आउ-आश्वमंसं-औंध-जुना। यस्य व्रते पशवः-का। **व्रतमुंपतिष्ठंन्त**-अल (५५)-का; व्रत उपतिष्ठन्त-अथर्व. **हुवेम**-अल (५५)-तैसं-मैसं-मैक्स-आउ-आश्वमंसं-औंध-जुना;

हवामहे–अथर्व; जोहवीमि–का. In both the readings हवामहे and जोहवीमि there is an excess of one syllable. The metre is त्रिष्टुप् hence हुवेम reading is more appropriate.

आश्वसं. ७.१०४ (१०३).११ (= खिल २.१६)

अल (५५) gives one additional *mantra*, viz. 'उपप्लवत मंडुकि°' as the eleventh, i.e. the last *mantra* of the *sūkta*. This *mantra* is also found in ऋमं–मैक्स (१६)–आउ (१२)–का–मु–आश्वमंसं–औंध–जुना–अथर्व. ४.१५.१४; *Nir.* 9.7; with a few variants:

११. **उप प्रं वद**–का; उपप्रवंद–; उप प्लवंत–अल (५५)–औंध; उपप्लवद– ऋमं–मैक्स–मु–आउ. Dr Laksman Sarup, Dr Rajwade and Brahmanuni Parivrajak all refer to this *mantra* in *Nir.* 9.7 as belonging to the *Khailika-Sūkta* II.16, and they agree in accepting the correct reading as उप प्रवद. It appears that in long tradition of MSS उपप्रवद has gone under change as उपप्लवत=प्रवद<प्लवद< प्लवत. So it cannot be accepted as a verbal form of प्लु 'गतौ'. Accent marks too vary: उप प्र वंद–Sarup, Bhagavaddatta (*Nir.*), उप प्ल(प्र)वंद (Raj.), उप प्रवंद–Brahmamuni (*Nir.*), उपप्रवंद–अथर्व, उपं प्रवद (= उप प्रं वद)–का. Among these उपप्रवंद is according to the rules prescribed, hence it is accepted. **प्लवस्व**–प्लवस्वं (Rajwade), प्लवस्व–(Sarup)–अथर्व; प्लवस्वं–का; प्लवस्यं–अल (५५). It is wrongly shown as accented on the middle syllable in का and अल (५५). A verb, coming in middle of the *pāda* in principal clause, is always unaccented. **विगृह्यं**–अल (५५)–अथर्व–निरु–आउ–जुना; निगृह्य–का– ऋमं–मु–मैक्स. **पदः**–अल (५५)–का–अथर्व–निरु–मैक्स–आउ–जुना; परः– ऋमं–मु.

बालखिलसूक्तम् ८.४९.१-१० (= खिल ३.१.१-१०)

१. **सहस्त्रेणेव**–का; सहस्त्रैणैव–अल (५६).

२. **पिन्विरे**–का; विपिन्विरे–अल (५६).

३. **य इंन्द्र**–अल (५६)–का; ये इन्द्र–मैक्स. अन्वोक्यंं१ सरंः–अल (५६); अंन्वोक्यं३संरः (अन्वोक्यं३सरंः) – का.

५. **स्वधावन्तस्वदयन्ति**–पूना; स्वधावन्त्सूदयंति–अल (५६).

७. **°मंहेमत**-का; महेतमत°-अल (५६); **उग्र उग्रेभिरा गहि**-अल (५६)-मैक्स-मु; उग्र ऋष्वेभिरा गहि-का.

९. **यथा प्रावो मघवन् मेध्यातिथिं यथा नीपातिथिं धने**-अल (५६); यथा प्राव एतशं कृत्वे धने यथा वशं दशव्रजे-का.

आश्वसं. ८.५०.१-१० (= खिल ३.२.१-१०)

२. **समिषो मही:**-का; **सहिषो मही:**-अल (५६); **गिरिर्न भुज्मा**-अल (५६)-मैक्स-मु; शिनिर्न भुज्मा-का.

५. **यं ते स्वदानवन्स्वदंति गूर्त्तयः**-अल (५६)-मैक्स-मु; यं ते स्वधावन् स्वधयन्ति गूर्तयः-का; **छंदयसे**-अल (५६); च्छन्दयसे (च्छन्दयसे)-का. In का. छन्दयसे is wrongly shown as accented.

७. **पृथिव्यां**-का; पृथिव्या-अल (५६); ऋष्व ऋष्वेभिरा गहि-अल (५६)-मैक्स-मु.; उग्रं ऋष्वैभि-का.

८. **स्वपरीयसे**-अल (५६); स्व: परी°-का.

९. **यथा प्राव एतशं कृत्व्ये धने यथा वशं दशव्रजे**-अल (५६); यथा प्रावो मघवन् मेध्यातिथिं यथा नीपातिथिं धने-का.

१०. **अध्वरे**-का; अध्वर-अल (५६).

आश्वसं. ८.५१.१-१० (= खिल ३.३.१-१०)

१. **सांवरणौ**-अल (५६)-मैक्स-मु-पूना; सांवरणं-का. **पुष्टिगो श्रुष्टिगो**-अल (५६)-**पुष्टिगौ श्रुष्टिगौ**-का-पूना.

२. **सहस्राण्यसषासद्**-अल (५६), °ण्यसिषासत्-मैक्स-मु; °ण्यासिषासद्-का.

३. **नव्यस्या मत्यरिष्यंतं**-अल (५६)-मैक्स-मु;; नव्यस्या मत्यविष्यन्तं-का.

१०. **मधुमंतं घृतश्चुतं**-अल (५६)-मैक्स-मु; मधुमन्तो घृतश्चुतो-का.

Here the का- reading is obviously wrong as मधुमन्तं and घृतश्चुतं are the adjectives of अर्कम् not those of विप्रास: as understood. Moreover, this reading is not supported by the *padapāṭha.*

आश्वसं. ८.५२.१-१० (= खिल ३.४.१-१०)

२. **स्यूमंरश्मावृजूंनसि**–अल (५६)–मैक्स–मु; स्यूंमरश्मावृंजीनसि–का.

३. **धृषितापिंबत्**–अल (५६)–मैक्स–मु; धृषतांपिबत्–का.

४[२]. तं त्वा वयं सुदुघामिव गोदुहो जुहूमसि श्रवस्यवः = सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे जुहूमसि द्यविद्यवि (ऋ. १.४.१); **गोदुहो**–अल (५६)–मैक्स–मु; गोदुहे–का; **श्रवस्यवः**–अल (५६)–मैक्स–मु; श्रवःसु च–का (for similar reading see *ṚV* 3.37.7).

५. **अयामन्नुग्रो**–का.; अयाम°–अल (५६); **दातु**–अल (५६)–मैक्स–मु; दाति–का.

६[२] = ऋ. ८.६१.१०[२]; वसुपतिं–का; वसुप्रतिं–अल (५६).

७. ° वासं ८.३; तैसं. १.४.२२; **हवनं**–अल (५६)–मैक्स–मु; सवनं–का.

आश्वसं. ८.५३.१-१० (= खिल ३.५.१-८)

३. **सिञ्चन्त्वद्रयः**–अल (५६)–मैक्स–मु; सिञ्चन्त्यद्रयः–का.

४. **सन्वन्त्वा**–अल (५६)–मैक्स–मु; सुन्वन्त्वा–का (for similar reading see *ṚV* 10.76.4 : आ नो रयिं सुनोतन). **शीष्टेषु**–अल (५६)–मैक्स–मु; शीर्ष्टेषु–का. अल–reading is supported by the *padapāṭha*.

६. **क्रतुं पुनत आंनुषक्**–अल (५६); In का text पुनत is shown as all-unaccented, whereas in Al (56) and printed *bālakhilya* text –त is shown *udātta*.

७. **वयं होत्रांभिरुत**–अल (५६)–मैक्स–मु; वीतिहोत्राभि–का. **म(नाम)हे**–अल (५६)–मैक्स.–मु; विशृण्विरे–का.

८. **मथीनां**–अल (५६)–मैक्स–मु; मतीनां–का.

आश्वसं. ८.५४.१-८ (= खिल ३.६.१-८)

१. **पौरासो**–अल (५६)–मैक्स–मु; पप्रासो–का.

२. **सुकृत्यया**–अल (५६)–मैक्स–मु; षुकृत्यया–का. **संवर्त्ते**–अल (५६) conjunct consonant if preceded by *repha* the second syllable is doubled in the MS. **(म)त्स्व**–अल (५६) scribal mistake.

६. **वक्षि**–अल (५६)–मैक्स–मु; भक्षि–का. **वीती होत्रांभिरुत देववींतिभिः**–अल (५६)–मैक्स–मु; **वयं होत्राभिरुत देवहूतिभिः**–का. **वि शृण्विरे**–अल (५६)–मु; मनामहे–का.

७. **ह्यां१र्य**-अल (५६)-मैक्स-मु; **ह्या३र्य**-का.

आश्वसं. ८.५५.१-५ (= खिल ३.७.१-५)

१. **वीर्यं१व्यख्यं°**-अल (५६)-मैक्स-मु. वीर्यं३व्य°-का. **अभ्यायति**-अल (५६)-मैक्स-मु; अभ्याजति -का.

३. **वेणूछतं**-अल (५६) scribal mistake for °णूञ्छतं.

४. **काण्वायना**-अल (५६)-मैक्स-मु; कण्वायना-का. **चंक्रमत**-अल (५६)-मैक्स-मु; चङ्क्षमत-का.

५. **चर्किरन्नानूनस्य**-अल (५६)-मैक्स-मु; चर्किरानूनं च-का.

आश्वसं. ८.५६.१-५ (खिल ३.८.१-५)

२. **पौतक्रतः**-अल (५६)-मु-जुना; पूतक्रतुः-का.

३. **अति**-अल (५६)-मैक्स-मु; अधि-का.

४. **पूतक्रतायै**-अल (५६)-मैक्स-मु; पूतक्रतायी-का. **यूथ्यां**-अल (५६)-मैक्स-मु; यूथ्यं-का.

५[२]. **चिकितुर्हव्य**-अल (५६)-मैक्स-मु; चिकितिर्हव्य-का. **समुद्रथः**-अल (५६) scribal error for सुमद्रथः-का-मैक्स.-मु. **बृहत्सूरो**-अल (५६)-मैक्स-मु.; बृहत्सूर्यो-का,

आश्वसं. ८.५७.१-४ (= खिल १.४.२-५)

१ = का. २. **आमछंत**-अल (५६), scribal error for आगछतं-का.

२ = का. ३. **सत्याः**-अल (५६)- ऋसं; सत्या-का. ददृशे-अल (५६); दधिरे-का.

३ = का. ४. **गविष्टौ**-अल(५६)- ऋमं- ऋसं-अथर्व; गविष्ठौ-का. याता-अल (५६)- ऋसं.

४. = का ५. **नहितो**-अल (५६) a scribal mistake for निहितो-का. **गिसे**-अल (५६), Scribal mistake for गिरो. **यतं**-अल (५६); यातं-का. मधुमन्तमस्मे-अल (५६)- ऋसं; मधुमन्तमश्विना-का.

आश्वसं. ८.५८ (५९).१-७

Bālakhilya-Sūkta VIII.58, comprising 3 *mantras* beginning with यमृत्विजो° as found in the Śākala recension of the *ṚV*, is absent in अल (५६) as well as in *Khila*-edition of Poona. So, the serial numbers of the following *sūktas* in *ĀśvS*. have been affected by lessening one number up to the end of this *Maṇḍala*. Some textual variants

in this *sūkta* have been recorded as under:

१. **स हवना**-अल (५६); अल (५६) reading is a scribal mistake for ह सवना is evident from the wrong accent in the MS स हवना = ह सवना यज्ञैं; ह सवना.

२. **नि:षिध्वरी°**-अल (५६); निष्षिध्वरी- ऋत्वे.

३. **रजसस्पारे**-अल (५६); रजस:पारे- ऋत्वे. Here according to the *ṛk prāt.* (4.41) the रजसस्पारे as a case of *upācarita sandhi*, is correct.

४. **सौम्य**-अल (५६); सौम्या- ऋत्वे.

५. **आ वोचाम**-अल (५६); अवोचाम- ऋत्वे.

७. **सौमनसमदप्तं**(ब्धं ?)-अल (५६); मदृप्तं- ऋत्वे.

आश्वसं. ९.६८.१-२० (= खिल. ३.१०.१-२०)

अल (५७) gives a group of 20 *mantras* after *ṚV* IX.67.32 beginnig with 'यन्मे गर्भे वसत:°' in *Aṣṭaka* 7, *adhyāya* 2 under 4 *vargas* (19-22). These *mantras* are also found in जूना-मैक्स-मु- ऋब्र-आश्वमंसं and औध. In का-edition only 6 *mantras* are given. It may be pointed out that the order of the *mantras* in these texts very much differs as shown in the following chart —

अल (५७)	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०
मैक्स (१७).मु-	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	५	१	२	३	४	१६	१७	६	१९	२०	१८
आउ (१३)-																				
ऋब्र.	७	८	९	१०	११	१४	१३	१२	१५	५	१	२	३	४	६	१६	१७	१८	१९	२०
का										५	१	२	३	४	६					

१. **जायमानस्य**-जायमान:स्यं-अल (५७) scribal mistake for °मानस्य;

२. **यन्न**-यन्न-अल (५७); **यत्प्रहृषितं**-अल (५७)-जुना; तत्प्रहृषितं-मैक्स-मु- ऋब्र.आउ.

३. **भोज्यात्**-भोज्यात्-अल (५७); **प्रतिग्रहात्**-प्रतिग्रहात्-अल (५७); **असंभोजनात्**-असंभोजनात्-अल (५७).

४. **गोघ्नात्**-गोघ्नात्-अल (५७).

५. **सुरापानात्**-सुरापानात्-अल (५७); सुवर्णस्तैयात्-सुवर्णस्तेयात्-अल (५७) -जुना; स्वर्ण - ऋब्र-मैक्स-मु-आउ. वृषलीमिथुनसंगमात् (वैप.)-वृषलिमिथुनसंगमात्-अल (५७); वृष-

लीगमनमैथुन°-मैक्स-आउ; वृषलिगमनमैथुन°-मु-ऋब्र. **गुरो**-गुरो°-अल (५७); °**दारा-भिगमंनाच्च्**-अल (५७)-मैक्स-जुना-आउ; °दाराधिगम°-मु; दाराद्धिगम-ऋब्र.

६. **बालध्नात्**-बालंध्नान्-अल (५७). मातृपितृवधात्-मातृंपितृवधात्-अल (५७). **सर्व-वर्णगमनमिथुनंसंगमात्**-अल (५७)-मैक्स-मु-ऋब्र.; °संभवात्-आउ. **प्रहरंति**-अल (५७)-जुना; प्रहरति-मैक्स-मु-आउ-ऋब्र.।

८. **अज्ञानतः कृतं**-°ज्ञानतो कृतं-अल (५७)-°ज्ञानतः कृतं-आउ; **अयांजिताः** (वैप.)-अयाजिता°-अल (५७). **असंयाज्याः**-असंयांज्याः-अल (५७)-जुना;

९. **योनंयोऽमृतंस्य**-योनंयोमृतस्य-अल (५७); **सर्वां**-अल (५७)-जुना; विश्वा-मैक्स-मु-आउ-ऋब्र. **पुण्यंगन्धाः**-अल (५७)-मैक्स-मु-आउ-ऋब्र-जुना. **शुद्धः**-शुद्धा-अल (५७)-मैक्स-मु-आउ-जुना-ऋ.ब्र; Kashikar records श्रद्धा as अल (?) -reading in his *khila*-edition. **गछामि**-अल (५७)-जुना; यचामि-आउ.

१०. = ५ का; **सुदीती**-सुदीतिं-अल (५७)-जुना; सुनीती-का; पुनीही-मु; पुनीती-ऋब्र-औंध. **सुहवा**- अल (५७); सह मा-का; सह without मा - आउ; **सुनीत्या**-अल (५७); समीच्या-का. **मोर्जयन्त्या**-तै.ब्रा. (१.४.८.६)-मैक्स-धसि; मूर्जयन्त्या-मु-ऋब्र; मृर्जयं-त्या-अल (५७).

११ = १ का; साम (१३००). **स्वस्त्ययंनीः**-स्वस्त्यंयनीः-अल (५७)

१२ = २ का. साम (१३०१)-**दिशन्तु**-अल (५७); दधन्तु-साम. **कामांत्समर्धयन्तु**-अल (५७); **देवैर्देवीः**-अल (५७); देवीर्देवैः-का-साम-तैब्रा-धसिं. **समाहिताः**-अल (५७)-ऋब्र-मैक्स-मु-जुना-आउ; **समाहृताः**-का-साम; **समाभृताः**-तैब्रा. ऋब्र.-धसिं.

१३ = ३ का. साम (१३०२)-**पवमानः पुनातु मा**-अल (५७)-जुना; पावमानीः पुनन्तु नः-साम; पावमान्यः पुनन्तु मां-मैक्स-मु-ऋब्र; पावमान्यः पुनन्तु मा-तै.ब्रा.-आउ-धसिं.

१४. = ४ का. **हिर...यं**-अल (५७) हिरण्मयं-तैब्रा-ऋब्र-मैक्स-मु-धसिं; हिरण्ययं-आउ. **पूतं ब्रह्म पुनातु मा**-अल (५७)-जुना; पुनीमहे-तैब्रा-ऋब्र-धसिं-मैक्स-मु-आउ.

१५. = ६ का. साम (१३०३), **स्वस्त्ययंनीर्यांभिः**-अल (५७)-मैक्स-मु-आउ.; स्वस्त्ययनी-स्ताभिः-साम.

१६. **पावमानं पितृँन्देवां°**-अल (५७)-बृहद्दे-मैक्स-आउ-जुना; पावमानीं पितृन्-मु.; पाव-मानी पितृं-अल (?); पावमानीः पितृन्-ऋब्र. **ध्यायेद्यश्च**-अल (५७)-मु-बृहद्दे.-मैक्स-आउ;

ध्यायेभ्यश्च-अल?-जुना-ऋब्र. **पितृंस्तस्योप**–अल (५७)-जुना-ऋब्र-मु-बृहद्दे; ऋषींस्तस्योप-मैक्स-आउ. **तिष्ठेत**–अल (५७)-जुना; वर्तेत-बृहद्दे-औंध; वर्ते तत्-ऋब्र-मैक्स-मु-आउ.

१७. **ऋषयस्तु**–अल (५७)-जुना; अथ ते वै-बृहद्दे. **तेपुः**-मैक्स-मु-आउ; तेपे-अल (५७)-जुना. **स्वर्ग-जिगीषवः**-का; सर्वेजिगीषिताः; जिग्री-जुना. सर्वजिगीषिमाः-अल (५७). **तपसस्तपसोऽग्र्यं तु**–अल (५७)-जुना; ततस्ते तपसोग्रेण-बृहद्दे; तपन्तस्तपसोऽग्रेण-औंध. **जपेत्**-अल (५७)-जुना; ऽब्रवीत्-मैक्स-मु-आउ-ऋब्र; ऽब्रुवत्-बृहद्दे-औंध.

१८. **सप्तजन्म**–अल (५७)-जुना-ऋब्र-आउ-मु; °**जन्मा**-मैक्स. **वेदपारगः**-अल (५७)-जुना-आउ; °पारगाः-ऋब्र-मैक्स-मु.

१९. **ऋचांश्चैव**–अल (५७)-ऋग्वि-ऋब्र-मु-आउ; ऋचश्चैव-मैक्स; ऋचां चैतत्-अल (?)-ऋचांश्चैतत्-जुना. **जपंश्चैव**-अल (५७)-ऋग्वि; जपांश्चैव-जुना; जपेन्मन्त्रं-मैक्स-मु-आउ-ऋब्र. **घोरं**-अल (५७); घोर-मु. **जयेत्**-अल (५७)-जुना-ऋग्वि; हरेत्-ऋब्र-मैक्स-मु-आउ.

२०. **पावमानं**-अल (५७)-जुना; पावमान्यः-बृहद्दे. **शुक्रं ज्योतिः**-अल (५७) ऋब्र-मैक्स-मु-आउ-जुना-बृहद्दे; शुक्रज्योतिः-अल ?. ऋषिंस्तस्यो-अल (५७)-ऋषींस्-मु-जुना-ऋब्र; पितृंश्च-मैक्स; पितृंस्-आउ; **तिष्ठेत**–अल (५७); तिष्ठे तत्-मैक्स -मु-ऋब्र-आउ.

आश्वसं. ९.११५.१-५ (= खिल. ३.१२)

१. = ३ का. **मंहीयतें**–मंहीयते-अल (५७); **सुकृंतकर्मभिः**–सुकृतंकर्म°–अल (५७).

२. **पंरमाव्यं**-परमाव्यं-अल (५७)-परमाप्यं-औंध. **अमधिंपतिः**-अल (५७); °मधिपतिं-ऋम्रं-जुना-औंध; अधिपति-आउ. **भावभावी**-पूना; भावमावि-अल (५७); भावभागी-ऋम्रं. **च योगींश्च**-अल (५७)-औंध; च यो गीश्च-पूना; वयो गीश्च-आउ; च योगी च-ऋम्रं. अल (५७) wrongly repeats 'यत्र तत्परमायं (व्यं) भूतानामधिपतिं भावभावि under bracket after इन्द्रोयेन्दो°'.

३ = २ का. **महात्मांनः**-महात्मानः-अल (५७)-मैक्स (१५)-मु-आउ (१४)-औंध-ऋम्रं-आश्वमंसं-जुना; महात्मनः-का. **सेन्द्रांश्च मरुद्गंणाः**-मरुद्गणा-अल (५७)-मैक्स-मु-आउ; °श्चेन्द्राश्च-जुना; सेन्द्राः सम°-का. For the metrical requirement of one

syllable सम° reading is preferable. **ब्रह्मा**-ब्रह्मा-अल (५७).

४ = १ का. **लोकाः**–अल (५७)-ऋम्नं-मैक्स-मु-आउ-जुना; लोक्याः-का. **तनूत्यजाः**-अल (५७)-ऋम्नं-मैक्स-मु-जुना; तनुत्यजाः-का-आउ. **ब्रह्म**-अल (५७); ब्रह्मा-ऋम्नं-जुना.

५. **गङ्गा**–गंगा-अल (५७). **यमुना**–चं यमुना चं-अल (५७)-जुना-मु; यमुना-मैक्स-आउ-औंध.

आश्वसं. १०.९.१० (= खिल. ३.१३.१)

In अल (५७) one *mantra* beginning with सस्रुषीस्तदपसो°, which is not found in *ṚV* X.9, is given in *Aṣṭaka* 7, *adhyāya* 6, *varga* 5, after X.9.9 as 10th *mantra* of the *ĀśvS.* This *mantra* is also found in अथर्व. ६.२३.१; वैसू. ४.१४; कौसू. ७.१४; मैक्स (२०)-आउ (१५)-आश्वमंस-आचं-संभा-औंध-जुना.

१०. **तदपसो**–तदपसो-अल (५७). **वरेण्यक्रतूर°**-अल (५७)-मैक्स-आउ-जुना-आचं-संभा; °क्रतु°- का-अथर्व. **आ देवीरवसे हुवे**-°मा देवीरवसे हुवे-अल (५७)-उद्गीथ-मैक्स-आउ-जुना-आचं-संभा; °रवसा-का-अपो देवीरुपह्वये-अथर्व.

आश्वसं. १०.७५.६ (= खिल. ३.१४)

In the *ĀśvS* one *mantra* beginning with सितासिते सरिते° which is not found in *ṚVŚ* X.75, is given in *Aṣṭaka* 8, *adhyāya* 3, *varga* 6, after 5th *mantra* affecting the serial number of the following *mantra*s and raising the total number to 10 in the *Nadī-Sūkta*. This *mantra* is also found in मैक्स (२१)-मु-आउ (१६)-जुना-आश्वमंस-औंध-ऋम्नं.

६. **सितासिते**-सितासिते-अल (५८); **यत्र संगे**-संगे-अल (५८); संगथे-मैक्स-मु-औंध-ऋम्नं-आउ; संगते-this reading is also found in some of the MSS utilized by Max Müller in his edition. **ये वै तन्वं१ वि सृजन्ति**-अल (५८); मैक्स (२१)-आउ (१६)-जुना-आश्वमंसं-औंध-ऋम्नं. Here the verb सृजन्ति should be compounded with prefix वि and accordingly would be accented and वि unaccented as the verb is syntactically connected with ये. But if this is the case *kampa svara* would not be there. A *kampa svara* takes place only if the independent *svarita* (here *jātya svarita*) is followed by *udātta* or another independent *svarita*. Thus the text should be विसृजन्ति. Or if ये is changed to ते then all

accentual problems would be solved. Then the text of 3rd *pāda* would be as ते वै तन्वं१ वि सृजन्ति धीराः. Or it would be an exeption to the general rules of the verbal accent.

आश्वसं. १०.८५.४८-५३ (= खिल. ३.१७)

In अल (५८) a group of 6 *mantras* (४८-५३) beginning with 'अविधवा भव वर्षाणि°', which is not found in *ṚVŚ* is given in *Aṣṭaka* 8, *adhyāya* 3 under one *varga* 29, after *varga* 28, thus raising the total number of *mantras* to 53 in the *Vivāha-Sūkta* (X.85) the total number of *vargas* to 29 in the 3rd *adhyāya*. of 8th *Aṣṭaka* of the *ĀśvS*. These *mantras* are also given in ऋम्रं-मैक्स(२२)-मु-आउ(१७)-आश्वमंसं-जुना. In का-only one *mantra* beginning with 'ध्रुवैधि पोष्या°' which according to *Bṛhdd* (7.137) constitutes the last *mantra* of the *sūkta* is given. This *mantra* is also found in अथर्व. १४.१.५२; शांगृ. १.१७; पागृ. १.८.१९; आपमं. १.८.९. The *mantras* are marked with accent signs, but not correctly.

४८. च यशस्वी–च शस्वी-अल (५८).

४९. लभेत्क्वचित्–अल (५८)-मैक्स-मु-आउ-आश्वमंसं; लभेः क्वचित्- ऋम्रं.

५०. हृदयानंदिनी-°नंदनी-अल (५८).

५३ = १ का. मह्यं-मह्य-अल (५८).

ध्रुवैधि-अल (५८); ममेयमस्तु-अथर्व. **पोष्या**-अल (५८)-अथर्व-आपमं-ऋम्रं-विप-मैक्स-मु-आउ; पोष्ये-पागृ-मंदी. मयि is absent in अथर्व. **प्रजावती**-अल(५८)-शांगृ-पागृ-आपमं-ऋम्रं-मंदी-विप-मैक्स (२२)-मु-आउ (१७)-आश्वमंसं; प्रजावति-अथर्व.

आश्वसं. १०.९५.१९ (= खिल. ३.१)

In the *ĀśvS* one *mantra* beginning with उदपप्ताम° which is not found in *ṚVŚ*, is given at the end of X.95.18 as 19th *mantra* of the *sūkta* and the 4th *mantra* of *varga*, that is, the last *mantra* of the *sūkta*, thus raising the total number of the *mantras* to 19 in *Pururavā-Urvaśī-Sūkta*. This *mantra* is also found in का-जुना.

१९. उदपप्ताम वसतेर्वयो यथा = *cf* उत्ते वयश्चिद्वसतेरपप्तन् (*ṚV* I.124.12; VI.64.6); प्राक्रमिषमुषसामग्रियेव (*ṚV* X.95.2b); **उदपप्ताम**–अल (५८); उदपप्तम-का. **(व)सथे**–अल (५८) scribal error; वसते-का. **रणन्त्वा**–अल (५८)-जुना-रिणन्त्वा-का. **परेह्या**

मे-अल (५८)-जुना; परेहि यामे-का. अयांश्यु:-अल (५८)-अयान्त्स्यु:-जुना; अयात्स्व:-का. **अयांसु:** emendation suggested by Kashikar. *Mantra* not marked with accent in अल (५८), but marked in का.

आश्वसं. १०.९७.२४ (= खिल. ३.२०.१)

In the *ĀśvS* one *mantra* beginning with यच्च कृतं which is not found in *ṚVŚ*, is given in *Aṣṭaka* 8, *adhyāya* 5, under *varga* 11 after X.97.23, thus raising the total number of *mantra*s to 24 in the *Oṣadhi-Sūkta*. This *mantra* is found in का.

२४. **यच्च कृतं**-अल (५८)-जुना-पूना; broken in का; यदचित्तम् - reading conjectured by Scheftelowitz. **यदेनश्चकृमा वयं**-अल (५८)° वासं ३.४५; लाश्रौ २०.१२.१२. ओषध(य)स्तस्मात्प(ा)न्तु-अल (५८); Not marked with accent in अल (५८), but marked in का.

आश्वसं. १०.१०३.१-१५ (= खिल. ३.२१.१-२)

In the *ĀśvS* two *mantra*s beginning with 'असौ या सेना°' which are not found in *ṚVŚ*, are given in *Aṣṭaka* 8, *adhyāya* 5, under *varga* 23 after *mantra* 13, thus raising the total number of *mantra*s to 15 this *sūkta*. These *mantra*s are also found in मैक्स (२३)-मु-आउ (१८)-जुना-ऋब्र (शान्तिपाठ:)-औंध-ऋमं-आश्वमंसं.

१४ = साम १८६०; अथर्व. ३.२.६; वासं १७.४७; आसू; मंदी. १५ = साम १८७१; अथर्व. ६.६७.२. अल (५८) not marked with accent.

१४. **अभ्यैति न ओजसा**-का-वासं-ऋमं-मैक्स-मु-आउ-जुना-आसू-मंदी-ऋब्र; **अभ्यैदि न ओजसा** -अल (५८); अभ्येति न ओजसा-साम; अस्मानैत्यभ्योजसा-अथर्व. **तां गूहत तमसापव्रतेन**° ऋवे ५.४०.६ : गूळ्हं सूर्यं तमसापव्रतेन. **गूह(त)**-अल (५८); गूहत-का; विध्यत-अथर्व. **यथामीषां**-अल (५८)-का-मैक्स-जुना; यथामीषा-ऋम-ऋब्र-मु; यथामी-वासं-आसू-मंदी; यथैतेषां-साम; यथेषां-अथर्व. **जानात्**-अल (५८)-का-साम-अथर्व-ऋमं-मैक्स-मु-आउ-जुना; जानन्-वासं-आसू-मंदी.

१५ **अन्धा अमित्रा भवता°**-अल (५८); मूढा अमित्राश्चरता°-अथर्व. °**शीर्षाणोऽहय इव**-

का-साम; °शीर्षाणा अहय इव-अल (५८)-ऋम्मं-मैक्स-मु-आउ-जुना-ऋब्र; °शीर्षाण इवाहयः-अथर्व. **अग्निदग्धानां**-अल (५८)-जुना-का; अग्निमूढानां-अथर्व; अग्निदग्धानामग्निमूळ्हानां-ऋम्मं-मैक्स-मु-आउ-ऋब्र; अग्निनुन्नानां-साम. **वरंवरं**-अल (५८) वरंवनम्-ऋब्र.

आश्वसं. १०.१०६.१२

In the *ĀśvS* one *mantra* beginning with हविर्भिरेके° which is not found in *ṚVŚ*, is given in *Aṣṭaka* 8, *adhyāya* 6, under *varga* 2, after X.106.11, thus raising the total number of *mantras* to 12 in this *sūkta*. This *mantra* is also found in मैक्स (२४)-मु-जुना-औंध and quoted in *Nir.* 1.11.

१२ = निरु. १.११. **सवन्ते**-अल (५८); सचन्ते-मु-जुना-अल (?) **नरकं**-अल (५८)-मैक्स (२४)-मु-जुना; नरके-औंध.

Mantra not marked with accent in अल (५८).

आश्वसं. १०.१२८ (= खिल ४.२.१)

In the *ĀśvS* one complete रात्रिसूक्त comprising 23 *mantras* beginning with 'आ रात्रि पार्थिवं रजः°' which is not found in *ṚVŚ*, is given in *Aṣṭaka* 8, *adhyāya* 7, under 4 *vargas* (15-18), after X.127.8, thus thereafter affecting the serial numbers of the following *sūktas* up to the end of the *Maṇḍala* and those of *vargas* up to the end of the 7th *adhyāya*. Most of the *mantras* are also found in ऋम्मं-मैक्स (२५)-मु-आउ (१९)-औंध-आश्वमंसं-पञ्चामृ-जुना, but with difference in number and order. In अल (५८) *mantras* are not marked with accent. First 4 *mantras* are marked with accent in का.

१ ° वास ३४.३२; अथर्व. १९.४७.१; निरु. ९.२९; पैप्पलाद ६.२०. **पितुरप्रायि धामभिः**-पितुर(:) प्रायि धामभिः-अल (५८); पितरः प्रायु धामभिः-मु-ऋब्र; पितरः प्रयुधामभिः-पैप्प. **बृहती वि**-अल (५८)-बृहतीव-पैप्प.

२ ° अथर्व १९.४७.३; पैप्प. ६.२०. **ये ते रात्रि**-अल (५८); एते रात्रे-पैप्प. **युक्तासो**-अल (५८); दृष्टारो-पैप; द्रष्टारो-अथर्व. **नवतिर्नव**-अल (५८)-मैक्स-मु-आउ-जुना-ऋब्र; नवतीर्नव-का. **सन्त्वष्टा**-अल (५८); सन्त्यष्टा-अथर्व; सन्त्वाष्टा-पैप्प. **सप्ततिः**-अल (५८); सप्ततीः-मु-ऋब्र.

३. **सर्वभूतनिवेशनीम्**–का emended as **सर्वभूतनिवेशनीम्**–वैप; **निशां**-अल (५८)-का-ऋम्रं- ऋब्र-जुना-मैक्स-मु-आउ; दिशां-पञ्चामृ.

४. **संवेशनीं**–अल (५८)-जुना; संवेशिनीं-अल (?). **संयमनीं**-अल (५८)-जुना; संयमिनीं-मु-अल (?); **ग्रहनक्षत्रमालिनीम्**–का; emended as **ग्रहनक्षत्रमालिनीम्** (वैप.)-अल(५८)-ऋब्र-मैक्स-आउ-अल(?)-जुना; गृह°-ऋम्र-पञ्चामृ.

५ = खिल ४.२.९. **अग्निचौरनिपातेषु सर्वग्रहनिवारणे**-अल (५८); अग्निचोरनिपातेषु दुष्ट-ग्रहनिवारणि दुष्टग्रहनिवारण्यों नमः-ऋब्र; अग्निचोरनिपातेषु दुष्टग्रहनिवारणे दुष्टग्रह-निवारिण्यों नमः-ऋम्रं; अग्निचोरनिपातेषु सर्वग्रहनिवारणे सर्वग्रहनिवारिण्यों नमः-आउ; अग्निचोरनिपातेषु सर्वग्रहनिवारिणि सर्वग्रहनिवारिण्यों नमः-मैक्स; अग्निचोरनिपाते च सर्वग्रहनिवारणे सर्वग्रहनिवारिण्यों नमः-अल?; अग्निचौरनिपातेषु सर्वग्रहनिवारणे-जुना; अग्निचोरनिपाते च सर्वग्रहनिवारणे दुष्टग्रहनिवारण्यों नमः-मु; अग्निचोरनिपाते न सर्वग्रहनिवारणे सर्वग्रहनिवारण्यों नमः-पञ्चामृ.

६ = ऋम्र १०. **नमस्कृत्वा**-अल (५८)-जुना; मोहयित्वा-ऋब्र. **तेषां नो अभयं कुरु**-अल (५८); तेषां मे अभयं कृणु-मैक्स; तेषां मे अभयं कुर्वों नमः-repeated ऋब्र ; ... कृण्वों नमः-मैक्स, repeated.

७. **वैरोचनीं**-अल (५८)-वैरोकिर्णीं-जुना. °**दीप्तिं**-अल (५८); दीप्तीं-जुना. **देवीं कुमारीमृषिपूजितां** तां-अल (५८); दैवीं कुमारीं ऋषिभिश्च पूजितां-जुना.

८ = ऋम्र. १५. **स्नापिता**-अल (५८); स्नपिता-आश्वमं-जुना. **चन्दनेनानुलेपिता**-अल (५८); चन्दनेन विलेपिता-औंध. बैल्वपत्रकृतामाला-अल (५८)-वैल्वपत्रकृता माला-ऋम्रं; बिल्वपत्रकृतापीडा-औंध.

९ =ऋम्रं. १६. **चोभयेभ्यो माभिरक्षितां**-अल (५८); °रक्षताम्-ऋम्रं; उभयेभ्योऽभिरक्ष मां-औंध.

१० = ऋम्रं. १७. **ऋग्वेदे स्तुतया**-अल (५८); या ऋग्वेदे स्तुता-औंध. **काश्यपेन उदा°**-अल (५८)-कश्यपेन-आश्वमंस.

११. = ऋम्रं. १८. **पिशाचासुरराक्षसैः**–अल (५८); पिशाचोरगराक्षसैः-औंध. **अरातीभय-मुत्पन्नं**–अल (५८); अरातीभय उत्पन्ने-औंध.

१२. = ऋम्रं १९. **राजद्वारे पथे**-अल (५८); गजद्वारेऽपथे-औंध. **गौतमी** -अल (५८); गौतमीं-

जुना. **दुरितं**–अल (५८), दुरिता–जुना. **सर्षदति**–अल (५८); scribal error for पर्ष°.

१३. = ऋमं. २०. **महद्भये**–अल (५८)–महाभये–औंध.

१४. = ऋमं २१. **य इमं स्तवं दुर्गायाः** – अल (५८); य इमं दुर्गास्तवं–औंध; परमं स्तव दुर्गायाः (?) –आश्वमंसं. **शृण्वन्ति च पतन्ति च**–अल (५८) scribal error पतंति for पठन्ति; शृण्वन्ति च जपन्ति च–औंध; पठन्ति च शृणोति च– ऋमं.

१६. = ऋमं २३. **अरोगी**–अल (५८); आरोगी–जुना. **सर्वं कामं त्वं ददासि**–अल (५८); सर्वकामित्वं ददाति– ऋमं; ददाति कामितं सर्वं–औंध; सर्वकाममित्वं ददाति (?)–आश्वमंसं. **कात्यायनि नमोस्तु ते**-once in अल (५८), twice in जुना

१७. ऋब्र ११. **केशीं वै**–अल (५८); केशिनीं– ऋब्र; **सा मां**–अल (५८)– ऋब्र; **सामेति वै** अल (५८); समां दिशां– ऋब्र. समा दिशा– ऋमं–मु; समां विशां–पञ्चामृ; समा निशा–मैक्स–आउ–औंध; समाहिषा–जुना. **देवी**–अल (५८)– ऋब्र; देवीं–पञ्चामृ. सर्वतः (२)–अल (५८); विश्वतः–जुना. **परिरक्षिति**–अल (५८); परिरक्षतु– ऋब्र.

१८. = ऋब्र ५.

१९ = ऋब्र ६. **तद्द्विजातीनां**–अल (५८)– ऋब्र; तद्विजाती°– ऋमं–मैक्स–मु–पञ्चामृ; त्वं द्विजाती°–आउ. **समुपाश्रिताः**–अल (५८); सोमपाश्रिताः– ऋमं– ऋब्र–पञ्चामृ–मैक्स–मु–आउ; सोमपैः श्रिता–आउ. **समुत्पन्नारा°**–अल (५८); समुत्पन्नामरा°–मु–पञ्चामृ.

२०. = ऋब्र ७. **देवि**–अल (५८); देवीं–पञ्चामृ. **प्रपद्यन्ते**–अल (५८)–आउ; प्रपद्यन्ति– ऋब्र. **स**–अल (५८); **सा**–मैक्स.

२१. = ऋब्र. १२; तैआ १०.१.६५; महानाउ ६.३. **तामग्निवर्णां**–अल(५८)– ऋब्र– ऋमं. **ज्वलन्तीं**–अल(५८); ज्व॒ल॒न्तीं (तैआ), ज्वलं॑न्ती (वैप)। **वैरोकिणीं**–अल(५८); वै॒रो॒च॒नीं (वैप)– ऋमं– ऋब्र–तैआ. **कर्मशतेषु**–अल (५८); क॒र्म॒फ॒लेषु (वैप)– ऋब्र; कर्मफलेन–पञ्चामृ. **सुतरसि**– ऋब्र– ऋमं–तैआ–महानाउ.; सु(त)रसि–अल (५८). It seems to be a scribal mistake for सुतरसि. 'सुतरसि तरसे नमः' repeated in all, but in तैआ it is once.

२२. = ऋब्र १३. **य इमं.** –अल (५८)– ऋब्र.– ऋमं; इमं–पञ्चामृ. Here यः in अल (५८) and others seems to be additional as metrically it is not required.

२३. = ऋब्र १४. **रात्रिः**–अल (५८)– ऋब्र.– ऋमं; **कुशिकः सोवरो**–अल (५८); कुशिकः

सौभरो-मैक्स-मु-आउ; कुशिकः सोभरो-ऋब्र; कुशिकसौभरो-पञ्चामृ; कुशिकसोभरो-ऋमं. **रात्रिस्तवं गायत्री**-अल (५८)-ऋमं; रात्रिस्तवो गायत्री-मैक्स-आउ. रात्रीसूक्तं-अल (५८); रात्रिर्वा भारद्वाजी रात्रिस्तवं गायत्रम्-मु-ऋब्र-पञ्चामृ; **रात्रिसूक्तं**-मु. **जपेन्नित्यं तत्कालमुप-पद्यते**–अल (५८)-ऋब्र.-ऋमं; जपन्नेव तं कालं प्रतिपद्यते-ऋग्वि; जपेन्नित्यं तत्कालमुपपद्यते न योनिं पुनरायाति सर्वपापैः प्रमुच्यते-औंध.

After these *mantra*s अल (५८) has following two *mantra*s under रात्रिसूक्त...

उलूकयातुं शिशुलूकयात हिश्वयातुमुत कांक यातु।

सुपर्णयातुमुत गृध्रयातु धृषदेव प्रमृण रक्ष इन्द्र॥

पिशंगभृष्टिमंभृणं पिशार्चिमिन्द्र सं मृण सर्वं रक्षो निबर्हय।

रात्रीसूक्तं समाप्तं॥

These two *mantra*s have no link with रात्रिसूक्त. The first and second *mantras* occur at *ṚV* VII.105(104).22 and *ṚV* I.133.5, respectively, with some variations. So these two *mantra*s have been excluded here from the रात्रिसूक्त.

आश्वसं. १०.१२९.१० (= खिल. ४.३.१)

In the *ĀśvS* one *mantra* beginning with अर्वाञ्चमिन्द्रम°, which is not found in *ṚVŚ*, is given in *Aṣṭaka* 8, *adhyāya* 7, under *varga* 16, thus raising the total number of *mantra*s in this *varga* to 5 and that to 10 in this *sūkta*. This *mantra* is also found in ऋमं-ऋब्र-मैक्स(२६)-मु-आउ (२०)-जुना-आश्वमंसं-प्र. In अल (५८) *mantra* is without accent marks. However, it is found with accent marks in का.

१० = तैसं ४.७.१४.४; काठसं. ४०.८०; तैब्रा. २.४.३.२; अथर्व ५.३.११; कौसू. १४०.६. **यज्ञं**–अल (५८)-अथर्व; हव्यं-औंध. **जुषस्वास्य**-अल (५८)-तैसं-तैब्रा-काठसं; जुषस्वेह–का; जुषस्वास्म–औंध; शृणोतु-अथर्व. **कुर्मो**-अल (५८)-तैसं-तैब्रा; कृण्मो-काठसं; कुल्मो-ऋमं-ऋब्र-मु-आउ-जुना-प्र. **मेदिनं**–अल(५८)-तैसं-काठसं-तैब्रा-औंध-मैक्स-मु-आउ-जुना-आश्वमंसं-प्र; वेदिनं-का. शृणोत्वस्माकमभूर्हर्यश्व मेदी-अथर्व.

आश्वसं. १०.१३०.१-११ (= खिल. ४.६.१-११)

One complete *sūkta,* called *Hiraṇya-Sūkta,* comprising 11 *mantra*s in *Aṣṭaka* 8, *adhyāya* 7, under 2 *varga*s (20-21), which is not found in *ṚVŚ,* is given after *ĀśvS* X. 129 (128). This *sūkta,* comprising all *mantra*s, is also found in ऋमं-ऋब्र-मैक्स (२७), आउ (२०)-मु-जुना-आश्वमंसं-प्रर-संकौ. In का only first 10 *mantra*s are given. *Bṛhadd* (8.45 : हिरण्यस्तुतिरायुष्यम्), *Ṛgvidhāna* (4.43) : आयुष्यमायुर्वर्चस्यं सूक्तं दाक्षायणं महत्), शांगृ (३.१), आश्वगृ (३.८.२१) and शांगृ refer to the existence of this *sūkta*. In ऋब्र and प्रर *ṛsi*, *chanda*s, *devatā* and *viniyoga* of this *sūkta* have been given as under—

'आयुष्यमिति सूक्तस्य सनकसनन्दनसनातनादय ऋषयः। हिरण्यं देवता। आद्याश्चतस्रो-ऽनुष्टुभः पञ्चमी त्रिष्टुप् षष्ठ्यनुष्टुप् सप्तमी शक्वरी अष्टमीनवम्यौ त्रिष्टुभौ दशम्यनुष्टुबेकादशी पंक्तिः। कण्ठे मणिधारणे विनियोगः'।

Some of the *mantra*s of this *sūkta* are found identical or partly identical in other printed Vedic texts, with some textual variations :

१. = वासं ३४.५०; हिगृ १.१०.६; आपमं २.८.४. **वर्चस्यं**–अल (५८)-का; वर्चस्यं सुवीर्यं - आपमं. **°मोद्भिदं**-अल (५८); मौद्भिदं in all other texts. **वर्चस्व जैत्राया**-अल (५८) - मु-ऋब्र-वासं-संकौ-प्रर-ऋमं; वर्चस्वज्जैत्राया-हिगृ-मैक्स-आउ-अल(?); वर्चस्व-ज्जैत्र्याया-आपमं. **विशतादिमां**–अल (५८)-ऋमं-ऋब्र-जुना-मु-संकौ; विशतादिमं-अल (?); विशतान्मां-आपमं-हिगृ; विशतादु माम्–का-वासं-मैक्स-आउ-प्रर.

२. **वाजि**–अल (५८)–का; वादि-आपमं. **सभासाहं**-अल (५८)–का; सत्रासाहं-आपमं. **समग्र**-अल (५८)-समग्रा-का-ऋब्र-ऋमं-जुना-मु-आउ; समृद्धीः-आपमं. **समाहिताः**- अल (५८); समाहृताः-का; समाभृताः-हिगृ.-आपमं.

३. **शुनमहं**-अल (५८)-ऋब्र-ऋमं; etc. **हिरण्यस्व**–अल (५८)-का-ऋमं-मु-जुना-संकौ; हिरण्ये स्व°-अल (?); हिरण्यस्य-आपमं-हिगृ. **पितुर्मानेव जग्रभ**–अल (५८)-ऋब्र-मु-जुना-संकौ; °नामेव जग्रभ-का-ऋमं-आउ-मैक्स-प्रर; **नामा ग्राभिणं**-हिगृ; नामग्र- भैषं-आपमं. **पूरुषु प्रियं**–अल (५८)-मैक्स-मु-आउ-ऋब्र-संकौ-प्रर; **पुरुषुप्रियं**-ऋमं; पूरिषुप्रियं–जुना; पुरुषप्रियं–का. The second half of the *mantra* differs in हिगृ and आपमं : तं मा हिरण्यवर्चसं करोतु पूरुषुप्रियम् (पुरुषु प्रियम्–हिगृ).

४. **सम्राजं च विराजं**–अल (५८)-का; विराजं च सम्राजं च-हिगृ. **चाभिष्टिर्या च मे ध्रुवा**-अल (५८)-का-ऋमं-ऋब्र-मैक्स-मु-आउ-प्र-संकौ.; चाभिष्टिर्यातवे ध्रुवा-अल (?)-जुना; चाभिष्टिर्या च नो गृहे-हिगृ; चाभिश्रीर्या च नो गृहे-आपमं. **या**-अल (५८); मा-अल (?). **मामिन्द्र सं सृज**-अल (५८)-का; मा संसृजामसि-हिगृ-आपमं; मामिन्द्र संमृज-प्र.

५. **पयातं**-अल (५८); प्रयातं-जुना-संकौ; **प्रजातं**-का. **जज्ञे**–का-ऋब्र-आउ; दध्रे-अथर्व; यज्ञे-अल (५८) and others. **य एनद्वेद स हि (इ)देनमर्हति**–अल (५८); इदेनदर्हति-का-ऋब्र-आउ-प्र; स इदेनमर्हति-ऋम-अथर्व-मैक्स-मु-जुना-संकौ. त्रिवेदमर्हति-अल (?). **यो**-अल (५८)-का; ये-अल (?).

६. **यद्दस्युहा**-अल (५८); यद्वृत्रहा-अथर्व-का. **वर्चस**-अल (५८)–का; वर्चस्य-अल (?).

७. = वासं ३४.५१. **°स्तरन्ति**-अल (५८)-का-वासं; सहन्ते-अथर्व. **प्रथमजं**-अल (५८)-का; प्रथमं-अल (?). **दाक्षायणा**-अल (५८)-का. दाक्षायणं-अथर्व-वासं-प्र. **दे(वे)षु**–अल (५८)–का; जीवेषु-अथर्व.

८. = वासं ३४.५२. **यदाबध्नन्**–अल(५८)-वासं-ऋमं-अथर्व-मैक्स-आउ-संकौ; यदाबध्नं -का-ऋब्र-प्र-मु-अल (?)-जुना. **सुमनस्यमानाः**-वासं-अथर्व-मैक्स-आउ; सुमनस्य-माना-अल (५८)-ऋमं-ऋब्र-मु-अल (?)-जुना प्र-संकौ. **तन्म आ**–अल (५८)-का-वासं; तत्ते-अथर्व; तन्न आ-मैक्स-मु-अल (?)-जुना-ऋब्र-संकौ-प्र; तदा-आउ. In second hemistich अथर्व has a different version: तत्ते बध्नाम्यायुषे वर्चसे बलाय दीर्घायुत्वाय शतशारदाय. **यथासन्**–अल (५८); यथासं-आउ; यथासम्-वासं.

९. = अथर्व १९.३३.२. घृतादुल्लुप्तं-का-अथर्व-मैक्स-आउ; घृतादुर्लुप्तं-अल (५८)-जुना-मु-ऋमं-ऋब्र-प्र-संकौ; घृतादुलुक्तं-प्र. **सुवर्णं**-पूना; सुपर्णं-अल (५८)-का; सुपर्णं seems to be a scribal mistake for सुवर्णं. **धारयिष्णुं**–अल (५८); धारयिष्णु-का; श्च्यावयिष्णुः–अथर्व. **ऋणक्**-अल (५८)–का; वृणक्-प्र; नुदन्-अथर्व. **सपत्नानधराँश्च**–का.-अथर्व; सपत्नाद(ध)रांश्च-अल (५८)–का; स्वपत्नाद्-अल (?). **कृण्वदा**–पूना; कृण्वमा-अल (५८)–का; कृण्वन्ना-जुना; कृण्वन्दर्भा-अथर्व.

It may be pointed out that the text of the *ĀśvS* is concerned with हिरण्यम् whereas the *Atharva*-text is a modification thereof keeping in view the *darbha* as the deity of the *sūkta* in which this *mantra* occurs.

अस्मान्वि वर्जय स्थानं-आउ; अस्माद्विबर्ह स्योनां-मैक्स; अस्मांद्विबर्हज स्योनां-अल (?)-जुना; अस्मान्निबर्हरस्येनां-औंध; अस्मन्नि बर्हीरस्योनम्-emendation suggested by Kashikar ['अस्मन्नि बर्हीरस्योनम्' (अस्मत् + नि + बर्हीः + अस्योनम्) इति शोधयितुमुचितम्-*khila* Word-Index under fn. 3. p. 34].

५. **इन्द्रः**-मैक्स-आउ-अल (?)-जुना; इन्द्र-अल (५८)-ऋग्मं-मु. वरुणस्त्वमभि-अल (५८); वरुणमभि°-मैक्स-मु-ऋग्ब्र-आश्वमंसं-जुना-औंध-पञ्चामृ. **शत्रवो निधनं**-मैक्स-आउ -ऋग्मं-आश्वमंसं -औंध-पञ्चामृ; शत्रवस्ते-अल (५८)-जुना; In taking text शत्रवस्ते one syllable is in excess from required number 8 for an *anuṣṭup* metre. **यातु**-अल (५८)-ऋग्मं; यान्तु-In all other texts. **जय त्वं**-अल (५८)-आउ-जुना; जयस्त्वं-मैक्स-मु-ऋग्मं.

६. **कपिलजटीं**-कपिलजटि-अल (५८); °जटिं-अल (?); जटीं-In all other texts. **वरुणं वशा ह्यग्ने**-अल (५८)-जुना; वशा ह्यग्नि-अल (?); वरुणं च वशाम्यग्रे-in all other texts. **पुत्राँश्च**-पुत्रश्च-अल (५८); पुत्रांश्च-मैक्स-आउ-ऋग्मं-आश्वमंसं-औंध-पञ्चामृ. **रक्षतु**-रक्षति-अल (५८); रक्षतु-in all other texts. 'मम पुत्रांश्च रक्षत्वों नमः'-Absent in अल (५८)-जुना.

'साग्र वर्षशतं . . . पशुपालय' (खिल. ४.७.७) *mantra*, found in other texts, is absent in अल (५८) and जुना.

७ = ८ खिल. **वातः**- अल (५८)-जुना; वायुः-in other texts. **प्रवायति**-अल (५८); प्लवायति-जुना. **तावज्जी°**-तवज्जो°-अल (५८). **तया सह**-अल (५८)-जुना. जया जय-in other texts.

८. This *mantra* is found only in अल (५८) and आश्वमंसं. **एकशफैर्हस्तिनोद्देशेन**-अल (५८); नोदेशेन-आश्वमंसं. **पृथिवी**-अल (५८). It may be emended as पृथिवीं.

९. **मेहनाकोऽपि**-अल (५८); नेहनाको न-अल (?); मेहनाको न-जुना; हि नाम न-मु; हि नाम नु-औंध हीनमनु-आउ; वीनामनु-पूना. **परेषामुपकारार्थम्**-°काराणां-अल (५८); यदेषामपकाराणां-जुना-अल (?); परेषामुपकारार्थं-In other texts. In all other texts 'एतां वैश्वानरीं सर्वदेव नमोऽस्तु ते' as an additional part of *mantra* is given.

In मैक्स-मु-ऋग्मं following one additional *mantra* is given which is absent in अल (५८)—

न चोरभयं न च सर्पभयं न च व्याघ्रभयं न च मृत्युभयम्।

यस्यापमृत्युर्न च मृत्युः स सर्वं लभते स सर्वं जयते॥ १०॥

आश्वसं. १०.१५५.१-९

In the *ĀśvS* one complete मेधासूक्त, comprising of 9 *mantra*s beginning with 'मेधां मह्यमङ्गिरसो°', which is not found in *ṚVŚ,* is given in *Aṣṭaka* 8, under 2 *varga* (10-11) after श्रद्धासूक्त (*ĀśvS* X.154 = *ṚVŚ* 151). The *Bṛhadd* (8.58) and the *Ṛgvidhāna* (4.71-72; 96-97), too, refer to the existence of this *sūkta* as under—

आग्नेयं श्रद्धया श्राद्धं मेधासूक्तमतः परम्। (*Bṛhadd.* 8.58)

श्रद्धासूक्तं जपेन्नित्यं श्रद्धाकामः समाहितः।

सर्वत्र लभते श्रद्धां मेधासूक्तं तथैव च॥ (*Ṛgvidh* 4.71-72)

मेधासूक्तेन चैवैनं पिष्टं व्रीहिमयं चरुम्।

मधुमिश्रं जातरूपं मेधावी तेन जायते॥ (*Ṛgvidh* 4.97)

This entire *sūkta* is also found in ऋमं-मैक्स (२९)-आउ (२२)-ऋब्र-जुना-मु-आश्व-मंसं-प्र-औध with some variations in the order of the *mantra*s and textual readings:

१ ° आपमं. २.४.५; १^{२} = वासं ३२.१५. **मेधां**-अल (५८); मेधां-का; emended as मेधां (वैप); मेधा-मु. **सप्त ऋषयो**-अल (५८) and other texts. सप्तर्षयो–का- ऋब्र.-आपमं; दहः-अल (५८) scribal mistake for ददुः. **मेधामिन्द्रश्चाग्निश्च**-अल (५८); मेधामिन्द्रश्च वायुश्च-वासं. **दधातु**-अल (५८)-का. **ददातु**–In other texts. **मे**–अल (५८)-वासं-आउ; ते-In other texts.

२ = तैआ १०.४०; आपमं.२.१२.१; आश्वगृ.१.१५.२; पागृ.२.४.८; मंब्रा.१.५.९; हिगृ.१.६. ४; ८.४; गोगृ. २.७.२१. **अश्विनो**-अल (५८), scribal mistake for °श्विनौ. **मे**–अल (५८)-का- ऋब्र-वासं-तैआ-पागृ-हिगृ; ते-In other texts. **वरुणो राजा**–अल (५८)-का- ऋमं- ऋब्र-आउ-मु-प्र-मैक्स; देवः सविता–वासं-आश्वगृ-पागृ-आपमं; इन्द्रो ददातु – तैआ-हिगृ. **मे**–अल (५८)-का-वासं-तैआ-हिगृ-वासं-आउ; ते–In other texts. **धत्तां**-अल (५८)-मैक्स-मु-जुना-तैआ-आश्वगृ-पागृ- ऋब्र-प्र-आउ-आपमं; धत्तं-का. **पुष्करस्त्रजा**-अल (५८)-का-प्र- ऋमं-मैक्स-मु; पुष्करस्त्रजौ- In other texts.

३ = तैआ १०.४१; आपमं २.४.६; हिगृ. १.८.४; मनाउ १६.६. **मेधा(म)प्सरसि**-अल (५८) a scribal mistake °धामप्स° for मेधाप्सं; मेधाप्सरस्सु-का-ऋमं; मेधा अप्सरस्सु-प्र; मेधाप्सरासु-In other texts; अप्सरासु च या मेधा-तैआ-आपमं-हिगृ. **यन्नरे**–यन्नरः-अल (५८) a scribal mistake for यन्नरे; **यन्मनः**-का-तैआ-प्रर-मैक्स-आउ-ऋमं-हिगृ; यन्मम-अल (?); यद्यशः-आपमं. **दैवी या मानुषी मेधा**-अल (५८)-का; दैवी मेधा मनुष्यजा-हिगृ. **मामा**–अल (५८)-का-आपमं-मु-आउ; माया-ऋमं-मैक्स-प्रर-अल (?)-जुना; मेधा-आउ. मां मेधा सुरभिर्जुषताम्-is the last *pāda* in तैआ-हिगृ. **इह**–का-आपमं; इमां-अल (५८)-मु-जुना-मैक्स-ऋब्र-प्रर; उ मां-आउ.

४. **°मे नोक्तं**–अल (५८); मेनोक्तं-In other texts; मेऽनूक्तं-का. **प्र द्रवतां**–अल (५८); तद्रमतां-का-प्रर-मैक्स-आउ; तद्रवतां-मु-जुना. **शकेयं यदनुद्रवे**–अल (५८); यदनुब्रुवे-का; शके अन्यदनु ब्रुवे-अल (?)-जुना. **निशामितं**-का; निशामतं-अल (५८)-ऋमं-प्रर-मैक्स-मु-ऋब्र-जुना; निशामनं-आउ. **निशामहै**-अल (५८)-मैक्स-ऋब्र-आउ-जुना; निशामये-का; नि शामयि-ऋमं-प्रर-मु; **मयि**-अल (५८)-का; महि-अल (?)-जुना. **श्रुतं**–अल (५८)-का; व्रतं-In other texts. **व्रतेन भूयासं**–अल (५८)-का; व्रतेषु भूयासं-ऋमं-ऋब्र-प्रर; प्रियेण भूयासं-मु-आउ-अल (?)-जुना-मैक्स.

The correct readings and accent emendations have been suggested in वैप : स्वरः ? प्रातिपदिक चेत् साधु स्यात्तर्हि तस. तत्स्वरश्चान्त्य एव द्र.। मूको तु भूयस्त्वेन जरिष्णु-इत्येव उप. समर्थयन्ति (तु MW.) पाठः स्याद्। आदि स्वरश्चेति विमृशवन्तु विमृशः (p. 72 fn h.).

५[१]= तैआ ७.४.१. **विचक्षणं**–अल(५८)-ऋमं-ऋब्र-जुना-आउ-प्रर; विचर्षण-तैआ. **मधुमद्दुहे**–का. **मधुदुहा**-अल (५८), मधुमद्दुहा-ऋब्र; मधमद्दुहां-मैक्स-ऋम-मु-आउ-प्रर; मधु-मत्तमा-तैआ-पागृ; मधुमद्रुहा-अल(?)-जुना. **अवृधम्**-अल(५८)-का; अवृद्धं-मैक्स-आउ-ऋब्र-ऋमं-मु-प्रर-अल (?)-जुना. **ब्रह्मण आणीः**–का; ब्रह्मण आणी-प्रर; ब्रह्मणानी-अल (५८) and in other texts ? **स्थ**–का-मैक्स-आउ; स्थः-अल (५८)-जुना-ऋमं-मु-ऋब्र-प्रर. **श्रुतं मे**–का-In all texts; शतं मे-अल (५८). शतं seems to be a scribal mistake for श्रुतं. **हासीत्**–अल (५८)-जुना; हासीः-का-प्रर-मैक्स-मु-आउ.

६. **देवीं**-अल (५८); देवी-का. **मनसा**–अल (५८); समनसां-मु; वाग्देवी मनसा-शांगृ. १.२४.

भूयासमपि वा चरिष्णुः–अल (५८); अजिराचरिष्णुः–का; अजिराजरिष्णुः–अल (?)–जुना; अजराजरिष्णुः-प्रर-मैक्स- ऋमं-आउ; अजराजरिष्णु- ऋब्र-मु.

The correct readings and accent emendations have been suggested in वैप: 'स्वरः? प्रातिपदिक चेत् साधु स्यात्तर्हि तस. तत्स्वरश्चान्त्य एव द्र.। मूको तु भूयस्त्वेन जरिष्णु-इत्येव उप. समर्थयन्ति (तु MW.) अजिराजरिष्णुः, अजराजरिष्णुः, अजराजरिष्णु, इत्येतेषां मध्यमो वोत्तमो वा पाठः स्याद्। आदिस्वरश्चेति विमृशन्तु विमृशः' (p. 72 fn h.)

७. = तैआ. १०.१; वासं ३२.१३; ऋसं १.१८.६.

८. = ९. का; -वासं ३२-१४ ° अथर्व ६.१०८.४². मैक्स-मु-आउ-प्रर- ऋब्र-जुना-औधः. **°चोपासते**–अल (५८); चोप आसते-प्रर. **तया मामद्य मेधया**–अल (५८); **तया मा मेधया मे**- ऋमं- ऋब्र-मु. **कुरु**-अल (५८), कृणु-अथर्व.

९ = ८. का; **मेधाव्यं१हं सुमनाः**–अल (५८); **मेधाव्यहं**-का- ऋमं-जुना-आउ-मैक्स- ऋब्र-प्रर; मेधाव्यं सुमनः-मु; मेधाव्यहं समनाः-अल (?). **श्रद्धामनाः**–अल (५८)-मैक्स-मु-आउ-जुना- ऋमं- ऋब्र-प्रर; श्रद्धामयाः-अल (?). **सत्यमतिः**–अल (५८)-का-मैक्स-मु- ऋमं-प्रर; सत्यमनाः-आउ; सत्यमुपः-अल (?)-जुना. **धारयिष्णुः**–अल (५८)-मु. **प्रवक्ता**–अल (५८); प्रयुक्ता- ऋमं-प्रर; प्रविक्ता-अल (?)-जुना. **अर्ये स्वधया**-अल (५८)-मैक्स-जुना; अस्येश्वर्या-का; अस्य स्वधया-आउ; अये स्वधया-प्रर; अस्मै शरया-औध. Kashikar suggests emendation as 'अस्यै स्वधया.

आश्वसं. १०.१७१.१-२८ (= खिल. ४.११.१-२८)

In the *ĀśvS* one complete मानससूक्त, beginning with 'येनेदं भूतं भुवनं'ऽ comprising 28 *mantras*, which is not found in the *ṚVŚ*, is given in *Aṣṭaka* 8, *adhyāya* 8, under 5 *vargas* (27-31), after the सपत्नघ्नसूक्त (*ĀśvS* X.170.(166).5); The *Bṛhaddevatā, Ṛgvidhāna, Manusmṛti, Agnipurāṇa* refer to the existence of this *sūkta* as under:

'ऋषभं मा' सपत्नघ्नं 'यनेद'मिति मानसम्। (*Bṛhadd.* ८.६९)

'येनेदमिति वै नित्यं जपेत नियतव्रतः।
समाधिं मनसस्तेन विन्दते नैव मुह्यति।' (*Ṛgvidh*. ४.१०४)

शिवसंकल्पसूक्तं पापहरम्। (*Manu* ११.२५१)

शिवसङ्कल्पजापेन समाधिं मनसो लभेत। (*AgniP.* २६०.७४)

'येनेदमि'ति वै जप्त्वा समाधिं विन्दते परम्। (*AgniP.* २५९.९३)

This *sūkta* is also found in ऋमं-ऋव्र-आसू-प्र-आश्वमंसं-का-औंध-म्यु-जुना and many other texts with great variations in number, order and readings. Following two *mantras* which are not found in अल (५८) and लंम्यु, are given in औंध-

आदित्यवर्णं तपसा ज्वलन्तं यत्पश्यसि गुहासु जायमानः।
शिवरूपं शिवमुदितं शिवालयं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥ १५॥

ओंकारं चतुर्भुजं लोकनाथं नारायणम्।
सर्वस्थितं सर्वगतं सर्वव्याप्तं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु॥ २२॥

१ = वासं ३४.४. **२** = वासं ३४.२. **४** = वासं ३४.५. **५** = वासं ३४.३. **६** = वासं ३४.६. **७** = वासं. ३४.१.

३ = खिल १०. **प्रतिरन्ति**–अल (५८)-प्र-लंम्यु; प्रचरन्ति-का; **यतो**–अल (५८)-प्र-लंम्यु; विप्रा-का-औंध. **मनसा**–अल (५८); **तानि हन्ति**–अल (५८). प्र-लंम्यु. कर्मणा च-का; कर्मणा वा-औंध. **यस्यान्वितमनु**–अल (५८)-लंम्यु-पूना; यस्यां त्वितमनु-प्र; संविदमनु-का; यस्त्वां दिशमनु-औंध.

४ = खिल. ५; वासं ३४.५

५ = खिल ३; वासं ३४.३

६. **ते(भी)शुभिर्वाजिन.**–अल (५८)- due to scribal mistake भी omitted.

७ = खिल ४ = वासं ३४.१ : तथैवैति-अल (५८)-का; तथैवेति-औंध. **ज्योतिरेकं**–*cf.* ऋसं. १.९३.४.

८ = खिल. १३ : **बभूव तदेवापि**– अल (५८)-लंम्यु; बभूव यद्देवा अपि-औंध; बभूवुर्ये देवा अपि-का. **जातवेदाः**–अल (५८), जातवेदः reading suggested by Scheftelowitz. **तदेवाग्नितपसो**–अल (५८); तदिवाग्निस्त-का; तदेवाग्निं-जुना; यदेवाग्र्यं-औंध. **ज्योतिरेकं**–अल (५८).

९. ° ऋसं. १०.१२१.५; वासं ३२.६-का-१२ : **येन**–अल (५८)-औंध; ये-का; 'यत्पर्वतः पृथिवी चान्तरिक्षं यत्पर्वताः प्रदिशो दिशश्च' is the first half of the *mantra* in लंम्यु

(MS No. Add 5351). **येनेदं**–अल (५८)–का; येनेदं सर्वं–औंध. **जगद्व्याप्तं**–अल (५८); जगत्याप्तं–का. **प्रजानां**–अल (५८)–का; प्रजानत–औंध.

१० = खिल ८ : **पञ्चपञ्चा दशतं**–अल (५८)–का; पञ्च पञ्चाशत:–औंध. **सहस्त्रं**–omited in अल (५८). **न्यर्बुदं**–अल (५८)–का; चार्बुदं–औंध. **अग्निचित्तेष्टकात्तं**–अल (५८); यज्ञचित्तेष्टकात्तं–का; °ष्टकाटं–औंध; Scheftelowitz suggested emendation as °ष्टकास्तच्छरीरं.

११. **ये मनो**–अल (५८)–का; ये मे–औंध. **ये दिव्या आपो य: सूर्यरश्मि:**–अल (५८)–लंम्यु; ये अन्तरिक्षे बहुधा चरन्ति–का; अन्तरिक्षं बहुधा कल्पयन्ति–औंध; **ये श्रोत्रं**–अल (५८)–का; श्रोत्रं च–औंध. **संचरन्तं**–अल (५८)–लंम्यु:; संचरन्ति–का–औंध.

१२ = खिल. ७ : **यदत्रि**–अल (५८); यदत्र–का. **नवनावमाद्यं**–अल (५८)–लंम्यु; नवनाभमाद्यं – का. **गुह्यं**–अल (५८)–लंम्यु; °गु broken in का. **दशं**–अल (५८) scribal mistake for दश.

१३ = ९ ° वासं ३१.१८[१]–१९[२]; तैआ. ३.१२.७; ३.१९.१; श्वे.उ. ३.८.९. **तमस: परस्तात्**–अल (५८)–का–वासं; तमसस्तु पारे–तैआ; तस्य योनिं परि पश्यन्ति धीरा:–अल (५८)–औंध–लंम्यु; text broken in का.

१४. **अचिन्त्यं**–अल (५८)–लंम्यु; अव्यक्तं–औंध. **च यत्**–अल (५८)–लंम्यु; शिवं–औध. **सूक्ष्मासूक्ष्म°**–अल (५८); सूक्ष्मात्सूक्ष्म°. लंम्यू–औंध.

१५. **विनाशयित्वा**–अल (५८)–लंम्यु; नास्ति शयित्वा–औंध. **तथैव**–अल (५८)–जुना–औध; तथैवा–लंम्यु.

१६. **प्रवाहो**–अल (५८)–लंम्यु; प्रवादो–औंध. **सर्वं वा इदं गुह्यं**–अल (५८)–लंम्यु; गुह्यं वा इदं सर्वं–औंध.

१७. **यच्च**–अल (५८)–जुना; यस्य–लंम्यु; **तत्परं**–अल (५८)–लंम्यु; यत्परं–जुना. **परतरं**–अल (५८); परतो–लंम्यु; परतरो–जुना.

१८. **परात्परतरो**–अल (५८)–लंम्यु; तत्परात्परतो–औंध. **ब्रह्म**–अल (५८)–लंम्यु; ब्रह्मा–औंध. **तत्परात्परतो ह्येऽष**–अल (५८)–लंम्यु; **परात्परतरं ज्ञानं**–औंध.

१९. **पुष्कलार्घ्यं**–अल (५८); **पुष्कलाद्यं**–लंम्यु; **पुष्करार्धं**–औधं.

२१. **वै**–अल (५८), लंम्यु; औंध om. **सर्वव्यापी महेश्वरात्**–अल (५८); °व्यापिमहे°–लंम्यु–

औधं; °व्याणी महेश्वरः **तद्विरुक्तं तथाद्वैश्यं**–अल (५८)–जुना; यद्विरुक्तं तथाद्व्यैश्यं–लंम्यु; तदुक्तं च यदाज्ञेयं–औंध.

२३. **पठ्यते ह्यज**–अल (५८)–लंम्यु; पठ्यतेऽनद–औंध. **अकायो निर्गुणोऽध्यात्मा**–अल (५८)–जुना; अकायो निर्गुणो ध्यात्वा–लंम्यु; अकार्यो निर्व्रणो ह्यात्मा–औंध.

२४ = खिल. २५–**कैलाशशिखराभासं**–अल (५८); कैलासशिखराभासाः–पूजा, शिकरावासं–भस्मजावालोप. (१.१); **हिमवद्गिरिसंस्थितं**–अल (५८); हि भवद्रिरि–लंम्युः, हिमवद्मिरिसंस्थिताः–पूना.

२५ = खिल. २४. **शंकरस्य शुभे गृहे देवतास्तत्र मोदन्ति**–अल (५८)–जुना; मोद्यन्ति–लंम्यु; गृहालयं देवतास्तत्र प्रमोदन्ते–औंध.

२६. **उत्पादितं**–अल (५८); उत्पातितं–लंम्यु.

२७. **इमं**–अल (५८)–लंम्यु; इदं–औंध. **सदा ध्यायन्ति**–अल (५८)–लंम्यु; सदाधीयन्ति–औंध. **ब्राह्मणाः**–लम्यु–औंध; आ ब्रह्मणाः–अल (५८); **परं मोक्षं गमिष्यन्ति**–अल (५८)–जुना; परमोक्षं गमिष्यन्ति–लंम्यु; परं मोक्षमाप्स्यन्ति–आंध.

२८ = ऋग्वे. ७.५९.१२.

आश्वसं. १०.१७४ (१६९).५-६ (= खिल. ४.१२.१-२)

In the *ĀśvS* a group of 2 *mantra*s, beginning with 'यासामूधश्चतुर्बिलम्', which is not found in *ṚVS,* is given in *Aṣṭaka* 8, *adhyāya* 8 under *varga* 34. These *mantra*s are also found in का–जुना–आश्वगृ.२.१०.६; आपश्रौ.७.१७.१; शांगृ.३.९.३ with some textual variants:

५ = खिल १ ° १४. **बह्वीः**–अल (५८)–का; अस्मिन्–आपश्रौ. **घृताच्यः**–अल (५८)–का–आश्वगृ–शांगृ; वयोवधः–आपश्रौ.

६. **मयोभुवः**–अल (५८)–जुना–आश्वगृ; मयोभुवं–का. **बिभ्रतीः** –अल (५८)–जुना–आश्वगृ. शांगृ. ३.७ : ऊर्जं बिभ्रतः; पिप्रतीः–का. **अक्षितं**–अल (५८)–जुना–आश्वगृ; अक्षितिं–का. **मयि**–अल (५८)–जुना–आश्वगृ; मम–का. **गोष्ठे**–अल (५८)–जुना–आश्वगृ; गोत्रे–का. **निवर्तध्वं**–अल (५८)–जुना; **निविशध्वं**–का–आश्वगृ. **भवाम्युत्तमः**–अल (५८)–का–आश्वगृ.; भवान्युत्तमः–जुना;

आश्वसं. १०.१८९(१८४).४-६ (= खिल. ४.१३.१-३)

In the *ĀśvS* 3 *mantra*s beginning with 'नेजमेष परा पत', which are not found in *ṚVŚ* are given in *Aṣṭaka* 8, *adhyāya* 8, under *varga* 50, raising the total number of

*mantra*s in this *varga* to 6. The *Bṛhadd* refers to the existence of these *mantra*s:

यद्विष्णुरिति सूक्तं तु वैश्वदेवं प्रचक्षत।

तस्मिन्त्स्वदारगर्भार्थमृषिराशास्त आशिषः।

परं तु नेजमेषेति गर्भार्थं वा तदुच्यते। (*Bṛhadd* 8.82.83)

These *mantra*s are also found in मागृ. २.१८.४; आश्वगृ. १.१४.३; शांगृ. १.२२; आपमं. १.१२.७, ४६; संकौ; प्रर; ऋब्र; आश्वमंसः; धसिं; मैक्स (३०); आउ (२२); जुना; मु, औंध with various readings.

४[२]. **गर्भमा**–अल (५८)–का–आपमं–बृहद्दे–ऋमं–मैक्स–मु–आउ.

५[१] ° अथर्व ५.२५.२[१]; **मह्युत्ताना**–अल (५८); मह्यमुत्ताना–मागृ.; मही भूतानां–अथर्व; मही तिष्ठन्ती–आपमं (१.१२.४). **त्वं**–अल (५८)–आपमं; तं–का. **धेहि**–अल (५८); धत्स्व–आपमं.

६. ° अथर्व ५.२५.१०–१३; **विष्णोः**–अल (५८)–का; विष्णो ? धातः–अथर्व. **श्रेष्ठेन**–अल (५८)–आपमं and others; श्रैष्ठ्येन–का. **अस्यां**–अल (५८); अस्या–अथर्व. **नार्या**–अल (५८)–अथर्व–मागृ; नार्यां–आपमं–का–ऋमं–मैक्स–मु–आउ. **पुत्रम्**–अल (५८)–का–अथर्व–मागृ; पुत्रान्–in other texts. **गवीन्यां**–अल (५८) and others; गवीन्योः–अथर्व. In the अथर्व. (5.25.10-13) there are four *mantra*s with only difference in opening *pāda*s, viz. धातः, त्वष्टः, सवितः and प्रजापते all in vocatives. According to the context विष्णो in the voc. sing. is preferable to विष्णोः in gen. sing.

आश्वसं. १०.१९२(१८७).६ (= खिल. ४.१४.१)

In the *ĀśvS* one *mantra* beginning with 'अनीकवन्तमूतये', which is not found in *ṚVŚ*, is found under *adhyāya* 8, *varga* 53, thus raising the number of *mantra*s to 6 in this *varga*.

6. This *mantra* is also found in आश्वश्रौ २.१८; आश्वमंसं, मैक्स (३१)–आउ (२४)–अल–जुना–मु. It may be pointed out that the refrain स नः पर्षदति द्विषः occurs at the end of all *mantra*s.

आश्वसं. १०.१९७.१–५ (= खिल. ५.१.१–५)

In the *ĀśvS* a group of 5 *mantra*s forming a *sūkta* called *Sāṁjñāna-Sūkta,* which

is not found in *ṚVŚ* is given under *varga* 58. The *Bṛhadd* (8.93) and *Ṛgvidh.* (4.126.127) refer to the existence of this *sūkta*. These *mantra*s are also found in ऋमं-मैक्स (३२)-आउ (२५)-मु-जुना-औंध and other texts like अथर्व-तैब्रा-तैआ-शब्रा-मैसं-शांब्रा-मागृ-आश्वगृ.-शांगृ-माश्रौ-निरु, with some textual variants.

२ ° अथर्व.७.५२.१; तैब्रा.२.४.४.६; संज्ञानं नः-अल (५८)-अथर्व-तैब्रा-ऋमं-आउ; संज्ञानं न-अल (५१)-जुना-मु; संज्ञानं वः-मैक्स-औंध. **स्वभ्यः**-अल (५८); स्वेभ्यः-अल (५१) -का-ऋमं-मैक्स-आउ; **स्वेभिः**-अथर्व; श्वेभ्यः-मु; स्वैः-तैब्रा. **संज्ञान-मरणेभ्यः**-अल (५८)-अल (५१)-का-ऋमं-मैक्स-आउ-मु. अल (५८). gives संज्ञानं twice संज्ञानं-सज्ञानम् which is scribal mistake; संज्ञानमरणेभिः-अथर्व; संज्ञानमरणैः-तैब्रा. **संज्ञानमश्विना युव°**–अल (५८)-अल (५१)-. **यछतां**–अल (५८)-अल (५१)-का-मु; यच्छतं-in other texts.

३ ° खिल. ३.१५.३२. **कक्षीवां**-अल (५८). **संवननं**-अल (५८)-अल (५१)-का-आउ-ऋमं-मु-जुना; संवननो-मैक्स. **अङ्गिरसामवेत्**-अल (५१)-का-आउ; अङ्गिरसामवें-मैक्स-अल (५८)-जुना; अङ्गिरसामवेत्- ऋमं-मु.; अङ्गिरसां भवेत्-औंध. **प्रियां समंजी-जनन्**-अल (५८)-अल (५१)-जुना-मैक्स-मु-औंध. प्रियां समवीवनन्-का; समची-चरन्- ऋमं.

४१ ° अथर्व ३.८.५१. **जानतां**–अल (५८)-अल (५१); सं व्रता-अथर्व. **समाकूतीर्**–अल (५८)-अल(५१)-जुना-अथर्व; समाकूतिर्-मैक्स-मु- ऋमं-आउ; समाकूतिं-का. नमामसी - अल (५८) syllable सी is a scribal mistake for-सि; **मनामसि**-का-मु-अल (५१) - जुना-मैक्स. नमामसि-अथर्व-आउ; **जनः**–अल (५८); दनः- ऋमं; नसः-मु; मनः-औंध. **तं**-अल (५८); सं-औंध.

५ = तैसं. २.६.१०.२; तैब्रा. ३.५.११; तैआ. १.९.७; शब्रा. १.९.१.२६-२८; मैसं. ४.१३.१०; शांब्रा १.५; ३.८; मागृ १.५.६; २.१५.१६; आश्वगृ. ३.५.९; शांगृ. ४.५.९; १.१४.२१; माश्रौ. १.३.४; cf वैसू. १३.३; निरु. ४.२१; पञ्चामृ; शांम; संकौ; ऋब्र; संभा. **यज्ञपंतये**-अल (५१)–का-यज्ञपितये-अल (५८). This *mantra* is absent in ऋमं-मु-औंध.

आश्वसं. १०.१९८.१-३ (= खिल. ५.२.१-३)

In the *ĀśvS* a group of 3 *mantra*s beginning with 'नैर्हस्त्यं सेनादरणं', which is not found in *ṚVŚ*, is given in *adhyāya* 8, under *varga* 59. The *Bṛhadd.* 8.94 : यत्तु नैर्हस्त्यं तत्सपत्नीनिबर्हणम् and the *Ṛgvidhāna* 4.124 : 'सेनादरणमेतत्स्यान्नैर्हस्त्यमिति शौनकः' refer to the existence of this *sūkta*. These *mantra*s are also found in अथर्व-ऋग्मं-मु-का-जुना-औंध with some textual variations.

१. = अथर्व ६.६६.१-३. **नैर्हस्त्यं**–अल (५८); नैर्हस्त्यं-का; नैर्हस्त्यं (वैप.); नैर्हस्त्ये-अल (५[१]); *cf.* अथर्व. ६.६६.२[२]: निर्हस्तः. **परि वर्त्मेव**-का; **परि वर्त्मे तु**–अल (५[१])-अल (५८); **तेनामित्राणां**–अल (५८)-का; तेनाविप्राणां-जुना. **बाहून्**–अल (५[१])-अल (५८)-का-जुना; परिवर्त्मान्येषां-अल (५[१])-अल (५८)-का.

२[१]° अथर्व ६.६७.१[१]. **परि वर्त्मानि** सर्वतः-अथर्व. **च सस्रतुः**-अल (५८)-जुना-मु-अथर्व; च सस्रुतः-अल (५[१]); चक्रतुः–का; नु यच्छतु-ऋग्मं. **अग्निदग्धानामग्निगूळ्हानां**-अल (५८)-ऋग्मं-मैक्स; अग्निमूढानां–अथर्व (६.६७.२[२]); अग्निदग्धानामग्नि-मूळ्हानां-अल (५[१])-जुना.

३° अथर्व ६.६७.३. **ऐषु-नह्य**-अल (५[१])-अल (५८)-का-अथर्व. **वृषाजिनं**-अल (५[१])-अल (५८)-अथर्व and in other texts; विषादनं-का. **भयं यथा**–अल (५८); भियं यथा-जुना; धियं यथा-का-मु-अल (५[२]); हि प्रियं यथा-ऋग्मं; भियं कृधि-अथर्व. **पराँ**–अल (५[१])-अल (५८)-औंध; परां-जुना-मु; पराङ् -अथर्व-का. **अमित्राँ**–अल (५[१])-अल (५८)-का-ऋग्मं; अमित्रां-मु-जुना; अमित्रा-अल (५[१]); अमित्र-अथर्व. **एजतु**–अल (५८); एषत्व-अल (५[१])-अथर्व. **गौरपेजतु**–अल (५८)-गौरुपेजतु-का-जुना-ऋग्मं; गौरुपाजतु-मु; गौरुपेषतु-अथर्व; गौदुपेजतु-अल (?).

आश्वसं. १०.१९१.१-७ (= खिल. ५.३.१-७)

In the *ĀśvS* a group of 7 *mantra*s, forming a complete *sūkta* beginning with 'प्राध्वराणां पते वसो°' which is not found in *ṚVŚ*, is given in *adhyāya* 8 under 2 *varga*s (60-61). The *Bṛhadd* 8.94 : संसमित् प्राध्वराणां चेत्याग्नेय्यावेव ते स्मृते refers to the existence of this *sūkta*. These *mantra*s are also found in ऋग्मं-मु-औंध with some textual variations.

१. **होतर्वरेण्यकतो**–अल (५[१]). **होतर्व(रे)ण्यक्रतो**–अल (५८)-ऋग्म-मु-औंध; omission of syllable रे is a scribal mistake. **गायत्रमुच्यते**° ऋसं. ८.३८.१०; ऋच्यते (wrongly

recorded as ऋद्यतो)-अल (५¹)-अल (५८). **प्रजाकाम उत**-अल (५¹)-अल (५८)-ऋप्मं-मु-औंध-जुना; प्रजाकामोत (प्रजाकाम:+उत)-का. **महद्ब्रह्मैकमक्षरं**-अल (५८)-का; महद्ब्रह्मैकमक्षरं-का-ऋप्मं; जुना; सह°-मु-औंध.

३° तैआ १.९.६ : **भूतकृतो**-अल (५¹)-अल (५८)-का-ऋप्मं-जुना; भूतकृतं-तैआ-मु-औंध. **महऋषिमस्य**-अल (५८); महर्षिम°.-तैआ. **जमदग्निमकुर्वत**-अल (५¹)-अल (५८)-का-तैआ-ऋप्मं; जमदग्निरकुर्वत-मु-औंध.

४° तैआ १.९.६; अथर्व ८.९.१९. सप्त छन्दांसि चतुरुत्तराणि-अथर्व. **प्यायते**-अल (५¹)-अल (५८)-का. **छन्दोभिश्चतुरुत्तरैः**-अल (५¹)-अल (५८)-तैआ; चतुरक्षरैः-ऋप्मं. **राज्ञः**-अल (५¹)-अल (५८)-तैआ-जुना; राज्ञा-का-ऋप्मं; राजा-मु-औंध. **भक्षेण**-अल (५¹)-अल (५८)-का-जुना-मु-औंध; दक्षेण-ऋप्मं; तृप्तासः-तैआ. **वीर्यावता**-अल (५८)-तैआ-ऋप्मं-औंध-जुना; वीर्याता-अल (५¹), but corrected as वीर्यावता; वीर्यावतां-मु; वीर्यवतां-का. **सत्या नः प्रदिशो दिशः**-अल (५¹)-अल (५८)-ऋप्मं-मु-जुना-औंध; not found in other texts.

५. **ददृशे**-अल (५¹)-अल (५८)-का-ऋप्मं-जुना; ददृश्रे-मु-औंध. **परोगुहा**-अल (५¹)-अल (५८)-मु-जुना-औंध; पुरोगुहा-ऋप्मं. **तदृषिः**-अल (५¹)-अल (५८)-का-ऋप्मं-जुना; यदृषिः-मु-औंध. **कश्यपः**-मु-औंध; कश्यप-अल (५¹)-अल (५८)-का-जुना-ऋप्मं.

६° वासं ३.६२; शांगृ १.२८; हिगृ. १.९.६; खागृ. २.३.२१; मागृ. १.१.२४; पागृ. १.१६.७; २.१.१५; मंब्रा. १.६.८; ऋब्र; आपमं; मंदी; आसू. ६¹. अथर्व. ५.२८.७. **देवानां**-अल (५¹)-अल (५८); देवेषु-वासं. **तन्मे अस्तु त्र्यायुषम्**-ऋप्मं-मु-आपमं-अल (५¹)-औंध. अल (५¹)-अल (५८) om; तन्नो-का-वासं; 'सर्वमस्तु शतायुषं बलायुषम्'-मु-औंध; 'शतायुषं बलायुषम्'-ऋप्मं; not given in अल (५¹) and अल (५८).

आश्वसं. १०.२००.१-१२ (= खिल. ५.४.१-११)

In the *ĀśvS* a complete *sūkta* consisting of 12 *mantra*s in two groups called *Mahānāmnī* (1-9) and *Puriṣapad* (10-12) followed by salutation to *Brahman*, Agni, Pṛthivī, Oṣadhis, Vāk, Vācaspati and Viṣṇu in one *mantra* (13) is given at the end of the *ĀśvŚ* under 3 *varga*s (62-64), making a concerrence of 64 *adhyāya*s in the whole *Saṁhitā* and 64 *varga*s in the last *Aṣṭaka*. Most of the *mantra*s are found in Vedic texts **१-९.** साम १-१०; आश्वश्रौ. ७.१२.१०; ऐआ. ४.१-९; शांश्रौ. १०.६.१८; षब्रा. ३.११;

शांब्रा. २३; खिल ५.४ with variants in number and readings.

१. **शिक्षा शचीनां पते**–अल (५¹)-अल (५८); शिक्षा शचीनां पते-का; **अनुशंसिषो**–अल (५८)-का-अल (५¹).

२. **°भिष्टिभिः**–अल (५¹)-अल (५८); °भिष्टिभिः स्वान्नांशुः-साम (२). **प्रचेतन प्रचेतय** – अल (५¹)-अल (५८)-प्रचेतन-का; प्रचेतनः-जुना; प्रचेतन प्रचेतयेन्द्र द्युम्नाय-साम (२)-एवा हि शक्र-अल (५¹)-अल (५८); साम. It is the first *pāda* of साम ६.४२.

३. **वज्रिन्नृञ्जसे**–अल (५¹)-का; **न्नंजसे**–अल (५८).

४. **राये**–अल (५¹)-अल (५८)-का-साम-जुना; रायः-ऐआ. **भुवो**–अल (५¹)-अल (५८); भवो-साम.

५. **मघोनां**–अल (५¹)-अल (५८), मघोनां अंशुर्न शोचिः-साम; मघोनामꣳ शुर्न°-(सात°). **चिकित्वाँ**–अल (५¹)-अल (५८)-जुना. **तमु**–अल (५¹)-अल (५८)-का-साम. **स्तुषे वशी**-अल (५८)-का; ऐआ-जुना; स्तुहि ईशे-साम.

६. **जेतारमपराजितम्**-अल (५¹)-अल (५८) ° ऋसं. १.११.२. **स नः पर्षदति**–अल (५¹)-अल (५८); **स्वर्षदति**-साम (६). **क्रतुश्छन्दः**-साम; क्रतुछन्द-अल (५८).

७. **इन्द्रं धनस्य सातये** = ऋसं ८.३.५; अल (५¹)-अल (५८). **पर्षदति**–अल (५¹)-अल (५८); स्वर्षदति-साम. **स्त्रिधः**-अल (५¹); स्त्रधः-अल (५८); द्विषः-साम.

८. **अद्रिवः**–अल (५¹)-अल (५८); अद्रिवोंऽशुर्मदाय-साम. **शश्वत**-अल (५¹)-अल (५८)-का. **ईशे**–अल (५¹)-अल (५८)-का-ऐआ; वशी-साम. **पूर्द्धि**-अल (५¹)-अल (५८); पूर्तिः-का-साम.

९. **सन्यसे**–अल (५¹)-अल (५८)-का; सन्यसे-जुना; संन्यसै-साम-ऐआ. **समन्येषु ब्रवावहै** =ऋसं. १.३०.६; अल (५¹)-अल (५८); समर्येषु ब्रवावहै-साम; समन्येषु ब्रवामहै-(?). **सखा सुशेवो अद्वयाः**=ऋसं १.१८७.३. **अद्वयाः**–अल (५¹)-अल (५८)-जुना-ऐआ; अद्वयुः-साम.

१०. एवा ह्ये३वा एवा ह्यग्ने। एवा हीन्द्र। एवा हि पूषन्। एवा हि देवाः-अल (५¹)-अल (५८)-जुना.

११. Not found in साम. **विश्वथ**–अल (५८)-का; विश्वध-ऐआ.

१२. **देवेद्धं**-देवेद्ध-अल (५¹).

प्रथमो भागः

(मण्डलानि १-५)

॥ ॐ ॥

आश्वलायनशाखीया ऋग्वेदसंहिता

प्रथमं मण्डलम्

॥ अथ प्रथमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥

[१] [९ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। अग्निः। गायत्री।]

॥ ॐ ॥ अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारं रत्नधातमम् ॥ १ ॥

ॐ अग्निम्। ईळे। पुरःऽहितम्। यज्ञस्य। देवम्। ऋत्विजम्। होतारम्। रत्नऽधातमम् ॥ १ ॥

अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्यो नूतनैरुत। स देवाँ एह वक्षति ॥ २ ॥

अग्निः। पूर्वेभिः। ऋषिऽभिः। ईड्यः। नूतनैः। उत। सः। देवान्। आ। इह। वक्षति ॥ २ ॥

अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम् ॥ ३ ॥

अग्निना। रयिम्। अश्नवत्। पोषम्। एव। दिवेऽदिवे। यशसम्। वीरवत्ऽतमम् ॥ ३ ॥

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्देवेषु गच्छति ॥ ४ ॥

अग्ने। यम्। यज्ञम्। अध्वरम्। विश्वतः। परिऽभूः। असि। सः। इत्। देवेषु। गच्छति ॥ ४ ॥

अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यश्चित्रश्रवस्तमः। देवो देवेभिरा गमत् ॥ ५ ॥ [१]

अग्निः। होता। कविऽक्रतुः। सत्यः। चित्रश्रवःऽतमः। देवः। देवेभिः। आ। गमत् ॥ ५ ॥

यदङ्ग दाशुषे त्वमग्ने भद्रं करिष्यसि। तवेत्तत्सत्यमङ्गिरः ॥ ६ ॥

यत्। अङ्ग। दाशुषे। त्वम्। अग्ने। भद्रम्। करिष्यसि। तव। इत्। तत्। सत्यम्। अङ्गिरः ॥ ६ ॥

उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि ॥ ७ ॥

उप। त्वा। अग्ने। दिवेऽदिवे। दोषाऽवस्तः। धिया। वयम्। नमः। भरन्तः। आ। इमसि ॥ ७ ॥

राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानं स्वे दमे ॥ ८ ॥

राजन्तम्। अध्वराणाम्। गोपाम्। ऋतस्य। दीदिविम्। वर्धमानम्। स्वे। दमे ॥ ८ ॥

स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये ॥ ९ ॥ [२]

सः। नः। पिताऽइव। सूनवे। अग्ने। सुऽउपायनः। भव। सचस्व। नः। स्वस्तये ॥ ९ ॥

[२] [९ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। १-३वायुः, ४-६ इन्द्रवायू, ७-९ मित्रावरुणौ। गायत्री।]

वायवा याहि दर्शतेमे सोमा अरंकृताः। तेषां पाहि श्रुधी हवम्॥ १॥

वायो इति। आ। याहि। दर्शत। इमे। सोमाः। अरं॰कृताः। तेषाम्। पाहि। श्रुधि। हवम्॥ १॥

वाय उक्थेभिर्जरन्ते त्वामच्छा जरितारः। सुतसोमा अहर्विदः॥ २॥

वायो इति। उक्थेभिः। जरन्ते। त्वाम्। अच्छ। जरितारः। सुत॰सोमाः। अहः२विदः॥ २॥

वायो तव प्रपृञ्चती धेना जिगाति दाशुषे। उरूची सोमपीतये॥ ३॥

वायो इति। तव। प्र॰पृञ्चती। धेना। जिगाति। दाशुषे। उरूची। सोम॰पीतये॥ ३॥

इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरा गतम्। इन्दवो वामुशन्ति हि॥ ४॥

इन्द्रवायू इति। इमे। सुताः। उप। प्रयः२भिः। आ। गतम्। इन्दवः। वाम्। उशन्ति। हि॥ ४॥

वायविन्द्रश्च चेतथः सुतानां वाजिनीवसू। तावा यातमुप द्रवत्॥ ५॥ [३]

वायो इति। इन्द्रः। च। चेतथ। सुतानाम्। वाजिनीवसू इति वाजिनी॰वसू।

तौ। आ। यातम्। उप। द्रवत्॥ ५॥

वायविन्द्रश्च सुन्वत आ यातमुप निष्कृतम्। मक्षि्वं१त्था धिया नरा॥ ६॥

वायो इति। इन्द्रः। च। सुन्वतः। आ। यातम्। उप। निः२कृतम्। मक्षु। इत्था। धिया। नरा॥ ६॥

मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम्। धियं घृताचीं साधन्ता॥ ७॥

मित्रम्। हुवे। पूत॰दक्षम्। वरुणम्। च। रिशादसम्। धियम्। घृताचीम्। साधन्ता॥ ७॥

ऋतेन मित्रावरुणावृतावृधावृतस्पृशा। क्रतुं बृहन्तमाशाथे॥ ८॥

ऋतेन। मित्रावरुणौ। ऋत॰वृधौ। ऋत॰स्पृशा। क्रतुम्। बृहन्तम्। आशाथे इति॥ ८॥

कवी नो मित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया। दक्षं दधाते अपसम्॥ ९॥ [४]

कवी इति। नः। मित्रावरुणा। तुवि॰जातौ। उरु॰क्षया। दक्षम्। दधाते इति। अपसम्॥ ९॥

[३] [१२ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। १-३ अश्विनौ, ४-६ इन्द्रः, ७-९ विश्वे देवाः, १०-१२ सरस्वती। गायत्री]

अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्पाणी शुभस्पती। पुरुभुजा चनस्यतम्॥ १॥

अश्विना। यज्वरीः। इषः। द्रवत्पाणी इति द्रवत्॰पाणी। शुभः। पती इति। पुरु॰भुजा। चनस्यतम्॥ १॥

अश्विना पुरुदंससा नरा शवीरया धिया। धिष्ण्या वनतं गिरः॥ २॥

अश्विना। पुरु॰दंससा। नरा। शवीरया। धिया। धिष्ण्या। वनतम्। गिरः॥ २॥

दस्रा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः। आ यातं रुद्रवर्तनी॥ ३॥

दस्रा। युवाकवः। सुताः। नासत्या। वृक्त॰बर्हिषः। आ। यातम्। रुद्रवर्तनी इति रुद्र॰वर्तनी॥ ३॥

इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः। अण्वीभिस्तना पूतासः॥ ४॥

इन्द्र। आ। याहि। चित्रभानो इति चित्र॰भानो। सुताः। इमे। त्वा॰यवः। अण्वीभिः। तना। पूतासः॥ ४॥

इन्द्रा याहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः। उप ब्रह्माणि वाघतः॥ ५॥

इन्द्र। आ। याहि। धिया। इषितः। विप्र॰जूतः। सुत॰वतः। उप। ब्रह्माणि। वाघतः॥ ५॥

इन्द्रा याहि तूतुजान उप ब्रह्माणि हरिवः। सुते दधिष्व नश्चनः॥ ६॥ [५]

इन्द्र। आ। याहि। तूतुजानः। उप। ब्रह्माणि। हरि॰वः। सुते। दधिष्व। नः। चनः॥ ६॥

ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आ गत। दाश्वांसो दाशुषः सुतम्॥ ७॥

ओमासः। चर्षणि॰धृतः। विश्वे। देवासः। आ। गत। दाश्वांसः। दाशुषः। सुतम्॥ ७॥

विश्वे देवासो अप्तुरः सुतमा गन्त तूर्णयः। उस्राइव स्वसराणि॥ ८॥

विश्वे। देवासः। अप्॰तुरः। सुतम्। आ। गन्त। तूर्णयः। उस्राःऽइव। स्वसराणि॥ ८॥

विश्वे देवासो अस्रिध एहिमायासो अद्रुहः। मेधं जुषन्त वह्नयः॥ ९॥

विश्वे। देवासः। अस्रिधः। एहि॰मायासः। अद्रुहः। मेधम्। जुषन्त। वह्नयः॥ ९॥

पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती। यज्ञं वष्टु धियावसुः॥ १०॥

पावका। नः। सरस्वती। वाजेभिः। वाजिनी॰वती। यज्ञम्। वष्टु। धिया॰वसुः॥ १०॥

चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम्। यज्ञं दधे सरस्वती॥ ११॥

चोदयित्री। सूनृतानाम्। चेतन्ती। सु॰मतीनाम्। यज्ञम्। दधे। सरस्वती॥ ११॥

महो अर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना। धियो विश्वा वि राजति॥ १२॥ [६] {१}

महः। अर्णः। सरस्वती। प्र। चेतयति। केतुना। धियः। विश्वा। वि। राजति॥ १२॥

[४] [१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। इन्द्रः। गायत्री।]

सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे। जुहूमसि द्यविद्यवि॥ १॥

सुरूप॰कृत्नुम्। ऊतये। सुदुघाम्ऽइव। गो॰दुहे। जुहूमसि। द्यवि॰द्यवि॥ १॥

उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब। गोदा इद्रेवतो मदः॥ २॥

उप। नः। सवना। आ। गहि। सोमस्य। सोम॰पाः। पिब। गो॰दाः। इत्। रेवतः। मदः॥ २॥

अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम्। मा नो अति ख्य आ गहि॥ ३॥

अथ। ते। अन्तमानाम्। विद्याम। सु॰मतीनाम्। मा। नः। अति। ख्यः। आ। गहि॥ ३॥

परेहि विग्रमस्तृतमिन्द्रं पृच्छा विपश्चितम्। यस्ते सखिभ्य आ वरम्॥ ४॥

परा। इहि। विग्रम्। अस्तृतम्। इन्द्रम्। पृच्छ। विपः॰चितम्। यः। ते। सखि॰भ्यः। आ। वरम्॥ ४॥

उत ब्रुवन्तु नो निदो निरन्यतश्चिदारत। दधाना इन्द्र इद्दुवः॥ ५॥ [७]

उत। ब्रुवन्तु। नः। निदः। निः। अन्यतः। चित्। आरत। दधानाः। इन्द्रे। इत्। दुवः॥ ५॥

उत नः सुभगाँ अरिर्वोचेयुर्दस्म कृष्टयः। स्यामेदिन्द्रस्य शर्मणि॥ ६॥

उत। नः। सु॰भगान्। अरिः। वोचेयुः। दस्म। कृष्टयः। स्याम। इत्। इन्द्रस्य। शर्मणि॥ ६॥

एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं नृमादनम्। पतयन्मन्दयत्सखम्॥ ७॥

आ। ईम्। आशुम्। आशवे। भर। यज्ञ॰श्रियम्। नृ॰मादनम्। पतयत्। मन्दयत्॰सखम्॥ ७॥

अस्य पीत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामभवः। प्रावो वाजेषु वाजिनम्॥ ८॥

अस्य। पीत्वा। शतक्रतो इति शत॰क्रतो। घनः। वृत्राणाम्। अभवः। प्र। आवः। वाजेषु। वाजिनम्॥ ८॥

तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो। धनानामिन्द्र सातये॥ ९॥

तम्। त्वा। वाजेषु। वाजिनम्। वाजयामः। शतक्रतो इति शत॰क्रतो। धनानाम्। इन्द्र। सातये॥ ९॥

यो रायो३वनिर्महान्त्सुपारः सुन्वतः सखा। तस्मा इन्द्राय गायत॥ १०॥ [८]

यः। रायः। अवनिः। महान्। सु॰पारः। सुन्वतः। सखा। तस्मै। इन्द्राय। गायत॥ १०॥

[५] [१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। इन्द्रः गायत्री]

आ त्वेता नि षीदतेन्द्रमभि प्र गायत। सखायः स्तोमवाहसः॥ १॥

आ। तु। आ। इत। नि। सीदत। इन्द्रम्। अभि। प्र। गायत। सखायः। स्तोम॰वाहसः॥ १॥

पुरूतमं पुरूणामीशानं वार्याणाम्। इन्द्रं सोमे सचा सुते॥ २॥

पुरु॰तमम्। पुरूणाम्। ईशानम्। वार्याणाम्। इन्द्रम्। सोमे। सचा। सुते॥ २॥

स घा नो योग आ भुवत्स राये स पुरंध्याम्। गमद्वाजेभिरा स नः॥ ३॥

सः। घ। नः। योगे। आ। भुवत्। सः। राये। सः। पुरम्ऽध्याम्। गमत्। वाजेभिः। आ। सः। नः॥ ३॥

यस्य संस्थे न वृण्वते हरी समत्सु शत्रवः। तस्मा इन्द्राय गायत॥ ४॥

यस्य। सम्ऽस्थे। न। वृण्वते। हरी इति। समत्ऽसु। शत्रवः। तस्मै। इन्द्राय। गायत॥ ४॥

सुतपाव्ने सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये। सोमासो दध्याशिरः॥ ५॥ [९]

सुतऽपाव्ने। सुताः। इमे। शुचयः। यन्ति। वीतये। सोमासः। दधिऽआशिरः॥ ५॥

त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो॥ ६॥

त्वम्। सुतस्य। पीतये। सद्यः। वृद्धः। अजायथाः। इन्द्र। ज्यैष्ठ्याय। सुक्रतो इति सुऽक्रतो॥ ६॥

आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमास इन्द्र गिर्वणः। शं ते सन्तु प्रचेतसे॥ ७॥

आ। त्वा। विशन्तु। आशवः। सोमासः। इन्द्र। गिर्वणः। शम्। ते। सन्तु। प्रऽचेतसे॥ ७॥

त्वां स्तोमा अवीवृधन्त्वामुक्था शतक्रतो। त्वां वर्धन्तु नो गिरः॥ ८॥

त्वाम्। स्तोमाः। अवीवृधन्। त्वाम्। उक्था। शतक्रतो इति शतऽक्रतो। त्वाम्। वर्धन्तु। नः। गिरः॥ ८॥

अक्षितोतिः सनेदिमं वाजमिन्द्रः सहस्रिणम्। यस्मिन्विश्वानि पौंस्या॥ ९॥

अक्षितऽऊतिः। सनेत्। इमम्। वाजम्। इन्द्रः। सहस्रिणम्। यस्मिन्। विश्वानि। पौंस्या॥ ९॥

मा नो मर्ता अभि द्रुहन्तनूनामिन्द्र गिर्वणः। ईशानो यवया वधम्॥ १०॥ [१०]

मा। नः। मर्ताः। अभि। द्रुहन्। तनूनाम्। इन्द्र। गिर्वणः। ईशानः। यवय। वधम्॥ १०॥

[६] [१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। १-३ इन्द्रः, ४, ६, ८, ९ मरुतः, ५, ७ मरुत इन्द्रश्च, १० इन्द्रः। गायत्री]

युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि॥ १॥

युञ्जन्ति। ब्रध्नम्। अरुषम्। चरन्तम्। परि। तस्थुषः। रोचन्ते। रोचना। दिवि॥ १॥

युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा॥ २॥

युञ्जन्ति। अस्य। काम्या। हरी इति। विऽपक्षसा। रथे। शोणा। धृष्णू इति। नृऽवाहसा॥ २॥

केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे। समुषद्भिरजायथाः॥ ३॥

केतुम्। कृण्वन्। अकेतवे। पेशः। मर्याः। अपेशसे। सम्। उषत्ऽभिः। अजायथाः॥ ३॥

आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे। दधाना नाम यज्ञियम्॥ ४॥

आत्। अह। स्वधाम्। अनु। पुनः। गर्भऽत्वम्। आऽईरिरे। दधानाः। नाम। यज्ञियम्॥ ४॥

वीळु चिदारुजत्नुभिर्गुहा चिदिन्द्र वह्निभिः। अविन्द उस्रिया अनु॥ ५॥ [११]

वीळु। चित्। आरुजत्नुऽभिः। गुहा। चित्। इन्द्र। वह्निऽभिः। अविन्दः। उस्रियाः। अनु॥ ५॥

देवयन्तो यथा मतिमच्छा विदद्वसुं गिरः। महामनूषत श्रुतम्॥ ६॥

देवऽयन्तः। यथा। मतिम्। अच्छ। विदत्ऽवसुम्। गिरः। महाम्। अनूषत। श्रुतम्॥ ६॥

इन्द्रेण सं हि दृक्षसे संजग्मानो अबिभ्युषा। मन्दू समानवर्चसा॥ ७॥

इन्द्रेण। सम्। हि। दृक्षसे। सम्ऽजग्मानः। अबिभ्युषा। मन्दू इति। समानऽवर्चसा॥ ७॥

अनवद्यैरभिद्युभिर्मखः सहस्वदर्चति। गणैरिन्द्रस्य काम्यैः॥ ८॥

अनवद्यैः। अभिद्युऽभिः। मखः। सहस्वत्। अर्चति। गणैः। इन्द्रस्य। काम्यैः॥ ८॥

अतः परिज्मन्ना गहि दिवो वा रोचनादधि। समस्मिन्नृञ्जते गिरः॥ ९॥

अतः। परिज्मन्। आ। गहि। दिवः। वा। रोचनात्। अधि। सम्। अस्मिन्। ऋञ्जते। गिरः॥ ९॥

इतो वा सातिमीमहे दिवो वा पार्थिवादधि। इन्द्रं महो वा रजसः॥ १०॥

इतः। वा। सातिम्। ईमहे। दिवः। वा। पार्थिवात्। अधि। इन्द्रम्। महः। वा। रजसः॥ १०॥ **[१२]**

[७] [१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। इन्द्रः। गायत्री]

इन्द्रमिद्गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ १॥

इन्द्रम्। इत्। गाथिनः। बृहत्। इन्द्रम्। अर्केभिः। अर्किणः। इन्द्रम्। वाणीः। अनूषत॥ १॥

इन्द्र इद्धर्योः सचा संमिश्ल आ वचोयुजा। इन्द्रो वज्री हिरण्ययः॥ २॥

इन्द्रः। इत्। हर्योः। सचा। सम्ऽमिश्लः। आ। वचःऽयुजा। इन्द्रः। वज्री। हिरण्ययः॥ २॥

इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्यं रोहयद्दिवि। वि गोभिरद्रिमैरयत्॥ ३॥

इन्द्रः। दीर्घाय। चक्षसे। आ। सूर्यम्। रोहयत्। दिवि। वि। गोभिः। अद्रिम्। ऐरयत्॥ ३॥

इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु च। उग्र उग्राभिरूतिभिः॥ ४॥

इन्द्र। वाजेषु। नः। अव। सहस्रऽप्रधनेषु। च। उग्रः। उग्राभिः। ऊतिऽभिः॥ ४॥

इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे। युजं वृत्रेषु वज्रिणम्॥ ५॥ [१३]

इन्द्रम्। वयम्। महाऽधने। इन्द्रम्। अर्भे। हवामहे। युजम्। वृत्रेषु। वज्रिणम्॥ ५॥

स नो वृषन्नमुं चरुं सत्रादावन्नपा वृधि। अस्मभ्यमप्रतिष्कुतः॥ ६॥

सः। नः। वृषन्। अमुम्। चरुम्। सत्रा॰दावन्। अप। वृधि। अस्मभ्यम्। अप्रति॰ष्कुतः॥ ६॥

तुञ्जेतुञ्जे य उत्तरे स्तोमा इन्द्रस्य वज्रिणः। न विन्धे अस्य सुष्टुतिम्॥ ७॥

तुञ्जे॰तुञ्जे। ये। उत्॰तरे। स्तोमाः। इन्द्रस्य। वज्रिणः। न। विन्धे। अस्य। सु॰स्तुतिम्॥ ७॥

वृषा यूथेव वंसगः कृष्टीरियर्त्योजसा। ईशानो अप्रतिष्कुतः॥ ८॥

वृषा। यूथाऽइंव। वंसगः। कृष्टीः। इयर्ति। ओजसा। ईशानः। अप्रति॰स्कुतः॥ ८॥

य एकश्चर्षणीनां वसूनामिरज्यति। इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम्॥ ९॥

यः। एकः। चर्षणीनाम्। वसूनाम्। इरज्यति। इन्द्रः। पञ्च। क्षितीनाम्॥ ९॥

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः। अस्माकमस्तु केवलः॥ १०॥ [१४] {२}

इन्द्रम्। वः। विश्वतः। परि। हवामहे। जनेभ्यः। अस्माकम्। अस्तु। केवलः॥ १०॥

[८] [१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। इन्द्रः। गायत्री]

एन्द्र सानसिं रयिं सजित्वानं सदासहम्। वर्षिष्ठमूतये भर॥ १॥

आ। इन्द्र। सानसिम्। रयिम्। स॰जित्वानम्। सदा॰सहम्। वर्षिष्ठम्। ऊतये। भर॥ १॥

नि येन मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहै। त्वोतासो न्यर्वता॥ २॥

नि। येन। मुष्टि॰हत्यया। नि। वृत्रा। रुणधामहै। त्वा॰ऊतासः। नि। अर्वता॥ २॥

इन्द्र त्वोतास आ वयं वज्रं घना ददीमहि। जयेम सं युधि स्पृधः॥ ३॥

इन्द्र। त्वा॰ऊतासः। आ। वयम्। वज्रम्। घना। ददीमहि। जयेम। सम्। युधि। स्पृधः॥ ३॥

वयं शूरेभिरस्तृभिरिन्द्र त्वया युजा वयम्। सासह्याम पृतन्यतः॥ ४॥

वयम्। शूरेभिः। अस्तृ॰भिः। इन्द्र। त्वया। युजा। वयम्। सासह्याम। पृतन्यतः॥ ४॥

महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे। द्यौर्न प्रथिना शवः॥ ५॥ [१५]

महान्। इन्द्रः। परः। च। नु। महि॰त्वम्। अस्तु। वज्रिणे। द्यौः। न। प्रथिना। शवः॥ ५॥

समोहे वा य आशत नरस्तोकस्य सनितौ। विप्रासो वा धियायवः॥ ६॥

सम्॰ओहे। वा। ये। आशत। नरः। तोकस्य। सनितौ। विप्रासः। वा। धियायवः॥ ६॥

यः कुक्षिः सोमपातमः समुद्रइव पिन्वते। उर्वीरापो न काकुदः॥ ७॥

यः। कुक्षिः। सोम॰पातमः। समुद्रःऽइव। पिन्वते। उर्वीः। आपः। न। काकुदः॥ ७॥

एवा ह्यस्य सूनृता विरप्शी गोमती मही। पक्वा शाखा न दाशुषे॥ ८॥

एव। हि। अस्य। सूनृता। वि॰रप्शी। गो॰मती। मही। पक्वा। शाखा। न। दाशुषे॥ ८॥

एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते। सद्यश्चित् सन्ति दाशुषे॥ ९॥

एव। हि। ते। वि॰भूतयः। ऊतयः। इन्द्र। मा॰वते। सद्यः। चित्। सन्ति। दाशुषे॥ ९॥

एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या। इन्द्राय सोमपीतये॥ १०॥ [१६]

एव। हि। अस्य। काम्या। स्तोमः। उक्थम्। च। शंस्या। इन्द्राय। सोम॰पीतये॥ १०॥

[९] [१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। इन्द्रः। गायत्री]

इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः। महाँ अभिष्टिरोजसा॥ १॥

इन्द्र। आ। इहि। मत्सि। अन्धसः। विश्वेभिः। सोमपर्व॰भिः। महान्। अभिष्टिः। ओजसा॥ १॥

एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने। चक्रिं विश्वानि चक्रये॥ २॥

आ। ईम्। एनम्। सृजत। सुते। मन्दिम्। इन्द्राय। मन्दिने। चक्रिम्। विश्वानि। चक्रये॥ २॥

मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणे। सचैषु सवनेष्वा॥ ३॥

मत्स्व। सु॰शिप्र। मन्दि॰भिः। स्तोमेभिः। विश्व॰चर्षणे। सचा। एषु। सवनेषु। आ॥ ३॥

असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत। अजोषा वृषभं पतिम्॥ ४॥

असृग्रम्। इन्द्र। ते। गिरः। प्रति। त्वाम्। उत्। अहासत। अजोषाः। वृषभम्। पतिम्॥ ४॥

सं चोदय चित्रमर्वाग्राध इन्द्र वरेण्यम्। असदित्ते विभु प्रभु॥ ५॥ [१७]

सम्। चोदय। चित्रम्। अर्वाक्। राधः। इन्द्र। वरेण्यम्। असत्। इत्। ते। वि॰भु। प्र॰भु॥ ५॥

अस्मान्त्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः। तुविद्युम्न यशस्वतः॥ ६॥

अस्मान्। सु। तत्र। चोदय। इन्द्र। राये। रभस्वतः। तुवि॰द्युम्न। यशस्वतः॥ ६॥

सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रवो बृहत्। विश्वायुर्धेह्यक्षितम्॥ ७॥

सम्। गो॰मत्। इन्द्र। वाज॰वत्। अस्मे इति। पृथु। श्रवः। बृहत्। विश्व॰आयुः। धेहि। अक्षितम्॥ ७॥

अस्मे धेहि श्रवो बृहद्द्युम्नं सहस्रसातमम्। इन्द्र ता रथिनीरिषः॥ ८॥

अस्मे इति। धेहि। श्रवः। बृहत्। द्युम्नम्। सहस्र॰सातमम्। इन्द्र। ताः। रथिनीः। इषः॥ ८॥

वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गृणन्त ऋग्मियम्। होम गन्तारमूतये॥ ९॥

वसोः। इन्द्रम्। वसु॰पतिम्। गीःऽभिः। गृणन्तः। ऋग्मियम्। होम। गन्तारम्। ऊतये॥ ९॥

सुतेसुते न्योकसे बृहद्बृहत एदरिः। इन्द्राय शूषमर्चति॥ १०॥ [१८]

सुते॰सुते। नि॰ओकसे। बृहत्। बृहते। आ। इत्। अरिः। इन्द्राय। शूषम्। अर्चति॥ १०॥

[१०] [१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। इन्द्रः। अनुष्टुप्]

गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वंशमिव येमिरे॥ १॥

गायन्ति। त्वा। गायत्रिणः। अर्चन्ति। अर्कम्। अर्किणः।

ब्रह्माणः। त्वा। शतक्रतो इति शत॰क्रतो। उत्। वंशम्ऽइव। येमिरे॥ १॥

यत्सानोः सानुमारुहद्भूर्यस्पष्ट कर्त्वम्। तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति॥ २॥

यत्। सानोः। सानुम्। आ। अरुहत्। भूरि। अस्पष्ट। कर्त्वम्।

तत्। इन्द्रः। अर्थम्। चेतति। यूथेन। वृष्णिः। एजति॥ २॥

युक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा। अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर॥ ३॥

युक्ष्व। हि। केशिना। हरी इति। वृषणा। कक्ष्य॰प्रा।

अथ। नः। इन्द्र। सोम॰पाः। गिराम्। उप॰श्रुतिम्। चर॥ ३॥

एहि स्तोमाँ अभि स्वराभि गृणीह्या रुव। ब्रह्म च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय॥ ४॥

आ। इहि। स्तोमान्। अभि। स्वर। अभि। गृणीहि। आ। रुव।

ब्रह्म। च। नः। वसो इति। सचा। इन्द्र। यज्ञम्। च। वर्धय॥ ४॥

उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं पुरुनिष्षिधे। शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत्सख्येषु च॥ ५॥

उक्थम्। इन्द्राय। शंस्यम्। वर्धनम्। पुरुनिःऽसिधे।

शक्रः। यथा। सुतेषु। नः। ररणत्। सख्येषु। च॥ ५॥

तमित्सखित्व ईमहे तं राये तं सुवीर्ये। स शक्र उत नः शकदिन्द्रो वसु दयमानः॥ ६॥ [१९]

तम्। इत्। सखि॰त्वे। ईमहे। तम्। राये। तम्। सु॰वीर्ये।

सः। शक्रः। उत। नः। शकत्। इन्द्रः। वसु। दयमानः॥ ६॥

सुविवृतं सुनिरजमिन्द्र त्वादातमिद्यशः। गवामप व्रजं वृधि कृणुष्व राधो अद्रिवः॥ ७॥

सु॰विवृतम्। सुनिःऽअजम्। इन्द्र। त्वा॰दातम्। इत्। यशः।

गवाम्। अप। व्रजम्। वृधि। कृणुष्व। राधः। अद्रि॰वः॥ ७॥

नहि त्वा रोदसी उभे ऋघायमाणमिन्वतः। जेषः स्वर्वतीरपः सं गा अस्मभ्यं धूनुहि॥ ८॥

नहि। त्वा। रोदसी इति। उभे इति। ऋघायमाणम्। इन्वतः।

जेषः। स्वः२वतीः। अपः। सम्। गाः। अस्मभ्यम्। धूनुहि॥ ८॥

आश्रुत्कर्ण श्रुधी हवं नू चिद्दधिष्व मे गिरः। इन्द्र स्तोममिमं मम कृष्वा युजश्चिदन्तरम्॥ ९॥

आश्रुत्ऽकर्ण। श्रुधि। हवम्। नु। चित्। दधिष्व। मे। गिरः।

इन्द्र। स्तोमम्। इमम्। मम। कृष्व। युजः। चित्। अन्तरम्॥ ९॥

विद्मा हि त्वा वृषन्तमं वाजेषु हवनश्रुतम्। वृषन्तमस्य हूमह ऊतिं सहस्रसातमाम्॥ १०॥

विद्म। हि। त्वा। वृषन्ऽतमम्। वाजेषु। हवनऽश्रुतम्।

वृषन्ऽतमस्य। हूमहे। ऊतिम्। सहस्रऽसातमाम्॥ १०॥

आ तू न इन्द्र कौशिक मन्दसानः सुतं पिब।

नव्यमायुः प्र सू तिर कृधी सहस्रसामृषिम्॥ ११॥

आ। तु। नः। इन्द्र। कौशिक। मन्दसानः। सुतम्। पिब।

नव्यम्। आयुः। प्र। सु। तिर। कृधि। सहस्रऽसाम्। ऋषिम्॥ ११॥

परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतः।

वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः॥ १२॥

परि। त्वा। गिर्वणः। गिरः। इमाः। भवन्तु। विश्वतः।

वृद्धऽआयुम्। अनु। वृद्धयः। जुष्टाः। भवन्तु। जुष्टयः॥ १२॥ [२०]

[११] [८ जेता माधुच्छन्दसः। इन्द्रः अनुष्टुप्।]

इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम्॥ १॥

इन्द्रम्। विश्वाः। अवीवृधन्। समुद्रऽव्यचसम्। गिरः।

रथिऽतमम्। रथीनाम्। वाजानाम्। सत्ऽपतिम्। पतिम्॥ १॥

सख्ये त इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते। त्वामभि प्र णोनुमो जेतारमपराजितम्॥ २॥

सख्ये। ते। इन्द्र। वाजिनः। मा। भेम। शवसः। पते।

त्वाम्। अभि। प्र। नोनुमः। जेतारम्। अपराऽजितम्॥ २॥

पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्यूतयः। यदी वाजस्य गोमतः स्तोतृभ्यो मंहते मघम्॥ ३॥

पूर्वीः। इन्द्रस्य। रातयः। न। वि। दस्यन्ति। ऊतयः।

यदि। वाजस्य। गोऽमतः। स्तोतृभ्यः। मंहते। मघम्॥ ३॥

पुरां भिन्दुर्युवा कविरमितौजा अजायत। इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता वज्री पुरुष्टुतः॥ ४॥

पुराम्। भिन्दुः। युवा। कविः। अमितऽओजाः। अजायत।

इन्द्रः। विश्वस्य कर्मणः। धर्ता। वज्री। पुरुऽस्तुतः॥ ४॥

त्वं बलस्य गोमतोऽपावरद्रिवो बिलम्। त्वां देवा अबिभ्युषस्तुज्यमानास आविषुः॥ ५॥

त्वम्। बलस्य। गोऽमतः। अप। अवः। अद्रिऽवः। बिलम्।

त्वाम्। देवाः। अबिभ्युषः। तुज्यमानासः। आविषुः॥ ५॥

तवाहं शूर रातिभिः प्रत्यायं सिन्धुमावदन्। उपातिष्ठन्त गिर्वणो विदुष्टे तस्य कारवः॥ ६॥

तव। अहम्। शूर। रातिऽभिः। प्रति। आयम्। सिन्धुम्। आऽवदन्।

उप। अतिष्ठन्त। गिर्वणः। विदुः। ते। तस्य। कारवः॥ ६॥

मायाभिरिन्द्र मायिनं त्वं शुष्णमवातिरः। विदुष्टे तस्य मेधिरास्तेषां श्रवांस्युत्तिर॥ ७॥

मायाभिः। इन्द्र। मायिनम्। त्वम्। शुष्णम्। अव। अतिरः।

विदुः। ते। तस्य। मेधिराः। तेषाम्। श्रवांसि। उत्। तिर॥ ७॥

इन्द्रमीशानमोजसाभि स्तोमा अनूषत।

सहस्रं यस्य रातय उत वा सन्ति भूयसीः॥ ८॥ [२१] {३}

इन्द्रम्। ईशानम्। ओजसा। अभि। स्तोमाः। अनूषत।

सहस्रम्। यस्य। रातयः। उत। वा। सन्ति। भूयसीः॥ ८॥

[१२] [१२ मेधातिथिः काण्वः। अग्निः, ६ प्रथमपादस्य [निर्मथ्याहवनीयौ] अग्नी। गायत्री]

अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम्। अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम्॥ १॥

अग्निम्। दूतम्। वृणीमहे। होतारम्। विश्वऽवेदसम्। अस्य। यज्ञस्य। सुऽक्रतुम्॥ १॥

अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम्। हव्यवाहं पुरुप्रियम्॥ २॥

अग्निम्ऽअग्निम्। हवीमऽभिः। सदा। हवन्त। विश्पतिम्। हव्यऽवाहम्। पुरुऽप्रियम्॥ २॥

अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानो वृक्तबर्हिषे। असि होता न ईड्यः॥ ३॥

अग्ने। देवान्। इह। आ। वह। जज्ञानः। वृक्त॰बर्हिषे। असि। होता। नः। ईड्यः॥ ३॥

ताँ उशतो वि बोधय यदग्ने यासि दूत्यम्। देवैरा सत्सि बर्हिषि॥ ४॥

तान्। उशतः। वि। बोधय। यत्। अग्ने। यासि। दूत्यम्। देवैः। आ। सत्सि। बर्हिषि॥ ४॥

घृताहवन दीदिवः प्रति ष्म रिषतो दह। अग्ने त्वं रक्षस्विनः॥ ५॥

घृत॰आहवन। दीदि॰वः। प्रति। स्म। रिषतः। दह। अग्ने। त्वम्। रक्षस्विनः॥ ५॥

अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाड् जुह्वास्यः॥ ६॥ [२२]

अग्निना। अग्निः। सम्। इध्यते। कविः। गृह॰पतिः। युवा। हव्य॰वाट्। जुहु॰आस्यः॥ ६॥

कविमग्निमुप स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरे। देवममीवचातनम्॥ ७॥

कविम्। अग्निम्। उप। स्तुहि। सत्य॰धर्माणम्। अध्वरे। देवम्। अमीव॰चातनम्॥ ७॥

यस्त्वामग्ने हविष्पतिर्दूतं देव सपर्यति। तस्य स्म प्राविता भव॥ ८॥

यः। त्वाम्। अग्ने। हविः॰पतिः। दूतम्। देव। सपर्यति। तस्य। स्म। प्र॰अविता। भव॥ ८॥

यो अग्निं देववीतये हविष्माँ आविवासति। तस्मै पावक मृळय॥ ९॥

यः। अग्निम्। देव॰वीतये। हविष्मान्। आ॰विवासति। तस्मै। पावक। मृळय॥ ९॥

स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ इहा वह। उप यज्ञं हविश्च नः॥ १०॥

सः। नः। पावक। दीदि॰वः। अग्ने। देवान्। इह। आ। वह। उप। यज्ञम्। हविः। च। नः॥ १०॥

स नः स्तवान आ भर गायत्रेण नवीयसा। रयिं वीरवतीमिषम्॥ ११॥

सः। नः। स्तवानः। आ। भर। गायत्रेण। नवीयसा। रयिम्। वीर॰वतीम्। इषम्॥ ११॥

अग्ने शुक्रेण शोचिषा विश्वाभिर्देवहूतिभिः। इमं स्तोमं जुषस्व नः॥ १२॥ [२३]

अग्ने। शुक्रेण। शोचिषा। विश्वाभिः। देवहूति॰भिः। इमम्। स्तोमम्। जुषस्व। नः॥ १२॥

[१३] [१२ मेधातिथिः काण्वः। (आप्रीसूक्तम्, अग्निरूपा देवताः=) १ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ नराशंसः, ४ इळः, ५ बर्हिः, ६ देवीर्द्वारः, ७ उषासानक्ता, ८ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ९ तिस्रो देव्याः सरस्वतीळाभारत्यः, १० त्वष्टा, ११ वनस्पतिः, १२ स्वाहाकृतयः। गायत्री]

सुसमिद्धो न आ वह देवाँ अग्ने हविष्मते। होतः पावक यक्षि च॥ १॥

सुऽसमिद्धः। नः। आ। वह। देवान्। अग्ने। हविष्मते। होतरिति। पावक। यक्षि। च ॥ १ ॥

मधुमन्तं तनूनपाद्यज्ञं देवेषु नः कवे। अद्या कृणुहि वीतये ॥ २ ॥

मधुऽमन्तम्। तनूऽनपात्। यज्ञम्। देवेषु। नः। कवे। अद्य। कृणुहि। वीतये ॥ २ ॥

नराशंसमिह प्रियमस्मिन्यज्ञ उप ह्वये। मधुजिह्वं हविष्कृतम् ॥ ३ ॥

नराशंसम्। इह। प्रियम्। अस्मिन्। यज्ञे। उप। ह्वये। मधुऽजिह्वम्। हविःऽकृतम् ॥ ३ ॥

अग्ने सुखतमे रथे देवाँ ईळित आ वह। असि होता मनुर्हितः ॥ ४ ॥

अग्ने। सुखऽतमे। रथे। देवान्। ईळितः। आ। वह। असि। होता। मनुःऽहितः ॥ ४ ॥

स्तृणीत बर्हिरानुषग् घृतपृष्ठं मनीषिणः। यत्रामृतस्य चक्षणम् ॥ ५ ॥

स्तृणीत। बर्हिः। आनुषक्। घृतऽपृष्ठम्। मनीषिणः। यत्र। अमृतस्य। चक्षणम् ॥ ५ ॥

वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवीरसश्चतः। अद्या नूनं च यष्टवे ॥ ६ ॥ [२४]

वि। श्रयन्ताम्। ऋतऽवृधः। द्वारः। देवीः। असश्चतः। अद्य। नूनम्। च। यष्टवे ॥ ६ ॥

नक्तोषासा सुपेशसास्मिन्यज्ञ उप ह्वये। इदं नो बर्हिरासदे ॥ ७ ॥

नक्तोषसा। सुऽपेशसा। अस्मिन्। यज्ञे। उप। ह्वये। इदम्। नः। बर्हिः। आऽसदे ॥ ७ ॥

ता सुजिह्वा उप ह्वये होतारा दैव्या कवी। यज्ञं नो यक्षतामिमम् ॥ ८ ॥

ता। सुऽजिह्वौ। उप। ह्वये। होतारा। दैव्या। कवी इति। यज्ञम्। नः। यक्षताम्। इमम् ॥ ८ ॥

इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः। बर्हिः सीदन्त्वस्रिधः ॥ ९ ॥

इळा। सरस्वती। मही। तिस्रः। देवीः। मयःऽभुवः। बर्हिः। सीदन्तु। अस्रिधः ॥ ९ ॥

इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु केवलः ॥ १० ॥

इह। त्वष्टारम्। अग्रियम्। विश्वरूपम्। उप। ह्वये। अस्माकम्। अस्तु। केवलः ॥ १० ॥

अव सृजा वनस्पते देव देवेभ्यो हविः। प्र दातुरस्तु चेतनम् ॥ ११ ॥

अव। सृज। वनस्पते। देव। देवेभ्यः। हविः। प्र। दातुः। अस्तु। चेतनम् ॥ ११ ॥

स्वाहा यज्ञं कृणोतनेन्द्राय यज्वनो गृहे। तत्र देवाँ उप ह्वये ॥ १२ ॥ [२५]

स्वाहा। यज्ञम्। कृणोतन। इन्द्राय। यज्वनः। गृहे। तत्र। देवान्। उप। ह्वये ॥ १२ ॥

[१४] [१२ मेधातिथिः काण्वः। विश्वे देवाः (विश्वैर्देवैः सहितोऽग्निः), ३ इन्द्रवायुबृहस्पति-मित्राग्निपूषभगादित्यमरुद्गणाः, १० विश्वदेवाग्नीन्द्रवायुमित्रधामानि, ११ अग्निः। गायत्री]

ऐभिरग्ने दुवो गिरो विश्वेभिः सोमपीतये। देवेभिर्याहि यक्षि च॥ १॥

आ। एभिः। अग्ने। दुवः। गिरः। विश्वेभिः। सोम॰पीतये। देवेभिः। याहि। यक्षि। च॥ १॥

आ त्वा कण्वा अहूषत गृणन्ति विप्र ते धियः। देवेभिरग्न आ गहि॥ २॥

आ। त्वा। कण्वाः। अहूषत। गृणन्ति। विप्र। ते। धियः। देवेभिः। अग्ने। आ। गहि॥ २॥

इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम्। आदित्यान् मारुतं गणम्॥ ३॥

इन्द्रवायू इति। बृहस्पतिम्। मित्रा। अग्निम्। पूषणम्। भगम्। आदित्यान्। मारुतम्। गणम्॥ ३॥

प्र वो भ्रियन्त इन्दवो मत्सरा मादयिष्णवः। द्रप्सा मध्वश्चमूषदः॥ ४॥

प्र। वः। भ्रियन्ते। इन्दवः। मत्सराः। मादयिष्णवः। द्रप्साः। मध्वः। चमू॰सदः॥ ४॥

ईळते त्वामवस्यवः कण्वासो वृक्तबर्हिषः। हविष्मन्तो अरंकृतः॥ ५॥

ईळते। त्वाम्। अवस्यवः। कण्वासः। वृक्त॰बर्हिषः। हविष्मन्तः। अरम्॰कृतः॥ ५॥

घृतपृष्ठा मनोयुजो ये त्वा वहन्ति वह्नयः। आ देवान्त्सोमपीतये॥ ६॥ [२६]

घृत॰पृष्ठाः। मनः२युजः। ये। त्वा। वहन्ति। वह्नयः। आ। देवान्। सोम॰पीतये॥ ६॥

तान्यजत्राँ ऋतावृधोऽग्ने पत्नीवतस्कृधि। मध्वः सुजिह्व पायय॥ ७॥

तान्। यजत्रान्। ऋत॰वृधः। अग्ने। पत्नी॰वतः। कृधि। मध्वः। सुजिह्व। पायय॥ ७॥

ये यजत्रा य ईड्यास्ते ते पिबन्तु जिह्वया। मधोरग्ने वषट्कृति॥ ८॥

ये। यजत्राः। ये। ईड्याः। ते। ते। पिबन्तु। जिह्वया। मधोः। अग्ने। वषट्॰कृति॥ ८॥

आकीं सूर्यस्य रोचनाद् विश्वान् देवाँ उषर्बुधः। विप्रो होतेह वक्षति॥ ९॥

आकीम्। सूर्यस्य। रोचनात्। विश्वान्। देवान्। उषः२बुधः। विप्रः। होता। इह। वक्षति॥ ९॥

विश्वेभिः सोम्यं मध्वग्न इन्द्रेण वायुना। पिबा मित्रस्य धामभिः॥ १०॥

विश्वेभिः। सोम्यम्। मधु। अग्ने। इन्द्रेण। वायुना। पिब। मित्रस्य। धाम॰भिः॥ १०॥

त्वं होता मनुर्हितोऽग्ने यज्ञेषु सीदसि। सेमं नो अध्वरं यज॥ ११॥

त्वम्। होता। मनुः२हितः। अग्ने। यज्ञेषु। सीदसि। सः। इमम्। नः। अध्वरम्। यज॥ ११॥

युक्ष्वा ह्यरुषी रथे हरितो देव रोहितः। ताभिर्देवाँ इहा वह॥ १२॥ [२७]

युक्ष्व। हि। अरुषीः। रथे। हरितः। देव। रोहितः। ताभिः। देवान्। इह। आ। वह॥ १२॥

[१५] [१२ मेधातिथिः काण्वः। [प्रतिदैवतं ऋतुसहितम् =] १ इन्द्रः, २ मरुतः, ३ त्वष्टा, ४ अग्निः, ५ इन्द्रः, ६ मित्रावरुणौ, ७-१० द्रविणोदाः, ११ अश्विनौ, १२ अग्निः। गायत्री]

इन्द्र सोमं पिब ऋतुना त्वा विशन्त्विन्दवः। मत्सरासस्तदोकसः॥ १॥

इन्द्र। सोमम्। पिब। ऋतुना। आ। त्वा। विशन्तु। इन्दवः। मत्सरासः। तत्ऽओकसः॥ १॥

मरुतः पिबत ऋतुना पोत्राद्यज्ञं पुनीतन। यूयं हि ष्ठा सुदानवः॥ २॥

मरुतः। पिबत। ऋतुना। पोत्रात्। यज्ञम्। पुनीतन। यूयम्। हि। स्थ। सुऽदानवः॥ २॥

अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्टः पिब ऋतुना। त्वं हि रत्नधा असि॥ ३॥

अभि। यज्ञम्। गृणीहि। नः। ग्नावः। नेष्टरिति। पिब। ऋतुना। त्वम्। हि। रत्नऽधाः। असि॥ ३॥

अग्ने देवाँ इहा वह सादया योनिषु त्रिषु। परि भूष पिब ऋतुना॥ ४॥

अग्ने। देवान्। इह। आ। वह। सादय। योनिषु। त्रिषु। परि। भूष। पिब। ऋतुना॥ ४॥

ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोममृतूँरनु। तवेद्धि सख्यमस्तृतम्॥ ५॥

ब्राह्मणात्। इन्द्र। राधसः। पिब। सोमम्। ऋतून्। अनु। तव। इत्। हि। सख्यम्। अस्तृतम्॥ ५॥

युवं दक्षं धृतव्रता मित्रावरुणा दूळभम्। ऋतुना यज्ञमाशाथे॥ ६॥ [२८]

युवम्। दक्षम्। धृतव्रता। मित्रावरुणा। दूःऽदभम्। ऋतुना। यज्ञम्। आशाथे इति॥ ६॥

द्रविणोदा द्रविणसो ग्रावहस्तासो अध्वरे। यज्ञेषु देवमीळते॥ ७॥

द्रविणःऽदाः। द्रविणसः। ग्रावऽहस्तासः। अध्वरे। यज्ञेषु। देवम्। ईळते॥ ७॥

द्रविणोदा ददातु नो वसूनि यानि शृण्विरे। देवेषु ता वनामहे॥ ८॥

द्रविणःऽदाः। ददातु। नः। वसूनि। यानि। शृण्विरे। देवेषु। ता। वनामहे॥ ८॥

द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत। नेष्ट्रादृतुभिरिष्यत॥ ९॥

द्रविणःऽदाः। पिपीषति। जुहोत। प्र। च। तिष्ठत। नेष्ट्रात्। ऋतुऽभिः। इष्यत॥ ९॥

यत्त्वा तुरीयमृतुभिर्द्रविणोदो यजामहे। अध स्मा नो ददिर्भव॥ १०॥

यत्। त्वा। तुरीयम्। ऋतुऽभिः। द्रविणःऽदः। यजामहे। अध। स्म। नः। ददिः। भव॥ १०॥

अश्विना पिबतं मधु दीद्यग्नी शुचिव्रता। ऋतुना यज्ञवाहसा॥ ११॥

अश्विना। पिबतम्। मधु। दीद्यग्नी इति दीदि॰अग्नी। शुचि॰व्रता। ऋतुना। यज्ञवाहसा॥ ११॥

गार्हपत्येन सन्त्य ऋतुना यज्ञनीरसि। देवान् देवयते यज॥ १२॥ [२९]

गार्ह॰पत्येन। सन्त्य। ऋतुना। यज्ञ॰नीः। असि। देवान्। देव॰यते। यज॥ १२॥

[१६] [९ मेधातिथिः काण्वः। इन्द्रः। गायत्री।]

आ त्वा वहन्तु हरयो वृषणं सोमपीतये। इन्द्र त्वा सूरचक्षसः॥ १॥

आ। त्वा। वहन्तु। हरयः। वृषणम्। सोम॰पीतये। इन्द्र। त्वा। सूर॰चक्षसः॥ १॥

इमा धाना घृतस्नुवो हरी इहोप वक्षतः। इन्द्रं सुखतमे रथे॥ २॥

इमाः। धानाः। घृत॰स्नुवः। हरी इति। इह। उप। वक्षतः। इन्द्रम्। सुख॰तमे। रथे॥ २॥

इन्द्रं प्रातर्हवामह इन्द्रं प्रयत्यध्वरे। इन्द्रं सोमस्य पीतये॥ ३॥

इन्द्रम्। प्रातः। हवामहे। इन्द्रम्। प्र॰यति। अध्वरे। इन्द्रम्। सोमस्य। पीतये॥ ३॥

उप नः सुतमा गहि हरिभिरिन्द्र केशिभिः। सुते हि त्वा हवामहे॥ ४॥

उप। नः। सुतम्। आ। गहि। हरि॰भिः। इन्द्र। केशि॰भिः। सुते। हि। त्वा। हवामहे॥ ४॥

सेमं नः स्तोममा गह्युपेदं सवनं सुतम्। गौरो न तृषितः पिब॥ ५॥ [३०]

सः। इमम्। नः। स्तोमम्। आ। गहि। उप। इदम्। सवनम्। सुतम्। गौरः। न। तृषितः। पिब॥ ५॥

इमे सोमास इन्दवः सुतासो अधि बर्हिषि। तां इन्द्र सहसे पिब॥ ६॥

इमे। सोमासः। इन्दवः। सुतासः। अधि। बर्हिषि। तान्। इन्द्र। सहसे। पिब॥ ६॥

अयं ते स्तोमो अग्रियो हृदिस्पृगस्तु शंतमः। अथा सोमं सुतं पिब॥ ७॥

अयम्। ते। स्तोमः। अग्रियः। हृदि॰स्पृक्। अस्तु। शम्॰तमः। अथ। सोमम्। सुतम्। पिब॥ ७॥

विश्वमित्सवनं सुतमिन्द्रो मदाय गच्छति। वृत्रहा सोमपीतये॥ ८॥

विश्वम्। इत्। सवनम्। सुतम्। इन्द्रः। मदाय। गच्छति। वृत्र॰हा। सोम॰पीतये॥ ८॥

सेमं नः काममा पृण गोभिरश्वैः शतक्रतो। स्तवाम त्वा स्वाध्यः॥ ९॥ [३१]

सः। इमम्। नः। कामम्। आ। पृण। गोभिः। अश्वैः। शतक्रतो इति शत॰क्रतो।
स्तवाम। त्वा। सु॰आध्यः॥ ९॥

[१७] [९ मेधातिथिः काण्वः। इन्द्रावरुणौ। गायत्री, ४-५ पादनिचृत् (५ ह्रसीयसी वा) गायत्री]

इन्द्रा॒वरु॑णयोर॒हं स॒म्राजो॒रव॒ आ वृ॑णे। ता नो॑ मृळात ई॒दृशे॑॥ १॥

इन्द्रा॒वरु॑णयोः। अ॒हम्। स॒म्॰राजोः॑। अव॑ः। आ। वृ॒णे। ता। न॒ः। मृ॒ळा॒त॒ः। ई॒दृशे॑॥ १॥

गन्ता॑रा॒ हि स्थोऽव॑से॒ ह॒वं विप्र॑स्य॒ माव॑तः। ध॒र्तारा॑ चर्ष॒णी॒नाम्॥ २॥

गन्ता॑रा। हि। स्थः। अव॑से। हव॑म्। विप्र॑स्य। मा॰व॑तः। ध॒र्तारा॑। च॒र्ष॒णी॒नाम्॥ २॥

अ॒नु॒का॒मं त॑र्पयेथा॒मिन्द्रा॑वरुणा रा॒य आ। ता वा॒ं नेदि॑ष्ठमीमहे॥ ३॥

अ॒नु॒का॒मम्। त॒र्प॒ये॒था॒म्। इन्द्रा॑वरुणा। रा॒यः। आ। ता। वा॒म्। नेदि॑ष्ठम्। ई॒म॒हे॥ ३॥

यु॒वाकु॒ हि शची॑नां यु॒वाकु॑ सुमती॒नाम्। भू॒याम॑ वाज॒दाव्ना॑म्॥ ४॥

यु॒वाकु॑। हि। शची॑नाम्। यु॒वाकु॑। सु॒म॒ती॒नाम्। भू॒याम॑। वा॒ज॒॰दाव्ना॑म्॥ ४॥

इन्द्र॑ः सहस्र॒दाव्ना॒ं वरु॑ण॒ः शंस्या॑नाम्। क्रतु॑र्भवत्यु॒क्थ्य॑ः॥ ५॥ [३२]

इन्द्र॑ः। स॒ह॒स्र॒॰दाव्ना॑म्। वरु॑णः। शंस्या॑नाम्। क्रतु॑ः। भ॒व॒ति॒। उ॒क्थ्य॑ः॥ ५॥

तयो॒रिदव॑सा व॒यं स॒नेम॒ नि च॑ धीमहि। स्यादु॒त प्र॒रेच॑नम्॥ ६॥

तयो॑ः। इत्। अव॑सा। व॒यम्। स॒नेम॑। नि। च॒। धी॒म॒हि॒। स्यात्। उ॒त। प्र॒॰रेच॑नम्॥ ६॥

इन्द्रा॑वरुण वाम॒हं हु॒वे चि॒त्राय॒ राध॑से। अ॒स्मान्त्सु जि॒ग्युष॑स्कृतम्॥ ७॥

इन्द्रा॑वरुणा। वा॒म्। अ॒हम्। हु॒वे। चि॒त्राय॑। राध॑से। अ॒स्मान्। सु। जि॒ग्युष॑ः। कृ॒त॒म्॥ ७॥

इन्द्रा॑वरु॒ण नू नु वा॒ं सिषा॑सन्तीषु धी॒ष्वा। अ॒स्मभ्य॒ं शर्म॑ यच्छतम्॥ ८॥

इन्द्रा॑वरुणा। वा॒म्। नु। नु। सिषा॑सन्तीषु। धी॒षु। आ। अ॒स्मभ्य॑म्। शर्म॑। य॒च्छ॒त॒म्॥ ८॥

प्र वा॑मश्नोतु सुष्टु॒तिरिन्द्रा॑वरुणा॒ यां हु॒वे। यामृ॒धाथे॑ स॒धस्तु॑तिम्॥ ९॥ [३३] {४}

प्र। वा॒म्। अ॒श्नो॒तु॒। सु॒॰स्तु॒तिः। इन्द्रा॑वरुणा। याम्। हु॒वे। याम्। ऋ॒धाथे॒ इति॑। स॒ध॰स्तु॑तिम्॥ ९॥

[१८] [९ मेधातिथिः काण्वः। १-३ ब्रह्मणस्पतिः, ४ इन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः सोमश्च, ५ ब्रह्मणस्पतिः सोम इन्द्रो दक्षिणा च, ६-८ सदसस्पतिः, ९ सदसस्पतिर्नराशंसो वा। गायत्री]

सो॒मा॒नं स्वर॑णं कृणु॒हि ब्र॑ह्मणस्पते। क॒क्षीव॑न्तं॒ य औ॑शि॒जः॥ १॥

सो॒मान॑म्। स्वर॑णम्। कृ॒णु॒हि। ब्र॒ह्म॒णः॒। प॒ते॒। क॒क्षीव॑न्तम्। यः। औ॒शि॒जः॥ १॥

यो रे॒वान्यो अ॑मीव॒हा व॑सु॒वित्पु॑ष्टि॒वर्ध॑नः। स न॑ः सिषक्तु॒ यस्तु॒रः॥ २॥

यः। रेवान्। यः। अमीव॰हा। वसुवित्। पुष्टि॰वर्धनः। सः। नः। सिसक्तु। यः। तुरः॥ २॥

मा नः शंसो अररुषो धूर्तिः प्रणङ् मर्त्यस्य। रक्षा णो ब्रह्मणस्पते॥ ३॥

मा। नः। शंसः। अररुषः। धूर्तिः। प्रणक्। मर्त्यस्य। रक्ष। नः। ब्रह्मणः। पते॥ ३॥

स घा वीरो न रिष्यति यमिन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः। सोमो हिनोति मर्त्यम्॥ ४॥

सः। घ। वीरः। न। रिष्यति। यम्। इन्द्रः। ब्रह्मणः। पतिः। सोमः। हिनोति। मर्त्यम्॥ ४॥

त्वं तं ब्रह्मणस्पते सोम इन्द्रश्च मर्त्यम्। दक्षिणा पात्वंहसः॥ ५॥ [३४]

त्वम्। तम्। ब्रह्मणः। पते। सोमः। इन्द्रः। च। मर्त्यम्। दक्षिणा। पातु। अंहसः॥ ५॥

सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम्। सनिं मेधामयासिषम्॥ ६॥

सदसः। पतिम्। अद्भुतम्। प्रियम्। इन्द्रस्य। काम्यम्। सनिम्। मेधाम्। अयासिषम्॥ ६॥

यस्मादृते न सिध्यति यज्ञो विपश्चितश्चन। स धीनां योगमिन्वति॥ ७॥

यस्मात्। ऋते। न। सिध्यति। यज्ञः। विपःऽचितः। चन। सः। धीनाम्। योगम्। इन्वति॥ ७॥

आदृध्नोति हविष्कृतिं प्राञ्चं कृणोत्यध्वरम्। होत्रा देवेषु गच्छति॥ ८॥

आत्। ऋध्नोति। हविःऽकृतिम्। प्राञ्चम्। कृणोति। अध्वरम्। होत्रा। देवेषु। गच्छति॥ ८॥

नराशंसं सुधृष्टममपश्यं सप्रथस्तमम्। दिवो न सद्ममखसम्॥ ९॥ [३५]

नराशंसम्। सु॰धृष्टमम्। अपश्यम्। सप्रथःऽतमम्। दिवः। न। सद्म॰मखसम्॥ ९॥

[१९] [९ मेधातिथिः काण्वः। अग्निमरुतश्च। गायत्री]

प्रति त्यं चारुमध्वरं गोपीथाय प्र हूयसे। मरुद्भिरग्न आ गहि॥ १॥

प्रति। त्यम्। चारुम्। अध्वरम्। गो॰पीथाय। प्र। हूयसे। मरुत्॰भिः। अग्ने। आ। गहि॥ १॥

नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः। मरुद्भिरग्न आ गहि॥ २॥

नहि। देवः। न। मर्त्यः। महः। तव। क्रतुम्। परः। मरुत्॰भिः। अग्ने। आ। गहि॥ २॥

ये महो रजसो विदुर्विश्वे देवासो अद्रुहः। मरुद्भिरग्न आ गहि॥ ३॥

ये। महः। रजसः। विदुः। विश्वे। देवासः। अद्रुहः। मरुत्॰भिः। अग्ने। आ। गहि॥ ३॥

य उग्रा अर्कमानृचुरनाधृष्टास ओजसा। मरुद्भिरग्न आ गहि॥ ४॥

ये। उग्राः। अर्कम्। आनृचुः। अनाधृष्टासः। ओजसा। मरुत्॰भिः। अग्ने। आ। गहि॥ ४॥

ये शुभ्रा घोरवर्पसः सुक्षत्रासो रिशादसः। मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ५ ॥ [३६]

ये। शुभ्राः। घोर°वर्पसः। सु°क्षत्रासः। रिशादसः। मरुत्°भिः। अग्ने। आ। गहि ॥ ५ ॥

ये नाकस्याधि रोचने दिवि देवास आसते। मरुद्भिरग्न आ गहि॥ ६ ॥

ये। नाकस्य। अधि। रोचने। दिवि। देवासः। आसते। मरुत्°भिः। अग्ने। आ। गहि ॥ ६ ॥

य ईङ्खयन्ति पर्वतान् तिरः समुद्रमर्णवम्। मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ७ ॥

ये। ईङ्खयन्ति। पर्वतान्। तिरः। समुद्रम्। अर्णवम्। मरुत्°भिः। अग्ने। आ। गहि ॥ ७ ॥

आ ये तन्वन्ति रश्मिभिस्तिरः समुद्रमोजसा। मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ८ ॥

आ। ये। तन्वन्ति। रश्मिभिः। तिरः। समुद्रम्। ओजसा। मरुत्°भिः। अग्ने। आ। गहि ॥ ८ ॥

अभि त्वा पूर्वपीतये सृजामि सोम्यं मधु। मरुद्भिरग्न आ गहि ॥ ९ ॥ [३७]

अभि। त्वा। पूर्व°पीतये। सृजामि। सोम्यम्। मधु। मरुत्°भिः। अग्ने। आ। गहि ॥ ९ ॥

इत्याश्वलायन-संहितायां प्रथमाष्टके
प्रथमोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ प्रथमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥

[२०] [८ मेधातिथिः काण्वः। ऋभवः। गायत्री]

अयं देवाय जन्मने स्तोमो विप्रेभिरासया। अकारि रत्नधातमः॥ १॥

अयम्। देवाय। जन्मने। स्तोमः। विप्रेभिः। आसया। अकारि। रत्नधातमः॥ १॥

य इन्द्राय वचोयुजा ततक्षुर्मनसा हरी। शमीभिर्यज्ञमाशत॥ २॥

ये। इन्द्राय। वचःऽयुजा। ततक्षुः। मनसा। हरी इति। शमीभिः। यज्ञम्। आशत॥ २॥

तक्षन्नासत्याभ्यां परिज्मानं सुखं रथम्। तक्षन्धेनुं सबर्दुघाम्॥ ३॥

तक्षन्। नासत्याभ्याम्। परिऽज्मानम्। सुऽखम्। रथम्। तक्षन्। धेनुम्। सबःऽदुघाम्॥ ३॥

युवाना पितरा पुनः सत्यमन्त्रा ऋजूयवः। ऋभवो विष्ट्यक्रत॥ ४॥

युवाना। पितरा। पुनरिति। सत्यऽमन्त्राः। ऋजुऽयवः। ऋभवः। विष्टी। अक्रत॥ ४॥

सं वो मदासो अग्मतेन्द्रेण च मरुत्वता। आदित्येभिश्च राजभिः॥ ५॥ [१]

सम्। वः। मदासः। अग्मत। इन्द्रेण। च। मरुत्वता। आदित्येभिः। च। राजऽभिः॥ ५॥

उत त्यं चमसं नवं त्वष्टुर्देवस्य निष्कृतम्। अकर्त चतुरः पुनः॥ ६॥

उत। त्यम्। चमसम्। नवम्। त्वष्टुः। देवस्य। निःऽकृतम्। अकर्त। चतुरः। पुनरिति॥ ६॥

ते नो रत्नानि धत्तन त्रिरा साप्तानि सुन्वते। एकमेकं सुशस्तिभिः॥ ७॥

ते। नः। रत्नानि। धत्तन। त्रिः। आ। साप्तानि। सुन्वते। एकम्ऽएकम्। सुशस्तिऽभिः॥ ७॥

अधारयन्त वह्नयोऽभजन्त सुकृत्यया। भागं देवेषु यज्ञियम्॥ ८॥ [२]

अधारयन्त। वह्नयः। अभजन्त। सुऽकृत्यया। भागम्। देवेषु। यज्ञियम्॥ ८॥

[२१] [६ मेधातिथिः काण्वः। इन्द्राग्नी। गायत्री]

इहेन्द्राग्नी उप ह्वये तयोरित्स्तोममुश्मसि। ता सोमं सोमपातमा॥ १॥

इह। इन्द्राग्नी इति। उप। ह्वये। तयोः। इत्। स्तोमम्। उश्मसि। ता। सोमम्। सोमऽपातमा॥ १॥

ता यज्ञेषु प्र शंसतेन्द्राग्नी शुम्भता नरः। ता गायत्रेषु गायत॥ २॥

ता। यज्ञेषु। प्र। शंसत। इन्द्राग्नी इति। शुम्भत। नरः। ता। गायत्रेषु। गायत॥ २॥

ता मित्रस्य प्रशस्तय इन्द्राग्नी ता हवामहे। सोमपा सोमपीतये॥ ३॥

ता। मित्रस्य। प्रऽशस्तये। इन्द्राग्नी इति। ता। हवामहे। सोमऽपा। सोमऽपीतये॥ ३॥

उग्रा सन्ता हवामह उपेदं सवनं सुतम्। इन्द्राग्नी एह गच्छताम्॥ ४॥

उग्रा। सन्ता। हवामहे। उप। इदम्। सवनम्। सुतम्। इन्द्राग्नी इति। आ। इह। गच्छताम्॥ ४॥

ता महान्ता सदस्पती इन्द्राग्नी रक्ष उब्जतम्। अप्रजाः सन्त्वत्रिणः॥ ५॥

ता। महान्ता। सदस्पती इति। इन्द्राग्नी इति। रक्षः। उब्जतम्। अप्रजाः। सन्तु। अत्रिणः॥ ५॥

तेन सत्येन जागृतमधि प्रचेतुने पदे। इन्द्राग्नी शर्म यच्छतम्॥ ६॥ [३]

तेन। सत्येन। जागृतम्। अधि। प्रऽचेतुने। पदे। इन्द्राग्नी इति। शर्म। यच्छतम्॥ ६॥

[२२] [२१ मेधातिथिः काण्वः। १-४ अश्विनौ, ५-८ सविता, ९-१० अग्निः, ११ देव्यः, १२ इन्द्राणीवरुणान्यग्नाय्यः, १३-१४ द्यावापृथिव्यौ, १५ पृथिवी, १६ विष्णुर्देवा वा, १७-२१ विष्णुः। गायत्री]

प्रातर्युजा वि बोधयाश्विनावेह गच्छताम्। अस्य सोमस्य पीतये॥ १॥

प्रातःऽयुजा। वि। बोधय। अश्विनौ। आ। इह। गच्छताम्। अस्य। सोमस्य। पीतये॥ १॥

या सुरथा रथीतमोभा देवा दिविस्पृशा। अश्विना ता हवामहे॥ २॥

या। सुऽरथा। रथिऽतमा। उभा। देवा। दिविऽस्पृशा। अश्विना। ता। हवामहे॥ २॥

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती। तया यज्ञं मिमिक्षतम्॥ ३॥

या। वाम्। कशा। मधुऽमती। अश्विना। सूनृताऽवती। तया। यज्ञम्। मिमिक्षतम्॥ ३॥

नहि वामस्ति दूरके यत्रा रथेन गच्छथः। अश्विना सोमिनो गृहम्॥ ४॥

नहि। वाम्। अस्ति। दूरके। यत्र। रथेन। गच्छथः। अश्विना। सोमिनः। गृहम्॥ ४॥

हिरण्यपाणिमूतये सवितारमुप ह्वये। स चेत्ता देवता पदम्॥ ५॥ [४]

हिरण्यऽपाणिम्। ऊतये। सवितारम्। उप। ह्वये। सः। चेत्ता। देवता। पदम्॥ ५॥

अपां नपातमवसे सवितारमुप स्तुहि। तस्य व्रतान्युश्मसि॥ ६॥

अपाम्। नपातम्। अवसे। सवितारम्। उप। स्तुहि। तस्य। व्रतानि। उश्मसि॥ ६॥

विभक्तारं हवामहे वसोश्चित्रस्य राधसः। सवितारं नृचक्षसम्॥ ७॥

वि॰भक्तारम्। हवामहे। वसोः। चित्रस्य। राधसः। सवितारम्। नृ॰चक्षसम्॥ ७॥

सखाय आ नि षीदत सविता स्तोम्यो नु नः। दाता राधांसि शुम्भति॥ ८॥

सखायः। आ। नि। सीदत। सविता। स्तोम्यः। नु। नः। दाता। राधांसि। शुम्भति॥ ८॥

अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप। त्वष्टारं सोमपीतये॥ ९॥

अग्ने। पत्नीः। इह। आ। वह। देवानाम्। उशतीः। उप। त्वष्टारम्। सोम॰पीतये॥ ९॥

आ ग्ना अग्न इहावसे होत्रां यविष्ठ भारतीम्। वरूत्रीं धिषणां वह ॥ १०॥ [५]

आ। ग्नाः। अग्ने। इह। अवसे। होत्राम्। यविष्ठ। भारतीम्। वरूत्रीम्। धिषणाम्। वह॥ १०॥

अभि नो देवीरवसा महः शर्मणा नृपत्नीः। अच्छिन्नपत्राः सचन्ताम्॥ ११॥

अभि। नः। देवीः। अवसा। महः। शर्मणा। नृपत्नीः। अच्छिन्न॰पत्राः। सचन्ताम्॥ ११॥

इहेन्द्राणीमुप ह्वये वरुणानीं स्वस्तये। अग्नायीं सोमपीतये॥ १२॥

इह। इन्द्राणीम्। उप। ह्वये। वरुणानीम्। स्वस्तये। अग्नायीम्। सोम॰पीतये॥ १२॥

मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः॥ १३॥

मही। द्यौः। पृथिवी। च। नः। इमम्। यज्ञम्। मिमिक्षताम्। पिपृताम्। नः। भरीम॰भिः॥ १३॥

तयोरिद्घृतवत्पयो विप्रा रिहन्ति धीतिभिः। गन्धर्वस्य ध्रुवे पदे॥ १४॥

तयोः। इत्। घृत॰वत्। पयः। विप्राः। रिहन्ति। धीति॰भिः। गन्धर्वस्य। ध्रुवे। पदे॥ १४॥

स्योना पृथिवि भवानृक्षरा निवेशनी। यच्छा नः शर्म सप्रथः॥ १५॥ [६]

स्योना। पृथिवि। भव। अनृक्षरा। नि॰वेशनी। यच्छ। नः। शर्म। स॰प्रथः॥ १५॥

अतो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे। पृथिव्याः सप्त धामभिः॥ १६॥

अतः। देवाः। अवन्तु। नः। यतः। विष्णुः। वि॰चक्रमे। पृथिव्याः। सप्त। धाम॰भिः॥ १६॥

इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्। समूळ्हमस्य पांसुरे॥ १७॥

इदम्। विष्णुः। वि। चक्रमे। त्रेधा। नि। दधे। पदम्। सम्॰ऊळ्हम्। अस्य। पांसुरे॥ १७॥

त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः। अतो धर्माणि धारयन्॥ १८॥

त्रीणि। पदा। वि। चक्रमे। विष्णुः। गोपाः। अदाभ्यः। अतः। धर्माणि। धारयन्॥ १८॥

विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ १९॥

विष्णोः। कर्माणि। पश्यत। यतः। व्रतानि। पस्पशे। इन्द्रस्य। युज्यः। सखा॥ १९॥

तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्॥ २०॥

तत्। विष्णोः। परमम्। पदम्। सदा। पश्यन्ति। सूरयः। दिविऽइव। चक्षुः। आऽततम्॥ २०॥

तद्विप्रासो विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते। विष्णोर्यत्परमं पदम्॥ २१॥ [७]

तत्। विप्रासः। विपन्यवः। जागृऽवांसः। सम्। इन्धते। विष्णोः। यत्। परमम्। पदम्॥ २१॥

[२३] [२४ मेधातिथिः काण्वः। १ वायुः, २-३ इन्द्रवायू, ४-६ मित्रावरुणौ, ७-९ इन्द्रो मरुत्वान्, १०-१२ विश्वे देवाः, १३-१५ पूषा, १६-२२, २३ (पूर्वार्धस्य) आपः, २३ (उत्तरार्धस्य) २४ अग्निः। १-१८ गायत्री, १० परउष्णिक्, २१ प्रतिष्ठा, २०, २२-२४ अनुष्टुप्]

तीव्राः सोमास आ गह्याशीर्वन्तः सुता इमे। वायो तान्प्रस्थितान्पिब॥ १॥

तीव्राः। सोमासः। आ। गहि। आशीःऽवन्तः। सुताः। इमे।

वायो इति। तान्। प्रऽस्थितान्। पिब॥ १॥

उभा देवा दिविस्पृशेन्द्रवायू हवामहे। अस्य सोमस्य पीतये॥ २॥

उभा। देवा। दिविऽस्पृशा। इन्द्रवायू इति। हवामहे। अस्य। सोमस्य। पीतये॥ २॥

इन्द्रवायू मनोजुवा विप्रा हवन्त ऊतये। सहस्राक्षा धियस्पती॥ ३॥

इन्द्रवायू इति। मनःऽजुवा। विप्राः। हवन्ते। ऊतये। सहस्रऽअक्षा। धियः। पती इति॥ ३॥

मित्रं वयं हवामहे वरुणं सोमपीतये। जज्ञाना पूतदक्षसा॥ ४॥

मित्रम्। वयम्। हवामहे। वरुणम्। सोमऽपीतये। जज्ञाना। पूतऽदक्षसा॥ ४॥

ऋतेन यावृतावृधावृतस्य ज्योतिषस्पती। ता मित्रावरुणा हुवे॥ ५॥ [८]

ऋतेन। यौ। ऋतऽवृधौ। ऋतस्य। ज्योतिषः। पती इति। मित्रावरुणा। हुवे॥ ५॥

वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः। करतां नः सुराधसः॥ ६॥

वरुणः। प्रऽअविता। भुवत्। मित्रः। विश्वाभिः। ऊतिऽभिः। करताम्। नः। सुऽराधसः॥ ६॥

मरुत्वन्तं हवामह इन्द्रमा सोमपीतये। सजूर्गणेन तृम्पतु॥ ७॥

मरुत्वन्तम्। हवामहे। इन्द्रम्। आ। सोमऽपीतये। सऽजूः। गणेन। तृम्पतु॥ ७॥

इन्द्रंज्येष्ठा मरुंद्गणा देवांसः पूषंरातयः। विश्वे मम श्रुता हवंम्॥ ८॥

इन्द्रं॰ज्येष्ठाः। मरुंत्॰गणाः। देवांसः। पूषं॰रातयः। विश्वें। ममं। श्रुत हवंम्॥ ८॥

हत वृत्रं सुंदानव इन्द्रेंण सहंसा युजा। मा नों दुःशंसं ईशत॥ ९॥

हत। वृत्रम्। सु॰दानवः। इन्द्रेंण। सहंसा। युजा। मा। नः। दुःऽशंसंः। ईशत॥ ९॥

विश्वांन्देवान्हंवामहे मरुतः सोमंपीतये। उग्रा हि पृश्निंमातरः॥ १०॥ [९]

विश्वांन्। देवान्। हवामहे। मरुतः। सोमं॰पीतये। उग्राः। हि। पृश्निंमातरः॥ १०॥

जयंतामिव तन्यतुर्मरुतामेति धृष्णुया। यच्छुभं याथनां नरः॥ ११॥

जयंताम्ऽइव। तन्यतुः। मरुतांम्। एति। धृष्णु॰या। यत्। शुभंम्। याथनं। नरः॥ ११॥

हस्कारांद्विद्युतस्पर्यतों जाता अंवन्तु नः। मरुतों मृळयन्तु नः॥ १२॥

हस्कारात्। वि॰द्युतंः। परिं। अतंः। जाताः। अवन्तु। नः। मरुतंः। मृळयन्तु। नः॥ १२॥

आ पूंषञ्चित्रबर्हिषमाघृंणे धरुणं दिवः। आजां नष्टं यथां पशुम्॥ १३॥

आ। पूषन्। चित्र॰बंर्हिषम्। आघृंणे। धरुणंम्। दिवः। आ। अज। नष्टम्। यथां। पशुम्॥ १३॥

पूषा राजांनमाघृंणिरपंगूळ्हं गुहां हितम्। अविंन्दच्चित्रबंर्हिषम्॥ १४॥

पूषा। राजांनम्। आघृंणिः। अपं॰गूळ्हम्। गुहां। हितम्। अविंन्दत्। चित्र॰बंर्हिषम्॥ १४॥

उतो स मह्यमिन्दुंभिः षड्युक्तां अंनुसेषिंधत्। गोभिर्यवं न चंर्कृषत्॥ १५॥ [१०]

उतो इतिं। सः। मह्यंम्। इन्दुं॰भिः। षट्। युक्तान्। अनु॰सेसिंधत्। गोभिंः। यवंम्। न। चर्कृषत्॥ १५॥

अम्बयों यन्त्यध्वंभिर्जामयों अध्वरीयताम्। पृञ्चतीर्मधुंना पयंः॥ १६॥

अम्बयंः। यन्ति। अध्वं॰भिः। जामयंः। अध्वरि॰यताम्। पृञ्चतीः। मधुंना। पयंः॥ १६॥

अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह। ता नों हिन्वन्त्वध्वरम्॥ १७॥

अमूः। याः। उपं। सूर्ये। याभिंः। वा। सूर्यः। सह। ताः। नः। हिन्वन्तु। अध्वरम्॥ १७॥

अपो देवीरुपं ह्वये यत्र गावः पिबंन्ति नः। सिन्धुंभ्यः कर्त्वं हविः॥ १८॥

अपः। देवीः। उपं। ह्वये। यत्रं। गावंः। पिबंन्ति। नः। सिन्धुं॰भ्यः। कर्त्वम्। हविः॥ १८॥

अप्स्व१न्तरमृतंमप्सु भेषजमपामुत प्रशंस्तये। देवा भवंत वाजिनंः॥ १९॥

अप्॰सु। अन्तः। अमृतंम्। अप्॰सु। भेषजम्। अपाम्। उत। प्र॰शंस्तये।

देवांः। भवंत। वाजिनंः॥ १९॥

अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा।
अग्निं च विश्वशम्भुवमापश्च विश्वभेषजीः॥ २०॥ [११]
अप्ऽसु। मे। सोमः। अब्रवीत्। अन्तः। विश्वानि। भेषजा।
अग्निम्। च। विश्वऽशम्भुवम्। आपः। च। विश्वऽभेषजीः॥ २०॥
आपः पृणीत भेषजं वरूथं तन्वे३ मम ज्योक् च सूर्यं दृशे॥ २१॥
आपः। पृणीत। भेषजम्। वरूथम्। तन्वे। मम। ज्योक्। च। सूर्यम्। दृशे॥ २१॥
इदमापः प्र वहत यत्किं च दुरितं मयि। यद्वाहमभिदुद्रोह यद्वा शेप उतानृतम्॥ २२॥
इदम्। आपः। प्र। वहत। यत्। किम्। च। दुःऽइतम्। मयि।
यत्। वा। अहम्। अभिऽदुद्रोह। यत्। वा। शेपे। उत। अनृतम्॥ २२॥
आपो अद्यान्वचारिषं रसेन समगस्महि। पयस्वानग्न आ गहि तं मा सं सृज वर्चसा॥ २३॥
आपः। अद्य। अनु। अचारिषम्। रसेन। सम्। अगस्महि।
पयस्वान्। अग्ने। आ। गहि। तम्। मा। सम्। सृज। वर्चसा॥ २३॥
सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा।
विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात्सह ऋषिभिः॥ २४॥ [१२] {५}
सम्। मा। अग्ने। वर्चसा। सृज। सम्। प्रऽजया। सम्। आयुषा।
विद्युः। मे। अस्य। देवाः। इन्द्रः। विद्यात्। सह। ऋषिऽभिः॥ २४॥

[२४] [१५ आजीगर्तिः शुनःशेपः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः। १ कः (प्रजापतिः), २ अग्निः, ३-५ सविता (५ भगो वा) ६-१५ वरुणः। १, २, ६-१५ त्रिष्टुप्, ३-५ गायत्री]

कस्य नूनं कतमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम।
को नो मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं च॥ १॥
कस्य। नूनम्। कतमस्य। अमृतानाम्। मनामहे। चारु। देवस्य। नाम।
कः। नः। मह्यै। अदितये। पुनः। दात्। पितरम्। च। दृशेयम्। मातरम्। च॥ १॥
अग्नेर्वयं प्रथमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम।
स नो मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं च॥ २॥

अग्नेः। वयम्। प्रथमस्य। अमृतानाम्। मनामहे। चारु। देवस्य। नाम।

सः। नः। मह्यै। अदितये। पुनः। दात्। पितरम्। च। दृशेयम्। मातरम्। च ॥ २ ॥

अभि त्वा देव सवितरीशानं वार्याणाम्। सदावन्भागमीमहे ॥ ३ ॥

अभि। त्वा। देव। सवितः। ईशानम्। वार्याणाम्। सदा। अवन्। भागम्। ईमहे ॥ ३ ॥

यश्चिद्धि त इत्था भगः शशमानः पुरा निदः। अद्वेषो हस्तयोर्दधे ॥ ४ ॥

यः। चित्। हि। ते। इत्था। भगः। शशमानः। पुरा। निदः। अद्वेषः। हस्तयोः। दधे ॥ ४ ॥

भगभक्तस्य ते वयमुदशेम तवावसा। मूर्धानं राय आरभे ॥ ५ ॥ [१३]

भग॰भक्तस्य। ते। वयम्। उत्। अशेम। तव। अवसा। मूर्धानम्। रायः। आ॰रभे ॥ ५ ॥

नहि ते क्षत्रं न सहो न मन्युं वयश्चनामी पतयन्त आपुः।
नेमा आपो अनिमिषं चरन्तीर्न ये वातस्य प्रमिनन्त्यभ्वम् ॥ ६ ॥

नहि। ते। क्षत्रम्। न। सहः। न। मन्युम्। वयः। चन। अमी इति। पतयन्तः। आपुः।
न। इमाः। आपः। अनि॰मिषम्। चरन्तीः। न। ये। वातस्य। प्र॰मिनन्ति। अभ्वम् ॥ ६ ॥

अबुध्ने राजा वरुणो वनस्योर्ध्वं स्तूपं ददते पूतदक्षः।
नीचीनाः स्थुरुपरि बुध्न एषामस्मे अन्तर्निहिताः केतवः स्युः ॥ ७ ॥

अबुध्ने। राजा। वरुणः। वनस्य। ऊर्ध्वम्। स्तूपम्। ददते। पूत॰दक्षः ॥ नीचीनाः। स्थुः।
उपरि। बुध्नः। एषाम्। अस्मे इति। अन्तः। नि॰हिताः। केतवः। स्युरिति स्युः ॥ ७ ॥

उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ।
अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित् ॥ ८ ॥

उरुम्। हि। राजा। वरुणः। चकार। सूर्याय। पन्थाम्। अनु॰एतवै। उँ इति।
अपदे। पादा। प्रति॰धातवे। अकः। उत। अप॰वक्ता। हृदय॰विधः। चित् ॥ ८ ॥

शतं ते राजन्भिषजः सहस्रमुर्वी गभीरा सुमतिष्टे अस्तु।
बाधस्व दूरे निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥ ९ ॥

शतम्। ते। राजन्। भिषजः। सहस्रम्। उर्वी। गभीरा। सु॰मतिः। ते। अस्तु।
बाधस्व। दूरे। निः॰ऋतिम्। पराचैः। कृतम्। चित्। एनः। प्र। मुमुग्धि। अस्मत् ॥ ९ ॥

अमी य ऋक्षा निहितास उच्चा नक्तं ददृश्रे कुह चिद्दिवेयुः।

अदब्धानि वरुणस्य व्रतानि विचाकशच्चन्द्रमा नक्तमेति॥ १०॥ [१४]

अमी इति। ये। ऋक्षाः। निऽहितासः। उच्चा। नक्तम्। ददृश्रे। कुह। चित्। दिवा। ईयुः।

अदब्धानि। वरुणस्य। व्रतानि। विऽचाकशत्। चन्द्रमाः। नक्तम्। एति॥ १०॥

तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः।

अहेळमानो वरुणेह बोध्युरुशंस मा न आयुः प्र मोषीः॥ ११॥

तत्। त्वा। यामि। ब्रह्मणा। वन्दमानः। तत्। आ। शास्ते। यजमानः। हविःऽभिः।

अहेळमानः। वरुण। इह। बोधि। उरुऽशंस। मा। नः। आयुः। प्र। मोषीः॥ ११॥

तदिन्नक्तं तद्दिवा मह्यमाहुस्तदयं केतो हृद आ वि चष्टे।

शुनःशेपो यमह्वद्गृभीतः सो अस्मान्राजा वरुणो मुमोक्तु॥ १२॥

तत्। इत्। नक्तम्। तत्। दिवा। मह्यम्। आहुः। तत्। अयम्। केतः। हृदः। आ। वि। चष्टे।

शुनःशेपः। यम्। अह्वत्। गृभीतः। सः। अस्मान्। राजा। वरुणः। मुमोक्तु॥ १२॥

शुनःशेपो ह्यह्वद्गृभीतस्त्रिष्वादित्यं द्रुपदेषु बद्धः।

अवैनं राजा वरुणः ससृज्याद् विद्वाँ अदब्धो वि मुमोक्तु पाशान्॥ १३॥

शुनःशेपः। हि। अह्वत्। गृभीतः। त्रिषु। आदित्यम्। द्रुऽपदेषु। बद्धः।

अव। एनम्। राजा। वरुणः। ससृज्यात्। विद्वान्। अदब्धः। वि। मुमोक्तु। पाशान्॥ १३॥

अव ते हेळो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः।

क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेता राजन्नेनांसि शिश्रथः कृतानि॥ १४॥

अव। ते। हेळः। वरुण। नमःऽभिः। अव। यज्ञेभिः। ईमहे। हविःऽभिः।

क्षयन्। अस्मभ्यम्। असुर। प्रचेत इति प्रऽचेतः। राजन्। एनांसि। शिश्रथः। कृतानि॥ १४॥

उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय।

अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम॥ १५॥ [१५]

उत्। उत्ऽतमम्। वरुण। पाशम्। अस्मत्। अव। अधमम्। वि। मध्यमम्। श्रथय।

अथ। वयम्। आदित्य। व्रते। तव। अनागसः। अदितये। स्याम॥ १५॥

[२५] [२१ अजीगर्तिः शुनःशेपः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः। वरुणः। गायत्री]

यच्चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि॥ १॥

यत्। चित्। हि। ते। विशः। यथा। प्र। देव। वरुण। व्रतम्। मिनीमसि। द्यविऽद्यवि॥ १॥

मा नो वधाय हत्नवे जिहीळानस्य रीरधः। मा हृणानस्य मन्यवे॥ २॥

मा। नः। वधाय। हत्नवे। जिहीळानस्य। रीरधः। मा। हृणानस्य। मन्यवे॥ २॥

वि मृळीकाय ते मनो रथीरश्वं न संदितम्। गीर्भिर्वरुण सीमहि॥ ३॥

वि। मृळीकाय। ते। मनः। रथीः। अश्वम्। न। सम्ऽदितम्। गीःऽभिः। वरुण। सीमहि॥ ३॥

परा हि मे विमन्यवः पतन्ति वस्यइष्टये। वयो न वसतीरुप॥ ४॥

परा। हि। मे। विऽमन्यवः। पतन्ति। वस्यःऽइष्टये। वयः। न। वसतीः। उप॥ ४॥

कदा क्षत्रश्रियं नरमा वरुणं करामहे। मृळीकायोरुचक्षसम्॥ ५॥ [१६]

कदा। क्षत्रऽश्रियम्। नरम्। आ। वरुणम्। करामहे। मृळीकाय। उरुऽचक्षसम्॥ ५॥

तदित्समानमाशाते वेनन्ता न प्र युच्छतः। धृतव्रताय दाशुषे॥ ६॥

तत्। इत्। समानम्। आशाते इति। वेनन्ता। न। प्र। युच्छतः। धृतऽव्रताय। दाशुषे॥ ६॥

वेदा यो वीनां पदमन्तरिक्षेण पतताम्। वेद नावः समुद्रियः॥ ७॥

वेद। यः। वीनाम्। पदम्। अन्तरिक्षेण। पतताम्। वेद। नावः। समुद्रियः॥ ७॥

वेद मासो धृतव्रतो द्वादश प्रजावतः। वेदा य उपजायते॥ ८॥

वेद। मासः। धृतऽव्रतः। द्वादश। प्रजाऽवतः। वेद। यः। उपऽजायते॥ ८॥

वेद वातस्य वर्तनिमुरोर्ऋष्वस्य बृहतः। वेदा ये अध्यासते॥ ९॥

वेद। वातस्य। वर्तनिम्। उरोः। ऋष्वस्य। बृहतः। वेद। ये। अधिऽआसते॥ ९॥

नि षसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्या३स्वा। साम्राज्याय सुक्रतुः॥ १०॥ [१७]

नि। ससाद। धृतऽव्रतः। वरुणः। पस्त्यासु। आ। साम्ऽराज्याय। सुऽक्रतुः॥ १०॥

अतो विश्वान्यद्भुता चिकित्वाँ अभि पश्यति। कृतानि या च कर्त्वा॥ ११॥

अतः। विश्वानि। अद्भुता। चिकित्वान्। अभि। पश्यति। कृतानि। या। च। कर्त्वा॥ ११॥

स नो विश्वाहा सुक्रतुरादित्यः सुपथा करत्। प्र ण आयूंषि तारिषत्॥ १२॥

सः। नः। विश्वाहा। सुऽक्रतुः। आदित्यः। सुऽपथा। करत्। प्र। नः। आयूंषि। तारिषत्॥ १२॥

बिभ्रद्द्रापिं हिरण्ययं वरुणो वस्त निर्णिजम्। परि स्पशो नि षेदिरे॥ १३॥

बिभ्रत्। द्रापिम्। हिरण्ययम्। वरुणः। वस्त। निःऽनिजम्। परि। स्पशः। नि। सेदिरे॥ १३॥

न यं दिप्सन्ति दिप्सवो न द्रुह्वाणो जनानाम्। न देवमभिमातयः॥ १४॥

न। यम्। दिप्सन्ति। दिप्सवः। न। द्रुह्वाणः। जनानाम्। न। देवम्। अभिऽमातयः॥ १४॥

उत यो मानुषेष्वा यशश्चक्रे असाम्या। अस्माकमुदरेष्वा॥ १५॥ [१८]

उत। यः। मानुषेषु। आ। यशः। चक्रे। असामि। आ। अस्माकम्। उदरेषु। आ॥ १५॥

परा मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यूतीरनु। इच्छन्तीरुरुचक्षसम्॥ १६॥

परा। मे। यन्ति। धीतयः। गावः। न। गव्यूतीः। अनु। इच्छन्तीः। उरुऽचक्षसम्॥ १६॥

सं नु वोचावहै पुनर्यतो मे मध्वाभृतम्। होतेव क्षदसे प्रियम्॥ १७॥

सम्। नु। वोचावहै। पुनः। यतः। मे। मधु। आऽभृतम्। होताऽइव। क्षदसे। प्रियम्॥ १७॥

दर्शं नु विश्वदर्शतं दर्शं रथमधि क्षमि। एता जुषत मे गिरः॥ १८॥

दर्शम्। नु। विश्वऽदर्शतम्। दर्शम्। रथम्। अधि। क्षमि। एताः। जुषत। मे। गिरः॥ १८॥

इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृळय। त्वामवस्युरा चके॥ १९॥

इमम्। मे। वरुण। श्रुधि। हवम्। अद्य। च। मृळय। त्वाम्। अवस्युः। आ। चके॥ १९॥

त्वं विश्वस्य मेधिर दिवश्च ग्मश्च राजसि। स यामनि प्रति श्रुधि॥ २०॥

त्वम्। विश्वस्य। मेधिर। दिवः। च। ग्मः। च। राजसि। सः। यामनि। प्रति। श्रुधि॥ २०॥

उदुत्तमं मुमुग्धि नो वि पाशं मध्यमं चृत। अवाधमानि जीवसे॥ २१॥ [१९]

उत्। उत्ऽतमम्। मुमुग्धि। नः। वि। पाशम्। मध्यमम्। चृत। अव। अधमानि। जीवसे॥ २१॥

[२६] [१० आजीगर्तिः शुनःशेपः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः। अग्निः। गायत्री]

वसिष्वा हि मियेध्य वस्त्राण्यूर्जां पते। सेमं नो अध्वरं यज॥ १॥

वसिष्व। हि। मियेध्य। वस्त्राणि। ऊर्जाम्। पते। सः। इमम्। नः। अध्वरम्। यज॥ १॥

नि नो होता वरेण्यः सदा यविष्ठ मन्मभिः। अग्ने दिवित्मता वचः॥ २॥

नि। नः। होता। वरेण्यः। सदा। यविष्ठ। मन्मऽभिः। अग्ने। दिवित्मता। वचः॥ २॥

आ हि ष्मा सूनवे पितापिर्यजत्यापये। सखा सख्ये वरेण्यः॥ ३॥

आ। हि। स्म। सूनवे। पिता। आपिः। यजति। आपये। सखा। सख्ये। वरेण्यः॥ ३॥

आ नो बर्हीं रिशादसो वरुणो मित्रो अर्यमा। सीदन्तु मनषो यथा॥ ४॥

आ। नः। बर्हिः। रिशादसः। वरुणः। मित्रः। अर्यमा। सीदन्तु। मनषः। यथा॥ ४॥

पूर्व्य होतरस्य नो मन्दस्व सख्यस्य च। इमा उ षु श्रुधी गिरः॥ ५॥ [२०]

पूर्व्य। होतः। अस्य। नः। मन्दस्व। सख्यस्य। च। इमाः। ऊँ इति। सु। श्रुधि। गिरः॥ ५॥

यच्चिद्धि शश्वता तना देवंदेवं यजामहे। त्वे इद्धूयते हविः॥ ६॥

यत्। चित्। हि। शश्वता। तना। देवम्ऽदेवम्। यजामहे। त्वे इति। इत्। हूयते। हविः॥ ६॥

प्रियो नो अस्तु विश्पतिर्होता मन्द्रो वरेण्यः। प्रियाः स्वग्नयो वयम्॥ ७॥

प्रियः। नः। अस्तु। विश्पतिः। होता। मन्द्रः। वरेण्यः। प्रियाः। सुऽअग्नयः। वयम्॥ ७॥

स्वग्नयो हि वार्यं देवासो दधिरे च नः। स्वग्नयो मनामहे ॥ ८॥

सुऽअग्नयः। हि। वार्यम्। देवासः। दधिरे। च। नः। सुऽअग्नयः। मनामहे॥ ८॥

अथा न उभयेषाममृत मर्त्यानाम्। मिथः सन्तु प्रशस्तयः॥ ९॥

अथ। नः। उभयेषाम्। अमृत। मर्त्यानाम्। मिथः। सन्तु। प्रऽशस्तयः॥ ९॥

विश्वेभिरग्ने अग्निभिरिमं यज्ञमिदं वचः। चनो धाः सहसो यहो॥ १०॥ [२१]

विश्वेभिः। अग्ने। अग्निभिः। इमम्। यज्ञम्। इदम्। वचः। चनः। धाः। सहसः। यहो इति॥ १०॥

[२७] [१३ आजीगर्तिः शुनःशेपः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः। १-१२ अग्निः, १३ देवाः। १-१२ गायत्री, १३ त्रिष्टुप्]

अश्वं न त्वा वारवन्तं वन्दध्या अग्निं नमोभिः। सम्राजन्तमध्वराणाम्॥ १॥

अश्वम्। न। त्वा। वारऽवन्तम्। वन्दध्यै। अग्निम्। नमःऽभिः। सम्ऽराजन्तम्। अध्वराणाम्॥ १॥

स घा नः सूनुः शवसा पृथुप्रगामा सुशेवः। मीढ्वाँ अस्माकं बभूयात्॥ २॥

सः। घ। नः। सूनुः। शवसा। पृथुऽप्रगामा। सुऽशेवः। मीढ्वान्। अस्माकम्। बभूयात्॥ २॥

स नो दूराच्चासाच्च नि मर्त्यादघायोः। पाहि सदमिद्विश्वायुः॥ ३॥

सः। नः। दूरात्। च। आसात्। च। नि। मर्त्यात्। अघऽयोः। पाहि। सदम्। इत्। विश्वऽआयुः॥ ३॥

इममू षु त्वमस्माकं सनिं गायत्रं नव्यांसम्। अग्ने देवेषु प्र वोचः॥ ४॥

इमम्। ऊँ इति। सु। त्वम्। अस्माकम्। सनिम्। गायत्रम्। नव्यांसम्। अग्ने। देवेषु। प्र। वोचः॥ ४॥

आ नो भज परमेष्वा वाजेषु मध्यमेषु। शिक्षा वस्वो अन्तमस्य॥ ५॥ [२२]

आ। नः। भज। परमेषु। आ। वाजेषु। मध्यमेषु। शिक्ष। वस्वः। अन्तमस्य ॥ ५ ॥

विभक्तासि चित्रभानो सिन्धोरूर्मा उपाक आ। सद्यो दाशुषे क्षरसि ॥ ६ ॥

विऽभक्ता। असि। चित्रभानो इति चित्रऽभानो। सिन्धोः। ऊर्मौ। उपाके। आ।

सद्यः। दाशुषे। क्षरसि ॥ ६ ॥

यमग्ने पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यं जुनाः। स यन्ता शश्वतीरिषः ॥ ७ ॥

यम्। अग्ने। पृत्ऽसु। मर्त्यम्। अवाः। वाजेषु। यम्। जुनाः। सः। यन्ता। शश्वतीः। इषः ॥ ७ ॥

नकिरस्य सहन्त्य पर्येता कयस्य चित्। वाजो अस्ति श्रवाय्यः ॥ ८ ॥

नकिः। अस्य। सहन्त्य। परिऽएता। कयस्य। चित्। वाजः। अस्ति। श्रवाय्यः ॥ ८ ॥

स वाजं विश्वचर्षणिरर्वद्भिरस्तु तरुता। विप्रेभिरस्तु सनिता ॥ ९ ॥

सः। वाजम्। विश्वऽचर्षणिः। अर्वत्ऽभिः। अस्तु। तरुता। विप्रेभिः। अस्तु। सनिता ॥ ९ ॥

जराबोध तद्विविड्ढि विशेविशे यज्ञियाय। स्तोमं रुद्राय दृशीकम् ॥ १० ॥ [२३]

जराऽबोध। तत्। विविड्ढि। विशेऽविशे। यज्ञियाय। स्तोमम्। रुद्राय। दृशीकम् ॥ १० ॥

स नो महाँ अनिमानो धूमकेतुः पुरुश्चन्द्रः। धिये वाजाय हिन्वतु ॥ ११ ॥

सः। नः। महान्। अनिऽमानः। धूमऽकेतुः। पुरुऽचन्द्रः। धिये। वाजाय। हिन्वतु ॥ ११ ॥

स रेवाँइव विश्पतिर्दैव्यः केतुः शृणोतु नः। उक्थैरग्निर्बृहद्भानुः ॥ १२ ॥

सः। रेवान्ऽइव। विश्पतिः। दैव्यः। केतुः। शृणोतु। नः। उक्थैः। अग्निः। बृहत्ऽभानुः ॥ १२ ॥

नमो महद्भ्यो नमो अर्भकेभ्यो नमो युवभ्यो नम आशिनेभ्यः।

यजाम देवान् यदि शक्नवाम मा ज्यायसः शंसमा वृक्षि देवाः ॥ १३ ॥ [२४]

नमः। महत्ऽभ्यः। नमः। अर्भकेभ्यः। नमः। युवऽभ्यः। नमः। आशिनेभ्यः।

यजाम। देवान्। यदि। शक्नवाम। मा। ज्यायसः। शंसम्। आ। वृक्षि। देवाः ॥ १३ ॥

[२८] [९ आजीगर्तिः शुनःशेपः, स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः। १-४ इन्द्रः, ५-६ उलूखलम्, ७-८ उलूखलमुसले, ९ प्रजापतिर्हरिश्चन्द्रः, (अधिषवण-)चर्म सोमो वा। १-६ अनुष्टुप्, ७-९ गायत्री]

यत्र ग्रावा पृथुबुध्न ऊर्ध्वो भवति सोतवे। उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥ १ ॥

यत्र। ग्रावा। पृथुऽबुध्नः। ऊर्ध्वः। भवति। सोतवे। उलूखलऽसुतानाम्। अव। इत्।

ऊँ इति। इन्द्र। जल्गुलः ॥ १ ॥

यत्र द्वाविव जघनाधिषवण्या कृता। उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥ २ ॥

यत्र। द्वौऽइव। जघना। अधि॰सवण्या। कृता।

उलूखल॰सुतानाम्। अव। इत्। ऊँ इति। इन्द्र। जल्गुलः ॥ २ ॥

यत्र नार्यपच्यवमुपच्यवं च शिक्षते। उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥ ३ ॥

यत्र। नारी। अप॰च्यवम्। उप॰च्यवम्। च। शिक्षते।

उलूखल॰सुतानाम्। अव। इत्। ऊँ इति। इन्द्र। जल्गुलः ॥ ३ ॥

यत्र मन्थां विबध्नते रश्मीन्यमितवाइव। उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥ ४ ॥

यत्र। मन्थाम्। वि॰बध्नते। रश्मीन्। यमितवैऽइव।

उलूखल॰सुतानाम्। अव। इत्। ऊँ इति। इन्द्र। जल्गुलः ॥ ४ ॥

यच्चिद्धि त्वं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे। इह द्युमत्तमं वद जयतामिव दुन्दुभिः ॥ ५ ॥ [२५]

यत्। चित्। हि। त्वम्। गृहे॰गृहे। उलूखलक। युज्यसे।

इह। द्युमत्॰तमम्। वद। जयताम्ऽइव। दुन्दुभिः ॥ ५ ॥

उत स्म ते वनस्पते वातो वि वात्यग्रमित्। अथो इन्द्राय पातवे सुनु सोममुलुखल ॥ ६ ॥

उत। स्म। ते। वनस्पते। वातः। वि। वाति। अग्रम्। इत्।

अथो इति। इन्द्राय। पातवे। सुनु। सोमम्। उलूखल ॥ ६ ॥

आयजी वाजसातमा ता ह्यु१च्चा विजर्भृतः। हरीइवान्धांसि बप्सता ॥ ७ ॥

आयजी इत्या॰यजी। वाज॰सातमा। ता। हि। उच्चा। वि॰जर्भृतः।

हरीऽइवेति हरीऽइव। अन्धांसि। बप्सता ॥ ७ ॥

ता नो अद्य वनस्पती ऋष्वावृष्वेभिः सोतृभिः। इन्द्राय मधुमत्सुतम् ॥ ८ ॥

ता। नः। अद्य। वनस्पती इति। ऋष्वौ। ऋष्वेभिः। सोतृ॰भिः। इन्द्राय। मधु॰मत्। सुतम् ॥ ८ ॥

उच्छिष्टं चम्वोर्भर सोमं पवित्र आ सृज। नि धेहि गोरधि त्वचि ॥ ९ ॥ [२६]

उत्। शिष्टम्। चम्वोः। भर। सोमम्। पवित्रे। आ। सृज। नि। धेहि। गोः। अधि। त्वचि ॥ ९ ॥

[२९] [७ आजीगर्तिः शुनःशेपः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः। इन्द्रः। पंक्तिः]

यच्चिद्धि सत्य सोमपा अनाशस्ताइव स्मसि।

आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥ १ ॥

यत्। चित्। हि। सत्य। सोम॰पाः। अनाशस्ताःऽइंव। स्मसिं।

आ। तु। नः। इन्द्र। शंसय। गोषुं। अश्वैषु। शुभ्रिषुं। सहस्त्रैषु। तुवि॰मघ॥ १॥

शिप्रिन्वाजानां पते शचीवस्तव दंसनां।

आ तू नं इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषं सहस्त्रैषु तुवीमघ॥ २॥

शिप्रिन्। वाजानाम्। पते। शचीं॰वः। तवं। दंसनां।

आ। तु। नः। इन्द्र। शंसय। गोषुं। अश्वैषु। शुभ्रिषं। सहस्त्रैषु। तुवि॰मघ॥ २॥

नि ष्वांपया मिथूदृशां सस्तामबुंध्यमाने।

आ तू नं इन्द्र शंसय गोष्वश्वैषु शुभ्रिषुं सहस्त्रैषु तुवीमघ॥ ३॥

नि। स्वापय। मिथु॰दृशां। सस्ताम्। अबुंध्यमाने इतिं।

आ। तु। नः। इन्द्र। शंसय। गोषुं। अश्वैषु। शुभ्रिषुं। सहस्त्रैषु। तुवि॰मघ॥ ३॥

ससन्तु त्या अरांतयो बोधन्तु शूर रातयः।

आ तू नं इन्द्र शंसय गोष्वश्वैषु शुभ्रिषुं सहस्त्रैषु तुवीमघ॥ ४॥

ससन्तुं। त्याः। अरांतयः। बोधंन्तु। शूर। रातयंः।

आ। तु। नः। इन्द्र। शंसय। गोषुं। अश्वैषु। शुभ्रिषुं। सहस्त्रैषु। तुवि॰मघ॥ ४॥

समिंन्द्र गर्दभं मृण नुवन्तं पापयांमुया।

आ तू नं इन्द्र शंसय गोष्वश्वैषु शुभ्रिषुं सहस्त्रैषु तुवीमघ॥ ५॥

सम्। इन्द्र। गर्दभम्। मृण। नुवन्तंम्। पापयां। अमुया।

आ। तु। नः। इन्द्र। शंसय। गोषुं। अश्वैषु। शुभ्रिषुं। सहस्त्रैषु। तुवि॰मघ॥ ५॥

पतांति कुण्डृणाच्यां दूरं वातो वनादधिं।

आ तू नं इन्द्र शंसय गोष्वश्वैषु शुभ्रिषुं सहस्त्रैषु तुवीमघ॥ ६॥

पतांति। कुण्डृणाच्यां। दूरम्। वातंः। वनांत्। अधिं।

आ। तु। नः। इन्द्र। शंसय। गोषुं। अश्वैषु। शुभ्रिषुं। सहस्त्रैषु। तुवि॰मघ॥ ६॥

सर्वं परिक्रोशं जंहि जम्भयां कृकदाश्वम्।

आ तू नं इन्द्र शंसय गोष्वश्वैषु शुभ्रिषुं सहस्त्रैषु तुवीमघ॥ ७॥ [२७]

सर्वम्। परि॰क्रोशम्। जहि। जम्भय। कृकदाश्वम्।

आ। तु। नः। इन्द्र। शंसय। गोषु। अश्वेषु। शुभ्रिषु। सहस्रेषु। तुवि॰मघ॥ ७॥

[३०] [२२ आजीगर्तिः शुनःशेपः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः। १-१६ इन्द्रः, १७-१९ अश्विनौ, २०-२२ उषाः। १-१०, १२-१५, १७-२२ गायत्री, ११ पादनिचृद्गायत्री, १६ त्रिष्टुप्]

आ व इन्द्रं क्रिविं यथा वाजयन्तः शतक्रतुम्। मंहिष्ठं सिञ्च इन्दुभिः॥ १॥

आ। वः। इन्द्रम्। क्रिविम्। यथा। वाज॰यन्तः। शत॰क्रतुम्। मंहिष्ठम्। सिञ्चे। इन्दु॰भिः॥ १॥

शतं वा यः शुचीनां सहस्रं वा समाशिराम्। एदु निम्नं न रीयते॥ २॥

शतम्। वा। यः। शुचीनाम्। सहस्रम्। वा। सम्॰आशिराम्।

आ। इत्। ऊँ इति। निम्नम्। न। रीयते॥ २॥

सं यन्मदाय शुष्मिण एना ह्यस्योदरे। समुद्रो न व्यचो दधे॥ ३॥

सम्। यत्। मदाय। शुष्मिणे। एना। हि। अस्य। उदरे। समुद्रः। न। व्यचः। दधे॥ ३॥

अयमु ते समतसि कपोतइव गर्भधिम्। वचस्तच्चिन्न ओहसे॥ ४॥

अयम्। ऊँ इति। ते। सम्। अतसि। कपोतःऽइव। गर्भ॰धिम्। वचः। तत्। चित्। नः। ओहसे॥ ४॥

स्तोत्रं राधानां पते गिर्वाहो वीर यस्य ते। विभूतिरस्तु सूनृता॥ ५॥ [२८]

स्तोत्रम्। राधानाम्। पते। गिर्वाहः। वीर। यस्य। ते। वि॰भूतिः। अस्तु। सूनृता॥ ५॥

ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतयेऽस्मिन्वाजे शतक्रतो। समन्येषु ब्रवावहै॥ ६॥

ऊर्ध्वः। तिष्ठ। नः। ऊतये। अस्मिन्। वाजे। शतक्रतो इति शत॰क्रतो। सम्। अन्येषु। ब्रवावहै॥ ६॥

योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे। सखाय इन्द्रमूतये॥ ७॥

योगे॰योगे। तवःऽतरम्। वाजे॰वाजे। हवामहे। सखायः। इन्द्रम्। ऊतये॥ ७॥

आ घा गमद्यदि श्रवत्सहस्रिणीभिरूतिभिः। वाजेभिरुप नो हवम्॥ ८॥

आ। घ। गमत्। यदि। श्रवत्। सहस्रिणीभिः। ऊति॰भिः। वाजेभिः। उप। नः। हवम्॥ ८॥

अनु प्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्रतिं नरम्। यं ते पूर्वं पिता हुवे॥ ९॥

अनु। प्रत्नस्य। ओकसः। हुवे। तुवि॰प्रतिम्। नरम्। यम्। ते। पूर्वम्। पिता। हुवे॥ ९॥

तं त्वा वयं विश्ववारा शास्महे पुरुहूत। सखे वसो जरितृभ्यः॥ १०॥ [२९]

तम्। त्वा। वयम्। विश्ववार। आ। शास्महे। पुरुहूत। सखे। वसो इति। जरितृऽभ्यः॥ १०॥

अस्माकं शिप्रिणीनां सोमपाः सोमपाव्नाम्। सखे वज्रिन्त्सखीनाम्॥ ११॥

अस्माकम्। शिप्रिणीनाम्। सोमऽपाः। सोमपाव्नाम्। सखे। वज्रिन्। सखीनाम्॥ ११॥

तथा तदस्तु सोमपाः सखे वज्रिन्तथा कृणु। यथा त उश्मसीष्टये॥ १२॥

तथा। तत्। अस्तु। सोमऽपाः। सखे। वज्रिन्। तथा। कृणु। यथा। ते। उश्मसि। इष्टये॥ १२॥

रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥ १३॥

रेवतीः। नः। सधऽमादे। इन्द्रे। सन्तु। तुविऽवाजाः। क्षुऽमन्तः। याभिः। मदेम॥ १३॥

आ घ त्वावान्त्मनाप्तः स्तोतृभ्यो धृष्णवियानः। ऋणोरक्षं न चक्र्योः॥ १४॥

आ। घ। त्वाऽवान्। त्मना। आप्तः। स्तोतृऽभ्यः। धृष्णो इति। इयानः।

ऋणोः। अक्षम्। न। चक्र्योः॥ १४॥

आ यद्दुवः शतक्रतवा कामं जरितॄणाम्। ऋणोरक्षं न शचीभिः॥ १५॥ [३०]

आ। यत्। दुवः। शतक्रतो इति शतऽक्रतो। आ। कामम्। जरितॄणाम्।

ऋणोः। अक्षम्। न। शचीभिः॥ १५॥

शश्वदिन्द्रः पोप्रुथद्भिर्जिगाय नानदद्भिः शाश्वसद्भिर्धनानि।

स नो हिरण्यरथं दंसनावान्त्स नः सनिता सनये स नोऽदात्॥ १६॥

शश्वत्। इन्द्रः। पोप्रुथत्ऽभिः। जिगाय। नानदत्ऽभिः। शाश्वसत्ऽभिः। धनानि।

सः। नः। हिरण्यऽरथम्। दंसनाऽवान्। सः। नः। सनिता। सनये। सः। नः। अदात्॥ १६॥

आश्विनावश्वावत्येषा यातं शवीरया। गोमद्दस्रा हिरण्यवत्॥ १७॥

आ। अश्विनौ। अश्वाऽवत्या। इषा। यातम्। शवीरया। गोऽमत्। दस्रा। हिरण्यऽवत्॥ १७॥

समानयोजनो हि वाँ रथो दस्रावमर्त्यः। समुद्रे अश्विनेयते॥ १८॥

समानऽयोजनः। हि। वाम्। रथः। दस्रौ। अमर्त्यः। समुद्रे। अश्विना। ईयते॥ १८॥

न्यघ्न्यस्य मूर्धनि चक्रं रथस्य येमथुः। परि द्यामन्यदीयते॥ १९॥

नि। अघ्न्यस्य। मूर्धनि। चक्रम्। रथस्य। येमथुः। परि। द्याम्। अन्यत्। ईयते॥ १९॥

कस्त उषः कधप्रिये भुजे मर्तो अमर्त्ये। कं नक्षसे विभावरि॥ २०॥

कः। ते। उषः। कधऽप्रिये। भुजे। मर्तः। अमर्त्ये। कम्। नक्षसे। विभाऽवरि॥ २०॥

वयं हि ते अमन्मह्यान्तादा पराकात्। अश्वे न चित्रे अरुषि॥ २१॥

वयम्। हि। ते। अमन्महि। आ। अन्तात्। आ। पराकात्। अश्वे। न। चित्रे। अरुषि॥ २१॥

त्वं त्येभिरा गहि वाजेभिर्दुहितर्दिवः। अस्मे रयिं नि धारय॥ २२॥ [३१] {६}

त्वम्। त्येभिः। आ। गहि। वाजेभिः। दुहितः। दिवः। अस्मे इति। रयिम्। नि। धारय॥ २२॥

[३१] [१८ हिरण्यस्तूप अङ्गिरसः। अग्निः। ८, १६, १८ त्रिष्टुभः, शिष्टा, जगत्यः]

त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा ऋषिर्देवो देवानामभवः शिवः सखा।

तव व्रते कवयो विद्मनापसोऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टयः॥ १॥

त्वम्। अग्ने। प्रथमः। अङ्गिराः। ऋषिः। देवः। देवानाम्। अभवः। शिवः। सखा।

तव। व्रते। कवयः। विद्मना॰अपसः। अजायन्त। मरुतः। भ्राजत्॰ऋष्टयः॥ १॥

त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरस्तमः कविर्देवानां परि भूषसि व्रतम्।

विभुर्विश्वस्मै भुवनाय मेधिरो द्विमाता शयुः कतिधा चिदायवे॥ २॥

त्वम्। अग्ने। प्रथमः। अङ्गिरःऽतमः। कविः। देवानाम्। परि। भूषसि। व्रतम्।

वि॰भुः। विश्वस्मै। भुवनाय। मेधिरः। द्वि॰माता। शयुः। कतिधा। चित्। आयवे॥ २॥

त्वमग्ने प्रथमो मातरिश्वन आविर्भव सुक्रतूया विवस्वते।

अरेजेतां रोदसी होतृवूर्येऽसघ्नोर्भारमयजो महो वसो॥ ३॥

त्वम्। अग्ने। प्रथमः। मातरिश्वने। आविः। भव। सुक्रतु॰या। विवस्वते।

अरेजेताम्। रोदसी इति। होतृ॰वूर्ये। असघ्नोः। भारम्। अयजः। महः। वसो इति॥ ३॥

त्वमग्ने मनवे द्यामवाशयः पुरूरवसे सुकृते सुकृत्तरः।

श्वात्रेण यत्पित्रोर्मुच्यसे पर्या त्वा पूर्वमनयन्नापरं पुनः॥ ४॥

त्वम्। अग्ने। मनवे। द्याम्। अवाशयः। पुरूरवसे। सु॰कृते। सुकृत्॰तरः।

श्वात्रेण। यत्। पित्रोः। मुच्यसे। परि। आ। त्वा। पूर्वम्। अनयन्। आ। अपरम्। पुनरिति॥ ४॥

त्वमग्ने वृषभः पुष्टिवर्धन उद्यतस्रुचे भवसि श्रवाय्यः।

य आहुतिं परि वेदा वषट्कृतिमेकायुरग्रे विश आविवाससि॥ ५॥ [३२]

त्वम्। अग्ने। वृषभः। पुष्टि॰वर्धन। उद्यत॰स्रुचे। भवसि। श्रवाय्यः।

यः। आ॰हुतिम्। परि। वेद। वषट्॰कृतिम्। एक॰आयुः। अग्रे। विशः। आ॰विवाससि॥ ५॥

त्वमग्ने वृजिनवर्तनिं नरं सक्मन्पिपर्षि विदथे विचर्षणे।

यः शूरसाता परितक्म्ये धने दभ्रेभिश्चित् समृता हंसि भूयसः॥ ६॥

त्वम्। अग्ने। वृजिन॰वर्तनिम्। नरम्। सक्मन्। पिपर्षि। विदथे। वि॰चर्षणे।

यः। शूर॰साता। परि॰तक्म्ये। धने। दभ्रेभिः। चित्। सम्॰ऋता। हंसि। भूयसः॥ ६॥

त्वं तमग्ने अमृतत्व उत्तमे मर्तं दधासि श्रवसे दिवेदिवे।

यस्तातृषाण उभयाय जन्मने मयः कृणोषि प्रय आ च सूरये॥ ७॥

त्वम्। तम्। अग्ने। अमृत॰त्वे। उत्॰तमे। मर्तम्। दधासि। श्रवसे। दिवे॰दिवे।

यः। ततृषाणः। उभयाय। जन्मने। मयः। कृणोषि। प्रयः। आ। च। सूरये॥ ७॥

त्वं नो अग्ने सनये धनानां यशसं कारुं कृणुहि स्तवानः।

ऋध्याम कर्मापसा नवेन देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः॥ ८॥

त्वम्। नः। अग्ने। सनये। धनानाम्। यशसम्। कारुम्। कृणुहि। स्तवानः।

ऋध्याम। कर्म। अपसा। नवेन। देवैः। द्यावापृथिवी इति। प्र। अवतम्। नः॥ ८॥

त्वं नो अग्ने पित्रोरुपस्थ आ देवो देवेष्वनवद्य जागृविः।

तनूकृद्बोधि प्रमतिश्च कारवे त्वं कल्याण वसु विश्वमोपिषे॥ ९॥ [३३]

त्वम्। नः। अग्ने। पित्रोः। उप॰स्थे। आ। देवः। देवेषु। अनवद्य। जागृविः।

तनू॰कृत्। बोधि। प्र॰मतिः। च। कारवे। त्वम्। कल्याण। वसु। विश्वम्। आ। ऊपिषे॥ ९॥

त्वमग्ने प्रमतिस्त्वं पितासि नस्त्वं वयस्कृत्तव जामयो वयम्।

सं त्वा रायः शतिनः सं सहस्त्रिणः सुवीरं यन्ति व्रतपामदाभ्य॥ १०॥

त्वम्। अग्ने। प्र॰मतिः। त्वम्। पिता। असि। नः। त्वम्। वयः२कृत्। तव। जामयः। वयम्।

सम्। त्वा। रायः। शतिनः। सम्। सहस्त्रिणः। सु॰वीरम्। यन्ति। व्रत॰पाम्। अदाभ्य॥ १०॥

त्वामग्ने प्रथममायुमायवे देवा अकृण्वन्नहुषस्य विश्पतिम्।

इळामकृण्वन्मनुषस्य शासनीं पितुर्यत् पुत्रो ममकस्य जायते॥ ११॥

त्वाम्। अग्ने। प्रथमम्। आयुम्। आयवे। देवाः। अकृण्वन्। नहुषस्य। विश्पतिम्।

इळाम्। अकृण्वन्। मनुषस्य। शासनीम्। पितुः। यत्। पुत्रः। ममकस्य। जायते॥ ११॥

त्वं नो अग्ने तव देव पायुभिर्मघोनो रक्ष तन्वश्च वन्द्य।
त्राता तोकस्य तनये गवामस्यनिमेषं रक्षमाणस्तव व्रते॥ १२॥
त्वम्। नः। अग्ने। तव। देव। पायुऽभिः। मघोनः। रक्ष। तन्वः। च। वन्द्य।
त्राता। तोकस्य। तनये। गवाम्। असि। अनिऽमेषम्। रक्षमाणः। तव। व्रते॥ १२॥
त्वमग्ने यज्यवे पायुरन्तरोऽनिषङ्गाय चतुरक्ष इध्यसे।
यो रातहव्योऽवृकाय धायसे कीरेश्चिन्मन्त्रं मनसा वनोषि तम्॥ १३॥
त्वम्। अग्ने। यज्यवे। पायुः। अन्तरः। अनिषङ्गाय। चतुःऽअक्षः। इध्यसे।
यः। रातऽहव्यः। अवृकाय। धायसे। कीरेः। चित्। मन्त्रम्। मनसा। वनोषि। तम्॥ १३॥
त्वमग्न उरुशंसाय वाघते स्पार्हं यद्रेक्णः परमं वनोषि तत्।
आध्रस्य चित्प्रमतिरुच्यसे पिता प्र पाकं शास्सि प्र दिशो विदुष्टरः॥ १४॥
त्वम्। अग्ने। उरुऽशंसाय। वाघते। स्पार्हम्। यत्। रेक्णः। परमम्। वनोषि। तत्।
आध्रस्य। चित्। प्रऽमतिः। उच्यसे। पिता। प्र। पाकम्। शास्सि। प्र। दिशः। विदुःऽतरः॥ १४॥
त्वमग्ने प्रयतदक्षिणं नरं वर्मेव स्यूतं परि पासि विश्वतः।
स्वादुक्षद्मा यो वसतौ स्योनकृज्जीवयाजं यजते सोपमा दिवः॥ १५॥ [३४]
त्वम्। अग्ने। प्रयतऽदक्षिणम्। नरम्। वर्मऽइव। स्यूतम्। परि। पासि। विश्वतः।
स्वादुऽक्षद्मा। यः। वसतौ। स्योनऽकृत्। जीवऽयाजम्। यजते। सः। उपऽमा। दिवः॥ १५॥
इमामग्ने शरणिं मीमृषो न इममध्वानं यमगाम दूरात्।
आपिः पिता प्रमतिः सोम्यानां भृमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानाम्॥ १६॥
इमाम्। अग्ने। शरणिम्। मीमृषः। नः। इमम्। अध्वानम्। यम्। अगाम। दूरात्।
आपिः। पिता। प्रऽमतिः। सोम्यानाम्। भृमिः। असि। ऋषिऽकृत्। मर्त्यानाम्॥ १६॥
मनुष्वदग्ने अङ्गिरस्वदङ्गिरो ययातिवत् सदने पूर्ववच्छुचे।
अच्छ याह्या वहा दैव्यं जनमा सादय बर्हिषि यक्षि च प्रियम्॥ १७॥
मनुष्वत्। अग्ने। अङ्गिरस्वत्। अङ्गिरः। ययातिऽवत्। सदने। पूर्वऽवत्। शुचे।
अच्छ। याहि। आ। वह। दैव्यम्। जनम्। आ। सादय। बर्हिषि। यक्षि। च। प्रियम्॥ १७॥
एतेनाग्ने ब्रह्मणा वावृधस्व शक्ती वा यत्ते चकृमा विदा वा।
उत प्र णेष्यभि वस्यो अस्मान्त्सं नः सृज सुमत्या वाजवत्या॥ १८॥ [३५]

ए॒तेन॑। अ॒ग्ने॒। ब्रह्म॑णा। व॒वृ॒ध॒स्व॒। शक्ती॑। वा॒। यत्। ते॒। च॒कृ॒म। वि॒दा। वा॒।
उ॒त। प्र। ने॒षि॒। अ॒भि। वस्य॑ः। अ॒स्मान्। सम्। नः॒। सृ॒ज॒। सु॒ऽम॒त्या। वाज॑ऽवत्या॥ १८॥

[३२] [१५ हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्]

इन्द्र॑स्य॒ नु वी॒र्या॑णि॒ प्र वो॑चं॒ यानि॑ च॒कार॑ प्रथ॒मानि॑ व॒ज्री।
अह॒न्नहि॒मन्व॒पस्त॑तर्द॒ प्र व॒क्षणा॑ अभिन॒त् पर्व॑तानाम्॥ १॥
इन्द्र॑स्य। नु। वी॒र्या॑णि। प्र। वो॒च॒म्। यानि॑। च॒कार॑। प्र॒थ॒मानि॑। व॒ज्री।
अह॑न्। अहि॑म्। अनु॑। अ॒पः। त॒त॒र्द॒। प्र। व॒क्षणाः॑। अ॒भि॒न॒त्। पर्व॑तानाम्॥ १॥

अह॒न्नहिं॒ पर्व॑ते शिश्रिया॒णं त्वष्टा॑स्मै॒ वज्रं॑ स्व॒र्यं॑ ततक्ष।
वा॒श्राइ॑व धे॒नवः॒ स्यन्द॑माना॒ अञ्जः॑ समु॒द्रमव॑ जग्मु॒रापः॑॥ २॥
अह॑न्। अहि॑म्। पर्व॑ते। शि॒श्रि॒या॒णम्। त्वष्टा॑। अ॒स्मै॒। वज्र॑म्। स्व॒र्य॑म्। त॒त॒क्ष॒।
वा॒श्राःऽइ॑व। धे॒नवः॑। स्यन्द॑मानाः। अञ्जः॑। स॒मु॒द्रम्। अव॑। ज॒ग्मुः॒। आपः॑॥ २॥

वृ॒षा॒यमा॑णोऽवृणीत॒ सोमं॒ त्रिक॑द्रुकेष्वपिबत्सु॒तस्य॑।
आ साय॑कं म॒घवा॑दत्त॒ वज्र॒मह॑न्नेनं प्रथम॒जामही॑नाम्॥ ३॥
वृ॒ष॒ऽयमा॑णः। अ॒वृ॒णी॒त॒। सोम॑म्। त्रिऽक॑द्रुकेषु। अ॒पि॒ब॒त्। सु॒तस्य॑।
आ। साय॑कम्। म॒घऽवा॑। अ॒द॒त्त॒। वज्र॑म्। अह॑न्। ए॒न॒म्। प्र॒थ॒म॒ऽजाम्। अही॑नाम्॥ ३॥

यदि॑न्द्राह॑न्प्रथम॒जामही॑ना॒मान्मा॒यिना॒ममि॑नाः॒ प्रोत मा॒याः।
आत्सूर्यं॑ ज॒नय॒न्द्यामु॒षासं॑ ता॒दीत्ना॒ शत्रुं॒ न किला॑ विवित्से॥ ४॥
यत्। इ॒न्द्र॒। अह॑न्। प्र॒थ॒म॒ऽजाम्। अही॑नाम्। आत्। मा॒यिना॑म्। अमि॑नाः। प्र। उ॒त। मा॒याः।
आत्। सूर्य॑म्। ज॒नय॑न्। द्याम्। उ॒षस॑म्। ता॒दीत्ना॑। शत्रु॑म्। न। किल॑। वि॒वि॒त्से॒॥ ४॥

अह॑न्वृ॒त्रं वृ॑त्र॒तरं॒ व्यं॑स॒मिन्द्रो॒ वज्रे॑ण मह॒ता व॒धेन॑।
स्कन्धां॑सीव॒ कुलि॑शेना॒ विवृ॑क्णाहिः॑ शयत उप॒पृक् पृ॑थि॒व्याः॥ ५॥ [३६]
अह॑न्। वृ॒त्रम्। वृ॒त्र॒ऽतर॑म्। वि॒ऽअं॑सम्। इन्द्रः॑। वज्रे॑ण। म॒ह॒ता। व॒धेन॑।
स्कन्धां॑सिऽइव। कुलि॑शेन। वि॒ऽवृ॑क्णा। अहिः॑। श॒य॒ते॒। उ॒प॒ऽपृक्। पृ॒थि॒व्याः॥ ५॥

अ॒यो॒द्धेव॑ दु॒र्मद॒ आ हि जु॒ह्वे म॑हावी॒रं तु॑विबा॒धमृ॑जी॒षम्।
नाता॑रीदस्य॒ समृ॑तिं व॒धानां॒ सं रु॒जानाः॑ पिपिष॒ इन्द्र॑शत्रुः॥ ६॥

अयोद्धाऽइव। दुः२मदः। आ। हि। जुह्वे। महावीरम्। तुवि॰बाधम्। ऋजीषम्।
न। अतारीत्। अस्य। सम्॰ऋतिम्। वधानाम्। सम्। रुजानाः। पिपिषे। इन्द्र॰शत्रुः॥ ६॥

अपादहस्तो अपृतन्यदिन्द्रमास्य वज्रमधि सानौ जघान।
वृष्णो वध्रिः प्रतिमानं बुभूषन्पुरुत्रा वृत्रो अशयद्व्यस्तः॥ ७॥

अपात्। अहस्तः। अपृतन्यत्। इन्द्रम्। आ। अस्य। वज्रम्। अधि। सानौ। जघान।
वृष्णः। वध्रिः। प्रति॰मानम्। बुभूषन्। पुरु॰त्रा। वृत्रः। अशयत्। वि॰अस्तः॥ ७॥

नदं न भिन्नममुया शयानं मनो रुहाणा अति यन्त्यापः।
याश्चिद्वृत्रो महिना पर्यतिष्ठत्तासामहिः पत्सुतःशीर्बभूव॥ ८॥

नदम्। न। भिन्नम्। अमुया। शयानम्। मनः। रुहाणा। अति। यन्ति। आपः।
याः। चित्। वृत्रः। महिना। परि॰अतिष्ठत्। तासाम्। अहिः। पत्सुतः२शीः। बभूव॥ ८॥

नीचावया अभवद्वृत्रपुत्रेन्द्रो अस्या अव वधर्जभार।
उत्तरा सूरधरः पुत्र आसीद्दानुः शये सहवत्सा न धेनुः॥ ९॥

नीचा॰वयाः। अभवत्। वृत्र॰पुत्रा। इन्द्रः। अस्याः। अव। वधः। जभार।
उत्॰तरा। सूः। अधरः। पुत्रः। आसीत्। दानुः। शये। सह॰वत्सा। न। धेनुः॥ ९॥

अतिष्ठन्तीनामनिवेशनानां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरम्।
वृत्रस्य निण्यं वि चरन्त्यापो दीर्घं तम आशयदिन्द्रशत्रुः॥ १०॥ [३७]

अतिष्ठन्तीनाम्। अनि॰वेशनानाम्। काष्ठानाम्। मध्ये। नि॰हितम्। शरीरम्।
वृत्रस्य। निण्यम्। वि। चरन्ति। आपः। दीर्घम्। तमः। आ। अशयत्। इन्द्र॰शत्रुः॥ १०॥

दासपत्नीरहिगोपा अतिष्ठन्निरुद्धा आपः पणिनेव गावः।
अपां बिलमपिहितं यदासीद्वृत्रं जघन्वाँ अप तद्ववार॥ ११॥

दास॰पत्नीः। अहि॰गोपाः। अतिष्ठन्। नि॰रुद्धाः। आपः। पणिनाऽइव। गावः।
अपाम्। बिलम्। अपि॰हितम्। यत्। आसीत्। वृत्रम्। जघन्वान्। अप। तत्। ववार॥ ११॥

अश्व्यो वारो अभवस्तदिन्द्र सृके यत्त्वा प्रत्यहन्देव एकः।
अजयो गा अजयः शूर सोममवासृजः सर्तवे सप्त सिन्धून्॥ १२॥

अश्व्यः। वारः। अभवः। तत्। इन्द्र। सृके। यत्। त्वा। प्रति॰अहन्। देवः। एकः।
अजयः। गाः। अजयः। शूर। सोमम्। अव। असृजः। सर्तवे। सप्त। सिन्धून्॥ १२॥

नास्मै विद्युन्न तन्यतुः सिषेध न यां मिहमकिरद्ध्रादुनिं च।
इन्द्रश्च यद्युयुधाते अहिश्चोतापरीभ्यो मघवा व जिग्ये॥ १३॥

न। अस्मै। वि॰द्युत्। न। तन्यतुः। सिसेध। न। याम्। मिहम्। अकिरत्। ह्रादुनिम्। च।
इन्द्रः। च। यत्। युयुधाते इति। अहिः। च। उत। अपरीभ्यः। मघ॰वा। वि। जिग्ये॥ १३॥

अहेर्यातारं कमपश्य इन्द्र हृदि यत्ते जघ्नुषो भीरगच्छत्।
नव च यन्नवतिं च स्रवन्तीः श्येनो न भीतो अतरो रजांसि॥ १४॥

अहेः। यातारम्। कम्। अपश्यः। इन्द्र। हृदि। यत्। ते। जघ्नुषः। भीः। अगच्छत्।
नव। च। यत्। नवतिम्। च। स्रवन्तीः। श्येनः। न। भीतः। अतरः। रजांसि॥ १४॥

इन्द्रो यातोऽवसितस्य राजा शमस्य च शृङ्गिणो वज्रबाहुः।
सेदु राजा क्षयति चर्षणीनामरान्न नेमिः परि ता बभूव॥ १५॥ [३८]

इन्द्रः। यातः। अव॰सितस्य। राजा। शमस्य। च। शृङ्गिणः। वज्र॰बाहुः।
सः। इत्। ऊँ इति। राजा। क्षयति। चर्षणीनाम्। अरान्। न। नेमिः। परि। ता। बभूव॥ १५॥

इत्याश्वलायन-संहितायां प्रथमाष्टके
द्वितीयोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ प्रथमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥

[३३] [१५ हिरण्यस्तूप आङ्गिरस। इन्द्रः। त्रिष्टुप्]

एतायामोप गव्यन्त इन्द्रमस्माकं सु प्रमतिं वावृधाति।
अनामृणः कुविदादस्य रायो गवां केतं परमावर्जते नः ॥ १ ॥

आ। इत। अयाम। उप। गव्यन्तः। इन्द्रम्। अस्माकम्। सु। प्र॰मतिम्। ववृधाति।
अनामृणः। कुवित्। आत्। अस्य। रायः। गवाम्। केतम्। परम्। आ॰वर्जते। नः॥ १ ॥

उपेदहं धनदामप्रतीतं जुष्टां न श्येनो वसतिं पतामि।
इन्द्रं नमस्यन्नुपमेभिरर्कैर्यः स्तोतृभ्यो हव्यो अस्ति यामन्॥ २ ॥

उप। इत्। अहम्। धन॰दाम्। अप्रति॰इतम्। जुष्टाम्। न। श्येनः। वसतिम्। पतामि।
इन्द्रम्। नमस्यन्। उप॰मेभिः। अर्कैः। यः। स्तोतृ॰भ्यः। हव्यः। अस्ति। यामन्॥ २ ॥

नि सर्वसेन इषुधीँरसक्त समर्यो गा अजति यस्य वष्टि।
चोष्कूयमाण इन्द्र भूरि वामं मा पणिर्भूरस्मदधि प्रवृद्ध॥ ३ ॥

नि। सर्व॰सेनः। इषु॰धीन्। असक्त। सम्। अर्यः। गाः। अजति। यस्य। वष्टि।
चोष्कूयमाण। इन्द्र। भूरि। वामम्। मा। पणिः। भूः। अस्मत्। अधि। प्र॰वृद्ध ॥ ३ ॥

वधीर्हि दस्युं धनिनं घनेनँ एकश्चरन्नुपशाकेभिरिन्द्र।
धनोरधि विषुणक्ते व्यायन्नयज्वानः सनकाः प्रेतिमीयुः ॥ ४॥

वधीः। हि। दस्युम्। धनिनम्। घनेन। एकः। चरन्। उप॰शाकेभिः। इन्द्र।
धनोः। अधि। विषुणक्। ते। वि। आयन्। अयज्वानः। सनकाः। प्र॰इतिम्। ईयुः॥ ४॥

परा चिच्छीर्षा ववृजुस्त इन्द्रायज्वानो यज्वभिः स्पर्धमानाः।
प्र यद्दिवो हरिवः स्थातरुग्र निरव्रताँ अधमो रोदस्योः॥ ५॥ [१]

परा। चित्। शीर्षा। ववृजुः। ते। इन्द्र। अयज्वानः। यज्व॰भिः। स्पर्धमानाः।
प्र। यत्। दिवः। हरि॰वः। स्थातः। उग्र। निः। अव्रतान्। अधमः। रोदस्योः॥ ५॥

अयुयुत्सन्ननवद्यस्य सेनामयातयन्त क्षितयो नवग्वाः।
वृषायुधो न वध्रयो निरष्टाः प्रवद्भिरिन्द्राच्चितयन्त आयन्॥ ६॥

अयुयुत्सन्। अनवद्यस्य। सेनाम्। अयातयन्त। क्षितयः। नवऽग्वाः।
वृषाऽयुधः। न। वध्रयः। निःऽअष्टाः। प्रवत्ऽभिः। इन्द्रात्। चितयन्तः। आयन्॥ ६॥

त्वमेतान्रुदतो जक्षतश्चायोधयो रजस इन्द्र पारे।
अवादहो दिव आ दस्युमुच्चा प्र सुन्वतः स्तुवतः शंसमावः॥ ७॥

त्वम्। एतान्। रुदतः। जक्षतः। च। अयोधयः। रजसः। इन्द्र। पारे।
अव। अदहः। दिवः। आ। दस्युम्। उच्चा। प्र। सुन्वतः। स्तुवतः। शंसम्। आवः॥ ७॥

चक्राणासः परीणहं पृथिव्या हिरण्येन मणिना शुम्भमानाः।
न हिन्वानासस्तितिरुस्त इन्द्रं परि स्पशो अदधात्सूर्येण॥ ८॥

चक्राणासः। परिऽनहम्। पृथिव्याः। हिरण्येन। मणिना। शुम्भमानाः।
न। हिन्वानासः। तितिरुः। ते। इन्द्रम्। परि। स्पशः। अदधात्। सूर्येण॥ ८॥

परि यदिन्द्र रोदसी उभे अबुभोजीर्महिना विश्वतः सीम्।
अमन्यमानाँ अभि मन्यमानैर्निर्ब्रह्मभिरधमो दस्युमिन्द्र॥ ९॥

परि। यत्। इन्द्र। रोदसी इति। उभे इति। अबुभोजीः। महिना। विश्वतः। सीम्।
अमन्यमानान्। अभि। मन्यमानैः। निः। ब्रह्मऽभिः। अधमः। दस्युम्। इन्द्र॥ ९॥

न ये दिवः पृथिव्या अन्तमापुर्न मायाभिर्धनदां पर्यभूवन्।
युजं वज्रं वृषभश्चक्र इन्द्रो निर्ज्योतिषा तमसो गा अदुक्षत्॥ १०॥ [२]

न। ये। दिवः। पृथिव्याः। अन्तम्। आपुः। न। मायाभिः। धनऽदाम्। परिऽअभूवन्।
युजम्। वज्रम्। वृषभः। चक्रे। इन्द्रः। निः। ज्योतिषा। तमसः। गाः। अधुक्षत्॥ १०॥

अनु स्वधामक्षरन्नापो अस्यावर्धत मध्य आ नाव्यानाम्।
सध्रीचीनेन मनसा तमिन्द्र ओजिष्ठेन हन्मनाहन्नभि द्यून्॥ ११॥

अनु। स्वधाम्। अक्षरन्। आपः। अस्य। अवर्धत। मध्ये। आ। नाव्यानाम्।
सध्रीचीनेन। मनसा। तम्। इन्द्रः। ओजिष्ठेन। हन्मना। अहन्। अभि। द्यून्॥ ११॥

न्याविध्यदिलीबिशस्य दृळ्हा वि शृङ्गिणमभिनच्छुष्णमिन्द्रः।
यावत्तरो मघवन्यावदोजो वज्रेण शत्रुमवधीः पृतन्युम्॥ १२॥
नि। अविध्यत्। इलीबिशस्य। दृळ्हा। वि। शृङ्गिणम्। अभिनत्। शुष्णम्। इन्द्रः।
यावत्। तरः। मघ॰वन्। यावत्। ओजः। वज्रेण। शत्रुम्। अवधीः। पृतन्युम्॥ १२॥
अभि सिध्मो अजिगादस्य शत्रून् वि तिग्मेन वृषभेणा पुरोऽभेत्।
सं वज्रेणासृजद्वृत्रमिन्द्रः प्र स्वां मतिमतिरच्छाशदानः॥ १३॥
अभि। सिध्मः। अजिगात्। अस्य। शत्रून्। वि। तिग्मेन। वृषभेणा। पुरः। अभेत्।
सम्। वज्रेण। असृजत्। वृत्रम्। इन्द्रः। प्र। स्वाम्। मतिम्। अतिरत्। शाशदानः॥ १३॥
आवः कुत्समिन्द्र यस्मिञ्चाकन् प्रावो युध्यन्तं वृषभं दशद्युम्।
शफच्युतो रेणुर्नक्षत द्यामुच्छ्वैत्रेयो नृषाह्याय तस्थौ॥ १४॥
आवः। कुत्सम्। इन्द्र। यस्मिन्। चाकन्। प्र। आवः। युध्यन्तम्। वृषभम्। दश॰द्युम्।
शफ॰च्युतः। रेणुः। नक्षत। द्याम्। उत्। श्वैत्रेयः। नृ॰सह्याय। तस्थौ॥ १४॥
आवः शमं वृषभं तुग्र्यासु क्षेत्रजेषे मघवञ्छ्वित्र्यं गाम्।
ज्योक् चिदत्र तस्थिवांसो अक्रञ्छत्रूयतामधरा वेदनाकः॥ १५॥ [३]
आवः। शमम्। वृषभम्। तुग्र्यासु। क्षेत्र॰जेषे। मघ॰वन्। श्वित्र्यम्। गाम्।
ज्योक्। चित्। अत्र। तस्थि॰वांसः। अक्रन्। शत्रु॰यताम्। अधरा। वेदना। अकरित्यकः॥ १५॥

[३४] [हिरण्यस्तूप आङ्गिरस। अश्विनौ। जगती, ९, १२ त्रिष्टुप्]

त्रिश्चिन्नो अद्या भवतं नवेदसा विभुर्वां याम उत रातिरश्विना।
युवोर्हि यन्त्रं हिम्येव वाससोऽभ्यायंसेन्या भवतं मनीषिभिः॥ १॥
त्रिः। चित्। नः। अद्य। भवतम्। नवेदसा। वि॰भुः। वाम्। यामः। उत। रातिः। अश्विना।
युवोः। हि। यन्त्रम्। हिम्याऽइव। वाससः। अभि॰आयंसेन्या। भवतम्। मनीषि॰भिः॥ १॥
त्रयः पवयो मधुवाहने रथे सोमस्य वेनामनु विश्व इद्विदुः।
त्रयः स्कम्भासः स्कभितास आरभे त्रिर्नक्तं याथस्त्रिर्वश्विना दिवा॥ २॥
त्रयः। पवयः। मधु॰वाहने। रथे। सोमस्य। वेनाम्। अनु। विश्वे। इत्। विदुः।
त्रयः। स्कम्भासः। स्कभितासः। आ॰रभे। त्रिः। नक्तम्। याथः। त्रिः। ऊँ इति। अश्विना। दिवा॥ २॥

समाने अहन्त्रिरवद्यगोहना त्रिरद्य यज्ञं मधुना मिमिक्षतम्।

त्रिर्वाजवतीरिषो अश्विना युवं दोषा अस्मभ्यमुषसश्च पिन्वतम्॥ ३॥

समाने। अहन्। त्रिः। अवद्य॒ऽगोहना । त्रिः। अद्य। यज्ञम्। मधुना। मिमिक्षतम्।

त्रिः। वाज॑ऽवतीः। इषः। अश्विना। युवम्। दोषाः। अस्मभ्यम्। उषसः। च। पिन्वतम्॥ ३॥

त्रिर्वर्तिर्यातं त्रिरनुव्रते जने त्रिः सुप्राव्ये त्रेधेव शिक्षतम्।

त्रिर्नान्द्यं वहतमश्विना युवं त्रिः पृक्षो अस्मे अक्षरेव पिन्वतम्॥ ४॥

त्रिः। वर्तिः। यातम्। त्रिः। अनु॒ऽव्रते। जने। त्रिः। सुप्र॒ऽअव्ये। त्रेधाऽइव। शिक्षतम्।

त्रिः। नान्द्यम्। वहतम्। अश्विना। युवम्। त्रिः। पृक्षः। अस्मे इति। अक्षराऽइव। पिन्वतम्॥ ४॥

त्रिर्नो रयिं वहतमश्विना युवं त्रिर्देवताता त्रिरुतावतं धियः।

त्रिः सौभगत्वं त्रिरुत श्रवांसि नस्त्रिष्ठं वां सूरे दुहिता रुहद्रथम्॥ ५॥

त्रिः। नः। रयिम्। वहतम्। अश्विना। युवम्। त्रिः। देव॒ऽताता। त्रिः। उत। अवतम्। धियः।

त्रिः। सौभगत्वम्। त्रिः। उत। श्रवांसि। नः। त्रि॒ऽस्थम्। वाम्। सूरे। दुहिता। आ। रुहत्। रथम्॥ ५॥

त्रिर्नो अश्विना दिव्यानि भेषजा त्रिः पार्थिवानि त्रिरु दत्तमद्भ्यः।

ओमानं शंयोर्ममकाय सूनवे त्रिधातु शर्म वहतं शुभस्पती॥ ६॥ [४]

त्रिः। नः। अश्विना। दिव्यानि। भेषजा। त्रिः पार्थिवानि। त्रिः। ऊँ इति। दत्तम्। अत्॒ऽभ्यः।

ओमानम्। शम्॒ऽयोः। ममकाय। सूनवे। त्रि॒ऽधातु। शर्म। वहतम्। शुभः। पती इति॥ ६॥

त्रिर्नो अश्विना यजता दिवेदिवे परि त्रिधातु पृथिवीमशायतम्।

तिस्रो नासत्या रथ्या परावत आत्मेव वातः स्वसराणि गच्छतम्॥ ७॥

त्रिः। नः। अश्विना। यजता। दिवे॒ऽदिवे। परि। त्रि॒ऽधातु। पृथिवीम्। अशायतम्।

तिस्रः। नासत्या। रथ्या। परा॒ऽवतः। आत्माऽइव। वातः। स्वसराणि। गच्छतम्॥ ७॥

त्रिरश्विना सिन्धुभिः सप्तमातृभिस्त्रय आहावास्त्रेधा हविष्कृतम्।

तिस्रः पृथिवीरुपरि प्रवा दिवो नाकं रक्षेथे द्युभिरक्तुभिर्हितम्॥ ८॥

त्रिः। अश्विना। सिन्धु॒ऽभिः। सप्तमातृ॒ऽभिः। त्रयः। आ॒ऽहावाः। त्रेधा। हविः। कृतम्।

तिस्रः। पृथिवीः। उपरि। प्रवा। दिवः। नाकम्। रक्षेथे इति। द्यु॒ऽभिः। अक्तु॒ऽभिः। हितम्॥ ८॥

क्व१ त्री चक्रा त्रिवृतो रथस्य क्व१ त्रयो वन्धुरो ये सनीळाः।
कदा योगो वाजिनो रासभस्य येन यज्ञं नासत्योपयाथः॥ ९॥
क्व। त्री। चक्रा। त्रिऽवृतः। रथस्य। क्व। त्रयः। वन्धुरः। ये। सऽनीळाः।
कदा। योगः। वाजिनः। रासभस्य। येन। यज्ञम्। नासत्या। उपऽयाथः॥ ९॥
आ नासत्या गच्छतं हूयते हविर्मध्वः पिबतं मधुपेभिरासभिः।
युवोर्हि पूर्वं सवितोषसो रथमृताय चित्रं घृतवन्तमिष्यति॥ १०॥
आ। नासत्या। गच्छतम्। हूयते। हविः। मध्वः। पिबतम्। मधुऽपेभिः। आसऽभिः।
युवोः। हि। पूर्वम्। सविता। उषसः। रथम्। ऋताय। चित्रम्। घृतऽवन्तम्। इष्यति॥ १०॥
आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभिर्यातं मधुपेयमश्विना।
प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा॥ ११॥
आ। नासत्या। त्रिऽभिः। एकादशैः। इह। देवेभिः। यातम्। मधुऽपेयम्। अश्विना।
प्र। आयुः। तारिष्टम्। निः। रपांसि। मृक्षतम्। सेधतम्। द्वेषः। भवतम्। सचाऽभुवा॥ ११॥
आ नो अश्विना त्रिवृता रथेनाऽर्वाञ्चं रयिं वहतं सुवीरम्।
शृण्वन्ता वामवसे जोहवीमि वृधे च नो भवतं वाजसातौ॥ १२॥ [५]
आ। नः। अश्विना। त्रिऽवृता। रथेन। अर्वाञ्चम्। रयिम्। वहतम्। सुऽवीरम्।
शृण्वन्ता। वाम्। अवसे। जोहवीमि। वृधे। च। नः। भवतम्। वाजऽसातौ॥ १२॥

[३५] [११ हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः। १ (पादानां क्रमेण) अग्निः, मित्रावरुणौ, रात्रिः, सविता च। २-११ सविता। त्रिष्टुप्, १, ९ जगती]

ह्वयाम्यग्निं प्रथमं स्वस्तये ह्वयामि मित्रावरुणाविहावसे।
ह्वयामि रात्रीं जगतो निवेशनीं ह्वयामि देवं सवितारमूतये॥ १॥
ह्वयामि। अग्निम्। प्रथमम्। स्वस्तये। ह्वयामि। मित्रावरुणौ। इह। अवसे।
ह्वयामि। रात्रीम्। जगतः। निऽवेशनीम्। ह्वयामि। देवम्। सवितारम्। ऊतये॥ १॥
आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च।
हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन्॥ २॥

आ। कृष्णेन। रजसा। वर्तमानः। नि॒ऽवे॒शय॑न्। अ॒मृत॑म्। मर्त्य॑म्। च॒।
हि॒रण्यये॑न। स॒वि॒ता। रथे॑न। आ। दे॒वः। या॒ति॒। भुव॑नानि। पश्य॑न्॥ २॥

याति॑ दे॒वः प्र॒वता॒ यात्यु॒द्वता॒ याति॑ शु॒भ्राभ्यां॑ यज॒तो हरि॑भ्याम्।
आ दे॒वो या॑ति सवि॒ता प॑रा॒वतोऽप॒ विश्वा॑ दु॒रि॒ता बाध॑मानः॥ ३॥

याति॑। दे॒वः। प्र॒ऽवता॑। याति॑। उ॒त्ऽवता॑। याति॑। शु॒भ्राभ्या॑म्। य॒ज॒तः। हरि॑ऽभ्याम्।
आ। दे॒वः। या॒ति॒। स॒वि॒ता। प॒रा॒ऽवतः॑। अप॑। विश्वा॑। दुः॒ऽइ॒ता। बाध॑मानः॥ ३॥

अ॒भीवृ॑तं॒ कृश॑नैर्वि॒श्वरू॑पं॒ हिर॑ण्यशम्यं यज॒तो बृ॒हन्त॑म्।
आस्था॒द्रथं॑ सवि॒ता चि॒त्रभा॑नुः कृ॒ष्णा रजां॑सि॒ तवि॑षीं॒ दधा॑नः॥ ४॥

अ॒भिऽवृ॑तम्। कृश॑नैः। वि॒श्वऽरू॑पम्। हिर॑ण्यऽशम्यम्। य॒ज॒तः। बृ॒हन्त॑म्।
आ। अ॒स्था॒त्। रथ॑म्। स॒वि॒ता। चि॒त्रऽभा॑नुः। कृ॒ष्णा। रजां॑सि। तवि॑षीम्। दधा॑नः॥ ४॥

वि जना॑ञ्छ्या॒वाः शि॑ति॒पादो॑ अख्य॒न्रथं॒ हिर॑ण्यप्रउगं॒ वह॑न्तः।
शश्व॒द्विशः॑ सवि॒तुर्दैव्य॑स्यो॒पस्थे॒ विश्वा॒ भुव॑नानि तस्थुः॥ ५॥

वि। जना॑न्। श्या॒वाः। शि॒ति॒ऽपादः॑। अ॒ख्य॒न्। रथ॑म्। हिर॑ण्यऽप्रउगम्। वह॑न्तः।
शश्व॑त्। विशः॑। स॒वि॒तुः। दैव्य॑स्य। उ॒पस्थे॑। विश्वा॑। भुव॑नानि। त॒स्थु॒ः॥ ५॥

ति॒स्रो द्याव॑ः सवि॒तुर्द्वा उ॒पस्थाँ॒ एका॑ य॒मस्य॒ भुव॑ने वि॒राषाट्।
आ॒णिं न रथ्य॑म॒मृताधि तस्थुरि॒ह ब्र॑वीतु॒ य उ॒ तच्चिके॑तत्॥ ६॥ [६]

ति॒स्रः। द्याव॑ः। स॒वि॒तुः। द्वौ। उ॒पऽस्था॑। एका॑। य॒मस्य॑। भुव॑ने। वि॒रा॒षाट्।
आ॒णिम्। न। रथ्य॑म्। अ॒मृता॑। अधि॑। त॒स्थु॒ः। इ॒ह। ब्र॒वी॒तु॒। यः। ऊँ॒ इति॑। तत्। चिके॑तत्॥ ६॥

वि सु॑प॒र्णो अ॒न्तरि॑क्षाण्यख्यद् गभी॒रवे॑पा॒ असु॑रः सुनी॒थः।
क्वे॒३॒॑दानीं॒ सूर्य॒ः कश्चि॑केत कत॒मां द्यां र॒श्मिर॒स्या त॑तान॥ ७॥

वि। सु॒ऽप॒र्णः। अ॒न्तरि॑क्षाणि। अ॒ख्य॒द्। ग॒भी॒रऽवे॑पाः। असु॑रः। सु॒ऽनी॒थः।
क्व॑। इ॒दानी॑म्। सूर्य॑ः। कः। चि॒के॒त॒। क॒त॒माम्। द्याम्। र॒श्मिः। अ॒स्य॒। आ। त॒ता॒न॒॥ ७॥

अ॒ष्टौ व्य॑ख्यत्क॒कुभ॑ः पृथि॒व्यास्त्री धन्व॒ योज॑ना स॒प्त सिन्धू॑न्।
हि॒र॒ण्या॒क्षः स॑वि॒ता दे॒व आगा॒द्दध॒द्रत्ना॑ दा॒शुषे॒ वार्या॑णि॥ ८॥

अष्टौ। वि। अख्यत्। ककुभः। पृथिव्याः। त्री। धन्व। योजना। सप्त। सिन्धून्।
हिरण्यऽअक्षः। सविता। देवः। आ। अगात्। दधत्। रत्ना। दाशुषे। वार्याणि॥ ८॥

हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिरुभे द्यावापृथिवी अन्तरीयते।
अपामीवां बाधते वेति सूर्यमभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति॥ ९॥

हिरण्यऽपाणिः। सविता। विऽचर्षणिः। उभे इति। द्यावापृथिवी इति। अन्तः। ईयते।
अप। अमीवाम्। बाधते। वेति। सूर्यम्। अभि। कृष्णेन। रजसा। द्याम्। ऋणोति॥ ९॥

हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः सुमृळीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ्।
अपसेधन्रक्षसो यातुधानानस्थाद्देवः प्रतिदोषं गृणानः॥ १०॥

हिरण्यऽहस्तः। असुरः। सुऽनीथः। सुऽमृळीकः। स्वऽवान्। यातु। अर्वाङ्।
अपऽसेधन्। रक्षसः। यातुऽधानान्। अस्थात्। देवः। प्रतिऽदोषम्। गृणानः॥ १०॥

ये ते पन्थाः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवः सुकृता अन्तरिक्षे।
तेभिर्नो अद्य पथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च ब्रूहि देव॥ ११॥ [७] {७}

ये। ते। पन्थाः। सवितरिति। पूर्व्यासः। अरेणवः। सुऽकृताः। अन्तरिक्षे।
तेभिः। नः। अद्य। पथिऽभिः। सुऽगेभिः। रक्ष। च। नः। अधि। च। ब्रूहि। देव॥ ११॥

[३६] [२० कण्वो घौरः। अग्निः, १३-१४ यूपो वा। प्रगाथः = अयुजो बृहत्यः १-१७, १९ युजः सतोबृहत्यः (१३ उपरिष्टाद्बृहती। ऐ.ब्रा. २। २ चरणच्छेदः)]

प्र वो यह्वं पुरूणां विशां देवयतीनाम्।
अग्निं सूक्तेभिर्वचोभिरीमहे यं सीमिदन्य ईळते॥ १॥

प्र। वः। यह्वम्। पुरूणाम्। विशाम्। देवऽयतीनाम्।
अग्निम्। सुऽउक्तेभिः। वचःऽभिः। ईमहे। यम्। सीम्। इत्। अन्ये। ईळते॥ १॥

जनासो अग्निं दधिरे सहोवृधं हविष्मन्तो विधेम ते।
स त्वं नो अद्य सुमना इहाविता भवा वाजेषु सन्त्य॥ २॥

जनासः। अग्निम्। दधिरे। सहःऽवृधम्। हविष्मन्तः। विधेम। ते।
स। त्वम्। नः। अद्य। सुऽमनाः। इह। अविता। भव। वाजेषु। सन्त्य॥ २॥

प्र त्वा दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम्।
महस्ते सतो वि चरन्त्यर्चयो दिवि स्पृशन्ति भानवः॥ ३॥

प्र। त्वा। दूतम्। वृणीमहे। होतारम्। विश्वऽवेदसम्।
महः। ते। सतः। वि। चरन्ति। अर्चयः। दिवि। स्पृशन्ति। भानवः॥ ३॥

देवासस्त्वा वरुणो मित्रो अर्यमा सं दूतं प्रत्नमिन्धते।
विश्वं सो अग्ने जयति त्वया धनं यस्ते ददाश मर्त्यः॥ ४॥

देवासः। त्वा। वरुणः। मित्रः। अर्यमा। सम्। दूतम्। प्रत्नम्। इन्धते।
विश्वम्। सः। अग्ने। जयति। त्वया। धनम्। यः। ते। ददाश। मर्त्यः॥ ४॥

मन्द्रो होता गृहपतिरग्ने दूतो विशामसि।
त्वे विश्वा संगतानि व्रता ध्रुवा यानि देवा अकृण्वत॥ ५॥ [८]

मन्द्रः। होता। गृहऽपतिः। अग्ने। दूतः। विशाम्। असि।
त्वे इति। विश्वा। सम्ऽगतानि। व्रता। ध्रुवा। यानि। देवाः। अकृण्वत॥ ५॥

त्वे इदग्ने सुभगे यविष्ठ्य विश्वमा हूयते हविः।
स त्वं नो अद्य सुमना उतापरं यक्षि देवान्त्सुवीर्या॥ ६॥

त्वे इति। इत्। अग्ने। सुऽभगे। यविष्ठ्य। विश्वम्। आ। हूयते। हविः।
सः। त्वम्। नः। अद्य। सुऽमनाः। उत। अपरम्। यक्षि। देवान्। सुऽवीर्या॥ ६॥

तं घेमित्था नमस्विन उप स्वराजमासते।
होत्राभिरग्निं मनुषः समिन्धते तितिर्वांसो अति स्रिधः॥ ७॥

तम्। घ। ईम्। इत्था। नमस्विनः। उप। स्वऽराजम्। आसते।
होत्राभिः। अग्निम्। मनुषः। सम्। इन्धते। तितिर्वांसः। अति। स्रिधः॥ ७॥

घ्नन्तो वृत्रमतरन्रोदसी अप उरु क्षयाय चक्रिरे।
भुवत् कण्वे वृषा द्युम्न्याहुतः क्रन्ददश्वो गविष्टिषु॥ ८॥

घ्नन्तः। वृत्रम्। अतरन्। रोदसी इति। अपः। उरु। क्षयाय। चक्रिरे।
भुवत्। कण्वे। वृषा। द्युम्नी। आऽहुतः। क्रन्दत्। अश्वः। गोऽइष्टिषु॥ ८॥

सं सीदस्व महाँ असि शोचस्व देववीतमः।
वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम्॥ ९॥

सम् । सीदस्व । महान् । असि । शोचस्व । देव॰वीतमः ।

वि । धूमम् । अग्ने । अरुषम् । मियेध्य । सृज । प्र॰शस्त । दर्शतम् ॥ ९ ॥

यं त्वा देवासो मनवे दधुरिह यजिष्ठं हव्यवाहन।

यं कण्वो मेध्यातिथिर्धनस्पृतं यं वृषा यमुपस्तुतः ॥ १० ॥ [९]

यम् । त्वा । देवासः । मनवे । दधुः । इह । यजिष्ठम् । हव्य॰वाहन ।

यम् । कण्वः । मेध्य॰अतिथिः । धन॰स्पृतम् । यम् । वृषा । यम् । उप॰स्तुतः ॥ १० ॥

यमग्निं मेध्यातिथिः कण्व ईध ऋतादधि।

तस्य प्रेषो दीदियुस्तमिमा ऋचस्तमग्निं वर्धयामसि ॥ ११ ॥

यम् । अग्निम् । मेध्य॰अतिथिः । कण्वः । ईधे । ऋतात् । अधि ।

तस्य । प्र । इषः । दीदियुः । तम् । इमाः । ऋचः । तम् । अग्निम् । वर्धयामसि ॥ ११ ॥

रायस्पूर्धि स्वधावोऽस्ति हि तेऽग्ने देवेष्वाप्यम्।

त्वं वाजस्य श्रुत्यस्य राजसि स नो मृळ महाँ असि ॥ १२ ॥

रायः । पूर्धि । स्वधा॰वः । अस्ति । हि । ते । अग्ने । देवेषु । आप्यम् ।

त्वम् । वाजस्य । श्रुत्यस्य । राजसि । सः । नः । मृळ । महान् । असि ॥ १२ ॥

ऊर्ध्व ऊ षु ण ऊतये तिष्ठा देवो न सविता।

ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे ॥ १३ ॥

ऊर्ध्वः । ऊँ इति । सु । नः । ऊतये । तिष्ठ । देवः । न । सविता ।

ऊर्ध्वः । वाजस्य । सनिता । यत् । अञ्जि॰भिः । वाघत्॰भिः । वि॰ह्वयामहे ॥ १३ ॥

ऊर्ध्वो नः पाह्यंहसो नि केतुना विश्वं समत्रिणं दह।

कृधी न ऊर्ध्वाञ्चरथाय जीवसे विदा देवेषु नो दुवः ॥ १४ ॥

ऊर्ध्वः । नः । पाहि । अंहसः । नि । केतुना । विश्वम् । सम् । अत्रिणम् । दह ।

कृधि । नः । ऊर्ध्वान् । चरथाय । जीवसे । विदाः । देवेषु । नः । दुवः ॥ १४ ॥

पाहि नो अग्ने रक्षसः पाहि धूर्तेरराव्णः।

पाहि रीषत उत वा जिघांसतो बृहद्भानो यविष्ठ्य ॥ १५ ॥ [१०]

पाहि। नः। अग्ने। रक्षसः। पाहि। धूर्तेः। अराव्णः।
पाहि। रिषतः। उत। वा। जिघांसतः। बृहद्भानो इति बृहत्ऽभानो। यविष्ठ्य॥ १५॥

घनेव विष्वग्वि जह्यराव्णस्तपुर्जम्भ यो अस्मध्रुक्।
यो मर्त्यः शिशीते अत्यक्तुभिर्मा नः स रिपुरीशत॥ १६॥

घनाऽइव। विष्वक्। वि। जहि। अराव्णः। तपुःऽजम्भ। यः। अस्मऽध्रुक्।
यः। मर्त्यः। शिशीते। अति। अक्तुऽभिः। मा। नः। सः। रिपुः। ईशत॥ १६॥

अग्निर्वव्ने सुवीर्यमग्निः कण्वाय सौभगम्।
अग्निः प्रावन्मित्रोत मेध्यातिथिमग्निः साता उपस्तुतम्॥ १७॥

अग्निः। वव्ने। सुऽवीर्यम्। अग्निः। कण्वाय। सौभगम्।
अग्निः। प्र। आवत्। मित्रा। उत। मेध्यऽअतिथिम्। अग्निः। सातौ। उपऽस्तुतम्॥ १७॥

अग्निना तुर्वशं यदुं परावत उग्रादेवं हवामहे।
अग्निर्नयन्नववास्त्वं बृहद्रथं तुर्वीतिं दस्यवे सहः॥ १८॥

अग्निना। तुर्वशम्। यदुम्। पराऽवतः। उग्रऽदेवम्। हवामहे।
अग्निः। नयत्। नवऽवास्त्वम्। बृहत्ऽरथम्। तुर्वीतिम्। दस्यवे। सहः॥ १८॥

नि त्वामग्ने मनुर्दधे ज्योतिर्जनाय शश्वते।
दीदेथ कण्व ऋतजात उक्षितो यं नमस्यन्ति कृष्टयः॥ १९॥

नि। त्वाम्। अग्ने। मनुः। दधे। ज्योतिः। जनाय। शश्वते।
दीदेथ। कण्वे। ऋतऽजातः। उक्षितः। यम्। नमस्यन्ति। कृष्टयः॥ १९॥

त्वेषासो अग्नेरमवन्तो अर्चयो भीमासो न प्रतीतये।
रक्षस्विनः सदमिद्यातुमावतो विश्वं समत्रिणं दह॥ २०॥ [११]

त्वेषासः। अग्नेः। अमऽवन्तः। अर्चयः। भीमासः। न। प्रतिऽइतये।
रक्षस्विनः। सदम्। इत्। यातुऽमावतः। विश्वम्। सम्। अत्रिणम्। दह॥ २०॥

[३७] [१५ कण्वो घौरः। मरुतः। गायत्री]

क्रीळं वः शर्धो मारुतमनर्वाणं रथेशुभम्। कण्वा अभि प्र गायत॥ १॥

क्रीळम्। वः। शर्धः। मारुतम्। अनर्वाणम्। रथेऽशुभम्। कण्वाः। अभि। प्र। गायत॥ १॥

ये पृषतीभिर्ऋष्टिभिः साकं वाशीभिरञ्जिभिः। अजायन्त स्वभानवः॥ २॥

ये। पृषतीभिः। ऋष्टिऽभिः। साकम्। वाशीभिः। अञ्जिऽभिः। अजायन्त। स्वऽभानवः॥ २॥

इहेव शृण्व एषां कशा हस्तेषु यद्वदान्। नि यामञ्चित्रमृञ्जते॥ ३॥

इहऽइव। शृण्वे। एषाम्। कशाः। हस्तेषु। यत्। वदान्। नि। यामन्। चित्रम्। ऋञ्जते॥ ३॥

प्र वः शर्धाय घृष्वये त्वेषद्युम्नाय शुष्मिणे। देवत्तं ब्रह्म गायत॥ ४॥

प्र। वः। शर्धाय। घृष्वये। त्वेषऽद्युम्नाय। शुष्मिणे। देवत्तम्। ब्रह्म। गायत॥ ४॥

प्र शंसा गोष्वघ्न्यं क्रीळं यच्छर्धो मारुतम्। जम्भे रसस्य वावृधे॥ ५॥ [१२]

प्र। शंस। गोषु। अघ्न्यम्। क्रीळम्। यत्। शर्धः। मारुतम्। जम्भे। रसस्य। ववृधे॥ ५॥

को वो वर्षिष्ठ आ नरो दिवश्च ग्मश्च धूतयः। यत्सीमन्तं न धूनुथ॥ ६॥

कः। वः। वर्षिष्ठः। आ। नरः। दिवः। च। ग्मः। च। धूतयः। यत्। सीम्। अन्तम्। न। धूनुथ॥ ६॥

नि वो यामाय मानुषो दध्र उग्राय मन्यवे। जिहीत पर्वतो गिरिः॥ ७॥

नि। वः। यामाय। मानुषः। दध्रे। उग्राय। मन्यवे। जिहीत। पर्वतः। गिरिः॥ ७॥

येषामज्मेषु पृथिवी जुजुर्वाँइव विश्पतिः। भिया यामेषु रेजते॥ ८॥

येषाम्। अज्मेषु। पृथिवी। जुजुर्वान्ऽइव। विश्पतिः। भिया। यामेषु। रेजते॥ ८॥

स्थिरं हि जानमेषां वयो मातुर्निरेतवे। यत्सीमनु द्विता शवः॥ ९॥

स्थिरम्। हि। जानम्। एषाम्। वयः। मातुः। निःऽएतवे। यत्। सीम्। अनु। द्विता। शवः॥ ९॥

उदु त्ये सूनवो गिरः काष्ठा अज्मेष्वत्नत। वाश्रा अभिज्ञु यातवे॥ १०॥ [१३]

उत्। ऊँ इति। त्ये। सूनवः। गिरः। काष्ठाः। अज्मेषु। अत्नत। वाश्राः। अभिऽज्ञु। यातवे॥ १०॥

त्यं चिद्घा दीर्घं पृथुं मिहो नपातममृध्रम्। प्र च्यावयन्ति यामभिः॥ ११॥

त्यम्। चित्। घ। दीर्घम्। पृथुम्। मिहः। नपातम्। अमृध्रम्। प्र। च्यवयन्ति। यामऽभिः॥ ११॥

मरुतो यद्ध वो बलं जनाँ अचुच्यवीतन। गिरीँरचुच्यवीतन॥ १२॥

मरुतः। यत्। ह। वः। बलम्। जनान्। अचुच्यवीतन। गिरीन्। अचुच्यवीतन॥ १२॥

यद्ध यान्ति मरुतः सं ह ब्रुवतेऽध्वन्ना। शृणोति कश्चिदेषाम्॥ १३॥

यत्। ह। यान्ति। मरुतः। सम्। ह। ब्रुवते। अध्वन्। आ। शृणोति। कः। चित्। एषाम्॥ १३॥

प्र यात शीभमाशुभिः सन्ति कण्वेषु वो दुवः। तत्रो षु मादयाध्वै॥ १४॥

प्र। यात। शीभम्। आशुऽभिः। सन्ति। कण्वेषु। वः। दुवः। तत्रो इति। सु। मादयाध्वै॥ १४॥

अस्ति हि ष्मा मदाय वः स्मसि ष्मा वयमेषाम्। विश्वं चिदायुर्जीवसे॥ १५॥ [१४]

अस्ति। हि। स्म। मदाय। वः। स्मसि। स्म। वयम्। एषाम्। विश्वम्। चित्। आयुः। जीवसे॥ १५॥

[३८] [१५ कण्वो घौरः। मरुतः। गायत्री]

कद्ध नूनं कधप्रियः पिता पुत्रं न हस्तयोः। दधिध्वे वृक्तबर्हिषः॥ १॥

कत्। ह। नूनम्। कधऽप्रियः। पिता। पुत्रम्। न। हस्तयोः। दधिध्वे। वृक्तऽबर्हिषः॥ १॥

क्व नूनं कद्वो अर्थं गन्ता दिवो न पृथिव्याः। क्व वो गावो न रण्यन्ति॥ २॥

क्व। नूनम्। कत्। वः। अर्थम्। गन्त। दिवः। न। पृथिव्याः। क्व। वः। गावः। न। रण्यन्ति॥ २॥

क्व वः सुम्ना नव्यांसि मरुतः क्व सुविता। क्वो ३ विश्वानि सौभगा॥ ३॥

क्व। वः। सुम्ना। नव्यांसि। मरुतः। क्व। सुविता। क्वो ३ इति। विश्वानि। सौभगा॥ ३॥

यद्यूयं पृश्निमातरो मर्तासः स्यातन। स्तोता वो अमृतः स्यात्॥ ४॥

यत्। यूयम्। पृश्निऽमातरः। मर्तासः। स्यातन। स्तोता। वः। अमृतः। स्यात्॥ ४॥

मा वो मृगो न यवसे जरिता भूदजोष्यः। पथा यमस्य गादुप॥ ५॥ [१५]

मा। वः। मृगः। न। यवसे। जरिता। भूत्। अजोष्यः। पथा। यमस्य। गात्। उप॥ ५॥

मो षु णः परापरा निर्ऋतिर्दुर्हणा बधीत। पदीष्ट तृष्णया सह॥ ६॥

मो इति। सु। नः। पराऽपरा। निःऽऋतिः। दुःऽहना। वधीत्। पदीष्ट। तृष्णया। सह॥ ६॥

सत्यं त्वेषा अमवन्तो धन्वञ्चिदा रुद्रियासः। मिहं कृण्वन्त्यवाताम्॥ ७॥

सत्यम्। त्वेषाः। अमऽवन्तः। धन्वन्। चित्। आ। रुद्रियासः। मिहम्। कृण्वन्ति। अवाताम्॥ ७॥

वाश्रेव विद्युन्मिमाति वत्सं न माता सिषक्ति। यदेषां वृष्टिरसर्जि॥ ८॥

वाश्राऽइव। विऽद्युत्। मिमाति। वत्सम्। न। माता। सिसक्ति। यत्। एषाम्। वृष्टिः। असर्जि॥ ८॥

दिवा चित्तमः कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन। यत् पृथिवीं व्युन्दन्ति॥ ९॥

दिवा। चित्। तमः। कृण्वन्ति। पर्जन्येन। उदऽवाहेन। यत्। पृथिवीम्। विऽउन्दन्ति॥ ९॥

अध स्वनान्मरुतां विश्वमा सद्म पार्थिवम्। अरेजन्त प्र मानुषाः॥ १०॥ [१६]

अध। स्वनात्। मरुताम्। विश्वम्। आ। सद्म। पार्थिवम्। अरेजन्त। प्र। मानुषाः॥ १०॥

मरुतो वीळुपाणिभिश्चित्रा रोधस्वतीरनु। यातेमखिद्रयामभिः॥ ११॥

मरुतः। वीळुपाणि॰भिः। चित्राः। रोधस्वतीः। अनु। यात। ईम्। अखिद्रयाम॰भिः॥ ११॥

स्थिरा वः सन्तु नेमयो रथा अश्वास एषाम्। सुसंस्कृता अभीशवः॥ १२॥

स्थिराः। वः। सन्तु। नेमयः। रथाः। अश्वासः। एषाम्। सु॰संस्कृता। अभीशवः॥ १२॥

अच्छा वदा तना गिरा जरायै ब्रह्मणस्पतिम्। अग्निं मित्रं न दर्शतम्॥ १३॥

अच्छ। वद। तना। गिरा। जरायै। ब्रह्मणः। पतिम्। अग्निम्। मित्रम्। न। दर्शतम्॥ १३॥

मिमीहि श्लोकमास्ये पर्जन्यइव ततनः। गाय गायत्रमुक्थ्यम्॥ १४॥

मिमीहि। श्लोकम्। आस्ये। पर्जन्यःऽइव। ततनः। गाय। गायत्रम्। उक्थ्यम्॥ १४॥

वन्दस्व मारुतं गणं त्वेषं पनस्युमर्किणम्। अस्मे वृद्धा असन्निह॥ १५॥ [१७]

वन्दस्व। मारुतम्। गणम्। त्वेषम्। पनस्युम्। अर्किणम्। अस्मे इति। वृद्धाः। असन्। इह॥ १५॥

[३९] [१० कण्वो घौरः। मरुतः। प्रगाथः=अयुजो बृहत्यः, युजः सतोबृहत्यः]

प्र यदित्था परावतः शोचिर्न मानमस्यथ।
कस्य क्रत्वा मरुतः कस्य वर्पसा कं याथ कं ह धूतयः॥ १॥

प्र। यत्। इत्था। परा॰वतः। शोचिः। न। मानम्। अस्यथ।
कस्य। क्रत्वा। मरुतः। कस्य। वर्पसा। कम्। याथ। कम्। ह। धूतयः॥ १॥

स्थिरा वः सन्त्वायुधा पराणुदे वीळू उत प्रतिष्कभे।
युष्माकमस्तु तविषी पनीयसी मा मर्त्यस्य मायिनः॥ २॥

स्थिरा। वः। सन्तु। आयुधा। परा॰नुदे। वीळु। उत। प्रति॰स्कभे।
युष्माकम्। अस्तु। तविषी। पनीयसी। मा। मर्त्यस्य। मायिनः॥ २॥

परा ह यत्स्थिरं हथ नरो वर्तयथा गुरु।
वि याथन वनिनः पृथिव्या व्याशाः पर्वतानाम्॥ ३॥

परा। ह। यत्। स्थिरम्। हथ। नरः। वर्तयथ। गुरु।
वि। याथन। वनिनः। पृथिव्याः। वि। आशाः। पर्वतानाम्॥ ३॥

नहि वः शत्रुर्विविदे अधि द्यवि न भूम्यां रिशादसः।
युष्माकमस्तु तविषी तना युजा रुद्रासो नू चिदाधृषे॥ ४॥

नहि। वः। शत्रुः। विविदे। अधि। द्यवि। न। भूम्याम्। रिशादसः।
युष्माकम्। अस्तु। तविषी। तना। युजा। रुद्रासः। नु। चित्। आ॰धृषे॥ ४॥

प्र वेपयन्ति पर्वतान् वि विञ्चन्ति वनस्पतीन्।
प्रो आरत मरुतो दुर्मदा इव देवासः सर्वया विशा॥ ५॥ [१८]

प्र। वेपयन्ति। पर्वतान्। वि। विञ्चन्ति। वनस्पतीन्।
प्रो इति। आरत। मरुतः। दुर्मदाःऽइव। देवासः। सर्वया। विशा॥ ५॥

उपो रथेषु पृषतीरयुग्ध्वं प्रष्टिर्वहति रोहितः।
आ वो यामाय पृथिवी चिदश्रोदबीभयन्त मानुषाः॥ ६॥

उपो इति। रथेषु। पृषतीः। अयुग्ध्वम्। प्रष्टिः। वहति। रोहितः।
आ। वः। यामाय। पृथिवी। चित्। अश्रोत्। अबीभयन्त। मानुषाः॥ ६॥

आ वो मक्षू तनाय कं रुद्रा अवो वृणीमहे।
गन्ता नूनं नोऽवसा यथा पुरेत्था कण्वाय बिभ्युषे॥ ७॥

आ। वः। मक्षु। तनाय। कम्। रुद्राः। अवः। वृणीमहे।
गन्त। नूनम्। नः। अवसा। यथा। पुरा। इत्था। कण्वाय। बिभ्युषे॥ ७॥

युष्मेषितो मरुतो मर्त्येषित आ यो नो अभ्व ईषते।
वि तं युयोत शवसा व्योजसा वि युष्माकाभिरूतिभिः॥ ८॥

युष्मा॰इषितः। मरुतः। मर्त्य॰इषितः। आ। यः। नः। अभ्वः। ईषते।
वि। तम्। युयोत। शवसा। वि। ओजसा। वि। युष्माकाभिः। ऊति॰भिः॥ ८॥

असामि हि प्रयज्यवः कण्वं दद प्रचेतसः।
असामिभिर्मरुत आ न ऊतिभिर्गन्ता वृष्टिं न विद्युतः॥ ९॥

असामि। हि। प्र॰यज्यवः। कण्वम्। दद। प्र॰चेतसः।
असामि॰भिः। मरुतः। आ। नः। ऊति॰भिः। गन्त। वृष्टिम्। न। वि॰द्युतः॥ ९॥

असाम्योजो बिभृथा सुदानवोऽसामि धूतयः शवः।
ऋषिद्विषे मरुतः परिमन्यव इषुं न सृजत द्विषम्॥ १०॥ [१९]

असामि। ओजः। बिभृथ। सु॰दानवः। असामि। धूतयः। शवः।
ऋषि॰द्विषे। मरुतः। परि॰मन्यवे। इषुम्। न। सृजत। द्विषम्॥ १०॥

[४०] [८ कण्वो घौरः। ब्रह्मणस्पतिः। प्रगाथ=अयुजो बृहत्यः, युजः सतोबृहत्यः]

उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे। उप प्र यन्तु मरुतः सुदानव इन्द्र प्राशूर्भवा सचा॥ १॥

उत्। तिष्ठ। ब्रह्मणः। पते। देवऽयन्तः। त्वा। ईमहे।

उप। प्र। यन्तु। मरुतः। सुऽदानवः। इन्द्र। प्राशूः। भव। सचा॥ १॥

त्वामिद्धि सहसस्पुत्र मर्त्य उपब्रूते धने हिते।

सुवीर्यं मरुत आ स्वश्व्यं दधीत यो व आचके॥ २॥

त्वाम्। इत्। हि। सहसः। पुत्र। मर्त्यः। उपऽब्रूते। धने। हिते।

सुऽवीर्यम्। मरुतः। आ। सुऽअश्व्यम्। दधीत। यः। वः। आऽचके॥ २॥

प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता। अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः॥ ३॥

प्र। एतु। ब्रह्मणः। पतिः। प्र। देवी। एतु। सूनृता।

अच्छ। वीरम्। नर्यम्। पङ्क्तिऽराधसम्। देवाः। यज्ञम्। नयन्तु। नः॥ ३॥

यो वाघते ददाति सूनरं वसु स धत्ते अक्षिति श्रवः।

तस्मा इळां सुवीरामा यजामहे सुप्रतूर्तिमनेहसम्॥ ४॥

यः। वाघते। ददाति। सूनरम्। वसु। सः। धत्ते। अक्षिति। श्रवः।

तस्मै। इळाम्। सुऽवीराम्। आ। यजामहे। सुऽप्रतूर्तिम्। अनेहसम्॥ ४॥

प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम्।

यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा देवा ओकांसि चक्रिरे॥ ५॥ [२०]

प्र। नूनम्। ब्रह्मणः। पतिः। मन्त्रम्। वदति। उक्थ्यम्।

यस्मिन्। इन्द्रः। वरुणः। मित्रः। अर्यमा। देवाः। ओकांसि। चक्रिरे॥ ५॥

तमिद्वोचेमा विदथेषु शंभुवं मन्त्रं देवा अनेहसम्।

इमां च वाचं प्रतिहर्यथा नरो विश्वेद्वामा वो अश्नवत्॥ ६॥

तम्। इत्। वोचेम। विदथेषु। शम्ऽभुवम्। मन्त्रम्। देवाः। अनेहसम्।

इमाम्। च। वाचम्। प्रतिऽहर्यथ। नरः। विश्वा। इत्। वामा। वः। अश्नवत्॥ ६॥

को देवयन्तमश्नवज्जनं को वृक्तबर्हिषम्। प्रप्र दाश्वान्पस्त्याभिरस्थितान्तर्वावत्क्षयं दधे॥ ७॥

कः। देवऽयन्तम्। अश्नवत्। जनम्। कः। वृक्तऽबर्हिषम्।

प्रऽप्र। दाश्वान्। पस्त्याभिः। अस्थित। अन्तःऽवावत्। क्षयम्। दधे॥ ७॥

उप क्षत्रं पृञ्चीत हन्ति राजभिर्भये चित्सुक्षितिं दधे।
नास्य वर्ता न तरुता महाधने नार्भे अस्ति वज्रिणः॥ ८॥ [२१]

उप। क्षत्रम्। पृञ्चीत। हन्ति। राजऽभिः। भये। चित्। सुऽक्षितिम्। दधे।
न। अस्य। वर्ता। न। तरुता। महाऽधने। न। अर्भे। अस्ति। वज्रिणः॥ ८॥

[४१] [९ कण्वो घौरः। १-३, ७-९ वरुणमित्रार्यमणः, ४-६ आदित्याः। गायत्री]

यं रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा। नू चित्स दभ्यते जनः॥ १॥
यम्। रक्षन्ति। प्रऽचेतसः। वरुणः। मित्रः। अर्यमा। नु। चित्। सः। दभ्यते। जनः॥ १॥

यं बाहुतेव पिप्रति पान्ति मर्त्यं रिषः। अरिष्टः सर्व एधते॥ २॥
यम्। बाहुताऽइव। पिप्रति। पान्ति। मर्त्यम्। रिषः। अरिष्टः। सर्वः। एधते॥ २॥

वि दुर्गा वि द्विषः पुरो घ्नन्ति राजान एषाम्। नयन्ति दुरिता तिरः॥ ३॥
वि। दुःऽगाः। वि। द्विषः। पुरः। घ्नन्ति। राजानः। एषाम्। नयन्ति। दुःऽइता। तिरः॥ ३॥

सुगः पन्था अनृक्षर आदित्यास ऋतं यते। नात्रावखादो अस्ति वः॥ ४॥
सुऽगः। पन्थाः। अनृक्षरः। आदित्यासः। ऋतम्। यते। न। अत्र। अवऽखादः। अस्ति। वः॥ ४॥

यं यज्ञं नयथा नर आदित्या ऋजुना पथा। प्र वः स धीतये नशत्॥ ५॥ [२२]
यम्। यज्ञम्। नयथ। नरः। आदित्याः। ऋजुना। पथा। प्र। वः। सः। धीतये। नशत्॥ ५॥

स रत्नं मर्त्यो वसु विश्वं तोकमुत त्मना। अच्छा गच्छत्यस्तृतः॥ ६॥
सः। रत्नम्। मर्त्यः। वसु। विश्वम्। तोकम्। उत। त्मना। अच्छ। गच्छति। अस्तृतः॥ ६॥

कथा राधाम सखायः स्तोमं मित्रस्यार्यम्णः। महि प्सरो वरुणस्य॥ ७॥
कथा। राधाम। सखायः। स्तोमम्। मित्रस्य। अर्यम्णः। महि। प्सरः। वरुणस्य॥ ७॥

मा वो घ्नन्तं मा शपन्तं प्रति वोचे देवयन्तम्। सुम्नैरिद्व आ विवासे॥ ८॥
मा। वः। घ्नन्तम्। मा। शपन्तम्। प्रति। वोचे। देवऽयन्तम्। सुम्नैः। इत्। वः। आ। विवासे॥ ८॥

चतुरश्चिद्ददमानाद्बिभीयादा निधातोः। न दुरुक्ताय स्पृहयेत्॥ ९॥ [२३]
चतुरः। चित्। ददमानात्। बिभीयात्। आ। निऽधातोः। न। दुःऽउक्ताय। स्पृहयेत्॥ ९॥

[४२] [१० कण्वो घौरः। पूषा। गायत्री]

सं पूषन्नध्वनस्तिर व्यंहो विमुचो नपात्। सक्ष्वा देव प्र णस्पुरः॥ १॥

सम्। पूषन्। अध्वनः। तिर। वि। अंहः। वि॰मुचः। नपात्। सक्ष्व। देव। प्र। नः। पुरः॥ १॥

यो नः पूषन्नघो वृको दुःशेव आदिदेशति। अप स्म तं पथो जहि॥ २॥

यः। नः। पूषन्। अघः। वृकः। दुःऽशेवः। आ॰दिदेशति। अप। स्म। तम्। पथः। जहि॥ २॥

अप त्यं परिपन्थिनं मुषीवाणं हुरश्चितम्। दूरमधि स्रुतेरज॥ ३॥

अप। त्यम्। परि॰पन्थिनम्। मुषीवाणम्। हुरःऽचितम्। दूरम्। अधि। स्रुतेः। अज॥ ३॥

त्वं तस्य द्वयाविनोऽघशंसस्य कस्य चित्। पदाभि तिष्ठ तपुषिम्॥ ४॥

त्वम्। तस्य। द्वयाविनः। अघ॰शंसस्य। कस्य। चित्। पदा। अभि। तिष्ठ। तपुषिम्॥ ४॥

आ तत्ते दस्र मन्तुमः पूषन्नवो वृणीमहे। येन पितॄनचोदयः॥ ५॥ [२४]

आ। तत्। ते। दस्र। मन्तु॰मः। पूषन्। अवः। वृणीमहे। येन। पितॄन्। अचोदयः॥ ५॥

अधा नो विश्वसौभग हिरण्यवाशीमत्तम। धनानि सुषणा कृधि॥ ६॥

अध। नः। विश्व॰सौभग। हिरण्यवाशीमत्॰तम। धनानि। सु॰सना। कृधि॥ ६॥

अति नः सश्चतो नय सुगा नः सुपथा कृणु। पूषन्निह क्रतुं विदः॥ ७॥

अति। नः। सश्चतः। नय। सु॰गा। नः। सु॰पथा। कृणु। पूषन्। इह। क्रतुम्। विदः॥ ७॥

अभि सुयवसं नय न नवज्वारो अध्वने। पूषन्निह क्रतुं विदः॥ ८॥

अभि। सु॰यवसम्। नय। न। नव॰ज्वारः। अध्वने। पूषन्। इह। क्रतुम्। विदः॥ ८॥

शग्धि पूर्धि प्र यंसि च शिशीहि प्रास्युदरम्। पूषन्निह क्रतुं विदः॥ ९॥

शग्धि। पूर्धि। प्र। यंसि। च। शिशीहि। प्रासि। उदरम्। पूषन्। इह। क्रतुम्। विदः॥ ९॥

न पूषणं मेथामसि सूक्तैरभि गृणीमसि। वसूनि दस्ममीमहे॥ १०॥ [२५]

न। पूषणम्। मेथामसि। सु॰उक्तैः। अभि। गृणीमसि। वसूनि। दस्मम्। ईमहे॥ १०॥

[४३] [९ कण्वो घौरः। १-२,४-६ रुद्रः, ३ रुद्रः, मित्रावरुणौ च, ७-९ सोमः। गायत्री, ९ अनुष्टुप्]

कद्रुद्राय प्रचेतसे मीळ्हुष्टमाय तव्यसे। वोचेम शंतमं हृदे॥ १॥

कत्। रुद्राय। प्र॰चेतसे। मीळ्हुःऽतमाय। तव्यसे। वोचेम। शम्॰तमम्। हृदे॥ १॥

यथा नो अदितिः करत्पश्वे नृभ्यो यथा गवे। यथा तोकाय रुद्रियम्॥ २॥

यथा। नः। अदितिः। करत्। पश्वे। नृऽभ्यः। यथा। गवे। यथा। तोकाय। रुद्रियम्॥ २॥

यथा नो मित्रो वरुणो यथा रुद्रश्चिकेतति। यथा विश्वे सजोषसः॥ ३॥

यथा। नः। मित्रः। वरुणः। यथा। रुद्रः। चिकेतति। यथा। विश्वे। सऽजोषसः॥ ३॥

गाथपतिं मेधपतिं रुद्रं जलाषभेषजम्। तच्छंयोः सुम्नमीमहे॥ ४॥

गाथऽपतिम्। मेधऽपतिम्। रुद्रम्। जलाषऽभेषजम्। तत्। शम्ऽयोः। सुम्नम्। ईमहे॥ ४॥

यः शुक्रइव सूर्यो हिरण्यमिव रोचते। श्रेष्ठो देवानां वसुः॥ ५॥ [२६]

यः। शुक्रःऽइव। सूर्यः। हिरण्यम्ऽइव। रोचते। श्रेष्ठः। देवानाम्। वसुः॥ ५॥

शं नः करत्यर्वते सुगं मेषाय मेष्ये। नृभ्यो नारिभ्यो गवे॥ ६॥

शम्। नः। करति। अर्वते। सुऽगम्। मेषाय। मेष्ये। नृऽभ्यः। नारिऽभ्यः। गवे॥ ६॥

अस्मे सोम श्रियमधि नि धेहि शतस्य नृणाम्। महि श्रवस्तुविनृम्णम्॥ ७॥

अस्मे इति। सोम। श्रियम्। अधि। नि। धेहि। शतस्य। नृणाम्। महि। श्रवः। तुविऽनृम्णम्॥ ७॥

मा नः सोमपरिबाधो मारातयो जुहुरन्त। आ न इन्दो वाजे भज॥ ८॥

मा। नः। सोमऽपरिबाधः। मा। अरातयः। जुहुरन्त। आ। नः। इन्दो इति। वाजे। भज॥ ८॥

यास्ते प्रजा अमृतस्य परस्मिन्धामन्नृतस्य।
मूर्धा नाभा सोम वेन आभूषन्तीः सोम वेदः॥ ९॥ [२७] {८}

याः। ते। प्रऽजाः। अमृतस्य। परस्मिन्। धामन्। ऋतस्य।
मूर्धा। नाभा। सोम। वेनः। आऽभूषन्तीः। सोम। वेदः॥ ९॥

[४४] [१४ प्रस्कण्वः काण्वः। अग्निः, १-२ अग्निः, अश्विनौ, उषाश्च।
प्रगाथः = अयुजो बृहत्यः, युजः सतोबृहत्यः]

अग्ने विवस्वदुषसश्चित्रं राधो अमर्त्य।
आ दाशुषे जातवेदो वहा त्वमद्या देवाँ उषर्बुधः॥ १॥

अग्ने। विवस्वत्। उषसः। चित्रम्। राधः। अमर्त्य।
आ। दाशुषे। जातऽवेदः। वह। त्वम्। अद्य। देवान्। उषःऽबुधः॥ १॥

जुष्टो हि दूतो असि हव्यवाहनोऽग्ने रथीरध्वराणाम्।
सजूरश्विभ्यामुषसा सुवीर्यमस्मे धेहि श्रवो बृहत्॥ २॥
जुष्टः। हि। दूतः। असि। हव्य॰वाहनः। अग्ने। रथीः। अध्वराणाम्।
स॰जूः। अश्वि॰भ्याम्। उषसा। सु॰वीर्यम्। अस्मे इति। धेहि। श्रवः। बृहत्॥ २॥
अद्या दूतं वृणीमहे वसुमग्निं पुरुप्रियम्।
धूमकेतुं भाऋजीकं व्युष्टिषु यज्ञानामध्वरश्रियम्॥ ३॥
अद्य। दूतम्। वृणीमहे। वसुम्। अग्निम्। पुरु॰प्रियम्।
धूम॰केतुम्। भाः२ऋजीकम्। वि॰उष्टिषु। यज्ञानाम्। अध्वर॰श्रियम्॥ ३॥
श्रेष्ठं यविष्ठमतिथिं स्वाहुतं जुष्टं जनाय दाशुषे।
देवाँ अच्छा यातवे जातवेदसमग्निमीळे व्युष्टिषु॥ ४॥
श्रेष्ठम्। यविष्ठम्। अतिथिम्। सु॰आहुतम्। जुष्टम्। जनाय। दाशुषे।
देवान्। अच्छ। यातवे। जात॰वेदसम्। अग्निम्। ईळे। वि॰उष्टिषु॥ ४॥
स्तविष्यामि त्वामहं विश्वस्यामृत भोजन।
अग्ने त्रातारममृतं मियेध्य यजिष्ठं हव्यवाहन॥ ५॥ [२८]
स्तविष्यामि। त्वाम्। अहम्। विश्वस्य। अमृत। भोजन।
अग्ने। त्रातारम्। अमृतम्। मियेध्य। यजिष्ठम्। हव्य॰वाहन॥ ५॥
सुशंसो बोधि गृणते यविष्ठ्य मधुजिह्वः स्वाहुत।
प्रस्कण्वस्य प्रतिरन्नायुर्जीवसे नमस्या दैव्यं जनम्॥ ६॥
सु॰शंसः। बोधि। गृणते। यविष्ठ्य। मधु॰जिह्वः। सु॰आहुतः।
प्रस्कण्वस्य। प्र॰तिरन्। आयुः। जीवसे। नमस्य। दैव्यम्। जनम्॥ ६॥
होतारं विश्ववेदसं सं हि त्वा विश इन्धते।
स आ वह पुरुहूत प्रचेतसोऽग्ने देवाँ इह द्रवत्॥ ७॥
होतारम्। विश्व॰वेदसम्। सम्। हि। त्वा। विशः। इन्धते।
सः। आ। वह। पुरु॰हूत। प्र॰चेतसः। अग्ने। देवान्। इह। द्रवत्॥ ७॥

सवितारमुषसमश्विना भगमग्निं व्युष्टिषु क्षपः।
कण्वासस्त्वा सुतसोमास इन्धते हव्यवाहं स्वध्वर॥ ८॥
सवितारम्। उषसम्। अश्विना। भगम्। अग्निम्। वि॰उष्टिषु। क्षपः।
कण्वासः। त्वा। सुत॰सोमासः। इन्धते। हव्यवाहम्। सु॰अध्वर॥ ८॥
पतिर्ह्यध्वराणामग्ने दूतो विशामसि।
उषर्बुध आ वह सोमपीतये देवाँ अद्य स्वर्दृशः॥ ९॥
पतिः। हि। अध्वराणाम्। अग्ने। दूतः। विशाम्। असि।
उषःऽबुधः। आ। वह। सोम॰पीतये। देवान्। अद्य। स्वःऽदृशः॥ ९॥
अग्ने पूर्वा अनूषसो विभावसो दीदेथ विश्वदर्शतः।
असि ग्रामेष्वविता पुरोहितोऽसि यज्ञेषु मानुषः॥ १०॥ [२९]
अग्ने। पूर्वाः। अनु। उषसः। विभावसो इति विभा॰वसो। दीदेथ। विश्व॰दर्शतः।
असि। ग्रामेषु। अविता। पुरःऽहितः। असि। यज्ञेषु। मानुषः॥ १०॥
नि त्वा यज्ञस्य साधनमग्ने होतारमृत्विजम्।
मनुष्वद्देव धीमहि प्रचेतसं जीरं दूतमर्मर्त्यम्॥ ११॥
नि। त्वा। यज्ञस्य। साधनम्। अग्ने। होतारम्। ऋत्विजम्।
मनुष्वत्। देव। धीमहि। प्र॰चेतसम्। जीरम्। दूतम्। अमर्त्यम्॥ ११॥
यद्देवानां मित्रमहः पुरोहितोऽन्तरो यासि दूत्यम्।
सिन्धोरिव प्रस्वनितास ऊर्मयोऽग्नेर्भ्राजन्ते अर्चयः॥ १२॥
यत्। देवानाम्। मित्र॰महः। पुरःऽहितः। अन्तरः। यासि। दूत्यम्।
सिन्धोःऽइव। प्र॰स्वनितासः। ऊर्मयः। अग्नेः। भ्राजन्ते। अर्चयः॥ १२॥
श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः।
आ सीदन्तु बर्हिषि मित्रो अर्यमा प्रातर्यावाणो अध्वरम्॥ १३॥
श्रुधि। श्रुत्॰कर्ण। वह्नि॰भिः। देवैः। अग्ने। सयाव॰भिः।
आ। सीदन्तु। बर्हिषि। मित्रः। अर्यमा। प्रातःऽयावानः। अध्वरम्॥ १३॥

शृण्वन्तु स्तोमं मरुतः सुदानवोऽग्निजिह्वा ऋतावृधः।
पिबतु सोमं वरुणो धृतव्रतोऽश्विभ्यामुषसा सजूः॥ १४॥ [३०]
शृण्वन्तु। स्तोमम्। मरुतः। सु॰दानवः। अग्नि॰जिह्वाः। ऋत॰वृधः।
पिबतु। सोमम्। वरुणः। धृत॰व्रतः। अश्वि॰भ्याम्। उषसा। स॰जूः॥ १४॥

[४५] [१० प्रस्कण्वः काण्वः। अग्निः, १० (उत्तरार्धस्य) देवाः। अनुष्टुप्]

त्वमग्ने वसूँरिह रुद्राँ आदित्याँ उत। यजा स्वध्वरं जनं मनुजातं घृतप्रुषम्॥ १॥
त्वम्। अग्ने। वसून्। इह। रुद्रान्। आदित्यान्। उत।
यज। सु॰अध्वरम्। जनम्। मनु॰जातम्। घृत॰प्रुषम्॥ १॥
श्रुष्टीवानो हि दाशुषे अग्ने विचेतसः। तान्रोहिदश्व गिर्वणस्त्रयस्त्रिंशतमा वह॥ २॥
श्रुष्टी॰वानः। हि। दाशुषे। अग्ने। वि॰चेतसः।
तान्। रोहित्॰अश्व। गिर्वणः। त्रयः॰त्रिंशतम्। आ। वह॥ २॥
प्रियमेधवदत्रिवज्जातवेदो विरूपवत्। अङ्गिरस्वन्महिव्रत प्रस्कण्वस्य श्रुधी हवम्॥ ३॥
प्रियमेध॰वत्। अत्रि॰वत्। जात॰वेदः। विरूप॰वत्।
अङ्गिरस्वत्। महि॰व्रत। प्रस्कण्वस्य। श्रुधि। हवम्॥ ३॥
महिकेरव ऊतये प्रियमेधा अहूषत। राजन्तमध्वराणामग्निं शुक्रेण शोचिषा॥ ४॥
महि॰केरवः। ऊतये। प्रिय॰मेधाः। अहूषत।
राजन्तम्। अध्वराणाम्। अग्निम्। शुक्रेण। शोचिषा॥ ४॥
घृताहवन सन्त्येमा उ षु श्रुधी गिरः। याभिः कण्वस्य सूनवो हवन्तेऽवसे त्वा॥ ५॥ [३१]
घृत॰आहवन। सन्त्य। इमाः। ऊँ इति। सु। श्रुधी। गिरः।
याभिः। कण्वस्य। सूनवः। हवन्ते। अवसे। त्वा॥ ५॥
त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः। शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोळ्हवे॥ ६॥
त्वाम्। चित्रश्रवः॰तम। हवन्ते। विक्षु। जन्तवः।
शोचिः॰केशम्। पुरु॰प्रिय। अग्ने। हव्याय। वोळ्हवे॥ ६॥
नि त्वा होतारमृत्विजं दधिरे वसुवित्तमम्। श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं विप्रा अग्ने दिविष्टिषु॥ ७॥

नि। त्वा। होतारम्। ऋत्विजम्। दधिरे। वसुवित्ऽतमम्।
श्रुत्ऽकर्णम्। सप्रथःऽतमम्। विप्राः। अग्ने। दिविष्टिषु॥ ७॥

आ त्वा विप्रा अचुच्यवुः सुतसोमा अभि प्रयः। बृहद्भा बिभ्रतो हविरग्ने मर्ताय दाशुषे॥ ८॥

आ। त्वा। विप्राः। अचुच्यवुः। सुतऽसोमाः। अभि। प्रयः।
बृहत्। भाः। बिभ्रतः। हविः। अग्ने। मर्ताय। दाशुषे॥ ८॥

प्रातर्याव्णः सहस्कृत सोमपेयाय सन्त्य। इहाद्य दैव्यं जनं बर्हिरा सादया वसो॥ ९॥

प्रातःऽयाव्नः। सहःऽकृत। सोमऽपेयाय। सन्त्य।
इह। अद्य। दैव्यम्। जनम्। बर्हिः। आ। सादय। वसो इति॥ ९॥

अर्वाञ्चं दैव्यं जनमग्ने यक्ष्व सहूतिभिः। अयं सोमः सुदानवस्तं पात तिरोअह्न्यम्॥ १०॥

अर्वाञ्चम्। दैव्यम्। जनम्। अग्ने। यक्ष्व। सहूतिऽभिः। [३२]
अयम्। सोमः। सुऽदानवः। तम्। पात। तिरःऽअह्न्यम्॥ १०॥

[४६] [१५ प्रस्कण्वः काण्वः। अश्विनौ। गायत्री]

एषो उषा अपूर्व्या व्युच्छति प्रिया दिवः। स्तुषे वामश्विना बृहत्॥ १॥

एषो इति। उषाः। अपूर्व्या। वि। उच्छति। प्रिया। दिवः। स्तुषे। वाम्। अश्विना। बृहत्॥ १॥

या दस्रा सिन्धुमातरा मनोतरा रयीणाम्। धिया देवा वसुविदा॥ २॥

या। दस्रा। सिन्धुऽमातरा। मनोतरा। रयीणाम्। धिया। देवा। वसुऽविदा॥ २॥

वच्यन्ते वां ककुहासो जूर्णायामधि विष्टपि। यद्वां रथो विभिष्पतात्॥ ३॥

वच्यन्ते। वाम्। ककुहासः। जूर्णायाम्। अधि। विष्टपि। यत्। वाम्। रथः। विऽभिः। पतात्॥ ३॥

हविषा जारो अपां पिपर्ति पपुरिर्नरा। पिता कुटस्य चर्षणिः॥ ४॥

हविषा। जारः। अपाम्। पिपर्ति। पपुरिः। नरा। पिता। कुटस्य। चर्षणिः॥ ४॥

आदारो वां मतीनां नासत्या मतवचसा। पातं सोमस्य धृष्णुया॥ ५॥ [३३]

आऽदारः। वाम्। मतीनाम्। नासत्या। मतऽवचसा। पातम्। सोमस्य। धृष्णुऽया॥ ५॥

या नः पीपरदश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः। तामस्मे रासाथामिषम्॥ ६॥

या। नः। पीपरत्। अश्विना। ज्योतिष्मती। तमः। तिरः। ताम्। अस्मे इति। रासाथाम्। इषम्॥ ६॥

आ नो नावा मतीनां यातं पाराय गन्तवे। युञ्जाथामश्विना रथम्॥ ७॥

आ। नः। नावा। मतीनाम्। यातम्। पाराय। गन्तवे। युञ्जाथाम्। अश्विना। रथम्॥ ७॥

अरित्रं वां दिवस्पृथु तीर्थे सिन्धूनां रथः। धिया युयुज्र इन्दवः॥ ८॥

अरित्रम्। वाम्। दिवः। पृथु। तीर्थे। सिन्धूनाम्। रथः। धिया। युयुज्रे। इन्दवः॥ ८॥

दिवस्कण्वास इन्दवो वसु सिन्धूनां पदे। स्वं वव्रिं कुह धित्सथः॥ ९॥

दिवः। कण्वासः। इन्दवः। वसु। सिन्धूनाम्। पदे। स्वम्। वव्रिम्। कुह। धित्सथः॥ ९॥

अभूदु भा उ अंशवे हिरण्यं प्रति सूर्यः। व्यख्यज्जिह्वयासितः॥ १०॥ [३४]

अभूत्। ऊँ इति। भाः। ऊँ इति। अंशवे। हिरण्यम्। प्रति। सूर्यः।

वि। अख्यत्। जिह्वया। असितः॥ १०॥

अभूदु पारमेतवे पन्था ऋतस्य साधुया। अदर्शि वि स्रुतिर्दिवः॥ ११॥

अभूत्। ऊँ इति। पारम्। एतवे। पन्थाः। ऋतस्य। साधुऽया। अदर्शि। वि। स्रुतिः। दिवः॥ ११॥

तत्तदिदश्विनोरवो जरिता प्रति भूषति। मदे सोमस्य पिप्रतोः॥ १२॥

तत्ऽतत्। इत्। अश्विनोः। अवः। जरिता। प्रति। भूषति। मदे। सोमस्य। पिप्रतोः॥ १२॥

वावसाना विवस्वति सोमस्य पीत्या गिरा। मनुष्वच्छंभू आ गतम्॥ १३॥

वावसाना। विवस्वति। सोमस्य। पीत्या। गिरा। मनुष्वत्। शंभू इति शम्ऽभू। आ। गतम्॥ १३॥

युवोरुषा अनु श्रियं परिज्मनोरुपाचरत्। ऋता वनथो अक्तुभिः॥ १४॥

युवोः। उषाः। अनु। श्रियम्। परिऽज्मनोः। उपऽआचरत्। ऋता। वनथः। अक्तुऽभिः॥ १४॥

उभा पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छतम्। अविद्रियाभिरूतिभिः॥ १५॥ [३५]

उभा। पिबतम्। अश्विना। उभा। नः। शर्म। यच्छतम्। अविद्रियाभिः। ऊतिऽभिः॥ १५॥

इत्याश्वलायन-संहितायां प्रथमाष्टके

तृतीयोऽध्यायः

समाप्तः॥

॥ अथ प्रथमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥

[४७] [१० प्रस्कण्वः काण्वः । अश्विनौ । प्रगाथः = अयुजो बृहत्यः, युजः सतोबृहत्यः]

अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोम ऋतावृधा ।
तमश्विना पिबतं तिरोअह्न्यं धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ १ ॥

अयम् । वाम् । मधुमत्ऽतमः । सुतः । सोमः । ऋतऽवृधा ।
तम् । अश्विना । पिबतम् । तिरःऽअह्न्यम् । धत्तम् । रत्नानि । दाशुषे ॥ १ ॥

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता सुपेशसा रथेना यातमश्विना ।
कण्वासो वां ब्रह्म कृण्वन्त्यध्वरे तेषां सु शृणुतं हवम् ॥ २ ॥

त्रिऽवन्धुरेण । त्रिऽवृता । सुऽपेशसा । रथेन । आ । यातम् । अश्विना ।
कण्वासः । वाम् । ब्रह्म । कृण्वन्ति । अध्वरे । तेषाम् । सु । शृणुतम् । हवम् ॥ २ ॥

अश्विना मधुमत्तमं पातं सोममृतावृधा ।
अथाद्य दस्रा वसु बिभ्रता रथे दाश्वांसमुप गच्छतम् ॥ ३ ॥

अश्विना । मधुमत्ऽतमम् । पातम् । सोमम् । ऋतऽवृधा ।
अथ । अद्य । दस्रा । वसु । बिभ्रता । रथे । दाश्वांसम् । उप । गच्छतम् ॥ ३ ॥

त्रिषधस्थे बर्हिषि विश्ववेदसा मध्वा यज्ञं मिमिक्षतम् ।
कण्वासो वां सुतसोमा अभिद्यवो युवां हवन्ते अश्विना ॥ ४ ॥

त्रिऽसधस्थे । बर्हिषि । विश्वऽवेदसा । मध्वा । यज्ञम् । मिमिक्षतम् ।
कण्वासः । वाम् । सुतऽसोमाः । अभिऽद्यवः । युवाम् । हवन्ते । अश्विना ॥ ४ ॥

याभिः कण्वमभिष्टिभिः प्रावतं युवमश्विना ।
ताभिः ष्वस्माँ अवतं शुभस्पती पातं सोममृतावृधा ॥ ५ ॥ [१]

याभिः । कण्वम् । अभिष्टिऽभिः । प्र । आवतम् । युवम् । अश्विना ।
ताभिः । सु । अस्मान् । अवतम् । शुभः । पती इति । पातम् । सोमम् । ऋतऽवृधा ॥ ५ ॥

सुदासे दस्रा वसु बिभ्रता रथे पृक्षो वहतमश्विना।

रयिं समुद्रादुत वा दिवस्पर्यस्मे धत्तं पुरुस्पृहम्॥ ६॥

सु॰दासे। दस्रा। वसु। बिभ्रता। रथे। पृक्षः। वहतम्। अश्विना।

रयिम्। समुद्रात्। उत। वा। दिवः। परि। अस्मे इति। धत्तम्। पुरु॰स्पृहम्॥ ६॥

यन्नासत्या परावति यद्वा स्थो अधि तुर्वशे।

अतो रथेन सुवृता न आ गतं साकं सूर्यस्य रश्मिभिः॥ ७॥

यत्। नासत्या। परा॰वति। यत्। वा। स्थः। अधि। तुर्वशे।

अतः। रथेन। सु॰वृता। नः। आ। गतम्। साकम्। सूर्यस्य। रश्मि॰भिः॥ ७॥

अर्वाञ्चा वां सप्तयोऽध्वरश्रियो वहन्तु सवनेदुप।

इषं पृञ्चन्ता सुकृते सुदानव आ बर्हिः सीदतं नरा॥ ८॥

अर्वाञ्चा। वाम्। सप्तयः। अध्वर॰श्रियः। वहन्तु। सवना। इत्। उप।

इषम्। पृञ्चन्ता। सु॰कृते। सु॰दानवे। आ। बर्हिः। सीदतम्। नरा॥ ८॥

तेन नासत्या गतं रथेन सूर्यत्वचा।

येन शश्वदूहथुर्दाशुषे वसु मध्वः सोमस्य पीतये॥ ९॥

तेन। नासत्या। आ। गतम्। रथेन। सूर्य॰त्वचा।

येन। शश्वत्। ऊहथुः। दाशुषे। वसु। मध्वः। सोमस्य। पीतये॥ ९॥

उक्थेभिरर्वागवसे पुरूवसू अर्कैश्च नि ह्वयामहे।

शश्वत्कण्वानां सदसि प्रिये हि कं सोमं पपथुरश्विना॥ १०॥ [२]

उक्थेभिः। अर्वाक्। अवसे। पुरूवसू इति पुरु॰वसू। अर्कैः। च। नि। ह्वयामहे।

शश्वत्। कण्वानाम्। सदसि। प्रिये। हि। कम्। सोमम्। पपथुः। अश्विना॥ १०॥

[४८] [१६ प्रस्कण्वः काण्वः। उषाः। प्रगाथः = अयुजो बृहत्यः, युजः सतोबृहत्यः]

सह वामेन न उषो व्युच्छा दुहितर्दिवः।

सह द्युम्नेन बृहता विभावरि राया देवि दास्वती॥ १॥

सह। वामेन। नः। उषः। वि। उच्छ। दुहितः। दिवः।

सह। द्युम्नेन। बृहता। विभा॰वरि। राया। देवि। दास्वती॥ १॥

अश्वावतीर्गोमतीर्विश्वसुविदो भूरि च्यवन्त वस्तवे।

उदीरय प्रति मा सूनृता उषश्चोद राधो मघोनाम्॥ २॥

अश्वऽवतीः। गोऽमतीः। विश्वऽसुविदः। भूरि। च्यवन्त। वस्तवे।

उत्। ईरय। प्रति। मा। सूनृताः। उषः। चोद। राधः। मघोनाम्॥ २॥

उवासोषा उच्छाच्च नु देवी जीरा रथानाम्।

ये अस्या आचरणेषु दध्रिरे समुद्रे न श्रवस्यवः॥ ३॥

उवास। उषाः। उच्छात्। च। नु। देवी। जीरा। रथानाम्।

ये। अस्याः। आऽचरणेषु। दध्रिरे। समुद्रे। न। श्रवस्यवः॥ ३॥

उषो ये ते प्र यामेषु युञ्जते मनो दानाय सूरयः।

अत्राह तत् कण्व एषां कण्वतमो नाम गृणाति नृणाम्॥ ४॥

उषः। ये। ते। प्र। यामेषु। युञ्जते। मनः। दानाय। सूरयः।

अत्र। अह। तत्। कण्वः। एषाम्। कण्वऽतमः। नाम। गृणाति। नृणाम्॥ ४॥

आ घा योषेव सूनर्युषा याति प्रभुञ्जती।

जरयन्ती वृजनं पद्वदीयत उत्पातयति पक्षिणः॥ ५॥ [३]

आ। घ। योषाऽइव। सूनरी। उषाः। याति। प्रऽभुञ्जती।

जरयन्ती। वृजनम्। पत्ऽवत्। ईयते। उत्। पातयति। पक्षिणः॥ ५॥

वि या सृजति समनं व्य१र्थिनः पदं न वेत्योदती।

वयो नकिष्टे पप्तिवांस आसते व्युष्टौ वाजिनीवति॥ ६॥

वि। या। सृजति। समनम्। वि। अर्थिनः। पदम्। न। वेति। ओदती।

वयः। नकिः। ते। पप्तिऽवांसः। आसते। विऽउष्टौ। वाजिनीऽवति॥ ६॥

एषायुक्त परावतः सूर्यस्योदयनादधि।

शतं रथेभिः सुभगोषा इयं वि यात्यभि मानुषान्॥ ७॥

एषा। अयुक्त। पराऽवतः। सूर्यस्य। उत्ऽअयनात्। अधि।

शतम्। रथेभिः। सुऽभगा। उषाः। इयम्। वि। याति। अभि। मानुषान्॥ ७॥

विश्वमस्या नानाम चक्षसे जगज्ज्योतिष्कृणोति सूनरी।

अप द्वेषो मघोनी दुहिता दिव उषा उच्छदप स्रिधः॥ ८॥

विश्वम्। अस्याः। ननाम। चक्षसे। जगत्। ज्योतिः। कृणोति। सूनरी।

अप। द्वेषः। मघोनी। दुहिता। दिवः। उषाः। उच्छत्। अप। स्रिधः॥ ८॥

उष आ भाहि भानुना चन्द्रेण दुहितर्दिवः।

आवहन्ती भूर्यस्मभ्यं सौभगं व्युच्छन्ती दिविष्टिषु॥ ९॥

उषः। आ। भाहि। भानुना। चन्द्रेण। दुहितः। दिवः।

आ॰वहन्ती। भूरि। अस्मभ्यम्। सौभगम्। वि॰उच्छन्ती। दिविष्टिषु॥ ९॥

विश्वस्य हि प्राणनं जीवनं त्वे वि यदुच्छसि सूनरि।

सा नो रथेन बृहता विभावरि श्रुधि चित्रामघे हवम्॥ १०॥ [४]

विश्वस्य। हि। प्राणनम्। जीवनम्। त्वे इति। वि। यत्। उच्छसि। सूनरि।

सा। नः। रथेन। बृहता। विभा॰वरि। श्रुधि। चित्र॰मघे। हवम्॥ १०॥

उषो वाजं हि वंस्व यश्चित्रो मानुषो जने।

तेना वह सुकृतो अध्वराँ उप ये त्वा गृणन्ति वह्नयः॥ ११॥

उषः। वाजम्। हि। वंस्व। यः। चित्रः। मानुषः। जने।

तेन। आ। वह। सु॰कृतः। अध्वरान्। उप। ये। त्वा। गृणन्ति। वह्नयः॥ ११॥

विश्वान्देवाँ आ वह सोमपीतयेऽन्तरिक्षादुषस्त्वम्।

सास्मासु धा गोमदश्वावदुक्थ्य१मुषो वाजं सुवीर्यम्॥ १२॥

विश्वान्। देवान्। आ। वह। सोम॰पीतये। अन्तरिक्षात्। उषः। त्वम्।

सा। अस्मासु। धाः। गो॰मत्! अश्व॰वत्। उक्थ्यम्। उषः। वाजम्। सु॰वीर्यम्॥ १२॥

यस्या रुशन्तो अर्चयः प्रति भद्रा अदृक्षत।

सा नो रयिं विश्ववारं सुपेशसमुषा ददातु सुग्म्यम्॥ १३॥

यस्याः। रुशन्तः। अर्चयः। प्रति। भद्राः। अदृक्षत।

सा। नः। रयिम्। विश्व॰वारम्। सु॰पेशसम्। उषाः। ददातु। सुग्म्यम्॥ १३॥

ये चिद्धि त्वामृषयः पूर्व ऊतये जुहूरेऽवसे महि।
सा नः स्तोमाँ अभि गृणीहि राधसोषः शुक्रेण शोचिषा॥ १४॥
ये। चित्। हि। त्वाम्। ऋषयः। पूर्वे। ऊतये। जुहूरे। अवसे। महि।
सा। नः। स्तोमान्। अभि। गृणीहि। राधसा। उषः। शुक्रेण। शोचिषा॥ १४॥
उषो यदद्य भानुना वि द्वारावृणवो दिवः।
प्र नो यच्छतादवृकं पृथु छर्दिः प्र देवि गोमतीरिषः॥ १५॥
उषः। यत्। अद्य। भानुना। वि। द्वारौ। ऋणवः। दिवः।
प्र। नः। यच्छतात्। अवृकम्। पृथु। छर्दिः। प्र। देवि। गोऽमतीः। इषः॥ १५॥
सं नो राया बृहता विश्वपेशसा मिमिक्ष्वा समिळाभिरा।
सं द्युम्नेन विश्वतुरोषो महि सं वाजैर्वाजिनीवति॥ १६॥ [५]
सम्। नः। राया। बृहता। विश्वऽपेशसा। मिमिक्ष्व। सम्। इळाभिः। आ।
सम्। द्युम्नेन। विश्वऽतुरा। उषः। महि। सम्। वाजैः। वाजिनीऽवति॥ १६॥

[४९] [४ प्रस्कण्वः काण्वः। उषाः। अनुष्टुप्]

उषो भद्रेभिरा गहि दिवश्चिद्रोचनादधि। वहन्त्वरुणप्सव उप त्वा सोमिनो गृहम्॥ १॥
उषः। भद्रेभिः। आ। गहि। दिवः। चित्। रोचनात्। अधि।
वहन्तु। अरुणऽप्सवः। उप। त्वा। सोमिनः। गृहम्॥ १॥
सुपेशसं सुखं रथं यमध्यस्था उषस्त्वम्। तेना सुश्रवसं जनं प्रावाद्य दुहितर्दिवः॥ २॥
सुऽपेशसम्। सुऽखम्। रथम्। यम्। अधिऽअस्थाः। उषः। त्वम्।
तेन। सुऽश्रवसम्। जनम्। प्र। अव। अद्य। दुहितः। दिवः॥ २॥
वयश्चित्ते पतत्रिणो द्विपच्चतुष्पदर्जुनि। उषः प्रारन्नृतूँरनु दिवो अन्तेभ्यस्परि॥ ३॥
वयः। चित्। ते। पतत्रिणः। द्विऽपत्। चतुःऽपत्। अर्जुनि।
उषः। प्र। आरन्। ऋतून्। अनु। दिवः। अन्तेभ्यः। परि॥ ३॥
व्युच्छन्ती हि रश्मिभिर्विश्वमाभासि रोचनम्। तां त्वामुषर्वसूयवो गीर्भिः कण्वा अहूषत॥ ४॥
विऽउच्छन्ती। हि। रश्मिऽभिः। विश्वम्। आऽभासि। रोचनम्। [६]
ताम्। त्वाम्। उषः। वसुऽयवः। गीःऽभिः। कण्वाः। अहूषत॥ ४॥

[५०] [१३ प्रस्कण्वः काण्वः। सूर्यः (११-१३ रोगघ्न्य उपनिषदः, १३ अन्त्योऽर्धर्चः द्विषद्घ्नश्च)। १-९ गायत्र्यः, १०-१३ अनुष्टुभः]

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्॥ १॥

उत्। ऊँ इति। त्यम्। जातऽवेदसम्। देवम्। वहन्ति। केतवः। दृशे। विश्वाय। सूर्यम्॥ १॥

अप त्ये तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यक्तुभिः। सूराय विश्वचक्षसे॥ २॥

अप। त्ये। तायवः। यथा। नक्षत्रा। यन्ति। अक्तुऽभिः। सूराय। विश्वऽचक्षसे॥ २॥

अदृश्रमस्य केतवो वि रश्मयो जनाँ अनु। भ्राजन्तो अग्नयो यथा॥ ३॥

अदृश्रम्। अस्य। केतवः। वि। रश्मयः। जनान्। अनु। भ्राजन्तः। अग्नयः। यथा॥ ३॥

तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य। विश्वमा भासि रोचनम्॥ ४॥

तरणिः। विश्वऽदर्शतः। ज्योतिःऽकृत्। असि। सूर्य। विश्वम्। आ। भासि। रोचनम्॥ ४॥

प्रत्यङ् देवानां विशः प्रत्यङ्ङुदेषि मानुषान्। प्रत्यङ् विश्वं स्वर्दृशे॥ ५॥ [७]

प्रत्यङ्। देवानाम्। विशः। प्रत्यङ्। उत्। एषि। मानुषान्। प्रत्यङ्। विश्वम्। स्वः। दृशे॥ ५॥

येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनाँ अनु। त्वं वरुण पश्यसि॥ ६॥

येन। पावक। चक्षसा। भुरण्यन्तम्। जनान्। अनु। त्वम्। वरुण। पश्यसि॥ ६॥

वि द्यामेषि रजस्पृथ्वहा मिमानो अक्तुभिः। पश्यञ्जन्मानि सूर्य॥ ७॥

वि। द्याम्। एषि। रजः। पृथु। अहा। मिमानः। अक्तुऽभिः। पश्यन्। जन्मानि। सूर्य॥ ७॥

सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं विचक्षण॥ ८॥

सप्त। त्वा। हरितः। रथे। वहन्ति। देव। सूर्य। शोचिःऽकेशम्। विऽचक्षण॥ ८॥

अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूरो रथस्य नप्त्यः। ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः॥ ९॥

अयुक्त। सप्त। शुन्ध्युवः। सूरः। रथस्य। नप्त्यः। ताभिः। याति। स्वयुक्तिऽभिः॥ ९॥

उद्वयं तमसस्परि ज्योतिष्पश्यन्त उत्तरम्। देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥ १०॥

उत्। वयम्। तमसः। परि। ज्योतिः। पश्यन्तः। उत्ऽतरम्।

देवम्। देवऽत्रा। सूर्यम्। अगन्म। ज्योतिः। उत्ऽतमम्॥ १०॥

उद्यन्नद्य मित्रमह आरोहन्नुत्तरां दिवम्। हृद्रोगं मम सूर्य हरिमाणं च नाशय॥ ११॥

उत्ऽयन्। अद्य। मित्रऽमहः। आऽरोहन्। उत्ऽतराम्। दिवम्।
हृत्ऽरोगम्। मम। सूर्य। हरिमाणम्। च। नाशय॥ ११॥

शुकेषु मे हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि। अथो हारिद्रवेषु मे हरिमाणं नि दध्मसि॥ १२॥

शुकेषु। मे। हरिमाणम्। रोपणाकासु। दध्मसि।
अथो इति। हारिद्रवेषु। मे। हरिमाणम्। नि। दध्मसि॥ १२॥

उदगादयमादित्यो विश्वेन सहसा सह। द्विषन्तं मह्यं रन्धयन्मो अहं द्विषते रधम्॥ १३॥ [८]

उत्। अगात्। अयम्। आदित्यः। विश्वेन। सहसा। सह। {१}
द्विषन्तम्। मह्यम्। रन्धयन्। मो इति। अहम्। द्विषते। रधम्॥ १३॥

[५१] [१५ सव्य आङ्गिरसः। इन्द्रः। १-१३ जगत्यः, १४-१५ त्रिष्टुभौ]

अभि त्यं मेषं पुरुहूतमृग्मियमिन्द्रं गीर्भिर्मदता वस्वो अर्णवम्।
यस्य द्यावो न विचरन्ति मानुषा भुजे मंहिष्ठमभि विप्रमर्चत॥ १॥

अभि। त्यम्। मेषम्। पुरुऽहूतम्। ऋग्मियम्। इन्द्रम्। गीःऽभिः। मदत। वस्वः। अर्णवम्।
यस्य। द्यावः। न। विऽचरन्ति। मानुषा। भुजे। मंहिष्ठम्। अभि। विप्रम्। अर्चत॥ १॥

अभीमवन्वन्त्स्वभिष्टिमूतयोऽन्तरिक्षप्रां तविषीभिरावृतम्।
इन्द्रं दक्षास ऋभवो मदच्युतं शतक्रतुं जवनी सूनृतारुहत्॥ २॥

अभि। ईम्। अवन्वन्। सुऽअभिष्टिम्। ऊतयः। अन्तरिक्षऽप्राम्। तविषीभिः। आऽवृतम्।
इन्द्रम्। दक्षासः। ऋभवः। मदऽच्युतम्। शतऽक्रतुम्। जवनी। सूनृता। आ। अरुहत्॥ २॥

त्वं गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरपोतात्रये शतदुरेषु गातुवित्।
ससेन चिद्विमदायावहो वस्वाजावद्रिं वावसानस्य नर्तयन्॥ ३॥

त्वम्। गोत्रम्। अङ्गिरःऽभ्यः। अवृणोः। अप। उत। अत्रये। शतऽदुरेषु। गातुऽवित्।
ससेन। चित्। विऽमदाय। अवहः। वसु। आजौ। अद्रिम्। ववसानस्य। नर्तयन्॥ ३॥

त्वमपामपिधानावृणोरपाधारयः पर्वते दानुमद्वसु।
वृत्रं यदिन्द्र शवसावधीरहिमादित्सूर्यं दिव्यारोहयो दृशे॥ ४॥

त्वम्। अपाम्। अपिऽधाना। अवृणोः। अप। अधारयः। पर्वते। दानुऽमत्। वसु।
वृत्रम्। यत्। इन्द्र। शवसा। अवधीः। अहिम्। आत्। इत्। सूर्यम्। दिवि। आ। अरोहयः। दृशे॥ ४॥

त्वं मायाभिरप मायिनोऽधमः स्वधाभिर्ये अधि शुप्तावजुह्वत।

त्वं पिप्रोर्नृमणः प्रारुजः पुरः प्र ऋजिश्वानं दस्युहत्येष्वाविथ॥ ५॥ [९]

त्वम्। मायाभिः। अप। मायिनः। अधमः। स्वधाभिः। ये। अधि। शुप्तौ। अजुह्वत।

त्वम्। पिप्रोः। नृऽमनः। प्र। अरुजः। पुरः। प्र। ऋजिश्वानम्। दस्युऽहत्येषु। आविथ॥ ५॥

त्वं कुत्सं शुष्णहत्येष्वाविथारन्धयोऽतिथिग्वाय शम्बरम्।

महान्तं चिदर्बुदं नि क्रमीः पदा सनादेव दस्युहत्याय जज्ञिषे॥ ६॥

त्वम्। कुत्सम्। शुष्णऽहत्येषु। आविथ। अरन्धयः। अतिथिऽग्वाय। शम्बरम्।

महान्तम्। चित्। अर्बुदम्। नि। क्रमीः। पदा। सनात्। एव। दस्युऽहत्याय। जज्ञिषे॥ ६॥

त्वे विश्वा तविषी सध्र्यग्घिता तव राधः सोमपीथाय हर्षते।

तव वज्रश्चिकिते बाह्वोर्हितो वृश्चा शत्रोरव विश्वानि वृष्ण्या॥ ७॥

त्वे इति। विश्वा। तविषी। सध्र्यक्। हिता। तव। राधः। सोमऽपीथाय। हर्षते।

तव। वज्रः। चिकिते। बाह्वोः। हितः। वृश्च। शत्रोः। अव। विश्वानि। वृष्ण्या॥ ७॥

वि जानीह्यार्यान्ये च दस्यवो बर्हिष्मते रन्धया शासदव्रतान्।

शाकी भव यजमानस्य चोदिता विश्वेत्ता ते सधमादेषु चाकन॥ ८॥

वि। जानीहि। आर्यान्। ये। च। दस्यवः। बर्हिष्मते। रन्धय। शासत्। अव्रतान्।

शाकी। भव। यजमानस्य। चोदिता। विश्वा। इत्। ता। ते। सधऽमादेषु। चाकन॥ ८॥

अनुव्रताय रन्धयन्नपव्रतानाभूभिरिन्द्रः श्नथयन्ननाभुवः।

वृद्धस्य चिद्वर्धतो द्यामिनक्षतः स्तवानो वम्रो वि जघान संदिहः॥ ९॥

अनुऽव्रताय। रन्धयन्। अपऽव्रतान्। आऽभूभिः। इन्द्रः। श्नथयन्। अनाभुवः।

वृद्धस्य। चित्। वर्धतः। द्याम्। इनक्षतः। स्तवानः। वम्रः। वि। जघान। सम्ऽदिहः॥ ९॥

तक्षद्यत्त उशना सहसा सहो वि रोदसी मज्मना बाधते शवः।

आ त्वा वातस्य नृमणो मनोयुज आ पूर्यमाणमवहन्नभि श्रवः॥ १०॥ [१०]

तक्षत्। यत्। ते। उशना। सहसा। सहः। वि। रोदसी इति। मज्मना। बाधते। शवः।

आ। त्वा। वातस्य। नृऽमनः। मनःऽयुजः। आ। पूर्यमाणम्। अवहन्। अभि। श्रवः॥ १०॥

मन्दिष्ट यदुशने काव्ये सचाँ इन्द्रो वङ्कू वङ्कुतराधि तिष्ठति।
उग्रो ययिं निरपः स्रोतसासृजद्वि शुष्णस्य दृंहिता ऐरयत्पुरः॥ ११॥

मन्दिष्ट। यत्। उशने। काव्ये। सचा। इन्द्रः। वङ्कू इति। वङ्कु॰तरा। अधि। तिष्ठति।
उग्रः। ययिम्। निः। अपः। स्रोतसा। असृजत्। वि। शुष्णस्य। दृंहिताः। ऐरयत्। पुरः॥ ११॥

आ स्मा रथं वृषपाणेषु तिष्ठसि शार्यातस्य प्रभृता येषु मन्दसे।
इन्द्र यथा सुतसोमेषु चाकनोऽनर्वाणं श्लोकमा रोहसे दिवि॥ १२॥

आ। स्म। रथम्। वृष॰पाणेषु। तिष्ठसि। शार्यातस्य। प्र॰भृताः। येषु। मन्दसे।
इन्द्र। यथा। सुत॰सोमेषु। चाकनः। अनर्वाणम्। श्लोकम्। आ। रोहसे। दिवि॥ १२॥

अददा अर्भां महते वचस्यवे कक्षीवते वृचयामिन्द्र सुन्वते।
मेनाभवो वृषणश्वस्य सुक्रतो विश्वेत्ता ते सवनेषु प्रवाच्या॥ १३॥

अददाः। अर्भाम्। महते। वचस्यवे। कक्षीवते। वृचयाम्। इन्द्र। सुन्वते॥ मेना। अभवः।
वृषणश्वस्य। सुक्रतो इति सु॰क्रतो। विश्वा। इत्। ता। ते। सवनेषु। प्र॰वाच्या॥ १३॥

इन्द्रो अश्रायि सुध्यो निरेके पज्रेषु स्तोमो दुर्यो न यूपः।
अश्वयुर्गव्यू रथयुर्वसूयुरिन्द्र इद्रायः क्षयति प्रयन्ता॥ १४॥

इन्द्रः। अश्रायि। सु॰ध्यः। निरेके। पज्रेषु। स्तोमः। दुर्यः। न। यूपः।
अश्व॰युः। गव्युः। रथ॰युः। वसु॰युः। इन्द्रः। इत्। रायः। क्षयति। प्र॰यन्ता॥ १४॥

इदं नमो वृषभाय स्वराजे सत्यशुष्माय तवसेऽवाचि।
अस्मिन्निन्द्र वृजने सर्ववीराः स्मत्सूरिभिस्तव शर्मन्त्स्याम॥ १५॥ [११]

इदम्। नमः। वृषभाय। स्व॰राजे। सत्य॰शुष्माय। तवसे। अवाचि।
अस्मिन्। इन्द्र। वृजने। सर्व॰वीराः। स्मत्। सूरि॰भिः। तव। शर्मन्। स्याम॥ १५॥

[५२] [१५ सव्य आङ्गिरसः। इन्द्रः। १-१२, १४जगती, १३, १५ त्रिष्टुभौ]

त्यं सु मेषं महया स्वर्विदं शतं यस्य सुभ्वः साकमीरते।
अत्यं न वाजं हवनस्यदं रथमेन्द्रं ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः॥ १॥

त्यम्। सु। मेषम्। महय। स्वः॰विदम्। शतम्। यस्य। सु॰भ्वः। साकम्। ईरते।
अत्यम्। न। वाजम्। हवन॰स्यदम्। रथम्। इन्द्रम्। ववृत्याम्। अवसे। सुवृक्ति॰भिः॥ १॥

स पर्वतो न धरुणेष्वच्युतः सहस्रमूतिस्तविषीषु वावृधे।
इन्द्रो यद्वृत्रमवधीन्नदीवृतमुब्जन्नर्णांसि जर्हृषाणो अन्धसा॥ २॥
सः। पर्वतः। न। धरुणेषु। अच्युतः। सहस्रम्ऽऊतिः। तविषीषु। ववृधे।
इन्द्रः। यत्। वृत्रम्। अवधीत्। नदीऽवृतम्। उब्जन्। अर्णांसि। जर्हृषाणः। अन्धसा॥ २॥
स हि द्वरो द्वरिषु वव्र ऊधनि चन्द्रबुध्नो मदवृद्धो मनीषिभिः।
इन्द्रं तमह्वे स्वपस्यया धिया मंहिष्ठरातिं स हि पप्रिरन्धसः॥ ३॥
सः। हि। द्वरः। द्वरिषु। वव्रः। ऊधनि। चन्द्रबुध्नः। मदऽवृद्धः। मनीषिऽभिः।
इन्द्रम्। तम्। अह्वे। सुऽअपस्यया। धिया। मंहिष्ठऽरातिम्। सः। हि। पप्रिः। अन्धसः॥ ३॥
आ यं पृणन्ति दिवि सद्मबर्हिषः समुद्रं न सुभ्व१ः स्वा अभिष्टयः।
तं वृत्रहत्ये अनु तस्थुरूतयः शुष्मा इन्द्रमवाता अह्रुतप्सवः॥ ४॥
आ। यम्। पृणन्ति। दिवि। सद्मऽबर्हिषः। समुद्रम्। न। सुऽभ्वः। स्वाः। अभिष्टयः।
तम्। वृत्रहत्ये। अनु। तस्थुः। ऊतयः। शुष्माः। इन्द्रम्। अवाताः। अह्रुतऽप्सवः॥ ४॥
अभि स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यतो रघ्वीरिव प्रवणे सस्रुरूतयः।
इन्द्रो यद्वज्री धृषमाणो अन्धसा भिनद्वलस्य परिधीँरिव त्रितः॥ ५॥ [१२]
अभि। स्वऽवृष्टिम्। मदे। अस्य। युध्यत। रघ्वीःऽइव। प्रवणे। सस्रुः। ऊतयः।
इन्द्रः। यत्। वज्री। धृषमाणः। अन्धसा। भिनत्। वलस्य। परिधीन्ऽइव। त्रितः॥ ५॥
परीं घृणा चरति तित्विषे शवोऽपो वृत्वी रजसो बुध्नमाशयत्।
वृत्रस्य यत्प्रवणे दुर्गृभिश्वनो निजघन्थ हन्वोरिन्द्र तन्यतुम्॥ ६॥
परि। ईम्। घृणा। चरति। तित्विषे। शवः। अपः। वृत्वी। रजसः। बुध्नम्। आ। अशयत्।
वृत्रस्य। यत्। प्रवणे। दुःऽगृभिश्वनः। निऽजघन्थ। हन्वोः। इन्द्र। तन्यतुम्॥ ६॥
ह्रदं न हि त्वा न्यृषन्त्यूर्मयो ब्रह्माणीन्द्र तव यानि वर्धना।
त्वष्टा चित्ते युज्यं वावृधे शवस्ततक्ष वज्रमभिभूत्योजसम्॥ ७॥
ह्रदम्। न। हि। त्वा। निऽऋषन्ति। ऊर्मयः। ब्रह्माणि। इन्द्र। तव। यानि। वर्धना।
त्वष्टा। चित्। ते। युज्यम्। ववृधे। शवः। ततक्ष। वज्रम्। अभिभूतिऽओजसम्॥ ७॥

जघन्वाँ उ हरिभिः संभृतक्रतविन्द्र वृत्रं मनुषे गातुयन्नपः।
अयच्छथा बाह्वोर्वज्रमायसमधारयो दिव्या सूर्यं दृशे॥ ८॥

जघन्वान्। ऊँ इति। हरि॰भिः। संभृतक्रतो इति संभृत॰क्रतो। इन्द्र। वृत्रम्। मनुषे। गातु॰यन्। अपः॥
अयच्छथाः। बाह्वोः। वज्रम्। आयसम्। अधारयः। दिवि। आ। सूर्यम्। दृशे॥ ८॥

बृहत्स्वश्चन्द्रममवद्यदुक्थ्य१मकृण्वत भियसा रोहणं दिवः।
यन्मानुषप्रधना इन्द्रमूतयः स्वर्नृषाचो मरुतोऽमदन्ननु॥ ९॥

बृहत्। स्व॰चन्द्रम्। अम॰वत्। यत्। उक्थ्यम्। अकृण्वत। भियसा। रोहणम्। दिवः।
यत्। मानुष॰प्रधनाः। इन्द्रम्। ऊतयः। स्वः। नृ॰साचः। मरुतः। अमदन्। अनु॥ ९॥

द्यौश्चिदस्यामवाँ अहेः स्वनादयोयवीद्भियसा वज्र इन्द्र ते।
वृत्रस्य यद्बद्बधानस्य रोदसी मदे सुतस्य शवसाभिनच्छिरः॥ १०॥ [१३]

द्यौः। चित्। अस्य। अम॰वान्। अहेः। स्वनात्। अयोयवीत्। भियसा। वज्रः। इन्द्र। ते।
वृत्रस्य। यत्। बद्बधानस्य। रोदसी इति। मदे। सुतस्य। शवसा। अभिनत्। शिरः॥ १०॥

यदिन्न्विन्द्र पृथिवी दशभुजिरहानि विश्वा ततनन्त कृष्टयः।
अत्राह ते मघवन्विश्रुतं सहो धामनु शवसा बर्हणा भुवत्॥ ११॥

यत्। इत्। नु। इन्द्र। पृथिवी। दश॰भुजिः। अहानि। विश्वा। ततनन्त। कृष्टयः।
अत्र। अह। ते। मघ॰वन्। वि॰श्रुतम्। सहः। द्याम्। अनु। शवसा। बर्हणा। भुवत्॥ ११॥

त्वमस्य पारे रजसो व्योमनः स्वभूत्योजा अवसे धृषन्मनः।
चकृषे भूमिं प्रतिमानमोजसोऽपः स्वः परिभूरेष्या दिवम्॥ १२॥

त्वम्। अस्य। पारे। रजसः। वि॰ओमनः। स्वभूति॰ओजाः। अवसे। धृषत्॰मनः।
चकृषे। भूमिम्। प्रति॰मानम्। ओजसः। अपः। स्व१रिति स्वः। परि॰भूः। एषि। आ। दिवम्॥ १२॥

त्वं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या ऋष्ववीरस्य बृहतः पतिर्भूः।
विश्वमाप्रा अन्तरिक्षं महित्वा सत्यमद्धा नकिरन्यस्त्वावान्॥ १३॥

त्वम्। भुवः। प्रति॰मानम्। पृथिव्याः। ऋष्व॰वीरस्य। बृहतः। पतिः। भूः।
विश्वम्। आ। अप्राः। अन्तरिक्षम्। महि॰त्वा। सत्यम्। अद्धा। नकिः। अन्यः। त्वा॰वान्॥ १३॥

न यस्य द्यावापृथिवी अनु व्यचो न सिन्धवो रजसो अन्तमानशुः।

नोत स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यत एको अन्यच्चकृषे विश्वमानुषक्॥ १४॥

न। यस्य। द्यावापृथिवी इति। अनु। व्यचः। न। सिन्धवः। रजसः। अन्तम्। आनशुः।

न। उत। स्व०वृष्टिम्। मदे। अस्य। युध्यत। एकः। अन्यत्। चकृषे। विश्वम्। आनुषक्॥ १४॥

आर्चन्नत्र मरुतः सस्मिन्नाजौ विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा।

वृत्रस्य यद्भृष्टिमता वधेन नि त्वमिन्द्र प्रत्यायं जघन्थ॥ १५॥ [१४]

आर्चन्। अत्र। मरुतः। सस्मिन्। आजौ। विश्वे। देवासः। अमदन्। अनु। त्वा।

वृत्रस्य। यत्। भृष्टि०मता। वधेन। नि। त्वम्। इन्द्र। प्रति। आयम्। जघन्थ॥ १५॥

[५३] [११ सव्य अङ्गिरसः। इन्द्रः। १-९ जगत्यः, १०-११ त्रिष्टुभौ]

न्यू३ षु वाचं प्र महे भरामहे गिर इन्द्राय सदने विवस्वतः।

नू चिद्धि रत्नं ससतामिवाविदन्न दुष्टुतिर्द्रविणोदेषु शस्यते॥ १॥

नि। ऊँ इति। सु। वाचम्। प्र। महे। भरामहे। गिरः। इन्द्राय। सदने। विवस्वतः।

नु। चित्। हि। रत्नम्। ससताम्ऽइव। अविदत्। न। दुःऽस्तुतिः। द्रविणःऽदेषु। शस्यते॥ १॥

दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः।

शिक्षानरः प्रदिवो अकामकर्शनः सखा सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि॥ २॥

दुरः। अश्वस्य। दुरः। इन्द्र। गोः। असि। दुरः। यवस्य। वसुनः। इनः। पतिः।

शिक्षा०नरः। प्र०दिवः। अकाम०कर्शनः। सखा। सखि०भ्यः। तम्। इदम्। गृणीमसि॥ २॥

शचीव इन्द्र पुरुकृद्द्युमत्तम तवेदिदमभितश्चेकिते वसु।

अतः संगृभ्याभिभूत आ भर मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः॥ ३॥

शची०वः। इन्द्र। पुरु०कृत्। द्युमत्०तम। तव। इदम्। अभितः। चेकिते। वसु।

अतः। सम्०गृभ्य। अभि०भूत। आ। भर। मा। त्वा०यतः। जरितुः। कामम्। ऊनयीः॥ ३॥

एभिर्द्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमतिं गोभिरश्विना।

इन्द्रेण दस्युं दरयन्त इन्दुभिर्युतद्वेषसः समिषा रभेमहि॥ ४॥

एभिः। द्यु०भिः। सु०मनाः। एभिः। इन्दु०भिः। नि०रुन्धानः। अमतिम्। गोभिः। अश्विना।

इन्द्रेण। दस्युम्। दरयन्तः। इन्दु०भिः। युत०द्वेषसः। सम्। इषा। रभेमहि॥ ४॥

समिन्द्र राया समिषा रभेमहि सं वाजेभिः पुरुश्चन्द्रैरभिद्युभिः।

सं देव्या प्रमत्या वीरशुष्मया गोअग्रयाश्वावत्या रभेमहि॥ ५॥ [१५]

सम्। इन्द्र। राया। सम्। इषा। रभेमहि। सम्। वाजेभिः। पुरुऽचन्द्रैः। अभिद्युऽभिः।

सम्। देव्या। प्रऽमत्या। वीरऽशुष्मया। गोऽअग्रया। अश्वाऽवत्या। रभेमहि॥ ५॥

ते त्वा मदा अमदन्तानि वृष्ण्या ते सोमासो वृत्रहत्येषु सत्पते।

यत्कारवे दश वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः॥ ६॥

ते। त्वा। मदाः। अमदन्। तानि। वृष्ण्या। ते। सोमासः। वृत्रऽहत्येषु। सत्ऽपते।

यत्। कारवे। दश। वृत्राणि। अप्रति। बर्हिष्मते। नि। सहस्राणि। बर्हयः॥ ६॥

युधा युधमुप घेदेषि धृष्णुया पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा।

नम्या यदिन्द्र सख्या परावति निबर्हयो नमुचिं नाम मायिनम्॥ ७॥

युधा। युधम्। उप। घ। इत्। एषि। धृष्णुऽया। पुरा। पुरम्। सम्। इदम्। हंसि। ओजसा।

नम्या। यत्। इन्द्र। सख्या। पराऽवति। निऽबर्हयः। नमुचिम्। नाम। मायिनम्॥ ७॥

त्वं करञ्जमुत पर्णयं वधीस्तेजिष्ठयातिथिग्वस्य वर्तनी।

त्वं शता वङ्गृदस्याभिनत्पुरोऽनानुदः परिषूता ऋजिश्वना॥ ८॥

त्वम्। करञ्जम्। उत। पर्णयम्। वधीः। तेजिष्ठया। अतिथिऽग्वस्य। वर्तनी।

त्वम्। शता। वङ्गृदस्य। अभिनत्। पुरः। अननुऽदः। परिऽसूताः। ऋजिश्वना॥ ८॥

त्वमेताञ्जनराज्ञो द्विर्दशाबन्धुना सुश्रवसोपजग्मुषः।

षष्टिं सहस्रा नवतिं नव श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक्॥ ९॥

त्वम्। एतान्। जनऽराज्ञः। द्विः। दश। अबन्धुना। सुऽश्रवसा। उपऽजग्मुषः।

षष्टिम्। सहस्रा। नवतिम्। नव। श्रुतः। नि। चक्रेण। रथ्या। दुःऽपदा। अवृणक्॥ ९॥

त्वमाविथ सुश्रवसं तवोतिभिस्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम्।

त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं मह राज्ञे यूने अरन्धनायः॥ १०॥

त्वम्। आविथ। सुऽश्रवसम्। तव। ऊतिऽभिः। तव। त्रामऽभिः। इन्द्र। तूर्वयाणम्।

त्वम्। अस्मै। कुत्सम्। अतिथिऽग्वम्। आयुम्। महे। राज्ञे। यूने। अरन्धनायः॥ १०॥

य उदृचीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवतमा असाम।
त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः॥ ११॥ [१६]
ये। उत्ऽऋचि। इन्द्र। देवऽगोपाः। सखायः। ते। शिवऽतमाः। असाम।
त्वाम्। स्तोषाम। त्वया। सुऽवीराः। द्राघीयः। आयुः। प्रऽतरम्। दधानाः॥ ११॥

[५४] [११ सव्य आङ्गिरसः। इन्द्रः। १-५, ७, १० जगत्यः, ६, ८-९, ११ त्रिष्टुभः]

मा नो अस्मिन्मघवन्पृत्स्वंहसि नहि ते अन्तः शवसः परीणशे।
अक्रन्दयो नद्यो३ रोरुवद्वना कथा न क्षोणीर्भियसा समारत॥ १॥
मा। नः। अस्मिन्। मघऽवन्। पृत्ऽसु। अंहसि। नहि। ते। अन्तः। शवसः। परिऽनशे।
अक्रन्दयः। नद्यः। रोरुवत्। वना। कथा। न। क्षोणीः। भियसा। सम्। आरत॥ १॥
अर्चा शक्राय शाकिने शचीवते शृण्वन्तमिन्द्रं महयन्नभि ष्टुहि।
यो धृष्णुना शवसा रोदसी उभे वृषा वृषत्वा वृषभो न्यृञ्जते॥ २॥
अर्च। शक्राय। शाकिने। शचीऽवते। शृण्वन्तम्। इन्द्रम्। महयन्। अभि। स्तुहि।
यः। धृष्णुना। शवसा। रोदसी इति। उभे इति। वृषा। वृषऽत्वा। वृषभः। निऽऋञ्जते॥ २॥
अर्चा दिवे बृहते शूष्यं१ वचः स्वक्षत्रं यस्य धृषतो धृषन्मनः।
बृहच्छ्रवा असुरो बर्हणा कृतः पुरो हरिभ्यां वृषभो रथो हि षः॥ ३॥
अर्च। दिवे। बृहते। शूष्यम्। वचः। स्वऽक्षत्रम्। यस्य। धृषतः। धृषत्। मनः।
बृहत्ऽश्रवाः। असुरः। बर्हणा। कृतः। पुरः। हरिऽभ्याम्। वृषभः। रथः। हि। सः॥ ३॥
त्वं दिवो बृहतः सानु कोपयोऽव त्मना धृषता शम्बरं भिनत्।
यन्मायिनो व्रन्दिनो मन्दिना धृषच्छितां गभस्तिमशनिं पृतन्यसि॥ ४॥
त्वम्। दिवः। बृहतः। सानु। कोपयः। अव। त्मना। धृषता। शम्बरम्। भिनत्।
यत्। मायिनः। व्रन्दिनः। मन्दिना। धृषत्। शिताम्। गभस्तिम्। अशनिम्। पृतन्यसि॥ ४॥
नि यद्वृणक्षि श्वसनस्य मूर्धनि शुष्णस्य चिद्व्रन्दिनो रोरुवद्वना।
प्राचीनेन मनसा बर्हणावता यदद्या चित्कृणवः कस्त्वा परि॥ ५॥ [१७]
नि। यत्। वृणक्षि। श्वसनस्य। मूर्धनि। शुष्णस्य। चित्। व्रन्दिनः। रोरुवत्। वना।
प्राचीनेन। मनसा। बर्हणाऽवता। यत्। अद्य। चित्। कृणवः। कः। त्वा। परि॥ ५॥

त्वमा॑विथ॒ नर्यं॑ तु॒र्वशं॒ यदुं॒ त्वं तु॒र्वीतिं॑ व॒य्यं॑ शतक्रतो।

त्वं रथ॒मेत॑शं॒ कृत्व्ये॒ धने॒ त्वं पुरो॑ नव॒तिं द॑म्भयो॒ नव॑॥ ६॥

त्वम्। आ॒वि॒थ॒। नर्य॑म्। तु॒र्वश॑म्। यदु॑म्। त्वम्। तु॒र्वीति॑म्। व॒य्य॑म्। श॒त॒क्र॒तो॒ इति॑ शत॰क्रतो।

त्वम्। रथ॑म्। एत॑शम्। कृत्व्ये॑। धने॑। त्वम्। पुर॑:। न॒व॒तिम्। द॒म्भ॒य॒:। नव॑॥ ६॥

स घा॒ राजा॒ सत्प॑तिः शूशु॒वज्जनो॑ रा॒तह॑व्य॒ः प्रति॒ यः शास॒मिन्व॑ति।

उ॒क्था वा॒ यो अ॑भिगृ॒णाति॒ राध॑सा॒ दानु॑रस्मा॒ उप॑रा पिन्वते दि॒वः॥ ७॥

स:। घ॒। राजा॑। सत्॰प॑तिः। शू॒शु॒व॒त्। जन॑:। रा॒त॰ह॑व्यः। प्रति॑। य:। शास॑म्। इन्व॑ति।

उ॒क्था। वा॒। य:। अ॒भि॒॰गृ॒णाति॑। राध॑सा। दानु॑:। अ॒स्मै॒। उप॑रा। पि॒न्व॒ते॒। दि॒व:॥ ७॥

अस॑मं क्ष॒त्रमस॑मा मनी॒षा प्र सो॑म॒पा अप॑सा सन्तु॒ नेमे॑।

ये त॑ इन्द्र द॒दुषो॑ व॒र्धय॑न्ति॒ महि॑ क्ष॒त्रं स्थवि॑रं॒ वृष्ण्यं॑ च॥ ८॥

अस॑मम्। क्ष॒त्रम्। अस॑मा। म॒नी॒षा। प्र। सो॒म॰पा:। अप॑सा। स॒न्तु॒। नेमे॑।

ये। ते॒। इ॒न्द्र॒। द॒दुष॑:। व॒र्धय॑न्ति। महि॑। क्ष॒त्रम्। स्थवि॑रम्। वृष्ण्य॑म्। च॒॥ ८॥

तुभ्येदे॒ते ब॑हु॒ला अद्रि॑दुग्धाश्चमू॒षद॑श्चम॒सा इ॑न्द्र॒पाना॑ः।

व्य॑श्नुहि त॒र्पया॒ काम॑मेषा॒मथा॒ मनो॑ वसु॒देया॑य कृष्व॥ ९॥

तुभ्य॑। इत्। ए॒ते। ब॒हु॒ला:। अद्रि॑॰दुग्धा:। च॒मू॒॰सद॑:। च॒म॒सा:। इ॒न्द्र॒॰पाना॑:।

वि। अ॒श्नु॒हि॒। त॒र्पय॑। काम॑म्। ए॒षाम्। अथ॑। मन॑:। व॒सु॒॰देया॑य। कृ॒ष्व॒॥ ९॥

अ॒पाम॑तिष्ठद्ध॒रुण॑ह्वरं॒ तमो॒ऽन्तर्वृ॒त्रस्य॑ ज॒ठरे॑षु॒ पर्व॑तः।

अ॒भीमिन्द्रो॑ न॒द्यो॑ व॒व्रिणा॑ हि॒ता विश्वा॑ अनु॒ष्ठाः प्र॑व॒णेषु॑ जिघ्नते॥ १०॥

अ॒पाम्। अ॒ति॒ष्ठ॒त्। ध॒रुण॑॰ह्वरम्। तम॑:। अ॒न्तः। वृ॒त्रस्य॑। ज॒ठरे॑षु। पर्व॑तः।

अ॒भि। ई॒म्। इन्द्र॑:। न॒द्य॑:। व॒व्रिणा॑। हि॒ता:। विश्वा॑:। अ॒नु॒॰स्था:। प्र॒व॒णेषु॑। जि॒घ्न॒ते॒॥ १०॥

स शेवृ॑ध॒मधि॑ धा द्यु॒म्नम॒स्मे महि॑ क्ष॒त्रं ज॑ना॒षाळि॑न्द्र॒ तव्य॑म्।

रक्षा॑ च नो म॒घोन॑ः पाहि सू॒रीन्रा॒ये च॑ नः स्वप॒त्या इ॒षे धा॑ः॥ ११॥ [१८]

स:। शे॰वृ॑धम्। अधि॑। धा॒:। द्यु॒म्नम्। अ॒स्मे इति॑। महि॑। क्ष॒त्रम्। ज॒ना॒षाट्। इ॒न्द्र॒। तव्य॑म्।

रक्ष॑। च॒। न॒:। म॒घोन॑:। पा॒हि। सू॒रीन्। रा॒ये। च॒। न॒:। सु॒॰अ॒प॒त्यै। इ॒षे। धा॒:॥ ११॥

[५५] [८ सव्य आङ्गिरसः। इन्द्रः। जगती।]

दिवश्चिदस्य वरिमा वि पप्रथ इन्द्रं न मह्ना पृथिवी चन प्रति।
भीमस्तुविष्माञ्चर्षणिभ्य आतपः शिशीते वज्रं तेजसे न वंसगः॥ १॥
दिवः। चित्। अस्य। वरिमा। वि। पप्रथे। इन्द्रम्। न। मह्ना। पृथिवी। चन। प्रति।
भीमः। तुविष्मान्। चर्षणिऽभ्यः। आऽतपः। शिशीते। वज्रम्। तेजसे। न। वंसगः॥ १॥
सो अर्णवो न नद्यः समुद्रियः प्रति गृभ्णाति विश्रिता वरीमभिः।
इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते सनात्स युध्म ओजसा पनस्यते॥ २॥
सः। अर्णवः। न। नद्यः। समुद्रियः। प्रति। गृभ्णाति। विऽश्रिताः। वरीमऽभिः।
इन्द्रः। सोमस्य। पीतये। वृषऽयते। सनात्। सः। युध्मः। ओजसा। पनस्यते॥ २॥
त्वं तमिन्द्र पर्वतं न भोजसे महो नृम्णस्य धर्मणामिरज्यसि।
प्र वीर्येण देवताति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः॥ ३॥
त्वम्। तम्। इन्द्र। पर्वतम्। न। भोजसे। महः। नृम्णस्य। धर्मणाम्। इरज्यसि।
प्र। वीर्येण। देवता। अति। चेकिते। विश्वस्मै। उग्रः। कर्मणे। पुरःऽहितः॥ ३॥
स इद्वने नमस्युभिर्वचस्यते चारु जनेषु प्रब्रुवाण इन्द्रियम्।
वृषा छन्दुर्भवति हर्यतो वृषा क्षेमेण धेनां मघवा यदिन्वति॥ ४॥
सः। इत्। वने। नमस्युऽभिः। वचस्यते। चारु। जनेषु। प्रऽब्रुवाणः। इन्द्रियम्।
वृषा। छन्दुः। भवति। हर्यतः। वृषा। क्षेमेण। धेनाम्। मघऽवा। यत्। इन्वति॥ ४॥
स इन्महानि समिथानि मज्मना कृणोति युध्म ओजसा जनेभ्यः।
अधा चन श्रद्दधति त्विषीमत इन्द्राय वज्रं निघनिघ्नते वधम्॥ ५॥ [१९]
सः। इत्। महानि। सम्ऽइथानि। मज्मना। कृणोति। युध्मः। ओजसा। जनेभ्यः।
अध। चन। श्रत्। दधति। त्विषिऽमते। इन्द्राय। वज्रम्। निऽघनिघ्नते। वधम्॥ ५॥
स हि श्रवस्युः सदनानि कृत्रिमा क्ष्मया वृधान ओजसा विनाशयन्।
ज्योतींषि कृण्वन्नवृकाणि यज्यवेऽव सुक्रतुः सर्तवा अपः सृजत्॥ ६॥
सः। हि। श्रवस्युः। सदनानि। कृत्रिमा। क्ष्मया। वृधानः। ओजसा। विऽनाशयन्।
ज्योतींषि। कृण्वन्। अवृकाणि। यज्यवे। अव। सुऽक्रतुः। सर्तवै। अपः। सृजत्॥ ६॥

दानाय मनः सोमपावन्नस्तु तेऽर्वाञ्चा हरी वन्दनश्रुदा कृधि।
यमिष्ठासः सारथयो य इन्द्र ते न त्वा केता आ दभ्नुवन्ति भूर्णयः॥ ७॥
दानाय। मनः। सोमऽपावन्। अस्तु। ते। अर्वाञ्चा। हरी इति। वन्दनऽश्रुत्। आ। कृधि।
यमिष्ठासः। सारथयः। ये। इन्द्र। ते। न। त्वा। केताः। आ। दभ्नुवन्ति। भूर्णयः॥ ७॥
अप्रक्षितं वसु बिभर्षि हस्तयोरषाळ्हं सहस्तन्वि श्रुतो दधे।
आवृतासोऽवतासो न कर्तृभिस्तनूषु ते क्रतव इन्द्र भूरयः॥ ८॥ [२०]
अप्रऽक्षितम्। वसु। बिभर्षि। हस्तयोः। अषाळ्हम्। सहः। तन्वि। श्रुतः। दधे।
आऽवृतासः। अवतासः। न। कर्तृऽभिः। तनूषु। ते। क्रतवः। इन्द्र। भूरयः॥ ८॥

[५६] [६ सव्य आङ्गिरसः। इन्द्रः। जगती।]

एष प्र पूर्वीरव तस्य चम्रिषोऽत्यो न योषामुदयंस्त भुर्वणिः।
दक्षं महे पाययते हिरण्ययं रथमावृत्या हरियोगमृभ्वसम्॥ १॥
एषः। प्र। पूर्वीः। अव। तस्य। चम्रिषः। अत्यः। न। योषाम्। उत्। अयंस्त। भुर्वणिः।
दक्षम्। महे। पाययते। हिरण्ययम्। रथम्। आऽवृत्य। हरिऽयोगम्। ऋभ्वसम्॥ १॥
तं गूर्तयो नेमन्निषः परीणसः समुद्रं न संचरणे सनिष्यवः।
पतिं दक्षस्य विदथस्य नू सहो गिरिं न वेना अधि रोह तेजसा॥ २॥
तम्। गूर्तयः। नेमन्ऽइषः। परीणसः। समुद्रम्। न। सम्ऽचरणे। सनिष्यवः।
पतिम्। दक्षस्य। विदथस्य। नु। सहः। गिरिम्। न। वेनाः। अधि। रोह। तेजसा॥ २॥
स तुर्वणिर्महाँ अरेणु पौंस्ये गिरेर्भृष्टिर्न भ्राजते तुजा शवः।
येन शुष्णं मायिनमायसो मदे दुध्र आभूषु रामयन्नि दामनि॥ ३॥
सः। तुर्वणिः। महान्। अरेणु। पौंस्ये। गिरेः। भृष्टिः। न। भ्राजते। तुजा। शवः।
येन। शुष्णम्। मायिनम्। आयसः। मदे। दुध्रः। आभूषु। रमयत्। नि। दामनि॥ ३॥
देवी यदि तविषी त्वावृधोतय इन्द्रं सिषक्त्युषसं न सूर्यः।
यो धृष्णुना शवसा बाधते तम इयर्ति रेणुं बृहदर्हरिष्वणिः॥ ४॥
देवी। यदि। तविषी। त्वाऽवृधा। ऊतये। इन्द्रम्। सिसक्ति। उषसम्। न। सूर्यः।
यः। धृष्णुना। शवसा। बाधते। तमः। इयर्ति। रेणुम्। बृहत्। अर्हरिऽस्वनिः॥ ४॥

वि यत्तिरो धरुणमच्युतं रजोऽतिष्ठिपो दिव आतासु बर्हणा।

स्वर्मीळ्हे यन्मदं इन्द्र हर्ष्याहन्वृत्रं निरपामौब्जो अर्णवम्॥ ५॥

वि। यत्। तिरः। धरुणम्। अच्युतम्। रजः। अतिस्थिपः। दिवः। आतासु। बर्हणा।

स्वः२मीळ्हे। यत्। मदे। इन्द्र। हर्ष्या। अहन्। वृत्रम्। निः। अपाम्। औब्जः। अर्णवम्॥ ५॥

त्वं दिवो धरुणं धिष ओजसा पृथिव्या इन्द्र सदनेषु माहिनः।

त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्य समया पाष्यारुजः॥ ६॥ [२१]

त्वम्। दिवः। धरुणम्। धिषे। ओजसा। पृथिव्याः। इन्द्र। सदनेषु। माहिनः।

त्वम्। सुतस्य। मदे। अरिणाः। अपः। वि। वृत्रस्य। समया। पाष्या। अरुजः॥ ६॥

[५७] [६ सव्य आङ्गिरसः। इन्द्रः। जगती।]

प्र मंहिष्ठाय बृहते बृहद्रये सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे।

अपामिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शवसे अपावृतम्॥ १॥

प्र। मंहिष्ठाय। बृहते। बृहत्ऽरये। सत्यऽशुष्माय। तवसे। मतिम्। भरे।

अपामऽइव। प्रवणे। यस्य। दुः२धरम्। राधः। विश्वऽआयु। शवसे। अपऽवृतम्॥ १॥

अध ते विश्वमनु हासदिष्टय आपो निम्नेव सवना हविष्मतः।

यत्पर्वते न समशीत हर्यत इन्द्रस्य वज्रः श्नथिता हिरण्ययः॥ २॥

अध। ते। विश्वम्। अनु। ह। असत्। इष्टये। आपः। निम्नाऽइव। सवना। हविष्मतः।

यत्। पर्वते। न। सम्ऽअशीत। हर्यतः। इन्द्रस्य। वज्रः। श्नथिता। हिरण्ययः॥ २॥

अस्मै भीमाय नमसा समध्वर उषो न शुभ्र आ भरा पनीयसे।

यस्य धाम श्रवसे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो नायसे॥ ३॥

अस्मै। भीमाय। नमसा। सम्। अध्वरे। उषः। न। शुभ्रे। आ। भर। पनीयसे।

यस्य। धाम। श्रवसे। नाम। इन्द्रियम्। ज्योतिः। अकारि। हरितः। न। अयसे॥ ३॥

इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत ये त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो।

नहि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत्क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद्वचः॥ ४॥

इमे। ते। इन्द्र। ते। वयम्। पुरुऽस्तुत। ये। त्वा। आऽरभ्य। चरामसि। प्रभुवसो इति प्रभुऽवसो।

नहि। त्वत्। अन्यः। गिर्वणः। गिरः। सघत्। क्षोणीःऽइव। प्रति। नः। हर्य। तत्। वचः॥ ४॥

भूरि त इन्द्र वीर्यं१ तव स्मस्यस्य स्तोतुर्मघवन्काममा पृण।
अनु ते द्यौर्बृहती वीर्यं मम इयं च ते पृथिवी नेम ओजसे॥ ५॥

भूरि। ते। इन्द्र। वीर्यम्। तव। स्मसि। अस्य। स्तोतुः। मघऽवन्। कामम्। आ। पृण।
अनु। ते। द्यौः। बृहती। वीर्यम्। ममे। इयम्। च। ते। पृथिवी। नेमे। ओजसे॥ ५॥

त्वं तमिन्द्र पर्वतं महामुरुं वज्रेण वज्रिन्पर्वशश्चकर्तिथ।
अवासृजो निवृताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दधिषे केवलं सहः॥ ६॥ [२२] {१०}

त्वम्। तम्। इन्द्र। पर्वतम्। महाम्। उरुम्। वज्रेण। वज्रिन्। पर्वऽशः। चकर्तिथ।
अव। असृजः। निऽवृताः। सर्तवै। अपः। सत्रा। विश्वम्। दधिषे। केवलम्। सहः॥ ६॥

[५८] [नोधा गौतमः। अग्निः। १-५ जगत्य, ६-९ त्रिष्टुभः।]

नू चित्सहोजा अमृतो नि तुन्दते होता यद्दूतो अभवद्विवस्वतः।
वि साधिष्ठेभिः पथिभी रजो मम आ देवताता हविषा विवासति॥ १॥

नु। चित्। सहःऽजाः। अमृतः। नि। तुन्दते। होता। यत्। दूतः। अभवत्। विवस्वतः।
वि। साधिष्ठेभिः। पथिऽभिः। रजः। ममे। आ। देवऽताता। हविषा। विवासति॥ १॥

आ स्वमद्म युवमानो अजरस्तृष्वविष्यन्नतसेषु तिष्ठति।
अत्यो न पृष्ठं प्रुषितस्य रोचते दिवो न सानु स्तनयन्नचिक्रदत्॥ २॥

आ। स्वम्। अद्म। युवमानः। अजरः। तृषु। अविष्यन्। अतसेषु। तिष्ठति।
अत्यः। न। पृष्ठम्। प्रुषितस्य। रोचते। दिवः। न। सानु। स्तनयन्। अचिक्रदत्॥ २॥

क्राणा रुद्रेभिर्वसुभिः पुरोहितो होता निषत्तो रयिषाळमर्त्यः।
रथो न विक्ष्वृञ्जसान आयुषु व्यानुषग्वार्या देव ऋण्वति॥ ३॥

क्राणा। रुद्रेभिः। वसुऽभिः। पुरःऽहितः। होता। निऽसत्तः। रयिषाट्। अमर्त्यः।
रथः। न। विक्षु। ऋञ्जसानः। आयुषु। वि। आनुषक्। वार्या। देवः। ऋण्वति॥ ३॥

वि वातजूतो अतसेषु तिष्ठते वृथा जुहूभिः सृण्या तुविष्वणिः।
तृषु यदग्ने वनिनो वृषायसे कृष्णं त एम रुशदूर्मे अजर॥ ४॥

वि। वातऽजूतः। अतसेषु। तिष्ठते। वृथा। जुहूभिः। सृण्या। तुविऽस्वनिः।
तृषु। यत्। अग्ने। वनिनः। वृषऽयसे। कृष्णम्। ते। एम। रुशत्ऽऊर्मे। अजर॥ ४॥

तपुर्जम्भो वन आ वातचोदितो यूथे न साह्वाँ अव वाति वंसगः।
अभिव्रजन्नक्षितं पाजसा रजः स्थातुश्चरथं भयते पतत्रिणः॥ ५॥ [२३]
तपुः२जम्भः। वने। आ। वात°चोदितः। यूथे। न। सह्वान्। अव। वाति। वंसगः।
अभि°व्रजन्। अक्षितम्। पाजसा। रजः। स्थातुः। चरथम्। भयते। पतत्रिणः॥ ५॥
दधुष्ट्वा भृगवो मानुषेष्वा रयिं न चारुं सुहवं जनेभ्यः।
होतारमग्ने अतिथिं वरेण्यं मित्रं न शेवं दिव्याय जन्मने॥ ६॥
दधुः। त्वा। भृगवः। मानुषेषु। आ। रयिम्। न। चारुम्। सु°हवम्। जनेभ्यः।
होतारम्। अग्ने। अतिथिम्। वरेण्यम्। मित्रम्। न। शेवम्। दिव्याय। जन्मने॥ ६॥
होतारं सप्त जुह्वो३ यजिष्ठं यं वाघतो वृणते अध्वरेषु।
अग्निं विश्वेषामरतिं वसूनां सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम्॥ ७॥
होतारम्। सप्त। जुह्वः। यजिष्ठम्। यम्। वाघतः। वृणते। अध्वरेषु।
अग्निम्। विश्वेषाम्। अरतिम्। वसूनाम्। सपर्यामि। प्रयसा। यामि। रत्नम्॥ ७॥
अच्छिद्रा सूनो सहसो नो अद्य स्तोतृभ्यो मित्रमहः शर्म यच्छ।
अग्ने गृणन्तमंहस उरुष्योर्जो नपात्पूर्भिरायसीभिः॥ ८॥
अच्छिद्रा। सूनो इति। सहसः। नः। अद्य। स्तोतृभ्यः। मित्र°महः। शर्म। यच्छ।
अग्ने। गृणन्तम्। अंहसः। उरुष्य। ऊर्जः। नपात्। पूः२भिः। आयसीभिः॥ ८॥
भवा वरूथं गृणते विभावो भवा मघवन्मघवद्भ्यः शर्म।
उरुष्याग्ने अंहसो गृणन्तं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्॥ ९॥ [२४]
भव। वरूथम्। गृणते। विभा°वः। भव। मघ°वन्। मघवत्°भ्यः। शर्म।
उरुष्य। अग्ने। अंहसः। गृणन्तम्। प्रातः। मक्षु। धिया°वसुः। जगम्यात्॥ ९॥

[५९] [७ नोधा गौतमः। अग्निर्वैश्वानरः। त्रिष्टुप्।]

वया इदग्ने अग्नयस्ते अन्ये त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते।
वैश्वानर नाभिरसि क्षितीनां स्थूणेव जनाँ उपमिद्ययन्थ॥ १॥
वयाः। इत्। अग्ने। अग्नयः। ते। अन्ये। त्वे इति। विश्वे। अमृताः। मादयन्ते।
वैश्वानर। नाभिः। असि। क्षितीनाम्। स्थूणाऽइव। जनान्। उप°मित्। ययन्थ॥ १॥

मूर्धा दिवो नाभिरग्निः पृथिव्या अथाभवदरती रोदस्योः।

तं त्वा देवासोऽजनयन्त देवं वैश्वानर ज्योतिरिदार्याय॥ २॥

मूर्धा। दिवः। नाभिः। अग्निः। पृथिव्याः। अथ। अभवत्। अरतिः। रोदस्योः।

तम्। त्वा। देवासः। अजनयन्त। देवम्। वैश्वानर। ज्योतिः। इत्। आर्याय॥ २॥

आ सूर्ये न रश्मयो ध्रुवासो वैश्वानरे दधिरेऽग्ना वसूनि।

या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु या मानुषेष्वसि तस्य राजा॥ ३॥

आ। सूर्ये। न। रश्मयः। ध्रुवासः। वैश्वानरे। दधिरे। अग्ना। वसूनि।

या। पर्वतेषु। ओषधीषु। अप्ऽसु। या। मानुषेषु। असि। तस्य। राजा॥ ३॥

बृहतीइव सूनवे रोदसी गिरो होता मनुष्यो३ न दक्षः।

स्वर्वते सत्यशुष्माय पूर्वीर्वैश्वानराय नृतमाय यह्वीः॥ ४॥

बृहती इवेति बृहतीऽइव। सूनवे। रोदसी इति। गिरः। होता। मनुष्यः। दक्षः।

स्वः२वते। सत्यऽशुष्माय। पूर्वीः। वैश्वानराय। नृऽतमाय। यह्वीः॥ ४॥

दिवश्चित्ते बृहतो जातवेदो वैश्वानर प्र रिरिचे महित्वम्।

राजा कृष्टीनामसि मानुषीणां युधा देवेभ्यो वरिवश्चकर्थ॥ ५॥

दिवः। चित्। ते। बृहतः। जातऽवेदः। वैश्वानर। प्र। रिरिचे। महिऽत्वम्।

राजा। कृष्टीनाम्। असि। मानुषीणाम्। युधा। देवेभ्यः। वरिवः। चकर्थ॥ ५॥

प्र नू महित्वं वृषभस्य वोचं यं पूरवो वृत्रहणं सचन्ते।

वैश्वानरो दस्युमग्निर्जघन्वाँ अधूनोत्काष्ठा अव शम्बरं भेत्॥ ६॥

प्र। नु। महिऽत्वम्। वृषभस्य। वोचम्। यम्। पूरवः। वृत्रऽहनम्। सचन्ते।

वैश्वानरः। दस्युम्। अग्निः। जघन्वान्। अधूनोत्। काष्ठाः। अव। शम्बरम्। भेत्॥ ६॥

वैश्वानरो महिम्ना विश्वकृष्टिर्भरद्वाजेषु यजतो विभावा।

शातवनेये शतिनीभिरग्निः पुरुणीथे जरते सूनृतावान्॥ ७॥ [२५]

वैश्वानरः। महिम्ना। विश्वऽकृष्टिः। भरत्ऽवाजेषु। यजतः। विभाऽवा।

शातऽवनेये। शतिनीभिः। अग्निः। पुरुऽनीथे। जरते। सूनृताऽवान्॥ ७॥

[६०] [५ नोधा गौतमः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

वह्निं यशसं विदथस्य केतुं सुप्राव्यं दूतं सद्योअर्थम्।
द्विजन्मानं रयिमिव प्रशस्तं रातिं भरद्भृगवे मातरिश्वा॥ १॥

वह्निम्। यशसम्। विदथस्य। केतुम्। सुप्र॰अव्यम्। दूतम्। सद्यः२अर्थम्।
द्वि॰जन्मानम्। रयिम्ऽइव। प्र॰शस्तम्। रातिम्। भरत्। भृगवे। मातरिश्वा॥ १॥

अस्य शासुरुभयासः सचन्ते हविष्मन्त उशिजो ये च मर्ताः।
दिवश्चित्पूर्वो न्यसादि होतापृच्छ्यो विश्पतिर्विक्षु वेधाः॥ २॥

अस्य। शासुः। उभयासः। सचन्ते। हविष्मन्तः। उशिजः। ये। च। मर्ताः।
दिवः। चित्। पूर्वः। नि। असादि। होता। आ॰पृच्छ्यः। विश्पतिः। विक्षु। वेधाः॥ २॥

तं नव्यसी हृद आ जायमानमस्मत्सुकीर्तिर्मधुजिह्वमश्याः।
यमृत्विजो वृजने मानुषासः प्रयस्वन्त आयवो जीजनन्त॥ ३॥

तम्। नव्यसी। हृदः। आ। जायमानम्। अस्मत्। सु॰कीर्तिः। मधु॰जिह्वम्। अश्याः।
यम्। ऋत्विजः। वृजने। मानुषासः। प्रयस्वन्तः। आयवः। जीजनन्त॥ ३॥

उशिक्पावको वसुर्मानुषेषु वरेण्यो होताधायि विक्षु।
दमूना गृहपतिर्दम आँ अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणाम्॥ ४॥

उशिक्। पावकः। वसुः। मानुषेषु। वरेण्यः। होता। अधायि। विक्षु।
दमूनाः। गृह॰पतिः। दमे। आ। अग्निः। भुवत्। रयि॰पतिः। रयीणाम्॥ ४॥

तं त्वा वयं पतिमग्ने रयीणां प्र शंसामो मतिभिर्गोतमासः।
आशुं न वाजंभरं मर्जयन्तः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्॥ ५॥ [२६]

तम्। त्वा। वयम्। पतिम्। अग्ने। रयीणाम्। प्र। शंसामः। मति॰भिः। गोतमासः।
आशुम्। न। वाजम्॰भरम्। मर्जयन्तः। प्रातः। मक्षु। धिया॰वसुः। जगम्यात्॥ ५॥

[६१] [१६ नोधा गौतमः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

अस्मा इदु प्र तवसे तुराय प्रयो न हर्मि स्तोमं माहिनाय।
ऋचीषमायाध्रिगव ओहमिन्द्राय ब्रह्माणि राततमा॥ १॥

अस्मै । इत् । ऊँ इति । प्र । तवसे । तुराय । प्रयः । न । हर्मि । स्तोमम् । माहिनाय ।
ऋचीषमाय । अध्रि°गवे । ओहम् । इन्द्राय । ब्रह्माणि । रात°तमा ॥ १ ॥

अस्मा इदु प्रयइव प्र यंसि भराम्याङ्गूषं बाधे सुवृक्ति ।
इन्द्राय हृदा मनसा मनीषा प्रत्नाय पत्ये धियो मर्जयन्त ॥ २ ॥

अस्मै । इत् । ऊँ इति । प्रयःऽइव । प्र । यंसि । भरामि । आङ्गूषम् । बाधे । सु°वृक्ति ।
इन्द्राय । हृदा । मनसा । मनीषा । प्रत्नाय । पत्ये । धियः । मर्जयन्त ॥ २ ॥

अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्षां भराम्याङ्गूषमास्येन ।
मंहिष्ठमच्छोक्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरिं वावृधध्यै ॥ ३ ॥

अस्मै । इत् । ऊँ इति । त्यम् । उप°मम् । स्वः२साम् । भरामि । आङ्गूषम् । आस्येन ।
मंहिष्ठम् । अच्छोक्ति°भिः । मतीनाम् । सुवृक्ति°भिः । सूरिम् । ववृधध्यै ॥ ३ ॥

अस्मा इदु स्तोमं सं हिनोमि रथं न तष्टेव तत्सिनाय ।
गिरश्च गिर्वाहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय ॥ ४ ॥

अस्मै । इत् । ऊँ इति । स्तोमम् । सम् । हिनोमि । रथम् । न । तष्टाऽइव । तत्°सिनाय ।
गिरः । च । गिर्वाहसे । सु°वृक्ति । इन्द्राय । विश्वम्°इन्वम् । मेधिराय ॥ ४ ॥

अस्मा इदु सप्तिमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं जुह्वा३ समञ्जे ।
वीरं दानौकसं वन्दध्यै पुरां गूर्तश्रवसं दर्माणम् ॥ ५ ॥ [२७]

अस्मै । इत् । ऊँ इति । सप्तिम्ऽइव । श्रवस्या । इन्द्राय । अर्कम् । जुह्वा । सम् । अञ्जे ।
वीरम् । दान°ओकसम् । वन्दध्यै । पुराम् । गूर्त°श्रवसम् । दर्माणम् ॥ ५ ॥

अस्मा इदु त्वष्टा तक्षद्वज्रं स्वपस्तमं स्वर्यं१ रणाय ।
वृत्रस्य चिद्विदद्येन मर्म तुजन्नीशानस्तुजता कियेधाः ॥ ६ ॥

अस्मै । इत् । ऊँ इति । त्वष्टा । तक्षत् । वज्रम् । स्वपः२तमम् । स्वर्यम् । रणाय ।
वृत्रस्य । चित् । विदत् । येन । मर्म । तुजन् । ईशानः । तुजता । कियेधाः ॥ ६ ॥

अस्येदु मातुः सवनेषु सद्यो महः पितुं पपिवाञ्चार्वन्ना ।
मुषायद्विष्णुः पचतं सहीयान्विध्यद्वराहं तिरो अद्रिमस्ता ॥ ७ ॥

अस्य । इत् । ऊँ इति । मातुः । सवनेषु । सद्यः । महः । पितुम् । पपि°वान् । चारु । अन्ना ।

मुषायत्। विष्णुः। पचतम्। सहीयान्। विध्यत्। वराहम्। तिरः। अद्रिम्। अस्ता॥ ७॥

अस्मा इदु ग्नाश्चिद्देवपत्नीरिन्द्रायार्कमहिहत्य ऊवुः।

परि द्यावापृथिवी जभ्र उर्वी नास्य ते महिमानं परि ष्टः॥ ८॥

अस्मै। इत्। ऊँ इति। ग्नाः। चित्। देव॰पत्नीः। इन्द्राय। अर्कम्। अहि॰हत्ये। ऊवुरित्यूवुः।

परि। द्यावापृथिवी इति। जभ्रे। उर्वी इति। न। अस्य। ते इति। महिमानम्। परि। स्त इति स्तः॥ ८॥

अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्।

स्वराळिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय॥ ९॥

अस्य। इत्। एव। प्र। रिरिचे। महि॰त्वम्। दिवः। पृथिव्याः। परि। अन्तरिक्षात्।

स्व॰राट्। इन्द्रः। दमे। आ। विश्व॰गूर्तः। सु॰अरिः। अमत्रः। ववक्षे। रणाय॥ ९॥

अस्येदेव शवसा शुषन्तं वि वृश्चद्वज्रेण वृत्रमिन्द्रः।

गा न व्राणा अवनीरमुञ्चदभि श्रवो दावने सचेताः॥ १०॥ [२८]

अस्य। इत्। एव। शवसा। शुषन्तम्। वि। वृश्चत्। वज्रेण। वृत्रम्। इन्द्रः।

गाः। न। व्राणाः। अवनीः। अमुञ्चत्। अभि। श्रवः। दावने। स॰चेताः॥ १०॥

अस्येदु त्वेषसा रन्त सिन्धवः परि यद्वज्रेण सीमयच्छत्।

ईशानकृद्दाशुषे दशस्यन्तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः॥ ११॥

अस्य। इत्। ऊँ इति। त्वेषसा। रन्त। सिन्धवः। परि। यत्। वज्रेण। सीम्। अयच्छत्।

ईशान॰कृत्। दाशुषे। दशस्यन्। तुर्वीतये। गाधम्। तुर्वणिः। करिति कः॥ ११॥

अस्मा इदु प्र भरा तूतुजानो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधाः।

गोर्न पर्व वि रदा तिरश्चेष्यन्नर्णांस्यपां चरध्यै॥ १२॥

अस्मै। इत्। ऊँ इति। प्र। भर। तूतुजानः। वृत्राय। वज्रम्। ईशानः। कियेधाः।

गोः। न। पर्व। वि। रद। तिरश्चा। इष्यन्। अर्णांसि। अपाम्। चरध्यै॥ १२॥

अस्येदु प्र ब्रूहि पूर्व्याणि तुरस्य कर्माणि नव्य उक्थैः।

युधे यदिष्णान आयुधान्यृघायमाणो निरिणाति शत्रून्॥ १३॥

अस्य। इत्। ऊँ इति। प्र। ब्रूहि। पूर्व्याणि। तुरस्य। कर्माणि। नव्यः। उक्थैः।

युधे। यत्। इष्णानः। आयुधानि। ऋघायमाणः। नि॰रिणाति। शत्रून्॥ १३॥

अ॒स्येदु॑ भि॒या गि॒रय॑श्च दृ॒ळ्हा द्यावा॑ च॒ भूमा॑ ज॒नुष॑स्तुजेते।

उपो॑ वे॒नस्य॒ जोगु॑वान ओ॒णिं स॒द्यो भु॑वद्वी॒र्या॑य नो॒धाः॥ १४॥

अ॒स्य। इत्। ऊँ इति॑। भि॒या। गि॒रय॑ः। च। दृ॒ळ्हाः। द्यावा॑। च॒। भूम॑। ज॒नुष॑ः। तु॒जे॒ते इति॑।

उ॒पो इति॑। वे॒नस्य॑। जोगु॑वानः। ओ॒णिम्। स॒द्यः। भु॑वत्। वी॒र्या॑य। नो॒धाः॥ १४॥

अ॒स्मा इदु॑ त्यदनु॑ दा॒य्येषा॒मेको॒ यद्व॒व्ने भूरे॒रीशा॑नः।

प्रैत॑शं॒ सूर्ये॑ पस्पृधा॒नं सौव॑श्व्ये॒ सुष्वि॑माव॒दिन्द्रः॑॥ १५॥

अ॒स्मै। इत्। ऊँ इति॑। त्यत्। अनु॑। दा॒यि॒। ए॒षाम्। एकः॑। यत्। व॒व्ने। भूरेः॑। ईशा॑नः।

प्र। एत॑शम्। सूर्ये॑। प॒स्पृधा॒नम्। सौव॑श्व्ये। सुस्वि॑म्। आ॒व॒त्। इन्द्रः॑॥ १५॥

ए॒वा ते॑ हारियोजना सुवृ॒क्तीन्द्र॒ ब्रह्मा॑णि॒ गोत॑मासो अक्रन्।

ऐषु॑ वि॒श्वपे॑शसं॒ धियं॑ धाः प्रा॒तर्म॒क्षू धि॒याव॑सुर्जगम्यात्॥ १६॥ [२९]

ए॒व। ते॒। हा॒रि॒ऽयो॒ज॒न॒। सु॒ऽवृ॒क्ति। इन्द्र॑। ब्रह्मा॑णि। गोत॑मासः। अ॒क्र॒न्।

आ। ए॒षु॒। वि॒श्वऽपे॑शसम्। धिय॑म्। धाः॒। प्रा॒तः। म॒क्षु। धि॒याऽव॑सुः। ज॒ग॒म्या॒त्॥ १६॥

इत्याश्वलायन–संहितायां प्रथमाष्टके

चतुर्थोऽध्यायः

समाप्तः॥

॥ अथ प्रथमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥

[६२] [१३ नोधा गौतमः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

प्र मन्महे शवसानाय शूषमाङ्गूषं गिर्वणसे अङ्गिरस्वत्।
सुवृक्तिभिः स्तुवत ऋग्मियायार्चामार्कं नरे विश्रुताय॥ १॥
प्र। मन्महे। शवसानाय। शूषम्। आङ्गूषम्। गिर्वणसे। अङ्गिरस्वत्।
सुवृक्तिऽभिः। स्तुवते। ऋग्मियाय। अर्चाम। अर्कम्। नरे। विऽश्रुताय॥ १॥
प्र वो महे महि नमो भरध्वमाङ्गूष्यं शवसानाय साम।
येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञा अर्चन्तो अङ्गिरसो गा अविन्दन्॥ २॥
प्र। वः। महे। महि। नमः। भरध्वम्। आङ्गूष्यम्। शवसानाय। साम।
येन। नः। पूर्वे। पितरः। पदऽज्ञाः। अर्चन्तः। अङ्गिरसः। गाः। अविन्दन्॥ २॥
इन्द्रस्याङ्गिरसां चेष्टौ विदत्सरमा तनयाय धासिम्।
बृहस्पतिर्भिनदद्रिं विदद्गाः समुस्रियाभिर्वावशन्त नरः॥ ३॥
इन्द्रस्य। अङ्गिरसाम्। च। इष्टौ। विदत्। सरमा। तनयाय। धासिम्।
बृहस्पतिः। भिनत्। अद्रिम्। विदत्। गाः। सम्। उस्रियाभिः। वावशन्त। नरः॥ ३॥
स सुष्टुभा स स्तुभा सप्त विप्रैः स्वरेणाद्रिं स्वर्यो३ नवग्वैः।
सरण्युभिः फलिगमिन्द्र शक्र वलं रवेण दरयो दशग्वैः॥ ४॥
सः। सुऽस्तुभा। सः। स्तुभा। सप्त। विप्रैः। स्वरेण। अद्रिम्। स्वर्यः। नवऽग्वैः।
सरण्युऽभिः। फलिऽगम्। इन्द्र। शक्र। वलम्। रवेण। दरय। दशऽग्वैः॥ ४॥
गृणानो अङ्गिरोभिर्दस्म वि वरुषसा सूर्येण गोभिरन्धः।
वि भूम्या अप्रथय इन्द्र सानु दिवो रज उपरमस्तभायः॥ ५॥ [१]
गृणानः। अङ्गिरःऽभिः। दस्म। वि। वः। उषसा। सूर्येण। गोभिः। अन्धः।
वि। भूम्याः। अप्रथयः। इन्द्र। सानु। दिवः। रजः। उपरम्। अस्तभायः॥ ५॥

तदु प्रयक्षतममस्य कर्म दस्मस्य चारुतममस्ति दंसः।
उपह्वरे यदुपरा अपिन्वन्मध्वर्णसो नद्य१श्चतस्रः॥ ६॥
तत्। ऊँ इति। प्रयक्ष॰तमम्। अस्य। कर्म। दस्मस्य। चारु॰तमम्। अस्ति। दंसः।
उप॰ह्वरे। यत्। उपराः। अपिन्वत्। मधु॰अर्णसः। नद्यः। चतस्रः॥ ६॥

द्विता वि वव्रे सनजा सनीळे अयास्यः स्तवमानेभिरर्कैः।
भगो न मेने परमे व्योमन्नधारयद्रोदसी सुदंसाः॥ ७॥
द्विता। वि। वव्रे। सन॰जा। सनीळे इति स॰नीळे। अयास्यः। स्तवमानेभिः। अर्कैः।
भगः। न। मेने इति। परमे। वि॰ओमन्। अधारयत्। रोदसी इति। सु॰दंसाः॥ ७॥

सनाद् दिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भुवा युवती स्वेभिरेवैः।
कृष्णेभिरक्तोषो रुशद्भिर्वपुर्भिरा चरतो अन्यान्या॥ ८॥
सनात्। दिवम्। परि। भूम। विरूपे इति वि॰रूपे। पुनःऽभुवा। युवती इति। स्वेभिः। एवैः।
कृष्णेभिः। अक्ता। उषो। रुशत्॰भिः। वपुःऽभिः। आ। चरतः। अन्या॰अन्या॥ ८॥

सनेमि सख्यं स्वपस्यमानः सूनुर्दाधार शवसा सुदंसाः।
आमासु चिद् दधिषे पक्वमन्तः पयः कृष्णासु रुशद्रोहिणीषु॥ ९॥
सनेमि। सख्यम्। सु॰अपस्यमानः। सूनुः। दाधार। शवसा। सुदंसाः।
आमासु। चित्। दधिषे। पक्वम्। अन्तरिति। पयः। कृष्णासु। रुशत्। रोहिणीषु॥ ९॥

सनात्सनीळा अवनीरवाता व्रता रक्षन्ते अमृताः सहोभिः।
पुरू सहस्रा जनयो न पत्नीर्दुवस्यन्ति स्वसारो अह्रयाणम्॥ १०॥ [२]
सनात्। स॰नीळाः। अवनीः। अवाताः। व्रता। रक्षन्ते। अमृताः। सहःऽभिः।
पुरु। सहस्रा। जनयः। न। पत्नीः। दुवस्यन्ति। स्वसारः। अह्रयाणम्॥ १०॥

सनायुवो नमसा नव्यो अर्कैर्वसूयवो मतयो दस्म दद्रुः।
पतिं न पत्नीरुशतीरुशन्तं स्पृशन्ति त्वा शवसावन् मनीषाः॥ ११॥
सना॰युवः। नमसा। नव्यः। अर्कैः। वसुःऽयवः। मतयः। दस्म। दद्रुः।
पतिम्। न। पत्नीः। उशतीः। उशन्तम्। स्पृशन्ति। त्वा। शवसा॰वन्। मनीषाः॥ ११॥

सनादेव तव रायो गभस्तौ न क्षीयन्ते नोप दस्यन्ति दस्म।
द्युमाँ असि क्रतुमाँ इन्द्र धीरः शिक्षा शचीवस्तव नः शचीभिः॥ १२॥

सनात्। एव। तव। रायः। गभस्तौ। न। क्षीयन्ते। न। उप। दस्यन्ति। दस्म।
द्युऽमान्। असि। क्रतुऽमान्। इन्द्र। धीरः। शिक्ष। शचीऽवः। तव। नः। शचीभिः॥ १२॥

सनायते गोतम इन्द्र नव्यमतक्षद्ब्रह्म हरियोजनाय।
सुनीथाय नः शवसान नोधाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्॥ १३॥ [३]

सनाऽयते। गोतमः। इन्द्र। नव्यम्। अतक्षत्। ब्रह्म। हरिऽयोजनाय।
सुऽनीथाय। नः। शवसान। नोधाः। प्रातः। मक्षु। धियाऽवसुः। जगम्यात्॥ १३॥

[६३] [९ नोधा गौतमः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्]

त्वं महाँ इन्द्र यो ह शुष्मैर्द्यावा जज्ञानः पृथिवी अमे धाः।
यद्ध ते विश्वा गिरयश्चिदभ्वा भिया दृळ्हासः किरणा नैजन्॥ १॥

त्वम्। महान्। इन्द्र। यः। ह। शुष्मैः। द्यावा। जज्ञानः। पृथिवी इति। अमे। धाः।
यत्। ह। ते। विश्वा। गिरयः। चित्। अभ्वा। भिया। दृळ्हासः। किरणाः। न। ऐजन्॥ १॥

आ यद्धरी इन्द्र विव्रता वेरा ते वज्रं जरिता बाह्वोर्धात्।
येनाविहर्यतक्रतो अमित्रान्पुर इष्णासि पुरुहूत पूर्वीः॥ २॥

आ। यत्। हरी इति। इन्द्र। विऽव्रता। वेः। आ। ते। वज्रम्। जरिता। बाह्वोः। धात्।
येन। अविहर्यतक्रतो इत्यविहर्यतऽक्रतो। अमित्रान्। पुरः। इष्णासि। पुरुऽहूत। पूर्वीः॥ २॥

त्वं सत्य इन्द्र धृष्णुरेतान्त्वमृभुक्षा नर्यस्त्वं षाट्।
त्वं शुष्णं वृजने पृक्ष आणौ यूने कुत्साय द्युमते सचाहन्॥ ३॥

त्वम्। सत्यः। इन्द्र। धृष्णुः। एतान्। त्वम्। ऋभुक्षाः। नर्यः। त्वम्। षाट्।
त्वम्। शुष्णम्। वृजने। पृक्षे। आणौ। यूने। कुत्साय। द्युऽमते। सचा। अहन्॥ ३॥

त्वं ह त्यदिन्द्र चोदीः सखा वृत्रं यद्वज्रिन्वृषकर्मन्नुभ्नाः॥
यद्ध शूर वृषमणः पराचैर्वि दस्यूँर्योनावकृतो वृथाषाट्॥ ४॥

त्वम्। ह। त्यत्। इन्द्र। चोदीः। सखा। वृत्रम्। यत्। वज्रिन्। वृषऽकर्मन्। उभ्नाः॥
यत्। ह। शूर। वृषऽमनः। पराचैः। वि। दस्यून्। योनौ। अकृतः। वृथाषाट्॥ ४॥

त्वं ह त्यदिन्द्रारिषण्यन्दृळ्हस्य चिन्मर्तानामजुष्टौ।
व्य१स्मदा काष्ठा अर्वते वर्घनेव वज्रिञ्छ्नथिह्यमित्रान्॥ ५॥ [४]

त्वम्। ह। त्यत्। इन्द्र। अरिषण्यन्। दृळ्हस्य। चित्। मर्तानाम्। अजुष्टौ।
वि। अस्मत्। आ। काष्ठाः। अर्वते। वः। घनाऽइव। वज्रिन्। श्नथिहि। अमित्रान्॥ ५॥

त्वां ह त्यदिन्द्रार्णसातौ स्वर्मीळ्हे नर आजा हवन्ते।
तव स्वधाय इयमा समर्य ऊतिर्वाजेष्वतसाय्या भूत्॥ ६॥

त्वाम्। ह। त्यत्। इन्द्र। अर्ण°सातौ। स्वः२मीळ्हे। नरः। आजा। हवन्ते।
तव। स्वधा°वः। इयम्। आ। स°मर्ये। ऊतिः। वाजेषु। अतसाय्या। भूत्॥ ६॥

त्वं ह त्यदिन्द्र सप्त युध्यन्पुरो वज्रिन्पुरुकुत्साय दर्दः।
बर्हिर्न यत्सुदासे वृथा वर्गंहो राजन्वरिवः पूरवे कः॥ ७॥

त्वम्। ह। त्यत्। इन्द्र। सप्त। युध्यन्। पुरः। वज्रिन्। पुरु°कुत्साय। दर्दरिति दर्दः।
बर्हिः। न। यत्। सु°दासे। वृथा। वर्क्। अंहोः। राजन्। वरिवः। पूरवे। करिति कः॥ ७॥

त्वं त्यां न इन्द्र देव चित्रामिषमापो न पीपयः परिज्मन्।
यया शूर प्रत्यस्मभ्यं यंसि त्मनमूर्जं न विश्वध क्षरध्यै॥ ८॥

त्वम्। त्याम्। नः। इन्द्र। देव। चित्राम्। इषम्। आपः। न। पीपयः। परि°ज्मन्।
यया। शूर। प्रति। अस्मभ्यम्। यंसि। त्मनम्। ऊर्जम्। न। विश्वध। क्षरध्यै॥ ८॥

अकारि त इन्द्र गोतमेभिर्ब्रह्माण्योक्ता नमसा हरिभ्याम्।
सुपेशसं वाजमा भरा नः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्॥ ९॥ [५]

अकारि। ते। इन्द्र। गोतमेभिः। ब्रह्माणि। आ°उक्ता। नमसा। हरि°भ्याम्।
सु°पेशसम्। वाजम्। आ। भर। नः। प्रातः। मक्षु। धिया°वसुः। जगम्यात्॥ ९॥

[६४] [१५ नोधा गौतमः। मरुतः। १-१४ जगत्यः, १५ त्रिष्टुप्]

वृष्णे शर्धाय सुमखाय वेधसे नोधः सुवृक्तिं प्र भरा मरुद्भ्यः।
अपो न धीरो मनसा सुहस्त्यो गिरः समञ्जे विदथेष्वाभुवः॥ १॥

वृष्णे। शर्धाय। सु°मखाय। वेधसे। नोधः। सु°वृक्तिम्। प्र। भर। मरुत्°भ्यः।
अपः। न। धीरः। मनसा। सु°हस्त्यः। गिरः। सम्। अञ्जे। विदथेषु। आ°भुवः॥ १॥

ते जज्ञिरे दिव ऋष्वास उक्षणो रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपसः।
पावकासः शुचयः सूर्याइव सत्वानो न द्रप्सिनो घोरवर्पसः॥ २॥

ते। जज्ञिरे। दिवः। ऋष्वासः। उक्षणः। रुद्रस्य। मर्याः। असुराः। अरेपसः।
पावकासः। शुचयः। सूर्याःऽइव। सत्वानः। न। द्रप्सिनः। घोर॰वर्पसः॥ २॥

युवानो रुद्रा अजरा अभोग्घनो ववक्षुरध्रिगावः पर्वताइव।
दृळ्हा चिद्विश्वा भुवनानि पार्थिवा प्र च्यावयन्ति दिव्यानि मज्मना॥ ३॥

युवानः। रुद्राः। अजराः। अभोक्॰हनः। ववक्षुः। अध्रि॰गावः। पर्वताःऽइव।
दृळ्हा। चित्। विश्वा। भुवनानि। पार्थिवा। प्र। च्यवयन्ति। दिव्यानि। मज्मना॥ ३॥

चित्रैरञ्जिभिर्वपुषे व्यञ्जते वक्षःसु रुक्माँ अधि येतिरे शुभे।
अंसेष्वेषां नि मिमृक्षुर्ऋष्टयः साकं जज्ञिरे स्वधया दिवो नरः॥ ४॥

चित्रैः। अञ्जि॰भिः। वपुषे। वि। अञ्जते। वक्षः॰सु। रुक्मान्। अधि। येतिरे। शुभे।
अंसेषु। एषाम्। नि। मिमृक्षुः। ऋष्टयः। साकम्। जज्ञिरे। स्वधया। दिवः। नरः॥ ४॥

ईशानकृतो धुनयो रिशादसो वातान्विद्युतस्तविषीभिरक्रत।
दुहन्त्यूधर्दिव्यानि धूतयो भूमिं पिन्वन्ति पयसा परिज्रयः॥ ५॥ [६]

ईशान॰कृतः। धुनयः। रिशादसः। वातान्। वि॰द्युतः। तविषीभिः। अक्रत।
दुहन्ति। ऊधः। दिव्यानि। धूतयः। भूमिम्। पिन्वन्ति। पयसा। परि॰ज्रयः॥ ५॥

पिन्वन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद्विदथेष्वाभुवः।
अत्यं न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम्॥ ६॥

पिन्वन्ति। अपः। मरुतः। सु॰दानवः। पयः। घृत॰वत्। विदथेषु। आ॰भुवः।
अत्यम्। न। मिहे। वि। नयन्ति। वाजिनम्। उत्सम्। दुहन्ति। स्तनयन्तम्। अक्षितम्॥ ६॥

महिषासो मायिनश्चित्रभानवो गिरयो न स्वतवसो रघुष्यदः।
मृगाइव हस्तिनः खादथा वना यदारुणीषु तविषीरयुग्ध्वम्॥ ७॥

महिषासः। मायिनः। चित्र॰भानवः। गिरयः। न। स्व॰तवसः। रघु॰स्यदः।
मृगाःऽइव। हस्तिनः। खादथ। वना। यत्। आरुणीषु। तविषीः। अयुग्ध्वम्॥ ७॥

सिंहाइव नानदति प्रचेतसः पिशाइव सुपिशो विश्ववेदसः।
क्षपो जिन्वन्तः पृषतीभिर्ऋष्टिभिः समित्सबाधः शवसाहिमन्यवः॥ ८॥

सिंहाःऽइव। नानदति। प्र॰चेतसः। पिशाःऽइव। सु॰पिशः। विश्व॰वेदसः।
क्षपः। जिन्वन्तः। पृषतीभिः। ऋष्टि॰भिः। सम्। इत्। स॰बाधः। शवसा। अहि॰मन्यवः॥ ८॥

रोदसी आ वदता गणश्रियो नृषाचः शूराः शवसाहिमन्यवः।
आ वन्धुरेष्वमतिर्न दर्शता विद्युन्न तस्थौ मरुतो रथेषु वः॥ ९॥
रोदसी इति। आ। वदत। गण॰श्रियः। नृ॰साचः। शूराः। शवसा। अहि॰मन्यवः।
आ। वन्धुरेषु। अमतिः। न। दर्शता। वि॰द्युत्। न। तस्थौ। मरुतः। रथेषु। वः॥ ९॥
विश्ववेदसो रयिभिः समोकसः संमिश्लासस्तविषीभिर्विरप्शिनः।
अस्तार इषुं दधिरे गभस्त्योरनन्तशुष्मा वृषखादयो नरः॥ १०॥ [७]
विश्व॰वेदसः। रयि॰भिः। सम्॰ओकसः। सम्॰मिश्लासः। तविषीभिः। वि॰रप्शिनः।
अस्तारः। इषुम्। दधिरे। गभस्त्योः। अनन्त॰शुष्मा। वृष॰खादयः। नरः॥ १०॥
हिरण्ययेभिः पविभिः पयोवृध उज्जिघ्नन्त आपथ्यो३ न पर्वतान्।
मखा अयासः स्वसृतो ध्रुवच्युतो दुध्रकृतो मरुतो भ्राजदृष्टयः॥ ११॥
हिरण्ययेभिः। पवि॰भिः। पयः॰वृधः। उत्। जिघ्नन्ते। आ॰पथ्यः। न। पर्वतान्।
मखाः। अयासः। स्व॰सृतः। ध्रुव॰च्युतः। दुध्र॰कृतः। मरुतः। भ्राजत्॰ऋष्टयः॥ ११॥
घृषुं पावकं वनिनं विचर्षणिं रुद्रस्य सूनुं हवसा गृणीमसि।
रजस्तुरं तवसं मारुतं गणमृजीषिणं वृषणं सश्चत श्रिये॥ १२॥
घृषुम्। पावकम्। वनिनम्। वि॰चर्षणिम्। रुद्रस्य। सूनुम्। हवसा। गृणीमसि।
रजः॰तुरम्। तवसम्। मारुतम्। गणम्। ऋजीषिणम्। वृषणम्। सश्चत। श्रिये॥ १२॥
प्र नू स मर्तः शवसा जनाँ अति तस्थौ व ऊती मरुतो यमावत।
अर्वद्भिर्वाजं भरते धना नृभिरापृच्छ्यं क्रतुमा क्षेति पुष्यति॥ १३॥
प्र। नु। सः। मर्तः। शवसा। जनान्। अति। तस्थौ। वः। ऊती। मरुतः। यम्। आवत।
अर्वत्॰भिः। वाजम्। भरते। धना। नृ॰भिः। आ॰पृच्छ्यम्। क्रतुम्। आ। क्षेति। पुष्यति॥ १३॥
चर्कृत्यं मरुतः पृत्सु दुष्टरं द्युमन्तं शुष्मं मघवत्सु धत्तन।
धनस्पृतमुक्थ्यं विश्वचर्षणिं तोकं पुष्येम तनयं शतं हिमाः॥ १४॥
चर्कृत्यम्। मरुतः। पृत्॰सु। दुस्तरम्। द्यु॰मन्तम्। शुष्मम्। मघवत्॰सु। धत्तन।
धन॰स्पृतम्। उक्थ्यम्। विश्व॰चर्षणिम्। तोकम्। पुष्येम। तनयम्। शतम्। हिमाः॥ १४॥

नू ष्ठिरं मरुतो वीरवन्तमृतीषाहं रयिमस्मासु धत्त।
सहस्रिणं शतिनं शूशुवांसं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्॥ १५॥ [८] {११}
नु। स्थिरम्। मरुतः। वीर॰वन्तम्। ऋति॰सहम्। रयिम्। अस्मासु। धत्त।
सहस्रिणम्। शतिनम्। शूशु॰वांसम्। प्रातः। मक्षु। धिया॰वसुः। जगम्यात्॥ १५॥

[६५] [१० पराशरः शाक्त्यः। अग्निः। द्विपदा विराट्।]

पश्वा न तायुं गुहा चतन्तं नमो युजानं नमो वहन्तम्।
सजोषा धीराः पदैरनु ग्मन्नुप त्वा सीदन्विश्वे यजत्राः॥ १॥ २॥
पश्वा। न। तायुम्। गुहा। चतन्तम्। नमः। युजानम्। नमः। वहन्तम्।
स॰जोषाः। धीराः। पदैः। अनु। ग्मन्। उप। त्वा। सीदन्। विश्वे। यजत्राः॥ १॥ २॥
ऋतस्य देवा अनु व्रता गुर्भुवत्परिष्टिर्द्यौर्न भूम।
वर्धन्तीमापः पन्वा सुशिश्विमृतस्य योना गर्भे सुजातम्॥ ३॥ ४॥
ऋतस्य। देवाः। अनु। व्रता। गुः। भुवत्। परिष्टिः। द्यौः। न। भूम।
वर्धन्ति। ईम्। आपः। पन्वा। सु॰शिश्विम्। ऋतस्य। योना। गर्भे। सु॰जातम्॥ ३॥ ४॥
पुष्टिर्न रण्वा क्षितिर्न पृथ्वी गिरिर्न भुज्म क्षोदो न शंभु।
अत्यो नाज्मन्त्सर्गप्रतक्तः सिन्धुर्न क्षोदः क ईं वराते॥ ५॥ ६॥
पुष्टिः। न। रण्वा। क्षितिः। न। पृथ्वी। गिरिः। न। भुज्म। क्षोदः। न। शम्॰भु।
अत्यः। न। अज्मन्। सर्ग॰प्रतक्तः। सिन्धुः। न। क्षोदः। कः। ईम्। वराते॥ ५॥ ६॥
जामिः सिन्धूनां भ्रातेव स्वस्रामिभ्यान्न राजा वनान्यत्ति।
यद्वातजूतो वना व्यस्थादग्निर्ह दाति रोमा पृथिव्याः॥ ७॥ ८॥
जामिः। सिन्धूनाम्। भ्राताऽइव। स्वस्राम्। इभ्यान्। न। राजा। वनानि। अत्ति।
यत्। वात॰जूतः। वना। वि। अस्थात्। अग्निः। ह। दाति। रोम। पृथिव्याः॥ ७॥ ८॥
श्वसित्यप्सु हंसो न सीदन् क्रत्वा चेतिष्ठो विशामुषर्भुत्।
सोमो न वेधा ऋतप्रजातः पशुर्न शिश्वा विभुर्दूरेभाः॥ ९॥ १०॥ [९]
श्वसिति। अप्॰सु। हंसः। न। सीदन्। क्रत्वा। चेतिष्ठः। विशाम्। उषः॰भुत्।
सोमः। न। वेधाः। ऋत॰प्रजातः। पशुः। न। शिश्वा। वि॰भुः। दूरे॰भाः॥ ९॥ १०॥

[६६] [१० पराशरः शाक्त्यः। अग्निः। द्विपदा विराट्।]

रयिर्न चित्रा सूरो न संदृगायुर्न प्राणो नित्यो न सूनुः।
तक्वा न भूर्णिर्वना सिषक्ति पयो न धेनुः शुचिर्विभावा॥ १॥ २॥

रयिः। न। चित्रा। सूरः। न। सम्ऽदृक्। आयुः। न। प्राणः। नित्यः। न। सूनुः।
तक्वा। न। भूर्णिः। वना। सिसक्ति। पयः। न। धेनुः। शुचिः। विभाऽवा॥ १॥ २॥

दाधार क्षेममोको न रण्वो यवो न पक्वो जेता जनानाम्।
ऋषिर्न स्तुभ्वा विक्षु प्रशस्तो वाजी न प्रीतो वयो दधाति॥ ३॥ ४॥

दाधार। क्षेमम्। ओकः। न। रण्वः। यवः। न। पक्वः। जेता। जनानाम्।
ऋषिः। न। स्तुभ्वा। विक्षु। प्रऽशस्तः। वाजी। न। प्रीतः। वयः। दधाति॥ ३॥ ४॥

दुरोकशोचिः क्रतुर्न नित्यो जायेव योनावरं विश्वस्मै।
चित्रो यदभ्राट्छ्वेतो न विक्षु रथो न रुक्मी त्वेषः समत्सु॥ ५॥ ६॥

दुरोकऽशोचिः। क्रतुः। न। नित्यः। जायाऽइव। योनौ। अरम्। विश्वस्मै।
चित्रः। यत्। अभ्राट्। श्वेतः। न। विक्षु। रथः। न। रुक्मी। त्वेषः। समत्ऽसु॥ ५॥ ६॥

सेनेव सृष्टामं दधात्यस्तुर्न दिद्युत्त्वेषप्रतीका।
यमो ह जातो यमो जनित्वं जारः कनीनां पतिर्जनीनाम्॥ ७॥ ८॥

सेनाऽइव। सृष्टा। अमम्। दधाति। अस्तुः। न। दिद्युत्। त्वेषऽप्रतीका।
यमः। ह। जातः। यमः। जनिऽत्वम्। जारः। कनीनाम्। पतिः। जनीनाम्॥ ७॥ ८॥

तं वश्चराथा वयं वसत्यास्तं न गावो नक्षन्त इद्धम्।
सिन्धुर्न क्षोदः प्र नीचीरैनोन्नवन्त गावः स्व१र्दृशीके॥ ९॥ १०॥ [१०]

तम्। वः। चराथा। वयम्। वसत्या। अस्तम्। न। गावः। नक्षन्ते। इद्धम्।
सिन्धुः। न। क्षोदः। प्र। नीचीः। ऐनोत्। नवन्त। गावः। स्वः। दृशीके॥ ९॥ १०॥

[६७] [१० पराशरः शाक्त्यः। अग्निः। द्विपदा विराट्]

वनेषु जायुर्मर्तेषु मित्रो वृणीते श्रुष्टिं राजेवाजुर्यम्।
क्षेमो न साधुः क्रतुर्न भद्रो भुवत्स्वाधीर्होता हव्यवाट्॥ १॥ २॥

वनेषु। जायुः। मर्तेषु। मित्रः। वृणीते। श्रुष्टिम्। राजाऽइव। अजुर्यम्।
क्षेमः। न। साधुः। क्रतुः। न। भद्रः। भुवत्। सुऽआधीः। होता। हव्यऽवाट्॥ १॥ २॥

हस्ते दधानो नृम्णा विश्वान्यमे देवान्धाद्गुहा निषीदन्।
विदन्तीमत्र नरो धियंधा हृदा यत्तष्टान्मन्त्राँ अशंसन्॥ ३॥ ४॥

हस्ते। दधानः। नृम्णा। विश्वानि। अमे। देवान्। धात्। गुहा। निऽसीदन्।
विदन्ति। ईम्। अत्र। नरः। धियम्ऽधाः। हृदा। यत्। तष्टान्। मन्त्रान्। अशंसन्॥ ३॥ ४॥

अजो न क्षां दाधार पृथिवीं तस्तम्भ द्यां मन्त्रेभिः सत्यैः।
प्रिया पदानि पश्वो नि पाहि विश्वायुरग्ने गुहा गुहं गाः॥ ५॥ ६॥

अजः। न। क्षाम्। दाधार। पृथिवीम्। तस्तम्भ। द्याम्। मन्त्रेभिः। सत्यैः।
प्रिया। पदानि। पश्वः। नि। पाहि। विश्वऽआयुः। अग्ने। गुहा। गुहम्। गाः॥ ५॥ ६॥

य ईं चिकेत गुहा भवन्तमा यः ससाद धारामृतस्य।
वि ये चृतन्त्यृता सपन्त आदिद्वसूनि प्र ववाचास्मै॥ ७॥ ८॥

यः। ईम्। चिकेत। गुहा। भवन्तम्। आ। यः। ससाद। धाराम्। ऋतस्य।
वि। यः। चृतन्ति। ऋता। सपन्तः। आत्। इत्। वसूनि। प्र। ववाच। अस्मै॥ ७॥ ८॥

वि यो वीरुत्सु रोधन्महित्वोत प्रजा उत प्रसूष्वन्तः।
चित्तिरपां दमे विश्वायुः सद्मेव धीराः संमाय चक्रुः॥ ९॥ १०॥ [११]

वि। यः। वीरुत्ऽसु। रोधत्। महिऽत्वा। उत। प्रऽजाः। उत। प्रऽसूषु। अन्तरिति।
चित्तिः। अपाम्। दमे। विश्वऽआयुः। सद्मऽइव। धीराः। सम्ऽमाय। चक्रुः॥ ९॥ १०॥

[६८] [१० पराशरः शाक्त्यः। अग्निः। द्विपदा विराट्।]

श्रीणन्नुप स्थाद्दिवं भुरण्युः स्थातुश्चरथमक्तून्व्यूर्णोत्।
परि यदेषामेको विश्वेषां भुवद्देवो देवानां महित्वा॥ १॥ २॥

श्रीणन्। उप। स्थात्। दिवम्। भुरण्युः। स्थातुः। चरथम्। अक्तून्। वि। ऊर्णोत्।
परि। यत्। एषाम्। एकः। विश्वेषाम्। भुवत्। देवः। देवानाम्। महिऽत्वा॥ १॥ २॥

आदित्ते विश्वे क्रतुं जुषन्त शुष्काद्यद्देव जीवो जनिष्ठाः।
भजन्त विश्वे देवत्वं नाम ऋतं सपन्तो अमृतमेवैः॥ ३॥ ४॥
आत्। इत्। ते। विश्वे। क्रतुम्। जुषन्त। शुष्कात्। यत्। देव। जीवः। जनिष्ठाः।
भजन्त। विश्वे। देव॰त्वम्। नाम। ऋतम्। सपन्तः। अमृतम्। एवैः॥ ३॥ ४॥
ऋतस्य प्रेषा ऋतस्य धीतिर्विश्वायुर्विश्वे अपांसि चक्रुः।
यस्तुभ्यं दाशाद्यो वा ते शिक्षात्तस्मै चिकित्वान्रयिं दयस्व॥ ५॥ ६॥
ऋतस्य। प्रेषाः। ऋतस्य। धीतिः। विश्व॰आयुः। विश्वे। अपांसि। चक्रुः।
यः। तुभ्यम्। दाशात्। यः। वा। ते। शिक्षात्। तस्मै। चिकित्वान्। रयिम्। दयस्व॥ ५॥ ६॥
होता निषत्तो मनोरपत्ये स चिन्न्वासां पती रयीणाम्।
इच्छन्त रेतो मिथस्तनूषु सं जानत स्वैर्दक्षैरमूराः॥ ७॥ ८॥
होता। नि॰सत्तः। मनोः। अपत्ये। सः। चित्। नु। आसाम्। पतिः। रयीणाम्।
इच्छन्त। रेतः। मिथः। तनूषु। सम्। जानत। स्वैः। दक्षैः। अमूराः॥ ७॥ ८॥
पितुर्न पुत्राः क्रतुं जुषन्त श्रोषन्ये अस्य शासं तुरासः।
वि राय और्णोद्दुरः पुरुक्षुः पिपेश नाकं स्तृभिर्दमूनाः॥ ९॥ १०॥ [१२]
पितुः। न। पुत्राः। क्रतुम्। जुषन्त। श्रोषन्। ये। अस्य। शासम्। तुरासः।
वि। रायः। और्णोत्। दुरः। पुरु॰क्षुः। पिपेश। नाकम्। स्तृ॰भिः। दमूनाः॥ ९॥ १०॥

[६९] [१० पराशरः शाक्त्यः। अग्निः। द्विपदा विराट्।]

शुक्रः शुशुक्वाँ उषो न जारः पप्रा समीची दिवो न ज्योतिः।
परि प्रजातः क्रत्वा बभूथ भुवो देवानां पिता पुत्रः सन्॥ १॥ २॥
शुक्रः। शुशुक्वान्। उषः। न। जारः। पप्रा। समीची इति सम्॰ईची। दिवः। न। ज्योतिः।
परि। प्र॰जातः। क्रत्वा। बभूथ। भुवः। देवानाम्। पिता। पुत्रः। सन्॥ १॥ २॥
वेधा अदृप्तो अग्निर्विजानन्नूधर्न गोनां स्वाद्मा पितूनाम्।
जने न शेव आहूर्यः सन्मध्ये निषत्तो रण्वो दुरोणे॥ ३॥ ४॥
वेधाः। अदृप्तः। अग्निः। वि॰जानन्। ऊधः। न। गोनाम्। स्वाद्म। पितूनाम्।
जने। न। शेवः। आ॰हूर्यः। सन्। मध्ये। नि॰सत्तः। रण्वः। दुरोणे॥ ३॥ ४॥

पुत्रो न जातो रण्वो दुरोणे वाजी न प्रीतो विशो वि तारीत्।
विशो यदह्वे नृभिः सनीळा अग्निर्देवत्वा विश्वान्यश्याः॥ ५॥ ६॥
पुत्रः। न। जातः। रण्वः। दुरोणे। वाजी। न। प्रीतः। विशः। वि। तारीत्।
विशः। यत्। अह्वे। नृऽभिः। सऽनीळा। अग्निः। देवऽत्वा। विश्वानि। अश्याः॥ ५॥ ६॥
नकिष्ट एता व्रता मिनन्ति नृभ्यो यदेभ्यः श्रुष्टिं चकर्थ।
तत्तु ते दंसो यदहन्त्समानैर्नृभिर्यद्युक्तो विवे रपांसि॥ ७॥ ८॥
नकिः। ते। एता। व्रता। मिनन्ति। नृऽभ्यः। यत्। एभ्यः। श्रुष्टिम्। चकर्थ।
तत्। तु। ते। दंसः। यत्। अहन्। समानैः। नृऽभिः। यत्। युक्तः। विवेः। रपांसि॥ ७॥ ८॥
उषो न जारो विभावोस्रः संज्ञातरूपश्चिकेतदस्मै।
त्मना वहन्तो दुरो व्यृण्वन्नवन्त विश्वे स्वर्दृशीके॥ ९॥ १०॥ [१३]
उषः। न। जारः। विभाऽवा। उस्रः। संज्ञातऽरूपः। चिकेतत्। अस्मै।
त्मना। वहन्तः। दुरः। वि। ऋण्वन्। नवन्त। विश्वे। स्वः। दृशीके॥ ९॥ १०॥

[७०] [११ पराशरः शाक्त्यः। अग्निः। द्विपदा विराट्।]

वनेम पूर्वीरर्यो मनीषा अग्निः सुशोको विश्वान्यश्याः।
आ दैव्यानि व्रता चिकित्वाना मानुषस्य जनस्य जन्म॥ १॥ २॥
वनेम। पूर्वीः। अर्यः। मनीषा। अग्निः। सुऽशोकः। विश्वानि। अश्याः।
आ। दैव्यानि। व्रता। चिकित्वान्। आ। मानुषस्य। जनस्य। जन्म॥ १॥ २॥
गर्भो यो अपां गर्भो वनानां गर्भश्च स्थातां गर्भश्चरथाम्।
अद्रौ चिदस्मा अन्तर्दुरोणे विशां न विश्वो अमृतः स्वाधीः॥ ३॥ ४॥
गर्भः। यः। अपाम्। गर्भः। वनानाम्। गर्भः। च। स्थाताम्। गर्भः। चरथाम्।
अद्रौ। चित्। अस्मै। अन्तः। दुरोणे। विशाम्। न। विश्वः। अमृतः। सुऽआधीः॥ ३॥ ४॥
स हि क्षपावाँ अग्नी रयीणां दाशद्यो अस्मा अरं सूक्तैः।
एता चिकित्वो भूमा नि पाहि देवानां जन्म मर्तांश्च विद्वान्॥ ५॥ ६॥
सः। हि। क्षपाऽवान्। अग्निः। रयीणाम्। दाशत्। यः। अस्मै। अरम्। सुऽउक्तैः।
एता। चिकित्वः। भूम। नि। पाहि। देवानाम्। जन्म। मर्तान्। च। विद्वान्॥ ५॥ ६॥

वर्धान्यं पूर्वीः क्षपो विरूपाः स्थातुश्च रथमृतप्रवीतम्।

अराधि होता स्वर्निषत्तः कृण्वन्विश्वान्यपांसि सत्या॥ ७॥ ८॥

वर्धान्। यम्। पूर्वीः। क्षपः। विऽरूपाः। स्थातुः। च। रथम्। ऋतऽप्रवीतम्।

अराधि। होता। स्वः। निऽसत्तः। कृण्वन्। विश्वानि। अपांसि। सत्या॥ ७॥ ८॥

गोषु प्रशस्तिं वनेषु धिषे भरन्त विश्वे बलिं स्वर्णः।

वि त्वा नरः पुरुत्रा सपर्यन्पितुर्न जिव्रेर्वि वेदो भरन्त॥ ९॥ १०॥

गोषु। प्रऽशस्तिम्। वनेषु। धिषे। भरन्त। विश्वे। बलिम्। स्वः। नः।

वि। त्वा। नरः। पुरुऽत्रा। सपर्यन्। पितुः। न। जिव्रेः। वि। वेदः। भरन्त॥ ९॥ १०॥

साधुर्न गृध्नुरस्तेव शूरो यातेव भीमस्त्वेषः समत्सु॥ ११॥ [१४]

साधुः। न। गृध्नुः। अस्ताऽइव। शूरः। याताऽइव। भीमः। त्वेषः। समत्ऽसु॥ ११॥ १२॥

[७१] [१० पराशरः शाक्त्यः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

उप प्र जिन्वन्नुशतीरुशन्तं पतिं न नित्यं जनयः सनीळाः।

स्वसारः श्यावीमरुषीमजुषूञ्चित्रमुच्छन्तीमुषसं न गावः॥ १॥

उप। प्र। जिन्वन्। उशतीः। उशन्तम्। पतिम्। न। नित्यम्। जनयः। सऽनीळाः।

स्वसारः। श्यावीम्। अरुषीम्। अजुषून्। चित्रम्। उच्छन्तीम्। उषसम्। न। गावः॥ १॥

वीळु चिद्दृळ्हा पितरो न उक्थैरद्रिं रुजन्नङ्गिरसो रवेण।

चक्रुर्दिवो बृहतो गातुमस्मे अहः स्वर्विविदुः केतुमुस्राः॥ २॥

वीळु। चित्। दृळ्हा। पितरः। नः। उक्थैः। अद्रिम्। रुजन्। अङ्गिरसः। रवेण।

चक्रुः। दिवः। बृहतः। गातुम्। अस्मे इति। अहरिति। स्वः। विविदुः। केतुम्। उस्राः॥ २॥

दधन्नृतं धनयन्नस्य धीतिमादिदर्यो दिधिष्वो३ विभृत्राः।

अतृष्यन्तीरपसो यन्त्यच्छा देवाञ्जन्म प्रयसा वर्धयन्तीः॥ ३॥

दधन्। ऋतम्। धनयन्। अस्य। धीतिम्। आत्। इत्। अर्यः। दिधिष्वः। विऽभृत्राः।

अतृष्यन्तीः। अपसः। यन्ति। अच्छ। देवान्। जन्म। प्रयसान्। वर्धयन्तीः॥ ३॥

मथीद्यदीं विभृतो मातरिश्वा गृहेगृहे श्येतो जेन्यो भूत्।
आदीं राज्ञे न सहीयसे सचा सन्ना दूत्यं१ भृगवाणो विवाय॥ ४॥

मथीत्। यत्। ईम्। वि॰भृतः। मातरिश्वा। गृहे॰गृहे। श्येतः। जेन्यः। भूत्।
आत्। ईम्। राज्ञे। न। सहीयसे। सचा। सन्। आ। दूत्यम्। भृगवाणः। विवाय॥ ४॥

महे यत्पित्र ईं रसं दिवे करव त्सरत्पृशन्यश्चिकित्वान्।
सृजदस्ता धृषता दिद्युमस्मै स्वायां देवो दुहितरि त्विषिं धात्॥ ५॥ [१५]

महे। यत्। पित्रे। ईम्। रसम्। दिवे। कः। अव। त्सरत्। पृशन्यः। चिकित्वान्।
सृजत्। अस्ता। धृषता। दिद्युम्। अस्मै। स्वायाम्। देवः। दुहितरि। त्विषिम्। धात्॥ ५॥

स्व आ यस्तुभ्यं दम आ विभाति नमो वा दाशादुशतो अनु द्यून्।
वर्धो अग्ने वयो अस्य द्विबर्हा यासद्राया सरथं यं जुनासि॥ ६॥

स्वे। आ। यः। तुभ्यम्। दमे। आ। वि॰भाति। नमः। वा। दाशात्। उशतः। अनु। द्यून्।
वर्धो इति। अग्ने। वयः। अस्य। द्वि॰बर्हाः। यासत्। राया। स॰रथम्। यम्। जुनासि॥ ६॥

अग्निं विश्वा अभि पृक्षः सचन्ते समुद्रं न स्रवतः सप्त यह्वीः।
न जामिभिर्वि चिकिते वयो नो विदा देवेषु प्रमतिं चिकित्वान्॥ ७॥

अग्निम्। विश्वाः। अभि। पृक्षः। सचन्ते। समुद्रम्। न। स्रवतः। सप्त। यह्वीः।
न। जामि॰भिः। वि। चिकिते। वयः। नः। विदाः। देवेषु। प्रमतिम्। चिकित्वान्॥ ७॥

आ यदिषे नृपतिं तेज आनट्छुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके।
अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाध्यं जनयत्सूदयच्च॥ ८॥

आ। यत्। इषे। नृ॰पतिम्। तेजः। आनट्। शुचि। रेतः। नि॰सिक्तम्। द्यौः। अभीके।
अग्निः। शर्धम्। अनवद्यम्। युवानम्। सु॰आध्यम्। जनयत्। सूदयत्। च॥ ८॥

मनो न योऽध्वनः सद्य एत्येकः सत्रा सूरो वस्व ईशे।
राजाना मित्रावरुणा सुपाणी गोषु प्रियममृतं रक्षमाणा॥ ९॥

मनः। न। यः। अध्वनः। सद्यः। एति। एकः। सत्रा। सूरः। वस्वः। ईशे।
राजाना। मित्रावरुणा। सुपाणी इति सु॰पाणी। गोषु। प्रियम्। अमृतम्। रक्षमाणा॥ ९॥

मा नो अग्ने सख्या पित्र्याणि प्र मर्षिष्ठा अभि विदुष्कविः सन्।
नभो न रूपं जरिमा मिनाति पुरा तस्या अभिशस्तेरधीहि॥ १०॥ [१६]
मा। नः। अग्ने। सख्या। पित्र्याणि। प्र। मर्षिष्ठाः। अभि। विदुः। कविः। सन्।
नभः। न। रूपम्। जरिमा। मिनाति। पुरा। तस्याः। अभिऽशस्तेः। अधि। इहि॥ १०॥

[७२] [१० पराशरः शाक्त्यः। अग्निः। त्रिष्टुप्]

नि काव्या वेधसः शश्वतस्कर्हस्ते दधानो नर्या पुरूणि।
अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणां सत्रा चक्राणो अमृतानि विश्वा॥ १॥
नि। काव्या। वेधसः। शश्वतः। कः। हस्ते। दधानः। नर्या। पुरूणि।
अग्निः। भुवत्। रयिऽपतिः। रयीणाम्। सत्रा। चक्राणः। अमृतानि। विश्वा॥ १॥
अस्मे वत्सं परि षन्तं न विन्दन्निच्छन्तो विश्वे अमृता अमूराः।
श्रमयुवः पदव्यो धियंधास्तस्थुः पदे परमे चार्वग्नेः॥ २॥
अस्मे इति। वत्सम्। परि। सन्तम्। न। विन्दन्। इच्छन्तः। विश्वे। अमृताः। अमूराः।
श्रमऽयुवः। पदऽव्यः। धियम्ऽधाः। तस्थुः। पदे। परमे। चारु। अग्नेः॥ २॥
तिस्रो यदग्ने शरदस्त्वामिच्छुचिं घृतेन शुचयः सपर्यान्।
नामानि चिद्दधिरे यज्ञियान्यसूदयन्त तन्वः सुजाताः॥ ३॥
तिस्रः। यत्। अग्ने। शरदः। त्वाम्। इत्। शुचिम्। घृतेन। शुचयः। सपर्यान्।
नामानि। चित्। दधिरे। यज्ञियानि। असूदयन्त। तन्वः। सुऽजाताः॥ ३॥
आ रोदसी बृहती वेविदानाः प्र रुद्रिया जभ्रिरे यज्ञियासः।
विदन्मर्तो नेमधिता चिकित्वानग्निं पदे परमे तस्थिवांसम्॥ ४॥
आ। रोदसी इति। बृहती इति। वेविदानाः। प्र। रुद्रिया। जभ्रिरे। यज्ञियासः।
विदत्। मर्तः। नेमऽधिता। चिकित्वान्। अग्निम्। पदे। परमे। तस्थिऽवांसम्॥ ४॥
संजानाना उप सीदन्नभिज्ञु पत्नीवन्तो नमस्यं नमस्यन्।
रिरिक्वांसस्तन्वः कृण्वत स्वाः सखा सख्युर्निमिषि रक्षमाणाः॥ ५॥ [१७]
सम्ऽजानानाः। उप। सीदन्। अभिऽज्ञु। पत्नीऽवन्तः। नमस्यम्। नमस्यन्निति नमस्यन्।
रिरिक्वांसः। तन्वः। कृण्वत। स्वाः। सख्युः। निऽमिषि। रक्षमाणाः॥ ५॥

त्रिः सप्त यद्गुह्यानि त्वे इत्पदाविदन्निहिता यज्ञियासः।
तेभी रक्षन्ते अमृतं सजोषाः पशूञ्च स्थातृञ्चरथं च पाहि॥ ६॥
त्रिः। सप्त। यत्। गुह्यानि। त्वे इति। इत्। पदा। अविदन्। निऽहिता। यज्ञियासः।
तेभिः। रक्षन्ते। अमृतम्। सऽजोषाः। पशून्। च। स्थातृन्। चरथम्। च। पाहि॥ ६॥
विद्वाँ अग्ने वयुनानि क्षितीनां व्यानुषक्छुरुधो जीवसे धाः।
अन्तर्विद्वाँ अध्वनो देवयानानतन्द्रो दूतो अभवो हविर्वाट्॥ ७॥
विद्वान्। अग्ने। वयुनानि। क्षितीनाम्। वि। आनुषक्। शुरुधः। जीवसे। धाः।
अन्तःऽविद्वान्। अध्वनः। देवयानान्। अतन्द्रः। दूतः। अभवः। हविःऽवाट्॥ ७॥
स्वाध्यो दिव आ सप्त यह्वी रायो दुरो व्यृतज्ञा अजानन्।
विदद्गव्यं सरमा दृळ्हमूर्वं येना नु कं मानुषी भोजते विट्॥ ८॥
सुऽआध्यः। दिवः। आ। सप्त। यह्वीः। रायः। दुरः। वि। ऋतऽज्ञाः। अजानन्।
विदत्। गव्यम्। सरमा। दृळ्हम्। ऊर्वम्। येन। नु। कम्। मानुषी। भोजते। विट्॥ ८॥
आ ये विश्वा स्वपत्यानि तस्थुः कृण्वानासो अमृतत्वाय गातुम्।
मह्ना महद्भिः पृथिवी वि तस्थे माता पुत्रैरदितिर्धायसे वेः॥ ९॥
आ। ये। विश्वा। सुऽअपत्यानि। तस्थुः। कृण्वानासः। अमृतऽत्वाय। गातुम्।
मह्ना। महत्ऽभिः। पृथिवी। वि। तस्थे। माता। पुत्रैः। अदितिः। धायसे। वेरिति वेः॥ ९॥
अधि श्रियं नि दधुश्चारुमस्मिन्दिवो यदक्षी अमृता अकृण्वन्।
अध क्षरन्ति सिन्धवो न सृष्टाः प्र नीचीरग्ने अरुषीरजानन्॥ १०॥ [१८]
अधि। श्रियम्। नि। दधुः। चारुम्। अस्मिन्। दिवः। यत्। अक्षी इति। अमृताः। अकृण्वन्।
अध। क्षरन्ति। सिन्धवः। न। सृष्टाः। प्र। नीचीः। अग्ने। अरुषीः। अजानन्॥ १०॥

[७३] [१० पराशरः शाक्त्यः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

रयिर्न यः पितृवित्तो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः।
स्योनशीरतिथिर्न प्रीणानो होतेव सद्म विधतो वि तारीत्॥ १॥
रयिः। न। यः। पितृऽवित्तः। वयःऽधाः। सुऽप्रनीतिः। चिकितुषः। न। शासुः।
स्योनऽशीः। अतिथिः। न। प्रीणानः। होताऽइव। सद्म। विधतः। वि। तारीत्॥ १॥

देवो न यः सविता सत्यमन्मा क्रत्वा निपाति वृजनानि विश्वा।
पुरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य आत्मेव शेवो दिधिषाय्यो भूत्॥ २॥

देवः। न। यः। सविता। सत्य°मन्मा। क्रत्वा। नि°पाति। वृजनानि। विश्वा।
पुरु°प्रशस्तः। अमतिः। न। सत्यः। आत्माऽइव। शेवः। दिधिषाय्यः। भूत्॥ २॥

देवो न यः पृथिवीं विश्वधाया उपक्षेति हितमित्रो न राजा।
पुरःसदः शर्मसदो न वीरा अनवद्या पतिजुष्टेव नारी॥ ३॥

देवः। न। यः। पृथिवीम्। विश्व°धायाः। उप°क्षेति। हित°मित्रः। न। राजा।
पुरःऽसदः। शर्म°सदः। न। वीराः। अनवद्या। पतिजुष्टाऽइव। नारी॥ ३॥

तं त्वा नरो दम आ नित्यमिद्धमग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवासु।
अधि द्युम्नं नि दधुर्भूर्यस्मिन्भवा विश्वायुर्धरुणो रयीणाम्॥ ४॥

तम्। त्वा। नरः। दमे। आ। नित्यम्। इद्धम्। अग्ने। सचन्त। क्षितिषु। ध्रुवासु।
अधि। द्युम्नम्। नि। दधुः। भूरि। अस्मिन्। भव। विश्व°आयुः। धरुणः। रयीणाम्॥ ४॥

वि पृक्षो अग्ने मघवानो अश्युर्वि सूरयो ददतो विश्वमायुः।
सनेम वाजं समिथेष्वर्य भागं देवेषु श्रवसे दधानाः॥ ५॥ [१९]

वि। पृक्षः। अग्ने। मघ°वानः। अश्युः। वि। सूरयः। ददतः। विश्वम्। आयुः।
सनेम। वाजम्। सम्°इथेषु। अर्यः। भागम्। देवेषु। श्रवसे। दधानाः॥ ५॥

ऋतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मदूध्नी पीपयन्त द्युभक्ताः।
परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः समया सस्रुरद्रिम्॥ ६॥

ऋतस्य। हि। धेनवः। वावशानाः। स्मत्°ऊध्नीः। पीपयन्त। द्यु°भक्ताः।
परा°वतः। सु°मतिम्। भिक्षमाणाः। वि। सिन्धवः। समया। सस्रुः। अद्रिम्॥ ६॥

त्वे अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा दिवि श्रवो दधिरे यज्ञियासः।
नक्ता च चक्रुरुषसा विरूपे कृष्णं च वर्णमरुणं च सं धुः॥ ७॥

त्वे इति। अग्ने। सु°मतिम्। भिक्षमाणाः। दिवि। श्रवः। दधिरे। यज्ञियासः।
नक्ता। च। चक्रुः। उषसा। विरूपे इति वि°रूपे। कृष्णम्। च। वर्णम्।
अरुणम्। च। सम्। धुरिति धुः॥ ७॥

यान्राये मर्तान्त्सुषूदो अग्ने ते स्याम मघवानो वयं च।

छायेव विश्वं भुवनं सिसक्ष्यापप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम्॥ ८॥

यान्। राये। मर्तान्। सुसूदः। अग्ने। ते। स्याम। मघ॰वानः। वयम्। च।

छायाऽइव। विश्वम्। भुवनम्। सिसक्षि। आपप्रि॰वान्। रोदसी इति। अन्तरिक्षम्॥ ८॥

अर्वद्भिरग्ने अर्वतो नृभिर्नृन्वीरैर्वीरान्वनुयामा त्वोताः।

ईशानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूरयः शतहिमा नो अश्युः॥ ९॥

अर्वत्॰भिः। अग्ने। अर्वतः। नृ॰भिः। नॄन्। वीरैः। वीरान्। वनुयाम। त्वा॰ऊताः।

ईशानासः। पितृ॰वित्तस्य। रायः। वि। सूरयः। शत॰हिमाः। नः। अश्युः॥ ९॥

एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसे हृदे च।

शकेम रायः सुधुरो यमं तेऽधि श्रवो देवभक्तं दधानाः॥ १०॥ [२०] {१२}

एता। ते। अग्ने। उचथानि। वेधः। जुष्टानि। सन्तु। मनसे। हृदे। च।

शकेम। रायः। सु॰धुरः। यमम्। ते। अधि। श्रवः। देव॰भक्तम्। दधानाः॥ १०॥

[७४] [९ गोतमो राहूगणः। अग्निः। गायत्री]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये। आरे अस्मे च शृण्वते॥ १॥

उप॰प्रयन्तः। अध्वरम्। मन्त्रम्। वोचेम। अग्नये। आरे। अस्मे इति। च। शृण्वते॥ १॥

यः स्नीहितीषु पूर्व्यः संजग्मानासु कृष्टिषु। अरक्षद्दाशुषे गयम्॥ २॥

यः। स्नीहितीषु। पूर्व्यः। सम्॰जग्मानासु। कृष्टिषु। अरक्षत्। दाशुषे। गयम्॥ २॥

उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि। धनंजयो रणेरणे॥ ३॥

उत। ब्रुवन्तु। जन्तवः। उत्। अग्निः। वृत्र॰हा। अजनि। धनम्॰जयः। रणे॰रणे॥ ३॥

यस्य दूतो असि क्षये वेषि हव्यानि वीतये। दस्मत्कृणोष्यध्वरम्॥ ४॥

यस्य। दूतः। असि। क्षये। वेषि। हव्यानि। वीतये। दस्मत्। कृणोषि। अध्वरम्॥ ४॥

तमित्सुहव्यमङ्गिरः सुदेवं सहसो यहो। जना आहुः सुबर्हिषम्॥ ५॥ [२१]

तम्। इत्। सु॰हव्यम्। अङ्गिरः। सु॰देवम्। सहसः। यहो इति। जनाः। आहुः। सु॰बर्हिषम्॥ ५॥

आ च वहासि ताँ इह देवाँ उप प्रशस्तये। हव्या सुश्चन्द्र वीतये॥ ६॥

आ। च। वहासि। तान्। इह। देवान्। उप। प्र॰शस्तये। हव्या। सु॰चन्द्र। वीतये॥ ६॥

न योरुपब्दिरश्व्यः शृण्वे रथस्य कच्चन। यदग्ने यासि दूत्यम्॥ ७॥
न। योः। उपब्दिः। अश्व्यः। शृण्वे। रथस्य। कत्। चन। यत्। अग्ने। यासि। दूत्यम्॥ ७॥
त्वोतो वाज्यह्रयोऽभि पूर्वस्मादपरः। प्र दाश्वाँ अग्ने अस्थात्॥ ८॥
त्वाऽऊतः। वाजी। अह्रयः। अभि। पूर्वस्मात्। अपरः। प्र। दाश्वान्। अग्ने। अस्थात्॥ ८॥
उत द्युमत्सुवीर्यं बृहदग्ने विवासस्रि। देवेभ्यो देव दाशुषे॥ ९॥ [२२]
उत। द्युऽमत्। सुऽवीर्यम्। बृहत्। अग्ने। विवाससि। देवेभ्यः। देव। दाशुषे॥ ९॥

[७५] [५ गोतमो राहूगणः। अग्निः। गायत्री।]

जुषस्व सप्रथस्तमं वचो देवप्सरस्तमम्। हव्या जुह्वान आसनि॥ १॥
जुषस्व। सप्रथःऽतमम्। वचः। देवप्सरःऽतमम्। हव्या। जुह्वानः। आसनि॥ १॥
अथा ते अङ्गिरस्तमाग्ने वेधस्तम प्रियम्। वोचेम ब्रह्म सानसि॥ २॥
अथ। ते। अङ्गिरःऽतम। अग्ने। वेधःऽतम। प्रियम्। वोचेम। ब्रह्म। सानसि॥ २॥
कस्ते जामिर्जनानामग्ने को दाश्वध्वरः। को ह कस्मिन्नसि श्रितः॥ ३॥
कः। ते। जामिः। जनानाम्। अग्ने। कः। दाशुऽअध्वरः। कः। ह। कस्मिन्। असि। श्रितः॥ ३॥
त्वं जामिर्जनानामग्ने मित्रो असि प्रियः। सखा सखिभ्य ईड्यः॥ ४॥
त्वम्। जामिः। जनानाम्। अग्ने। मित्रः। असि। प्रियः। सखा। सखिऽभ्यः। ईड्यः॥ ४॥
यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँ ऋतं बृहत्। अग्ने यक्षि स्वं दमम्॥ ५॥ [२३]
यज। नः। मित्रावरुणा। यज। देवान्। ऋतम्। बृहत्। अग्ने। यक्षि। त्वम्। दमम्॥ ५॥

[७६] [५ गोतमो राहूगणः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

का त उपेतिर्मनसो वराय भुवदग्ने शंतमा का मनीषा।
को वा यज्ञैः परि दक्षं त आप केन वा ते मनसा दाशेम॥ १॥
का। ते। उपऽइतिः। मनसः। वराय। भुवत्। अग्ने। शम्ऽतमा। का। मनीषा।
कः। वा। यज्ञैः। परि। दक्षम्। ते। आप। केन। वा। ते। मनसा। दाशेम॥ १॥
एह्यग्न इह होता नि षीदादब्धः सु पुरएता भवा नः।
अवतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे यजा महे सौमनसाय देवान्॥ २॥

आ। इहि। अग्ने। इह। होता। नि। सीद। अदब्धः। सु। पुरःऽएता। भव। नः।
अवताम्। त्वा। रोदसी इति। विश्वमिन्वे इति विश्वम्ऽइन्वे। यज। महे। सौमनसाय। देवान्॥ २॥

प्र सु विश्वान्रक्षसो धक्ष्यग्ने भवा यज्ञानामभिशस्तिपावा।
अथा वह सोमपतिं हरिभ्यामातिथ्यमस्मै चकृमा सुदाव्ने॥ ३॥

प्र। सु। विश्वान्। रक्षसः। धक्षि। अग्ने। भव। यज्ञानाम्। अभिशस्तिऽपावा।
अथ। आ। वह। सोमऽपतिम्। हरिऽभ्याम्। आतिथ्यम्। अस्मै। चकृम। सुऽदाव्ने॥ ३॥

प्रजावता वचसा वह्निरासा च हुवे नि च सत्सीह देवैः।
वेषि होत्रमुत पोत्रं यजत्र बोधि प्रयन्तर्जनितर्वसूनाम्॥ ४॥

प्रजाऽवता। वचसा। वह्निः। आसा। आ। च। हुवे। नि। च। सत्सि। इह। देवैः।
वेषि। होत्रम्। उत। पोत्रम्। यजत्र। बोधि। प्रऽयन्तः। जनितः। वसूनाम्॥ ४॥

यथा विप्रस्य मनुषो हविर्भिर्देवाँ अयजः कविभिः कविः सन्।
एवा होतः सत्यतर त्वमद्याग्ने मन्द्रया जुह्वा यजस्व॥ ५॥ [२४]

यथा। विप्रस्य। मनुषः। हविःऽभि। देवान्। अयजः। कविऽभिः। कविः। सन्।
एव। होतरिति। सत्यऽतर। त्वम्। अद्य। अग्ने। मन्द्रया। जुह्वा। यजस्व॥ ५॥

[७७] [७ गोतमो राहूगणः। अग्निः। त्रिष्टुप्]

कथा दाशेमाग्नये कास्मै देवजुष्टोच्यते भामिने गीः।
यो मर्त्येष्वमृत ऋतावा होता यजिष्ठ इत्कृणोति देवान्॥ १॥

कथा। दाशेम। अग्नये। का। अस्मै। देवऽजुष्टा। उच्यते। भामिने। गीः।
यः। मर्त्येषु। अमृतः। ऋतऽवा। होता। यजिष्ठः। इत्। कृणोति। देवान्॥ १॥

यो अध्वरेषु शंतम ऋतावा होता तमू नमोभिरा कृणुध्वम्।
अग्निर्यद्वेर्मर्ताय देवान्त्स चा बोधाति मनसा यजाति॥ २॥

यः। अध्वरेषु। शम्ऽतमः। ऋतऽवा। होता। तम्। ऊँ इति। नमःऽभिः। आ। कृणुध्वम्।
अग्निः। यत्। वेः। मर्ताय। देवान्। सः। च। बोधाति। मनसा। यजाति॥ २॥

स हि क्रतुः स मर्यः स साधुर्मित्रो न भूदद्भुतस्य रथीः।
तं मेधेषु प्रथमं देवयन्तीर्विश उप ब्रुवते दस्ममारीः॥ ३॥

सः। हि। क्रतुः। सः। मर्यः। सः। साधुः। मित्रः। न। भूत्। अद्भुतस्य। रथीः।
तम्। मेधेषु। प्रथमम्। देव॰यन्तीः। विशः। उप। ब्रुवते। दस्मम्। आरीः॥ ३॥

स नो नृणां नृतमो रिशादा अग्निर्गिरोऽवसा वेतु धीतिम्॥
तना च ये मघवानः शविष्ठा वाजप्रसूता इषयन्त मन्म॥ ४॥

सः। नः। नृणाम्। नृ॰तमः। रिशादाः। अग्निः। गिरः। अवसा। वेतु। धीतिम्॥
तना। च। ये। मघ॰वानः। शविष्ठाः। वाज॰प्रसूताः। इषयन्त। मन्म॥ ४॥

एवाग्निर्गोतमेभिर्ऋतावा विप्रेभिरस्तोष्ट जातवेदाः।
स एषु द्युम्नं पीपयत्स वाजं स पुष्टिं याति जोषमा चिकित्वान्॥ ५॥ [२५]

एव। अग्निः। गोतमेभिः। ऋत॰वा। विप्रेभिः। अस्तोष्ट। जात॰वेदाः।
सः। एषु। द्युम्नम्। पीपयत्। सः। वाजम्। सः। पुष्टिम्। याति। जोषम्। आ। चिकित्वान्॥ ५॥

[७८] [५ गोतमो राहूगणः। अग्निः। गायत्री।]

अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः॥ १॥
अभि। त्वा। गोतमाः। गिरा। जात॰वेदः। वि॰चर्षणे। द्युम्नैः। अभि। प्र। नोनुमः॥ १॥
तमु त्वा गोतमो गिरा रायस्कामो दुवस्यति। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः॥ २॥
तम्। ऊँ इति। त्वा। गोतमः। गिरा। रायः॰कामः। दुवस्यति। द्युम्नैः। अभि। प्र। नोनुमः॥ २॥
तमु त्वा वाजसातममङ्गिरस्वद्धवामहे। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः॥ ३॥
तम्। ऊँ इति। त्वा। वाज॰सातमम्। अङ्गिरस्वत्। हवामहे। द्युम्नैः। अभि। प्र। नोनुमः॥ ३॥
तमु त्वा वृत्रहन्तमं यो दस्यूँरवधूनुषे। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः॥ ४॥
तम्। ऊँ इति। त्वा। वृत्रहन्॰तमम्। यः। दस्यून्। अव॰धूनुषे। द्युम्नैः। अभि। प्र। नोनुमः॥ ४॥
अवोचाम रहूगणा अग्नये मधुमद्वचः। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः॥ ५॥ [२६]
अवोचाम। रहूगणाः। अग्नये। मधु॰मत्। वचः। द्युम्नैः। अभि। प्र। नोनुमः॥ ५॥

[७९] [१२ गोतमो राहूगणः। १-३ अग्निः, मध्यमोऽग्निर्वा, ४-१२ अग्निः। १-३ त्रिष्टुभः; ४-६ उष्णिहः; ७-१२ गायत्र्यः]

हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वातइव ध्रजीमान्।
शुचिभ्राजा उषसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः॥ १॥

हिरण्य॰केशः। रजसः। वि॰सारे। अहिः। धुनिः। वातःऽइव। ध्रजीमान्।

शुचि॰भ्राजाः। उषसः। नवेदाः। यशस्वतीः। अपस्युवः। न। सत्याः॥ १॥

आ ते सुपर्णा अमिनन्तँ एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम्।

शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा॥ २॥

आ। ते। सु॰पर्णाः। अमिनन्त। एवैः। कृष्णः। नोनाव। वृषभः। यदि। इदम्।

शिवाभिः। न। स्मयमानाभिः। आ। अगात्। पतन्ति। मिहः। स्तनयन्ति। अभ्रा॥ २॥

यदीमृतस्य पयसा पियानो नयन्नृतस्य पथिभी रजिष्ठैः।

अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा त्वचं पृञ्चन्त्युपरस्य योनौ॥ ३॥

यत्। ईम्। ऋतस्य। पयसा। पियानः। नयन्। ऋतस्य। पथि॰भिः। रजिष्ठैः।

अर्यमा। मित्रः। वरुणः। परि॰ज्मा। त्वचम्। पृञ्चन्ति। उपरस्य। योनौ॥ ३॥

अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो। अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः॥ ४॥

अग्ने। वाजस्य। गो॰मतः। ईशानः। सहसः। यहो इति।

अस्मे इति। धेहि। जात॰वेदः। महि। श्रवः॥ ४॥

स इधानो वसुष्कविरग्निरीळेन्यो गिरा। रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि॥ ५॥

सः। इधानः। वसुः। कविः। अग्निः। ईळेन्यः। गिरा।

रेवत्। अस्मभ्यम्। पुरु॰अणीक। दीदिहि॥ ५॥

क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः। स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति॥ ६॥ [२७]

क्षपः। राजन्। उत। त्मना। अग्ने। वस्तोः। उत। उषसः। सः। तिग्म॰जम्भ। रक्षसः। दह। प्रति॥ ६॥

अवा नो अग्न ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभर्मणि। विश्वासु धीषु वन्द्य॥ ७॥

अव। नः। अग्ने। ऊति॰भिः। गायत्रस्य। प्र॰भर्मणि। विश्वासु। धीषु। वन्द्य॥ ७॥

आ नो अग्ने रयिं भर सत्रासाहं वरेण्यम्। विश्वासु पृत्सु दुष्टरम्॥ ८॥

आ। नः। अग्ने। रयिम्। भर। सत्रा॰सहम्। वरेण्यम्। विश्वासु। पृत्॰सु। दुस्तरम्॥ ८॥

आ नो अग्ने सुचेतुना रयिं विश्वायुपोषसम्। मार्डीकं धेहि जीवसे॥ ९॥

आ। नः। अग्ने। सु॰चेतुना। रयिम्। विश्वायु॰पोषसम्। मार्डीकम्। धेहि। जीवसे॥ ९॥

प्र पूतास्तिग्मशोचिषे वाचो गोतमाग्नये। भरस्व सुम्नयुर्गिरः॥ १०॥

प्र। पूताः। तिग्म॰शोचिषे। वाचः। गोतम। अग्नये। भरस्व। सुम्न॰युः। गिरः॥ १०॥

यो नो अग्नेऽभिदासत्यन्ति दूरे पदीष्ट सः। अस्माकमिद्वृधे भव॥ ११॥

यः। नः। अग्ने। अभि॰दासति। अन्ति। दूरे। पदीष्ट। सः। अस्माकम्। इत्। वृधे। भव॥ ११॥

सहस्राक्षो विचर्षणिरग्नी रक्षांसि सेधति। होता गृणीत उक्थ्यः॥ १२॥ [२८]

सहस्र॰अक्षः। वि॰चर्षणिः। अग्निः। रक्षांसि। सेधति। होता। गृणीते। उक्थ्यः॥ १२॥

[८०] [१६ गोतमो राहूगणः। इन्द्रः। पंक्तिः]

इत्था हि सोम इन्मदे ब्रह्मा चकार वर्धनम्।
शविष्ठ वज्रिन्नोजसा पृथिव्या निः शशा अहिमर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ १॥

इत्था। हि। सोमे। इत्। मदे। ब्रह्मा। चकार। वर्धनम्।
शविष्ठ। वज्रिन्। ओजसा। पृथिव्याः। निः। शशाः। अहिम्। अर्चन्। अनु। स्व॰राज्यम्॥ १॥

स त्वामदद्वृषा मदः सोमः श्येनाभृतः सुतः।
येना वृत्रं निरद्भ्यो जघन्थ वज्रिन्नोजसार्चन्ननु स्वराज्यम्॥ २॥

सः। त्वा। अमदत्। वृषा। मदः। सोमः। श्येन॰आभृतः। सुतः।
येन। वृत्रम्। निः। अत्॰भ्यः। जघन्थ। वज्रिन्। ओजसा। अर्चन्। अनु। स्व॰राज्यम्॥ २॥

प्रेह्यभीहि धृष्णुहि न ते वज्रो नि यंसते।
इन्द्र नृम्णं हि ते शवो हनो वृत्रं जया अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ ३॥

प्र। इहि। अभि। इहि। धृष्णुहि। न। ते। वज्रः। नि। यंसते।
इन्द्र। नृम्णम्। हि। ते। शवः। हनः। वृत्रम्। जयाः। अपः। अर्चन्। अनु। स्व॰राज्यम्॥ ३॥

निरिन्द्र भूम्या अधि वृत्रं जघन्थ निर्दिवः।
सृजा मरुत्वतीरव जीवधन्या इमा अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ ४॥

निः। इन्द्र। भूम्याः। अधि। वृत्रम्। जघन्थ। निः। दिवः।
सृज। मरुत्वतीः। अव। जीव॰धन्याः। इमाः। अपः। अर्चन्। अनु। स्व॰राज्यम्॥ ४॥

इन्द्रो वृत्रस्य दोधतः सानुं वज्रेण हीळितः।
अभिक्रम्याव जिघ्नतेऽपः सर्माय चोदयन्नर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ ५॥ [२९]

इन्द्रः। वृत्रस्य। दोधतः। सानुम्। वज्रेण। हीळितः।
अभि॰क्रम्य। अव। जिघ्नते। अपः। सर्माय। चोदयन्। अर्चन्। अनु। स्व॰राज्यम्॥ ५॥

अधि सानौ नि जिघ्नते वज्रेण शतपर्वणा।

मन्दान इन्द्रो अन्धसः सखिभ्यो गातुमिच्छत्यर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ ६॥

अधि। सानौ। नि। जिघ्नते। वज्रेण। शतऽपर्वणा।

मन्दानः। इन्द्रः। अन्धसः। सखिऽभ्यः। गातुम्। इच्छति। अर्चन्। अनु। स्वऽराज्यम्॥ ६॥

इन्द्र तुभ्यमिदद्रिवोऽनुत्तं वज्रिन्वीर्यम्।

यद्ध त्यं मायिनं मृगं तमु त्वं माययावधीरर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ ७॥

इन्द्र। तुभ्यम्। इत्। अद्रिऽवः। अनुत्तम्। वज्रिन्। वीर्यम्॥ यत्। ह। त्यम्। मायिनम्।

मृगम्। तम्। ऊँ इति। त्वम्। मायया। अवधीः। अर्चन्। अनु। स्वऽराज्यम्॥ ७॥

वि ते वज्रासो अस्थिरन्नवतिं नाव्या३ अनु।

महत्ते इन्द्र वीर्यं बाह्वोस्ते बलं हितमर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ ८॥

वि। ते। वज्रासः। अस्थिरन्। नवतिम्। नाव्याः। अनु।

महत्। ते। इन्द्र। वीर्यम्। बाह्वोः। ते। बलम्। हितम्। अर्चन्। अनु। स्वऽराज्यम्॥ ८॥

सहस्त्रं साकमर्चत परि ष्टोभत विंशतिः।

शतैनमन्वनोनवुरिन्द्राय ब्रह्मोद्यतमर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ ९॥

सहस्रम्। साकम्। अर्चत। परि। स्तोभत। विंशतिः।

शता। एनम्। अनु। अनोनवुः। इन्द्राय। ब्रह्म। उत्ऽयतम्। अर्चन्। अनु। स्वऽराज्यम्॥ ९॥

इन्द्रो वृत्रस्य तविषीं निरहन्त्सहसा सहः।

महत् तदस्य पौंस्यं वृत्रं जघन्वाँ असृजदर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ १०॥ [३०]

इन्द्रः। वृत्रस्य। तविषीम्। निः। अहन्। सहसा। सहः।

महत्। तत्। अस्य। पौंस्यम्। वृत्रम्। जघन्वान्। असृजत्। अर्चन्। अनु। स्वऽराज्यम्॥ १०॥

इमे चित् तव मन्यवे वेपेते भियसा मही।

यदिन्द्र वज्रिन्नोजसा वृत्रं मरुत्वाँ अवधीरर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ ११॥

इमे इति। चित्। तव। मन्यवे। वेपेते इति। भियसा। मही इति।

यत्। इन्द्र। वज्रिन्। ओजसा। वृत्रम्। मरुत्वान्। अवधीः। अर्चन्। अनु। स्वऽराज्यम्॥ ११॥

न वेपसा न तन्यतेन्द्रं वृत्रो वि बीभयत्।

अभ्येनं वज्र आयसः सहस्रभृष्टिरायतार्चन्ननु स्वराज्यम्॥ १२॥

न। वेपसा। न। तन्यता। इन्द्रम्। वृत्रः। वि। बीभयत्।
अभि। एनम्। वज्रः। आयसः। सहस्र॰भृष्टिः। आयत। अर्चन्। अनु। स्व॰राज्यम्॥ १२॥

यद्वृत्रं तव चाशनिं वज्रेण समयोधयः।
अहिमिन्द्र जिघांसतो दिवि ते बद्बधे शवोऽर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ १३॥

यत्। वृत्रम्। तव। च। अशनिम्। वज्रेण। सम्॰अयोधयः।
अहिम्। इन्द्र। जिघांसतः। दिवि। ते। बद्बधे। शवः। अर्चन्। अनु। स्व॰राज्यम्॥ १३॥

अभिष्टने ते अद्रिवो यत्स्था जगच्च रेजते।
त्वष्टा चित्तव मन्यव इन्द्र वेविज्यते भियार्चन्ननु स्वराज्यम्॥ १४॥

अभि॰स्तने। ते। अद्रि॰वः। यत्। स्थाः। जगत्। च। रेजते।
त्वष्टा। चित्। तव। मन्यवे। इन्द्र। वेविज्यते। भिया। अर्चन्। अनु। स्व॰राज्यम्॥ १४॥

नहि नु यादधीमसीन्द्रं को वीर्या परः।
तस्मिन्नृम्णमुत क्रतुं देवा ओजांसि सं दधुरर्चन्ननु स्वराज्यम्॥ १५॥

नहि। नु। यात्। अधि॰इमसि। इन्द्रम्। कः। वीर्या। परः।
तस्मिन्। नृम्णम्। उत। क्रतुम्। देवाः। ओजांसि। सम्। दधुः। अर्चन्। अनु। स्व॰राज्यम्॥ १५॥

यामथर्वा मनुष्पिता दध्यङ् धियमत्नत।
तस्मिन्ब्रह्माणि पूर्वथेन्द्र उक्था समग्मतार्चन्ननु स्वराज्यम्॥ १६॥ [३१]

याम्। अथर्वा। मनुः। पिता। दध्यङ्। धियम्। अत्नत।
तस्मिन्। ब्रह्माणि। पूर्व॰था। इन्द्रे। उक्था। सम्। अग्मत। अर्चन्। अनु। स्व॰राज्यम्॥ १६॥

इत्याश्वलायन-संहितायां प्रथमाष्टके
पञ्चमोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ प्रथमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥

[८१] [९ गोतमो राहूगणः। इन्द्रः। पंक्तिः।]

इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः।
तमिन्महत्स्वाजिषूतेमर्भे हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविषत्॥ १॥
इन्द्रः। मदाय। ववृधे। शवसे। वृत्र॰हा। नृ॰भिः।
तम्। इत्। महत्॰सु। आजिषु। उत। ईम्। अर्भे। हवामहे। सः। वाजेषु। प्र। नः। अविषत्॥ १॥
असि हि वीर सेन्योऽसि भूरि परादृदिः।
असि दभ्रस्य चिद्वृधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु॥ २॥
असि। हि। वीर। सेन्यः। असि। भूरि। परा॰ददिः।
असि। दभ्रस्य। चित्। वृधः। यजमानाय। शिक्षसि। सुन्वते। भूरि। ते। वसु॥ २॥
यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धना।
युक्ष्वा मदच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोऽस्माँ इन्द्र वसौ दधः॥ ३॥
यत्। उत्॰ईरते। आजयः। धृष्णवे। धीयते। धना।
युक्ष्व। मद॰च्युता। हरी इति। कम्। हनः। कम्। वसौ। दधः। अस्मान्। इन्द्र। वसौ। दधः॥ ३॥
क्रत्वा महाँ अनुष्वधं भीम आ वावृधे शवः।
श्रिय ऋष्व उपाकयोर्नि शिप्री हरिवान्दधे हस्तयोर्वज्रमायसम्॥ ४॥
क्रत्वा। महान्। अनु॰स्वधम्। भीमः। आ। ववृधे। शवः।
श्रिये। ऋष्वः। उपाकयोः। नि। शिप्री। हरि॰वान्। दधे। हस्तयोः। वज्रम्। आयसम्॥ ४॥
आ पप्रौ पार्थिवं रजो बद्बधे रोचना दिवि।
न त्वावाँ इन्द्र कश्चन न जातो न जनिष्यतेऽति विश्वं ववक्षिथ॥ ५॥ [१]
आ। पप्रौ। पार्थिवम्। रजः। बद्बधे। रोचना। दिवि।
न। त्वा॰वान्। इन्द्र। कः। चन। न। जातः। न। जनिष्यते। अति। विश्वम्। ववक्षिथ॥ ५॥

यो अर्यो मर्तभोजनं परादर्दाति दाशुषे।
इन्द्रो अस्मभ्यं शिक्षतु वि भजा भूरि ते वसु भक्षीय तव राधसः॥ ६॥
यः। अर्यः। मर्त॰भोजनम्। परा॰ददाति। दाशुषे।
इन्द्रः। अस्मभ्यम्। शिक्षतु। वि। भज। भूरि। ते। वसु। भक्षीय। तव। राधसः॥ ६॥
मदेमदे हि नो ददिर्यूथा गवामृजुक्रतुः।
सं गृभाय पुरू शतोभयाहस्त्या वसु शिशीहि राय आ भर॥ ७॥
मदे॰मदे। हि। नः। ददिः। यूथा। गवाम्। ऋजु॰क्रतुः।
सम्। गृभाय। पुरु। शता। उभयाहस्त्या। वसु। शिशीहि। रायः। आ। भर॥ ७॥
मादयस्व सुते सचा शवसे शूर राधसे।
विद्मा हि त्वा पुरूवसुमुप कामान्त्ससृज्महेऽथा नोऽविता भव॥ ८॥
मादयस्व। सुते। सचा। शवसे। शूर। राधसे।
विद्म। हि। त्वा। पुरु॰वसुम्। उप। कामान्। ससृज्महे। अथ। नः। अविता। भव॥ ८॥
एते त इन्द्र जन्तवो विश्वं पुष्यन्ति वार्यम्।
अन्तर्हि ख्यो जनानामर्यो वेदो अदाशुषां तेषां नो वेद आ भर॥ ९॥ [२]
एते। ते। इन्द्र। जन्तवः। विश्वम्। पुष्यन्ति। वार्यम्।
अन्तः। हि। ख्यः। जनानाम्। अर्यः। वेदः। अदाशुषाम्। तेषाम्। नः। वेदः। आ। भर॥ ९॥

[८२] [६ गोतमो राहूगणः। इन्द्र। पंक्तिः। १-५ पंक्तिः; ६ जगती]

उपो षु शृणुही गिरो मघवन्मातथाइव।
यदा नः सूनृतावतः कर आदर्थयास इद्योजा न्विन्द्र ते हरी॥ १॥
उपो इति। सु। शृणुहि। गिरः। मघ॰वन्। मा। अतथाःऽइव।
यदा। नः। सूनृता॰वतः। करः। आत्। अर्थयासे। इत्। योज। नु। इन्द्र। ते। हरी इति॥ १॥
अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत।
अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजा न्विन्द्र ते हरी॥ २॥
अक्षन्। अमीमदन्त। हि। अव। प्रियाः। अधूषत।
अस्तोषत। स्व॰भानवः। विप्राः। नविष्ठया। मती। योज। नु। इन्द्र। ते। हरी इति॥ २॥

सुसंदृशं त्वा वयं मघवन्वन्दिषीमहि।

प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो याहि वशाँ अनु योजा न्विन्द्र ते हरी॥ ३॥

सुऽसंदृशम्। त्वा। वयम्। मघऽवन्। वन्दिषीमहि।

प्र। नूनम्। पूर्णऽवन्धुरः। स्तुतः। याहि। वशान्। अनु। योज। नु। इन्द्र। ते। हरी इति॥ ३॥

स घा तं वृषणं रथमधि तिष्ठाति गोविदम्।

यः पात्रं हारियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा न्विन्द्र ते हरी॥ ४॥

सः। घ। तम्। वृषणम्। रथम्। अधि। तिष्ठति। गोऽविदम्।

यः। पात्रम्। हारिऽयोजनम्। पूर्णम्। इन्द्र। चिकेतति। योज। नु। इन्द्र। ते। हरी इति॥ ४॥

युक्तस्ते अस्तु दक्षिण उत सव्यः शतक्रतो।

तेन जायामुप प्रियां मन्दानो याह्यन्धसो योजा न्विन्द्र ते हरी॥ ५॥

युक्तः। ते। अस्तु। दक्षिणः। उत। सव्यः। शतक्रतो इति शतऽक्रतो।

तेन। जायाम्। उप। प्रियाम्। मन्दानः। याहि। अन्धसः। योज। नु। इन्द्र। ते। हरी इति॥ ५॥

युनज्मि ते ब्रह्मणा केशिना हरी उप प्र याहि दधिषे गभस्त्योः।

उत्त्वा सुतासो रभसा अमन्दिषुः पूषण्वान्वज्रिन्त्समु पत्न्यामदः॥ ६॥ [३]

युनज्मि। ते। ब्रह्मणा। केशिना। हरी इति। उप। प्र। याहि। दधिषे। गभस्त्योः।

उत्। त्वा। सुतासः। रभसाः। अमन्दिषुः। पूषण्ऽवान्। वज्रिन्। सम्। ऊँ इति। पत्न्या। अमदः॥ ६॥

[८३] [६ गोतमो राहूगणः। इन्द्रः। जगती।]

अश्वावति प्रथमो गोषु गच्छति सुप्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तवोतिभिः।

तामित्पृणक्षि वसुना भवीयसा सिन्धुमापो यथाभितो विचेतसः॥ १॥

अश्वऽवति। प्रथमः। गोषु। गच्छति। सुप्रऽअवीः। इन्द्र। मर्त्यः। तव। ऊतिऽभिः।

तम्। इत्। पृणक्षि। वसुना। भवीयसा। सिन्धुम्। आपः। यथा। अभितः। विऽचेतसः॥ १॥

आपो न देवीरुप यन्ति होत्रियमवः पश्यन्ति विततं यथा रजः।

प्राचैर्देवासः प्र णयन्ति देवयुं ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते वराइव॥ २॥

आपः। न। देवीः। उप। यन्ति। होत्रियम्। अवः। पश्यन्ति। विऽततम्। यथा। रजः।

प्राचैः। देवासः। प्र। नयन्ति। देवऽयुम्। ब्रह्मप्रियम्। जोषयन्ते। वराःऽइव॥ २॥

अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं१ वचो यतस्त्रुचा मिथुना या सपर्यतः।
असंयत्तो व्रते ते क्षेति पुष्यति भद्रा शक्तिर्यजमानाय सुन्वते॥ ३॥

अधि। द्वयोः। अदधाः। उक्थ्यम्। वचः। यतऽस्रुचा। मिथुना। या। सपर्यतः।
असम्ऽयत्तः। व्रते। ते। क्षेति। पुष्यति। भद्रा। शक्तिः। यजमानाय। सुन्वते॥ ३॥

आदङ्गिराः प्रथमं दधिरे वय इद्धाग्नयः शम्या ये सुकृत्या।
सर्वं पणेः समविन्दन्त भोजनमश्वावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः॥ ४॥

आत्। अङ्गिराः। प्रथमम्। दधिरे। वयः। इद्धऽअग्नयः। शम्या। ये। सुऽकृत्यया।
सर्वम्। पणेः। सम्। अविन्दन्त। भोजनम्। अश्वऽवन्तम्। आ। गोऽमन्तम्। आ। पशुम्। नरः॥ ४॥

यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ततः सूर्यो व्रतपा वेन आजनि।
आ गा आजदुशना काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे॥ ५॥

यज्ञैः। अथर्वा। प्रथमः। पथः। तते। ततः। सूर्यः। व्रतऽपा। वेनः। आ। अजनि।
आ। गाः। आजत्। उशना। काव्यः। सचा। यमस्य। जातम्। अमृतम्। यजामहे॥ ५॥

बर्हिर्वा यत्स्वपत्याय वृज्यतेऽर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि।
ग्रावा यत्र वदति कारुरुक्थ्य१स्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषु रण्यति॥ ६॥ [४]

बर्हिः। वा। यत्। सुऽअपत्याय। वृज्यते। अर्कः। वा। श्लोकम्। आऽघोषते। दिवि।
ग्रावा। यत्र। वदति। कारुः। उक्थ्यः। तस्य। इत्। इन्द्रः। अभिऽपित्वेषु। रण्यति॥ ६॥

[८४] [२० गोतमो राहूगणः। इन्द्रः। १-६ अनुष्टुभः; ७-९ उष्णिहः; १०-१२ पंक्त्यः, १३-१५ गायत्र्यः, १६-१८ त्रिष्टुभः; प्रगाथः=१९ बृहती; २० सतोबृहती।]

असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गहि।
आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियं रजः सूर्यो न रश्मिभिः॥ १॥

असावि। सोमः। इन्द्र। ते। शविष्ठ। धृष्णो इति। आ। गहि।
आ। त्वा। पृणक्तु। इन्द्रियम्। रजः। सूर्यः। न। रश्मिऽभिः॥ १॥

इन्द्रमिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवसम्। ऋषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम्॥ २॥

इन्द्रम्। इत्। हरी इति। वहतः। अप्रतिधृष्टऽशवसम्।
ऋषीणाम्। च। स्तुतीः। उप। यज्ञम्। च। मानुषाणाम्॥ २॥

आ तिष्ठ वृत्रहन्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी। अर्वाचीनं सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना॥ ३॥

आ। तिष्ठ। वृत्र॰हन्। रथम्। युक्ता। ते। ब्रह्मणा। हरी इति।

अर्वाचीनम्। सु। ते। मनः। ग्रावा। कृणोतु। वग्नुना॥ ३॥

इममिन्द्र सुतं पिब ज्येष्ठममर्त्यं मदम्। शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरन्धारा ऋतस्य सादने॥ ४॥

इमम्। इन्द्र। सुतम्। पिब। ज्येष्ठम्। अमर्त्यम्। मदम्।

शुक्रस्य। त्वा। अभि। अक्षरन्। धाराः। ऋतस्य। सदने॥ ४॥

इन्द्राय नूनमर्चतोक्थानि च ब्रवीतन। सुता अमत्सुरिन्दवो ज्येष्ठं नमस्यता सहः॥ ५॥ [५]

इन्द्राय। नूनम्। अर्चत। उक्थानि। च। ब्रवीतन।

सुताः। अमत्सुः। इन्दवः। ज्येष्ठम्। नमस्यत। सहः॥ ५॥

नकिष्ट्वद्रथीतरो हरी यदिन्द्र यच्छसे। नकिष्ट्वानु मज्मना नकिः स्वश्व आनशे॥ ६॥

नकिः। त्वत्। रथि॰तरः। हरी इति। यत्। इन्द्र। यच्छसे।

नकिः। त्वा। अनु। मज्मना। नकिः। सु॰अश्वः। आनशे॥ ६॥

य एक इद्विदयते वसु मर्ताय दाशुषे। ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अङ्ग॥ ७॥

यः। एकः। इत्। वि॰दयते। वसु। मर्ताय। दाशुषे। ईशानः। अप्रति॰स्कुतः। इन्द्रः। अङ्ग॥ ७॥

कदा मर्तमराधसं पदा क्षुम्पमिव स्फुरत्। कदा नः शुश्रवद्गिर इन्द्रो अङ्ग॥ ८॥

कदा। मर्तम्। अराधसम्। पदा। क्षुम्पम्ऽइव। स्फुरत्।

कदा। नः। शुश्रवत्। गिरः। इन्द्रः। अङ्ग॥ ८॥

यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावाँ आविवासति। उग्रं तत्पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग॥ ९॥

यः। चित्। हि। त्वा। बहु॰भ्यः। आ। सुत॰वान्। आ॰विवासति।

उग्रम्। तत्। पत्यते। शवः। इन्द्रः। अङ्ग॥ ९॥

स्वादोरित्था विषूवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः।

या इन्द्रेण सयावरीर्वृष्णा मदन्ति शोभसे वस्वीरनु स्वराज्यम्॥ १०॥ [६]

स्वादोः। इत्था। विषु॰वतः। मध्वः। पिबन्ति। गौर्यः।

याः। इन्द्रेण। स॰यावरीः। वृष्णा। मदन्ति। शोभसे। वस्वीः। अनु। स्व॰राज्यम्॥ १०॥

ता अस्य पृशनायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः।

प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सायकं वस्वीरनु स्वराज्यम्॥ ११॥

ताः। अस्य। पृशनाऽयुवः। सोमम्। श्रीणन्ति। पृश्नयः।

प्रियाः। इन्द्रस्य। धेनवः। वज्रम्। हिन्वन्ति। सायकम्। वस्वीः। अनु। स्वऽराज्यम्॥ ११॥

ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः।

व्रतान्यस्य सश्चिरे पुरूणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम्॥ १२॥

ताः। अस्य। नमसा। सहः। सपर्यन्ति। प्रऽचेतसः।

व्रतानि। अस्य। सश्चिरे। पुरूणि। पूर्वऽचित्तये। वस्वीः। अनु। स्वऽराज्यम्॥ १२॥

इन्द्रो दधीचो अस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः। जघान नवतीर्नव॥ १३॥

इन्द्रः। दधीचः। अस्थऽभिः। वृत्राणि। अप्रतिऽस्कुतः। जघान। नवतीः। नव॥ १३॥

इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम्। तद्विदच्छर्यणावति॥ १४॥

इच्छन्। अश्वस्य। यत्। शिरः। पर्वतेषु। अपऽश्रितम्। तत्। विदत्। शर्यणाऽवति॥ १४॥

अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम्। इत्था चन्द्रमसो गृहे॥ १५॥ [७]

अत्र। अह। गोः। अमन्वत। नाम। त्वष्टुः। अपीच्यम्। इत्था। चन्द्रमसः। गृहे॥ १५॥

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृणायून्।

आसन्निषून्हृत्स्वसो मयोभून् य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात्॥ १६॥

कः। अद्य। युङ्क्ते। धुरि। गाः। ऋतस्य। शिमीऽवतः। भामिनः। दुःऽहृणायून्।

आसन्ऽइषून्। हृत्सुऽअसः। मयःऽभून्। यः। एषाम्। भृत्याम्। ऋणधत्। सः। जीवात्॥ १६॥

क ईषते तुज्यते को बिभाय को मंसते सन्तमिन्द्रं को अन्ति।

कस्तोकाय क इभायोत रायेऽधि ब्रवत्तन्वे३ को जनाय॥ १७॥

कः। ईषते। तुज्यते। कः। बिभाय। कः। मंसते। सन्तम्। इन्द्रम्। कः। अन्ति।

कः। तोकाय। कः। इभाय। उत। राये। अधि। ब्रवत्। तन्वे। कः। जनाय॥ १७॥

को अग्निमीट्टे हविषा घृतेन स्रुचा यजाता ऋतुभिर्ध्रुवेभिः।

कस्मै देवा आ वहानाशु होम को मंसते वीतिहोत्रः सुदेवः॥ १८॥

कः। अग्निम्। ईट्टे। हविषा। घृतेन। स्रुचा। यजातै। ऋतुऽभिः। ध्रुवेभिः।

कस्मै। देवाः। आ। वहान्। आशु। होम। कः। मंसते। वीतिऽहोत्रः। सुऽदेवः॥ १८॥

त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम्।
न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः॥ १९॥
त्वम्। अङ्ग। प्र। शंसिषः। देवः। शविष्ठ। मर्त्यम्।
न। त्वत्। अन्यः। मघ॰वन्। अस्ति। मर्डिता। इन्द्र। ब्रवीमि। ते। वचः॥ १९॥
मा ते राधांसि मा त ऊतयो वसोऽस्मान्कदा चना दभन्।
विश्वा च न उपमिमीहि मानुष वसूनि चर्षणिभ्य आ॥ २०॥ [८] {१३}
मा। ते। राधांसि। मा। ते। ऊतयः। वसो इति। अस्मान्। कदा। चन। दभन्।
विश्वा। च। नः। उप॰मिमीहि। मानुष। वसूनि। चर्षणि॰भ्यः। आ॥ २०॥

[८५] [१२ गोतमो राहूगणः। मरुतः। जगती; ५, १२ त्रिष्टुभौ]

प्र ये शुम्भन्ते जनयो न सप्तयो यामन्रुद्रस्य सूनवः सुदंससः।
रोदसी हि मरुतश्चक्रिरे वृधे मदन्ति वीरा विदथेषु घृष्वयः॥ १॥
प्र। ये। शुम्भन्ते। जनयः। न। सप्तयः। यामन्। रुद्रस्य। सूनवः। सु॰दंससः।
रोदसी इति। हि। मरुतः। चक्रिरे। वृधे। मदन्ति। वीराः। विदथेषु। घृष्वयः॥ १॥
त उक्षितासो महिमानमाशत दिवि रुद्रासो अधि चक्रिरे सदः।
अर्चन्तो अर्कं जनयन्त इन्द्रियमधि श्रियो दधिरे पृश्निमातरः॥ २॥
ते। उक्षितासः। महिमानम्। आशत। दिवि। रुद्रासः। अधि। चक्रिरे। सदः।
अर्चन्तः। अर्कम्। जनयन्तः। इन्द्रियम्। अधि। श्रियः। दधिरे। पृश्नि॰मातरः॥ २॥
गोमातरो यच्छुभयन्ते अञ्जिभिस्तनूषु शुभ्रा दधिरे विरुक्मतः।
बाधन्ते विश्वमभिमातिनमप वर्त्मान्येषामनु रीयते घृतम्॥ ३॥
गो॰मातरः। यत्। शुभयन्ते। अञ्जि॰भिः। तनूषु। शुभ्राः। दधिरे। विरुक्मतः।
बाधन्ते। विश्वम्। अभि॰मातिनम्। अप। वर्त्मानि। एषाम्। अनु। रीयते। घृतम्॥ ३॥
वि ये भ्राजन्ते सुमखास ऋष्टिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता चिदोजसा।
मनोजुवो यन्मरुतो रथेष्वा वृषव्रातासः पृषतीरयुग्ध्वम्॥ ४॥
वि। ये। भ्राजन्ते। सु॰मखासः। ऋष्टि॰भिः। प्र॰च्यवयन्तः। अच्युता। चित्। ओजसा।
मनः॰जुवः। यत्। मरुतः। रथेषु। आ। वृष॰व्रातासः। पृषतीः। अयुग्ध्वम्॥ ४॥

प्र यद्रथेषु पृषतीरयुग्ध्वं वाजे अद्रिं मरुतो रंहयन्तः।
उतारुषस्य वि ष्यन्ति धाराश्चर्मेवोदभिर्व्युन्दन्ति भूम॥ ५॥
प्र। यत्। रथेषु। पृषतीः। अयुग्ध्वम्। वाजे। अद्रिम्। मरुतः। रंहयन्तः।
उत। अरुषस्य। वि। स्यन्ति। धाराः। चर्मऽइव। उद॰भिः। वि। उन्दन्ति। भूम॥ ५॥
आ वो वहन्तु सप्तयो रघुष्यदो रघुपत्वानः प्र जिगात बाहुभिः।
सीदता बर्हिरुरु वः सदस्कृतं मादयध्वं मरुतो मध्वो अन्धसः॥ ६॥ [९]
आ। वः। वहन्तु। सप्तयः। रघु॰स्यदः। रघु॰पत्वानः। प्र। जिगात। बाहु॰भिः।
सीदत। आ। बर्हिः। उरु। वः। सदः। कृतम्। मादयध्वम्। मरुतः। मध्वः। अन्धसः॥ ६॥
तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वना नाकं तस्थुरुरु चक्रिरे सदः।
विष्णुर्यद्धावद्वृषणं मदच्युतं वयो न सीदन्नधि बर्हिषि प्रिये॥ ७॥
ते। अवर्धन्त। स्व॰तवसः। महि॰त्वना। आ। नाकम्। तस्थुः। उरु। चक्रिरे। सदः।
विष्णुः। यत्। ह। आवत्। वृषणम्। मद॰च्युतम्। वयः। न। सीदन्। अधि। बर्हिषि। प्रिये॥ ७॥
शूराइवेद्युयुधयो न जग्मयः श्रवस्यवो न पृतनासु येतिरे।
भयन्ते विश्वा भुवना मरुद्भ्यो राजानइव त्वेषसंदृशो नरः॥ ८॥
शूराःऽइव। इत्। युयुधयः। न। जग्मयः। श्रवस्यवः। न। पृतनासु। येतिरे।
भयन्ते। विश्वा। भुवना। मरुत्॰भ्यः। राजानःऽइव। त्वेष॰संदृशः। नरः॥ ८॥
त्वष्टा यद्वज्रं सुकृतं हिरण्ययं सहस्रभृष्टिं स्वपा अवर्तयत्।
धत्त इन्द्रो नर्यपांसि कर्तवेऽहन्वृत्रं निरपामौब्जदर्णवम्॥ ९॥
त्वष्टा। यत्। वज्रम्। सु॰कृतम्। हिरण्ययम्। सहस्र॰भृष्टिम्। सु॰अपाः। अवर्तयत्।
धत्ते। इन्द्रः। नरि। अपांसि। कर्तवे। अहन्। वृत्रम्। निः। अपाम्। औब्जत्। अर्णवम्॥ ९॥
ऊर्ध्वं नुनुद्रेऽवतं त ओजसा दादृहाणं चिद्बिभिदुर्वि पर्वतम्।
धमन्तो वाणं मरुतः सुदानवो मदे सोमस्य रण्यानि चक्रिरे॥ १०॥
ऊर्ध्वम्। नुनुद्रे। अवतम्। ते। ओजसा। दादृहाणम्। चित्। बिभिदुः। वि। पर्वतम्।
धमन्तः। वाणम्। मरुतः। सु॰दानवः। मदे। सोमस्य। रण्यानि। चक्रिरे॥ १०॥

जिह्मं नुनुद्रेऽवतं तया दिशासिञ्चन्नुत्सं गोतमाय तृष्णजे।

आ गच्छन्तीमवसा चित्रभानवः कामं विप्रस्य तर्पयन्त धामभिः॥ ११॥

जिह्मम्। नुनुद्रे। अवतम्। तया। दिशा। असिञ्चन्। उत्सम्। गोतमाय। तृष्ण॰जे।

आ। गच्छन्ति। ईम्। अवसा। चित्र॰भानवः। कामम्। विप्रस्य। तर्पयन्त। धाम॰भिः॥ ११॥

या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि।

अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम्॥ १२॥ [१०]

या। वः। शर्म। शशमानाय। सन्ति। त्रि॰धातूनि। दाशुषे। यच्छत। अधि।

अस्मभ्यम्। तानि। मरुतः। वि। यन्त। रयिम्। नः। धत्त। वृषणः। सु॰वीरम्॥ १२॥

[८६] [१० गोतमो राहूगणः। मरुतः। गायत्री।]

मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुगोपातमो जनः॥ १॥

मरुतः। यस्य। हि। क्षये। पाथ। दिवः। वि॰महसः। सः। सु॰गोपातमः। जनः॥ १॥

यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम्॥ २॥

यज्ञैः। वा। यज्ञ॰वाहसः। विप्रस्य। वा। मतीनाम्। मरुतः। शृणुत। हवम्॥ २॥

उत वा यस्य वाजिनोऽनु विप्रमतक्षत। स गन्ता गोमति व्रजे॥ ३॥

उत। वा। यस्य। वाजिनः। अनु। विप्रम्। अतक्षत। सः। गन्ता। गो॰मति। व्रजे॥ ३॥

अस्य वीरस्य बर्हिषि सुतः सोमो दिविष्टिषु। उक्थं मदश्च शस्यते॥ ४॥

अस्य। वीरस्य। बर्हिषि। सुतः। सोमः। दिविष्टिषु। उक्थम्। मदः। च। शस्यते॥ ४॥

अस्य श्रोषन्त्वा भुवो विश्वा यश्चर्षणीरभि। सूरं चित्सस्रुषीरिषः॥ ५॥ [११]

अस्य। श्रोषन्तु। आ। भुवः। विश्वाः। यः। चर्षणीः। अभि। सूरम्। चित्। सस्रुषीः। इषः॥ ५॥

पूर्वीभिर्हि ददाशिम शरद्भिर्मरुतो वयम्। अवोभिश्चर्षणीनाम्॥ ६॥

पूर्वीभिः। हि। ददाशिम। शरत्॰भिः। मरुतः। वयम्। अवः॰भिः। चर्षणीनाम्॥ ६॥

सुभगः स प्रयज्यवो मरुतो अस्तु मर्त्यः। यस्य प्रयांसि पर्षथ॥ ७॥

सु॰भगः। सः। प्र॰यज्यवः। मरुतः। अस्तु। मर्त्यः। यस्य। प्रयांसि। पर्षथ॥ ७॥

शशमानस्य वा नरः स्वेदस्य सत्यशवसः। विदा कामस्य वेनतः॥ ८॥

शशमानस्य। वा। नरः। स्वेदस्य। सत्य॰शवसः। विद। कामस्य। वेनतः॥ ८॥

यूयं तत्सत्यशवस आविष्कर्त महित्वना। विध्यता विद्युता रक्षः॥ ९॥

यूयम्। तत्। सत्य°शवसः। आविः। कर्त। महि°त्वना। विध्यत। वि°द्युता। रक्षः॥ ९॥

गूहता गुह्यं तमो वि यात विश्वमत्रिणम्। ज्योतिष्कर्ता यदुश्मसि॥ १०॥ [१२]

गूहत। गुह्यम्। तमः। वि। यात। विश्वम्। अत्रिणम्। ज्योतिः। कर्त। यत्। उश्मसि॥ १०॥

[८७] [६ गोतमो राहूगणः। मरुतः। जगती।]

प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरप्शिनोऽनानता अविथुरा ऋजीषिणः।
जुष्टतमासो नृतमासो अञ्जिभिर्व्यानज्रे के चिदुस्राइव स्तृभिः॥ १॥

प्र°त्वक्षसः। प्र°तवसः। वि°रप्शिनः। अनानताः। अविथुराः। ऋजीषिणः।
जुष्ट°तमासः। नृ°तमासः। अञ्जि°भिः। वि। आनज्रे। के। चित्। उस्राःऽइव। स्तृ°भिः॥ १॥

उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वयइव मरुतः केन चित्पथा।
श्चोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते॥ २॥

उप°ह्वरेषु। यत्। अचिध्वम्। ययिम्। वयःऽइव। मरुतः। केन। चित्। पथा।
श्चोतन्ति। कोशाः। उप। वः। रथेषु। आ। घृतम्। उक्षत। मधु°वर्णम्। अर्चते॥ २॥

प्रैषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे।
ते क्रीळयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः॥ ३॥

प्र। एषाम्। अज्मेषु। विथुराऽइव। रेजते। भूमिः। यामेषु। यत्। ह। युञ्जते। शुभे।
ते। क्रीळयः। धुनयः। भ्राजत्°ऋष्टयः। स्वयम्। महि°त्वम्। पनयन्त। धूतयः॥ ३॥

स हि स्वसृत्पृषदश्वो युवा गणो३ऽया ईशानस्तविषीभिरावृतः।
असि सत्य ऋणयावानेद्योऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गणः॥ ४॥

सः। हि। स्व°सृत्। पृषत्°अश्वः। युवा। गणः। अया। ईशानः। तविषीभिः। आ°वृतः।
असि। सत्यः। ऋण°यावा। अनेद्यः। अस्याः। धियः। प्र°अविता। अथ। वृषा। गणः॥ ४॥

पितुः प्रत्नस्य जन्मना वदामसि सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा।
यदीमिन्द्रं शम्यृक्वाण आशतादिन्नामानि यज्ञियानि दधिरे॥ ५॥

पितुः। प्रत्नस्य। जन्मना। वदामसि। सोमस्य। जिह्वा। प्र। जिगाति। चक्षसा।
यत्। ईम्। इन्द्रम्। शमि। ऋक्वाणः। आशत। आत्। इत्। नामानि। यज्ञियानि। दधिरे॥ ५॥

श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः।
ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः॥ ६॥ [१३]
श्रियसे। कम्। भानुऽभिः। सम्। मिमिक्षिरे। ते। रश्मिऽभिः। ते। ऋक्वऽभिः। सुऽखादयः।
ते। वाशीऽमन्त। इष्मिणः। अभीरवः। विद्रे। प्रियस्य। मारुतस्य। धाम्नः॥ ६॥

[८८] [६ गोतमो राहूगणः। मरुतः। त्रिष्टुप्; १, ६ प्रस्तारपंक्ती; ५ विराड्रूपा।]

आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्कै रथेभिर्यात ऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैः।
आ वर्षिष्ठया न इषा वयो न पप्तता सुमायाः॥ १॥
आ। विद्युन्मत्ऽभिः। मरुतः। सुऽअर्कैः। रथेभिः। यात। ऋष्टिमत्ऽभिः। अश्वऽपर्णैः।
आ। वर्षिष्ठया। नः। इषा। वयः। न। पप्तत। सुऽमायाः॥ १॥
तेऽरुणेभिर्वरमा पिशङ्गैः शुभे कं यान्ति रथतूर्भिरश्वैः।
रुक्मो न चित्रः स्वधितीवान्पव्या रथस्य जङ्घनन्त भूम॥ २॥
ते। अरुणेभिः। वरम्। आ। पिशङ्गैः। शुभे। कम्। यान्ति। रथतूःऽभिः। अश्वैः।
रुक्मः। न। चित्रः। स्वधितिऽवान्। पव्या। रथस्य। जङ्घनन्त। भूम॥ २॥
श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीर्मेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा।
युष्मभ्यं कं मरुतः सुजातास्तुविद्युम्नासो धनयन्ते अद्रिम्॥ ३॥
श्रिये। कम्। वः। अधि। तनूषु। वाशीः। मेधा। वना। न। कृणवन्ते। ऊर्ध्वा।
युष्मभ्यम्। कम्। मरुतः। सुऽजाताः। तुविऽद्युम्नासः। धनयन्ते। अद्रिम्॥ ३॥
अहानि गृध्राः पर्या व आगुरिमां धियं वार्कार्यां च देवीम्।
ब्रह्म कृण्वन्तो गोतमासो अर्कैरूर्ध्वं नुनुद्र उत्सधिं पिबध्यै॥ ४॥
अहानि। गृध्राः। परि। आ। वः। आ। अगुः। इमाम्। धियम्। वार्कार्याम्। च। देवीम्।
ब्रह्म। कृण्वन्तः। गोतमासः। अर्कैः। ऊर्ध्वम्। नुनुद्रे। उत्सऽधिम्। पिबध्यै॥ ४॥
एतत्त्यन्न योजनमचेति सस्वर्ह यन्मरुतो गोतमो वः।
पश्यन्हिरण्यचक्रानयोदंष्ट्रान्विधावतो वराहून्॥ ५॥
एतत्। त्यत्। न। योजनम्। अचेति। सस्वः। ह। यत्। मरुतः। गोतमः। वः।
पश्यन्। हिरण्यऽचक्रान्। अयःऽदंष्ट्रान्। विऽधावतः। वराहून्॥ ५॥

एषा स्या वो मरुतोऽनुभर्त्री प्रति ष्टोभति वाघतो न वाणी।

अस्तोभयद्वृथासामनु स्वधां गभस्त्योः॥ ६॥ [१४]

एषा। स्या। वः। मरुतः। अनुऽभर्त्री। प्रति। स्तोभति। वाघतः। न। वाणी।

अस्तोभयत्। वृथा। आसाम्। अनु। स्वधाम्। गभस्त्योः॥ ६॥

[८९] [१० गोतमो राहूगणः। विश्वेदेवाः [१-२, ८-९ देवाः, १० अदितिः]।
१-४, ७ जगत्यः; ६ विराट्स्थाना; ८-१० त्रिष्टुभः।]

आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्धासो अपरीतास उद्भिदः।

देवा नो यथा सदमिद्वृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवेदिवे॥ १॥

आ। नः। भद्राः। क्रतवः। यन्तु। विश्वतः। अदब्धासः। अपरिऽइतासः। उत्ऽभिदः।

देवाः। नः। यथा। सदम्। इत्। वृधे। असन्। अप्रऽआयुवः। रक्षितारः। दिवेऽदिवे॥ १॥

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानां रातिरभि नो नि वर्तताम्।

देवानां सख्यमुप सेदिमा वयं देवा न आयुः प्र तिरन्तु जीवसे॥ २॥

देवानाम्। भद्रा। सुऽमतिः। ऋजुऽयताम्। देवानाम्। रातिः। अभि। नः। नि। वर्तताम्।

देवानाम्। सख्यम्। उप। सेदिम। वयम्। देवाः। नः। आयुः। प्र। तिरन्तु। जीवसे॥ २॥

तान्पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदितिं दक्षमस्रिधम्।

अर्यमणं वरुणं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत्॥ ३॥

तान्। पूर्वया। निऽविदा। हूमहे। वयम्। भगम्। मित्रम्। अदितिम्। दक्षम्। अस्रिधम्।

अर्यमणम्। वरुणम्। सोमम्। अश्विना। सरस्वती। नः। सुऽभगा। मयः। करत्॥ ३॥

तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः।

तद् ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम्॥ ४॥

तत्। नः। वातः। मयःऽभु। वातु। भेषजम्। तत्। माता। पृथिवी। तत्। पिता। द्यौः।

तत्। ग्रावाणः। सोमऽसुतः। मयःऽभुवः। तत्। अश्विना। शृणुतम्। धिष्ण्या। युवम्॥ ४॥

तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियंजिन्वमवसे हूमहे वयम्।

पूषा नो यथा वेदसामसद् वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये॥ ५॥ [१५]

तम्। ईशानम्। जगतः। तस्थुषः। पतिम्। धियम्ऽजिन्वम्। अवसे। हूमहे। वयम्।
पूषा। नः। यथा। वेदसाम्। असत्। वृधे। रक्षिता। पायुः। अदब्धः। स्वस्तये॥ ५॥

स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः।
स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु॥ ६॥

स्वस्ति। नः। इन्द्रः। वृद्धऽश्रवाः। स्वस्ति। नः। पूषा। विश्वऽवेदाः।
स्वस्ति। नः। तार्क्ष्यः। अरिष्टऽनेमिः। स्वस्ति। नः। बृहस्पतिः। दधातु॥ ६॥

पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु जग्मयः।
अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा अवसा गमन्निह॥ ७॥

पृषत्ऽअश्वाः। मरुतः। पृश्निऽमातरः। शुभम्ऽयावानः। विदथेषु। जग्मयः।
अग्निऽजिह्वाः। मनवः। सूरऽचक्षसः। विश्वे। नः। देवाः। अवसा। आ। गमन्। इह॥ ७॥

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः।
स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेम देवहितं यदायुः॥ ८॥

भद्रम्। कर्णेभिः। शृणुयाम। देवाः। भद्रम्। पश्येम। अक्षऽभिः। यजत्राः।
स्थिरैः। अङ्गैः। तुष्टुऽवांसः। तनूभिः। वि। अशेम। देवऽहितम्। यत्। आयुः॥ ८॥

शतमिन्नु शरदो अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम्।
पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः॥ ९॥

शतम्। इत्। नु। शरदः। अन्ति। देवाः। यत्र। नः। चक्र। जरसम्। तनूनाम्।
पुत्रासः। यत्र। पितरः भवन्ति। मा। नः। मध्या। रिरिषत। आयुः। गन्तोः॥ ९॥

अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः।
विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम्॥ १०॥ [१६]

अदितिः। द्यौः। अदितिः। अन्तरिक्षम्। अदितिः। माता। सः। पिता। सः। पुत्रः।
विश्वे। देवाः। अदितिः। पञ्च। जनाः। अदितिः। जातम्। अदितिः। जनिऽत्वम्॥ १०॥

[९०] [९ गोतमो राहूगणः। विश्वेदेवाः। १-८ गायत्र्य; ९ अनुष्टुप्।]

ऋजुनीती नो वरुणो मित्रो नयतु विद्वान्। अर्यमा देवैः सजोषाः॥ १॥

ऋजुऽनीती। नः। वरुणः। मित्रः। नयतु। विद्वान्। अर्यमा। देवैः। सऽजोषाः॥ १॥

ते हि वस्वो वसवानास्ते अप्रमूरा महोभिः। व्रता रक्षन्ते विश्वाहा॥ २॥

ते। हि। वस्वः। वसवानाः। ते। अप्रऽमूराः। महःऽभिः। व्रता। रक्षन्ते। विश्वाहा॥ २॥

ते अस्मभ्यं शर्म यंसन्नमृता मर्त्येभ्यः। बाधमाना अप द्विषः॥ ३॥

ते। अस्मभ्यम्। शर्म। यंसन्। अमृताः। मर्त्येभ्यः। बाधमानाः। अप। द्विषः॥ ३॥

वि नः पथः सुविताय चियन्त्विन्द्रो मरुतः। पूषा भगो वन्द्यासः॥ ४॥

वि। नः। पथः। सुविताय। चियन्तु। इन्द्रः। मरुतः। पूषा। भगः। वन्द्यासः॥ ४॥

उत नो धियो गोअग्राः पूषन्विष्णवेवयावः। कर्ता नः स्वस्तिमतः॥ ५॥ [१७]

उत। नः। धियः। गोऽअग्राः। पूषन्। विष्णो इति। एवऽयावः। कर्त। नः। स्वस्तिऽमतः॥ ५॥

मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः॥ ६॥

मधु। वाताः। ऋतऽयते। मधु। क्षरन्ति। सिन्धवः। माध्वीः। नः। सन्तु। ओषधीः॥ ६॥

मधु नक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवं रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता॥ ७॥

मधु। नक्तम्। उत। उषसः। मधुऽमत्। पार्थिवम्। रजः। मधु। द्यौः। अस्तु। नः। पिता॥ ७॥

मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ अस्तु सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः॥ ८॥

मधुऽमान्। नः। वनस्पतिः। मधुऽमान्। अस्तु। सूर्यः। माध्वीः। गावः। भवन्तु। नः॥ ८॥

शं नो मित्रः शं वरुणः शं नो भवत्वर्यमा। शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो विष्णुरुरुक्रमः॥ ९॥

शम्। नः। मित्रः। शम्। वरुणः। शम्। नः। भवतु। अर्यमा। [१८]

शम्। नः। इन्द्रः। बृहस्पतिः। शम्। नः। विष्णुः। उरुऽक्रमः॥ ९॥

[९१] [२३ गोतमो राहूगणः। सोमः। त्रिष्टुभः; ५-१६ गायत्र्यः; १७ उष्णिक्।]

त्वं सोम प्र चिकितो मनीषा त्वं रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम्।

तव प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः॥ १॥

त्वम्। सोम। प्र। चिकितः। मनीषा। त्वम्। रजिष्ठम्। अनु। नेषि। पन्थाम्।

तव। प्रऽनीती। पितरः। नः। इन्दो इति। देवेषु। रत्नम्। अभजन्त। धीराः॥ १॥

त्वं सोम क्रतुभिः सुक्रतुर्भूस्त्वं दक्षैः सुदक्षो विश्ववेदाः।

त्वं वृषा वृषत्वेभिर्महित्वा द्युम्नेभिर्द्युम्न्यभवो नृचक्षाः॥ २॥

त्वम्। सोम। क्रतुऽभिः। सुऽक्रतुः। भूः। त्वम्। दक्षैः। सुऽदक्षः। विश्वऽवेदाः।
त्वम्। वृषा। वृषऽत्वेभिः। महिऽत्वा। द्युम्नेभिः। द्युम्नी। अभवः। नृऽचक्षाः॥ २॥

राज्ञो नु ते वरुणस्य व्रतानि बृहद्गभीरं तव सोम धाम।
शुचिष्ट्वमसि प्रियो न मित्रो दक्षाय्यो अर्यमेवासि सोम॥ ३॥

राज्ञः। नु। ते। वरुणस्य। व्रतानि। बृहत्। गभीरम्। तव। सोम। धाम।
शुचिः। त्वम्। असि। प्रियः। न। मित्रः। दक्षाय्यः। अर्यमाऽइव। असि। सोम॥ ३॥

या ते धामानि दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु।
तेभिर्नो विश्वैः सुमना अहेळन्राजन्त्सोम प्रति हव्या गृभाय॥ ४॥

या। ते। धामानि। दिवि। या। पृथिव्याम्। या। पर्वतेषु। ओषधीषु। अप्ऽसु।
तेभिः। नः। विश्वैः। सुऽमनाः। अहेळन्। राजन्। सोम। प्रति। हव्या। गृभाय॥ ४॥

त्वं सोमासि सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा। त्वं भद्रो असि क्रतुः॥ ५॥ [१९]

त्वम्। सोम। असि। सत्ऽपतिः। त्वम्। राजा। उत। वृत्रऽहा। त्वम्। भद्रः। असि। क्रतुः॥ ५॥

त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः॥ ६॥

त्वम्। च। सोम। नः। वशः। जीवातुम्। न। मरामहे। प्रियऽस्तोत्रः। वनस्पतिः॥ ६॥

त्वं सोम महे भगं त्वं यून ऋतायते। दक्षं दधासि जीवसे॥ ७॥

त्वम्। सोम। महे। भगम्। त्वम्। यूने। ऋतऽयते। दक्षम्। दधासि। जीवसे॥ ७॥

त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः। न रिष्येत्त्वावतः सखा॥ ८॥

त्वम्। नः। सोम। विश्वतः। रक्ष। राजन्। अघऽयतः। न। रिष्येत्। त्वाऽवतः। सखा॥ ८॥

सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे। ताभिर्नोऽविता भव॥ ९॥

सोम। याः। ते। मयःऽभुवः। ऊतयः। सन्ति। दाशुषे। ताभिः। नः। अविता। भव॥ ९॥

इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि। सोम त्वं नो वृधे भव॥ १०॥ [२०]

इमम्। यज्ञम्। इदम्। वचः। जुजुषाणः। उपऽआगहि। सोम। त्वम्। नः। वृधे। भव॥ १०॥

सोम गीर्भिष्ट्वा वयं वर्धयामो वचोविदः। सुमृळीको न आ विश॥ ११॥

सोम। गीःऽभिः। त्वा। वयम्। वर्धयामः। वचःऽविदः। सुऽमृळीकः। नः। आ। विश॥ ११॥

गयस्फानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः। सुमित्रः सोम नो भव॥ १२॥

गयऽस्फानः। अमीवऽहा। वसुऽवित्। पुष्टिऽवर्धनः। सुऽमित्रः। सोम। नः। भव ॥ १२ ॥

सोम रारन्धि नो हृदि गावो न यवसेष्वा। मर्य इव स्व ओक्ये ॥ १३ ॥

सोम। ररन्धि। नः। हृदि। गावः। न। यवसेषु। आ। मर्यःऽइव। स्वे। ओक्ये ॥ १३ ॥

यः सोम सख्ये तव रारणद्देव मर्त्यः। तं दक्षः सचते कविः ॥ १४ ॥

यः। सोम। सख्ये। तव। ररणत्। देव। मर्त्यः। तम्। दक्षः। सचते। कविः ॥ १४ ॥

उरुष्या णो अभिशस्तेः सोम नि पाह्यंहसः। सखा सुशेव एधि नः ॥ १५ ॥ [२१]

उरुष्य। नः। अभिऽशस्तेः। सोम। नि। पाहि। अंहसः। सखा। सुऽशेवः। एधि। नः ॥ १५ ॥

आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम्। भवा वाजस्य संगथे ॥ १६ ॥

आ। प्यायस्व। सम्। एतु। ते। विश्वतः। सोम। वृष्ण्यम्। भव। वाजस्य। सम्ऽगथे ॥ १६ ॥

आ प्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वेभिरंशुभिः। भवा नः सुश्रवस्तमः सखा वृधे ॥ १७ ॥

आ। प्यायस्व। मदिन्ऽतम। सोम। विश्वेभिः। अंशुऽभिः।

भव। नः। सुश्रवःऽतमः। सखा। वृधे ॥ १७ ॥

सं ते पयांसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्ण्यान्यभिमातिषाहः।

आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व ॥ १८ ॥

सम्। ते। पयांसि। सम्। ऊँ इति। यन्तु। वाजाः। सम्। वृष्ण्यानि। अभिमातिऽसहः।

आऽप्यायमानः। अमृताय। सोम। दिवि। श्रवांसि। उत्ऽतमानि। धिष्व ॥ १८ ॥

या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम्।

गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यान् ॥ १९ ॥

या। ते। धामानि। हविषा। यजन्ति। ता। ते। विश्वा। परिऽभूः। अस्तु। यज्ञम्।

गयऽस्फानः। प्रऽतरणः। सुऽवीरः। अवीरऽहा। प्र। चर। सोम। दुर्यान् ॥ १९ ॥

सोमो धेनुं सोमो अर्वन्तमाशुं सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति।

सादन्यं विदथ्यं सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै ॥ २० ॥ [२२]

सोमः। धेनुम्। सोमः। अर्वन्तम्। आशुम्। सोमः। वीरम्। कर्मण्यम्। ददाति।

सदन्यम्। विदथ्यम्। सभेयम्। पितृऽश्रवणम्। यः। ददाशत्। अस्मै ॥ २० ॥

अषा॑ळ्हं यु॒त्सु पृत॑नासु॒ पप्रिं॑ स्व॒र्षाम॒प्सां वृ॒जन॑स्य गो॒पाम्।
भ॒रे॒षु॒जां सु॑क्षि॒तिं सु॒श्रव॑सं॒ जय॑न्तं॒ त्वामनु॑ मदेम सोम॥ २१॥
अषा॑ळ्हम्। यु॒त्ऽसु। पृत॑नासु। पप्रि॑म्। स्व॒ःऽसाम्। अ॒प्साम्। वृ॒जन॑स्य। गो॒पाम्।
भ॒रे॒षु॒ऽजाम्। सु॒ऽक्षि॒तिम्। सु॒ऽश्रव॑सम्। जय॑न्तम्। त्वाम्। अनु॑। म॒दे॒म॒। सो॒म॒॥ २१॥
त्वमि॒मा ओष॑धीः सोम॒ विश्वा॒स्त्वम॒पो अ॑जनय॒स्त्वं गाः।
त्वमा त॑तन्थो॒र्व१॒॑न्तरि॑क्षं॒ त्वं ज्योति॑षा॒ वि तमो॑ ववर्थ॥ २२॥
त्वम्। इ॒माः। ओष॑धीः। सो॒म॒। विश्वाः॑ त्वम्। अ॒पः। अ॒ज॒न॒यः॒। त्वम्। गाः।
त्वम्। आ। त॒त॒न्थ॒। उ॒रु। अ॒न्तरि॑क्षम्। त्वम्। ज्योति॑षा। वि। तमः॑। व॒व॒र्थ॒॥ २२॥
दे॒वेन॑ नो॒ मन॑सा देव सोम रा॒यो भा॒गं स॑हसावन्न॒भि यु॑ध्य।
मा त्वा त॑न॒दीशि॑षे वी॒र्य॑स्यो॒भये॑भ्यः प्र चि॑कित्सा॒ गवि॑ष्टौ॥ २३॥ [२३]
दे॒वेन॑। न॒ः। मन॑सा। दे॒व॒। सो॒म॒। रा॒यः। भा॒गम्। स॒ह॒सा॒ऽव॒न्। अ॒भि। यु॒ध्य॒।
मा। त्वा॒। आ। त॒न॒त्। ईशि॑षे। वी॒र्य॑स्य। उ॒भये॑भ्यः। प्र। चि॒कि॒त्स॒। गोऽइ॑ष्टौ॥ २३॥

[९२] [१८ गोतमो राहूगणः। उषाः, १६-१८ अश्विनौ।
१-४ जगत्यः; ५-१२ त्रिष्टुभः; १३-१८ उष्णिहः]

ए॒ता उ॒ त्या उ॒षस॑ः के॒तुम॑क्रत॒ पूर्वे॒ अर्धे॒ रज॑सो भा॒नुम॑ञ्जते।
नि॒ष्कृ॒ण्वा॒ना आयु॑धानीव धृ॒ष्णव॒ः प्रति॒ गावोऽरु॑षीर्यन्ति मा॒तर॑ः॥ १॥
ए॒ताः। ऊँ॒ इति॑। त्याः। उ॒षस॑ः। के॒तुम्। अ॒क्र॒त॒। पूर्वे॑। अर्धे॑। रज॑सः। भा॒नुम्। अ॒ञ्ज॒ते॒।
नि॒ःऽकृ॒ण्वा॒नाः। आयु॑धानिऽइव। धृ॒ष्णव॑ः। प्रति॑। गाव॑ः। अरु॑षीः। य॒न्ति॒। मा॒तर॑ः॥ १॥
उद॑पप्तन्नरु॒णा भा॒नवो॒ वृथा॑ स्वा॒युजो॒ अरु॑षी॒र्गा अ॑युक्षत।
अक्र॑न्नु॒षासो॑ व॒युना॑नि पू॒र्वथा॒ रुश॑न्तं भा॒नुमरु॑षीरशिश्रयुः॥ २॥
उत्। अ॒प॒प्त॒न्। अ॒रु॒णाः। भा॒नव॑ः। वृथा॑। सु॒ऽआ॒युज॑ः। अरु॑षीः। गाः। अ॒यु॒क्ष॒त॒।
अक्र॑न्। उ॒षस॑ः। व॒युना॑नि। पू॒र्वऽथा॑। रुश॑न्तम्। भा॒नुम्। अरु॑षीः। अ॒शि॒श्र॒युः॒॥ २॥
अर्च॑न्ति॒ नारी॑र॒पसो॒ न वि॒ष्टिभि॑ः समा॒नेन॒ योज॑ने॒ना प॑रा॒वत॑ः।
इषं॒ वह॑न्तीः सु॒कृते॑ सु॒दान॑वे॒ विश्वेदह॒ यज॑मानाय सु॒न्व॒ते॥ ३॥

अर्चन्ति। नारीः। अपसः। न। विष्टिऽभिः। समानेन। योजनेन। आ। पराऽवतः।
इषम्। वहन्तीः। सुऽकृते। सुऽदानवे। विश्वा। इत्। अह। यजमानाय। सुन्वते॥ ३॥

अधि पेशांसि वपते नृतूरिवापोर्णुते वक्ष उस्रेव बर्जहम्।
ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वती गावो न व्रजं व्यु१षा आवर्तमः॥ ४॥

अधि। पेशांसि। वपते। नृतूःऽइव। अप। ऊर्णुते। वक्षः। उस्राऽइव। बर्जहम्।
ज्योतिः। विश्वस्मै। भुवनाय। कृण्वती। गावः न। व्रजम्। वि। उषाः। आवरित्यावः। तमः॥ ४॥

प्रत्यर्ची रुशदस्या अदर्शि वि तिष्ठते बाधते कृष्णमभ्वम्।
स्वरुं न पेशो विदथेष्वञ्जञ् चित्रं दिवो दुहिता भानुमश्रेत्॥ ५॥ [२४]

प्रति। अर्चिः। रुशत्। अस्याः। अदर्शि। वि। तिष्ठते। बाधते। कृष्णम्। अभ्वम्।
स्वरुम्। न। पेशः। विदथेषु। अञ्जन्। चित्रम्। दिवः। दुहिता। भानुम्। अश्रेत्॥ ५॥

अतारिष्म तमसस्पारमस्योषा उच्छन्ती वयुना कृणोति।
श्रिये छन्दो न स्मयते विभाती सुप्रतीका सौमनसायाजीगः॥ ६॥

अतारिष्म। तमसः। पारम्। अस्य। उषाः। उच्छन्ती। वयुना। कृणोति।
श्रिये। छन्दः। न। स्मयते। विऽभाती। सुऽप्रतीका। सौमनसाय। अजीगरिति॥ ६॥

भास्वती नेत्री सूनृतानां दिवः स्तवे दुहिता गोतमेभिः।
प्रजावतो नृवतो अश्वबुध्यानुषो गोअग्राँ उप मासि वाजान्॥ ७॥

भास्वती। नेत्री। सूनृतानाम्। दिवः। स्तवे। दुहिता। गोतमेभिः।
प्रजाऽवतः। नृऽवतः। अश्वऽबुध्यान्। उषः। गोऽअग्रान्। उप। मासि। वाजान्॥ ७॥

उषस्तमश्यां यशसं सुवीरं दासप्रवर्गं रयिमश्वबुध्यम्।
सुदंससा श्रवसा या विभासि वाजप्रसूता सुभगे बृहन्तम्॥ ८॥

उषः। तम्। अश्याम्। यशसम्। सुऽवीरम्। दासऽप्रवर्गम्। रयिम्। अश्वऽबुध्यम्।
सुऽदंससा। श्रवसा। या। विऽभासि। वाजऽप्रसूता। सुऽभगे। बृहन्तम्॥ ८॥

विश्वानि देवी भुवनाभिचक्ष्या प्रतीची चक्षुरुर्विया वि भाति।
विश्वं जीवं चरसे बोधयन्ती विश्वस्य वाचमविदन्मनायोः॥ ९॥

विश्वानि। देवी। भुवना। अभि॰चक्ष्य। प्रतीची। चक्षुः। उर्विया। वि। भाति।
विश्वम्। जीवम्। चरसे। बोधयन्ती। विश्वस्य। वाचम्। अविदत्। मनायोः॥ ९॥

पुनःपुनर्जायमाना पुराणी समानं वर्णमभि शुम्भमाना।
श्वघ्नीव कृत्नुर्विज आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः॥ १०॥ [२५]

पुनः२पुनः। जायमाना। पुराणी। समानम्। वर्णम्। अभि। शुम्भमाना।
श्वघ्नीऽइव। कृत्नुः। विजः। आ॰मिनाना। मर्तस्य। देवी। जरयन्ती। आयुः॥ १०॥

व्यूर्ण्वती दिवो अन्ताँ अबोध्यप स्वसारं सनुतर्युयोति।
प्रमिनती मनुष्या युगानि योषा जारस्य चक्षसा वि भाति॥ ११॥

वि॰ऊर्ण्वती। दिवः। अन्तान्। अबोधि। अप। स्वसारम्। सनुतः। युयोति।
प्र॰मिनती। मनुष्या। युगानि। योषा। जारस्य। चक्षसा। वि। भाति॥ ११॥

पशून्न चित्रा सुभगा प्रथाना सिन्धुर्न क्षोद उर्विया व्यश्वैत्।
अमिनती दैव्यानि व्रतानि सूर्यस्य चेति रश्मिभिर्दृशाना॥ १२॥

पशून्। न। चित्रा। सु॰भगा। प्रथाना। सिन्धुः। न। क्षोदः। उर्विया। वि। अश्वैत्।
अमिनती। दैव्यानि। व्रतानि। सूर्यस्य। चेति। रश्मि॰भिः। दृशाना॥ १२॥

उषस्तच्चित्रमा भरास्मभ्यं वाजिनीवति। येन तोकं च तनयं च धामहे॥ १३॥

उषः। तत्। चित्रम्। आ। भर। अस्मभ्यम्। वाजिनी॰वति।
येन। तोकम्। च। तनयम्। च। धामहे॥ १३॥

उषो अद्येह गोमत्यश्वावति विभावरि। रेवदस्मे व्युच्छ सूनृतावति॥ १४॥

उषः। अद्य। इह। गो॰मति। अश्व॰वति। विभा॰वरि।
रेवत्। अस्मे इति। वि। उच्छ। सूनृता॰वति॥ १४॥

युक्ष्वा हि वाजिनीवत्यश्वाँ अद्यारुणाँ उषः। अथा नो विश्वा सौभगान्या वह॥ १५॥ [२६]

युक्ष्व। हि। वाजिनी॰वति। अश्वान्। अद्य। अरुणान्। उषः।
अथ। नः। विश्वा। सौभगानि। आ। वह॥ १५॥

अश्विना वर्तिरस्मदा गोमद्दस्रा हिरण्यवत्। अर्वाग्रथं समनसा नि यच्छतम्॥ १६॥

अश्विना। वर्तिः। अस्मत्। आ। गो॰मत्। दस्रा। हिरण्य॰वत्।
अर्वाक्। रथम्। स॰मनसा। नि। यच्छतम्॥ १६॥

यावित्था श्लोकमादिवो ज्योतिर्जनाय चक्रथुः। आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवम्॥ १७॥

यौ। इत्था। श्लोकम्। आ। दिवः। ज्योतिः। जनाय। चक्रथुः।

आ। नः। ऊर्जम्। वहतम्। अश्विना। युवम्॥ १७॥

एह देवा मयोभुवा दस्रा हिरण्यवर्तनी। उषर्बुधो वहन्तु सोमपीतये॥ १८॥ [२७]

आ। इह। देवा। मयःभुवा। दस्रा। हिरण्यवर्तनी इति हिरण्यऽवर्तनी।

उषःऽबुधः। वहन्तु। सोमऽपीतये॥ १८॥

[९३] [१२ गोतमो राहूगणः। अग्नीषोमौ। १-३ अनुष्टुभः; ४-७, १२ त्रिष्टुभः; ८ जगती त्रिष्टुब्वा; ९-११ गायत्र्यः।]

अग्नीषोमाविमं सु मे शृणुतं वृषणा हवम्। प्रति सूक्तानि हर्यतं भवतं दाशुषे मयः॥ १॥

अग्नीषोमौ। इमम्। सु। मे। शृणुतम्। वृषणा। हवम्।

प्रति। सुऽउक्तानि। हर्यतम्। भवतम्। दाशुषे। मयः॥ १॥

अग्नीषोमा यो अद्य वामिदं वचः सपर्यति। तस्मै धत्तं सुवीर्यं गवां पोषं स्वश्व्यम्॥ २॥

अग्नीषोमा। यः। अद्य। वाम्। इदम्। वचः। सपर्यति।

तस्मै। धत्तम्। सुऽवीर्यम्। गवाम्। पोषम्। सुऽअश्व्यम्॥ २॥

अग्नीषोमा य आहुतिं यो वां दाशाद्धविष्कृतिम्। स प्रजया सुवीर्यं विश्वमायुर्व्यश्नवत्॥ ३॥

अग्नीषोमा। यः। आऽहुतिम्। यः। वाम्। दाशात्। हविःऽकृतिम्।

सः। प्रऽजया। सुऽवीर्यम्। विश्वम्। आयुः। वि। अश्नवत्॥ ३॥

अग्नीषोमा चेति तद्वीर्यं वां यदमुष्णीतमवसं पणिं गाः।
अवातिरतं बृसयस्य शेषोऽविन्दतं ज्योतिरेकं बहुभ्यः॥ ४॥

अग्नीषोमा। चेति। तत्। वीर्यम्। वाम्। यत्। अमुष्णीतम्। अवसम्। पणिम्। गाः।

अव। अतिरतम्। बृसयस्य। शेषः। अविन्दतम्। ज्योतिः। एकम्। बहुऽभ्यः॥ ४॥

युवमेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम्।
युवं सिन्धूँरभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान्॥ ५॥

युवम्। एतानि। दिवि। रोचनानि। अग्निः। च। सोम। सक्रतू इति सऽक्रतू। अधत्तम्।

युवम्। सिन्धून्। अभिऽशस्तेः। अवद्यात्। अग्नीषोमौ। अमुञ्चतम्। गृभीतान्॥ ५॥

आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामथ्नादन्यं परि श्येनो अद्रेः।

अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकम्॥ ६॥ [२८]

आ। अन्यम्। दिवः। मातरिश्वा। जभार। अमथ्नात्। अन्यम्। परि। श्येनः। अद्रेः।

अग्नीषोमा। ब्रह्मणा। ववृधाना। उरुम्। यज्ञाय। चक्रथुः। ऊँ इति। लोकम्॥ ६॥

अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतं हर्यतं वृषणा जुषेथाम्।

सुशर्माणा स्ववसा हि भूतमथा धत्तं यजमानाय शं योः॥ ७॥

अग्नीषोमा। हविषः। प्र॰स्थितस्य। वीतम्। हर्यतम्। वृषणा। जुषेथाम्।

सु॰शर्माणा। सु॰अवसा। हि। भूतम्। अथ। धत्तम्। यजमानाय। शम्। योः॥ ७॥

यो अग्नीषोमा हविषा सपर्याद्देवद्रीचा मनसा यो घृतेन।

तस्य व्रतं रक्षतं पातमंहसो विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्॥ ८॥

यः। अग्नीषोमा। हविषा। सपर्यात्। देवद्रीचा। मनसा। यः। घृतेन।

तस्य। व्रतम्। रक्षतम्। पातम्। अंहसः। विशे। जनाय। महि। शर्म। यच्छतम्॥ ८॥

अग्नीषोमा सवेदसा सहूती वनतं गिरः। सं देवत्रा बभूवथुः॥ ९॥

अग्नीषोमा। स॰वेदसा। सहूती इति स॰हूती। वनतम्। गिरः। सम्। देव॰त्रा। बभूवथुः॥ ९॥

अग्नीषोमावनेन वां यो वां घृतेन दाशति। तस्मै दीदयतं बृहत्॥ १०॥

अग्नीषोमौ। अनेन। वाम्। यः। वाम्। घृतेन। दाशति। तस्मै। दीदयतम्। बृहत्॥ १०॥

अग्नीषोमाविमानि नो युवं हव्या जुजोषतम्। आ यातमुप नः सचा॥ ११॥

अग्नीषोमौ। इमानि। नः युवम्। हव्या। जुजोषतम्। आ। यातम्। उप। नः। सचा॥ ११॥

अग्नीषोमा पिपृतमर्वतो न आ प्यायन्तामुस्रिया हव्यसूदः।

अस्मे बलानि मघवत्सु धत्तं कृणुतं नो अध्वरं श्रुष्टिमन्तम्॥ १२॥ [२९] {१४}

अग्नीषोमा। पिपृतम्। अर्वतः। नः। आ। प्यायन्ताम्। उस्रियाः। हव्य॰सूदः।

अस्मे इति। बलानि। मघवत्॰सु। धत्तम्। कृणुतम्। नः। अध्वरम्। श्रुष्टि॰मन्तम्॥ १२॥

[९४] [१६ कुत्स आङ्गिरस। अग्निः [जातवेदाः]; ८ (त्रयः पादाः) देवाः, १६ उत्तरार्धस्य अग्निः; मित्र वरुणादितिसिन्धु पृथिवीद्यावो वा। जगती; १५-१६ त्रिष्टुभौ।]

इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव सं महेमा मनीषया।
भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसद्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ १॥
इमम्। स्तोमम्। अर्हते। जातऽवेदसे। रथम्ऽइव। सम्। महेम। मनीषया।
भद्रा। हि। नः। प्रऽमतिः। अस्य। सम्ऽसदि। अग्ने। सख्ये। मा। रिषाम। वयम्। तव॥ १॥
यस्मै त्वमायजसे स साधत्यनर्वा क्षेति दधते सुवीर्यम्।
स तूताव नैनमश्नोत्यंहतिरग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ २॥
यस्मै। त्वम्। आऽयजसे। सः। साधति। अनर्वा। क्षेति। दधते। सुऽवीर्यम्।
सः। तूताव। न। एनम्। अश्नोति। अंहतिः। अग्ने। सख्ये। मा। रिषाम। वयम्। तव॥ २॥
शकेम त्वा समिधं साधया धियस्त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम्।
त्वमादित्याँ आ वह तान् ह्यु१श्मस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ३॥
शकेम। त्वा। सम्ऽइधम्। साधय। धियः। त्वे इति। देवाः। हविः। अदन्ति। आऽहुतम्।
त्वम्। आदित्यान्। आ। वह। तान्। हि। उश्मसि। अग्ने। सख्ये। मा। रिषाम। वयम्। तव॥ ३॥
भरामेध्मं कृणवामा हवींषि ते चितयन्तः पर्वणापर्वणा वयम्।
जीवातवे प्रतरं साधया धियोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ४॥
भराम। इध्मम्। कृणवाम। हवींषि। ते। चितयन्तः। पर्वणाऽपर्वणा। वयम्।
जीवातवे। प्रऽतरम्। साधय। धियः। अग्ने। सख्ये। मा। रिषाम। वयम्। तव॥ ४॥
विशां गोपा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपच्च यदुत चतुष्पदक्तुभिः।
चित्रः प्रकेत उषसो महाँ अस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ५॥ [३०]
विशाम्। गोपाः। अस्य। चरन्ति। जन्तवः। द्विऽपत्। च। यत्। उत। चतुःऽपत्। अक्तुऽभिः।
चित्रः। प्रऽकेतः। उषसः। महान्। असि। अग्ने। सख्ये। मा। रिषाम। वयम्। तव॥ ५॥
त्वमध्वर्युरुत होतासि पूर्व्यः प्रशास्ता पोता जनुषा पुरोहितः।
विश्वा विद्वाँ आर्त्विज्या धीर पुष्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ६॥

त्वम्। अध्वर्युः। उत। होता। असि। पूर्व्यः। प्रऽशास्ता। पोता। जनुषा। पुरःऽहितः।
विश्वा। विद्वान्। आर्त्विज्या। धीर। पुष्यसि। अग्ने। सख्ये। मा। रिषाम। वयम्। तव॥ ६॥

यो विश्वतः सुप्रतीकः सदृङ्ङसि दूरे चित्सन्तळिदिवाति रोचसे।
रात्र्याश्चिदन्धो अति देव पश्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ८॥

यः। विश्वतः। सुऽप्रतीकः। सऽदृङ्। असि। दूरे। चित्। सन्। तळित्ऽइव। अति। रोचसे।
रात्र्याः। चित्। अन्धः। अति। देव। पश्यसि। अग्ने। सख्ये। मा। रिषाम। वयम्। तव॥ ८॥

पूर्वो देवा भवतु सुन्वतो रथोऽस्माकं शंसो अभ्यस्तु दूढ्यः।
तदा जानीतोत पुष्यता वचोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ८॥

पूर्वः। देवाः। भवतु। सुन्वतः। रथः। अस्माकम्। शंसः। अभि। अस्तु। दुःऽध्यः।
तत्। आ। जानीत। उत। पुष्यत। वचः। अग्ने। सख्ये। मा। रिषाम। वयम्। तव॥ ८॥

वधैर्दुःशंसाँ अप दूढ्यो जहि दूरे वा ये अन्ति वा के चिदत्रिणः।
अथा यज्ञाय गृणते सुगं कृध्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ९॥

वधैः। दुःऽशंसान्। अप। दुःऽध्यः। जहि। दूरे। वा। ये। अन्ति। वा। के। चित्। अत्रिणः।
अथ। यज्ञाय। गृणते। सुऽगम्। कृधि। अग्ने। सख्ये। मा। रिषाम। वयम्। तव॥ ९॥

यदयुक्था अरुषा रोहिता रथे वातजूता वृषभस्येव ते रवः।
आदिन्वसि वनिनो धूमकेतुनाग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ १०॥ [३१]

यत्। अयुक्थाः। अरुषा। रोहिता। रथे। वातऽजूता। वृषभस्यऽइव। ते। रवः।
आत्। इन्वसि। वनिनः। धूमऽकेतुना। अग्ने। सख्ये। मा। रिषाम। वयम्। तव॥ १०॥

अध स्वनादुत बिभ्युः पतत्रिणो द्रप्सा यत्ते यवसादो व्यस्थिरन्।
सुगं तत्ते तावकेभ्यो रथेभ्योऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ११॥

अध। स्वनात्। उत। बिभ्युः। पतत्रिणः। द्रप्साः। यत्। ते। यवसऽअदः। वि। अस्थिरन्।
सुऽगम्। तत्। ते। तावकेभ्यः। रथेभ्यः। अग्ने। सख्ये। मा। रिषाम। वयम्। तव॥ ११॥

अयं मित्रस्य वरुणस्य धायसेऽवयातां मरुतां हेळो अद्भुतः।
मृळा सु नो भूत्वेषां मनः पुनरग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ १२॥

अयम् । मित्रस्य । वरुणस्य । धायसे । अव॰याताम् । मरुताम् । हेळः । अद्भुतः ।
मृळ । सु । नः । भूतु । एषाम् । मनः । पुनः । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ १२ ॥

देवो देवानामसि मित्रो अद्भुतो वसुर्वसूनामसि चारुरध्वरे ।
शर्मन्त्स्याम तव सप्रथस्तमेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १३ ॥

देवः । देवानाम् । असि । मित्रः । अद्भुतः । वसुः । वसूनाम् । असि । चारुः । अध्वरे ।
शर्मन् । स्याम । तव । सप्रथः२तमे । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ १३ ॥

तत्ते भद्रं यत् समिद्धः स्वे दमे सोमाहुतो जरसे मृळयत्तमः ।
दधासि रत्नं द्रविणं च दाशुषेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥ १४ ॥

तत् । ते । भद्रम् । यत् । सम्॰इद्धः । स्वे । दमे । सोम॰आहुतः । जरसे । मृळयत्॰तमः ।
दधासि । रत्नम् । द्रविणम् । च । दाशुषे । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वयम् । तव ॥ १४ ॥

यस्मै त्वं सुद्रविणो ददाशोऽनागास्त्वमदिते सर्वताता ।
यं भद्रेण शवसा चोदयासि प्रजावता राधसा ते स्याम ॥ १५ ॥

यस्मै । त्वम् । सु॰द्रविणः । ददाशः । अनागाः२त्वम् । अदिते । सर्व॰ताता ।
यम् । भद्रेण । शवसा । चोदयासि । प्रजा॰वता । राधसा । ते । स्याम ॥ १५ ॥

स त्वमग्ने सौभगत्वस्य विद्वानस्माकमायुः प्र तिरेह देव ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १६ ॥ [३२]

सः । त्वम् । अग्ने । सौभग॰त्वस्य । विद्वान् । अस्माकम् । आयुः । प्र । तिर । इह । देव ।
तत् । नः । मित्रः । वरुणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः ॥ १६ ॥

इत्याश्वलायन-संहितायां
प्रथमाष्टके षष्ठोऽध्यायः
समाप्तः ॥

॥ अथ प्रथमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥

[९५] [११ कुत्स आङ्गिरसः। अग्निः, औषसोऽग्निर्वा। त्रिष्टुप्।]

द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या वत्समुप धापयेते।
हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः॥ १॥
द्वे इति। विरूपे इति वि॰रूपे। चरतः। स्वर्थे इति सु॰अर्थे। अन्या॰अन्या। वत्सम्। उप। धापयेते इति॥ हरिः। अन्यस्याम्। भवति। स्वधा॰वान्। शुक्रः। अन्यस्याम्। ददृशे। सु॰वर्चाः॥ १॥

दशेमं त्वष्टुर्जनयन्त गर्भमतन्द्रासो युवतयो विभृत्रम्।
तिग्मानीकं स्वयशसं जनेषु विरोचमानं परि षीं नयन्ति॥ २॥
दश। इमम्। त्वष्टुः। जनयन्त। गर्भम्। अतन्द्रासः। युवतयः। वि॰भृत्रम्।
तिग्म॰अनीकम्। स्व॰यशसम्। जनेषु। वि॰रोचमानम्। परि। सीम्। नयन्ति॥ २॥

त्रीणि जाना परि भूषन्त्यस्य समुद्र एकं दिव्येकमप्सु।
पूर्वामनु प्र दिशं पार्थिवानामृतून्प्रशासद्वि दधावनुष्ठु॥ ३॥
त्रीणि। जाना। परि। भूषन्ति। अस्य। समुद्रे। एकम्। दिवि। एकम्। अप्॰सु।
पूर्वाम्। अनु। प्र। दिशम्। पार्थिवानाम्। ऋतून्। प्र॰शासत्। वि। दधौ। अनुष्ठु॥ ३॥

क इमं वो निण्यमा चिकेत वत्सो मातॄर्जनयत स्वधाभिः।
बह्वीनां गर्भो अपसामुपस्थान्महान्कविर्निश्चरति स्वधावान्॥ ४॥
कः। इमम्। वः। निण्यम्। आ। चिकेत। वत्सः। मातॄः। जनयत। स्वधाभिः।
बह्वीनाम्। गर्भः। अपसाम्। उप॰स्थात्। महान्। कविः। निः। चरति। स्वधा॰वान्॥ ४॥

आविष्ट्यो वर्धते चारुरासु जिह्मानामूर्ध्वः स्वयशा उपस्थे।
उभे त्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्प्रतीची सिंहं प्रति जोषयेते॥ ५॥ [१]
आविः॰त्यः। वर्धते। चारुः। आसु। जिह्मानाम्। ऊर्ध्वः। स्व॰यशाः। उप॰स्थे।
उभे इति। त्वष्टुः। बिभ्यतुः। जायमानात्। प्रतीची इति। सिंहम्। प्रति। जोषयेते इति॥ ५॥

उभे भद्रे जोषयेते न मेने गावो न वाश्रा उप तस्थुरेवैः।

स दक्षाणां दक्षपतिर्बभूवाञ्जन्ति यं दक्षिणतो हविर्भिः॥ ६॥

उभे इति। भद्रे इति। जोषयेते इति। न। मेने इति। गावः। न। वाश्राः। उप। तस्थुः। एवैः।

सः। दक्षाणाम्। दक्षऽपतिः। बभूव। अञ्जन्ति। यम्। दक्षिणतः। हविःऽभिः॥ ६॥

उद्यंयमीति सवितेव बाहू उभे सिचौ यतते भीम ऋञ्जन्।

उच्छुक्रमत्कमजते सिमस्मान्नवा मातृभ्यो वसना जहाति॥ ७॥

उत्। यंयमीति। सविताऽइव। बाहू इति। उभे इति। सिचौ। यतते। भीमः। ऋञ्जन्।

उत्। शुक्रम्। अत्कम्। अजते। सिमस्मात्। नवा। मातृऽभ्यः। वसना। जहाति॥ ७॥

त्वेषं रूपं कृणुत उत्तरं यत्संपृञ्चानः सदने गोभिरद्भिः।

कविर्बुध्नं परि मर्मृज्यते धीः सा देवताता समितिर्बभूव॥ ८॥

त्वेषम्। रूपम्। कृणुते। उत्ऽतरम्। यत्। सम्ऽपृञ्चानः। सदने। गोभिः। अत्ऽभिः।

कविः। बुध्नम्। परि। मर्मृज्यते। धीः। सा। देवऽताता। सम्ऽइतिः। बभूव॥ ८॥

उरु ते ज्रयः पर्येति बुध्नं विरोचमानं महिषस्य धाम।

विश्वेभिरग्ने स्वयशोभिरिद्धोऽदब्धेभिः पायुभिः पाह्यस्मान्॥ ९॥

उरु। ते। ज्रयः। परि। एति। बुध्नम्। विऽरोचमानम्। महिषस्य। धाम।

विश्वेभिः। अग्ने। स्वयशःऽभिः। इद्धः। अदब्धेभिः। पायुऽभिः। पाहि। अस्मान्॥ ९॥

धन्वन्त्स्रोतः कृणुते गातुमूर्मिं शुक्रैरूर्मिभिरभि नक्षति क्षाम्।

विश्वा सनानि जठरेषु धत्तेऽन्तर्नवासु चरति प्रसूषु॥ १०॥

धन्वन्। स्रोतः। कृणुते। गातुम्। ऊर्मिम्। शुक्रैः। ऊर्मिऽभिः। अभि। नक्षति। क्षाम्।

विश्वा। सनानि। जठरेषु। धत्ते। अन्तः। नवासु। चरति। प्रऽसूषु॥ १०॥

एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ११॥ [२]

एव। नः। अग्ने। सम्ऽइधा। वृधानः। रेवत्। पावक। श्रवसे। वि। भाहि।

तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ ११॥

[९६] [९ कुत्स आङ्गिरसः। अग्निः, द्रविणोदा अग्निर्वा। त्रिष्टुप्।]

स प्रत्नथा सहसा जायमानः सद्यः काव्यानि बळधत्त विश्वा।
आपश्च मित्रं धिषणा च साधन्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम्॥ १॥

सः। प्रत्न॰था। सहसा। जायमानः। सद्यः। काव्यानि। बट्। अधत्त। विश्वा।
आपः। च। मित्रम्। धिषणा। च। साधन्। देवाः। अग्निम्। धारयन्। द्रविणः२दाम्॥ १॥

स पूर्वया निविदा कव्यतायोरिमाः प्रजा अजनयन्मनूनाम्।
विवस्वता चक्षसा द्यामपश्च देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम्॥ २॥

सः। पूर्वया। नि॰विदा। कव्यता। आयोः। इमाः। प्र॰जाः। अजनयत्। मनूनाम्।
विवस्वता। चक्षसा। द्याम्। अपः। च। देवाः। अग्निम्। धारयन्। द्रविणः२दाम्॥ २॥

तमीळत प्रथमं यज्ञसाधं विश आरीराहुतमृञ्जसानम्।
ऊर्जः पुत्रं भरतं सृप्रदानुं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम्॥ ३॥

तम्। ईळत। प्रथमम्। यज्ञ॰साधम्। विशः। आरीः। आ॰हुतम्। ऋञ्जसानम्।
ऊर्जः। पुत्रम्। भरतम्। सृप्र॰दानुम्। देवाः। अग्निम्। धारयन्। द्रविणः२दाम्॥ ३॥

स मातरिश्वा पुरुवारपुष्टिर्विददगातुं तनयाय स्वर्वित्।
विशां गोपा जनिता रोदस्योर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम्॥ ४॥

सः। मातरिश्वा। पुरुवार॰पुष्टिः। विदत्। गातुम्। तनयाय। स्वः२वित्।
विशाम्। गोपाः। जनिता। रोदस्योः। देवाः। अग्निम्। धारयन्। द्रविणः२दाम्॥ ४॥

नक्तोषासा वर्णमामेम्याने धापयेते शिशुमेकं समीची।
द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम्॥ ५॥ [३]

नक्तोषसा। वर्णम्। आमेम्याने इत्या॰मेम्याने। धापयेते इति। शिशुम्। एकम्। समीची इति
सम्॰ईची॥ द्यावाक्षामा। रुक्मः। अन्तः। वि। भाति। देवाः। अग्निम्। धारयन्। द्रविणः२दाम्॥ ५॥

रायो बुध्नः संगमनो वसूनां यज्ञस्य केतुर्मन्मसाधनो वेः।
अमृतत्वं रक्षमाणास एनं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम्॥ ६॥

रायः। बुध्नः। सम्॰गमनः। वसूनाम्। यज्ञस्य। केतुः। मन्म॰साधनः। वेरिति वेः।
अमृत॰त्वम्। रक्षमाणासः। एनम्। देवाः। अग्निम्। धारयन्। द्रविणः२दाम्॥ ६॥

नू च पुरा च सदनं रयीणां जातस्य च जायमानस्य च क्षाम्।
सतश्च गोपां भवतश्च भूरेर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम्॥ ७॥

नु। च। पुरा। च। सदनम्। रयीणाम्। जातस्य। च। जायमानस्य। च। क्षाम्।
सतः। च। गोपाम्। भवतः। च। भूरेः। देवाः। अग्निम्। धारयन्। द्रविणःऽदाम्॥ ७॥

द्रविणोदा द्रविणसस्तुरस्य द्रविणोदाः सनरस्य प्र यंसत्।
द्रविणोदा वीरवतीमिषं नो द्रविणोदा रासते दीर्घमायुः॥ ८॥

द्रविणःऽदा। द्रविणसः। तुरस्य। द्रविणःऽदाः। सनरस्य। प्र। यंसत्।
द्रविणःऽदाः। वीरऽवतीम्। इषम्। नः। द्रविणःऽदाः। रासते। दीर्घम्। आयुः॥ ८॥

एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ९॥ [४]

एव। नः। अग्ने। सम्ऽइधा। वृधानः। रेवत्। पावक। श्रवसे। वि। भाहि।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ ९॥

[९७] [८ कुत्स आङ्गिरसः। अग्निः, शुचिरग्निर्वा। गायत्री]

अप नः शोशुचदघमग्ने शुशुग्ध्या रयिम्। अप नः शोशुचदघम्॥ १॥

अप। नः। शोशुचत्। अघम्। अग्ने। शुशुग्धि। आ। रयिम्। अप। नः। शोशुचत्। अघम्॥ १॥

सुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे। अप नः शोशुचदघम्॥ २॥

सुऽक्षेत्रिया। सुगातुऽया। वसुऽया। च। यजामहे। अप। नः। शोशुचत्। अघम्॥ २॥

प्र यद्भन्दिष्ठ एषां प्रास्माकासश्च सूरयः। अप नः शोशुचदघम्॥ ३॥

प्र। यत्। भन्दिष्ठः। एषाम्। प्र। अस्माकासः। च। सूरयः। अप। नः। शोशुचत्। अघम्॥ ३॥

प्र यत्ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम्। अप नः शोशुचदघम्॥ ४॥

प्र। यत्। ते। अग्ने। सूरयः। जायेमहि। प्र। ते। वयम्। अप। नः। शोशुचत्। अघम्॥ ४॥

प्र यदग्नेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः। अप नः शोशुचदघम्॥ ५॥

प्र। यत्। अग्नेः। सहस्वतः। विश्वतः। यन्ति। भानवः। अप। नः। शोशुचत्। अघम्॥ ५॥

त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि। अप नः शोशुचदघम्॥ ६॥

त्वम्। हि। विश्वतःऽमुख। विश्वतः। परिऽभूः। असि। अप। नः। शोशुचत्। अघम्॥ ६॥

द्विषो नो विश्वतोमुखाति नावेव पारय। अप नः शोशुचदघम्॥ ७॥

द्विषः। नः। विश्वतःऽमुख। अति। नावाऽइव। पारय। अप। नः। शोशुचत्। अघम्॥ ७॥

स नः सिन्धुमिव नावयाति पर्षा स्वस्तये। अप नः शोशुचदघम्॥ ८॥ [५]

सः। नः सिन्धुम्ऽइव। नावया। अति। पर्ष। स्वस्तये। अप। नः। शोशुचत्। अघम्॥ ८॥

[९८] [३ कुत्स आङ्गिरसः। अग्निः, वैश्वानरोऽग्निर्वा। त्रिष्टुप्]

वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामभिश्रीः।
इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण॥ १॥

वैश्वानरस्य। सुऽमतौ। स्याम। राजा। हि। कम्। भुवनानाम्। अभिऽश्रीः।
इतः। जातः। विश्वम्। इदम्। वि। चष्टे। वैश्वानरः। यतते। सूर्येण॥ १॥

पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश।
वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम्॥ २॥

पृष्टः। दिवि। पृष्टः। अग्निः। पृथिव्याम्। पृष्टः। विश्वाः। ओषधीः। आ। विवेश।
वैश्वानरः। सहसा। पृष्टः। अग्निः। सः। नः। दिवा। सः। रिषः। पातु। नक्तम्॥ २॥

वैश्वानर तव तत्सत्यमस्त्वस्मान्रायो मघवानः सचन्ताम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ३॥ [६]

वैश्वानर। तव। तत्। सत्यम्। अस्तु। अस्मान्। रायः। मघऽवानः। सचन्ताम्।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ ३॥

[९९] [१ कश्यपो मारीचः। अग्निः, जातवेदा अग्निर्वा। त्रिष्टुप्।]

जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो नि दहाति वेदः।
स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः॥ १॥ [७]

जातऽवेदसे। सुनवाम। सोमम्। अरातिऽयतः। नि। दहाति। वेदः।
सः। नः। पर्षत्। अति। दुःऽगानि। विश्वा। नावाऽइव। सिन्धुम्। दुःऽइता। अति। अग्निः॥ १॥

[१००] [१९ वार्षागिराः ऋज्राश्वाम्बरीषसहदेवभयमानसुराधसः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

स यो वृषा वृष्ण्येभिः समोका महो दिवः पृथिव्याश्च सम्राट्।
सतीनसत्वा हव्यो भरेषु मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ १॥

सः। यः। वृषा। वृष्ण्येभिः। सम्ऽओकाः। महः। दिवः। पृथिव्याः। च। सम्ऽराट्।
सतीनऽसत्वा। हव्यः। भरेषु। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ १॥

यस्यानाप्तः सूर्यस्येव यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति।
वृषन्तमः सखिभिः स्वेभिरेवैर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ २॥

यस्य। अनाप्तः। सूर्यस्यऽइव। यामः। भरेऽभरे। वृत्रऽहा। शुष्मः। अस्ति।
वृषन्ऽतमः। सखिऽभिः। स्वेभिः। एवैः। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ २॥

दिवो न यस्य रेतसो दुघानाः पन्थासो यन्ति शवसापरीताः।
तरद्द्वेषाः सासहिः पौंस्येभिर्मरुत्वान् नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ३॥

दिवः। न। यस्य। रेतसः। दुघानाः। पन्थासः। यन्ति। शवसा। अपरिऽइताः।
तरत्ऽद्वेषाः। ससहिः। पौंस्येभिः। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ ३॥

सो अङ्गिरोभिराङ्गिरस्तमो भूद्वृषा वृषभिः सखिभिः सखा सन्।
ऋग्मिभिर्ऋग्मी गातुभिर्ज्येष्ठो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ४॥

सः। अङ्गिरःऽभिः। अङ्गिरःऽतमः। भूत्। वृषा। वृषऽभिः। सखिऽभिः। सखा। सन्।
ऋग्मिऽभिः। ऋग्मी। गातुऽभिः। ज्येष्ठः। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ ४॥

स सूनुभिर्न रुद्रेभिर्ऋभ्वा नृषाह्ये सासह्वाँ अमित्रान्।
सनीळेभिः श्रवस्यानि तूर्वन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ५॥ [८]

सः। सूनुऽभिः। न। रुद्रेभिः। ऋभ्वा। नृऽसह्ये। ससह्वान्। अमित्रान्।
सऽनीळेभिः। श्रवस्यानि। तूर्वन्। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ ५॥

स मन्युमीः समदनस्य कर्तास्माकेभिर्नृभिः सूर्यं सनत्।
अस्मिन्नहन्त्सत्पतिः पुरुहूतो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ६॥

सः। मन्युऽमीः। सऽमदनस्य। कर्ता। अस्माकेभिः। नृऽभिः। सूर्यम्। सनत्।
अस्मिन्। अहन्। सत्ऽपतिः। पुरुऽहूतः। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ ६॥

तमूतयो रणयञ्छूरसातौ तं क्षेमस्य क्षितयः कृण्वत त्राम्।

स विश्वस्य करुणस्येश एको मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ७॥

तम्। ऊतयः। रणयन्। शूर॰सातौ। तम्। क्षेमस्य। क्षितयः। कृण्वत। त्राम्।

सः। विश्वस्य। करुणस्य। ईशे। एकः। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ ७॥

तमप्सन्त शवस उत्सवेषु नरो नरमवसे तं धनाय।

सो अन्धे चित्तमसि ज्योतिर्विदन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ८॥

तम्। अप्सन्त। शवसः। उत्॰सवेषु। नरः। नरम्। अवसे। तम्। धनाय।

सः। अन्धे। चित्। तमसि। ज्योतिः। विदत्। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ ८॥

स सव्येन यमति व्राधतश्चित् स दक्षिणे संगृभीता कृतानि।

स कीरिणा चित्सनिता धनानि मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ९॥

सः। सव्येन। यमति। व्राधतः। चित्। सः। दक्षिणे। सम्॰गृभीता। कृतानि।

सः। कीरिणा। चित्। सनिता। धनानि। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ ९॥

स ग्रामेभिः सनिता स रथेभिर्विदे विश्वाभिः कृष्टिभिर्न्व१द्य।

स पौंस्येभिरभिभूरशस्तीर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ १०॥ [९]

सः। ग्रामेभिः। सनिता। सः। रथेभिः। विदे। विश्वाभिः। कृष्टि॰भिः। नु। अद्य।

सः। पौंस्येभिः। अभि॰भूः। अशस्तीः। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्र। ऊती॥ १०॥

स जामिभिर्यत्समजाति मीळ्हेऽजामिभिर्वा पुरुहूत एवैः।

अपां तोकस्य तनयस्य जेषे मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ११॥

सः। जामि॰भिः। यत्। सम्॰अजाति। मीळ्हे। अजामि॰भिः। वा। पुरु॰हूतः। एवैः।

अपाम्। तोकस्य। तनयस्य। जेषे। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ ११॥

स वज्रभृद्दस्युहा भीम उग्रः सहस्रचेताः शतनीथ ऋभ्वा।

चम्रीषो न शवसा पाञ्चजन्यो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ १२॥

सः। वज्र॰भृत्। दस्यु॰हा। भीमः। उग्रः। सहस्र॰चेताः। शत॰नीथः। ऋभ्वा।

चम्रीषः। न। शवसा। पाञ्च॰जन्यः। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ १२॥

तस्य वज्रः क्रन्दति स्मत्स्वर्षा दिवो न त्वेषो रवथः शिमीवान्।
तं सचन्ते सनयस्तं धनानि मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ १३॥

तस्य। वज्रः। क्रन्दति। स्मत्। स्वःऽसाः। दिवः। न। त्वेषः। रवथः। शिमीऽवान्।
तम्। सचन्ते। सनयः। तम्। धनानि। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ १३॥

यस्याजस्रं शवसा मानमुक्थं परिभुजद्रोदसी विश्वतः सीम्।
स पारिषत्क्रतुभिर्मन्दसानो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ १४॥

यस्य। अजस्रम्। शवसा। मानम्। उक्थम्। परिऽभुजत्। रोदसी इति। विश्वतः। सीम्।
सः। पारिषत्। क्रतुऽभिः। मन्दसानः। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ १४॥

न यस्य देवा देवता न मर्ता आपश्चन शवसो अन्तमापुः।
स प्ररिक्वा त्वक्षसा क्ष्मो दिवश्च मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ १५॥ [१०]

न। यस्य। देवाः। देवताः। न। मर्ताः। आपः। चन। शवसः। अन्तम्। आपुः।
सः। प्रऽरिक्वा। त्वक्षसा। क्ष्मः। दिवः। च। मरुत्वान्। नः। भवतु। इन्द्रः। ऊती॥ १५॥

रोहिच्छ्यावा सुमदंशुर्ललामीर्द्युक्षा राय ऋज्राश्वस्य।
वृषण्वन्तं बिभ्रती धूर्षु रथं मन्द्रा चिकेत नाहुषीषु विक्षु॥ १६॥

रोहित्। श्यावा। सुमत्ऽअंशुः। ललामीः। द्युक्षा। राये। ऋज्रऽअश्वस्य।
वृषण्ऽवन्तम्। बिभ्रती। धूःऽसु। रथम्। मन्द्रा। चिकेत। नाहुषीषु। विक्षु॥ १६॥

एतत्त्यत्त इन्द्र वृष्ण उक्थं वार्षागिरा अभि गृणन्ति राधः।
ऋज्राश्वः प्रष्टिभिरम्बरीषः सहदेवो भयमानः सुराधाः॥ १७॥

एतत्। त्यत्। ते। इन्द्र। वृष्णे। उक्थम्। वार्षागिराः। अभि। गृणन्ति। राधः।
ऋज्रऽअश्वः। प्रष्टिऽभिः। अम्बरीषः। सहऽदेवः। भयमानः। सुऽराधाः॥ १७॥

दस्यूञ्छिम्यूंश्च पुरुहूत एवैर्हत्वा पृथिव्यां शर्वा नि बर्हीत्।
सनत्क्षेत्रं सखिभिः श्वित्न्येभिः सनत्सूर्यं सनदपः सुवज्रः॥ १८॥

दस्यून्। शिम्यून्। च। पुरुऽहूतः। एवैः। हत्वा। पृथिव्याम्। शर्वा। नि। बर्हीत्।
सनत्। क्षेत्रम्। सखिऽभिः। श्वित्न्येभिः। सनत्। सूर्यम्। सनत्। अपः। सुऽवज्रः॥ १८॥

विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिह्वृताः सनुयाम वाजम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ १९॥ [११]

विश्वाहा। इन्द्रः। अधि॰वक्ता। नः। अस्तु। अपरि॰ह्वृताः। सनुयाम। वाजम्।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ १९॥

[१०१] [११ कुत्स आङ्गिरसः। इन्द्रः [१ गर्भस्त्राविण्युपनिषद्]। जगती; ८-११ त्रिष्टुप्।]

प्र मन्दिने पितुमदर्चता वचो यः कृष्णगर्भा निरहन्नृजिश्वना।
अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ १॥

प्र। मन्दिने। पितु॰मत्। अर्चत। वचः। यः। कृष्ण॰गर्भाः। निः२अहन्। ऋजिश्वना।
अवस्यवः। वृषणम्। वज्र॰दक्षिणम्। मरुत्वन्तम्। सख्याय। हवामहे॥ १॥

यो व्यंसं जाहृषाणेन मन्युना यः शम्बरं यो अहन्पिप्रुमव्रतम्।
इन्द्रो यः शुष्णमशुषं न्यावृणङ्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ २॥

यः। वि॰अंसम्। जहृषाणेन। मन्युना। यः। शम्बरम्। यः। अहन्। पिप्रुम्। अव्रतम्।
इन्द्रः। यः। शुष्णम्। अशुषम्। नि। अवृणक्। मरुत्वन्तम्। सख्याय। हवामहे॥ २॥

यस्य द्यावापृथिवी पौंस्यं महद् यस्य व्रते वरुणो यस्य सूर्यः।
यस्येन्द्रस्य सिन्धवः सश्चति व्रतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ ३॥

यस्य। द्यावापृथिवी इति। पौंस्यम्। महत्। यस्य। व्रते। वरुणः। यस्य। सूर्यः।
यस्य। इन्द्रस्य। सिन्धवः। सश्चति। व्रतम्। मरुत्वन्तम्। सख्याय। हवामहे॥ ३॥

यो अश्वानां यो गवां गोपतिर्वशी य आरितः कर्मणिकर्मणि स्थिरः।
वीळोश्चिदिन्द्रो यो असुन्वतो वधो मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ ४॥

यः। अश्वानाम्। यः। गवाम्। गो॰पतिः। वशी। यः। आरितः। कर्मणि॰कर्मणि। स्थिरः।
वीळोः। चित्। इन्द्रः। यः। असुन्वतः। वधः। मरुत्वन्तम्। सख्याय। हवामहे॥ ४॥

यो विश्वस्य जगतः प्राणतस्पतिर्यो ब्रह्मणे प्रथमो गा अविन्दत्।
इन्द्रो यो दस्यूँरधराँ अवातिरन्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ ५॥

यः। विश्वस्य। जगतः। प्राणतः। पतिः। यः। ब्रह्मणे। प्रथमः। गाः। अविन्दत्।
इन्द्रः। यः। दस्यून्। अधरान्। अव॰अतिरत्। मरुत्वन्तम्। सख्याय। हवामहे॥ ५॥

यः शूरेभिर्हव्यो यश्च भीरुभिर्यो धावद्भिर्हूयते यश्च जिग्युभिः।

इन्द्रं यं विश्वा भुवनाभि संदधुर्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ ६॥ [१२]

यः। शूरेभिः। हव्यः। यः। च। भीरुऽभिः। यः। धावत्ऽभि। हूयते। यः। च। जिग्युऽभि।

इन्द्रम्। यम्। विश्वा। भुवना। अभि। सम्ऽदधुः। मरुत्वन्तम्। सख्याय। हवामहे॥ ६॥

रुद्राणामेति प्रदिशा विचक्षणो रुद्रेभिर्योषा तनुते पृथु ज्रयः।

इन्द्रं मनीषा अभ्यर्चति श्रुतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ ७॥

रुद्राणाम्। एति। प्रऽदिशा। विऽचक्षणः। रुद्रेभिः। योषा। तनुते। पृथु। ज्रयः।

इन्द्रम्। मनीषा। अभि। अर्चति। श्रुतम्। मरुत्वन्तम्। सख्याय। हवामहे॥ ७॥

यद्वा मरुत्वः परमे सधस्थे यद्वावमे वृजने मादयासे।

अत आ याह्यध्वरं नो अच्छा त्वाया हविश्चकृमा सत्यराधः॥ ८॥

यत्। वा। मरुत्वः। परमे। सधऽस्थे। यत्। वा। अवमे। वृजने। मादयासे।

अतः। आ। याहि। अध्वरम्। नः। अच्छ। त्वाऽया। हविः। चकृम। सत्यऽराधः॥ ८॥

त्वायेन्द्र सोमं सुषुमा सुदक्ष त्वाया हविश्चकृमा ब्रह्मवाहः।

अधा नियुत्वः सगणो मरुद्भिरस्मिन्यज्ञे बर्हिषि मादयस्व॥ ९॥

त्वा०या। इन्द्र। सोमम्। सुसुम। सुऽदक्ष। त्वाऽया। हविः। चकृम। ब्रह्मऽवाहः।

अध। नियुत्वः। सऽगणः। मरुत्ऽभिः। अस्मिन्। यज्ञे। बर्हिषि। मादयस्व॥ ९॥

मादयस्व हरिभिर्ये त इन्द्र वि ष्यस्व शिप्रे वि सृजस्व धेने।

आ त्वा सुशिप्र हरयो वहन्तूशन्हव्यानि प्रति नो जुषस्व॥ १०॥

मादयस्व। हरिऽभिः। ये। ते। इन्द्र। वि। स्यस्व। शिप्रे इति। वि। सृजस्व। धेने इति।

आ। त्वा। सुऽशिप्र। हरयः। वहन्तु। उशन्। हव्यानि। प्रति। नः। जुषस्व॥ १०॥

मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य गोपा वयमिन्द्रेण सनुयाम वाजम्।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ११॥ [१३]

मरुत्ऽस्तोत्रस्य। वृजनस्य। गोपाः। वयम्। इन्द्रेण। सनुयाम। वाजम्।

तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ ११॥

[१०२] [११ कुत्स आङ्गिरसः। इन्द्रः। जगती; ११ त्रिष्टुप्।]

इमां ते धियं प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे।
तमुत्सवे च प्रसवे च सासहिमिन्द्रं देवासः शवसामदन्ननु॥ १॥

इमाम्। ते। धियम्। प्र। भरे। महः। महीम्। अस्य। स्तोत्रे। धिषणा। यत्। ते। आनजे।
तम्। उत्ऽसवे। च। प्रऽसवे। च। ससहिम्। इन्द्रम्। देवासः। शवसा। अमदन्। अनु॥ १॥

अस्य श्रवो नद्यः सप्त बिभ्रति द्यावाक्षामा पृथिवी दर्शतं वपुः।
अस्मे सूर्याचन्द्रमसाभिचक्षे श्रद्धे कमिन्द्र चरतो वितर्तुरम्॥ २॥

अस्य। श्रवः। नद्यः। सप्त। बिभ्रति। द्यावाक्षामा। पृथिवी। दर्शतम्। वपुः।
अस्मे इति। सूर्याचन्द्रमसा। अभिऽचक्षे। श्रद्धे। कम्। इन्द्र। चरतः। विऽतर्तुरम्॥ २॥

तं स्मा रथं मघवन्प्राव सातये जैत्रं यं ते अनुमदाम संगमे।
आजा न इन्द्र मनसा पुरुष्टुत त्वायद्भ्यो मघवञ्छर्म यच्छ नः॥ ३॥

तम्। स्म। रथम्। मघऽवन्। प्र। अव। सातये। जैत्रम्। यम्। ते। अनुऽमदाम। सम्ऽगमे।
आजा। नः। इन्द्र। मनसा। पुरुऽस्तुत। त्वायत्ऽभ्यः। मघऽवन्। शर्म। यच्छ। नः॥ ३॥

वयं जयेम त्वया युजा वृतमस्माकमंशमुदवा भरेभरे।
अस्मभ्यमिन्द्र वरिवः सुगं कृधि प्र शत्रूणां मघवन् वृष्ण्या रुज॥ ४॥

वयम्। जयेम। त्वया। युजा। वृतम्। अस्माकम्। अंशम्। उत्। अव। भरेऽभरे।
अस्मभ्यम्। इन्द्र। वरिवः। सुऽगम्। कृधि। प्र। शत्रूणाम्। मघऽवन्। वृष्ण्या। रुज॥ ४॥

नाना हि त्वा हवमाना जना इमे धनानां धर्तरवसा विपन्यवः।
अस्माकं स्मा रथमा तिष्ठ सातये जैत्रं हीन्द्र निभृतं मनस्तव॥ ५॥ [१४]

नाना। हि। त्वा। हवमानाः। जनाः। इमे। धनानाम्। धर्तः। अवसा। विपन्यवः।
अस्माकम्। स्म। रथम्। आ। तिष्ठ। सातये। जैत्रम्। हि। इन्द्र। निऽभृतम्। मनः। तव॥ ५॥

गोजिता बाहू अमितक्रतुः सिमः कर्मन्कर्मञ्छतमूतिः खजंकरः।
अकल्प इन्द्रः प्रतिमानमोजसाथा जना वि ह्वयन्ते सिषासवः॥ ६॥

गोऽजिता। बाहू इति। अमितऽक्रतुः। सिमः। कर्मन्ऽकर्मन्। शतम्ऽऊतिः। खजम्ऽकरः।
अकल्पः। इन्द्रः। प्रतिऽमानम्। ओजसा। अथ। जनाः। वि। ह्वयन्ते। सिसासवः॥ ६॥

उत्ते शतान्मघवन्नुच्च भूयस उत्सहस्राद् रिरिचे कृष्टिषु श्रवः।
अमात्रं त्वा धिषणा तित्विषे मह्यधा वृत्राणि जिघ्नसे पुरंदर॥ ७॥
उत्। ते। शतात्। मघ॰वन्। उत्। च। भूयसः। उत्। सहस्रात्। रिरिचे। कृष्टिषु। श्रवः।
अमात्रम्। त्वा। धिषणा। तित्विषे। मही। अध। वृत्राणि। जिघ्नसे। पुरम्॰दर॥ ७॥
त्रिविष्टिधातु प्रतिमानमोजसस्तिस्रो भूमीर्नृपते त्रीणि रोचना।
अतीदं विश्वं भुवनं ववक्षिथाशत्रुरिन्द्र जनुषा सनादसि॥ ८॥
त्रिविष्टि॰धातु। प्रति॰मानम्। ओजसः। तिस्रः। भूमीः। नृ॰पते। त्रीणि। रोचना।
अति। इदम्। विश्वम्। भुवनम्। ववक्षिथ। अशत्रुः। इन्द्र। जनुषा। सनात्। असि॥ ८॥
त्वां देवेषु प्रथमं हवामहे त्वं बभूथ पृतनासु सासहिः।
सेमं नः कारुमुपमन्युमुद्भिदमिन्द्रः कृणोतु प्रसवे रथं पुरः॥ ९॥
त्वाम्। देवेषु। प्रथमम्। हवामहे। त्वम्। बभूथ। पृतनासु। ससहिः।
सः। इमम्। नः। कारुम्। उप॰मन्युम्। उत्॰भिदम्। इन्द्रः। कृणोतु। प्र॰सवे। रथम्। पुरः॥ ९॥
त्वं जिगेथ न धना रुरोधिथार्भेष्वाजा मघवन्महत्सु च।
त्वामुग्रमवसे सं शिशीमस्यथा न इन्द्र हवनेषु चोदय॥ १०॥
त्वम्। जिगेथ। न। धना। रुरोधिथ। अर्भेषु। आजा। मघ॰वन्। महत्॰सु। च।
त्वाम्। उग्रम्। अवसे। सम्। शिशीमसि। अथ। नः। इन्द्र। हवनेषु। चोदय॥ १०॥
विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिह्वृताः सनुयाम वाजम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ११॥ [१५]
विश्वाहा। इन्द्रः। अधि॰वक्ता। नः। अस्तु। अपरि॰ह्वृताः। सनुयाम। वाजम्।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ ११॥

[१०३] [८ कुत्स आङ्गिरसः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

तत्त इन्द्रियं परमं पराचैरधारयन्त कवयः पुरेदम्।
क्षमेदमन्यद्दिव्य१न्यदस्य समी पृच्यते समनेव केतुः॥ १॥
तत्। ते। इन्द्रियम्। परमम्। पराचैः। अधारयन्त। कवयः। पुरा। इदम्।
क्षमा। इदम्। अन्यत्। दिवि। अन्यत्। अस्य। सम्। ईम्। इति। पृच्यते। समनाऽइव। केतुः॥ १॥

स धारयत्पृथिवीं पप्रथच्च वज्रेण हत्वा निरपः ससर्ज।

अहन्नहिमभिनद्रौहिणं व्यहन्व्यंसं मघवा शचीभिः॥ २॥

सः। धारयत्। पृथिवीम्। पप्रथत्। च। वज्रेण। हत्वा। निः। अपः। ससर्ज।

अहन्। अहिम्। अभिनत्। रौहिणम्। वि। अहन्। वि॰अंसम्। मघ॰वा। शचीभिः॥ २॥

स जातूभर्मा श्रद्दधान ओजः पुरो विभिन्दन्नचरद्वि दासीः।

विद्वान्वज्रिन्दस्यवे हेतिमस्यार्यं सहो वर्धया द्युम्नमिन्द्र॥ ३॥

सः। जातू॰भर्मा। श्रत्॰दधानः। ओजः। पुरः। वि॰भिन्दन्। अचरत्। वि। दासीः।

विद्वान्। वज्रिन्। दस्यवे। हेतिम्। अस्य। आर्यम्। सहः। वर्धय। द्युम्नम्। इन्द्र॥ ३॥

तदूचुषे मानुषेमा युगानि कीर्तेन्यं मघवा नाम बिभ्रत्।

उपप्रयन्दस्युहत्याय वज्री यद्ध सूनुः श्रवसे नाम दधे॥ ४॥

तत्। ऊचुषे। मानुषा। इमा। युगानि। कीर्तेन्यम्। मघ॰वा। नाम। बिभ्रत्।

उप॰प्रयन्। दस्यु॰हत्याय। वज्री। यत्। ह। सूनुः। श्रवसे। नाम। दधे॥ ४॥

तदस्येदं पश्यता भूरि पुष्टं श्रदिन्द्रस्य धत्तन वीर्याय।

स गा अविन्दत्सो अविन्ददश्वान्त्स ओषधीः सो अपः स वनानि॥ ५॥ [१६]

तत्। अस्य। इदम्। पश्यत। भूरि। पुष्टम्। श्रत्। इन्द्रस्य। धत्तन। वीर्याय।

सः। गाः। अविन्दत्। सः। अविन्दत्। अश्वान्। सः। ओषधीः। सः। अपः। स। वनानि॥ ५॥

भूरिकर्मणे वृषभाय वृष्णे सत्यशुष्माय सुनवाम सोमम्।

य आदृत्या परिपन्थीव शूरोऽयज्वनो विभजन्नेति वेदः॥ ६॥

भूरि॰कर्मणे। वृषभाय। वृष्णे। सत्य॰शुष्माय। सुनवाम। सोमम्।

यः। आ॰दृत्य। परिपन्थीऽइव। शूरः। अयज्वनः। वि॰भजन्। एति। वेदः॥ ६॥

तदिन्द्र प्रेव वीर्यं चकर्थ यत्ससन्तं वज्रेणाबोधयोऽहिम्।

अनु त्वा पत्नीर्हृषितं वयश्च विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा॥ ७॥

तत्। इन्द्र। प्रऽइव। वीर्यम्। चकर्थ। यत्। ससन्तम्। वज्रेण। अबोधयः। अहिम्।

अनु। त्वा। पत्नीः। हृषितम्। वयः। च। विश्वे। देवासः। अमदन्। अनु। त्वा॥ ७॥

शुष्णं पिप्रुं कुयवं वृत्रमिन्द्र यदावधीर्वि पुरः शम्बरस्य।

तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ८॥ [१७]

शुष्णम्। पिप्रुम्। कुयवम्। वृत्रम्। इन्द्र। यदा। अवधीः। वि। पुरः। शम्बरस्य।

तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ ८॥

[१०४] [९ कुत्स आङ्गिरसः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

योनिष्ट इन्द्र निषदे अकारि तमा नि षीद स्वानो नार्वा।

विमुच्या वयोऽवसायाश्वान्दोषा वस्तोर्वहीयसः प्रपित्वे॥ १॥

योनिः। ते। इन्द्र। नि॰सदे। अकारि। तम्। आ। नि। सीद। स्वानः। न। अर्वा।

वि॰मुच्य। वयः। अव॰साय। अश्वान्। दोषा। वस्तोः। वहीयसः। प्र॰पित्वे॥ १॥

ओ त्ये नर इन्द्रमूतये गुर्नू चित्तान्त्सद्यो अध्वनो जगम्यात्।

देवासो मन्युं दासस्य श्चम्नन्ते न आ वक्षन्त्सुविताय वर्णम्॥ २॥

ओ इति। त्ये। नरः। इन्द्रम्। ऊतये। गुः। नु। चित्। तान्। सद्यः। अध्वनः। जगम्यात्।

देवासः। मन्युम्। दासस्य। श्चम्नन्। ते। नः। आ। वक्षन्। सुविताय। वर्णम्॥ २॥

अव त्मना भरते केतवेदा अव त्मना भरते फेनमुदन्।

क्षीरेण स्नातः कुयवस्य योषे हते ते स्यातां प्रवणे शिफायाः॥ ३॥

अव। त्मना। भरते। केत॰वेदाः। अव। त्मना। भरते। फेनम्। उदन्।

क्षीरेण। स्नातः। कुयवस्य। योषे इति। हते इति। ते इति। स्याताम्। प्रवणे। शिफायाः॥ ३॥

युयोप नाभिरुपरस्यायोः प्र पूर्वाभिस्तिरते राष्टि शूरः।

अञ्जसी कुलिशी वीरपत्नी पयो हिन्वाना उदभिर्भरन्ते॥ ४॥

युयोप। नाभिः। उपरस्य। आयोः। प्र। पूर्वाभिः। तिरते। राष्टि। शूरः।

अञ्जसी। कुलिशी। वीर॰पत्नी। पयः। हिन्वानाः। उद॰भिः। भरन्ते॥ ४॥

प्रति यत् स्या नीथादर्शि दस्योरोको नाच्छा सदनं जानती गात्।

अध स्मा नो मघवञ्चर्कृतादिन्मा नो मघेव निष्षपी परा दाः॥ ५॥ [१८]

प्रति। यत्। स्या। नीथा। अदर्शि। दस्योः। ओकः। न। अच्छ। सदनम्। जानती। गात्।

अध। स्म। नः। मघ॰वन्। चर्कृतात्। इत्। मा। नः। मघाऽइव। निष्षपी। परा। दाः॥ ५॥

स त्वं न इन्द्र सूर्ये सो अप्स्वनागास्त्व आ भज जीवशंसे।
मान्तरां भुजमा रीरिषो नः श्रद्धितं ते महत इन्द्रियाय॥ ६ ॥
सः। त्वम्। नः। इन्द्र। सूर्ये। सः। अप्ऽसु। अनागाःऽत्वे। आ। भज। जीवऽशंसे।
मा। अन्तराम्। भुजम्। आ। रिरिषः। नः। श्रद्धितम्। ते। महते। इन्द्रियाय॥ ६ ॥
अधा मन्ये श्रत्ते अस्मा अधायि वृषा चोदस्व महते धनाय।
मा नो अकृते पुरुहूत योनाविन्द्र क्षुध्यद्भ्यो वय आसुतिं दाः॥ ७॥
अध। मन्ये। श्रत्। ते। अस्मै। अधायि। वृषा। चोदस्व। महते। धनाय।
मा। नः। अकृते। पुरुऽहूत। योनौ। इन्द्र। क्षुध्यत्ऽभ्यः। वयः। आऽसुतिम्। दाः॥ ७॥
मा नो वधीरिन्द्र मा परा दा मा नः प्रिया भोजनानि प्र मोषीः।
आण्डा मा नो मघवञ्छक्र निर्भेन्मा नः पात्रा भेत्सहजानुषाणि॥ ८ ॥
मा। नः। वधीः। इन्द्र। मा। परा। दाः। मा। नः। प्रिया। भोजनानि। प्र। मोषीः।
आण्डा। मा। नः। मघऽवन्। शक्र। निः। भेत्। मा। नः। पात्रा। भेत्। सहऽजानुषाणि॥ ८ ॥
अर्वाङेहि सोमकामं त्वाहुरयं सुतस्तस्य पिबा मदाय।
उरुव्यचा जठर आ वृषस्व पितेव नः शृणुहि हूयमानः॥ ९ ॥ [१९]
अर्वाङ्। आ। इहि। सोमऽकामम्। त्वा। आहुः। अयम्। सुतः। तस्य। पिब। मदाय।
उरुऽव्यचाः। जठरे। आ। वृषस्व। पिताऽइव। नः। शृणुहि। हूयमानः॥ ९ ॥

[१०५] [१९, कुत्स आङ्गिरसः, त्रित आप्त्यः वा। विश्वे देवाः।
पंक्तिः, ८ यवमध्या महाबृहती; १९ त्रिष्टुप्।]

चन्द्रमा अप्स्व१न्तरा सुपर्णो धावते दिवि।
न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी॥ १ ॥
चन्द्रमाः। अप्ऽसु। अन्तः। आ। सुऽपर्णः। धावते। दिवि।
न। वः। हिरण्यऽनेमयः। पदम्। विन्दन्ति। विऽद्युतः। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ १ ॥
अर्थमिद् वा उ अर्थिन आ जाया युवते पतिम्।
तुञ्जाते वृष्ण्यं पयः परिदाय रसं दुहे वित्तं मे अस्य रोदसी॥ २ ॥

अर्थम् । इत् । वै । ऊँ इति । अर्थिनः । आ । जाया । युवते । पतिम् ।

तुञ्जाते इति । वृष्ण्यम् । पयः । परिऽदाय । रसम् । दुहे । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ २ ॥

मो षु देवा अदः स्व१रव पादि दिवस्परि ।

मा सोम्यस्य शंभुवः शूने भूम कदा चन वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ३ ॥

मो इति । सु । देवाः । अदः । स्वः । अव । पादि । दिवः । परि ।

मा । सोम्यस्य । शम् । भुवः । शूने । भूम । कदा । चन । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ३ ॥

यज्ञं पृच्छाम्यवमं स तद्दूतो वि वोचति ।

क्व ऋतं पूर्व्यं गतं कस्तद्बिभर्ति नूतनो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ४ ॥

यज्ञम् । पृच्छामि । अवमम् । सः । तत् । दूतः । वि । वोचति ।

क्व । ऋतम् । पूर्व्यम् । गतम् । कः । तत् । बिभर्ति । नूतनः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ४ ॥

अमी ये देवाः स्थन त्रिष्वा रोचने दिवः ।

कद्व ऋतं कदनृतं क्व प्रत्ना व आहुतिर्वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ५ ॥ [२०]

अमी इति । ये । देवाः । स्थन । त्रिषु । आ । रोचने । दिवः ॥ कत् । वः । ऋतम् ।

कत् । अनृतम् । क्व । प्रत्ना । वः । आऽहुतिः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ५ ॥

कद्व ऋतस्य धर्णसि कद् वरुणस्य चक्षणम् ।

कदर्यम्णो महस्पथाति क्रामेम दूढ्यो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ६ ॥

कत् । वः । ऋतस्य । धर्णसि । कत् । वरुणस्य । चक्षणम् ।

कत् । अर्यम्णः । महः । पथा । अति । क्रामेम । दुःऽध्यः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ६ ॥

अहं सो अस्मि यः पुरा सुते वदामि कानि चित् ।

तं मा व्यन्त्याध्यो३ वृको न तृष्णजं मृगं वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ७ ॥

अहम् । सः । अस्मि । यः । पुरा । सुते । वदामि । कानि । चित् ।

तम् । मा । व्यन्ति । आऽध्यः । वृकः । न । तृष्णऽजम् । मृगम् । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ७ ॥

सं मा तपन्त्यभितः सपत्नीरिव पर्शवः ।

मूषो न शिश्ना व्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥ ८ ॥

सम्। मा। तपन्ति। अभितः। सपत्नीःऽइव। पर्शवः॥ मूषः। न। शिश्ना। वि। अदन्ति। मा।
आऽध्यः। स्तोतारम्। ते। शतक्रतो इति शतऽक्रतो। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ ८॥

अमी ये सप्त रश्मयस्तत्रा मे नाभिराततता।
त्रितस्तद्वेदाप्त्यः स जामित्वाय रेभति वित्त मे अस्य रोदसी॥ ९॥

अमी इति। ये। सप्त। रश्मयः। तत्र। मे। नाभिः। आऽतता।
त्रितः। तत्। वेद। आप्त्यः। सः। जामिऽत्वाय। रेभति। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ ९॥

अमी ये पञ्चोक्षणो मध्ये तस्थुर्महो दिवः।
देवत्रा नु प्रवाच्यं सध्रीचीना नि वावृतुर्वित्तं मे अस्य रोदसी॥ १०॥ [२१]

अमी इति। ये। पञ्च। उक्षणः। मध्ये। तस्थुः। महः। दिवः।
देवऽत्रा। नु। प्रऽवाच्यम्। सध्रीचीनाः। नि। ववृतुः। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ १०॥

सुपर्णा एत आसते मध्य आरोधने दिवः।
ते सेधन्ति पथो वृकं तरन्तं यह्वतीरपो वित्तं मे अस्य रोदसी॥ ११॥

सुऽपर्णाः। एते। आसते। मध्ये। आऽरोधने। दिवः।
ते। सेधन्ति। पथः। वृकम्। तरन्तम्। यह्वतीः। अपः। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ ११॥

नव्यं तदुक्थ्यं हितं देवासः सुप्रवाचनम्।
ऋतमर्षन्ति सिन्धवः सत्यं तातान सूर्यो वित्तं मे अस्य रोदसी॥ १२॥

नव्यम्। तत्। उक्थ्यम्। हितम्। देवासः। सुऽप्रवाचनम्।
ऋतम्। अर्षन्ति। सिन्धवः। सत्यम्। ततान। सूर्यः। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ १२॥

अग्ने तव त्यदुक्थ्यं देवेष्वस्त्याप्यम्।
स नः सत्तो मनुष्वदा देवान्यक्षि विदुष्टरो वित्तं मे अस्य रोदसी॥ १३॥

अग्ने। तव। त्यत्। उक्थ्यम्। देवेषु। अस्ति। आप्यम्।
सः। नः। सत्तः। मनुष्वत्। आ। देवान्। यक्षि। विदुःऽतरः। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ १३॥

सत्तो होता मनुष्वदा देवाँ अच्छा विदुष्टरः।
अग्निर्हव्या सुषूदति देवो देवेषु मेधिरो वित्तं मे अस्य रोदसी॥ १४॥

सत्तः। होता। मनुष्वत्। आ। देवान्। अच्छ। विदुःऽतरः।
अग्निः। हव्या। सुसूदति। देवः। देवेषु। मेधिरः। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ १४॥

ब्रह्मा कृणोति वरुणो गातुविदं तमीमहे।
व्यूर्णोति हृदा मतिं नव्यो जायतामृतं वित्तं मे अस्य रोदसी॥ १५॥ [२२]
ब्रह्म। कृणोति। वरुणः। गातुऽविदम्। तम्। ईमहे।
वि। ऊर्णोति। हृदा। मतिम्। नव्यः। जायताम्। ऋतम्। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ १५॥

असौ यः पन्था आदित्यो दिवि प्रवाच्यं कृतः।
न स देवा अतिक्रमे तं मर्तासो न पश्यथ वित्तं मे अस्य रोदसी॥ १६॥
असौ। यः। पन्थाः। आदित्यः। दिवि। प्रऽवाच्यम्। कृतः।
न। सः। देवाः। अतिऽक्रमे। तम्। मर्तासः। न। पश्यथ। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ १६॥

त्रितः कूपेऽवहितो देवान् हवत ऊतये।
तच्छुश्राव बृहस्पतिः कृण्वन्नंहूरणादुरु वित्तं मे अस्य रोदसी॥ १७॥
त्रितः। कूपे। अवऽहितः। देवान्। हवते। ऊतये।
तत्। शुश्राव। बृहस्पतिः। कृण्वन्। अंहूरणात्। उरु। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ १७॥

अरुणो मा सकृद्वृकः पथा यन्तं ददर्श हि।
उज्जिहीते निचाय्या तष्टेव पृष्ट्यामयी वित्तं मे अस्य रोदसी॥ १८॥
अरुणः। मा। सकृत्। वृकः। पथा। यन्तम्। ददर्श। हि।
उत्। जिहीते। निऽचाय्य। तष्टाऽइव। पृष्टिऽआमयी। वित्तम्। मे। अस्य। रोदसी इति॥ १८॥

एनाङ्गूषेण वयमिन्द्रवन्तोऽभि ष्याम वृजने सर्ववीराः।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ १९॥ [२३] {१५}
एना। आङ्गूषेण। वयम्। इन्द्रऽवन्तः। अभि। स्याम। वृजने। सर्वऽवीराः।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ १९॥

[१०६] [७ कुत्स आङ्गिरसः। विश्वे देवाः। जगती ७ त्रिष्टुप्]

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमूतये मारुतं शर्धो अदितिं हवामहे।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन॥ १॥

इन्द्रम्। मित्रम्। वरुणम्। अग्निम्। ऊतये। मारुतम्। शर्धः। अदितिम्। हवामहे।
रथम्। न। दुःऽगात्। वसवः। सुऽदानवः। विश्वस्मात्। नः। अंहसः। निः। पिपर्तन॥ १॥

त आदित्या आ गता सर्वतातये भूत देवा वृत्रतूर्येषु शंभुवः।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन॥ २॥

ते। आदित्याः। आ। गत। सर्वऽतातये। भूत। देवाः। वृत्रऽतूर्येषु। शम्ऽभुवः।
रथम्। न। दुःऽगात्। वसवः। सुऽदानवः। विश्वस्मात्। नः। अंहसः। निः। पिपर्तन॥ २॥

अवन्तु नः पितरः सुप्रवाचना उत देवी देवपुत्रे ऋतावृधा।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन॥ ३॥

अवन्तु। नः। पितरः। सुऽप्रवाचनाः। उत। देवी इति। देवपुत्रे इति देवऽपुत्रे। ऋतऽवृधा।
रथम्। न। दुःऽगात्। वसवः। सुऽदानवः। विश्वस्मात्। नः। अंहसः। निः। पिपर्तन॥ ३॥

नराशंसं वाजिनं वाजयन्निह क्षयद्वीरं पूषणं सुम्नैरीमहे।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन॥ ४॥

नराशंसम्। वाजिनम्। वाजयन्। इह। क्षयत्ऽवीरम्। पूषणम्। सुम्नैः। ईमहे।
रथम्। न। दुःऽगात्। वसवः। सुऽदानवः। विश्वस्मात्। नः। अंहसः। निः। पिपर्तन॥ ४॥

बृहस्पते सदमिन्नः सुगं कृधि शं योर्यत्ते मनुर्हितं तदीमहे।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन॥ ५॥

बृहस्पते। सदम्। इत्। नः। सुऽगम्। कृधि। शम्। योः। यत्। ते। मनुःऽहितम्। तत्। ईमहे।
रथम्। न। दुःऽगात्। वसवः। सुऽदानवः। विश्वस्मात्। नः। अंहसः। निः। पिपर्तन॥ ५॥

इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं शचीपतिं काटे निबाळ्ह ऋषिरह्वदूतये।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन॥ ६॥

इन्द्रम्। कुत्सः। वृत्रऽहनम्। शचीऽपतिम्। काटे। निऽबाळ्हः। ऋषिः। अह्वत्। ऊतये।
रथम्। न। दुःऽगात्। वसवः। सुऽदानवः। विश्वस्मात्। नः। अंहसः। निः। पिपर्तन॥ ६॥

देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ७॥ [२४]

देवैः। नः। देवी। अदितिः। नि। पातु। देवः। त्राता। त्रायताम्। अप्रऽयुच्छन्।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ ७॥

[१०७] [३ कुत्स आङ्गिरसः। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्]

यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृळयन्तः।
आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ १॥
यज्ञः। देवानाम्। प्रति। एति। सुम्नम्। आदित्यासः। भवत। मृळयन्तः।
आ। वः। अर्वाची। सुऽमतिः। ववृत्यात्। अंहोः। चित्। या। वरिवोवित्ऽतरा। असत्॥ १॥
उप नो देवा अवसा गमन्त्वङ्गिरसां सामभिः स्तूयमानाः।
इन्द्र इन्द्रियैर्मरुतो मरुद्भिरादित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत्॥ २॥
उप। नः। देवाः। अवसा। आ। गमन्तु। अङ्गिरसाम्। सामऽभिः। स्तूयमानाः।
इन्द्रः। इन्द्रियैः। मरुतः। मरुत्ऽभिः। आदित्यैः। नः। अदितिः। शर्म। यंसत्॥ २॥
तन्न इन्द्रस्तद्वरुणस्तदग्निस्तदर्यमा तत्सविता चनो धात्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ३॥ [२५]
तत्। नः। इन्द्रः। तत्। वरुणः। तत्। अग्निः। तत्। अर्यमा। तत्। सविता। चनः। धात्।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ ३॥

[१०८] [१३ कुत्स आङ्गिरसः। इन्द्राग्नी। त्रिष्टुप्]

य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथो वामभि विश्वानि भुवनानि चष्टे।
तेना यातं सरथं तस्थिवांसाथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ १॥
यः। इन्द्राग्नी इति। चित्रऽतमः। रथः। वाम्। अभि। विश्वानि। भुवनानि। चष्टे।
तेन। आ। यातम्। सऽरथम्। तस्थिऽवांसा। अथ। सोमस्य। पिबतम्। सुतस्य॥ १॥
यावदिदं भुवनं विश्वमस्त्युरुव्यचा वरिमता गभीरम्।
तावाँ अयं पातवे सोमो अस्त्वरमिन्द्राग्नी मनसे युवभ्याम्॥ २॥
यावत्। इदम्। भुवनम्। विश्वम्। अस्ति। उरुऽव्यचा। वरिमता। गभीरम्।
तावान्। अयम्। पातवे। सोमः। अस्तु। अरम्। इन्द्राग्नी इति। मनसे। युवऽभ्याम्॥ २॥

चक्राथे हि सध्र्य१ङ्नाम भद्रं सध्रीचीना वृत्रहणा उत स्थः।
ताविन्द्राग्नी सध्र्यञ्चा निषद्या वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम्॥ ३॥
चक्राथे इति। हि। सध्र्यक्। नाम। भद्रम्। सध्रीचीना। वृत्रऽहनौ। उत। स्थः।
तौ। इन्द्राग्नी इति। सध्र्यञ्चा। निऽसद्य। वृष्णः। सोमस्य। वृषणा। आ। वृषेथाम्॥ ३॥
समिद्धेष्वग्निष्वानजाना यतस्रुचा बर्हिरु तिस्तिराणा।
तीव्रैः सोमैः परिषिक्तेभिरर्वागेन्द्राग्नी सौमनसाय यातम्॥ ४॥
सम्ऽइद्धेषु। अग्निषु। आनजाना। यतऽस्रुचा। बर्हिः। ऊँ इति। तिस्तिराणा।
तीव्रैः। सोमैः। परिऽसिक्तेभिः। अर्वाक्। आ। इन्द्राग्नी इति। सौमनसाय। यातम्॥ ४॥
यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रूपाण्युत वृष्ण्यानि।
या वां प्रत्नानि सख्या शिवानि तेभिः सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ ५॥ [२६]
यानि। इन्द्राग्नी इति। चक्रथुः। वीर्याणि। यानि। रूपाणि। उत। वृष्ण्यानि।
या। वाम्। प्रत्नानि। सख्या। शिवानि। तेभिः। सोमस्य। पिबतम्। सुतस्य॥ ५॥
यदब्रवं प्रथमं वां वृणानो३यं सोमो असुरैर्नो विहव्यः।
तां सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ ६॥
यत्। अब्रवम्। प्रथमम्। वाम्। वृणानः। अयम्। सोमः। असुरैः। नः। विऽहव्यः।
ताम्। सत्याम्। श्रद्धाम्। अभि। आ। हि। यातम्। अथ। सोमस्य। पिबतम्। सुतस्य॥ ६॥
यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे यद्ब्रह्मणि राजनि वा यजत्रा।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ ७॥
यत्। इन्द्राग्नी इति। मदथः। स्वे। दुरोणे। यत्। ब्रह्मणि। राजनि। वा। यजत्रा।
अतः। परि। वृषणौ। आ। हि। यातम्। अथ। सोमस्य। पिबतम्। सुतस्य॥ ७॥
यदिन्द्राग्नी यदुषु तुर्वशेषु यद्द्रुह्युष्वनुषु पूरुषु स्थः।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ ८॥
यत्। इन्द्राग्नी इति। यदुषु। तुर्वशेषु। यत्। द्रुह्युषु। अनुषु। पूरुषु। स्थः।
अतः। परि। वृषणौ। आ। हि। यातम्। अथ। सोमस्य। पिबतम्। सुतस्य॥ ८॥

यदिन्द्राग्नी अवमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यामुत स्थः।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ ९॥
यत्। इन्द्राग्नी इति। अवमस्याम्। पृथिव्याम्। मध्यमस्याम्। परमस्याम्। उत। स्थः।
अतः। परि। वृषणौ। आ। हि। यातम्। अथ। सोमस्य। पिबतम्। सुतस्य॥ ९॥

यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यामवमस्यामुत स्थः॥
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ १०॥
यत्। इन्द्राग्नी इति। परमस्याम्। पृथिव्याम्। मध्यमस्याम्। अवमस्याम्। उत। स्थः॥
अतः। परि। वृषणौ। आ। हि। यातम्। अथ। सोमस्य। पिबतम्। सुतस्य॥ १०॥

यदिन्द्राग्नी दिवि ष्ठो यत्पृथिव्यां यत् पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ ११॥
यत्। इन्द्राग्नी इति। दिवि। स्थः। यत्। पृथिव्याम्। यत्। पर्वतेषु। ओषधीषु। अप्ऽसु।
अतः। परि। वृषणौ। आ। हि। यातम्। अथ। सोमस्य। पिबतम्। सुतस्य॥ ११॥

यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य मध्ये दिवः स्वधया मादयेथे।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ १२॥
यत्। इन्द्राग्नी इति। उत्ऽइता। सूर्यस्य। मध्ये। दिवः। स्वधया। मादयेथे इति।
अतः। परि। वृषणौ। आ। हि। यातम्। अथ। सोमस्य। पिबतम्। सुतस्य॥ १२॥

एवेन्द्राग्नी पपिवांसा सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जयतं धनानि।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ १३॥ [२७]
एव। इन्द्राग्नी इति। पपिऽवांसा। सुतस्य। विश्वा। अस्मभ्यम्। सम्। जयतम्। धनानि।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ १३॥

[१०९] [८ कुत्स आंगिरसः। इन्द्राग्नी। त्रिष्टुप्]

वि ह्यख्यं मनसा वस्य इच्छन्निन्द्राग्नी ज्ञास उत वा सजातान्।
नान्या युवत्प्रमतिरस्ति मह्यं स वां धियं वाजयन्तीमतक्षम्॥ १॥
वि। हि। अख्यम्। मनसा। वस्यः। इच्छन्। इन्द्राग्नी इति। ज्ञासः। उत। वा। सऽजातान्।
न। अन्या। युवत्। प्रऽमतिः। अस्ति। मह्यम्। सः। वाम्। धियम्। वाजऽयन्तीम्। अतक्षम्॥ १॥

अश्रवं हि भूरिदावत्तरा वां विजामातुरुत वा घा स्यालात्।
अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम्॥ २॥
अश्रवम्। हि। भूरिदावत्ऽतरा। वाम्। विऽजामातुः। उत। वा। घ। स्यालात्।
अथ। सोमस्य। प्रऽयती। युवऽभ्याम्। इन्द्राग्नी इति। स्तोमम्। जनयामि। नव्यम्॥ २॥
मा छेद्म रश्मीँरिति नाधमानाः पितॄणां शक्तीरनुयच्छमानाः।
इन्द्राग्निभ्यां कं वृषणो मदन्ति ता ह्यद्री धिषणाया उपस्थे॥ ३॥
मा। छेद्म। रश्मीन्। इति। नाधमानाः। पितॄणाम्। शक्तीः। अनुऽयच्छमानाः।
इन्द्राग्निऽभ्याम्। कम्। वृषणः। मदन्ति। ता। हि। अद्री इति। धिषणायाः। उपऽस्थे॥ ३॥
युवाभ्यां देवी धिषणा मदायेन्द्राग्नी सोममुशती सुनोति।
तावश्विना भद्रहस्ता सुपाणी आ धावतं मधुना पृङ्क्तमप्सु॥ ४॥
युवाभ्याम्। देवी। धिषणा। मदाय। इन्द्राग्नी इति। सोमम्। उशती। सुनोति॥ तौ। अश्विना।
भद्रऽहस्ता। सुऽपाणी इति सुऽपाणी। आ। धावतम्। मधुना। पृङ्क्तम्। अप्ऽसु॥ ४॥
युवामिन्द्राग्नी वसुनो विभागे तवस्तमा शुश्रव वृत्रहत्ये।
तावासद्या बर्हिषि यज्ञे अस्मिन्प्र चर्षणी मादयेथां सुतस्य॥ ५॥ [२८]
युवाम्। इन्द्राग्नी इति। वसुनः। विऽभागे। तवःऽतमा। शुश्रव। वृत्रहत्ये।
तौ। आऽसद्य। बर्हिषि। यज्ञे। अस्मिन्। प्र। चर्षणी इति। मादयेथाम्। सुतस्य॥ ५॥
प्र चर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च।
प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या॥ ६॥
प्र। चर्षणिऽभ्यः। पृतनाऽहवेषु। प्र। पृथिव्याः। रिरिचाथे इति। दिवः। च।
प्र। सिन्धुऽभ्यः। प्र। गिरिऽभ्यः। महिऽत्वा। प्र। इन्द्राग्नी इति। विश्वा। भुवना। अति। अन्या॥ ६॥
आ भरतं शिक्षतं वज्रबाहू अस्माँ इन्द्राग्नी अवतं शचीभिः।
इमे नु ते रश्मयः सूर्यस्य येभिः सपित्वं पितरो न आसन्॥ ७॥
आ। भरतम्। शिक्षतम्। वज्रबाहू इति वज्रऽबाहू। अस्मान्। इन्द्राग्नी इति। अवतम्। शचीभिः।
इमे। नु। ते। रश्मयः। सूर्यस्य। येभिः। सऽपित्वम्। पितरः। नः। आसन्॥ ७॥
पुरंदरा शिक्षतं वज्रहस्तास्माँ इन्द्राग्नी अवतं भरेषु।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ८॥ [२९]

पुरम्॰दरा। शिक्षतम्। वज्र॰हस्ता। अस्मान्। इन्द्राग्नी इति। अवतम्। भरेषु।
तत्। नः। मित्रः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ ८॥

[११०] [९ कुत्स आङ्गिरसः। ऋभवः। जगती; ५, ९ त्रिष्टुभः]

ततं मे अपस्तदु तायते पुनः स्वादिष्ठा धीतिरुचथाय शस्यते।
अयं समुद्र इह विश्वदेव्यः स्वाहाकृतस्य समु तृष्णुत ऋभवः॥ १॥
ततम्। मे। अपः। तत्। ऊँ इति। तायते। पुनरिति। स्वादिष्ठा। धीतिः। रुचथाय। शस्यते।
अयम्। समुद्रः। इह। विश्व॰देव्यः। स्वाहा॰कृतस्य। सम्। ऊँ इति। तृष्णुत। ऋभवः॥ १॥
आभोगयं प्र यदिच्छन्त ऐतनापाकाः प्राञ्चो मम के चिदापयः।
सौधन्वनाश्चरितस्य भूमनागच्छत सवितुर्दाशुषो गृहम्॥ २॥
आ॰भोगयम्। प्र। यत्। इच्छन्तः। ऐतन। अपाकाः। प्राञ्चः। मम। के। चित्। आपयः।
सौधन्वनासः। चरितस्य। भूमना। अगच्छत। सवितुः। दाशुषः। गृहम्॥ २॥
तत्सविता वोऽमृतत्वमासुवदगोह्यं यच्छ्रवयन्त ऐतन।
त्यं चिच्चमसमसुरस्य भक्षणमेकं सन्तमकृणुता चतुर्वयम्॥ ३॥
तत्। सविता। वः। अमृत॰त्वम्। आ। असुवत्। अगोह्यम्। यत्। श्रवयन्त। ऐतन।
त्यम्। चित्। चमसम्। असुरस्य। भक्षणम्। एकम्। सन्तम्। अकृणुत। चतुः॰वयम्॥ ३॥
विष्ट्वी शमी तरणित्वेन वाघतो मर्तासः सन्तो अमृतत्वमानशुः।
सौधन्वना ऋभवः सूरचक्षसः संवत्सरे समपृच्यन्त धीतिभिः॥ ४॥
विष्ट्वी। शमी। तरणि॰त्वेन। वाघतः। मर्तासः। सन्तः। अमृत॰त्वम्। आनशुः।
सौधन्वनाः। ऋभवः। सूर॰चक्षसः। संवत्सरे। सम्। अपृच्यन्त। धीति॰भिः॥ ४॥
क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेनँ एकं पात्रमृभवो जेहमानम्।
उपस्तुता उपमं नाधमाना अमर्त्येषु श्रव इच्छमानाः॥ ५॥ [३०]
क्षेत्रम्ऽइव। वि। ममुः। तेजनेन। एकम्। पात्रम्। ऋभवः। जेहमानम्।
उप॰स्तुताः। उप॰मम्। नाधमानाः। अमर्त्येषु। श्रवः। इच्छमानाः॥ ५॥
आ मनीषामन्तरिक्षस्य नृभ्यः स्रुचेव घृतं जुहवाम विद्मना।
तरणित्वा ये पितुरस्य सश्चिर ऋभवो वाजमरुहन्दिवो रजः॥ ६॥

आ। मनीषाम्। अन्तरिक्षस्य। नृऽभ्यः। स्रुचाऽइव। घृतम्। जुहवाम। विद्मना।
तरणिऽत्वा। ये। पितुः। अस्य। सश्चिरे। ऋभवः। वाजम्। अरुहन्। दिवः। रजः॥ ६॥

ऋभुर्न इन्द्रः शवसा नवीयानृभुर्वाजेभिर्वसुभिर्वसुर्ददिः।
युष्माकं देवा अवसाहनि प्रियेऽभि तिष्ठेम पृत्सुतीरसुन्वताम्॥ ७॥

ऋभुः। नः। इन्द्रः। शवसा। नवीयान्। ऋभुः। वाजेभिः। वसुऽभिः। वसुः। ददिः।
युष्माकम्। देवाः। अवसा। अहनि। प्रिये। अभि। तिष्ठेम। पृत्सुतीः। असुन्वताम्॥ ७॥

निश्चर्मण ऋभवो गामपिंशत सं वत्सेनासृजता मातरं पुनः।
सौधन्वनासः स्वपस्यया नरो जिव्री युवाना पितराकृणोतन॥ ८॥

निः। चर्मणः। ऋभवः। गाम्। अपिंशत। सम्। वत्सेन। असृजत। मातरम्। पुनरिति।
सौधन्वनासः। सुऽअपस्यया। नरः। जिव्री इति। युवाना। पितरा। अकृणोतन॥ ८॥

वाजेभिर्नो वाजसातवविड्ढ्यृभुमाँ इन्द्र चित्रमा दर्षि राधः।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ९॥ [३१]

वाजेभिः। नः। वाजऽसातौ। अविड्ढि। ऋभुऽमान्। इन्द्र। चित्रम्। आ। दर्षि। राधः।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ ९॥

[१११] [५ कुत्स आङ्गिरसः। ऋभवः। जगती; ५ त्रिष्टुप्]

तक्षन्रथं सुवृतं विद्मनापसस्तक्षन्हरी इन्द्रवाहा वृषण्वसू।
तक्षन्पितृभ्यामृभवो युवद्वयस्तक्षन्वत्साय मातरं सचाभुवम्॥ १॥

तक्षन्। रथम्। सुऽवृतम्। विद्मनाऽअपसः। तक्षन्। हरी इति। इन्द्रऽवाहा। वृषण्ऽवसू इति वृषण्ऽवसू।
तक्षन्। पितृऽभ्याम्। ऋभवः। युवत्। वयः। तक्षन्। वत्साय। मातरम्। सचाऽभुवम्॥ १॥

आ नो यज्ञाय तक्षत ऋभुमद्वयः क्रत्वे दक्षाय सुप्रजावतीमिषम्।
यथा क्षयाम सर्ववीरया विशा तन्नः शर्धाय धासथा स्विन्द्रियम्॥ २॥

आ। नः। यज्ञाय। तक्षत। ऋभुऽमत्। वयः। क्रत्वे। दक्षाय। सुऽप्रजावतीम्। इषम्।
यथा। क्षयाम। सर्वऽवीरया। विशा। तत्। नः। शर्धाय। धासथ। सु। इन्द्रियम्॥ २॥

आ तक्षत सातिमस्मभ्यमृभवः सातिं रथाय सातिमर्वते नरः।
सातिं नो जैत्रीं सं महेत विश्वहा जामिमजामिं पृतनासु सक्षणिम्॥ ३॥

आ। तक्षत। सातिम्। अस्मभ्यम्। ऋभवः। सातिम्। रथाय। सातिम्। अर्वते। नरः।
सातिम्। नः। जैत्रीम्। सम्। महेत। विश्वहा। जामिम्। अजामिम्। पृतनासु। सक्षणिम्॥ ३॥

ऋभुक्षणमिन्द्रमा हुवे ऊतय ऋभून्वाजान् मरुतः सोमपीतये।
उभा मित्रावरुणा नूनमश्विना ते नो हिन्वन्तु सातये धिये जिषे॥ ४॥

ऋभुक्षणम्। इन्द्रम्। आ। हुवे। ऊतये। ऋभून्। वाजान्। मरुतः। सोमऽपीतये।
उभा। मित्रावरुणा। नूनम्। अश्विना। ते। नः। हिन्वन्तु। सातये। धिये। जिषे॥ ४॥

ऋभुर्भराय सं शिशातु सातिं समर्यजिद्वाजो अस्माँ अविष्टु।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ५॥ [३२]

ऋभुः। भराय। सम्। शिशातु। सातिम्। समर्यऽजित्। वाजः। अस्मान्। अविष्टु।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ ५॥

[११२] [२५ कुत्स [आङ्गिरसः। १ [आद्यपादस्य] द्यावापृथिव्यौ, १ [द्वितीयपादस्य] अग्निः, १ [उत्तरार्धस्य] अश्विनौ; २-२५ अश्विनौ। जगती; २४-२५ त्रिष्टुभौ]

ईळे द्यावापृथिवी पूर्वचित्तयेऽग्निं घर्मं सुरुचं यामन्निष्टये।
याभिर्भरे कारमंशाय जिन्वथस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १॥

ईळे। द्यावापृथिवी इति। पूर्वऽचित्तये। अग्निम्। घर्मम्। सुऽरुचम्। यामन्। इष्टये॥ याभिः। भरे।
कारम्। अंशाय। जिन्वथः। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊतिऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ १॥

युवोर्दानाय सुभरा असश्चतो रथमा तस्थुर्वचसं न मन्तवे।
याभिर्धियोऽवथः कर्मन्निष्टये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ २॥

युवोः। दानाय। सुऽभराः। असश्चतः। रथम्। आ। तस्थुः। वचसम्। न। मन्तवे।
याभिः। धियः। अवथः। कर्मन्। इष्टये। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊतिऽभिः। अश्विना। गतम्॥ २॥

युवं तासां दिव्यस्य प्रशासने विशां क्षयथो अमृतस्य मज्मना।
याभिर्धेनुमस्वं१ पिन्वथो नरा ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ३॥

युवम्। तासाम्। दिव्यस्य। प्रऽशासने। विशाम्। क्षयथः। अमृतस्य। मज्मना॥ याभिः। धेनुम्।
अस्वम्। पिन्वथः। नरा। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊतिऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ ३॥

याभिः परिज्मा तनयस्य मज्मना द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति।

याभिस्त्रिमन्तुरभवद् विचक्षणस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ४॥

याभिः। परिऽज्मा। तनयस्य। मज्मना। द्विऽमाता। तूर्षु। तरणिः। विऽभूषति॥ याभिः। त्रिऽमन्तुः। अभवत्। विऽचक्षणः। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊतिऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ ४॥

याभी रेभं निवृतं सितमद्भ्य उद्वन्दनमैरयतं स्वर्दृशे।

याभिः कण्वं प्र सिषासन्तमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ५॥ [३३]

याभिः। रेभम्। निऽवृतम्। सितम्। अत्ऽभ्यः। उत्। वन्दनम्। ऐरयतम्। स्वः। दृशे॥ याभिः। कण्वम्। प्र। सिसासन्तम्। आवतम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊतिऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ ५॥

याभिरन्तकं जसमानमारणे भुज्युं याभिरव्यथिभिर्जिजिन्वथुः।

याभिः कर्कन्धुं वय्यं च जिन्वथस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ६॥

याभिः। अन्तकम्। जसमानम्। आऽअरणे। भुज्युम्। याभिः। अव्यथिऽभिः। जिजिन्वथुः॥ याभिः। कर्कन्धुम्। वय्यम्। च। जिन्वथः। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊतिऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ ६॥

याभिः शुचन्तिं धनसां सुषंसदं तप्तं घर्ममोम्यावन्तमत्रये।

याभिः पृश्निगुं पुरुकुत्समावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ७॥

याभिः। शुचन्तिम्। धनऽसाम्। सुऽसंसदम्। तप्तम्। घर्मम्। ओम्याऽवन्तम्। अत्रये॥ याभिः। पृश्निगुम्। पुरुकुत्सम्। आवतम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊतिऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ ७॥

याभिः शचीभिर्वृषणा परावृजं प्रान्धं श्रोणं चक्षस एतवे कृथः।

याभिर्वर्तिकां ग्रसिताममुञ्चतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ८॥

याभिः। शचीभिः। वृषणा। पराऽवृजम्। प्र। अन्धम्। श्रोणम्। चक्षसे। एतवे। कृथः॥ याभिः। वर्तिकाम्। ग्रसिताम्। अमुञ्चतम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊतिऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ ८॥

याभिः सिन्धुं मधुमन्तमसश्चतं वसिष्ठं याभिरजरावजिन्वतम्।

याभिः कुत्सं श्रुतर्यं नर्यमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ९॥

याभिः। सिन्धुम्। मधुऽमन्तम्। असश्चतम्। वसिष्ठम्। याभिः। अजरौ। अजिन्वतम्॥ याभिः। कुत्सम्। श्रुतर्यम्। नर्यम्। आवतम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊतिऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ ९॥

याभिर्विश्पलां धनसामथर्व्यं सहस्त्रमीळ्ह आजावजिन्वतम्।
याभिर्वशमश्व्यं प्रेणिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १०॥ [३४]

याभिः। विश्पलाम्। धन॰साम्। अथर्व्यम्। सहस्त्र॰मीळ्हे। आजौ। अजिन्वतम्॥ याभिः। वशम्। अश्व्यम्। प्रेणिम्। आवतम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॰भिः। अश्विना। आ। गतम्॥ १०॥

याभिः सुदानू औशिजाय वणिजे दीर्घश्रवसे मधु कोशो अक्षरत्।
कक्षीवन्तं स्तोतारं याभिरावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ११॥

याभिः। सुदानू इति सु॰दानू। औशिजाय। वणिजे। दीर्घ॰श्रवसे। मधु। कोशः। अक्षरत्॥ कक्षीवन्तम्। स्तोतारम्। याभिः। आवतम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॰भिः। अश्विना। आ। गतम्॥ ११॥

याभी रसां क्षोदसोद्नः पिपिन्वथुरनश्वं याभी रथमावतं जिषे।
याभिस्त्रिशोक उस्त्रिया उदाजत ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १२॥

याभिः। रसाम्। क्षोदसा। उद्नः। पिपिन्वथुः। अनश्वम्। याभि। रथम्। आवतम्। जिषे॥ याभिः। त्रि॰शोकः। उस्त्रियाः। उत्॰आजत। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॰भिः। अश्विना। आ। गतम्॥ १२॥

याभिः सूर्यं परियाथः परावति मन्धातारं क्षैत्रपत्येष्वावतम्।
याभिर्विप्रं प्र भरद्वाजमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १३॥

याभिः। सूर्यम्। परि॰याथः। परा॰वति। मन्धातारम्। क्षैत्र॰पत्येषु। आवतम्॥ याभिः। विप्रम्। प्र। भरत्॰वाजम्। आवतम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॰भिः। अश्विना। आ। गतम्॥ १३॥

याभिर्महामतिथिग्वं कशोजुवं दिवोदासं शम्बरहत्य आवतम्।
याभिः पूर्भिद्ये त्रसदस्युमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १४॥

याभिः। महाम्। अतिथि॰ग्वम्। कशः॰जुवम्। दिवः॰दासम्। शम्बर॰हत्ये। आवतम्॥ याभिः। पूः॰भिद्ये। त्रसदस्युम्। आवतम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॰भिः। अश्विना। आ। गतम्॥ १४॥

याभिर्वम्रं विपिपानमुपस्तुतं कलिं याभिर्वित्तजानिं दुवस्यथः।
याभिर्व्यश्वमुत पृथिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १५॥ [३५]

याभिः। वम्रम्। वि॰पिपानम्। उप॰स्तुतम्। कलिम्। याभिः। वित्त॰जानिम्। दुवस्यथः॥ याभिः। वि॰अश्वम्। उत। पृथिम्। आवतम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॰भिः। अश्विना। आ। गतम्॥ १५॥

याभिर्नरा शयवे याभिरत्रये याभिः पुरा मनवे गातुमीषथुः।
याभिः शारीराजतं स्यूमरश्मये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १६॥

याभिः। नरा। शयवे। याभिः। अत्रये। याभिः। पुरा। मनवे। गातुम्। ईषथुः॥ याभिः। शारीः। आजतम्। स्यूम॑ऽरश्मये। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॑ऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ १६॥

याभिः पठर्वा जठरस्य मज्मनाग्निर्नादीदेच्चित इद्धो अज्मन्ना।
याभिः शर्यातमवथो महाधने ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १७॥

याभिः। पठर्वा। जठरस्य। मज्मना। अग्निः। न। अदीदेत्। चितः। इद्धः। अज्मन्। आ॥ याभिः। शर्यातम्। अवथः। महा॑ऽधने। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॑ऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ १७॥

याभिरङ्गिरो मनसा निरण्यथोऽग्रं गच्छथो विवरे गोअर्णसः।
याभिर्मनुं शूरमिषा समावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १८॥

याभिः। अङ्गिरः। मनसा। निरण्यथः। अग्रम्। गच्छथः। वि॑ऽवरे। गो॑ऽअर्णसः॥ याभिः। मनुम्। शूरम्। इषा। सम्॑ऽआवतम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॑ऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ १८॥

याभिः पत्नीर्विमदाय न्यूहथुरा घ वा याभिररुणीरशिक्षतम्।
याभिः सुदास ऊहथुः सुदेव्यं१ ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १९॥

याभिः। पत्नीः। वि॑ऽमदाय। नि॑ऽऊहथुः। आ। घ। वा। याभिः। अरुणीः। अशिक्षतम्॥ याभिः। सु॑ऽदासे। ऊहथुः। सु॑ऽदेव्यम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॑ऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ १९॥

याभिः शंताती भवथो ददाशुषे भुज्युं याभिरवथो याभिरध्रिगुम्।
ओम्यावतीं सुभरामृतस्तुभं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ २०॥ [३६]

याभिः। शंताती इति शम्॑ऽताती। भवथः। ददाशुषे। भुज्युम्। याभिः। अवथः। याभिः। अध्रि॑ऽगुम्। ओम्या॑ऽवतीम्। सु॑ऽभराम्। ऋत॑ स्तुभम्। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॑ऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ २०॥

याभिः कृशानुमसने दुवस्यथो जवे याभिर्यूनो अर्वन्तमावतम्।
मधु प्रियं भरथो यत्सरड्भ्यस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ २१॥

याभिः। कृशानुम्। असने। दुवस्यथः। जवे। याभिः। यूनः। अर्वन्तम्। आवतम्॥ मधु। प्रियम्। भरथः। यत्। सरट्॑ऽभ्यः। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॑ऽभिः। अश्विना। आ। गतम्॥ २१॥

याभिर्नरं गोषुयुधं नृषाह्ये क्षेत्रस्य साता तनयस्य जिन्वथः।
याभी रथाँ अवथो याभिरर्वतस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ २२॥

याभिः। नरम्। गोषु॰युधम्। नृ॰साह्ये। क्षेत्रस्य। साता। तनयस्य। जिन्वथः॥ याभिः। रथान्। अवथः।
याभिः। अर्वतः। ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॰भिः। अश्विना। आ। गतम्॥ २२॥

याभिः कुत्समार्जुनेयं शतक्रतू प्र तुर्वीतिं प्र च दभीतिमावतम्।
याभिर्ध्वसन्तिं पुरुषन्तिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ २३॥

याभिः। कुत्सम्। आर्जुनेयम्। शतक्रतू इति शत॰क्रतू। प्र। तुर्वीतिम्। प्र। च। दभीतिम्। आवतम्।
याभिः। ध्वसन्तिम्। पुरु॰सन्तिम्। आवतम्।
ताभिः। ऊँ इति। सु। ऊति॰भिः। अश्विना। आ। गतम्॥ २३॥

अप्नस्वतीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दस्रा वृषणा मनीषाम्।
अद्यूत्येऽवसे नि ह्वये वां वृधे च नो भवतं वाजसातौ॥ २४॥

अप्नस्वतीम्। अश्विना। वाचम्। अस्मे इति। कृतम्। नः। दस्रा। वृषणा। मनीषाम्।
अद्यूत्ये। अवसे। नि। ह्वये। वाम्। वृधे। च। नः। भवतम्। वाज॰सातौ॥ २४॥

द्युभिरक्तुभिः परि पातमस्मानरिष्टेभिरश्विना सौभगेभिः।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ २५॥ [३७]

द्यु॰भिः। अक्तु॰भिः। परि। पातम्। अस्मान्। अरिष्टेभिः। अश्विना। सौभगेभिः।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ २५॥

इत्याश्वलायन-संहितायां प्रथमाष्टके
सप्तमोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ प्रथमाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥

[११३] [२० कुत्स आङ्गिरसः। १ उषाः [उत्तरार्धस्य] रात्रिश्च; २-२० उषाः। त्रिष्टुप्]

इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागाच्चित्रः प्रकेतो अजनिष्ट विभ्वा।

यथा प्रसूता सवितुः सवायँ एवा रात्र्युषसे योनिमारैक्॥ १॥

इदम्। श्रेष्ठम्। ज्योतिषाम्। ज्योतिः। आ। अगात्। चित्रः। प्रऽकेतः। अजनिष्ट। विऽभ्वा।

यथा। प्रऽसूता। सवितुः। सवाय। एव। रात्री। उषसे। योनिम्। अरैक्॥ १॥

रुशद्वत्सा रुशती श्वेत्यागादारैगु कृष्णा सदनान्यस्याः।

समानबन्धू अमृते अनूची द्यावा वर्णं चरत आमिनाने॥ २॥

रुशत्ऽवत्सा। रुशती। श्वेत्या। आ। अगात्। अरैक्। ऊँ इति। कृष्णा। सदनानि। अस्याः॥

समानबन्धू इति समानऽबन्धू। अमृते इति। अनूची इति।

द्यावा। वर्णम्। चरतः। आमिनाने इत्याऽमिनाने।॥ २॥

समानो अध्वा स्वस्रोरनन्तस्तमन्यान्या चरतो देवशिष्टे।

न मेथेते न तस्थतुः सुमेके नक्तोषासा समनसा विरूपे॥ ३॥

समानः। अध्वा। स्वस्रोः। अनन्तः। तम्। अन्याऽअन्या। चरतः। देवशिष्टे इति देवऽशिष्टे॥ न।

मेथेते इति। न। तस्थतुः। सुमेके इति सुऽमेके। नक्तोषासा। सऽमनसा। विरूपे इति विऽरूपे॥ ३॥

भास्वती नेत्री सूनृतानामचेति चित्रा वि दुरो न आवः।

प्रार्प्या जगद्व्यु नो रायो अख्यदुषा अजीगर्भुवनानि विश्वा॥ ४॥

भास्वती। नेत्री। सूनृतानाम्। अचेति। चित्रा। वि। दुरः। नः। आवरित्यावः।

प्र०अर्प्य। जगत्। वि। ऊँ इति। नः। रायः। अख्यत्। उषाः। अजीगः। भुवनानि। विश्वा॥ ४॥

जिह्मश्ये३ चरितवे मघोन्याभोगय इष्टये राय उ त्वम्।

दभ्रं पश्यद्भ्य उर्विया विचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा॥ ५॥ [१]

जिह्म॰श्यै। चरितवे। मघोनी। आ॰भोगयै। इष्टयै। राये। ऊँ इति। त्वम्।
दभ्रम्। पश्यत्॰भ्यः। उर्विया। वि॰चक्षे। उषाः। अजीगः। भुवनानि। विश्वा॥ ५॥

क्षत्राय त्वं श्रवसे त्वं महीया इष्टये त्वमर्थमिव त्वमित्यै।
विसदृशा जीविताभिप्रचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा॥ ६॥

क्षत्राय। त्वम्। श्रवसे। त्वम्। महीयै। इष्टयै। त्वम्। अर्थम्ऽइव। त्वम्। इत्यै।
वि॰सदृशा। जीविता। अभि॰प्रचक्षे। उषाः। अजीगः। भुवनानि। विश्वा॥ ६॥

एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि व्युच्छन्ती युवतिः शुक्रवासाः।
विश्वस्येशाना पार्थिवस्य वस्व उषो अद्येह सुभगे व्युच्छ॥ ७॥

एषा। दिवः। दुहिता। प्रति। अदर्शि। वि॰उच्छन्ती। युवतिः। शुक्र॰वासाः।
विश्वस्य। ईशाना। पार्थिवस्य। वस्वः। उषः। अद्य। इह। सु॰भगे। वि। उच्छ॥ ७॥

परायतीनामन्वेति पाथ आयतीनां प्रथमा शश्वतीनाम्।
व्युच्छन्ती जीवमुदीरयन्त्युषा मृतं कं चन बोधयन्ती॥ ८॥

परा॰यतीनाम्। अनु। एति। पाथः। आ॰यतीनाम्। प्रथमा। शश्वतीनाम्।
वि॰उच्छन्ती। जीवम्। उत्॰ईरयन्ती। उषाः। मृतम्। कम्। चन। बोधयन्ती॥ ८॥

उषो यदग्निं समिधे चकर्थ वि यदावश्चक्षसा सूर्यस्य।
यन्मानुषान् यक्ष्यमाणाँ अजीगस्तद्देवेषु चकृषे भद्रमप्नः॥ ९॥

उषः। यत्। अग्निम्। सम्॰इधे। चकर्थ। वि। यत्। आवः। चक्षसा। सूर्यस्य।
यत्। मानुषान्। यक्ष्यमाणान्। अजीगरिति। तत्। देवेषु। चकृषे। भद्रम्। अप्नः॥ ९॥

कियात्या यत् समया भवाति या व्यूषुर्याश्च नूनं व्युच्छान्।
अनु पूर्वाः कृपते वावशाना प्रदीध्याना जोषमन्याभिरेति॥ १०॥ [२]

कियति। आ। यत्। समया। भवाति। याः। वि॰ऊषुः। याः। च। नूनम्। वि॰उच्छान्।
अनु। पूर्वाः। कृपते। वावशाना। प्र॰दीध्याना। जोषम्। अन्याभिः। एति॥ १०॥

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन्व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः।
अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान्॥ ११॥

ईयुः। ते। ये। पूर्वऽतराम्। अपश्यन्। विऽउच्छन्तीम्। उषसम्। मर्त्यासः। अस्माभिः।
ऊँ इति। नु। प्रतिऽचक्ष्या। अभूत्। ओ इति। ते। यन्ति। ये। अपरीषु। पश्यान्॥ ११॥

यावयद्द्वेषा ऋतपा ऋतेजाः सुम्नावरी सूनृता ईरयन्ती।
सुमङ्गलीर्बिभ्रती देववीतिमिहाद्योषः श्रेष्ठतमा व्युच्छ॥ १२॥

यवयत्ऽद्वेषाः। ऋतऽपा। ऋतेऽजाः। सुम्नऽवरी। सूनृताः। ईरयन्ती।
सुऽमङ्गलीः। बिभ्रती। देवऽवीतिम्। इह। अद्य। उषः। श्रेष्ठऽतमा। वि। उच्छ॥ १२॥

शश्वत्पुरोषा व्युवास देव्यथो अद्येदं व्यावो मघोनी।
अथो व्युच्छादुत्तराँ अनु द्यूनजरामृता चरति स्वधाभिः॥ १३॥

शश्वत्। पुरा। उषाः। वि। उवास। देवी। अथो इति। अद्य। इदम्। वि। आवः। मघोनी।
अथो इति। वि। उच्छात्। उत्ऽतरान्। अनु। द्यून्। अजरा। अमृता। चरति। स्वधाभिः॥ १३॥

व्य१ञ्जिभिर्दिव आतास्वद्यौदप कृष्णां निर्णिजं देव्यावः।
प्रबोधयन्त्यरुणेभिरश्वैरोषा याति सुयुजा रथेन॥ १४॥

वि। अञ्जिभिः। दिवः। आतासु। अद्यौत्। अप। कृष्णाम्। निःरनिर्जम्। देवी। आवरित्यावः।
प्र०बोधयन्ती। अरुणेभिः। अश्वैः। आ। उषा। याति। सुऽयुजा। रथेन॥ १४॥

आवहन्ती पोष्या वार्याणि चित्रं केतुं कृणुते चेकिताना।
ईयुषीणामुपमा शश्वतीनां विभातीनां प्रथमोषा व्यश्वैत्॥ १५॥ [३]

आऽवहन्ती। पोष्या। वार्याणि। चित्रम्। केतुम्। कृणुते। चेकिताना।
ईयुषीणाम्। उपऽमा। शश्वतीनाम्। विऽभातीनाम्। प्रथमा। उषाः। वि। अश्वैत्॥ १५॥

उदीर्ध्वं जीवो असुर्न आगादप प्रागात्तम आ ज्योतिरेति।
आरैक्पन्थां यातवे सूर्यायागन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः॥ १६॥

उत्। ईर्ध्वम्। जीवः। असुः। नः। आ। अगात्। अप। प्र। अगात्। तमः। आ।
ज्योतिः। एति॥ अरैक्। पन्थाम्। यातवे। सूर्याय। अगन्म। यत्र। प्रऽतिरन्ते। आयुः॥ १६॥

स्यूमना वाच उदियर्ति वह्निः स्तवानो रेभ उषसो विभातीः।
अद्या तदुच्छ गृणते मघोन्यस्मे आयुर्नि दिदीहि प्रजावत्॥ १७॥

स्यूमना। वाचः। उत्। इयर्ति। वह्निः। स्तवानः। रेभः। उषसः। वि॰भातीः।
अद्य। तत्। उच्छ। गृणते। मघोनि। अस्मे इति। आयुः। नि। दिदीहि। प्रजा॰वत्॥ १७॥

या गोमतीरुषसः सर्ववीरा व्युच्छन्ति दाशुषे मर्त्याय।
वायोरिव सूनृतानामुदर्के ता अश्वदा अश्नवत्सोमसुत्वा॥ १८॥

याः। गो॰मतीः। उषसः। सर्व॰वीराः। वि॰उच्छन्ति। दाशुषे। मर्त्याय।
वायोःऽइव। सूनृतानाम्। उत्॰अर्के। ताः। अश्व॰दाः। अश्नवत्। सोम॰सुत्वा॥ १८॥

माता देवानामदितेरनीकं यज्ञस्य केतुर्बृहती वि भाहि।
प्रशस्तिकृद्ब्रह्मणे नो व्यु१च्छा नो जने जनय विश्ववारे॥ १९॥

माता। देवानाम्। अदितेः। अनीकम्। यज्ञस्य। केतुः। बृहती। वि। भाहि।
प्रशस्ति॰कृत्। ब्रह्मणे। नः। वि। उच्छ। आ। नः। जने। जनय। विश्व॰वारे॥ १९॥

यच्चित्रमप्न उषसो वहन्तीजानाय शशमानाय भद्रम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ २०॥ [४]

यत्। चित्रम्। अप्नः। उषसः। वहन्ति। ईजानाय। शशमानाय। भद्रम्।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः॥ २०॥

[११४] [११ कुत्स आङ्गिरसः। रुद्रः। जगती; १०-११ त्रिष्टुभौ]

इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भरामहे मतीः।
यथा शमसद् द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरम्॥ १॥

इमाः। रुद्राय। तवसे। कपर्दिने। क्षयत्॰वीराय। प्र। भरामहे। मतीः।
यथा। शम्। असत्। द्वि॰पदे। चतुः॰पदे। विश्वम्। पुष्टम्। ग्रामे। अस्मिन्। अनातुरम्॥ १॥

मृळा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा विधेम ते।
यच्छं च योश्च मनुरायेजे पिता तदश्याम तव रुद्र प्रणीतिषु॥ २॥

मृळ। नः। रुद्र। उत। नः। मयः। कृधि। क्षयत्॰वीराय। नमसा। विधेम। ते।
यत्। शम्। च। योः। च। मनुः। आ॰येजे। पिता। तत्। अश्याम। तव। रुद्र। प्र॰नीतिषु॥ २॥

अश्याम ते सुमतिं देवयज्यया क्षयद्वीरस्य तव रुद्र मीढ्वः।
सुम्नायन्निद्विशो अस्माकमा चरारिष्टवीरा जुहवाम ते हविः॥ ३॥

अश्याम। ते। सुऽमतिम्। देवऽयज्यया। क्षयत्ऽवीरस्य। तव। रुद्र। मीढ्वः।
सुम्नऽयन्। इत्। विशः। अस्माकम्। आ। चर। अरिष्टऽवीराः। जुहवाम। ते। हविः॥ ३॥

त्वेषं वयं रुद्रं यज्ञसाधं वङ्कुं कविमवसे नि ह्वयामहे।
आरे अस्मद्दैव्यं हेळो अस्यतु सुमतिमिद्वयमस्या वृणीमहे॥ ४॥

त्वेषम्। वयम्। रुद्रम्। यज्ञऽसाधम्। वङ्कुम्। कविम्। अवसे। नि। ह्वयामहे।
आरे। अस्मत्। दैव्यम्। हेळः। अस्यतु। सुऽमतिम्। इत्। वयम्। अस्य। आ। वृणीमहे॥ ४॥

दिवो वराहमरुषं कपर्दिनं त्वेषं रूपं नमसा नि ह्वयामहे।
हस्ते बिभ्रद्भेषजा वार्याणि शर्म वर्म छर्दिरस्मभ्यं यंसत्॥ ५॥ [५]

दिवः। वराहम्। अरुषम्। कपर्दिनम्। त्वेषम्। रूपम्। नमसा। नि। ह्वयामहे।
हस्ते। बिभ्रत्। भेषजा। वार्याणि। शर्म। वर्म। छर्दिः। अस्मभ्यम्। यंसत्॥ ५॥

इदं पित्रे मरुतामुच्यते वचः स्वादोः स्वादीयो रुद्राय वर्धनम्।
रास्वा च नो अमृत मर्तभोजनं त्मने तोकाय तनयाय मृळ॥ ६॥

इदम्। पित्रे। मरुताम्। उच्यते। वचः। स्वादोः। स्वादीयः। रुद्राय। वर्धनम्।
रास्व। च। नः। अमृत। मर्तऽभोजनम्। त्मने। तोकाय। तनयाय। मृळ॥ ६॥

मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम्।
मा नो वधीः पितरं मोत मातरं मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः॥ ७॥

मा। नः। महान्तम्। उत। मा। नः। अर्भकम्। मा। नः। उक्षन्तम्। उत। मा। नः। उक्षितम्।
मा। नः। वधीः। पितरम्। मा। उत। मातरम्। मा। नः। प्रियाः। तन्वः। रुद्र। रिरिषः॥ ७॥

मा नस्तोके तनये मा न आयौ मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः।
वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तः सदमित्त्वा हवामहे॥ ८॥

मा। नः। तोके। तनये। मा। नः। आयौ। मा। नः। गोषु। मा। नः। अश्वेषु। रिरिषः।
वीरान्। मा। नः। रुद्र। भामितः। वधीः। हविष्मन्तः। सदम्। इत्। त्वा। हवामहे॥ ८॥

उप ते स्तोमान्पशुपाइवाकरं रास्वा पितर्मरुतां सुम्नमस्मे।
भद्रा हि ते सुमतिर्मृळयत्तमाथा वयमव इत्ते वृणीमहे॥ ९॥

उप। ते। स्तोमान्। पशुपाःऽइव। आ। अकरम्। रास्व। पितः। मरुताम्। सुम्नम्। अस्मे इति।
भद्रा। हि। ते। सुऽमतिः। मृळयत्ऽतमा। अथ। वयम्। अवः। इत्। ते। वृणीमहे ॥ ९ ॥

आरे ते गोघ्नमुत पूरुषघ्नं क्षयद्वीर सुम्नमस्मे ते अस्तु।
मृळा च नो अधि च ब्रूहि देवाधा च नः शर्म यच्छ द्विबर्हाः ॥ १० ॥

आरे। ते। गोऽघ्नम्। उत। पुरुषऽघ्नम्। क्षयद्ऽवीर। सुम्नम्। अस्मे इति। ते। अस्तु।
मृळ। च। नः। अधि। च। ब्रूहि। देव। अध। च। नः। शर्म। यच्छ। द्विऽबर्हाः ॥ १० ॥

अवोचाम नमो अस्मा अवस्यवः शृणोतु नो हवं रुद्रो मरुत्वान्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥ [६]

अवोचाम। नमः। अस्मै। अवस्यवः। शृणोतु। नः। हवम्। रुद्रः। मरुत्वान्।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः ॥ ११ ॥

[११५] [६ कुत्स आङ्गिरसः। सूर्यः। त्रिष्टुप्]

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः।
आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ १ ॥

चित्रम्। देवानाम्। उत्। अगात्। अनीकम्। चक्षुः। मित्रस्य। वरुणस्य। अग्नेः।
आ। अप्राः। द्यावापृथिवी इति। अन्तरिक्षम्। सूर्यः। आत्मा। जगतः। तस्थुषः। च ॥ १ ॥

सूर्यो देवीमुषसं रोचमानां मर्यो न योषामभ्येति पश्चात्।
यत्रा नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् ॥ २ ॥

सूर्यः। देवीम्। उषसम्। रोचमानाम्। मर्यः। न। योषाम्। अभि। एति। पश्चात्।
यत्र। नरः। देवऽयन्तः। युगानि। विऽतन्वते। प्रति। भद्राय। भद्रम् ॥ २ ॥

भद्रा अश्वा हरितः सूर्यस्य चित्रा एतग्वा अनुमाद्यासः।
नमस्यन्तो दिव आ पृष्ठमस्थुः परि द्यावापृथिवी यन्ति सद्यः ॥ ३ ॥

भद्राः। अश्वाः। हरितः। सूर्यस्य। चित्राः। एतऽग्वाः। अनुऽमाद्यासः।
नमस्यन्तः। दिवः। आ। पृष्ठम्। अस्थुः। परि। द्यावापृथिवी इति। यन्ति। सद्यः ॥ ३ ॥

तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्तोर्विततं सं जभार।
यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥ ४ ॥

तत्। सूर्यस्य। देव॑ऽत्वम्। तत्। महि॒ऽत्वम्। मध्या। कर्तोः। वि॒ऽततम्। सम्। जभार।
यदा। इत्। अयुक्त। हरितः। सधऽस्थात्। आत्। रात्री। वासः। तनुते। सिमस्मै ॥ ४ ॥

तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे।
अनन्तमन्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सं भरन्ति ॥ ५ ॥

तत्। मित्रस्य। वरुणस्य। अभिऽचक्षे। सूर्यः। रूपम्। कृणुते। द्योः। उपऽस्थे।
अनन्तम्। अन्यत्। रुशत्। अस्य। पाजः। कृष्णम्। अन्यत्। हरितः। सम्। भरन्ति ॥ ५ ॥

अद्या देवा उदिता सूर्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ६ ॥ [७] {१६}

अद्य। देवाः। उत्ऽइता। सूर्यस्य। निः। अंहसः। पिपृत। निः। अवद्यात्।
तत्। नः। मित्रः। वरुणः। ममहन्ताम्। अदितिः। सिन्धुः। पृथिवी। उत। द्यौः ॥ ६ ॥

[११६] [२५ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्]

नासत्याभ्यां बर्हिरिव प्र वृञ्जे स्तोमाँ इयर्म्यभ्रियेव वातः।
यावर्भगाय विमदाय जायां सेनाजुवा न्यूहतू रथेन ॥ १ ॥

नासत्याभ्याम्। बर्हिःऽइव। प्र। वृञ्जे। स्तोमान्। इयर्मि। अभ्रियाऽइव। वातः।
यौ। अर्भगाय। वि॒ऽमदाय। जायाम्। सेनाऽजुवा। नि॒ऽऊहतुः। रथेन ॥ १ ॥

वीळुपत्मभिराशुहेमभिर्वा देवानां वा जूतिभिः शाशदाना।
तद्रासभो नासत्या सहस्रमाजा यमस्य प्रधने जिगाय ॥ २ ॥

वीळुपत्मऽभिः। आशुहेमऽभिः। वा। देवानाम्। वा। जूतिऽभिः। शाशदाना।
तत्। रासभः। नासत्या। सहस्रम्। आजा। यमस्य। प्रऽधने। जिगाय ॥ २ ॥

तुग्रो ह भुज्युमश्विनोदमेघे रयिं न कश्चिन्ममृवाँ अवाहाः।
तमूहथुर्नौभिरात्मन्वतीभिरन्तरिक्षप्रुद्भिरपोदकाभिः ॥ ३ ॥

तुग्रः। ह। भुज्युम्। अश्विना। उदऽमेघे। रयिम्। न। कः। चित्। ममृऽवान्। अव। अहाः।
तम्। ऊहथुः। नौभिः। आत्मन्ऽवतीभिः। अन्तरिक्षप्रुत्ऽभिः। अपऽउदकाभिः ॥ ३ ॥

तिस्रः क्षपस्त्रिरहातिव्रजद्भिर्नासत्या भुज्युमूहथुः पतङ्गैः।
समुद्रस्य धन्वन्नार्द्रस्य पारे त्रिभी रथैः शतपद्भिः षळश्वैः ॥ ४ ॥

तिस्रः। क्षपः। त्रिः। अहा। अतिव्रजत्ऽभिः। नासत्या। भुज्युम्। ऊहथुः। पतङ्गैः।
समुद्रस्य। धन्वन्। आर्द्रस्य। पारे। त्रिऽभिः। रथैः। शतपत्ऽभिः। षट्ऽअश्वैः॥ ४॥

अनारम्भणे तदवीरयेथामनास्थाने अग्रभणे समुद्रे।
यदश्विना ऊहथुर्भुज्युमस्तं शतारित्रां नावमातस्थिवांसम्॥ ५॥ [८]

अनारम्भणे। तत्। अवीरयेथाम्। अनास्थाने। अग्रभणे। समुद्रे।
यत्। अश्विनौ। ऊहथुः। भुज्युम्। अस्तम्। शतऽअरित्राम्। नावम्। आतस्थिऽवांसम्॥ ५॥

यमश्विना ददथुः श्वेतमश्वमघाश्वाय शश्वदित्स्वस्ति।
तद्वां दात्रं महि कीर्तेन्यं भूत्पैद्वो वाजी सदमिद्धव्यो अर्यः॥ ६॥

यम्। अश्विना। ददथुः। श्वेतम्। अश्वम्। अघऽअश्वाय। शश्वत्। इत्। स्वस्ति।
तत्। वाम्। दात्रम्। महि। कीर्तेन्यम्। भूत्। पैद्वः। वाजी। सदम्। इत्। हव्यः। अर्यः॥ ६॥

युवं नरा स्तुवते पज्रियाय कक्षीवते अरदतं पुरंधिम्।
कारोतराच्छफादश्वस्य वृष्णः शतं कुम्भाँ असिञ्चतं सुरायाः॥ ७॥

युवम्। नरा। स्तुवते। पज्रियाय। कक्षीवते। अरदतम्। पुरम्ऽधिम्।
कारोतरात्। शफात्। अश्वस्य। वृष्णः। शतम्। कुम्भान्। असिञ्चतम्। सुरायाः॥ ७॥

हिमेनाग्निं घ्रंसमवारयेथां पितुमतीमूर्जमस्मा अधत्तम्।
ऋबीसे अत्रिमश्विनावनीतमुन्निन्यथुः सर्वगणं स्वस्ति॥ ८॥

हिमेन। अग्निम्। घ्रंसम्। अवारयेथाम्। पितुऽमतीम्। ऊर्जम्। अस्मै। अधत्तम्।
ऋबीसे। अत्रिम्। अश्विना। अवऽनीतम्। उत्। निन्यथुः। सर्वऽगणम्। स्वस्ति॥ ८॥

परावतं नासत्यानुदेथामुच्चाबुध्नं चक्रथुर्जिह्मबारम्।
क्षरन्नापो न पायनाय राये सहस्राय तृष्यते गोतमस्य॥ ९॥

परा। अवतम्। नासत्या। अनुदेथाम्। उच्चाऽबुध्नम्। चक्रथुः। जिह्मऽबारम्।
क्षरन्। आपः। न। पायनाय। राये। सहस्राय। तृष्यते। गोतमस्य॥ ९॥

जुजुरुषो नासत्योत वव्रिं प्रामुञ्चतं द्रापिमिव च्यवानात्।
प्रातिरतं जहितस्यायुर्दस्रादित्पतिमकृणुतं कनीनाम्॥ १०॥ [९]

जुजुरुषः। नासत्या। उत। वव्रिम्। प्र। अमुञ्चतम्। द्रापिम्ऽइव। च्यवानात्।

प्र। अतिरतम्। जहितस्य। आयुः। दस्रा। आत्। इत्। पतिम्। अकृणुतम्। कनीनाम्॥ १०॥

तद्वां नरा शंस्यं राध्यं चाभिष्टिमन्नासत्या वरूथम्।

यद्विद्वांसा निधिमिवापगूळ्हमुद्दर्शतादूपथुर्वन्दनाय॥ ११॥

तत्। वाम्। नरा। शंस्यम्। राध्यम्। च। अभिष्टि॰मत्। नासत्या। वरूथम्।

यत्। विद्वांसा। निधिम्ऽइव। अप॰गूळ्हम्। उत्। दर्शतात्। ऊपथुः। वन्दनाय॥ ११॥

तद्वां नरा सनये दंस उग्रमाविष्कृणोमि तन्यतुर्न वृष्टिम्।

दध्यङ् ह यन्मध्वाथर्वणो वामश्वस्य शीर्ष्णा प्र यदीमुवाच॥ १२॥

तत्। वाम्। नरा। सनये। दंसः। उग्रम्। आविः। कृणोमि। तन्यतुः। न। वृष्टिम्।

दध्यङ्। ह। यत्। मधु। आथर्वणः। वाम्। अश्वस्य। शीर्ष्णा। प्र। यत्। ईम्। उवाच॥ १२॥

अजोहवीन्नासत्या करा वां महे यामन्पुरुभुजा पुरंधिः।

श्रुतं तच्छासुरिव वध्रिमत्या हिरण्यहस्तमश्विनावदत्तम्॥ १३॥

अजोहवीत्। नासत्या। करा। वाम्। महे। यामन्। पुरु॰भुजा। पुरम्॰धिः।

श्रुतम्। तत्। शासुःऽइव। वध्रि॰मत्याः। हिरण्य॰हस्तम्। अश्विनौ। अदत्तम्॥ १३॥

आस्नो वृकस्य वर्तिकामभीके युवं नरा नासत्यामुमुक्तम्।

उतो कविं पुरुभुजा युवं ह कृपमाणमकृणुतं विचक्षे॥ १४॥

आस्नः। वृकस्य। वर्तिकाम्। अभीके। युवम्। नरा। नासत्या। अमुमुक्तम्।

उतो इति। कविम्। पुरु॰भुजा। युवम्। ह। कृपमाणम्। अकृणुतम्। वि॰चक्षे॥ १४॥

चरित्रं हि वेरिवाच्छेदि पर्णमाजा खेलस्य परितक्म्यायाम्।

सद्यो जङ्घामायसीं विश्पलायै धने हिते सर्तवे प्रत्यधत्तम्॥ १५॥ [१०]

चरित्रम्। हि। वेःऽइव। अच्छेदि। पर्णम्। आजा। खेलस्य। परि॰तक्म्यायाम्।

सद्यः। जङ्घाम्। आयसीम्। विश्पलायै। धने। हिते। सर्तवे। प्रति। अधत्तम्॥ १५॥

शतं मेषान्वृक्ये चक्षदानमृज्राश्वं तं पितान्धं चकार।

तस्मा अक्षी नासत्या विचक्ष आधत्तं दस्रा भिषजावनर्वन्॥ १६॥

शतम्। मेषान्। वृक्यै। चक्षदानम्। ऋज्र॰अश्वम्। तम्। पिता। अन्धम्। चकार।

तस्मै। अक्षी इति। नासत्या। वि॰चक्षे। आ। अधत्तम्। दस्रा। भिषजौ। अनर्वन्॥ १६॥

आ वां रथं दुहिता सूर्यस्य कार्ष्मेवातिष्ठदर्वता जयन्ती।

विश्वे देवा अन्वमन्यन्त हृद्भिः समु श्रिया नासत्या सचेथे॥ १७॥

आ। वाम्। रथम्। दुहिता। सूर्यस्य। कार्ष्मऽइव। अतिष्ठत्। अर्वता। जयन्ती।

विश्वे। देवाः। अमन्यन्त। हृत्॰भिः। सम्। ऊँ इति। श्रिया। नासत्या। सचेथे इति॥ १७॥

यदयातं दिवोदासाय वर्तिर्भरद्वाजायाश्विना हयन्ता।

रेवदुवाह सचनो रथो वां वृषभश्च शिंशुमारश्च युक्ता॥ १८॥

यत्। अयातम्। दिवः२दासाय। वर्तिः। भरत्॰वाजाय। अश्विना। हयन्ता।

रेवत्। उवाह। सचनः। रथः। वाम्। वृषभः। च। शिंशुमारः। च। युक्ता॥ १८॥

रयिं सुक्षत्रं स्वपत्यमायुः सुवीर्यं नासत्या वहन्ता।

आ जह्नावीं समनसोप वाजैस्त्रिरह्नो भागं दधतीमयातम्॥ १९॥

रयिम्। सु॰क्षत्रम्। सु॰अपत्यम्। आयुः। सु॰वीर्यम्। नासत्या। वहन्ता।

आ। जह्नावीम्। स०मनसा। उप। वाजैः। त्रिः। अह्नः। भागम्। दधतीम्। अयातम्॥ १९॥

परिविष्टं जाहुषं विश्वतः सीं सुगेभिर्नक्तमूहथू रजोभिः।

विभिन्दुना नासत्या रथेन वि पर्वताँ अजरयू अयातम्॥ २०॥ [११]

परि॰विष्टम्। जाहुषम्। विश्वतः। सीम्। सु॰गेभिः। नक्तम्। ऊहथुः। रजः२भिः।

वि॰भिन्दुना। नासत्या। रथेन। वि। पर्वतान्। अजरयू इति। अयातम्॥ २०॥

एकस्या वस्तोरावतं रणाय वशमश्विना सनये सहस्रा।

निरहतं दुच्छुना इन्द्रवन्ता पृथुश्रवसो वृषणावरातीः॥ २१॥

एकस्याः। वस्तोः। आवतम्। रणाय। वशम्। अश्विना। सनये। सहस्रा।

निः। अहतम्। दुच्छुनाः। इन्द्र॰वन्ता। पृथु॰श्रवसः। वृषणौ। अरातीः॥ २१॥

शरस्य चिदार्चत्कस्यावतादा नीचादुच्चा चक्रथुः पातवे वाः।

शयवे चिन्नासत्या शचीभिर्जसुरये स्तर्यं पिप्यथुर्गाम्॥ २२॥

शरस्य। चित्। आर्चत्ऽकस्य। अवतात्। आ। नीचात्। उच्चा। चक्रथुः। पातवे। वारिति वाः।
शयवे। चित्। नासत्या। शचीभिः। जसुरये। स्तर्यम्। पिप्यथुः। गाम्॥ २२॥

अवस्यते स्तुवते कृष्णियाय ऋजूयते नासत्या शचीभिः।
पशुं न नष्टमिव दर्शनाय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय॥ २३॥

अवस्यते। स्तुवते। कृष्णियाय। ऋजुऽयते। नासत्या। शचीभिः।
पशुम्। न। नष्टम्ऽइव। दर्शनाय। विष्णाप्वम्। ददथुः। विश्वकाय॥ २३॥

दश रात्रीरशिवेना नव द्यूनवनद्धं श्नथितमप्स्व१न्तः।
विप्रुतं रेभमुदनि प्रवृक्तमुन्निन्यथुः सोममिव स्रुवेण॥ २४॥

दश। रात्रीः। अशिवेन। नव। द्यून्। अवऽनद्धम्। श्नथितम्। अप्ऽसु। अन्तरिति।
विऽप्रुतम्। रेभम्। उदनि। प्रऽवृक्तम्। उत्। निन्यथुः। सोमम्ऽइव। स्रुवेण॥ २४॥

प्र वां दंसांस्यश्विनाववोचमस्य पतिः स्यां सुगवः सुवीरः।
उत पश्यन्नश्नुवन्दीर्घमायुरस्तमिवेज्जरिमाणं जगम्याम्॥ २५॥ [१२]

प्र। वाम्। दंसांसि। अश्विनौ। अवोचम्। अस्य। पतिः। स्याम्। सुऽगवः। सुऽवीरः।
उत। पश्यन्। अश्नुवन्। दीर्घम्। आयुः। अस्तम्ऽइव। इत्। जरिमाणम्। जगम्याम्॥ २५॥

[११७] [२५ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्]

मध्वः सोमस्याश्विना मदाय प्रत्नो होता विवासते वाम्।
बर्हिष्मती रातिर्विश्रिता गीरिषा यातं नासत्योप वाजैः॥ १॥

मध्वः। सोमस्य। अश्विना। मदाय। प्रत्नः। होता। आ। विवासते। वाम्।
बर्हिष्मती। रातिः। विऽश्रिता। गीः। इषा। यातम्। नासत्या। उप। वाजैः॥ १॥

यो वामश्विना मनसो जवीयान्रथः स्वश्वो विश आजिगाति।
येन गच्छथः सुकृतो दुरोणं तेन नरा वर्तिरस्मभ्यं यातम्॥ २॥

यः। वाम्। अश्विना। मनसः। जवीयान्। रथः। सुऽअश्वः। विशः। आऽजिगाति।
येन। गच्छथः। सुऽकृतः। दुरोणम्। तेन। नरा। वर्तिः। अस्मभ्यम्। यातम्॥ २॥

ऋषिं नरावंहसः पाञ्चजन्यमृबीसादत्रिं मुञ्चथो गणेन।
मिनन्ता दस्योरशिवस्य माया अनुपूर्वं वृषणा चोदयन्ता॥ ३॥

ऋषिम्। नरौ। अंहसः। पाञ्च॰जन्यम्। ऋबीसात्। अत्रिम्। मुञ्चथः। गणेन।
मिनन्ता। दस्योः। अशिवस्य। मायाः। अनु॰पूर्वम्। वृषणा। चोदयन्ता॥ ३॥

अश्वं न गूळ्हमश्विना दुरेवैर्ऋषिं नरा वृषणा रेभमप्सु।
सं तं रिणीथो विप्रुतं दंसोभिर्न वां जूर्यन्ति पूर्व्या कृतानि॥ ४॥

अश्वम्। न। गूळ्हम्। अश्विना। दुः॰एवैः। ऋषिम्। नरा। वृषणा। रेभम्। अप्॰सु।
सम्। तम्। रिणीथः। वि॰प्रुतम्। दंसः॰भिः। न। वाम्। जूर्यन्ति। पूर्व्या। कृतानि॥ ४॥

सुषुप्वांसं न निर्ऋतेरुपस्थे सूर्यं न दस्रा तमसि क्षियन्तम्।
शुभे रुक्मं न दर्शतं निखातमुदूपथुरश्विना वन्दनाय॥ ५॥ [१३]

सुसुप्वांसम्। न। निः॰ऋतेः। उप॰स्थे। सूर्यम्। न। दस्रा। तमसि। क्षियन्तम्।
शुभे। रुक्मम्। न। दर्शतम्। नि॰खातम्। उत्। ऊपथुः। अश्विना। वन्दनाय॥ ५॥

तद्वां नरा शंस्यं पज्रियेण कक्षीवता नासत्या परिज्मन्।
शफादश्वस्य वाजिनो जनाय शतं कुम्भाँ असिञ्चतं मधूनाम्॥ ६॥

तत्। वाम्। नरा। शंस्यम्। पज्रियेण। कक्षीवता। नासत्या। परि॰ज्मन्।
शफात्। अश्वस्य। वाजिनः। जनाय। शतम्। कुम्भान्। असिञ्चतम्। मधूनाम्॥ ६॥

युवं नरा स्तुवते कृष्णियाय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय।
घोषायै चित् पितृषदे दुरोणे पतिं जूर्यन्त्या अश्विनावदत्तम्॥ ७॥

युवम्। नरा। स्तुवते। कृष्णियाय। विष्णाप्वम्। ददथुः। विश्वकाय।
घोषायै। चित्। पितृ॰सदे। दुरोणे। पतिम्। जूर्यन्त्यै। अश्विनौ। अदत्तम्॥ ७॥

युवं श्यावाय रुशतीमदत्तं महः क्षोणस्याश्विना कण्वाय।
प्रवाच्यं तद्वृषणा कृतं वां यन्नार्षदाय श्रवो अध्यधत्तम्॥ ८॥

युवम्। श्यावाय। रुशतीम्। अदत्तम्। महः। क्षोणस्य। अश्विना। कण्वाय।
प्र॰वाच्यम्। तत्। वृषणा। कृतम्। वाम्। यत्। नार्सदाय। श्रवः। अधि॰अधत्तम्॥ ८॥

पुरू वर्पांस्यश्विना दधाना नि पेदव ऊहथुराशुमश्वम्।
सहस्रसां वाजिनमप्रतीतमहिहनं श्रवस्यं तरुत्रम्॥ ९॥

पुरु। वर्पांसि। अश्विना। दधाना। नि। पेदवे। ऊहथुः। आशुम्। अश्वम्।
सहस्रऽसाम्। वाजिनम्। अप्रतिऽइतम्। अहिऽहनम्। श्रवस्यम्। तरुत्रम्॥ ९॥

एतानि वां श्रवस्या सुदानू ब्रह्माङ्गूषं सदनं रोदस्योः।
यद्वां पज्रासो अश्विना हवन्ते यातमिषा च विदुषे च वाजम्॥ १०॥ [१४]

एतानि। वाम्। श्रवस्या। सुदानू इति सुऽदानू। ब्रह्म। आङ्गूषम्। सदनम्। रोदस्योः।
यत्। वाम्। पज्रासः। अश्विना। हवन्ते। यातम्। इषा। च। विदुषे। च। वाजम्॥ १०॥

सूनोर्मानेनाश्विना गृणाना वाजं विप्राय भुरणा रदन्ता।
अगस्त्ये ब्रह्मणा वावृधाना सं विश्पलां नासत्यारिणीतम्॥ ११॥

सूनोः। मानेन। अश्विना। गृणाना। वाजम्। विप्राय। भुरणा। रदन्ता।
अगस्त्यै। ब्रह्मणा। ववृधाना। सम्। विश्पलाम्। नासत्या। अरिणीतम्॥ ११॥

कुह यान्ता सुष्टुतिं काव्यस्य दिवो नपाता वृषणा शयुत्रा।
हिरण्यस्येव कलशं निखातमुदूपथुर्दशमे अश्विनाहन्॥ १२॥

कुह। यान्ता। सुऽस्तुतिम्। काव्यस्य। दिवः। नपाता। वृषणा। शयुत्रा।
हिरण्यस्यऽइव। कलशम्। निऽखातम्। उत्। ऊपथुः। दशमे। अश्विना। अहन्॥ १२॥

युवं च्यवानमश्विना जरन्तं पुनर्युवानं चक्रथुः शचीभिः।
युवो रथं दुहिता सूर्यस्य सह श्रिया नासत्यावृणीत॥ १३॥

युवम्। च्यवानम्। अश्विना। जरन्तम्। पुनः। युवानम्। चक्रथुः। शचीभिः।
युवोः। रथम्। दुहिता। सूर्यस्य। सह। श्रिया। नासत्या। अवृणीत॥ १३॥

युवं तुग्राय पूर्व्येभिरेवैः पुनर्मन्यावभवतं युवाना।
युवं भुज्युमर्णसो निः समुद्राद्विभिरूहथुर्ऋज्रेभिरश्वैः॥ १४॥

युवम्। तुग्राय। पूर्व्येभिः। एवैः। पुनःऽमन्यौ। अभवतम्। युवाना।
युवम्। भुज्युम्। अर्णसः। निः। समुद्रात्। विऽभिः। ऊहथुः। ऋज्रेभिः। अश्वैः॥ १४॥

अजोहवीदश्विना तौग्र्यो वां प्रोळ्हः समुद्रमव्यथिर्जगन्वान्।
निष्टमूहथुः सुयुजा रथेन मनोजवसा वृषणा स्वस्ति॥ १५॥ [१५]

अजोहवीत्। अश्विना। तौग्र्यः। वाम्। प्रऽऊळ्हः। समुद्रम्। अव्यथिः। जगन्वान्।
निः। तम्। ऊहथुः। सुऽयुजा। रथेन। मनःऽजवसा। वृषणा। स्वस्ति॥ १५॥

अजोहवीदश्विना वर्तिका वामास्नो यत्सीममुञ्चतं वृकस्य।
वि जयुषा ययथुः सान्वद्रेर्जातं विष्वाचो अहतं विषेण॥ १६॥

अजोहवीत्। अश्विना। वर्तिका। वाम्। आस्नः। यत्। सीम्। अमुञ्चतम्। वृकस्य।
वि। जयुषा। ययथुः। सानु। अद्रेः। जातम्। विष्वाचः। अहतम्। विषेण॥ १६॥

शतं मेषान्वृक्ये मामहानं तमः प्रणीतमशिवेन पित्रा।
आक्षी ऋज्राश्वे अश्विनावधत्तं ज्योतिरन्धाय चक्रथुर्विचक्षे॥ १७॥

शतम्। मेषान्। वृक्ये। ममहानम्। तमः। प्रऽनीतम्। अशिवेन। पित्रा।
आ। अक्षी इति। ऋज्रऽअश्वे। अश्विनौ। अधत्तम्। ज्योतिः। अन्धाय। चक्रथुः। विऽचक्षे॥ १७॥

शुनमन्धाय भरमह्वयत् सा वृकीरश्विना वृषणा नरेति।
जारः कनीनइव चक्षदान ऋज्राश्वः शतमेकं च मेषान्॥ १८॥

शुनम्। अन्धाय। भरम्। अह्वयत्। सा। वृकीः। अश्विना। वृषणा। नरा। इति।
जारः। कनीनःऽइव। चक्षदानः। ऋज्रऽअश्वः। शतम्। एकम्। च। मेषान्॥ १८॥

मही वामूतिरश्विना मयोभूरुत स्रामं धिष्ण्या सं रिणीथः।
अथा युवामिदह्वयत् पुरंधिरागच्छतं सीं वृषणाववोभिः॥ १९॥

मही। वाम्। ऊतिः। अश्विना। मयःऽभूः। उत। स्रामम्। धिष्ण्या। सम्। रिणीथः।
अथ। युवाम्। इत्। अह्वयत्। पुरम्ऽधिः। आ। अगच्छतम्। सीम्। वृषणौ। अवःऽभिः॥ १९॥

अधेनुं दस्रा स्तर्यं१ विषक्तामपिन्वतं शयवे अश्विना गाम्।
युवं शचीभिर्विमदाय जायां न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषाम्॥ २०॥ [१६]

अधेनुम्। दस्रा। स्तर्यम्। विऽसक्ताम्। अपिन्वतम्। शयवे। अश्विना। गाम्।
युवम्। शचीभिः। विऽमदाय। जायाम्। नि। ऊहथुः। पुरुऽमित्रस्य। योषाम्॥ २०॥

यवं वृकेणाश्विना वपन्तेषं दुहन्ता मनुषाय दस्रा।
अभि दस्युं बकुरेणा धमन्तोरु ज्योतिश्चक्रथुरार्याय॥ २१॥

यवम्। वृकेण। अश्विना। वपन्ता। इषम्। दुहन्ता। मनुषाय। दस्रा।
अभि। दस्युम्। बकुरेण। धमन्ता। उरु। ज्योतिः। चक्रथुः। आर्याय॥ २१॥

आथर्वणायाश्विना दधीचेऽश्व्यं शिरः प्रत्यैरयतम्।
स वां मधु प्र वोचदृतायन्त्वाष्ट्रं यद्दस्रावपिकक्ष्यं वाम्॥ २२॥

आथर्वणाय। अश्विना। दधीचे। अश्व्यम्। शिरः। प्रति। ऐरयतम्।
सः। वाम्। मधु। प्र। वोचत्। ऋत॰यन्। त्वाष्ट्रम्। यत्। दस्रौ। अपि॰कक्ष्यम्। वाम्॥ २२॥

सदा कवी सुमतिमा चके वां विश्वा धियो अश्विना प्रावतं मे।
अस्मे रयिं नासत्या बृहन्तमपत्यसाचं श्रुत्यं रराथाम्॥ २३॥

सदा। कवी इति। सु॰मतिम्। आ। चके। वाम्। विश्वाः। धियः। अश्विना। प्र। अवतम्। मे।
अस्मे इति। रयिम्। नासत्या। बृहन्तम्। अपत्य॰साचम्। श्रुत्यम्। रराथाम्॥ २३॥

हिरण्यहस्तमश्विना रराणा पुत्रं नरा वध्रिमत्या अदत्तम्।
त्रिधा ह श्यावमश्विना विकस्तमुज्जीवस ऐरयतं सुदानू॥ २४॥

हिरण्य॰हस्तम्। अश्विना। रराणा। पुत्रम्। नरा। वध्रि॰मत्याः। अदत्तम्।
त्रिधा। ह। श्यावम्। अश्विना। वि॰कस्तम्। उत्। जीवसे। ऐरयतम्। सुदानू इति सु॰दानू॥ २४॥

एतानि वामश्विना वीर्याणि प्र पूर्व्याण्यायवोऽवोचन्।
ब्रह्म कृण्वन्तो वृषणा युवभ्यां सुवीरासो विदथमा वदेम॥ २५॥ [१७]

एतानि। वाम्। अश्विना। वीर्याणि। प्र। पूर्व्याणि। आयवः। अवोचन्।
ब्रह्म। कृण्वन्तः। वृषणा। युव॰भ्याम्। सु॰वीरासः। विदथम्। आ। वदेम॥ २५॥

[११८] [११ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्]

आ वां रथो अश्विना श्येनपत्वा सुमृळीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ्।
यो मर्त्यस्य मनसो जवीयान्त्रिवन्धुरो वृषणा वातरंहाः॥ १॥

आ। वाम्। रथः। अश्विना। श्येन॰पत्वा। सुमृळीकः। स्व॰वान्। यातु। अर्वाङ्।
यः। मर्त्यस्य। मनसः। जवीयान्। त्रि॰वन्धुरः। वृषणा। वात॰रंहाः॥ १॥

त्रिबन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण सुवृता यातमर्वाक्।
पिन्वतं गा जिन्वतमर्वतो नो वर्धयतमश्विना वीरमस्मे॥ २॥

त्रि॒ऽब॒न्धु॒रेण॑। त्रि॒ऽवृता॑। रथे॑न। त्रि॒ऽच॒क्रेण॑। सु॒ऽवृता॑। आ। या॒त॒म्। अ॒र्वाक्।

पिन्व॑तम्। गाः। जिन्व॑तम्। अर्व॑तः। नः॒। व॒र्धय॑तम्। अ॒श्वि॒ना॒। वी॒रम्। अ॒स्मे इति॑॥ २॥

प्र॒वद्या॑मना सु॒वृता॒ रथे॑न॒ दस्रा॑वि॒मं शृ॑णु॒तं श्लोक॒मद्रेः॑।

किम॒ङ्ग वां॒ प्रत्यव॑र्तिं॒ गमि॑ष्ठा॒हुर्विप्रा॑सो अश्विना पु॒राजाः॑॥ ३॥

प्र॒वत्ऽया॑मना। सु॒ऽवृता॑। रथे॑न। दस्रौ॑। इ॒मम्। शृ॒णु॒त॒म्। श्लोक॑म्। अद्रेः॑।

किम्। अ॒ङ्ग। वा॒म्। प्रति॑। अव॑र्तिम्। गमि॑ष्ठा। आ॒हुः। विप्रा॑सः। अ॒श्वि॒ना॒। पु॒रा॒ऽजाः॥ ३॥

आ वां॑ श्ये॒नासो॑ अश्विना वह॒न्तु॒ रथे॑ यु॒क्तास॑ आ॒शवः॑ पत॒ङ्गाः।

ये अ॒प्तुरो॑ दि॒व्यासो॒ न गृध्रा॑ अ॒भि प्रयो॑ नासत्या॒ वह॑न्ति॥ ४॥

आ। वा॒म्। श्ये॒नासः॑। अ॒श्वि॒ना॒। व॒ह॒न्तु॒। रथे॑। यु॒क्तासः॑। आ॒शवः॑। प॒त॒ङ्गाः।

ये। अ॒प्ऽतुरः॑। दि॒व्यासः॑। न। गृध्राः॑। अ॒भि। प्रयः॑। ना॒स॒त्या॒। वह॑न्ति॥ ४॥

आ वां॒ रथं॑ युव॒तिस्ति॑ष्ठ॒दत्र॑ जु॒ष्ट्वी न॑रा दुहि॒ता सूर्य॑स्य।

परि॑ वा॒मश्वा॒ वपु॑षः पत॒ङ्गा वयो॑ वहन्त्वरु॒षा अ॒भीके॑॥ ५॥ [१८]

आ। वा॒म्। रथ॑म्। यु॒व॒तिः। ति॒ष्ठ॒त्। अत्र॑। जु॒ष्ट्वी। न॒रा॒। दु॒हि॒ता। सूर्य॑स्य।

परि॑। वा॒म्। अश्वाः॑। वपु॑षः। प॒त॒ङ्गाः। वयः॑। व॒ह॒न्तु॒। अ॒रु॒षाः। अ॒भीके॑॥ ५॥

उद्वन्द॑नमैरतं दं॒सना॑भि॒रुद्रे॒भं द॑स्रा वृषणा॒ शची॑भिः।

निष्टौ॒ग्र्यं पा॑रयथः समु॒द्रात्पुन॒श्च्यवा॑नं चक्रथु॒र्युवा॑नम्॥ ६॥

उत्। वन्द॑नम्। ऐ॒र॒त॒म्। दं॒सना॑भिः। उत्। रे॒भम्। द॒स्रा॒। वृ॒ष॒णा॒। शची॑भिः।

निः। तौ॒ग्र्यम्। पा॒र॒य॒थः॒। स॒मु॒द्रात्। पु॒नरिति॑। च्यवा॑नम्। च॒क्र॒थुः॒। युवा॑नम्॥ ६॥

यु॒वमत्र॒येऽव॑नीताय त॒प्तमूर्ज॒मो॒मान॑मश्विनावधत्तम्।

यु॒वं कण्वा॒यापि॑रिप्ताय॒ चक्षुः॒ प्रत्य॑धत्तं सुष्टु॒तिं जु॑जुषा॒णा॥ ७॥

यु॒वम्। अत्र॑ये। अव॑ऽनीताय। त॒प्तम्। ऊर्ज॑म्। ओ॒मान॑म्। अ॒श्वि॒नौ॒। अ॒ध॒त्त॒म्।

यु॒वम्। कण्वा॑य। अपि॑ऽरिप्ताय। चक्षुः॑। प्रति॑। अ॒ध॒त्त॒म्। सु॒ऽस्तु॒तिम्। जु॒जु॒षा॒णा॥ ७॥

यु॒वं धे॒नुं श॒यवे॑ नाधि॒तायापि॑न्वतमश्विना पू॒र्व्याय॑।

अमु॑ञ्चतं॒ वर्ति॑का॒मंह॑सो॒ निः प्रति॒ जङ्घां॑ वि॒श्पला॑या अधत्तम्॥ ८॥

युवम्। धेनुम्। शयवे। नाधिताय। अपिन्वतम्। अश्विना। पूर्व्याय।
अमुञ्चतम्। वर्तिकाम्। अंहसः। निः। प्रति। जङ्घाम्। विश्पलायाः। अधत्तम्॥ ८॥

युवं श्वेतं पेदव इन्द्रजूतमहिहनमश्विनादत्तमश्वम्।
जोहूत्रमर्यो अभिभूतिमुग्रं सहस्रसां वृषणं वीड्वङ्गम्॥ ९॥

युवम्। श्वेतम्। पेदवे। इन्द्र॰जूतम्। अहि॰हनम्। अश्विना। अदत्तम्। अश्वम्।
जोहूत्रम्। अर्यः। अभि॰भूतिम्। उग्रम्। सहस्र॰साम्। वृषणम्। वीळु॰अङ्गम्॥ ९॥

ता वां नरा स्ववसे सुजाता हवामहे अश्विना नाधमानाः।
आ न उप वसुमता रथेन गिरो जुषाणा सुविताय यातम्॥ १०॥

ता। वाम्। नरा। सु। अवसे। सु॰जाता। हवामहे। अश्विना। नाधमानाः।
आ। नः। उप। वसु॰मता। रथेन। गिरः। जुषाणा। सुविताय। यातम्॥ १०॥

आ श्येनस्य जवसा नूतनेनास्मे यातं नासत्या सजोषाः।
हवे हि वामश्विना रातहव्यः शश्वत्तमाया उषसो व्युष्टौ॥ ११॥ [१९]

आ। श्येनस्य। जवसा। नूतनेन। अस्मे इति। यातम्। नासत्या। स॰जोषाः।
हवे। हि। वाम्। अश्विना। रात॰हव्यः। शश्वत्॰तमायाः। उषसः। वि॰उष्टौ॥ ११॥

[११९] [१० कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः। अश्विनौ। जगती]

आ वां रथं पुरुमायं मनोजुवं जीराश्वं यज्ञियं जीवसे हुवे।
सहस्रकेतुं वनिनं शतद्वसुं श्रुष्टीवानं वरिवोधामभि प्रयः॥ १॥

आ। वाम्। रथम्। पुरु॰मायम्। मनः॰जुवम्। जीर॰अश्वम्। यज्ञियम्। जीवसे। हुवे।
सहस्र॰केतुम्। वनिनम्। शतत्॰वसुम्। श्रुष्टीवानम्। वरिवः॰धाम्। अभि। प्रयः॥ १॥

ऊर्ध्वा धीतिः प्रत्यस्य प्रयामन्यधायि शस्मन्त्समयन्त आ दिशः।
स्वदामि घर्मं प्रति यन्त्यूतय आ वामूर्जानी रथमश्विनारुहत्॥ २॥

ऊर्ध्वा। धीतिः। प्रति। अस्य। प्र॰यामनि। अधायि। शस्मन्। सम्। अयन्त। आ। दिशः।
स्वदामि। घर्मम्। प्रति। यन्ति। ऊतयः। आ। वाम्। ऊर्जानी। रथम्। अश्विना। अरुहत्॥ २॥

सं यन्मिथः पस्पृधानासो अग्मत शुभे मखा अमिता जायवो रणे।
युवोरह प्रवणे चेकिते रथो यदश्विना वहथः सूरिमा वरम्॥ ३॥

सम्। यत्। मिथः। पस्पृधानासः। अग्मत। शुभे। मखाः। अमिताः। जायवः। रणे।
युवोः। अह। प्रवणे। चेकिते। रथः। यत्। अश्विना। वहथः। सूरिम्। आ। वरम्॥ ३॥

युवं भुज्युं भुरमाणं विभिर्गतं स्वयुक्तिभिर्निवहन्ता पितृभ्य आ।
यासिष्टं वर्तिर्वृषणा विजेन्यं१ दिवोदासाय महि चेति वामवः॥ ४॥

युवम्। भुज्युम्। भुरमाणम्। विऽभिः। गतम्। स्वयुक्तिऽभिः। निऽवहन्ता। पितृभ्यः। आ।
यासिष्टम्। वर्तिः। वृषणा। विऽजेन्यम्। दिवःऽदासाय। महि। चेति। वाम्। अवः॥ ४॥

युवोरश्विना वपुषे युवायुजं रथं वाणी येमतुरस्य शर्ध्यम्।
आ वां पतित्वं सख्याय जग्मुषी योषावृणीत जेन्या युवां पती॥ ५॥ [२०]

युवोः। अश्विना। वपुषे। युवाऽयुजम्। रथम्। वाणी इति। येमतुः। अस्य। शर्ध्यम्।
आ। वाम्। पतिऽत्वम्। सख्याय। जग्मुषी। योषा। अवृणीत। जेन्या। युवाम्। पती इति॥ ५॥

युवं रेभं परिषूतेरुरुष्यथो हिमेन घर्मं परितप्तमत्रये।
युवं शयोरवसं पिप्यथुर्गवि प्र दीर्घेण वन्दनस्तार्यायुषा॥ ६॥

युवम्। रेभम्। परिऽसूतेः। उरुष्यथः। हिमेन। घर्मम्। परिऽतप्तम्। अत्रये।
युवम्। शयोः। अवसम्। पिप्यथुः। गवि। प्र। दीर्घेण। वन्दनः। तारि। आयुषा॥ ६॥

युवं वन्दनं निर्ऋतं जरण्यया रथं न दस्रा करणा समिन्वथः।
क्षेत्रादा विप्रं जनथो विपन्यया प्र वामत्र विधते दंसना भुवत्॥ ७॥

युवम्। वन्दनम्। निःऽऋतम्। जरण्यया। रथम्। न। दस्रा। करणा। सम्। इन्वथः।
क्षेत्रात्। आ। विप्रम्। जनथः। विपन्यया। प्र। वाम्। अत्र। विधते। दंसना। भुवत्॥ ७॥

अगच्छतं कृपमाणं परावति पितुः स्वस्य त्यजसा निबाधितम्।
स्वर्वतीरित ऊतीर्युवोरह चित्रा अभीके अभवन्नभिष्टयः॥ ८॥

अगच्छतम्। कृपमाणम्। पराऽवति। पितुः। स्वस्य। त्यजसा। निऽबाधितम्।
स्वःऽवती। इतः। ऊतीः। युवोः। अह। चित्राः। अभीके। अभवन्। अभिष्टयः॥ ८॥

उत स्या वां मधुमन्मक्षिकारपन्मदे सोमस्यौशिजो हुवन्यति।
युवं दधीचो मन आ विवासथोऽथा शिरः प्रति वामश्व्यं वदत्॥ ९॥

उत। स्या। वाम्। मधुऽमत्। मक्षिका। अरपत्। मदे। सोमस्य। औशिजः। हुवन्यति।
युवम्। दधीचः। मनः। आ। विवसथः। अथ। शिरः। प्रति। वाम्। अश्व्यम्। वदत्॥ ९॥

युवं पेदवे पुरुवारमश्विना स्पृधां श्वेतं तरुतारं दुवस्यथः।
शर्यैरभिद्युं पृतनासु दुष्टरं चर्कृत्यमिन्द्रमिव चर्षणीसहम्॥ १०॥ [२१]

युवम्। पेदवे। पुरुऽवारम्। अश्विना। स्पृधाम्। श्वेतम्। तरुतारम्। दुवस्यथः।
शर्यैः। अभिऽद्युम्। पृतनासु। दुस्तरम्। चर्कृत्यम्। इन्द्रम्ऽइव। चर्षणीऽसहम्॥ १०॥

[१२०] [१२ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः। अश्विनौ [१२ दुःस्वप्ननाशिनीम्]।
१ गायत्री, २ ककुप्, ३ का-विराट्, ४ नष्टरूपी, ५ तनुशिरा, ६ उष्णिक्,
७ विष्टार-बृहती, ८ कृतिः, ९ विराट्, १०-१२ गायत्र्यः]

का राधद्धोत्राश्विना वां को वां जोष उभयोः। कथा विधात्यप्रचेताः॥ १॥

का। राधत्। होत्रा। अश्विना। वाम्। कः। वाम्। जोषे। उभयोः। कथा। विधाति। अप्रऽचेताः॥ १॥

विद्वांसाविद्दुरः पृच्छेदविद्वानित्थापरो अचेताः। नू चिन्नु मर्ते अक्रौ॥ २॥

विद्वांसौ। इत्। दुरः। पृच्छेत्। अविद्वान्। इत्था। अपरः। अचेताः। नु। चित्। नु। मर्ते। अक्रौ॥ २॥

ता विद्वांसा हवामहे वां ता नो विद्वांसा मन्म वोचेतमद्य। प्रार्चद्दयमानो युवाकुः॥ ३॥

ता। विद्वांसा। हवामहे। वाम्। ता। नः। विद्वांसा। मन्म। वोचेतम्। अद्य।
प्र। आर्चत्। दयमानः। युवाकुः॥ ३॥

वि पृच्छामि पाक्या३ न देवान्वषट्कृतस्याद्भुतस्य दस्रा।
पातं च सह्यसो युवं च रभ्यसो नः॥ ४॥

वि। पृच्छामि। पाक्या। न। देवान्। वषट्ऽकृतस्य। अद्भुतस्य। दस्रा।
पातम्। च। सह्यसः। युवम्। च। रभ्यसः। नः॥ ४॥

प्र या घोषे भृगवाणे न शोभे यया वाचा यजति पज्रियो वाम्। प्रैषयुर्न विद्वान्॥ ५॥ [२२]

प्र। या। घोषे। भृगवाणे। न। शोभे। यया। वाचा। यजति। पज्रियः। वाम्।
प्र। इषऽयुः। न। विद्वान्॥ ५॥

श्रुतं गायत्रं तकवानस्याहं चिद्धि रिरेभाश्विना वाम्। आक्षी शुभस्पती दन्॥ ६॥

श्रुतम्। गायत्रम्। तकवानस्य। अहम्। चित्। हि। रिरेभ। अश्विना। वाम्।
आ। अक्षी इति। शुभः। पती इति। दन्॥ ६॥

युवं ह्यास्तं महो रन्युवं वा यन्निरततंसतम्।
ता नो वसू सुगोपा स्यातं पातं नो वृकादघायोः॥ ७॥

युवम्। हि। आस्तम्। महः। रन्। युवम्। वा। यत्। निःऽअततंसतम्।
ता। नः। वसू इति। सुऽगोपा। स्यातम्। पातम्। नः। वृकात्। अघऽयोः॥ ७॥

मा कस्मै धातमभ्यमित्रिणे नो माकुत्रा नो गृहेभ्यो धेनवो गुः।
स्तनाभुजो अशिश्वीः॥ ८॥

मा। कस्मै। धातम्। अभि। अमित्रिणे। नः। मा। अकुत्रः। नः। गृहेभ्यः। धेनवः। गुः।
स्तनऽभुजः। अशिश्वीः॥ ८॥

दुहीयन्मित्रधितये युवाकु राये च नो मिमीतं वाजवत्यै।
इषे च नो मिमीतं धेनुमत्यै॥ ९॥

दुहीयन्। मित्रऽधितये। युवाकु। राये। च। नः। मिमीतम्। वाजऽवत्यै।
इषे। च। नः। मिमीतम्। धेनुऽमत्यै॥ ९॥

अश्विनोरसनं रथमनश्वं वाजिनीवतोः। तेनाहं भूरि चाकन॥ १०॥

अश्विनोः। असनम्। रथम्। अनश्वम्। वाजिनीऽवतोः। तेन। अहम्। भूरि। चाकन॥ १०॥

अयं समह मा तनूह्याते जनाँ अनु। सोमपेयं सुखो रथः॥ ११॥

अयम्। समह। मा। तनु। ऊह्यातै। जनान्। अनु। सोमऽपेयम्। सुऽखः। रथः॥ ११॥

अध स्वप्नस्य निर्विदेऽभुञ्जतश्च रेवतः। उभा ता बस्रि नश्यतः॥ १२॥ [२३] {१७}

अध। स्वप्नस्य। निः। विदे। अभुञ्जतः। च। रेवतः। उभा। ता। बस्रि। नश्यतः॥ १२॥

[१२१] [१५ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः। इन्द्रो, विश्वे देवा वा। त्रिष्टुप्।]

कदित्था नॄँः पात्रं देवयतां श्रवद्गिरो अङ्गिरसां तुरण्यन्।
प्र यदानड्विश आ हर्म्यस्योरु क्रंसते अध्वरे यजत्रः॥ १॥

कत्। इत्था। नॄन्। पात्रम्। देवऽयताम्। श्रवत्। गिरः। अङ्गिरसाम्। तुरण्यन्।
प्र। यत्। आनट्। विशः। आ। हर्म्यस्य। उरु। क्रंसते। अध्वरे। यजत्रः॥ १॥

स्तम्भीद्ध द्यां स धरुणं प्रुषायदृभुर्वाजाय द्रविणं नरो गोः।
अनु स्वजां महिषश्चक्षत व्रां मेनामश्वस्य परि मातरं गोः॥ २॥
स्तम्भीत्। ह। द्याम्। सः। धरुणम्। प्रुषायत्। ऋभुः। वाजाय। द्रविणम्। नरः। गोः।
अनु। स्वऽजाम्। महिषः। चक्षत। व्राम्। मेनाम्। अश्वस्य। परि। मातरम्। गोः॥ २॥
नक्षद्धवमरुणीः पूर्व्यं राट् तुरो विशामङ्गिरसामनु द्यून्।
तक्षद्वज्रं नियुतं तस्तम्भद् द्यां चतुष्पदे नर्याय द्विपादे॥ ३॥
नक्षत्। हवम्। अरुणीः। पूर्व्यम्। राट्। तुरः। विशाम्। अङ्गिरसाम्। अनु। द्यून्।
तक्षत्। वज्रम्। निऽयुतम्। तस्तम्भत्। द्याम्। चतुःऽपदे। नर्याय। द्विऽपादे॥ ३॥
अस्य मदे स्वर्यं दा ऋतायापीवृतमुस्रियाणामनीकम्।
यद्ध प्रसर्गे त्रिककुम्निवर्तदप द्रुहो मानुषस्य दुरो वः॥ ४॥
अस्य। मदे। स्वर्यम्। दाः। ऋताय। अपिऽवृतम्। उस्रियाणाम्। अनीकम्।
यत्। ह। प्रऽसर्गे। त्रिऽककुप्। निऽवर्तत्। अप। द्रुहः। मानुषस्य। दुरः। वरिति वः॥ ४॥
तुभ्यं पयो यत्पितरावनीतां राधः सुरेतस्तुरणे भुरण्यू।
शुचि यत्ते रेक्ण आयजन्त सबर्दुघायाः पय उस्रियायाः॥ ५॥ [२४]
तुभ्यम्। पयः। यत्। पितरौ। अनीताम्। राधः। सुऽरेतः। तुरणे। भुरण्यू इति।
शुचि। यत्। ते। रेक्णः। आ। अयजन्त। सबःऽदुघायाः। पयः। उस्रियायाः॥ ५॥
अध प्र जज्ञे तरणिर्ममत्तु प्र रोच्यस्या उषसो न सूरः।
इन्दुर्येभिराष्ट स्वेदुहव्यैः स्रुवेण सिञ्चञ्जरणाभि धाम॥ ६॥
अध। प्र। जज्ञे। तरणिः। ममत्तु। प्र। रोचि। अस्याः। उषसः। न। सूरः।
इन्दुः। येभिः। आष्ट। स्वऽइदुहव्यैः। स्रुवेण। सिञ्चन्। जरणा। अभि। धाम॥ ६॥
स्विध्मा यद्वनधितिरपस्यात्सूरो अध्वरे परि रोधना गोः।
यद्ध प्रभासि कृत्व्याँ अनु द्यूननर्विशे पश्विषे तुराय॥ ७॥
सुऽइध्मा। यत्। वनऽधितिः। अपस्यात्। सूरः। अध्वरे। परि। रोधना। गोः।
यत्। ह। प्रऽभासि। कृत्व्यान्। अनु। द्यून्। अनर्विशे। पशुऽइषे। तुराय॥ ७॥
अष्टा महो दिव आदो हरी इह द्युम्नासाहमभि योधान उत्सम्।
हरिं यत्ते मन्दिनं दुक्षन्वृधे गोरभसमद्रिभिर्वाताप्यम्॥ ८॥

अष्टा । महः । दिवः । आदः । हरी इति । इह । द्युम्न॰सहम् । अभि । योधानः । उत्सम् ।
हरिम् । यत् । ते । मन्दिनम् । धुक्षन् । वृधे । गो॰रभसम् । अद्रि॰भिः । वाताप्यम् ॥ ८ ॥

त्वमायसं प्रति वर्तयो गोर्दिवो अश्मानमुपनीतमृभ्वा ।
कुत्साय यत्र पुरुहूत वन्वञ्छुष्णमनन्तैः परियासि वधैः ॥ ९ ॥

त्वम् । आयसम् । प्रति । वर्तयः । गोः । दिवः । अश्मानम् । उप॰नीतम् । ऋभ्वा ।
कुत्साय । यत्र । पुरु॰हूत । वन्वन् । शुष्णम् । अनन्तैः । परि॰यासि । वधैः ॥ ९ ॥

पुरा यत्सूरस्तमसो अपीतेस्तमद्रिवः फलिगं हेतिमस्य ।
शुष्णस्य चित्परिहितं यदोजो दिवस्परि सुग्रथितं तदादः ॥ १० ॥ [२५]

पुरा । यत् । सूरः । तमसः । अपि॰इतेः । तम् । अद्रि॰वः । फलि॰गम् । हेतिम् । अस्य ॥
शुष्णस्य । चित् । परि॰हितम् । यत् । ओजः । दिवः । परि । सु॰ग्रथितम् । तत् । आ । अदरित्यदः ॥ १० ॥

अनु त्वा मही पाजसी अचक्रे द्यावाक्षामा मदतामिन्द्र कर्मन् ।
त्वं वृत्रमाशयानं सिरासु महो वज्रेण सिष्वपो वराहुम् ॥ ११ ॥

अनु । त्वा । मही इति । पाजसी इति । अचक्रे इति । द्यावाक्षामा । मदताम् । इन्द्र । कर्मन् ।
त्वम् । वृत्रम् । आ॰शयानम् । सिरासु । महः । वज्रेण । सिस्वपः । वराहुम् ॥ ११ ॥

त्वमिन्द्र नर्यो याँ अवो नॄन्तिष्ठा वातस्य सुयुजो वहिष्ठान् ।
यं ते काव्य उशना मन्दिनं दाद्वृत्रहणं पार्यं ततक्ष वज्रम् ॥ १२ ॥

त्वम् । इन्द्र । नर्यः । यान् । अवः । नॄन् । तिष्ठ । वातस्य । सु॰युजः । वहिष्ठान् ।
यम् । ते । काव्यः । उशना । मन्दिनम् । दात् । वृत्र॰हनम् । पार्यम् । ततक्ष । वज्रम् ॥ १२ ॥

त्वं सूरो हरितो रामयो नॄन् भरच्चक्रमेतशो नायमिन्द्र ।
प्रास्य पारं नवतिं नाव्यानामपि कर्तमवर्तयोऽयज्यून् ॥ १३ ॥

त्वम् । सूरः । हरितः । रमयः । नॄन् । भरत् । चक्रम् । एतशः । न । अयम् । इन्द्र ।
प्र॰अस्य । पारम् । नवतिम् । नाव्यानाम् । अपि । कर्तम् । अवर्तयः । अयज्यून् ॥ १३ ॥

त्वं नो अस्या इन्द्र दुर्हणायाः पाहि वज्रिवो दुरितादभीके ।
प्र नो वाजान्रथ्यो३ अश्वबुध्यानिषे यन्धि श्रवसे सूनृतायै ॥ १४ ॥

त्वम्। न॒ः। अ॒स्याः। इ॒न्द्र। दु॒ःऽहना॑याः। पा॒हि। व॒ज्रि॒ऽव॒ः। दु॒ःऽइ॒तात्। अ॒भीके॑।
प्र। न॒ः। वाजा॑न्। र॒थ्य॑ः। अश्व॑ऽबुध्यान्। इ॒षे। य॒न्धि॑। श्रव॑से। सू॒नृता॑यै॥ १४॥

मा सा ते अ॒स्मत् सु॑म॒तिर्वि द॑सद् वाज॑प्रमह॒ः समिषो॑ वरन्त।
आ नो॑ भज मघ॒वन्गोष्व॒र्यो मंहि॑ष्ठास्ते सध॒माद॑ः स्याम॥ १५॥ [२६]

मा। सा। ते॒। अ॒स्मत्। सु॒ऽम॒तिः। वि। द॒स॒त्। वाज॑ऽप्रमहः। सम्। इष॑ः। व॒र॒न्त॒।
आ। न॒ः। भ॒ज॒। म॒घ॒ऽव॒न्। गोषु॑। अ॒र्यः। मंहि॑ष्ठाः। ते॒। स॒ध॒ऽमाद॑ः। स्या॒म॒॥ १५॥

इत्याश्वलायन-संहितायां प्रथमाष्टके
अष्टमोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः॥

[१२२] [१५ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्, ५-६ विराड्रूपे।]

प्र वः पान्तं रघुमन्यवोऽन्धो यज्ञं रुद्राय मीळ्हुषे भरध्वम्।

दिवो अस्तोष्यसुरस्य वीरैरिषुध्येव मरुतो रोदस्योः॥ १॥

प्र। वः। पान्तम्। रघुऽमन्यवः। अन्धः। यज्ञम्। रुद्राय। मीळ्हुषे। भरध्वम्।

दिवः। अस्तोषि। असुरस्य। वीरैः। इषुध्याऽइव। मरुतः। रोदस्योः॥ १॥

पत्नीव पूर्वहूतिं वावृधध्या उषासानक्ता पुरुधा विदाने।

स्तरीर्नात्कं व्युतं वसाना सूर्यस्य श्रिया सुदृशी हिरण्यैः॥ २॥

पत्नीऽइव। पूर्वऽहूतिम्। ववृधध्यै। उषसानक्ता। पुरुधा। विदाने इति।

स्तरीः। न। अत्कम्। विऽउतम्। वसाना। सूर्यस्य। श्रिया। सुऽदृशी। हिरण्यैः॥ २॥

ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु व्रातो अपां वृषण्वान्।

शिशीतमिन्द्रापर्वता युवं नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः॥ ३॥

ममत्तु। नः। परिऽज्मा। वसर्हा। ममत्तु। व्रातः। अपाम्। वृषण्वान्।

शिशीतम्। इन्द्रापर्वता। युवम्। नः। तत्। नः। विश्वे। वरिवस्यन्तु। देवाः॥ ३॥

उत त्या मे यशसा श्वेतनायै व्यन्ता पान्तौशिजो हुवध्यै।

प्र वो नपातमपां कृणुध्वं प्र मातरा रास्पिनस्यायोः॥ ४॥

उत। त्या। मे। यशसा। श्वेतनायै। व्यन्ता। पान्ता। औशिजः। हुवध्यै।

प्र। वः। नपातम्। अपाम्। कृणुध्वम्। प्र। मातरा। रास्पिनस्य। आयोः॥ ४॥

आ वो रुवण्युमौशिजो हुवध्यै घोषेव शंसमर्जुनस्य नंशे।

प्र वः पूष्णे दावन आँ अच्छा वोचेय वसुतातिमग्नेः॥ ५॥ [१]

आ। वः। रुवण्युम्। औशिजः। हुवध्यै। घोषाऽइव। शंसम्। अर्जुनस्य। नंशे।

प्र। वः। पूष्णे। दावने। आ। अच्छ। वोचेय। वसुऽतातिम्। अग्नेः॥ ५॥

श्रु॒तं मे॑ मित्रावरुणा॒ हवेमोत श्रु॒तं सद॑ने वि॒श्वतः॑ सीम्।

श्रोतु॑ न॒ः श्रोतु॑रातिः सु॒श्रोतु॑ः सु॒क्षेत्रा॒ सिन्धु॑र॒द्भिः॥ ६॥

श्रु॒तम्। मे॒। मि॒त्रा॒व॒रु॒णा॒। हवा॑। इ॒मा। उ॒त। श्रु॒तम्। सद॑ने। वि॒श्वत॑ः। सी॒म्।

श्रोतु॑। न॒ः। श्रोतु॑°रातिः। सु॒°श्रोतु॑ः। सु॒°क्षेत्रा॑। सिन्धु॑ः। अ॒त्°भिः॥ ६॥

स्तु॒षे सा वां॑ वरुण मित्र रा॒तिर्गवां॑ श॒ता पृ॒क्षया॑मेषु प॒ज्रे।

श्रु॒तर॑थे प्रि॒यर॑थे॒ दधा॑नाः स॒द्यः पु॒ष्टिं नि॑रु॒न्धा॒नासो॑ अग्म॒न्॥ ७॥

स्तु॒षे। सा। वा॒म्। व॒रु॒ण॒। मि॒त्र॒। रा॒तिः। गवा॑म्। श॒ता। पृ॒क्ष°या॑मेषु। प॒ज्रे।

श्रु॒त°र॑थे। प्रि॒य°र॑थे। दधा॑नाः। स॒द्यः। पु॒ष्टिम्। नि॒°रु॒न्धा॒नास॑ः। अ॒ग्म॒न्॥ ७॥

अ॒स्य स्तु॒षे महि॑मघस्य॒ राध॑ः सचा॑ सने॒म नहु॑षः सु॒वीरा॑ः।

जनो॒ यः प॒ज्रेभ्यो॑ वा॒जिनी॑वा॒नश्वा॑वतो र॒थिनो॒ मह्यं॑ सू॒रिः॥ ८॥

अ॒स्य। स्तु॒षे। महि॑°मघस्य। राध॑ः। सचा॑। स॒ने॒म। नहु॑षः। सु॒°वीरा॑ः।

जन॑ः। यः। प॒ज्रेभ्य॑ः। वा॒जिनी॑°वान्। अश्व॑°वतः। र॒थिन॑ः। मह्य॑म्। सू॒रिः॥ ८॥

जनो॒ यो मि॑त्रावरुणावभि॒ध्रुग॒पो न वां॑ सु॒नोत्य॑क्ष्णया॒ध्रुक्।

स्व॒यं स यक्ष्मं॒ हृद॑ये॒ नि ध॑त्त॒ आप॒ यदीं॒ होत्रा॑भिर्ऋ॒तावा॑॥ ९॥

जन॑ः। यः। मि॒त्रा॒व॒रु॒णौ॒। अ॒भि॒°ध्रुक्। अ॒पः। न। वा॒म्। सु॒नोति॑। अ॒क्ष्ण॒या॒°ध्रुक्।

स्व॒यम्। सः। यक्ष्म॑म्। हृद॑ये। नि। ध॒त्ते। आप॑। यत्। ई॒म्। होत्रा॑भिः। ऋ॒त°वा॑॥ ९॥

सः व्राध॑तो॒ नहु॑षो॒ दंसु॑जूतः॒ शर्ध॑स्तरो न॒रां गू॒र्तश्र॑वाः।

वि॒सृ॑ष्टरातिर्याति बाळ्ह॒सृत्वा॒ विश्वा॑सु पृ॒त्सु सद॒मिच्छूर॑ः॥ १०॥ [२]

सः। व्राध॑तः। नहु॑षः। दम्°सु॑जूतः। शर्ध॑ःऽतरः। न॒राम्। गू॒र्त°श्र॑वाः।

वि॒सृ॑ष्ट°रातिः। या॒ति। बा॒ळ्ह॒सृत्वा॑। विश्वा॑सु। पृ॒त्°सु। सद॑म्। इ॒त्। शूर॑ः॥ १०॥

अध॒ ग्मन्ता॒ नहु॑षो॒ हवं॑ सू॒रेः श्रोता॑ राजानो अ॒मृत॑स्य मन्द्राः।

न॒भो॒जुवो॒ यन्नि॑र॒वस्य॒ राध॒ः प्रश॑स्तये महि॒ना रथ॑वते॥ ११॥

अध॑। ग्मन्त॑। नहु॑षः। हव॑म्। सू॒रेः। श्रोत॑। रा॒जा॒नः। अ॒मृत॑स्य। म॒न्द्राः।

न॒भःऽजुव॑ः। यत्। नि॒र॒वस्य॑। राध॑ः। प्र°श॑स्तये। म॒हि॒ना। रथ॑°वते॥ ११॥

ए॒तं शर्धं॑ धाम॒ यस्य॑ सू॒रेरित्य॑वोचन् दश॑तयस्य॒ नंशे॑।

द्यु॒म्नानि॒ येषु॑ व॒सुता॑ती रा॒रन्विश्वे॑ सन्वन्तु प्रभृ॒थेषु॒ वाज॑म्॥ १२॥

एतम्। शर्धम्। धाम। यस्य। सूरेः। इति। अवोचन्। दश॰तयस्य। नंशे।
द्युम्नानि। येषु। वसु॰तातिः। रारन्। विश्वे। सन्वन्तु। प्र॰भृथेषु। वाजम्॥ १२॥

मन्दामहे दशतयस्य धासेर्द्विर्यत्पञ्च बिभ्रतो यन्त्यन्ना।
किमिष्टाश्व इष्टरश्मिरेत ईशानासस्तरुष ऋञ्जते नॄन्॥ १३॥

मन्दामहे। दश॰तयस्य। धासेः। द्विः। यत्। पञ्च। बिभ्रतः। यन्ति। अन्ना।
किम्। इष्ट॰अश्वः। इष्ट॰रश्मिः। एते। ईशानासः। तरुषः। ऋञ्जते। नॄन्॥ १३॥

हिरण्यकर्णं मणिग्रीवमर्णस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः।
अर्यो गिरः सद्य आ जग्मुषीरोस्राश्चाकन्तूभयेष्वस्मे॥ १४॥

हिरण्य॰कर्णम्। मणि॰ग्रीवम्। अर्णः। तत्। नः। विश्वे। वरिवस्यन्तु। देवाः।
अर्यः। गिरः। सद्यः। आ। जग्मुषीः। आ। उस्राः। चाकन्तु। उभयेषु। अस्मे इति॥ १४॥

चत्वारो मा मशर्शारस्य शिश्वस्त्रयो राज्ञ आयवस्य जिष्णोः।
रथो वां मित्रावरुणा दीर्घाप्साः स्यूमगभस्तिः सुरो नाद्यौत्॥ १५॥ [३]

चत्वारः। मा। मशर्शारस्य। शिश्वः। त्रयः। राज्ञः। आयवस्य। जिष्णोः।
रथः। वाम्। मित्रावरुणा। दीर्घ॰अप्साः। स्यूम॰गभस्तिः। सुरः। न। अद्यौत्॥ १५॥

[१२३] [१३ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः। उषाः। त्रिष्टुप्।]

पृथू रथो दक्षिणाया अयोज्यैनं देवासो अमृतासो अस्थुः।
कृष्णादुदस्थादर्या३ विहायाश्चिकित्सन्ती मानुषाय क्षयाय॥ १॥

पृथुः। रथः। दक्षिणायाः। अयोजि। आ। एनम्। देवासः। अमृतासः। अस्थुः।
कृष्णात्। उत्। अस्थात्। अर्या। वि॰हायाः। चिकित्सन्ती। मानुषाय। क्षयाय॥ १॥

पूर्वा विश्वस्माद् भुवनादबोधि जयन्ती वाजं बृहती सनुत्री।
उच्चा व्यख्यद् युवतिः पुनर्भूरोषा अगन्प्रथमा पूर्वहूतौ॥ २॥

पूर्वा। विश्वस्मात्। भुवनात्। अबोधि। जयन्ती। वाजम्। बृहती। सनुत्री।
उच्चा। वि। अख्यत्। युवतिः। पुनः॰भूः। आ। उषाः। अगन्। प्रथमा। पूर्व॰हूतौ॥ २॥

यदद्य भागं विभजासि नृभ्य उषो देवि मर्त्यत्रा सुजाते।
देवो नो अत्र सविता दमूना अनागसो वोचति सूर्याय॥ ३॥

यत्। अद्य। भागम्। वि॒ऽभजा॑सि। नृ॒ऽभ्यः॑। उषः॑। दे॒वि॒। म॒र्त्य॒ऽत्रा। सु॒ऽजा॒ते॒।
दे॒वः। न॒ः। अत्र॑। स॒वि॒ता। दमू॑नाः। अना॑गसः। वो॒च॒ति॒। सूर्या॑य॥ ३॥

गृ॒हंगृ॑हमह॒ना या॒त्यच्छा॑ दि॒वेदि॑वे॒ अधि॒ नाम॒ा दधा॑ना।

सिषा॑सन्ती द्योत॒ना शश्व॒दागा॒दग्र॑मग्र॒मिद्भ॑जते॒ वसू॑नाम्॥ ४॥

गृह॑म्ऽगृहम्। अ॒ह॒ना। या॒ति॒। अच्छ॑। दि॒वेऽदि॑वे। अधि॑। नाम॑। दधा॑ना।
सिसा॑सन्ती। द्यो॒त॒ना। शश्व॑त्। आ। अ॒गा॒त्। अग्र॑म्ऽअग्र॒म्। इत्। भ॒ज॒ते॒। वसू॑नाम्॥ ४॥

भग॑स्य॒ स्वसा॒ वरु॑णस्य जा॒मिरुषः॑ सूनृते प्रथ॒मा ज॑रस्व।

प॒श्चा स द॑ध्या॒ यो अ॒घस्य॑ धा॒ता जये॑म॒ तं दक्षि॑णया॒ रथे॑न॥ ५॥ [४]

भग॑स्य। स्वसा॑। वरु॑णस्य। जा॒मिः। उषः॑। सू॒नृ॒ते॒। प्र॒थ॒मा। ज॒र॒स्व॒।
प॒श्चा। सः। द॒ध्या॒ः। यः। अ॒घस्य॑। धा॒ता। जये॑म। तम्। दक्षि॑णया। रथे॑न॥ ५॥

उदी॑रतां सू॒नृता॒ उत् पुरं॑धीरु॒द॒ग्नयः॑ शुशुचा॒नासो॒ अस्थुः।

स्पा॒र्हा वसू॑नि॒ तम॒साप॑गूळ्हा॒विष्कृ॑ण्वन्त्यु॒षसो॒ विभा॒तीः॥ ६॥

उत्। ई॒र॒ता॒म्। सू॒नृता॑ः। उत्। पुर॑म्ऽधीः। उत्। अ॒ग्नय॑ः। शु॒शु॒चा॒नास॑ः। अ॒स्थु॒ः।
स्पा॒र्हा। वसू॑नि। तम॑सा। अप॑ऽगूळ्हा। आ॒विः। कृ॒ण्व॒न्ति॒। उ॒षस॑ः। वि॒ऽभा॒तीः॥ ६॥

अपा॒न्यदेत्य॒भ्य१॒॑न्यदे॑ति॒ विषु॑रूपे॒ अह॑नी॒ सं च॑रेते।

प॒रि॒क्षि॒तोस्तमो॑ अ॒न्या गुहा॑क॒रद्यौ॑दु॒षाः शोशु॑चता॒ रथे॑न॥ ७॥

अप॑। अ॒न्यत्। एति॑। अ॒भि। अ॒न्यत्। ए॒ति॒। विषु॑रूपे॒ इति॒ विषु॑ऽरूपे। अह॑नी॒ इति॑। सम्। च॒रे॒ते॒ इति॑।
प॒रि॒ऽक्षि॒तोः॑। तमः॑। अ॒न्या। गुहा॑। अ॒क॒ः। अद्यौ॑त्। उ॒षाः। शोशु॑चता। रथे॑न॥ ७॥

स॒दृशी॑र॒द्य स॒दृशी॒रिदु॒ श्वो दी॒र्घं स॑चन्ते॒ वरु॑णस्य॒ धाम॑।

अ॒न॒व॒द्यास्त्रिं॒शतं॒ योज॑ना॒न्येकै॑का॒ क्रतुं॒ परि॑ यन्ति स॒द्यः॥ ८॥

स॒ऽदृशी॑ः। अ॒द्य। स॒ऽदृशी॑ः। इत्। ऊँ इति॑। श्वः। दी॒र्घम्। स॒च॒न्ते॒। वरु॑णस्य। धाम॑।
अ॒न॒व॒द्याः। त्रिं॒शत॒म्। योज॑नानि। एका॑ऽएका। क्रतु॑म्। परि॑। य॒न्ति॒। स॒द्यः॥ ८॥

जा॒न॒त्यह्नः॑ प्रथ॒मस्य॒ नाम॑ शु॒क्रा कृ॒ष्णाद॑जनिष्ट श्वि॒तीची।

ऋ॒तस्य॒ योषा॒ न मि॑नाति॒ धामाह॑रह॒र्निष्कृ॒तमा॒चर॑न्ती॥ ९॥

जा॒न॒ती। अह्न॑ः। प्र॒थ॒मस्य॑। नाम॑। शु॒क्रा। कृ॒ष्णात्। अ॒ज॒नि॒ष्ट॒। श्वि॒ती॒ची।
ऋ॒तस्य॑। योषा॑। न। मि॒ना॒ति॒। धाम॑। अह॑ःऽअहः। निः॒ऽकृ॒तम्। आ॒ऽचर॑न्ती॥ ९॥

कन्येव तन्वा शाशदानाँ एषि देवि देवमियक्षमाणम्।
संस्मयमाना युवतिः पुरस्तादाविर्वक्षांसि कृणुषे विभाती॥ १०॥ [५]
कन्याऽइव। तन्वा। शाशदाना। एषि। देवि। देवम्। इयक्षमाणम्।
सम्ऽस्मयमाना। युवतिः। पुरस्तात्। आविः। वक्षांसि। कृणुषे। विऽभाती॥ १०॥
सुसंकाशा मातृमृष्टेव योषाविस्तन्वं कृणुषे दृशे कम्।
भद्रा त्वमुषो वितरं व्युच्छ न तत्ते अन्या उषसो नशन्त॥ ११॥
सुऽसंकाशा। मातृमृष्टाऽइव। योषा। आविः। तन्वम्। कृणुषे। दृशे। कम्।
भद्रा। त्वम्। उषः। विऽतरम्। वि। उच्छ। न। तत्। ते। अन्याः। उषसः। नशन्त॥ ११॥
अश्वावतीर्गोमतीर्विश्ववारा यतमाना रश्मिभिः सूर्यस्य।
परा च यन्ति पुनरा च यन्ति भद्रा नाम वहमाना उषासः॥ १२॥
अश्वऽवतीः। गोऽमतीः। विश्वऽवाराः। यतमानाः। रश्मिऽभिः। सूर्यस्य।
परा। च। यन्ति। पुनः। आ। च। यन्ति। भद्रा। नाम। वहमानाः। उषसः॥ १२॥
ऋतस्य रश्मिमनुयच्छमाना भद्रंभद्रं क्रतुमस्मासु धेहि।
उषो नो अद्य सुहवा व्युच्छास्मासु रायो मघवत्सु च स्युः॥ १३॥ [६]
ऋतस्य। रश्मिम्। अनुऽयच्छमाना। भद्रम्ऽभद्रम्। क्रतुम्। अस्मासु। धेहि।
उषः। नः। अद्य। सुऽहवा। वि। उच्छ। अस्मासु। रायः। मघवत्ऽसु। च। स्युरिति स्युः॥ १३॥

[१२४] [१३ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः। उषाः। त्रिष्टुप्।]

उषा उच्छन्ती समिधाने अग्ना उद्यन्त्सूर्य उर्विया ज्योतिरश्रेत्।
देवो नो अत्र सविता न्वर्थं प्रासावीद्द्विपत्प्र चतुष्पदित्यै॥ १॥
उषाः। उच्छन्ती। सम्ऽइधाने। अग्नौ। उत्ऽयन्। सूर्यः। उर्विया। ज्योतिः। अश्रेत्।
देवः। नः। अत्र। सविता। नु। अर्थम्। प्र। असावीत्। द्विऽपत्। प्र। चतुःऽपत्। इत्यै॥ १॥
अमिनती दैव्यानि व्रतानि प्रमिनती मनुष्या युगानि।
ईयुषीणामुपमा शश्वतीनामायतीनां प्रथमोषा व्यद्यौत्॥ २॥
अमिनती। दैव्यानि। व्रतानि। प्रऽमिनती। मनुष्या। युगानि।
ईयुषीणाम्। उपमा। शश्वतीनाम्। आऽयतीनाम्। प्रथमा। उषाः। वि। अद्यौत्॥ २॥

एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि ज्योतिर्वसाना समना पुरस्तात्।
ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति॥ ३॥

एषा। दिवः। दुहिता। प्रति। अदर्शि। ज्योतिः। वसाना। समना। पुरस्तात्।
ऋतस्य। पन्थाम्। अनु। एति। साधु। प्रजानतीऽइव। न। दिशः। मिनाति॥ ३॥

उपो अदर्शि शुन्ध्युवो न वक्षो नोधाइवाविरकृत प्रियाणि।
अद्मसन्न ससतो बोधयन्ती शश्वत्तमागात्पुनरेयुषीणाम्॥ ४॥

उपो इति। अदर्शि। शुन्ध्युवः। न। वक्षः। नोधाःऽइव। आविः। अकृत। प्रियाणि।
अद्म॰सत्। न। ससतः। बोधयन्ती। शश्वत्°तमा। आ। अगात्। पुनः। आ°ईयुषीणाम्॥ ४॥

पूर्वे अर्धे रजसो अप्त्यस्य गवां जनित्र्यकृत प्र केतुम्।
व्यु प्रथते वितरं वरीय ओभा पृणन्ती पित्रोरुपस्था॥ ५॥ [७]

पूर्वे। अर्धे। रजसः। अप्त्यस्य। गवाम्। जनित्री। अकृत। प्र। केतुम्।
वि। ऊँ इति। प्रथते। वि°तरम्। वरीयः। आ। उभा। पृणन्ती। पित्रोः। उप°स्था॥ ५॥

एवेदेषा पुरुतमा दृशे कं नाजामिं न परि वृणक्ति जामिम्।
अरेपसा तन्वा३ शाशदाना नार्भादीषते न महो विभाती॥ ६॥

एव। इत्। एषा। पुरु°तमा। दृशे। कम्। न। अजामिम्। न। परि। वृणक्ति। जामिम्।
अरेपसा। तन्वा। शाशदाना। न। अर्भात्। ईषते। न। महः। वि°भाती॥ ६॥

अभ्रातेव पुंस एति प्रतीची गर्तारुगिव सनये धनानाम्।
जायेव पत्य उशती सुवासा उषा हस्रेव नि रिणीते अप्सः॥ ७॥

अभ्राता॰इव। पुंसः। एति। प्रतीची। गर्त°आरुगिव। सनये। धनानाम्।
जायाऽइव। पत्ये। उशती। सु°वासाः। उषाः। हस्राऽइव। नि। रिणीते। अप्सः॥ ७॥

स्वसा स्वस्रे ज्यायस्यै योनिमारैगपैत्यस्याः प्रतिचक्ष्येव।
व्युच्छन्ती रश्मिभिः सूर्यस्याञ्ज्यङ्क्ते समनगाइव व्राः॥ ८॥

स्वसा। स्वस्रे। ज्यायस्यै। योनिम्। अरैक्। अप। एति। अस्याः। प्रतिचक्ष्यऽइव।
वि°उच्छन्ती। रश्मिभिः। सूर्यस्य। अञ्जि। अङ्क्ते। समनगाःऽइव। व्राः॥ ८॥

आसां पूर्वासामहंसु स्वसॄणामपरा पूर्वामभ्येति पश्चात्।

ताः प्रत्नवन्नव्यसीर्नूनमस्मे रेवदुच्छन्तु सुदिना उषासः॥ ९॥

आसाम्। पूर्वासाम्। अहऽसु। स्वसॄणाम्। अपरा। पूर्वाम्। अभि। एति। पश्चात्।

ताः। प्रत्नऽवत्। नव्यसीः। नूनम्। अस्मे इति। रेवत्। उच्छन्तु। सुऽदिना। उषसः॥ ९॥

प्र बोधयोषः पृणतो मघोन्यबुध्यमानाः पणयः ससन्तु।

रेवदुच्छ मघवद्भ्यो मघोनि रेवत्स्तोत्रे सूनृते जारयन्ती॥ १०॥ [८]

प्र। बोधय। उषः। पृणतः। मघोनि। अबुध्यमानाः। पणयः। ससन्तु।

रेवत्। उच्छ। मघवत्ऽभ्यः। मघोनि। रेवत्। स्तोत्रे। सूनृते। जरयन्ती॥ १०॥

अवेयमश्वैद्युवतिः पुरस्ताद्युङ्क्ते गवामरुणानामनीकम्।

वि नूनमुच्छादसति प्र केतुर्गृहंगृहमुप तिष्ठते अग्निः॥ ११॥

अव। इयम्। अश्वैत्। युवतिः। पुरस्तात्। युङ्क्ते। गवाम्। अरुणानाम्। अनीकम्।

वि। नूनम्। उच्छात्। असति। प्र। केतुः। गृहम्ऽगृहम्। उप। तिष्ठाते। अग्निः॥ ११॥

उत्ते वयश्चिद्वसतेरपप्तन्नरश्च ये पितुभाजो व्युष्टौ।

अमा सते वहसि भूरि वाममुषो देवि दाशुषे मर्त्याय॥ १२॥

उत्। ते। वयः। चित्। वसतेः। अपप्तन्। नरः। च। ये। पितुऽभाजः। विऽउष्टौ।

अमा। सते। वहसि। भूरि। वामम्। उषः। देवि। दाशुषे। मर्त्याय॥ १२॥

अस्तोढ्वं स्तोम्या ब्रह्मणा मेऽवीवृधध्वमुशतीरुषासः।

युष्माकं देवीरवसा सनेम सहस्रिणं च शतिनं च वाजम्॥ १३॥ [९]

अस्तोढ्वम्। स्तोम्याः। ब्रह्मणा। मे। अवीवृधध्वम्। उशतीः। उषसः।

युष्माकम्। देवीः। अवसा। सनेम। सहस्रिणम्। च। शतिनम्। च। वाजम्॥ १३॥

[१२५] [७ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः। स्वनयस्य दानस्तुतिः। त्रिष्टुप्, ४-५ जगती]

प्राता रत्नं प्रातरित्वा दधाति तं चिकित्वान्प्रतिगृह्या नि धत्ते।

तेन प्रजां वर्धयमान आयू रायस्पोषेण सचते सुवीरः॥ १॥

प्रातरिति। रत्नम्। प्रातःऽइत्वा। दधाति। तम्। चिकित्वान्। प्रतिऽगृह्य। नि। धत्ते।

तेन। प्रऽजाम्। वर्धयमानः। आयुः। रायः। पोषेण। सचते। सुऽवीरः॥ १॥

सुगुरसत्सुहिरण्यः स्वश्वो बृहदस्मै वय इन्द्रो दधाति।
यस्त्वायन्तं वसुना प्रातरित्वो मुक्षीजयेव पदिमुत्सिनाति॥ २॥
सुऽगुः। असत्। सुऽहिरण्यः। सुऽअश्वः। बृहत्। अस्मै। वयः। इन्द्रः। दधाति।
यः। त्वा। आऽयन्तम्। वसुना। प्रातःऽइत्वः। मुक्षीजयाऽइव। पदिम्। उत्ऽसिनाति॥ २॥
आयमद्य सुकृतं प्रातरिच्छन्निष्टेः पुत्रं वसुमता रथेन।
अंशोः सुतं पायय मत्सरस्य क्षयद्वीरं वर्धय सूनृताभिः॥ ३॥
आयम्। अद्य। सुऽकृतम्। प्रातः। इच्छन्। इष्टेः। पुत्रम्। वसुऽमता। रथेन।
अंशोः। सुतम्। पायय। मत्सरस्य। क्षयत्ऽवीरम्। वर्धय। सूनृताभिः॥ ३॥
उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः।
पृणन्तं च पपुरिं च श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ ४॥
उप। क्षरन्ति। सिन्धवः। मयःऽभुवः। ईजानम्। च। यक्ष्यमाणम्। च। धेनवः।
पृणन्तम्। च। पपुरिम्। च। श्रवस्यवः। घृतस्य। धाराः। उप। यन्ति। विश्वतः॥ ४॥
नाकस्य पृष्ठे अधि तिष्ठति श्रितो यः पृणाति स ह देवेषु गच्छति।
तस्मा आपो घृतमर्षन्ति सिन्धवस्तस्मा इयं दक्षिणा पिन्वते सदा॥ ५॥
नाकस्य। पृष्ठे। अधि। तिष्ठति। श्रितः। यः। पृणाति। सः। ह। देवेषु। गच्छति।
तस्मै। आपः। घृतम्। अर्षन्ति। सिन्धवः। तस्मै। इयम्। दक्षिणा। पिन्वते। सदा॥ ५॥
दक्षिणावतामिदिमानि चित्रा दक्षिणावतां दिवि सूर्यासः।
दक्षिणावन्तो अमृतं भजन्ते दक्षिणावन्तः प्र तिरन्त आयुः॥ ६॥
दक्षिणाऽवताम्। इत्। इमानि। चित्रा। दक्षिणाऽवताम्। दिवि। सूर्यासः।
दक्षिणाऽवन्तः। अमृतम्। भजन्ते। दक्षिणाऽवन्तः। प्र। तिरन्ते। आयुः॥ ६॥
मा पृणन्तो दुरितमेन आरन्मा जारिषुः सूरयः सुव्रतासः।
अन्यस्तेषां परिधिरस्तु कश्चिदपृणन्तमभि सं यन्तु शोकाः॥ ७॥ [१०]
मा। पृणन्तः। दुःऽइतम्। एनः। आ। अरन्। मा। जारिषुः। सूरयः। सुऽव्रतासः।
अन्यः। तेषाम्। परिऽधिः। अस्तु। कः। चित्। अपृणन्तम्। अभि। सम्। यन्तु। शोकाः॥ ७॥

[१२६] [७ [१-५] कक्षीवान् दैर्घतमस औशिजः, [६] स्वनयो भावयव्यः, [७] रोमशा।
१-५ स्वनयो भावयव्यः, ६ रोमशा, ७ स्वनयो भावयव्यः। त्रिष्टुप्, ६-७ अनुष्टुभौ]

अमन्दान्त्सोमान्प्र भरे मनीषा सिन्धावधि क्षियतो भाव्यस्य।
यो मे सहस्रममिमीत सवानतूर्तो राजा श्रव इच्छमानः॥ १॥

अमन्दान्। स्तोमान्। प्र। भरे। मनीषा। सिन्धौ। अधि। क्षियतः। भाव्यस्य।
यः। मे। सहस्रम्। अमिमीत। सवान्। अतूर्तः। राजा। श्रवः। इच्छमानः॥ १॥

शतं राज्ञो नाधमानस्य निष्काञ्छतमश्वान् प्रयतान्त्सद्य आदम्।
शतं कक्षीवाँ असुरस्य गोनां दिवि श्रवोऽजरमा ततान॥ २॥

शतम्। राज्ञः। नाधमानस्य। निष्कान्। शतम्। अश्वान्। प्रऽयतान्। सद्यः। आदम्।
शतम्। कक्षीवान्। असुरस्य। गोनाम्। दिवि। श्रवः। अजरम्। आ। ततान॥ २॥

उप मा श्यावाः स्वनयेन दत्ता वधूमन्तो दश रथासो अस्थुः।
षष्टिः सहस्रमनु गव्यमागात्सनत्कक्षीवाँ अभिपित्वे अह्नाम्॥ ३॥

उप। मा। श्यावाः। स्वनयेन। दत्ताः। वधूऽमन्तः। दश। रथासः। अस्थुः।
षष्टिः। सहस्रम्। अनु। गव्यम्। आ। अगात्। सनत्। कक्षीवान्। अभिऽपित्वे। अह्नाम्॥ ३॥

चत्वारिंशद्दशरथस्य शोणाः सहस्रस्याग्रे श्रेणिं नयन्ति।
मदच्युतः कृशनावतो अत्यान्कक्षीवन्त उदमृक्षन्त पज्राः॥ ४॥

चत्वारिंशत्। दशऽरथस्य। शोणाः। सहस्रस्य। अग्रे। श्रेणिम्। नयन्ति।
मदऽच्युतः। कृशनऽवतः। अत्यान्। कक्षीवन्तः। उत्। अमृक्षन्त। पज्राः॥ ४॥

पूर्वामनु प्रयतिमा ददे वस्त्रीन्युक्ताँ अष्टावरिधायसो गाः।
सुबन्धवो ये विश्याइव व्रा अनस्वन्तः श्रव ऐषन्त पज्राः॥ ५॥

पूर्वाम्। अनु। प्रऽयतिम्। आ। ददे। वः। त्रीन्। युक्तान्। अष्टौ। अरिऽधायसः। गाः।
सुऽबन्धवः। ये। विश्याःऽइव। व्राः। अनस्वन्तः। श्रवः। ऐषन्त। पज्राः॥ ५॥

आगधिता परिगधिता या कशीकेव जङ्गहे। ददाति मह्यं यादुरी याशूनां भोज्या शता॥ ६॥

आऽगधिता। परिऽगधिता। या। कशीकाऽइव। जङ्गहे।
ददाति। मह्यम्। यादुरी। याशूनाम्। भोज्या। शता॥ ६॥

उपोप मे परा मृश मा मे दभ्राणि मन्यथाः। सर्वाहमस्मि रोमशा गन्धारीणामिवाविका॥ ७॥

उप॰उप। मे। परा। मृश। मा। मे। दभ्राणि। मन्यथाः। [११] {१८}

सर्वा। अहम्। अस्मि। रोमशा। गन्धारीणाम्ऽइव। अविका॥ ७॥

[१२७] [११ परुच्छेपो दैवोदासिः। अग्निः। अत्यष्टिः, ६ अतिधृतिः]

अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सूनुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम्।

य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा।

घृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषाजुह्वानस्य सर्पिषः॥ १॥

अग्निम्। होतारम्। मन्ये। दास्वन्तम्। वसुम्। सूनुम्। सहसः। जात॰वेदसम्।

विप्रम्। न। जात॰वेदसम्॥ यः। ऊर्ध्वया। सु॰अध्वरः। देवः। देवाच्या। कृपा॥

घृतस्य। वि॰भ्राष्टिम्। अनु। वष्टि। शोचिषा। आ॰जुह्वानस्य। सर्पिषः॥ १॥

यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमङ्गिरसां विप्र मन्मभिर्विप्रेभिः शुक्र मन्मभिः।

परिज्मानमिव द्यां होतारं चर्षणीमान्।

शोचिष्केशं वृषणं यमिमा विशः प्रावन्तु जूतये विशः॥ २॥

यजिष्ठम्। त्वा। यजमानाः। हुवेम। ज्येष्ठम्। अङ्गिरसाम्। विप्र। मन्म॰भिः। विप्रेभिः। शुक्र।

मन्म॰भिः॥ परिज्मानम्ऽइव। द्याम्। होतारम्। चर्षणीमान्॥

शोचिः२केशम्। वृषणम्। यम्। इमाः। विशः। प्र। अवन्तु। जूतये। विशः॥ २॥

स हि पुरू चिदोजसा विरुक्मता दीद्यानो भवति द्रुहंतरः परशुर्न द्रुहंतरः।

वीळु चिद्यस्य समृतौ श्रुवद्वनेव यत्स्थिरम्।

निष्षहमाणो यमते नायते धन्वासहा नायते॥ ३॥

सः। हि। पुरु। चित्। ओजसा। विरुक्मता। दीद्यानः। भवति। द्रुहम्॰तरः। परशुः। न।

द्रुहम्॰तरः॥ वीळु। चित्। यस्य। सम्॰ऋतौ। श्रुवत्। वनाऽइव। यत्। स्थिरम्॥

निः२सहमानः। यमते। न। अयते। धन्व॰सहा। न। अयते॥ ३॥

दृळ्हा चिदस्मा अनु दुर्यथा विदे तेजिष्ठाभिररणिभिर्दाष्ट्यवसेऽग्नये दाष्ट्यवसे।

प्र यः पुरूणि गाहते तक्षद्वनेव शोचिषा।

स्थिरा चिदन्ना नि रिणात्योजसा नि स्थिराणि चिदोजसा॥ ४॥

दृळ्हा। चित्। अस्मै। अनु। दुः। यथा। विदे। तेजिष्ठाभिः। अरणिऽभिः। दाष्टि। अवसे। अग्नये।
दाष्टि। अवसे॥ प्र। यः। पुरूणि। गाहते। तक्षत्। वनाऽइव। शोचिषा।
स्थिरा। चित्। अन्ना। नि। रिणाति। ओजसा। नि। स्थिराणि। चित्। ओजसा॥ ४॥

तमस्य पृक्षमुपरासु धीमहि नक्तं यः सुदर्शतरो दिवातरादप्रायुषे दिवातरात्।
आदस्यायुर्ग्रभणवद्वीळु शर्म न सूनवे।
भक्तमभक्तमवो व्यन्तो अजरा अग्नयो व्यन्तो अजराः॥ ५॥ [१२]

तम्। अस्य। पृक्षम्। उपरासु। धीमहि। नक्तम्। यः। सुदर्शऽतरः। दिवाऽतरात्।
अप्रऽआयुषे। दिवाऽतरात्॥ आत्। अस्य। ग्रभण०वत्। वीळु। शर्म। न। सूनवे॥
भक्तम्। अभक्तम्। अवः। व्यन्तः। अजराः। अग्नयः। व्यन्तः। अजराः॥ ५॥

स हि शर्धो न मारुतं तुविष्वणिरप्नस्वतीषूर्वरास्विष्टनिरार्तनास्विष्टनिः।
आदद्धव्यान्याददिर्यज्ञस्य केतुरर्हणा।
अध स्मास्य हर्षतो हृषीवतो विश्वे जुषन्त पन्थां नरः शुभे न पन्थाम्॥ ६॥

सः। हि। शर्धः। न। मारुतम्। तुविऽस्वनिः। अप्नस्वतीषु। उर्वरासु। इष्टनिः। आर्तनासु। इष्टनिः॥
आदत्। हव्यानि। आऽददिः। यज्ञस्य। केतुः। अर्हणा।
अध। स्म। अस्य। हर्षतः। हृषीवतः। विश्वे। जुषन्त। पन्थाम्। नरः। शुभे। न। पन्थाम्॥ ६॥

द्विता यदीं कीस्तासो अभिद्यवो नमस्यन्त उपवोचन्त भृगवो मथ्नन्तो दाशा भृगवः।
अग्निरीशे वसूनां शुचिर्यो धर्णिरेषाम्।
प्रियाँ अपिधीँर्वनिषीष्ट मेधिर आ वनिषीष्ट मेधिरः॥ ७॥

द्विता। यत्। ईम्। कीस्तासः। अभिऽद्यवः। नमस्यन्त। उपऽवोचन्त। भृगवः। मथ्नन्तः। दाशा।
भृगवः॥ अग्निः। ईशे। वसूनाम्। शुचिः। यः। धर्णिः। एषाम्।
प्रियान्। अपिऽधीन्। वनिषीष्ट। मेधिरः। आ। वनिषीष्ट। मेधिरः॥ ७॥

विश्वासां त्वा विशां पतिं हवामहे सर्वासां समानं दम्पतिं भुजे सत्यगिर्वाहसं भुजे।
अतिथिं मानुषाणां पितुर्न यस्यासया।
अमी च विश्वे अमृतास आ वयो हव्या देवेष्वा वयः॥ ८॥

विश्वासाम्। त्वा। विशाम्। पतिम्। हवामहे। सर्वासाम्। समानम्। दम्ऽपतिम्। भुजे।
सत्यऽगिर्वाहसम्। भुजे॥ अतिथिम्। मानुषाणाम्। पितुः। न। यस्य। आसया।
अमी इति। च। विश्वे। अमृतासः। आ। वयः। हव्या। देवेषु। आ। वयः॥ ८॥

त्वमग्ने सहसा सहन्तमः शुष्मिन्तमो जायसे देवतातये रयिर्न देवतातये।
शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युम्निन्तम उत क्रतुः।
अध स्मा ते परि चरन्त्यजर श्रुष्टीवानो नाजर॥ ९॥

त्वम्। अग्ने। सहसा। सहन्ऽतमः। शुष्मिन्ऽतमः। जायसे। देवऽतातये। रयिः। न।
देवऽतातये॥ शुष्मिन्ऽतमः। हि। ते। मदः। द्युम्निन्ऽतमः। उत। क्रतुः।
अध। स्म। ते। परि। चरन्ति। अजर। श्रुष्टीऽवानः। न। अजर॥ ९॥

प्र वो महे सहसा सहस्वत उषर्बुधे पशुषे नाग्नये स्तोमो बभूत्वग्नये।
प्रति यदीं हविष्मान्विश्वासु क्षासु जोगुवे।
अग्रे रेभो न जरत ऋषूणां जूर्णिर्होत ऋषूणाम्॥ १०॥

प्र। वः। महे। सहसा। सहस्वते। उषःऽबुधे। पशुऽसे। न। अग्नये। स्तोमः। बभूतु। अग्नये।
प्रति। यत्। ईम्। हविष्मान्। विश्वासु। क्षासु। जोगुवे।
अग्रे। रेभः। न। जरते। ऋषूणाम्। जूर्णिः। होता। ऋषूणाम्॥ १०॥

स नो नेदिष्ठं ददृशान आ भराग्ने देवेभिः सचनाः सुचेतुना महो रायः सुचेतुना।
महि शविष्ठ नस्कृधि संचक्षे भुजे अस्यै।
महि स्तोतृभ्यो मघवन्त्सुवीर्यं मथीरुग्रो न शवसा॥ ११॥ [१३]

सः। नः। नेदिष्ठम्। ददृशानः। आ। भर। अग्ने। देवेभिः। सऽचनाः। सुऽचेतुना। महः। रायः।
सुऽचेतुना॥ महि। शविष्ठ। नः। कृधि। सम्ऽचक्षे। भुजे। अस्यै।
महि। स्तोतृऽभ्यः। मघऽवन्। सुऽवीर्यम्। मथीः। उग्रः। न। शवसा॥ ११॥

[१२८] [८ परुच्छेपो दैवोदासिः। अग्निः। अत्यष्टिः]

अयं जायत मनुषो धरीमणि होता यजिष्ठ उशिजामनु व्रतमग्निः स्वमनु व्रतम्।
विश्वश्रुष्टिः सखीयते रयिरिव श्रवस्यते।
अदब्धो होता नि षददिळस्पदे परिवीत इळस्पदे॥ १॥

अयम्। जायत। मनुषः। धरीमणि। होता। यजिष्ठ। उशिजाम्।
अनु। व्रतम्। अग्निः। स्वम्। अनु। व्रतम्। विश्व॰श्रुष्टिः। सखि॰यते। रयिःऽइव। श्रवस्यते।
अदब्धः। होता। नि। सदत्। इळः। पदे। परि॰वीतः। इळः। पदे॥ १॥

तं यज्ञसाधमपि वातयामस्यृतस्य पथा नमसा हविष्मता देवताता हविष्मता।
स न ऊर्जामुपाभृत्यया कृपा न जूर्यति।
यं मातरिश्वा मनवे परावतो देवं भाः परावतः॥ २॥

तम्। यज्ञ॰साधम्। अपि। वातयामसि। ऋतस्य। पथा। नमसा। हविष्मता।
देव॰ताता। हविष्मता॥ सः। नः। ऊर्जाम्। उप॰आभृति। अया। कृपा। न। जूर्यति।
यम्। मातरिश्वा। मनवे। परा॰वतः। देवम्। भारिति भाः। परा॰वतः॥ २॥

एवेन सद्यः पर्येति पार्थिवं मुहुर्गी रेतो वृषभः कनिक्रदद्दधद्रेतः कनिक्रदत्।
शतं चक्षाणो अक्षभिर्देवो वनेषु तुर्वणिः। सदो दधान उपरेषु सानुष्वग्निः परेषु सानुषु॥ ३॥

एवेन। सद्यः। परि। एति। पार्थिवम्। मुहुःऽगीः। रेतः। वृषभः। कनिक्रदत्। दधत्।
रेतः। कनिक्रदत्॥ शतम्। चक्षाणः। अक्ष॰भिः। देवः। वनेषु। तुर्वणिः।
सदः। दधानः। उपरेषु। सानुषु। अग्निः। परेषु। सानुषु॥ ३॥

स सुक्रतुः पुरोहितो दमेदमेऽग्निर्यज्ञस्याध्वरस्य चेतति क्रत्वा यज्ञस्य चेतति।
क्रत्वा वेधा इषूयते विश्वा जातानि पस्पशे।
यतो घृतश्रीरतिथिरजायत वह्निर्वेधा अजायत॥ ४॥

सः। सु॰क्रतुः। पुरःऽहितः। दमे॰दमे। अग्निः। यज्ञस्य। अध्वरस्य। चेतति। क्रत्वा। यज्ञस्य।
चेतति॥ क्रत्वा। वेधाः। इषु॰यते। विश्वा। जातानि। पस्पशे।
यतः। घृत॰श्रीः। अतिथिः। अजायत। वह्निः। वेधाः। अजायत॥ ४॥

क्रत्वा यदस्य तविषीषु पृञ्चतेऽग्नेरवेण मरुतां न भोज्येषिराय न भोज्या।
स हि ष्मा दानमिन्वति वसूनां च मज्मना।
स नस्त्रासते दुरितादभिह्रुतः शंसादघादभिह्रुतः॥ ५॥ [१४]

क्रत्वा। यत्। अस्य। तविषीषु। पृञ्चते। अग्नेः। अवेन। मरुताम्। न। भोज्या। इषिराय।
न। भोज्या॥ सः। हि। स्म। दानम्। इन्वति। वसूनाम्। च। मज्मना।
सः। नः। त्रासते। दुःऽइतात्। अभि॰ह्रुतः शंसात्। अघात्। अभि॰ह्रुतः॥ ५॥

विश्वो विहाया अरतिर्वसुर्दधे हस्ते दक्षिणे तरणिर्न शिश्रथच्छ्रवस्यया न शिश्रथत्।
विश्वस्मा इदिषुध्यते देवत्रा हव्यमोहिषे।
विश्वस्मा इत्सुकृते वारमृण्वत्यग्निर्द्वारा व्यृण्वति॥ ६॥

विश्वः। विऽहायाः। अरतिः। वसुः। दधे। हस्ते। दक्षिणे। तरणिः। न। शिश्रथत्।
श्रवस्यया। न। शिश्रथत्॥ विश्वस्मै। इत्। इषुध्यते। देवऽत्रा। हव्यम्। आ। ऊहिषे।
विश्वस्मै। इत्। सुऽकृते। वारम्। ऋण्वति। अग्निः। द्वारा। वि। ऋण्वति॥ ६॥

स मानुषे वृजने शंतमो हितोऽ३ग्निर्यज्ञेषु जेन्यो न विश्पतिः प्रियो यज्ञेषु विश्पतिः।
स हव्या मानुषाणामिळा कृतानि पत्यते।
स नस्त्रासते वरुणस्य धूर्तेर्महो देवस्य धूर्तेः॥ ७॥

सः। मानुषे। वृजने। शम्ऽतमः। हितः। अग्निः। यज्ञेषु। जेन्यः। न। विश्पतिः। प्रियः।
यज्ञेषु। विश्पतिः॥ सः। हव्या। मानुषाणाम्। इळा। कृतानि। पत्यते।
सः। नः। त्रासते। वरुणस्य। धूर्तेः। महः। देवस्य। धूर्तेः॥ ७॥

अग्निं होतारमीळते वसुधितिं प्रियं चेतिष्ठमरतिं न्येरिरे हव्यवाहं न्येरिरे।
विश्वायुं विश्ववेदसं होतारं यजतं कविम्।
देवासो रण्वमवसे वसूयवो गीर्भी रण्वं वसूयवः॥ ८॥ [१५]

अग्निम्। होतारम्। ईळते। वसुऽधितिम्। प्रियम्। चेतिष्ठम्। अरतिम्। नि। एरिरे।
हव्यवाहम्। नि। एरिरे॥ विश्वऽआयुम्। विश्वऽवेदसम्। होतारम्। यजतम्। कविम्।
देवासः। रण्वम्। अवसे। वसुऽयवः। गीःऽभिः। रण्वम्। वसुऽयवः॥ ८॥

[१२९] [११ परुच्छेपो दैवोदासिः। इन्द्रः, ६ इन्दुः। अत्यष्टिः; ८-९ अतिशक्वर्यौ; ११ अष्टिः।]

यं त्वं रथमिन्द्र मेधसातयेऽपाका सन्तमिषिर प्रणयसि प्रानवद्य नयसि।
सद्यश्चित्तमभिष्टये करो वशश्च वाजिनम्।
सास्माकमनवद्य तूतुजान वेधसामिमां वाचं न वेधसाम्॥ १॥

यम्। त्वम्। रथम्। इन्द्र। मेधऽसातये। अपाका। सन्तम्। इषिर। प्रऽनयसि। प्र।
अनवद्य। नयसि॥ सद्यः। चित्। तम्। अभिष्टये। करः। वशः। च। वाजिनम्।
सः। अस्माकम्। अनवद्य। तूतुजान। वेधसाम्। इमाम्। वाचम्। न। वेधसाम्॥ १॥

स श्रुधि यः स्मा पृतनासु कासु चिद्दक्षाय्य इन्द्र भरहूतये नृभिरसि प्रतूर्तये नृभिः।

यः शूरैः स्वः सनिता यो विप्रैर्वाजं तरुता।

तमीशानास इरधन्त वाजिनं पृक्षमत्यं न वाजिनम्॥ २॥

सः। श्रुधि। यः। स्म। पृतनासु। कासु। चित्। दक्षाय्यः। इन्द्र। भरऽहूतये। नृऽभिः।
असि। प्रऽतूर्तये। नृऽभिः॥ यः। शूरैः। स्वरिति स्वः। सनिता। यः। विप्रैः। वाजम्। तरुता।
तम्। ईशानासः। इरधन्त। वाजिनम्। पृक्षम्। अत्यम्। न। वाजिनम्॥ २॥

दस्मो हि ष्मा वृषणं पिन्वसि त्वचं कं चिद्यावीररुं शूर मर्त्यं परिवृणक्षि मर्त्यम्।

इन्द्रोत तुभ्यं तद्दिवे तद्रुद्राय स्वयशसे।

मित्राय वोचं वरुणाय सप्रथः सुमृळीकाय सप्रथः॥ ३॥

दस्मः। हि। स्म। वृषणम्। पिन्वसि। त्वचम्। कम्। चित्। यावीः। अररुम्। शूर।
मर्त्यम्। परिऽवृणक्षि। मर्त्यम्॥ इन्द्र। उत। तुभ्यम्। तत्। दिवे। तत्। रुद्राय। स्वऽयशसे।
मित्राय। वोचम्। वरुणाय। सऽप्रथः। सुऽमृळीकाय। सऽप्रथः॥ ३॥

अस्माकं व इन्द्रमुश्मसीष्टये सखायं विश्वायुं प्रासहं युजं वाजेषु प्रासहं युजम्।

अस्माकं ब्रह्मोतयेऽवा पृत्सुषु कासु चित्।

नहि त्वा शत्रुः स्तरते स्तृणोषि यं विश्वं शत्रुं स्तृणोषि यम्॥ ४॥

अस्माकम्। वः। इन्द्रम्। उश्मसि। इष्टये। सखायम्। विश्वऽआयुम्। प्रऽसहम्। युजम्।
वाजेषु। प्रऽसहम्। युजम्॥ अस्माकम्। ब्रह्म। ऊतये। अव। पृत्सुषु। कासु। चित्।
नहि। त्वा। शत्रुः। स्तरते। स्तृणोषि। यम्। विश्वम्। शत्रुम्। स्तृणोषि। यम्॥ ४॥

नि षू नमातिमतिं कयस्य चित्तेजिष्ठाभिररणिभिर्नोतिभिरुग्राभिरुग्रोतिभिः।

नेषि णो यथा पुराऽनेनाः शूर मन्यसे।

विश्वानि पूरोरप पर्षि वह्निरासा वह्निर्नो अच्छ॥ ५॥ [१६]

नि। सु। नम। अतिऽमतिम्। कयस्य। चित्। तेजिष्ठाभिः। अरणिऽभिः। न। ऊतिऽभिः।
उग्राभिः। उग्र। ऊतिऽभिः॥ नेषि। नः। यथा। पुरा। अनेनाः। शूर। मन्यसे।
विश्वानि। पूरोः। अप। पर्षि। वह्निः। आसा। वह्निः। नः। अच्छ॥ ५॥

प्र तद्वोचेयं भव्यायेन्दवे हव्यो न य इषवान्मन्म रेजति रक्षोहा मन्म रेजति।

स्वयं सो अस्मदा निदो वधैरजेत दुर्मतिम्।

अव स्रवेदघशंसोऽवतरमव क्षुद्रमिव स्रवेत्॥ ६॥

प्र। तत्। वोचेयम्। भव्याय। इन्दवे। हव्यः। न। यः। इषऽवान्। मन्म। रेजति। रक्षःऽहा। मन्म।

रेजति॥ स्वयम्। सः। अस्मत्। आ। निदः। वधैः। अजेत। दुःऽमतिम्।

अव। स्रवेत्। अघऽशंसः। अवऽतरम्। अव। क्षुद्रम्ऽइव। स्रवेत्॥ ६॥

वनेम तद्धोत्रया चितन्त्या वनेम रयिं रयिवः सुवीर्यं रण्वं सन्तं सुवीर्यम्।

दुर्मन्मानं सुमन्तुभिरेमिषा पृचीमहि।

आ सत्याभिरिन्द्रं द्युम्नहूतिभिर्यजत्रं द्युम्नहूतिभिः॥ ७॥

वनेम। तत्। होत्रया। चितन्त्या। वनेम। रयिम्। रयिऽवः। सुऽवीर्यम्। रण्वम्। सन्तम्।

सुवीर्यम्॥ दुःऽमन्मानम्। सुमन्तुऽभिः। आ। ईम्। इषा। पृचीमहि।

आ। सत्याभिः। इन्द्रम्। द्युम्नहूतिऽभिः। यजत्रम्। द्युम्नहूतिऽभिः॥ ७॥

प्रप्रा वो अस्मे स्वयशोभिरूती परिवर्ग इन्द्रो दुर्मतीनां दरीमन्दुर्मतीनाम्।

स्वयं सा रिषयध्यै या न उपेषे अत्रैः।

हतेमसन्न वक्षति क्षिप्ता जूर्णिर्न वक्षति॥ ८॥

प्रऽप्र। वः। अस्मे इति। स्वयशःऽभिः। ऊती। परिऽवर्गे। इन्द्रः। दुःऽमतीनाम्। दरीमन्।

दुर्मतीनाम्॥ स्वयम्। सा। रिषयध्यै। या। नः। उपऽईषे। अत्रैः।

हता। ईम्। असत्। न। वक्षति। क्षिप्ता। जूर्णिः। न। वक्षति॥ ८॥

त्वं न इन्द्र राया परीणसा याहि पथाँ अनेहसा पुरो याह्यरक्षसा।

सचस्व नः पराक आ सचस्वास्तमीक आ।

पाहि नो दूरादारादभिष्टिभिः सदा पाह्यभिष्टिभिः॥ ९॥

त्वम्। नः। इन्द्र। राया। परीणसा। याहि। पथा। अनेहसा। पुरः। याहि। अरक्षसा।

सचस्व। नः। पराके। आ। सचस्व। अस्तम्ऽईके। आ।

पाहि। नः। दूरात्। आरात्। अभिष्टिऽभिः। सदा। पाहि। अभिष्टिऽभिः॥ ९॥

त्वं न॑ इन्द्र रा॒या तरू॑षसो॒ग्रं चि॑त्त्वा महि॒मा स॑क्ष॒दव॑से म॒हे मि॒त्रं नाव॑से।
ओजि॑ष्ठ॒ त्रात॒रवि॑ता॒ रथं॒ कं चि॑दमर्त्य।
अ॒न्यम॒स्मद्रि॑रिषेः कं चि॑दद्रिवो॒ रिरि॑क्षन्तं चिदद्रिवः॥ १०॥

त्वम्। नः॒। इन्द्र॑। रा॒या। तरु॑षसा। उ॒ग्रम्। चि॑त्। त्वा॒। म॒हि॒मा। स॒क्ष॒त्। अव॑से। म॒हे।
मि॒त्रम्। न। अव॑से॥ ओजि॑ष्ठ। त्रात॑ः। अवि॑तरिति॑। रथ॑म्। कम्। चि॒त्। अ॒म॒र्त्य॒।
अ॒न्यम्। अ॒स्मत्। रि॒रि॒षे॒ः। कम्। चि॑त्। अ॒द्रि॒ऽव॒ः। रिरि॑क्षन्तम्। चि॒त्। अ॒द्रि॒ऽव॒ः॥ १०॥

पा॒हि न॑ इन्द्र सुष्टुत स्त्रि॒धो॑ऽवया॒ता स॒दमि॒द्दु॒र्मती॒नां दे॒वः सन् दु॒र्मती॒नाम्।
ह॒न्ता पा॒पस्य॑ र॒क्षस॑स्त्रा॒ता विप्र॑स्य॒ माव॑तः।
अधा॒ हि त्वा॑ जनि॒ता जीज॑नद्वसो रक्षो॒हणं॑ त्वा॒ जीज॑नद्वसो॥ ११॥ [१७]

पा॒हि। न॒ः। इन्द्र॒। सु॒ऽस्तु॒त। स्त्रि॒धः। अ॒व॒ऽया॒ता। स॒दम्। इत्। दुः॒ऽम॒ती॒नाम्। दे॒वः।
सन्। दुः॒ऽम॒ती॒नाम्॥ ह॒न्ता। पा॒पस्य॑। र॒क्षस॑ः। त्रा॒ता। विप्र॑स्य। माऽव॑तः।
अध॑। हि। त्वा॑। ज॒नि॒ता। जीज॑नत्। व॒सो॒ इति। रक्षः॒ऽहन॑म्। त्वा॒। जीज॑नत्। व॒सो॒ इति॑।॥ ११॥

[१३०] [१० परुच्छेपो दैवोदासिः। इन्द्रः। अत्यष्टिः; १० त्रिष्टुप्]

एन्द्र॑ या॒ह्युप॑ नः परा॒वतो॒ नायमच्छा॑ वि॒दथा॑नीव॒ सत्प॑ति॒रस्तं॒ राजे॑व॒ सत्प॑तिः।
हवा॑महे त्वा व॒यं प्रय॑स्वन्तः सुते सचा॑।
पु॒त्रासो॒ न पि॒तरं॒ वाज॑सातये॒ मंहि॑ष्ठं॒ वाज॑सातये॥ १॥

आ। इ॒न्द्र॒। या॒हि॒। उप॑। न॒ः। प॒रा॒ऽवत॑ः। न। अ॒यम्। अच्छ॑। वि॒दथा॑निऽइव। सत्ऽप॑तिः।
अस्त॑म्। राजा॑ऽइव। सत्ऽप॑तिः॥ हवा॑महे। त्वा॒। व॒यम्। प्रय॑स्वन्तः। सु॒ते। सचा॑।
पु॒त्रास॑ः। न। पि॒तर॑म्। वाज॑ऽसातये। मंहि॑ष्ठम्। वाज॑ऽसातये॥ १॥

पिबा॒ सोम॑मिन्द्र सु॒वा॒नमद्रि॑भिः॒ कोशे॑न सि॒क्तम॑व॒तं न वंस॑गस्तातृषा॒णो न वंस॑गः।
मदा॑य हर्य॒ता॑य ते तु॒विष्ट॑मा॒य धाय॑से।
आ त्वा॑ यच्छन्तु ह॒रितो॒ न सूर्य॒महा॒ विश्वे॑व॒ सूर्य॑म्॥ २॥

पिब॑। सोम॑म्। इ॒न्द्र॒। सु॒वा॒नम्। अद्रि॑ऽभिः। कोशे॑न। सि॒क्तम्। अ॒व॒तम्। न। वंस॑गः।
त॒तृ॒षा॒णः। न। वंस॑ग॥ मदा॑य। ह॒र्यता॑य। ते॒। तु॒विः॒ऽत॑माय। धाय॑से।
आ। त्वा॒। य॒च्छ॒न्तु॒। ह॒रित॑ः। न। सूर्य॑म्। अहा॑। विश्वा॑ऽइव। सूर्य॑म्॥ २॥

अविन्दद्दिवो निहितं गुहा निधिं वेर्न गर्भं परिवीतमश्मन्यनन्ते अन्तरश्मनि।

व्रजं वज्री गवामिव सिषासन्नङ्गिरस्तमः।

अपावृणोदिष इन्द्रः परीवृता द्वार इषः परीवृताः॥ ३॥

अविन्दत्। दिवः। निऽहितम्। गुहा। निऽधिम्। वेः। न। गर्भम्। परिऽवीतम्। अश्मनि।

अनन्ते। अन्तः। अश्मनि॥ व्रजम्। वज्री। गवाम्ऽइव। सिसासन्। अङ्गिरःऽतमः।

अप। अवृणोत्। इषः। इन्द्रः। परिऽवृताः। द्वारः। इषः। परिऽवृताः॥ ३॥

दादृहाणो वज्रमिन्द्रो गभस्त्योः क्षद्मेव तिग्ममसनाय सं श्यदहिहत्याय सं श्यत्।

संविव्यान ओजसा शवोभिरिन्द्र मज्मना।

तष्टेव वृक्षं वनिनो नि वृश्चसि परश्वेव नि वृश्चसि॥ ४॥

ददृहाणः। वज्रम्। इन्द्रः। गभस्त्योः। क्षद्मऽइव। तिग्मम्। असनाय। सम्। श्यत्।

अहिऽहत्याय। सम्। श्यत्॥ सम्ऽविव्यानः। ओजसा। शवःऽभिः। इन्द्र। मज्मना।

तष्टाऽइव। वृक्षम्। वनिनः। नि। वृश्चसि। परश्वाऽइव। नि। वृश्चसि॥ ४॥

त्वं वृथा नद्य इन्द्र सर्तवेऽच्छा समुद्रमसृजो रथाँइव वाजयतो रथाँइव।

इत ऊतीरयुञ्जत समानमर्थमक्षितम्।

धेनूरिव मनवे विश्वदोहसो जनाय विश्वदोहसः॥ ५॥ [१८]

त्वम्। वृथा। नद्यः। इन्द्र। सर्तवे। अच्छ। समुद्रम्। असृजः। रथान्ऽइव। वाजऽयतः।

रथान्ऽइव॥ इतः। ऊतीः। अयुञ्जत। समानम्। अर्थम्। अक्षितम्।

धेनूःऽइव। मनवे। विश्वऽदोहसः। जनाय। विश्वऽदोहसः॥ ५॥

इमां ते वाचं वसूयन्त आयवो रथं न धीरः स्वपा अतक्षिषुः सुम्नाय त्वामतक्षिषुः।

शुम्भन्तो जेन्यं यथा वाजेषु विप्र वाजिनम्।

अत्यमिव शवसे सातये धना विश्वा धनानि सातये॥ ६॥

इमाम्। ते। वाचम्। वसुऽयन्तः। आयवः। रथम्। न। धीरः। सुऽअपाः। अतक्षिषुः।

सुम्नाय। त्वाम्। अतक्षिषुः॥ शुम्भयन्तः। जेन्यम्। यथा। वाजेषु। विप्र। वाजिनम्।

अत्यम्ऽइव। शवसे। सातये। धना। विश्वा। धनानि। सातये॥ ६॥

भिनत्पुरो नवतिमिन्द्र पूरवे दिवोदासाय महि दाशुषे नृतो वज्रेण दाशुषे नृतो।
अतिथिग्वाय शम्बरं गिरेरुग्रो अवाभरत्।
महो धनानि दयमान ओजसा विश्वा धनान्योजसा॥ ७॥

भिनत्। पुरः। नवतिम्। इन्द्र। पूरवे। दिवः२दासाय। महि। दाशुषे। नृतो इति। वज्रेण। दाशुषे। नृतो इति॥ अतिथिग्वाय। शम्बरम्। गिरेः। उग्रः। अव। अभरत्। महः। धनानि। दयमानः। ओजसा। विश्वा। धनानि। ओजसा॥ ७॥

इन्द्रः समत्सु यजमानमार्यं प्रावद्विश्वेषु शतमूतिराजिषु स्वर्मीळ्हेष्वाजिषु।
मनवे शासदव्रतान्त्वचं कृष्णामरन्धयत्।
दक्षन्न विश्वं ततृषाणमोषति न्यर्शसानमोषति॥ ८॥

इन्द्रः। समत्ऽसु। यजमानम्। आर्यम्। प्र। आवत्। विश्वेषु। शतम्ऽऊतिः। आजिषु। स्वः२मीळ्हेषु। आजिषु॥ मनवे। शासत्। अव्रतान्। त्वचम्। कृष्णाम्। अरन्धयत्। धक्षत्। न। विश्वम्। ततृषाणम्। ओषति। नि। अर्शसानम्। ओषति॥ ८॥

सूरश्चक्रं प्र वृहज्जात ओजसा प्रपित्वे वाचमरुणो मुषायतीशान आ मुषायति।
उशना यत्परावतोऽजगन्नूतये कवे।
सुम्नानि विश्वा मनुषेव तुर्वणिरहा विश्वेव तुर्वणिः॥ ९॥

सूरः। चक्रम्। प्र। वृहत्। जातः। ओजसा। प्रऽपित्वे। वाचम्। अरुणः। मुषायति। ईशानः। आ। मुषायति॥ उशना। यत्। पराऽवतः। अजगन्। ऊतये। कवे। सुम्नानि। विश्वा। मनुषाऽइव। तुर्वणिः। अहा। विश्वाऽइव। तुर्वणिः॥ ९॥

स नो नव्येभिर्वृषकर्मन्नुक्थैः पुरां दर्तः पायुभिः पाहि शग्मैः।
दिवोदासेभिरिन्द्र स्तवानो वावृधीथा अहोभिरिव द्यौः॥ १०॥ [१९]

सः। नः। नव्येभिः। वृषऽकर्मन्। उक्थैः। पुराम्। दर्तरिति दर्तः। पायुऽभिः। पाहि। शग्मैः। दिवः२दासेभिः। इन्द्र। स्तवानः। ववृधीथाः। अहोभिःऽइव। द्यौः॥ १०॥

[१३१] [७ परुच्छेपो दैवोदासिः। इन्द्रः। अत्यष्टिः।]

इन्द्राय हि द्यौरसुरो अनम्नतेन्द्राय मही पृथिवी वरीमभिर्द्युम्नसाता वरीमभिः।
इन्द्रं विश्वे सजोषसो देवासो दधिरे पुरः।
इन्द्राय विश्वा सवनानि मानुषा रातानि सन्तु मानुषा॥ १॥

इन्द्राय। हि। द्यौः। असुरः। अनम्नत। इन्द्राय। मही। पृथिवी। वरीम॰भिः।
द्युम्न॰साता। वरीम॰भिः॥ इन्द्रम्। विश्वे। स॰जोषसः। देवासः। दधिरे। पुरः।
इन्द्राय। विश्वा। सवनानि। मानुषा। रातानि। सन्तु। मानुषा॥ १॥

विश्वेषु हि त्वा सवनेषु तुञ्जते समानमेकं वृषमण्यवः पृथक् स्वः सनिष्यवः पृथक्।
तं त्वा नावं न पर्षणिं शूषस्य धुरि धीमहि।
इन्द्रं न यज्ञैश्चितयन्त आयवः स्तोमेभिरिन्द्रमायवः॥ २॥

विश्वेषु। हि। त्वा। सवनेषु। तुञ्जते। समानम्। एकम्। वृष॰मण्यवः। पृथक्। स्वः१ःरिति स्वः।
सनिष्यवः। पृथक्॥ तम्। त्वा। नावम्। न। पर्षणिम्। शूषस्य। धुरि। धीमहि।
इन्द्रम्। न। यज्ञैः। चितयन्तः। आयवः। स्तोमेभिः। इन्द्रम्। आयवः॥ २॥

वि त्वा ततस्रे मिथुना अवस्यवो व्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः।
यद्गव्यन्ता द्वा जना स्व१र्यन्ता समूहसि।
आविष्करिक्रद्वृषणं सचाभुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवम्॥ ३॥

वि। त्वा। ततस्रे। मिथुनाः। अवस्यवः। व्रजस्य। साता। गव्यस्य। निः२सृजः। सक्षन्तः।
इन्द्र। निः२सृजः॥ यत्। गव्यन्ता। द्वा। जना। स्वः। यन्ता। सम्॰ऊहसि।
आविः। करिक्रत्। वृषणम्। सचा॰भुवम्। वज्रम्। इन्द्र। सचा॰भुवम्॥ ३॥

विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पूरवः पुरो यदिन्द्र शारदीरवातिरः सासहानो अवातिरः।
शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युं शवसस्पते।
महीममुष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अप॥ ४॥

विदुः। ते। अस्य। वीर्यस्य। पूरवः। पुरः। यत्। इन्द्र। शारदीः। अव॰अतिरः। ससहानः।
अव॰अतिरः॥ शासः। तम्। इन्द्र। मर्त्यम्। अयज्युम्। शवसः। पते।
महीम्। अमुष्णाः। पृथिवीम्। इमाः। अपः। मन्दसानः। इमाः। अपः॥ ४॥

आदित्ते अस्य वीर्यस्य चर्किरन्मदेषु वृषन्नुशिजो यदाविथ सखीयतो यदाविथ।
चकर्थ कारमेभ्यः पृतनासु प्रवन्तवे।
ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्यन्तः सनिष्णत॥ ५॥

आत्। इत्। ते। अस्य। वीर्यस्य। चर्किरन्। मदेषु। वृषन्। उशिजः। यत्। आविथ।
सखिऽयतः। यत्। आविथ॥ चकर्थ। कारम्। एभ्यः। पृतनासु। प्रऽवन्तवे।
ते। अन्याम्ऽअन्याम्। नद्यम्। सनिष्णत। श्रवस्यन्तः। सनिष्णत॥ ५॥

उतो नो अस्या उषसो जुषेत ह्य१र्कस्य बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्षाता हवीमभिः।
यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वज्रिञ्चिकेतसि।
आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्म श्रुधि नवीयसः॥ ६॥

उतो इति। नः। अस्याः। उषसः। जुषेत। हि। अर्कस्य। बोधि। हविषः। हवीमऽभिः।
स्वः२साता। हवीमऽभिः॥ यत्। इन्द्र। हन्तवे। मृधः। वृषा। वज्रिन्। चिकेतसि।
आ। मे। अस्य। वेधसः। नवीयसः। मन्म। श्रुधि। नवीयसः॥ ६॥

त्वं तमिन्द्र वावृधानो अस्मयुरमित्रयन्तं तुविजात मर्त्यं वज्रेण शूर मर्त्यम्।
जहि यो नो अघायति शृणुष्व सुश्रवस्तमः।
रिष्टं न यामन्नप भूतु दुर्मतिर्विश्वाप भूतु दुर्मतिः॥ ७॥ [२०]

त्वम्। तम्। इन्द्र। ववृधानः। अस्मऽयुः। अमित्रऽयन्तम्। तुविऽजात। मर्त्यम्। वज्रेण।
शूर। मर्त्यम्॥ जहि। यः। नः। अघऽयति। शृणुष्व। सुश्रवः२तमः।
रिष्टम्। न। यामन्। अप। भूतु। दुः२मतिः। विश्वा। अप। भूतु। दुः२मतिः॥ ७॥

[१३२] [६ परुच्छेपो दैवोदासिः। इन्द्रः; ६ [प्रथमस्यार्धर्चस्य] इन्द्रापर्वतौ। अत्यष्टिः।]

त्वया वयं मघवन्पूर्व्ये धन इन्द्रत्वोताः सासह्याम पृतन्यतो वनुयाम वनुष्यतः।
नेदिष्ठे अस्मिन्नहन्यधि वोचा नु सुन्वते।
अस्मिन्यज्ञे वि चयेमा भरे कृतं वाजयन्तो भरे कृतम्॥ १॥

त्वया। वयम्। मघऽवन्। पूर्व्ये। धने। इन्द्रत्वाऽऊताः। ससह्याम। पृतन्यतः।
वनुयाम। वनुष्यतः॥ नेदिष्ठे। अस्मिन्। अहनि। अधि। वोच। नु। सुन्वते।
अस्मिन्। यज्ञे। वि। चयेम। भरे। कृतम्। वाजऽयन्तः। भरे। कृतम्॥ १॥

स्वर्जेषे भर आप्रस्य वक्मन्युषर्बुधः स्वस्मिन्नञ्जसि क्राणस्य स्वस्मिन्नञ्जसि।
अहन्निन्द्रो यथा विदे शीर्ष्णाशीर्ष्णोपवाच्यः।
अस्मत्रा ते सध्र्यक्सन्तु रातयो भद्रा भद्रस्य रातयः॥ २॥

स्वः२जेषे। भरे। आप्रस्य। वक्मनि। उषः२बुधः। स्वस्मिन्। अञ्जसि। क्राणस्य।
स्वस्मिन्। अञ्जसि॥ अहन्। इन्द्रः। यथा। विदे। शीर्ष्णाःशीर्ष्णा। उपःवाच्यः।
अस्मःत्रा। ते। सध्र्यक्। सन्तु। रातयः। भद्राः। भद्रस्य। रातयः॥ २॥

तत्तु प्रयः प्रत्नथा ते शुशुक्वनं यस्मिन् यज्ञे वारमकृण्वत क्षयमृतस्य वारसि क्षयम्।
वि तद् वोचेरध द्वितान्तः पश्यन्ति रश्मिभिः।
स घा विदे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धुक्षिद्भ्यो गवेषणः॥ ३॥

तत्। तु। प्रयः। प्रत्नःथा। ते। शुशुक्वनम्। यस्मिन्। यज्ञे। वारम्। अकृण्वत। क्षयम्।
ऋतस्य। वाः। असि। क्षयम्॥ वि। तत्। वोचेः। अध। द्विता। अन्तरिति। पश्यन्ति। रश्मिःभिः।
सः। घ। विदे। अनु। इन्द्रः। गोःएषणः। बन्धुक्षित्ःभ्यः। गोःएषणः॥ ३॥

नू इत्था ते पूर्वथा च प्रवोच्यं यदङ्गिरोभ्योऽवृणोरप व्रजमिन्द्र शिक्षन्नप व्रजम्।
ऐभ्यः समान्या दिशास्मभ्यं जेषि योत्सि च।
सुन्वद्भ्यो रन्धया कं चिदव्रतं हृणायन्तं चिदव्रतम्॥ ४॥

नु। इत्था। ते। पूर्वःथा। च। प्रःवोच्यम्। यत्। अङ्गिरःभ्यः। अवृणोः। अप। व्रजम्।
इन्द्र। शिक्षन्। अप। व्रजम्॥ आ। एभ्यः। समान्या। दिशा। अस्मभ्यम्। जेषि। योत्सि। च।
सुन्वत्ःभ्यः। रन्धय। कम्। चित्। अव्रतम्। हृणायन्तम्। चित्। अव्रतम्॥ ४॥

सं यज्जनान् क्रतुभिः शूर ईक्षयद्धने हिते तरुषन्त श्रवस्यवः प्र यक्षन्त श्रवस्यवः।
तस्मा आयुः प्रजावदिद्बाधे अर्चन्त्योजसा।
इन्द्र ओक्यं दिधिषन्त धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः॥ ५॥

सम्। यत्। जनान्। क्रतुःभिः। शूरः। ईक्षयत्। धने। हिते। तरुषन्त। श्रवस्यवः। प्र।
यक्षन्त। श्रवस्यवः॥ तस्मै। आयुः। प्रजाःवत्। इत्। बाधे। अर्चन्ति। ओजसा।
इन्द्रे। ओक्यम्। दिधिषन्त। धीतयः। देवान्। अच्छ। न। धीतयः॥ ५॥

युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा य नः पृतन्यादप तंतमिद्धतं वज्रेण तंतमिद्धतम्।
दूरे चत्ताय च्छन्त्सद्गहनं तदिनक्षत्।
अस्माकं शत्रून् परि शूर विश्वतो दर्मा दर्षीष्ट विश्वतः॥ ६॥ [२१]

युवम्। तम्। इन्द्रपर्वता। पुरःरयुधा। यः। नः। पृतन्यात्। अप। तम्ःतम्। इत्। हतम्। वज्रेण।

तम्ऽतम्। इत्। हतम्॥ दूरे। चत्ताय। छंत्सत्। गहनम्। यत्। इनक्षत्।
अस्माकम्। शत्रून्। परि। शूर। विश्वतः। दर्मा। दर्षीष्ट। विश्वतः॥ ६॥

[१३३] [७ परुच्छेपो दैवोदासिः। इन्द्रः। १ त्रिष्टुप्, २-४ अनुष्टुभः, ५ गायत्री, ६ धृतिः, ७ अष्टिः]

उभे पुनामि रोदसी ऋतेन द्रुहो दहामि सं महीरनिन्द्राः।
अभिव्लग्या यत्र हता अमित्रा वैलस्थानं परि तृळ्हा अशेरन्॥ १॥
उभे इति। पुनामि। रोदसी इति। ऋतेन। द्रुहः। दहामि। सम्। महीः। अनिन्द्राः।
अभिव्लग्य। यत्र। हताः। अमित्राः। वैलस्थानम्। परि। तृळ्हाः। अशेरन्॥ १॥
अभिव्लया चिदद्रिवः शीर्षा यातुमतीनाम्। च्छिन्धि वटूरिणा पदा महावटूरिणा पदा॥ २॥
अभिऽव्लय। चित्। अद्रिऽवः। शीर्षा। यातुऽमतीनाम्।
च्छिन्धि। वटूरिणा। पदा। महाऽवटूरिणा। पदा॥ २॥
अवासां मघवञ्जहि शर्धो यातुमतीनाम्। वैलस्थानके अर्मके महावैलस्थे अर्मके॥ ३॥
अव। आसाम्। मघऽवन्। जहि। शर्धः। यातुऽमतीनाम्।
वैलऽस्थानके। अर्मके। महाऽवैलस्थे। अर्मके॥ ३॥
यासां तिस्रः पञ्चाशतोऽभिव्लङ्गैरपावपः। तत्सु ते मनायति तकत् सु ते मनायति॥ ४॥
यासाम्। तिस्रः। पञ्चाशतः। अभिऽव्लङ्गैः। अपऽअवपः।
तत्। सु। ते। मनायति। तकत्। सु। ते। मनायति॥ ४॥
पिशङ्गभृष्टिमम्भृणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण। सर्वं रक्षो नि बर्हय॥ ५॥
पिशङ्गऽभृष्टिम्। अम्भृणम्। पिशाचिम्। इन्द्र। सम्। मृण॥ सर्वम्। रक्षः। नि। बर्हय॥ ५॥
अवर्मह इन्द्र दादृहि श्रुधी नः शुशोच हि द्यौः क्षा न भीषाँ अद्रिवो घृणान्न भीषाँ अद्रिवः।
शुष्मिन्तमो हि शुष्मिभिर्वधैरुग्रेभिरीयसे।
अपूरुषघ्नो अप्रतीत शूर सत्वभिस्त्रिसप्तैः शूर सत्वभिः॥ ६॥
अवः। महः। इन्द्र। दद्दहि। श्रुधि। नः। शुशोच। हि। द्यौः। क्षाः। न। भीषा। अद्रिऽवः। घृणात्।
न। भीषा। अद्रिऽवः॥ शुष्मिन्ऽतमः। हि। शुष्मिऽभिः। वधैः। उग्रेभिः। ईयसे।
अपूरुषऽघ्नः। अप्रतिऽइत। शूर। सत्वऽभिः। त्रिऽसप्तैः। शूर। सत्वऽभिः॥ ६॥

वनोति हि सुन्वन्क्षयं परीणसः सुन्वानो हि ष्मा यजत्यव द्विषो देवानामव द्विषः॥
सुन्वान इत्सिषासति सहस्रा वाज्यवृतः।
सुन्वानायेन्द्रो ददात्याभुवं रयिं ददात्याभुवम्॥ ७॥ [२२] {११}

वनोति। हि। सुन्वन्। क्षयम्। परीणसः। सुन्वानः। हि। स्म। यजति। अव। द्विषः।
देवानाम्। अव। द्विषः॥ सुन्वानः। इत्। सिसासति। सहस्रा। वाजी। अवृतः।
सुन्वानाय। इन्द्रः। ददाति। आऽभुवम्। रयिम्। ददाति। आऽभुवम्॥ ७॥

[१३४] [६ परुच्छेपो दैवोदासिः। वायुः। अत्यष्टिः, ६ अष्टिः।]

आ त्वा जुवो रारहाणा अभि प्रयो वायो वहन्त्विह पूर्वपीतये सोमस्य पूर्वपीतये।
ऊर्ध्वा ते अनु सूनृता मनस्तिष्ठतु जानती।
नियुत्वता रथेना याहि दावने वायो मखस्य दावने॥ १॥

आ। त्वा। जुवः। ररहाणाः। अभि। प्रयः। वायो इति। वहन्तु। इह। पूर्वऽपीतये।
सोमस्य। पूर्वऽपीतये॥ ऊर्ध्वा। ते। अनु। सूनृता। मनः। तिष्ठतु। जानती।
नियुत्वता। रथेन। आ। याहि। दावने। वायो इति। मखस्य। दावने॥ १॥

मन्दन्तु त्वा मन्दिनो वायविन्दवोऽस्मत्क्राणासः सुकृता अभिद्यवो
गोभिः क्राणा अभिद्यवः॥ यद्ध क्राणा इरध्यै दक्षं सचन्त ऊतयः।
सध्रीचीना नियुतो दावने धिय उप ब्रुवत ईं धियः॥ २॥

मन्दन्तु। त्वा। मन्दिनः। वायो इति। इन्दवः। अस्मत्। क्राणासः। सुऽकृताः। अभिऽद्यवः।
गोभिः। क्राणाः। अभिऽद्यवः॥ यत्। ह। क्राणाः। इरध्यै। दक्षम्। सचन्ते। ऊतयः।
सध्रीचीनाः। निऽयुतः। दावने। धियः। उप। ब्रुवते। ईम्। धियः॥ २॥

वायुर्युङ्क्ते रोहिता वायुररुणा वायू रथे अजिरा धुरि वोळ्हवे वहिष्ठा
धुरि वोळ्हवे॥ प्र बोधया पुरंधिं जार आ ससतीमिव।
प्र चक्षय रोदसी वासयोषसः श्रवसे वासयोषसः॥ ३॥

वायुः। युङ्क्ते। रोहिता। वायुः। अरुणा। वायुः। रथे। अजिरा। धुरि। वोळ्हवे।
वहिष्ठा। धुरि। वोळ्हवे॥ प्र। बोधय। पुरम्ऽधिम्। जारः। आ। ससतीम्ऽइव।
प्र। चक्षय। रोदसी इति। वासय। उषसः। श्रवसे। वासय। उषसः॥ ३॥

तुभ्यमुषासः शुचयः परावति भद्रा वस्त्रा तन्वते दंसु रश्मिषु चित्रा नव्येषु रश्मिषु।
तुभ्यं धेनुः सबर्दुघा विश्वा वसूनि दोहते।
अजनयो मरुतो वक्षणाभ्यो दिव आ वक्षणाभ्यः॥ ४॥

तुभ्यम्। उषासः। शुचयः। परा॰वति। भद्रा। वस्त्रा। तन्वते। दम्॰सु। रश्मिषु।
चित्रा। नव्येषु। रश्मिषु॥ तुभ्यम्। धेनुः। सबः२दुघा। विश्वा। वसूनि। दोहते।
अजनयः। मरुतः। वक्षणाभ्यः। दिवः। आ। वक्षणाभ्यः॥ ४॥

तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तुरण्यवो मदेषूग्रा इषणन्त भुर्वण्यपामिषन्त भुर्वणि।
त्वां त्सारी दसमानो भगमीट्टे तक्ववीये।
त्वं विश्वस्माद्भुवनात्पासि धर्मणाऽसुर्यात्पासि धर्मणा॥ ५॥

तुभ्यम्। शुक्रासः। शुचयः। तुरण्यवः। मदेषु। उग्राः। इषणन्त। भुर्वणि। अपाम्।
इषन्त। भुर्वणि॥ त्वाम्। त्सारी। दसमानः। भगम्। ईट्टे। तक्ववीये।
त्वम्। विश्वस्मात्। भुवनात्। पासि। धर्मणा। असुर्यात्। पासि। धर्मणा॥ ५॥

त्वं नो वायवेषामपूर्व्यः सोमानां प्रथमः पीतिमर्हसि सुतानां पीतिमर्हसि।
उतो विहुत्मतीनां विशां ववर्जुषीणाम्।
विश्वा इत्ते धेनवो दुह्र आशिरं घृतं दुह्रत आशिरम्॥ ६॥ [२३]

त्वम्। नः। वायो इति। एषाम्। अपूर्व्यः। सोमानाम्। प्रथमः। पीतिम्। अर्हसि।
सुतानाम्। पीतिम्। अर्हसि॥ उतो इति। विहुत्मतीनाम्। विशाम्। ववर्जुषीणाम्।
विश्वाः। इत्। ते। धेनवः। दुह्रे। आ॰शिरम्। घृतम्। दुह्रते। आ॰शिरम्॥ ६॥

[१३५] [९ परुच्छेपो दैवोदासिः। १-३, ९ वायुः, ४-८ इन्द्रवायू। अत्यष्टिः, ७-८ अष्टी।]

स्तीर्णं बर्हिरुप नो याहि वीतये सहस्रेण नियुता नियुत्वते शतिनीभिर्नियुत्वते।
तुभ्यं हि पूर्वपीतये देवा देवाय येमिरे।
प्र ते सुतासो मधुमन्तो अस्थिरन् मदाय क्रत्वे अस्थिरन्॥ १॥

स्तीर्णम्। बर्हिः। उप। नः। याहि। वीतये। सहस्रेण। नि॰युता। नियुत्वते।
शतिनीभिः। नियुत्वते॥ तुभ्यम्। हि। पूर्व॰पीतये। देवाः। देवाय। येमिरे।
प्र। ते। सुतासः। मधु॰मन्तः। अस्थिरन्। मदाय। क्रत्वे। अस्थिरन्॥ १॥

तुभ्यायं सोमः परिपूतो अद्रिभिः स्पार्हा वसानः परि कोशमर्षति शुक्रा वसानो अर्षति।
तवायं भाग आयुषु सोमो देवेषु हूयते।
वह वायो नियुतो याह्यस्मयुर्जुषाणो याह्यस्मयुः॥ २॥

तुभ्य। अयम्। सोमः। परिऽपूतः। अद्रिऽभिः। स्पार्हा। वसानः। परि। कोशम्। अर्षति।
शुक्रा। वसानः। अर्षति॥ तव। अयम्। भागः। आयुषु। सोमः। देवेषु। हूयते।
वह। वायो इति। निऽयुतः। याहि। अस्मऽयुः। जुषाणः। याहि। अस्मऽयुः॥ २॥

आ नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरं सहस्रिणीभिरुप याहि वीतये वायो हव्यानि वीतये।
तवायं भाग ऋत्वियः सरश्मिः सूर्ये सचा।
अध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत॥ ३॥

आ। नः। नियुत्ऽभिः। शतिनीभिः। अध्वरम्। सहस्रिणीभिः। उप। याहि। वीतये।
वायो इति। हव्यानि। वीतये॥ तव। अयम्। भागः। ऋत्वियः। सऽरश्मिः। सूर्ये। सचा।
अध्वर्युऽभिः। भरमाणाः। अयंसत। वायो इति। शुक्राः। अयंसत॥ ३॥

आ वां रथो नियुत्वान्वक्षदवसेऽभि प्रयांसि सुधितानि वीतये वायो हव्यानि वीतये।
पिबतं मध्वो अन्धसः पूर्वपेयं हि वां हितम्।
वायवा चन्द्रेण राधसा गतमिन्द्रश्च राधसा गतम्॥ ४॥

आ। वाम्। रथः। नियुत्वान्। वक्षत्। अवसे। अभि। प्रयांसि। सुऽधितानि। वीतये।
वायो इति। हव्यानि। वीतये॥ पिबतम्। मध्वः। अन्धसः। पूर्वऽपेयम्। हि। वाम्। हितम्।
वायो इति। आ। चन्द्रेण। राधसा। आ। गतम्। इन्द्रः। च। राधसा। आ। गतम्॥ ४॥

आ वां धियो ववृत्युरध्वराँ उपेममिन्दुं मर्मृजन्त वाजिनमाशुमत्यं न वाजिनम्।
तेषां पिबतमस्मयू आ नो गन्तमिहोत्या।
इन्द्रवायू सुतानामद्रिभिर्युवं मदाय वाजदा युवम्॥ ५॥ [२४]

आ। वाम्। धियः। ववृत्युः। अध्वरान्। उप। इमम्। इन्दुम्। मर्मृजन्त। वाजिनम्।
आशुम्। अत्यम्। न। वाजिनम्॥ तेषाम्। पिबतम्। अस्मयू इत्यस्मऽयू। आ। नः। गन्तम्।
इह। ऊत्या॥ इन्द्रवायू इति। सुतानाम्। अद्रिऽभिः। युवम्। मदाय। वाजऽदा। युवम्॥ ५॥

इमे वां सोमा अप्स्वा सुता इहाध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत।
एते वामभ्यसृक्षत तिरः पवित्रमाशवः। युवायवोऽति रोमाण्यव्यया सोमासो अत्यव्यया॥ ६॥
इमे। वाम्। सोमाः। अप्ऽसु। आ। सुताः। इह। अध्वर्युऽभिः। भरमाणाः। अयंसत।
वायो इति। शुक्राः। अयंसत॥ एते। वाम्। अभि। असृक्षत। तिरः। पवित्रम्। आशवः॥
युवाऽयवः। अति। रोमाणि। अव्ययो। सोमासः। अति। अव्यया॥ ६॥
अति वायो ससतो याहि शश्वतो यत्र ग्रावा वदति तत्र गच्छतं गृहमिन्द्रश्च गच्छतम्।
वि सूनृता ददृशे रीयते घृतमा पूर्णया नियुता याथो अध्वरमिन्द्रश्च याथो अध्वरम्॥ ७॥
अति। वायो इति। ससतः। याहि। शश्वतः। यत्र। ग्रावा। वदति। तत्र। गच्छतम्।
गृहम्। इन्द्रः। च। गच्छतम्॥ वि। सूनृता। ददृशे। रीयते। घृतम्। आ। पूर्णया।
निऽयुता। याथः। अध्वरम्। इन्द्रः। च। याथः। अध्वरम्॥ ७॥
अत्राह तद्वहेथे मध्व आहुतिं यमश्वत्थमुपतिष्ठन्त जायवोऽस्मे ते सन्तु जायवः।
साकं गावः सुवते पच्यते यवो न ते वाय उप दस्यन्ति धेनवो नाप दस्यन्ति धेनवः॥ ८॥
अत्र। अह। तत्। वहेथे इति। मध्वः। आऽहुतिम्। यम्। अश्वत्थम्। उपऽतिष्ठन्त।
जायवः। अस्मे इति। ते। सन्तु। जायवः॥ साकम्। गावः। सुवते। पच्यते। यवः। न।
ते। वायो इति। उप। दस्यन्ति। धेनवः। न। अप। दस्यन्ति। धेनवः॥ ८॥
इमे ये ते सु वायो बाह्वोजसोऽन्तर्नदी ते पतयन्त्युक्षणो महि व्राधन्त उक्षणः।
धन्वञ्चिद्ये अनाशवो जीराश्चिदगिरौकसः।
सूर्यस्येव रश्मयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियन्तवः॥ ९॥ [२५]
इमे। ये। ते। सु। वायो इति। बाहुऽओजसः। अन्तः। नदी इति। ते। पतयन्ति।
उक्षणः। महि। व्राधन्तः। उक्षणः॥ धन्वन्। चित्। ये। अनाशवः। जीराः। चित्।
अगिराऽओकसः॥ सूर्यस्यऽइव। रश्मयः। दुःऽनियन्तवः। हस्तयोः। दुःऽनियन्तवः॥ ९॥

[१३६] [७ परुच्छेपो दैवोदासिः। १-५ मित्रावरुणौ, ६-७ लिङ्गोक्ताः। अत्यष्टिः, ७ त्रिष्टुप्]

प्र सु ज्येष्ठं निचिराभ्यां बृहन्नमो हव्यं मतिं भरता मृळयद्भ्यां स्वादिष्ठं मृळयद्भ्याम्।
ता सम्राजा घृतासुती यज्ञेयज्ञ उपस्तुता।
अथैनोः क्षत्रं न कुतश्चनाधृषे देवत्वं नू चिदाधृषे॥ १॥

प्र। सु। ज्येष्ठम्। नि॰चिराभ्याम्। बृहत्। नमः। हव्यम्। मतिम्। भरत। मृळयत्॰भ्याम्।
स्वादिष्ठम्। मृळयत्॰भ्याम्॥ ता। सम्॰राजा। घृतासुती इति घृत॰आसुती। यज्ञे॰यज्ञे।
उपस्तुता॥ अथ। एनोः। क्षत्रम्। न। कुतः। चन। आ॰धृषे। देव॰त्वम्। नु। चित्। आ॰धृषे॥ १॥

अदर्शि गातुरुरवे वरीयसी पन्था ऋतस्य समयंस्त रश्मिभिश्चक्षुर्भगस्य रश्मिभिः।
द्युक्षं मित्रस्य सादनमर्यम्णो वरुणस्य च।
अथा दधाते बृहदुक्थ्यं१ वय उपस्तुत्यं बृहद् वयः॥ २॥

अदर्शि। गातुः। उरवे। वरीयसी। पन्थाः। ऋतस्य। सम्। अयंस्त। रश्मिभिः।
चक्षुः। भगस्य। रश्मि॰भिः॥ द्युक्षम्। मित्रस्य। सदनम्। अर्यम्णः। वरुणस्य। च।
अथ। दधाते इति। बृहत्। उक्थ्यम्। वयः। उप॰स्तुत्यम्। बृहत्। वयः॥ २॥

ज्योतिष्मतीमदितिं धारयत्क्षितिं स्वर्वतीमा सचेते दिवेदिवे जागृवांसा दिवेदिवे।
ज्योतिष्मत्क्षत्रमाशाते आदित्या दानुनस्पती।
मित्रस्तयोर्वरुणो यातयज्जनोऽर्यमा यातयज्जनः॥ ३॥

ज्योतिष्मतीम्। अदितिम्। धारयत्॰क्षितिम्। स्वः२वतीम्। आ। सचेते इति। दिवे॰दिवे।
जागृवांसा। दिवे॰दिवे॥ ज्योतिष्मत्। क्षत्रम्। आशाते इति। आदित्या। दानुनः। पती इति।
मित्रः। तयोः। वरुणः। यातयत्॰जनः। अर्यमा। यातयत्॰जनः॥ ३॥

अयं मित्राय वरुणाय शंतमः सोमो भूत्ववपानेष्वाभगो देवो देवेष्वाभगः।
तं देवासो जुषेरत विश्वे अद्य सजोषसः।
तथा राजाना करथो यदीमह ऋतावाना यदीमहे॥ ४॥

अयम्। मित्राय। वरुणाय। शम्॰तमः। सोमः। भूतु। अव॰पानेषु। आ॰भगः। देवः।
देवेषु। आ॰भगः॥ तम्। देवासः। जुषेरत। विश्वे। अद्य। स॰जोषसः।
तथा। राजाना। करथः। यत्। ईमहे। ऋत॰वाना। यत्। ईमहे॥ ४॥

यो मित्राय वरुणायाविधज्जनोऽनर्वाणं तं परि पातो अंहसो दाश्वांसं मर्तमंहसः।
तमर्यमाभि रक्षत्यृजूयन्तमनु व्रतम्।
उक्थैर्य एनोः परिभूषति व्रतं स्तोमैराभूषति व्रतम्॥ ५॥

यः। मित्राय। वरुणाय। अविधत्। जनः। अनर्वाणम्। तम्। परि। पातः। अंहसः।
दाश्वांसम्। मर्तम्। अंहसः॥ तम्। अर्यमा। अभि। रक्षति। ऋजु॰यन्तम्। अनु। व्रतम्।
उक्थैः। यः। एनोः। परि॰भूषति। व्रतम्। स्तोमैः। आ॰भूषति। व्रतम्॥ ५॥

नमो दिवे बृहते रोदसीभ्यां मित्राय वोचं वरुणाय मीळ्हुषे सुमृळीकाय मीळ्हुषे।
इन्द्रमग्निमुप स्तुहि द्युक्षमर्यमणं भगम्।
ज्योग्जीवन्तः प्रजया सचेमहि सोमस्योती सचेमहि॥ ६॥

नमः। दिवे। बृहते। रोदसीभ्याम्। मित्राय। वोचम्। वरुणाय। मीळ्हुषे।
सु॰मृळीकाय। मीळ्हुषे॥ इन्द्रम्। अग्निम्। उप। स्तुहि। द्युक्षम्। अर्यमणम्। भगम्।
ज्योक्। जीवन्तः। प्र॰जया। सचेमहि। सोमस्य। ऊती। सचेमहि॥ ६॥

ऊती देवानां वयमिन्द्रवन्तो मंसीमहि स्वयशसो मरुद्भिः।
अग्निर्मित्रो वरुणः शर्म यंसन्तदश्याम मघवानो वयं च॥ ७॥ [२६]

ऊती। देवानाम्। वयम्। इन्द्र॰वन्तः। मंसीमहि। स्व॰यशसः। मरुत्॰भिः।
अग्निः। मित्रः। वरुणः। शर्म। यंसन्। तत्। अश्याम। मघ॰वानः। वयम्। च॥ ७॥

इत्याश्वलायन-संहितायां द्वितीयाष्टके
प्रथमोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥

[१३७] [३ परुच्छेपो दैवोदासिः। मित्रावरुणौ। अतिशक्वरी।]

सुषुमा यातमद्रिभिर्गोश्रीता मत्सरा इमे सोमासो मत्सरा इमे।

आ राजाना दिविस्पृशास्मत्रा गन्तमुप नः।

इमे वां मित्रावरुणा गवाशिरः सोमाः शुक्रा गवाशिरः॥ १॥

सुसुम। आ। यातम्। अद्रिऽभिः। गोऽश्रीताः। मत्सराः। इमे। सोमासः। मत्सराः। इमे।

आ। राजाना। दिविस्पृशा। अस्मऽत्रा। गन्तम्। उप। नः।

इमे। वाम्। मित्रावरुणा। गोऽआशिरः। सोमाः। शुक्राः। गोऽआशिरः॥ १॥

इम आ यातमिन्दवः सोमासो दध्याशिरः सुतासो दध्याशिरः।

उत वामुषसो बुधि साकं सूर्यस्य रश्मिभिः।

सुतो मित्राय वरुणाय पीतये चारुर्ऋताय पीतये॥ २॥

इमे। आ। यातम्। इन्दवः। सोमासः। दधिऽआशिरः। सुतासः। दधिऽआशिरः।

उत। वाम्। उषसः। बुधि। साकम्। सूर्यस्य। रश्मिऽभिः।

सुतः। मित्राय। वरुणाय। पीतये। चारुः। ऋताय। पीतये॥ २॥

तां वां धेनुं न वासरीमंशुं दुहन्त्यद्रिभिः सोमं दुहन्त्यद्रिभिः।

अस्मत्रा गन्तमुप नोऽर्वाञ्चा सोमपीतये।

अयं वां मित्रावरुणा नृभिः सुतः सोम आ पीतये सुतः॥ ३॥ [१]

ताम्। वाम्। धेनुम्। न। वासरीम्। अंशुम्। दुहन्ति। अद्रिऽभिः। सोमम्। दुहन्ति।

अद्रिऽभिः॥ अस्मऽत्रा। गन्तम्। उप। नः। अर्वाञ्चा। सोमऽपीतये।

अयम्। वाम्। मित्रावरुणा। नृऽभिः। सुतः। सोमः। आ। पीतये। सुतः॥ ३॥

[१३८] [४ परुच्छेपो दैवोदासिः। पूषा। अत्यष्टिः]

प्रप्र पूष्णस्तुविजातस्य शस्यते महित्वमस्य तवसो न तन्दते स्तोत्रमस्य न तन्दते।
अर्चामि सुम्नयन्नहमन्त्यूतिं मयोभुवम्।
विश्वस्य यो मन आयुयुवे मखो देव आयुयुवे मखः॥ १॥

प्रऽप्र। पूष्णः। तुविऽजातस्य। शस्यते। महिऽत्वम्। अस्य। तवसः। न। तन्दते। स्तोत्रम्।
अस्य। न। तन्दते॥ अर्चामि। सुम्नयन्। अहम्। अन्तिऽऊतिम्। मयःऽभुवम्।
विश्वस्य। यः। मनः। आऽयुयुवे। मखः। देवः। आऽयुयुवे। मखः॥ १॥

प्र हि त्वा पूषन्नजिरं न यामनि स्तोमेभिः कृण्व ऋणवो यथा मृध उष्ट्रो न पीपरो मृधः।
हुवे यत्त्वा मयोभुवं देवं सख्याय मर्त्यः।
अस्माकमाङ्गूषान्द्युम्निनस्कृधि वाजेषु द्युम्निनस्कृधि॥ २॥

प्र। हि। त्वा। पूषन्। अजिरम्। न। यामनि। स्तोमेभिः। कृण्वे। ऋणवः। यथा। मृधः।
उष्ट्रः। न। पीपरः। मृधः॥ हुवे। यत्। त्वा। मयःऽभुवम्। देवम्। सख्याय। मर्त्यः।
अस्माकम्। आङ्गूषान्। द्युम्निनः। कृधि। वाजेषु। द्युम्निनः। कृधि॥ २॥

यस्य ते पूषन्त्सख्ये विपन्यवः क्रत्वा चित्सन्तोऽवसा बुभुज्रिर इति क्रत्वा बुभुज्रिरे।
तामनु त्वा नवीयसीं नियुतं राय ईमहे।
अहेळमान उरुशंस सरी भव वाजेवाजे सरी भव॥ ३॥

यस्य। ते। पूषन्। सख्ये। विपन्यवः। क्रत्वा। चित्। सन्तः। अवसा। बुभुज्रिरे।
इति। क्रत्वा। बुभुज्रिरे॥ ताम्। अनु। त्वा। नवीयसीम्। निऽयुतम्। रायः। ईमहे।
अहेळमानः। उरुऽशंस। सरी। भव। वाजेऽवाजे। सरी। भव॥ ३॥

अस्या ऊ षु ण उप सातये भुवोऽहेळमानो ररिवाँ अजाश्व श्रवस्यतामजाश्व।
ओ षु त्वा ववृतीमहि स्तोमेभिर्दस्म साधुभिः।
नहि त्वा पूषन्नतिमन्य आघृणे न ते सख्यमपह्नुवे॥ ४॥ [२]

अस्याः। ऊँ इति। सु। नः। उप। सातये। भुवः। अहेळमानः। ररिऽवान्। अजऽअश्व।
श्रवस्यताम्। अजऽअश्व॥ ओ इति। सु। त्वा। ववृतीमहि। स्तोमेभिः। दस्म। साधुऽभिः।
नहि। त्वा। पूषन्। अतिऽमन्ये। आघृणे। न। ते। सख्यम्। अपऽह्नुवे॥ ४॥

[१३९] [११ परुच्छेपो दैवदासिः। १ विश्वे देवाः, २ मित्रावरुणौ ३-५ अश्विनौ, ६ इन्द्रः, ७ अग्निः, ८ मरुतः, ९ इन्द्राग्नी, १० बृहस्पतिः; ११ विश्वे देवाः। अत्यष्टिः, ५ बृहती, ११ त्रिष्टुप्]

अस्तु श्रौषट् पुरो अग्निं धिया दध आ नु तच्छर्धो दिव्यं वृणीमह इन्द्रवायू वृणीमहे।
यद्ध क्राणा विवस्वति नाभा संदायि नव्यसी।
अध प्र सू न उप यन्तु धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः॥ १॥

अस्तु। श्रौषट्। पुरः। अग्निम्। धिया। दधे। आ। नु। तत्। शर्धः। दिव्यम्। वृणीमहे। इन्द्रवायू इति। वृणीमहे॥ यत्। ह। क्राणा। विवस्वति। नाभा। सम्ऽदायि। नव्यसी। अध। प्र। सु। नः। उप। यन्तु। धीतयः। देवान्। अच्छ। न। धीतयः॥ १॥

यद्ध त्यन्मित्रावरुणावृतादध्याददाथे अनृतं स्वेन मन्युना दक्षस्य स्वेन मन्युना।
युवोरित्थाधि सद्मस्वपश्याम हिरण्ययम्।
धीभिश्चन मनसा स्वेभिरक्षभिः सोमस्य स्वेभिरक्षभिः॥ २॥

यत्। ह। त्यत्। मित्रावरुणौ। ऋतात्। अधि। आददाथे इत्याऽददाथे। अनृतम्। स्वेन। मन्युना। दक्षस्य। स्वेन। मन्युना॥ युवोः। इत्था। अधि। सद्मऽसु। अपश्याम। हिरण्ययम्। धीभिः। चन। मनसा। स्वेभिः। अक्षऽभिः। सोमस्य। स्वेभिः। अक्षऽभिः॥ २॥

युवां स्तोमेभिर्देवयन्तो अश्विनाश्रावयन्तइव श्लोकमायवो युवां हव्याभ्या३यवः।
युवोर्विश्वा अधि श्रियः पृक्षश्च विश्ववेदसा।
प्रुषायन्ते वां पवयो हिरण्यये रथे दस्रा हिरण्यये॥ ३॥

युवाम्। स्तोमेभिः। देवऽयन्तः। अश्विना। आश्रावयन्तःऽइव। श्लोकम्। आयवः। युवाम्। हव्या। अभि। आयवः॥ युवोः। विश्वाः। अधि। श्रियः। पृक्षः। च। विश्वऽवेदसा। प्रुषायन्ते। वाम्। पवयः। हिरण्यये। रथे। दस्रा। हिरण्यये॥ ३॥

अचेति दस्रा व्यु१नाकमृण्वथो युञ्जते वां रथयुजो दिविष्टिष्वध्वस्मानो दिविष्टिषु।
अधि वां स्थाम वन्धुरे रथे दस्रा हिरण्यये।
पथेव यन्तावनुशासता रजोऽञ्जसा शासता रजः॥ ४॥

अचेति। दस्रा। वि। ऊँ इति। नाकम्। ऋण्वथः। युञ्जते। वाम्। रथऽयुजः। दिविष्टिषु। अध्वस्मानः। दिविष्टिषु॥ अधि। वाम्। स्थाम। वन्धुरे। रथे। दस्रा। हिरण्यये। पथाऽइव। यन्तौ। अनुऽशासता। रजः। अञ्जसा। शासता। रजः॥ ४॥

शचीभिर्नः शचीवसू दिवा नक्तं दशस्यतम्।

मा वां रातिरुप दसत्कदा चनास्मद्रातिः कदा चन॥ ५॥ [३]

शचीभिः। नः। शचीवसू इति शची॰वसू। दिवा। नक्तम्। दशस्यतम्।

मा। वाम्। रातिः। उप। दसत्। कदा। चन। अस्मत्। रातिः। कदा। चन॥ ५॥

वृषन्निन्द्र वृषपाणास इन्दव इमे सुता अद्रिषुतास उद्भिदस्तुभ्यं सुतास उद्भिदः।

ते त्वा मन्दन्तु दावने महे चित्राय राधसे।

गीर्भिर्गिर्वाहः स्तवमान आ गहि सुमृळीको न आ गहि॥ ६॥

वृषन्। इन्द्र। वृष॰पानासः। इन्दवः। इमे। सुताः। अद्रि॰सुतासः। उत्॰भिदः। तुभ्यम्।

सुतासः। उत्॰भिदः॥ ते। त्वा। मन्दन्तु। दावने। महे। चित्राय। राधसे।

गीः२भिः। गिर्वाहः। स्तवमानः। आ। गहि। सु॰मृळीकः। नः। आ। गहि॥ ६॥

ओ षू णो अग्ने शृणुहि त्वमीळितो देवेभ्यो ब्रवसि यज्ञियेभ्यो राजभ्यो यज्ञियेभ्यः।

यद्ध त्यामङ्गिरोभ्यो धेनुं देवा अदत्तन।

वि तां दुह्रे अर्यमा कर्तरी सचाँ एष तां वेद मे सचा॥ ७॥

ओ इति। सु। नः। अग्ने। शृणुहि। त्वम्। ईळितः। देवेभ्यः। ब्रवसि। यज्ञियेभ्यः।

राजभ्यः। यज्ञियेभ्यः॥ यत्। ह। त्याम्। अङ्गिरः२भ्यः। धेनुम्। देवाः। अदत्तन।

वि। ताम्। दुह्रे। अर्यमा। कर्तरि। सचा। एषः। ताम्। वेद। मे। सचा॥ ७॥

मो षु वो अस्मदभि तानि पौंस्या सना भूवन्द्युम्नानि मोत जारिषुरस्मत् पुरोत जारिषुः।

यद् वश्चित्रं युगेयुगे नव्यं घोषादमर्त्यम्।

अस्मासु तन्मरुतो यच्च दुष्टरं दिधृता यच्च दुष्टरम्॥ ८॥

मो इति। सु। वः। अस्मत्। अभि। तानि। पौंस्या। सना। भूवन्। द्युम्नानि। मा। उत।

जारिषु। अस्मत्। पुरा। उत। जारिषुः॥ यत्। वः। चित्रम्। युगे॰युगे। नव्यम्। घोषात्।

अमर्त्यम्॥ अस्मासु। तत्। मरुतः। यत्। च। दुष्टरम्। दिधृत। यत्। च। दुस्तरम्॥ ८॥

दध्यङ् ह मे जनुषं पूर्वो अङ्गिराः प्रियमेधः कण्वो अत्रिर्मनुर्विदुस्ते मे पूर्वे मनुर्विदुः।

तेषां देवेष्वायतिरस्माकं तेषु नाभयः।

तेषां पदेन मह्या नमे गिरेन्द्राग्नी आ नमे गिरा॥ ९॥

दध्यङ्। ह। मे। जनुषम्। पूर्वः। अङ्गिराः। प्रियऽमेधः। कण्वः। अत्रिः। मनुः। विदुः।
ते। मे। पूर्वे। मनुः। विदुः॥ तेषाम्। देवेषु। आऽयतिः। अस्माकम्। तेषु। नाभयः।
तेषाम्। पदेन। महि। आ। नमे। गिरा। इन्द्राग्नी इति। आ। नमे। गिरा॥ ९॥

होता यक्षद्वनिनो वन्त वार्यं बृहस्पतिर्यजति वेन उक्षभिः पुरुवारेभिरुक्षभिः।
जगृभ्मा दूरआदिशं श्लोकमद्रेरध त्मना।
अधारयदररिन्दानि सुक्रतुः पुरू सद्मानि सुक्रतुः॥ १०॥

होता। यक्षत्। वनिनः। वन्त। वार्यम्। बृहस्पतिः। यजति। वेनः। उक्षऽभिः।
पुरुऽवारेभिः। उक्षऽभिः॥ जगृभ्म। दूरऽआदिशम्। श्लोकम्। अद्रेः। अध। त्मना।
अधारयत्। अररिन्दानि। सुऽक्रतुः। पुरु। सद्मानि। सुऽक्रतुः॥ १०॥

ये देवासो दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ।
अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम्॥ ११॥ [४] {२०}

ये। देवासः। दिवि। एकादश। स्थ। पृथिव्याम्। अधि। एकादश। स्थ।
अप्सुऽक्षितः। महिना। एकादश। स्थ। ते। देवासः। यज्ञम्। इमम्। जुषध्वम्॥ ११॥

[१४०] [१३ दीर्घतमा औचथ्यः। अग्निः। जगती, १० त्रिष्टुब् वा, १२-१३ त्रिष्टुभौ।]

वेदिषदे प्रियधामाय सुद्युते धासिमिव प्र भरा योनिमग्नये।
वस्त्रेणेव वासया मन्मना शुचिं ज्योतीरथं शुक्रवर्णं तमोहनम्॥ १॥

वेदिऽसदे। प्रियऽधामाय। सुऽद्युते। धासिम्ऽइव। प्र। भर। योनिम्। अग्नये।
वस्त्रेणऽइव। वासय। मन्मना। शुचिम्। ज्योतिःऽरथम्। शुक्रऽवर्णम्। तमःऽहनम्॥ १॥

अभि द्विजन्मा त्रिवृदन्नमृज्यते संवत्सरे वावृधे जग्धमी पुनः।
अन्यस्यासा जिह्वया जेन्यो वृषा न्य१न्येन वनिनो मृष्ट वारणः॥ २॥

अभि। द्विऽजन्मा। त्रिऽवृत्। अन्नम्। ऋज्यते। संवत्सरे। ववृधे। जग्धम्। ईमिति। पुनरिति।
अन्यस्य। आसा। जिह्वया। जेन्यः। वृषा। नि। अन्येन। वनिनः। मृष्ट। वारणः॥ २॥

कृष्णप्रुतौ वेविजे अस्य सक्षिता उभा तरेते अभि मातरा शिशुम्।
प्राचाजिह्वं ध्वसयन्तं तृषुच्युतमा साच्यं कुपयं वर्धनं पितुः॥ ३॥

कृष्ण॰प्रुतौ। वेविजे इति। अस्य। स॰क्षितौ। उभा। तरेते इति। अभि। मातरा। शिशुम्।
प्राचा॰जिह्वम्। ध्वसयन्तम्। तृषु॰च्युतम्। आ। साच्यम्। कुपयम्। वर्धनम्। पितुः॥ ३॥

मुमुक्ष्वो३ मनवे मानवस्यते रघुद्रुवः कृष्णसीतास ऊ जुवः।
असमना अजिरासो रघुष्यदो वातजूता उप युज्यन्त आशवः॥ ४॥

मुमुक्ष्वः। मनवे। मानवस्यते। रघु॰द्रुवः। कृष्ण॰सीतासः। ऊँ इति। जुवः।
असमनाः। अजिरासः। रघु॰स्यदः। वात॰जूताः। उप। युज्यन्ते। आशवः॥ ४॥

आदस्य ते ध्वसयन्तो वृथेरते कृष्णमभ्वं महि वर्पः करिक्रतः।
यत्सीं महीमवनिं प्राभि मर्मृशदभिश्वसन्त्स्तनयन्नेति नानदत्॥ ५॥ [५]

आत्। अस्य। ते। ध्वसयन्तः। वृथा। ईरते। कृष्णम्। अभ्वम्। महि। वर्पः करिक्रतः।
यत्। सीम्। महीम्। अवनिम्। प्र। अभि। मर्मृशत्। अभि॰श्वसन्। स्तनयन्। एति। नानदत्॥ ५॥

भूषन्न योऽधि बभ्रूषु नम्नते वृषेव पत्नीरभ्येति रोरुवत्।
ओजायमानस्तन्वश्च शुम्भते भीमो न शृङ्गा दविधाव दुर्गृभिः॥ ६॥

भूषन्। न। यः। अधि। बभ्रूषु। नम्नते। वृषाऽइव। पत्नीः। अभि। एति। रोरुवत्।
ओजायमानः। तन्वः। च। शुम्भते। भीमः। न। शृङ्गा। दविधाव। दुः॰गृभिः॥ ६॥

स संस्तिरो विष्टिरः सं गृभायति जानन्नेव जानतीर्नित्य आ शये।
पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति देव्यमन्यद्वर्पः पित्रोः कृण्वते सचा॥ ७॥

सः। सम्॰स्तिरः। वि॰स्तिरः। सम्। गृभायति। जानन्। एव। जानतीः। नित्यः। आ। शये।
पुनः। वर्धन्ते। अपि। यन्ति। देव्यम्। अन्यत्। वर्पः। पित्रोः। कृण्वते। सचा॥ ७॥

तमग्रुवः केशिनीः सं हि रेभिर ऊर्ध्वास्तस्थुर्मम्रुषीः प्रायवे पुनः।
तासां जरां प्रमुञ्चन्नेति नानददसुं परं जनयञ्जीवमस्तृतम्॥ ८॥

तम्। अग्रुवः। केशिनीः। सम्। हि। रेभिरे। ऊर्ध्वाः। तस्थुः। मम्रुषीः प्र। आयवे। पुनरिति।
तासाम्। जराम्। प्र॰मुञ्चन्। एति। नानदत्। असुम्। परम्। जनयन्। जीवम्। अस्तृतम्॥ ८॥

अधीवासं परि मातू रिहन्नह तुविग्रेभिः सत्वभिर्याति वि ज्रयः।
वयो दधत् पद्वते रेरिहत् सदानु श्येनी सचते वर्तनीरह॥ ९॥

अधीवासम्। परि। मातुः। रिहन्। अह। तुवि॰ग्रेभिः। सत्व॰भिः। याति। वि। ज्रयः।
वयः। दधत्। पत्॰वते। रेरिहत्। सदा। अनु। श्येनी। सचते। वर्तनिः। अह ॥ ९ ॥

अस्माकमग्ने मघवत्सु दीदिह्यध श्वसीवान्वृषभो दमूनाः।
अवास्या शिशुमतीरदीदेर्वर्मेव युत्सु परिजर्भुराणः ॥ १० ॥ [६]

अस्माकम्। अग्ने। मघवत्॰सु। दीदिहि। अध। श्वसीवान्। वृषभः। दमूनाः।
अव॰अस्य। शिशु॰मतीः। अदीदेः। वर्मऽइव। युत्॰सु। परि॰जर्भुराणः ॥ १० ॥

इदमग्ने सुधितं दुर्धितादधि प्रियादु चिन्मन्मनः प्रेयो अस्तु ते।
यत्ते शुक्रं तन्वो३ रोचते शुचि तेनास्मभ्यं वनसे रत्नमा त्वम् ॥ ११ ॥

इदम्। अग्ने। सु॰धितम्। दुः॰धितात्। अधि। प्रियात्।
ऊँ इति। चित्। मन्मनः। प्रेयः। अस्तु। ते ॥ यत्। ते। शुक्रम्।
तन्वः। रोचते। शुचि। तेन। अस्मभ्यम्। वनसे। रत्नम्। आ। त्वम् ॥ ११ ॥

रथाय नावमुत नो गृहाय नित्यारित्रां पद्वतीं रास्यग्ने।
अस्माकं वीराँ उत नो मघोनो जनाँश्च या पारयाच्छर्म या च ॥ १२ ॥

रथाय। नावम्। उत। नः। गृहाय। नित्य॰अरित्राम्। पत्॰वतीम्। रासि। अग्ने।
अस्माकम्। वीरान्। उत। नः। मघोनः। जनान्। च। या। पारयात्। शर्म। या। च ॥ १२ ॥

अभी नो अग्न उक्थमिज्जुगुर्या द्यावाक्षामा सिन्धवश्च स्वगूर्ताः।
गव्यं यव्यं यन्तो दीर्घाहेषं वरमरुण्यो वरन्त ॥ १३ ॥ [७]

अभि। नः। अग्ने। उक्थम्। इत्। जुगुर्याः। द्यावाक्षामा। सिन्धवः। च। स्व॰गूर्ताः।
गव्यम्। यव्यम्। यन्तः। दीर्घा। अहा। इषम्। वरम्। अरुण्यः। वरन्त ॥ १३ ॥

[१४१] [१३ दीर्घतमा औचथ्यः। अग्निः। जगती, १२-१३ त्रिष्टुभौ]

बळित्था तद् वपुषे धायि दर्शतं देवस्य भर्गः सहसो यतो जनि।
यदीमुप ह्वरते साधते मतिर्ऋतस्य धेना अनयन्त सस्रुतः ॥ १ ॥

बट्। इत्था। तत्। वपुषे। धायि। दर्शतम्। देवस्य। भर्गः। सहसः। यतः। जनि।
यत्। ईम्। उप। ह्वरते। साधते। मतिः। ऋतस्य। धेनाः। अनयन्त। स॰स्रुतः ॥ १ ॥

पृक्षो वपुः पितुमान्नित्य आ शये द्वितीयमा सप्तशिवासु मातृषु।
तृतीयमस्य वृषभस्य दोहसे दशप्रमतिं जनयन्त योषणः॥ २॥
पृक्षः। वपुः। पितुऽमान्। नित्यः। आ। शये। द्वितीयम्। आ। सप्तऽशिवासु। मातृषु।
तृतीयम्। अस्य। वृषभस्य। दोहसे। दशऽप्रमतिम्। जनयन्त। योषणः॥ २॥
निर्यदीं बुध्नान्महिषस्य वर्पस ईशानासः शवसा क्रन्त सूरयः।
यदीमनु प्रदिवो मध्व आधवे गुहा सन्तं मातरिश्वा मथायति॥ ३॥
निः। यत्। ईम्। बुध्नात्। महिषस्य। वर्पसः। ईशानासः। शवसा। क्रन्त। सूरयः।
यत्। ईम्। अनु। प्रऽदिवः। मध्वः। आऽधवे। गुहा। सन्तम्। मातरिश्वा। मथायति॥ ३॥
प्र यत्पितुः परमान्नीयते पर्या पृक्षुधो वीरुधो दंसु रोहति।
उभा यदस्य जनुषं यदिन्वत आदिद्यविष्ठो अभवद्घृणा शुचिः॥ ४॥
प्र। यत्। पितुः। परमात्। नीयते। परि। आ। पृक्षुधः। वीरुधः। दम्ऽसु। रोहति।
उभा। यत्। अस्य। जनुषम्। यत्। इन्वतः। आत्। इत्। यविष्ठः। अभवत्। घृणा। शुचिः॥ ४॥
आदिन्मातृराविशद्यास्वा शुचिरहिंस्यमान उर्विया वि वावृधे।
अनु यत्पूर्वा अरुहत्सनाजुवो नि नव्यसीष्ववरासु धावते॥ ५॥ [८]
आत्। इत्। मातृः। आ। अविशत्। यासु। आ। शुचिः। अहिंस्यमानः। उर्विया। वि। ववृधे।
अनु। यत्। पूर्वाः। अरुहत्। सनाऽजुवः। नि। नव्यसीषु। अवरासु। धावते॥ ५॥
आदिद्धोतारं वृणते दिविष्टिषु भगमिव पपृचानास ऋञ्जते।
देवान्यत्क्रत्वा मज्मना पुरुष्टुतो मर्तं शंसं विश्वधा वेति धायसे॥ ६॥
आत्। इत्। होतारम्। वृणते। दिविष्टिषु। भगम्ऽइव। पपृचानासः। ऋञ्जते।
देवान्। यत्। क्रत्वा। मज्मना। पुरुऽस्तुतः। मर्तम्। शंसम्। विश्वधा। वेति। धायसे॥ ६॥
वि यदस्थाद् यजतो वातचोदितो ह्वारो न वक्वा जरणा अनाकृतः।
तस्य पत्मन्दक्षुषः कृष्णजंहसः शुचिजन्मनो रज आ व्यध्वनः॥ ७॥
वि। यत्। अस्थात्। यजतः। वातऽचोदितः। ह्वारः। न। वक्वा। जरणाः। अनाकृतः।
तस्य। पत्मन्। धक्षुषः। कृष्णऽजंहसः। शुचिऽजन्मनः। रजः। आ। विऽअध्वनः॥ ७॥

रथो न यातः शिक्वभिः कृतो द्यामङ्गेभिररुषेभिरीयते।

आदस्य ते कृष्णासो दक्षि सूरयः शूरस्येव त्वेषथादीषते वयः॥ ८॥

रथः। न। यातः। शिक्व॑ऽभिः। कृतः। द्याम्। अङ्गेभिः। अरुषेभिः। ईयते।

आत्। अस्य। ते। कृष्णासः। धक्षि। सूरयः। शूरस्यऽइव। त्वेषथात्। ईषते। वयः॥ ८॥

त्वया ह्यग्ने वरुणो धृतव्रतो मित्रः शाशद्रे अर्यमा सुदानवः।

यत्सीमनु क्रतुना विश्वथा विभुरराऩ्न नेमिः परिभूरजायथाः॥ ९॥

त्वया। हि। अग्ने। वरुणः। धृत॑ऽव्रतः। मित्रः। शाशद्रे। अर्यमा। सु॑ऽदानवः।

यत्। सीम्। अनु। क्रतुना। विश्व॑ऽथा। वि॑ऽभुः। अरान्। नेमिः। परि॑ऽभूः। अजायथाः॥ ९॥

त्वमग्ने शशमानाय सुन्वते रत्नं यविष्ठ देवतातिमिन्वसि।

तं त्वा नु नव्यं सहसो युवन्वयं भगं न कारे महिरत्न धीमहि॥ १०॥

त्वम्। अग्ने। शशमानाय। सुन्वते। रत्नम्। यविष्ठ। देव॑ऽतातिम्। इन्वसि॥ तम्।

त्वा। नु। नव्यम्। सहसः। युवन्। वयम्। भगम्। न। कारे। महि॑ऽरत्न। धीमहि॥ १०॥

अस्मे रयिं न स्वर्थं दमूनसं भगं दक्षं न पपृचासि धर्णसिम्।

रश्मीँरिव यो यमति जन्मनी उभे देवानां शंसमृत आ च सुक्रतुः॥ ११।

अस्मे इति। रयिम्। न। सु॑ऽअर्थम्। दमूनसम्। भगम्। दक्षम्। न। पपृचासि। धर्णसिम्।

रश्मीन्ऽइव। यः। यमति। जन्मनी। उभे इति। देवानाम्। शंसम्। ऋते। आ। च। सु॑ऽक्रतुः॥ ११।

उत नः सुद्योत्मा जीराश्वो होता मन्द्रः शृणवच्चन्द्ररथः।

स नो नेषन्नेषतमैरमूरोऽग्निर्वामं सुवितं वस्यो अच्छ॥ १२॥

उत। नः। सु॑ऽद्योत्मा। जीर॑ऽअश्वः। होता। मन्द्रः। शृणवत्। चन्द्र॑ऽरथः।

सः। नः। नेषत्। नेष॑ऽतमैः। अमूरः। अग्निः। वामम्। सुवितम्। वस्यः। अच्छ॥ १२॥

अस्ताव्यग्निः शिमीवद्भिरर्कैः साम्राज्याय प्रतरं दधानः।

अमी च ये मघवानो वयं च मिहं न सूरो अति निष्टतन्युः॥ १३॥ [९]

अस्तावि। अग्निः। शिमीवत्ऽभिः। अर्कैः। साम्॑ऽराज्याय। प्र॑ऽतरम्। दधानः।

अमी इति। च। ये। मघ॑ऽवानः। वयम्। च। मिहम्। न। सूरः। अति। निः। ततन्युः॥ १३॥

[१४२] [१३ दीर्घतमा औचथ्यः। [आप्रीसूक्तम्] १ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ नराशंसः, ४ इळः, ५ बर्हिः, ६ देवीः द्वारः, ७ उषासानक्ता, ८ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ९ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः, १० त्वष्टा, ११ वनस्पतिः, १२ स्वाहाकृतयः, १३ इन्द्रः। अनुष्टुप्]

समिद्धो अग्न आ वह देवाँ अद्य यतस्रुचे। तन्तुं तनुष्व पूर्व्यं सुतसोमाय दाशुषे॥ १॥

सम्ऽइद्धः। अग्ने। आ। वह। देवान्। अद्य। यतऽस्रुचे।
तन्तुम्। तनुष्व। पूर्व्यम्। सुतऽसोमाय। दाशुषे॥ १॥

घृतवन्तमुप मासि मधुमन्तं तनूनपात्। यज्ञं विप्रस्य मावतः शशमानस्य दाशुषः॥ २॥

घृतऽवन्तम्। उप। मासि। मधुऽमन्तम्। तनूऽनपात्।
यज्ञम्। विप्रस्य। माऽवतः। शशमानस्य। दाशुषः॥ २॥

शुचिः पावको अद्भुतो मध्वा यज्ञं मिमिक्षति। नराशंसस्त्रिरा दिवो देवो देवेषु यज्ञियः॥ ३॥

शुचिः। पावकः। अद्भुतः। मध्वा। यज्ञम्। मिमिक्षति।
नराशंसः। त्रिः। आ। दिवः। देवः। देवेषु। यज्ञियः॥ ३॥

ईळितो अग्न आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम्। इयं हि त्वा मतिर्ममाच्छा सुजिह्व वच्यते॥ ४॥

ईळितः। अग्ने। आ। वह। इन्द्रम्। चित्रम्। इह। प्रियम्।
इयम्। हि। त्वा। मतिः। मम। अच्छ। सुऽजिह्व। वच्यते॥ ४॥

स्तृणानासो यतस्रुचो बर्हिर्यज्ञे स्वध्वरे। वृञ्जे देवव्यचस्तममिन्द्राय शर्म सप्रथः॥ ५॥

स्तृणानासः। यतऽस्रुचः। बर्हिः। यज्ञे। सुऽअध्वरे।
वृञ्जे। देवव्यचः२तमम्। इन्द्राय। शर्म। सऽप्रथः॥ ५॥

वि श्रयन्तामृतावृधः प्रयै देवेभ्यो महीः। पावकासः पुरुस्पृहो द्वारो देवीरसश्चतः॥ ६॥ [१०]

वि। श्रयन्ताम्। ऋताऽवृधः। प्रऽयै। देवेभ्यः। महीः।
पावकासः। पुरुस्पृहः। द्वारः। देवीः। असश्चतः॥ ६॥

आ भन्दमाने उपाके नक्तोषासा सुपेशसा। यह्वी ऋतस्य मातरा सीदतां बर्हिरा सुमत्॥ ७॥

आ। भन्दमाने इति। उपाके इति। नक्तोषसा। सुऽपेशसा।
यह्वी इति। ऋतस्य। मातरा। सीदताम्। बर्हिः। आ। सुऽमत्॥ ७॥

मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणी होतारा दैव्या कवी। यज्ञं नो यक्षतामिमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम्॥ ८॥

मन्द्र॰जिह्वा। जुगुर्वणी इति। होतारा। दैव्या। कवी इति।

यज्ञम्। नः। यक्षताम्। इमम्। सिध्रम्। अद्य। दिवि॰स्पृशम्॥ ८॥

शुचिर्देवेष्वर्पिता होत्रा मरुत्सु भारती। इळा सरस्वती मही बर्हिः सीदन्तु यज्ञियाः॥ ९॥

शुचिः। देवेषु। अर्पिता। होत्रा। मरुत्॰सु। भारती।

इळा। सरस्वती। मही। बर्हिः। सीदन्तु। यज्ञियाः॥ ९॥

तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरु वारं पुरु त्मना। त्वष्टा पोषाय वि ष्यतु राये नाभा नो अस्मयुः॥ १०॥

तत्। नः। तुरीपम्। अद्भुतम्। पुरु। वा। अरम्। पुरु। त्मना।

त्वष्टा। पोषाय। वि। स्यतु। राये। नाभा। नः। अस्म॰युः॥ १०॥

अवसृजन्नुप त्मना देवान्यक्षि वनस्पते। अग्निर्हव्या सुषूदति देवो देवेषु मेधिरः॥ ११॥

अव॰सृजन्। उप। त्मना। देवान्। यक्षि। वनस्पते।

अग्निः। हव्या। सुसूदति। देवः। देवेषु। मेधिरः॥ ११॥

पूषण्वते मरुत्वते विश्वदेवाय वायवे। स्वाहा गायत्रवेपसे हव्यमिन्द्राय कर्तन॥ १२॥

पूषण्॰वते। मरुत्वते। विश्व॰देवाय। वायवे। स्वाहा। गायत्र॰वेपसे। हव्यम्। इन्द्राय। कर्तन॥ १२॥

स्वाहाकृतान्या गह्युप हव्यानि वीतये। इन्द्रा गहि श्रुधी हवं त्वां हवन्ते अध्वरे॥ १३॥ [११]

स्वाहा॰कृतानि। आ। गहि। उप। हव्यानि। वीतये।

इन्द्र। आ। गहि। श्रुधि। हवम्। त्वाम्। हवन्ते। अध्वरे॥ १३॥

[१४३] [८ दीर्घतमा औचथ्यः। अग्निः। जगती, ८ त्रिष्टुप्।]

प्र तव्यसीं नव्यसीं धीतिमग्नये वाचो मतिं सहसः सूनवे भरे।
अपां नपाद् यो वसुभिः सह प्रियो होता पृथिव्यां न्यसीददृत्वियः॥ १॥

प्र। तव्यसीम्। नव्यसीम्। धीतिम्। अग्नये। वाचः। मतिम्। सहसः। सूनवे। भरे।

अपाम्। नपात्। यः। वसु॰भिः। सह। प्रियः। होता। पृथिव्याम्। नि। असीदत्। ऋत्वियः॥ १॥

स जायमानः परमे व्योमन्याविरग्निरभवन्मातरिश्वने।
अस्य क्रत्वा समिधानस्य मज्मना प्र द्यावा शोचिः पृथिवी अरोचयत्॥ २॥

सः। जायमानः। परमे। वि॰ओमनि। आविः। अग्निः। अभवत्। मातरिश्वने।

अस्य। क्रत्वा। सम्॰इधानस्य। मज्मना। प्र। द्यावा। शोचिः। पृथिवी इति। अरोचयत्॥ २॥

अस्य त्वेषा अजरा अस्य भानवः सुसंदृशः सुप्रतीकस्य सुद्युतः।
भात्वक्षसो अत्यक्तुर्न सिन्धवोऽग्ने रेजन्ते असंसन्तो अजराः॥ ३॥

अस्य। त्वेषा। अजराः। अस्य। भानवः। सुऽसंदृशः। सुऽप्रतीकस्य। सुऽद्युतः।
भाऽत्वक्षसः। अति। अक्तुः। न। सिन्धवः। अग्ने। रेजन्ते। असंसन्तः। अजराः॥ ३॥

यमेरिरे भृगवो विश्ववेदसं नाभा पृथिव्या भुवनस्य मज्मना।
अग्निं तं गीर्भिर्हिनुहि स्व आ दमे य एको वस्वो वरुणो न राजति॥ ४॥

यम्। आऽईरिरे। भृगवः। विश्वऽवेदसम्। नाभा। पृथिव्याः। भुवनस्य। मज्मना।
अग्निम्। तम्। गीःऽभिः। हिनुहि। स्वे। आ। दमे। यः। एकः। वस्वः। वरुणः। न। राजति॥ ४॥

न यो वराय मरुतामिव स्वनः सेनेव सृष्टा दिव्या यथाशनिः।
अग्निर्जम्भैस्तिगितैरत्ति भर्वति योधो न शत्रून्त्स वना न्यृञ्जते॥ ५॥

न। यः। वराय। मरुताम्ऽइव। स्वनः। सेनाऽइव। सृष्टा। दिव्या। यथा। अशनिः।
अग्निः। जम्भैः। तिगितैः। अत्ति। भर्वति। योधः। न। शत्रून्। सः। वना। नि। ऋञ्जते॥ ५॥

कुविन्नो अग्निरुचथस्य वीरसद् वसुष्कुविद् वसुभिः काममावरत्।
चोदः कुवित् तुतुज्यात् सातये धियः शुचिप्रतीकं तमया धिया गृणे॥ ६॥

कुवित्। नः। अग्निः। उचथस्य। वीः। असत्। वसुः। कुवित्। वसुऽभिः। कामम्। आऽवरत्।
चोदः। कुवित्। तुतुज्यात्। सातये। धियः। शुचिऽप्रतीकम्। तम्। अया। धिया। गृणे॥ ६॥

घृतप्रतीकं व ऋतस्य धूर्षदमग्निं मित्रं न समिधान ऋञ्जते।
इन्धानो अक्रो विदथेषु दीद्यच्छुक्रवर्णामुदु नो यंसते धियम्॥ ७॥

घृतऽप्रतीकम्। वः। ऋतस्य। धूःऽसदम्। अग्निम्। मित्रम्। न। सम्ऽइधानः। ऋञ्जते।
इन्धानः। अक्रः। विदथेषु। दीद्यत्। शुक्रऽवर्णाम्। उत्। ऊँ इति। नः। यंसते। धियम्॥ ७॥

अप्रयुच्छन्नप्रयुच्छद्भिरग्ने शिवेभिर्नः पायुभिः पाहि शग्मैः।
अदब्धेभिरदृपितेभिरिष्टेऽनिमिषद्भिः परि पाहि नो जाः॥ ८॥ [१२]

अप्रऽयुच्छन्। अप्रयुच्छत्ऽभिः। अग्ने। शिवेभिः। नः। पायुऽभिः। पाहि। शग्मैः।
अदब्धेभिः। अदृपितेभिः। इष्टे। अनिमिषत्ऽभिः। परि। पाहि। नः। जाः॥ ८॥

[१४४] [७ दीर्घतमा औचथ्यः। अग्निः। जगती।]

एति प्र होता व्रतमस्य माययोर्ध्वां दधानः शुचिपेशसं धियम्।
अभि स्रुचः क्रमते दक्षिणावृतो या अस्य धाम प्रथमं ह निंसते॥ १॥

एति। प्र। होता। व्रतम्। अस्य। मायया। ऊर्ध्वाम्। दधानः। शुचिऽपेशसम्। धियम्।
अभि। स्रुचः। क्रमते। दक्षिणाऽवृतः। याः। अस्य। धाम। प्रथमम्। ह। निंसते॥ १॥

अभीमृतस्य दोहना अनूषत योनौ देवस्य सदने परीवृताः।
अपामुपस्थे विभृतो यदावसदध स्वधा अधयद्याभिरीयते॥ २॥

अभि। ईम्। ऋतस्य। दोहनाः। अनूषत। योनौ। देवस्य। सदने। परिऽवृताः।
अपाम्। उपऽस्थे। विऽभृतः। यत्। आ। अवसत्। अध। स्वधाः। अधयत्। याभिः। ईयते॥ २॥

युयूषतः सवयसा तदिद्वपुः समानमर्थं वितरित्रता मिथः।
आदीं भगो न हव्यः समस्मदा वोळ्हुर्न रश्मीन्त्समयंस्त सारथिः॥ ३॥

युयूषतः। सऽवयसा। तत्। इत्। वपुः। समानम्। अर्थम्। विऽतरित्रता। मिथः॥ आत्। ईम्।
भगः। न। हव्यः। सम्। अस्मत्। आ। वोळ्हुः। न। रश्मीन्। सम्। अयंस्त। सारथिः॥ ३॥

यमीं द्वा सवयसा सपर्यतः समाने योना मिथुना समोकसा।
दिवा न नक्तं पलितो युवाजनि पुरू चरन्नजरो मानुषा युगा॥ ४॥

यम्। ईम्। द्वा। सऽवयसा। सपर्यतः। समाने। योना। मिथुना। सम्ऽओकसा।
दिवा। न। नक्तम्। पलितः। युवा। अजनि। पुरु। चरन्। अजरः। मानुषा। युगा॥ ४॥

तमीं हिन्वन्ति धीतयो दश व्रिशो देवं मर्तास ऊतये हवामहे।
धनोरधि प्रवत आ स ऋण्वत्यभिव्रजद्भिर्वयुना नवाधित॥ ५॥

तम्। ईम्। हिन्वन्ति। धीतयः। दश। व्रिशः। देवम्। मर्तासः। ऊतये। हवामहे।
धनोः। अधि। प्रऽवतः। आ। सः। ऋण्वति। अभिव्रजत्ऽभिः। वयुना। नवा। अधित॥ ५॥

त्वं ह्यग्ने दिव्यस्य राजसि त्वं पार्थिवस्य पशुपाइव त्मना।
एनी त एते बृहती अभिश्रिया हिरण्ययी वक्वरी बर्हिराशाते॥ ६॥

त्वम्। हि। अग्ने। दिव्यस्य। राजसि। त्वम्। पार्थिवस्य। पशुपाःऽइव। त्मना॥ एनी इति।
ते। एते इति। बृहती इति। अभिऽश्रिया। हिरण्ययी इति। वक्वरी इति। बर्हिः। आशाते इति॥ ६॥

अग्ने जुषस्व प्रति हर्य तदवचो मन्द्र स्वधाव ऋतजात सुक्रतो।
यो विश्वतः प्रत्यङ्ङसि दर्शतो रण्वः संदृष्टौ पितुमाँइव क्षयः॥ ७॥ [१३]
अग्ने। जुषस्व। प्रति। हर्य। तत्। वचः। मन्द्र। स्वधा॰वः। ऋत॰जात। सुक्रतो इति सु॰क्रतो।
यः। विश्वतः। प्रत्यङ्। असि। दर्शतः। रण्वः। सम्॰दृष्टौ। पितुमान्ऽइव। क्षयः॥ ७॥

[१४५] [५ दीर्घतमा औचथ्यः। अग्निः। जगती, ५ त्रिष्टुप्।]

तं पृच्छता स जगामा स वेद स चिकित्वाँ ईयते सा न्वीयते।
तस्मिन्त्सन्ति प्रशिषस्तस्मिन्निष्टयः स वाजस्य शवसः शुष्मिणस्पतिः॥ १॥
तम्। पृच्छत। सः। जगाम। सः। वेद। सः। चिकित्वान्। ईयते। सः। नु। ईयते।
तस्मिन्। सन्ति। प्र॰शिषः। तस्मिन्। इष्टयः। सः। वाजस्य। शवसः। शुष्मिणः। पतिः॥ १॥
तमित्पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत्।
न मृष्यते प्रथमं नापरं वचोऽस्य क्रत्वा सचते अप्रदृपितः॥ २॥
तम्। इत्। पृच्छन्ति। न। सिमः। वि। पृच्छति। स्वेनऽइव। धीरः। मनसा। यत्। अग्रभीत्।
न। मृष्यते। प्रथमम्। न। अपरम्। वचः। अस्य। क्रत्वा। सचते। अप्र॰दृपितः॥ २॥
तमिद्गच्छन्ति जुह्व१स्तमर्वतीर्विश्वान्येकः शृणवद्वचांसि मे।
पुरुप्रैषस्ततुरिर्यज्ञसाधनोऽच्छिद्रोतिः शिशुरादत्त सं रभः॥ ३॥
तम्। इत्। गच्छन्ति। जुह्वः। तम्। अर्वतीः। विश्वानि। एकः। शृणवत्। वचांसि। मे।
पुरु॰प्रैषः। ततुरिः। यज्ञ॰साधनः। अच्छिद्र॰ऊतिः। शिशुः। आ। अदत्त। सम्। रभः॥ ३॥
उपस्थायं चरति यत्समारत सद्यो जातस्तत्सार युज्येभिः।
अभि श्वान्तं मृशते नान्द्ये मुदे यदीं गच्छन्त्युशतीरपिष्ठितम्॥ ४॥
उप॰स्थायम्। चरति। यत्। सम्॰आरत। सद्यः। जातः। तत्सार। युज्येभिः।
अभि। श्वान्तम्। मृशते। नान्द्ये। मुदे। यत्। ईम्। गच्छन्ति। उशतीः। अपि॰स्थितम्॥ ४॥
स ईं मृगो अप्यो वनर्गुरुप त्वच्युपमस्यां नि धायि।
व्यब्रवीद्वयुना मर्त्येभ्योऽग्निर्विद्वाँ ऋतचिद्धि सत्यः॥ ५॥ [१४]
सः। ईम्। मृगः। अप्यः। वनर्गुः। उप। त्वचि। उप॰मस्याम्। नि। धायि।
वि। अब्रवीत्। वयुना। मर्त्येभ्यः। अग्निः। विद्वान्। ऋत॰चित्। हि। सत्यः॥ ५॥

[१४६] [५ दीर्घतमा औचथ्यः। अग्निः। त्रिष्टुप्]

त्रिमूर्धानं सप्तरश्मिं गृणीषेऽनूनमग्निं पित्रोरुपस्थे।
निषत्तमस्य चरतो ध्रुवस्य विश्वा दिवो रोचनापप्रिवांसम्॥ १॥
त्रि॰मूर्धानम्। सप्त॰रश्मिम्। गृणीषे। अनूनम्। अग्निम्। पित्रोः। उप॰स्थे।
नि॰सत्तम्। अस्य। चरतः। ध्रुवस्य। विश्वा। दिवः। रोचना। आपप्रि॰वांसम्॥ १॥

उक्षा महाँ अभि ववक्ष एने अजरस्तस्थावितऊतिर्ऋष्वः।
उर्व्याः पदो नि दधाति सानौ रिहन्त्यूधो अरुषासो अस्य॥ २॥
उक्षा। महान्। अभि। ववक्षे। एने इति। अजरः। तस्थौ। इतः२ऊतिः। ऋष्वः।
उर्व्याः। पदः। नि। दधाति। सानौ। रिहन्ति। ऊधः। अरुषासः। अस्य॥ २॥

समानं वत्समभि संचरन्ती विष्वग्धेनू वि चरतः सुमेके।
अनपवृज्याँ अध्वनो मिमाने विश्वान्केताँ अधि महो दधाने॥ ३॥
समानम्। वत्सम्। अभि। संचरन्ती इति सम्॰चरन्ती। विष्वक्। धेनू इति। वि। चरतः। सुमेके इति
सु॰मेके॥ अनप॰वृज्यान्। अध्वनः। मिमाने इति। विश्वान्। केतान्। अधि। महः। दधाने इति॥ ३॥

धीरासः पदं कवयो नयन्ति नाना हृदा रक्षमाणा अजुर्यम्।
सिषासन्तः पर्यपश्यन्त सिन्धुमाविरेभ्यो अभवत्सूर्यो नॄन्॥ ४॥
धीरासः। पदम्। कवयः। नयन्ति। नाना। हृदा। रक्षमाणाः। अजुर्यम्।
सिसासन्तः। परि। अपश्यन्त। सिन्धुम्। आविः। एभ्यः। अभवत्। सूर्यः। नॄन्॥ ४॥

दिदृक्षेण्यः परि काष्ठासु जेन्य ईळेन्यो महो अर्भाय जीवसे।
पुरुत्रा यदभवत्सूरहैभ्यो गर्भेभ्यो मघवा विश्वदर्शतः॥ ५॥ [१५]
दिदृक्षेण्यः। परि। काष्ठासु। जेन्यः। ईळेन्यः। महः। अर्भाय। जीवसे।
पुरु॰त्रा। यत्। अभवत्। सूः। अह। एभ्यः। गर्भेभ्यः। मघ॰वा। विश्व०दर्शतः॥ ५॥

[१४७] [५ दीर्घतमा औचथ्यः। अग्निः। त्रिष्टुप्]

कथा ते अग्ने शुचयन्त आयोर्ददाशुर्वाजेभिराशुषाणा।
उभे यत् तोके तनये दधाना ऋतस्य सामन्रणयन्त देवाः॥ १॥

कथा। ते। अग्ने। शुचयन्तः। आयोः। ददाशुः। वाजेभिः। आशुषाणाः।
उभे इति। यत्। तोके इति। तनये। दधानाः। ऋतस्य। सामन्। रणयन्त। देवाः॥ १॥

बोधा मे अस्य वचसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः।
पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तन्वं वन्दे अग्ने॥ २॥

बोध। मे। अस्य। वचसः। यविष्ठ। मंहिष्ठस्य। प्रऽभृतस्य। स्वधाऽवः।
पीयति। त्वः। अनु। त्वः। गृणाति। वन्दारुः। ते। तन्वम्। वन्दे। अग्ने॥ २॥

ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन्।
ररक्ष तान्त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो नाह देभुः॥ ३॥

ये। पायवः। मामतेयम्। ते। अग्ने। पश्यन्तः। अन्धम्। दुःऽइतात्। अरक्षन्।
ररक्ष। तान्। सुऽकृतः। विश्वऽवेदाः। दिप्सन्तः। इत्। रिपवः। न। अह। देभुः॥ ३॥

यो नो अग्ने अररिवाँ अघायुररातीवा मर्चयति द्वयेन।
मन्त्रो गुरुः पुनरस्तु सो अस्मा अनु मृक्षीष्ट तन्वं दुरुक्तैः॥ ४॥

यः। नः। अग्ने। अररिऽवान्। अघऽयुः। अरातिऽवा। मर्चयति। द्वयेन।
मन्त्रः। गुरुः। पुनः। अस्तु। सः। अस्मै। अनु। मृक्षीष्ट। तन्वम्। दुःऽउक्तैः॥ ४॥

उत वा यः सहस्य प्रविद्वान्मर्तो मर्तं मर्चयति द्वयेन।
अतः पाहि स्तवमान स्तुवन्तमग्ने माकिर्नो दुरिताय धायी॥ ५॥ [१६]

उत। वा। यः। सहस्य। प्रऽविद्वान्। मर्तः। मर्तम्। मर्चयति। द्वयेन।
अतः। पाहि। स्तवमान। स्तुवन्तम्। अग्ने। माकिः। नः। दुःऽइताय। धायी॥ ५॥

[१४८] [५ दीर्घतमा औचथ्यः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

मथीद्यदीं विष्टो मातरिश्वा होतारं विश्वाप्सुं विश्वदेव्यम्।
नि यं दधुर्मनुष्यासु विक्षु स्व१र्ण चित्रं वपुषे विभावम्॥ १॥

मथीत्। यत्। ईम्। विष्टः। मातरिश्वा। होतारम्। विश्वाऽअप्सुम्। विश्वऽदेव्यम्।
नि। यम्। दधुः। मनुष्यासु। विक्षु। स्वः। न। चित्रम्। वपुषे। विभाऽवम्॥ १॥

ददानमिन्न ददभन्त मन्माग्निर्वरूथं मम तस्य चाकन्।
जुषन्त विश्वान्यस्य कर्मोपस्तुतिं भरमाणस्य कारोः॥ २॥

ददानम्। इत्। न। ददभन्त। मन्म। अग्निः। वरूथम्। मम। तस्य। चाकन्।
जुषन्त। विश्वानि। अस्य। कर्म। उप॰स्तुतिम्। भरमाणस्य। कारोः॥ २॥

नित्ये चिन्नु यं सदने जगृभ्रे प्रशस्तिभिर्दधिरे यज्ञियासः।

प्र सू नयन्त गृभयन्त इष्टावश्वासो न रथ्यो रारहाणाः॥ ३॥

नित्ये। चित्। नु। यम्। सदने। जगृभ्रे। प्रशस्ति॰भिः। दधिरे। यज्ञियासः।
प्र। सु। नयन्त। गृभयन्तः। इष्टौ। अश्वासः। न। रथ्यः। ररहाणाः॥ ३॥

पुरूणि दस्मो नि रिणाति जम्भैराद्रोचते वन आ विभावा।

आदस्य वातो अनु वाति शोचिरस्तुर्न शर्यामसनामनु द्यून्॥ ४॥

पुरूणि। दस्मः। नि। रिणाति। जम्भैः। आत्। रोचते। वने। आ। विभा॰वा।
आत्। अस्य। वातः। अनु। वाति। शोचिः। अस्तुः। न। शर्याम्। असनाम्। अनु। द्यून्॥ ४॥

न यं रिपवो न रिषण्यवो गर्भे सन्तं रेषणा रेषयन्ति।

अन्धा अपश्या न दभन्नभिख्या नित्यास ईं प्रेतारो अरक्षन्॥ ५॥ [१७]

न। यम्। रिपवः। न। रिषण्यवः। गर्भे। सन्तम्। रेषणाः। रेषयन्ति।
अन्धाः। अपश्याः। न। दभन्। अभि॰ख्या। नित्यासः। ईम्। प्रेतारः। अरक्षन्॥ ५॥

[१४९] [५ दीर्घतमा औचथ्यः। अग्निः। विराट्।]

महः स राय एषते पतिर्दन्निन इनस्य वसुनः पद आ। उप ध्रजन्तमद्रयो विधन्नित्॥ १॥

महः। सः। रायः। आ। ईषते। पतिः। दन्। इनः। इनस्य। वसुनः। पदे। आ।
उप। ध्रजन्तम्। अद्रयः। विधन्। इत्॥ १॥

स यो वृषा नरां न रोदस्योः श्रवोभिरस्ति जीवपीतसर्गः। प्र यः सस्राणः शिश्रीत योनौ॥ २॥

सः। यः। वृषा। नराम्। न। रोदस्योः। श्रवः॰भिः। अस्ति। जीवपीत॰सर्गः।
प्र। यः। सस्राणः। शिश्रीत। योनौ॥ २॥

आ यः पुरं नार्मिणीमदीदेदत्यः कविर्नभन्यो३ नार्वा। सूरो न रुरुक्वाञ्छतात्मा॥ ३॥

आ। यः। पुरम्। नार्मिणीम्। अदीदेत्। अत्यः। कविः। नभन्यः। न। अर्वा।
सूरः। न। रुरुक्वान्। शत॰आत्मा॥ ३॥

अभि द्विजन्मा त्री रोचनानि विश्वा रजांसि शुशुचानो अस्थात्।

होता यजिष्ठो अपां सधस्थे॥ ४॥

अभि। द्वि॰जन्मा। त्री। रोचनानि। विश्वा। रजांसि। शुशुचानः। अस्थात्।

होता। यजिष्ठः। अपाम्। सध॰स्थे॥ ४॥

अयं स होता यो द्विजन्मा विश्वा दधे वार्याणि श्रवस्या। मर्तो यो अस्मै सुतुको ददाश॥ ५॥

अयम्। सः। होता। यः। द्वि॰जन्मा। विश्वा। दधे। वार्याणि। श्रवस्या। [१८]

मर्तः। यः। अस्मै। सु॰तुकः। ददाश॥ ५॥

[१५०] [३ दीर्घतमा औचथ्यः। अग्निः। उष्णिक्।]

पुरु त्वा दाश्वान् वोचेऽरिरग्ने तव स्विदा। तोदस्येव शरण आ महस्य॥ १॥

पुरु। त्वा। दाश्वान्। वोचे। अरिः। अग्ने। तव। स्वित्। आ। तोदस्यऽइव। शरणे। आ। महस्य॥ १॥

व्यनिनस्य धनिनः प्रहोषे चिदररुषः। कदा चन प्रजिगतो अदेवयोः॥ २॥

वि। अनिनस्य। धनिनः। प्र॰होषे। चित्। अररुषः। कदा। चन। प्र॰जिगतः। अदेव॰योः॥ २॥

स चन्द्रो विप्र मर्त्यो महो व्राधन्तमो दिवि। प्रप्रेत्ते अग्ने वनुषः स्याम॥ ३॥ [१९]

सः। चन्द्रः। विप्र। मर्त्यः। महः। व्राधन्॰तमः। दिवि। प्र॰प्र। इत्। ते। अग्ने। वनुषः। स्याम॥ ३॥

[१५१] [९ दीर्घतमा औचथ्यः। १ मित्रः, २-९ मित्रावरुणौ। जगती।]

मित्रं न यं शम्या गोषु गव्यवः स्वाध्यो विदथे अप्सु जीजनन्।

अरेजेतां रोदसी पाजसा गिरा प्रति प्रियं यजतं जनुषामवः॥ १॥

मित्रम्। न। यम्। शम्या। गोषु। गव्यवः। सु॰आध्यः। विदथे। अप्॰सु। जीजनन्।

अरेजेताम्। रोदसी इति। पाजसा। गिरा। प्रति। प्रियम्। यजतम्। जनुषाम्। अवः॥ १॥

यद्ध त्यद्वां पुरुमीळ्हस्य सोमिनः प्र मित्रासो न दधिरे स्वाभुवः।

अध क्रतुं विदतं गातुमर्चत उत श्रुतं वृषणा पस्त्यावतः॥ २॥

यत्। ह। त्यत्। वाम्। पुरु॰मीळ्हस्य। सोमिनः। प्र। मित्रासः। न। दधिरे। सु॰आभुवः।

अध। क्रतुम्। विदतम्। गातुम्। अर्चते। उत। श्रुतम्। वृषणा। पस्त्य॰वतः॥ २॥

आ वां भूषन्क्षितयो जन्म रोदस्योः प्रवाच्यं वृषणा दक्षसे महे।

यदीमृताय भरथो यदर्वते प्र होत्रया शिम्या वीथो अध्वरम्॥ ३॥

आ। वाम्। भूषन्। क्षितयः। जन्म। रोदस्योः। प्रऽवाच्यम्। वृषणा। दक्षसे। महे।
यत्। ईम्। ऋताय। भरथः। यत्। अर्वते। प्र। होत्रया। शिम्या। वीथः। अध्वरम्॥ ३॥

प्र सा क्षितिरसुरा या महि प्रिय ऋतावानावृतमा घोषथो बृहत्।
युवं दिवो बृहतो दक्षमाभुवं गां न धुर्युप युञ्जाथे अपः॥ ४॥

प्र। सा। क्षितिः। असुरा। या। महि। प्रिया। ऋतऽवानौ। ऋतम्। आ। घोषथः। बृहत्।
युवम्। दिवः। बृहतः। दक्षम्। आऽभुवम्। गाम्। न। धुरि। उप। युञ्जाथे इति। अपः॥ ४॥

मही अत्र महिना वारमृण्वथोऽरेणवस्तुज आ सद्मन्धेनवः।
स्वरन्ति ता उपरताति सूर्यमा निम्रुचं उषसस्तक्ववीरिव॥ ५॥ [२०]

मही इति। अत्र। महिना। वारम्। ऋण्वथः। अरेणवः। तुजः। आ। सद्मन्। धेनवः।
स्वरन्ति। ताः। उपरऽताति। सूर्यम्। आ। निऽम्रुचः। उषसः। तक्ववीःऽइव॥ ५॥

आ वामृताय केशिनीरनूषत मित्र यत्र वरुण गातुमर्चथः।
अव त्मना सृजतं पिन्वतं धियो युवं विप्रस्य मन्मनामिरज्यथः॥ ६॥

आ। वाम्। ऋताय। केशिनीः। अनूषत। मित्र। यत्र। वरुण। गातुम्। अर्चथः।
अव। त्मना। सृजतम्। पिन्वतम्। धियः। युवम्। विप्रस्य। मन्मनाम्। इरज्यथः॥ ६॥

यो वां यज्ञैः शशमानो ह दाशति कविर्होता यजति मन्मसाधनः।
उपाह तं गच्छथो वीथो अध्वरमच्छा गिरः सुमतिं गन्तमस्मयू॥ ७॥

यः। वाम्। यज्ञैः। शशमानः। ह। दाशति। कविः। होता। यजति। मन्मऽसाधनः। उप। अह।
तम्। गच्छथः। वीथः। अध्वरम्। अच्छ। गिरः। सुऽमतिम्। गन्तम्। अस्मयू इत्यस्मऽयू॥ ७॥

युवां यज्ञैः प्रथमा गोभिरञ्जत ऋतावाना मनसो न प्रयुक्तिषु।
भरन्ति वां मन्मना संयता गिरोऽदृप्यता मनसा रेवदाशाथे॥ ८॥

युवाम्। यज्ञैः। प्रथमा। गोभिः। अञ्जते। ऋतऽवाना। मनसः। न। प्रऽयुक्तिषु।
भरन्ति। वाम्। मन्मना। सम्ऽयता। गिरः। अदृप्यता। मनसा। रेवत्। आशाथे इति॥ ८॥

रेवद्वयो दधाथे रेवदाशाथे नरा मायाभिरितऊति माहिनम्।
न वां द्यावोऽहभिर्नोत सिन्धवो न देवत्वं पणयो नानशुर्मघम्॥ ९॥ [२१]

रेवत्। वयः। दधाथे इति। रेवत्। आशाथे इति। नरा। मायाभिः। इतःऽऊति। माहिनम्।
न। वाम्। द्यावः। अहऽभिः। न। उत। सिन्धवः। न। देवऽत्वम्। पणयः। आनशुः। मघम्॥ ९॥

[१५२] [७ दीर्घतमा औचथ्यः। मित्रावरुणौ। त्रिष्टुप्।]

युवं वस्त्राणि पीवसा वसाथे युवोरच्छिद्रा मन्तवो ह सर्गाः।
अवातिरतमनृतानि विश्व ऋतेन मित्रावरुणा सचेथे॥ १॥
युवम्। वस्त्राणि। पीवसा। वसाथे इति। युवोः। अच्छिद्राः। मन्तवः। ह। सर्गाः।
अव। अतिरतम्। अनृतानि। विश्वा। ऋतेन। मित्रावरुणा। सचेथे इति॥ १॥

एतच्चन त्वो वि चिकेतदेषां सत्यो मन्त्रः कविशस्त ऋघावान्।
त्रिरश्रिं हन्ति चतुरश्रिरुग्रो देवनिदो ह प्रथमा अजूर्यन्॥ २॥
एतत्। चन। त्वः। वि। चिकेतत्। एषाम्। सत्यः। मन्त्रः। कविऽशस्तः। ऋघावान्।
त्रिःऽअश्रिम्। हन्ति। चतुःऽअश्रिः। उग्रः। देवऽनिदः। ह। प्रथमाः। अजूर्यन्॥ २॥

अपादेति प्रथमा पद्वतीनां कस्तद्वां मित्रावरुणा चिकेत।
गर्भो भारं भरत्या चिदस्य ऋतं पिपर्त्यनृतं नि तारीत्॥ ३॥
अपात्। एति। प्रथमा। पत्ऽवतीनाम्। कः। तत्। वाम्। मित्रावरुणा। आ। चिकेत।
गर्भः। भारम्। भरति। आ। चित्। अस्य। ऋतम्। पिपर्ति। अनृतम्। नि। तारीत्॥ ३॥

प्रयन्तमित् परि जारं कनीनां पश्यामसि नोपनिपद्यमानम्।
अनवपृग्णा वितता वसानं प्रियं मित्रस्य वरुणस्य धाम॥ ४॥
प्रऽयन्तम्। इत्। परि। जारम्। कनीनाम्। पश्यामसि। न। उपऽनिपद्यमानम्।
अनवऽपृग्णा। विऽतता। वसानम्। प्रियम्। मित्रस्य। वरुणस्य। धाम॥ ४॥

अनश्वो जातो अनभीशुरर्वा कनिक्रदत्पतयदूर्ध्वसानुः।
अचित्तं ब्रह्म जुजुषुर्युवानः प्र मित्रे धाम वरुणे गृणन्तः॥ ५॥
अनश्वः। जातः। अनभीशुः। अर्वा। कनिक्रदत्। पतयत्। ऊर्ध्वऽसानुः।
अचित्तम्। ब्रह्म। जुजुषुः। युवानः। प्र। मित्रे। धाम। वरुणे। गृणन्तः॥ ५॥

आ धेनवो मामतेयमवन्तीर्ब्रह्मप्रियं पीपयन्त्सस्मिन्नूधन्।
पित्वो भिक्षेत वयुनानि विद्वानासाविवासन्नदितिमुरुष्येत्॥ ६॥

आ । धेनवः । मामतेयम् । अवन्तीः । ब्रह्म॰प्रियम् । पीपयन् । सस्मिन् । ऊधन् ।
पित्वः । भिक्षेत । वयुनानि । विद्वान् । आसा । आ॰विवासन् । अदितिम् । उरुष्येत् ॥ ६ ॥

आ वां मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं नमसा देवाववसा ववृत्याम् ।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु सह्या अस्माकं वृष्टिर्दिव्या सुपारा ॥ ७ ॥ [२२]

आ । वाम् । मित्रावरुणा । हव्य॰जुष्टिम् । नमसा । देवौ । अवसा । ववृत्याम् ।
अस्माकम् । ब्रह्म । पृतनासु । सह्याः । अस्माकम् । वृष्टिः । दिव्या । सु॰पारा ॥ ७ ॥

[१५३] [४ दीर्घतमा औचथ्यः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।]

यजामहे वां महः सजोषा हव्येभिर्मित्रावरुणा नमोभिः ।
घृतैर्घृतस्नू अध यद्वामस्मे अध्वर्यवो न धीतिभिर्भरन्ति ॥ १ ॥

यजामहे । वाम् । महः । स॰जोषाः । हव्येभिः । मित्रावरुणा । नमःऽभिः ।
घृतैः । घृतस्नू इति घृत॰स्नू । अध । यत् । वाम् । अस्मे इति । अध्वर्यवः । न । धीति॰भिः । भरन्ति ॥ १ ॥

प्रस्तुतिर्वां धाम न प्रयुक्तिरयामि मित्रावरुणा सुवृक्तिः ।
अनक्ति यद्वां विदथेषु होता सुम्नं वां सूरिर्वृषणावियक्षन् ॥ २ ॥

प्र॰स्तुतिः । वाम् । धाम । न । प्र॰युक्तिः । अयामि । मित्रावरुणा । सु॰वृक्तिः ।
अनक्ति । यत् । वाम् । विदथेषु । होता । सुम्नम् । वाम् । सूरिः । वृषणौ । इयक्षन् ॥ २ ॥

पीपाय धेनुरदितिर्ऋताय जनाय मित्रावरुणा हविर्दे ।
हिनोति यद्वां विदथे सपर्यन्त्स रातहव्यो मानुषो न होता ॥ ३ ॥

पीपाय । धेनुः । अदितिः । ऋताय । जनाय । मित्रावरुणा । हविःऽदे ।
हिनोति । यत् । वाम् । विदथे । सपर्यन् । सः । रात॰हव्यः । मानुषः । न । होता ॥ ३ ॥

उत वां विक्षु मद्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवीः ।
उतो नो अस्य पूर्व्यः पतिर्दन्वीतं पातं पयस उस्रियायाः ॥ ४ ॥ [२३]

उत । वाम् । विक्षु । मद्यासु । अन्धः । गावः । आपः । च । पीपयन्त । देवीः ।
उतो इति । नः । अस्य । पूर्व्यः । पतिः । दन् । वीतम् । पातम् । पयसः । उस्रियायाः ॥ ४ ॥

[१५४] [६ दीर्घतमा औचथ्यः। विष्णुः। त्रिष्टुप्।]

विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि।
यो अस्कभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः॥ १॥

विष्णोः। नु। कम्। वीर्याणि। प्र। वोचम्। यः। पार्थिवानि। वि॒ममे। रजांसि।
यः। अस्कभायत्। उत्ऽतरम्। सधऽस्थम्। विऽचक्रमाणः। त्रेधा। ऊरुऽगायः॥ १॥

प्र तद्विष्णुः स्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः।
यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा॥ २॥

प्र। तत्। विष्णुः। स्तवते। वीर्येण। मृगः। न। भीमः। कुचरः। गिरिऽस्थाः।
यस्य। उरुषु। त्रिषु। विऽक्रमणेषु। अधिऽक्षियन्ति। भुवनानि। विश्वा॥ २॥

प्र विष्णवे शूषमेतु मन्म गिरिक्षित उरुगायाय वृष्णे।
य इदं दीर्घं प्रयतं सधस्थमेको विममे त्रिभिरित्पदेभिः॥ ३॥

प्र। विष्णवे। शूषम्। एतु। मन्म। गिरिऽक्षिते। ऊरुऽगायाय। वृष्णे।
यः। इदम्। दीर्घम्। प्रऽयतम्। सधऽस्थम्। एकः। विऽममे। त्रिऽभिः। इत्। पदेभिः॥ ३॥

यस्य त्री पूर्णा मधुना पदान्यक्षीयमाणा स्वधया मदन्ति।
य उ त्रिधातु पृथिवीमुत द्यामेको दाधार भुवनानि विश्वा॥ ४॥

यस्य। त्री। पूर्णा। मधुना। पदानि। अक्षीयमाणा। स्वधया। मदन्ति।
यः। ऊँ इति। त्रिऽधातु। पृथिवीम्। उत। द्याम्। एकः। दाधार। भुवनानि। विश्वा॥ ४॥

तदस्य प्रियमभि पाथो अश्यां नरो यत्र देवयवो मदन्ति।
उरुक्रमस्य स हि बन्धुरित्था विष्णोः पदे परमे मध्व उत्सः॥ ५॥

तत्। अस्य। प्रियम्। अभि। पाथः। अश्याम्। नरः। यत्र। देवऽयवः। मदन्ति।
उरुऽक्रमस्य। सः। हि। बन्धुः। इत्था। विष्णोः। पदे। परमे। मध्वः। उत्सः॥ ५॥

ता वां वास्तून्युश्मसि गमध्यै यत्र गावो भूरिशृङ्गा अयासः।
अत्राह तदुरुगायस्य वृष्णः परमं पदमव भाति भूरि॥ ६॥ **[२४]**

ता। वाम्। वास्तूनि। उश्मसि। गमध्यै। यत्र। गावः। भूरिऽशृङ्गाः। अयासः।
अत्र। अह। तत्। उरुऽगायस्य। वृष्णः। परमम्। पदम्। अव। भाति। भूरि॥ ६॥

[१५५] [६ दीर्घतमा औचथ्यः। विष्णुः, १-३ इन्द्राविष्णू। जगती।]

प्र वः पान्तमन्धसो धियायते महे शूराय विष्णवे चार्चत।
या सानुनि पर्वतानामदाभ्या महस्तस्थतुरर्वतेव साधुना॥ १॥

प्र। वः। पान्तम्। अन्धसः। धियाऽयते। महे। शूराय। विष्णवे। च। अर्चत।
या। सानुनि। पर्वतानाम्। अदाभ्या। महः। तस्थतुः। अर्वताऽइव। साधुना॥ १॥

त्वेषमित्था समरणं शिमीवतोरिन्द्राविष्णू सुतपा वामुरुष्यति।
या मर्त्याय प्रतिधीयमानमित् कृशानोरस्तुरसनामुरुष्यथः॥ २॥

त्वेषम्। इत्था। सम्ऽअरणम्। शिमीऽवतोः। इन्द्राविष्णू इति। सुतऽपाः। वाम्। उरुष्यति॥
या। मर्त्याय। प्रतिऽधीयमानम्। इत्। कृशानोः। अस्तुः। असनाम्। उरुष्यथः॥ २॥

ता ईं वर्धन्ति मह्यस्य पौंस्यं नि मातरा नयति रेतसे भुजे।
दधाति पुत्रोऽवरं परं पितुर्नाम तृतीयमधि रोचने दिवः॥ ३॥

ताः। ईम्। वर्धन्ति। महि। अस्य। पौंस्यम्। नि। मातरा। नयति। रेतसे। भुजे।
दधाति। पुत्रः। अवरम्। परम्। पितुः। नाम। तृतीयम्। अधि। रोचने। दिवः॥ ३॥

तत्तदिदस्य पौंस्यं गृणीमसीनस्य त्रातुरवृकस्य मीळ्हुषः।
यः पार्थिवानि त्रिभिरिद्विगामभिरुरु क्रमिष्टोरुगायाय जीवसे॥ ४

तत्ऽतत्। इत्। अस्य। पौंस्यम्। गृणीमसि। इनस्य। त्रातुः। अवृकस्य। मीळ्हुषः।
यः। पार्थिवानि। त्रिऽभिः। इत्। विगामऽभिः। उरु। क्रमिष्टः। उरुऽगायाय। जीवसे॥ ४

द्वे इदस्य क्रमणे स्वर्दृशोऽभिख्याय मर्त्यो भुरण्यति।
तृतीयमस्य नकिरा दधर्षति वयश्चन पतयन्तः पतत्रिणः॥ ५॥

द्वे इति। इत्। अस्य। क्रमणे इति। स्वःऽदृशः। अभिऽख्याय। मर्त्यः। भुरण्यति।
तृतीयम्। अस्य। नकिः। आ। दधर्षति। वयः। चन। पतयन्तः। पतत्रिणः॥ ५॥

चतुर्भिः साकं नवतिं च नामभिश्चक्रं न वृत्तं व्यतीँरवीविपत्।
बृहच्छरीरो विमिमान ऋक्वभिर्युवाकुमारः प्रत्येत्याहवम्॥ ६॥ [२५]

चतुःऽभिः। साकम्। नवतिम्। च। नामऽभिः। चक्रम्। न। वृत्तम्। व्यतीन्। अवीविपत्।
बृहत्ऽशरीरः। विऽमिमानः। ऋक्वऽभिः। युवा। अकुमारः। प्रति। एति। आऽहवम्॥ ६॥

[१५६] [५ दीर्घतमा औचथ्यः। विष्णुः। जगती।]

भवा मित्रो न शेव्यो घृतासुतिर्विभूतद्युम्न एवया उ सप्रथाः।
अधा ते विष्णो विदुषा चिदर्ध्यः स्तोमो यज्ञश्च राध्यो हविष्मता॥ १॥
भव। मित्रः। न। शेव्यः। घृत॰आसुतिः। विभूत॰द्युम्नः। एव॰याः। ऊँ इति। स॰प्रथाः।
अध। ते। विष्णो इति। विदुषा। चित्। अर्ध्यः। स्तोमः। यज्ञः। च। राध्यः। हविष्मता॥ १॥
यः पूर्व्याय वेधसे नवीयसे सुमज्जानये विष्णवे ददाशति।
यो जातमस्य महतो महि ब्रवत् सेदु श्रवोभिर्युज्यं चिदभ्यसत्॥ २॥
यः। पूर्व्याय। वेधसे। नवीयसे। सुमत्॰जानये। विष्णवे। ददाशति॥ यः। जातम्।
अस्य। महतः। महि। ब्रवत्। सः। इत्। ऊँ इति। श्रवःऽभिः। युज्यम्। चित्। अभि। असत्॥ २॥
तमु स्तोतारः पूर्व्यं यथा विद ऋतस्य गर्भं जनुषा पिपर्तन।
आस्य जानन्तो नाम चिद्विवक्तन महस्ते विष्णो सुमतिं भजामहे॥ ३॥
तम्। ऊँ इति। स्तोतारः। पूर्व्यम्। यथा। विद। ऋतस्य। गर्भम्। जनुषा। पिपर्तन।
आ। अस्य। जानन्तः। नाम। चित्। विवक्तन। महः। ते। विष्णो इति। सु॰मतिम्। भजामहे॥ ३॥
तमस्य राजा वरुणस्तमश्विना क्रतुं सचन्त मारुतस्य वेधसः।
दाधार दक्षमुत्तममहर्विदं व्रजं च विष्णुः सखिवाँ अपोर्णुते॥ ४॥
तम्। अस्य। राजा। वरुणः। तम्। अश्विना। क्रतुम्। सचन्त। मारुतस्य। वेधसः।
दाधार। दक्षम्। उत्॰तमम्। अहःऽविदम्। व्रजम्। च। विष्णुः। सखि॰वान्। अप॰ऊर्णुते॥ ४॥
आ यो विवाय सचथाय दैव्य इन्द्राय विष्णुः सुकृते सुकृत्तरः।
वेधा अजिन्वत्त्रिषधस्थ आर्यमृतस्य भागे यजमानमाभजत्॥ ५॥ [२६] {२१}
आ। यः। विवाय। सचथाय। दैव्यः। इन्द्राय। विष्णुः। सु॰कृते। सुकृत्॰तरः।
वेधाः। अजिन्वत्। त्रि॰सधस्थः। आर्यम्। ऋतस्य। भागे। यजमानम्। आ। अभजत्॥ ५॥

[१५७] [६ दीर्घतमा औचथ्यः। अश्विनौ। जगती, ५-६ त्रिष्टुभौ।]

अबोध्यग्निर्ज्म उदेति सूर्यो व्युषाश्चन्द्रा मह्यावो अर्चिषा।
आयुक्षातामश्विना यातवे रथं प्रासावीद्देवः सविता जगत्पृथक्॥ १॥

अबोधि। अग्निः। ज्मः। उत्। एति। सूर्यः। वि। उषाः। चन्द्रा। मही। आवः। अर्चिषा।
आयुक्षाताम्। अश्विना। यातवे। रथम्। प्र। असावीत्। देवः। सविता। जगत्। पृथक्॥ १॥

यद्युञ्जाथे वृषणमश्विना रथं घृतेन नो मधुना क्षत्रमुक्षतम्।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु जिन्वतं वयं धना शूरसाता भजेमहि॥ २॥

यत्। युञ्जाथे इति। वृषणम्। अश्विना। रथम्। घृतेन। नः। मधुना। क्षत्रम्। उक्षतम्।
अस्माकम्। ब्रह्म। पृतनासु। जिन्वतम्। वयम्। धना। शूर॰साता। भजेमहि॥ २॥

अर्वाङ् त्रिचक्रो मधुवाहनो रथो जीराश्वो अश्विनोर्यातु सुष्टुतः।
त्रिवन्धुरो मघवा विश्वसौभगः शं न आ वक्षद्द्विपदे चतुष्पदे॥ ३॥

अर्वाङ्। त्रि॰चक्रः। मधु॰वाहनः। रथः। जीर॰अश्वः। अश्विनोः। यातु। सु॰स्तुतः।
त्रि॰वन्धुरः। मघ॰वा। विश्व॰सौभगः। शम्। नः। आ। वक्षत्। द्वि॰पदे। चतुः॰पदे॥ ३॥

आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवं मधुमत्या नः कशया मिमिक्षतम्।
प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा॥ ४॥

आ। नः। ऊर्जम्। वहतम्। अश्विना। युवम्। मधु॰मत्या। नः। कशया। मिमिक्षतम्।
प्र। आयुः। तारिष्टम्। निः। रपांसि। मृक्षतम्। सेधतम्। द्वेषः। भवतम्। सचा॰भुवा॥ ४॥

युवं ह गर्भं जगतीषु धत्थो युवं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः।
युवमग्निं च वृषणावपश्च वनस्पतीँरश्विनावैरयेथाम्॥ ५॥

युवम्। ह। गर्भम्। जगतीषु। धत्थः। युवम्। विश्वेषु। भुवनेषु। अन्तरिति।
युवम्। अग्निम्। च। वृषणौ। अपः। च। वनस्पतीन्। अश्विनौ। ऐरयेथाम्॥ ५॥

युवं ह स्थो भिषजा भेषजेभिरथो ह स्थो रथ्या३ रथ्येभिः।
अथो ह क्षत्रमधि धत्थ उग्रा यो वां हविष्मान्मनसा ददाश॥ ६॥ [२७]

युवम्। ह। स्थः। भिषजा। भेषजेभिः। अथो इति। ह। स्थः। रथ्या। रथ्येभिरिति रथ्येभिः।
अथो इति। ह। क्षत्रम्। अधि। धत्थ। उग्रा। यः। वाम्। हविष्मान्। मनसा। ददाश॥ ६॥

इत्याश्वलायन-संहितायां द्वितीयाष्टके द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥

[१५८] [६ दीर्घतमा औचथ्यः। अश्विनौ। त्रिष्टुप, ६ अनुष्टुप्।]

वसू रुद्रा पुरुमन्तू वृधन्ता दशस्यतं नो वृषणावभिष्टौ।
दस्रा ह यद् रेक्ण औचथ्यो वां प्र यत् सस्राथे अकवाभिरूती॥ १॥

वसू इति। रुद्रा। पुरुमन्तू इति पुरुऽमन्तू। वृधन्ता। दशस्यतम्। नः। वृषणौ। अभिष्टौ।
दस्रा। ह। यत्। रेक्णः। औचथ्यः। वाम्। प्र। यत्। सस्राथे इति। अकवाभिः। ऊती॥ १॥

को वां दाशत् सुमतये चिदस्यै वसू यद् धेथे नमसा पदे गोः।
जिगृतमस्मे रेवतीः पुरंधीः कामप्रेणेव मनसा चरन्ता॥ २॥

कः। वाम्। दाशत्। सुऽमतये। चित्। अस्यै। वसू इति। यत्। धेथे इति। नमसा। पदे। गोः।
जिगृतम्। अस्मे इति। रेवतीः। पुरंऽधीः। कामप्रेणऽइव। मनसा। चरन्ता॥ २॥

युक्तो ह यद्वां तौग्र्याय पेरुर्वि मध्ये अर्णसो धायि पज्रः।
उप वामवः शरणं गमेयं शूरो नाज्म पतयद्भिरेवैः॥ ३॥

युक्तः। ह। यत्। वाम्। तौग्र्याय। पेरुः। वि। मध्ये। अर्णसः। धायि। पज्रः।
उप। वाम्। अवः। शरणम्। गमेयम्। शूरः। अज्म। पतयत्ऽभिः। एवैः॥ ३॥

उपस्तुतिरौचथ्यमुरुष्येन्मा मामिमे पतत्रिणी वि दुग्धाम्।
मा मामेधो दशतयश्चितो धाक् प्र यद्वां बद्धस्त्मनि खादति क्षाम्॥ ४॥

उपऽस्तुतिः। औचथ्यम्। उरुष्येत्। मा। माम्। इमे इति। पतत्रिणी इति। वि। दुग्धाम्।
मा। माम्। एधः। दशऽतयः। चितः। धाक्। प्र। यत्। बद्धः। त्मनि। खादति। क्षाम्॥ ४॥

न मा गरन्नद्यो मातृतमा दासा यदीं सुसमुब्धमवाधुः।
शिरो यदस्य त्रैतनो वितक्षत्स्वयं दास उरो अंसावपि ग्ध॥ ५॥

न। मा। गरन्। नद्यः। मातृऽतमाः। दासाः। यत्। ईम्। सुऽसमुब्धम्। अवऽअधुः।
शिरः। यत्। अस्य। त्रैतनः। विऽतक्षत्। स्वयम्। दासः। उरः। अंसौ। अपि। ग्धेति ग्ध॥ ५॥

दीर्घतमा मामतेयो जुजुर्वान् दशमे युगे। अपामर्थं यतीनां ब्रह्मा भवति सारथिः॥ ६॥ [१]

दीर्घ०तमाः। मामतेयः। जुजुर्वान्। दशमे। युगे।

अपाम्। अर्थम्। यतीनाम्। ब्रह्मा। भवति। सारथिः॥ ६॥

[१५९] [५ दीर्घतमा औचथ्यः। द्यावापृथिवी। जगती।]

प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी ऋतावृधा मही स्तुषे विदथेषु प्रचेतसा।

देवेभिर्ये देवपुत्रे सुदंससेत्था धिया वार्याणि प्रभूषतः॥ १॥

प्र। द्यावा। यज्ञैः। पृथिवी इति। ऋत॰वृधा। मही इति। स्तुषे। विदथेषु। प्र॰चेतसा।

देवेभिः। ये इति। देवपुत्रे इति देव॰पुत्रे। सु॰दंससा। इत्था। धिया। वार्याणि। प्र॰भूषतः॥ १॥

उत मन्ये पितुरद्रुहो मनो मातुर्महि स्वतवस्तद्धवीमभिः।

सुरेतसा पितरा भूम चक्रतुरुरु प्रजाया अमृतं वरीमभिः॥ २॥

उत। मन्ये। पितुः। अद्रुहः। मनः। मातुः। महि। स्व॰तवः। तत्। हवीम॰भिः।

सु॰रेतसा। पितरा। भूम। चक्रतुः। उरु। प्र॰जायाः। अमृतम्। वरीम॰भिः॥ २॥

ते सूनवः स्वपसः सुदंससो मही जज्ञुर्मातरा पूर्वचित्तये।

स्थातुश्च सत्यं जगतश्च धर्मणि पुत्रस्य पाथः पदमद्वयाविनः॥ ३॥

ते। सूनवः। सु॰अपसः। सु॰दंससः। मही इति। जज्ञुः। मातरा। पूर्व॰चित्तये।

स्थातुः। च। सत्यम्। जगतः। च। धर्मणि। पुत्रस्य। पाथः। पदम्। अद्वयाविनः॥ ३॥

ते मायिनो ममिरे सुप्रचेतसो जामी सयोनी मिथुना समोकसा।

नव्यंनव्यं तन्तुमा तन्वते दिवि समुद्रे अन्तः कवयः सुदीतयः॥ ४॥

ते। मायिनः। ममिरे। सु॰प्रचेतसः। जामी इति। सयोनी इति स॰योनी। मिथुना। सम्॰ओकसा।

नव्यम्॰नव्यम्। तन्तुम्। आ। तन्वते। दिवि। समुद्रे। अन्तरिति। कवयः। सु॰दीतयः॥ ४॥

तद् राधो अद्य सवितुर्वरेण्यं वयं देवस्य प्रसवे मनामहे।

अस्मभ्यं द्यावापृथिवी सुचेतुना रयिं धत्तं वसुमन्तं शतग्विनम्॥ ५॥ [२]

तत्। राधः। अद्य। सवितुः। वरेण्यम्। वयम्। देवस्य। प्र॰सवे। मनामहे।

अस्मभ्यम्। द्यावापृथिवी इति। सु॰चेतुना। रयिम्। धत्तम्। वसु॰मन्तम्। शत॰ग्विनम्॥ ५॥

[१६०] [६ दीर्घतमा औचथ्यः। द्यावापृथिवी। जगती।]

ते हि द्यावापृथिवी विश्वशंभुव ऋतावरी रजसो धारयत्कवी।
सुजन्मनी धिषणे अन्तरीयते देवो देवी धर्मणा सूर्यः शुचिः॥ १॥

ते इति। हि। द्यावापृथिवी इति। विश्वऽशंभुवा।
ऋतवरी इत्यृतऽवरी। रजसः। धारयत्कवी इति धारयत्ऽकवी॥ सुजन्मनी इति सुऽजन्मनी।
धिषणे इति। अन्तः। ईयते। देवः। देवी इति। धर्मणा। सूर्यः। शुचिः॥ १॥

उरुव्यचसा महिनी असश्चता पिता माता च भुवनानि रक्षतः।
सुधृष्टमे वपुष्ये३ न रोदसी पिता यत् सीमभि रूपैरवासयत्॥ २॥

उरुव्यचसा। महिनी इति। असश्चता। पिता। माता। च। भुवनानि। रक्षतः॥ सुधृष्टमे इति
सुऽधृष्टमे। वपुष्ये३ इति। न। रोदसी इति। पिता। यत्। सीम्। अभि। रूपैः। अवासयत्॥ २॥

स वह्निः पुत्रः पित्रोः पवित्रवान् पुनाति धीरो भुवनानि मायया।
धेनुं च पृश्निं वृषभं सुरेतसं विश्वाहा शुक्रं पयो अस्य दुक्षत॥ ३॥

सः। वह्निः। पुत्रः। पित्रोः। पवित्रऽवान्। पुनाति। धीरः। भुवनानि। मायया।
धेनुम्। च। पृश्निम्। वृषभम्। सुऽरेतसम्। विश्वाहा। शुक्रम्। पयः। अस्य। धुक्षत॥ ३॥

अयं देवानामपसामपस्तमो यो जजान रोदसी विश्वशंभुवा।
वि यो ममे रजसी सुक्रतूययाऽजरेभिः स्कम्भनेभिः समानृचे॥ ४॥

अयम्। देवानाम्। अपसाम्। अपःऽतमः। यः। जजान। रोदसी इति। विश्वऽशंभुवा।
वि। यः। ममे। रजसी इति। सुक्रतुऽयया। अजरेभिः। स्कम्भनेभिः। सम्। आनृचे॥ ४॥

ते नो गृणाने महिनी महि श्रवः क्षत्रं द्यावापृथिवी धासथो बृहत्।
येनाभि कृष्टीस्ततनाम विश्वहा पनाय्यमोजो अस्मे समिन्वतम्॥ ५॥ [३]

ते इति। नः। गृणाने इति। महिनी इति। महि। श्रवः। क्षत्रम्। द्यावापृथिवी इति। धासथः। बृहत्॥
येन। अभि। कृष्टीः। ततनाम। विश्वहा। पनाय्यम्। ओजः। अस्मे इति। सम्। इन्वतम्॥ ५॥

[१६१] [१४ दीर्घतमा औचथ्यः। ऋभवः। जगती, १४ त्रिष्टुप्।]

किमु श्रेष्ठः किं यविष्ठो न आजगन्किमीयते दूत्यं१ कद्यदूचिम।
न निन्दिम चमसं यो महाकुलोऽग्ने भ्रातर्द्रुण इद्भूतिमूदिम॥ १॥

किम्। ऊँ इति। श्रेष्ठः। किम्। यविष्ठः। नः। आ। अजगन्। किम्। ईयते। दूत्यम्। कत्। यत्।
ऊचिम॥ न। निन्दिम। चमसम्। यः। महा॰कुलः। अग्ने। भ्रातः। द्रुणः। इत्। भूतिम्। ऊदिम॥ १॥

एकं चमसं चतुरः कृणोतन तद्वो देवा अब्रुवन्तद्व आगमम्।
सौधन्वना यद्येवा करिष्यथ साकं देवैर्यज्ञियासो भविष्यथ॥ २॥

एकम्। चमसम्। चतुरः। कृणोतन। तत्। वः। देवाः। अब्रुवन्। तत्। वः। आ। अगमम्।
सौधन्वनाः। यदि। एव। करिष्यथ। साकम्। देवैः। यज्ञियासः। भविष्यथ॥ २॥

अग्निं दूतं प्रति यदब्रवीतनाश्वः कर्त्वो रथ उतेह कर्त्वः।
धेनुः कर्त्वा युवशा कर्त्वा द्वा तानि भ्रातरनु वः कृत्व्येमसि॥ ३॥

अग्निम्। दूतम्। प्रति। यत्। अब्रवीतन। अश्वः। कर्त्वः। रथः। उत। इह। कर्त्वः।
धेनुः। कर्त्वा। युवशा। कर्त्वा। द्वा। तानि। भ्रातः। अनु। वः। कृत्वी। आ। इमसि॥ ३॥

चकृवांस ऋभवस्तदपृच्छत क्वेदभूद् यः स्य दूतो न आजगन्।
यदावाख्यच्चमसाञ्चतुरः कृतानादित् त्वष्टा ग्नास्वन्तर्न्यानजे॥ ४॥

चकृ०वांसः। ऋभवः। तत्। अपृच्छत। क्व। इत्। अभूत्। यः। स्यः। दूतः। नः। आ। अजगन्॥
यदा। अव॰अख्यत्। चमसान्। चतुरः। कृतान्। आत्। इत्। त्वष्टा।
ग्नासु। अन्तः। नि। आनजे॥ ४॥

हनामैनाँ इति त्वष्टा यदब्रवीच्चमसं ये देवपानमनिन्दिषुः।
अन्या नामानि कृण्वते सुते सचाँ अन्यैरेनान् कन्या३ नामभिः स्परत्॥ ५॥ [४]

हनाम। एनान्। इति। त्वष्टा। यत्। अब्रवीत्। चमसम्। ये। देव॰पानम्। अनिन्दिषुः।
अन्या। नामानि। कृण्वते। सुते। सचा। अन्यैः। एनान्। कन्या। नाम॰भिः। स्परत्॥ ५॥

इन्द्रो हरी युयुजे अश्विना रथं बृहस्पतिर्विश्वरूपामुपाजत।
ऋभुर्विभ्वा वाजो देवाँ अगच्छत स्वपसो यज्ञियं भागमैतन॥ ६॥

इन्द्रः। हरी इति। युयुजे। अश्विना। रथम्। बृहस्पतिः। विश्व॰रूपाम्। उप। आजत।
ऋभुः। वि॰भ्वा। वाजः। देवान्। अगच्छत। सु॰अपसः। यज्ञियम्। भागम्। ऐतन॥ ६॥

निश्चर्मणो गामरिणीत धीतिभिर्या जरन्ता युवशा ताकृणोतन।
सौधन्वना अश्वादश्वमतक्षत युक्त्वा रथमुप देवाँ अयातन॥ ७॥

निः। चर्मणः। गाम्। अरिणीत। धीतिऽभिः। या। जरन्ता। युवशा। ता। अकृणोतन।
सौधन्वनाः। अश्वात्। अश्वम्। अतक्षत। युक्त्वा। रथम्। उप। देवान्। अयातन॥ ७॥

इदमुदकं पिबतेत्यब्रवीतनेदं वा पिबता मुञ्जनेजनम्।
सौधन्वना यदि तन्नेव हर्यथ तृतीये घा सवने मादयाध्वै॥ ८॥

इदम्। उदकम्। पिबत। इति। अब्रवीतन। इदम्। वा। घ। पिबत। मुञ्जऽनेजनम्।
सौधन्वनाः। यदि। तत्। नऽइव। हर्यथ। तृतीये। घ। सवने। मादयाध्वै॥ ८॥

आपो भूयिष्ठा इत्येको अब्रवीदग्निर्भूयिष्ठ इत्यन्यो अब्रवीत्।
वधर्यन्तीं बहुभ्यः प्रैको अब्रवीदृता वदन्तश्चमसाँ अपिंशत॥ ९॥

आपः। भूयिष्ठाः। इति। एकः। अब्रवीत्। अग्निः। भूयिष्ठः। इति। अन्यः। अब्रवीत्।
वधःऽयन्तीम्। बहुऽभ्यः। प्र। एकः। अब्रवीत्। ऋता। वदन्तः। चमसान्। अपिंशत॥ ९॥

श्रोणामेक उदकं गामवाजति मांसमेकः पिंशति सूनयाभृतम्।
आ निम्रुचः शकृदेको अपाभरत् किं स्वित् पुत्रेभ्यः पितरा उपावतुः॥ १०॥ [५]

श्रोणाम्। एकः। उदकम्। गाम्। अव। अजति। मांसम्। एकः। पिंशति। सूनया। आऽभृतम्॥
आ। निऽम्रुचः। शकृत्। एकः। अप। अभरत्। किम्। स्वित्। पुत्रेभ्यः। पितरौ। उप। आवतुः॥ १०॥

उद्वत्स्वस्मा अकृणोतना तृणं निवत्स्वपः स्वपस्यया नरः।
अगोह्यस्य यदसस्तना गृहे तदद्येदमृभवो नानु गच्छथ॥ ११॥

उद्वत्ऽसु। अस्मै। अकृणोतन। तृणम्। निवत्ऽसु। अपः। सुऽअपस्यया। नरः।
अगोह्यस्य। यत्। असस्तन। गृहे। तत्। अद्य। इदम्। ऋभवः। न। अनु। गच्छथ॥ ११॥

संमील्य यद् भुवना पर्यसर्पत क्व स्वित्तात्या पितरा व आसतुः।
अशपत यः करस्नं व आददे यः प्राब्रवीत् प्रो तस्मा अब्रवीतन॥ १२॥

सम्ऽमील्य। यत्। भुवना। परिऽअसर्पत। क्व। स्वित्। तात्या। पितरा। वः। आसतुः।
अशपत। यः। करस्नम्। वः। आऽददे। यः। प्र। अब्रवीत्। प्रो इति। तस्मै। अब्रवीतन॥ १२॥

सुषुप्वांस ऋभवस्तदपृच्छतागोह्य क इदं नो अबूबुधत्।
श्वानं बस्तो बोधयितारमब्रवीत् संवत्सर इदमद्या व्यख्यत॥ १३॥

सुसुप्वांसः। ऋभवः। तत्। अपृच्छत। अगोह्य। कः। इदम्। नः। अबूबुधत्।
श्वानम्। बस्तः। बोधयितारम्। अब्रवीत्। संवत्सरे। इदम्। अद्य। वि। अख्यत॥ १३॥

दिवा यान्ति मरुतो भूम्याग्निरयं वातो अन्तरिक्षेण याति।
अद्भिर्याति वरुणः समुद्रैर्युष्माँ इच्छन्तः शवसो नपातः॥ १४॥ [६]
दिवा। यान्ति। मरुतः। भूम्या। अग्निः। अयम्। वातः। अन्तरिक्षेण। याति।
अत्ऽभिः। याति। वरुणः। समुद्रैः। युष्मान्। इच्छन्तः। शवसः। नपातः॥ १४॥

[१६२] [२२ दीर्घतमा औचथ्यः। अश्वः। त्रिष्टुप्; ३, ६ जगत्यौ।]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परि ख्यन्।
यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि॥ १॥
मा। नः। मित्रः। वरुणः। अर्यमा। आयुः। इन्द्रः। ऋभुक्षाः। मरुतः। परि। ख्यन्।
यत्। वाजिनः। देवऽजातस्य। सप्तेः। प्रऽवक्ष्यामः। विदथे। वीर्याणि॥ १॥
यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति।
सुप्राङजो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः॥ २॥
यत्। निःऽनिजा। रेक्णसा। प्रावृतस्य। रातिम्। गृभीताम्। मुखतः। नयन्ति।
सुऽप्राङ्। अजः। मेम्यत्। विश्वऽरूपः। इन्द्रापूष्णोः। प्रियम्। अपि। एति। पाथः॥ २॥
एष छागः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः।
अभिप्रियं यत् पुरोळाशमर्वता त्वष्टेदेनं सौश्रवसाय जिन्वति॥ ३॥
एषः। छागः। पुरः। अश्वेन। वाजिना। पूष्णः। भागः। नीयते। विश्वऽदेव्यः।
अभिऽप्रियम्। यत्। पुरोळाशम्। अर्वता। त्वष्टा। इत्। एनम्। सौश्रवसाय। जिन्वति॥ ३॥
यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति।
अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः॥ ४॥
यत्। हविष्यम्। ऋतुऽशः। देवऽयानम्। त्रिः। मानुषाः। परि। अश्वम्। नयन्ति।
अत्र। पूष्णः। प्रथमः। भागः। एति। यज्ञम्। देवेभ्यः। प्रतिऽवेदयन्। अजः॥ ४॥
होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शंस्ता सुविप्रः।
तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम्॥ ५॥ [७]
होता। अध्वर्युः। आऽवयाः। अग्निम्ऽइन्धः। ग्रावऽग्राभः। उत। शंस्ता। सुऽविप्रः।
तेन। यज्ञेन। सुऽअरंकृतेन। सुऽइष्टेन। वक्षणाः। आ। पृणध्वम्॥ ५॥

यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति।
ये चार्वते पचनं संभरन्त्युतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु॥ ६॥
यूप॰व्रस्काः। उत। ये। यूप॰वाहाः। चषालम्। ये। अश्व॰यूपाय। तक्षति।
ये। च। अर्वते। पचनम्। सम्॰भरन्ति। उतो इति। तेषाम्। अभि॰गूर्तिः। नः। इन्वतु॥ ६॥
उप प्रागात् सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उप वीतपृष्ठः।
अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम्॥ ७॥
उप। प्र। अगात्। सु॰मत्। मे। अधायि। मन्म। देवानाम्। आशाः। उप। वीत॰पृष्ठः।
अनु। एनम्। विप्राः। ऋषयः। मदन्ति। देवानाम्। पुष्टे। चकृम। सु॰बन्धुम्॥ ७॥
यद्वाजिनो दाम संदानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य।
यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये३ तृणं सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु॥ ८॥
यत्। वाजिनः। दाम। सम्॰दानम्। अर्वतः। या। शीर्षण्या। रशना। रज्जुः। अस्य।
यत्। वा। घ। अस्य। प्र॰भृतम्। आस्ये। तृणम्। सर्वा। ता। ते। अपि। देवेषु। अस्तु॥ ८॥
यदश्वस्य क्रविषो मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति।
यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु॥ ९॥
यत्। अश्वस्य। क्रविषः। मक्षिका। आश। यत्। वा। स्वरौ। स्व॰धितौ। रिप्तम्। अस्ति।
यत्। हस्तयोः। शमितुः। यत्। नखेषु। सर्वा। ता। ते। अपि। देवेषु। अस्तु॥ ९॥
यदूवध्यमुदरस्यापवाति य आमस्य क्रविषो गन्धो अस्ति।
सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तूत मेधं शृतपाकं पचन्तु॥ १०॥ [८]
यत्। ऊवध्यम्। उदरस्य। अप॰वाति। यः। आमस्य। क्रविषः। गन्धः। अस्ति।
सु॰कृता। तत्। शमितारः। कृण्वन्तु। उत। मेधम्। शृत॰पाकम्। पचन्तु॥ १०॥
यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधावति।
मा तद् भूम्यामा श्रिषन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु॥ ११॥
यत्। ते। गात्रात्। अग्निना। पच्यमानात्। अभि। शूलम्। नि॰हतस्य। अव॰धावति।
मा। तत्। भूम्याम्। आ। श्रिषत्। मा। तृणेषु। देवेभ्यः। तत्। उशत्॰भ्यः। रातम्। अस्तु॥ ११॥
ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति।
ये चार्वतो मांसभिक्षामुपासत उतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु॥ १२॥

ये। वाजिनम्। परि॰पश्यन्ति। पक्वम्। ये। ईम्। आहुः। सुरभिः। निः। हर। इति।
ये। च। अर्वतः। मांस॰भिक्षाम्। उप॰आसते। उतो इति। तेषाम्। अभि॰गूर्तिः। नः। इन्वतु॥ १२॥

यन्नीक्षणं मांस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि।
ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम्॥ १३॥

यत्। नि॰ईक्षणम्। मांस्पचन्याः। उखायाः। या। पात्राणि। यूष्णः। आ॰सेचनानि।
ऊष्मण्याः। अपि॰धाना। चरूणाम्। अङ्काः। सूनाः। परि। भूषन्ति। अश्वम्॥ १३॥

निक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च पड्बीशमर्वतः।
यच्च पपौ यच्च घासिं जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु॥ १४॥

नि॰क्रमणम्। नि॰सदनम्। वि॰वर्तनम्। यत्। च। पड्बीशम्। अर्वतः।
यत्। च। पपौ। यत्। च। घासिम्। जघास। सर्वा। ता। ते। अपि। देवेषु। अस्तु॥ १४॥

मा त्वाग्निर्ध्वनयीद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जघ्रिः।
इष्टं वीतमभिगूर्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम्॥ १५॥ [९]

मा। त्वा। अग्निः। ध्वनयीत्। धूम॰गन्धिः। मा। उखा। भ्राजन्ती। अभि। विक्त। जघ्रिः।
इष्टम्। वीतम्। अभि॰गूर्तम्। वषट्॰कृतम्। तम्। देवासः। प्रति। गृभ्णन्ति। अश्वम्॥ १५॥

यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै।
संदानमर्वन्तं पड्बीशं प्रिया देवेष्वा यामयन्ति॥ १६॥

यत्। अश्वाय। वासः। उपस्तृणन्ति। अधीवासम्। या। हिरण्यानि। अस्मै।
सम्॰दानम्। अर्वन्तम्। पड्बीशम्। प्रिया। देवेषु। आ। यमयन्ति॥ १६॥

यत्ते सादे महसा शूकृतस्य पार्ष्ण्या वा कशया वा तुतोद।
स्रुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि॥ १७॥

यत्। ते। सादे। महसा। शूकृतस्य। पार्ष्ण्या। वा। कशया। वा। तुतोद।
स्रुचाऽइव। ता। हविषः। अध्वरेषु। सर्वा। ता। ते। ब्रह्मणा। सूदयामि॥ १७॥

चतुस्त्रिंशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति।
अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परुरनुघुष्या वि शस्त॥ १८॥

चतुः२त्रिंशत्। वाजिनः। देव॰बन्धोः। वङ्क्रीः। अश्वस्य। स्व॰धितिः। सम्। एति।
अच्छिद्रा। गात्रा। वयुना। कृणोत। परुः२परुः। अनुघुष्य। वि। शस्त॥ १८॥

एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथ ऋतुः।
या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ॥ १९॥

एकः। त्वष्टुः। अश्वस्य। वि॰शस्ता। द्वा। यन्तारा। भवतः। तथा। ऋतुः।
या। ते। गात्राणाम्। ऋतु॰था। कृणोमि। ता॰ता। पिण्डानाम्। प्र। जुहोमि। अग्नौ॥ १९॥

मा त्वा तपत् प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तन्व१ आ तिष्ठिपत्ते।
मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः॥ २०॥

मा। त्वा। तपत्। प्रियः। आत्मा। अपियन्तम्। मा। स्व॰धितिः। तन्वः। आ। तिस्थिपत्। ते।
मा। ते। गृध्नुः। अवि॰शस्ता। अति॰हाय। छिद्रा। गात्राणि। असिना। मिथु। करिति कः॥ २०॥

न वा उ एतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाँ इदेषि पथिभिः सुगेभिः।
हरी ते युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य॥ २१॥

न। वै। ऊँ इति। एतत्। म्रियसे। न। रिष्यसि। देवान्। इत्। एषि। पथि॰भिः। सु॰गेभिः।
हरी इति। ते। युञ्जा। पृषती इति। अभूताम्। उप। अस्थात्। वाजी। धुरि। रासभस्य॥ २१॥

सुगव्यं नो वाजी स्वश्व्यं पुंसः पुत्राँ उत विश्वापुषं रयिम्।
अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनतां हविष्मान्॥ २२॥ [१०]

सु॰गव्यम्। नः। वाजी। सु॰अश्व्यम्। पुंसः। पुत्रान्। उत। विश्व॰पुषम्। रयिम्।
अनागाः२त्वम्। नः। अदितिः। कृणोतु। क्षत्रम्। नः। अश्वः। वनताम्। हविष्मान्॥ २२॥

[१६३] [१३ दीर्घतमा औचथ्यः। अश्वः। त्रिष्टुप्।]

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन्॥ १॥

यत्। अक्रन्दः। प्रथमम्। जायमानः। उत्॰यन्। समुद्रात्। उत्। वा। पुरीषात्।
श्येनस्य। पक्षा। हरिणस्य। बाहू इति। उप॰स्तुत्यम्। महि। जातम्। ते। अर्वन्॥ १॥

यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट॥ २॥

यमेन । दत्तम् । त्रितः । एनम् । अयुनक् । इन्द्रः । एनम् । प्रथमः । अधि । अतिष्ठत् ।
गन्धर्वः । अस्य । रशनाम् । अगृभ्णात् । सूरात् । अश्वम् । वसवः । निः । अतष्ट ॥ २ ॥

असि यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन ।
असि सोमेन समया विपृक्त आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ॥ ३ ॥

असि । यमः । असि । आदित्यः । अर्वन् । असि । त्रितः । गुह्येन । व्रतेन ।
असि । सोमेन । समया । विऽपृक्तः । आहुः । ते । त्रीणि । दिवि । बन्धनानि ॥ ३ ॥

त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे ।
उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन्यत्रा त आहुः परमं जनित्रम् ॥ ४ ॥

त्रीणि । ते । आहुः । दिवि । बन्धनानि । त्रीणि । अप्ऽसु । त्रीणि । अन्तरिति । समुद्रे ।
उतऽइव । मे । वरुणः । छन्त्सि । अर्वन् । यत्र । ते । आहुः । परमम् । जनित्रम् ॥ ४ ॥

इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानां सनितुर्निधाना ।
अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः ॥ ५ ॥ [११]

इमा । ते । वाजिन् । अवऽमार्जनानि । इमा । शफानाम् । सनितुः । निऽधाना ।
अत्र । ते । भद्राः । रशनाः । अपश्यम् । ऋतस्य । याः । अभिऽरक्षन्ति । गोपाः ॥ ५ ॥

आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा पतयन्तं पतङ्गम् ।
शिरो अपश्यं पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि ॥ ६ ॥

आत्मानम् । ते । मनसा । आरात् । अजानाम् । अवः । दिवा । पतयन्तम् । पतङ्गम् ।
शिरः । अपश्यम् । पथिऽभिः । सुऽगेभिः । अरेणुऽभिः । जेहमानम् । पतत्रि ॥ ६ ॥

अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः ।
यदा ते मर्तो अनु भोगमानळादिद्ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः ॥ ७ ॥

अत्र । ते । रूपम् । उत्ऽतमम् । अपश्यम् । जिगीषमाणम् । इषः । आ । पदे । गोः ।
यदा । ते । मर्तः । अनु । भोगम् । आनट् । आत् । इत् । ग्रसिष्ठः । ओषधीः । अजीगरिति ॥ ७ ॥

अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम् ।
अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यं ते ॥ ८ ॥

अनु । त्वा । रथः । अनु । मर्यः । अर्वन् । अनु । गावः । अनु । भगः । कनीनाम् ।
अनु । व्रातासः । तव । सख्यम् । ईयुः । अनु । देवाः । ममिरे । वीर्यम् । ते ॥ ८ ॥

हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र आसीत्।

देवा इदस्य हविरद्यमायन्यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठन्॥ ९॥

हिरण्य॰शृङ्गः। अयः। अस्य। पादाः। मनः॒जवाः। अवरः। इन्द्रः। आसीत्।

देवाः। इत्। अस्य। हविः॒अद्यम्। आयन्। यः। अर्वन्तम्। प्रथमः। अधि॰अतिष्ठत्॥ ९॥

ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सं शूरणासो दिव्यासो अत्याः।

हंसाइव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः॥ १०॥ [१२]

ईर्म॰अन्तासः। सिलिक॰मध्यमासः। सम्। शूरणासः। दिव्यासः। अत्याः।

हंसाःऽइव। श्रेणि॰शः। यतन्ते। यत्। आक्षिषुः। दिव्यम्। अज्मम्। अश्वाः॥ १०॥

तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन्तव चित्तं वातइव ध्रजीमान्।

तव शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति॥ ११॥

तव। शरीरम्। पतयिष्णु। अर्वन्। तव। चित्तम्। वातःऽइव। ध्रजीमान्।

तव। शृङ्गाणि। वि॰स्थिता। पुरु॰त्रा। अरण्येषु। जर्भुराणा। चरन्ति॥ ११॥

उप प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः।

अजः पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः॥ १२॥

उप। प्र। अगात्। शसनम्। वाजी। अर्वा। देवद्रीचा। मनसा। दीध्यानः।

अजः। पुरः। नीयते। नाभिः। अस्य। अनु। पश्चात्। कवयः। यन्ति। रेभाः॥ १२॥

उप प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वाँ अच्छा पितरं मातरं च।

अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥ १३॥ [१३]

उप। प्र। अगात्। परमम्। यत्। सध॰स्थम्। अर्वान्। अच्छ। पितरम्। मातरम्। च।

अद्य। देवान्। जुष्ट॰तमः। हि। गम्याः। अथ। आ। शास्ते। दाशुषे। वार्याणि॥ १३॥

[१६४] [५२ दीर्घतमा औचथ्यः। १-४१ विश्वेदेवाः; ४२ आद्यर्धर्चस्य वाक्, द्वितीयस्य आपः; ४३ आद्यर्धर्चस्य शकधूमः, द्वितीयस्य सोमः; ४४, केशिनः [अग्निः सूर्यो वायुश्च]; ४५ वाक्; ४६-४७ सूर्यः, ४८ संवत्सरकालचक्रम्; ४९ सरस्वती; ५० साध्याः; ५१ सूर्यः पर्जन्याग्नयो वा; ५२ सरस्वान्, सूर्यो वा। त्रिष्टुप्; १२, १५, २३, २९, ३६,४१ जगत्यः; ४२ प्रस्तारपंक्तिः; ५१ अनुष्टुप्।]

अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य भ्राता मध्यमो अस्त्यश्नः।

तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विश्पतिं सप्तपुत्रम्॥ १॥

अ॒स्य । वा॒मस्य॑ । प॒लि॒तस्य॑ । होतुः॑ । तस्य॑ । भ्राता॑ । म॒ध्य॒मः । अ॒स्ति॒ । अश्नः॑ ।
तृ॒तीयः॑ । भ्राता॑ । घृ॒त°पृ॑ष्ठः । अ॒स्य॒ । अत्र॑ । अ॒प॒श्य॒म् । वि॒श्पति॑म् । स॒प्त°पु॑त्रम् ॥ १ ॥

स॒प्त यु॑ञ्जन्ति॒ रथ॒मेक॑चक्र॒मेको॒ अश्वो॑ वहति स॒प्तना॑मा ।
त्रि॒नाभि॑ च॒क्रम॒जर॑म॒न॒र्वं यत्रे॒मा विश्वा॒ भुव॒नाधि॑ त॒स्थुः ॥ २ ॥

स॒प्त । यु॒ञ्ज॒न्ति॒ । रथ॑म् । एक॑°चक्रम् । एकः॑ । अश्वः॑ । व॒ह॒ति॒ । स॒प्त°ना॑मा ।
त्रि॒°नाभि॑ । च॒क्रम् । अ॒जर॑म् । अ॒न॒र्वम् । यत्र॑ । इ॒मा । विश्वा॑ । भुव॑ना । अधि॑ । त॒स्थुः ॥ २ ॥

इ॒मं रथ॒मधि॒ ये स॒प्त त॒स्थुः स॒प्तच॑क्रं स॒प्त व॑ह॒न्त्यश्वाः॑ ।
स॒प्त स्वसा॑रो अ॒भि सं न॑वन्ते॒ यत्र॒ गवां॒ निहि॑ता स॒प्त नाम॑ ॥ ३ ॥

इ॒मम् । रथ॑म् । अधि॑ । ये । स॒प्त । त॒स्थुः । स॒प्त°च॑क्रम् । स॒प्त । व॒ह॒न्ति॒ । अश्वाः॑ ।
स॒प्त । स्वसा॑रः । अ॒भि । सम् । न॒व॒न्ते॒ । यत्र॑ । गवा॑म् । नि°हि॑ता । स॒प्त । नाम॑ ॥ ३ ॥

को द॑दर्श प्रथ॒मं जाय॑मानमस्थ॒न्वन्तं॒ यद॑न॒स्था बिभ॑र्ति ।
भूम्या॒ असु॒रसृ॑गा॒त्मा क्व॑ स्वि॒त्को वि॒द्वांस॒मुप॑ गा॒त्प्रष्टु॑मे॒तत् ॥ ४ ॥

कः । द॒द॒र्श॒ । प्र॒थ॒मम् । जाय॑मानम् । अ॒स्थ॒न्°वन्त॑म् । यत् । अ॒न॒स्था । बिभ॑र्ति ।
भूम्याः॑ । असुः॑ । असृ॑क् । आ॒त्मा । क्व॑ । स्वि॒त् । कः । वि॒द्वांस॑म् । उप॑ । गा॒त् । प्रष्टु॑म् । ए॒तत् ॥ ४ ॥

पाकः॑ पृच्छामि॒ मन॒साऽवि॑जान॒न्दे॒वाना॑मे॒ना निहि॑ता प॒दानि॑ ।
व॒त्से ब॒ष्कयेऽधि॑ स॒प्त तन्तू॒न् वि त॑त्निरे क॒वय॒ ओत॒वा उ॑ ॥ ५ ॥ [१४]

पाकः॑ । पृ॒च्छा॒मि॒ । मन॑सा । अवि॑°जानन् । दे॒वाना॑म् । ए॒ना । नि°हि॑ता । प॒दानि॑ ।
व॒त्से । ब॒ष्कयै॑ । अधि॑ । स॒प्त । तन्तू॑न् । वि । त॒त्नि॒रे॒ । क॒वयः॑ । ओत॒वै । ऊँ॑ इति॑ ॥ ५ ॥

अचि॑कित्वाञ्चि॒कितु॑षश्चि॒दत्र॑ क॒वीन्पृ॑च्छामि वि॒द्मने॒ न वि॒द्वान् ।
वि यस्त॒स्तम्भ॒ षळि॒मा रजां॑स्य॒जस्य॑ रू॒पे किमपि॑ स्वि॒देक॑म् ॥ ६ ॥

अचि॑कित्वान् । चि॒कि॒तुषः॑ । चि॒त् । अत्र॑ । क॒वीन् । पृ॒च्छा॒मि॒ । वि॒द्मने॑ । न । वि॒द्वान् ।
वि । यः । त॒स्तम्भ॑ । षट् । इ॒मा । रजां॑सि । अ॒जस्य॑ । रू॒पे । किम् । अपि॑ । स्वि॒त् । एक॑म् ॥ ६ ॥

इ॒ह ब्र॑वीतु॒ य ई॑म॒ङ्ग वेदा॒स्य वा॒मस्य॒ निहि॑तं प॒दं वेः ।
शी॒र्ष्णः क्षी॒रं दु॑ह्र॒ते गावो॑ अस्य व॒व्रिं वसा॑ना उ॒द॒कं प॒दापुः॑ ॥ ७ ॥

इह। ब्रवीतु। यः। ईम्। अङ्ग। वेदं। अस्य। वामस्यं। निऽहितम्। पदम्। वेरिति वेः।
शीर्ष्णः। क्षीरम्। दुह्रते। गावंः। अस्य। वव्रिम्। वसाना। उदकम्। पदा। अपुः॥ ७॥

माता पितरमृत आ बंभाज धीत्यग्रे मनसा सं हि जग्मे।
सा बीभत्सुर्गर्भरसा निविंद्धा नमस्वन्त इदुपवाकमीयुः॥ ८॥

माता। पितरम्। ऋते। आ। बभाज। धीती। अग्रे। मनसा। सम्। हि। जग्मे।
सा। बीभत्सुः। गर्भऽरसा। निऽविंद्धा। नमस्वन्तः। इत्। उपऽवाकम्। ईयुः॥ ८॥

युक्ता मातासीद् धुरि दक्षिणाया अतिष्ठद्गर्भो वृजनीष्वन्तः।
अमीमेद्वत्सो अनु गामपश्यद् विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु॥ ९॥

युक्ता। माता। आसीत्। धुरि। दक्षिणायाः। अतिष्ठत्। गर्भः। वृजनीषु। अन्तरिति।
अमीमेत्। वत्सः। अनु। गाम्। अपश्यत्। विश्वऽरूप्यम्। त्रिषु। योजनेषु॥ ९॥

तिस्रो मातृस्त्रीन्पितृन्बिभ्रदेक ऊर्ध्वस्तस्थौ नेमव ग्लापयन्ति।
मन्त्रयन्ते दिवो अमुष्य पृष्ठे विश्वविदं वाचमविश्वमिन्वाम्॥ १०॥ [१५]

तिस्रः। मातृः। त्रीन्। पितृन्। बिभ्रत्। एकः। ऊर्ध्वः। तस्थौ। न। ईम्। अव। ग्लपयन्ति।
मन्त्रयन्ते। दिवः। अमुष्य। पृष्ठे। विश्वऽविदम्। वाचम्। अविश्वऽमिन्वाम्॥ १०॥

द्वादशारं नहि तज्जराय वर्वर्ति चक्रं परि द्यामृतस्य।
आ पुत्रा अग्ने मिथुनासो अत्र सप्त शतानि विंशतिश्च तस्थुः॥ ११॥

द्वादशऽअरम्। नहि। तत्। जराय। वर्वर्ति। चक्रम्। परि। द्याम्। ऋतस्य।
आ। पुत्राः। अग्ने। मिथुनासः। अत्र। सप्त। शतानि। विंशतिः। च। तस्थुः॥ ११॥

पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं दिव आहुः परे अर्धे पुरीषिणम्।
अथेमे अन्य उपरे विचक्षणं सप्तचक्रे षळर आहुरर्पितम्॥ १२॥

पञ्चऽपादम्। पितरम्। द्वादशऽआकृतिम्। दिवः। आहुः। परे। अर्धे। पुरीषिणम्।
अथ। इमे। अन्ये। उपरे। विऽचक्षणम्। सप्तऽचक्रे। षट्ऽअरे। आहुः। अर्पितम्॥ १२॥

पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने तस्मिन्ना तस्थुर्भुवनानि विश्वा।
तस्य नाक्षस्तप्यते भूरिभारः सनादेव न शीर्यते सनाभिः॥ १३॥

पञ्च॰अरे। चक्रे। परि॰वर्तमाने। तस्मिन्। आ। तस्थुः। भुवनानि। विश्वा।
तस्य। न। अक्षः। तप्यते। भूरि॰भारः। सनात्। एव। न। शीर्यते। स॰नाभिः॥ १३॥

सनेमि चक्रमजरं वि वावृत उत्तानायां दश युक्ता वहन्ति।
सूर्यस्य चक्षू रजसैत्यावृतं तस्मिन्नार्पिता भुवनानि विश्वा॥ १४॥

स॰नेमि। चक्रम्। अजरम्। वि। ववृते। उत्तानायाम्। दश। युक्ताः। वहन्ति।
सूर्यस्य। चक्षुः। रजसा। एति। आ॰वृतम्। तस्मिन्। आर्पिता। भुवनानि। विश्वा॥ १४॥

साकंजानां सप्तथमाहुरेकजं षळिद्यमा ऋषयो देवजा इति।
तेषामिष्टानि विहितानि धामशः स्थात्रे रेजन्ते विकृतानि रूपशः॥ १५॥ [१६]

साकम्॰जानाम्। सप्तथम्। आहुः। एक॰जम्। षट्। इत्। यमाः। ऋषयः। देव॰जाः। इति।
तेषाम्। इष्टानि। वि॰हितानि। धाम॰शः। स्थात्रे। रेजन्ते। वि॰कृतानि। रूप॰शः॥ १५॥

स्त्रियः सतीस्ताँ उ मे पुंस आहुः पश्यदक्षण्वान्न वि चेतदन्धः।
कविर्यः पुत्रः स ईमा चिकेत यस्ता विजानात्स पितुष्पितासत्॥ १६॥

स्त्रियः। सतीः। तान्। ऊँ इति। मे। पुंसः। आहुः। पश्यत्। अक्षण्॰वान्। न। वि। चेतत्। अन्धः॥
कविः। यः। पुत्रः। सः। ईम्। आ। चिकेत। यः। ता। वि॰जानात्।
सः। पितुः। पिता। असत्॥ १६॥

अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं बिभ्रती गौरुदस्थात्।
सा कद्रीची कं स्विदर्धं परागात्क्व स्वित्सूते नहि यूथे अन्तः॥ १७॥

अवः। परेण। परः। एना। अवरेण। पदा। वत्सम्। बिभ्रती। गौः। उत्। अस्थात्।
सा। कद्रीची। कम्। स्वित्। अर्धम्। परा। अगात्। क्व। स्वित्। सूते। नहि। यूथे। अन्तरिति॥ १७॥

अवः परेण पितरं यो अस्यानुवेद पर एनावरेण।
कवीयमानः क इह प्र वोचद्देवं मनः कुतो अधि प्रजातम्॥ १८॥

अवः। परेण। पितरम्। यः। अस्य। अनु॰वेद। परः। एना। अवरेण।
कवि॰यमानः। कः। इह। प्र। वोचत्। देवम्। मनः। कुतः। अधि। प्र॰जातम्॥ १८॥

ये अर्वाञ्चस्ताँ उ पराच आहुर्ये पराञ्चस्ताँ उ अर्वाच आहुः।
इन्द्रश्च या चक्रथुः सोम तानि धुरा न युक्ता रजसो वहन्ति॥ १९॥

ये। अर्वाञ्चः। तान्। ऊँ इति। पराचः। आहुः। ये। पराञ्चः। तान्। ऊँ इति। अर्वाचः। आहुः।
इन्द्रः। च। या। चक्रथुः। सोम। तानि। धुरा। न। युक्ताः। रजसः। वहन्ति॥ १९॥

द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परि षस्वजाते।
तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति॥ २०॥ [१७]

द्वा। सुऽपर्णा। सऽयुजा। सखाया। समानम्। वृक्षम्। परि। सस्वजाते इति।
तयोः। अन्यः। पिप्पलम्। स्वादु। अत्ति। अनश्नन्। अन्यः। अभि। चाकशीति॥ २०॥

यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भागमनिमेषं विदथाभिस्वरन्ति।
इनो विश्वस्य भुवनस्य गोपाः स मा धीरः पाकमत्रा विवेश॥ २१॥

यत्र। सुऽपर्णाः। अमृतस्य। भागम्। अनिऽमेषम्। विदथा। अभिऽस्वरन्ति।
इनः। विश्वस्य। भुवनस्य। गोपाः। सः। मा। धीरः। पाकम्। अत्र। आ। विवेश॥ २१॥

यस्मिन्वृक्षे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुवते चाधि विश्वे।
तस्येदाहुः पिप्पलं स्वाद्वग्रे तन्नोन्नशद्यः पितरं न वेद॥ २२॥

यस्मिन्। वृक्षे। मधुऽअदः। सुऽपर्णाः। निऽविशन्ते। सुवते। च। अधि। विश्वे।
तस्य। इत्। आहुः। पिप्पलम्। स्वादु। अग्रे। तत्। न। उत्। नशत्। यः। पितरम्। न। वेद॥ २२॥

यद्गायत्रे अधि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभाद्वा त्रैष्टुभं निरतक्षत।
यद्वा जगज्जगत्याहितं पदं य इत्तद्विदुस्ते अमृतत्वमानशुः॥ २३॥

यत्। गायत्रे। अधि। गायत्रम्। आऽहितम्। त्रैस्तुभात्। वा। त्रैस्तुभम्। निःऽअतक्षत॥ यत्।
वा। जगत्। जगति। आऽहितम्। पदम्। ये। इत्। तत्। विदुः। ते। अमृतऽत्वम्। आनशुः॥ २३॥

गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कमर्केण साम त्रैष्टुभेन वाकम्।
वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाऽक्षरेण मिमते सप्त वाणीः॥ २४॥

गायत्रेण। प्रति। मिमीते। अर्कम्। अर्केण। साम। त्रैष्टुभेन। वाकम्।
वाकेन। वाकम्। द्विऽपदा। चतुःऽपदा। अक्षरेण। मिमते। सप्त। वाणीः॥ २४॥

जगता सिन्धुं दिव्यस्तभायद्रथंतरे सूर्यं पर्यपश्यत्।
गायत्रस्य समिधस्तिस्र आहुस्ततो मह्ना प्र रिरिचे महित्वा॥ २५॥ [१८]

जगता। सिन्धुम्। दिवि। अस्तभायत्। रथम्ऽतरे। सूर्यम्। परि। अपश्यत्।
गायत्रस्य। सम्ऽइधः। तिस्रः। आहुः। ततः। मह्ना। प्र। रिरिचे। महिऽत्वा॥ २५॥

उप ह्वये सुदुघां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाम्।
श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नोऽभीद्धो घर्मस्तदु षु प्र वोचम्॥ २६॥

उप। ह्वये। सु॰दुघाम्। धेनुम्। एताम्। सु॰हस्तः। गो॰धुक्। उत। दोहत्। एनाम्।
श्रेष्ठम्। सवम्। सविता। साविषत्। नः। अभि॰इद्धः। घर्मः। तत्। ऊँ इति। सु। प्र। वोचम्॥ २६॥

हिङ्कृण्वती वसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती मनसाभ्यागात्।
दुहामश्विभ्यां पयो अघ्न्येयं सा वर्धतां महते सौभगाय॥ २७॥

हिङ्॰कृण्वती। वसु॰पत्नी। वसूनाम्। वत्सम्। इच्छन्ती। मनसा। अभि। आ। अगात्।
दुहाम्। अश्वि॰भ्याम्। पयः। अघ्न्या। इयम्। सा। वर्धताम्। महते। सौभगाय॥ २७॥

गौरमीमेदनु वत्सं मिषन्तं मूर्धानं हिङ्ङकृणोन्मातवा उ।
सृक्काणं घर्ममभि वावशाना मिमाति मायुं पयते पयोभिः॥ २८॥

गौः। अमीमेत्। अनु। वत्सम्। मिषन्तम्। मूर्धानम्। हिङ्। अकृणोत्। मातवै। ऊँ इति।
सृक्काणम्। घर्मम्। अभि। वावशाना। मिमाति। मायुम्। पयते। पयः॰भिः॥ २८॥

अयं स शिङ्क्ते येन गौरभीवृता मिमाति मायुं ध्वसनावधि श्रिता।
सा चित्तिभिर्नि हि चकार मर्त्यं विद्युद्भवन्ती प्रति वव्रिमौहत॥ २९॥

अयम्। सः। शिङ्क्ते। येन। गौः। अभि॰वृता। मिमाति। मायुम्। ध्वसनौ। अधि। श्रिता।
सा। चित्ति॰भिः। नि। हि। चकार। मर्त्यम्। वि॰द्युत्। भवन्ती। प्रति। वव्रिम्। औहत॥ २९॥

अनच्छये तुरगातु जीवमेजद्ध्रुवं मध्य आ पस्त्यानाम्।
जीवो मृतस्य चरति स्वधाभिरमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः॥ ३०॥ [१९]

अनत्। शये। तुर॰गातु। जीवम्। एजत्। ध्रुवम्। मध्ये। आ। पस्त्यानाम्।
जीवः। मृतस्य। चरति। स्वधाभिः। अमर्त्यः। मर्त्येन। स॰योनिः॥ ३०॥

अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तम्।
स सध्रीचीः स विषूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः॥ ३१॥

अपश्यम्। गोपाम्। अनि॰पद्यमानम्। आ। च। परा। च। पथि॰भिः। चरन्तम्।
सः। सध्रीचीः। सः। विषूचीः। वसानः। आ। वरीवर्ति। भुवनेषु। अन्तरिति॥ ३१॥

य ईं चकार न सो अस्य वेद य ईं ददर्श हिरुगिन्नु तस्मात्।

स मातुर्योना परिवीतो अन्तर्बहुप्रजा निर्ऋतिमा विवेश॥ ३२॥

यः। ईम्। चकार। न। सः। अस्य। वेद। यः। ईम्। ददर्श। हिरुक्। इत्। नु। तस्मात्।

सः। मातुः। योना। परिऽवीतः। अन्तः। बहुऽप्रजाः। निःऽऋतिम्। आ। विवेश॥ ३२॥

द्यौर्मे पिता जनिता नाभिरत्र बन्धुर्मे माता पृथिवी महीयम्।

उत्तानयोश्चम्वो३र्योनिरन्तरत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात्॥ ३३॥

द्यौः। मे। पिता। जनिता। नाभिः। अत्र। बन्धुः। मे। माता। पृथिवी। मही। इयम्।

उत्तानयोः। चम्वोः। योनिः। अन्तः। अत्र। पिता। दुहितुः। गर्भम्। आ। अधात्॥ ३३॥

पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः।

पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम॥ ३४॥

पृच्छामि। त्वा। परम्। अन्तम्। पृथिव्याः। पृच्छामि। यत्र। भुवनस्य। नाभिः।

पृच्छामि। त्वा। वृष्णः। अश्वस्य। रेतः। पृच्छामि। वाचः। परमम्। विऽओम॥ ३४॥

इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः।

अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम॥ ३५॥ [२०]

इयम्। वेदिः। परः। अन्तः। पृथिव्याः। अयम्। यज्ञः। भुवनस्य। नाभिः।

अयम्। सोमः। वृष्णः। अश्वस्य। रेतः। ब्रह्मा। अयम्। वाचः। परमम्। विऽओम॥ ३५॥

सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठन्ति प्रदिशा विधर्मणि।

ते धीतिभिर्मनसा ते विपश्चितः परिभुवः परि भवन्ति विश्वतः॥ ३६॥

सप्त। अर्धऽगर्भाः। भुवनस्य। रेतः। विष्णोः। तिष्ठन्ति। प्रऽदिशा। विऽधर्मणि।

ते। धीतिऽभिः। मनसा। ते। विपःऽचितः। परिऽभुवः। परि। भवन्ति। विश्वतः॥ ३६॥

न वि जानामि यदिवेदमस्मि निण्यः संनद्धो मनसा चरामि।

यदा मागन्प्रथमजा ऋतस्यादिद्वाचो अश्नुवे भागमस्याः॥ ३७॥

न। वि। जानामि। यत्ऽइव। इदम्। अस्मि। निण्यः। सम्ऽनद्धः। मनसा। चरामि।

यदा। मा। आ। अगन्। प्रथमऽजाः। ऋतस्य। आत्। इत्। वाचः। अश्नुवे। भागम्। अस्याः॥ ३७॥

अपाङ् प्राङेति स्वधया गृभीतोऽमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः।

ता शश्वन्ता विषूचीना वियन्ता न्य१न्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम्॥ ३८॥

अपाङ्। प्राङ्। एति। स्वधया। गृभीतः। अमर्त्यः। मर्त्येन। स॰योनिः।

ता। शश्वन्ता। विषूचीना। वि॰यन्ता। नि। अन्यम्। चिक्युः। न। नि। चिक्युः। अन्यम्॥ ३८॥

ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः।

यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्त इमे समासते॥ ३९॥

ऋचः। अक्षरे। परमे। वि॰ओमन्। यस्मिन्। देवाः। अधि। विश्वे। नि॰सेदुः।

यः। तत्। न। वेद। किम्। ऋचा। करिष्यति। ये। इत्। तत्। विदुः। ते। इमे। सम्। आसते॥ ३९॥

सूयवसाद् भगवती हि भूया अथो वयं भगवन्तः स्याम।

अद्धि तृणमघ्न्ये विश्वदानीं पिब शुद्धमुदकमाचरन्ती॥ ४०॥ [२१]

सुयवस॰अत्। भग॰वती। हि। भूयाः। अथो इति। वयम्। भग॰वन्तः। स्याम।

अद्धि। तृणम्। अघ्न्ये। विश्व॰दानीम्। पिब। शुद्धम्। उदकम्। आ॰चरन्ती॥ ४०॥

गौरीर्मिमाय सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी।

अष्टापदी नवपदी बभूवुषी सहस्राक्षरा परमे व्योमन्॥ ४१॥

गौरीः। मिमाय। सलिलानि। तक्षती। एक॰पदी। द्वि॰पदी। सा। चतुः२पदी।

अष्टा॰पदी। नव॰पदी। बभूवुषी। सहस्र॰अक्षरा। परमे। वि॰ओमन्॥ ४१॥

तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः।

ततः क्षरत्यक्षरं तद्विश्वमुप जीवति॥ ४२॥

तस्याः। समुद्राः। अधि। वि। क्षरन्ति। तेन। जीवन्ति। प्र॰दिशः। चतस्रः।

ततः। क्षरति। अक्षरम्। तत्। विश्वम्। उप। जीवति॥ ४२॥

शकमयं धूममारादपश्यं विषूवता पर एनावरेण।

उक्षाणं पृश्निमपचन्त वीरास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्॥ ४३॥

शक॰मयम्। धूमम्। आरात्। अपश्यम्। विषु॰वता। परः। एना। अवरेण।

उक्षाणम्। पृश्निम्। अपचन्त। वीराः। तानि। धर्माणि। प्रथमानि। आसन्॥ ४३॥

त्रयः केशिनं ऋतुथा वि चक्षते संवत्सरे वपत एकं एषाम्।
विश्वमेको अभि चष्टे शचीभिर्ध्राजिरेकस्य ददृशे न रूपम्॥ ४४।

त्रयः। केशिनः। ऋतुऽथा। वि। चक्षते। संवत्सरे। वपते। एकः। एषाम्।
विश्वम्। एकः। अभि। चष्टे। शचीभिः। ध्राजिः। एकस्य। ददृशे। न। रूपम्॥ ४४।

चत्वारि वाक्परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः।
गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति॥ ४५॥

चत्वारि। वाक्। परिऽमिता। पदानि। तानि। विदुः। ब्राह्मणाः। ये। मनीषिणः।
गुहा। त्रीणि। निऽहिता। न। इङ्गयन्ति। तुरीयम्। वाचः। मनुष्याः। वदन्ति॥ ४५॥

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरथो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान्।
एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः॥ ४६॥ [२२]

इन्द्रम्। मित्रम्। वरुणम्। अग्निम्। आहुः। अथो इति। दिव्यः। सः। सुऽपर्णः। गरुत्मान्।
एकम्। सत्। विप्राः। बहुधा। वदन्ति। अग्निम्। यमम्। मातरिश्वानम्। आहुः॥ ४६॥

कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति।
त आववृत्रन्त्सदनादृतस्यादिद् घृतेन पृथिवी व्युद्यते॥ ४७॥

कृष्णम्। निऽयानम्। हरयः। सुऽपर्णाः। अपः। वसानाः। दिवम्। उत्। पतन्ति।
ते। आ। अववृत्रन्। सदनात्। ऋतस्य। आत्। इत्। घृतेन। पृथिवी। वि। उद्यते॥ ४७॥

द्वादश प्रधयश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तच्चिकेत।
तस्मिन्त्साकं त्रिशता न शङ्कवोऽर्पिताः षष्टिर्न चलाचलासः॥ ४८॥

द्वादश। प्रऽधयः। चक्रम्। एकम्। त्रीणि। नभ्यानि। कः। ऊँ इति। तत्। चिकेत।
तस्मिन्। साकम्। त्रिऽशताः। न। शङ्कवः। अर्पिताः। षष्टिः। न। चलाचलासः॥ ४८॥

यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर्येन विश्वा पुष्यसि वार्याणि।
यो रत्नधा वसुविद् यः सुदत्रः सरस्वति तमिह धातवे कः॥ ४९॥

यः। ते। स्तनः। शशयः। यः। मयःऽभूः। येन। विश्वा। पुष्यसि। वार्याणि।
यः। रत्नऽधाः। वसुऽवित्। यः। सुऽदत्रः। सरस्वति। तम्। इह। धातवे। करिति कः॥ ४९॥

यज्ञेन॑ यज्ञम॑यजन्त दे॒वास्तानि॒ धर्मा॑णि प्रथ॒मान्या॑सन्।
ते ह॒ नाकं॑ महि॒मान॑ः सचन्त॒ यत्र॒ पूर्वे॑ सा॒ध्याः सन्ति॑ दे॒वाः ॥ ५० ॥
य॒ज्ञेन॑। य॒ज्ञम्। अ॒य॒ज॒न्त॒। दे॒वाः। तानि॑। धर्मा॑णि। प्र॒थ॒मानि॑। आ॒स॒न्।
ते। ह॒। नाक॑म्। म॒हि॒मान॑ः। स॒च॒न्त॒। यत्र॑। पूर्वे॑। सा॒ध्याः। सन्ति॑। दे॒वाः ॥ ५० ॥
स॒मा॒नमे॒तदु॑द॒कमु॒च्चैत्यव॒ चाह॑भिः।
भूमिं॑ प॒र्जन्या॒ जिन्व॑न्ति॒ दिवं॑ जिन्वन्त्य॒ग्नय॑ः ॥ ५१ ॥
स॒मा॒नम्। ए॒तत्। उ॒द॒कम्। उत्। च॒। एति॑। अव॑। च॒। अह॑ऽभिः।
भूमि॑म्। प॒र्जन्या॑ः। जिन्व॑न्ति। दिव॑म्। जि॒न्व॒न्ति॒। अ॒ग्नय॑ः ॥ ५१ ॥
दि॒व्यं सु॑प॒र्णं वा॑य॒सं बृ॒हन्त॑म॒पां गर्भं॑ दर्श॒तमोष॑धीनाम्।
अ॒भी॒प॒तो वृ॒ष्टिभि॑स्त॒र्पय॑न्तं॒ सर॑स्वन्त॒मव॑से जोहवीमि ॥ ५२ ॥ [२३] {२२}
दि॒व्यम्। सु॒ऽप॒र्णम्। वा॒य॒सम्। बृ॒हन्त॑म्। अ॒पाम्। गर्भ॑म्। द॒र्श॒तम्। ओष॑धीनाम्।
अ॒भी॒प॒तः। वृ॒ष्टिऽभि॑ः। त॒र्पय॑न्तम्। सर॑स्वन्तम्। अव॑से। जो॒ह॒वी॒मि॒ ॥ ५२ ॥

[१६५] [[१५] १, २, ४, ६, ८, १०-१२ इन्द्रः; ३, ५, ७, ९ मरुतः;
१३-१५ अगस्त्यो मैत्रावरुणः मरुत्वानिद्रः। त्रिष्टुप्।]

कया॑ शु॒भा सव॑यसः॒ सनी॑ळाः समा॒न्या म॒रुत॒ः सं मि॑मिक्षुः।
कया॑ म॒ती कुत॒ एता॑स ए॒तेऽर्च॑न्ति॒ शुष्मं॒ वृष॑णो वसू॒या ॥ १ ॥
कया॑। शु॒भा। स॒ऽव॑यसः। स॒ऽनी॑ळाः। स॒मा॒न्या। म॒रुत॑ः। सम्। मि॒मि॒क्षु॒ः।
कया॑। म॒ती। कुत॑ः। आ॒ऽइ॑तासः। ए॒ते। अर्च॑न्ति। शुष्म॑म्। वृष॑णः। व॒सु॒ऽया ॥ १ ॥
कस्य॒ ब्रह्मा॑णि जुजुषु॒र्युवा॑न॒ः को अ॑ध्व॒रे म॒रुत॒ आ व॑वर्त।
श्ये॒नाँइ॑व॒ ध्रज॑तो अ॒न्तरि॑क्षे॒ केन॑ म॒हा मन॑सा रीरमाम ॥ २ ॥
कस्य॑। ब्रह्मा॑णि। जु॒जु॒षु॒ः। युवा॑नः। कः। अ॒ध्व॒रे। म॒रुत॑ः। आ। व॒व॒र्त॒।
श्ये॒नान्ऽइ॑व। ध्रज॑तः। अ॒न्तरि॑क्षे। केन॑। म॒हा। मन॑सा। री॒र॒मा॒म॒ ॥ २ ॥
कुत॒स्त्वमि॑न्द्र॒ माहि॑न॒ः सन्नेको॑ यासि सत्पते॒ किं त॑ इ॒त्था।
सं पृ॑च्छसे समरा॒णः शु॑भा॒नैर्वो॒चेस्तन्नो॑ हरिवो॒ यत्ते॑ अ॒स्मे ॥ ३ ॥
कुत॑ः। त्वम्। इ॒न्द्र॒। माहि॑नः। सन्। एक॑ः। या॒सि॒। स॒त्ऽप॒ते॒। किम्। ते॒। इ॒त्था।
सम्। पृ॒च्छ॒से॒। स॒म्ऽअ॒रा॒णः। शु॒भा॒नैः। वो॒चेः। तत्। न॒ः। ह॒रि॒ऽव॒ः। यत्। ते॒। अ॒स्मे इति॑ ॥ ३ ॥

ब्रह्माणि मे मतयः शं सुतासः शुष्म इयर्ति प्रभृतो मे अद्रिः।

आ शासते प्रति हर्यन्त्युक्थेमा हरी वहतस्ता नो अच्छ॥ ४॥

ब्रह्माणि। मे। मतयः। शम्। सुतासः। शुष्मः। इयर्ति। प्रऽभृतः। मे। अद्रिः।

आ। शासते। प्रति। हर्यन्ति। उक्था। इमा। हरी इति। वहतः। ता। नः। अच्छ॥ ४॥

अतो वयमन्तमेभिर्युजानाः स्वक्षत्रेभिस्तन्व१ः शुम्भमानाः।

महोभिरेताँ उप युज्महे न्विन्द्र स्वधामनु हि नो बभूथ॥ ५॥ [२४]

अतः। वयम्। अन्तमेभिः। युजानाः। स्वऽक्षत्रेभिः। तन्वः। शुम्भमानाः।

महःऽभिः। एतान्। उप। युज्महे। नु। इन्द्र। स्वधाम्। अनु। हि। नः। बभूथ॥ ५॥

क्व१ स्या वो मरुतः स्वधासीद्यन्मामेकं समधत्ताहिहत्ये।

अहं ह्यु१ग्रस्तविषस्तुविष्मान्विश्वस्य शत्रोरनमं वधस्नैः॥ ६॥

क्व। स्या। वः। मरुतः। स्वधा। आसीत्। यत्। माम्। एकम्। सम्ऽअधत्त। अहिऽहत्ये।

अहम्। हि। उग्रः। तविषः। तुविष्मान्। विश्वस्य। शत्रोः। अनमम्। वधऽस्नैः॥ ६॥

भूरि चकर्थ युज्येभिरस्मे समानेभिर्वृषभ पौंस्येभिः।

भूरीणि हि कृणवाम शविष्ठेन्द्र क्रत्वा मरुतो यद् वशाम॥ ७॥

भूरि। चकर्थ। युज्येभिः। अस्मे इति। समानेभिः। वृषभ। पौंस्येभिः।

भूरीणि। हि। कृणवाम। शविष्ठ। इन्द्र। क्रत्वा। मरुतः। यत्। वशाम॥ ७॥

वधीं वृत्रं मरुत इन्द्रियेण स्वेन भामेन तविषो बभूवान्।

अहमेता मनवे विश्वश्चन्द्राः सुगा अपश्चकर वज्रबाहुः॥ ८॥

वधीम्। वृत्रम्। मरुतः। इन्द्रियेण। स्वेन। भामेन। तविषः। बभूवान्।

अहम्। एताः। मनवे। विश्वऽचन्द्राः। सुऽगाः। अपः। चकर। वज्रऽबाहुः॥ ८॥

अनुत्तमा ते मघवन्नकिर्नु न त्वावाँ अस्ति देवता विदानः।

न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रवृद्ध॥ ९॥

अनुत्तम। आ। ते। मघऽवन्। नकिः। नु। न। त्वाऽवान्। अस्ति। देवता। विदानः।

न। जायमानः। नशते। न। जातः। यानि। करिष्या। कृणुहि। प्रऽवृद्ध॥ ९॥

एकस्य चिन्मे विभ्व१स्त्वोजो या नु दधृष्वान्कृणवै मनीषा।

अहं ह्यु१ग्रो मरुतो विदानो यानि च्यवमिन्द्र इदीश एषाम्॥ १०॥ [२५]

एकस्य। चित्। मे। वि॰भु। अस्तु। ओजः। या। नु। दधृष्वान्। कृणवै। मनीषा।
अहम्। हि। उग्रः। मरुतः। विदानः। यानि। च्यवम्। इन्द्रः। इत्। ईशे। एषाम्॥ १०॥

अमन्दन्मा मरुतः स्तोमो अत्र यन्मे नरः श्रुत्यं ब्रह्म चक्र।
इन्द्राय वृष्णे सुमखाय मह्यं सख्ये सखायस्तन्वे तनूभिः॥ ११॥

अमन्दत्। मा। मरुतः। स्तोमः। अत्र। यत्। मे। नरः। श्रुत्यम्। ब्रह्म। चक्र।
इन्द्राय। वृष्णे। सु॰मखाय। मह्यम्। सख्ये। सखायः। तन्वे। तनूभिः॥ ११॥

एवेदेते प्रति मा रोचमाना अनेद्यः श्रव एषो दधानाः।
संचक्ष्या मरुतश्चन्द्रवर्णा अच्छान्त मे छदयाथा च नूनम्॥ १२॥

एव। इत्। एते। प्रति। मा। रोचमानाः। अनेद्यः। श्रवः। आ। इषः। दधानाः।
सम्॰चक्ष्य। मरुतः। चन्द्र॰वर्णाः। अच्छान्त। मे। छदयाथ। च। नूनम्॥ १२॥

को न्वत्र मरुतो मामहे वः प्र यातन सखीँरच्छा सखायः।
मन्मानि चित्रा अपिवातयन्त एषां भूत नवेदा म ऋतानाम्॥ १३॥

कः। नु। अत्र। मरुतः। ममहे। वः। प्र। यातन। सखीन्। अच्छ। सखायः।
मन्मानि। चित्राः। अपि॰वातयन्तः। एषाम्। भूत। नवेदाः। मे। ऋतानाम्॥ १३॥

आ यद्दुवस्याद्दुवसे न कारुरस्माञ्चक्रे मान्यस्य मेधा।
ओ षु वर्त्त मरुतो विप्रमच्छेमा ब्रह्माणि जरिता वो अर्चत्॥ १४॥

आ। यत्। दुवस्यात्। दुवसे। न कारुः। अस्मान्। चक्रे। मान्यस्य। मेधा।
ओ इति। सु। वर्त्त। मरुतः। विप्रम्। अच्छ। इमा। ब्रह्माणि। जरिता। वः। अर्चत्॥ १४॥

एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ १५॥ [२६]

एषः। वः। स्तोमः। मरुतः। इयम्। गीः। मान्दार्यस्य। मान्यस्य। कारोः।
आ। इषा। यासीष्ट। तन्वे। वयाम्। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीर॰दानुम्॥ १५॥

इत्याश्वलायन–संहितायां द्वितीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः समाप्तः॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥

[१६६] [१५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । मरुतः । जगती; १४-१५ त्रिष्टुभौ]

तन्नु वोचाम रभसाय जन्मने पूर्वं महित्वं वृषभस्य केतवे ।
ऐधेव यामन्मरुतस्तुविष्वणो युधेव शक्रास्तविषाणि कर्तन ॥ १ ॥

तत् । नु । वोचाम । रभसाय । जन्मने । पूर्वम् । महिऽत्वम् । वृषभस्य । केतवे ।
ऐधाऽइव । यामन् । मरुतः । तुविऽस्वनः । युधाऽइव । शक्राः । तविषाणि । कर्तन ॥ १ ॥

नित्यं न सूनुं मधु बिभ्रत उप क्रीळन्ति क्रीळा विदथेषु घृष्वयः ।
नक्षन्ति रुद्रा अवसा नमस्विनं न मर्धन्ति स्वतवसो हविष्कृतम् ॥ २ ॥

नित्यम् । न । सूनुम् । मधु । बिभ्रतः । उप । क्रीळन्ति । क्रीळाः । विदथेषु । घृष्वयः ।
नक्षन्ति । रुद्राः । अवसा । नमस्विनम् । न । मर्धन्ति । स्वऽतवसः । हविःऽकृतम् ॥ २ ॥

यस्मा ऊमासो अमृता अरासत रायस्पोषं च हविषा ददाशुषे ।
उक्षन्त्यस्मै मरुतो हिताइव पुरू रजांसि पयसा मयोभुवः ॥ ३ ॥

यस्मै । ऊमासः । अमृताः । अरासत । रायः । पोषम् । च । हविषा । ददाशुषे ।
उक्षन्ति । अस्मै । मरुतः । हिताःऽइव । पुरु । रजांसि । पयसा । मयःऽभुवः ॥ ३ ॥

आ ये रजांसि तविषीभिरव्यत प्र व एवासः स्वयतासो अध्रजन् ।
भयन्ते विश्वा भुवनानि हर्म्या चित्रो वो यामः प्रयतास्वृष्टिषु ॥ ४ ॥

आ । ये । रजांसि । तविषीभिः । अव्यत । प्र । वः । एवासः । स्वऽयतासः । अध्रजन् ।
भयन्ते । विश्वा । भुवनानि । हर्म्या । चित्रः । वः । यामः । प्रऽयतासु । ऋष्टिषु ॥ ४ ॥

यत्त्वेषयामा नदयन्त पर्वतान्दिवो वा पृष्ठं नर्या अचुच्यवुः ।
विश्वो वो अज्मन्भयते वनस्पती रथीयन्तीव प्र जिहीत ओषधिः ॥ ५ ॥ [१]

यत् । त्वेषऽयामाः । नदयन्त । पर्वतान् । दिवः । वा । पृष्ठम् । नर्याः । अचुच्यवुः ।
विश्वः । वः । अज्मन् । भयते । वनस्पतिः । रथियन्तीऽइव । प्र । जिहीते । ओषधिः ॥ ५ ॥

यूयं न उग्रा मरुतः सुचेतुनाऽरिष्टग्रामाः सुमतिं पिपर्तन।
यत्रा वो दिद्युद्रदति क्रिविर्दती रिणाति पश्वः सुधितेव बर्हणा॥ ६॥
यूयम्। नः। उग्राः। मरुतः। सुऽचेतुना। अरिष्टऽग्रामाः। सुऽमतिम्। पिपर्तन।
यत्र। वः। दिद्युत्। रदति। क्रिविःऽदती। रिणाति। पश्वः। सुधिताऽइव। बर्हणा॥ ६॥
प्र स्कम्भदेष्णा अनवभ्रराधसोऽलातृणासो विदथेषु सुष्टुताः।
अर्चन्त्यर्कं मदिरस्य पीतये विदुर्वीरस्य प्रथमानि पौंस्या॥ ७॥
प्र। स्कम्भऽदेष्णाः। अनवभ्रऽराधसः। अलातृणासः। विदथेषु। सुऽस्तुताः।
अर्चन्ति। अर्कम्। मदिरस्य। पीतये। विदुः। वीरस्य। प्रथमानि। पौंस्या॥ ७॥
शतभुजिभिस्तमभिह्रुतेरघात्पूर्भी रक्षता मरुतो यमावत।
जनं यमुग्रास्तवसो विरप्शिनः पाथना शंसात्तनयस्य पुष्टिषु॥ ८॥
शतभुजिऽभिः। तम्। अभिऽह्रुतेः। अघात्। पूःऽभिः। रक्षत। मरुतः। यम्। आवत।
जनम्। यम्। उग्राः। तवसः। विऽरप्शिनः। पाथन। शंसात्। तनयस्य। पुष्टिषु॥ ८॥
विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वो मिथस्पृध्येव तविषाण्याहिता।
अंसेष्वा वः प्रपथेषु खादयोऽक्षो वश्चक्रा समया वि वावृते॥ ९॥
विश्वानि। भद्रा। मरुतः। रथेषु। वः। मिथस्पृध्याऽइव। तविषाणि। आऽहिता।
अंसेषु। आ। वः। प्रऽपथेषु। खादयः। अक्षः। वः। चक्रा। समया। वि। ववृते॥ ९॥
भूरीणि भद्रा नर्येषु बाहुषु वक्षःसु रुक्मा रभसासो अञ्जयः।
अंसेष्वेताः पविषु क्षुरा अधि वयो न पक्षान्व्यनु श्रियो धिरे॥ १०॥ [२]
भूरीणि। भद्रा। नर्येषु। बाहुषु। वक्षःऽसु। रुक्माः। रभसासः। अञ्जयः।
अंसेषु। एताः। पविषु। क्षुराः। अधि। वयः। न। पक्षान्। वि। अनु। श्रियः। धिरे॥ १०॥
महान्तो मह्ना विभ्वो३ विभूतयो दूरेदृशो ये दिव्या इव स्तृभिः।
मन्द्राः सुजिह्वाः स्वरितार आसभिः संमिश्ला इन्द्रे मरुतः परिष्टुभः॥ ११॥
महान्तः। मह्ना। विऽभ्वः। विऽभूतयः। दूरेऽदृशः। ये। दिव्याःऽइव। स्तृऽभिः।
मन्द्राः। सुऽजिह्वाः। स्वरितारः। आसऽभिः। सम्ऽमिश्लाः। इन्द्रे। मरुतः। परिऽस्तुभः॥ ११॥

तद्वः सुजाता मरुतो महित्वनं दीर्घं वो दात्रमदितेरिव व्रतम्।
इन्द्रश्चन त्यजसा वि ह्रुणाति तज्जनाय यस्मै सुकृते अराध्वम्॥ १२॥
तत्। वः। सुऽजाताः। मरुतः। महित्वनम्। दीर्घम्। वः। दात्रम्। अदितेःऽइव। व्रतम्।
इन्द्रः। चन। त्यजसा। वि। ह्रुणाति। तत्। जनाय। यस्मै। सुऽकृते। अराध्वम्॥ १२॥
तद्वो जामित्वं मरुतः परे युगे पुरू यच्छंसममृतास आवत।
अया धिया मनवे श्रुष्टिमाव्या साकं नरो दंसनैरा चिकित्रिरे॥ १३॥
तत्। वः। जामिऽत्वम्। मरुतः। परे। युगे। पुरु। यत्। शंसम्। अमृतासः। आवत।
अया। धिया। मनवे। श्रुष्टिम्। आव्य। साकम्। नरः। दंसनैः। आ। चिकित्रिरे॥ १३॥
येन दीर्घं मरुतः शूशवाम युष्माकेन परीणसा तुरासः।
आ यत्ततनन्वृजने जनास एभिर्यज्ञेभिस्तदभीष्टिमश्याम्॥ १४॥
येन। दीर्घम्। मरुतः। शूशवाम। युष्माकेन। परीणसा। तुरासः।
आ। यत्। ततनन्। वृजने। जनासः। एभिः। यज्ञेभिः। तत्। अभि। इष्टिम्। अश्याम्॥ १४॥
एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ १५॥ [३]
एषः। वः। स्तोमः। मरुतः। इयम्। गीः। मान्दार्यस्य। मान्यस्य। कारोः।
आ। इषा। यासीष्ट। तन्वे। वयाम्। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ १५॥

[१६७] [११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। १ इन्द्रः; २-११ मरुतः। त्रिष्टुप्; [१० पुरस्ताज्ज्योतिः]]

सहस्रं त इन्द्रोतयो नः सहस्रमिषो हरिवो गूर्ततमाः।
सहस्रं रायो मादयध्यै सहस्रिण उप नो यन्तु वाजाः॥ १॥
सहस्रम्। ते। इन्द्र। ऊतयः। नः। सहस्रम्। इषः। हरिऽवः। गूर्तऽतमाः।
सहस्रम्। रायः। मादयध्यै। सहस्रिणः। उप। नः। यन्तु। वाजाः॥ १॥
आ नोऽवोभिर्मरुतो यान्त्वच्छा ज्येष्ठेभिर्वा बृहद्दिवैः सुमायाः।
अध यदेषां नियुतः परमाः समुद्रस्य चिद्धनयन्त पारे॥ २॥
आ। नः। अवःऽभिः। मरुतः। यान्तु। अच्छ। ज्येष्ठेभिः। वा। बृहत्ऽदिवैः। सुऽमायाः।
अध। यत्। एषाम्। निऽयुतः। परमाः। समुद्रस्य। चित्। धनयन्त। पारे॥ २॥

मिम्यक्ष येषु सुधिता घृताची हिरण्यनिर्णिगुपरा न ऋष्टिः।

गुहा चरन्ती मनुषो न योषा सभावती विदथ्येव सं वाक्॥ ३॥

मिम्यक्ष। येषु। सुऽधिता। घृताची। हिरण्यऽनिर्निक्। उपरा। न। ऋष्टिः।

गुहा। चरन्ती। मनुषः। न। योषा। सभाऽवती। विदथ्याऽइव। सम्। वाक्॥ ३॥

परा शुभ्रा अयासो यव्या साधारण्येव मरुतो मिमिक्षुः।

न रोदसी अप नुदन्त घोरा जुषन्त वृधं सख्याय देवाः॥ ४॥

परा। शुभ्राः। अयासः। यव्या। साधारण्याऽइव। मरुतः। मिमिक्षुः।

न। रोदसी इति। अप। नुदन्त। घोराः। जुषन्त। वृधम्। सख्याय। देवाः॥ ४॥

जोषद्यदीमसुर्या सचध्यै विषितस्तुका रोदसी नृमणाः।

आ सूर्येव विधतो रथं गात्त्वेषप्रतीका नभसो नेत्या॥ ५॥ [४]

जोषत्। यत्। ईम्। असुर्या। सचध्यै। विषितऽस्तुका। रोदसी। नृऽमनाः।

आ। सूर्याऽइव। विधतः। रथम्। गात्। त्वेषऽप्रतीका। नभसः। न। इत्या॥ ५॥

आस्थापयन्त युवतिं युवानः शुभे निमिश्लां विदथेषु पज्राम्।

अर्को यद्वो मरुतो हविष्मान्गायद्गाथं सुतसोमो दुवस्यन्॥ ६॥

आ। अस्थापयन्त। युवतिम्। युवानः। शुभे। निऽमिश्लाम्। विदथेषु। पज्राम्।

अर्कः। यत्। वः। मरुतः। हविष्मान्। गायत्। गाथम्। सुतऽसोमः। दुवस्यन्॥ ६॥

प्र तं विविक्मि वक्म्यो य एषां मरुतां महिमा सत्यो अस्ति।

सचा यदीं वृषमणा अहंयुः स्थिरा चिज्जनीर्वहते सुभागाः॥ ७॥

प्र। तम्। विविक्मि। वक्म्यः। यः। एषाम्। मरुताम्। महिमा। सत्यः। अस्ति।

सचा। यत्। ईम्। वृषऽमनाः। अहम्ऽयुः। स्थिरा। चित्। जनीः। वहते। सुऽभागाः॥ ७॥

पान्ति मित्रावरुणाववद्याच्चयत ईमर्यमो अप्रशस्तान्।

उत च्यवन्ते अच्युता ध्रुवाणि वावृध ईं मरुतो दातिवारः॥ ८॥

पान्ति। मित्रावरुणौ। अवद्यात्। चयते। ईम्। अर्यमो इति। अप्रऽशस्तान्।

उत। च्यवन्ते। अच्युता। ध्रुवाणि। ववृधे। ईम्। मरुतः। दातिऽवारः॥ ८॥

नही नु वो मरुतो अन्त्यस्मे आरात्ताच्चिच्छवसो अन्तमापुः।

ते घृष्णुना शवसा शूशुवांसोऽर्णो न द्वेषो धृषता परि ष्ठुः॥ ९॥

नहि। नु। वः। मरुतः। अन्ति। अस्मे इति। आरात्तात्। चित्। शवसः। अन्तम्। आपुः।

ते। घृष्णुना। शवसा। शूशुऽवांसः। अर्णः। न। द्वेषः। धृषता। परि। स्थुः॥ ९॥

वयमद्येन्द्रस्य प्रेष्ठा वयं श्वो वोचेमहि समर्ये।

वयं पुरा महि च नो अनु द्यून्तन्न ऋभुक्षा नरामनु ष्यात्॥ १०॥

वयम्। अद्य। इन्द्रस्य। प्रेष्ठाः। वयम्। श्वः। वोचेमहि। सऽमर्ये।

वयम्। पुरा। महि। च। नः। अनु। द्यून्। तत्। नः। ऋभुक्षाः। नराम्। अनु। स्यात्॥ १०॥

एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः।

एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ११॥ [५]

एषः। वः। स्तोमः। मरुतः। इयम्। गीः। मान्दार्यस्य। मान्यस्य। कारोः।

आ। इषा। यासीष्ट। तन्वे। वयाम्। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ११॥

[१६८] [१० अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। मरुतः। जगती; ८-१० त्रिष्टुभः।]

यज्ञायज्ञा वः समना तुतुर्वणिर्धियंधियं वो देवया उ दधिध्वे।

आ वोऽर्वाचः सुविताय रोदस्योर्महे ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः॥ १॥

यज्ञाऽयज्ञा। वः। समना। तुतुर्वणिः। धियम्ऽधियम्। वः। देवऽयाः। ऊँ इति। दधिध्वे।

आ। वः। अर्वाचः। सुविताय। रोदस्योः। महे। ववृत्याम्। अवसे। सुवृक्तिऽभिः॥ १॥

वव्रासो न ये स्वजाः स्वतवस इषं स्वरभिजायन्त धूतयः।

सहस्रियासो अपां नोर्मय आसा गावो वन्द्यासो नोक्षणः॥ २॥

वव्रासः। न। ये। स्वऽजाः। स्वऽतवसः। इषम्। स्वः। अभिऽजायन्त। धूतयः।

सहस्रियासः। अपाम्। न। ऊर्मयः। आसा। गावः। वन्द्यासः। न। उक्षणः॥ २॥

सोमासो न ये सुतास्तृप्तांशवो हृत्सु पीतासो दुवसो नासते।

ऐषामंसेषु रम्भिणीव रारभे हस्तेषु खादिश्च कृतिश्च सं दधे॥ ३॥

सोमासः। न। ये। सुताः। तृप्तऽअंशवः। हृत्ऽसु। पीतासः। दुवसः। न। असते।

आ। एषाम्। अंसेषु। रम्भिणीऽइव। ररभे। हस्तेषु। खादिः। च। कृतिः। च। सम्। दधे॥ ३॥

अव स्वयुक्ता दिव आ वृथा ययुरमर्त्याः कशया चोदत त्मना।

अरेणवस्तुविजाता अचुच्यवुर्दृळ्हानि चिन्मरुतो भ्राजदृष्टयः॥ ४॥

अव। स्वऽयुक्ताः। दिवः। आ। वृथा। ययुः। अमर्त्याः। कशया। चोदत। त्मना।

अरेणवः। तुविऽजाताः। अचुच्यवुः। दृळ्हानि। चित्। मरुतः। भ्राजत्ऽऋष्टयः॥ ४॥

को वोऽन्तर्मरुत ऋष्टिविद्युतो रेजति त्मना हन्वेव जिह्वया।

धन्वच्युत इषां न यामनि पुरुप्रैषा अहन्यो३ नैतशः॥ ५॥ [६]

कः। वः। अन्तः। मरुतः। ऋष्टिऽविद्युतः। रेजति। त्मना। हन्वाऽइव। जिह्वया।

धन्वऽच्युतः। इषाम्। न। यामनि। पुरुऽप्रैषाः। अहन्यः। न। एतशः॥ ५॥

क्व स्विदस्य रजसो महस्परं क्वावरं मरुतो यस्मिन्नायय।

यच्च्यावयथ विथुरेव संहितं व्यद्रिणा पतथ त्वेषमर्णवम्॥ ६॥

क्व। स्वित्। अस्य। रजसः। महः। परम्। क्व। अवरम्। मरुतः। यस्मिन्। आऽयय।

यत्। च्यवयथ। विथुराऽइव। सम्ऽहितम्। वि। अद्रिणा। पतथ। त्वेषम्। अर्णवम्॥ ६॥

सातिर्न वोऽमवती स्वर्वती त्वेषा विपाका मरुतः पिपिष्वती।

भद्रा वो रातिः पृणतो न दक्षिणा पृथुज्रयी असुर्येव जञ्जती॥ ७॥

सातिः। न। वः। अमऽवती। स्वःऽवती। त्वेषा। विऽपाका। मरुतः। पिपिष्वती।

भद्रा। वः। रातिः। पृणतः। न। दक्षिणा। पृथुऽज्रयी। असुर्याऽइव। जञ्जती॥ ७॥

प्रति ष्टोभन्ति सिन्धवः पविभ्यो यदभ्रियां वाचमुदीरयन्ति।

अव स्मयन्त विद्युतः पृथिव्यां यदी घृतं मरुतः प्रुष्णुवन्ति॥ ८॥

प्रति। स्तोभन्ति। सिन्धवः। पविऽभ्यः। यत्। अभ्रियाम्। वाचम्। उत्ऽईरयन्ति।

अव। स्मयन्त। विऽद्युतः। पृथिव्याम्। यदि। घृतम्। मरुतः। प्रुष्णुवन्ति॥ ८॥

असूत पृश्निर्महते रणाय त्वेषमयासां मरुतामनीकम्।

ते सप्सरासोऽजनयन्ताभ्वमादित्स्वधामिषिरां पर्यपश्यन्॥ ९॥

असूत। पृश्निः। महते। रणाय। त्वेषम्। अयासाम्। मरुताम्। अनीकम्।

ते। सप्सरासः। अजनयन्त। अभ्वम्। आत्। इत्। स्वधाम्। इषिराम्। परि। अपश्यन्॥ ९॥

एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ १०॥ [७]
एषः। वः। स्तोमः। मरुतः। इयम्। गीः। मान्दार्यस्य। मान्यस्य। कारोः।
आ। इषा। यासीष्ट। तन्वे। वयाम्। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीर॰दानुम्॥ १०॥

[१६९][८ अगस्त्यो मैत्रावरुणः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्, २ चतुष्पदा विराट्।]

महश्चित्त्वमिन्द्र यत एतान्महश्चिदसि त्यजसो वरूता।
स नो वेधा मरुतां चिकित्वान्त्सुम्ना वनुष्व तव हि प्रेष्ठा॥ १॥
महः। चित्। त्वम्। इन्द्र। यतः। एतान्। महः। चित्। असि। त्यजसः। वरूता।
सः। नः। वेधः। मरुताम्। चिकित्वान्। सुम्ना। वनुष्व। तव। हि। प्रेष्ठा॥ १॥
अयुञ्जन्त इन्द्र विश्वकृष्टीर्विदानासो निष्षिधो मर्त्यत्रा।
मरुतां पृत्सुतिर्हासमाना स्वर्मीळ्हस्य प्रधनस्य सातौ॥ २॥
अयुञ्जन्। ते। इन्द्र। विश्व॰कृष्टीः। विदानासः। निः॰सिधः। मर्त्य॰त्रा।
मरुताम्। पृत्सुतिः। हासमाना। स्वः॰मीळ्हस्य। प्र॰धनस्य। सातौ॥ २॥
अम्यक् सा त इन्द्र ऋष्टिरस्मे सनेम्यभ्वं मरुतो जुनन्ति।
अग्निश्चिद्धि ष्मातसे शुशुक्वानापो न द्वीपं दधति प्रयांसि॥ ३॥
अम्यक्। सा। ते। इन्द्र। ऋष्टिः। अस्मे इति। सनेमि। अभ्वम्। मरुतः। जुनन्ति।
अग्निः। चित्। हि। स्म। अतसे। शुशुक्वान्। आपः। न। द्वीपम्। दधति। प्रयांसि॥ ३॥
त्वं तू न इन्द्र तं रयिं दा ओजिष्ठया दक्षिणयेव रातिम्।
स्तुतश्च यास्ते चकनन्त वायोः स्तनं मध्वः पीपयन्त वाजैः॥ ४॥
त्वम्। तु। नः। इन्द्र। तम्। रयिम्। दाः। ओजिष्ठया। दक्षिणयाऽइव। रातिम्।
स्तुतः। च। याः। ते। चकनन्त। वायोः। स्तनम्। न। मध्वः। पीपयन्त। वाजैः॥ ४॥
त्वे राय इन्द्र तोशतमाः प्रणेतारः कस्य चिदृतायोः।
ते षु णो मरुतो मृळयन्तु ये स्मा पुरा गातूयन्तीव देवाः॥ ५॥
त्वे इति। रायः। इन्द्र। तोश॰तमाः। प्र॰नेतारः। कस्य। चित्। ऋत॰योः।
ते। सु। नः। मरुतः। मृळयन्तु। ये। स्म। पुरा। गातुयन्तिऽइव। देवाः॥ ५॥

प्रति प्र याहीन्द्र मीळ्हुषो नृन्महः पार्थिवे सदने यतस्व।
अध यदेषां पृथुबुध्नास एतास्तीर्थे नार्यः पौंस्यानि तस्थुः॥ ६॥

प्रति। प्र। याहि। इन्द्र। मीळ्हुषः। नॄन्। महः। पार्थिवे। सदने। यतस्व।
अध। यत्। एषाम्। पृथुऽबुध्नासः। एताः। तीर्थे। न। अर्यः। पौंस्यानि। तस्थुः॥ ६॥

प्रति घोराणामेतानामयासां मरुतां शृण्व आयतामुपब्दिः।
ये मर्त्यं पृतनायन्तमूमैर्ऋणावानं न पतयन्त सर्गैः॥ ७॥

प्रति। घोराणाम्। एतानाम्। अयासाम्। मरुताम्। शृण्वे। आऽयताम्। उपब्दिः।
ये। मर्त्यम्। पृतनाऽयन्तम्। ऊमैः। ऋणऽवानम्। न। पतयन्त। सर्गैः॥ ७॥

त्वं मानेभ्य इन्द्र विश्वजन्या रदा मरुद्भिः शुरुधो गोअग्राः।
स्तवानेभिः स्तवसे देव देवैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ८॥ [९]

त्वम्। मानेभ्यः। इन्द्र। विश्वऽजन्या। रद। मरुत्ऽभिः। शुरुधः। गोऽअग्राः।
स्तवानेभिः। स्तवसे। देव। देवैः। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ८॥

[१७०] [[५] १,३, ४ इन्द्रः [४ अगस्त्यो वा]; २, ५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। इन्द्रः।
१ बहती, २-४ अनुष्टुभः, ५ त्रिष्टुप्]

न नूनमस्ति नो श्वः कस्तद्वेद यदद्भुतम्।
अन्यस्य चित्तमभि संचरेण्यमुताधीतं वि नश्यति॥ १॥

न। नूनम्। अस्ति। नो इति। श्वः। कः। तत्। वेद। यत्। अद्भुतम्।
अन्यस्य। चित्तम्। अभि। सम्ऽचरेण्यम्। उत। आऽधीतम्। वि। नश्यति॥ १॥

किं न इन्द्र जिघांससि भ्रातरो मरुतस्तव। तेभिः कल्पस्व साधुया मा नः समरणे वधीः॥ २॥

किम्। नः। इन्द्र। जिघांससि। भ्रातरः। मरुतः। तव।
तेभिः। कल्पस्व। साधुऽया। मा। नः। सम्ऽअरणे। वधीः॥ २॥

किं नो भ्रातरगस्त्य सखा सन्नति मन्यसे। विद्मा हि ते यथा मनोऽस्मभ्यमिन्न दित्ससि॥ ३॥

किम्। नः। भ्रातः। अगस्त्य। सखा। सन्। अति। मन्यसे।
विद्म। हि। ते। यथा। मनः। अस्मभ्यम्। इत्। न। दित्ससि॥ ३॥

अरं कृण्वन्तु वेदिं समग्निमिन्धतां पुरः। तत्रामृतस्य चेतनं यज्ञं ते तनवावहै॥ ४॥

अरम्। कृण्वन्तु। वेदिम्। सम्। अग्निम्। इन्धताम्। पुरः।

तत्र। अमृतस्य। चेतनम्। यज्ञम्। ते। तनवावहै॥ ४॥

त्वमीशिषे वसुपते वसूनां त्वं मित्राणां मित्रपते धेष्ठः।

इन्द्र त्वं मरुद्भिः सं वदस्वाध प्राशान ऋतुथा हवींषि॥ ५॥ [१०]

त्वम्। ईशिषे। वसु॰पते। वसूनाम्। त्वम्। मित्राणाम्। मित्र॰पते। धेष्ठः।

इन्द्रः। त्वम्। मरुत्॰भिः। सम्। वदस्व। अध। प्र। अशान। ऋतु॰था। हवींषि॥ ५॥

[१७१] [६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। १-२ मरुतः, ३-६ मरुत्वानिन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

प्रति व एना नमसाहमेमि सूक्तेन भिक्षे सुमतिं तुराणाम्।

रराणता मरुतो वेद्याभिर्नि हेळो धत्त वि मुचध्वमश्वान्॥ १॥

प्रति। वः। एना। नमसा। अहम्। एमि। सु॰उक्तेन। भिक्षे। सु॰मतिम्। तुराणाम्।

रराणता। मरुतः। वेद्याभिः। नि। हेळः। धत्त। वि। मुचध्वम्। अश्वान्॥ १॥

एष वः स्तोमो मरुतो नमस्वान्हृदा तष्टो मनसा धायि देवाः।

उपेमा यात मनसा जुषाणा यूयं हि ष्ठा नमस इद्वृधासः॥ २॥

एषः। वः। स्तोमः। मरुतः। नमस्वान्। हृदा। तष्टः। मनसा। धायि। देवाः।

उप। ईम्। आ। यात। मनसा। जुषाणाः। यूयम्। हि। स्थ। नमसः। इत्। वृधासः॥ २॥

स्तुतासो नो मरुतो मृळयन्तूत स्तुतो मघवा शंभविष्ठः।

ऊर्ध्वा नः सन्तु कोम्या वनान्यहानि विश्वा मरुतो जिगीषा॥ ३॥

स्तुतासः। नः। मरुतः। मृळयन्तु। उत। स्तुतः। मघ॰वा। शम्॰भविष्ठः।

ऊर्ध्वा। नः। सन्तु। कोम्या। वनानि। अहानि। विश्वा। मरुतः। जिगीषा॥ ३॥

अस्मादहं तविषादीषमाण इन्द्राद्भिया मरुतो रेजमानः।

युष्मभ्यं हव्या निशितान्यासन्तान्यारे चकृमा मृळता नः॥ ४॥

अस्मात्। अहम्। तविषात्। ईषमाणः। इन्द्रात्। भिया। मरुतः। रेजमानः।

युष्मभ्यम्। हव्या। नि॰शितानि। आसन्। तानि। आरे। चकृम। मृळत। नः॥ ४॥

येन मानासश्चितयन्त उस्रा व्युष्टिषु शवसा शश्वतीनाम्।
स नो मरुद्भिर्वृषभ श्रवो धा उग्र उग्रेभिः स्थविरः सहोदाः ॥ ५ ॥
येन। मानासः। चितयन्ते। उस्राः। विऽउष्टिषु। शवसा। शश्वतीनाम्।
सः। नः। मरुत्ऽभिः। वृषभ। श्रवः। धाः। उग्रः। उग्रेभिः। स्थविरः। सहःऽदाः ॥ ५ ॥
त्वं पाहीन्द्र सहीयसो नॄन्भवा मरुद्भिरवयातहेळाः।
सुप्रकेतेभिः सासहिर्दधानो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥ [११]
त्वम्। पाहि। इन्द्र। सहीयसः। नॄन्। भव। मरुत्ऽभिः। अवयातऽहेळाः।
सुऽप्रकेतेभिः। ससहिः। दधानः। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम् ॥ ६ ॥

[१७२] [३ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। मरुतः। गायत्री।]

चित्रो वोऽस्तु यामश्चित्र ऊती सुदानवः। मरुतो अहिभानवः ॥ १ ॥
चित्रः। वः। अस्तु। यामः। चित्रः। ऊती। सुऽदानवः। मरुतः। अहिऽभानवः ॥ १ ॥
आरे सा वः सुदानवो मरुत ऋञ्जती शरुः। आरे अश्मा यमस्यथ ॥ २ ॥
आरे। सा। वः। सुऽदानवः। मरुतः। ऋञ्जती। शरुः। आरे। अश्मा। यम्। अस्यथ ॥ २ ॥
तृणस्कन्दस्य नु विशः परि वृङ्क्त सुदानवः। ऊर्ध्वान्नः कर्त जीवसे ॥ ३ ॥ [१२]
तृणऽस्कन्दस्य। नु। विशः। परि। वृङ्क्त। सुऽदानवः। ऊर्ध्वान्। नः। कर्त। जीवसे ॥ ३ ॥

[१७३] [१३ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्; ४ विराट्स्थाना, विषमपदा वा।]

गायत्साम नभन्यं१ यथा वेरर्चाम तद्वावृधानं स्वर्वत्।
गावो धेनवो बर्हिष्यदब्धा आ यत्सद्मानं दिव्यं विवासान् ॥ १ ॥
गायत्। साम। नभन्यम्। यथा। वेः। अर्चाम। तत्। ववृधानम्। स्वःऽवत्।
गावः। धेनवः। बर्हिषि। अदब्धाः। आ। यत्। सद्मानम्। दिव्यम्। विवासान् ॥ १ ॥
अर्चद्वृषा वृषभिः स्वेदुहव्यैर्मृगो नाश्नो अति यज्जुगुर्यात्।
प्र मन्दयुर्मनां गूर्त होता भरते मर्यो मिथुना यजत्रः ॥ २ ॥
अर्चत्। वृषा। वृषऽभिः। स्वऽइदुहव्यैः। मृगः। न। अश्नः। अति। यत्। जुगुर्यात्।
प्र। मन्दयुः। मनाम्। गूर्त। होता। भरते। मर्यः। मिथुना। यजत्रः ॥ २ ॥

नक्षद्धोता परि सद्म मिता यन्भरद्गर्भमा शरदः पृथिव्याः।
क्रन्ददश्वो नयमानो रुवद्गौरन्तर्दूतो न रोदसी चरद्वाक्॥ ३॥
नक्षत्। होता। परि। सद्म। मिता। यन्। भरत्। गर्भम्। आ। शरदः। पृथिव्याः।
क्रन्दत्। अश्वः। नयमानः। रुवत्। गौः। अन्तः। दूतः। न। रोदसी इति। चरत्। वाक्॥ ३॥
ता कर्माषतरास्मै प्र च्यौत्नानि देवयन्तो भरन्ते।
जुजोषदिन्द्रो दस्मवर्चा नासत्येव सुग्म्यो रथेष्ठाः॥ ४॥
ता। कर्म। अषऽतरा। अस्मै। प्र। च्यौत्नानि। देवऽयन्तः। भरन्ते।
जुजोषत्। इन्द्रः। दस्मऽवर्चाः। नासत्याऽइव। सुग्म्यः। रथेऽस्थाः॥ ४॥
तमु ष्टुहीन्द्रं यो ह सत्वा यः शूरो मघवा यो रथेष्ठाः।
प्रतीचश्चिद्योधीयान्वृषण्वान्ववव्रुषश्चित्तमसो विहन्ता॥ ५॥ [१३]
तम्। ऊँ इति। स्तुहि। इन्द्रम्। यः। ह। सत्वा। यः। शूरः। मघऽवा। यः। रथेऽस्थाः।
प्रतीचः। चित्। योधीयान्। वृषण्ऽवान्। ववव्रुषः। चित्। तमसः। विऽहन्ता॥ ५॥
प्र यदित्था महिना नृभ्यो अस्त्यरं रोदसी कक्ष्ये३ नास्मै।
सं विव्य इन्द्रो वृजनं न भूमा भर्ति स्वधावाँ ओपशमिव द्याम्॥ ६॥
प्र। यत्। इत्था। महिना। नृऽभ्यः। अस्ति। अरम्। रोदसी इति। कक्ष्ये३ इति। न। अस्मै।
सम्। विव्ये। इन्द्रः। वृजनम्। न। भूम। भर्ति। स्वधाऽवान्। ओपशम्ऽइव। द्याम्॥ ६॥
समत्सु त्वा शूर सतामुराणं प्रपथिन्तमं परितंसयध्यै।
सजोषस इन्द्रं मदे क्षोणीः सूरिं चिद्ये अनुमदन्ति वाजैः॥ ७॥
समत्ऽसु। त्वा। शूर। सताम्। उराणम्। प्रपथिन्ऽतमम्। परिऽतंसयध्यै।
सऽजोषसः। इन्द्रम्। मदे। क्षोणीः। सूरिम्। चित्। ये। अनुऽमदन्ति। वाजैः॥ ७॥
एवा हि ते शं सवना समुद्र आपो यत्त आसु मदन्ति देवीः।
विश्वा ते अनु जोष्या भूद्गौः सूरींश्चिद्यदि धिषा वेषि जनान्॥ ८॥
एव। हि। ते। शम्। सवना। समुद्रे। आपः। यत्। ते। आसु। मदन्ति। देवीः।
विश्वा। ते। अनु। जोष्या। भूत्। गौः। सूरीन्। चित्। यदि। धिषा। वेषि। जनान्॥ ८॥
असाम यथा सुषखाय एन स्वभिष्टयो नरां न शंसैः।
असद्यथा न इन्द्रो वन्दनेष्ठास्तुरो न कर्म नयमान उक्था॥ ९॥

असाम। यथा। सुऽसखायः। एन। सुऽअभिष्टयः। नराम्। न। शंसैः।
असत्। यथा। नः। इन्द्रः। वन्दनेऽस्थाः। तुरः। न। कर्म। नयमानः। उक्था॥ ९॥
विष्पर्धसो नरां न शंसैरस्माकासदिन्द्रो वज्रहस्तः।
मित्रायुवो न पूर्पतिं सुशिष्टौ मध्यायुव उप शिक्षन्ति यज्ञैः॥ १०॥ [१४]
विऽस्पर्धसः। नराम्। न। शंसैः। अस्माक। असत्। इन्द्रः। वज्रऽहस्तः।
मित्रऽयुवः। न। पूःऽपतिम्। सुऽशिष्टौ। मध्यऽयुवः। उप। शिक्षन्ति। यज्ञैः॥ १०॥
यज्ञो हि ष्मेन्द्रं कश्चिदृन्धञ्जुहुराणश्चिन्मनसा परियन्।
तीर्थे नाच्छा तातृषाणमोको दीर्घो न सिध्रमा कृणोत्यध्वा॥ ११॥
यज्ञः। हि। स्म। इन्द्रम्। कः। चित्। ऋन्धन्। जुहुराणः। चित्। मनसा। परिऽयन्।
तीर्थे। न। अच्छ। ततृषाणम्। ओकः। दीर्घः। न। सिध्रम्। आ। कृणोति। अध्वा॥ ११॥
मो षू ण इन्द्रात्र पृत्सु देवैरस्ति हि ष्मा ते शुष्मिन्नवयाः।
महश्चिद्यस्य मीळ्हुषो यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः॥ १२॥
मो इति। सु। नः। इन्द्र। अत्र। पृत्ऽसु। देवैः। अस्ति। हि। स्म। ते। शुष्मिन्। अवऽयाः।
महः। चित्। यस्य। मीळ्हुषः। यव्या। हविष्मतः। मरुतः। वन्दते। गीः॥ १२॥
एष स्तोम इन्द्र तुभ्यमस्मे एतेन गातुं हरिवो विदो नः।
आ नो ववृत्याः सुवितायं देव विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ १३॥ [१५]
एषः। स्तोमः। इन्द्र। तुभ्यम्। अस्मे इति। एतेन। गातुम्। हरिऽवः। विदः। नः।
आ। नः। ववृत्याः। सुवितायं। देव। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ १३॥

[१७४] [१० अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

त्वं राजेन्द्र ये च देवा रक्षा नॄन्पाह्यसुर त्वमस्मान्।
त्वं सत्पतिर्मघवा नस्तरुत्रस्त्वं सत्यो वसवानः सहोदाः॥ १॥
त्वम्। राजा। इन्द्र। ये। च। देवाः। रक्ष। नॄन्। पाहि। असुर। त्वम्। अस्मान्।
त्वम्। सत्ऽपतिः। मघऽवा। नः। तरुत्रः। त्वम्। सत्यः। वसवानः। सहःऽदाः॥ १॥
दनो विश इन्द्र मृध्रवाचः सप्त यत्पुरः शर्म शारदीर्दर्त्।
ऋणोरपो अनवद्यार्णा यूने वृत्रं पुरुकुत्साय रन्धीः॥ २॥

दनः। विशः। इन्द्र। मृध्रऽवाचः। सप्त। यत्। पुरः। शर्म। शारदीः। दर्त्।
ऋणोः। अपः। अनवद्य। अर्णाः। यूने। वृत्रम्। पुरुऽकुत्साय। रन्धीः॥ २॥

अजा वृत इन्द्र शूरपत्नीर्द्यां च येभिः पुरुहूत नूनम्।
रक्षो अग्निमशुषं तूर्वयाणं सिंहो न दमे अपांसि वस्तोः॥ ३॥

अजः। वृतः। इन्द्र। शूरऽपत्नीः। द्याम्। च। येभिः। पुरुऽहूत। नूनम्।
रक्षो इति। अग्निम्। अशुषम्। तूर्वयाणम्। सिंहः। न। दमे। अपांसि। वस्तोः॥ ३॥

शेषन्नु त इन्द्र सस्मिन्योनौ प्रशस्तये पवीरवस्य मह्ना।
सृजदर्णांस्यव यद्युधा गास्तिष्ठद्धरी धृषता मृष्ट वाजान्॥ ४॥

शेषन्। नु। ते। इन्द्र। सस्मिन्। योनौ। प्रऽशस्तये। पवीरवस्य। मह्ना।
सृजत्। अर्णांसि। अव। यत्। युधा। गाः। तिष्ठत्। हरी इति। धृषता। मृष्ट। वाजान्॥ ४॥

वह कुत्समिन्द्र यस्मिञ्चाकन्त्स्यूमन्यू ऋज्रा वातस्याश्वा।
प्र सूरश्चक्रं वृहतादभीकेऽभि स्पृधो यासिषद्वज्रबाहुः॥ ५॥ [१६]

वह। कुत्सम्। इन्द्र। यस्मिन्। चाकन्। स्यूमन्यू इति। ऋज्रा। वातस्य। अश्वा।
प्र। सूरः। चक्रम्। वृहतात्। अभीके। अभि। स्पृधः। यासिषत्। वज्रऽबाहुः॥ ५॥

जघन्वाँ इन्द्र मित्रेरूञ्चोदप्रवृद्धो हरिवो अदाशुन्।
प्र ये पश्यन्नर्यमणं सचायोस्त्वया शूर्ता वहमाना अपत्यम्॥ ६॥

जघन्वान्। इन्द्र। मित्रेरून्। चोदऽप्रवृद्धः। हरिऽवः। अदाशून्।
प्र। ये। पश्यन्। अर्यमणम्। सचा। आयोः। त्वया। शूर्ताः। वहमानाः। अपत्यम्॥ ६॥

रपत्कविरिन्द्रार्कसातौ क्षां दासायोपबर्हणीं कः।
करत्तिस्रो मघवा दानुचित्रा नि दुर्योणे कुयवाचं मृधि श्रेत्॥ ७॥

रपत्। कविः। इन्द्र। अर्कऽसातौ। क्षाम्। दासाय। उपऽबर्हणीम्। करिति कः।
करत्। तिस्रः। मघऽवा। दानुऽचित्राः। नि। दुर्योणे। कुयवाचम्। मृधि। श्रेत्॥ ७॥

सना ता त इन्द्र नव्या आगुः सहो नभोऽविरणाय पूर्वीः।
भिनत् पुरो न भिदो अदेवीर्ननमो वधरदेवस्य पीयोः॥ ८॥

सना। ता। ते। इन्द्र। नव्याः। आ। अगुः। सहः। नभः। अविऽरणाय। पूर्वीः।
भिनत्। पुरः। न। भिदः। अदेवीः। ननमः। वधः। अदेवस्य। पीयोः॥ ८॥

त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमतीर्ऋणोरपः सीरा न स्रवन्तीः।
प्र यत्समुद्रमति शूर पर्षि पारया तुर्वशं यदुं स्वस्ति॥ ९॥

त्वम्। धुनिः। इन्द्र। धुनिऽमतीः। ऋणोः। अपः। सीराः। न। स्रवन्तीः।
प्र। यत्। समुद्रम्। अति। शूर। पर्षि। पारय। तुर्वशम्। यदुम्। स्वस्ति॥ ९॥

त्वमस्माकमिन्द्र विश्वध स्या अवृकतमो नरां नृपाता।
स नो विश्वासां स्पृधां सहोदा विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ १०॥ [१७]

त्वम्। अस्माकम्। इन्द्र। विश्वध। स्याः। अवृकऽतमः। नराम्। नृऽपाता।
सः। नः। विश्वासाम्। स्पृधाम्। सहःऽदाः। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ १०॥

[१७५] [६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। इन्द्रः। १ स्कंधोग्रीवी बृहती; २-५ अनुष्टुप्; ६ त्रिष्टुप्।]

मत्स्यपायि ते महः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः। वृषा ते वृष्ण इन्दुर्वाजी सहस्रसातमः॥ १॥

मत्सि। अपायि। ते। महः। पात्रस्यऽइव। हरिऽवः। मत्सरः। मदः।
वृषा। ते। वृष्णे। इन्दुः। वाजी। सहस्रऽसातमः॥ १॥

आ नस्ते गन्तु मत्सरो वृषा मदो वरेण्यः। सहावाँ इन्द्र सानसिः पृतनाषाळमर्त्यः॥ २॥

आ। नः। ते। गन्तु। मत्सरः। वृषा। मदः। वरेण्यः।
सह०वान्। इन्द्र। सानसिः। पृतनाषाट्। अमर्त्यः॥ २॥

त्वं हि शूरः सनिता चोदयो मनुषो रथम्। सहावान्दस्युमव्रतमोषः पात्रं न शोचिषा॥ ३॥

त्वम्। हि। शूरः। सनिता। चोदयः। मनुषः। रथम्।
सहऽवान्। दस्युम्। अव्रतम्। ओषः। पात्रम्। न। शोचिषा॥ ३॥

मुषाय सूर्यं कवे चक्रमीशान ओजसा। वह शुष्णाय वधं कुत्सं वातस्याश्वैः॥ ४॥

मुषाय। सूर्यम्। कवे। चक्रम्। ईशानः। ओजसा।
वह। शुष्णाय। वधम्। कुत्सम्। वातस्य। अश्वैः॥ ४॥

शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युम्निन्तम उत क्रतुः। वृत्रघ्ना वरिवोविदा मंसीष्ठा अश्वसातमः॥ ५॥

शुष्मिन्ऽतमः। हि। ते। मदः। द्युम्निन्ऽतमः। उत। क्रतुः।
वृत्रऽघ्ना। वरिवःऽविदा। मंसीष्ठाः। अश्वऽसातमः॥ ५॥

यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मयइवापो न तृष्यते बभूथ।
तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ६॥ [१८]

यथा। पूर्वेभ्यः। जरितृऽभ्यः। इन्द्र। मयःऽइव। आपः। न। तृष्यते। बभूथ।
ताम्। अनु। त्वा। निऽविदम्। जोहवीमि। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ६॥

[१७६] [६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। इन्द्रः। अनुष्टुप्; ६ त्रिष्टुप्]

मत्सि नो वस्यइष्टय इन्द्रमिन्दो वृषा विश। ऋघायमाण इन्वसि शत्रुमन्ति न विन्दसि॥ १॥

मत्सि। नः। वस्यःऽइष्टये। इन्द्रम्। इन्दो इति। वृषा। आ। विश।
ऋघायमाणः। इन्वसि। शत्रुम्। अन्ति। न। विन्दसि॥ १॥

तस्मिन्ना वेशया गिरो य एकश्चर्षणीनाम्। अनु स्वधा यमुप्यते यवं न चर्कृषद्वृषा॥ २॥

तस्मिन्। आ। वेशय। गिरः। यः। एकः। चर्षणीनाम्।
अनु। स्वधा। यम्। उप्यते। यवम्। न। चर्कृषत्। वृषा॥ २॥

यस्य विश्वानि हस्तयोः पञ्च क्षितीनां वसु। स्पाशयस्व यो अस्मध्रुग्दिव्येवाशनिर्जहि॥ ३॥

यस्य। विश्वानि। हस्तयोः। पञ्च। क्षितीनाम्। वसु।
स्पाशयस्व। यः। अस्मऽध्रुक्। दिव्याऽइव। अशनिः। जहि॥ ३॥

असुन्वन्तं समं जहि दूणाशं यो न ते मयः। अस्मभ्यमस्य वेदनं दद्धि सूरिश्चिदोहते॥ ४॥

असुन्वन्तम्। समम्। जहि। दुःऽनशम्। यः। न। ते। मयः।
अस्मभ्यम्। अस्य। वेदनम्। दद्धि। सूरिः। चित्। ओहते॥ ४॥

आवो यस्य द्विबर्हसोऽर्केषु सानुषगसत्। आजाविन्द्रस्येन्दो प्रावो वाजेषु वाजिनम्॥ ५॥

आवः। यस्य। द्विऽबर्हसः। अर्केषु। सानुषक्। असत्।
आजौ। इन्द्रस्य। इन्दो इति। प्र। आवः। वाजेषु। वाजिनम्॥ ५॥

यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मयइवापो न तृष्यते बभूथ।
तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ६॥ [१९]

यथा। पूर्वेभ्यः। जरितृऽभ्यः। इन्द्र। मयःऽइव। आपः। न। तृष्यते। बभूथ।
ताम्। अनु। त्वा। निऽविदम्। जोहवीमि। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ६॥

[१७७] [५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

आ चर्षणिप्रा वृषभो जनानां राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः।
स्तुतः श्रवस्यन्नवसोप मद्रिग्युक्त्वा हरी वृषणा याह्यर्वाङ्॥ १॥
आ। चर्षणिऽप्राः। वृषभः। जनानाम्। राजा। कृष्टीनाम्। पुरुऽहूत। इन्द्रः।
स्तुतः। श्रवस्यन्। अवसा। उप। मद्रिक्। युक्त्वा। हरी इति। वृषणा। आ। याहि। अर्वाङ्॥ १॥
ये ते वृषणो वृषभास इन्द्र ब्रह्मयुजो वृषरथासो अत्याः।
ताँ आ तिष्ठ तेभिरा याह्यर्वाङ् हवामहे त्वा सुत इन्द्र सोमे॥ २॥
ये। ते। वृषणः। वृषभासः। इन्द्र। ब्रह्मऽयुजः। वृषऽरथासः। अत्याः।
तान्। आ। तिष्ठ। तेभिः। आ। याहि। अर्वाङ्। हवामहे। त्वा। सुते। इन्द्र। सोमे॥ २॥
आ तिष्ठ रथं वृषणं वृषा ते सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि।
युक्त्वा वृषभ्यां वृषभ क्षितीनां हरिभ्यां याहि प्रवतोप मद्रिक्॥ ३॥
आ। तिष्ठ। रथम्। वृषणम्। वृषा। ते। सुतः। सोमः। परिऽसिक्ता। मधूनि।
युक्त्वा। वृषऽभ्याम्। वृषभ। क्षितीनाम्। हरिऽभ्याम्। याहि। प्रऽवता। उप। मद्रिक्॥ ३॥
अयं यज्ञो देवया अयं मियेध इमा ब्रह्माण्ययमिन्द्र सोमः।
स्तीर्णं बर्हिरा तु शक्र प्र याहि पिबा निषद्य वि मुचा हरी इह॥ ४॥
अयम्। यज्ञः। देवऽयाः। अयम्। मियेधः। इमा। ब्रह्माणि। अयम्। इन्द्र। सोमः।
स्तीर्णम्। बर्हिः। आ। तु। शक्र। प्र। याहि। पिब। निऽसद्य। वि। मुच। हरी इति। इह॥ ४॥
ओ सुष्टुत इन्द्र याह्यर्वाङुप ब्रह्माणि मान्यस्य कारोः।
विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ५॥ [२०]
ओ इति। सुऽस्तुतः। इन्द्र। याहि। अर्वाङ्। उप। ब्रह्माणि। मान्यस्य। कारोः।
विद्याम। वस्तोः। अवसा। गृणन्तः। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ५॥

[१७८] [५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

यद्ध स्या त इन्द्र श्रुष्टिरस्ति यया बभूथ जरितृभ्य ऊती।

मा नः कामं महयन्तमा धग्विश्वा ते अश्यां पर्याप आयोः॥ १॥

यत्। ह। स्या। ते। इन्द्र। श्रुष्टिः। अस्ति। यया। बभूथ। जरितृऽभ्यः। ऊती।

मा। नः। कामम्। महयन्तम्। आ। धक्। विश्वा। ते। अश्याम्। परि। आपः। आयोः॥ १॥

न घा राजेन्द्र आ दभन्नो या नु स्वसारा कृणवन्त योनौ।

आपश्चिदस्मै सुतुका अवेषन्गमन्न इन्द्रः सख्या वयश्च॥ २॥

न। घ। राजा। इन्द्रः। आ। दभत्। नः। या। नु। स्वसारा। कृणवन्त। योनौ।

आपः। चित्। अस्मै। सुऽतुकाः। अवेषन्। गमत्। नः। इन्द्रः। सख्या। वयः। च॥ २॥

जेता नृभिरिन्द्रः पृत्सु शूरः श्रोता हवं नाधमानस्य कारोः।

प्रभर्ता रथं दाशुष उपाक उद्यन्ता गिरो यदि च त्मना भूत्॥ ३॥

जेता। नृऽभिः। इन्द्रः। पृत्ऽसु। शूरः। श्रोता। हवम्। नाधमानस्य। कारोः।

प्रऽभर्ता। रथम्। दाशुषः। उपाके। उत्ऽयन्ता। गिरः। यदि। च। त्मना। भूत्॥ ३॥

एवा नृभिरिन्द्रः सुश्रवस्या प्रखादः पृक्षो अभि मित्रिणो भूत्।

समर्य इषः स्तवते विवाचि सत्राकरो यजमानस्य शंसः॥ ४॥

एव। नृऽभिः। इन्द्रः। सुऽश्रवस्या। प्रऽखादः। पृक्षः। अभि। मित्रिणः। भूत्।

सऽमर्ये। इषः। स्तवते। विऽवाचि। सत्राऽकरः। यजमानस्य। शंसः॥ ४॥

त्वया वयं मघवन्निन्द्र शत्रूनभि ष्याम महतो मन्यमानान्।

त्वं त्राता त्वमु नो वृधे भूर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ५॥ [२१]

त्वया। वयम्। मघऽवन्। इन्द्र। शत्रून्। अभि। स्याम। महतः। मन्यमानान्।

त्वम्। त्राता। त्वम्। ऊँ इति। नः। वृधे। भू। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ५॥

[१७९] [[६] १-२ लोपामुद्रा; ३-४ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः; ५-६ अगस्तशिष्यो ब्रह्मचारी। रतिः। त्रिष्टुप्; ५ बृहती।]

पूर्वीरहं शरदः शश्रमाणा दोषा वस्तोरुषसो जरयन्तीः।

मिनाति श्रियं जरिमा तनूनामप्यू नु पत्नीर्वृषणो जगम्युः॥ १॥

पूर्वीः। अहम्। शरदः। शश्रमाणा। दोषाः। वस्तोः। उषसः। जरयन्तीः।
मिनाति। श्रियम्। जरिमा। तनूनाम्। अपि। ऊँ इति। नु। पत्नीः। वृषणः। जगम्युः॥ १॥

ये चिद्धि पूर्व ऋतसाप आसन्त्साकं देवेभिरवदन्नृतानि।
ते चिदवासुर्नह्यन्तमापुः समू नु पत्नीर्वृषभिर्जगम्युः॥ २॥

ये। चित्। हि। पूर्वे। ऋतऽसापः। आसन्। साकम्। देवेभिः। अवदन्। ऋतानि।
ते। चित्। अव। असुः। नहि। अन्तम्। आपुः। सम्। ऊँ इति। नु। पत्नीः। वृषऽभिः। जगम्युः॥ २॥

न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवा विश्वा इत्स्पृधो अभ्यश्नवाव।
जयावेदत्र शतनीथमाजिं यत्सम्यञ्चा मिथुनावभ्यजाव॥ ३॥

न। मृषा। श्रान्तम्। यत्। अवन्ति। देवाः। विश्वाः। इत्। स्पृधः। अभि। अश्नवाव।
जयाव। इत्। अत्र। शतऽनीथम्। आजिम्। यत्। सम्यञ्चा। मिथुनौ। अभि। अजाव॥ ३॥

नदस्य मा रुधतः काम आगन्नित आजातो अमुतः कुतश्चित्।
लोपामुद्रा वृषणं नी रिणाति धीरमधीरा धयति श्वसन्तम्॥ ४॥

नदस्य। मा। रुधतः। कामः। आ। अगन्। इतः। आऽजातः। अमुतः। कुतः। चित्।
लोपामुद्रा। वृषणम्। निः। रिणाति। धीरम्। अधीरा। धयति। श्वसन्तम्॥ ४॥

इमं नु सोममन्तितो हृत्सु पीतमुप ब्रुवे।
यत्सीमागश्चकृमा तत् सु मृळतु पुलुकामो हि मर्त्य॥ ५॥

इमम्। नु। सोमम्। अन्तितः। हृत्ऽसु। पीतम्। उप। ब्रुवे।
यत्। सीम्। आगः। चकृम। तत्। सु। मृळतु। पुलुऽकामः। हि। मर्त्य॥ ५॥

अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः प्रजामपत्यं बलमिच्छमानः।
उभौ वर्णावृषिरुग्रः पुपोष सत्या देवेष्वाशिषो जगाम॥ ६॥ **[२२]** {२३}

अगस्त्यः। खनमानः। खनित्रैः। प्रऽजाम्। अपत्यम्। बलम्। इच्छमानः।
उभौ। वर्णौ। ऋषिः। उग्रः। पुपोष। सत्याः। देवेषु। आऽशिषः। जगाम॥ ६॥

[१८०] [१-१० अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्।]

युवो रजांसि सुयमासो अश्वा रथो यद्वां पर्यर्णांसि दीयत्।
हिरण्यया वां पवयः प्रुषायन्मध्वः पिबन्ता उषसः सचेते॥ १॥

युवोः। रजांसि। सुऽयमासः। अश्वाः। रथः। यत्। वाम्। परि। अर्णांसि। दीयत्।
हिरण्ययाः। वाम्। पवयः। प्रुषायन्। मध्वः। पिबन्तौ। उषसः। सचेते इति॥ १॥

युवमत्यस्याव नक्षथो यद्विपत्मनो नर्यस्य प्रयज्योः।
स्वसा यद्वां विश्वगूर्ती भराति वाजायेट्टे मधुपाविषे च॥ २॥

युवम्। अत्यस्य। अव। नक्षथः। यत्। विऽपत्मनः। नर्यस्य। प्रऽयज्योः।
स्वसा। यत्। वाम्। विश्वगूर्ती इति विश्वऽगूर्ती। भराति। वाजाय। ईट्टे। मधुऽपौ। इषे। च॥ २॥

युवं पय उस्रियायामधत्तं पक्वमामायामव पूर्व्यं गोः।
अन्तर्यद्वनिनो वामृतप्सू ह्वारो न शुचिर्यजते हविष्मान्॥ ३॥

युवम्। पयः। उस्रियायाम्। अधत्तम्। पक्वम्। आमायाम्। अव। पूर्व्यम्। गोः।
अन्तः। यत्। वनिनः। वाम्। ऋतप्सू इत्यृतऽप्सू। ह्वारः। न। शुचिः। यजते। हविष्मान्॥ ३॥

युवं ह घर्मं मधुमन्तमत्रयेऽपो न क्षोदोऽवृणीतमेषे।
तद्वां नरावश्विना पश्वइष्टी रथ्येव चक्रा प्रति यन्ति मध्वः॥ ४॥

युवम्। ह। घर्मम्। मधुऽमन्तम्। अत्रये। अपः। न। क्षोदः। अवृणीतम्। एषे।
तत्। वाम्। नरौ। अश्विना। पश्वः२इष्टिः। रथ्याऽइव। चक्रा। प्रति। यन्ति। मध्वः॥ ४॥

आ वां दानाय ववृतीय दस्रा गोरोहेण तौग्र्यो न जिव्रिः।
अपः क्षोणी सचते माहिना वां जूर्णो वामक्षुरंहसो यजत्रा॥ ५॥ [२३]

आ। वाम्। दानाय। ववृतीय। दस्रा। गोः। ओहेन। तौग्र्यः। न। जिव्रिः।
अपः। क्षोणी इति। सचते। माहिना। वाम्। जूर्णः। वाम्। अक्षुः। अंहसः। यजत्रा॥ ५॥

नि यद्युवेथे नियुतः सुदानू उप स्वधाभिः सृजथः पुरंधिम्।
प्रेषद्वेषद्वातो न सूरिरा महे ददे सुव्रतो न वाजम्॥ ६॥

नि। यत्। युवेथे इति। निऽयुतः। सुदानू इति सुऽदानू। उप। स्वधाभिः। सृजथः। पुरम्ऽधिम्।
प्रेषत्। वेषत्। वातः। न। सूरिः। आ। महे। ददे। सुऽव्रतः। न। वाजम्॥ ६॥

वयं चिद्धि वां जरितारः सत्या विपन्यामहे वि पणिर्हितावान्।
अधा चिद्धि ष्माश्विनावनिन्द्या पाथो हि ष्मा वृषणावन्तिदेवम्॥ ७॥

वयम्। चित्। हि। वाम्। जरितारः। सत्याः। विपन्यामहे। वि। पणिः। हिताऽवान्।
अध। चित्। हि। स्म। अश्विनौ। अनिन्द्या। पाथः। हि। स्म। वृषणौ। अन्तिऽदेवम्॥ ७॥

युवां चिद्धि ष्माश्विनावनु द्यून्विरुद्रस्य प्रस्रवणस्य सातौ।
अगस्त्यो नरां नृषु प्रशस्तः काराधुनीव चितयत्सहस्रैः॥ ८॥
युवाम्। चित्। हि। स्म। अश्विनौ। अनु। द्यून्। वि॰रुद्रस्य। प्र॰स्रवणस्य। सातौ।
अगस्त्यः। नराम्। नृषु। प्र॰शस्तः। काराधुनीऽइव। चितयत्। सहस्रैः॥ ८॥
प्र यद्वहेथे महिना रथस्य प्र स्यन्द्रा याथो मनुषो न होता।
धत्तं सूरिभ्य उत वा स्वश्व्यं नासत्या रयिषाचः स्याम॥ ९॥
प्र। यत्। वहेथे इति। महिना। रथस्य। प्र। स्यन्द्रा। याथः। मनुषः। न। होता।
धत्तम्। सूरि॰भ्यः। उत। वा। सु॰अश्व्यम्। नासत्या। रयि॰साचः। स्याम॥ ९॥
तं वां रथं वयमद्या हुवेम स्तोमैरश्विना सुविताय नव्यम्।
अरिष्टनेमिं परि द्यामियानं विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ १०॥ [२४]
तम्। वाम्। रथम्। वयम्। अद्य। हुवेम। स्तोमैः। अश्विना। सुविताय। नव्यम्।
अरिष्ट॰नेमिम्। परि। द्याम्। इयानम्। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीर॰दानुम्॥ १०॥

[१८१] [९ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्।]

कदु प्रेष्ठाविषां रयीणामध्वर्यन्ता यदुन्निनीथो अपाम्।
अयं वां यज्ञो अकृत प्रशस्तिं वसुधिती अवितारा जनानाम्॥ १॥
कत्। ऊँ इति। प्रेष्ठौ। इषाम्। रयीणाम्। अध्वर्यन्ता। यत्। उत्॰निनीथः। अपाम्।
अयम्। वाम्। यज्ञः। अकृत। प्र॰शस्तिम्। वसुधिती इति वसु॰धिती। अवितारा। जनानाम्॥ १॥
आ वामश्वासः शुचयः पयस्पा वातरंहसो दिव्यासो अत्याः।
मनोजुवो वृषणो वीतपृष्ठा एह स्वराजो अश्विना वहन्तु॥ २॥
आ। वाम्। अश्वासः। शुचयः। पयः॰पाः। वात॰रंहसः। दिव्यासः। अत्याः।
मनः॰जुवः। वृषणः। वीत॰पृष्ठाः। आ। इह। स्व॰राजः। अश्विना। वहन्तु॥ २॥
आ वां रथोऽवनिर्न प्रवत्वान्त्सृप्रवन्धुरः सुविताय गम्याः।
वृष्णः स्थातारा मनसो जवीयानहंपूर्वो यजतो धिष्ण्या यः॥ ३॥
आ। वाम्। रथः। अवनिः। न। प्रवत्वान्। सृप्र॰वन्धुरः। सुविताय। गम्याः।
वृष्णः। स्थातारा। मनसः। जवीयान्। अहम्॰पूर्वः। यजतः। धिष्ण्या। यः॥ ३॥

इहेह जाता समवावशीतामरेपसा तन्वा३ नामभि स्वैः।

जिष्णुर्वामन्यः सुमखस्य सूरिर्दिवो अन्यः सुभगः पुत्र ऊहे॥ ४॥

इहऽइह जाता। सम्। अवावशीताम्। अरेपसा। तन्वा। नामऽभिः। स्वैः।

जिष्णुः। वाम्। अन्यः। सुऽमखस्य। सूरिः। दिवः। अन्यः। सुऽभगः। पुत्रः। ऊहे॥ ४॥

प्र वां निचेरुः ककुहो वशाँ अनु पिशङ्गरूपः सदनानि गम्याः।

हरी अन्यस्य पीपयन्त वाजैर्मथ्रा रजांस्यश्विना वि घोषैः॥ ५॥ [२५]

प्र। वाम्। निऽचेरुः। ककुहः। वशान्। अनु। पिशङ्गऽरूपः। सदनानि। गम्याः।

हरी इति। अन्यस्य। पीपयन्त। वाजैः। मथ्रा। रजांसि। अश्विना। वि। घोषैः॥ ५॥

प्र वां शरद्वान्वृषभो न निष्षाट् पूर्वीरिषश्चरति मध्व इष्णन्।

एवैरन्यस्य पीपयन्त वाजैर्वेषन्तीरूर्ध्वा नद्यो न आगुः॥ ६॥

प्र। वाम्। शरत्ऽवान्। वृषभः। न। निष्षाट्। पूर्वीः। इषः। चरति। मध्वः। इष्णन्।

एवैः। अन्यस्य। पीपयन्त। वाजैः। वेषन्तीः। ऊर्ध्वाः। नद्यः। नः। आ। अगुः॥ ६॥

असर्जि वां स्थविरा वेधसा गीर्बाळ्हे अश्विना त्रेधा क्षरन्ती।

उपस्तुताववतं नाधमानं यामन्नयामञ्छृणुतं हवं मे॥ ७॥

असर्जि। वाम्। स्थविरा। वेधसा। गीः। बाळ्हे। अश्विना। त्रेधा। क्षरन्ती।

उपऽस्तुतौ। अवतम्। नाधमानम्। यामन्। अयामन्। शृणुतम्। हवम्। मे॥ ७॥

उत स्या वां रुशतो वप्ससो गीस्त्रिबर्हिषि सदसि पिन्वते नॄन्।

वृषा वां मेघो वृषणा पीपाय गोर्न सेके मनुषो दशस्यन्॥ ८॥

उत। स्या। वाम्। रुशतः। वप्ससः। गीः। त्रिऽबर्हिषि। सदसि। पिन्वते। नॄन्।

वृषा। वाम्। मेघः। वृषणा। पीपाय। गोः। न। सेके। मनुषः। दशस्यन्॥ ८॥

युवां पूषेवाश्विना पुरंधिरग्निमुषां न जरते हविष्मान्।

हुवे यद्वां वरिवस्या गृणानो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ९॥ [२६]

युवाम्। पूषाऽइव। अश्विना। पुरम्ऽधिः। अग्निम्। उषाम्। न। जरते। हविष्मान्।

हुवे। यत्। वाम्। वरिवस्या। गृणानः। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ९॥

[१८२] [८ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। अश्विनौ। जगती; ६, ८ त्रिष्टुभौ]

अभूदिदं वयुनमो षु भूषता रथो वृषण्वान्मदता मनीषिणः।
धियंजिन्वा धिष्ण्या विश्पलावसू दिवो नपाता सुकृते शुचिव्रता॥ १॥

अभूत्। इदम्। वयुनम्। ओ इति। सु। भूषत। रथः। वृषण्ऽवान्। मदत। मनीषिणः।
धियम्ऽजिन्वा। धिष्ण्या। विश्पलावसू इति। दिवः। नपाता। सुऽकृते। शुचिऽव्रता॥ १॥

इन्द्रतमा हि धिष्ण्या मरुत्तमा दस्रा दंसिष्ठा रथ्या रथीतमा।
पूर्णं रथं वहेथे मध्व आचितं तेन दाश्वांसमुप याथो अश्विना॥ २॥

इन्द्रऽतमा। हि। धिष्ण्या। मरुत्ऽतमा। दस्रा। दंसिष्ठा। रथ्या। रथिऽतमा।
पूर्णम्। रथम्। वहेथे इति। मध्वः। आऽचितम्। तेन। दाश्वांसम्। उप। याथः। अश्विना॥ २॥

किमत्र दस्रा कृणुथः किमासाथे जनो यः कश्चिदहविर्महीयते।
अति क्रमिष्टं जुरतं पणेरसुं ज्योतिर्विप्राय कृणुतं वचस्यवे॥ ३॥

किम्। अत्र। दस्रा। कृणुथः। किम्। आसाथे इति। जनः। यः। कः। चित्। अहविः। महीयते।
अति। क्रमिष्टम्। जुरतम्। पणेः। असुम्। ज्योतिः। विप्राय। कृणुतम्। वचस्यवे॥ ३॥

जम्भयतमभितो रायतः शुनो हतं मृधो विदथुस्तान्यश्विना।
वाचंवाचं जरितू रत्निनीं कृतमुभा शंसं नासत्यावतं मम॥ ४॥

जम्भयतम्। अभितः। रायतः। शुनः। हतम्। मृधः। विदथुः। तानि। अश्विना।
वाचम्ऽवाचम्। जरितुः। रत्निनीम्। कृतम्। उभा। शंसम्। नासत्या। अवतम्। मम॥ ४॥

युवमेतं चक्रथुः सिन्धुषु प्लवमात्मन्वन्तं पक्षिणं तौग्र्याय कम्।
येन देवत्रा मनसा निरूहथुः सुपप्तनी पेतथुः क्षोदसो महः॥ ५॥ [२७]

युवम्। एतम्। चक्रथुः। सिन्धुषु। प्लवम्। आत्मन्ऽवन्तम्। पक्षिणम्। तौग्र्याय। कम्।
येन। देवऽत्रा। मनसा। निःऽऊहथुः। सुऽपप्तनि। पेतथुः। क्षोदसः। महः॥ ५॥

अवविद्धं तौग्र्यमप्स्व१न्तरनारम्भणे तमसि प्रविद्धम्।
चतस्रो नावो जठलस्य जुष्टा उदश्विभ्यामिषिताः पारयन्ति॥ ६॥

अवऽविद्धम्। तौग्र्यम्। अप्ऽसु। अन्तः। अनारम्भणे। तमसि। प्रऽविद्धम्।
चतस्रः। नावः। जठलस्य। जुष्टाः। उत्। अश्विऽभ्याम्। इषिताः। पारयन्ति॥ ६॥

कः स्विद्वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसो यं तौग्र्यो नाधितः पर्यषस्वजत्।

पर्णा मृगस्य पतरोरिवारभ उदश्विना ऊहथुः श्रोमताय कम्॥ ७॥

कः। स्वित्। वृक्षः। निःऽस्थितः। मध्ये। अर्णसः। यम्। तौग्र्यः। नाधितः। परिऽअसस्वजत्।

पर्णा। मृगस्य। पतरोःऽइव। आऽरभे। उत्। अश्विना। ऊहथुः। श्रोमताय। कम्॥ ७॥

तद्वां नरा नासत्यावनु ष्याद्यद्वां मानास उचथमवोचन्।

अस्माद्द्य सदसः सोम्यादा विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ८॥ [२८]

तत्। वाम्। नरा। नासत्यौ। अनु। स्यात्। यत्। वाम्। मानासः। उचथम्। अवोचन्।

अस्मात्। अद्य। सदसः। सोम्यात्। आ। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ८॥

[१८३] [६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्।]

तं युञ्जाथां मनसो यो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा यस्त्रिचक्रः।

येनोपयाथः सुकृतो दुरोणं त्रिधातुना पतथो विर्न पर्णैः॥ १॥

तम्। युञ्जाथाम्। मनसः। यः। जवीयान्। त्रिऽवन्धुरः। वृषणा। यः। त्रिऽचक्रः।

येन। उपऽयाथः। सुऽकृतः। दुरोणम्। त्रिऽधातुना। पतथः। विः। न। पर्णैः॥ १॥

सुवृद्रथो वर्तते यन्नभि क्षां यत्तिष्ठथः क्रतुमन्तानु पृक्षे।

वपुर्वपुष्या सचतामियं गीर्दिवो दुहित्रोषसा सचेथे॥ २॥

सुऽवृत्। रथः। वर्तते। यन्। अभि। क्षाम्। यत्। तिष्ठथः। क्रतुऽमन्ता। अनु। पृक्षे।

वपुः। वपुष्या। सचताम्। इयम्। गीः। दिवः। दुहित्रा। उषसा। सचेथे इति॥ २॥

आ तिष्ठतं सुवृतं यो रथो वामनु व्रतानि वर्तते हविष्मान्।

येन नरा नासत्येषयध्यै वर्तिर्याथस्तनयाय त्मने च॥ ३॥

आ। तिष्ठतम्। सुऽवृतम्। यः। रथः। वाम्। अनु। व्रतानि। वर्तते। हविष्मान्।

येन। नरा। नासत्या। इषयध्यै। वर्तिः। याथः। तनयाय। त्मने। च॥ ३॥

मा वां वृको मा वृकीरा दधर्षीन्मा परि वर्क्तमुत माति धक्तम्।

अयं वां भागो निहित इयं गीर्दस्राविमे वां निधयो मधूनाम्॥ ४॥

मा। वाम्। वृकः। मा। वृकीः। आ। दधर्षीत्। मा। परि। वर्क्तम्। उत। मा। अति। धक्तम्।

अयम्। वाम्। भागः। निऽहितः। इयम्। गीः। दस्रौ। इमे। वाम्। निऽधयः। मधूनाम्॥ ४॥

युवां गोतमः पुरमीळ्हो अत्रिर्दस्रा हवतेऽवसे हविष्मान्।
दिशं न दिष्टामृजूयेव यन्ता मे हवं नासत्योप यातम्॥ ५॥

युवाम्। गोतमः। पुरुऽमीळ्हः। अत्रिः। दस्रा। हवते। अवसे। हविष्मान्।
दिशम्। न। दिष्टाम्। ऋजुयाऽइव। यन्ता। मे। हवम्। नासत्या। उप। यातम्॥ ५॥

अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ६॥ [२९]

अतारिष्म। तमसः। पारम्। अस्य। प्रति। वाम्। स्तोमः। अश्विनौ। अधायि।
आ। इह। यातम्। पथिऽभिः। देवऽयानैः। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ६॥

इत्याश्वलायन-संहितायां
द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके पंचमोऽध्यायः ॥

[१८४] [६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्।]

ता वामद्य तावपरं हुवेमोच्छन्त्यामुषसि वह्निरुक्थैः।
नासत्या कुहं चित्सन्तावर्यो दिवो नपाता सुदास्तराय॥ १ ॥

ता। वाम्। अद्य। तौ। अपरम्। हुवेम। उच्छन्त्याम्। उषसि। वह्निः। उक्थैः।
नासत्या। कुहं। चित्। सन्तौ। अर्यः। दिवः। नपाता। सुदाःऽतराय॥ १ ॥

अस्मे ऊ षु वृषणा मादयेथामुत्पणीँर्हतमूर्म्या मदन्ता।
श्रुतं मे अच्छोक्तिभिर्मतीनामेष्टा नरा निचेतारा च कर्णैः॥ २ ॥

अस्मे इति। ऊँ इति। सु। वृषणा। मादयेथाम्। उत्। पणीन्। हतम्। ऊर्म्या। मदन्ता।
श्रुतम्। मे। अच्छोक्तिऽभिः। मतीनाम्। एष्टा। नरा। निऽचेतारा। च। कर्णैः॥ २ ॥

श्रिये पूषन्निषुकृतेव देवा नासत्या वहतुं सूर्यायाः।
वच्यन्ते वां ककुहा अप्सु जाता युगा जूर्णेव वरुणस्य भूरेः॥ ३ ॥

श्रिये। पूषन्। इषुकृताऽइव। देवा। नासत्या। वहतुम्। सूर्यायाः।
वच्यन्ते। वाम्। ककुहाः। अप्ऽसु। जाताः। युगा। जूर्णाऽइव। वरुणस्य। भूरेः॥ ३ ॥

अस्मे सा वां माध्वी रातिरस्तु स्तोमं हिनोतं मान्यस्य कारोः।
अनु यद्वां श्रवस्या सुदानू सुवीर्याय चर्षणयो मदन्ति॥ ४ ॥

अस्मे इति। सा। वाम्। माध्वी इति। रातिः। अस्तु। स्तोमम्। हिनोतम्। मान्यस्य। कारोः।
अनु। यत्। वाम्। श्रवस्या। सुदानू इति सुऽदानू। सुऽवीर्याय। चर्षणयः। मदन्ति॥ ४ ॥

एष वां स्तोमो अश्विनावकारि मानेभिर्मघवाना सुवृक्ति।
यातं वर्तिस्तनयाय त्मने चागस्त्ये नासत्या मदन्ता॥ ५ ॥

एष। वाम्। स्तोमः। अश्विनौ। अकारि। मानेभिः। मघऽवाना। सुऽवृक्ति।
यातम्। वर्तिः। तनयाय। त्मने। च। अगस्त्ये। नासत्या। मदन्ता॥ ५ ॥

अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ६॥ [१]
अतारिष्म। तमसः। पारम्। अस्य। प्रति। वाम्। स्तोमः। अश्विनौ। अधायि।
आ। इह। यातम्। पथिऽभिः। देवऽयानैः। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ६॥

[१८५] [११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। द्यावापृथिव्यौ। त्रिष्टुप्।]

कतरा पूर्वा कतरापरायोः कथा जाते कवयः को वि वेद।
विश्वं त्मना बिभृतो यद्ध नाम वि वर्तेते अहनी चक्रियेव॥ १॥
कतरा। पूर्वा। कतरा। अपरा। अयोः। कथा। जाते इति। कवयः। कः। वि। वेद।
विश्वम्। त्मना। बिभृतः। यत्। ह। नाम। वि। वर्तेते इति। अहनी इति। चक्रियाऽइव॥ १॥
भूरिं द्वे अचरन्ती चरन्तं पद्वन्तं गर्भमपदी दधाते।
नित्यं न सूनुं पित्रोरुपस्थे द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्॥ २॥
भूरिम्। द्वे इति। अचरन्ती इति। चरन्तम्। पत्ऽवन्तम्। गर्भम्। अपदी इति। दधाते इति।
नित्यम्। न। सूनुम्। पित्रोः। उपऽस्थे। द्यावा। रक्षतम्। पृथिवी इति। नः। अभ्वात्॥ २॥
अनेहो दात्रमदितेरनर्वं हुवे स्वर्वदवधं नमस्वत्।
तद्रोदसी जनयतं जरित्रे द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्॥ ३॥
अनेहः। दात्रम्। अदितेः। अनर्वम्। हुवे। स्वः२वत्। अवधम्। नमस्वत्।
तत्। रोदसी इति। जनयतम्। जरित्रे। द्यावा। रक्षतम्। पृथिवी इति। नः। अभ्वात्॥ ३॥
अतप्यमाने अवसावन्ती अनु ष्याम रोदसी देवपुत्रे।
उभे देवानामुभयेभिरह्नां द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्॥ ४॥
अतप्यमाने इति। अवसा। अवन्ती इति। अनु। स्याम। रोदसी इति। देवपुत्रे इति देवऽपुत्रे।
उभे इति। देवानाम्। उभयेभिः। अह्नाम्। द्यावा। रक्षतम्। पृथिवी इति। नः। अभ्वात्॥ ४॥
संगच्छमाने युवती समन्ते स्वसारा जामी पित्रोरुपस्थे।
अभिजिघ्रन्ती भुवनस्य नाभिं द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्॥ ५॥ [२]
संगच्छमाने इति सम्ऽगच्छमाने। युवती इति। समन्ते इति सम्ऽअन्ते। स्वसारा। जामी इति। पित्रोः।
उपस्थे॥ अभिजिघ्रन्ती इत्यभिऽजिघ्रन्ती।
भुवनस्य। नाभिम्। द्यावा। रक्षतम्। पृथिवी इति। नः। अभ्वात्॥ ५॥

उर्वी सद्मनी बृहती ऋतेन हुवे देवानामवसा जनित्री।
दधाते ये अमृतं सुप्रतीके द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्॥ ६॥

उर्वी इति। सद्मनी इति। बृहती इति। ऋतेन। हुवे। देवानाम्। अवसा। जनित्री इति॥ दधाते इति।
ये इति। अमृतम्। सुप्रतीके इति सुऽप्रतीके। द्यावा। रक्षतम्। पृथिवी इति। नः। अभ्वात्॥ ६॥

उर्वी पृथ्वी बहुले दूरेअन्ते उप ब्रुवे नमसा यज्ञे अस्मिन्।
दधाते ये सुभगे सुप्रतूर्ती द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्॥ ७॥

उर्वी इति। पृथ्वी इति। बहुले इति। दूरेअन्ते इति दूरेऽअन्ते। उप। ब्रुवे। नमसा। यज्ञे। अस्मिन्।
दधाते इति। ये इति। सुभगे इति सुऽभगे। सुप्रतूर्ती इति सुऽप्रतूर्ती।
द्यावा। रक्षतम्। पृथिवी इति। नः। अभ्वात्॥ ७॥

देवान्वा यच्चकृमा कच्चिदागः सखायं वा सदमिज्जास्पतिं वा।
इयं धीर्भूया अवयानमेषां द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात्॥ ८॥

देवान्। वा। यत्। चकृम। कत्। चित्। आगः। सखायम्। वा। सदम्। इत्। जाःऽपतिम्। वा।
इयम्। धीः। भूयाः। अवऽयानम्। एषाम्। द्यावा। रक्षतम्। पृथिवी इति। नः। अभ्वात्॥ ८॥

उभा शंसा नर्या मामविष्टामुभे मामूती अवसा सचेताम्।
भूरि चिदर्यः सुदास्तरायेषा मदन्त इषयेम देवाः॥ ९॥

उभा। शंसा। नर्या। माम्। अविष्टाम्। उभे इति। माम्। ऊती इति। अवसा। सचेताम्।
भूरि। चित्। अर्यः। सुदाःऽतराय। इषा। मदन्तः। इषयेम। देवाः॥ ९॥

ऋतं दिवे तदवोचं पृथिव्या अभिश्रावाय प्रथमं सुमेधाः।
पातामवद्याद्दुरितादभीके पिता माता च रक्षतामवोभिः॥ १०॥

ऋतम्। दिवे। तत्। अवोचम्। पृथिव्यै। अभिऽश्रावाय। प्रथमम्। सुऽमेधाः।
पाताम्। अवद्यात्। दुःऽइतात्। अभीके। पिता। माता। च। रक्षताम्। अवःऽभिः॥ १०॥

इदं द्यावापृथिवी सत्यमस्तु पितर्मातर्यदिहोपब्रुवे वाम्।
भूतं देवानामवमे अवोभिर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ११॥ [३]

इदम्। द्यावापृथिवी इति। सत्यम्। अस्तु। पितः। मातः। यत्। इह। उपऽब्रुवे। वाम्।
भूतम्। देवानाम्। अवमे इति। अवःऽभिः। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ११॥

[१८६] [११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्।]

आ न इळाभिर्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता देव एतु।
अपि यथा युवानो मत्सथा नो विश्वं जगदभिपित्वे मनीषा॥ १॥

आ। नः। इळाभिः। विदथे। सुशस्ति। विश्वानरः। सविता। देवः। एतु।
अपि। यथा। युवानः। मत्सथ। नः। विश्वम्। जगत्। अभिपित्वे। मनीषा॥ १॥

आ नो विश्व आस्क्रा गमन्तु देवा मित्रो अर्यमा वरुणः सजोषाः।
भुवन्यथा नो विश्वे वृधासः करन्त्सुषाहा विथुरं न शवः॥ २॥

आ। नः। विश्वे। आस्क्राः। गमन्तु। देवाः। मित्रः। अर्यमा। वरुणः। सजोषाः।
भुवन्। यथा। नः। विश्वे। वृधासः। करन्। सुसहा। विथुरम्। न। शवः॥ २॥

प्रेष्ठं वो अतिथिं गृणीषेऽग्निं शस्तिभिस्तुर्वणिः सजोषाः।
असद्यथा नो वरुणः सुकीर्तिरिषश्च पर्षदरिगूर्तः सूरिः॥ ३॥

प्रेष्ठम्। वः। अतिथिम्। गृणीषे। अग्निम्। शस्तिभिः। तुर्वणिः। सजोषाः।
असत्। यथा। नः। वरुणः। सुकीर्तिः। इषः। च। पर्षत्। अरिगूर्तः। सूरिः॥ ३॥

उप व एषे नमसा जिगीषोषासानक्ता सुदुघेव धेनुः।
समाने अहन्विमिमानो अर्कं विषुरूपे पयसि सस्मिन्नूधन्॥ ४॥

उप। वः। आ। ईषे। नमसा। जिगीषा। उषासानक्ता। सुदुघाऽइव। धेनुः।
समाने। अहन्। विमिमानः। अर्कम्। विषुरूपे। पयसि। सस्मिन्। ऊधन्॥ ४॥

उत नोऽहिर्बुध्न्यो३ मयस्कः शिशुं न पिप्युषीव वेति सिन्धुः।
येन नपातमपां जुनाम मनोजुवो वृषणो यं वहन्ति॥ ५॥ [४]

उत। नः। अहिः। बुध्न्यः। मयः। करिति कः। शिशुम्। न। पिप्युषीऽइव। वेति। सिन्धुः।
येन। नपातम्। अपाम्। जुनाम। मनःजुवः। वृषणः। यम्। वहन्ति॥ ५॥

उत न ईं त्वष्टा गन्त्वच्छास्मत् सूरिभिरभिपित्वे सजोषाः।
आ वृत्रहेन्द्रश्चर्षणिप्रास्तुविष्टमो नरां न इह गम्याः॥ ६॥

उत। नः। ईम्। त्वष्टा। आ। गन्तु। अच्छ। स्मत्। सूरिभिः। अभिपित्वे। सजोषाः।
आ। वृत्रहा। इन्द्रः। चर्षणिप्राः। तुविःतमः। नराम्। नः। इह। गम्याः॥ ६॥

उत न ईं मतयोऽश्वयोगाः शिशुं न गावस्तरुणं रिहन्ति।
तमीं गिरो जनयो न पत्नीः सुरभिष्टमं नरां नसन्त॥ ७॥
उत। नः। ईम्। मतयः। अश्वऽयोगाः। शिशुम्। न। गावः। तरुणम्। रिहन्ति।
तम्। ईम्। गिरः। जनयः। न। पत्नीः। सुरभिःऽतमम्। नराम्। नसन्त॥ ७॥

उत न ईं मरुतो वृद्धसेनाः स्मद्रोदसी समनसः सदन्तु।
पृषदश्वासोऽवनयो न रथा रिशादसो मित्रयुजो न देवाः॥ ८॥
उत। नः। ईम्। मरुतः। वृद्धऽसेनाः। स्मत्। रोदसी इति। सऽमनसः। सदन्तु।
पृषत्ऽअश्वासः। अवनयः। न। रथाः। रिशादसः। मित्रऽयुजः। न। देवाः॥ ८॥

प्र नु यदेषां महिना चिकित्रे प्र युञ्जते प्रयुजस्ते सुवृक्ति।
अध यदेषां सुदिने न शरुर्विश्वमेरिणं प्रुषायन्त सेनाः॥ ९॥
प्र। नु। यत्। एषाम्। महिना। चिकित्रे। प्र। युञ्जते। प्रऽयुजः। ते। सुऽवृक्ति।
अध। यत्। एषाम्। सुऽदिने। न। शरुः। विश्वम्। आ। इरिणम्। प्रुषायन्त। सेनाः॥ ९॥

प्रो अश्विनाववसे कृणुध्वं प्र पूषणं स्वतवसो हि सन्ति।
अद्वेषो विष्णुर्वात ऋभुक्षा अच्छा सुम्नाय ववृतीय देवान्॥ १०॥
प्रो इति। अश्विनौ। अवसे। कृणुध्वम्। प्र। पूषणम्। स्वऽतवसः। हि। सन्ति।
अद्वेषः। विष्णुः। वातः। ऋभुक्षाः। अच्छ। सुम्नाय। ववृतीय। देवान्॥ १०॥

इयं सा वो अस्मे दीधितिर्यजत्रा अपिप्राणी च सदनी च भूयाः।
नि या देवेषु यतते वसूयुर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ११॥ [५]
इयम्। सा। वः। अस्मे इति। दीधितिः। यजत्राः। अपिऽप्राणी। च। सदनी। च। भूयाः।
नि। या। देवेषु। यतते। वसुऽयुः। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ११॥

[१८७] [११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। अन्नम्। १ अनुष्टुब्गर्भा उष्णिक्; ३; ५-७, ११ अनुष्टुभः; (११ बृहती वा); २, ४, ८-१० गायत्र्यः।]

पितुं नु स्तोषं महो धर्माणं तविषीम्। यस्य त्रितो व्योजसा वृत्रं विपर्वमर्दयत्॥ १॥
पितुम्। नु। स्तोषम्। महः। धर्माणम्। तविषीम्।
यस्य। त्रितः। वि। ओजसा। वृत्रम्। विऽपर्वम्। अर्दयत्॥ १॥

स्वादो पितो मधो पितो वयं त्वा ववृमहे। अस्माकमविता भव॥ २॥

स्वादो इति। पितो इति। मधो इति। पितो इति। वयम्। त्वा। ववृमहे।

अस्माकम्। अविता। भव॥ २॥

उप: न पितवा चर शिव: शिवाभिरूतिभि:। मयोभुरद्विषेण्य: सखा सुशेवो अद्वया:॥ ३॥

उप:। न:। पितो इति। आ। चर। शिव:। शिवाभि:। ऊति॰भि:।

मय:ऽभु:। अद्विषेण्य:। सखा। सु॰शेव:। अद्वया:॥ ३॥

तव त्ये पितो रसा रजांस्यनु विष्ठिता:। दिवि वाताइव श्रिता:॥ ४॥

तव। त्ये। पितो इति। रसा:। रजांसि। अनु। वि॰स्थिता:। दिवि। वाता:ऽइव। श्रिता:॥ ४॥

तव त्ये पितो ददतस्तव स्वादिष्ठ ते पितो। प्र स्वाद्मानो रसानां तुविग्रीवाइवेरते॥ ५॥ [६]

तव। त्ये। पितो इति। ददत:। तव। स्वादिष्ठ। ते। पितो इति।

प्र। स्वाद्मान:। रसानाम्। तुविग्रीवा:ऽइव। ईरते॥ ५॥

त्वे पितो महानां देवानां मनो हितम्। अकारि चारु केतुना तवाहिमवसावधीत्॥ ६॥

त्वे इति। पितो इति। महानाम्। देवानाम्। मन:। हितम्।

अकारि। चारु। केतुना। तव। अहिम्। अवसा। अवधीत्॥ ६॥

यददो पितो अजगन्विवस्व पर्वतनाम्। अत्रा चिन्नो मधो पितोऽरं भक्षाय गम्या:॥ ७॥

यत्। अद:। पितो इति। अजगन्। विवस्व। पर्वतनाम्।

अत्र। चित्। न:। मधो इति। पितो इति। अरम्। भक्षाय। गम्या:॥ ७॥

यदपामोषधीनां परिंशमारिशामहे। वातापे पीव इद्भव॥ ८॥

यत्। अपाम्। ओषधीनाम्। परिंशम्। आ॰रिशामहे। वातापे। पीव:। इत्। भव॥ ८॥

यत्ते सोम गवाशिरो यवाशिरो भजामहे। वातापे पीव इद्भव॥ ९॥

यत्। ते। सोम। गो॰आशिर। यव॰आशिर:। भजामहे। वातापे। पीव:। इत्। भव॥ ९॥

करम्भ ओषधे भव पीवो वृक्क उदारथि:। वातापे पीव इद्भव॥ १०॥

करम्भ:। ओषधे। भव। पीव:। वृक्क:। उदारथि:। वातापे। पीव:। इत्। भव॥ १०॥

तं त्वा वयं पितो वचोभिर्गावो न हव्या सुषूदिम।

देवेभ्यस्त्वा सधमादमस्मभ्यं त्वा सधमादम्॥ ११॥ [७]

तम्। त्वा। वयम्। पितो इति। वचःऽभिः। गावः। न। हव्या। सुसूदिम।
देवेभ्यः। त्वा। सधऽमादम्। अस्मभ्यम्। त्वा। सधऽमादम्॥ ११॥

[१८८] [११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। आप्रीसूक्त = [१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इळः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उषासानक्ता, ७ दैव्यो होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः, सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः। गायत्री]

समिद्धो अद्य राजसि देवो देवैः सहस्रजित्। दूतो हव्या कविर्वह॥ १॥
सम्ऽइद्धः। अद्य। राजसि। देवः। देवैः। सहस्रऽजित्। दूतः। हव्या। कविः। वह॥ १॥
तनूनपादृतं यते मध्वा यज्ञः समज्यते। दधत् सहस्रिणीरिषः॥ २॥
तनूऽनपात्। ऋतम्। यते। मध्वा। यज्ञः। सम्। अज्यते। दधत्। सहस्रिणीः। इषः॥ २॥
आजुह्वानो न ईड्यो देवाँ आ वक्षि यज्ञियान्। अग्ने सहस्रसा असि॥ ३॥
आऽजुह्वानः। नः। ईड्यः। देवान्। आ। वक्षि। यज्ञियान्। अग्ने। सहस्रऽसाः। असि॥ ३॥
प्राचीनं बर्हिरोजसा सहस्रवीरमस्तृणन्। यत्रादित्या विराजथ॥ ४॥
प्राचीनम्। बर्हिः। ओजसा। सहस्रऽवीरम्। अस्तृणन्। यत्र। आदित्याः। विऽराजथ॥ ४॥
विराट् सम्राड्विभ्वीः प्रभ्वीर्बह्वीश्च भूयसीश्च याः। दुरो घृतान्यक्षरन्॥ ५॥ [८]
विऽराट्। सम्ऽराट्। विऽभ्वीः। प्रऽभ्वीः। बह्वीः। च। भूयसीः। च। याः।
दुरः। घृतानि। अक्षरन्॥ ५॥
सुरुक्मे हि सुपेशसाधि श्रिया विराजतः। उषासावेह सीदताम्॥ ६॥
सुरुक्मे इति सुऽरुक्मे। हि। सुऽपेशसा। अधि। श्रिया। विऽराजतः।
उषासौ। आ। इह। सीदताम्॥ ६॥
प्रथमा हि सुवाचसा होतारा दैव्या कवी। यज्ञं नो यक्षतामिमम्॥ ७॥
प्रथमा। हि। सुऽवाचसा। होतारा। दैव्या। कवी इति। यज्ञम्। नः। यक्षताम्। इमम्॥ ७॥
भारतीळे सरस्वति या वः सर्वा उपब्रुवे। ता नश्चोदयत श्रिये॥ ८॥
भारति। इळे। सरस्वति। याः। वः। सर्वाः। उपऽब्रुवे। ताः। नः। चोदयत। श्रिये॥ ८॥
त्वष्टा रूपाणि हि प्रभुः पशून्विश्वान्त्समानजे। तेषां नः स्फातिमा यज॥ ९॥
त्वष्टा। रूपाणि। हि। प्रऽभुः। पशून्। विश्वान्। सम्ऽआनजे।
तेषाम्। नः। स्फातिम्। आ। यज॥ ९॥

उप त्मन्या वनस्पते पाथो देवेभ्यः सृज। अग्निर्हव्यानि सिष्वदत्॥ १०॥

उप। त्मन्या। वनस्पते। पाथः। देवेभ्यः। सृज। अग्निः। हव्यानि। सिस्वदत्॥ १०॥

पुरोगा अग्निर्देवानां गायत्रेण समज्यते। स्वाहाकृतीषु रोचते॥ ११॥ [९]

पुरःऽगाः। अग्निः। देवानाम्। गायत्रेण। सम्। अज्यते। स्वाहाऽकृतीषु। रोचते॥ ११॥

[१८९] [८ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्।
युयोध्य१स्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमउक्तिं विधेम॥ १॥

अग्ने। नय। सुऽपथा। राये। अस्मान्। विश्वानि। देव। वयुनानि। विद्वान्।
युयोधि। अस्मत्। जुहुराणम्। एनः। भूयिष्ठाम्। ते। नमःऽउक्तिम्। विधेम॥ १॥

अग्ने त्वं पारया नव्यो अस्मान्त्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा।
पूश्च पृथ्वी बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः॥ २॥

अग्ने। त्वम्। पारय। नव्यः। अस्मान्। स्वस्तिऽभिः। अति। दुःऽगानि। विश्वा।
पूः। च। पृथ्वी। बहुला। नः। उर्वी। भव। तोकाय। तनयाय। शम्। योः॥ २॥

अग्ने त्वमस्मद्युयोध्यमीवा अनग्नित्रा अभ्यमन्त कृष्टीः।
पुनरस्मभ्यं सुविताय देव क्षां विश्वेभिरमृतेभिर्यजत्र॥ ३॥

अग्ने। त्वम्। अस्मत्। युयोधि। अमीवाः। अनग्निऽत्रा। अभि। अमन्त। कृष्टीः।
पुनः। अस्मभ्यम्। सुविताय। देव। क्षाम्। विश्वेभिः। अमृतेभिः। यजत्र॥ ३॥

पाहि नो अग्ने पायुभिरजस्रैरुत प्रिये सदन आ शुशुक्वान्।
मा ते भयं जरितारं यविष्ठ नूनं विदन्मापरं सहस्वः॥ ४॥

पाहि। नः। अग्ने। पायुऽभिः। अजस्रैः। उत। प्रिये। सदने। आ। शुशुक्वान्।
मा। ते। भयम्। जरितारम्। यविष्ठ। नूनम्। विदत्। मा। अपरम्। सहस्वः॥ ४॥

मा नो अग्नेऽव सृजो अघायाऽविष्यवे रिपवे दुच्छुनायै।
मा दत्वते दशते मादते नो मा रीषते सहसावन्परा दाः॥ ५॥ [१०]

मा। नः। अग्ने। अव। सृजः। अघाय। अविष्यवे। रिपवे। दुच्छुनायै।
मा। दत्वते। दशते। अदते। मा। नः। मा। रिषते। सहसाऽवन्। परा। दाः॥ ५॥

वि घ त्वावाँ ऋतजात यंसद्गृणानो अग्ने तन्वे३ वरूथम्।

विश्वाद्रिरिक्षोरुत वा निनित्सोरभिहुतामसि हि देव विष्पट्॥ ६॥

वि। घ। त्वाऽवान्। ऋतऽजात। यंसत्। गृणानः। अग्ने। तन्वे। वरूथम्।

विश्वात्। रिरिक्षोः। उत। वा। निनित्सोः। अभिऽहुताम्। असि। हि। देव। विष्पट्॥ ६॥

त्वं ताँ अग्न उभयान्वि विद्वान् वेषि प्रपित्वे मनुषो यजत्र।

अभिपित्वे मनवे शास्यो भूर्मर्मृजेन्य उशिग्भिर्नाक्रः॥ ७॥

त्वम्। तान्। अग्ने। उभयान्। वि। विद्वान्। वेषि। प्रऽपित्वे। मनुषः। यजत्र।

अभिऽपित्वे। मनवे। शास्यः। भूः। मर्मृजेन्यः। उशिक्ऽभिः। न। अक्रः॥ ७॥

अवोचाम निवचनान्यस्मिन्मानस्य सूनुः सहसाने अग्नौ।

वयं सहस्रमृषिभिः सनेम विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ८॥ [११]

अवोचाम। निऽवचनानि। अस्मिन्। मानस्य। सूनुः। सहसाने। अग्नौ।

वयम्। सहस्रम्। ऋषिऽभिः। सनेम। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीरऽदानुम्॥ ८॥

[१९०] [८ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। बृहस्पतिः। त्रिष्टुप्।]

अनर्वाणं वृषभं मन्द्रजिह्वं बृहस्पतिं वर्धया नव्यमर्कैः।

गाथान्यः सुरुचो यस्य देवा आशृण्वन्ति नवमानस्य मर्ताः॥ १॥

अनर्वाणम्। वृषभम्। मन्द्रऽजिह्वम्। बृहस्पतिम्। वर्धय। नव्यम्। अर्कैः।

गाथान्यः। सुऽरुचः। यस्य। देवाः। आऽशृण्वन्ति। नवमानस्य। मर्ताः॥ १॥

तमृत्विया उप वाचः सचन्ते सर्गो न यो देवयतामसर्जि।

बृहस्पतिः स ह्यञ्जो वरांसि विभ्वाभवत्समृते मातरिश्वा॥ २॥

तम्। ऋत्वियाः। उप। वाचः। सचन्ते। सर्गः। न। यः। देवऽयताम्। असर्जि।

बृहस्पतिः। सः। हि। अञ्जः। वरांसि। विऽभ्वा। अभवत्। सम्। ऋते। मातरिश्वा॥ २॥

उपस्तुतिं नमस उद्यतिं च श्लोकं यंसत्सवितेव प्र बाहू।

अस्य क्रत्वाहन्यो३ यो अस्ति मृगो न भीमो अरक्षसस्तुविष्मान्॥ ३॥

उप॰स्तुतिम्। नमसः। उत्॰यतिम्। च। श्लोकम्। यंसत्। सविताऽइव। प्र। बाहू इति।
अस्य। क्रत्वा। अहन्यः। यः। अस्ति। मृगः। न। भीमः। अरक्षसः। तुविष्मान्॥ ३॥

अस्य श्लोको दिवीयते पृथिव्यामत्यो न यंसद्यक्षभृद्विचेताः।
मृगाणां न हेतयो यन्ति चेमा बृहस्पतेरहिमायाँ अभि द्यून्॥ ४॥

अस्य। श्लोकः। दिवि। ईयते। पृथिव्याम्। अत्यः। न। यंसत्। यक्ष॰भृत्। वि॰चेताः।
मृगाणाम्। न। हेतयः। यन्ति। च। इमाः। बृहस्पतेः। अहि॰मायान्। अभि। द्यून्॥ ४॥

ये त्वा देवोस्त्रिकं मन्यमानाः पापा भद्रमुपजीवन्ति पज्राः।
न दूढ्ये३ अनु ददासि वामं बृहस्पते चयस इत्पियारुम्॥ ५॥ [१२]

ये। त्वा। देव। उस्त्रिकम्। मन्यमानाः। पापाः। भद्रम्। उप॰जीवन्ति। पज्राः।
न। दुः॰ढ्यै। अनु। ददासि। वामम्। बृहस्पते। चयसे। इत्। पियारुम्॥ ५॥

सुप्रैतुः सूयवसो न पन्था दुर्नियन्तुः परिप्रीतो न मित्रः।
अनर्वाणो अभि ये चक्षते नोऽपीवृता अपोर्णुवन्तो अस्थुः॥ ६॥

सु॰प्रैतुः। सु॰यवसः। न। पन्थाः। दुः॰नियन्तुः। परि॰प्रीतः। न। मित्रः।
अनर्वाणः। अभि। ये। चक्षते। नः। अपि॰वृताः। अप॰ऊर्णुवन्तः। अस्थुः॥ ६॥

सं यं स्तुभोऽवनयो न यन्ति समुद्रं न स्रवतो रोधचक्राः।
स विद्वाँ उभयं चष्टे अन्तर्बृहस्पतिस्तर आपश्च गृध्रः॥ ७॥

सम्। यम्। स्तुभः। अवनयः। न। यन्ति। समुद्रम्। न। स्रवतः। रोध॰चक्राः।
सः। विद्वान्। उभयम्। चष्टे। अन्तः। बृहस्पतिः। तरः। आपः। च। गृध्रः॥ ७॥

एवा महस्तुविजातस्तुविष्मान्बृहस्पतिर्वृषभो धायि देवः।
स नः स्तुतो वीरवद्धातु गोमद्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ८॥ [१३]

एव। महः। तुवि॰जातः। तुविष्मान्। बृहस्पतिः। वृषभः। धायि। देवः।
सः। नः। स्तुतः। वीर॰वत्। धातु। गो॰मत्। विद्याम। इषम्। वृजनम्। जीर॰दानुम्॥ ८॥

[१९१] [१६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः। अप्तृणसूर्याः [विषघ्नोपनिषद्]। अनुष्टप्।
१०-१२ महापङ्क्त्यः। १३ महाबृहती। २० पङ्क्तिः।]

कङ्कतो न कङ्कतोऽथो सतीनकङ्कतः। द्वाविति प्लुषी इति न्य१दृष्टा अलिप्सत॥ १॥

कङ्कतः। न। कङ्कतः। अथो इति। सतीनऽकङ्कतः।
द्वौ। इति। प्लुषी इति। इति। नि। अदृष्टाः। अलिप्सत ॥ १ ॥

अदृष्टान्हन्त्यायत्यथो हन्ति परायती। अथो अवघ्नती हन्त्यथो पिनष्टि पिंषती ॥ २ ॥

अदृष्टान्। हन्ति। आ॒यती। अथो इति। हन्ति। परा॒यती।
अथो इति। अव॒घ्नती। हन्ति। अथो इति। पिनष्टि। पिंषती ॥ २ ॥

शरासः कुशरासो दर्भासः सैर्या उत। मौञ्जा अदृष्टा वैरिणाः सर्वे साकं न्यलिप्सत ॥ ३ ॥

शरासः। कुशरासः। दर्भासः। सैर्याः। उत।
मौञ्जाः। अदृष्टाः। वैरिणाः। सर्वे। साकम्। नि। अलिप्सत ॥ ३ ॥

नि गावो गोष्ठे असदन्नि मृगासो अविक्षत। नि केतवो जनानां न्य१दृष्टा अलिप्सत ॥ ४ ॥

नि। गावः। गो॒स्थे। असदन्। नि। मृगासः। अविक्षत।
नि। केतवः। जनानाम्। नि। अदृष्टाः। अलिप्सत ॥ ४ ॥

एत उ त्ये प्रत्यदृश्रन्प्रदोषं तस्कराइव। अदृष्टा विश्वदृष्टाः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ५ ॥ [१४]

एते। ऊँ इति। त्ये। प्रति। अदृश्रन्। प्र॒दोषम्। तस्कराःऽइव।
अदृष्टाः। विश्व॒दृष्टाः। प्रति॒बुद्धाः। अभूतन ॥ ५ ॥

द्यौर्वः पिता पृथिवी माता सोमो भ्रातादितिः स्वसा।
अदृष्टा विश्वदृष्टास्तिष्ठतेलयता सु कम् ॥ ६ ॥

द्यौः। वः। पिता। पृथिवी। माता। सोमः। भ्राता। अदितिः। स्वसा।
अदृष्टाः। विश्व॒दृष्टाः। तिष्ठत। इलयत। सु। कम् ॥ ६ ॥

ये अंस्या ये अङ्ग्याः सूचीका ये प्रकङ्कताः।
अदृष्टाः किं चनेह वः सर्वे साकं नि जस्यत ॥ ७ ॥

ये। अंस्याः। ये। अङ्ग्याः। सूचीकाः। ये। प्र॒कङ्कताः।
अदृष्टाः। किम्। चन। इह। वः। सर्वे। साकम्। नि। जस्यत ॥ ७ ॥

उत्पुरस्तात्सूर्य एति विश्वदृष्टो अदृष्टहा। अदृष्टान्त्सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ८ ॥

उत्। पुरस्तात्। सूर्यः। एति। विश्व॒दृष्टः। अदृष्ट॒हा।
अदृष्टान्। सर्वान्। जम्भयन्। सर्वाः। च। यातु॒धान्यः ॥ ८ ॥

उदपप्तदसौ सूर्यः पुरु विश्वानि जूर्वन्। आदित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा॥ ९॥

उत्। अपप्तत्। असौ। सूर्यः। पुरु। विश्वानि। जूर्वन्।

आदित्यः। पर्वतेभ्यः। विश्वऽदृष्टः। अदृष्टऽहा॥ ९॥

सूर्ये विषमा सजामि दृतिं सुरावतो गृहे।

सो चिन्नु न मराति नो वयं मरामारे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार॥ १०॥

सूर्ये। विषम्। आ। सजामि। दृतिम्। सुराऽवतः। गृहे॥ सः। चित्। नु। न। मराति। [१५]

नो इति। वयम्। मराम्। आरे। अस्य। योजनम्। हरिऽस्थाः। मधु। त्वा। मधुला। चकार॥ १०॥

इयत्तिका शकुन्तिका सका जघास ते विषम्।

सो चिन्नु न मराति नो वयं मरामारे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार॥ ११॥

इयत्तिका। शकुन्तिका। सका। जघास। ते। विषम्॥ सो इति। चित्। नु। न। मराति। नो इति।

वयम्। मराम्। आरे। अस्य। योजनम्। हरिऽस्थाः। मधु। त्वा। मधुला। चकार॥ ११॥

त्रिः सप्त विष्पुलिङ्गका विषस्य पुष्यमक्षन्।

ताश्चिन्नु न मरन्ति नो वयं मरामारे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार॥ १२॥

त्रिः। सप्त। विष्पुलिङ्गकाः। विषस्य। पुष्यम्। अक्षन्। ताः। चित्। नु। न। मरन्ति।

नो इति। वयम्। मराम। आरे। अस्य। योजनम्। हरिऽस्थाः। मधु। त्वा। मधुला। चकार॥ १२॥

नवानां नवतीनां विषस्य रोपुषीणाम्।

सर्वासामग्रभं नामारे अस्य योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार॥ १३॥

नवानाम्। नवतीनाम्। विषस्य। रोपुषीणाम्।

सर्वासाम्। अग्रभम्। नाम। आरे। अस्य। योजनम्। हरिऽस्थाः। मधु। त्वा। मधुला। चकार॥ १३॥

त्रिः सप्त मयूर्यः सप्त स्वसारो अग्रुवः। तास्ते विषं वि जभ्रिर उदकं कुम्भिनीरिव॥ १४॥

त्रिः। सप्त। मयूर्यः। सप्त। स्वसारः। अग्रुवः।

ताः। ते। विषम्। वि। जभ्रिरे। उदकम्। कुम्भिनीःऽइव॥ १४॥

इयत्तकः कुषुम्भकस्तकं भिनद्म्यश्मना। ततो विषं प्र वावृते पराचीरनु संवतः॥ १५॥

इयत्तकः। कुषुम्भकः। तकम्। भिनद्मि। अश्मना।

ततः। विषम्। प्र। ववृते। पराचीः। अनु। सम्ऽवतः॥ १५॥

कुषुम्भकस्तदब्रवीद्गिरेः प्रवर्तमानकः।

वृश्चिकस्यारसं विषमरसं वृश्चिक ते विषम्॥ १६॥ [१६]

कुषुम्भकः। तत्। अब्रवीत्। गिरेः। प्र॰वर्तमानकः।

वृश्चिकस्य। अरसम्। विषम्। अरसम्। वृश्चिक। ते। विषम्॥ १६॥

मा बिभेर्न मरिष्यसि परि त्वा पामि सर्वतः।

घनेन हन्मि वृश्चिकमहिं दण्डेनागतम्॥ १७॥★

मा। बिभेः। न। मरिष्यसि। परि। त्वा। पामि। सर्वतः।

घनेन। हन्मि। वृश्चिकम्। अहिम्। दण्डेन। आ॰गतम्॥ १७॥

आदित्यरथवेगेन विष्णोर्बाहुबलेन च। गरुळपक्षनिपातेन भूमिं गच्छ महायशाः॥ १८॥★

आदित्यरथ॰वेगेन। विष्णोः। बाहु॰बलेन। च।

गरुळपक्ष॰निपातेन। भूमिम्। गच्छ। महा॰यशाः॥ १८॥

गरुळस्य जातमात्रेण त्रयो लोकाः प्रकम्पिताः।

प्रकम्पिता मही सर्वा सशैलवनकानना॥ १९॥★

गरुळस्य। जात॰मात्रेण। त्रयः। लोकाः। प्र॰कम्पिताः।

प्र॰कम्पिता। मही। सर्वा। स॰शैलवनकानना॥ १९॥

गगनं नष्टचन्द्रार्कं ज्योतिषं न प्र काशते।

देवता भयभीताश्च मारुतो न प्लवायति मारुतो न प्लवायत्यों नमः॥ २०॥★ [१७]

गगनम्। नष्ट॰चन्द्रार्कम्। ज्योतिषम्। न। प्र। काशते।

देवताः। भय॰भीताः। च। मारुतः। न। प्लवायति। मारुतः। न। प्लवायति। ओम्। नमः॥ २०॥

भोः सर्प भद्र भद्रं ते दूरं गच्छ महायशाः।

जनमेजयस्य यज्ञान्ते आस्तीकवचनं स्मर॥ २१॥★

भोः। सर्प। भद्र। भद्रम्। ते। दूरम्। गच्छ। महा॰यशाः।

जनमेजयस्य। यज्ञ॰अन्ते। आस्तीक॰वचनम्। स्मर॥ २१॥

आस्तीकवचनं श्रुत्वा यः सर्पो न निवर्तते।

शतधा भिद्यते मूर्ध्नि शिंशवृक्षफलं यथा॥ २२॥★

आस्तीकऽवचनम्। श्रुत्वा। यः। सर्पः। न। निऽवर्तते।

शतऽधा। भिद्यते। मूर्ध्नि। शिंशवृक्षऽफलम्। यथा॥ २२॥

यो जरत्कारुणा जातो रंजैत् कन्यां महायशाः।

तस्य सर्पाप भद्रं ते दूरं गच्छ महायशाः॥ २३॥★

यः। जरत्ऽकारुणा। जातः। रंजैत्। कन्याम्। महाऽयशाः।

तस्य। सर्प। अप। भद्रम्। ते। दूरम्। गच्छ। महाऽयशाः॥ २३॥

असितिं चार्थसिद्धिं च सुनीतिं चापि यः स्मरेत्।

दिवा वा यदि वा रात्रौ नास्ति सर्पभयं हरेत्॥ २४॥★

असितिम्। च। अर्थऽसिद्धिम्। च। सुऽनीतिम्। च। अपि। यः। स्मरेत्।

दिवा। वा। यदि। वा। रात्रौ। न। अस्ति। सर्पऽभयम्। हरेत्॥ २४॥

अगस्तिर्माधवश्चैव मुचुकुन्दो महामुनिः।

कपिलो मुनिरास्तीकः पञ्चैते सुखशायिनः॥ २५॥★

अगस्तिः। माधवः। च। एव। मुचुकुन्दः। महाऽमुनिः।

कपिलः। मुनिः। आस्तीकः। पञ्च। एते। सुखऽशायिनः॥ २५॥

नर्मदायै नमः प्रातर्नर्मदायै नमो निशि। नमोऽस्तु नर्मदे तुभ्यं त्राहि मां विषसर्पतः॥ २६॥★

नर्मदायै। नमः। प्रातः। नर्मदायै। नमः। निशि। [१८] {२४}

नमः। अस्तु। नर्मदे। तुभ्यम्। त्राहि। माम्। विषऽसर्पतः॥ २६॥

इत्याश्वलायन-संहितायां

प्रथमं मण्डलम्

समाप्तम्॥

॥ अथ द्वितीयं मण्डलम्॥

[१] [१६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। अग्निः। जगती।]

त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि।
त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥ १॥

त्वम्। अग्ने। द्युऽभिः। त्वम्। आशुशुक्षणिः। त्वम्। अत्ऽभ्यः। त्वम्। अश्मनः। परि।
त्वम्। वनेभ्यः। त्वम्। ओषधीभ्यः। त्वम्। नृणाम्। नृऽपते। जायसे। शुचिः॥ १॥

तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमृत्वियं तव नेष्ट्रं त्वमग्निदृतायतः।
तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे॥ २॥

तव। अग्ने। होत्रम्। तव। पोत्रम्। ऋत्वियम्। तव। नेष्ट्रम्। त्वम्। अग्नित्। ऋतऽयतः।
तव। प्रऽशास्त्रम्। त्वम्। अध्वरिऽयसि। ब्रह्मा। च। असि। गृहऽपतिः। च। नः। दमे॥ २॥

त्वमग्न इन्द्रो वृषभः सतामसि त्वं विष्णुरुरुगायो नमस्यः।
त्वं ब्रह्मा रयिविद्ब्रह्मणस्पते त्वं विधर्तः सचसे पुरंध्या॥ ३॥

त्वम्। अग्ने। इन्द्रः। वृषभः। सताम्। असि। त्वम्। विष्णुः। उरुऽगायः। नमस्यः।
त्वम्। ब्रह्मा। रयिऽवित्। ब्रह्मणः। पते। त्वम्। विधर्तरिति विऽधर्तः। सचसे। पुरम्ऽध्या॥ ३॥

त्वमग्ने राजा वरुणो धृतव्रतस्त्वं मित्रो भवसि दस्म ईड्यः।
त्वमर्यमा सत्पतिर्यस्य संभुजं त्वमंशो विदथे देव भाजयुः॥ ४॥

त्वम्। अग्ने। राजा। वरुणः। धृतऽव्रतः। त्वम्। मित्रः। भवसि। दस्मः। ईड्यः।
त्वम्। अर्यमा। सत्ऽपतिः। यस्य। सम्ऽभुजम्। त्वम्। अंशः। विदथे। देव। भाजयुः॥ ४॥

त्वमग्ने त्वष्टा विधते सुवीर्यं तव ग्नावो मित्रमहः सजात्यम्।
त्वमाशुहेमा ररिषे स्वश्व्यं त्वं नरां शर्धो असि पुरूवसुः॥ ५॥ [१९ (१७)]

त्वम्। अग्ने। त्वष्टा। विधते। सुऽवीर्यम्। तव। ग्नावः। मित्रऽमहः। सऽजात्यम्।
त्वम्। आशुऽहेमा। ररिषे। सुऽअश्व्यम्। त्वम्। नराम्। शर्धः। असि। पुरुऽवसुः॥ ५॥

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्वं शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे।
त्वं वातैररुणैर्यासि शंगयस्त्वं पूषा विधतः पासि नु त्मना॥ ६॥
त्वम्। अग्ने। रुद्रः। असुरः। महः। दिवः। त्वम्। शर्धः। मारुतम्। पृक्षः। ईशिषे।
त्वम्। वातैः। अरुणैः। यासि। शम्ऽगयः। त्वम्। पूषा। विधतः। पासि। नु। त्मना॥ ६॥
त्वमग्ने द्रविणोदा अरंकृते त्वं देवः सविता रत्नधा असि।
त्वं भगो नृपते वस्व ईशिषे त्वं पायुर्दमे यस्तेऽविधत्॥ ७॥
त्वम्। अग्ने। द्रविणःऽदाः। अरम्ऽकृते। त्वम्। देवः। सविता। रत्नऽधाः। असि।
त्वम्। भगः। नृऽपते। वस्वः। ईशिषे। त्वम्। पायुः। दमे। यः। ते। अविधत्॥ ७॥
त्वामग्ने दम आ विश्पतिं विशस्त्वां राजानं सुविदत्रमृञ्जते।
त्वं विश्वानि स्वनीक पत्यसे त्वं सहस्राणि शता दश प्रति॥ ८॥
त्वाम्। अग्ने। दमे। आ। विश्पतिम्। विशः। त्वाम्। राजानम्। सुऽविदत्रम्। ऋञ्जते।
त्वम्। विश्वानि। सुऽअनीक। पत्यसे। त्वम्। सहस्राणि। शता। दश। प्रति॥ ८॥
त्वामग्ने पितरमिष्टिभिर्नरस्त्वां भ्रात्राय शम्या तनूरुचम्।
त्वं पुत्रो भवसि यस्तेऽविधत्त्वं सखा सुशेवः पास्याधृषः॥ ९॥
त्वाम्। अग्ने। पितरम्। इष्टिऽभिः। नरः। त्वाम्। भ्रात्राय। शम्या। तनूऽरुचम्।
त्वम्। पुत्रः। भवसि। यः। ते। अविधत्। त्वम्। सखा। सुऽशेवः। पासि। आऽधृषः॥ ९॥
त्वमग्न ऋभुराके नमस्य१स्त्वं वाजस्य क्षुमतो राय ईशिषे।
त्वं वि भास्यनु दक्षि दावने त्वं विशिक्षुरसि यज्ञमातनिः॥ १०॥ [२० (१८)]
त्वम्। अग्ने। ऋभुः। आके। नमस्यः। त्वम्। वाजस्य। क्षुऽमतः। रायः। ईशिषे।
त्वम्। वि। भासि। अनु। धक्षि। दावने। त्वम्। विऽशिक्षुः। असि। यज्ञम्। आऽतनिः॥
त्वमग्ने अदितिर्देव दाशुषे त्वं होत्रा भारती वर्धसे गिरा।
त्वमिळा शतहिमासि दक्षसे त्वं वृत्रहा वसुपते सरस्वती॥ ११॥
त्वम्। अग्ने। अदितिः। देव। दाशुषे। त्वम्। होत्रा। भारती। वर्धसे। गिरा।
त्वम्। इळा। शतऽहिमा। असि। दक्षसे। त्वम्। वृत्रहा। वसुऽपते। सरस्वती॥ १॥

त्वमग्ने सुभृत उत्तमं वयस्तव स्पार्हे वर्ण आ संदृशि श्रियः।
त्वं वाजः प्रतरणो बृहन्नसि त्वं रयिर्बहुलो विश्वतस्पृथुः॥ १२॥
त्वम्। अग्ने। उत्ऽतमम्। वयः। तव। स्पार्हे। वर्णे। आ। सम्ऽदृशि। श्रियः।
त्वम्। वाजः। प्रऽतरणः। बृहन्। असि। त्वम्। रयिः। बहुलः। विश्वतः। पृथुः॥ १२॥

त्वामग्न आदित्यास आस्यं१त्वां जिह्वां शुचयश्चक्रिरे कवे।
त्वां रातिषाचो अध्वरेषु सश्चिरे त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम्॥ १३॥
त्वाम्। अग्ने। आदित्यासः। आस्यम्। त्वाम्। जिह्वाम्। शुचयः। चक्रिरे। कवे।
त्वाम्। रातिऽसाचः। अध्वरेषु। सश्चिरे। त्वे इति। देवाः। हविः। अदन्ति। आऽहुतम्॥ १३॥

त्वे अग्ने विश्वे अमृतासो अद्रुह आसा देवा हविरदन्त्याहुतम्।
त्वया मर्तासः स्वदन्त आसुतिं त्वं गर्भो वीरुधां जज्ञिषे शुचिः॥ १४॥
त्वे इति। अग्ने। विश्वे। अमृतासः। अद्रुहः। आसा। देवाः। हविः। अदन्ति। आऽहुतम्।
त्वया। मर्तासः। स्वदन्ते। आऽसुतिम्। त्वम्। गर्भः। वीरुधाम्। जज्ञिषे। शुचिः॥ १४॥

त्वं तान्त्सं च प्रति चासि मज्मनाग्ने सुजात प्र च देव रिच्यसे।
पृक्षो यदत्र महिना वि ते भुवदनु द्यावापृथिवी रोदसी उभे॥ १५॥
त्वम्। तान्। सम्। च। प्रति। च। असि। मज्मना। अग्ने। सुऽजात। प्र। च। देव। रिच्यसे।
पृक्षः। यत्। अत्र। महिना। वि। ते। भुवत्। अनु। द्यावापृथिवी इति। रोदसी इति। उभे इति॥ १५॥

ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशसमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः।
अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १६॥ [२१ (१९)]
ये। स्तोतृऽभ्यः। गोऽअग्राम्। अश्वऽपेशसम्। अग्ने। रातिम्। उपऽसृजन्ति। सूरयः।
अस्मान्। च। तान्। च। प्र। हि। नेषि। वस्यः। आ। बृहत्। वदेम। विदथे। सुऽवीराः॥ १६॥

[२] [१३ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। अग्निः। जगती।]

यज्ञेन वर्धत जातवेदसमग्निं यजध्वं हविषा तना गिरा।
समिधानं सुप्रयसं स्वर्णरं द्युक्षं होतारं वृजनेषु धूर्षदम्॥ १॥
यज्ञेन। वर्धत। जातऽवेदसम्। अग्निम्। यजध्वम्। हविषा। तना। गिरा।
सम्ऽइधानम्। सुऽप्रयसम्। स्वःऽनरम्। द्युक्षम्। होतारम्। वृजनेषु। धूःऽसदम्॥ १॥

अभि त्वा नक्तीरुषसो ववाशिरेऽग्ने वत्सं न स्वसरेषु धेनवः।

दिवइवेदरतिर्मानुषा युगा क्षपो भासि पुरुवार संयतः॥ २॥

अभि। त्वा। नक्तीः। उषसः। ववाशिरे। अग्ने। वत्सम्। न। स्वसरेषु। धेनवः।

दिवःऽइव। इत्। अरतिः। मानुषा। युगा। आ। क्षपः। भासि। पुरुऽवार। सम्ऽयतः॥ २॥

तं देवा बुध्ने रजसः सुदंससं दिवस्पृथिव्योररतिं न्यैरिरे।

रथमिव वेद्यं शुक्रशोचिषमग्निं मित्रं न क्षितिषु प्रशंस्यम्॥ ३॥

तम्। देवाः। बुध्ने। रजसः। सुऽदंससम्। दिवः। पृथिव्योः। अरतिम्। नि। एरिरे।

रथम्ऽइव। वेद्यम्। शुक्रऽशोचिषम्। अग्निम्। मित्रम्। न। क्षितिषु। प्रऽशंस्यम्॥ ३॥

तमुक्षमाणं रजसि स्व आ दमे चन्द्रमिव सुरुचं ह्वार आ दधुः।

पृश्न्याः पतरं चितयन्तमक्षभिः पाथो न पायुं जनसी उभे अनु॥ ४॥

तम्। उक्षमाणम्। रजसि। स्वे। आ। दमे। चन्द्रम्ऽइव। सुऽरुचम्। ह्वारे। आ। दधुः।

पृश्न्याः। पतरम्। चितयन्तम्। अक्षऽभिः। पाथः। न। पायुम्। जनसी इति। उभे इति। अनु॥ ४॥

स होता विश्वं परि भूत्वध्वरं तमु हव्यैर्मनुष ऋञ्जते गिरा।

हिरिशिप्रो वृधसानासु जर्भुरद्द्यौर्न स्तृभिश्चितयद्रोदसी अनु॥ ५॥ [२२ (२०)]

सः। होता। विश्वम्। परि। भूतु। अध्वरम्। तम्। ऊँ इति। हव्यैः। मनुषः। ऋञ्जते। गिरा।

हिरिऽशिप्रः। वृधसानासु। जर्भुरत्। द्यौः। न। स्तृऽभिः। चितयत्। रोदसी इति। अनु॥ ५॥

स नो रेवत्समिधानः स्वस्तये संददस्वान्रयिमस्मासु दीदिहि।

आ नः कृणुष्व सुविताय रोदसी अग्ने हव्या मनुषो देव वीतये॥ ६॥

सः। नः। रेवत्। सम्ऽइधानः। स्वस्तये। सम्ऽददस्वान्। रयिम्। अस्मासु। दीदिहि।

आ। नः। कृणुष्व। सुविताय। रोदसी इति। अग्ने। हव्या। मनुषः। देव। वीतये॥ ६॥

दा नो अग्ने बृहतो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजं श्रुत्या अपा वृधि।

प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि स्वर्ण शुक्रमुषसो वि दिद्युतुः॥ ७॥

दाः। नः। अग्ने। बृहतः। दाः। सहस्रिणः। दुरः। न। वाजम्। श्रुत्यै। अप। वृधि।

प्राची इति। द्यावापृथिवी इति। ब्रह्मणा। कृधि। स्वः। न। शुक्रम्। उषसः। वि। दिद्युतुः॥ ७॥

स इंधान उषसो राम्या अनु स्वं१र्ण दीदेदरुषेणं भानुनां।

होत्राभिरग्निर्मनुषः स्वध्वरो राजां विशामतिथिश्चारुरायवे॥ ८॥

सः। इधानः। उषसः। राम्याः। अनु। स्वः। न। दीदेत्। अरुषेणं। भानुना।

होत्राभिः। अग्निः। मनुषः। सु॰अध्वरः। राजां। विशाम्। अतिथिः। चारुः। आयवे॥ ८॥

एवा नो अग्ने अमृतेषु पूर्व्य धीष्पीपाय बृहद्दिवेषु मानुषा।

दुहाना धेनुर्वृजनेषु कारवे त्मना शतिनं पुरुरूपमिषणि॥ ९॥

एव। नः। अग्ने। अमृतेषु। पूर्व्य। धीः। पीपाय। बृहत्॰दिवेषु। मानुषा।

दुहाना। धेनुः। वृजनेषु। कारवे। त्मना। शतिनम्। पुरु॰रूपम्। इषणि॥ ९॥

वयमंग्ने अर्वता वा सुवीर्यं ब्रह्मणा वा चितयेमा जनाँ अति।

अस्माकं द्युम्नमधि पञ्च कृष्टिषूच्चा स्वं१र्ण शुशुचीत दुष्टरम्॥ १०॥

वयम्। अग्ने। अर्वता। वा। सु॰वीर्यम्। ब्रह्मणा। वा। चितयेम। जनान्। अति।

अस्माकम्। द्युम्नम्। अधि। पञ्च। कृष्टिषु। उच्चा। स्वः। न। शुशुचीत। दुस्तरम्॥ १०॥

स नो बोधि सहस्य प्रशंस्यो यस्मिन्त्सुजाता इषयन्त सूरयः।

यमंग्ने यज्ञमुपयन्ति वाजिनो नित्ये तोके दीदिवांसं स्वे दमे॥ ११॥

सः। नः। बोधि। सहस्य। प्र॰शंस्यः। यस्मिन्। सु॰जाताः। इषयन्त। सूरयः।

यम्। अग्ने। यज्ञम्। उप॰यन्ति। वाजिनः। नित्ये। तोके। दीदि॰वांसम्। स्वे। दमे॥ ११॥

उभयासो जातवेदः स्याम ते स्तोतारो अग्ने सूरयश्च शर्मणि।

वस्वो रायः पुरुश्चन्द्रस्य भूयसः प्रजावतः स्वपत्यस्य शग्धि नः॥ १२॥

उभयासः। जात॰वेदः। स्याम। ते। स्तोतारः। अग्ने। सूरयः। च। शर्मणि।

वस्वः। रायः। पुरु॰चन्द्रस्य। भूयसः। प्रजा॰वतः। सु॰अपत्यस्य। शग्धि। नः॥ १२॥

ये स्तोतृभ्यो गोअंग्रामश्वपेशसमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः।

अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १३॥ [२३ (२१)]

ये। स्तोतृ॰भ्यः। गो॰अग्राम्। अश्व॰पेशसम्। अग्ने। रातिम्। उप॰सृजन्ति। सूरयः।

अस्मान्। च। तान्। च। प्र। हि। नेषि। वस्यः। आ। बृहत्। वदेम। विदथे। सु॰वीराः॥ १३॥

[३] [११ गृत्समद (आङ्गिरसः, शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः।
आप्रीसूक्तं = [१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ नराशंसः, ३ इळः, ४ बर्हिः,
५ देवीर्द्वारः, ६ उषासानक्ता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः
सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः।]
त्रिष्टुप्, ७ जगती।]

समिद्धो अग्निर्निहितः पृथिव्यां प्रत्यङ् विश्वानि भुवनान्यस्थात्।
होता पावकः प्रदिवः सुमेधा देवो देवान्यजत्वग्निरर्हन्॥ १॥

सम्ऽइद्धः। अग्निः। निऽहितः। पृथिव्याम्। प्रत्यङ्। विश्वानि। भुवनानि। अस्थात्।
होता। पावकः। प्रऽदिविः। सुऽमेधाः। देवः। देवान्। यजतु। अग्निः। अर्हन्॥ १॥

नराशंसः प्रति धामान्यञ्जन् तिस्रो दिवः प्रति मह्ना स्वर्चिः।
घृतप्रुषा मनसा हव्यमुन्दन्मूर्धन्यज्ञस्य समनक्तु देवान्॥ २॥

नराशंसः। प्रति। धामानि। अञ्जन्। तिस्रः। दिवः। प्रति। मह्ना। सुऽअर्चिः।
घृतऽप्रुषा। मनसा। हव्यम्। उन्दन्। मूर्धन्। यज्ञस्य। सम्। अनक्तु। देवान्॥ २॥

ईळितो अग्ने मनसा नो अर्हन्देवान्यक्षि मानुषात्पूर्वो अद्य।
स आ वह मरुतां शर्धो अच्युतमिन्द्रं नरो बर्हिषदं यजध्वम्॥ ३॥

ईळितः। अग्ने। मनसा। नः। अर्हन्। देवान्। यक्षि। मानुषात्। पूर्वः। अद्य।
सः। आ। वह। मरुताम्। शर्धः। अच्युतम्। इन्द्रम्। नरः। बर्हिऽसदम्। यजध्वम्॥ ३॥

देवं बर्हिर्वर्धमानं सुवीरं स्तीर्णं राये सुभरं वेद्यस्याम्।
घृतेनाक्तं वसवः सीदतेदं विश्वे देवा आदित्या यज्ञियासः॥ ४॥

देवं। बर्हिः। वर्धमानम्। सुऽवीरम्। स्तीर्णम्। राये। सुऽभरम्। वेदी इति। अस्याम्।
घृतेन। अक्तम्। वसवः। सीदत। इदम्। विश्वे। देवाः। आदित्याः। यज्ञियासः॥ ४॥

वि श्रयन्तामुर्विया हूयमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा नमोभिः।
व्यचस्वतीर्वि प्रथन्तामजुर्या वर्णं पुनाना यशसं सुवीरम्॥ ५॥ [२४ (२२)]

वि। श्रयन्ताम्। उर्विया। हूयमानाः। द्वारः। देवीः। सुप्रऽअयनाः। नमःऽभिः।
व्यचस्वतीः। वि। प्रथन्ताम्। अजुर्याः। वर्णम्। पुनानाः। यशसम्। सुऽवीरम्॥ ५॥

साध्वपांसि सनता न उक्षिते उषासानक्ता वय्येव रण्विते।

तन्तुं ततं संवयन्ती समीची यज्ञस्य पेशः सुदुघे पयस्वती॥ ६॥

साधु। अपांसि। सनता। नः। उक्षिते इति। उषसानक्ता। वय्याऽइव। रण्विते इति।

तन्तुम्। ततम्। संवयन्ती इति सम्ऽवयन्ती। समीची इति सम्ऽईची।

यज्ञस्य। पेशः। सुदुघे इति सुऽदुघे। पयस्वती इति॥ ६॥

दैव्या होतारा प्रथमा विदुष्टर ऋजु यक्षतः समृचा वपुष्टरा।

देवान्यजन्तावृतुथा समञ्जतो नाभा पृथिव्या अधि सानुषु त्रिषु॥ ७॥

दैव्या। होतारा। प्रथमा। विदुःऽतरा। ऋजु। यक्षतः। सम्। ऋचा। वपुःऽतरा।

देवान्। यजन्तौ। ऋतुऽथा। सम्। अञ्जतः। नाभा। पृथिव्याः। अधि। सानुषु। त्रिषु॥ ७॥

सरस्वती साधयन्ती धियं न इळा देवी भारती विश्वतूर्तिः।

तिस्रो देवीः स्वधया बर्हिरेदमच्छिद्रं पान्तु शरणं निषद्य॥ ८॥

सरस्वती। साधयन्ती। धियम्। नः। इळा। देवी। भारती। विश्वऽतूर्तिः।

तिस्रः। देवीः। स्वधया। बर्हिः। आ। इदम्। अच्छिद्रम्। पान्तु। शरणम्। निऽसद्य॥ ८॥

पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः।

प्रजां त्वष्टा वि ष्यतु नाभिमस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः॥ ९॥

पिशङ्गऽरूपः। सुऽभरः। वयःऽधाः। श्रुष्टी। वीरः। जायते। देवऽकामः।

प्रऽजाम्। त्वष्टा। वि। स्यतु। नाभिम्। अस्मे इति। अथ। देवानाम्। अपि। एतु। पाथः॥ ९॥

वनस्पतिरवसृजन्नुप स्थादग्निर्हविः सूदयाति प्र धीभिः।

त्रिधा समक्तं नयतु प्रजानन्देवेभ्यो दैव्यः शमितोप हव्यम्॥ १०॥

वनस्पतिः। अवऽसृजन्। उप। स्थात्। अग्निः। हविः। सूदयाति। प्र। धीभिः।

त्रिधा। सम्ऽअक्तम्। नयतु। प्रऽजानन्। देवेभ्यः। दैव्यः। शमिता। उप। हव्यम्॥ १०॥

घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्वस्य धाम।

अनुष्वधमा वह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम्॥ ११॥ [२५ (२३)]

घृतम्। मिमिक्षे। घृतम्। अस्य। योनिः। घृते। श्रितः। घृतम्। ऊँ इति। अस्य। धाम।

अनुऽस्वधम्। आ। वह। मादयस्व। स्वाहाऽकृतम्। वृषभ। वक्षि। हव्यम्॥ ११॥

[४] [९ सोमाहुतिर्भार्गवः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

हुवे वः सुद्योत्मानं सुवृक्तिं विशामग्निमतिथिं सुप्रयसम्।
मित्रइव यो दिधिषाय्यो भूद्देव आदेवे जने जातवेदाः॥ १॥

हुवे। वः। सुऽद्योत्मानम्। सुऽवृक्तिम्। विशाम्। अग्निम्। अतिथिम्। सुऽप्रयसम्।
मित्रःऽइव। यः। दिधिषाय्यः। भूत्। देवः। आऽदेवे। जने। जातऽवेदाः॥ १॥

इमं विधन्तो अपां सधस्थे द्वितादधुर्भृगवो विक्ष्वा३योः।
एष विश्वान्यभ्यस्तु भूमा देवानामग्निररतिर्जीराश्वः॥ २॥

इमम्। विधन्तः। अपाम्। सधऽस्थे। द्विता। अदधुः। भृगवः। विक्षु। आयोः।
एषः। विश्वानि। अभि। अस्तु। भूम। देवानाम्। अग्निः। अरतिः। जीरऽअश्वः॥ २॥

अग्निं देवासो मानुषीषु विक्षु प्रियं धुः क्षेष्यन्तो न मित्रम्।
स दीदयदुशतीरूर्म्या या दक्षाय्यो यो दास्वते दम आ॥ ३॥

अग्निम्। देवासः। मानुषीषु। विक्षु। प्रियम्। धुः। क्षेष्यन्तः। न। मित्रम्।
सः। दीदयत्। उशतीः। ऊर्म्याः। आ। दक्षाय्यः। यः। दास्वते। दमे। आ॥ ३॥

अस्य रण्वा स्वस्येव पुष्टिः संदृष्टिरस्य हियानस्य दक्षोः।
वि यो भरिभ्रदोषधीषु जिह्वामत्यो न रथ्यो दोधवीति वारान्॥ ४॥

अस्य। रण्वा। स्वस्यऽइव। पुष्टिः। सम्ऽदृष्टिः। अस्य। हियानस्य। धक्षोः।
वि। यः। भरिभ्रत्। ओषधीषु। जिह्वाम्। अत्यः। न। रथ्यः। दोधवीति। वारान्॥ ४॥

आ यन्मे अभ्वं वनदः पनन्तोशिग्भ्यो नामिमीत वर्णम्।
स चित्रेण चिकिते रंसु भासा जुजुर्वाँ यो मुहुरा युवा भूत्॥ ५॥ [२६ (२४)]

आ। यत्। मे। अभ्वम्। वनदः। पनन्त। उशिक्ऽभ्यः। न। अमिमीत। वर्णम्।
सः। चित्रेण। चिकिते। रम्ऽसु। भासा। जुजुर्वान्। यः। मुहुः। आ। युवा। भूत्॥ ४॥

आ यो वना तातृषाणो न भाति वार्ण पथा रथ्येव स्वानीत्।
कृष्णाध्वा तपू रण्वश्चिकेत द्यौरिव स्मयमानो नभोभिः॥ ६॥

आ। यः। वना। ततृषाणः। न। भाति। वाः। न। पथा। रथ्याऽइव। स्वानीत्।
कृष्णऽअध्वा। तपुः। रण्वः। चिकेत। द्यौःऽइव। स्मयमानः। नभःऽभिः॥ ६॥

स यो व्यस्थादभि दक्षदुर्वी पशुर्नैति स्वयुरगोपाः
अग्निः शोचिष्माँ अतसान्युष्णन्कृष्णव्यथिरस्वदयन्न भूम॥ ७॥
सः। यः। वि। अस्थात्। अभि। धक्षत्। उर्वीम्। पशुः। न। एति। स्व॰युः। अगोपाः।
अग्निः। शोचिष्मान्। अतसानि। उष्णन्। कृष्ण॰व्यथिः। अस्वदयत्। न। भूम॥ ७॥
नू ते पूर्वस्यावसो अधीतौ तृतीये विदथे मन्म शंसि।
अस्मे अग्ने संयद्वीरं बृहन्तं क्षुमन्तं वाजं स्वपत्यं रयिं दाः॥ ८॥
नु। ते। पूर्वस्य। अवसः। अधि॰इतौ। तृतीये। विदथे। मन्म। शंसि।
अस्मे इति। अग्ने। संयत्॰वीरम्। बृहन्तम्। क्षु॰मन्तम्। वाजम्। सु॰अपत्यम्। रयिम्। दाः॥ ८॥
त्वया यथा गृत्समदासो अग्ने गुहा वन्वन्त उपराँ अभि ष्युः।
सुवीरासो अभिमातिषाहः स्मत्सूरिभ्यो गृणते तद्वयो धाः॥ ९॥ [२७ (२५)]
त्वया। यथा। गृत्स॰मदासः। अग्ने। गुहा। वन्वन्तः। उपरान्। अभि। स्युरिति स्युः।
सु॰वीरासः। अभिमाति॰सहः। स्मत्। सूरि॰भ्यः। गृणते। तत्। वयः। धाः॥ ९॥

[५] [८ सोमाहुतिर्भार्गवः। अग्निः अनुष्टुप्।]

होताजनिष्ट चेतनः पिता पितृभ्य ऊतये। प्रयक्षञ्जेन्यं वसु शकेम वाजिनो यमम्॥ १॥
होता। अजनिष्ट। चेतनः। पिता। पितृ॰भ्यः। ऊतये।
प्र॰यक्षन्। जेन्यम्। वसु। शकेम। वाजिनः। यमम्॥ १॥
आ यस्मिन्त्सप्त रश्मयस्तता यज्ञस्य नेतरि। मनुष्वद्दैव्यमष्टमं पोता विश्वं तदिन्वति॥ २॥
आ। यस्मिन्। सप्त। रश्मयः। तताः। यज्ञस्य। नेतरि।
मनुष्वत्। दैव्यम्। अष्टमम्। पोता। विश्वम्। तत्। इन्वति॥ २॥
दधन्वे वा यदीमनु वोचद्ब्रह्माणि वेरु तत्। परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत्॥ ३॥
दधन्वे। वा। यत्। ईम्। अनु। वोचत्। ब्रह्माणि। वेः। ऊँ इति। तत्।
परि। विश्वानि। काव्या। नेमिः। चक्रम्ऽइव। अभवत्॥ ३॥
साकं हि शुचिना शुचिः प्रशास्ता क्रतुनाजनि। विद्वाँ अस्य व्रता ध्रुवा वयाइवानु रोहते॥ ४॥
साकम्। हि। शुचिना। शुचिः। प्र॰शास्ता। क्रतुना। अजनि।
विद्वान्। अस्य। व्रता। ध्रुवा। वयाःऽइव। अनु। रोहते॥ ४॥

ता अस्य वर्णमायुवो नेष्टुः सचन्त धेनवः। कुवित्तिसृभ्य आ वरं स्वसारो या इदं ययुः॥ ५॥

ताः। अस्य। वर्णम्। आयुवः। नेष्टुः। सचन्त। धेनवः।

कुवित्। तिसृ॰भ्यः। आ। वरम्। स्वसारः। याः। इदम्। ययुः॥ ५॥

यदी मातुरुप स्वसा घृतं भरन्त्यस्थित। तासामध्वर्युरागतौ यवो वृष्टीव मोदते॥ ६॥

यदि। मातुः। उप। स्वसा। घृतम। भरन्ती। अस्थित।

तासाम्। अध्वर्युः। आ॰गतौ। यवः। वृष्टीऽइव। मोदते॥ ६॥

स्वः स्वाय धायसे कृणुतामृत्विगृत्विजम्। स्तोमं यज्ञं चादरं वनेमा ररिमा वयम्॥ ७॥

स्वः। स्वाय। धायसे। कृणुताम्। ऋत्विक्। ऋत्विजम्।

स्तोमम्। यज्ञम्। च। आत्। अरम्। वनेम। ररिम। वयम्॥ ७॥

यथा विद्वाँ अरं करद्विश्वेभ्यो यजतेभ्यः। अयमग्ने त्वे अपि यं यज्ञं चकृमा वयम्॥ ८॥

यथा। विद्वान्। अरम्। करत्। विश्वेभ्यः। यजतेभ्यः। [२८ (२६)]

अयम्। अग्ने। त्वे इति। अपि। यम्। यज्ञम्। चकृम। वयम्॥ ८॥

[९] [८ सोमाहुतिर्भार्गवः। अग्निः। गायत्री।]

इमां मे अग्ने समिधमिमामुपसदं वनेः। इमा उ षु श्रुधी गिरः॥ १॥

इमाम्। मे। अग्ने। सम्॰इधम्। इमाम्। उप॰सदम्। वनेरिति वनेः।

इमाः। ऊँ इति। सु। श्रुधि। गिरः॥ १॥

अया ते अग्ने विधेमोर्जो नपादश्वमिष्टे। एना सूक्तेन सुजात॥ २॥

अया। ते। अग्ने। विधेम। ऊर्जः। नपात्। अश्वम्॰इष्टे। एना। सु॰उक्तेन। सु॰जात॥ २॥

तं त्वा गीर्भिर्गिर्वणसं द्रविणस्युं द्रविणोदः। सपर्येम सपर्यवः॥ ३॥

तम्। त्वा। गीःऽभिः। गिर्विणसम्। द्रविणस्युम्। द्रविणःऽदः। सपर्येम। सपर्यवः॥ ३॥

स बोधि सूरिर्मघवा वसुपते वसुदावन्। युयोध्य१स्मद्द्वेषांसि॥ ४॥

सः। बोधि। सूरिः। मघ॰वा। वसु॰पते। वसु॰दावन्। युयोधि। अस्मत्। द्वेषांसि॥ ४॥

स नो वृष्टिं दिवस्परि स नो वाजमनर्वाणम्। स नः सहस्त्रिणीरिषः॥ ५॥

सः। नः। वृष्टिम्। दिवः। परि। सः। नः। वाजम्। अनर्वाणम्। सः। नः। सहस्त्रिणीः। इषः॥ ५॥

ईळा॑नायाव॒स्यवे॒ यवि॑ष्ठ दूत नो गि॒रा। यजि॑ष्ठ होत॒रा ग॑हि॥ ६ ॥

ईळा॑नाय। अ॒व॒स्यवे॑। यवि॑ष्ठ। दू॒त॒। न॒ः। गि॒रा। यजि॑ष्ठ। हो॒त॒ः। आ। ग॒हि॒ ॥ ६ ॥

अ॒न्तर्ह्य॑ग्न॒ ईय॑से वि॒द्वान् जन्मो॒भया॑ कवे। दू॒तो जन्ये॑व॒ मित्र्य॑ः॥ ७॥

अ॒न्तः। हि। अ॒ग्ने॒। ईय॑से। वि॒द्वान्। जन्म॑। उ॒भया॑। क॒वे॒। दू॒तः। जन्या॑ऽइव। मित्र्य॑ः॥ ७॥

स वि॒द्वाँ आ च॑ पिप्रयो॒ यक्षि॑ चिकित्व आनु॒षक्। आ चा॒स्मिन्त्स॑त्सि ब॒र्हिषि॑॥ ८॥

सः। वि॒द्वान्। आ। च॒। पि॒प्र॒य॒ः। यक्षि॑। चि॒कि॒त्व॒ः। आ॒नु॒षक्। [२९ (२७)]

आ। च॒। अ॒स्मिन्। स॒त्सि॒। ब॒र्हिषि॑॥ ८॥

[७] [८ सोमाहुतिर्भार्गवः। अग्निः। गायत्री]

श्रेष्ठं॑ यविष्ठ भा॒रता॑ग्ने॑ द्यु॒मन्त॒मा भ॑र। वसो॑ पुरु॒स्पृहं॑ र॒यिम्॥ १॥

श्रेष्ठ॑म्। य॒वि॒ष्ठ॒। भा॒र॒त॒। अग्ने॑। द्यु॒ऽमन्त॑म्। आ। भ॒र॒। वसो॒ इति॑। पु॒रु॒ऽस्पृह॑म्। र॒यिम्॥ १॥

मा नो॒ अरा॑तिरीशत दे॒वस्य॒ मर्त्य॑स्य च। पर्षि॒ तस्या॑ उ॒त द्वि॒षः॥ २॥

मा। न॒ः। अरा॑तिः। ई॒श॒त॒। दे॒वस्य॑। मर्त्य॑स्य। च॒। पर्षि॑। तस्याः॑। उ॒त। द्वि॒षः॥ २॥

विश्वा॑ उ॒त त्वया॑ व॒यं धारा॑ उद॒न्या॑इव। अति॑ गाहेमहि॒ द्विषः॑॥ ३॥

विश्वाः॑। उ॒त। त्वया॑। व॒यम्। धाराः॑। उ॒द॒न्याः॑ऽइव। अति॑। गा॒हे॒म॒हि॒। द्विषः॑॥ ३॥

शुचि॑ः पावक॒ वन्द्योऽग्ने॑ बृ॒हद्वि रो॑चसे। त्वं घृ॒तेभि॒राहु॑तः॥ ४॥

शुचि॑ः। पा॒व॒क॒। वन्द्य॑ः। अग्ने॑। बृ॒हत्। वि। रो॒च॒से॒। त्वम्। घृ॒तेभि॑ः। आऽहु॑तः॥ ४॥

त्वं नो॑ असि भा॒रता॒ग्ने॑ व॒शाभि॑रु॒क्षभि॑ः। अ॒ष्टाप॑दीभि॒राहु॑त॥ ५॥

त्वम्। न॒ः। अ॒सि॒। भा॒र॒त॒। अग्ने॑। व॒शाभि॑ः। उ॒क्षऽभि॑ः। अ॒ष्टाऽप॑दीभिः। आऽहु॑तः॥ ५॥

द्र्व॑न्नः स॒र्पिरा॑सुतिः प्र॒त्नो होता॒ वरे॑ण्यः। सह॑सस्पु॒त्रो अद्भु॑तः॥ ६॥ [३० (२८)]

द्रु॒ऽअ॑न्नः। स॒र्पिःऽआ॑सुतिः। प्र॒त्नः। होता॑। वरे॑ण्यः। सह॑सः। पु॒त्रः। अद्भु॑तः॥ ६॥

[८] [६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। अग्निः। गायत्री, ६ अनुष्टुप्।]

वा॒ज॒यन्नि॑व॒ नू रथा॒न्योगाँ॑ अ॒ग्नेरुप॑ स्तुहि। य॒शस्त॑मस्य मी॒ळ्हुषः॑॥ १॥

वा॒ज॒यन्ऽइ॑व। नु। रथा॑न्। योगा॑न्। अ॒ग्नेः। उप॑। स्तु॒हि॒। य॒शःऽत॑मस्य। मी॒ळ्हुषः॑॥ १॥

यः सु॑नी॒थो द॑दा॒शुषे॑ऽजु॒र्यो ज॒रय॑न्न॒रिम्। चारु॑प्रतीक॒ आहु॑तः॥ २॥

यः। सुऽनीथः। दुदाशुषे। अजुर्यः। जरयन्। अरिम्। चारुऽप्रतीकः। आऽहुतः॥ २॥

य उं श्रिया दमेष्वा दोषोषसिं प्रशस्यते। यस्यं व्रतं न मीयंते॥ ३॥

यः। ऊँ इति। श्रिया। दमेषु। आ। दोषा। उषसिं। प्रऽशस्यते। यस्य। व्रतम्। न। मीयंते॥ ३॥

आ यः स्वर्ण भानुना चित्रो विभात्यर्चिषा। अञ्जानो अजरैरभि॥ ४॥

आ। यः। स्वः। न। भानुना। चित्रः। विऽभाति। अर्चिषा। अञ्जानः। अजरैः। अभि॥ ४॥

अत्रिमनु स्वराज्यमग्निमुक्थानि वावृधुः। विश्वा अधि श्रियो दधे॥ ५॥

अत्रिम्। अनु। स्वऽराज्यम्। अग्निम्। उक्थानि। ववृधुः। विश्वाः। अधि। श्रियः। दधे॥ ४॥

अग्नेरिन्द्रस्य सोमस्य देवानामूतिभिर्वयम्। अरिष्यन्तः सचेमह्यभि ष्याम पृतन्यतः॥ ६॥

अग्नेः। इन्द्रस्य। सोमस्य। देवानाम्। ऊतिऽभिः। वयम्। [३१ (२९)]

अरिष्यन्तः। सचेमहि। अभि। स्याम। पृतन्यतः॥ ६

इत्याश्वलायन-संहितायां
द्वितीयाऽष्टके पञ्चमोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः॥

[१] [६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाँ असदत्सुदक्षः।

अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रंभरः शुचिजिह्वो अग्निः॥ १॥

नि। होता। होतृऽसदने। विदानः। त्वेषः। दीदिऽवान्। असदत्। सुऽदक्षः।

अदब्धव्रतऽप्रमतिः। वसिष्ठः। सहस्रम्ऽभरः। शुचिऽजिह्वः। अग्निः॥ १॥

त्वं दूतस्त्वमु नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता।

अग्ने तोकस्य नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बोधि गोपाः॥ २॥

त्वम्। दूतः। त्वम्। ऊँ इति। नः। परःऽपाः। त्वम्। वस्यः। आ। वृषभ। प्रऽनेता।

अग्ने। तोकस्य। नः। तने। तनूनाम्। अप्रऽयुच्छन्। दीद्यत्। बोधि। गोपाः॥ २॥

विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे।

यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे॥ ३॥

विधेम। ते। परमे। जन्मन्। अग्ने। विधेम। स्तोमैः। अवरे। सधऽस्थे।

यस्मात्। योनेः। उत्ऽआरिथ। यजे। तम्। प्र। त्वे इति। हवींषि। जुहुरे। सम्ऽइद्धे॥ ३॥

अग्ने यजस्व हविषा यजीयाञ्छ्रुष्टी देष्णमभि गृणीहि राधः।

त्वं ह्यसि रयिपती रयीणां त्वं शुक्रस्य वचसो मनोता॥ ४॥

अग्ने। यजस्व। हविषा। यजीयान्। श्रुष्टी। देष्णम्। अभि। गृणीहि। राधः।

त्वम्। हि। असि। रयिऽपतिः। रयीणाम्। त्वम्। शुक्रस्य। वचसः। मनोता॥ ४॥

उभयं ते न क्षीयते वसव्यं दिवेदिवे जायमानस्य दस्म।

कृधि क्षुमन्तं जरितारमग्ने कृधि पतिं स्वपत्यस्य रायः॥ ५॥

उभयम्। ते। न। क्षीयते। वसव्यम्। दिवेऽदिवे। जायमानस्य। दस्म।

कृधि। क्षुऽमन्तम्। जरितारम्। अग्ने। कृधि। पतिम्। सुऽअपत्यस्य। रायः॥ ५॥

सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाँ आयजिष्ठः स्वस्ति।

अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि॥ ६॥ [१]

सः। एना। अनीकेन। सुऽविदत्रः। अस्मे इति। यष्टा। देवान्। आऽयजिष्ठः। स्वस्ति।

अदब्धः। गोपाः। उत। नः। परःऽपाः। अग्ने। द्युऽमत्। उत। रेवत्। दिदीहि॥ ६॥

[१०] [६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। अग्निः। त्रिष्टुप्]

जोहूत्रो अग्निः प्रथमः पितेवेळस्पदे मनुषा यत्समिद्धः।

श्रियं वसानो अमृतो विचेता मर्मृजेन्यः श्रवस्य१ः स वाजी॥ १॥

जोहूत्रः। अग्निः। प्रथमः। पिताऽइव। इळः। पदे। मनुषा। यत्। सम्ऽइद्धः।

श्रियम्। वसानः। अमृतः। विऽचेताः। मर्मृजेन्यः। श्रवस्यः। सः। वाजी॥ १॥

श्रूया अग्निश्चित्रभानुर्हवं मे विश्वाभिर्गीर्भिरमृतो विचेताः।

श्यावा रथं वहतो रोहिता वोतारुषाह चक्रे विभृत्रः॥ २॥

श्रूयाः। अग्निः। चित्रऽभानुः। हवम्। मे। विश्वाभिः। गीःऽभिः। अमृतः। विऽचेताः।

श्यावा। रथम्। वहतः। रोहिता। वा। उत। अरुषा। अह। चक्रे। विऽभृत्रः॥ २॥

उत्तानायामजनयन्त्सुषूतं भुवदग्निः पुरुपेशासु गर्भः।

शिरिणायां चिदक्तुना महोभिरपरीवृतो वसति प्रचेताः॥ ३॥

उत्तानायाम्। अजनयन्। सुऽसूतम्। भुवत्। अग्निः। पुरुऽपेशासु। गर्भः।

शिरिणायाम्। चित्। अक्तुना। महःऽभिः। अपरिऽवृतः। वसति। प्रऽचेताः॥ ३॥

जिघर्म्यग्निं हविषा घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा।

पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नै रभसं दृशानम्॥ ४॥

जिघर्मि। अग्निम्। हविषा। घृतेन। प्रतिऽक्षियन्तम्। भुवनानि। विश्वा।

पृथुम्। तिरश्चा। वयसा। बृहन्तम्। व्यचिष्ठम्। अन्नैः। रभसम्। दृशानम्॥ ४॥

आ विश्वतः प्रत्यञ्चं जिघर्म्यरक्षसा मनसा तज्जुषेत।

मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तन्वा३ जर्भुराणः॥ ५॥

आ। विश्वतः। प्रत्यञ्चम्। जिघर्मि। अरक्षसा। मनसा। तत्। जुषेत।

मर्यऽश्रीः। स्पृहयत्ऽवर्णः। अग्निः। न। अभिऽमृशे। तन्वा। जर्भुराणः॥ ५॥

ज्ञेया भागं सहसानो वरेण त्वादूतासो मनुवद्वदेम।
अनूनमग्निं जुह्वा वचस्या मधुपृचं धनसा जोहवीमि॥ ६॥ [२]
ज्ञेयाः। भागम्। सहसानः। वरेण। त्वाऽदूतासः। मनुऽवत्। वदेम।
अनूनम्। अग्निम्। जुह्वा। वचस्या। मधुऽपृचम्। धनऽसाः। जोहवीमि॥ ६॥

[११] [२१ गृत्समद (आङ्गिरस शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। विराट्स्थानाः; २१ त्रिष्टुप्]

श्रुधी हवमिन्द्र मा रिषण्यः स्याम ते दावने वसूनाम्।
इमा हि त्वामूर्जो वर्धयन्ति वसूयवः सिन्धवो न क्षरन्तः॥ १॥
श्रुधि। हवम्। इन्द्र। मा। रिषण्यः। स्याम। ते। दावने। वसूनाम्।
इमाः। हि। त्वाम्। ऊर्जः। वर्धयन्ति। वसुऽयवः। सिन्धवः। न। क्षरन्तः॥ १॥
सृजो महीरिन्द्र या अपिन्वः परिष्ठिता अहिना शूर पूर्वीः।
अमर्त्यं चिद्दासं मन्यमानमवाभिनदुक्थैर्वावृधानः॥ २॥
सृजः। महीः। इन्द्र। याः। अपिन्वः। परिऽस्थिताः। अहिना। शूर। पूर्वीः।
अमर्त्यम्। चित्। दासम्। मन्यमानम्। अव। अभिनत्। उक्थैः। ववृधानः॥ २॥
उक्थेष्विन्नु शूर येषु चाकन्स्तोमेष्विन्द्र रुद्रियेषु च।
तुभ्येदेता यासु मन्दसानः प्र वायवे सिस्रते न शुभ्राः॥ ३॥
उक्थेषु। इत्। नु। शूर। येषु। चाकन्। स्तोमेषु। इन्द्र। रुद्रियेषु। च।
तुभ्य। इत्। एताः। यासु। मन्दसानः। प्र। वायवे। सिस्रते। न। शुभ्राः॥ ३॥
शुभ्रं नु ते शुष्मं वर्धयन्तः शुभ्रं वज्रं बाह्वोर्दधानाः।
शुभ्रस्त्वमिन्द्र वावृधानो अस्मे दासीर्विशः सूर्येण सह्याः॥ ४॥
शुभ्रम्। नु। ते। शुष्मम्। वर्धयन्तः। शुभ्रम्। वज्रम्। बाह्वोः। दधानाः।
शुभ्रः। त्वम्। इन्द्र। ववृधानः। अस्मे इति। दासीः। विशः। सूर्येण। सह्याः॥ ४॥
गुहा हितं गुह्यं गूळ्हमप्स्वपीवृतं मायिनं क्षियन्तम्।
उतो अपो द्यां तस्तभ्वांसमहन्नहिं शूर वीर्येण॥ ५॥ [३]
गुहा। हितम्। गुह्यम्। गूळ्हम्। अप्ऽसु। अपिऽवृतम्। मायिनम्। क्षियन्तम्।
उतो इति। अपः। द्याम्। तस्तभ्वांसम्। अहन्। अहिम्। शूर। वीर्येण॥ ५॥

स्तवा नु त इन्द्र पूर्व्या महान्युत स्तवाम नूतना कृतानि।
स्तवा वज्रं बाह्वोरुशन्तं स्तवा हरी सूर्यस्य केतू॥ ६॥
स्तव। नु। ते। इन्द्र। पूर्व्या। महानि। उत। स्तवाम। नूतना। कृतानि।
स्तव। वज्रम्। बाह्वोः। उशन्तम्। स्तव। हरी इति। सूर्यस्य। केतू इति॥ ६॥

हरी नु त इन्द्र वाजयन्ता घृतश्चुतं स्वारमस्वार्ष्टाम्।
वि समना भूमिरप्रथिष्टारंस्त पर्वतश्चित्सरिष्यन्॥ ७॥
हरी इति। नु। ते। इन्द्र। वाजयन्ता। घृत°श्चुतम्। स्वारम्। अस्वार्ष्टाम्।
वि। समना। भूमिः। अप्रथिष्ट। अरंस्त। पर्वतः। चित्। सरिष्यन्॥ ७॥

नि पर्वतः साद्यप्रयुच्छन्त्सं मातृभिर्वावशानो अक्रान्।
दूरे पारे वाणीं वर्धयन्त इन्द्रेषितां धमनिं पप्रथन्नि॥ ८॥
नि। पर्वतः। सादि। अप्र°युच्छन्। सम्। मातृ°भिः। वावशानः। अक्रान्।
दूरे। पारे। वाणीम्। वर्धयन्तः। इन्द्र°इषिताम्। धमनिम्। पप्रथन्। नि॥ ८॥

इन्द्रो महां सिन्धुमाशयानं मायाविनं वृत्रमस्फुरन्निः।
अरेजेतां रोदसी भियाने कनिक्रदतो वृष्णो अस्य वज्रात्॥ ९॥
इन्द्रः। महाम्। सिन्धुम्। आ°शयानम्। माया°विनम्। वृत्रम्। अस्फुरत्। निः।
अरेजेताम्। रोदसी इति। भियाने इति। कनिक्रदतः। वृष्णः। अस्य। वज्रात्॥ ९॥

अरोरवीद्वृष्णो अस्य वज्रोऽमानुषं यन्मानुषो निजूर्वात्।
नि मायिनो दानवस्य माया अपादयत्पपिवान्त्सुतस्य॥ १०॥ [४]
अरोरवीत्। वृष्णः। अस्य। वज्रः। अमानुषम्। यत्। मानुषः। नि°जूर्वात्।
नि। मायिनः। दानवस्य। मायाः। अपादयत्। पपि°वान्। सुतस्य॥ १०॥

पिबापिबेदिन्द्र शूर सोमं मन्दन्तु त्वा मन्दिनः सुतासः।
पृणन्तस्ते कुक्षी वर्धयन्त्वित्था सुतः पौर इन्द्रमाव॥ ११॥
पिब°पिब। इत्। इन्द्र। शूर। सोमम्। मन्दन्तु। त्वा। मन्दिनः। सुतासः।
पृणन्तः। ते। कुक्षी इति। वर्धयन्तु। इत्था। सुतः। पौरः। इन्द्रम्। आव॥ ११॥

त्वे इन्द्राप्यभूम विप्रा धियं वनेम ऋतया सपन्तः।
अवस्यवो धीमहि प्रशस्तिं सद्यस्ते रायो दावने स्याम॥ १२॥

त्वे इति। इन्द्र। अपि। अभूम। विप्राः। धियम्। वनेम। ऋत॰या। सपन्तः।
अवस्यवः। धीमहि। प्र॰शस्तिम्। सद्यः। ते। रायः। दावने। स्याम॥ १२॥

स्याम ते त इन्द्र ये त ऊती अवस्यव ऊर्जं वर्धयन्तः।
शुष्मिन्तमं यं चाकनाम देवास्मे रयिं रासि वीरवन्तम्॥ १३॥

स्याम। ते। ते। इन्द्र। ये। ते। ऊती। अवस्यवः। ऊर्जम्। वर्धयन्तः।
शुष्मिन॰तमम्। यम्। चाकनाम। देव। अस्मे इति। रयिम्। रासि। वीर॰वन्तम्॥ १३॥

रासि क्षयं रासि मित्रमस्मे रासि शर्ध इन्द्र मारुतं नः।
सजोषसो ये च मन्दसानाः प्र वायवः पान्त्यग्रणीतिम्॥ १४॥

रासि। क्षयम्। रासि। मित्रम्। अस्मे इति। रासि। शर्धः। इन्द्र। मारुतम्। नः।
स॰जोषसः। ये। च। मन्दसानाः। प्र। वायवः। पान्ति। अग्र॰नीतिम्॥ १४॥

व्यन्त्विन्नु येषु मन्दसानस्तृपत्सोमं पाहि द्रह्यदिन्द्र।
अस्मान्त्सु पृत्स्वा तरुत्रावर्धयो द्यां बृहद्भिरर्कैः॥ १५॥ [५]

व्यन्तु। इत्। नु। येषु। मन्दसानः। तृपत्। सोमम्। पाहि। द्रह्यत्। इन्द्र।
अस्मान्। सु। पृत्॰सु। आ। तरुत्र। अवर्धयः। द्याम्। बृहत्॰भिः। अर्कैः॥ १५॥

बृहन्त इन्नु ये ते तरुत्रोक्थेभिर्वा सुम्नमाविवासान्।
स्तृणानासो बर्हिः पस्त्यावत्त्वोता इदिन्द्र वाजमग्मन्॥ १६॥

बृहन्तः। इत्। नु। ये। ते। तरुत्र। उक्थेभिः। वा। सुम्नम्। आ॰विवासान्।
स्तृणानासः। बर्हिः। पस्त्य॰वत्। त्वा॰ऊताः। इत्। इन्द्र। वाजम्। अग्मन्॥ १६॥

उग्रेष्विन्नु शूर मन्दसानस्त्रिकद्रुकेषु पाहि सोममिन्द्र।
प्रदोधुवच्छ्मश्रुषु प्रीणानो याहि हरिभ्यां सुतस्य पीतिम्॥ १७॥

उग्रेषु। इत्। नु। शूर। मन्दसानः। त्रि॰कद्रुकेषु। पाहि। सोमम्। इन्द्र।
प्र॰दोधुवत्। श्मश्रुषु। प्रीणानः। याहि। हरि॰भ्याम्। सुतस्य। पीतिम्॥ १७॥

धिष्वा शवः शूर येन वृत्रमवाभिनद्दानुमौर्णवाभम्।
अपावृणोर्ज्योतिरार्याय नि सव्यतः सादि दस्युरिन्द्र॥ १८॥

धिष्व। शवः। शूर। येन। वृत्रम्। अव॰अभिनत्। दानुम्। और्ण॰वाभम्।
अप। अवृणोः। ज्योतिः। आर्याय। नि। सव्यतः। सादि। दस्युः। इन्द्र॥ १८॥

सनेम ये त ऊतिभिस्तरन्तो विश्वाः स्पृध आर्येण दस्यून्।
अस्मभ्यं तत्त्वाष्ट्रं विश्वरूपमरन्धयः साख्यस्य त्रितायं॥ १९॥

सनेम। ये। ते। ऊति॰भिः। तरन्तः। विश्वाः। स्पृधः। आर्येण। दस्यून्।
अस्मभ्यम्। तत्। त्वाष्ट्रम्। विश्व॰रूपम्। अरन्धयः। साख्यस्य। त्रिताय॥ १९॥

अस्य सुवानस्य मन्दिनस्त्रितस्य न्यर्बुदं वावृधानो अस्तः।
अवर्तयत्सूर्यो न चक्रं भिनद्वलमिन्द्रो अङ्गिरस्वान्॥ २०॥

अस्य। सुवानस्य। मन्दिनः। त्रितस्य। नि। अर्बुदम्। ववृधानः। अस्तरित्यस्तः।
अवर्तयत्। सूर्यः। न। चक्रम्। भिनत्। वलम्। इन्द्रः। अङ्गिरस्वान्॥ २०॥

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ २१॥ [६] {१}

नूनम्। सा। ते। प्रति। वरम्। जरित्रे। दुहीयत्। इन्द्र। दक्षिणा। मघोनी।
शिक्ष। स्तोतृ॰भ्यः। मा। अति। धक्। भगः। नः। बृहत्। वदेम। विदथे। सु॰वीराः॥ २१॥

[१२] [१५ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

यो जात एव प्रथमो मनस्वान्देवो देवान्क्रतुना पर्यभूषत्।
यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यसेतां नृम्णस्य मह्ना स जनास इन्द्रः॥ १॥

यः। जातः। एव। प्रथमः। मनस्वान्। देवः। देवान्। क्रतुना। परि॰अभूषत्।
यस्य। शुष्मात्। रोदसी इति। अभ्यसेताम्। नृम्णस्य। मह्ना। सः। जनासः। इन्द्रः॥ १॥

यः पृथिवीं व्यथमानामदृंहद्यः पर्वतान्प्रकुपिताँ अरम्णात्।
यो अन्तरिक्षं विममे वरीयो यो द्यामस्तभ्नात्स जनास इन्द्रः॥ २॥

यः। पृथिवीम्। व्यथमानाम्। अदृंहत्। यः। पर्वतान्। प्र॰कुपितान्। अरम्णात्।
यः। अन्तरिक्षम्। वि॰ममे। वरीयः। यः। द्याम्। अस्तभ्नात्। सः। जनासः। इन्द्रः॥ २॥

यो हत्वाहिमरिणात्सप्त सिन्धून्यो गा उदाजदपधा वलस्य।
यो अश्मनोरन्तरग्निं जजान संवृक्समत्सु स जनास इन्द्रः॥ ३॥

यः। ह॒त्वा। अहि॑म्। अरि॑णात्। स॒प्त। सिन्धू॑न्। यः। गाः। उ॒त्ऽआज॑त्। अ॒प॒ऽधा। व॒लस्य॑।

यः। अश्म॑नोः। अ॒न्तः। अ॒ग्निम्। ज॒जान॑। स॒म्ऽवृक्। स॒मत्ऽसु॑। सः। ज॒ना॒सः। इन्द्रः॑॥ ३॥

येने॒मा विश्वा॒ च्यव॑ना कृ॒तानि॒ यो दासं॒ वर्ण॒मध॑रं॒ गुहाकः॑।

श्व॒घ्नीव॒ यो जि॑गी॒वाँ ल॒क्षणाद॑द॒र्यः पु॒ष्टानि॒ स ज॑नास॒ इन्द्रः॑॥ ४॥

येन॑। इ॒मा। विश्वा॑। च्यव॑ना। कृ॒तानि॑। यः। दास॑म्। वर्ण॑म्। अध॑रम्। गुहा॑। अक॒रित्यकः॑।

श्व॒घ्नीऽइ॑व। यः। जि॒गी॒वान्। ल॒क्षम्। आद॑त्। अ॒र्यः। पु॒ष्टानि॑। सः। ज॒ना॒सः। इन्द्रः॑॥ ४॥

यं स्मा॑ पृ॒च्छन्ति॒ कुह॒ सेति॑ घो॒रमु॒तेमा॑हु॒र्नैषो अ॒स्तीत्ये॑नम्।

सो अ॒र्यः पु॒ष्टीर्विज॑इ॒वा मि॑नाति॒ श्रद॑स्मै धत्त॒ स ज॑नास॒ इन्द्रः॑॥ ५॥ [७]

यम्। स्म॒। पृ॒च्छन्ति॑। कुह॑। सः। इति॑। घो॒रम्। उ॒त। ई॒म्। आ॒हु॒ः। न। ए॒षः। अ॒स्ति॒। इति॑। ए॒न॒म्।

सः। अ॒र्यः। पु॒ष्टीः। विजः॑ऽइव। आ। मि॒ना॒ति॒। श्रत्। अ॒स्मै॒। ध॒त्त॒। सः। ज॒ना॒सः। इन्द्रः॑॥ ५॥

यो र॒ध्रस्य॑ चोदि॒ता यः कृ॒शस्य॒ यो ब्र॒ह्मणो॒ नाध॑मानस्य की॒रेः।

यु॒क्तग्रा॑व्णो॒ यो॑ऽवि॒ता सु॑शि॒प्रः सु॒तसो॑मस्य॒ स ज॑नास॒ इन्द्रः॑॥ ६॥

यः। र॒ध्रस्य॑। चो॒दि॒ता। यः। कृ॒शस्य॑। यः। ब्र॒ह्मण॑ः। नाध॑मानस्य। की॒रेः।

यु॒क्तऽग्रा॑व्णः। यः। अ॒वि॒ता। सु॒ऽशि॒प्रः। सु॒तऽसो॑मस्य। सः। ज॒ना॒सः। इन्द्रः॑॥ ६॥

यस्याश्वा॑सः प्र॒दिशि॒ यस्य॒ गावो॒ यस्य॒ ग्रामा॒ यस्य॒ विश्वे॒ रथा॑सः।

यः सूर्यं॒ य उ॒षसं॑ ज॒जान॒ यो अ॒पां ने॒ता स ज॑नास॒ इन्द्रः॑॥ ७॥

यस्य॑। अश्वा॑सः। प्र॒ऽदिशि॑। यस्य॑। गाव॑ः। यस्य॑। ग्रामा॑ः। यस्य॑। विश्वे॑। रथा॑सः।

यः। सूर्य॑म्। यः। उ॒षस॑म्। ज॒जान॑। यः। अ॒पाम्। ने॒ता। सः। ज॒ना॒सः। इन्द्रः॑॥ ७॥

यं क्रन्द॑सी सं॒यती॒ विह्व॑येते॒ परेऽव॑र उ॒भया॑ अ॒मित्राः॑।

स॒मा॒नं चि॒द्रथ॑मातस्थि॒वांसा॒ नाना॑ हवेते॒ स ज॑नास॒ इन्द्रः॑॥ ८॥

यम्। क्रन्द॑सी॒ इति॑। सं॒यती॒ इति॑ स॒म्ऽय॒ती। वि॒ह्वये॑ते॒ इति॑ वि॒ऽह्वये॑ते। परे॑। अव॑रे। उ॒भया॑ः।

अ॒मित्रा॑ः॥ स॒मा॒नम्। चि॒त्। रथ॑म्। आ॒त॒स्थि॒ऽवांसा॑। नाना॑। ह॒वे॒ते॒ इति॑। सः। ज॒ना॒सः। इन्द्रः॑॥ ८॥

यस्मा॒न्न ऋ॒ते वि॒जय॑न्ते॒ जना॑सो॒ यं युध्य॑माना॒ अव॑से॒ हव॑न्ते।

यो विश्व॑स्य प्र॒ति॒मानं॑ ब॒भूव॒ यो अ॑च्युत॒च्युत्स ज॑नास॒ इन्द्रः॑॥ ९॥

यस्मा॑त्। न। ऋ॒ते। वि॒ऽजय॑न्ते। जना॑सः। यम्। युध्य॑मानाः। अव॑से। हव॑न्ते।

यः। विश्व॑स्य। प्र॒ति॒ऽमान॑म्। ब॒भूव॑। यः। अ॒च्यु॒त॒ऽच्युत्। सः। ज॒ना॒सः। इन्द्रः॑॥ ९॥

यः शश्वतो मह्येनो दधानानमन्यमानाञ्छर्वा जघान।
यः शर्धते नानुददाति शृध्यां यो दस्योर्हन्ता स जनास इन्द्रः॥ १०॥ [८]
यः। शश्वतः। महि। एनः। दधानान्। अमन्यमानान्। शर्वा। जघान।
यः। शर्धते। न। अनु॰ददाति। शृध्याम्। यः। दस्योः। हन्ता। सः। जनासः। इन्द्रः॥ १०॥
यः शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तं चत्वारिंश्यां शरद्यन्वविन्दत्।
ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं शयानं स जनास इन्द्रः॥ ११॥
यः। शम्बरम्। पर्वतेषु। क्षियन्तम्। चत्वारिंश्याम्। शरदि। अनु॰अविन्दत्।
ओजायमानम्। यः। अहिम्। जघान। दानुम्। शयानम्। सः। जनासः। इन्द्रः॥ ११॥
यः सप्तरश्मिर्वृषभस्तुविष्मानवासृजत्सर्तवे सप्त सिन्धून्।
यो रौहिणमस्फुरद्वज्रबाहुर्द्यामारोहन्तं स जनास इन्द्रः॥ १२॥
यः। सप्त॰रश्मिः। वृषभः। तुविष्मान्। अव॰असृजत्। सर्तवे। सप्त। सिन्धून्।
यः। रौहिणम्। अस्फुरत्। वज्र॰बाहुः। द्याम्। आ॰रोहन्तम्। सः। जनासः। इन्द्रः॥ १२॥
द्यावा चिदस्मै पृथिवी नमेते शुष्माच्चिदस्य पर्वता भयन्ते।
यः सोमपा निचितो वज्रबाहुर्यो वज्रहस्तः स जनास इन्द्रः॥ १३॥
द्यावा। चित्। अस्मै। पृथिवी इति। नमेते इति। शुष्मात्। चित्। अस्य। पर्वताः। भयन्ते।
यः। सोम॰पाः। नि॰चितः। वज्र॰बाहुः। यः। वज्र॰हस्तः। सः। जनासः। इन्द्रः॥ १३॥
यः सुन्वन्तमवति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती।
यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राधः स जनास इन्द्रः॥ १४॥
यः। सुन्वन्तम्। अवति। यः। पचन्तम्। यः। शंसन्तम्। यः। शशमानम्। ऊती।
यस्य। ब्रह्म। वर्धनम्। यस्य। सोमः। यस्य। इदम्। राधः। सः। जनासः। इन्द्रः॥ १४॥
यः सुन्वते पचते दुध्र आ चिद्वाजं दर्दर्षि स किलासि सत्यः।
वयं त इन्द्र विश्वह प्रियासः सुवीरासो विदथमा वदेम॥ १५॥ [९]
यः। सुन्वन्तम्। पचते। दुध्रः। आ। चित्। वाजम्। दर्दर्षि। सः। किल। असि। सत्यः।
वयम्। ते। इन्द्र। विश्वह। प्रियासः। सु॰वीरासः। विदथम्। आ। वदेम॥ १५॥

[१३][१३ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। जगती; १३ त्रिष्टुप्]

ऋतुर्जनित्री तस्या अपस्परि मक्षू जात आविशद्यासु वर्धते।

तदाहना अभवत्पिप्युषी पयोंऽशोः पीयूषं प्रथमं तदुक्थ्यम्॥ १॥

ऋतुः। जनित्री। तस्याः। अपः। परि। मक्षु। जातः। आ। अविशत्। यासु। वर्धते।

तत्। आहनाः। अभवत्। पिप्युषी। पयः। अंशोः। पीयूषम्। प्रथमम्। तत्। उक्थ्यम्॥ १॥

सध्रीमा यन्ति परि बिभ्रतीः पयो विश्वप्स्न्याय प्र भरन्त भोजनम्।

समानो अध्वा प्रवतामनुष्यदे यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः॥ २॥

सध्री। ईम्। आ। यन्ति। परि। बिभ्रतीः। पयः। विश्वऽप्स्न्याय। प्र। भरन्त। भोजनम्।

समानः। अध्वा। प्रऽवताम्। अनुऽस्यदे। यः। ता। अकृणोः। प्रथमम्। सः। असि। उक्थ्यः॥ २॥

अन्वेको वदति यद्ददाति तद्रूपा मिनन्तदपा एक ईयते।

विश्वा एकस्य विनुदस्तितिक्षते यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः॥ ३॥

अनु। एकः। वदति। यत्। ददाति। तत्। रूपा। मिनन्। तत्ऽअपाः। एकः। ईयते।

विश्वाः। एकस्य। विऽनुदः। तितिक्षते। यः। ता। अकृणोः। प्रथमम्। सः। असि। उक्थ्यः॥ ३॥

प्रजाभ्यः पुष्टिं विभजन्त आसते रयिमिव पृष्ठं प्रभवन्तमायते।

असिन्वन्दंष्ट्रैः पितुरत्ति भोजनं यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः॥ ४॥

प्रऽजाभ्यः। पुष्टिम्। विऽभजन्तः। आसते। रयिम्ऽइव। पृष्ठम्। प्रऽभवन्तम्। आऽयते।

असिन्वन्। दंष्ट्रैः। पितुः। अत्ति। भोजनम्। यः। ता। अकृणोः। प्रथमम्। सः। असि। उक्थ्यः॥ ४॥

अधाकृणोः पृथिवीं संदृशे दिवे यो धौतीनामहिहन्नारिणक्पथः।

तं त्वा स्तोमेभिरुदभिर्न वाजिनं देवं देवा अजनन्त्सास्युक्थ्यः॥ ५॥ [१०]

अध। अकृणोः। पृथिवीम्। सम्ऽदृशे। दिवे। यः। धौतीनाम्। अहिऽहन्। अरिणक्। पथः।

तम्। त्वा। स्तोमेभिः। उदऽभिः। न। वाजिनम्। देवम्। देवाः। अजनन्। सः। असि। उक्थ्यः॥ ५॥

यो भोजनं च दयसे च वर्धनमार्द्रादा शुष्कं मधुमद्दुदोहिथ।

सः शेवधिं नि दधिषे विवस्वति विश्वस्यैक ईशिषे सास्युक्थ्यः॥ ६॥

यः। भोजनम्। च। दयसे। च। वर्धनम्। आर्द्रात्। आ। शुष्कम्। मधुऽमत्। दुदोहिथ।

सः। शेवऽधिम्। नि। दधिषे। विवस्वति। विश्वस्य। एकः। ईशिषे। सः। असि। उक्थ्यः॥ ६॥

यः पुष्पिणीश्च प्रस्वश्च धर्मणाधि दाने व्य१वनीरधारयः।
यश्चासमा अजनो दिद्युतो दिव उरुरूर्वाँ अभितः सास्युक्थ्यः॥ ७॥

यः। पुष्पिणीः। च। प्रऽस्वः। च। धर्मणा। अधि। दाने। वि। अवनीः। अधारयः।
यः। च। असमाः। अजनः। दिद्युतः। दिवः। उरुः। ऊर्वान्। अभितः। सः। असि। उक्थ्यः॥ ७॥

यो नार्मरं सहवसुं निहन्तवे पृक्षाय च दासवेशाय चावहः।
ऊर्जयन्त्या अपरिविष्टमास्यमुतैवाद्य पुरुकृत्सास्युक्थ्यः॥ ८॥

यः। नार्मरम्। सहऽवसुम्। निऽहन्तवे। पृक्षाय। च। दासऽवेशाय। च। अवहः।
ऊर्जयन्त्याः। अपरिऽविष्टम्। आस्यम्। उत। एव। अद्य। पुरुऽकृत्। सः। असि। उक्थ्यः॥ ८॥

शतं वा यस्य दश साकमाद्य एकस्य श्रुष्टौ यद्ध चोदमाविथ।
अरज्जौ दस्यून्समुनब्दभीतये सुप्राव्यो अभवः सास्युक्थ्यः॥ ९॥

शतम्। वा। यस्य। दश। साकम्। आ। अद्यः। एकस्य। श्रुष्टौ। यत्। ह। चोदम्। आविथ।
अरज्जौ। दस्यून्। सम्। उनप्। दभीतये। सुप्रऽअव्यः। अभवः। सः। असि। उक्थ्यः॥ ९॥

विश्वेदनु रोधना अस्य पौंस्यं ददुरस्मै दधिरे कृत्नवे धनम्।
षळस्तभ्ना विष्टिरः पञ्च संदृशः परि परो अभवः सास्युक्थ्यः॥ १०॥ [११]

विश्वाः। इत्। अनु। रोधनाः। अस्य। पौंस्यम्। ददुः। अस्मै। दधिरे। कृत्नवे। धनम्।
षट्। अस्तभ्नाः। विऽस्तिरः। पञ्च। सम्ऽदृशः। परि। परः। अभवः। सः। असि। उक्थ्यः॥ १०॥

सुप्रवाचनं तव वीर वीर्य१ यदेकेन क्रतुना विन्दसे वसु।
जातूष्ठिरस्य प्र वयः सहस्वतो या चकर्थ सेन्द्र विश्वास्युक्थ्यः॥ ११॥

सुऽप्रवाचनम्। तव। वीर। वीर्यम्। यत्। एकेन। क्रतुना। विन्दसे। वसु।
जातूऽस्थिरस्य। प्र। वयः। सहस्वतः। या। चकर्थ। सः। इन्द्र। विश्वा। असि। उक्थ्यः॥ ११॥

अरमयः सरपसस्तराय कं तुर्वीतये च वय्याय च स्रुतिम्।
नीचा सन्तमुदनयः परावृजं प्रान्धं श्रोणं श्रवयन्त्सास्युक्थ्यः॥ १२॥

अरमयः। सरऽअपसः। तराय। कम्। तुर्वीतये। च। वय्याय। च। स्रुतिम्॥ नीचा।
सन्तम्। उत्। अनयः। पराऽवृजम्। प्र। अन्धम्। श्रोणम्। श्रवयन्। सः। असि। उक्थ्यः॥ १२॥

अस्मभ्यं तद्वसो दानाय राधः समर्थयस्व बहु ते वसव्यम्।

इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु द्यून्बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १३॥ [१२]

अस्मभ्यम्। तत्। वसो इति। दानाय। राधः। सम्। अर्थयस्व। बहु। ते। वसव्यम्।

इन्द्र। यत्। चित्रम्। श्रवस्याः। अनु। द्यून्। बृहत्। वदेम। विदथे। सुऽवीराः॥ १३॥

[१४] [१२ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

अध्वर्यवो भरतेन्द्राय सोममामत्रेभिः सिञ्चता मद्यमन्धः।

कामी हि वीरः सदमस्य पीतिं जुहोत वृष्णे तदिदेष वष्टि॥ १॥

अध्वर्यवः। भरत। इन्द्राय। सोमम्। आ। अमत्रेभिः। सिञ्चत। मद्यम्। अन्धः।

कामी। हि। वीरः। सदम्। अस्य। पीतिम्। जुहोत। वृष्णे। तत्। इत्। एषः। वष्टि॥ १॥

अध्वर्यवो यो अपो वव्रिवांसं वृत्रं जघानाशन्येव वृक्षम्।

तस्मा एतं भरत तद्वशायँ एष इन्द्रो अर्हति पीतिमस्य॥ २॥

अध्वर्यवः। यः। अपः। वव्रिऽवांसम्। वृत्रम्। जघान। अशन्याऽइव। वृक्षम्।

तस्मै। एतम्। भरत। तत्ऽवशाय। एषः। इन्द्रः। अर्हति। पीतिम्। अस्य॥ २॥

अध्वर्यवो यो दृभीकं जघान यो गा उदाजदप हि वलं वः।

तस्मा एतमन्तरिक्षे न वातमिन्द्रं सोमैरोर्णुत जूर्न वस्त्रैः॥ ३॥

अध्वर्यवः। यः। दृभीकम्। जघान। यः। गाः। उत्ऽआजत्। अप। हि। वलम्। वरिति वः।

तस्मै। एतम्। अन्तरिक्षे। न। वातम्। इन्द्रम्। सोमैः। आ। ऊर्णुत। जूः। न। वस्त्रैः॥ ३॥

अध्वर्यवो य उरणं जघान नव चख्वांसं नवतिं च बाहून्।

यो अर्बुदमव नीचा बबाधे तमिन्द्रं सोमस्य भृथे हिनोत॥ ४॥

अध्वर्यवः। यः। उरणम्। जघान। नव। चख्वांसम्। नवतिम्। च। बाहून्।

यः। अर्बुदम्। अव। नीचा। बबाधे। तम्। इन्द्रम्। सोमस्य। भृथे। हिनोत॥ ४॥

अध्वर्यवो यः स्वश्नं जघान यः शुष्णमशुषं यो व्यंसम्।

यः पिप्रुं नमुचिं यो रुधिक्रां तस्मा इन्द्रायान्धसो जुहोत॥ ५॥ [१३]

अध्वर्यवः। यः। सु। अश्नम्। जघान। यः। शुष्णम्। अशुषम्। यः। विऽअंसम्।

यः। पिप्रुम्। नमुचिम्। यः। रुधिऽक्राम्। तस्मै। इन्द्राय। अन्धसः। जुहोत॥ ५॥

अध्वर्यवो यः शतं शम्बरस्य पुरो बिभेदाश्मनेव पूर्वीः।
यो वर्चिनः शतमिन्द्रः सहस्रमपावपद्भरता सोममस्मै॥ ६॥
अध्वर्यवः। यः। शतम्। शम्बरस्य। पुरः। बिभेद। अश्मनाऽइव। पूर्वीः।
यः। वर्चिनः। शतम्। इन्द्रः। सहस्रम्। अप॰अवपत्। भरत। सोमम्। अस्मै॥ ६॥
अध्वर्यवो यः शतमा सहस्रं भूम्या उपस्थेऽवपज्जघन्वान्।
कुत्सस्यायोरतिथिग्वस्य वीरान्न्यवृणग्भरता सोममस्मै॥ ७॥
अध्वर्यवः। यः। शतम्। आ। सहस्रम्। भूम्याः। उप॰स्थे। अवपत्। जघन्वान्।
कुत्सस्य। आयोः। अतिथि॰ग्वस्य। वीरान्। नि। अवृणक्। भरत। सोमम्। अस्मै॥ ७॥
अध्वर्यवो यन्नरः कामयाध्वे श्रुष्टी वहन्तो नशथा तदिन्द्रे।
गभस्तिपूतं भरत श्रुतायेन्द्राय सोमं यज्यवो जुहोत॥ ८॥
अध्वर्यवः। यत्। नरः। कामयाध्वे। श्रुष्टी। वहन्तः। नशथ। तत्। इन्द्रे।
गभस्ति॰पूतम्। भरत। श्रुताय। इन्द्राय। सोमम्। यज्यवः। जुहोत॥ ८॥
अध्वर्यवः कर्तना श्रुष्टिमस्मै वने निपूतं वन उन्नयध्वम्।
जुषाणो हस्त्यमभि वावशे व इन्द्राय सोमं मदिरं जुहोत॥ ९॥
अध्वर्यवः। कर्तन। श्रुष्टिम्। अस्मै। वने। नि॰पूतम्। वने। उत्। नयध्वम्।
जुषाणः। हस्त्यम्। अभि। वावशे। वः। इन्द्राय। सोमम्। मदिरम्। जुहोत॥ ९॥
अध्वर्यवः पयसोधर्यथा गोः सोमेभिरीं पृणता भोजमिन्द्रम्।
वेदाहमस्य निभृतं म एतद्दित्सन्तं भूयो यजतश्चिकेत॥ १०॥
अध्वर्यवः। पयसा। ऊधः। यथा। गोः। सोमेभिः। ईम्। पृणत। भोजम्। इन्द्रम्।
वेद। अहम्। अस्य। नि॰भृतम्। मे। एतत्। दित्सन्तम्। भूयः। यजतः। चिकेत॥ १०॥
अध्वर्यवो यो दिव्यस्य वस्वो यः पार्थिवस्य क्षम्यस्य राजा।
तमूर्दरं न पृणता यवेनेन्द्रं सोमेभिस्तदपो वो अस्तु॥ ११॥
अध्वर्यवः। यः। दिव्यस्य। वस्वः। यः। पार्थिवस्य। क्षम्यस्य। राजा।
तम्। ऊर्दरम्। न। पृणत। यवेन। इन्द्रम्। सोमेभिः। तत्। अपः। वः। अस्तु॥ ११॥

अस्मभ्यं तद्वसो दानाय राधः समर्थयस्व बहु ते वसव्यम्।

इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु द्यून्बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १२॥ [१४]

अस्मभ्यम्। तत्। वसो इति। दानाय। राधः। सम्। अर्थयस्व। बहु। ते। वसव्यम्।

इन्द्र। यत्। चित्रम्। श्रवस्याः। अनु। द्यून्। बृहत्। वदेम। विदथे। सुऽवीराः॥ १२॥

[१५][१० गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

प्र घा न्वस्य महतो महानि सत्या सत्यस्य करणानि वोचम्।

त्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्यास्या मदे अहिमिन्द्रो जघान॥ १॥

प्र। घ। नु। अस्य। महतः। महानि। सत्या। सत्यस्य। करणानि। वोचम्।

त्रिऽकद्रुकेषु। अपिबत्। सुतस्य। अस्य। मदे। अहिम्। इन्द्रः। जघान॥ १॥

अवंशे द्यामस्तभायद्बृहन्तमा रोदसी अपृणदन्तरिक्षम्।

स धारयत्पृथिवीं पप्रथच्च सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥ २॥

अवंशे। द्याम्। अस्तभायत्। बृहन्तम्। आ। रोदसी इति। अपृणत्। अन्तरिक्षम्।

सः। धारयत्। पृथिवीम्। पप्रथत्। च। सोमस्य। ता। मदे। इन्द्रः। चकार॥ २॥

सद्मेव प्राचो वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्।

वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥ ३॥

सद्मऽइव। प्राचः। वि। मिमाय। मानैः। वज्रेण। खानि। अतृणत्। नदीनाम्।

वृथा। असृजत्। पथिऽभिः। दीर्घऽयाथैः। सोमस्य। ता। मदे। इन्द्रः। चकार॥ ३॥

स प्रवोळ्हॄन्परिगत्या दभीतेर्विश्वमधागायुधमिद्धे अग्नौ।

सं गोभिरश्वैरसृजद्रथेभिः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥ ४॥

सः। प्रऽवोळ्हॄन्। परिऽगत्य। दभीतेः। विश्वम्। अधाक्। आयुधम्। इद्धे। अग्नौ।

सम्। गोभिः। अश्वैः। असृजत्। रथेभिः। सोमस्य। ता। मदे। इन्द्रः। चकार॥ ४॥

स ईं महीं धुनिमेतोररम्णात्सो अस्नातॄनपारयत्स्वस्ति।

त उत्स्नाय रयिमभि प्र तस्थुः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥ ५॥

सः। ईम्। महीम्। धुनिम्। एतोः। अरम्णात्। सः। अस्नातॄन्। अपारयत्। स्वस्ति।

ते। उत्ऽस्नाय। रयिम्। अभि। प्र। तस्थुः। सोमस्य। ता। मदे। इन्द्रः। चकार॥ ५॥

सोदञ्चं सिन्धुमरिणान्महित्वा वज्रेणान उषसः सं पिपेष।
अजवसो जविनीभिर्विवृश्चन्त्सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥ ६॥

सः। उदञ्चम्। सिन्धुम्। अरिणात्। महिऽत्वा। वज्रेण। अनः। उषसः। सम्। पिपेष।
अजवसः। जविनीभिः। विऽवृश्चन्। सोमस्य। ता। मदे। इन्द्रः। चकार॥ ६॥

स विद्वाँ अपगोहं कनीनामाविर्भवन्नुदतिष्ठत्परावृक्।
प्रति श्रोणः स्थाद्व्य१नगचष्ट सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥ ७॥

सः। विद्वान्। अपऽगोहम्। कनीनाम्। आविः। भवन्। उत्। अतिष्ठत्। पराऽवृक्।
प्रति। श्रोणः। स्थात्। वि। अनक्। अचष्ट। सोमस्य। ता। मदे। इन्द्रः। चकार॥ ७॥

भिनद्वलमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दृंहितान्यैरत्।
रिणग्रोधांसि कृत्रिमाण्येषां सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥ ८॥

भिनत्। वलम्। अङ्गिरःऽभि। गृणानः। वि। पर्वतस्य। दृंहितानि। ऐरत्।
रिणक्। रोधांसि। कृत्रिमाणि। एषाम्। सोमस्य। ता। मदे। इन्द्रः। चकार॥। ८॥

स्वप्नेनाभ्युप्या चुमुरिं धुनिं च जघन्थ दस्युं प्र दभीतिमावः।
रम्भी चिदत्र विविदे हिरण्यं सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥ ९॥

स्वप्नेन। अभिऽउप्य। चुमुरिम्। धुनिम्। च। जघन्थ। दस्युम्। प्र। दभीतिम्। आवः।
रम्भी। चित्। अत्र। विविदे। हिरण्यम्। सोमस्य। ता। मदे। इन्द्रः। चकार॥ ९॥

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १०॥ [१६]

नूनम्। सा। ते। प्रति। वरम्। जरित्रे। दुहीयत्। इन्द्र। दक्षिणा। मघोनी।
शिक्ष। स्तोतृऽभ्यः। मा। अति। धक्। भगः। नः। बृहत्। वदेम। विदथे। सुऽवीराः॥ १०॥

[१६] [९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। जगती, ९ त्रिष्टुप्।]

प्र वः सतां ज्येष्ठतमाय सुष्टुतिमग्नाविव समिधाने हविर्भरे।
इन्द्रमजुर्यं जरयन्तमुक्षितं सनाद्युवानमवसे हवामहे॥ १॥

प्र। वः। सताम्। ज्येष्ठऽतमाय। सुऽस्तुतिम्। अग्नौऽइव। सम्ऽइधाने। हविः। भरे।
इन्द्रम्। अजुर्यम्। जरयन्तम्। उक्षितम्। सनात्। युवानम्। अवसे। हवामहे॥ १॥

यस्मादिन्द्राद्बृहतः किं चनेमृते विश्वान्यस्मिन्त्संभृताधि वीर्या।

जठरे सोमं तन्वी३ सहो महो हस्ते वज्रं भरति शीर्षणि क्रतुम्॥ २॥

यस्मात्। इन्द्रात्। बृहतः। किम्। चन। ईम्। ऋते। विश्वानि। अस्मिन्। सम्ऽभृता। अधि। वीर्या।

जठरे। सोमम्। तन्वि। सहः। महः। हस्ते। वज्रम्। भरति। शीर्षणि। क्रतुम्॥ २॥

न क्षोणीभ्यां परिभ्वे त इन्द्रियं न समुद्रैः पर्वतैरिन्द्र ते रथः।

न ते वज्रमन्वश्नोति कश्चन यदाशुभिः पतसि योजना पुरु॥ ३॥

न। क्षोणीभ्याम्। परिऽभ्वे। ते। इन्द्रियम्। न। समुद्रैः। पर्वतैः। इन्द्र। ते। रथः।

न। ते। वज्रम्। अनु। अश्नोति। कः। चन। यत्। आशुऽभिः। पतसि। योजना। पुरु॥ ३॥

विश्वे ह्यस्मै यजताय धृष्णवे क्रतुं भरन्ति वृषभाय सश्चते।

वृषा यजस्व हविषा विदुष्टरः पिबेन्द्र सोमं वृषभेण भानुना॥ ४॥

विश्वे। हि। अस्मै। यजताय। धृष्णवे। क्रतुम्। भरन्ति। वृषभाय। सश्चते।

वृषा। यजस्व। हविषा। विदुःऽतरः। पिब। इन्द्र। सोमम्। वृषभेण। भानुना॥ ४॥

वृष्णः कोशः पवते मध्व ऊर्मिर्वृषभान्नाय वृषभाय पातवे।

वृषणाध्वर्यू वृषभासो अद्रयो वृषणं सोमं वृषभाय सुष्वति॥ ५॥ [१७]

वृष्णः। कोशः। पवते। मध्वः। ऊर्मिः। वृषभऽअन्नाय। वृषभाय। पातवे।

वृषणा। अध्वर्यू इति। वृषभासः। अद्रयः। वृषणम्। सोमम्। वृषभाय। सुस्वति॥ ५॥

वृषा ते वज्र उत ते वृषा रथो वृषणा हरी वृषभाण्यायुधा।

वृष्णो मदस्य वृषभ त्वमीशिष इन्द्र सोमस्य वृषभस्य तृष्णुहि॥ ६॥

वृषा। ते। वज्रः। उत। ते। वृषा। रथः। वृषणा। हरी इति। वृषभाणि। आयुधा।

वृष्णः। मदस्य। वृषभ। त्वम्। ईशिषे। इन्द्र। सोमस्य। वृषभस्य। तृष्णुहि॥ ६॥

प्र ते नावं न समने वचस्युवं ब्रह्मणा यामि सवनेषु दाधृषिः।

कुविन्नो अस्य वचसो निबोधिषदिन्द्रमुत्सं न वसुनः सिचामहे॥ ७॥

प्र। ते। नावम्। न। समने। वचस्युवम्। ब्रह्मणा। यामि। सवनेषु। दधृषिः।

कुवित्। नः। अस्य। वचसः। निऽबोधिषत्। इन्द्रम्। उत्सम्। न। वसुनः। सिचामहे॥ ७॥

पुरा संबाधादुभ्या ववृत्स्व नो धेनुर्न वत्सं यवसस्य पिप्युषी।

सकृत्सु ते सुमतिभिः शतक्रतो सं पत्नीभिर्न वृषणो नसीमहि॥ ८॥

पुरा। सम्ऽबाधात्। अभि। आ। ववृत्स्व। नः। धेनुः। न। वत्सम्। यवसस्य। पिप्युषी॥ सकृत्।

सु। ते। सुमतिऽभिः। शतक्रतो इति शतऽक्रतो। सम्। पत्नीभिः। न। वृषणः। नसीमहि॥ ८॥

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी।

शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ९॥ [१८]

नूनम्। सा। ते। प्रति। वरम्। जरित्रे। दुहीयत्। इन्द्र। दक्षिणा। मघोनी।

शिक्ष। स्तोतृऽभ्यः। मा। अति। धक्। भगः। नः। बृहत्। वदेम। विदथे। सुऽवीराः॥ ९॥

[१७][९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। जगती;८-९ त्रिष्टुभौ।]

तदस्मै नव्यमङ्गिरस्वदर्चत शुष्मा यदस्य प्रत्नथोदीरते।

विश्वा यद्गोत्रा सहसा परीवृता मदे सोमस्य दृंहितान्यैरयत्॥ १॥

तत्। अस्मै। नव्यम्। अङ्गिरस्वत्। अर्चत। शुष्माः। यत्। अस्य। प्रत्नऽथा। उत्ऽईरते।

विश्वा। यत्। गोत्रा। सहसा। परिऽवृता। मदे। सोमस्य। दृंहितानि। ऐरयत्॥ १॥

स भूतु यो ह प्रथमाय धायस ओजो मिमानो महिमानमातिरत्।

शूरो यो युत्सु तन्वं परिव्यत शीर्षणि द्यां महिमा प्रत्यमुञ्चत॥ २॥

सः। भूतु। यः। ह। प्रथमाय। धायसे। ओजः। मिमानः। महिमानम्। आ। अतिरत्।

शूरः। यः। युत्ऽसु। तन्वम्। परिऽव्यत। शीर्षणि। द्याम्। महिमा। प्रति। अमुञ्चत॥ २॥

अधाकृणोः प्रथमं वीर्यं महद्यदस्याग्रे ब्रह्मणा शुष्ममैरयः।

रथेष्ठेन हर्यश्वेन विच्युताः प्र जीरयः सिस्रते सध्र्य१क् पृथक्॥ ३॥

अध। अकृणोः। प्रथमम्। वीर्यम्। महत्। यत्। अस्य। अग्रे। ब्रह्मणा। शुष्मम्। ऐरयः।

रथेऽस्थेन। हरिऽअश्वेन। विऽच्युताः। प्र। जीरयः। सिस्रते। सध्र्यक्। पृथक्॥ ३॥

अधा यो विश्वा भुवनानि मज्मनेशानकृत्प्रवया अभ्यवर्धत।

आद्रोदसी ज्योतिषा वह्निरातनोत्सीव्यन्तमांसि दुधिता समव्ययत्॥ ४॥

अध। यः। विश्वा। भुवना। अभि। मज्मना। ईशानऽकृत्। प्रऽवयाः। अभि। अवर्धत॥ आत्।

रोदसी इति। ज्योतिषा। वह्निः। आ। अतनोत्। सीव्यन्। तमांसि। दुधिता। सम्। अव्ययत्॥ ४॥

स प्राचीनान्पर्वतान्दृंहदोजसाधराचीनमकृणोदुपामपः।
अधारयत्पृथिवीं विश्वधायसमस्तभ्नान्मायया द्यामवस्त्रसः॥ ५॥ [१९]

सः। प्राचीनान्। पर्वतान्। दृंहत्। ओजसा। अधराचीनम्। अकृणोत्। अपाम्। अपः।
अधारयत्। पृथिवीम्। विश्व॰धायसम्। अस्तभ्नात्। मायया। द्याम्। अव॰स्त्रसः॥ ५॥

सास्मा अरं बाहुभ्यां यं पिताकृणोद्विश्वस्मादा जनुषो वेदसस्परि।
येना पृथिव्यां नि क्रिविं शयध्यै वज्रेण हत्व्यवृणक्तुविष्वणिः॥ ६॥

सः। अस्मै। अरम्। बाहु॰भ्याम्। यम्। पिता। अकृणोत्। विश्वस्मात्। आ। जनुषः। वेदसः। परि।
येन। पृथिव्याम्। नि। क्रिविम्। शयध्यै। वज्रेण। हत्वी। अवृणक्। तुवि॰स्वनिः॥ ६॥

अमाजूरिव पित्रोः सचा सती समानादा सदसस्त्वामिये भगम्।
कृधि प्रकेतमुप मास्या भर दद्धि भागं तन्वो३ येन मामहः॥ ७॥

अमाजूःऽइव। पित्रोः। सचा। सती। समानात्। आ। सदसः। त्वाम्। इये। भगम्।
कृधि। प्र॰केतम्। उप। मासि। आ। भर। दद्धि। भागम्। तन्वः। येन। ममहः॥ ७॥

भोजं त्वामिन्द्र वयं हुवेम ददिष्ट्वमिन्द्रापांसि वाजान्।
अविड्ढीन्द्र चित्रया न ऊती कृधि वृषन्निन्द्र वस्यसो नः॥ ८॥

भोजम्। त्वाम्। इन्द्र। वयम्। हुवेम। ददिः। त्वम्। इन्द्र। अपांसि। वाजान्।
अविड्ढि। इन्द्र। चित्रया। नः। ऊती। कृधि। वृषन्। इन्द्र। वस्यसः। नः॥ ८॥

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ९॥ [२०]

नूनम्। सा। ते। प्रति। वरम्। जरित्रे। दुहीयत्। इन्द्र। दक्षिणा। मघोनी।
शिक्ष। स्तोतृ॰भ्यः। मा। अति। धक्। भगः। नः। बृहत्। वदेम। विदथे। सु॰वीराः॥ ९॥

[१८] [९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः; पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

प्राता रथो नवो योजि सस्निश्चतुर्युगस्त्रिकशः सप्तरश्मिः।
दशारित्रो मनुष्यः स्वर्षाः स इष्टिभिर्मतिभी रंह्यो भूत्॥ १॥

प्रातरिति। रथः। नवः। योजि। सस्निः। चतुः॰युगः। त्रि॰कशः। सप्त॰रश्मिः।
दश॰अरित्रः। मनुष्यः। स्वः॰सा। सः। इष्टि॰भिः। मति॰भिः। रंह्यः। भूत्॥ १॥

सास्मा अरं प्रथमं स द्वितीयमुतो तृतीयं मनुषः स होता।
अन्यस्या गर्भमन्य ऊं जनन्त सो अन्येभिः सचते जेन्यो वृषा॥ २॥
सः। अस्मै। अरम्। प्रथमम्। सः। द्वितीयम्। उतो इति। तृतीयम्। मनुषः। सः। होता।
अन्यस्याः। गर्भम्। अन्ये। ऊँ इति। जनन्त। सः। अन्येभिः। सचते। जेन्यः। वृषा॥ २॥
हरी नु कं रथ इन्द्रस्य योजमायै सूक्तेन वचसा नवेन।
मो षु त्वामत्र बहवो हि विप्रा नि रीरमन्यजमानासो अन्ये॥ ३॥
हरी इति। नु। कम्। रथे। इन्द्रस्य। योजम्। आऽयै। सुऽउक्तेन। वचसा। नवेन।
मो इति। सु। त्वाम्। अत्र। बहवः। हि। विप्राः। नि। रीरमन्। यजमानासः। अन्ये॥ ३॥
आ द्वाभ्यां हरिभ्यामिन्द्र याह्या चतुर्भिरा षड्भिर्हूयमानः।
आष्टाभिर्दशभिः सोमपेयमयं सुतः सुमख मा मृधस्कः॥ ४॥
आ। द्वाभ्याम्। हरिऽभ्याम्। इन्द्र। याहि। आ। चतुःऽभिः। आ। षट्ऽभि। हूयमानः।
आ। अष्टाभिः। दशऽभिः। सोमऽपेयम्। अयम्। सुतः। सुऽमख। मा। मृधः। करिति कः॥ ४॥
आ विंशत्या त्रिंशता याह्यर्वाङा चत्वारिंशता हरिभिर्युजानः।
आ पञ्चाशता सुरथेभिरिन्द्रा षष्ट्या सप्तत्या सोमपेयम्॥ ५॥ [२१]
आ। विंशत्या। त्रिंशता। याहि। अर्वाङ्। आ। चत्वारिंशता। हरिऽभिः। युजानः।
आ। पञ्चाशता। सुऽरथेभिः। इन्द्र। आ। षष्ट्या। सप्तत्या। सोमऽपेयम्॥ ५॥
आशीत्या नवत्या याह्यर्वाङा शतेन हरिभिरुह्यमानः।
अयं हि ते शुनहोत्रेषु सोम इन्द्र त्वाया परिषिक्तो मदाय॥ ६॥
आ। अशीत्या। नवत्या। याहि। अर्वाङ्। आ। शतेन। हरिऽभिः। उह्यमानः।
अयम्। हि। ते। शुनऽहोत्रेषु। सोमः। इन्द्र। त्वाऽया। परिऽसिक्तः। मदाय॥ ६॥
मम ब्रह्मेन्द्र याह्यच्छा विश्वा हरी धुरि धिष्वा रथस्य।
पुरुत्रा हि विहव्यो बभूथास्मिञ्छूर सवने मादयस्व॥ ७॥
मम। ब्रह्म। इन्द्र। याहि। अच्छ। विश्वा। हरी इति। धुरि। धिष्व। रथस्य।
पुरुऽत्रा। हि। विऽहव्यः। बभूथ। अस्मिन्। शूर। सवने। मादयस्व॥ ७॥
न म इन्द्रेण सख्यं वि योषदस्मभ्यमस्य दक्षिणा दुहीत।
उप ज्येष्ठे वरूथे गभस्तौ प्रायेप्राये जिगीवांसः स्याम॥ ८॥

न। मे॒। इन्द्रे॑ण। स॒ख्यम्। वि। यो॒ष॒त्। अ॒स्मभ्य॑म्। अ॒स्य॒। दक्षि॑णा। दु॒ही॒त॒।
उप॑। ज्येष्ठे॑। वरू॑थे। गभ॑स्तौ। प्राये॑ऽप्राये। जि॒गी॒वांस॑ः। स्या॒म॒॥ ८॥

नू॒नं सा ते॒ प्रति॒ वरं॑ जरि॒त्रे दु॑ही॒यदि॑न्द्र॒ दक्षि॑णा म॒घोनी॑।
शिक्षा॑ स्तो॒तृभ्यो॒ माति॑ धग्भगो॑ नो बृ॒हद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीरा॑ः॥ ९॥ [२२]

नू॒नम्। सा। ते॒। प्रति॑। वर॑म्। ज॒रि॒त्रे। दु॒ही॒यत्। इ॒न्द्र॒। दक्षि॑णा। म॒घोनी॑।
शिक्ष॑। स्तो॒तृऽभ्य॑ः। मा। अति॑। ध॒क्। भग॑ः। न॒ः। बृ॒हत्। व॒दे॒म॒। वि॒दथे॑। सु॒ऽवीरा॑ः॥ ९॥

[१९] [९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

अपा॑य्य॒स्यान्ध॑सो॒ मदा॑य॒ मनी॑षिणः सुवा॒नस्य॒ प्रय॑सः।
यस्मि॒न्निन्द्र॑ः प्र॒दिवि॑ वावृधा॒न ओको॑ द॒धे ब्र॑ह्म॒ण्यन्त॑श्च॒ नर॑ः॥ १॥

अपा॑यि। अ॒स्य। अन्ध॑सः। मदा॑य। मनी॑षिणः। सु॒वा॒नस्य॑। प्रय॑सः।
यस्मि॑न्। इन्द्र॑ः। प्र॒ऽदिवि॑। व॒वृ॒धानः। ओक॑ः। द॒धे। ब्र॒ह्म॒ण्यन्त॑ः। च॒। नर॑ः॥ १॥

अ॒स्य म॑न्दा॒नो मध्वो॒ वज्र॑हस्तो॒ऽहि॒मिन्द्रो॑ अर्णो॒वृतं॒ वि वृ॑श्चत्।
प्र यद्वयो॒ न स्वस॑रा॒ण्यच्छा॒ प्रयां॑सि च न॒दीनां॒ चक्र॑मन्त॥ २॥

अ॒स्य। म॒न्दा॒नः। मध्व॑ः। वज्र॑ऽहस्तः। अहि॑म्। इन्द्र॑ः। अ॒र्ण॒ः२वृत॑म्। वि। वृ॒श्च॒त्।
प्र। यत्। वय॑ः। न। स्वस॑राणि। अच्छ॑। प्रयां॑सि। च॒। न॒दीना॑म्। चक्र॑मन्त॥ २॥

स माहि॑न॒ इन्द्रो॒ अर्णो॑ अ॒पां प्रैर॑यदहि॒हाच्छा॑ समु॒द्रम्।
अज॑नय॒त्सूर्यं॑ वि॒दद्गा अ॒क्तुनाह्नां॑ व॒युना॑नि साधत्॥ ३॥

सः। माहि॑नः। इन्द्र॑ः। अर्ण॑ः। अ॒पाम्। प्र। ऐ॒र॒य॒त्। अ॒हि॒ऽहा। अच्छ॑। स॒मु॒द्रम्।
अज॑नयत्। सूर्य॑म्। वि॒दत्। गाः। अ॒क्तुना॑। अह्ना॑म्। व॒युना॑नि। सा॒ध॒त्॥ ३॥

सो अ॑प्र॒तीनि॒ मन॑वे पु॒रूणीन्द्रो॑ दाश॒द्दा॒शुषे॒ हन्ति॑ वृ॒त्रम्।
स॒द्यो यो नृभ्यो॑ अत॒साय्यो॒ भूत्प॑स्पृधा॒नेभ्य॒ः सूर्य॑स्य सा॒तौ॥ ४॥

सः। अ॒प्र॒तीनि॑। मन॑वे। पु॒रूणि॑। इन्द्र॑ः। दा॒श॒त्। दा॒शुषे॑। हन्ति॑। वृ॒त्रम्।
स॒द्यः। यः। नृऽभ्य॑ः। अ॒त॒साय्य॑ः। भूत्। प॒स्पृ॒धा॒नेभ्य॑ः। सूर्य॑स्य। सा॒तौ॥ ४॥

स सु॑न्व॒त इन्द्र॒ः सूर्य॒मा दे॒वो रि॑ण॒ङ्मर्त्या॑य स्त॒वान्।
आ यद्र॒यिं गु॒हद॑वद्यमस्मै॒ भर॒दंशं॒ नैत॑शो दश॒स्यन्॥ ५॥ [२३]

सः। सुन्वते। इन्द्रः। सूर्यम्। आ। देवः। रिणक्। मर्त्याय। स्तवान्।
आ। यत्। रयिम्। गुहत्॰अवद्यम्। अस्मै। भरत्। अंशम्। न। एतशः। दशस्यन्॥ ५॥

स रन्धयत्सदिवः सारथये शुष्णमशुषं कुयवं कुत्साय।
दिवोदासाय नवतिं च नवेन्द्रः पुरो व्यैरच्छम्बरस्य॥ ६॥

सः। रन्धयत्। स॰दिवः। सारथये। शुष्णम्। अशुषम्। कुयवम्। कुत्साय।
दिवः२दासाय। नवतिम्। च। नव। इन्द्रः। पुरः। वि। ऐरत्। शम्बरस्य॥ ६॥

एवा त इन्द्रोचथमहेम श्रवस्या न त्मना वाजयन्तः।
अश्याम तत्साप्तमाशुषाणा ननमो वधरदेवस्य पीयोः॥ ७॥

एव। ते। इन्द्र। उचथम्। अहेम। श्रवस्या। न। त्मना। वाजयन्तः।
अश्याम। तत्। साप्तम्। आशुषाणाः। ननमः। वधः। अदेवस्य। पीयोः॥ ७॥

एवा ते गृत्समदाः शूर मन्मावस्यवो न वयुनानि तक्षुः।
ब्रह्मण्यन्त इन्द्र ते नवीय इषमूर्जं सुक्षितिं सुम्नमश्युः॥ ८॥

एव। ते। गृत्स॰मदाः। शूर। मन्म। अवस्यवः। न। वयुनानि। तक्षुः।
ब्रह्मण्यन्तः। इन्द्र। ते। नवीयः। इषम्। ऊर्जम्। सु॰क्षितिम्। सुम्नम्। अश्युः॥ ८॥

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ९॥ [२४]

नूनम्। सा। ते। प्रति। वरम्। जरित्रे। दुहीयत्। इन्द्र। दक्षिणा। मघोनी।
शिक्ष। स्तोतृ॰भ्यः। मा। अति। धक्। भगः। नः। बृहत्। वदेम। विदथे। सु॰वीराः॥ ९॥

[२०] [१ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः।
त्रिष्टुप्; ३ विराड्रूप]

वयं ते वय इन्द्र विद्धि षु णः प्र भरामहे वाजयुर्न रथम्।
विपन्यवो दीध्यतो मनीषा सुम्नमियक्षन्तस्त्वावतो नॄन्॥ १॥

वयम्। ते। वयः। इन्द्र। विद्धि। सु। नः। प्र। भरामहे। वाजयुः। न। रथम्।
विपन्यवः। दीध्यतः। मनीषा। सुम्नम्। इयक्षन्तः। त्वा॰वतः। नॄन्।

त्वं न॑ इन्द्र॒ त्वाभि॑रू॒ती त्वा॑य॒तो अ॑भिष्टि॒पासि॒ जना॑न् ।

त्वमि॒नो दा॒शुषो॑ वरू॒तेत्थाधी॑र॒भि यो नक्ष॑ति त्वा ॥ २ ॥

त्वम् । न॒ः । इ॒न्द्र॒ । त्वाभि॑ः । ऊ॒ती । त्वा॒ऽयतः॑ । अ॒भि॒ष्टि॒ऽपा । अ॒सि॒ । जना॑न् ।

त्वम् । इ॒नः । दा॒शुषः॑ । व॒रू॒ता । इ॒त्थाऽधी॑ः । अ॒भि । यः । नक्ष॑ति । त्वा॒ ॥ २ ॥

स नो युवेन्द्रो॑ जो॒हूत्रः॒ सखा॑ शि॒वो न॒राम॑स्तु पा॒ता ।

यः शंस॑न्तं॒ यः श॑शमा॒नमू॒ती पच॑न्तं च स्तु॒वन्तं॑ च प्र॒णेष॑त् ॥ ३ ॥

सः । न॒ः । युवा॑ । इन्द्र॑ः । जो॒हूत्र॑ः । सखा॑ । शि॒वः । न॒राम् । अ॒स्तु॒ । पा॒ता ।

यः । शंस॑न्तम् । यः । श॒श॒मा॒नम् । ऊ॒ती । पच॑न्तम् । च॒ । स्तु॒वन्त॑म् । च॒ । प्र॒ऽनेष॑त् ॥ ३ ॥

तमु॑ स्तुष॒ इन्द्रं॒ तं गृ॑णीषे॒ यस्मि॒न्पुरा॑ वावृ॒धुः शा॑श॒दुश्च॑ ।

स वस्व॒ः काम॑ं पीपरदिया॒नो ब्र॑ह्मण्य॒तो नूत॑नस्या॒योः ॥ ४ ॥

तम् । ऊँ इति॑ । स्तु॒षे॒ । इन्द्र॑म् । तम् । गृ॒णी॒षे॒ । यस्मि॑न् । पु॒रा । व॒वृ॒धुः । शा॒श॒दुः । च॒ ।

सः । वस्व॑ः । काम॑म् । पी॒प॒रत् । इ॒या॒नः । ब्र॒ह्म॒ण्य॒तः । नूत॑नस्य । आ॒योः ॥ ४ ॥

सो अङ्गि॑रसामु॒चथा॑ जुजु॒ष्वान्ब्रह्मा॑ तूतो॒दिन्द्रो॑ गा॒तुमि॒ष्णन् ।

मु॒ष्णन्नु॒षस॒ः सूर्ये॑ण स्त॒वानश्न॑स्य चिच्छिश्नथत्पू॒र्व्याणि॑ ॥ ५ ॥ [२५]

सः । अङ्गि॑रसाम् । उ॒चथा॑ । जु॒जु॒ष्वान् । ब्रह्म॑ । तू॒तो॒त् । इन्द्र॑ः । गा॒तुम् । इ॒ष्णन् ।

मु॒ष्णन् । उ॒षस॑ः । सूर्ये॑ण । स्त॒वान् । अश्न॑स्य । चि॒त् । शि॒श्न॒थ॒त् । पू॒र्व्याणि॑ । ५ ॥

स ह॑ श्रु॒त इन्द्रो॒ नाम॑ दे॒व ऊ॒र्ध्वो भु॑व॒न्मनु॑षे द॒स्मत॑मः ।

अव॑ प्रि॒यम॑र्शसा॒नस्य॑ सा॒ह्वाञ्छिरो॑ भरद्दा॒सस्य॑ स्व॒धावा॑न् ॥ ६ ॥

सः । ह॒ । श्रु॒तः । इन्द्र॑ः । नाम॑ । दे॒वः । ऊ॒र्ध्वः । भु॒व॒त् । मनु॑षे । द॒स्मऽत॑मः ।

अव॑ । प्रि॒यम् । अ॒र्श॒सा॒नस्य॑ । स॒ह्वान् । शिर॑ः । भ॒रत् । दा॒सस्य॑ । स्व॒धाऽवा॑न् ॥ ६ ॥

स वृ॑त्र॒हेन्द्रः॑ कृ॒ष्णयो॑नीः पुरंद॒रो दासी॑रैरय॒द्वि ।

अज॑नय॒न्मन॑वे॒ क्षाम॒पश्च॑ स॒त्रा शंस॒ं यज॑मानस्य तूतोत् ॥ ७ ॥

सः । वृ॒त्र॒ऽहा । इन्द्र॑ः । कृ॒ष्णऽयो॑नीः । पु॒र॒म्ऽद॒रः । दासी॑ः । ऐ॒र॒य॒त् । वि ।

अज॑नयत् । मन॑वे । क्षाम॑ । अ॒पः । च॒ । स॒त्रा । शंस॑म् । यज॑मानस्य । तू॒तो॒त् ॥ ॥ ७ ॥

तस्मै॑ तव॒स्य१॒मनु॑ दायि स॒त्रेन्द्रा॑य दे॒वेभि॒रर्ण॑सातौ ।

प्रति॒ यद॑स्य॒ वज्रं॑ बा॒ह्वोर्धुर्ह॒त्वी दस्यू॒न्पुर॒ आय॑सी॒र्नि तारी॑त् ॥ ८ ॥

तस्मै । तवस्यम् । अनु । दायि । सत्रा । इन्द्राय । देवेभिः । अर्णऽसातौ ।
प्रति । यत् । अस्य । वज्रम् । बाह्वोः । धुः । हत्वी । दस्यून् । पुरः । आयसीः । नि । तारीत् ॥ ८ ॥

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ९ ॥ [२६]

नूनम् । सा । ते । प्रति । वरम् । जरित्रे । दुहीयत् । इन्द्र । दक्षिणा । मघोनी ।
शिक्ष । स्तोतृऽभ्यः । मा । अति । धक् । भगः । नः । बृहत् । वदेम । विदथे । सुऽवीराः ॥ ९ ॥

[२१] [९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । जगती; ६ त्रिष्टुप्]

विश्वजिते धनजिते स्वर्जिते सत्राजिते नृजित उर्वराजिते ।
अश्वजिते गोजिते अब्जिते भरेन्द्राय सोमं यजताय हर्यतम् ॥ १ ॥

विश्वऽजिते । धनऽजिते । स्वःऽजिते । सत्राऽजिते । नृऽजिते । उर्वराऽजिते ।
अश्वऽजिते । गोऽजिते । अप्ऽजिते । भर । इन्द्राय । सोमम् । यजताय । हर्यतम् ॥ १ ॥

अभिभुवेऽभिभङ्गाय वन्वतेऽषाळ्हाय सहमानाय वेधसे ।
तुविग्रये वह्नये दुष्टरीतवे सत्रासाहे नम इन्द्राय वोचत ॥ २ ॥

अभिऽभुवे । अभिऽभङ्गाय । वन्वते । अषाळ्हाय । सहमानाय । वेधसे ।
तुविऽग्रये । वह्नये । दुस्तरीतवे । सत्राऽसहे । नमः । इन्द्राय । वोचत ॥ २ ॥

सत्रासाहो जनभक्षो जनंसहश्च्यवनो युध्मो अनु जोषमुक्षितः ।
वृतंचयः सहुरिर्विक्ष्वारित इन्द्रस्य वोचं प्र कृतानि वीर्या ॥ ३ ॥

सत्राऽसहः । जनऽभक्षः । जनम्ऽसहः । च्यवनः । युध्मः । अनु । जोषम् । उक्षितः ।
वृतम्ऽचयः । सहुरिः । विक्षु । आरितः । इन्द्रस्य । वोचम् । प्र । कृतानि । वीर्या ॥ ३ ॥

अनानुदो वृषभो दोधतो वधो गम्भीर ऋष्वो असमष्टकाव्यः ।
रध्रचोदः श्नथनो वीळितस्पृथुरिन्द्रः सुयज्ञ उषसः स्वर्जनत् ॥ ४ ॥

अननुऽदः । वृषभः । दोधतः । वधः । गम्भीरः । ऋष्वः । असमष्टऽकाव्यः ।
रध्रऽचोदः । श्नथनः । वीळितः । पृथुः । इन्द्रः । सुऽयज्ञः । उषसः । स्वः । जनत् ॥ ४ ॥

यज्ञेन गातुमप्तुरो विविद्रिरे धियो हिन्वाना उशिजो मनीषिणः ।
अभिस्वरा निषदा गा अवस्यव इन्द्रे हिन्वाना द्रविणान्याशत ॥ ५ ॥

यज्ञेन। गातुम्। अप्ऽतुरः। विविद्रिरे। धियः। हिन्वानाः। उशिजः। मनीषिणः।
अभिऽस्वरा। निऽसदा। गाः। अवस्यवः। इन्द्रे। हिन्वानाः। द्रविणानि। आशत॥ ५॥

इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि चित्तिं दक्षस्य सुभगत्वमस्मे।
पोषं रयीणामरिष्टिं तनूनां स्वाद्मानं वाचः सुदिनत्वमह्नाम्॥ ६॥ [२७]

इन्द्र। श्रेष्ठानि। द्रविणानि। धेहि। चित्तिम्। दक्षस्य। सुभगऽत्वम्। अस्मे इति।
पोषम्। रयीणाम्। अरिष्टिम्। तनूनाम्। स्वाद्मानम्। वाचः। सुदिनऽत्वम्। अह्नाम्॥ ६॥

[२२] [८ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः।
१ अष्टिः, २-३ अतिशक्वरी; ४ अष्टिः, अतिशक्वरी वा।]

त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृपत्सोममपिबद्विष्णुना सुतं यथावशत्।
स ईं ममाद महि कर्म कर्तवे महामुरुं सैनं सश्चद्देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः॥ १॥

त्रिऽकद्रुकेषु। महिषः। यवऽआशिरम्। तुविऽशुष्मः। तृपत्। सोमम्। अपिबत्। विष्णुना।
सुतम्। यथा। अवशत्॥ सः। ईम्। ममाद। महि। कर्म। कर्तवे। महाम्। उरुम्।
सः। एनम्। सश्चत्। देवः। देवम्। सत्यम्। इन्द्रम्। सत्यः। इन्दुः॥ १॥

अध त्विषीमाँ अभ्योजसा क्रिविं युधाभवदा रोदसी अपृणदस्य मज्मना प्र वावृधे।
अधत्तान्यं जठरे प्रेमरिच्यत सैनं सश्चद्देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्यं इन्दुः॥ २॥

अध। त्विषिऽमान्। अभि। ओजसा। क्रिविम्। युधा। अभवत्। आ।
रोदसी इति। अपृणत्। अस्य। मज्मना। प्र। ववृधे॥ अधत्त। अन्यम्। जठरे। प्र। ईम्। अरिच्यत।
सः। एनम्। सश्चत्। देवः। देवम्। सत्यम्। इन्द्रम्। सत्यः। इन्दुः॥ २॥

साकं जातः क्रतुना साकमोजसा ववक्षिथ साकं वृद्धो वीर्यैः सासहिर्मृधो विचर्षणिः।
दाता राधः स्तुवते काम्यं वसु सैनं सश्चद्देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः॥ ३॥

साकम्। जातः। क्रतुना। साकम्। ओजसा। ववक्षिथः। साकम्। वृद्धः। वीर्यैः। ससहिः। मृधः।
विऽचर्षणिः॥ दाता। राधः। स्तुवते। काम्यम्। वसु।
सः। एनम्। सश्चत्। देवः। देवम्। सत्यम्। इन्द्रम्। सत्यः। इन्दुः॥ ३॥

तव त्यन्नर्यं नृतोऽप इन्द्र प्रथमं पूर्व्यं दिवि प्रवाच्यं कृतम्।
यद्देवस्य शवसा प्रारिणा असुं रिणन्नपः।
भुवद्विश्वमभ्यादेवमोजसा विदादूर्जं शतक्रतुर्विदादिषम्॥ ४॥ [२८] {२}

तव। त्यत्। नर्यम्। नृतो इति। अपः। इन्द्र। प्रथमम्। पूर्व्यम्। दिवि। प्रऽवाच्यम्। कृतम्।
यत्। देवस्य। शवसा। प्र। अरिणाः। असुम्। रिणन्। अपः।
भुवत्। विश्वम्। अभि। अदेवम्। ओजसा। विदात्। ऊर्जम्। शतऽक्रतुः। विदात्। इषम्॥ ४॥

[२३] [१९ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। बृहस्पतिः; १, ५, ९, ११, १७, १९ ब्रह्मणस्पतिः। जगती; १४, १९ त्रिष्टुप्।]

गणानां त्वा गणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनम्॥ १॥

गणानाम्। त्वा। गणऽपतिम्। हवामहे। कविम्। कवीनाम्। उपमश्रवःऽतमम्।
ज्येष्ठऽराजम्। ब्रह्मणाम्। ब्रह्मणः। पते। आ। नः। शृण्वन्। ऊतिऽभिः। सीद। सदनम्॥ १॥

देवाश्चित्ते असुर्य प्रचेतसो बृहस्पते यज्ञियं भागमानशुः।
उस्राइव सूर्यो ज्योतिषा महो विश्वेषामिज्जनिता ब्रह्मणामसि॥ २॥

देवाः। चित्। ते। असुर्य। प्रऽचेतसः। बृहस्पते। यज्ञियम्। भागम्। आनशुः।
उस्राःऽइव। सूर्यः। ज्योतिषा। महः। विश्वेषाम्। इत्। जनिता। ब्रह्मणाम्। असि॥ २॥

आ विबाध्या परिरापस्तमांसि च ज्योतिष्मन्तं रथमृतस्य तिष्ठसि।
बृहस्पते भीममममित्रदम्भनं रक्षोहणं गोत्रभिदं स्वर्विदम्॥ ३॥

आ। विऽबाध्य। परिऽरपः। तमांसि। च। ज्योतिष्मन्तम्। रथम्। ऋतस्य। तिष्ठसि।
बृहस्पते। भीमम्। अमित्रऽदम्भनम्। रक्षःऽहनम्। गोत्रऽभिदम्। स्वःऽविदम्॥ ३॥

सुनीतिभिर्नयसि त्रायसे जनं यस्तुभ्यं दाशान्न तमंहो अश्नवत्।
ब्रह्मद्विषस्तपनो मन्युमीरसि बृहस्पते महि तत्ते महित्वनम्॥ ४॥

सुनीतिऽभिः। नयसि। त्रायसे। जनम्। यः। तुभ्यम्। दाशात्। न। तम्। अंहः। अश्नवत्।
ब्रह्मऽद्विषः। तपनः। मन्युऽमीः। असि। बृहस्पते। महि। तत्। ते। महिऽत्वनम्॥ ४॥

न तमंहो न दुरितं कुतश्चन नारातयस्तितिरुर्न द्वयाविनः।
विश्वा इदस्माद्ध्वरसो वि बाधसे यं सुगोपा रक्षसि ब्रह्मणस्पते॥ ५॥ [२९]

न। तम्। अंहः। न। दुःऽइतम्। कुतः। चन। न। अरातयः। तितिरुः। न। द्वयाविनः।
विश्वाः। इत्। अस्मात्। ध्वरसः। वि। बाधसे। यम्। सुऽगोपाः। रक्षसि। ब्रह्मणः। पते॥ ५॥

त्वं नो गोपाः पथिकृद्विचक्षणस्तव व्रताय मतिभिर्जरामहे।
बृहस्पते यो नो अभि ह्वरो दुधे स्वा तं मर्मर्तु दुच्छुना हरस्वती॥ ६॥

त्वम्। नः। गोपाः। पथिऽकृत्। विऽचक्षणः। तव। व्रताय। मतिऽभिः। जरामहे।
बृहस्पते। यः। नः। अभि। ह्वरः। दुधे। स्वा। तम्। मर्मर्तु। दुच्छुना। हरस्वती॥ ६॥

उत वा यो नो मर्चयादनागसोऽरातीवा मर्तः सानुको वृकः।
बृहस्पते अप तं वर्तया पथः सुगं नो अस्यै देववीतये कृधि॥ ७॥

उत। वा। यः। नः। मर्चयात्। अनागसः। अरातिऽवा। मर्तः। सानुकः। वृकः।
बृहस्पते। अप। तम्। वर्तय। पथः। सुऽगम्। नः। अस्यै। देवऽवीतये। कृधि॥ ७॥

त्रातारं त्वा तनूनां हवामहेऽवस्पर्तरधिवक्तारमस्मयुम्।
बृहस्पते देवनिदो नि बर्हय मा दुरेवा उत्तरं सुम्नमुन्नशन्॥ ८॥

त्रातारम्। त्वा। तनूनाम्। हवामहे। अवऽस्पर्तः। अधिऽवक्तारम्। अस्मऽयुम्।
बृहस्पते। देवऽनिदः। नि। बर्हय। मा। दुःऽएवाः। उत्ऽतरम्। सुम्नम्। उत्। नशन्॥ ८॥

त्वया वयं सुवृधा ब्रह्मणस्पते स्पार्हा वसु मनुष्या ददीमहि।
या नो दूरे तळितो या अरातयोऽभि सन्ति जम्भया ता अनप्रसः॥ ९॥

त्वया। वयम्। सुऽवृधा। ब्रह्मणः। पते। स्पार्हा। वसु। मनुष्या। आ। ददीमहि।
याः। नः। दूरे। तळितः। याः। अरातयः। अभि। सन्ति। जम्भय। ताः। अनप्नसः॥ ९॥

त्वया वयमुत्तमं धीमहे वयो बृहस्पते पप्रिणा सस्निना युजा।
मा नो दुःशंसो अभिदिप्सुरीशत प्र सुशंसा मतिभिस्तारिषीमहि॥ १०॥ [३०]

त्वया। वयम्। उत्ऽतमम्। धीमहे। वयः। बृहस्पते। पप्रिणा। सस्निना। युजा।
मा। नः। दुःऽशंसः। अभिऽदिप्सुः। ईशत। प्र। सुऽशंसाः। मतिऽभिः। तारिषीमहि॥ १०॥

अ॒ना॒नु॒दो वृ॑ष॒भो जग्मि॑राह॒वं निष्ट॑प्ता॒ शत्रुं॒ पृत॑नासु सास॒हिः।

असि॑ स॒त्य ऋ॑ण॒या ब्र॑ह्मणस्पत उ॒ग्रस्य॑ चिद्दमि॒ता वी॑ळुह॒र्षिण॑ः॥ ११॥

अ॒न॒नु॒ऽदः। वृ॒ष॒भः। जग्मि॑ः। आ॒ऽह॒वम्। निः॒ऽत॑प्ता। शत्रु॑म्। पृत॑नासु। स॒स॒हिः।

असि॑। स॒त्यः। ऋ॒ण॒ऽयाः। ब्र॒ह्म॒णः। प॒ते॒। उ॒ग्रस्य॑। चि॒त्। द॒मि॒ता। वी॒ळु॒ऽह॒र्षिण॑ः॥ ११॥

अदे॑वेन॒ मन॑सा॒ यो रि॑ष॒ण्यति॑ शा॒सामु॒ग्रो मन्य॑मानो॒ जिघां॑सति।

बृह॑स्पते॒ मा प्रण॒क्तस्य॑ नो व॒धो नि क॑र्म म॒न्युं दु॒रेव॑स्य॒ शर्ध॑तः॥ १२॥

अदे॑वेन। मन॑सा। यः। रि॒ष॒ण्यति॑। शा॒साम्। उ॒ग्रः। मन्य॑मानः। जिघां॑सति।

बृह॑स्पते। मा। प्रण॑क्। तस्य॑। न॒ः। व॒धः। नि। क॒र्म॒। म॒न्युम्। दु॒ःऽएव॑स्य। शर्ध॑तः॥ १२॥

भरे॑षु॒ हव्यो॒ नम॑सोप॒सद्यो॒ गन्ता॒ वाजे॑षु॒ सनि॑ता॒ धनं॑धनम्।

विश्वा॒ इद॒र्यो अ॑भिदि॒प्स्वो॒३॑ मृधो॒ बृह॒स्पति॒र्वि व॑वर्हा॒ रथाँ॑इव॥ १३॥

भरे॑षु। हव्य॑ः। नम॑सा। उ॒प॒ऽसद्य॑ः। गन्ता॑। वाजे॑षु। सनि॑ता। धन॑म्ऽधनम्।

विश्वा॑ः। इत्। अ॒र्यः। अ॒भि॒ऽदि॒प्स्व॑ः। मृध॑ः। बृह॒स्पति॑ः। वि। व॒व॒र्ह॒। रथा॑न्ऽइव॥ १३॥

तेजि॑ष्ठया तप॒नी र॒क्षस॑स्तप॒ ये त्वा॑ नि॒दे द॑धि॒रे दृ॒ष्टवी॑र्यम्।

आ॒विस्तत्कृ॑ष्व॒ यदस॑त्त उ॒क्थ्यं१॑ बृह॑स्पते॒ वि प॑रि॒रापो॑ अर्दय॥ १४॥

तेजि॑ष्ठया। त॒प॒नी। रक्षस॑ः। त॒प॒। ये। त्वा॒। नि॒दे। द॒धि॒रे। दृ॒ष्टऽवी॑र्यम्।

आ॒विः। तत्। कृ॒ष्व॒। यत्। अस॑त्। ते॒। उ॒क्थ्य॑म्। बृह॑स्पते। वि। प॒रि॒ऽरप॑ः। अ॒र्द॒य॒॥ १४॥

बृह॑स्पते॒ अति॒ यद॒र्यो अर्हा॑द्द्युमद्वि॒भाति॒ क्रतु॑म॒ज्जने॑षु।

यद्दी॒दय॒च्छव॑स ऋतप्रजात॒ तद॒स्मासु॒ द्रवि॑णं धेहि चि॒त्रम्॥ १५॥ [३१]

बृह॑स्पते। अति॑। यत्। अ॒र्यः। अर्हा॑त्। द्यु॒ऽमत्। वि॒ऽभाति॑। क्रतु॑ऽमत्। जने॑षु।

यत्। दी॒दय॑त्। शव॑सा। ऋ॒त॒ऽप्र॒जा॒त॒। तत्। अ॒स्मासु॑। द्रवि॑णम्। धे॒हि॒। चि॒त्रम्॥ १५॥

मा न॑ः स्ते॒नेभ्यो॒ ये अ॒भि द्रु॒हस्प॒दे नि॑रा॒मिणो॑ रि॒पवोऽन्ने॑षु जागृ॒धुः।

आ दे॒वाना॒मोह॑ते॒ वि व्रयो॑ हृ॒दि बृह॑स्पते॒ न प॒रः साम्नो॑ विदुः॥ १६॥

मा। न॒ः। स्ते॒नेभ्य॑ः। ये। अ॒भि। द्रु॒हः। प॒दे। नि॒रा॒मिण॑ः। रि॒पव॑ः। अन्ने॑षु। ज॒गृ॒धुः।

आ। दे॒वाना॑म्। ओह॑ते। वि। व्रय॑ः। हृ॒दि। बृह॑स्पते। न। प॒रः। साम्न॑ः। वि॒दुः॥ १६॥

विश्वेभ्यो हि त्वा भुवनेभ्यस्परि त्वष्टाजनत्साम्नःसाम्नः कविः।
स ऋणचिदृणया ब्रह्मणस्पतिर्द्रुहो हन्ता मह ऋतस्य धर्तरि॥ १७॥

विश्वेभ्यः। हि। त्वा। भुवनेभ्यः। परि। त्वष्टा। अजनत्। साम्नःऽसाम्नः। कविः।
सः। ऋण॰चित्। ऋण॰याः। ब्रह्मणः। पतिः। द्रुहः। हन्ता। महः। ऋतस्य। धर्तरि॥ १७॥

तव श्रिये व्यजिहीत पर्वतो गवां गोत्रमुदसृजो यदङ्गिरः।
इन्द्रेण युजा तमसा परीवृतं बृहस्पते निरपामौब्जो अर्णवम्॥ १८॥

तव। श्रिये। वि। अजिहीत। पर्वतः। गवाम्। गोत्रम्। उत्॰असृजः। यत्। अङ्गिरः।
इन्द्रेण। युजा। तमसा। परि॰वृतम्। बृहस्पते। निः। अपाम्। औब्जः। अर्णवम्॥ १८॥

ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व।
विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १९॥ [३२]

ब्रह्मणः। पते। त्वम्। अस्य। यन्ता। सु॰उक्तस्य। बोधि। तनयम्। च। जिन्व।
विश्वम्। तत्। भद्रम्। यत्। अवन्ति। देवाः। बृहत्। वदेम। विदथे। सु॰वीराः॥ १९॥

इत्याश्वलायन-संहितायां द्वितीयाष्टके
षष्ठोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥

[२४] [१६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। ब्रह्मणस्पतिः, १, १० बृहस्पतिः, १२ इन्द्राब्रह्मणस्पती। जगती; १२, १६ त्रिष्टुप्।]

सेमामविड्ढि प्रभृतिं य ईशिषेऽया विधेम नवया महा गिरा।
यथा नो मीढ्वान्त्स्तवते सखा तव बृहस्पते सीषधः सोत नो मतिम्॥ १॥
सः। इमाम्। अविड्ढि। प्रऽभृतिम्। यः। ईशिषे। अया। विधेम। नवया। महा। गिरा।
यथा। नः। मीढ्वान्। स्तवते। सखा। तव। बृहस्पते। सीसधः। सः। उत। नः। मतिम्॥ १॥

यो नन्त्वान्यनमन्न्योजसोतादर्दर्मन्युना शम्बराणि वि।
प्राच्यावयदच्युता ब्रह्मणस्पतिरा चाविशद्वसुमन्तं वि पर्वतम्॥ २॥
यः। नन्त्वानि। अनमत्। नि। ओजसा। उत। अदर्दः। मन्युना। शम्बराणि। वि।
प्र। अच्यवयत्। अच्युता। ब्रह्मणः। पतिः। आ। च। अविशत्। वसुऽमन्तम्। वि। पर्वतम्॥ २॥

तद्देवानां देवतमाय कर्त्वमश्रथ्नन्दृळ्हाव्रदन्त वीळिता।
उद्गा आजदभिनद्ब्रह्मणा वलमगूहत्तमो व्यचक्षयत्स्वः॥ ३॥
तत्। देवानाम्। देवऽतमाय। कर्त्वम्। अश्रथ्नन्। दृळ्हा। अव्रदन्त। वीळिता॥ उत्। गाः।
आजत्। अभिनत्। ब्रह्मणा। वलम्। अगूहत्। तमः। वि। अचक्षयत्। स्वः१रिति स्वः॥ ३॥

अश्मास्यमवतं ब्रह्मणस्पतिर्मधुधारमभि यमोजसातृणत्।
तमेव विश्वे पपिरे स्वर्दृशो बहु साकं सिसिचुरुत्समुद्रिणम्॥ ४॥
अश्मऽआस्यम्। अवतम्। ब्रह्मणः। पतिः। मधुऽधारम्। अभि। यम्। ओजसा। अतृणत्।
तम्। एव। विश्वे। पपिरे। स्वःऽदृशः। बहु। साकम्। सिसिचुः। उत्सम्। उद्रिणम्॥ ४॥

सना ता का चिद्भुवना भवीत्वा माद्भिः शरद्भिर्दुरो वरन्त वः।
अयतन्ता चरतो अन्यदन्यदिद्या चकार वयुना ब्रह्मणस्पतिः॥ ५॥ [१]
सना। ता। का। चित्। भुवना। भवीत्वा। मात्ऽभिः। शरत्ऽभिः। दुरः। वरन्त। वः।
अयतन्ता। चरतः। अन्यत्ऽअन्यत्। इत्। या। चकार। वयुना। ब्रह्मणः। पतिः॥ ५॥

अभिनक्षन्तो अभि ये तमानशुर्निधिं पणीनां परमं गुहा हितम्।
ते विद्वांसः प्रतिचक्ष्यानृता पुनर्यत उ आयन्तदुदीयुराविशम्॥ ६॥
अभिऽनक्षन्तः। अभि। ये। तम्। आनशुः। निऽधिम्। पणीनाम्। परमम्। गुहा। हितम्॥ ते।
विद्वांसः। प्रतिऽचक्ष्य। अनृता। पुनः। यतः। ऊँ इति। आयन्। तत्। उत्। ईयुः। आऽविशम्॥ ६॥
ऋतावानः प्रतिचक्ष्यानृता पुनरात आ तस्थुः कवयो महस्पथः।
ते बाहुभ्यां धमितमग्निमश्मनि नकिः षो अस्त्यरणो जहुर्हि तम्॥ ७॥
ऋतऽवानः। प्रतिऽचक्ष्य। अनृता। पुनः। आ। अतः। आ। तस्थुः। कवयः। महः। पथः।
ते। बाहुऽभ्याम्। धमितम्। अग्निम्। अश्मनि। नकिः। सः। अस्ति। अरणः। जहुः। हि। तम्॥ ७॥
ऋतज्येन क्षिप्रेण ब्रह्मणस्पतिर्यत्र वष्टि प्र तदश्नोति धन्वना।
तस्य साध्वीरिषवो याभिरस्यति नृचक्षसो दृशये कर्णयोनयः॥ ८॥
ऋतऽज्येन। क्षिप्रेण। ब्रह्मणः। पतिः। यत्र। वष्टि। प्र। तत्। अश्नोति। धन्वना।
तस्य। साध्वीः। इषवः। याभिः। अस्यति। नृऽचक्षसः। दृशये। कर्णऽयोनयः॥ ८॥
स संनयः स विनयः पुरोहितः स सुष्टुतः स युधि ब्रह्मणस्पतिः।
चाक्ष्मो यद्वाजं भरते मती धनादित्सूर्यस्तपति तप्यतुर्वृथा॥ ९॥
सः। सम्ऽनयः। सः। विऽनयः। पुरःऽहितः। सः। सुऽस्तुतः। सः। युधि। ब्रह्मणः। पतिः।
चाक्ष्मः। यत्। वाजम्। भरते। मती। धना। आत्। इत्। सूर्यः। तपति। तप्यतुः। वृथा॥ ९॥
विभु प्रभु प्रथमं मेहनावतो बृहस्पतेः सुविदत्राणि राध्या।
इमा सातानि वेन्यस्य वाजिनो येन जना उभये भुञ्जते विशः॥ १०॥ [२]
विऽभु। प्रऽभु। प्रथमम्। मेहनाऽवतः। बृहस्पतेः। सुऽविदत्राणि। राध्या।
इमा। सातानि। वेन्यस्य। वाजिनः। येन। जनाः। उभये। भुञ्जते। विशः॥ १०॥
योऽवरे वृजने विश्वथा विभुर्महामु रण्वः शवसा ववक्षिथ।
स देवो देवान्प्रति पप्रथे पृथु विश्वेदु ता परिभूर्ब्रह्मणस्पतिः॥ ११॥
यः। अवरे। वृजने। विश्वऽथा। विऽभुः। महाम्। ऊँ इति। रण्वः। शवसा। ववक्षिथ।
सः। देवः। देवान्। प्रति। पप्रथे। पृथु। विश्वा। इत्। ऊँ इति। ता। परिऽभूः। ब्रह्मणः। पतिः॥ ११॥
विश्वं सत्यं मघवाना युवोरिदापश्चन प्र मिनन्ति व्रतं वाम्।
अच्छेन्द्राब्रह्मणस्पती हविर्नोऽन्नं युजेव वाजिना जिगातम्॥ १२॥

विश्वम्। सत्यम्। मघऽवाना। युवोः। इत्। आपः। चन। प्र। मिनन्ति। व्रतम्। वाम्।
अच्छ। इन्द्राब्रह्मणस्पती इति। हविः। नः। अन्नम्। युजाऽइव। वाजिना। जिगातम्॥ १२॥

उताशिष्ठा अनु शृण्वन्ति वह्नयः सभेयो विप्रो भरते मती धना।
वीळुद्वेषा अनु वश ऋणमाददिः स ह वाजी समिथे ब्रह्मणस्पतिः॥ १३॥

उत। आशिष्ठाः। अनु। शृण्वन्ति। वह्नयः। सभेयः। विप्रः। भरते। मती। धना।
वीळुऽद्वेषाः। अनु। वशा। ऋणम्। आऽददिः। सः। ह। वाजी। सम्ऽइथे। ब्रह्मणः। पतिः॥ १३॥

ब्रह्मणस्पतेरभवद्यथावशं सत्यो मन्युर्महि कर्मा करिष्यतः।
यो गा उदाजत्स दिवे वि चाभजन्महीव रीतिः शवसासरत्पृथक्॥ १४॥

ब्रह्मणः। पतेः। अभवत्। यथाऽवशम्। सत्यः। मन्युः। महि। कर्म। करिष्यतः।
यः। गाः। उत्ऽआजत् सः। दिवे। वि। च। अभजत्।
महीऽइव। रीतिः। शवसा। असरत्। पृथक्॥ १४॥

ब्रह्मणस्पते सुयमस्य विश्वहा रायः स्याम रथ्यो३ वयस्वतः।
वीरेषु वीराँ उप पृङ्धि नस्त्वं यदीशानो ब्रह्मणा वेषि मे हवम्॥ १५॥

ब्रह्मणः। पते। सुऽयमस्य। विश्वहा। रायः। स्याम। रथ्यः। वयस्वतः।
वीरेषु। वीरान्। उप। पृङ्धि। नः। त्वम्। यत्। ईशानः। ब्रह्मणा। वेषि। मे। हवम्॥ १५॥

ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व।
विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १६॥ [३]

ब्रह्मणः। पते। त्वम्। अस्य। यन्ता। सुऽउक्तस्य। बोधि। तनयम्। च। जिन्व।
विश्वम्। तत्। भद्रम्। यत्। अवन्ति। देवाः। बृहत्। वदेम। विदथे। सुऽवीराः॥ १६॥

[२५] [५ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। ब्रह्मणस्पतिः। जगती।]

इन्धानो अग्निं वनवद्वनुष्यतः कृतब्रह्मा शूशुवद्रातहव्य इत्।
जातेन जातमति स प्र सर्सृते यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः॥ १॥

इन्धानः। अग्निम्। वनवत्। वनुष्यतः। कृतऽब्रह्मा। शूशुवत्। रातऽहव्यः। इत्।
जातेन। जातम्। अति। सः। प्र। सर्सृते। यम्ऽयम्। युजम्। कृणुते। ब्रह्मणः। पतिः॥ १॥

वीरेभिर्वीरान्वनवद्वनुष्यतो गोभी रयिं पप्रथद्बोधति त्मना।
तोकं च तस्य तनयं च वर्धते यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः॥ २॥
वीरेभिः। वीरान्। वनवत्। वनुष्यतः। गोभिः। रयिम्। पप्रथत्। बोधति। त्मना।
तोकम्। च। तस्य। तनयम्। च। वर्धते। यम्ऽयम्। युजम्। कृणुते। ब्रह्मणः। पतिः॥ २॥
सिन्धुर्न क्षोदः शिमीवाँ ऋघायतो वृषेव वध्रीँरभि वष्ट्योजसा।
अग्नेरिव प्रसितिर्नाह वर्तवे यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः॥ ३॥
सिन्धुः। न। क्षोदः। शिमीऽवान्। ऋघायतः। वृषाऽइव। वध्रीन्। अभि। वष्टि। ओजसा।
अग्नेःऽइव। प्रऽसितिः। न। अह। वर्तवे। यम्ऽयम्। युजम्। कृणुते। ब्रह्मणः। पतिः॥ ३॥
तस्मा अर्षन्ति दिव्या असश्चतः स सत्वभिः प्रथमो गोषु गच्छति।
अनिभृष्टतविषिर्हन्त्योजसा यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः॥ ४॥
तस्मै। अर्षन्ति। दिव्याः। असश्चतः। सः। सत्वऽभिः। प्रथमः। गोषु। गच्छति।
अनिभृष्टऽतविषिः। हन्ति। ओजसा। यम्ऽयम्। युजम्। कृणुते। ब्रह्मणः। पतिः॥ ४॥
तस्मा इद्विश्वे धुनयन्त सिन्धवोऽच्छिद्रा शर्म दधिरे पुरूणि।
देवानां सुम्ने सुभगः स एधते यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः॥ ५॥ [४]
तस्मै। इत्। विश्वे। धुनयन्त। सिन्धवः। अच्छिद्रा। शर्म। दधिरे। पुरूणि।
देवानाम्। सुम्ने। सुऽभगः। सः। एधते। यम्ऽयम्। युजम्। कृणुते। ब्रह्मणः। पतिः॥ ५॥

[२६] [५ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। ब्रह्मणस्पतिः। जगती।]

ऋजुरिच्छंसो वनवद्वनुष्यतो देवयन्निददेवयन्तमभ्यसत्।
सुप्रावीरिद्वनवत्पृत्सु दुष्टरं यज्वेदयज्योर्वि भजाति भोजनम्॥ १॥
ऋजुः। इत्। शंसः। वनवत्। वनुष्यतः। देवऽयन्। इत्। अदेवऽयन्तम्। अभि। असत्।
सुप्रऽअवीः। इत्। वनवत्। पृत्ऽसु। दुस्तरम्। यज्वा। इत्। अयज्योः। वि। भजाति। भोजनम्॥ १॥
यजस्व वीर प्र विहि मनायतो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये।
हविष्कृणुष्व सुभगो यथाससि ब्रह्मणस्पतेरव आ वृणीमहे॥ २॥
यजस्व। वीर। प्र। विहि। मनायतः। भद्रम्। मनः। कृणुष्व। वृत्रऽतूर्ये।
हविः। कृणुष्व। सुऽभगः। यथा। अससि। ब्रह्मणः। पतेः। अवः। आ। वृणीमहे॥ २॥

स इज्जने॑न॒ स वि॒शा स जन्म॑ना॒ स पु॒त्रैर्वाजं॑ भरते॒ धना॒ नृभिः॑।
दे॒वानां॒ यः पि॒तर॑मा॒विवा॑सति श्र॒द्धाम॑ना ह॒विषा॒ ब्रह्म॑ण॒स्पति॑म्॥ ३॥
सः। इत्। जने॑न। सः। वि॒शा। सः। जन्म॑ना। सः। पु॒त्रैः। वाज॑म्। भ॒र॒ते॒। धना॑। नृ॰भिः॑।
दे॒वाना॑म्। यः। पि॒तर॑म्। आ॒॰विवा॑सति। श्र॒द्धा॰म॑नाः। ह॒विषा॑। ब्रह्म॑णः। पति॑म्॥ ३॥
यो अ॑स्मै ह॒व्यैर्घृ॒तव॑द्भि॒रवि॑धत्प्र तं प्रा॒चा न॑यति॒ ब्रह्म॑ण॒स्पतिः॑॥
उ॒रु॒ष्यती॒मंह॑सो॒ रक्ष॑ती रि॒षो॒३॒॑होश्चि॑दस्मा उरु॒चक्रि॑र॒द्भुतः॑॥ ४॥ [५]
यः। अ॒स्मै। ह॒व्यैः। घृ॒तव॑त्॰भिः। अवि॑धत्। प्र। तम्। प्रा॒चा। न॒य॒ति॒। ब्रह्म॑णः। पतिः॑।
उ॒रु॒ष्यति॑। ईम्। अंह॑सः। रक्ष॑ति। रि॒षः। अं॒होः। चि॒त्। अ॒स्मै। उ॒रु॒॰चक्रिः॑। अद्भु॑तः॥ ४॥

[२७] [१७ कूर्मो गार्त्समदो, गृत्समदो वा। आदित्याः। त्रिष्टुप्।]

इ॒मा गिर॑ आदि॒त्येभ्यो॑ घृ॒तस्नूः॑ स॒नाद्राज॑भ्यो जु॒ह्वा॑ जुहोमि।
शृ॒णोतु॑ मि॒त्रा अ॑र्य॒मा भगो॑ नस्तुविजा॒तो वरु॑णो॒ दक्षो॒ अंशः॑॥ १॥
इ॒माः। गिरः॑। आ॒दि॒त्येभ्यः॑। घृ॒त॰स्नूः॑। स॒नात्। राज॑॰भ्यः। जु॒ह्वा॑। जु॒हो॒मि॒।
शृ॒णोतु॑। मि॒त्रः। अ॒र्य॒मा। भगः॑। नः॒। तु॒वि॒॰जा॒तः। वरु॑णः। दक्षः॑। अंशः॑॥ १॥
इ॒मं स्तोम॒ं सक्र॑तवो मे अ॒द्य मि॒त्रो अ॑र्य॒मा वरु॑णो जुषन्त।
आ॒दि॒त्यास॒ः शुच॑यो॒ धार॑पूता॒ अवृ॑जिना अनव॒द्या अरि॑ष्टाः॥ २॥
इ॒मम्। स्तोम॑म्। स॰क्र॑तवः। मे॒। अ॒द्य। मि॒त्रः। अ॒र्य॒मा। वरु॑णः। जु॒ष॒न्त॒।
आ॒दि॒त्यासः॑। शुच॑यः। धार॑॰पूताः। अवृ॑जिनाः। अ॒न॒व॒द्याः। अरि॑ष्टाः॥ २॥
त आ॑दि॒त्यास॑ उ॒रवो॑ गभी॒रा अद॑ब्धासो॒ दिप्स॑न्तो भू॒र्य॒क्षाः।
अ॒न्तः प॑श्यन्ति वृजि॒नोत सा॒धु सर्वं॒ राज॑भ्य पर॒मा चि॒दन्ति॑॥ ३॥
ते। आ॒दि॒त्यासः॑। उ॒रवः॑। ग॒भी॒राः। अद॑ब्धासः। दिप्स॑न्तः। भू॒रि॒॰अ॒क्षाः।
अ॒न्तरिति॑। प॒श्य॒न्ति॒। वृ॒जि॒ना। उ॒त। सा॒धु। सर्व॑म्। राज॑॰भ्यः। प॒र॒मा। चि॒त्। अन्ति॑॥ ३॥
धा॒रय॑न्त आदि॒त्यासो॒ जग॒त्स्था दे॒वा विश्व॑स्य॒ भुव॑नस्य गो॒पाः।
दी॒र्घाधि॑यो॒ रक्ष॑माणा असु॒र्य॑मृ॒तावा॑न॒श्चय॑माना ऋ॒णानि॑॥ ४॥
धा॒रय॑न्तः। आ॒दि॒त्यासः॑। जग॑त्। स्थाः। दे॒वाः। विश्व॑स्य। भुव॑नस्य। गो॒पाः।
दी॒र्घ॰धि॑यः। रक्ष॑माणाः। अ॒सु॒र्य॑म्। ऋ॒त॰वा॑नः। चय॑मानाः। ऋ॒णानि॑॥ ४॥

वि॒द्यामा॑दित्या॒ अव॑सो वो अ॒स्य यद॑र्यमन्भ॒य आ चि॑न्मयो॒भु।

यु॒ष्माकं॑ मित्रावरुणा॒ प्रणी॑तौ॒ परि॒ श्वभ्रे॑व दुरि॒तानि॑ वृज्याम्॥ ५॥ [६]

वि॒द्याम्। आ॒दि॒त्या॒:। अव॑सः। व॒:। अ॒स्य। यत्। अ॒र्य॒म॒न्। भ॒ये। आ। चि॒त्। म॒य॒:२भु।

यु॒ष्माक॑म्। मि॒त्रा॒व॒रु॒णा॒। प्र॰नी॑तौ। परि॑। श्वभ्रा॑ऽइव। दु॒:२इ॒तानि॑। वृ॒ज्या॒म्॥ ५॥

सु॒गो हि वो॑ अर्यमन्मित्र॒ पन्था॑ अनृ॒क्षरो॒ वरु॑ण सा॒धुरस्ति॑।

तेना॑दित्या॒ अधि॑ वोचता नो॒ यच्छ॑ता नो दुष्परि॒हन्तु॒ शर्म॑॥ ६॥

सु॒॰गः। हि। व॒:। अ॒र्य॒म॒न्। मि॒त्र॒। पन्था॑:। अ॒नृ॒क्ष॒रः। व॒रु॒ण॒। सा॒धु॒:। अस्ति॑।

तेन॑। आ॒दि॒त्या॒:। अधि॑। वो॒च॒त॒। न॒:। यच्छ॑त। न॒:। दु॒:२प॒रि॒हन्तु॑। शर्म॑॥ ६॥

पि॒पर्तु॑ नो॒ अदि॑ती॒ राज॑पु॒त्राति॒ द्वेषां॒स्यर्य॒मा सु॒गेभि॑:।

बृ॒हन्मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्य॒ शर्मोप॑ स्याम पुरु॒वीरा॒ अरि॑ष्टाः॥ ७॥

पि॒पर्तु॑। न॒:। अदि॑तिः। राज॑॰पुत्रा। अति॑। द्वेषां॑सि। अ॒र्य॒मा। सु॒॰गेभि॑:।

बृ॒हत्। मि॒त्रस्य॑। वरु॑णस्य। शर्म॑। उप॑। स्या॒म॒। पु॒रु॒॰वीरा॑:। अरि॑ष्टाः॥ ७॥

ति॒स्रो भूमी॑र्धारय॒न् त्रीँरु॒त द्यून्त्रीणि॑ व्र॒ता वि॒दथे॑ अ॒न्तरे॑षाम्।

ऋ॒तेना॑दित्या॒ महि॑ वो महि॒त्वं तद॑र्यमन्वरुण मित्र॒ चारु॑॥ ८॥

ति॒स्रः। भूमी॑:। धा॒र॒य॒न्। त्रीन्। उ॒त। द्यून्। त्रीणि॑। व्र॒ता। वि॒दथे॑। अ॒न्तः। ए॒षा॒म्।

ऋ॒तेन॑। आ॒दि॒त्या॒:। महि॑। व॒:। म॒हि॒॰त्वम्। तत्। अ॒र्य॒म॒न्। व॒रु॒ण॒। मि॒त्र॒। चारु॑॥ ८॥

त्री रो॑च॒ना दि॒व्या धा॑रयन्त हिर॒ण्यया॒: शुच॑यो॒ धार॑पूताः।

अस्व॑प्नजो अनिमि॒षा अद॑ब्धा उरु॒शंसा॑ ऋ॒जवे॒ मर्त्या॑य॥ ९॥

त्री। रो॒च॒ना। दि॒व्या। धा॒र॒य॒न्त॒। हि॒र॒ण्यया॑:। शुच॑यः। धार॑॰पूताः।

अस्व॑प्न॰जः। अ॒नि॒॰मि॒षाः। अद॑ब्धाः। उ॒रु॒॰शंसा॑:। ऋ॒जवे॑। मर्त्या॑य॥ ९॥

त्वं विश्वे॑षां वरुणासि॒ राजा॒ ये च॑ दे॒वा अ॑सुर॒ ये च॒ मर्ता॑:।

शतं नो॑ रास्व श॒रदो॑ वि॒चक्षे॒ऽश्यामायूं॑षि॒ सुधि॑तानि॒ पूर्वा॑॥ १०॥ [७]

त्वम्। विश्वे॑षाम्। व॒रु॒ण॒। अ॒सि॒। राजा॑। ये। च॒। दे॒वाः। अ॒सु॒र॒। ये। च॒। मर्ता॑:।

श॒तम्। न॒:। रा॒स्व॒। श॒रद॑:। वि॒॰चक्षे॑। अ॒श्याम॑। आयूं॑षि। सु॒॰धि॑तानि। पूर्वी॑:॥ १०॥

न द॑क्षि॒णा वि चि॑किते॒ न स॒व्या न प्रा॒चीन॑मादित्या॒ नोत प॒श्चा।

पा॒क्या॑ चिद्वसवो धी॒र्या॑ चिद्यु॒ष्मानी॑तो॒ अभ॑यं॒ ज्योति॑रश्याम्॥ ११॥

न। दक्षिणा। वि। चिकिते। न। सव्या। न। प्राचीनम्। आदित्याः। न। उत। पश्चा।
पाक्यां। चित्। वसवः। धीर्या। चित्। युष्मा॰नीतः। अभयम्। ज्योतिः। अश्याम्॥ ११॥

यो राजभ्य ऋतनिभ्यो ददाश यं वर्धयन्ति पुष्टयश्च नित्याः।
स रेवान्याति प्रथमो रथेन वसुदावा विदथेषु प्रशस्तः॥ १२॥

यः। राज॰भ्यः। ऋतनि॰भ्यः ददाश। यम्। वर्धयन्ति। पुष्टयः। च। नित्याः।
सः। रेवान्। याति। प्रथमः। रथेन। वसु॰दावा। विदथेषु। प्र॰शस्तः॥ १२॥

शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उप क्षेति वृद्धवयाः सुवीरः।
नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ॥ १३॥

शुचिः। अपः। सुयवसाः। अदब्धः। उप। क्षेति। वृद्ध॰वयाः। सु॰वीरः।
नकिः। तम्। घ्नन्ति। अन्तितः। न। दूरात्। यः। आदित्यानाम्। भवति। प्र॰नीतौ॥ १३॥

अदिते मित्र वरुणोत मृळ यद्वो वयं चकृमा कच्चिदागः।
उर्वश्यामभयं ज्योतिरिन्द्र मा नो दीर्घा अभि नशन्तमिस्राः॥ १४॥

अदिते। मित्र। वरुण। उत। मृळ। यत्। वः। वयम्। चकृम। कत्। चित्। आगः।
उरु। अश्याम्। अभयम्। ज्योतिः। इन्द्र। मा। नः। दीर्घाः। अभि। नशन्। तमिस्राः॥ १४॥

उभे अस्मै पीपयतः समीची दिवो वृष्टिं सुभगो नाम पुष्यन्।
उभा क्षयावाजयन्याति पृत्सूभावर्धौ भवतः साधू अस्मै॥ १५॥

उभे इति। अस्मै। पीपयतः। समीची इति सम्॰ईची। दिवः। वृष्टिम्। सु॰भगः। नाम। पुष्यन्।
उभा। क्षयौ। आ॰जयन्। याति। पृत्॰सु। उभौ। अर्धौ। भवतः। साधू इति। अस्मै॥ १५॥

या वो माया अभिद्रुहे यजत्राः पाशा आदित्या रिपवे विचृत्ताः।
अश्वीव ताँ अति येषं रथेनारिष्टा उरावा शर्मन्त्स्याम॥ १६॥

याः। वः। मायाः। अभि॰द्रुहे। यजत्राः। पाशाः। आदित्याः। रिपवे। वि॰चृत्ताः।
अश्वीऽइव। तान्। अति। येषम्। रथेन। अरिष्टाः। उरौ। आ। शर्मन्। स्याम॥ १६॥

माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदाव्न आ विदं शूनमापेः।
मा रायो राजन्त्सुयमादव स्थां बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १७॥ [८]

मा। अहम्। मघोनः। वरुण। प्रियस्य। भूरि॰दाव्नः। आ। विदम्। शूनम्। आपेः।
मा। रायः। राजन्। सु॰यमात्। अव। स्थाम्। बृहत्। वदेम। विदथे। सु॰वीराः॥ १७॥

[२८] [११ कूर्मो गार्त्समदो, गृत्समदो वा। वरुणः। त्रिष्टुप्]

इदं कवेरादित्यस्य स्वराजो विश्वानि सान्त्यभ्यस्तु मह्ना।
अति यो मन्द्रो यजथाय देवः सुकीर्तिं भिक्षे वरुणस्य भूरेः॥ १॥
इदम्। कवेः। आदित्यस्य। स्व॰राजः। विश्वानि। सन्ति। अभि। अस्तु। मह्ना।
अति। यः। मन्द्रः। यजथाय। देवः। सु॰कीर्तिम्। भिक्षे। वरुणस्य। भूरेः॥ १॥
तव व्रते सुभगासः स्याम स्वाध्यो वरुण तुष्टुवांसः।
उपायन उषसां गोमतीनामग्नयो न जरमाणा अनु द्यून्॥ २॥
तव। व्रते। सु॰भगासः। स्याम। सु॰आध्यः। वरुण। तुस्तु॰वांसः।
उप॰अयने। उषसाम्। गो॰मतीनाम्। अग्नयः। न। जरमाणाः। अनु। द्यून्॥ २॥
तव स्याम पुरुवीरस्य शर्मन्नुरुशंसस्य वरुण प्रणेतः।
यूयं नः पुत्रा अदितेरदब्धा अभि क्षमध्वं युज्याय देवाः॥ ३॥
तव। स्याम। पुरु॰वीरस्य। शर्मन्। उरु॰शंसस्य। वरुण। प्रनेतरिति प्र॰नेतः।
यूयम्। नः। पुत्राः। अदितेः। अदब्धाः। अभि। क्षमध्वम्। युज्याय। देवाः॥ ३॥
प्र सीमादित्यो असृजद्विधर्ताँ ऋतं सिन्धवो वरुणस्य यन्ति।
न श्राम्यन्ति न वि मुचन्त्येते वयो न पप्तू रघुया परिज्मन्॥ ४॥
प्र। सीम्। आदित्यः। असृजत्। वि॰धर्ता। ऋतम्। सिन्धवः। वरुणस्य। यन्ति।
न। श्राम्यन्ति। न। वि। मुचन्ति। एते। वयः। न। पप्तुः। रघु॰या। परि॰ज्मन्॥ ४॥
वि मच्छ्रथाय रशनामिवाग ऋध्याम ते वरुण खामृतस्य।
मा तन्तुश्छेदि वयतो धियं मे मा मात्रा शार्यपसः पुर ऋतोः॥ ५॥ [९]
वि। मत्। श्रथय। रशनाम्ऽइव। आगः। ऋध्याम। ते। वरुण। खाम्। ऋतस्य।
मा। तन्तुः। छेदि। वयतः। धियम्। मे। मा। मात्रा। शारि। अपसः। पुरा। ऋतोः॥ ५॥
अपो सु म्यक्ष वरुण भियसं मत्सम्राळृतावोऽनु मा गृभाय।
दामेव वत्साद्वि मुमुग्ध्यंहो नहि त्वदारे निमिषश्चनेशे॥ ६॥
अपो इति। सु। म्यक्ष। वरुण। भियसम्। मत्। सम्॰राट्। ऋत॰वः। अनु। मा। गृभाय।
दामऽइव। वत्सात्। वि। मुमुग्धि। अंहः। नहि। त्वत्। आरे। नि॰मिषः। चन। ईशे॥ ६॥

मा नो॑ व॒धैर्व॑रुण॒ ये त इ॒ष्टावेनः॑ कृ॒ण्वन्त॑मसुर भ्री॒णन्ति॑।
मा ज्योति॑षः प्रवस॒थानि॑ गन्म॒ वि षू मृधः॑ शिश्रथो जी॒वसे॑ नः॥ ७॥
मा। न॒ः। व॒धैः। व॒रु॒ण॒। ये। ते॒। इ॒ष्टौ। एनः॑। कृ॒ण्वन्त॑म्। अ॒सु॒र॒। भ्री॒णन्ति॑।
मा। ज्योति॑षः। प्र॒॰व॒स॒थानि॑। ग॒न्म॒। वि। सु। मृधः॑। शि॒श्र॒थ॒ः। जी॒वसे॑। न॒ः॥ ७॥
नमः॑ पु॒रा ते॑ वरुणो॒त नू॒नमु॒ताप॒रं तु॑विजात ब्रवाम।
त्वे हि कं॒ पर्व॑ते॒ न श्रि॒तान्यप्र॑च्युतानि दूळभ व्र॒तानि॑॥ ८॥
नमः॑। पु॒रा। ते॒। व॒रु॒ण॒। उ॒त। नू॒नम्। उ॒त। अ॒प॒रम्। तु॒वि॒॰जा॒त॒। ब्र॒वा॒म॒।
त्वे इति॑। हि। क॒म्। पर्व॑ते। न। श्रि॒तानि॑। अप्र॑॰च्युतानि। दु॒ः॒ऽद॒भ॒। व्र॒तानि॑॥ ८॥
परं॑ ऋ॒णा सा॑वी॒रध॒ मत्कृ॑तानि॒ माहं रा॑जन्न॒न्यकृ॑तेन भोजम्।
अव्यु॑ष्टा॒ इन्नु भूय॑सीरु॒षास॒ आ नो॑ जी॒वान्व॑रुण॒ तासु॑ शाधि॥ ९॥
परा॑। ऋ॒णा। सा॒वी॒ः। अध॑। मत्॒॰कृ॑तानि। मा। अ॒हम्। रा॒ज॒न्। अ॒न्य॒॰कृ॑तेन। भो॒ज॒म्।
अवि॑॰उष्टाः। इत्। नु। भूय॑सीः। उ॒षसः॑। आ। न॒ः। जी॒वान्। व॒रु॒ण॒। तासु॑। शा॒धि॒॥ ९॥
यो मे॑ राज॒न्युज्यो॑ वा॒ सखा॑ वा॒ स्वप्ने॑ भ॒यं भी॒रवे॒ मह्य॒माह॑।
स्ते॒नो वा॒ यो दिप्स॑ति नो॒ वृको॑ वा॒ त्वं तस्मा॑द्वरुण पाह्य॒स्मान्॥ १०॥
यः। मे॒। रा॒ज॒न्। युज्यः॑। वा॒। सखा॑। वा॒। स्वप्ने॑। भ॒यम्। भी॒रवे॑। मह्य॑म्। आह॑।
स्ते॒नः। वा॒। यः। दिप्स॑ति। न॒ः। वृकः॑। वा॒। त्वम्। तस्मा॑त्। व॒रु॒ण॒। पा॒हि॒। अ॒स्मान्॥ १०॥
माहं म॒घोनो॑ वरुण प्रि॒यस्य॑ भूरि॒दाव्न॒ आ वि॑दं शून॑मा॒पेः।
मा रा॒यो रा॑जन्त्सु॒यमा॒दव॑ स्थां बृ॒हद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑॥ ११॥ [१०]
मा। अ॒हम्। म॒घोनः॑। व॒रु॒ण॒। प्रि॒यस्य॑। भू॒रि॒॰दाव्नः॑। आ। वि॒द॒म्। शून॑म्। आ॒पेः।
मा। रा॒यः। रा॒ज॒न्। सु॒॰यमा॑त्। अव॑। स्था॒म्। बृ॒हत्। व॒दे॒म॒। वि॒दथे॑। सु॒॰वीराः॑॥ ११॥

[२९] [७ कूर्मो गार्त्समदो, गृत्समदो वा। विश्वेदेवाः। त्रिष्टुप्।]

धृ॒तव्र॑ता॒ आदि॑त्या॒ इषि॑रा आ॒रे मत्क॑र्त रह॒सूरि॒वागः॑।
शृ॒ण्व॒तो वो॒ वरु॑ण॒ मित्र॒ देवा॑ भ॒द्रस्य॑ वि॒द्वाँ अव॑से हुवे वः॥ १॥
धृत॑॰व्रताः। आदि॑त्याः। इषि॑राः। आ॒रे। मत्। क॒र्त॒। र॒ह॒सूःऽइ॑व। आगः॑।
शृ॒ण्व॒तः। व॒ः। वरु॑ण। मित्र॑। देवाः॑। भ॒द्रस्य॑। वि॒द्वान्। अव॑से। हु॒वे॒। व॒ः॥ १॥

यूयं देवाः प्रमतिर्यूयमोजो यूयं द्वेषांसि सनुतर्युयोत।

अभिक्षत्तारो अभि च क्षमध्वमद्या च नो मृळयतापरं च॥ २॥

यूयम्। देवाः। प्रऽमतिः। यूयम्। ओजः। यूयम्। द्वेषांसि। सनुतः। युयोत।

अभिऽक्षत्तारः। अभि। च। क्षमध्वम्। अद्य। च। नः। मृळयत। अपरम्। च॥ २॥

किमू नु वः कृणवामापरेण किं सनेन वसव आप्येन।

यूयं नो मित्रावरुणादिते च स्वस्तिमिन्द्रामरुतो दधात॥ ३॥

किम्। ऊँ इति। नु। वः। कृणवाम। अपरेण। किम्। सनेन। वसवः। आप्येन।

यूयम्। नः। मित्रावरुणा। अदिते। च। स्वस्तिम्। इन्द्रामरुतः। दधात॥ ३॥

हये देवा यूयमिदापयः स्थ ते मृळत नाधमानाय मह्यम्।

मा वो रथो मध्यमवाळृते भून्मा युष्मावत्स्वापिषु श्रमिष्म॥ ४॥

हये। देवाः। यूयम्। इत्। आपयः। स्थ। ते। मृळत। नाधमानाय। मह्यम्।

मा। वः। रथः। मध्यमऽवाट्। ऋते। भूत्। मा। युष्मावत्ऽसु। आपिषु। श्रमिष्म॥ ४॥

प्र व एको मिमय भूर्यागो यन्मा पितेव कितवं शशास।

आरे पाशा आरे अघानि देवा मा माधि पुत्रे विमिव ग्रभीष्ट॥ ५॥

प्र। वः। एकः। मिमय। भूरि। आगः। यत्। मा। पिताऽइव। कितवम्। शशास।

आरे। पाशाः। आरे। अघानि। देवाः। मा। मा। अधि। पुत्रे। विम्ऽइव। ग्रभीष्ट॥ ५॥

अर्वाञ्चो अद्या भवता यजत्रा आ वो हार्दि भयमानो व्ययेयम्।

त्राध्वं नो देवा निजुरो वृकस्य त्राध्वं कर्तादवपदो यजत्राः॥ ६॥

अर्वाञ्चः। अद्य। भवत। यजत्राः। आ। वः। हार्दि। भयमानः। व्ययेयम्।

त्राध्वम्। नः। देवाः। निऽजुरः। वृकस्य। त्राध्वम्। कर्तात्। अवऽपदः। यजत्राः॥ ६॥

माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदाव्न आ विदं शूनमापेः।

मा रायो राजन्त्सुयमादव स्थां बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ७॥ [११]

मा। अहम्। मघोनः। वरुण। प्रियस्य। भूरिऽदाव्नः। आ। विदम्। शूनम्। आपेः।

मा। रायः। राजन्। सुऽयमात्। अव। स्थाम्। बृहत्। वदेम। विदथे। सुऽवीराः॥ ७॥

[३०] [११ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः, ६ इन्द्रासोमौ, ८ (पूर्वार्धर्चस्य) सरस्वती, ९ बृहस्पतिः, ११ मरुतः। त्रिष्टुप्; ११ जगती।]

ऋतं देवाय कृण्वते सवित्र इन्द्रायाहिघ्ने न रमन्त आपः।
अहरहर्यात्यक्तुरपां कियात्या प्रथमः सर्ग आसाम्॥ १॥

ऋतम्। देवाय। कृण्वते। सवित्रे। इन्द्राय। अहिऽघ्ने। न। रमन्ते। आपः।
अहःऽअहः। याति। अक्तुः। अपाम्। कियति। आ। प्रथमः। सर्गः। आसाम्॥ १॥

यो वृत्राय सिनमत्राभरिष्यत्प्र तं जनित्री विदुष उवाच।
पदो रदन्तीरनु जोषमस्मै दिवेदिवे धुनयो यन्त्यर्थम्॥ २॥

यः। वृत्राय। सिनम्। अत्र। अभरिष्यत्। प्र। तम्। जनित्री। विदुषे। उवाच।
पथः। रदन्तीः। अनु। जोषम्। अस्मै। दिवेऽदिवे। धुनयः। यन्ति। अर्थम्॥ २॥

ऊर्ध्वो ह्यस्थादध्यन्तरिक्षेऽधा वृत्राय प्र वधं जभार।
मिहं वसान उप हीमदुद्रोत्तिग्मायुधो अजयच्छत्रुमिन्द्रः॥ ३॥

ऊर्ध्वः। हि। अस्थात्। अधि। अन्तरिक्षे। अध। वृत्राय। प्र। वधम्। जभार।
मिहम्। वसानः। उप। हि। ईम्। अदुद्रोत्। तिग्मऽआयुधः। अजयत्। शत्रुम्। इन्द्रः॥ ३॥

बृहस्पते तपुषाश्नेव विध्य वृकद्वरसो असुरस्य वीरान्।
यथा जघन्थ धृषता पुरा चिदेवा जहि शत्रुमस्माकमिन्द्र॥ ४॥

बृहस्पते। तपुषा। अश्नाऽइव। विध्य। वृकऽद्वरसः। असुरस्य। वीरान्।
यथा। जघन्थ। धृषता। पुरा। चित्। एव। जहि। शत्रुम्। अस्माकम्। इन्द्र॥ ४॥

अव क्षिप दिवो अश्मानमुच्चा येन शत्रुं मन्दसानो निजूर्वाः।
तोकस्य सातौ तनयस्य भूरेरस्माँ अर्धं कृणुतादिन्द्र गोनाम्॥ ५॥ [१२]

अव। क्षिप। दिवः। अश्मानम्। उच्चा। येन। शत्रुम्। मन्दसानः। निऽजूर्वाः।
तोकस्य। सातौ। तनयस्य। भूरेः। अस्मान्। अर्धम्। कृणुतात्। इन्द्र। गोनाम्॥ ५॥

प्र हि क्रतुं बृहथो यं वनुथो रध्रस्य स्थो यजमानस्य चोदौ।
इन्द्रासोमा युवमस्माँ अविष्टमस्मिन्भयस्थे कृणुतमु लोकम्॥ ६॥

प्र। हि। क्रतुम्। बृहथः। यम्। वनुथः। रध्रस्य। स्थः। यजमानस्य। चोदौ।
इन्द्रासोमा। युवम्। अस्मान्। अविष्टम्। अस्मिन्। भयऽस्थे। कृणुतम्। ऊँ इति। लोकम्॥ ६॥

न मा तमन्न श्रमन्नोत तन्द्रन्न वोचाम मा सुनोतेति सोमम्।
यो मे पृणाद्यो ददद्यो निबोधाद्यो मा सुन्वन्तमुप गोभिरायत्॥ ७॥

न। मा। तमत्। न। श्रमत्। न। उत। तन्द्रत्। न। वोचाम। मा। सुनोत। इति। सोमम्।
यः। मे। पृणात्। यः। ददत्। यः। नि॰बोधात्। यः। मा। सुन्वन्तम्। उप। गोभिः। आ। अयत्॥ ७॥

सरस्वति त्वमस्माँ अविड्ढि मरुत्वती धृषती जेषि शत्रून्।
त्यं चिच्छर्धन्तं तविषीयमाणमिन्द्रो हन्ति वृषभं शण्डिकानाम्॥ ८॥

सरस्वति। त्वम्। अस्मान्। अविड्ढि। मरुत्वती। धृषती। जेषि। शत्रून्।
त्यम्। चित्। शर्धन्तम्। तविषी॰यमाणम्। इन्द्रः। हन्ति। वृषभम्। शण्डिकानाम्॥ ८॥

यो नः सनुत्य उत वा जिघत्नुरभिख्याय तं तिगितेन विध्य।
बृहस्पत आयुधैर्जेषि शत्रून्द्रुहे रीषन्तं परि धेहि राजन्॥ ९॥

यः। नः। सनुत्यः। उत। वा। जिघत्नुः। अभि॰ख्याय। तम्। तिगितेन। विध्य।
बृहस्पते। आयुधैः। जेषि। शत्रून्। द्रुहे। रिषन्तम्। परि। धेहि। राजन्॥ ९॥

अस्माकेभिः सत्वभिः शूर शूरैर्वीर्या कृधि यानि ते कर्त्वानि।
ज्योगभूवन्ननुधूपितासो हत्वी तेषामा भरा नो वसूनि॥ १०॥

अस्माकेभिः। सत्व॰भिः। शूर। शूरैः। वीर्या। कृधि। यानि। ते। कर्त्वानि।
ज्योक्। अभूवन्। अनु॰धूपितासः। हत्वी। तेषाम्। आ। भर। नः। वसूनि॥ १०॥

तं वः शर्धं मारुतं सुम्नयुर्गिरोप ब्रुवे नमसा दैव्यं जनम्।
यथा रयिं सर्ववीरं नशामहा अपत्यसाचं श्रुत्यं दिवेदिवे॥ ११॥ [१३]

तम्। वः। शर्धम्। मारुतम्। सुम्न॰युः। गिरा। उप। ब्रुवे। नमसा। दैव्यम्। जनम्।
यथा। रयिम्। सर्व॰वीरम्। नशामहै। अपत्य॰साचम्। श्रुत्यम्। दिवे॰दिवे॥ ११॥

[३१] [७ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। विश्वे देवाः। जगती, ७ त्रिष्टुप्।]

अस्माकं मित्रावरुणावतं रथमादित्यै रुद्रैर्वसुभिः सचाभुवा।
प्र यद्वयो न पप्तन्वस्मनस्परि श्रवस्यवो हृषीवन्तो वनर्षदः॥ १॥

अस्माकम्। मित्रावरुणा। अवतम्। रथम्। आदित्यैः। रुद्रैः। वसु॰भि। सचा॰भुवा।
प्र। यत्। वयः। न। पप्तन्। वस्मनः। परि। श्रवस्यवः। हृषीवन्तः। वन॰सदः॥ १॥

अध स्मा न उदवता सजोषसो रथं देवासो अभि विक्षु वाजयुम्।
यदाशवः पद्याभिस्तित्रतो रजः पृथिव्याः सानौ जङ्घनन्त पाणिभिः॥ २॥

अध। स्म। नः। उत्। अवत। स॰जोषसः। रथम्। देवासः। अभि। विक्षु। वाज॰युम्।
यत्। आशवः। पद्याभिः। तित्रतः। रजः। पृथिव्याः। सानौ। जङ्घनन्त। पाणि॰भिः॥ २॥

उत स्य न इन्द्रो विश्वचर्षणिर्दिवः शर्धेन मारुतेन सुक्रतुः।
अनु नु स्थात्यवृकाभिरूतिभी रथं महे सनये वाजसातये॥ ३॥

उत। स्यः। नः। इन्द्रः। विश्व॰चर्षणिः। दिवः। शर्धेन। मारुतेन। सु॰क्रतुः।
अनु। नु। स्थाति। अवृकाभिः। ऊति॰भिः। रथम्। महे। सनये। वाज॰सातये॥ ३॥

उत स्य देवो भुवनस्य सक्षणिस्त्वष्टा ग्नाभिः सजोषा जूजुवद्रथम्।
इळा भगो बृहद्दिवोत रोदसी पूषा पुरंधिरश्विनावधा पती॥ ४॥

उत। स्यः। देवः। भुवनस्य। सक्षणिः। त्वष्टा। ग्नाभिः। स॰जोषाः। जूजुवत्। रथम्।
इळा। भगः। बृहत्॰दिवा। उत। रोदसी इति। पूषा। पुरम्॰धिः। अश्विनौ। अध। पती इति॥ ४॥

उत त्ये देवी सुभगे मिथूदृशोषासानक्ता जगतामपीजुवा।
स्तुषे यद्वां पृथिवि नव्यसा वचः स्थातुश्च वयस्त्रिवया उपस्तिरे॥ ५॥

उत। त्ये इति। देवी इति। सुभगे इति सु॰भगे। मिथु॰दृशा। उषसानक्ता। जगताम्। अपि॰जुवा।
स्तुषे। यत्। वाम्। पृथिवि। नव्यसा। वचः। स्थातुः। च। वयः। त्रि॰वयाः। उप॰स्तिरे॥ ५॥

उत वः शंसमुशिजामिव श्मस्यहिर्बुध्न्योऽज एकपादुत।
त्रित ऋभुक्षाः सविता चनो दधेऽपां नपादाशुहेमा धिया शमि॥ ६॥

उत। वः। शंसम्। उशिजाम्ऽइव। श्मसि। अहिः। बुध्न्यः। अजः। एक॰पात्। उत।
त्रितः। ऋभुक्षाः। सविता। चनः। दधे। अपाम्। नपात्। आशु॰हेमा। धिया। शमि॥ ६॥

एता वो वश्म्युद्यता यजत्रा अतक्षन्नायवो नव्यसे सम्।
श्रवस्यवो वाजं चकानाः सप्तिर्न रथ्यो अह धीतिमश्याः॥ ७॥ [१४]

एता। वः। वश्मि। उत्॰यता। यजत्राः। अतक्षन्। आयवः। नव्यसे। सम्।
श्रवस्यवः। वाजम्। चकानाः। सप्तिः। न। रथ्यः। अह। धीतिम्। अश्याः॥ ७॥

[३२] [८ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गव शौनकः। १ द्यावापृथिवी, २-३ इन्द्रस्त्वष्टा वा, ४-५ राका, ६-७ सिनीवाली, ८ लिङ्गोक्ताः। जगती; ६-८ अनुष्टुभः]

अस्य मे द्यावापृथिवी ऋतायतो भूतमवित्री वचसः सिषासतः।
ययोरायुः प्रतरं ते इदं पुर उपस्तुते वसूयुर्वां महो दधे॥ १॥

अस्य। मे। द्यावापृथिवी इति। ऋतऽयतः। भूतम्। अवित्री इति। वचसः। सिसासतः॥ ययोः।
आयुः। प्रऽतरम्। ते इति। इदम्। पुरः। उपस्तुते इत्युपऽस्तुते। वसुऽयुः। वाम्। महः। दधे॥ १॥

मा नो गुह्या रिप आयोरहन्दभन्मा न आभ्यो रीरधो दुच्छुनाभ्यः।
मा नो वि यौः सख्या विद्धि तस्य नः सुम्नायता मनसा तत्त्वेमहे॥ २॥

मा। नः। गुह्याः। रिपः। आयोः। अहन्। दभन्। मा। नः। आभ्यः। रीरधः। दुच्छुनाभ्यः।
मा। नः। वि। यौः। सख्या। विद्धि। तस्य। नः। सुम्नऽयता। मनसा। तत्। त्वा। ईमहे॥ २॥

अहेळता मनसा श्रुष्टिमा वह दुहानां धेनुं पिप्युषीमसश्चतम्।
पद्याभिराशुं वचसा च वाजिनं त्वां हिनोमि पुरुहूत विश्वहा॥ ३॥

अहेळता। मनसा। श्रुष्टिम्। आ। वह। दुहानाम्। धेनुम्। पिप्युषीम्। असश्चतम्।
पद्याभिः। आशुम्। वचसा। च। वाजिनम्। त्वाम्। हिनोमि। पुरुऽहूत। विश्वहा॥ ३॥

राकामहं सुहवां सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधतु त्मना।
सीव्यत्वपः सूच्याच्छिद्यमानया ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम्॥ ४॥

राकाम्। अहम्। सुऽहवाम्। सुऽस्तुती। हुवे। शृणोतु। नः। सुऽभगा। बोधतु। त्मना।
सीव्यतु। अपः। सूच्या। अच्छिद्यमानया। ददातु। वीरम्। शतऽदायम्। उक्थ्यम्॥ ४॥

यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि दाशुषे वसूनि।
ताभिर्नो अद्य सुमना उपागहि सहस्रपोषं सुभगे रराणा॥ ५॥

याः। ते। राके। सुऽमतयः। सुऽपेशसः। याभिः। ददासि। दाशुषे। वसूनि।
ताभिः। नः। अद्य। सुऽमनाः। उपऽआगहि। सहस्रऽपोषम्। सुऽभगे। रराणा॥ ५॥

सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा। जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिड्ढि नः॥ ६॥

सिनीवालि। पृथुऽस्तुके। या। देवानाम्। असि। स्वसा।
जुषस्व। हव्यम्। आऽहुतम्। प्रऽजाम्। देवि। दिदिड्ढि। नः॥ ६॥

या सुबाहुः स्वङ्गुरिः सुषूमा बहुसूवरी। तस्यै विश्पत्न्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन॥ ७॥

या। सु॰बाहुः। सु॰अङ्गुरिः। सु॰सूमा। बहु॰सूवरी।

तस्यै। विश्पत्न्यै। हविः। सिनीवाल्यै। जुहोतन॥ ७॥

या गुङ्गूर्या सिनीवाली या राका या सरस्वती। इन्द्राणीमह्व ऊतये वरुणानीं स्वस्तये॥ ८॥

या। गुङ्गूः। या। सिनीवाली। या। राका। या। सरस्वती। [१५] {३}

इन्द्राणीम्। अह्वे। ऊतये। वरुणानीम्। स्वस्तये॥ ८॥

[३३] [१५ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। रुद्रः। त्रिष्टुप्।]

आ ते पितर्मरुतां सुम्नमेतु मा नः सूर्यस्य संदृशो युयोथाः।
अभि नो वीरो अर्वति क्षमेत प्र जायेमहि रुद्र प्रजाभिः॥ १॥

आ। ते। पितः। मरुताम्। सुम्नम्। एतु। मा। नः। सूर्यस्य। सम्॰दृशः। युयोथाः।

अभि। नः। वीरः। अर्वति। क्षमेत। प्र। जायेमहि। रुद्र। प्र॰जाभिः॥ १॥

त्वादत्तेभी रुद्र शंतमेभिः शतं हिमा अशीय भेषजेभिः।
व्य१स्मद्द्वेषो वितरं व्यंहो व्यमीवाश्चातयस्वा विषूचीः॥ २॥

त्वा॰दत्तेभिः। रुद्र। शम्॰तमेभिः। शतम्। हिमाः। अशीय। भेषजेभिः।

वि। अस्मत्। द्वेषः। वि॰तरम्। वि। अंहः। वि। अमीवाः। चातयस्व। विषूचीः॥ २॥

श्रेष्ठो जातस्य रुद्र श्रियासि तवस्तमस्तवसां वज्रबाहो।
पर्षि णः पारमंहसः स्वस्ति विश्वा अभीती रपसो युयोधि॥ ३॥

श्रेष्ठः। जातस्य। रुद्र। श्रिया। असि। तवः॰तमः। तवसाम्। वज्रबाहो इति वज्र॰बाहो।

पर्षि। नः। पारम्। अंहसः। स्वस्ति। विश्वाः। अभि॰इतीः। रपसः। युयोधि॥ ३॥

मा त्वा रुद्र चक्रुधामा नमोभिर्मा दुष्टुती वृषभ मा सहूती।
उन्नो वीराँ अर्पय भेषजेभिर्भिषक्तमं त्वा भिषजां शृणोमि॥ ४॥

मा। त्वा। रुद्र। चुक्रुधाम। नमः॰भिः। मा। दुः॰स्तुती। वृषभ। मा। स॰हूती।

उत्। नः। वीरान्। अर्पय। भेषजेभिः। भिषक्॰तमम्। त्वा। भिषजाम्। शृणोमि॥ ४॥

हवीमभिर्हवते यो हविर्भिरव स्तोमेभी रुद्रं दिषीय।
ऋदूदरः सुहवो मा नो अस्यै बभ्रुः सुशिप्रो रीरधन्मनायै॥ ५॥ [१६]

हवीमऽभिः। हवते। यः। हविःऽभिः। अव। स्तोमेभिः। रुद्रम्। दिषीय।
ऋदूदरः। सुऽहवः। मा। नः। अस्यै। बभ्रुः। सुऽशिप्रः। रीरधत्। मनायै॥ ५॥

उन्मा ममन्द वृषभो मरुत्वान्त्वक्षीयसा वयसा नाधमानम्।
घृणीव च्छायामरपा अशीया विवासेयं रुद्रस्य सुम्नम्॥ ६॥

उत्। मा। ममन्द। वृषभः। मरुत्वान्। त्वक्षीयसा। वयसा। नाधमानम्।
घृणिऽइव। च्छायाम्। अरपाः। अशीय। आ। विवासेयम्। रुद्रस्य। सुम्नम्॥ ६॥

क्व१स्य ते रुद्र मृळयाकुर्हस्तो यो अस्ति भेषजो जलाषः।
अपभर्ता रपसो दैव्यस्याभी नु मा वृषभ चक्षमीथाः॥ ७॥

क्व। स्यः। ते। रुद्र। मृळयाकुः। हस्तः। यः। अस्ति। भेषजः। जलाषः।
अपऽभर्ता। रपसः। दैव्यस्य। अभि। नु। मा। वृषभ। चक्षमीथाः॥ ७॥

प्र बभ्रवे वृषभाय श्वितीचे महो महीं सुष्टुतिमीरयामि।
नमस्या कल्मलीकिनं नमोभिर्गृणीमसि त्वेषं रुद्रस्य नाम॥ ८॥

प्र। बभ्रवे। वृषभाय। श्वितीचे। महः। महीम्। सुऽस्तुतिम्। ईरयामि।
नमस्य। कल्मलीकिनम्। नमःऽभिः। गृणीमसि। त्वेषम्। रुद्रस्य। नाम॥ ८॥

स्थिरेभिरङ्गैः पुरुरूप उग्रो बभ्रुः शुक्रेभिः पिपिशे हिरण्यैः।
ईशानादस्य भुवनस्य भूरेर्न वा उ योषद्रुद्रादसुर्यम्॥ ९॥

स्थिरेभिः। अङ्गैः। पुरुऽरूपः। उग्रः। बभ्रुः। शुक्रेभिः। पिपिशे। हिरण्यैः।
ईशानात्। अस्य। भुवनस्य। भूरेः। न। वै। ऊँ इति। योषत्। रुद्रात्। असुर्यम्॥ ९॥

अर्हन्बिभर्षि सायकानि धन्वार्हन्निष्कं यजतं विश्वरूपम्।
अर्हन्निदं दयसे विश्वमभ्वं न वा ओजीयो रुद्र त्वदस्ति॥ १०॥ [१७]

अर्हन्। बिभर्षि। सायकानि। धन्व। अर्हन्। निष्कम्। यजतम्। विश्वऽरूपम्।
अर्हन्। इदम्। दयसे। विश्वम्। अभ्वम्। न। वै। ओजीयः। रुद्र। त्वत्। अस्ति॥ १०॥

स्तुहि श्रुतं गर्तसदं युवानं मृगं न भीममुपहत्नुमुग्रम्।
मृळा जरित्रे रुद्र स्तवानोऽन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः॥ ११॥

स्तुहि। श्रुतम्। गर्तऽसदम्। युवानम्। मृगम्। न। भीमम्। उपऽहत्नुम्। उग्रम्।
मृळ। जरित्रे। रुद्र। स्तवानः। अन्यम्। ते। अस्मत्। नि। वपन्तु। सेनाः॥ ११॥

कुमारश्चित्पितरं वन्दमानं प्रति नानाम रुद्रोपयन्तम्।
भूरेर्दातारं सत्पतिं गृणीषे स्तुतस्त्वं भेषजा रास्यस्मे॥ १२॥
कुमारः। चित्। पितरम्। वन्दमानम्। प्रति। ननाम। रुद्र। उपऽयन्तम्।
भूरेः। दातारम्। सत्ऽपतिम्। गृणीषे। स्तुतः। त्वम्। भेषजा। रासि। अस्मे इति॥ १२॥
या वो भेषजा मरुतः शुचीनि या शंतमा वृषणो या मयोभु।
यानि मनुरवृणीता पिता नस्ता शं च योश्च रुद्रस्य वश्मि॥ १३॥
या। वः। भेषजा। मरुतः। शुचीनि। या। शम्ऽतमा। वृषणः। या। मयःऽभु।
यानि। मनुः। अवृणीत। पिता। नः। ता। शम्। च। योः। च। रुद्रस्य। वश्मि॥ १३॥
परि णो हेती रुद्रस्य वृज्याः परि त्वेषस्य दुर्मतिर्मही गात्।
अव स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृळ॥ १४॥
परि। नः। हेतिः। रुद्रस्य। वृज्याः। परि। त्वेषस्य। दुःऽमतिः। मही। गात्।
अव। स्थिरा। मघवत्ऽभ्यः। तनुष्व। मीढ्वः। तोकाय। तनयाय। मृळ॥ १४॥
एवा बभ्रो वृषभ चेकितान यथा देव न हृणीषे न हंसि।
हवनश्रुन्नो रुद्रेह बोधि बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १५॥ [१८]
एव। बभ्रो इति। वृषभ। चेकितान। यथा। देव। न। हृणीषे। न। हंसि।
हवनऽश्रुत्। नः। रुद्र। इह। बोधि। बृहत्। वदेम। विदथे। सुऽवीराः॥ १५॥

[३४][१५ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। मरुतः। जगती;१५ त्रिष्टुप्।]

धारावरा मरुतो धृष्ण्वोजसो मृगा न भीमास्तविषीभिरर्चिनः।
अग्नयो न शुशुचाना ऋजीषिणो भृमिं धमन्तो अप गा अवृण्वत॥ १॥
धारावराः। मरुतः। धृष्णुऽओजसः। मृगाः। न। भीमाः। तविषीभिः। अर्चिनः।
अग्नयः। न। शुशुचानाः। ऋजीषिणः। भृमिम्। धमन्तः। अप। गाः। अवृण्वत॥ १॥
द्यावो न स्तृभिश्चितयन्त खादिनो व्य१भ्रिया द्युतयन्त वृष्टयः।
रुद्रो यद्वो मरुतो रुक्मवक्षसो वृषाजनि पृश्न्याः शुक्र ऊधनि॥ २॥
द्यावः। न। स्तृऽभिः। चितयन्त। खादिनः। वि। अभ्रियाः। न। द्युतयन्त। वृष्टयः।
रुद्रः। यत्। वः। मरुतः। रुक्मऽवक्षसः। वृषा। अजनि। पृश्न्याः। शुक्रे। ऊधनि॥ २॥

उक्षन्ते अश्वाँ अत्याँइवाजिषु नदस्य कर्णैस्तुरयन्त आशुभिः।
हिरण्यशिप्रा मरुतो दविध्वतः पृक्षं याथ पृषतीभिः समन्यवः॥ ३॥
उक्षन्ते। अश्वान्। अत्यान्ऽइव। आजिषु। नदस्य। कर्णैः। तुरयन्ते। आशुभिः।
हिरण्यशिप्राः। मरुतः। दविध्वतः। पृक्षम्। याथ। पृषतीभिः। सऽमन्यवः॥ ३॥
पृक्षे ता विश्वा भुवना ववक्षिरे मित्राय वा सदमा जीरदानवः।
पृषदश्वासो अनवभ्रराधस ऋजिप्यासो न वयुनेषु धूर्षदः॥ ४॥
पृक्षे। ता। विश्वा। भुवना। ववक्षिरे। मित्राय। वा। सदम्। आ। जीरऽदानवः।
पृषत्ऽअश्वासः। अनवभ्रऽराधसः। ऋजिप्यासः। न। वयुनेषु। धूःऽसदः॥ ४॥
इन्धन्वभिर्धेनुभी रप्शदूधभिरध्वस्मभिः पथिभिर्भ्राजदृष्टयः।
आ हंसासो न स्वसराणि गन्तन मधोर्मदाय मरुतः समन्यवः॥ ५॥ [१९]
इन्धन्वऽभिः। धेनुऽभिः। रप्शदूधऽभिः। अध्वस्मऽभिः। पथिऽभिः। भ्राजत्ऽऋष्टयः।
आ। हंसासः। न। स्वसराणि। गन्तन। मधोः। मदाय। मरुतः। सऽमन्यवः॥ ५॥
आ नो ब्रह्माणि मरुतः समन्यवो नरां न शंसः सवनानि गन्तन।
अश्वामिव पिप्यत धेनुमूधनि कर्ता धियं जरित्रे वाजपेशसम्॥ ६॥
आ। नः। ब्रह्माणि। मरुतः। सऽमन्यवः। नराम्। न। शंसः। सवनानि। गन्तन।
अश्वाम्ऽइव। पिप्यत। धेनुम्। ऊधनि। कर्त। धियम्। जरित्रे। वाजऽपेशसम्॥ ६॥
तं नो दात मरुतो वाजिनं रथ आपानं ब्रह्म चितयद्दिवेदिवे।
इषं स्तोतृभ्यो वृजनेषु कारवे सनिं मेधामरिष्टं दुष्टरं सहः॥ ७॥
तम्। नः। दात। मरुतः। वाजिनम्। रथे। आपानम्। ब्रह्म। चितयत्। दिवेऽदिवे।
इषम्। स्तोतृऽभ्यः। वृजनेषु। कारवे। सनिम्। मेधाम्। अरिष्टम्। दुस्तरम्। सहः॥ ७॥
यद्युञ्जते मरुतो रुक्मवक्षसोऽश्वान्रथेषु भग आ सुदानवः।
धेनुर्न शिश्वे स्वसरेषु पिन्वते जनाय रातहविषे महीमिषम्॥ ८॥
यत्। युञ्जते। मरुतः। रुक्मऽवक्षसः। अश्वान्। रथेषु। भगे। आ। सुऽदानवः।
धेनुः। न। शिश्वे। स्वसरेषु। पिन्वते। जनाय। रातऽहविषे। महीम्। इषम्॥ ८॥

यो नो मरुतो वृकताति मर्त्यो रिपुर्दधे वसवो रक्षता रिषः ।
वर्तयत तपुषा चक्रियाभि तमव रुद्रा अशसो हन्तना वधः ॥ ९ ॥
यः । नः । मरुतः । वृक॰ताति । मर्त्यः । रिपुः । दधे । वसवः । रक्षत । रिषः ।
वर्तयत । तपुषा । चक्रिया । अभि । तम् । अव । रुद्राः । अशसः । हन्तन । वधरिति ॥ ९ ॥
चित्रं तद्वो मरुतो याम चेकिते पृश्न्या यदूधरप्यापयो दुहुः ।
यद्वा निदे नवमानस्य रुद्रियास्त्रितं जराय जुरतामदाभ्याः ॥ १० ॥ [२०]
चित्रम् । तत् । वः । मरुतः । याम । चेकिते । पृश्न्याः । यत् । ऊधः । अपि । आपयः । दुहुः ।
यत् । वा । निदे । नवमानस्य । रुद्रियाः । त्रितम् । जराय । जुरताम् । अदाभ्याः ॥ १० ॥
तान्वो महो मरुत एवयाव्नो विष्णोरेषस्य प्रभृथे हवामहे ।
हिरण्यवर्णान्ककुहान्यतस्रुचो ब्रह्मण्यन्तः शंस्यं राध ईमहे ॥ ११ ॥
तान् । वः । महः । मरुतः । एव॰याव्नः । विष्णोः । एषस्य । प्र॰भृथे । हवामहे ।
हिरण्य॰वर्णान् । ककुहान् । यत॰स्रुचः । ब्रह्मण्यन्तः । शंस्यम् । राधः । ईमहे ॥ ११ ॥
ते दशग्वाः प्रथमा यज्ञमूहिरे ते नो हिन्वन्तूषसो व्युष्टिषु ।
उषा न रामीररुणैरपोर्णुते महो ज्योतिषा शुचता गोअर्णसा ॥ १२ ॥
ते । दश॰ग्वाः । प्रथमाः । यज्ञम् । ऊहिरे । ते । नः । हिन्वन्तु । उषसः । वि॰उष्टिषु ।
उषाः । न । रामीः । अरुणैः । अप । ऊर्णुते । महः । ज्योतिषा । शुचता । गो॰अर्णसा ॥ १२ ॥
ते क्षोणीभिररुणेभिर्नाञ्जिभी रुद्रा ऋतस्य सदनेषु वावृधुः ।
निमेघमाना अत्येन पाजसा सुश्चन्द्रं वर्णं दधिरे सुपेशसम् ॥ १३ ॥
ते । क्षोणीभिः । अरुणेभिः । न । अञ्जि॰भिः । रुद्राः । ऋतस्य । सदनेषु । ववृधुः ।
नि॰मेघमानाः । अत्येन । पाजसा । सु॰चन्द्रम् । वर्णम् । दधिरे । सु॰पेशसम् ॥ १३ ॥
ताँ इयानो महि वरूथमूतय उप घेदेना नमसा गृणीमसि ।
त्रितो न यान्पञ्च होतॄनभिष्टय आववर्तदवराञ्चक्रियावसे ॥ १४ ॥
तान् । इयानः । महि । वरूथम् । ऊतये । उप । घ । इत् । एना । नमसा । गृणीमसि ।
त्रितः । न । यान् । पञ्च । होतॄन् । अभिष्टये । आ॰ववर्तत् । अवरान् । चक्रिया । अवसे ॥ १४ ॥
यया रध्रं पारयथात्यंहो यया निदो मुञ्चथ वन्दितारम् ।
अर्वाची सा मरुतो या व ऊतिरो षु वाश्रेव सुमतिर्जिगातु ॥ १५ ॥ [२१]

यया । रध्रम् । पारयथ । अति । अंहः । यया । निदः । मुञ्चथ । वन्दितारम् ।
अर्वाची । सा । मरुतः । या । वः । ऊतिः । ओ इति । सु । वाश्राऽइव । सुऽमतिः । जिगातु ॥ १५ ॥

[३५] [१५ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । अपांनपात् । त्रिष्टुप् ।]

उपेमसृक्षि वाजयुर्वचस्यां चनो दधीत नाद्यो गिरो मे ।
अपां नपादाशुहेमा कुवित्स सुपेशसस्करति जोषिषद्धि ॥ १ ॥
उप । ईम् । असृक्षि । वाजऽयुः । वचस्याम् । चनः । दधीत । नाद्यः । गिरः । मे ।
अपाम् । नपात् । आशुऽहेमा । कुवित् । सः । सुऽपेशसः । करति । जोषिषत् । हि ॥ १ ॥

इमं स्वस्मै हृद आ सुतष्टं मन्त्रं वोचेम कुविदस्य वेदत् ।
अपां नपादसुर्यस्य मह्ना विश्वान्यर्यो भुवना जजान ॥ २ ॥
इमम् । सु । अस्मै । हृदः । आ । सुऽतष्टम् । मन्त्रम् । वोचेम । कुवित् । अस्य । वेदत् ।
अपाम् । नपात् । असुर्यस्य । मह्ना । विश्वानि । अर्यः । भुवना । जजान ॥ २ ॥

समन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति ।
तमू शुचिं शुचयो दीदिवांसमपां नपातं परि तस्थुरापः ॥ ३ ॥
सम् । अन्याः । यन्ति । उप । यन्ति । अन्याः । समानम् । ऊर्वम् । नद्यः । पृणन्ति ।
तम् । ऊँ इति । शुचिम् । शुचयः । दीदिऽवांसम् । अपाम् । नपातम् । परि । तस्थुः । आपः ॥ ३ ॥

तमस्मेरा युवतयो युवानं मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः ।
स शुक्रेभिः शिक्वभी रेवदस्मे दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु ॥ ४ ॥
तम् । अस्मेराः । युवतयः । युवानम् । मर्मृज्यमानाः । परि । यन्ति । आपः ।
सः । शुक्रेभिः । शिक्वऽभिः । रेवत् । अस्मे इति । दीदाय । अनिध्मः । घृतऽनिर्निक् । अप्ऽसु ॥ ४ ॥

अस्मै तिस्रो अव्यथ्याय नारीर्देवाय देवीर्दिधिषन्त्यन्नम् ।
कृताइवोप हि प्रसर्स्रे अप्सु स पीयूषं धयति पूर्वसूनाम् ॥ ५ ॥ [२२]
अस्मै । तिस्रः । अव्यथ्याय । नारीः । देवाय । देवीः । दिधिषन्ति । अन्नम् ।
कृताःऽइव । उप । हि । प्रऽसर्स्रे । अप्ऽसु । सः । पीयूषम् । धयति । पूर्वऽसूनाम् ॥ ५ ॥

अश्वस्यात्र जनिमास्य च स्वर्द्रुहो रिषः संपृचः पाहि सूरीन् ।
आमासु पूर्षु परो अप्रमृष्यं नारातयो वि नशन्नानृतानि ॥ ६ ॥

अश्वस्य। अत्र। जनिम। अस्य। च। स्वः। द्रुहः। रिषः। सम्ऽपृचः। पाहि। सूरीन्।
आमसु। पूर्षु। परः। अप्रऽमृष्यम्। न। अरातयः। वि। नशन्। न। अनृतानि॥ ६॥

स्व आ दमे सुदुघा यस्य धेनुः स्वधां पीपाय सुभ्वन्नमत्ति।
सो अपां नपादूर्जयन्नप्स्व१न्तर्वसुदेयाय विधते वि भाति॥ ७॥

स्वे। आ। दमे। सुऽदुघा। यस्य। धेनुः। स्वधाम्। पीपाय। सुऽभु। अन्नम्। अत्ति।
सः। अपाम्। नपात्। ऊर्जयन्। अप्ऽसु। अन्तः। वसुऽदेयाय। विधते। वि। भाति॥ ७॥

यो अप्स्वा शुचिना दैव्येन ऋतावाजस्र उर्विया विभाति।
वया इदन्या भुवनान्यस्य प्र जायन्ते वीरुधश्च प्रजाभिः॥ ८॥

यः। अप्ऽसु। आ। शुचिना। दैव्येन। ऋतऽवा। अजस्रः। उर्विया। विऽभाति।
वयाः। इत्। अन्या। भुवनानि। अस्य। प्र। जायन्ते। वीरुधः। च। प्रऽजाभिः॥ ८॥

अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्मानामूर्ध्वो विद्युतं वसानः।
तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्तीर्हिरण्यवर्णाः परि यन्ति यह्वीः॥ ९॥

अपाम्। नपात्। आ। हि। अस्थात्। उपऽस्थम्। जिह्मानाम्। ऊर्ध्वः। विऽद्युतम्। वसानः।
तस्य। ज्येष्ठम्। महिमानम्। वहन्तीः। हिरण्यऽवर्णाः। परि। यन्ति। यह्वीः॥ ९॥

हिरण्यरूपः स हिरण्यसंदृगपां नपात्सेदु हिरण्यवर्णः।
हिरण्ययात्परि योनेर्निषद्या हिरण्यदा ददत्यन्नमस्मै॥ १०॥ [२३]

हिरण्यऽरूपः। सः। हिरण्यऽसंदृक्। अपाम्। नपात्। सः। इत्। ऊँ इति। हिरण्यऽवर्णः।
हिरण्ययात्। परि। योनेः। निऽसद्य। हिरण्यऽदाः। ददति। अन्नम्। अस्मै॥ १०॥

तदस्यानीकमुत चारु नामापीच्यं वर्धते नप्तुरपाम्।
यमिन्धते युवतयः समित्था हिरण्यवर्णं घृतमन्नमस्य॥ ११॥

तत्। अस्य। अनीकम्। उत। चारु। नाम। अपीच्यम्। वर्धते। नप्तुः। अपाम्।
यम्। इन्धते। युवतयः। सम्। इत्था। हिरण्यऽवर्णम्। घृतम्। अन्नम्। अस्य॥ ११॥

अस्मै बहूनामवमाय सख्ये यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः।
सं सानु मार्ज्मि दिधिषामि बिल्मैर्दधाम्यन्नैः परि वन्द ऋग्भिः॥ १२॥

अस्मै। बहूनाम्। अवमाय। सख्ये। यज्ञैः। विधेम। नमसा। हविःऽभिः।
सम्। सानु। मार्ज्मि। दिधिषामि। बिल्मैः। दधामि। अन्नैः। परि। वन्दे। ऋक्ऽभिः॥ १२॥

स ईं वृषाजनयत्तासु गर्भं स ईं शिशुर्धयति तं रिहन्ति।
सो अपां नपादनभिम्लातवर्णोऽन्यस्यैवेह तन्वा विवेष॥ १३॥
सः। ईम्। वृषा। अजनयत्। तासु। गर्भम्। सः। ईम्। शिशुः। धयति। तम्। रिहन्ति।
सः। अपाम्। नपात्। अनभिम्लात॰वर्णः। अन्यस्यऽइव। इह। तन्वा। विवेष॥ १३॥
अस्मिन्पदे परमे तस्थिवांसमध्वस्मभिर्विश्वहा दीदिवांसम्।
आपो नप्त्रे घृतमन्नं वहन्तीः स्वयमत्कैः परि दीयन्ति यह्वीः॥ १४॥
अस्मिन्। पदे। परमे। तस्थि॰वांसम्। अध्वस्म॰भिः। विश्वहा। दीदि॰वांसम्।
आपः। नप्त्रे। घृतम्। अन्नम्। वहन्तीः। स्वयम्। अत्कैः। परि। दीयन्ति। यह्वीः॥ १४॥
अयांसमग्ने सुक्षितिं जनायायांसमु मघवद्भ्यः सुवृक्तिम्।
विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १५॥ [२४]
अयांसम्। अग्ने। सु॰क्षितिम्। जनाय। अयांसम्। ऊँ इति। मघवत्॰भ्यः। सु॰वृक्तिम्।
विश्वम्। तत्। भद्रम्। यत्। अवन्ति। देवाः। बृहत्। वदेम। विदथे। सु॰वीराः॥ १५॥

[३६] [६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। ऋतुदेवताः-१ इन्द्रो मधुश्च, २ मरुतो माधवश्च, ३ त्वष्टा शुक्रश्च, ४ अग्निः शुचिश्च, ५ इन्द्रो नभश्च, ६ मित्रोवरुणौ नभस्यश्च। जगती।]

तुभ्यं हिन्वानो वसिष्ट गा अपोऽधुक्षन्त्सीमविभिरद्रिभिर्नरः।
पिबेन्द्र स्वाहा प्रहुतं वषट्कृतं होत्रादा सोमं प्रथमो य ईशिषे॥ १॥
तुभ्यम्। हिन्वानः। वसिष्ट। गाः। अपः। अधुक्षन्। सीम्। अवि॰भिः। अद्रि॰भिः। नरः।
पिब। इन्द्र। स्वाहा। प्र॰हुतम्। वषट्॰कृतम्। होत्रात्। आ। सोमम्। प्रथमः। यः। ईशिषे॥ १॥
यज्ञैः संमिश्लाः पृषतीभिर्ऋष्टिभिर्यामञ्छुभ्रासो अञ्जिषु प्रिया उत।
आसद्या बर्हिर्भरतस्य सूनवः पोत्रादा सोमं पिबता दिवो नरः॥ २॥
यज्ञैः। सम्॰मिश्लाः। पृषतीभिः। ऋष्टि॰भिः। यामन्। शुभ्रासः। अञ्जिषु। प्रियाः। उत।
आ॰सद्य। बर्हिः। भरतस्य। सूनवः। पोत्रात्। आ। सोमम्। पिबत। दिवः। नरः॥ २॥
अमेव नः सुहवा आ हि गन्तन नि बर्हिषि सदतना रणिष्टन।
अथा मन्दस्व जुजुषाणो अन्धसस्त्वष्टर्देवेभिर्जनिभिः सुमद्गणः॥ ३॥

अमाऽइव। नः। सुऽहवाः। आ। हि। गन्तन। नि। बर्हिषि। सदतन। रणिष्टन।
अथ। मन्दस्व। जुजुषाणः। अन्धसः। त्वष्टः। देवेभिः। जनिऽभिः। सुमत्ऽगणः॥ ३॥

आ वक्षि देवाँ इह विप्र यक्षि चोशन्होतर्नि षदा योनिषु त्रिषु।
प्रति वीहि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिबाग्नीध्रात्तव भागस्य तृप्णुहि॥ ४॥

आ। वक्षि। देवान्। इह। विप्र। यक्षि। च। उशन्। होतः। नि। सद। योनिषु। त्रिषु।
प्रति। वीहि। प्रऽस्थितम्। सोम्यम्। मधु। पिब। आग्नीध्रात्। तव। भागस्य। तृप्णुहि॥ ४॥

एष स्य ते तन्वो नृम्णवर्धनः सह ओजः प्रदिवि बाह्वोर्हितः।
तुभ्यं सुतो मघवन्तुभ्यमाभृतस्त्वमस्य ब्राह्मणादा तृपत्पिब॥ ५॥

एषः। स्यः। ते। तन्वः। नृम्णऽवर्धनः। सहः। ओजः। प्रऽदिवि। बाह्वोः। हितः।
तुभ्यम्। सुतः। मघऽवन्। तुभ्यम्। आऽभृतः। त्वम्। अस्य। ब्राह्मणात्। आ। तृपत्। पिब॥ ५॥

जुषेथां यज्ञं बोधतं हवस्य मे सत्तो होता निविदः पूर्व्या अनु।
अच्छा राजाना नम एत्यावृतं प्रशास्त्रादा पिबतं सोम्यं मधु॥ ६॥ [२५]

जुषेथाम्। यज्ञम्। बोधतम्। हवस्य। मे। सत्तः। होता। निऽविदः। पूर्व्याः। अनु।
अच्छ। राजाना। नमः। एति। आऽवृतम्। प्रऽशास्त्रात्। आ। पिबतम्। सोम्यम्। मधु॥ ६॥

इत्याश्वलायन-संहितायां द्वितीयाष्टके
सप्तमोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ द्वितीयाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥

[३७] [६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। १-४ द्राविणोदा ऋतवश्च, ५ अश्विनौ ऋतवश्च, ६ अग्निः ऋतुश्च। जगती।]

मन्दस्व होत्रादनु जोषमन्धसोऽध्वर्यवः स पूर्णां वष्ट्यासिचम्।

तस्मा एतं भरत तद्वशो ददिर्होत्रात्सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः॥ १॥

मन्दस्व। होत्रात्। अनु। जोषम्। अन्धसः। अध्वर्यवः। सः। पूर्णाम्। वष्टि। आऽसिचम्।

तस्मै। एतम्। भरत। तत्ऽवशः। ददिः। होत्रात्। सोमम्। द्रविणःऽद। पिब। ऋतुऽभिः॥ १॥

यमु पूर्वमहुवे तमिदं हुवे सेदु हव्यो ददिर्यो नाम पत्यते।

अध्वर्युभिः प्रस्थितं सोम्यं मधु पोत्रात्सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः॥ २॥

यम्। ऊँ इति। पूर्वम्। अहुवे। तम्। इदम्। हुवे। सः। इत्। ऊँ इति। हव्यः। ददिः। यः। नाम। पत्यते।

अध्वर्युऽभिः। प्रऽस्थितम्। सोम्यम्। मधु। पोत्रात्। सोमम्। द्रविणःऽदः। पिब। ऋतुऽभिः॥ २॥

मेद्यन्तु ते वह्नयो येभिरीयसेऽरिषण्यन्वीळयस्वा वनस्पते।

आयूया धृष्णो अभिगूर्या त्वं नेष्ट्रात्सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः॥ ३॥

मेद्यन्तु। ते। वह्नयः। येभिः। ईयसे। अरिषण्यन्। वीळयस्व। वनस्पते।

आऽयूय। धृष्णो इति। अभिऽगूर्य। त्वम्। नेष्ट्रात्। सोमम्। द्रविणःऽदः। पिब। ऋतुऽभिः॥ ३॥

अपाद्धोत्रादुत पोत्रादमत्तोत नेष्ट्रादजुषत प्रयो हितम्।

तुरीयं पात्रममृक्तममर्त्यं द्रविणोदाः पिबतु द्राविणोदसः॥ ४॥

अपात्। होत्रात्। उत। पोत्रात्। अमत्त। उत। नेष्ट्रात्। अजुषत। प्रयः। हितम्।

तुरीयम्। पात्रम्। अमृक्तम्। अमर्त्यम्। द्रविणःऽदाः। पिबतु। द्राविणःऽदसः॥ ४॥

अर्वाञ्चमद्य यय्यं नृवाहणं रथं युञ्जाथामिह वां विमोचनम्।

पृङ्क्तं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनीवसू॥ ५॥

अर्वाञ्चम्। अद्य। यय्यम्। नृऽवाहनम्। रथम्। युञ्जाथाम्। इह। वाम्। विऽमोचनम्॥ पृङ्क्तम्।
हवींषि। मधुना। आ। हि। कम्। गतम्। अथ। सोमम्। पिबतम्। वाजिनीवसू इति वाजिनीऽवसू॥ ५॥

जोष्यग्ने समिधं जोष्याहुतिं जोषि ब्रह्म जन्यं जोषि सुष्टुतिम्।
विश्वेभिर्विश्वाँ ऋतुना वसो मह उशन्देवाँ उशतः पायया हविः॥ ६॥ [१]

जोषि। अग्ने। सम्ऽइधम्। जोषि। आऽहुतिम्। जोषि। ब्रह्म। जन्यम्। जोषि। सुऽस्तुतिम्।
विश्वेभिः। विश्वान्। ऋतुना। वसो इति। महः। उशन्। देवान्। उशतः। पायय। हविः॥ ६॥

[३८] [११ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। सविता। त्रिष्टुप्।]

उदु ष्य देवः सविता सवाय शश्वत्तमं तदपा वह्निरस्थात्।
नूनं देवेभ्यो वि हि धाति रत्नमथाभजद्वीतिहोत्रं स्वस्तौ॥ १॥

उत्। ऊँ इति। स्यः। देवः। सविता। सवाय। शश्वत्ऽतमम्। तत्ऽअपाः। वह्निः। अस्थात्।
नूनम्। देवेभ्यः। वि। हि। धाति। रत्नम्। अथ। आ। अभजत्। वीतिऽहोत्रम्। स्वस्तौ॥ १॥

विश्वस्य हि श्रुष्टये देव ऊर्ध्वः प्र बाहवा पृथुपाणिः सिसर्ति।
आपश्चिदस्य व्रत आ निमृग्रा अयं चिद्वातो रमते परिज्मन्॥ २॥

विश्वस्य। हि। श्रुष्टये। देवः। ऊर्ध्वः। प्र। बाहवा। पृथुऽपाणिः। सिसर्ति।
आपः। चित्। अस्य। व्रते। आ। निऽमृग्राः। अयम्। चित्। वातः। रमते। परिऽज्मन्॥ २॥

आशुभिश्चिद्यान्वि मुचाति नूनमरीरमदतमानं चिदेतोः।
अह्यर्षूणां चिन्न्ययाँ अविष्यामनु व्रतं सवितुर्मोक्यागात्॥ ३॥

आशुऽभिः। चित्। यान्। वि। मुचाति। नूनम्। अरीरमत्। अतमानम्। चित्। एतोः।
अह्यर्षूणाम्। चित्। नि। अयान्। अविष्याम्। अनु। व्रतम्। सवितुः। मोकी। आ। अगात्॥ ३॥

पुनः समव्यद्विततं वयन्ती मध्या कर्तोर्न्यधाच्छक्म धीरः।
उत्संहायास्थाद्व्यृ१तूँरदर्धररमतिः सविता देव आगात्॥ ४॥

पुनरिति। सम्। अव्यत्। विऽततम्। वयन्ती। मध्या। कर्तोः। नि। अधात्। शक्म। धीरः।
उत्। सम्ऽहाय। अस्थात्। वि। ऋतून्। अदर्धः। अरमतिः। सविता। देवः। आ। अगात्॥ ४॥

नानौकांसि दुर्यो विश्वमायुर्वि तिष्ठते प्रभवः शोको अग्नेः।
ज्येष्ठं माता सूनवे भागमाधादन्वस्य केतमिषितं सवित्रा॥ ५॥ [२]

नाना। ओकांसि। दुर्यः। विश्वम्। आयुः। वि। तिष्ठते। प्रऽभवः। शोकः। अग्नेः।
ज्येष्ठम्। माता। सूनवे। भागम्। आ। अधात्। अनु। अस्य। केतम्। इषितम्। सवित्रा॥ ५॥

समाववर्ति विष्ठितो जिगीषुर्विश्वेषां कामश्चरताममाभूत्।
शश्वाँ अपो विकृतं हित्व्यागादनु व्रतं सवितुर्दैव्यस्य॥ ६॥

सम्ऽआववर्ति। विऽस्थितः। जिगीषुः। विश्वेषाम्। कामः। चरताम्। अमा। अभूत्।
शश्वान्। अपः। विऽकृतम्। हित्वी। आ। अगात्। अनु। व्रतम्। सवितुः। दैव्यस्य॥ ६॥

त्वया हितमप्यमप्सु भागं धन्वान्वा मृगयसो वि तस्थुः।
वनानि विभ्यो नकिरस्य तानि व्रता देवस्य सवितुर्मिनन्ति॥ ७॥

त्वया। हितम्। अप्यम्। अप्ऽसु। भागम्। धन्व। अनु। आ। मृगयसः। वि। तस्थुः।
वनानि। विऽभ्यः। नकिः। अस्य। तानि। व्रता। देवस्य। सवितुः। मिनन्ति॥ ७॥

याद्राध्यं१ वरुणो योनिमप्यमनिशितं निमिषि जर्भुराणः।
विश्वो मार्ताण्डो व्रजमा पशुर्गात्स्थशो जन्मानि सविता व्याकः॥ ८॥

यात्ऽराध्यम्। वरुणः। योनिम्। अप्यम्। अनिऽशितम्। निऽमिषि। जर्भुराणः॥ विश्वः।
मार्ताण्डः। व्रजम्। आ। पशुः। गात्। स्थऽशः। जन्मानि। सविता। वि। आ। अकरित्यकः॥ ८॥

न यस्येन्द्रो वरुणो न मित्रो व्रतमर्यमा न मिनन्ति रुद्रः।
नारातयस्तमिदं स्वस्ति हुवे देवं सवितारं नमोभिः॥ ९॥

न। यस्य। इन्द्रः। वरुणः। न। मित्रः। व्रतम्। अर्यमा। न। मिनन्ति। रुद्रः।
न। अरातयः। तम्। इदम्। स्वस्ति। हुवे। देवम्। सवितारम्। नमःऽभिः॥ ९॥

भगं धियं वाजयन्तः पुरंधिं नराशंसो ग्नास्पतिर्नो अव्याः।
आये वामस्य संगथे रयीणां प्रिया देवस्य सवितुः स्याम॥ १०॥

भगम्। धियम्। वाजयन्तः। पुरम्ऽधिम्। नराशंसः। ग्नाःपतिः। नः। अव्याः।
आऽअये। वामस्य। सम्ऽगथे। रयीणाम्। प्रियाः। देवस्य। सवितुः। स्याम॥ १०॥

अस्मभ्यं तद्दिवो अद्भ्यः पृथिव्यास्त्वया दत्तं काम्यं राध आ गात्।
शं यत्स्तोतृभ्य आपये भवात्युरुशंसाय सवितर्जरित्रे॥ ११॥ [३]

अस्मभ्यम्। तत्। दिवः। अत्°भ्यः। पृथिव्याः। त्वया। दत्तम्। काम्यम्। राधः। आ। गात्।
शम्। यत्। स्तोतृ°भ्यः। आपये। भवाति। उरु°शंसाय। सवितः। जरित्रे॥ ११॥

[३९] [८ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्।]

ग्रावाणेव तदिदर्थं जरेथे गृध्रेव वृक्षं निधिमन्तमच्छ।
ब्रह्माणेव विदथ उक्थशासा दूतेव हव्या जन्या पुरुत्रा॥ १॥
ग्रावाणाऽइव। तत्। इत्। अर्थम्। जरेथे इति। गृध्राऽइव। वृक्षम्। निधि°मन्तम्। अच्छ।
ब्रह्माणाऽइव। विदथे। उक्थ°शसा। दूताऽइव। हव्या। जन्या। पुरु°त्रा॥ १॥
प्रातर्यावाणा रथ्येव वीराजेव यमा वरमा सचेथे।
मेनेइव तन्वा३ शुम्भमाने दम्पतीव क्रतुविदा जनेषु॥ २॥
प्रातः२यावाना। रथ्याऽइव। वीरा। अजाऽइव। यमा। वरम्। आ। सचेथे इति।
मेने इवेति मेनेऽइव। तन्वा। शुम्भमाने इति। दम्पतीइवेति दम्पतीऽइव। क्रतु°विदा। जनेषु॥ २॥
शृङ्गेव नः प्रथमा गन्तमर्वाक्छफाविव जर्भुराणा तरोभिः।
चक्रवाकेव प्रति वस्तोरुस्रार्वाञ्चा यातं रथ्येव शक्रा॥ ३॥
शृङ्गाऽइव। नः। प्रथमा। गन्तम्। अर्वाक्। शफौऽइव। जर्भुराणा। तरः२भिः।
चक्रवाकाऽइव। प्रति। वस्तोः। उस्रा। अर्वाञ्चा। यातम्। रथ्याऽइव। शक्रा॥ ३॥
नावेव नः पारयतं युगेव नभ्येव न उपधीव प्रधीव।
श्वानेव नो अरिषण्या तनूनां खृगलेव विस्रसः पातमस्मान्॥ ४॥
नावाऽइव। नः। पारयतम्। युगाऽइव। नभ्याऽइव। नः। उपधी इवेत्युपधीऽइव। प्रधी इवेति
प्रधीऽइव॥ श्वानाऽइव। नः। अरिषण्या। तनूनाम्। खृगलाऽइव। वि°स्रसः। पातम्। अस्मान्॥ ४॥
वातेवाजुर्या नद्येव रीतिरक्षीइव चक्षुषा यातमर्वाक्।
हस्ताविव तन्वे३ शंभविष्ठा पादेव नो नयतं वस्यो अच्छ॥ ५॥ [४]
वाताऽइव। अजुर्या। नद्याऽइव। रीतिः। अक्षी इवेत्यक्षी इव। चक्षुषा। आ। यातम्। अर्वाक्।
हस्तौऽइव। तन्वे। शम्°भविष्ठा। पादाऽइव। नः। नयतम्। वस्यः। अच्छ॥ ५॥
ओष्ठाविव मध्वास्ने वदन्ता स्तनाविव पिप्यतं जीवसे नः।
नासेव नस्तन्वो रक्षितारा कर्णाविव सुश्रुता भूतमस्मे॥ ६॥

ओष्ठाँऽइव। मधु। आस्ने। वदन्ता। स्तनौऽइव। पिप्यतम्। जीवसे। नः।
नासाऽइव। नः। तन्वः। रक्षितारा। कर्णौऽइव। सुऽश्रुता। भूतम्। अस्मे इति॥ ६॥

हस्तेव शक्तिमभि संददी नः क्षामेव नः समजतं रजांसि।
इमा गिरो अश्विना युष्मयन्तीः क्ष्णोत्रेणेव स्वधितिं सं शिशीतम्॥ ७॥

हस्ताऽइव। शक्तिम्। अभि। संददी इति सम्ऽददी। नः। क्षामऽइव। नः। सम्। अजतम्। रजांसि।
इमाः। गिरः। अश्विना। युष्मऽयन्तीः। क्ष्णोत्रेणऽइव। स्वऽधितिम्। सम्। शिशीतम्॥ ७॥

एतानि वामश्विना वर्धनानि ब्रह्म स्तोमं गृत्समदासो अक्रन्।
तानि नरा जुजुषाणोप यातं बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ८॥ [५]

एतानि। वाम्। अश्विना। वर्धनानि। ब्रह्म। स्तोमम्। गृत्सऽमदासः। अक्रन्।
तानि। नरा। जुजुषाणा। उप। यातम्। बृहत्। वदेम। विदथे। सुऽवीराः॥ ८॥

[४०] [६ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। सौमापूषणौ, ६ (अन्त्यार्धर्चस्य) अदितिः। त्रिष्टुप्।]

सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना पृथिव्याः।
जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम्॥ १॥

सोमापूषणा। जनना। रयीणाम्। जनना। दिवः। जनना। पृथिव्याः।
जातौ। विश्वस्य। भुवनस्य। गोपौ। देवाः। अकृण्वन्। अमृतस्य। नाभिम्॥ १॥

इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा।
आभ्यामिन्द्रः पक्वमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्रियासु॥ २॥

इमौ। देवौ। जायमानौ। जुषन्त। इमौ। तमांसि। गूहताम्। अजुष्टा।
आभ्याम्। इन्द्रः। पक्वम्। आमासु। अन्तरिति। सोमापूषऽभ्याम्। जनत्। उस्रियासु॥ २॥

सोमापूषणा रजसो विमानं सप्तचक्रं रथमविश्वमिन्वम्।
विषूवृतं मनसा युज्यमानं तं जिन्वथो वृषणा पञ्चरश्मिम्॥ ३॥

सोमापूषणा। रजसः। विऽमानस्। सप्तऽचक्रम्। रथम्। अविश्वऽमिन्वम्।
विषुऽवृतम्। मनसा। युज्यमानम्। तम्। जिन्वथः। वृषणा। पञ्चऽरश्मिम्॥ ३॥

दिव्य१न्यः सदनं चक्र उच्चा पृथिव्यामन्यो अध्यन्तरिक्षे।
तावस्मभ्यं पुरुवारं पुरुक्षुं रायस्पोषं वि ष्यतां नाभिमस्मे॥ ४॥

दिवि। अन्यः। सदनम्। चक्रे। उच्चा। पृथिव्याम्। अन्यः। अधि। अन्तरिक्षे।
तौ। अस्मभ्यम्। पुरु॰वारम्। पुरु॰क्षुम्। रायः। पोषम्। वि। स्याताम्। नाभिम्। अस्मे इति॥ ४॥

विश्वान्यन्यो भुवना जजान विश्वमन्यो अभिचक्षाण एति।
सोमापूषणाववतं धियं मे युवाभ्यां विश्वाः पृतना जयेम॥ ५॥

विश्वानि। अन्यः। भुवना। जजान। विश्वम्। अन्यः। अभि॰चक्षाणः। एति।
सोमापूषणौ। अवतम्। धियम्। मे। युवाभ्याम्। विश्वाः। पृतनाः। जयेम॥ ५॥

धियं पूषा जिन्वतु विश्वमिन्वो रयिं सोमो रयिपतिर्दधातु।
अवतु देव्यदितिरनर्वा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ६॥ [६]

धियम्। पूषा। जिन्वतु। विश्वम्॰इन्वः। रयिम्। सोमः। रयि॰पतिः। दधातु।
अवतु। देवी। अदितिः। अनर्वा। बृहत्। वदेम। विदथे। सु॰वीराः॥ ६॥

[४१] [२१ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। १-२ वायुः, ३ इन्द्रवायू, ४-६ मित्रावरुणौ, ७-९ अश्विनौ, १०-१२ इन्द्रः, १३-१५ विश्वे देवाः, १६-१८ सरस्वती, १९-२१ द्यावापृथिव्यौ हविर्धाने वा (१९ ततीयपादस्य अग्निर्वा)। गायत्री; १६-१७ अनुष्टुभौः; १८ बृहती।]

वायो ये ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरा गहि। नियुत्वान्त्सोमपीतये॥ १॥

वायो इति। ये। ते। सहस्रिणः। रथासः। तेभिः। आ। गहि। नियुत्वान्। सोम॰पीतये॥ १॥

नियुत्वान्वायवा गह्ययं शुक्रो अयामि ते। गन्तासि सुन्वतो गृहम्॥ २॥

नियुत्वान्। वायो इति। आ। गहि। अयम्। शुक्रः। अयामि। ते। गन्ता। असि। सुन्वतः। गृहम्॥ २॥

शुक्रस्याद्य गवाशिर इन्द्रवायू नियुत्वतः। आ यातं पिबतं नरा॥ ३॥

शुक्रस्य। अद्य। गो॰आशिरः। इन्द्रवायू इति। नियुत्वतः। आ। यातम्। पिबतम्। नरा॥ ३॥

अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोम ऋतावृधा। ममेदिह श्रुतं हवम्॥ ४॥

अयम्। वाम्। मित्रावरुणा। सुतः। सोमः। ऋत॰वृधा। मम। इत्। इह। श्रुतम्। हवम्॥ ४॥

राजानावनभिद्रुहा ध्रुवे सदस्युत्तमे। सहस्रस्थूण आसाते॥ ५॥ [७]

राजानौ। अनभि॰द्रुहा। ध्रुवे। सदसि। उत्॰तमे। सहस्र॰स्थूणे। आसाते इति॥ ५॥

ता सम्राजा घृतासुती आदित्या दानुनस्पती। सचैते अनवह्वरम्॥ ६॥

ता। सम्॰राजा। घृतासुती इति घृत॰आसुती। आदित्या। दानुनः। पती इति।

सचेते इति। अनव॰ह्वरम्॥ ६॥

गोमदू षु नासत्याश्वावद्यातमश्विना। वर्ती रुद्रा नृपाय्यम्॥ ७॥

गो॰मत्। ऊँ इति। सु। नासत्या। अश्व॰वत्। यातम्। अश्विना। वर्तिः। रुद्रा। नृ॰पाय्यम्॥ ७॥

न यत्परो नान्तर आदधर्षद्वृषण्वसू। दुःशंसो मर्त्यो रिपुः॥ ८॥

न। यत्। परः। न। अन्तरः। आ॰दधर्षत्। वृषण्वसू इति वृषण्॰वसू। दुः॰शंसः। मर्त्यः। रिपुः॥ ८॥

ता न आ वोळ्हमश्विना रयिं पिशङ्गसंदृशम्। धिष्ण्या वरिवोविदम्॥ ९॥ [८]

ता। नः। आ। वोळ्हम्। अश्विना। रयिम्। पिशङ्ग॰संदृशम्। धिष्ण्या। वरिवः॰विदम्॥ ९॥

इन्द्रो अङ्ग महद्भयमभी षदप चुच्यवत्। स हि स्थिरो विचर्षणिः॥ १०॥

इन्द्रः। अङ्ग। महत्। भयम्। अभि। सत्। अप। चुच्यवत्। सः। हि। स्थिरः। वि॰चर्षणिः॥ १०॥

इन्द्रश्च मृळयाति नो न नः पश्चादघं नशत्। भद्रं भवाति नः पुरः॥ ११॥

इन्द्रः। च। मृळयाति। नः। न। नः। पश्चात्। अघम्। नशत्। भद्रम्। भवाति। नः। पुरः॥ ११॥

इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभयं करत्। जेता शत्रून्विचर्षणिः॥ १२॥

इन्द्रः। आशाभ्यः। परि। सर्वाभ्यः। अभयम्। करत्। जेता। शत्रून्। वि॰चर्षणिः॥ १२॥

विश्वे देवास आ गत शृणुता म इमं हवम्। एदं बर्हिर्नि षीदत॥ १३॥

विश्वे। देवासः। आ। गत। शृणुत। मे। इमम्। हवम्। आ। इदम्। बर्हिः। नि। सीदत॥ १३॥

तीव्रो वो मधुमाँ अयं शुनहोत्रेषु मत्सरः। एतं पिबत काम्यम्॥ १४॥

तीव्रः। वः। मधु॰मान्। अयम्। शुन॰होत्रेषु। मत्सरः। एतम्। पिबत। काम्यम्॥ १४॥

इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवासः पूषरातयः। विश्वे मम श्रुता हवम्॥ १५॥ [९]

इन्द्र॰ज्येष्ठाः। मरुत्॰गणाः। देवासः। पूष॰रातयः। विश्वे। मम। श्रुत। हवम्॥ १५॥

अम्बितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति। अप्रशस्ताइव स्मसि प्रशस्तिमम्ब नस्कृधि॥ १६॥

अम्बि॰तमे। नदी॰तमे। देवि॰तमे। सरस्वति।

अप्रशस्ताःऽइव। स्मसि। प्र॰शस्तिम्। अम्ब। नः। कृधि॥ १६॥

त्वे विश्वा सरस्वति श्रितायूंषि देव्याम्। शुनहोत्रेषु मत्स्व प्रजां देवि दिदिड्ढि नः॥ १७॥

त्वे इति। विश्वा। सरस्वति। श्रिता। आयूंषि। देव्याम्।

शुनऽहोत्रेषु। मत्स्व। प्रऽजाम्। देवि। दिदिड्ढि। नः॥ १७॥

इमा ब्रह्म सरस्वति जुषस्व वाजिनीवति।

या ते मन्म गृत्समदा ऋतावरि प्रिया देवेषु जुह्वति॥ १८॥

इमा। ब्रह्म। सरस्वति। जुषस्व। वाजिनीऽवति।

या। ते। मन्म। गृत्सऽमदाः। ऋतऽवरि। प्रिया। देवेषु। जुह्वति॥ १८॥

प्रेतां यज्ञस्य शंभुवा युवामिदा वृणीमहे। अग्निं च हव्यवाहनम्॥ १९॥

प्र। इताम्। यज्ञस्य। शम्ऽभुवा। युवाम्। इत्। आ। वृणीमहे। अग्निम्। च। हव्यऽवाहनम्॥ १९॥

द्यावा नः पृथिवी इमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु यच्छताम्॥ २०॥

द्यावा। नः। पृथिवी इति। इमम्। सिध्रम्। अद्य। दिविऽस्पृशम्॥ यज्ञम्। देवेषु। यच्छताम्॥ २०॥

आ वामुपस्थमद्रुहा देवाः सीदन्तु यज्ञियाः। इहाद्य सोमपीतये॥ २१॥ [१०]

आ। वाम्। उपऽस्थम्। अद्रुहा। देवाः। सीदन्तु। यज्ञियाः। इह। अद्य। सोमऽपीतये॥ २१॥

[४२] [३ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। शकुन्तः (कपिञ्जलरूपीन्द्रः)। त्रिष्टुप्।]

कनिक्रदज्जनुषं प्रब्रुवाण इयर्ति वाचमरितेव नावम्।

सुमङ्गलश्च शकुने भवासि मा त्वा का चिदभिभा विश्व्या विदत्॥ १॥

कनिक्रदत्। जनुषम्। प्रऽब्रुवाणः। इयर्ति। वाचम्। अरिताऽइव। नावम्।

सुऽमङ्गलः। च। शकुने। भवासि। मा। त्वा। का। चित्। अभिऽभा। विश्व्या। विदत्॥ १॥

मा त्वा श्येन उद्वधीन्मा सुपर्णो मा त्वा विददिषुमान्वीरो अस्ता।

पित्र्यामनु प्रदिशं कनिक्रदत्सुमङ्गलो भद्रवाही वदेह॥ २॥

मा। त्वा। श्येनः। उत्। वधीत्। मा। सुऽपर्णः। मा। त्वा। विदत्। इषुऽमान्। वीरः। अस्ता।

पित्र्याम्। अनु। प्रऽदिशम्। कनिक्रदत्। सुऽमङ्गलः। भद्रऽवादी। वद। इह॥ २॥

अव क्रन्द दक्षिणतो गृहाणां सुमङ्गलो भद्रवादी शकुन्ते।

मा नः स्तेन ईशत माघशंसो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ३॥ [११]

अव॑। क्र॒न्द॒। द॒क्षि॒ण॒तः। गृ॒हाणा॑म्। सु॒ऽम॒ङ्ग॒लः। भ॒द्र॒ऽवा॒दी। श॒कु॒न्ते॒।
मा। नः॒। स्ते॒नः। ई॒श॒त॒। मा। अ॒घऽशं॑सः। बृ॒हत्। व॒दे॒म॒। वि॒दथे॑। सु॒ऽवीराः॑॥ ३॥

[४३] [३ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। शकुन्तः (कपिञ्जलरूपीन्द्रः)। जगती; २ अतिशक्वरी अष्टिर्वा]

प्र॒द॒क्षि॒णिद॒भि गृ॑णन्ति का॒रवो॒ वयो॒ वद॑न्त ऋतु॒था श॒कुन्त॑यः।
उ॒भे वाचौ॑ वदति साम॒गाइ॑व गाय॒त्रं च॒ त्रैष्टु॑भं॒ चानु॑ राजति॥ १॥
प्र॒ऽद॒क्षि॒णित्। अ॒भि। गृ॒ण॒न्ति॒। का॒रवः॑। वयः॑। वद॑न्तः। ऋ॒तु॒ऽथा। श॒कुन्त॑यः।
उ॒भे इति॑। वाचौ॑। व॒द॒ति॒। सा॒म॒गाऽइ॑व। गा॒य॒त्रम्। च॒। त्रैस्तु॑भम्। च॒। अनु॑। रा॒ज॒ति॒॥ १॥
उ॒द्गा॒तेव॑ शकु॒ने॒ साम॑ गायसि ब्रह्मपु॒त्रइ॑व॒ सव॑नेषु शंससि।
वृषे॑व वा॒जी शिशु॑मतीर॒पीत्या॑ स॒र्वतो॑ नः शकुने भ॒द्रमा व॑द
वि॒श्वतो॑ नः शकु॒ने॒ पुण्य॒मा व॑द॥ २॥
उ॒द्गा॒ताऽइ॑व। श॒कु॒ने॒। साम॑। गा॒य॒सि॒। ब्र॒ह्म॒पु॒त्रःऽइ॑व। सव॑नेषु। शं॒स॒सि॒।
वृषा॑ऽइव। वा॒जी। शिशु॑ऽमतीः। अ॒पि॒ऽइत्य॑। स॒र्वतः॑। नः॒। श॒कु॒ने॒।
भ॒द्रम्। आ। व॒द॒॥ वि॒श्वतः॑। नः॒। श॒कु॒ने॒। पुण्य॑म्। आ। व॒द॒॥ २॥
आ॒वद॑ꣳस्त्वं श॑कुने भ॒द्रमा व॑द तू॒ष्णीमासी॑नः सुम॒तिं चि॑किद्धि नः।
यदु॒त्पत॒न्वद॑सि कर्क॒रिर्य॑था बृहद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑॥ ३॥ [१२]
आ॒ऽवद॑न्। त्वम्। श॒कु॒ने॒। भ॒द्रम्। आ। व॒द॒। तूष्णीम्। आसी॑नः। सु॒ऽम॒तिम्। चि॒कि॒द्धि॒। न॒ः।
यत्। उ॒त्ऽपत॑न्। वद॑सि। क॒र्क॒रिः। य॒था॒। बृ॒हत्। व॒दे॒म॒। वि॒दथे॑। सु॒ऽवीराः॑॥ ३॥

★ [४४] [५ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः, पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। कपिञ्जलः। अनुष्टुप्]

भ॒द्रं वद॑ दक्षिण॒तो भ॒द्रमु॑त्तर॒तो व॑द। भ॒द्रं पु॒रस्ता॑न्नो वद भ॒द्रं प॒श्चात्क॑पिञ्जल॥ १॥ ★
भ॒द्रम्। व॒द॒। द॒क्षि॒ण॒तः। भ॒द्रम्। उ॒त्ऽत॒र॒तः। व॒द॒।
भ॒द्रम्। पु॒रस्ता॑त्। न॒ः। व॒द॒। भ॒द्रम्। प॒श्चात्। क॒पि॒ञ्ज॒ल॒॥ १॥
भ॒द्रं व॑द पु॒त्रैर्भ॒द्रं व॑द गृ॒हेषु॑ च। भ॒द्रम॒स्माकं॑ वद भ॒द्रं नो॒ अभ॑यं वद॥ २॥ ★
भ॒द्रम्। व॒द॒। पु॒त्रैः। भ॒द्रम्। व॒द॒। गृ॒हेषु॑। च॒।
भ॒द्रम्। अ॒स्माक॑म्। व॒द॒। भ॒द्रम्। न॒ः। अभ॑यम्। व॒द॒॥ २॥

भद्रमधस्तान्नो वद भद्रमुपरिष्टाद् वद। भद्रंभद्रं न आ वद भद्रं नः सर्वतो वद॥ ३॥ ★

भद्रम्। अधस्तात्। नः। वद। भद्रम्। उपरिष्टात्। वद।

भद्रम्ऽभद्रम्। नः। आ। वद। भद्रम्। नः। सर्वतः। वद॥ ३॥

असपत्नं पुरस्तान्नः शिवं दक्षिणतस्कृधि। अभयं सततं पश्चाद् भद्रमुत्तरतो गृहे॥ ४॥ ★

असपत्नम्। पुरस्तात्। नः। शिवम्। दक्षिणतः। कृधि।

अभयम्। सऽततम्। पश्चात्। भद्रम्। उत्ऽतरतः। गृहे॥ ४॥

यौवनानि महयसि जिग्युषामिव दुन्दुभिः। शकुन्तक प्रदक्षिणं शतपत्राभि नो वद॥ ५॥ ★

यौवनानि। महयसि। जिग्युषाम्ऽइव। दुन्दुभिः। [१३] {४}

शकुन्तक। प्रऽदक्षिणम्। शतऽपत्र। अभि। नः। वद॥ ५॥

इत्याश्वलायन-संहितायां

द्वितीयं मण्डलम्

समाप्तम्॥

॥ अथ तृतीयं मण्डलम्॥

[१] [२३ गाथिनो विश्वामित्रः। अग्निः। त्रिष्टुप्]

सोमस्य मा तवसं वक्ष्यग्ने वह्निं चकर्थ विदथे यजध्यै।

देवाँ अच्छा दीद्यद्युञ्जे अद्रिं शमाये अग्ने तन्वं जुषस्व॥ १॥

सोमस्य। मा। तवसम्। वक्षि। अग्ने। वह्निम्। चकर्थ। विदथे। यजध्यै।

देवान्। अच्छ। दीद्यत्। युञ्जे। अद्रिम्। शम्ऽआये। अग्ने। तन्वम्। जुषस्व॥ १॥

प्राञ्चं यज्ञं चकृम वर्धतां गीः समिद्भिरग्निं नमसा दुवस्यन्।

दिवः शशासुर्विदथा कवीनां गृत्साय चित्तवसे गातुमीषुः॥ २॥

प्राञ्चम्। यज्ञम्। चकृम। वर्धताम्। गीः। समित्ऽभिः। अग्निम्। नमसा। दुवस्यन्।

दिवः। शशासुः। विदथा। कवीनाम्। गृत्साय। चित्। तवसे। गातुम्। ईषुः॥ २॥

मयो दधे मेधिरः पूतदक्षो दिवः सुबन्धुर्जनुषा पृथिव्याः।

अविन्दन्नु दर्शतमप्स्व१न्तर्देवासो अग्निमपसि स्वसॄणाम्॥ ३॥

मयः। दधे। मेधिरः। पूतऽदक्षः। दिवः। सुऽबन्धुः। जनुषा। पृथिव्याः।

अविन्दन्। ऊँ इति। दर्शतम्। अप्ऽसु। अन्तः। देवासः। अग्निम्। अपसि। स्वसॄणाम्॥ ३॥

अवर्धयन्त्सुभगं सप्त यह्वीः श्वेतं जज्ञानमरुषं महित्वा।

शिशुं न जातमभ्यारुरश्वा देवासो अग्निं जनिमन्वपुष्यन्॥ ४॥

अवर्धयन्। सुऽभगम्। सप्त। यह्वीः। श्वेतम्। जज्ञानम्। अरुषम्। महिऽत्वा।

शिशुम्। न। जातम्। अभि। आरुः। अश्वाः। देवासः। अग्निम्। जनिमन्। वपुष्यन्॥ ४॥

शुक्रेभिरङ्गै रज आततन्वान् क्रतुं पुनानः कविभिः पवित्रैः।

शोचिर्वसानः पर्यायुरपां श्रियो मिमीते बृहतीरनूनाः॥ ५॥ [१४ (१३)]

शुक्रेभिः। अङ्गैः। रजः। आऽततन्वान्। क्रतुम्। पुनानः। कविऽभिः। पवित्रैः।

शोचिः। वसानः। परि। आयुः। अपाम्। श्रियः। मिमीते। बृहतीः। अनूनाः॥ ५॥

वव्राजा सीमनदतीरदब्धा दिवो यह्वीरवसाना अनग्नाः ।

सना अत्र युवतयः सयोनीरेकं गर्भं दधिरे सप्त वाणीः ॥ ६ ॥

वव्राज । सीम् । अनदतीः । अदब्धाः । दिवः । यह्वीः । अवसानाः । अनग्नाः ।

सनाः । अत्र । युवतयः । सऽयोनीः । एकम् । गर्भम् । दधिरे । सप्त । वाणीः ॥ ६ ॥

स्तीर्णा अस्य संहतो विश्वरूपा घृतस्य योनौ स्रवथे मधूनाम् ।

अस्थुरत्र धेनवः पिन्वमाना मही दस्मस्य मातरा समीची ॥ ७ ॥

स्तीर्णाः । अस्य । सम्ऽहतः । विश्वऽरूपाः । घृतस्य । योनौ । स्रवथे । मधूनाम् ।

अस्थुः । अत्र । धेनवः । पिन्वमानाः । मही इति । दस्मस्य । मातरा । समीची इति सम्ऽईची ॥ ७ ॥

बभ्राणः सूनो सहसो व्यद्यौद्दधानः शुक्रा रभसा वपूंषि ।

श्चोतन्ति धारा मधुनो घृतस्य वृषा यत्र वावृधे काव्येन ॥ ८ ॥

बभ्राणः । सूनो इति । सहसः । वि । अद्यौत् । दधानः । शुक्रा । रभसा । वपूंषि ।

श्चोतन्ति । धाराः । मधुनः । घृतस्य । वृषा । यत्र । ववृधे । काव्येन ॥ ८ ॥

पितुश्चिदूधर्जनुषा विवेद व्यस्य धारा असृजद्वि धेनाः ।

गुहा चरन्तं सखिभिः शिवेभिर्दिवो यह्वीभिर्न गुहा बभूव ॥ ९ ॥

पितुः । चित् । ऊधः । जनुषा । विवेद । वि । अस्य । धाराः । असृजत् । वि । धेनाः ।

गुहा । चरन्तम् । सखिऽभिः । शिवेभिः । दिवः । यह्वीभिः । न । गुहा । बभूव ॥ ९ ॥

पितुश्च गर्भं जनितुश्च बभ्रे पूर्वीरेको अधयत्पीप्यानाः ।

वृष्णे सपत्नी शुचये सबन्धू उभे अस्मै मनुष्ये३ नि पाहि ॥ १० ॥ [१५ (१४)]

पितुः । च । गर्भम् । जनितुः । च । बभ्रे । पूर्वीः । एकः । अधयत् । पीप्यानाः ।

वृष्णे । सपत्नी इति सऽपत्नी । शुचये । सबन्धू इति सऽबन्धू ।

उभे इति । अस्मे । मनुष्ये३ इति । नि । पाहि ॥ १० ॥

उरौ महाँ अनिबाधे ववर्धापो अग्निं यशसः सं हि पूर्वीः ।

ऋतस्य योनावशयद्दमूना जामीनामग्निरपसि स्वसॄणाम् ॥ ११ ॥

उरौ । महान् । अनिऽबाधे । ववर्ध । आपः । अग्निम् । यशसः । सम् । हि । पूर्वीः ।

ऋतस्य । योनौ । अशयत् । दमूनाः । जामीनाम् । अग्निः । अपसि । स्वसॄणाम् ॥ ११ ॥

अक्रो न बभ्रिः समिथे महीनां दिदृक्षेयः सूनवे भाऋजीकः।
उदुस्रिया जनिता यो जजानापां गर्भो नृतमो यह्वो अग्निः॥ १२॥
अक्रः। न। बभ्रिः। सम्ऽइथे। महीनाम्। दिदृक्षेयः। सूनवे। भाःऽऋजीकः।
उत्। उस्रियाः। जनिता। यः। जजान। अपाम्। गर्भः। नृऽतमः। यह्वः। अग्निः॥ १२॥

अपां गर्भं दर्शतमोषधीनां वना जजान सुभगा विरूपम्।
देवासश्चिन्मनसा सं हि जग्मुः पनिष्ठं जातं तवसं दुवस्यन्॥ १३॥
अपाम्। गर्भम्। दर्शतम्। ओषधीनाम्। वना। जजान। सुऽभगा। विऽरूपम्।
देवासः। चित्। मनसा। सम्। हि। जग्मुः। पनिष्ठम्। जातम्। तवसम्। दुवस्यन्॥ १३॥

बृहन्त इद्भानवो भाऋजीकमग्निं सचन्त विद्युतो न शुक्राः।
गुहेव वृद्धं सदसि स्वे अन्तरपार ऊर्वे अमृतं दुहानाः॥ १४॥
बृहन्तः। इत्। भानवः। भाःऽऋजीकम्। अग्निम्। सचन्त। विऽद्युतः। न। शुक्राः।
गुहाऽइव। वृद्धम्। सदसि। स्वे। अन्तः। अपारे। ऊर्वे। अमृतम्। दुहानाः॥ १४॥

ईळे च त्वा यजमानो हविर्भिरीळे सखित्वं सुमतिं निकामः।
देवैरवो मिमीहि सं जरित्रे रक्षा च नो दम्येभिरनीकैः॥ १५॥ [१६ (१५)]
ईळे। च। त्वा। यजमानः। हविःऽभिः। ईळे। सखिऽत्वम्। सुऽमतिम्। निऽकामः।
देवैः। अवः। मिमीहि। सम्। जरित्रे। रक्ष। च। नः। दम्येभिः। अनीकैः॥ १५॥

उपक्षेतारस्तव सुप्रणीतेऽग्ने विश्वानि धन्या दधानाः।
सुरेतसा श्रवसा तुञ्जमाना अभि ष्याम पृतनायूँरदेवान्॥ १६॥
उपऽक्षेतारः। तव। सुऽप्रनीते। अग्ने। विश्वानि। धन्या। दधानाः।
सुऽरेतसा। श्रवसा। तुञ्जमानाः। अभि। स्याम। पृतनाऽयून्। अदेवान्॥ १६॥

आ देवानामभवः केतुरग्ने मन्द्रो विश्वानि काव्यानि विद्वान्।
प्रति मर्ताँ अवासयो दमूना अनु देवान्रथिरो यासि साधन्॥ १७॥
आ। देवानाम्। अभवः। केतुः। अग्ने। मन्द्रः। विश्वानि। काव्यानि। विद्वान्।
प्रति। मर्तान्। अवासयः। दमूनाः। अनु। देवान्। रथिरः। यासि। साधन्॥ १७॥

नि दुरोणे अमृतो मर्त्यानां राजा ससाद विदथानि साधन्।

घृतप्रतीक उर्विया व्यद्यौदग्निर्विश्वानि काव्यानि विद्वान्॥ १८॥

नि। दुरोणे। अमृतः। मर्त्यानाम्। राजा। ससाद। विदथानि। साधन्।

घृत॰प्रतीकः। उर्विया। वि। अद्यौत्। अग्निः। विश्वानि। काव्यानि। विद्वान्॥ १८॥

आ नो गहि सख्येभिः शिवेभिर्महान्महीभिरूतिभिः सरण्यन्।

अस्मे रयिं बहुलं संतरुत्रं सुवाचं भागं यशसं कृधी नः॥ १९॥

आ। नः। गहि। सख्येभिः। शिवेभिः। महान्। महीभिः। ऊति॰भिः। सरण्यन्।

अस्मे इति। रयिम्। बहुलम्। सम्॰तरुत्रम्। सु॰वाचम्। भागम्। यशसम्। कृधि। नः॥ १९॥

एता ते अग्ने जनिमा सनानि प्र पूर्व्याय नूतनानि वोचम्।

महान्ति वृष्णे सवना कृतेमा जन्मंजन्मन् निहितो जातवेदाः॥ २०॥

एता। ते। अग्ने। जनिम। सनानि। प्र। पूर्व्याय। नूतनानि। वोचम्।

महान्ति। वृष्णे। सवना। कृता। इमा। जन्मन्॰जन्मन्। नि॰हितः। जात॰वेदाः॥ २०॥

जन्मंजन्मन् निहितो जातवेदा विश्वामित्रेभिरिध्यते अजस्रः।

तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम॥ २१॥

जन्मन्॰जन्मन्। नि॰हितः। जात॰वेदाः। विश्वामित्रेभिः। इध्यते। अजस्रः।

तस्य। वयम्। सु॰मतौ। यज्ञियस्य। अपि। भद्रे। सौमनसे। स्याम॥ २१॥

इमं यज्ञं सहसावन् त्वं नो देवत्रा धेहि सुक्रतो रराणः।

प्र यंसि होतर्बृहतीरिषो नोऽग्ने महि द्रविणमा यजस्व॥ २२॥

इमम्। यज्ञम्। सहसा॰वन्। त्वम्। नः। देव॰त्रा। धेहि। सुक्रतो इति सु॰क्रतो। रराणः।

प्र। यंसि। होतः। बृहतीः। इषः। नः। अग्ने। महि। द्रविणम्। आ। यजस्व॥ २२॥

इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।

स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ २३॥ [१७ (१६)]

इळाम्। अग्ने। पुरु॰दंसम्। सनिम्। गोः। शश्वत्॰तमम्। हवमानाय। साध।

स्यात्। नः। सूनुः। तनयः। विजा॰वा। अग्ने। सा। ते। सु॰मतिः। भूतु। अस्मे इति॥ २३॥

[२] [१५ गाथिनो विश्वामित्रः। वैश्वानरोऽग्निः। जगती।]

वैश्वानराय धिषणामृतावृधे घृतं न पूतमग्नये जनामसि।
द्विता होतारं मनुषश्च वाघतो धिया रथं न कुलिशः समृण्वति॥ १॥

वैश्वानराय। धिषणाम्। ऋतऽवृधे। घृतम्। न। पूतम्। अग्नये। जनामसि।
द्विता। होतारम्। मनुषः। च। वाघतः। धिया। रथम्। न। कुलिशः। सम्। ऋण्वति॥ १॥

स रोचयज्जनुषा रोदसी उभे स मात्रोरभवत्पुत्र ईड्यः।
हव्यवाळग्निरजरश्चनोहितो दूळभो विशामतिथिर्विभावसुः॥ २॥

सः। रोचयत्। जनुषा। रोदसी इति। उभे इति। सः। मात्रोः। अभवत्। पुत्रः। ईड्यः।
हव्यऽवाट्। अग्निः। अजरः। चनःऽहितः। दुःऽदभः। विशाम्। अतिथिः। विभाऽवसुः॥ २॥

क्रत्वा दक्षस्य तरुषो विधर्मणि देवासो अग्निं जनयन्त चित्तिभिः।
रुरुचानं भानुना ज्योतिषा महामत्यं न वाजं सनिष्यन्नुप ब्रुवे॥ ३॥

क्रत्वा। दक्षस्य। तरुषः। विऽधर्मणि। देवासः। अग्निम्। जनयन्त। चित्तिऽभिः।
रुरुचानम्। भानुना। ज्योतिषा। महाम्। अत्यम्। न। वाजम्। सनिष्यन्। उप। ब्रुवे॥ ३॥

आ मन्द्रस्य सनिष्यन्तो वरेण्यं वृणीमहे अह्रयं वाजमृग्मियम्।
रातिं भृगूणामुशिजं कविक्रतुमग्निं राजन्तं दिव्येन शोचिषा॥ ४॥

आ। मन्द्रस्य। सनिष्यन्तः। वरेण्यम्। वृणीमहे। अह्रयम्। वाजम्। ऋग्मियम्।
रातिम्। भृगूणाम्। उशिजम्। कविऽक्रतुम्। अग्निम्। राजन्तम्। दिव्येन। शोचिषा॥ ४॥

अग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जना वाजश्रवसमिह वृक्तबर्हिषः।
यतस्रुचः सुरुचं विश्वदेव्यं रुद्रं यज्ञानां साधदिष्टिमपसाम्॥ ५॥ [१८ (१७)]

अग्निम्। सुम्नाय। दधिरे। पुरः। जनाः। वाजऽश्रवसम्। इह। वृक्तऽबर्हिषः।
यतऽस्रुचः। सुऽरुचम्। विश्वऽदेव्यम्। रुद्रम्। यज्ञानाम्। साधत्ऽइष्टिम्। अपसाम्॥ ५॥

पावकशोचे तव हि क्षयं परि होतर्यज्ञेषु वृक्तबर्हिषो नरः।
अग्ने दुव इच्छमानास आप्यमुपासते द्रविणं धेहि तेभ्यः॥ ६॥

पावकऽशोचे। तव। हि। क्षयम्। परि। होतः। यज्ञेषु। वृक्तऽबर्हिषः। नरः।
अग्ने। दुवः। इच्छमानासः। आप्यम्। उप। आसते। द्रविणम्। धेहि। तेभ्यः॥ ६॥

आ रोद॑सी अपृ॒ण॒दा स्व॑र्म॒हज्जा॒तं यदे॑नम॒पसो॒ अधा॑रयन्।

सो अ॑ध्व॒राय॒ परि॑ णीयते क॒विरत्यो॒ न वाज॑सातये॒ चनो॑हितः ॥ ७ ॥

आ । रोद॑सी॒ इति॑ । अ॒पृ॒ण॒त् । आ । स्वः॑ । म॒हत् । जा॒तम् । यत् । ए॒न॒म् । अ॒पसः॑ । अधा॑रयन् ।

सः । अ॒ध्व॒राय॑ । परि॑ । नी॒य॒ते॒ । क॒विः । अत्यः॑ । न । वाज॑ऽसातये । चनः॑ऽहितः ॥ ७ ॥

न॒म॒स्यत॑ ह॒व्यदा॑तिं स्वध्व॒रं दु॑व॒स्यत॒ दम्यं॑ जा॒तवे॑दसम्।

र॒थीर्ऋ॒तस्य॑ बृ॒ह॒तो विच॑र्षणिर॒ग्निर्दे॒वाना॑मभवत्पु॒रोहि॑तः ॥ ८ ॥

न॒म॒स्यत॑ । ह॒व्य॒ऽदा॑तिम् । सु॒ऽअ॒ध्व॒रम् । दु॒व॒स्यत॑ । दम्य॑म् । जा॒त॒ऽवे॑दसम् ।

र॒थीः । ऋ॒तस्य॑ । बृ॒ह॒तः । वि॒ऽच॑र्षणिः । अ॒ग्निः । दे॒वाना॑म् । अ॒भ॒व॒त् । पु॒रः॒ऽहि॑तः ॥ ८ ॥

ति॒स्रो य॒ह्वस्य॑ स॒मिधः॒ परि॑ज्मनो॒ऽग्नेर॑पुनन्नु॒शिजो॒ अमृ॑त्यवः।

तासा॒मेका॒मद॑धु॒र्मर्त्ये॒ भुज॑मु लो॒कमु॒ द्वे उप॑ जा॒मिमी॑यतुः ॥ ९ ॥

ति॒स्रः । य॒ह्वस्य॑ । स॒म्ऽइधः॑ । परि॑ऽज्मनः । अ॒ग्नेः । अ॒पु॒न॒न् । उ॒शिजः॑ । अमृ॑त्यवः ॥ तासा॑म् । एका॑म् ।

अद॑धुः । मर्त्ये॑ । भुज॑म् । ऊँ इति॑ । लो॒कम् । ऊँ इति॑ । द्वे इति॑ । उप॑ । जा॒मिम् । ई॒य॒तुः॒ ॥ ९ ॥

वि॒शां क॒विं वि॒श्पतिं॒ मानु॑षी॒रिषः॒ सं सी॒मकृण्व॒न्त्स्वधि॑तिं॒ न तेज॑से।

स उ॒द्वतो॑ नि॒वतो॑ याति॒ वेवि॑ष॒त्स गर्भ॑मे॒षु भुव॑नेषु दीधरत् ॥ १० ॥ [१९ (१८)]

वि॒शाम् । क॒विम् । वि॒श्पति॑म् । मानु॑षीः । इषः॑ । सम् । सी॒म् । अ॒कृ॒ण्व॒न् । स्व॒ऽधि॑तिम् । न । तेज॑से ।

सः । उ॒त्ऽवतः॑ । नि॒ऽवतः॑ । या॒ति॒ । वेवि॑षत् । सः । गर्भ॑म् । ए॒षु । भुव॑नेषु । दी॒ध॒र॒त् ॥ १० ॥

स जि॑न्वते ज॒ठरे॑षु प्रजज्ञि॒वान्वृषा॑ चि॒त्रेषु॒ नान॑द॒न्न सिं॒हः।

वै॒श्वा॒न॒रः पृ॑थु॒पाजा॒ अम॑र्त्यो॒ वसु॒ रत्ना॒ दय॑मानो॒ वि दा॒शुषे॑ ॥ ११ ॥

सः । जि॒न्व॒ते॒ । ज॒ठरे॑षु । प्र॒ज॒ज्ञि॒ऽवान् । वृषा॑ । चि॒त्रेषु॑ । नान॑दत् । न । सिं॒हः ।

वै॒श्वा॒न॒रः । पृ॒थु॒ऽपाजाः॑ । अम॑र्त्यः । वसु॑ । रत्ना॑ । दय॑मानः । वि । दा॒शुषे॑ ॥ ११ ॥

वै॒श्वा॒न॒रः प्र॒त्नथा॒ नाक॒मारु॑हद्दि॒वस्पृ॒ष्ठं भन्द॑मानः सु॒मन्म॑भिः।

स पू॑र्व॒वज्ज॒नय॑ञ्ज॒न्तवे॒ धनं॑ समा॒नमज्मं॒ पर्ये॑ति॒ जागृ॑विः ॥ १२ ॥

वै॒श्वा॒न॒रः । प्र॒त्नऽथा॑ । नाक॑म् । आ । अ॒रु॒ह॒त् । दि॒वः । पृ॒ष्ठम् । भन्द॑मानः । सु॒मन्म॑ऽभिः ।

सः । पू॒र्व॒ऽवत् । ज॒नय॑न् । ज॒न्तवे॑ । धन॑म् । स॒मा॒नम् । अज्म॑म् । परि॑ । ए॒ति॒ । जागृ॑विः ॥ १२ ॥

ऋतावानं यज्ञियं विप्रमुक्थ्य१मा यं दधे मातरिश्वा दिवि क्षयम्।
तं चित्रयामं हरिकेशमीमहे सुदीतिमग्निं सुविताय नव्यसे॥ १३॥
ऋत॰वानम्। यज्ञियम्। विप्रम्। उक्थ्यम्। आ। यम्। दधे। मातरिश्वा। दिवि। क्षयम्।
तम्। चित्र॰यामम्। हरि॰केशम्। ईमहे। सु॰दीतिम्। अग्निम्। सुविताय। नव्यसे॥ १३॥
शुचिं न यामन्निषिरं स्वर्दृशं केतुं दिवो रोचनस्थामुषर्बुधम्।
अग्निं मूर्धानं दिवो अप्रतिष्कुतं तमीमहे नमसा वाजिनं बृहत्॥ १४॥
शुचिम्। न। यामन्। इषिरम्। स्वः२दृशम्। केतुम्। दिवः। रोचन॰स्थाम्। उषः२बुधम्।
अग्निम्। मूर्धानम्। दिवः। अप्रति॰स्कुतम्। तम्। ईमहे। नमसा। वाजिनम्। बृहत्॥ १४॥
मन्द्रं होतारं शुचिमद्वयाविनं दमूनसमुक्थ्यं विश्वचर्षणिम्।
रथं न चित्रं वपुषाय दर्शतं मनुर्हितं सदमिद्राय ईमहे॥ १५॥ [२० (१९)]
मन्द्रम्। होतारम्। शुचिम्। अद्वयाविनम्। दमूनसम्। उक्थ्यम्। विश्व॰चर्षणिम्।
रथम्। न। चित्रम्। वपुषाय। दर्शतम्। मनुः२हितम्। सदम्। इत्। रायः। ईमहे॥ १५॥

[३] [१५ गाथिनो विश्वामित्रः। वैश्वानरोऽग्निः। जगती।]

वैश्वानराय पृथुपाजसे विपो रत्ना विधन्त धरुणेषु गातवे।
अग्निर्हि देवाँ अमृतो दुवस्यत्यथा धर्माणि सनता न दूदुषत्॥ १॥
वैश्वानराय। पृथु॰पाजसे। विपः। रत्ना। विधन्त। धरुणेषु। गातवे।
अग्निः। हि। देवान्। अमृतः। दुवस्यति। अथ। धर्माणि। सनता। न। दूदुषत्॥ १॥
अन्तर्दूतो रोदसी दस्म ईयते होता निषत्तो मनुषः पुरोहितः।
क्षयं बृहन्तं परि भूषति द्युभिर्देवेभिरग्निरिषितो धियावसुः॥ २॥
अन्तः। दूतः। रोदसी इति। दस्मः। ईयते। होता। नि॰सत्तः। मनुषः। पुरः२हितः।
क्षयम्। बृहन्तम्। परि। भूषति। द्यु॰भिः। देवेभिः। अग्निः। इषितः। धिया॰वसुः॥ २॥
केतुं यज्ञानां विदथस्य साधनं विप्रासो अग्निं महयन्त चित्तिभिः।
अपांसि यस्मिन्नधि संदधुर्गिरस्तस्मिन्त्सुम्नानि यजमान आ चके॥ ३॥
केतुम्। यज्ञानाम्। विदथस्य। साधनम्। विप्रासः। अग्निम्। महयन्त। चित्ति॰भिः।
अपांसि। यस्मिन्। अधि। सम्॰दधुः। गिरः। तस्मिन्। सुम्नानि। यजमानः। आ। चके॥ ३॥

पिता यज्ञानामसुरो विपश्चितां विमानमग्निर्वयुनं च वाघताम्।
आ विवेश रोदसी भूरिवर्पसा पुरुप्रियो भन्दते धामभिः कविः ॥ ४ ॥

पिता । यज्ञानाम् । असुरः । विपःऽचिताम् । विऽमानम् । अग्निः । वयुनम् । च । वाघताम् ।
आ । विवेश । रोदसी इति । भूरिऽवर्पसा । पुरुऽप्रियः । भन्दते । धामऽभिः । कविः ॥ ४ ॥

चन्द्रमग्निं चन्द्ररथं हरिव्रतं वैश्वानरमप्सुषदं स्वर्विदम्।
विगाहं तूर्णिं तविषीभिरावृतं भूर्णिं देवास इह सुश्रियं दधुः ॥ ५ ॥ [२१ (२०)]

चन्द्रम् । अग्निम् । चन्द्रऽरथम् । हरिऽव्रतम् । वैश्वानरम् । अप्सुऽसदम् । स्वःऽविदम् ।
विऽगाहम् । तूर्णिम् । तविषीभिः । आऽवृतम् । भूर्णिम् । देवासः । इह । सुऽश्रियम् । दधुः ॥ ५ ॥

अग्निर्देवेभिर्मनुषश्च जन्तुभिस्तन्वानो यज्ञं पुरुपेशसं धिया।
रथीरन्तरीयते साधदिष्टिभिर्जीरो दमूना अभिशस्तिचातनः ॥ ६ ॥

अग्निः । देवेभिः । मनुषः । च । जन्तुऽभिः । तन्वानः । यज्ञम् । पुरुऽपेशसम् । धिया ।
रथीः । अन्तः । ईयते । साधदिष्टिऽभिः । जीरः । दमूनाः । अभिशस्तिऽचातनः ॥ ६ ॥

अग्ने जरस्व स्वपत्य आयुन्यूर्जा पिन्वस्व समिषो दिदीहि नः।
वयांसि जिन्व बृहतश्च जागृव उशिग्देवानामसि सुक्रतुर्विपाम् ॥ ७ ॥

अग्ने । जरस्व । सुऽअपत्ये । आयुनि । ऊर्जा । पिन्वस्व । सम् । इषः । दिदीहि । नः ।
वयांसि । जिन्व । बृहतः । च । जागृवे । उशिक् । देवानाम् । असि । सुऽक्रतुः । विपाम् ॥ ७ ॥

विश्पतिं यह्वमतिथिं नरः सदा यन्तारं धीनामुशिजं च वाघताम्।
अध्वराणां चेतनं जातवेदसं प्र शंसन्ति नमसा जूतिभिर्वृधे ॥ ८ ॥

विश्पतिम् । यह्वम् । अतिथिम् । नरः । सदा । यन्तारम् । धीनाम् । उशिजम् । च । वाघताम् ।
अध्वराणाम् । चेतनम् । जातऽवेदसम् । प्र । शंसन्ति । नमसा । जूतिऽभिः । वृधे ॥ ८ ॥

विभावा देवः सुरणः परि क्षितीरग्निर्बभूव शवसा सुमद्रथः।
तस्य व्रतानि भूरिपोषिणो वयमुप भूषेम दम आ सुवृक्तिभिः ॥ ९ ॥

विभाऽवा । देवः । सुऽरणः । परि । क्षितीः । अग्निः । बभूव । शवसा । सुमत्ऽरथः ।
तस्य । व्रतानि । भूरिऽपोषिणः । वयम् । उप । भूषेम । दमे । आ । सुवृक्तिऽभिः ॥ ९ ॥

वैश्वानर तव धामान्या चके येभिः स्वर्विदभवो विचक्षण।
जात आपृणो भुवनानि रोदसी अग्ने ता विश्वा परिभूरसि त्मना ॥ १० ॥

वैश्वानर। तव। धामानि। आ। चक्रे। येभिः। स्वः२वित्। अभवः। विऽचक्षण।

जातः। आ। अपृणः। भुवनानि। रोदसी इति। अग्ने। ता। विश्वा। परिऽभूः। असि। त्मना॥ १०॥

वैश्वानरस्य दंसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः।

उभा पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा॥ ११॥ [२२ (२१)]

वैश्वानरस्य। दंसनाभ्यः। बृहत्। अरिणात्। एकः। सुऽअपस्यया। कविः।

उभा। पितरा। महयन्। अजायत। अग्निः। द्यावापृथिवी इति। भूरिऽरेतसा॥ ११॥

[४] [१५ गाथिनो विश्वामित्रः। १ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इळः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उषासानक्ता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः। त्रिष्टुप्]

समित्समित्सुमना बोध्यस्मे शुचाशुचा सुमतिं रासि वस्वः।

आ देव देवान्यजथाय वक्षि सखा सखीन्त्सुमना यक्ष्यग्ने॥ १॥

समित्ऽसमित्। सुऽमनाः। बोधि। अस्मे इति। शुचाऽशुचा। सुऽमतिम्। रासि। वस्वः।

आ। देव। देवान्। यजथाय। वक्षि। सखा। सखीन्। सुऽमनाः। यक्षि। अग्ने॥ १॥

यं देवासस्त्रिरहन्नायजन्ते दिवेदिवे वरुणो मित्रो अग्निः।

सेमं यज्ञं मधुमन्तं कृधी नस्तनूनपाद्घृतयोनिं विधन्तम्॥ २॥

यम्। देवासः। त्रिः। अहन्। आऽयजन्ते। दिवेऽदिवे। वरुणः। मित्रः। अग्निः।

सः। इमम्। यज्ञम्। मधुऽमन्तम्। कृधि। नः। तनूऽनपात्। घृतऽयोनिम्। विधन्तम्॥ २॥

प्र दीधितिर्विश्ववारा जिगाति होतारमिळः प्रथमं यजध्यै।

अच्छा नमोभिर्वृषभं वन्दध्यै स देवान्यक्षदिषितो यजीयान्॥ ३॥

प्र। दीधितिः। विश्वऽवारा। जिगाति। होतारम्। इळः। प्रथमम्। यजध्यै।

अच्छ। नमःऽभि। वृषभम्। वन्दध्यै। सः। देवान्। यक्षत्। इषितः। यजीयान्॥ ३॥

ऊर्ध्वो वां गातुरध्वरे अकार्यूर्ध्वा शोचींषि प्रस्थिता रजांसि।

दिवो वा नाभा न्यसादि होता स्तृणीमहि देवव्यचा वि बर्हिः॥ ४॥

ऊर्ध्वः। वाम्। गातुः। अध्वरे। अकारि। ऊर्ध्वा। शोचींषि। प्रऽस्थिता। रजांसि।

दिवः। वा। नाभा। नि। असादि। होता। स्तृणीमहि। देवऽव्यचाः। वि। बर्हिः॥ ४॥

सप्त होत्राणि मनसा वृणाना इन्वन्तो विश्वं प्रति यन्नृतेन।
नृपेशसो विदथेषु प्र जाता अभीमं यज्ञं वि चरन्त पूर्वीः ॥ ५ ॥ [२३ (२२)]
सप्त। होत्राणि। मनसा। वृणानाः। इन्वन्तः। विश्वम्। प्रति। यन्। ऋतेन।
नृऽपेशसः। विदथेषु। प्र। जाताः। अभि। इमम्। यज्ञम्। वि। चरन्त। पूर्वीः ॥ ५ ॥
आ भन्दमाने उषसा उपाके उत स्मयेते तन्वा विरूपे।
यथा नो मित्रो वरुणो जुजोषदिन्द्रो मरुत्वाँ उत वा महोभिः ॥ ६ ॥
आ। भन्दमाने इति। उषसौ। उपाके इति। उत। स्मयेते इति। तन्वा। विरूपे इति विऽरूपे।
यथा। नः। मित्रः। वरुणः। जुजोषत्। इन्द्रः। मरुत्वान्। उत। वा। महःऽभिः ॥ ६ ॥
दैव्या होतारा प्रथमा न्यृञ्जे सप्त पृक्षासः स्वधया मदन्ति।
ऋतं शंसन्त ऋतमित्त आहुरनु व्रतं व्रतपा दीध्यानाः ॥ ७ ॥
दैव्या। होतारा। प्रथमा। नि। ऋञ्जे। सप्त। पृक्षासः। स्वधया। मदन्ति।
ऋतम्। शंसन्तः। ऋतम्। इत्। ते। आहुः। अनु। व्रतम्। व्रतऽपाः। दीध्यानाः ॥ ७ ॥
आ भारती भारतीभिः सजोषा इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः।
सरस्वती सारस्वतेभिरर्वाक् तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं सदन्तु ॥ ८ ॥
आ। भारती। भारतीभिः। सऽजोषाः। इळा। देवैः। मनुष्येभिः। अग्निः।
सरस्वती। सारस्वतेभिः। अर्वाक्। तिस्रः। देवीः। बर्हिः। आ। इदम्। सदन्तु ॥ ८ ॥
तन्नस्तुरीपमध पोषयित्नु देव त्वष्टर्वि रराणः स्यस्व।
यतो वीरः कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः ॥ ९ ॥
तत्। नः। तुरीपम्। अध। पोषयित्नु। देव। त्वष्टः। वि। रराणः। स्यस्वेति स्यस्व।
यतः। वीरः। कर्मण्यः। सुऽदक्षः। युक्तऽग्रावा। जायते। देवऽकामः ॥ ९ ॥
वनस्पतेऽव सृजोप देवानग्निर्हविः शमिता सूदयाति।
सेदु होता सत्यतरो यजाति यथा देवानां जनिमानि वेद ॥ १० ॥
वनस्पते। अव। सृज। उप। देवान्। अग्निः। हविः। शमिता। सूदयाति।
सः। इत्। ऊँ इति। होता। सत्यऽतरः। यजाति। यथा। देवानाम्। जनिमानि। वेद ॥ १० ॥
आ याह्यग्ने समिधानो अर्वाङिन्द्रेण देवैः सरथं तुरेभिः।
बर्हिर्न आस्तामदितिः सुपुत्रा स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम् ॥ ११ ॥ [२४ (२३)]

आ। याहि। अग्ने। सम्ऽइधानः। अर्वाङ्। इन्द्रेण। देवैः। सऽरथम्। तुरेभिः।

बर्हिः। नः। आस्ताम्। अदितिः। सुऽपुत्रा। स्वाहा। देवाः। अमृताः। मादयन्ताम्॥ ११॥

[५] [१५ गाथिनो विश्वामित्रः। अग्निः। त्रिष्टुप्]

प्रत्यग्निरुषसश्चेकितानोऽबोधि विप्रः पदवीः कवीनाम्।

पृथुपाजा देवयद्भिः समिद्धोऽप द्वारा तमसो वह्निरावः॥ १॥

प्रति। अग्निः। उषसः। चेकितानः। अबोधि। विप्रः। पदऽवीः। कवीनाम्।

पृथुऽपाजाः। देवयत्ऽभिः। सम्ऽइद्धः। अप। द्वारा। तमसः। वह्निः। आवरित्यावः॥ १॥

प्रेद्वग्निर्वावृधे स्तोमेभिर्गीर्भिः स्तोतॄणां नमस्य उक्थैः।

पूर्वीर्ऋतस्य संदृशश्चकानः सं दूतो अद्यौदुषसो विरोके॥ २॥

प्र। इत्। ऊँ इति। अग्निः। ववृधे। स्तोमेभिः। गीःऽभिः। स्तोतॄणाम्। नमस्यः। उक्थैः।

पूर्वीः। ऋतस्य। सम्ऽदृशः। चकानः। सम्। दूतः। अद्यौत्। उषसः। विऽरोके॥ २॥

अधाय्यग्निर्मानुषीषु विक्ष्व१पां गर्भो मित्र ऋतेन साधन्।

आ हर्यतो यजतः सान्वस्थादभूदु विप्रो हव्यो मतीनाम्॥ ३॥

अधायि। अग्निः। मानुषीषु। विक्षु। अपाम्। गर्भः। मित्रः। ऋतेन। साधन्।

आ। हर्यतः। यजतः। सानु। अस्थात्। अभूत्। ऊँ इति। विप्रः। हव्यः। मतीनाम्॥ ३॥

मित्रो अग्निर्भवति यत्समिद्धो मित्रो होता वरुणो जातवेदाः।

मित्रो अध्वर्युरिषिरो दमूना मित्रः सिन्धूनामुत पर्वतानाम्॥ ४॥

मित्रः। अग्निः। भवति। यत्। सम्ऽइद्धः। मित्रः। होता। वरुणः। जातऽवेदाः।

मित्रः। अध्वर्युः। इषिरः। दमूनाः। मित्रः। सिन्धूनाम्। उत। पर्वतानाम्॥ ४॥

पाति प्रियं रिपो अग्रं पदं वेः पाति यह्वश्चरणं सूर्यस्य।

पाति नाभा सप्तशीर्षाणमग्निः पाति देवानामुपमादमृष्वः॥ ५॥ [२५ (२४)]

पाति। प्रियम्। रिपः। अग्रम्। पदम्। वेः। पाति। यह्वः। चरणम्। सूर्यस्य।

पाति। नाभा। सप्तऽशीर्षाणम्। अग्निः। पाति। देवानाम्। उपऽमादम्। ऋष्वः॥ ५॥

ऋभुश्चक्र ईड्यं चारु नाम विश्वानि देवो वयुनानि विद्वान्।

ससस्य चर्म घृतवत्पदं वेस्तदिदग्नी रक्षत्यप्रयुच्छन्॥ ६॥

ऋभुः । चक्रे । ईड्यम् । चारु । नाम । विश्वानि । देवः । वयुनानि । विद्वान् ।
ससस्य । चर्म । घृत॰वत् । पदम् । वेः । तत् । इत् । अग्निः । रक्षति । अप्र॰युच्छन् ॥ ६ ॥

आ योनिमग्निर्घृतवन्तमस्थात्पृथुप्रगाणमुशन्तमुशानः ।
दीद्यानः शुचिर्ऋष्वः पावकः पुनःपुनर्मातरा नव्यसी कः ॥ ७ ॥

आ । योनिम् । अग्निः । घृत॰वन्तम् । अस्थात् । पृथु॰प्रगानम् । उशन्तम् । उशानः ।
दीद्यानः । शुचिः । ऋष्वः । पावकः । पुनः२पुनः । मातरा । नव्यसी इति । कुरिति कः ॥ ७ ॥

सद्यो जात ओषधीभिर्ववक्षे यदी वर्धन्ति प्रस्वो घृतेन ।
आपइव प्रवता शुम्भमाना उरुष्यदग्निः पित्रोरुपस्थे ॥ ८ ॥

सद्यः । जातः । ओषधीभिः । ववक्षे । यदि । वर्धन्ति । प्र॰स्वः । घृतेन ।
आपःऽइव । प्र॰वता । शुम्भमानाः । उरुष्यत् । अग्निः । पित्रोः । उप॰स्थे ॥ ८ ॥

उदु ष्टुतः समिधा यह्वो अद्यौद्वर्ष्मन्दिवो अधि नाभा पृथिव्याः ।
मित्रो अग्निरीड्यो मातरिश्वा दूतो वक्षद्यजथाय देवान् ॥ ९ ॥

उत् । ऊँ इति । स्तुतः । सम्॰इधा । यह्वः । अद्यौत् । वर्ष्मन् । दिवः । अधि । नाभा । पृथिव्याः ।
मित्रः । अग्निः । ईड्यः । मातरिश्वा । आ । दूतः । वक्षत् । यजथाय । देवान् ॥ ९ ॥

उदस्तम्भीत्समिधा नाकमृष्वो३ग्निर्भवन्नुत्तमो रोचनानाम् ।
यदी भृगुभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं हव्यवाहं समीधे ॥ १० ॥

उत् । अस्तम्भीत् । सम्॰इधा । नाकम् । ऋष्वः । अग्निः । भवन् । उत्॰तमः । रोचनानाम् ।
यदि । भृगु॰भ्यः । परि । मातरिश्वा । गुहा । सन्तम् । हव्य॰वाहम् । सम्॰ईधे ॥ १० ॥

इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध ।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ११ ॥ [२६ (२५)]

इळाम् । अग्ने । पुरु॰दंसम् । सनिम् । गोः । शश्वत्॰तमम् । हवमानाय । साध ।
स्यात् । नः । सूनुः । तनयः । विजा॰वा । अग्ने । सा । ते । सु॰मतिः । भूतु । अस्मे इति ॥ ११ ॥

[६] [१५ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप्]

प्र कारवो मनना वच्यमाना देवद्रीचीं नयत देवयन्तः ।
दक्षिणावाड्वाजिनी प्राच्येति हविर्भरन्त्यग्नये घृताची ॥ १ ॥

प्र । कारवः । मनना । वच्यमानाः । देवद्रीचीम् । नयत । देवऽयन्तः ।
दक्षिणाऽवाट् । वाजिनी । प्राची । एति । हविः । भरन्ती । अग्नये । घृताची ॥ १ ॥

आ रोदसी अपृणा जायमान उत प्र रिक्था अध नु प्रयज्यो ।
दिवश्चिदग्ने महिना पृथिव्या वच्यन्तां ते वह्नयः सप्तजिह्वाः ॥ २ ॥

आ । रोदसी इति । अपृणाः । जायमानः । उत । प्र । रिक्थाः । अध । नु । प्रयज्यो इति प्रऽयज्यो ।
दिवः । चित् । अग्ने । महिना । पृथिव्याः । वच्यन्ताम् । ते । वह्नयः । सप्तऽजिह्वाः ॥ २ ॥

द्यौश्च त्वा पृथिवी यज्ञियासो नि होतारं सादयन्ते दमाय ।
यदी विशो मानुषीर्देवयन्तीः प्रयस्वतीरीळते शुक्रमर्चिः ॥ ३ ॥

द्यौः । च । त्वा । पृथिवी । यज्ञियासः । नि । होतारम् । सादयन्ते । दमाय ।
यदि । विशः । मानुषीः । देवऽयन्तीः । प्रयस्वतीः । ईळते । शुक्रम् । अर्चिः ॥ ३ ॥

महान्त्सधस्थे ध्रुव आ निषत्तोऽन्तर्द्यावा माहिने हर्यमाणः ।
आस्क्रे सपत्नी अजरे अमृक्ते सबर्दुघे उरुगायस्य धेनू ॥ ४ ॥

महान् । सधऽस्थे । ध्रुवः । आ । निऽसत्तः । अन्तः । द्यावा । माहिने इति । हर्यमाणः ॥ आस्क्रे इति ।
सपत्नी इति सऽपत्नी । अजरे इति । अमृक्ते इति । सबर्दुघे इति सबःऽदुघे । उरुऽगायस्य । धेनू इति ॥ ४ ॥

व्रता ते अग्ने महतो महानि तव क्रत्वा रोदसी आ ततन्थ ।
त्वं दूतो अभवो जायमानस्त्वं नेता वृषभ चर्षणीनाम् ॥ ५ ॥ [२७ (२६)]

व्रता । ते । अग्ने । महतः । महानि । तव । क्रत्वा । रोदसी इति । आ । ततन्थ ।
त्वम् । दूतः । अभवः । जायमानः । त्वम् । नेता । वृषभ । चर्षणीनाम् ॥ ५ ॥

ऋतस्य वा केशिना योग्याभिर्घृतस्नुवा रोहिता धुरि धिष्व ।
अथा वह देवान्देव विश्वान्त्स्वध्वरा कृणुहि जातवेदः ॥ ६ ॥

ऋतस्य । वा । केशिना । योग्याभिः । घृतऽस्नुवा । रोहिता । धुरि । धिष्व ।
अथ । आ । वह । देवान् । देव । विश्वान् । सुऽअध्वरा । कृणुहि । जातऽवेदः ॥ ६ ॥

दिविश्चिदा ते रुचयन्त रोका उषो विभातीरनु भासि पूर्वीः ।
अपो यदग्न उशधग्वनेषु होतुर्मन्द्रस्य पनयन्त देवाः ॥ ७ ॥

दिवः। चित्। आ। ते। रुचयन्त। रोकाः। उषः। विऽभातीः। अनु। भासि। पूर्वीः।
अपः। यत्। अग्ने। उशधक्। वनेषु। होतुः। मन्द्रस्य। पनयन्त। देवाः॥ ७॥

उरौ वा ये अन्तरिक्षे मदन्ति दिवो वा ये रोचने सन्ति देवाः।
ऊमा वा ये सुहवासो यजत्रा आयेमिरे रथ्यो अग्ने अश्वाः॥ ८॥

उरौ। वा। ये। अन्तरिक्षे। मदन्ति। दिवः। वा। ये। रोचने। सन्ति। देवाः।
ऊमाः। वा। ये। सुऽहवासः। यजत्राः। आऽयेमिरे। रथ्यः। अग्ने। अश्वाः॥ ८॥

एभिरग्ने सरथं याह्यर्वाङ् नानारथं वा विभवो ह्यश्वाः।
पत्नीवतस्त्रिंशतं त्रींश्च देवाननुष्वधमा वह मादयस्व॥ ९॥

आ। एभिः। अग्ने। सऽरथम्। याहि। अर्वाङ्। नानाऽरथम्। वा। विऽभवः। हि। अश्वाः।
पत्नीऽवतः। त्रिंशतम्। त्रीन्। च। देवान्। अनुऽस्वधम्। आ। वह। मादयस्व॥ ९॥

स होता यस्य रोदसी चिदुर्वी यज्ञंयज्ञमभि वृधे गृणीतः।
प्राची अध्वरेव तस्थतुः सुमेके ऋतावरी ऋतजातस्य सत्ये॥ १०॥

सः। होता। यस्य। रोदसी इति। चित्। उर्वी इति। यज्ञम्ऽयज्ञम्। अभि। वृधे। गृणीतः॥ प्राची इति।
अध्वराऽइव। तस्थतुः। सुमेके इति सुऽमेके। ऋतवरी इत्यृतऽवरी। ऋतऽजातस्य। सत्ये इति॥ १०॥

इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ ११॥ [२८ (२७)]

इळाम्। अग्ने। पुरुऽदंसम्। सनिम्। गोः। शश्वत्ऽतमम्। हवमानाय। साध।
स्यात्। नः। सूनुः। तनयः। विजाऽवा। अग्ने। सा। ते। सुऽमतिः। भूतु। अस्मे इति॥ ११॥

इत्याश्वलायन–संहितायां द्वितीयाष्टके
अष्टमोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ तृतीयाष्टके प्रथमोध्यायः ॥

[७] [१५ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप्]

प्र य आरुः शितिपृष्ठस्य धासेरा मातरा विविशुः सप्त वाणीः ।
परिक्षिता पितरा सं चरेते प्र सर्स्राते दीर्घमायुः प्रयक्षे ॥ १ ॥

प्र । ये । आरुः । शितिऽपृष्ठस्य । धासेः । आ । मातरा । विविशुः । सप्त । वाणीः ।
परिऽक्षिता । पितरा । सम् । चरेते इति । प्र । सर्स्राते इति । दीर्घम् । आयुः । प्रऽयक्षे ॥ १ ॥

दिवक्षसो धेनवो वृष्णो अश्वा देवीरा तस्थौ मधुमद्वहन्तीः ।
ऋतस्य त्वा सदसि क्षेमयन्तं पर्येका चरति वर्तनिं गौः ॥ २ ॥

दिवक्षसः । धेनवः । वृष्णः । अश्वाः । देवीः । आ । तस्थौ । मधुऽमत् । वहन्तीः ।
ऋतस्य । त्वा । सदसि । क्षेमऽयन्तम् । परि । एका । चरति । वर्तनिम् । गौः ॥ २ ॥

आ सीमरोहत्सुयमा भवन्तीः पतिश्चिकित्वान्रयिविद्रयीणाम् ।
प्र नीलपृष्ठो अतसस्य धासेस्ता अवासयत्पुरुधप्रतीकः ॥ ३ ॥

आ । सीम् । अरोहत् । सुऽयमाः । भवन्तीः । पतिः । चिकित्वान् । रयिऽवित् । रयीणाम् ।
प्र । नीलऽपृष्ठः । अतसस्य । धासेः । ताः । अवासयत् । पुरुधऽप्रतीकः ॥ ३ ॥

महि त्वाष्ट्रमूर्जयन्तीरजुर्यं स्तभूयमानं वहतो वहन्ति ।
व्यङ्गेभिर्दिद्युतानः सधस्थ एकामिव रोदसी आ विवेश ॥ ४ ॥

महि । त्वाष्ट्रम् । ऊर्जयन्तीः । अजुर्यम् । स्तभुऽयमानम् । वहतः । वहन्ति ।
वि । अङ्गेभिः । दिद्युतानः । सधऽस्थे । एकाम्ऽइव । रोदसी इति । आ । विवेश ॥ ४ ॥

जानन्ति वृष्णो अरुषस्य शेवमुत ब्रध्नस्य शासने रणन्ति ।
दिवोरुचः सुरुचो रोचमाना इळा येषां गण्या माहिना गीः ॥ ५ ॥ [१]

जानन्ति । वृष्णः । अरुषस्य । शेवम् । उत । ब्रध्नस्य । शासने । रणन्ति ।
दिवःऽरुचः । सुऽरुचः । रोचमानाः । इळा । येषाम् । गण्या । माहिना । गीः ॥ ५ ॥

उतो पितृभ्यां प्रविदानु घोषं महो महद्भ्यामनयन्त शूषम्।
उक्षा ह यत्र परि धानमक्तोरनु स्वं धाम जरितुर्ववक्ष॥ ६॥

उतो इति। पितृ॰भ्याम्। प्र॰विदा। अनु। घोषम्। महः। महत्॰भ्याम्। अनयन्त। शूषम्।
उक्षा। ह। यत्र। परि। धानम्। अक्तोः। अनु। स्वम्। धाम। जरितुः। ववक्ष॥ ६॥

अध्वर्युभिः पञ्चभिः सप्त विप्राः प्रियं रक्षन्ते निहितं पदं वेः।
प्राञ्चो मदन्त्युक्षणो अजुर्या देवा देवानामनु हि व्रता गुः॥ ७॥

अध्वर्यु॰भिः। पञ्च॰भिः। सप्त। विप्राः। प्रियम्। रक्षन्ते। नि॰हितम्। पदम्। वेरिति वेः।
प्राञ्चः। मदन्ति। उक्षणः। अजुर्याः। देवाः। देवानाम्। अनु। हि। व्रता। गुरिति गुः॥ ७॥

दैव्या होतारा प्रथमा न्यृञ्जे सप्त पृक्षासः स्वधया मदन्ति।
ऋतं शंसन्त ऋतमित्त आहुरनु व्रतं व्रतपा दीध्यानाः॥ ८॥

दैव्या। होतारा। प्रथमा। नि। ऋञ्जे। सप्त। पृक्षासः। स्वधया। मदन्ति।
ऋतम्। शंसन्तः। ऋतम्। इत्। ते। आहुः। अनु। व्रतम्। व्रत॰पाः। दीध्यानाः॥ ८॥

वृषायन्ते महे अत्याय पूर्वीर्वृष्णे चित्राय रश्मयः सुयामाः।
देव होतर्मन्द्रतरश्चिकित्वान्महो देवान्रोदसी एह वक्षि॥ ९॥

वृष॰यन्ते। महे। अत्याय। पूर्वीः। वृष्णे। चित्राय। रश्मयः। सु॰यामाः।
देव। होतः। मन्द्र॰तरः। चिकित्वान्। महः। देवान्। रोदसी इति। आ। इह। वक्षि॥ ९॥

पृक्षप्रयजो द्रविणः सुवाचः सुकेतव उषसो रेवदूषुः।
उतो चिदग्ने महिना पृथिव्याः कृतं चिदेनः सं महे दशस्य॥ १०॥ [२]

पृक्ष॰प्रयजः। द्रविणः। सु॰वाचः। सु॰केतवः। उषसः। रेवत्। ऊषुः।
उतो इति। चित्। अग्ने। महिना। पृथिव्या। कृतम्। चित्। एनः। सम्। महे। दशस्यः॥ १॥।

इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजायाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ ११॥

इळाम्। अग्ने। पुरु॰दंसम्। सनिम्। गोः। शश्वत्॰तमम्। हवमानाय। साध।
स्यात्। नः। सूनुः। तनयः। विजा॰वा। अग्ने। सा। ते। सु॰मतिः। भूतुः। अस्मे इति॥ ११॥

[८] [१५ गाथिनो विश्वामित्रः। यूपः, ६-१० यूपाः, ८ विश्वेदेवा वा, ११ व्रश्चनः। त्रिष्टुप्; ३, ७ अनुष्टुभौ]

अञ्जन्ति त्वामध्वरे देवयन्तो वनस्पते मधुना दैव्येन।

यदूर्ध्वस्तिष्ठा द्रविणेह धत्ताद्यद्वा क्षयो मातुरस्या उपस्थे॥ १॥

अञ्जन्ति। त्वाम्। अध्वरे। देव°यन्तः। वनस्पते। मधुना। दैव्येन।

यत्। ऊर्ध्वः। तिष्ठाः। द्रविणा। इह। धत्तात्। यत्। वा। क्षयः। मातुः। अस्याः। उप°स्थे॥ १॥

समिद्धस्य श्रयमाणः पुरस्ताद्ब्रह्म वन्वानो अजरं सुवीरम्।

आरे अस्मदमतिं बाधमान उच्छ्रयस्व महते सौभगाय॥ २॥

सम्°इद्धस्य। श्रयमाणः। पुरस्तात्। ब्रह्म। वन्वानः। अजरम्। सु°वीरम्।

आरे। अस्मत्। अमतिम्। बाधमानः। उत्। श्रयस्व। महते। सौभगाय॥ २॥

उच्छ्रयस्व वनस्पते वर्ष्मन्पृथिव्या अधि। सुमिती मीयमानो वर्चो धा यज्ञवाहसे॥ ३॥

उत्। श्रयस्व। वनस्पते। वर्ष्मन्। पृथिव्याः। अधि।

सु°मिती। मीयमानः। वर्चः। धाः। यज्ञ°वाहसे॥ ३॥

युवा सुवासाः परिवीत आगात्स उ श्रेयान्भवति जायमानः।

तं धीरासः कवय उन्नयन्ति स्वाध्यो३ मनसा देवयन्तः॥ ४॥

युवा। सु°वासाः। परि°वीतः। आ। अगात्। सः। ऊँ इति। श्रेयान्। भवति। जायमानः।

तम्। धीरासः। कवयः। उत्। नयन्ति। सु°आध्यः। मनसा। देव°यन्तः॥ ४॥

जातो जायते सुदिनत्वे अह्नां समर्य आ विदथे वर्धमानः।

पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा देवया विप्र उदियर्ति वाचम्॥ ५॥ [३]

जातः। जायते। सुदिन°त्वे। अह्नाम्। स°मर्ये। आ। विदथे। वर्धमानः।

पुनन्ति। धीराः। अपसः। मनीषा। देव°याः। विप्रः। उत्। इयर्ति। वाचम्॥ ५॥

यान्वो नरो देवयन्तो निमिम्युर्वनस्पते स्वधितिर्वा ततक्ष।

ते देवासः स्वरवस्तस्थिवांसः प्रजावदस्मे दिधिषन्तु रत्नम्॥ ६॥

यान्। वः। नरः। देव°यन्तः। नि°मिम्युः। वनस्पते। स्व°धितिः। वा। ततक्ष।

ते। देवासः। स्वरवः। तस्थि°वांसः। प्रजा°वत्। अस्मे इति। दिधिषन्तु। रत्नम्॥ ६॥

ये वृ॒क्णासो॒ अधि॒ क्षमि॒ निमि॑तासो य॒तस्रु॑चः ।
ते नो॑ व्यन्तु॒ वार्यं॑ देव॒त्रा क्षे॑त्र॒साध॑सः ॥ ७ ॥
ये । वृ॒क्णास॑ः । अधि॑ । क्षमि॑ । नि॑ऽमि॑तासः । य॒त॑ऽस्रु॑चः ।
ते । न॒ः । व्य॒न्तु॒ । वार्य॑म् । दे॒व॒ऽत्रा । क्षे॒त्र॒ऽसाध॑सः ॥ ७ ॥
आ॒दि॒त्या रु॒द्रा वस॑वः सुनी॒था द्यावा॒क्षामा॑ पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्षम् ।
स॒जोष॑सो य॒ज्ञम॑वन्तु दे॒वा ऊ॒र्ध्वं कृ॑ण्वन्त्वध्व॒रस्य॑ के॒तुम् ॥ ८ ॥
आ॒दि॒त्याः । रु॒द्राः । वस॑वः । सु॒ऽनी॒थाः । द्यावा॒क्षामा॑ । पृ॒थि॒वी । अ॒न्तरि॑क्षम् ।
स॒ऽजोष॑सः । य॒ज्ञम् । अ॒व॒न्तु॒ । दे॒वाः । ऊ॒र्ध्वम् । कृ॒ण्व॒न्तु॒ । अ॒ध्व॒रस्य॑ । के॒तुम् ॥ ८ ॥
हं॒साइ॑व श्रेणि॒शो यता॑नाः शु॒क्रा वसा॑नाः॒ स्वर॑वो न॒ आगुः॑ ।
उ॒न्नी॒यमा॑नाः क॒विभिः॑ पु॒रस्ता॑द्दे॒वा दे॒वाना॒मपि॑ यन्ति॒ पाथः॑ ॥ ९ ॥
हं॒साः२इ॑व । श्रे॒णि॒ऽशः । यता॑नाः । शु॒क्रा । वसा॑नाः । स्वर॑वः । न॒ः । आ । अ॒गु॒ः ।
उ॒त्ऽनी॒यमा॑नाः । क॒विऽभि॑ः । पु॒रस्ता॑त् । दे॒वाः । दे॒वाना॑म् । अपि॑ । य॒न्ति॒ । पाथ॑ः ॥ ९ ॥
शृङ्गा॑णी॒वेच्छृ॒ङ्गिणां॒ सं द॑दृश्रे च॒षाल॑वन्तः॒ स्वर॑वः पृथि॒व्याम् ।
वा॒घद्भि॑र्वा वि॒हवे॒ श्रोष॑माणा अ॒स्माँ अ॑वन्तु पृत॒नाज्ये॑षु ॥ १० ॥
शृङ्गा॑णिऽइव । इत् । शृ॒ङ्गिणा॑म् । सम् । द॒दृ॒श्रे॒ । च॒षाल॑ऽवन्तः । स्वर॑वः । पृ॒थि॒व्याम् ।
वा॒घत्ऽभि॑ः । वा॒ । वि॒ऽह॒वे । श्रोष॑माणाः । अ॒स्मान् । अ॒व॒न्तु॒ । पृ॒त॒नाज्ये॑षु ॥ १० ॥
वन॑स्पते श॒तव॑ल्शो॒ वि रो॑ह स॒हस्र॑वल्शा॒ वि व॒यं रु॑हेम ।
यं त्वाम॒यं स्वधि॑ति॒स्तेज॑मानः प्रणि॒नाय॑ मह॒ते सौभ॑गाय ॥ ११ ॥ [४]
वन॑स्पते । श॒त॑ऽव॑ल्शः । हि । रो॒ह॒ । स॒हस्र॑ऽवल्शाः । वि । व॒यम् । रु॒हे॒म॒ ।
यम् । त्वाम् । अ॒यम् । स्व॑ऽधि॑तिः । तेज॑मानः । प्र॒ऽनि॒नाय॑ । म॒ह॒ते । सौभ॑गाय ॥ ११ ॥

[९] [९ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । बृहती, ९ त्रिष्टुप् ।]

सखा॑यस्त्वा ववृमहे दे॒वं मर्ता॑स ऊ॒तये॑ ।
अ॒पां नपा॑तं सु॒भगं॑ सु॒दीदि॑तिं सु॒प्रतू॑र्तिमने॒हस॑म् ॥ १ ॥
सखा॑यः । त्वा॒ । व॒वृ॒म॒हे॒ । दे॒वम् । मर्ता॑सः । ऊ॒तये॑ ।
अ॒पाम् । नपा॑तम् । सु॒ऽभग॑म् । सु॒ऽदीदि॑तिम् । सु॒ऽप्रतू॑र्तिम् । अ॒ने॒हस॑म् ॥ १ ॥

कायमानो वना त्वं यन्मातृरजगन्नपः।
न तत्ते अग्ने प्रमृषे निवर्तनं यद्दूरे सन्निहाभवः॥ २॥

कायमानः। वना। त्वम्। यत्। मातृः। अजगन्। अपः।
न। तत्। ते। अग्ने। प्रऽमृषे। निऽवर्तनम्। यत्। दूरे। सन्। इह। अभवः॥ २॥

अति तृष्टं ववक्षिथाथैव सुमना असि।
प्रप्रान्ये यन्ति पर्यन्त आसते येषां सख्ये असि श्रितः॥ ३॥

अति। तृष्टम्। ववक्षिथ। अथ। एव। सुऽमनाः। असि।
प्रऽप्र। अन्ये। यन्ति। परि। अन्ये। आसते। येषाम्। सख्ये। असि। श्रितः॥ ३॥

ईयिवांसमति स्त्रिधः शश्वतीरति सश्चतः।
अन्वीमविन्दन्निचिरासो अद्रुहोऽप्सु सिंहमिव श्रितम्॥ ४॥

ईयिऽवांसम्। अति। स्त्रिधः। शश्वतीः। अति। सश्चतः।
अनु। ईम्। अविन्दन्। निऽचिरासः। अद्रुहः। अप्ऽसु। सिंहम्ऽइव। श्रितम्॥ ४॥

ससृवांसमिव त्मनाग्निमित्था तिरोहितम्।
ऐनं नयन्मातरिश्वा परावतो देवेभ्यो मथितं परि॥ ५॥ [५]

ससृवांसम्ऽइव। त्मना। अग्निम्। इत्था। तिरःऽहितम्।
आ। एनम्। नयत्। मातरिश्वा। पराऽवतः। देवेभ्यः। मथितम्। परि॥ ५॥

तं त्वा मर्ता अगृभ्णत देवेभ्यो हव्यवाहन।
विश्वान्यद्यज्ञाँ अभिपासि मानुष तव क्रत्वा यविष्ठ्य॥ ६॥

तम्। त्वा। मर्ताः। अगृभ्णत। देवेभ्यः। हव्यऽवाहन।
विश्वान्। यत्। यज्ञान्। अभिऽपासि। मानुष। तव। क्रत्वा। यविष्ठ्य॥ ६॥

तद्भद्रं तव दंसना पाकाय चिच्छदयति।
त्वां यदग्ने पशवः समासते समिद्धमपिशर्वरे॥ ७॥

तत्। भद्रम्। तव। दंसना। पाकाय। चित्। छदयति।
त्वाम्। यत्। अग्ने। पशवः। सम्ऽआसते। सम्ऽइद्धम्। अपिऽशर्वरे॥ ७॥

आ जुहोता स्वध्वरं शीरं पावकशोचिषम्। आशुं दूतमजिरं प्रत्नमीड्यं श्रुष्टी देवं सपर्यत॥ ८॥

आ। जुहोत। सु॰अध्वरम्। शीरम्। पावक॰शोचिषम्।
आशुम्। दूतम्। अजिरम्। प्रत्नम्। ईड्यम्। श्रुष्टी। देवम्। सपर्यत॥८॥

त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नव चासपर्यन्।
औक्षन्घृतैरस्तृणन्बर्हिरस्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त॥९॥ [६]

त्रीणि। शता। त्री। सहस्राणि। अग्निम्। त्रिंशत्। च। देवाः। नव। च। असपर्यन्।
औक्षन्। घृतैः। अस्तृणन्। बर्हिः। अस्मै। आत्। इत्। होतारम्। नि। असादयन्त॥९॥

[१०] [९ गाथिनो विश्वामित्रः। अग्निः। उष्णिक्]

त्वामग्ने मनीषिणः सम्राजं चर्षणीनाम्। देवं मर्तास इन्धते समध्वरे॥१॥
त्वाम्। अग्ने। मनीषिणः। सम्॰राजम्। चर्षणीनाम्। देवम्। मर्तासः। इन्धते। सम्। अध्वरे॥१॥
त्वां यज्ञेष्वृत्विजमग्ने होतारमीळते। गोपा ऋतस्य दीदिहि स्वे दमे॥२॥
त्वाम्। यज्ञेषु। ऋत्विजम्। अग्ने। होतारम्। ईळते। गोपाः। ऋतस्य। दीदिहि। स्वे। दमे॥२॥
स घा यस्ते ददाशति समिधा जातवेदसे। सो अग्ने धत्ते सुवीर्यं स पुष्यति॥३॥
सः। घ। यः। ते। ददाशति। सम्॰इधा। जातवेदसे। सः। अग्ने। धत्ते। सु॰वीर्यम्। सः। पुष्यति॥३॥
स केतुरध्वराणामग्निर्देवेभिरा गमत्। अञ्जानः सप्त होतृभिर्हविष्मते॥४॥
सः। केतुः। अध्वराणाम्। अग्निः। देवेभिः। आ। गमत्। अञ्जानः। सप्त। होतृ॰भिः। हविष्मते॥४॥
प्र होत्रे पूर्व्यं वचोऽग्नये भरता बृहत्। विपां ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे॥५॥ [७]
प्र। होत्रे। पूर्व्यम्। वचः। अग्नये। भरत। बृहत्। विपाम्। ज्योतींषि। बिभ्रते। न। वेधसे॥५॥
अग्निं वर्धन्तु नो गिरो यतो जायत उक्थ्यः। महे वाजाय द्रविणाय दर्शतः॥६॥
अग्निम्। वर्धन्तु। नः। गिरः। यतः। जायते। उक्थ्यः। महे। वाजाय। द्रविणाय। दर्शतः॥६॥
अग्ने यजिष्ठो अध्वरे देवान्देवयते यज। होता मन्द्रो वि राजस्यति स्रिधः॥७॥
अग्ने। यजिष्ठः। अध्वरे। देवान्। देव॰यते। यज। होता। मन्द्रः। वि। राजसि। अति। स्रिधः॥७॥
स नः पावक दीदिहि द्युमदस्मे सुवीर्यम्। भवा स्तोतृभ्यो अन्तमः स्वस्तये॥८॥
सः। नः। पावक। दीदिहि। द्यु॰मत्। अस्मे इति। सु॰वीर्यम्।
भव। स्तोतृ॰भ्यः। अन्तमः। स्वस्तये॥८॥

तं त्वा विप्रा विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते। हव्यवाहममर्त्यं सहोवृधम्॥ ९॥ [८]

तम्। त्वा। विप्राः। विपन्यवः। जागृऽवांसः। सम्। इन्धते। हव्यऽवाहम्। अमर्त्यम्। सहःऽवृधम्॥ ९॥

[११] [९ गाथिनो विश्वामित्रः। अग्निः। गायत्री।]

अग्निर्होता पुरोहितोऽध्वरस्य विचर्षणिः। स वेद यज्ञमानुषक्॥ १॥

अग्निः। होता। पुरःऽहितः। अध्वरस्य। विऽचर्षणिः। सः। वेद। यज्ञम्। आनुषक्॥ १॥

स हव्यवाळमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः। अग्निर्धिया समृण्वति॥ २॥

सः। हव्यऽवाट्। अमर्त्यः। उशिक्। दूतः। चनःऽहितः। अग्निः। धिया। सम्। ऋण्वति॥ २॥

अग्निर्धिया स चेतति केतुर्यज्ञस्य पूर्व्यः। अर्थं ह्यस्य तरणि॥ ३॥

अग्निः। धिया। सः। चेतति। केतुः। यज्ञस्य। पूर्व्यः। अर्थम्। हि। अस्य। तरणि॥ ३॥

अग्निं सूनुं सनश्रुतं सहसो जातवेदसम्। वह्निं देवा अकृण्वत॥ ४॥

अग्निम्। सूनुम्। सनऽश्रुतम्। सहसः। जातऽवेदसम्। वह्निम्। देवाः। अकृण्वत॥ ४॥

अदाभ्यः पुरएता विशामग्निर्मानुषीणाम्। तूर्णी रथः सदा नवः॥ ५॥ [९]

अदाभ्यः। पुरःऽएता। विशाम्। अग्निः। मानुषीणाम्। तूर्णिः। रथः। सदा। नवः॥ ५॥

साह्वान्विश्वा अभियुजः क्रतुर्देवानाममृक्तः। अग्निस्तुविश्रवस्तमः॥ ६॥

सह्वान्। विश्वाः। अभिऽयुजः। क्रतुः। देवानाम्। अमृक्तः। अग्निः। तुविश्रवःऽतमः॥ ६॥

अभि प्रयांसि वाहसा दाश्वाँ अश्नोति मर्त्यः। क्षयं पावकशोचिषः॥ ७॥

अभि। प्रयांसि। वाहसा। दाश्वान्। अश्नोति। मर्त्यः। क्षयम्। पावकऽशोचिषः॥ ७॥

परि विश्वानि सुधिताग्नेरश्याम मन्मभिः। विप्रासो जातवेदसः॥ ८॥

परि। विश्वानि। सुऽधिता। अग्नेः। अश्याम। मन्मऽभि। विप्रासः। जातऽवेदसः॥ ८॥

अग्ने विश्वानि वार्या वाजेषु सनिषामहे। त्वे देवास एरिरे॥ ९॥ [१०]

अग्ने। विश्वानि। वार्या। वाजेषु। सनिषामहे। त्वे इति। देवासः। आ। ईरिरे॥ ९॥

[१२] [९ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्राग्नी। गायत्री]

इन्द्राग्नी आ गतं सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम्। अस्य पातं धियेषिता॥ १॥

इन्द्राग्नी इति। आ। गतम्। सुतम्। गीःऽभि। नभः। वरेण्यम्। अस्य। पातम्। धिया। इषिता॥ १॥

इन्द्राग्नी जरितुः सचा यज्ञो जिगाति चेतनः। अया पातमिमं सुतम्॥ २॥

इन्द्राग्नी इति। जरितुः। सचा। यज्ञः। जिगाति। चेतनः। अया। पातम्। इमम्। सुतम्॥ २॥

इन्द्रमग्निं कविच्छदा यज्ञस्य जूत्या वृणे। ता। सोमस्येह तृम्पताम्॥ ३॥

इन्द्रम्। अग्निम्। कविऽच्छदा। यज्ञस्य। जूत्या। वृणे। ता। सोमस्य। इह। तृम्पताम्॥ ३॥

तोशा वृत्रहणा हुवे सजित्वानापराजिता। इन्द्राग्नी वाजसातमा॥ ४॥

तोशा। वृत्रऽहना। हुवे। सऽजित्वाना। अपराऽजिता। इन्द्राग्नी इति। वाजऽसातमा॥ ४॥

प्र वामर्चन्त्युक्थिनो नीथाविदो जरितारः। इन्द्राग्नी इष आ वृणे॥ ५॥ [११]

प्र। वाम्। अर्चन्ति। उक्थिनः। नीथऽविदः। जरितारः। इन्द्राग्नी इति। इषः। आ। वृणे॥ ५॥

इन्द्राग्नी नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम्। साकमेकेन कर्मणा॥ ६॥

इन्द्राग्नी इति। नवतिम्। पुरः। दासऽपत्नीः। अधूनुतम्। साकम्। एकेन। कर्मणा॥ ६॥

इन्द्राग्नी अपसस्पर्युप प्र यन्ति धीतयः। ऋतस्य पथ्या३ अनु॥ ७॥

इन्द्राग्नी इति। अपसः। परि। उप। प्र। यन्ति। धीतयः। ऋतस्य। पथ्याः। अनु॥ ७॥

इन्द्राग्नी तविषाणि वां सधस्थानि प्रयांसि च। युवोरप्तूर्यं हितम्॥ ८॥

इन्द्राग्नी इति। तविषाणि। वाम्। सधऽस्थानि। प्रयांसि। च। युवोः। अप्ऽतूर्यम्। हितम्॥ ८॥

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः। तद्वां चेति प्र वीर्यम्॥ ९॥ [१२] {१}

इन्द्राग्नी इति। रोचना। दिवः। परि। वाजेषु। भूषथः। तत्। वाम्। चेति। प्र। वीर्यम्॥ ९॥

[१३] [९ ऋषभो वैश्वामित्रः। अग्निः। अनुष्टुप्।]

प्र वो देवायाग्नये बर्हिष्ठमर्चास्मै। गमद्देवेभिरा स नो यजिष्ठो बर्हिरा सदत्॥ १॥

प्र। वः। देवाय। अग्नये। बर्हिष्ठम्। अर्च। अस्मै।

गमत्। देवेभिः। आ। सः। नः। यजिष्ठः। बर्हिः। आ। सदत्॥ १॥

ऋतावा यस्य रोदसी दक्षं सचन्त ऊतयः। हविष्मन्तस्तमीळते तं सनिष्यन्तोऽवसे॥ २॥

ऋतऽवा। यस्य। रोदसी इति। दक्षम्। सचन्ते। ऊतयः।

हविष्मन्तः। तम्। ईळते। तम्। सनिष्यन्तः। अवसे॥ २॥

स यन्ता विप्र एषां स यज्ञानामथा हि षः। अग्निं तं वो दुवस्यत दाता यो वनिता मघम्॥ ३॥

सः। यन्ता। विप्रः। एषाम्। सः। यज्ञानाम्। अथ। हि। सः।
अग्निम्। तम्। वः। दुवस्यत। दाता। यः। वनिता। मघम्॥ ३॥

स नः शर्माणि वीतयेऽग्निर्यच्छतु शंतमा। यतो नः प्रुष्णवद्वसु दिवि क्षितिभ्यो अप्स्वा॥ ४॥

सः। नः। शर्माणि। वीतये। अग्निः। यच्छतु। शम्ऽतमा।
यतः। नः। प्रुष्णवत्। वसु। दिवि। क्षितिऽभ्यः। अप्सु। आ॥ ४॥

दीदिवांसमपूर्व्यं वस्वीभिरस्य धीतिभिः। ऋक्वाणो अग्निमिन्धते होतारं विश्पतिं विशाम्॥ ५॥

दीदिऽवांसम्। अपूर्व्यम्। वस्वीभिः। अस्य। धीतिऽभिः।
ऋक्वाणः। अग्निम्। इन्धते। होतारम्। विश्पतिम्। विशाम्॥ ५॥

उत नो ब्रह्मन्नविष उक्थेषु देवहूतमः। शं नः शोचा मरुद्वृधोऽग्ने सहस्रसातमः॥ ६॥

उत। नः। ब्रह्मन्। अविषः। उक्थेषु। देवऽहूतमः।
शम्। नः। शोच। मरुत्ऽवृधः। अग्ने। सहस्रऽसातमः॥ ६॥

नू नो रास्व सहस्रवत्तोकवत्पुष्टिमद्वसु। द्युमदग्ने सुवीर्यं वर्षिष्ठमनुपक्षितम्॥ ७॥ [१३]

नु। नः। रास्व। सहस्रऽवत्। तोकऽवत्। पुष्टिऽमत्। वसु।
द्युऽमत्। अग्ने। सुऽवीर्यम्। वर्षिष्ठम्। अनुपऽक्षितम्॥ ७॥

[१४] [९ ऋषभो वैश्वामित्रः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

आ होता मन्द्रो विदथान्यस्थात्सत्यो यज्वा कवितमः स वेधाः।
विद्युद्रथः सहसस्पुत्रो अग्निः शोचिष्केशः पृथिव्यां पाजो अश्रेत्॥ १॥

आ। होता। मन्द्रः। विदथानि। अस्थात्। सत्यः। यज्वा। कविऽतमः। सः। वेधाः।
विद्युत्ऽरथः। सहसः। पुत्रः। अग्निः। शोचिःऽकेशः। पृथिव्याम्। पाजः। अश्रेत्॥ १॥

अयामि ते नमउक्तिं जुषस्व ऋतावस्तुभ्यं चेतते सहस्वः।
विद्वाँ आ वक्षि विदुषो नि षत्सि मध्य आ बर्हिरूतये यजत्र॥ २॥

अयामि। ते। नमःऽउक्तिम्। जुषस्व। ऋतऽवः। तुभ्यम्। चेतते। सहस्वः।
विद्वान्। आ। वक्षि। विदुषः। नि। सत्सि। मध्ये। आ। बर्हिः। ऊतये। यजत्र॥ २॥

द्रवतां त उषसा वाजयन्ती अग्ने वातस्य पथ्याभिरच्छ।
यत्सीमञ्जन्ति पूर्व्यं हविर्भिरा वन्धुरेव तस्थतुर्दुरोणे॥ ३॥

द्रवताम् । ते । उषसा । वाजयन्ती इति । अग्ने । वातस्य । पथ्याभिः । अच्छ ।
यत् । सीम् । अञ्जन्ति । पूर्व्यम् । हविःऽभिः । आ । वन्धुराऽइव । तस्थतुः । दुरोणे ॥ ३ ॥

मित्रश्च तुभ्यं वरुणः सहस्वोऽग्ने विश्वे मरुतः सुम्नमर्चन् ।
यच्छोचिषा सहसस्पुत्र तिष्ठा अभि क्षितीः प्रथयन्त्सूर्यो नॄन् ॥ ४ ॥

मित्रः । च । तुभ्यम् । वरुणः । सहस्वः । अग्ने । विश्वे । मरुतः । सुम्नम् । अर्चन् ।
यत् । शोचिषा । सहसः । पुत्र । तिष्ठाः । अभि । क्षितीः । प्रथयन् । सूर्यः । नॄन् ॥ ४ ॥

वयं ते अद्य ररिमा हि काममुत्तानहस्ता नमसोपसद्य ।
यजिष्ठेन मनसा यक्षि देवानस्रेधता मन्मना विप्रो अग्ने ॥ ५ ॥

वयम् । ते । अद्य । ररिम । हि । कामम् । उत्तान°हस्ताः । नमसा । उप°सद्य ।
यजिष्ठेन । मनसा । यक्षि । देवान् । अस्रेधता । मन्मना । विप्रः । अग्ने ॥ ५ ॥

त्वद्धि पुत्र सहसो वि पूर्वीर्देवस्य यन्त्यूतयो वि वाजाः ।
त्वं देहि सहस्रिणं रयिं नोऽद्रोघेण वचसा सत्यमग्ने ॥ ६ ॥

त्वत् । हि । पुत्रः । सहसः । वि । पूर्वीः । देवस्य । यन्ति । ऊतयः । वि । वाजाः ।
त्वम् । देहि । सहस्रिणम् । रयिम् । नः । अद्रोघेण । वचसा । सत्यम् । अग्ने ॥ ६ ॥

तुभ्यं दक्ष कविक्रतो यानीमा देव मर्तासो अध्वरे अकर्म ।
त्वं विश्वस्य सुरथस्य बोधि सर्वं तदग्ने अमृत स्वदेह ॥ ७ ॥ [१४]

तुभ्यम् । दक्ष । कविक्रतो इति कवि°क्रतो । यानि । इमा । देव । मर्तासः । अध्वरे । अकर्म ।
त्वम् । विश्वस्य । सु°रथस्य । बोधि । सर्वम् । तत् । अग्ने । अमृत । स्वद । इह ॥ ७ ॥

[१५] [७ कात्य उत्कीलः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।]

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः ।
सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ ॥ १ ॥

वि । पाजसा । पृथुना । शोशुचानः । बाधस्व । द्विषः । रक्षसः । अमीवाः ।
सु°शर्मणः । बृहतः । शर्मणि । स्याम् । अग्नेः । अहम् । सु°हवस्य । प्र°नीतौ ॥ १ ॥

त्वं नो अस्या उषसो व्युष्टौ त्वं सूर उदिते बोधि गोपाः ।
जन्मेव नित्यं तनयं जुषस्व स्तोमं मे अग्ने तन्वा सुजात ॥ २ ॥

त्वम्। नः। अस्याः। उषसः। विऽउष्टौ। त्वम्। सूरे। उत्ऽइते। बोधि। गोपाः।
जन्मऽइव। नित्यम्। तनयम्। जुषस्व। स्तोमम्। मे। अग्ने। तन्वा। सुऽजात॥ २॥

त्वं नृचक्षा वृषभानु पूर्वीः कृष्णास्वग्ने अरुषो वि भाहि।
वसो नेषि च पर्षि चात्यंहः कृधी नो राय उशिजो यविष्ठ॥ ३॥

त्वम्। नृऽचक्षाः। वृषभ। अनु। पूर्वीः। कृष्णासु। अग्ने। अरुषः। वि। भाहि।
वसो इति। नेषि। च। पर्षि। च। अति। अंहः। कृधि। नः। राये। उशिजः। यविष्ठ॥ ३॥

अषाळ्हो अग्ने वृषभो दिदीहि पुरो विश्वाः सौभगा संजिगीवान्।
यज्ञस्य नेता प्रथमस्य पायोर्जातवेदो बृहतः सुप्रणीते॥ ४॥

अषाळ्हः। अग्ने। वृषभः। दिदीहि। पुरः। विश्वाः। सौभगा। सम्ऽजिगीवान्।
यज्ञस्य। नेता। प्रथमस्य। पायोः। जातऽवेदः। बृहतः। सुऽप्रनीते॥४॥

अच्छिद्रा शर्म जरितः पुरूणि देवाँ अच्छा दीद्यानः सुमेधाः।
रथो न सस्निरभि वक्षि वाजमग्ने त्वं रोदसी नः सुमेके॥ ५॥

अच्छिद्रा। शर्म। जरितरिति। पुरूणि। देवान्। अच्छ। दीद्यानः। सुऽमेधाः॥ रथः। न। सस्निः।
अभि। वक्षि। वाजम्। अग्ने। त्वम्। रोदसी इति। नः। सुमेके इति सुऽमेके॥ ५॥

प्र पीपय वृषभ जिन्व वाजानग्ने त्वं रोदसी नः सुदोघे।
देवेभिर्देव सुरुचा रुचानो मा नो मर्तस्य दुर्मतिः परि ष्ठात्॥ ६॥

प्र। पीपय। वृषभ। जिन्व। वाजान्। अग्ने। त्वम्। रोदसी इति। नः। सुदोघे इति सुऽदोघे।
देवेभिः। देव। सुऽरुचा। रुचानः। मा। नः। मर्तस्य। दुःऽमतिः। परि। स्थात्॥ ६॥

इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ ७॥ [१५]

इळाम्। अग्ने। पुरुऽदंसम्। सनिम्। गोः। शश्वत्ऽतमम्। हवमानाय। साध।
स्यात्। नः। सूनुः। तनयः। विजाऽवा। अग्ने। सा। ते। सुऽमतिः। भूतु। अस्मे इति॥ ७॥

[१६] [७ कात्य उत्कीलः। अग्निः। प्रगाथः (= १, ३, ५ बृहती; २, ४, ६ सतोबृहती)।]

अयमग्निः सुवीर्यस्येशे महः सौभगस्य।
राय ईशे स्वपत्यस्य गोमत ईशे वृत्रहथानाम्॥ १॥

अयम्। अग्निः। सुऽवीर्यस्य। ईशे। महः। सौभगस्य।
रायः। ईशे। सुऽअपत्यस्य। गोऽमतः। ईशे। वृत्रऽहथानाम्॥ १॥

इमं नरो मरुतः सश्चता वृधं यस्मिन्रायः शेवृधासः।
अभि ये सन्ति पृतनासु दूढ्यो विश्वाहा शत्रुमादभुः॥ २॥

इमम्। नरः। मरुतः। सश्चत। वृधम्। यस्मिन्। रायः। शेऽवृधासः।
अभि। ये। सन्ति। पृतनासु। दुःऽध्यः। विश्वाहा। शत्रुम्। आऽदभुः॥ २॥

स त्वं नो रायः शिशीहि मीढ्वो अग्ने सुवीर्यस्य।
तुविद्युम्न वर्षिष्ठस्य प्रजावतोऽनमीवस्य शुष्मिणः॥ ३॥

सः। त्वम्। नः। रायः। शिशीहि। मीढ्वः। अग्ने। सुऽवीर्यस्य।
तुविऽद्युम्न। वर्षिष्ठस्य। प्रजाऽवतः। अनमीवस्य। शुष्मिणः॥ ३॥

चक्रिर्यो विश्वा भुवनाभि सासहिश्चक्रिर्देवेष्वा दुवः।
आ देवेषु यतत आ सुवीर्य आ शंस उत नृणाम्॥ ४॥

चक्रिः। यः। विश्वा। भुवना। अभि। ससहिः। चक्रिः। देवेषु। आ। दुवः।
आ। देवेषु। यतते। आ। सुऽवीर्ये। आ। शंसे। उत। नृणाम्॥ ४॥

मा नो अग्नेऽमतये मावीरतायै रीरधः।
मागोतायै सहसस्पुत्र मा निदेऽप द्वेषांस्या कृधि॥ ५॥

मा। नः। अग्ने। अमतये। मा। अवीरतायै। रीरधः।
मा। अगोतायै। सहसः। पुत्र। मा। निदे। अप। द्वेषांसि। आ। कृधि॥ ५॥

शग्धि वाजस्य सुभग प्रजावतोऽग्ने बृहतो अध्वरे।
सं राया भूयसा सृज मयोभुना तुविद्युम्न यशस्वता॥ ६॥ [१६]

शग्धि। वाजस्य। सुऽभग। प्रजाऽवतः। अग्ने। बृहतः। अध्वरे।
सम्। राया। भूयसा। सृज। मयःऽभुना। तुविऽद्युम्न। यशस्वता॥ ६॥

[१७] [कतो वैश्वामित्रः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

समिध्यमानः प्रथमानु धर्मा समक्तुभिरज्यते विश्ववारः।
शोचिष्केशो घृतनिर्णिक्पावकः सुयज्ञो अग्निर्यजथाय देवान्॥ १॥

सम्°इध्यमानः। प्रथमा। अनु। धर्म। सम्। अक्तु°भिः। अज्यते। विश्व°वारः।
शोचिः२केशः। घृत°निर्निक्। पावकः। सु°यज्ञः। अग्निः। यजथाय। देवान्॥ १॥

यथायजो होत्रमग्ने पृथिव्या यथा दिवो जातवेदश्चिकित्वान्।
एवानेन हविषा यक्षि देवान्मनुष्वद्यज्ञं प्र तिरेममद्य॥ २॥

यथा। अयजः। होत्रम्। अग्ने। पृथिव्याः। यथा। दिवः। जात°वेदः। चिकित्वान्।
एव। अनेन। हविषा। यक्षि। देवान्। मनुष्वत्। यज्ञम्। प्र। तिर। इमम्। अद्य॥ २॥

त्रीण्यायूंषि तव जातवेदस्तिस्र आजानीरुषसस्ते अग्ने।
ताभिर्देवानामवो यक्षि विद्वानथा भव यजमानाय शं योः॥ ३॥

त्रीणि। आयूंषि। तव। जात°वेदः। तिस्रः। आ°जानीः। उषसः। ते। अग्ने।
ताभिः। देवानाम्। अवः। यक्षि। विद्वान्। अथ। भव। यजमानाय। शम्। योः॥ ३॥

अग्निं सुदीतिं सुदृशं गृणन्तो नमस्यामस्त्वेड्यं जातवेदः।
त्वां दूतमरतिं हव्यवाहं देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम्॥ ४॥

अग्निम्। सु°दीतिम्। सु°दृशम्। गृणन्तः। नमस्यामः। त्वा। ईड्यम्। जात°वेदः।
त्वाम्। दूतम्। अरतिम्। हव्य°वाहम्। देवाः। अकृण्वन्। अमृतस्य। नाभिम्॥ ४॥

यस्त्वद्धोता पूर्वो अग्ने यजीयान्द्विता च सत्ता स्वधया च शंभुः।
तस्यानु धर्म प्र यजा चिकित्वोऽथा नो धा अध्वरं देववीतौ॥ ५॥ [१७]

यः। त्वत्। होता। पूर्वः। अग्ने। यजीयान्। द्विता। च। सत्ता। स्वधया। च। शम्°भुः।
तस्य। अनु। धर्म। प्र। यज। चिकित्वः। अथ। नः। धाः। अध्वरम्। देव°वीतौ॥ ५॥

[१८][कतो वैश्वामित्रः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

भवा नो अग्ने सुमना उपेतौ सखेव सख्ये पितरेव साधुः।
पुरुद्रुहो हि क्षितयो जनानां प्रति प्रतीचीर्दहतादरातीः॥ १॥

भव। नः। अग्ने। सु°मनाः। उप°इतौ। सखाऽइव। सख्ये। पितराऽइव। साधुः।
पुरु°द्रुहः। हि। क्षितयः। जनानाम्। प्रति। प्रतीचीः। दहतात्। अरातीः॥ १॥

तपो ष्वग्ने अन्तराँ अमित्रान् तपा शंसमररुषः परस्य।
तपो वसो चिकितानो अचित्तान्वि ते तिष्ठन्तामजरा अयासः॥ २॥

तपो इति । सु । अग्ने । अन्तरान् । अमित्रान् । तप । शंसम् । अररुषः । परस्य ।
तपो इति । वसो इति । चिकितानः । अचित्तान् । वि । ते । तिष्ठन्ताम् । अजराः । अयासः ॥ २ ॥

इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तरसे बलाय ।
यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमां धियं शतसेयाय देवीम् ॥ ३ ॥

इध्मेन । अग्ने । इच्छमानः । घृतेन । जुहोमि । हव्यम् । तरसे । बलाय ।
यावत् । ईशे । ब्रह्मणा । वन्दमानः । इमाम् । धियम् । शत॰सेयाय । देवीम् ॥ ३ ॥

उच्छोचिषा सहसस्पुत्र स्तुतो बृहद्वयः शसमानेषु धेहि ।
रेवदग्ने विश्वामित्रेषु शं योर्मर्मृज्मा ते तन्वं१ भूरि कृत्वः ॥ ४ ॥

उत् । शोचिषा । सहसः । पुत्र । स्तुतः । बृहत् । वयः । शशमानेषु । धेहि ।
रेवत् । अग्ने । विश्वामित्रेषु । शम् । योः । मर्मृज्म । ते । तन्वम् । भूरि । कृत्वः ॥ ४ ॥

कृधि रत्नं सुसनितर्धनानां स घेदग्ने भवसि यत्समिद्धः ।
स्तोतुर्दुरोणे सुभगस्य रेवत्सृप्रा करस्ना दधिषे वपूंषि ॥ ५ ॥ [१८]

कृधि । रत्नम् । सु॰सनितः । धनानाम् । सः । घ । इत् । अग्ने । भवसि । यत् । सम्॰इद्धः ।
स्तोतुः । दुरोणे । सु॰भगस्य । रेवत् । सृप्रा । करस्ना । दधिषे । वपूंषि ॥ ५ ॥

[१९] [५ गाथी कौशिकः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।]

अग्निं होतारं प्र वृणे मियेधे गृत्सं कविं विश्वविदममूरम् ।
स नो यक्षद्देवताता यजीयान्राये वाजाय वनते मघानि ॥ १ ॥

अग्निम् । होतारम् । प्र । वृणे । मियेधे । गृत्सम् । कविम् । विश्व॰विदम् । अमूरम् ।
सः । नः । यक्षत् । देव॰ताता । यजीयान् । राये । वाजाय । वनते । मघानि ॥ १ ॥

प्र ते अग्ने हविष्मतीमियर्म्यच्छा सुद्युम्नां रातिनीं घृताचीम् ।
प्रदक्षिणिद्देवतातिमुराणः सं रातिभिर्वसुभिर्यज्ञमश्रेत् ॥ २ ॥

प्र । ते । अग्ने । हविष्मतीम् । इयर्मि । अच्छ । सु॰द्युम्नाम् । रातिनीम् । घृताचीम् ।
प्र॰दक्षिणित् । देव॰तातिम् । उराणः । सम् । राति॰भिः । वसु॰भिः । यज्ञम् । अश्रेत् ॥ २ ॥

स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः ।
अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः ॥ ३ ॥

सः । तेजी॑यसा । मन॑सा । त्वाऽऊ॑तः । उ॒त । शि॒क्ष॒ । सु॒ऽअ॒प॒त्यस्य॑ । शि॒क्षोः ।

अग्ने॑ । रा॒यः । नृऽत॑मस्य । प्रऽभू॑तौ । भू॒याम॑ । ते॒ । सु॒ऽस्तु॒तयः॑ । च॒ । वस्वः॑ ॥ ३ ॥

भूरी॑णि॒ हि त्वे द॑धि॒रे अनी॒काग्ने॑ दे॒वस्य॒ यज्य॑वो॒ जना॑सः ।

स आ व॑ह दे॒वता॑तिं यविष्ठ॒ शर्धो॒ यद॒द्य दि॒व्यं यजा॑सि ॥ ४ ॥

भूरी॑णि । हि । त्वे इति॑ । द॒धि॒रे । अनी॑का । अग्ने॑ । दे॒वस्य॑ । यज्य॑वः । जना॑सः ।

सः । आ । व॒ह॒ । दे॒वऽता॑तिम् । य॒वि॒ष्ठ॒ । शर्धः॑ । यत् । अ॒द्य । दि॒व्यम् । यजा॑सि ॥ ४ ॥

यत्त्वा॒ होता॑रम॒नज॑न्मि॒येधे॑ निषा॒दय॑न्तो य॒जथा॑य दे॒वाः ।

स त्वं नो॑ अग्नेऽवि॒तेह बो॒ध्यधि॒ श्रवां॑सि धेहि नस्त॒नूषु॑ ॥ ५ ॥ [१९]

यत् । त्वा॒ । होता॑रम् । अ॒नज॑न् । मि॒येधे॑ । नि॒ऽसा॒दय॑न्तः । य॒जथा॑य । दे॒वाः ।

सः । त्वम् । न॒ः । अ॒ग्ने॒ । अ॒वि॒ता । इ॒ह । बो॒धि॒ । अधि॑ । श्रवां॑सि । धे॒हि॒ । न॒ः । त॒नूषु॑ ॥ ५ ॥

[२०] [५ गाथी कौशिकः । अग्निः; १, ५ विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।]

अ॒ग्निमु॒षस॑म॒श्विना॑ दधि॒क्रां व्यु॑ष्टिषु हवते॒ वह्नि॑रु॒क्थैः ।

सु॒ज्योति॑षो नः शृण्वन्तु दे॒वाः स॒जोष॑सो अध्व॒रं वा॑वशा॒नाः ॥ १ ॥

अ॒ग्निम् । उ॒षस॑म् । अ॒श्विना॑ । द॒धि॒ऽक्राम् । विऽउ॑ष्टिषु । ह॒व॒ते॒ । वह्निः॑ । उ॒क्थैः ।

सु॒ऽज्योति॑षः । न॒ः । शृ॒ण्व॒न्तु॒ । दे॒वाः । स॒ऽजोष॑सः । अ॒ध्व॒रम् । वा॒व॒शा॒नाः ॥ १ ॥

अग्ने॒ त्री ते॒ वाजि॑ना॒ त्री ष॒धस्था॑ ति॒स्रस्ते॑ जि॒ह्वा ऋ॑तजात पू॒र्वीः ।

ति॒स्र उ॑ ते त॒न्वो॑ दे॒ववा॑ता॒स्ताभि॑र्नः पाहि॒ गिरो॒ अप्र॑युच्छन् ॥ २ ॥

अग्ने॑ । त्री । ते॒ । वाजि॑ना । त्री । स॒धऽस्था॑ । ति॒स्रः । ते॒ । जि॒ह्वाः । ऋ॒त॒ऽजा॒त॒ । पू॒र्वीः ।

ति॒स्रः । ऊँ॒ इति॑ । ते॒ । त॒न्वः॑ । दे॒वऽवा॑ताः । ताभिः॑ । न॒ः । पा॒हि॒ । गिरः॑ । अप्र॑ऽयुच्छन् ॥ २ ॥

अग्ने॒ भूरी॑णि॒ तव॑ जातवेदो॒ देव॑ स्वधावो॒ऽमृत॑स्य नाम॑ ।

याश्च॑ मा॒या मा॒यिनां॑ विश्वमिन्व॒ त्वे पू॒र्वीः सं॑द॒धुः पृ॑ष्टबन्धो ॥ ३ ॥

अग्ने॑ । भूरी॑णि । तव॑ । जा॒त॒ऽवे॒दः॒ । देव॑ । स्व॒धा॒ऽवः॒ । अ॒मृत॑स्य । नाम॑ ॥ याः । च॒ । मा॒याः ।

मा॒यिना॑म् । वि॒श्व॒म्ऽइ॒न्व॒ । त्वे इति॑ । पू॒र्वीः । स॒म्ऽद॒धुः । पृ॒ष्ट॒ब॒न्धो॒ इति॑ पृष्टऽबन्धो ॥ ३ ॥

अ॒ग्निर्ने॒ता भग॑इव क्षिती॒नां दैवी॑नां दे॒व ऋ॑तु॒पा ऋ॒तावा॑ ।

स वृ॑त्र॒हा स॒नयो॑ वि॒श्ववे॑दाः पर्ष॒द्विश्वाति॑ दुरि॒ता गृ॒णन्त॑म् ॥ ४ ॥

अग्निः। नेता। भगःऽइव। क्षितीनाम्। दैवीनाम्। देवः। ऋतुऽपाः। ऋतऽवा।
सः। वृत्रऽहा। सनयः। विश्वऽवेदाः। पर्षत्। विश्वा। अति। दुःऽइता। गृणन्तम्॥ ४॥

दधिक्रामग्निमुषसं च देवीं बृहस्पतिं सवितारं च देवम्।
अश्विना मित्रावरुणा भगं च वसून्रुद्राँ आदित्याँ इह हुवे॥ ५॥ [२०]

दधिऽक्राम्। अग्निम्। उषसम्। च। देवीम्। बृहस्पतिम्। सवितारम्। च। देवम्।
अश्विना। मित्रावरुणा। भगम्। च। वसून्। रुद्रान्। आदित्यान्। इह। हुवे॥ ५॥

[२१] [५ गाथी कौशिकः। अग्निः। १ त्रिष्टुप्, २-३ अनुष्टुभौ, ४ विराड्रूपा, ५ सतोबृहती।]

इमं नो यज्ञममृतेषु धेहीमा हव्या जातवेदो जुषस्व।
स्तोकानामग्ने मेदसो घृतस्य होतः प्राशान प्रथमो निषद्य॥ १॥

इमम्। नः। यज्ञम्। अमृतेषु। धेहि। इमा। हव्या। जातऽवेदः। जुषस्व।
स्तोकानाम्। अग्ने। मेदसः। घृतस्य। होतरिति। प्र। अशान। प्रथमः। निऽसद्य॥ १॥

घृतवन्तः पावक ते स्तोकाः श्चोतन्ति मेदसः। स्वधर्मन्देववीतये श्रेष्ठं नो धेहि वार्यम्॥ २॥

घृतऽवन्तः। पावक। ते। स्तोकाः। श्चोतन्ति। मेदसः।
स्वऽधर्मन्। देवऽवीतये। श्रेष्ठम्। नः। धेहि। वार्यम्॥ २॥

तुभ्यं स्तोका घृतश्चुतोऽग्ने विप्राय सन्त्य। ऋषिः श्रेष्ठः समिध्यसे यज्ञस्य प्राविता भव॥ ३॥

तुभ्यम्। स्तोकाः। घृतऽश्चुतः। अग्ने। विप्राय। सन्त्य।
ऋषिः। श्रेष्ठः। सम्। इध्यसे। यज्ञस्य। प्रऽअविता। भव॥ ३॥

तुभ्यं श्चोतन्त्यध्रिगो शचीवः स्तोकासो अग्ने मेदसो घृतस्य।
कविशस्तो बृहता भानुनागा हव्या जुषस्व मेधिर॥ ४॥

तुभ्यम्। श्चोतन्ति। अध्रिगो इत्यध्रिऽगो। शचीऽवः। स्तोकासः। अग्ने। मेदसः। घृतस्य।
कविऽशस्तः। बृहता। भानुना। आ। अगाः। हव्या। जुषस्व। मेधिर॥ ४॥

ओजिष्ठं ते मध्यतो मेद उद्भृतं प्र ते वयं ददामहे।
श्चोतन्ति ते वसो स्तोका अधि त्वचि प्रति तान्देवशो विहि॥ ५॥ [२१]

ओजिष्ठम्। ते। मध्यतः। मेदः। उत्ऽभृतम्। प्र। ते। वयम्। ददामहे।
श्चोतन्ति। ते। वसोऽइति। स्तोकाः। अधि। त्वचि। प्रति। तान्। देवऽशः। विहि॥ ५॥

[२२] [५ गाथी कौशिकः। अग्निः; ४ पुरीष्या अग्नयः। त्रिष्टुप्। ४ अनुष्टुप्।]

अयं सो अग्निर्यस्मिन्त्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः।

सहस्रिणं वाजमत्यं न सप्तिं ससवान्त्सन्त्स्तूयसे जातवेदः॥ १॥

अयम्। सः। अग्निः। यस्मिन्। सोमम्। इन्द्रः। सुतम्। दधे। जठरे। वावशानः।

सहस्रिणम्। वाजम्। अत्यम्। न सप्तिम्। ससऽवान्। सन्। स्तूयसे। जातऽवेदः॥ १॥

अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्र।

येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः॥ २॥

अग्ने। यत्। ते। दिवि। वर्चः। पृथिव्याम्। यत्। ओषधीषु। अप्ऽसु। आ। यजत्र।

येन। अन्तरिक्षम्। उरु। आऽततन्थ। त्वेषः। सः। भानुः। अर्णवः। नृऽचक्षाः॥ २॥

अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाँ ऊचिषे धिष्ण्या ये।

या रोचने परस्तात्सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः॥ ३॥

अग्ने। दिवः। अर्णम्। अच्छ। जिगासि। अच्छ। देवान्। ऊचिषे। धिष्ण्याः। ये।

याः। रोचने। परस्तात्। सूर्यस्य। याः। च। अवस्तात्। उपऽतिष्ठन्ते। आपः॥ ३॥

पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः। जुषन्तां यज्ञमद्रुहोऽनमीवा इषो महीः॥ ४॥

पुरीष्यासः। अग्नयः। प्रवणेभिः। सऽजोषसः। जुषन्ताम्। यज्ञम्। अद्रुहः। अनमीवाः। इषः। महीः॥ ४॥

इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।

स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ ५॥ [२२]

इळाम्। अग्ने। पुरुऽदंसम्। सनिम्। गोः। शश्वत्ऽतमम्। हवमानाय। साध।

स्यात्। नः। सूनुः। तनयः। विजाऽवा। अग्ने। सा। ते। सुऽमतिः। भूतु। अस्मे इति॥ ५॥

[२३] [५ देवश्रवा देववातश्च भारतौ। अग्निः। त्रिष्टुप्, ३ सतोबृहती।]

निर्मथितः सुधित आ सधस्थे युवा कविरध्वरस्य प्रणेता।

जूर्यत्स्वग्निरजरो वनेष्वत्रा दधे अमृतं जातवेदाः॥ १॥

निःऽमथितः। सुऽधितः। आ। सधऽस्थे। युवा। कविः। अध्वरस्य। प्रऽनेता।

जूर्यत्ऽसु। अग्निः। अजरः। वनेषु। अत्र। दधे। अमृतम्। जातऽवेदाः॥ १॥

अमन्थिष्टां भारता रेवदग्निं देवश्रवा देववातः सुदक्षम्।
अग्ने वि पश्य बृहताभि रायेषां नो नेता भवतादनु द्यून्॥ २॥
अमन्थिष्टाम्। भारता। रेवत्। अग्निम्। देव॰श्रवाः। देव॰वातः। सु॰दक्षम्।
अग्ने। वि। पश्य। बृहता। अभि। राया। इषाम्। नः। नेता। भवतात्। अनु। द्यून्॥ २॥
दश क्षिपः पूर्व्यं सीमजीजनन्त्सुजातं मातृषु प्रियम्।
अग्निं स्तुहि दैववातं देवश्रवो यो जनानामसद्वशी॥ ३॥
दश। क्षिपः। पूर्व्यम्। सीम्। अजीजनन्। सु॰जातम्। मातृषु। प्रियम्।
अग्निम्। स्तुहि। दैव॰वातम्। देव॰श्रवः। यः। जनानाम्। असत्। वशी॥ ३॥
नि त्वा दधे वर आ पृथिव्या इळायास्पदे सुदिनत्वे अह्नाम्।
दृषद्वत्यां मानुष आपयायां सरस्वत्यां रेवदग्ने दिदीहि॥ ४॥
नि। त्वा। दधे। वरे। आ। पृथिव्याः। इळायाः। पदे। सुदिन॰त्वे। अह्नाम्।
दृषत्॰वत्याम्। मानुषे। आपयायाम्। सरस्वत्याम्। रेवत्। अग्ने। दिदीहि॥ ४॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ ५॥ [२३]
इळाम्। अग्ने। पुरु॰दंसम्। सनिम्। गोः। शश्वत्॰तमम्। हवमानाय। साध।
स्यात्। नः। सूनुः। तनयः। विजा॰वा। अग्ने। सा। ते। सु॰मतिः। भूतु। अस्मे इति॥ ५॥

[२४] [५ गाथिनो विश्वामित्रः। अग्निः। गायत्री; १ अनुष्टुप्।]

अग्ने सहस्व पृतना अभिमातीरपास्य। दुष्टरस्तरन्नरातीर्वर्चो धा यज्ञवाहसे॥ १॥
अग्ने। सहस्व। पृतनाः। अभि॰मातीः। अप। अस्य।
दुस्तरः। तरन्। अरातीः। वर्चः। धाः। यज्ञ॰वाहसे॥ १॥
अग्ने इळा समिध्यसे वीतिहोत्रो अमर्त्यः। जुषस्व सू नो अध्वरम्॥ २॥
अग्ने। इळा। सम्। इध्यसे। वीति॰होत्रः। अमर्त्यः। जुषस्व। सु। नः। अध्वरम्॥ २॥
अग्ने द्युम्नेन जागृवे सहसः सूनवाहुत। एदं बर्हिः सदो मम॥ ३॥
अग्ने। द्युम्नेन। जागृवे। सहसः। सूनो इति। आ॰हुत। आ। इदम्। बर्हिः। सदः। मम॥ ३॥
अग्ने विश्वेभिरग्निभिर्देवेभिर्महया गिरः। यज्ञेषु य उ चायवः॥ ४॥

अग्ने॑। विश्वे॑भिः। अ॒ग्नि॒ऽभिः॑। दे॒वेभिः॑। म॒ह॒य॒। गिरः॑। य॒ज्ञेषु॑। ये। ऊँ॒ इति॑। चा॒यवः॑॥ ४॥

अग्ने दा दा॒शुषे॑ र॒यिं वी॒रवन्तं॒ परी॑णसम्। शि॒शी॒हि नः॑ सूनु॒मतः॑॥ ५॥ [२४]

अग्ने॑। दाः। दा॒शुषे॑। र॒यिम्। वी॒रऽव॑न्तम्। परी॑णसम्। शि॒शी॒हि। न॒ः। सू॒नु॒ऽमतः॑॥ ५॥

[२५] [५ गाथिनो विश्वामित्रः। अग्निः; ४ अग्नीन्द्रौ। विराट्।]

अग्ने॑ दि॒वः सू॒नुर॑सि॒ प्रचे॑ता॒स्तना॑ पृथि॒व्या उ॒त वि॒श्ववे॑दाः। ऋ॒धग्दे॒वाँ इ॒ह य॑जा चिकित्वः॥ १॥

अग्ने॑। दि॒वः। सू॒नुः। अ॒सि॒। प्र॒ऽचे॑ताः। तना॑। पृ॒थि॒व्याः। उ॒त। वि॒श्वऽवे॑दाः।

ऋ॒धक्। दे॒वान्। इ॒ह। य॒ज॒। चि॒कि॒त्वः॒॥ १॥

अ॒ग्निः स॑नोति वी॒र्या॑णि वि॒द्वान्त्स॒नोति॒ वाज॑म॒मृता॑य॒ भूष॑न्। स नो॑ दे॒वाँ एह व॑हा पुरुक्षो॥ २॥

अ॒ग्निः। स॒नो॒ति॒। वी॒र्या॑णि। वि॒द्वान्। स॒नोति॑। वाज॑म्। अ॒मृता॑य। भूष॑न्।

सः। न॒ः। दे॒वान्। आ। इ॒ह। व॒ह॒। पु॒रु॒क्षो॒ इति॑ पुरु॒ऽक्षो॥ २॥

अ॒ग्निर्द्यावा॑पृथि॒वी वि॒श्वज॑न्ये॒ आ भा॑ति दे॒वी अ॒मृते॒ अमू॑रः। क्षय॒न्वाजैः॑ पुरुश्च॒न्द्रो नमो॑भिः॥ ३॥

अ॒ग्निः। द्यावा॑पृथि॒वी इति॑। वि॒श्वज॑न्ये॒ इति॑ वि॒श्वऽज॑न्ये। आ। भा॒ति॒। दे॒वी इति॑।

अ॒मृते॒ इति। अमू॑रः॥ क्षय॑न्। वाजैः॑। पु॒रु॒ऽच॒न्द्रः। नम॑ःऽभिः॥ ३॥

अग्न॒ इन्द्र॑श्च दा॒शुषो॑ दुरो॒णे सु॒ताव॑तो य॒ज्ञमि॒होप॑ यातम्। अम॑र्धन्ता सोम॒पेया॑य देवा॥ ४॥

अग्ने॑। इन्द्रः॑। च॒। दा॒शुषः॑। दु॒रो॒णे। सु॒तऽव॑तः। य॒ज्ञम्। इ॒ह। उप॑। या॒त॒म्।

अम॑र्धन्ता। सो॒म॒ऽपेया॑य। दे॒वा॥ ४॥

अग्ने॑ अ॒पां समि॑ध्यसे दूरो॒णे नित्यः॑ सूनो सहसो जातवेदः। स॒धस्था॑नि म॒हय॑मान ऊ॒ती॥ ५॥

अग्ने॑। अ॒पाम्। सम्। इ॒ध्य॒से॒। दु॒रो॒णे। नित्यः॑। सू॒नो॒ इति॑। स॒ह॒सः॒। जा॒त॒ऽवे॒दः॒। [२५]

स॒ध॒ऽस्था॑नि। म॒हय॑मानः। ऊ॒ती॥ ५॥

[२६] [९ गाथिनो विश्वामित्रः। ७ आत्मा। १-३ वैश्वानरोऽग्निः, ४-६ मरुतः, ७-८ आत्मा (अग्निर्वा), ९ विश्वामित्रोपाध्यायः। १-६ जगत्यः, ७-९ त्रिष्टुभः।]

वै॒श्वा॒न॒रं मन॑सा॒ग्निं नि॒चाय्या॑ ह॒विष्म॑न्तो अनुष॒त्यं स्व॒र्वि॑दम्।
सु॒दानुं॑ दे॒वं र॑थि॒रं व॑सू॒यवो॑ गी॒र्भी र॒ण्वं कु॑शि॒कासो॑ हवामहे॥ १॥

वै॒श्वा॒न॒रम्। मन॑सा। अ॒ग्निम्। नि॒ऽचाय्य॑। ह॒विष्म॑न्तः। अ॒नु॒ऽस॒त्यम्। स्व॒ःऽविद॑म्।

सु॒ऽदानु॑म्। दे॒वम्। र॒थि॒रम्। व॒सु॒ऽयवः॑। गी॒ःऽभिः। र॒ण्वम्। कु॒शि॒कास॑ः। ह॒वा॒म॒हे॒॥ १॥

तं शुभ्रमग्निमवसे हवामहे वैश्वानरं मातरिश्वानमुक्थ्यम्।
बृहस्पतिं मनुषो देवतातये विप्रं श्रोतारमतिथिं रघुष्यदम्॥ २॥
तम्। शुभ्रम्। अग्निम्। अवसे। हवामहे। वैश्वानरम्। मातरिश्वानम्। उक्थ्यम्।
बृहस्पतिम्। मनुषः। देव॰तातये। विप्रम्। श्रोतारम्। अतिथिम्। रघु॰स्यदम्॥ २॥
अश्वो न क्रन्दञ्जनिभिः समिध्यते वैश्वानरः कुशिकेभिर्युगेयुगे।
स नो अग्निः सुवीर्यं स्वश्व्यं दधातु रत्नममृतेषु जागृविः॥ ३॥
अश्वः। न। क्रन्दन्। जनि॰भिः। सम्। इध्यते। वैश्वानरः। कुशिकेभिः। युग॰युगे।
सः। नः। अग्निः। सु॰वीर्यम्। सु॰अश्व्यम्। दधातु। रत्नम्। अमृतेषु। जागृविः॥ ३॥
प्र यन्तु वाजास्तविषीभिरग्नयः शुभे संमिश्लाः पृषतीरयुक्षत।
बृहदुक्षो मरुतो विश्ववेदसः प्र वेपयन्ति पर्वताँ अदाभ्याः॥ ४॥
प्र। यन्तु। वाजाः। तविषीभिः। अग्नयः। शुभे। सम्॰मिश्लाः। पृषतीः। अयुक्षत।
बृहत्॰उक्षः। मरुतः। विश्व॰वेदसः। प्र। वेपयन्ति। पर्वतान्। अदाभ्याः॥ ४॥
अग्निश्रियो मरुतो विश्वकृष्टय आ त्वेषमुग्रमव ईमहे वयम्।
ते स्वानिनो रुद्रिया वर्षनिर्णिजः सिंहा न हेषक्रतवः सुदानवः॥ ५॥ [२६]
अग्नि॰श्रियः। मरुतः। विश्व॰कृष्टयः। आ। त्वेषम्। उग्रम्। अवः। ईमहे। वयम्।
ते। स्वानिनः। रुद्रियाः। वर्ष॰निर्निजः। सिंहाः। न। हेष॰क्रतवः। सु॰दानवः॥ ५॥
व्रातंव्रातं गणंगणं सुशस्तिभिरग्नेर्भामं मरुतामोज ईमहे।
पृषदश्वासो अनवभ्रराधसो गन्तारो यज्ञं विदथेषु धीराः॥ ६॥
व्रातम्॰व्रातम्। गणम्॰गणम्। सुशस्ति॰भिः। अग्नेः। भामम्। मरुताम्। ओजः। ईमहे।
पृषत्॰अश्वासः। अनवभ्र॰राधसः। गन्तारः। यज्ञम्। विदथेषु। धीराः॥ ६॥
अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं म आसन्।
अर्कस्त्रिधातू रजसो विमानोऽजस्रो घर्मो हविरस्मि नाम॥ ७॥
अग्निः। अस्मि। जन्मना। जात॰वेदाः। घृतम्। मे। चक्षुः। अमृतम्। मे। आसन्।
अर्कः। त्रि॰धातुः। रजसः। वि॰मानः। अजस्रः। घर्मः। हविः। अस्मि। नाम॥ ७॥
त्रिभिः पवित्रैरपुपोद्ध्य१र्कं हृदा मतिं ज्योतिरनु प्रजानन्।
वर्षिष्ठं रत्नमकृत स्वधाभिरादिद्द्यावापृथिवी पर्यपश्यत्॥ ८॥

त्रि॰भिः । पवित्रैः । अपुपोत् । हि । अर्कम् । हृदा । मतिम् । ज्योतिः । अनु । प्र॰जानन् ।
वर्षिष्ठम् । रत्नम् । अकृत । स्वधाभिः । आत् । इत् । द्यावापृथिवी इति । परि । अपश्यत् ॥ ८ ॥

शतधारमुत्समक्षीयमाणं विपश्चितं पितरं वक्त्वानाम् ।
मेळिं मदन्तं पित्रोरुपस्थे तं रोदसी पिपृतं सत्यवाचम् ॥ ९ ॥ [२७]

शत॰धारम् । उत्सम् । अक्षीयमाणम् । विपः॰चितम् । पितरम् । वक्त्वानाम् ।
मेळिम् । मदन्तम् । पित्रोः । उप॰स्थे । तम् । रोदसी इति । पिपृतम् । सत्य॰वाचम् ॥ ९ ॥

[२७] [१५ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः; १ ऋतवो वा । गायत्री ।]

प्र वो वाजा अभिद्यवो हविष्मन्तो घृताच्या । देवाञ्जिगाति सुम्नयुः ॥ १ ॥
प्र । वः । वाजाः । अभि॰द्यवः । हविष्मन्तः । घृताच्या । देवान् । जिगाति । सुम्नयुः ॥ १ ॥
ईळे अग्निं विपश्चितं गिरा यज्ञस्य साधनम् । श्रुष्टीवानं धितावानम् ॥ २ ॥
ईळे । अग्निम् । विपः॰चितम् । गिरा । यज्ञस्य । साधनम् । श्रुष्टी॰वानम् । धित॰वानम् ॥ २ ॥
अग्ने शकेम ते वयं यमं देवस्य वाजिनः । अति द्वेषांसि तरेम ॥ ३ ॥
अग्ने । शकेम । ते । वयम् । यमम् । देवस्य । वाजिनः । अति । द्वेषांसि । तरेम ॥ ३ ॥
समिध्यमानो अध्वरे३ग्निः पावक ईड्यः । शोचिष्केशस्तमीमहे ॥ ४ ॥
सम्॰इध्यमानः । अध्वरे । अग्निः । पावकः । ईड्यः । शोचिः॰केशः । तम् । ईमहे ॥ ४ ॥
पृथुपाजा अमर्त्यो घृतनिर्णिक्स्वाहुतः । अग्निर्यज्ञस्य हव्यवाट् ॥ ५ ॥ [२८]
पृथु॰पाजाः । अमर्त्यः । घृत॰निर्निक् । सु॰आहुतः । अग्निः । यज्ञस्य । हव्य॰वाट् ॥ ५ ॥
तं सबाधो यतस्रुच इत्था धिया यज्ञवन्तः । आ । चक्रुरग्निमूतये ॥ ६ ॥
तम् । स॰बाधः । यत॰स्रुचः । इत्था । धिया । यज्ञ॰वन्तः । आ । चक्रुः । अग्निम् । ऊतये ॥ ६ ॥
होता देवो अमर्त्यः पुरस्तादेति मायया । विदथानि प्रचोदयन् ॥ ७ ॥
होता । देवः । अमर्त्यः । पुरस्तात् । एति । मायया । विदथानि । प्र॰चोदयन् ॥ ७ ॥
वाजी वाजेषु धीयतेऽध्वरेषु प्र णीयते । विप्रो यज्ञस्य साधनः ॥ ८ ॥
वाजी । वाजेषु । धीयते । अध्वरेषु । प्र । नीयते । विप्रः । यज्ञस्य । साधनः ॥ ८ ॥
धिया चक्रे वरेण्यो भूतानां गर्भमा दधे । दक्षस्य पितरं तना ॥ ९ ॥
धिया । चक्रे । वरेण्यः । भूतानाम् । गर्भम् । आ । दधे । दक्षस्य । पितरम् । तना ॥ ९ ॥

नि त्वा दधे वरेण्यं दक्षस्येळा सहस्कृत। अग्ने सुदीतिमुशिजम्॥ १०॥ [२९]

नि। त्वा। दधे। वरेण्यम्। दक्षस्य। इळा। सहःऽकृत। अग्ने। सु॰दीतिम्। उशिजम्॥ १०॥

अग्निं यन्तुरमप्तुरमृतस्य योगे वनुषः। विप्रा वाजैः समिन्धते॥ ११॥

अग्निम्। यन्तुरम्। अप्॰तुरम्। ऋतस्य। योगे। वनुषः। विप्राः। वाजैः। सम्। इन्धते॥ ११॥

ऊर्जो नपातमध्वरे दीदिवांसमुप द्यवि। अग्निमीळे कविक्रतुम्॥ १२॥

ऊर्जः। नपातम्। अध्वरे। दीदि॰वांसम्। उप। द्यवि। अग्निम्। ईळे। कवि॰क्रतुम्॥ १२॥

ईळेन्यो नमस्यस्तिरस्तमांसि दर्शतः। समग्निरिध्यते वृषा॥ १३॥

ईळेन्यः। नमस्यः। तिरः। तमांसि। दर्शतः। सम्। अग्निः। इध्यते। वृषा॥ १३॥

वृषो अग्निः समिध्यतेऽश्वो न देववाहनः। तं हविष्मन्त ईळते॥ १४॥

वृषो इति। अग्निः। सम्। इध्यते। अश्वः। न। देव॰वाहनः। तम्। हविष्मन्तः। ईळते॥ १४॥

वृषणं त्वा वयं वृषन्वृषणः समिधीमहि। अग्ने दीद्यतं बृहत्॥ १५॥ [३०]

वृषणम्। त्वा। वयम्। वृषन्। वृषणः। सम्। इधीमहि। अग्ने। दीद्यतम्। बृहत्॥ १५॥

[२८] [६ गाथिनो विश्वामित्रः। अग्निः। १-२, ६ गायत्र्यः, ३ उष्णिक्, ४ त्रिष्टुप्, ५ जगती।]

अग्ने जुषस्व नो हविः पुरोळाशं जातवेदः। प्रातःसावे धियावसो॥ १॥

अग्ने। जुषस्व। नः। हविः। पुरोळाशम्। जात॰वेदः। प्रातःऽसावे। धियावसो इति धिया॰वसो॥ १॥

पुरोळा अग्ने पचतस्तुभ्यं वा घा परिष्कृतः। तं जुषस्व यविष्ठ्य॥ २॥

पुरोळाः। अग्ने। पचतः। तुभ्यम्। वा। घ। परि॰कृतः। तम्। जुषस्व। यविष्ठ्य॥ २॥

अग्ने वीहि पुरोळाशमाहुतं तिरोअह्न्यम्। सहसः सूनुरस्यध्वरे हितः॥ ३॥

अग्ने। वीहि। पुरोळाशम्। आ॰हुतम्। तिरःऽअह्न्यम्। सहसः। सूनुः। असि। अध्वरे। हितः॥ ३॥

माध्यंदिने सवने जातवेदः पुरोळाशमिह कवे जुषस्व।
अग्ने यह्वस्य तव भागधेयं न प्र मिनन्ति विदथेषु धीराः॥ ४॥

माध्यंदिने। सवने। जात॰वेदः। पुरोळाशम्। इह। कवे। जुषस्व।
अग्ने। यह्वस्य। तव। भाग॰धेयम्। न। प्र। मिनन्ति। विदथेषु। धीराः॥ ४॥

अग्ने तृतीये सवने हि कानिषः पुरोळाशं सहसः सूनवाहुतम्।
अथा देवेष्वध्वरं विपन्यया धा रत्नवन्तममृतेषु जागृविम्॥ ५॥

अग्ने। तृतीये। सवने। हि। कानिषः। पुरोळाशम्। सहसः। सूनो इति। आऽहुतम्।

अथ। देवेषु। अध्वरम्। विपन्यया। धाः। रत्नऽवन्तम्। अमृतेषु। जागृविम्॥ ५॥

अग्ने वृधान आहुतिं पुरोळाशं जातवेदः। जुषस्व तिरोअह्न्यम्॥ ६॥ [३१]

अग्ने। वृधानः। आऽहुतिम्। पुरोळाशम्। जातऽवेदः। जुषस्व। तिरःऽअह्न्यम्॥ ६॥

[२९] [१६ गाथिनो विश्वामित्रः। अग्निः। ५ ऋत्विजो वा। त्रिष्टुप्; १, ४, १०, १२ अनुष्टुभः; ६, ११, १४, १५ जगत्यः]

अस्तीदमधिमन्थनमस्ति प्रजननं कृतम्। एतां विश्पत्नीमा भराग्निं मन्थाम पूर्वथा॥ १॥

अस्ति। इदम्। अधिऽमन्थनम्। अस्ति। प्रऽजननम्। कृतम्।

एताम्। विश्पत्नीम्। आ। भर। अग्निम्। मन्थाम। पूर्वऽथा॥ १॥

अरण्योर्निहितो जातवेदा गर्भइव सुधितो गर्भिणीषु।

दिवेदिव ईड्यो जागृवद्भिर्हविष्मद्भिर्मनुष्येभिरग्निः॥ २॥

अरण्योः। निऽहितः। जातऽवेदाः। गर्भःऽइव। सुऽधितः। गर्भिणीषु।

दिवेऽदिवे। ईड्यः। जागृवत्ऽभिः। हविष्मत्ऽभिः। मनुष्येभिः। अग्निः॥ २॥

इळायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि। जातवेदो नि धीमह्यग्ने हव्याय वोळ्हवे॥ ४॥

इळायाः। त्वा। पदे। वयम्। नाभा। पृथिव्याः। अधि।

जातऽवेदः। नि। धीमहि। अग्ने। हव्याय। वोळ्हवे॥ ४॥

मन्थता नरः कविमद्वयन्तं प्रचेतसममृतं सुप्रतीकम्।

यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादग्निं नरो जनयता सुशेवम्॥ ५॥ [३२]

मन्थत। नरः। कविम्। अद्वयन्तम्। प्रऽचेतसम्। अमृतम्। सुऽप्रतीकम्।

यज्ञस्य। केतुम्। प्रथमम्। पुरस्तात्। अग्निम्। नरः। जनयत। सुऽशेवम्॥ ५॥

यदी मन्थन्ति बाहुभिर्वि रोचतेऽश्वो न वाज्यरुषो वनेष्वा।

चित्रो न यामन्नश्विनोरनिवृतः परि वृणक्त्यश्मनस्तृणा दहन्॥ ६॥

यदि। मन्थन्ति। बाहुऽभिः। वि। रोचते। अश्वः। न। वाजी। अरुषः। वनेषु। आ।

चित्रः। न। यामन्। अश्विनोः। अनिऽवृतः। परि। वृणक्ति। अश्मनः। तृणा। दहन्॥ ६॥

जातो अग्नी रोचते चेकितानो वाजी विप्रः कविशस्तः सुदानुः।

यं देवास ईड्यं विश्वविदं हव्यवाहमदधुरध्वरेषु॥ ७॥

जातः। अग्निः। रोचते। चेकितानः। वाजी। विप्रः। कविऽशस्तः। सुऽदानुः।

यम्। देवासः। ईड्यम्। विश्वऽविदम्। हव्यऽवाहम्। अदधुः। अध्वरेषु॥ ७॥

सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ।

देवावीर्देवान्हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः॥ ८॥

सीद। होतरिति। स्वे। ऊँ इति। लोके। चिकित्वान्। सादय। यज्ञम्। सुऽकृतस्य। योनौ।

देवऽअवीः। देवान्। हविषा। यजासि। अग्ने। बृहत्। यजमाने। वयः। धाः॥ ८॥

कृणोत धूमं वृषणं सखायोऽस्त्रेधन्त इतन वाजमच्छ।

अयमग्निः पृतनाषाट् सुवीरो येन देवासो असहन्त दस्यून्॥ ९॥

कृणोत। धूमम्। वृषणम्। सखायः। अस्त्रेधन्तः। इतन। वाजम्। अच्छ।

अयम्। अग्निः। पृतनाषाट्। सुऽवीरः। येन। देवासः। असहन्त। दस्यून्॥ ९॥

अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्नग्न आ सीदाथा नो वर्धया गिरः॥ १०॥

अयम्। ते। योनिः। ऋत्वियः। यतः। जातः। अरोचथाः। [३३]

तम्। जानन्। अग्ने। आ। सीद। अथ। नः। वर्धय। गिरः॥ १०॥

तनूनपादुच्यते गर्भ आसुरो नराशंसो भवति यद्विजायते।

मातरिश्वा यदमिमीत मातरि वातस्य सर्गो अभवत्सरीमणि॥ ११॥

तनू३ऽनपात्। उच्यते। गर्भः। आसुरः। नराशंसः। भवति। यत्। विऽजायते।

मातरिश्वा। यत्। अमिमीत। मातरि। वातस्य। सर्गः। अभवत्। सरीमणि॥ ११॥

सुनिर्मथा निर्मथितः सुनिधा निहितः कविः। अग्ने स्वध्वरा कृणु देवान्देवयते यज॥ १२॥

सुनिःऽमथा। निःऽमथितः। सुऽनिधा। निऽहितः। कविः।

अग्ने। सुऽअध्वरा। कृणु। देवान्। देवऽयते। यज॥ १२॥

अजीजनन्नमृतं मर्त्यासोऽस्त्रेमाणं तरणिं वीळुजम्भम्।

दश स्वसारो अग्रुवः समीचीः पुमांसं जातमभि सं रभन्ते॥ १३॥

अजीजनन्। अमृतम्। मर्त्यासः। अस्रेमाणम्। तरणिम्। वीळुऽजम्भम्।

दश। स्वसारः। अग्रुवः। सम्ऽईचीः। पुमांसम्। जातम्। अभि। सम्। रभन्ते ॥ १३ ॥

प्र सप्तहोता सनकादरोचत मातुरुपस्थे यदशोचदूधनि।

न नि मिषति सुरणो दिवेदिवे यदसुरस्य जठरादजायत॥ १४॥

प्र। सप्तऽहोता। सनकात्। अरोचत। मातुः। उपऽस्थे। यत्। अशोचत्। ऊधनि।

न। नि। मिषति। सुऽरणः। दिवेऽदिवे। यत्। असुरस्य। जठरात्। अजायत ॥ १४ ॥

अमित्रायुधो मरुतामिव प्रयाः प्रथमजा ब्रह्मणो विश्वमिद्विदुः।

द्युम्नवद्ब्रह्म कुशिकास एरिर एकएको दमे अग्निं समीधिरे॥ १५॥

अमित्रऽयुधः। मरुताम्ऽइव। प्रऽयाः। प्रथमऽजाः। ब्रह्मणः। विश्वम्। इत्। विदुः।

द्युम्नऽवत्। ब्रह्म। कुशिकासः। आ। ईरिरे। एकःऽएकः। दमे। अग्निम्। सम्। ईधिरे ॥ १५ ॥

यदद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्होतश्चिकित्वोऽवृणीमहीह।

ध्रुवमया ध्रुवमुताशमिष्ठाः प्रजानन्विद्वाँ उप याहि सोमम्॥ १६॥ [३४] {२}

यत्। अद्य। त्वा। प्रऽयति। यज्ञे। अस्मिन्। होतरिति। चिकित्वः। अवृणीमहि। इह।

ध्रुवम्। अयाः। ध्रुवम्। उत। अशमिष्ठाः। प्रऽजानन्। विद्वान्। उप। याहि। सोमम् ॥ १६ ॥

इत्याश्वलायन-संहितायां

तृतीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः

समाप्तः ॥

॥ अथ तृतीयाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥

[३०] [२२ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।]

इ॒च्छन्ति॑ त्वा सो॒म्यासः॒ सखा॑यः सु॒न्वन्ति॒ सोमं॒ दध॑ति॒ प्रयां॑सि ।
तिति॑क्षन्ते अ॒भिश॑स्तिं॒ जना॑ना॒मिन्द्र॒ त्वदा कश्च॒न हि प्र॑के॒तः ॥ १ ॥

इ॒च्छन्ति॑ । त्वा॒ । सो॒म्यासः॑ । सखा॑यः । सु॒न्वन्ति॑ । सोम॑म् । दध॑ति । प्रयां॑सि ।
तिति॑क्षन्ते । अ॒भि॰श॑स्तिम् । जना॑नाम् । इन्द्र॑ । त्वत् । आ । कः । च॒न । हि । प्र॒॰के॒तः ॥ १ ॥

न ते॑ दू॒रे प॑र॒मा चि॒द्रजां॒स्या तु प्र या॑हि हरिवो॒ हरि॑भ्याम् ।
स्थि॒राय॒ वृष्णे॒ सव॑ना कृ॒तेमा यु॒क्ता ग्रावा॑णः समिधा॒ने अ॒ग्नौ ॥ २ ॥

न । ते॒ । दू॒रे । प॒र॒मा । चि॒त् । रजां॑सि । आ । तु । प्र । या॒हि॒ । ह॒रि॒॰वः॒ । हरि॑॰भ्याम् ।
स्थि॒राय॑ । वृष्णे॑ । सव॑ना । कृ॒ता । इ॒मा । यु॒क्ताः । ग्रावा॑णः । स॒म्॰इ॒धा॒ने । अ॒ग्नौ ॥ २ ॥

इन्द्रः॑ सु॒शिप्रो॑ म॒घवा॒ तरु॑त्रो म॒हाव्रा॑तस्तुवि॒कूर्मि॒र्ऋघा॑वान् ।
यदु॒ग्रो धा बा॑धि॒तो मर्त्ये॑षु॒ क्व१॒॑ त्या ते॑ वृषभ वी॒र्या॑णि ॥ ३ ॥

इन्द्रः॑ । सु॒॰शिप्रः॑ । म॒घ॰वा॑ । तरु॑त्रः । म॒हा॰व्रा॑तः । तु॒वि॒॰कूर्मिः॑ । ऋघा॑वान् ।
यत् । उ॒ग्रः । धाः । बा॒धि॒तः । मर्त्ये॑षु । क्व॑ । त्या । ते॒ । वृ॒ष॒भ॒ । वी॒र्या॑णि ॥ ३ ॥

त्वं हि ष्मा॑ च्या॒वय॒न्नच्यु॑ता॒न्येको॑ वृ॒त्रा चर॑सि॒ जिघ्न॑मानः ।
तव॒ द्यावा॑पृथि॒वी पर्व॑ता॒सोऽनु॑ व्र॒ताय॒ निमि॑तेव तस्थुः ॥ ४ ॥

त्वम् । हि । स्म॒ । च्य॒वय॑न् । अच्यु॑तानि । एकः॑ । वृ॒त्रा । चर॑सि । जिघ्न॑मानः ।
तव॑ । द्यावा॑पृथि॒वी इति॑ । पर्व॑तासः । अनु॑ । व्र॒ताय॑ । निमि॑ताऽइव । त॒स्थुः॒ ॥ ४ ॥

उ॒ताभ॑ये पुरुहूत॒ श्रवो॑भि॒रेको॑ दृ॒ळ्हम॑वदो वृत्र॒हा सन् ।
इ॒मे चि॑दिन्द्र॒ रोद॑सी अपा॒रे यत्सं॑गृ॒भ्णा म॑घवन्का॒शिरित्ते॑ ॥ ५ ॥ [१]

उ॒त । अभ॑ये । पु॒रु॒॰हू॒त॒ । श्रवः॑॰भिः । एकः॑ । दृ॒ळ्हम् । अ॒व॒दः॒ । वृ॒त्र॒॰हा । सन् ॥ इ॒मे इति॑ । चि॒त् ।
इन्द्र॒ । रोद॑सी॒ इति॑ । अ॒पा॒रे इति॑ । यत् । स॒म्॰गृ॒भ्णाः । म॒घ॒॰व॒न् । का॒शिः । इत् । ते॒ ॥ ५ ॥

प्र सू त इन्द्र प्रवता हरिभ्यां प्र ते वज्रः प्रमृणन्नेतु शत्रून्।
जहि प्रतीचो अनूचः पराचो विश्वं सत्यं कृणुहि विष्टमस्तु॥ ६॥

प्र। सु। ते। इन्द्र। प्रऽवता। हरिऽभ्याम्। प्र। ते। वज्रः। प्रऽमृणन्। एतु। शत्रून्।
जहि। प्रतीचः। अनूचः। पराचः। विश्वम्। सत्यम्। कृणुहि। विष्टम्। अस्तु॥ ६॥

यस्मै धायुरदधा मर्त्यायाभक्तं चिद्भजते गेह्यं१ सः।
भद्रा त इन्द्र सुमतिर्घृताची सहस्रदाना पुरुहूत रातिः॥ ७॥

यस्मै। धायुः। अदधाः। मर्त्याय। अभक्तम्। चित्। भजते। गेह्यम्। सः।
भद्रा। ते। इन्द्र। सुऽमतिः। घृताची। सहस्रऽदाना। पुरुऽहूत। रातिः॥ ७॥

सहदानुं पुरुहूत क्षियन्तमहस्तमिन्द्र सं पिणक्कुणारुम्।
अभि वृत्रं वर्धमानं पियारुमपादमिन्द्र तवसा जघन्थ॥ ८॥

सहऽदानुम्। पुरुऽहूत। क्षियन्तम्। अहस्तम्। इन्द्र। सम्। पिणक्। कुणारुम्।
अभि। वृत्रम्। वर्धमानम्। पियारुम्। अपादम्। इन्द्र। तवसा। जघन्थ॥ ८॥

नि सामनामिषिरामिन्द्र भूमिं महीमपारां सदने ससत्थ।
अस्तभ्नाद्द्यां वृषभो अन्तरिक्षमर्षन्त्वापस्त्वयेह प्रसूताः॥ ९॥

नि। सामनाम्। इषिराम्। इन्द्र। भूमिम्। महीम्। अपाराम्। सदने। ससत्थ।
अस्तभ्नात्। द्याम्। वृषभः। अन्तरिक्षम्। अर्षन्तु। आपः। त्वया। इह। प्रऽसूताः॥ ९॥

अलातृणो वल इन्द्र व्रजो गोः पुरा हन्तोर्भयमानो व्यार।
सुगान्पथो अकृणोन्निरजे गाः प्रावन्वाणीः पुरुहूतं धमन्ती॥ १०॥ [२]

अलातृणः। वलः। इन्द्र। व्रजः। गोः। पुरा। हन्तोः। भयमानः। वि। आर।
सुऽगान्। पथः। अकृणोत्। निःऽअजे। गाः। प्र। आवन्। वाणीः। पुरुऽहूतम्। धमन्तीः॥ १०॥

एको द्वे वसुमती समीची इन्द्र आ पप्रौ पृथिवीमुत द्याम्।
उतान्तरिक्षादभि नः समीक इषो रथीः सयुजः शूर वाजान्॥ ११॥

एकः। द्वे इति। वसुमती इति वसुऽमती। समीची इति सम्ऽईची। इन्द्रः। आ। पप्रौ। पृथिवीम्। उत।
द्याम्॥ उत। अन्तरिक्षात्। अभि। नः। सम्ऽईके। इषः। रथीः। सऽयुजः। शूर। वाजान्॥ ११॥

दिशः सूर्यो न मिनाति प्रदिष्टा दिवेदिवे हर्यश्वप्रसूताः।

सं यदानळध्वन आदिदश्वैर्विमोचनं कृणुते तत्त्वस्य॥ १२॥

दिशः। सूर्यः। न। मिनाति। प्रऽदिष्टाः। दिवेऽदिवे। हर्यश्वऽप्रसूताः।

सम्। यत्। आनट्। अध्वनः। आत्। इत्। अश्वैः। विऽमोचनम्। कृणुते। तत्। तु। अस्य॥ १२॥

दिदृक्षन्त उषसो यामन्नक्तोर्विवस्वत्या महि चित्रमनीकम्।

विश्वे जानन्ति महिना यदागादिन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरूणि॥ १३॥

दिदृक्षन्ते। उषसः। यामन्। अक्तोः। विवस्वत्याः। महि। चित्रम्। अनीकम्।

विश्वे। जानन्ति। महिना। यत्। आ। अगात्। इन्द्रस्य। कर्म। सुऽकृता। पुरूणि॥ १३॥

महि ज्योतिर्निहितं वक्षणास्वामा पक्वं चरति बिभ्रती गौः।

विश्वं स्वाद्म संभृतमुस्रियायां यत्सीमिन्द्रो अदधाद्भोजनाय॥ १४॥

महि। ज्योतिः। निऽहितम्। वक्षणासु। आमा। पक्वम्। चरति। बिभ्रती। गौः।

विश्वम्। स्वाद्म। सम्ऽभृतम्। उस्रियायाम्। यत्। सीम्। इन्द्रः। अदधात्। भोजनाय॥ १४॥

इन्द्र दृह्य यामकोशा अभूवन्यज्ञाय शिक्ष गृणते सखिभ्यः।

दुर्मायवो दुरेवा मर्त्यासो निषङ्गिणो रिपवो हन्त्वासः॥ १५॥ [३]

इन्द्र। दृह्य। यामऽकोशाः। अभूवन्। यज्ञाय। शिक्ष। गृणते। सखिऽभ्यः।

दुःऽमायवः। दुःऽएवाः। मर्त्यासः। निषङ्गिणः। रिपवः। हन्त्वासः॥ १५॥

सं घोषः शृण्वेऽवमैरमित्रैर्जही न्येष्वशनिं तपिष्ठाम्।

वृश्चेमधस्ताद्वि रुजा सहस्व जहि रक्षो मघवन्रन्धयस्व॥ १६॥

सम्। घोषः। शृण्वे। अवमैः। अमित्रैः। जहि। नि। एषु। अशनिम्। तपिष्ठाम्।

वृश्च। ईम्। अधस्तात्। वि। रुज। सहस्व। जहि। रक्षः। मघऽवन्। रन्धयस्व॥ १६॥

उद्वृह रक्षः सहमूलमिन्द्र वृश्चा मध्यं प्रत्यग्रं शृणीहि।

आ कीवतः सललूकं चकर्थ ब्रह्मद्विषे तपुषिं हेतिमस्य॥ १७॥

उत्। बृह। रक्षः। सहऽमूलम्। इन्द्र। वृश्च। मध्यम्। प्रति। अग्रम्। शृणीहि।

आ। कीवतः। सललूकम्। चकर्थ। ब्रह्मऽद्विषे। तपुषिम्। हेतिम्। अस्य॥ १७॥

स्वस्तये वाजिभिश्च प्रणेतः सं यन्महीरिष आसत्सि पूर्वीः।

रायो वन्तारो बृहतः स्यामास्मे अस्तु भग इन्द्र प्रजावान्॥ १८॥

स्वस्तये। वाजि°भिः। च। प्रनेतरिति प्र°नेतः। सम्। यत्। महीः। इषः। आ°सत्सि। पूर्वीः।

रायः। वन्तारः। बृहतः। स्याम। अस्मे इति। अस्तु। भगः। इन्द्र। प्रजा°वान्॥ १८॥

आ नो भर भगमिन्द्र द्युमन्तं नि ते देष्णस्य धीमहि प्ररेके।

ऊर्वइव पप्रथे कामो अस्मे तमा पृण वसुपते वसूनाम्॥ १९॥

आ। नः। भर। भगम्। इन्द्र। द्यु°मन्तम्। नि। ते। देष्णस्य। धीमहि। प्र°रेके।

ऊर्वः२इव। पप्रथे। कामः। अस्मे इति। तम्। आ। पृण। वसु°पते। वसूनाम्॥ १९॥

इमं कामं मन्दया गोभिरश्वैश्चन्द्रवता राधसा पप्रथश्च।

स्वर्यवो मतिभिस्तुभ्यं विप्रा इन्द्राय वाहः कुशिकासो अक्रन्॥ २०॥

इमम्। कामम्। मन्दय। गोभिः। अश्वैः। चन्द्र°वता। राधसा। पप्रथः। च।

स्वः२यवः। मति°भिः। तुभ्यम्। विप्राः। इन्द्राय। वाहः। कुशिकासः। अक्रन्॥ २०॥

आ नो गोत्रा दर्दृहि गोपते गाः समस्मभ्यं सनयो यन्तु वाजाः।

दिवक्षा असि वृषभ सत्यशुष्मोऽस्मभ्यं सु मघवन्बोधि गोदाः॥ २१॥

आ। नः। गोत्रा। दर्दृहि। गो°पते। गाः। सम्। अस्मभ्यम्। सनयः। यन्तु। वाजाः।

दिवक्षाः। असि। वृषभ। सत्य°शुष्मः। अस्मभ्यम्। सु। मघ°वन्। बोधि। गो°दाः॥ २१॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।

शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ २२॥ [४]

शुनम्। हुवेम। मघ°वानम्। इन्द्रम्। अस्मिन्। भरे। नृ°तमम्। वाज°सातौ।

शृण्वन्तम्। उग्रम्। ऊतये। समत्°सु। घ्नन्तम्। वृत्राणि। सम्°जितम्। धनानाम्॥ २२॥

[३१] [२२ कुशिक ऐषीरथिः, गाथिनो विश्वामित्रो वा। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

शासद्वह्निर्दुहितुर्नप्त्यं गाद्विद्वाँ ऋतस्य दीधितिं सपर्यन्।

पिता यत्र दुहितुः सेकमृञ्जन्त्सं शग्म्येन मनसा दधन्वे॥ १॥

शासत्। वह्निः। दुहितुः। नप्त्यम्। गात्। विद्वान्। ऋतस्य। दीधितिम्। सपर्यन्।

पिता। यत्र। दुहितुः। सेकम्। ऋञ्जन्। सम्। शग्म्येन। मनसा। दधन्वे॥ १॥

न जामये तान्वो रिक्थमारैक्चकार गर्भं सनितुर्निधानम्।
यदी मातरो जनयन्त वह्निमन्यः कर्ता सुकृतोरन्य ऋन्धन्॥ २॥
न। जामये। तान्वः। रिक्थम्। अरैक्। चकार। गर्भम्। सनितुः। नि॰धानम्।
यदि। मातरः। जनयन्त। वह्निम्। अन्यः। कर्ता। सु॰कृतोः। अन्यः। ऋन्धन्॥ २॥
अग्निर्जज्ञे जुह्वा३ रेजमानो महस्पुत्राँ अरुषस्य प्रयक्षे।
महान्गर्भो मह्या जातमेषां मही प्रवृद्धर्यश्वस्य यज्ञैः॥ ३॥
अग्निः। जज्ञे। जुह्वा। रेजमानः। महः। पुत्रान्। अरुषस्य। प्र॰यक्षे।
महान्। गर्भः। महि। आ। जातम्। एषाम्। मही। प्र॰वृत्। हरि॰अश्वस्य। यज्ञैः॥ ३॥
अभि जैत्रीरसचन्त स्पृधानं महि ज्योतिस्तमसो निरजानन्।
तं जानतीः प्रत्युदायन्नुषासः पतिर्गवामभवदेक इन्द्रः॥ ४॥
अभि। जैत्रीः। असचन्त। स्पृधानम्। महि। ज्योतिः। तमसः। निः। अजानन्।
तम्। जानतीः। प्रति। उत्। आयन्। उषसः। पतिः। गवाम्। अभवत्। एकः। इन्द्रः॥ ४॥
वीळौ सतीरभि धीरा अतृन्दन्प्राचाहिन्वन्मनसा सप्त विप्राः।
विश्वामविन्दन्पथ्यामृतस्य प्रजानन्नित्ता नमसा विवेश॥ ५॥ [५]
वीळौ। सतीः। अभि। धीराः। अतृन्दन्। प्राचा। अहिन्वन्। मनसा। सप्त। विप्राः।
विश्वाम्। अविन्दन्। पथ्याम्। ऋतस्य। प्र॰जानन्। इत्। ता। नमसा। आ। विवेश॥ ५॥
विदद्यदी सरमा रुग्णमद्रेर्महि पाथः पूर्व्यं सध्र्यक्कः।
अग्रं नयत्सुपद्यक्षराणामच्छा रवं प्रथमा जानती गात्॥ ६॥
विदत्। यदि। सरमा। रुग्णम्। अद्रेः। महि। पाथः। पूर्व्यम्। सध्र्यक्। करिति कः।
अग्रम्। नयत्। सु॰पदी। अक्षराणाम्। अच्छ। रवम्। प्रथमा। जानती। गात्॥ ६॥
अगच्छदु विप्रतमः सखीयन्नसूदयत्सुकृते गर्भमद्रिः।
ससान मर्यो युवभिर्मखस्यन्नथाभवदङ्गिराः सद्यो अर्चन्॥ ७॥
अगच्छत्। ऊँ इति। विप्र॰तमः। सखि॰यन्। असूदयत्। सु॰कृते। गर्भम्। अद्रिः।
ससान। मर्यः। युव॰भिः। मखस्यन्। अथ। अभवत्। अङ्गिराः। सद्यः। अर्चन्॥ ७॥

सतःसतः प्रतिमानं पुरोभूर्विश्वा वेद जनिमा हन्ति शुष्णम्।

प्र णो दिवः पदवीर्गव्युरर्चन्त्सखा सखीँरमुञ्चन्निरवद्यात्॥ ८॥

सतःऽसतः। प्रतिऽमानम्। पुरःऽभूः। विश्वा। वेद। जनिम। हन्ति। शुष्णम्।

प्र। नः। दिवः। पदऽवीः। गव्युः। अर्चन्। सखा। सखीन्। अमुञ्चत्। निः। अवद्यात्॥ ८॥

नि गव्यता मनसा सेदुरर्कैः कृण्वानासो अमृतत्वाय गातुम्।

इदं चिन्नु सदनं भूर्येषां येन मासाँ असिषासन्नृतेन॥ ९॥

नि। गव्यता। मनसा। सेदुः। अर्कैः। कृण्वानासः। अमृतऽत्वाय। गातुम्।

इदम्। चित्। नु। सदनम्। भूरि। एषाम्। येन। मासान्। असिसासन्। ऋतेन॥ ९॥

संपश्यमाना अमदन्नभि स्वं पयः प्रत्नस्य रेतसो दुघानाः।

वि रोदसी अतपद्घोष एषां जाते निःष्ठामदधुर्गोषु वीरान्॥ १०॥ [६]

सम्ऽपश्यमानाः। अमदन्। अभि। स्वम्। पयः। प्रत्नस्य। रेतसः। दुघानाः।

वि। रोदसी इति। अतपत्। घोषः। एषाम्। जाते। निःऽस्थाम्। अदधुः। गोषु। वीरान्॥ १०॥

स जातेभिर्वृत्रहा सेदु हव्यैरुदुस्रिया असृजदिन्द्रो अर्कैः।

उरूच्यस्मै घृतवद्भरन्ती मधु स्वाद्म दुदुहे जेन्या गौः॥ ११॥

सः। जातेभिः। वृत्रऽहा। सः। इत्। ऊँ इति। हव्यैः। उत्। उस्रियाः। असृजत्। इन्द्रः। अर्कैः।

उरूची। अस्मै। घृतऽवत्। भरन्ती। मधु। स्वाद्म। दुदुहे। जेन्या। गौः॥ ११॥

पित्रे चिच्चक्रुः सदनं समस्मै महि त्विषीमत्सुकृतो वि हि ख्यन्।

विष्कभ्नन्तः स्कम्भनेना जनित्री आसीना ऊर्ध्वं रभसं वि मिन्वन्॥ १२॥

पित्रे। चित्। चक्रुः। सदनम्। सम्। अस्मै। महि। त्विषिऽमत्। सुऽकृतः। वि। हि। ख्यन्।

विऽस्कभ्नन्तः। स्कन्भनेन। जनित्री इति। आसीनाः। ऊर्ध्वम्। रभसम्। वि। मिन्वन्॥ १२॥

मही यदि धिषणा शिश्नथे धात्सद्योवृधं विभ्वं१रोदस्योः।

गिरो यस्मिन्ननवद्याः समीचीर्विश्वा इन्द्राय तविषीरनुत्ताः॥ १३॥

मही। यदि। धिषणा। शिश्नथे। धात्। सद्यःऽवृधम्। विऽभ्वम्। रोदस्योः।

गिरः। यस्मिन्। अनवद्याः। सम्ऽईचीः। विश्वाः। इन्द्राय। तविषीः। अनुत्ताः॥ १३॥

मह्या ते॑ स॒ख्यं व॑श्मि श॒क्तीरा वृ॑त्र॒घ्ने नि॒युतो॑ यन्ति पू॒र्वीः ।

महि॑ स्तो॒त्रमव॒ आग॑न्म सू॒रेर॒स्माकं॒ सु म॑घवन्बोधि गो॒पाः ॥ १४ ॥

महि॑ । आ । ते॒ । स॒ख्यम् । व॒श्मि॒ । श॒क्तीः । आ । वृ॒त्र॒ऽघ्ने । नि॒ऽयुत॑ः । य॒न्ति॒ । पू॒र्वीः ।

महि॑ । स्तो॒त्रम् । अव॑ः । आ । अ॒ग॒न्म॒ । सू॒रेः । अ॒स्माक॑म् । सु । म॒घ॒ऽव॒न् । बो॒धि॒ । गो॒पाः ॥ १४ ॥

महि॒ क्षेत्रं॑ पु॒रु श्च॒न्द्रं वि॑वि॒द्वानादित्सखि॑भ्यश्च॒रथं॒ समै॑रत् ।

इन्द्रो॒ नृभि॑रजन॒द्दीद्या॑नः सा॒कं सूर्य॑मु॒षसं॑ गा॒तुम॒ग्निम् ॥ १५ ॥ [७]

महि॑ । क्षेत्र॑म् । पु॒रु । च॒न्द्रम् । वि॒वि॒द्वान् । आत् । इत् । सखि॑ऽभ्यः । च॒रथ॑म् । सम् । ऐ॒र॒त् ।

इन्द्र॑ः । नृऽभि॑ः । अ॒ज॒न॒त् । दीद्या॑नः । सा॒कम् । सूर्य॑म् । उ॒षस॑म् । गा॒तुम् । अ॒ग्निम् ॥ १५ ॥

अ॒पश्चि॑दे॒ष वि॒भ्वो॒३॑ दमू॑ना॒ः प्र स॒ध्रीची॑रसृजद्वि॒श्वश्च॑न्द्राः ।

मध्व॑ः पुना॒नाः क॒विभि॑ः प॒वित्रै॒र्द्युभि॑र्हिन्वन्त्य॒क्तुभि॒र्धनु॑त्रीः ॥ १६ ॥

अ॒पः । चि॒त् । ए॒षः । वि॒ऽभ्व॑ः । दमू॑नाः । प्र । स॒ध्रीची॑ः । अ॒सृ॒ज॒त् । वि॒श्वऽच॑न्द्राः ।

मध्व॑ः । पु॒ना॒नाः । क॒विऽभि॑ः । प॒वित्रै॑ः । द्यु॒ऽभि॑ः । हि॒न्व॒न्ति॒ । अ॒क्तुऽभि॑ः । धनु॑त्रीः ॥ १६ ॥

अनु॑ कृ॒ष्णे वसु॑धिती जिहाते उ॒भे सूर्य॑स्य मं॒हना॒ यज॑त्रे ।

परि॒ यत्ते॑ महि॒मानं॑ वृ॒जध्यै॒ सखा॑य इन्द्र॒ काम्या॑ ऋजि॒प्याः ॥ १७ ॥

अनु॑ । कृ॒ष्णे इति॑ । वसु॑धिती॒ इति॒ वसु॑ऽधिती । जि॒हा॒ते॒ इति॑ । उ॒भे इति॑ । सूर्य॑स्य । मं॒हना॑ । यज॑त्रे॒ इति॑ ।

परि॑ । यत् । ते । म॒हि॒मान॑म् । वृ॒जध्यै॑ । सखा॑यः । इन्द्र । काम्या॑ः । ऋ॒जि॒प्याः ॥ १७ ॥

पति॑र्भव वृत्रहन्त्सू॒नृता॑नां गि॒रां वि॒श्वायु॑र्वृष॒भो व॑यो॒धाः ।

आ नो॑ गहि स॒ख्येभि॑ः शि॒वेभि॑र्म॒हान्म॒हीभि॑रू॒तिभि॑ः सर॒ण्यन् ॥ १८ ॥

पति॑ः । भ॒व॒ । वृ॒त्र॒ऽह॒न् । सू॒नृता॑नाम् । गि॒राम् । वि॒श्वऽआ॑युः । वृ॒ष॒भः । व॒यः॒ऽधाः ।

आ । न॒ः । ग॒हि॒ । स॒ख्येभि॑ः । शि॒वेभि॑ः । म॒हान् । म॒हीभि॑ः । ऊ॒तिऽभि॑ः । स॒र॒ण्यन् ॥ १८ ॥

तम॑ङ्गि॒र॒स्वन्नम॑सा सप॒र्यन्नव्यं॑ कृणोमि॒ सन्य॑से पुरा॒जाम् ।

द्रुहो॒ वि या॑हि बहु॒ला अदे॑वी॒ः स्व॑श्च नो मघवन्त्सा॒तये॑ धाः ॥ १९ ॥

तम् । अ॒ङ्गि॒र॒स्वत् । नम॑सा । स॒प॒र्यन् । नव्य॑म् । कृ॒णो॒मि॒ । सन्य॑से । पु॒रा॒ऽजाम् ।

द्रुह॑ः । वि । या॒हि॒ । ब॒हु॒लाः । अदे॑वीः । स्व१॒॑रिति॑ स्व॑ः । च॒ । न॒ः । म॒घ॒ऽव॒न् । सा॒तये॑ । धा॒ः ॥ १९ ॥

मिहः पावकाः प्रतता अभूवन्त्स्वस्ति नः पिपृहि पारमासाम्।

इन्द्र त्वं रथिरः पाहि नो रिषो मक्षूमक्षू कृणुहि गोजितो नः॥ २०॥

मिहः। पावकाः। प्रऽतताः। अभूवन्। स्वस्ति। नः। पिपृहि। पारम्। आसाम्।

इन्द्र। त्वम्। रथिरः। पाहि। नः। रिषः। मक्षुऽमक्षु। कृणुहि। गोऽजितः। नः। २०॥

अदेदिष्ट वृत्रहा गोपतिर्गा अन्तः कृष्णाँ अरुषैर्धामभिर्गात्।

प्र सूनृता दिशमान ऋतेन दुरश्च विश्वा अवृणोदप स्वाः॥ २१॥

अदेदिष्ट। वृत्रऽहा। गोऽपतिः। गाः। अन्तरिति। कृष्णान्। अरुषैः। धामऽभिः। गात्।

प्र। सूनृताः। दिशमानः। ऋतेन। दुरः। च। विश्वाः। अवृणोत्। अप। स्वाः॥ २१॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।

शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ २२॥ [८]

शुनम्। हुवेम। मघऽवानम्। इन्द्रम्। अस्मिन्। भरे। नृऽतमम्। वाजऽसातौ।

शृण्वन्तम्। उग्रम्। ऊतये। समत्ऽसु। घ्नन्तम्। वृत्राणि। सम्ऽजितम्। धनानाम्॥ २२॥

[३२] [१७ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

इन्द्र सोमं सोमपते पिबेमं माध्यंदिनं सवनं चारु यत्ते।

प्रप्रुथ्या शिप्रे मघवन्नृजीषिन्विमुच्या हरी इह मादयस्व॥ १॥

इन्द्र। सोमम्। सोमऽपते। पिब। इमम्। माध्यंदिनम्। सवनम्। चारु। यत्। ते।

प्रऽप्रुथ्य। शिप्रे इति। मघऽवन्। ऋजीषिन्। विऽमुच्य। हरी इति। इह। मादयस्व॥ १॥

गवाशिरं मन्थिनमिन्द्र शुक्रं पिबा सोमं ररिमा ते मदाय।

ब्रह्मकृता मारुतेना गणेन सजोषा रुद्रैस्तृपदा वृषस्व॥ २॥

गोऽआशिरम्। मन्थिनम्। इन्द्र। शुक्रम्। पिब। सोमम्। ररिम। ते। मदाय।

ब्रह्मऽकृता। मारुतेन। गणेन। सऽजोषाः। रुद्रैः। तृपत्। आ। वृषस्व॥ २॥

ये ते शुष्मं ये तविषीमवर्धन्नर्चन्त इन्द्र मरुतस्त ओजः।

माध्यंदिने सवने वज्रहस्त पिबा रुद्रेभिः सगणः सुशिप्र॥ ३॥

ये। ते। शुष्मम्। ये। तविषीम्। अवर्धन्। अर्चन्तः। इन्द्र। मरुतः। ते। ओजः।

माध्यंदिने। सवने। वज्रऽहस्त। पिब। रुद्रेभिः। सऽगणः। सुऽशिप्रः॥ ३॥

त इन्नवस्य मधुमद्विविप्र इन्द्रस्य शर्धो मरुतो य आसन्।
येभिर्वृत्रस्यैषितो विवेदाममर्मणो मन्यमानस्य मर्म॥ ४॥

ते। इत्। नु। अस्य। मधु॰मत्। विविप्रे। इन्द्रस्य। शर्धः। मरुतः। ये। आसन्।
येभिः। वृत्रस्य। इषितः। विवेद। अमर्मणः। मन्यमानस्य। मर्म॥ ४॥

मनुष्वदिन्द्र सवनं जुषाणः पिबा सोमं शश्वते वीर्याय।
स आ ववृत्स्व हर्यश्व यज्ञैः सरण्युभिरपो अर्णा सिसर्षि॥ ५॥ [९]

मनुष्वत्। इन्द्र। सवनम्। जुषाणः। पिब। सोमम्। शश्वते। वीर्याय।
सः। आ। ववृत्स्व। हरि॰अश्व। यज्ञैः। सरण्यु॰भिः। अपः। अर्णा। सिसर्षि॥ ५॥

त्वमपो यद्ध वृत्रं जघन्वाँ अत्याँइव प्रासृजः सर्तवाजौ।
शयानमिन्द्र चरता वधेन वव्रिवांसं परि देवीरदेवम्॥ ६॥

त्वम्। अपः। यत्। ह। वृत्रम्। जघन्वान्। अत्यान्ऽइव। प्र। असृजः। सर्तवै। आजौ।
शयानम्। इन्द्र। चरता। वधेन। वव्रि॰वांसम्। परि। देवीः। अदेवम्॥ ६॥

यजाम इन्नमसा वृद्धमिन्द्रं बृहन्तमृष्वमजरं युवानम्।
यस्य प्रिये ममतुर्यज्ञियस्य न रोदसी महिमानं ममाते॥ ७॥

यजामः। इत्। नमसा। वृद्धम्। इन्द्रम्। बृहन्तम्। ऋष्वम्। अजरम्। युवानम्।
यस्य। प्रिये इति। ममतुः। यज्ञियस्य। न। रोदसी इति। महिमानम्। ममाते इति॥ ७॥

इन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरूणि व्रतानि देवा न मिनन्ति विश्वे।
दाधार यः पृथिवीं द्यामुतेमां जजान सूर्यमुषसं सुदंसाः॥ ८॥

इन्द्रस्य। कर्म। सु॰कृता। पुरूणि। व्रतानि। देवाः। न। मिनन्ति। विश्वे।
दाधार। यः। पृथिवीम्। द्याम्। उत्। इमाम्। जजान। सूर्यम्। उषसम्। सु॰दंसाः॥ ८॥

अद्रोघ सत्यं तव तन्महित्वं सद्यो यज्जातो अपिबो ह सोमम्।
न द्याव इन्द्र तवसस्त ओजो नाहा न मासाः शरदो वरन्त॥ ९॥

अद्रोघ। सत्यम्। तव। तत्। महि॰त्वम्। सद्यः। यत्। जातः। अपिबः। ह। सोमम्।
न। द्यावः। इन्द्र। तवसः। ते। ओजः। न। अहा। न। मासाः। शरदः। वरन्त॥ ९॥

त्वं सद्यो अपिबो जात इन्द्र मदाय सोमं परमे व्योमन्।

यद्ध द्यावापृथिवी आविवेशीरथाभवः पूर्व्यः कारुधायाः॥ १०॥ [१०]

त्वम्। सद्यः। अपिबः। जातः। इन्द्र। मदाय। सोमम्। परमे। वि॰ओमन्।

यत्। ह। द्यावापृथिवी इति। आ। अविवेशीः। अथ। अभवः। पूर्व्यः। कारु॰धायाः॥ १०॥

अहन्नहिं परिशयानमर्ण ओजायमानं तुविजात तव्यान्।

न ते महित्वमनु भूदध द्यौर्यदन्यया स्फिग्या३ क्षामवस्थाः॥ ११॥

अहन्। अहिम्। परि॰शयानम्। अर्णः। ओजायमानम्। तुवि॰जात। तव्यान्।

न। ते। महि॰त्वम्। अनु। भूत्। अध। द्यौः। यत्। अन्यया। स्फिग्या। क्षाम्। अवस्थाः॥ ११॥

यज्ञो हि त इन्द्र वर्धनो भूदुत प्रियः सुतसोमो मियेधः।

यज्ञेन यज्ञमव यज्ञियः सन्यज्ञस्ते वज्रमहिहत्य आवत्॥ १२॥

यज्ञः। हि। ते। इन्द्र। वर्धनः। भूत्। उत। प्रियः। सुत॰सोमः। मियेधः।

यज्ञेन। यज्ञम्। अव। यज्ञियः। सन्। यज्ञः। ते। वज्रम्। अहि॰हत्ये। आवत्॥ १२॥

यज्ञेनेन्द्रमवसा चक्रे अर्वागैनं सुम्नाय नव्यसे ववृत्याम्।

यः स्तोमेभिर्वावृधे पूर्व्येभिर्यो मध्यमेभिरुत नूतनेभिः॥ १३॥

यज्ञेन। इन्द्रम्। अवसा। आ। चक्रे। अर्वाक्। आ। एनम्। सुम्नाय। नव्यसे। ववृत्याम्।

यः। स्तोमेभिः। ववृधे। पूर्व्येभिः। यः। मध्यमेभिः। उत। नूतनेभिः॥ १३॥

विवेष यन्मा धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमह्नः।

अंहसो यत्र पीपरद्यथा नो नावेव यान्तमुभये हवन्ते॥ १४॥

विवेष। यत्। मा। धिषणा। जजान। स्तवै। पुरा। पार्यात्। इन्द्रम्। अह्नः।

अंहसः। यत्र। पीपरत्। यथा। नः। नावाऽइव। यान्तम्। उभये। हवन्ते॥ १४॥

आपूर्णो अस्य कलशः स्वाहा सेक्तेव कोशं सिसिचे पिबध्यै।

समु प्रिया आववृत्रन्मदाय प्रदक्षिणिदभि सोमास इन्द्रम्॥ १५॥

आ॰पूर्णः। अस्य। कलशः। स्वाहा। सेक्ताऽइव। कोशम्। सिसिचे। पिबध्यै।

सम्। ऊँ इति। प्रियाः। आ। अववृत्रन्। मदाय। प्र॰दक्षिणित्। अभि। सोमासः। इन्द्रम्॥ १५॥

न त्वा गभीरः पुरुहूत सिन्धुर्नाद्रयः परि षन्तो वरन्त।

इत्था सखिभ्य इषितो यदिन्द्रा दृळ्हं चिदरुजो गव्यमूर्वम्॥ १६॥

न। त्वा। गभीरः। पुरु॰हूत। सिन्धुः। न। अद्रयः। परि। सन्तः। वरन्त।

इत्था। सखि॰भ्यः। इषितः। यत्। इन्द्र। आ। दृळ्हम्। चित्। अरुजः। गव्यम्। ऊर्वम्॥ १६॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।

शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ १७॥ [११]

शुनम्। हुवेम। मघ॰वानम्। इन्द्रम्। अस्मिन्। भरे। नृ॰तमम्। वाज॰सातौ।

शृण्वन्तम्। उग्रम्। ऊतये। समत्॰सु। घ्नन्तम्। वृत्राणि। सम्॰जितम्। धनानाम्॥ १७॥

[३३] [१७ गाथिनो विश्वामित्रः, ४, ६, ८, १० नद्यः ऋषिकाः। नद्यः, ४, ८, १० विश्वामित्रः, ६, ७ इन्द्रः। त्रिष्टुप्, १३ अनुष्टुप्।]

प्र पर्वतानामुशती उपस्थादश्वेइव विषिते हासमाने।

गावेव शुभ्रे मातरा रिहाणे विपाट्छुतुद्री पयसा जवेते॥ १॥

प्र। पर्वतानाम्। उशती इति। उप॰स्थात्। अश्वे इवेत्यश्वेऽइव। विसिते इति वि॰सिते। हासमाने इति।

गावाऽइव। शुभ्रे इति। मातरा। रिहाणे इति। वि॰पाट्। शुतुद्री। पयसा। जवेते इति॥ १॥

इन्द्रेषिते प्रसवं भिक्षमाणे अच्छा समुद्रं रथ्येव याथः।

समाराणे ऊर्मिभिः पिन्वमाने अन्या वामन्यामप्येति शुभ्रे॥ २॥

इन्द्रेषिते इतीन्द्र॰इषिते। प्र॰सवम्। भिक्षमाणे इति। अच्छ। समुद्रम्। रथ्याऽइव। याथः॥ समाराणे इति

सम्॰आराणे। ऊर्मि॰भिः। पिन्वमाने इति। अन्या। वाम्। अन्याम्। अपि। एति। शुभ्रे इति॥ २॥

अच्छा सिन्धुं मातृतमामयासं विपाशमुर्वीं सुभगामगन्म।

वत्समिव मातरा संरिहाणे समानं योनिमनु संचरन्ती॥ ३॥

अच्छ। सिन्धुम्। मातृ॰तमाम्। अयासम्। वि॰पाशम्। उर्वीम्। सु॰भगाम्। अगन्म॥ वत्सम्ऽइव।

मातरा। संरिहाणे इति सम्॰रिहाणे। समानम्। योनिम्। अनु। संचरन्ती इति सम्॰चरन्ती॥ ३॥

एना वयं पयसा पिन्वमाना अनु योनिं देवकृतं चरन्तीः।

न वर्तवे प्रसवः सर्गतक्तः किंयुर्विप्रो नद्यो जोहवीति॥ ४॥

एना । वयम् । पयसा । पिन्वमानाः । अनु । योनिम् । देवऽकृतम् । चरन्तीः ।
न । वर्तवे । प्रऽसवः । सर्गऽतक्तः । किम्ऽयुः । विप्रः । नद्यः । जोहवीति ॥ ४ ॥

रमध्वं मे वचसे सोम्याय ऋतावरीरुप मुहूर्तमेवैः ।
प्र सिन्धुमच्छा बृहती मनीषावस्युरह्वे कुशिकस्य सूनुः ॥ ५ ॥ [१२]

रमध्वम् । मे । वचसे । सोम्याय । ऋतऽवरीः । उप । मुहूर्तम् । एवैः ।
प्र । सिन्धुम् । अच्छ । बृहती । मनीषा । अवस्युः । अह्वे । कुशिकस्य । सूनुः ॥ ५ ॥

इन्द्रो अस्माँ अरदद्वज्रबाहुरपाहन्वृत्रं परिधिं नदीनाम् ।
देवोऽनयत्सविता सुपाणिस्तस्य वयं प्रसवे याम उर्वीः ॥ ६ ॥

इन्द्रः । अस्मान् । अरदत् । वज्रऽबाहुः । अप । अहन् । वृत्रम् । परिऽधिम् । नदीनाम् ।
देवः । अनयत् । सविता । सुऽपाणिः । तस्य । वयम् । प्रऽसवे । यामः । उर्वीः ॥ ६ ॥

प्रवाच्यं शश्वधा वीर्यं१ तदिन्द्रस्य कर्म यदहिं विवृश्चत् ।
वि वज्रेण परिषदो जघानायन्नापोऽयनमिच्छमानाः ॥ ७ ॥

प्रऽवाच्यम् । शश्वधा । वीर्यम् । तत् । इन्द्रस्य । कर्म । यत् । अहिम् । विऽवृश्चत् ।
वि । वज्रेण । परिऽसदः । जघान । आयन् । आपः । अयनम् । इच्छमानाः ॥ ७ ॥

एतद्वचो जरितर्मापि मृष्ठा आ यत्ते घोषानुत्तरा युगानि ।
उक्थेषु कारो प्रति नो जुषस्व मा नो नि कः पुरुषत्रा नमस्ते ॥ ८ ॥

एतत् । वचः । जरितः । मा । अपि । मृष्ठाः । आ । यत् । ते । घोषान् । उत्ऽतरा । युगानि ।
उक्थेषु । कारो इति । प्रति । नः । जुषस्व । मा । नः । नि । करिति कः । पुरुषऽत्रा । नमः । ते । ८ ॥

ओ षु स्वसारः कारवे शृणोत ययौ वो दूरादनसा रथेन ।
नि षू नमध्वं भवता सुपारा अधोअक्षाः सिन्धवः स्रोत्याभिः ॥ ९ ॥

ओ इति । सु । स्वसारः । कारवे । शृणोत । ययौ । वः । दूरात् । अनसा । रथेन ।
नि । सु । नमध्वम् । भवत । सुऽपाराः । अधः२अक्षाः । सिन्धवः । स्रोत्याभिः ॥ ९ ॥

आ ते कारो शृणवामा वचांसि ययाथ दूरादनसा रथेन ।
नि ते नंसै पीप्यानेव योषा मर्यायेव कन्या शश्वचै ते ॥ १० ॥ [१३]

आ । ते । कारो इति । शृणवाम । वचांसि । ययाथ । दूरात् । अनसा । रथेन ।
नि । ते । नंसै । पीप्यानाऽइव । योषा । मर्यायऽइव । कन्या । शश्वचै । त इति ते ॥ १० ॥

यदङ्ग त्वा भरताः संतरेयुर्गव्यन्ग्राम इषित इन्द्रजूतः।
अर्षादह प्रसवः सर्गतक्त आ वो वृणे सुमतिं यज्ञियानाम्॥ ११॥
यत्। अङ्ग। त्वा। भरताः। सम्ऽतरेयुः। गव्यन्। ग्रामः। इषितः। इन्द्रऽजूतः।
अर्षात्। अह। प्रऽसवः। सर्गऽतक्तः। आ। वः। वृणे। सुऽमतिम्। यज्ञियानाम्॥ ११॥
अतारिषुर्भरता गव्यवः समभक्त विप्रः सुमतिं नदीनाम्।
प्र पिन्वध्वमिषयन्तीः सुराधा आ वक्षणाः पृणध्वं यात शीभम्॥ १२॥
अतारिषुः। भरताः। गव्यवः। सम्। अभक्त। विप्रः। सुऽमतिम्। नदीनाम्।
प्र। पिन्वध्वम्। इषयन्ती। सुऽराधाः। आ। वक्षणाः। पृणध्वम्। यात। शीभम्॥ १२॥
उद्व ऊर्मिः शम्या हन्त्वापो योक्त्राणि मुञ्चत। मादुष्कृतौ व्येनसाघ्न्यौ शूनमारताम्॥ १३॥
उत्। वः। ऊर्मिः। शम्याः। हन्तु। आपः। योक्त्राणि। मुञ्चत। [१४]
मा। अदुःऽकृतौ। विऽएनसा। अघ्न्यौ। शूनम्। आ। अरताम्॥ १३॥

[३४] [११ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

इन्द्रः पूर्भिदातिरद्दासमर्कैर्विदद्वसुर्दयमानो वि शत्रून्।
ब्रह्मजूतस्तन्वा वावृधानो भूरिदात्र आपृणद्रोदसी उभे॥ १॥
इन्द्रः। पूःऽभित्। आ। अतिरत्। दासम्। अर्कैः। विदत्ऽवसुः। दयमानः। वि। शत्रून्।
ब्रह्मऽजूतः। तन्वा। ववृधानः। भूरिऽदात्रः। आ। अपृणत्। रोदसी इति। उभे इति॥ १॥
मखस्य ते तविषस्य प्र जूतिमियर्मि वाचममृताय भूषन्।
इन्द्र क्षितीनामसि मानुषीणां विशां दैवीनामुत पूर्वयावा॥ २॥
मखस्य। ते। तविषस्य। प्र। जूतिम्। इयर्मि। वाचम्। अमृताय। भूषन्।
इन्द्र। क्षितीनाम्। असि। मानुषीणाम्। विशाम्। दैवीनाम्। उत। पूर्वऽयावा॥ २॥
इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद्वर्पणीतिः।
अहन्व्यंसमुशधग्वनेष्वाविर्धेना अकृणोद्राम्याणाम्॥ ३॥
इन्द्रः। वृत्रम्। अवृणोत्। शर्धऽनीतिः। प्र। मायिनाम्। अमिनात्। वर्पऽनीतिः।
अहन्। विऽअंसम्। उशधक्। वनेषु। आविः। धेनाः। अकृणोत्। राम्याणाम्॥ ३॥

इन्द्रः स्वर्षा जनयन्नहानि जिगायोशिग्भिः पृतना अभिष्टिः ।
प्रारोचयन्मनवे केतुमह्नामविन्दज्ज्योतिर्बृहते रणाय ॥ ४ ॥

इन्द्रः । स्वःऽसाः । जनयन् । अहानि । जिगाय । उशिक्°भिः । पृतनाः । अभिष्टिः ।
प्र । अरोचयत् । मनवे । केतुम् । अह्नाम् । अविन्दत् । ज्योतिः । बृहते । रणाय ॥ ४ ॥

इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश नृवद्दधानो नर्या पुरूणि ।
अचेतयद्धिय इमा जरित्रे प्रेमं वर्णमतिरच्छुक्रमासाम् ॥ ५ ॥ [१५]

इन्द्रः । तुजः । बर्हणाः । आ । विवेश । नृ°वत् । दधानः । नर्या । पुरूणि ।
अचेतयत् । धियः । इमाः । जरित्रे । प्र । इमम् । वर्णम् । अतिरत् । शुक्रम् । आसाम् ॥ ५ ॥

महो महानि पनयन्त्यस्येन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरूणि ।
वृजनेन वृजिनान्त्सं पिपेष मायाभिर्दस्यूँरभिभूत्योजाः ॥ ६ ॥

महः । महानि । पनयन्ति । अस्य । इन्द्रस्य । कर्म । सु°कृता । पुरूणि ।
वृजनेन । वृजिनान् । सम् । पिपेष । मायाभिः । दस्यून् । अभिभूति°ओजाः ॥ ६ ॥

युधेन्द्रो मह्ना वरिवश्चकार देवेभ्यः सत्पतिश्चर्षणिप्राः ।
विवस्वतः सदने अस्य तानि विप्रा उक्थेभिः कवयो गृणन्ति ॥ ७ ॥

युधा । इन्द्रः । मह्ना । वरिवः । चकार । देवेभ्यः । सत्°पतिः । चर्षणि°प्राः ।
विवस्वतः । सदने । अस्य । तानि । विप्राः । उक्थेभिः । कवयः । गृणन्ति ॥ ७ ॥

सत्रासाहं वरेण्यं सहोदां ससवांसं स्वरपश्च देवीः ।
ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमामिन्द्रं मदन्त्यनु धीरणासः ॥ ८ ॥

सत्रा°सहम् । वरेण्यम् । सहःऽदाम् । सस°वांसम् । स्वः । अपः । च । देवीः ।
ससान । यः । पृथिवीम् । द्याम् । उत । इमाम् । इन्द्रम् । मदन्ति । अनु । धी°रणासः ॥ ८ ॥

ससानात्याँ उत सूर्यं ससानेन्द्रः ससान पुरुभोजसं गाम् ।
हिरण्ययमुत भोगं ससान हत्वी दस्यून्प्रार्यं वर्णमावत् ॥ ९ ॥

ससान । अत्यान् । उत । सूर्यम् । ससान । इन्द्रः । ससान । पुरु°भोजसम् । गाम् ।
हिरण्ययम् । उत । भोगम् । ससान । हत्वी । दस्यून् । प्र । आर्यम् । वर्णम् । आवत् ॥ ९ ॥

इन्द्र ओषधीरसनोदहानि वनस्पतीँरसनोदन्तरिक्षम्।

बिभेद वलं नुनुदे विवाचोऽथाभवद्दमिताभिक्रतूनाम्॥ १०॥

इन्द्रः। ओषधीः। असनोत्। अहानि। वनस्पतीन्। असनोत्। अन्तरिक्षम्।

बिभेद। वलम्। नुनुदे। विऽवाचः। अथ। अभवत्। दमिता। अभिऽक्रतूनाम्॥ १०॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।

शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ ११॥ [१६]

शुनम्। हुवेम। मघऽवानम्। इन्द्रम्। अस्मिन्। भरे। नृऽतमम्। वाजऽसातौ।

शृण्वन्तम्। उग्रम्। ऊतये। समत्ऽसु। घ्नन्तम्। वृत्राणि। सम्ऽजितम्। धनानाम्॥ ११॥

[३५] [११ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

तिष्ठा हरी रथ आ युज्यमाना याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छ।

पिबास्यन्धो अभिसृष्टो अस्मे इन्द्र स्वाहा ररिमा ते मदाय॥ १॥

तिष्ठ। हरी इति। रथे। आ। युज्यमाना। याहि। वायुः। न। निऽयुतः। नः। अच्छ।

पिबासि। अन्धः। अभिऽसृष्टः। अस्मे इति। इन्द्र। स्वाहा। ररिम। ते। मदाय॥ १॥

उपाजिरा पुरुहूताय सप्ती हरी रथस्य धूर्ष्वा युनज्मि।

द्रवद्यथा संभृतं विश्वतश्चिदुपेमं यज्ञमा वहात इन्द्रम्॥ २॥

उप। अजिरा। पुरुऽहूताय। सप्ती इति। हरी इति। रथस्य। धूःऽसु। आ। युनज्मि।

द्रवत्। यथा। सम्ऽभृतम्। विश्वतः। चित्। उप। इमम्। यज्ञम्। आ। वहातः। इन्द्रम्॥ २॥

उपो नयस्व वृषणा तपुष्पोतेमव त्वं वृषभ स्वधावः।

ग्रसेतामश्वा वि मुचेह शोणा दिवेदिवे सदृशीरद्धि धानाः॥ ३॥

उपो इति। नयस्व। वृषणा। तपुःऽपा। उत। ईम्। अव। त्वम्। वृषभ। स्वधाऽवः।

ग्रसेताम्। अश्वा। वि। मुच। इह। शोणा। दिवेऽदिवे। सऽदृशीः। अद्धि। धानाः॥ ३॥

ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनज्मि हरी सखाया सधमाद आशू।

स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधितिष्ठन्प्रजानन्विद्वाँ उप याहि सोमम्॥ ४॥

ब्रह्मणा। ते। ब्रह्मऽयुजा। युनज्मि। हरी इति। सखाया। सधऽमादे। आशू इति।

स्थिरम्। रथम्। सुऽखम्। इन्द्र। अधिऽतिष्ठन्। प्रऽजानन्। विद्वान्। उप। याहि। सोमम्॥ ४॥

मा ते हरी वृषणा वीतपृष्ठा नि रीरमन्यजमानासो अन्ये।

अत्यायाहि शश्वतो वयं तेऽरं सुतेभिः कृणवाम सोमैः ॥ ५ ॥ [१७]

मा। ते। हरी इति। वृषणा। वीत॰पृष्ठा। नि। रीरमन्। यजमानासः। अन्ये।

अति॰आयाहि। शश्वतः। वयम्। ते। अरम्। सुतेभिः। कृणवाम। सोमैः ॥ ५ ॥

तवायं सोमस्त्वमेह्यर्वाङ् शश्वत्तमं सुमना अस्य पाहि।

अस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या निषद्या दधिष्वेमं जठर इन्दुमिन्द्र ॥ ६ ॥

तव। अयम्। सोमः। त्वम्। आ। इहि। अर्वाङ्। शश्वत॰तमम्। सु॰मनाः। अस्य। पाहि।

अस्मिन्। यज्ञे। बर्हिषि। आ। नि॰सद्य। दधिष्व। इमम्। जठरे। इन्दुम्। इन्द्र ॥ ६ ॥

स्तीर्णं ते बर्हिः सुत इन्द्र सोमः कृता धाना अत्तवे ते हरिभ्याम्।

तदोकसे पुरुशाकाय वृष्णे मरुत्वते तुभ्यं राता हवींषि ॥ ७ ॥

स्तीर्णम्। ते। बर्हिः। सुतः। इन्द्र। सोमः। कृताः। धानाः। अत्तवे। ते। हरि॰भ्याम्।

तत्॰ओकसे। पुरु॰शाकाय। वृष्णे। मरुत्वते। तुभ्यम्। राता। हवींषि ॥ ७ ॥

इमं नरः पर्वतास्तुभ्यमापः समिन्द्र गोभिर्मधुमन्तमक्रन्।

तस्यागत्या सुमना ऋष्व पाहि प्रजानन्विद्वान्पथ्या३ अनु स्वाः ॥ ८ ॥

इमम्। नरः। पर्वताः। तुभ्यम्। आपः। सम्। इन्द्र। गोभिः। मधु॰मन्तम्। अक्रन्।

तस्य। आ॰गत्य। सु॰मनाः। ऋष्व। पाहि। प्र॰जानन्। विद्वान्। पथ्याः। अनु। स्वाः ॥ ८ ॥

याँ आभजो मरुत इन्द्र सोमे ये त्वामवर्धन्नभवन्गणस्ते।

तेभिरेतं सजोषा वावशानो३ग्नेः पिब जिह्वया सोममिन्द्र ॥ ९ ॥

यान्। आ। अभजः। मरुतः। इन्द्र। सोमे। ये। त्वाम्। अवर्धन्। अभवन्। गणः। ते।

तेभिः। एतम्। स॰जोषाः। वावशानः। अग्ने। पिब। जिह्वया। सोमम्। इन्द्र ॥ ९ ॥

इन्द्र पिब स्वधया चित्सुतस्याग्नेर्वा पाहि जिह्वया यजत्र।

अध्वर्योर्वा प्रयतं शक्र हस्ताद्धोतुर्वा यज्ञं हविषो जुषस्व ॥ १० ॥

इन्द्र। पिब। स्वधया। चित्। सुतस्य। अग्नेः। वा। पाहि। जिह्वया। यजत्र।

अध्वर्योः। वा। प्र॰यतम्। शक्र। हस्तात्। होतुः। वा। यज्ञम्। हविषः। जुषस्व ॥ १० ॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ ११॥ [१८]
शुनम्। हुवेम। मघऽवानम्। इन्द्रम्। अस्मिन्। भरे। नृऽतमम्। वाजऽसातौ।
शृण्वन्तम्। उग्रम्। ऊतये। समत्ऽसु। घ्नन्तम्। वृत्राणि। सम्ऽजितम्। धनानाम्॥ ११॥

[३६] [११ गाथिनो विश्वामित्रः, १० घोर आङ्गिरसः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

इमामू षु प्रभृतिं सातये धाः शश्वच्छश्वदूतिभिर्यादमानः।
सुतेसुते वावृधे वर्धनेभिर्यः कर्मभिर्महद्भिः सुश्रुतो भूत्॥ १॥
इमाम्। ऊँ इति। सु। प्रऽभृतिम्। सातये। धाः। शश्वत्ऽशश्वत्। ऊतिऽभिः। यादमानः।
सुतेऽसुते। ववृधे। वर्धनेभिः। यः। कर्मऽभिः। महत्ऽभिः। सुऽश्रुतः। भूत्॥ १॥
इन्द्राय सोमाः प्रदिवो विदाना ऋभुर्येभिर्वृषपर्वा विहायाः।
प्रयम्यमानान्प्रति षू गृभायेन्द्र पिब वृषधूतस्य वृष्णः॥ २॥
इन्द्राय। सोमाः। प्रऽदिवः। विदानाः। ऋभुः। येभिः। वृषऽपर्वा। विऽहायाः।
प्रऽयम्यमानान्। प्रति। सु। गृभाय। इन्द्र। पिब। वृषऽधूतस्य। वृष्णः॥ २॥
पिबा वर्धस्व तव घा सुतास इन्द्र सोमासः प्रथमा उतेमे।
यथापिबः पूर्व्याँ इन्द्र सोमाँ एवा पाहि पन्यो अद्या नवीयान्॥ ३॥
पिब। वर्धस्व। तव। घ। सुतासः। इन्द्र। सोमासः। प्रथमाः। उत। इमे।
यथा। अपिबः। पूर्व्यान्। इन्द्र। सोमान्। एव। पाहि। पन्यः। अद्य। नवीयान्॥ ३॥
महाँ अमत्रो वृजने विरप्श्युग्रं शवः पत्यते धृष्ण्वोजः।
नाह विव्याच पृथिवी चनैनं यत्सोमासो हर्यश्वममन्दन्॥ ४॥
महान्। अमत्रः। वृजने। विऽरप्शी। उग्रम्। शवः। पत्यते। धृष्णु। ओजः।
न। अह। विव्याच। पृथिवी। चन। एनम्। यत्। सोमासः। हरिऽअश्वम्। अमन्दन्॥ ४॥
महाँ उग्रो वावृधे वीर्याय समाचक्रे वृषभः काव्येन।
इन्द्रो भगो वाजदा अस्य गावः प्र जायन्ते दक्षिणा अस्य पूर्वीः॥ ५॥ [१९]
महान्। उग्रः। ववृधे। वीर्याय। सम्ऽआचक्रे। वृषभः। काव्येन।
इन्द्रः। भगः। वाजऽदाः। अस्य। गावः। प्र। जायन्ते। दक्षिणाः। अस्य। पूर्वीः॥ ५॥

प्र यत्सिन्ध॑वः प्रस॒वं यथाय॒न्नाप॑ः समु॒द्रं र॒थ्ये॑व जग्मुः ।

अत॑श्चि॒दिन्द्र॒ः सद॑सो॒ वरी॑या॒न्यदीं॒ सोम॑ः पृणति॑ दु॒ग्धो अं॒शुः ॥ ६ ॥

प्र । यत् । सिन्ध॑वः । प्र॒°स॒वम् । यथा॑ । आय॑न् । आप॑ः । स॒मु॒द्रम् । र॒थ्या॑ऽइव । ज॒ग्मु॒ः ।

अत॑ः । चि॒त् । इन्द्र॑ः । सद॑सः । वरी॑यान् । यत् । ई॒म् । सोम॑ः । पृ॒णति॑ । दु॒ग्धः । अं॒शुः ॥ ६ ॥

स॒मु॒द्रेण॒ सिन्ध॑वो॒ याद॑माना॒ इन्द्रा॑य॒ सोम॒ं सुषु॑तं॒ भर॑न्तः ।

अं॒शुं दु॑हन्ति ह॒स्तिनो॑ भ॒रित्रै॒र्मध्व॑ः पुनन्ति॒ धार॑या प॒वित्रै॑ः ॥ ७ ॥

स॒मु॒द्रेण॑ । सिन्ध॑वः । याद॑मानाः । इन्द्रा॑य । सोम॑म् । सु॰सु॑तम् । भर॑न्तः ।

अं॒शुम् । दु॒ह॒न्ति॒ । ह॒स्तिन॑ः । भ॒रित्रैः॑ । मध्व॑ः । पु॒न॒न्ति॒ । धार॑या । प॒वित्रैः॑ ॥ ७ ॥

ह्र॒दाइ॑व कु॒क्षय॑ः सोम॒धाना॒ः समीं॒ विव्याच॒ सव॑ना पु॒रूणि॑ ।

अन्ना॒ यदिन्द्र॑ः प्रथ॒मा व्याश॑ वृ॒त्रं ज॑घ॒न्वाँ अ॑वृणीत॒ सोम॑म् ॥ ८ ॥

ह्र॒दाःऽइ॑व । कु॒क्षय॑ः । सो॒म॒°धाना॑ः । सम् । ई॒मिति॑ । वि॒व्या॒च॒ । सव॑ना । पु॒रूणि॑ ।

अन्ना॑ । यत् । इन्द्र॑ः । प्र॒थ॒मा । वि । आश॑ । वृ॒त्रम् । ज॒घ॒न्वान् । अ॒वृ॒णी॒त॒ । सोम॑म् ॥ ८ ॥

आ तू भ॑र॒ माकि॑रे॒तत्परि॑ ष्ठाद्वि॒द्मा हि त्वा॒ वसु॑पतिं॒ वसू॑नाम् ।

इन्द्र यत्ते॒ माहि॑नं॒ दत्र॒मस्त्य॒स्मभ्य॒ं तद्ध॑र्यश्व॒ प्र य॑न्धि ॥ ९ ॥

आ । तु । भ॒र॒ । माकि॑ः । ए॒तत् । परि॑ । स्था॒त् । वि॒द्म । हि । त्वा॒ । वसु॑°पतिम् । वसू॑नाम् ।

इन्द्र॑ । यत् । ते॒ । माहि॑नम् । दत्र॑म् । अस्ति॑ । अ॒स्मभ्य॑म् । तत् । ह॒रि॒°अ॒श्व॒ । प्र । य॒न्धि॒ ॥ ९ ॥

अ॒स्मे प्र य॑न्धि मघवन्नृजीषि॒न्निन्द्र॑ रा॒यो वि॒श्ववा॑रस्य॒ भूरे॑ः ।

अ॒स्मे श॒तं श॒रदो॑ जी॒वसे॑ धा अ॒स्मे वी॒राञ्छश्व॑त इन्द्र शिप्रिन् ॥ १० ॥

अ॒स्मे इति॑ । प्र । य॒न्धि॒ । म॒घ॒°व॒न् । ऋ॒जी॒षि॒न् । इन्द्र॑ । रा॒यः । वि॒श्व°वा॑रस्य । भूरे॑ः ।

अ॒स्मे इति॑ । श॒तम् । श॒रद॑ः । जी॒वसे॑ । धा॒ः । अ॒स्मे इति॑ । वी॒रान् । शश्व॑तः । इ॒न्द्र॒ । शि॒प्रि॒न् ॥ १० ॥

शु॒नं हु॑वेम म॒घवा॑न॒मिन्द्र॑म॒स्मिन्भरे॒ नृत॑मं॒ वाज॑सातौ ।

शृ॒ण्वन्त॑मु॒ग्रमू॒तये॑ स॒मत्सु॒ घ्नन्त॑ं वृ॒त्राणि॑ सं॒जित॒ं धना॑नाम् ॥ ११ ॥ [२०]

शु॒नम् । हु॒वेम । म॒घ°वा॑नम् । इन्द्र॑म् । अ॒स्मिन् । भरे॑ । नृ°त॑मम् । वाज॑°सातौ ।

शृ॒ण्वन्त॑म् । उ॒ग्रम् । ऊ॒तये॑ । स॒मत्°सु । घ्नन्त॑म् । वृ॒त्राणि॑ । स॒म्°जित॑म् । धना॑नाम् ॥ ११ ॥

[३७] [११ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। गायत्री, ११ अनुष्टुप्।]

वार्त्रहत्याय शवसे पृतनाषाह्याय च। इन्द्र त्वा वर्तयामसि॥ १॥

वार्त्र॰हत्याय। शवसे। पृतना॰सह्याय। च। इन्द्र। त्वा। आ। वर्तयामसि॥ १॥

अर्वाचीनं सु ते मन उत चक्षुः शतक्रतो। इन्द्र कृण्वन्तु वाघतः॥ २॥

अर्वाचीनम्। सु। ते। मनः। उत। चक्षुः। शतक्रतो इति शत॰क्रतो। इन्द्र। कृण्वन्तु। वाघतः॥ २॥

नामानि ते शतक्रतो विश्वाभिर्गीर्भिरीमहे। इन्द्राभिमातिषाह्ये॥ ३॥

नामानि। ते। शतक्रतो इति शत॰क्रतो। विश्वाभिः। गीःऽभिः। ईमहे। इन्द्र। अभिमाति॰सह्ये॥ ३॥

पुरुष्टुतस्य धामभिः शतेन महयामसि। इन्द्रस्य चर्षणीधृतः॥ ४॥

पुरु॰स्तुतस्य। धाम॰भिः। शतेन। महयामसि। इन्द्रस्य। चर्षणि॰धृतः॥ ४॥

इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुप ब्रुवे। भरेषु वाजसातये॥ ५॥ [२१]

इन्द्रम्। वृत्राय। हन्तवे। पुरु॰हूतम्। उप। ब्रुवे। भरेषु। वाज॰सातये॥ ५॥

वाजेषु सासहिर्भव त्वामीमहे शतक्रतो। इन्द्र वृत्राय हन्तवे॥ ६॥

वाजेषु। ससहिः। भव। त्वाम्। ईमहे। शतक्रतो इति शत॰क्रतो। इन्द्र। वृत्राय। हन्तवे॥ ६॥

द्युम्नेषु पृतनाज्ये पृत्सुतूर्षु श्रवःसु च। इन्द्र साक्ष्वाभिमातिषु॥ ७॥

द्युम्नेषु। पृतनाज्ये। पृत्सुतूर्षु। श्रवःसु। च। इन्द्र। साक्ष्व। अभि॰मातिषु॥ ७॥

शुष्मिन्तमं न ऊतये द्युम्निनं पाहि जागृविम्। इन्द्र सोमं शतक्रतो॥ ८॥

शुष्मिन्॰तमम्। नः। ऊतये। द्युम्निनम्। पाहि। जागृविम्। इन्द्र। सोमम्। शतक्रतो इति शत॰क्रतो॥ ८॥

इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु। इन्द्र तानि त आ वृणे॥ ९॥

इन्द्रियाणि। शतक्रतो इति शत॰क्रतो। या। ते। जनेषु। पञ्च॰सु। इन्द्र। तानि। ते। आ। वृणे॥ ९॥

अगन्निन्द्र श्रवो बृहद् द्युम्नं दधिष्व दुष्टरम्। उत्ते शुष्मं तिरामसि॥ १०॥

अगन्। इन्द्र। श्रवः। बृहत्। द्युम्नम्। दधिष्व। दुस्तरम्। उत्। ते। शुष्मम्। तिरामसि॥ १०॥

अर्वावतो न आ गह्यथो शक्र परावतः। उ लोको यस्ते अद्रिव इन्द्रेह तत आ गहि॥ ११॥

अर्वा॰वतः। नः। आ। गहि। अथो इति। शक्र। परा॰वतः। [२२]

ऊँ इति। लोकः। यः। ते। अद्रि॰वः। इन्द्र। इह। ततः। आ। गहि॥ ११॥

[३८] [१० प्रजापतिर्वैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा, तावुभावपि वा, गाथिनो विश्वामित्रो वा। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

अभि तष्टेव दीधया मनीषामत्यो न वाजी सुधुरो जिहानः।
अभि प्रियाणि मर्मृशत्पराणि कवीँरिच्छामि संदृशे सुमेधाः॥ १॥

अभि। तष्टाऽइव। दीधय। मनीषाम्। अत्यः। न। वाजी। सुऽधुरः। जिहानः।
अभि। प्रियाणि। मर्मृशत्। पराणि। कवीन्। इच्छामि। सम्ऽदृशे। सुऽमेधाः॥ १॥

इनोत पृच्छ जनिमा कवीनां मनोधृतः सुकृतस्तक्षत द्याम्।
इमा उ ते प्रण्यो वर्धमाना मनोवाता अध नु धर्मणि ग्मन्॥ २॥

इना। उत। पृच्छ। जनिम। कवीनाम्। मनःऽधृतः। सुऽकृतः। तक्षत। द्याम्।
इमाः। ऊँ इति। ते। प्रऽन्यः। वर्धमानाः। मनःऽवाताः। अध। नु। धर्मणि। ग्मन्॥ २॥

नि षीमिदत्र गुह्या दधाना उत क्षत्राय रोदसी समञ्जन्।
सं मात्राभिर्ममिरे येमुरुर्वी अन्तर्मही समृते धायसे धुः॥ ३॥

नि। सीम्। इत्। अत्र। गुह्या। दधानाः। उत। क्षत्राय। रोदसी इति। सम्। अञ्जन्॥ सम्। मात्राभिः।
ममिरे। येमुः। उर्वी इति। अन्तः। मही इति। समृते इति सम्ऽऋते। धायसे। धुरिति धुः॥ ३॥

आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषञ्छ्रियो वसानश्चरति स्वरोचिः।
महत्तद्वृष्णो असुरस्य नामा विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ॥ ४॥

आऽतिष्ठन्तम्। परि। विश्वे। अभूषन्। श्रियः। वसानः। चरति। स्वऽरोचिः।
महत्। तत्। वृष्णः। असुरस्य। नाम। आ। विश्वऽरूपः। अमृतानि। तस्थौ॥ ४॥

असूत पूर्वो वृषभो ज्यायानिमा अस्य शुरुधः सन्ति पूर्वीः।
दिवो नपाता विदथस्य धीभिः क्षत्रं राजाना प्रदिवो दधाथे॥ ५॥ [२३]

असूत। पूर्वः। वृषभः। ज्यायान्। इमाः। अस्य। शुरुधः। सन्ति। पूर्वीः।
दिवः। नपाता। विदथस्य। धीभिः। क्षत्रम्। राजाना। प्रऽदिवः। दधाथे इति॥ ५॥

त्रीणि राजाना विदथे पुरूणि परि विश्वानि भूषथः सदांसि।
अपश्यमत्र मनसा जगन्वान्व्रते गन्धर्वाँ अपि वायुकेशान्॥ ६॥

त्रीणि। राजाना। विदथे। पुरूणि। परि। विश्वानि। भूषथः। सदांसि।
अपश्यम्। अत्र। मनसा। जगन्वान्। व्रते। गन्धर्वान्। अपि। वायुऽकेशान्॥ ६॥
तदिन्वस्य वृषभस्य धेनोरा नामभिर्ममिरे सक्म्यं गोः।
अन्यदन्यदसुर्यं१ वसाना नि मायिनो ममिरे रूपमस्मिन्॥ ७॥
तत्। इत्। नु। अस्य। वृषभस्य। धेनोः। आ। नामऽभिः। ममिरे। सक्म्यम्। गोः।
अन्यत्ऽअन्यत्। असुर्यम्। वसानाः। नि। मायिनः। ममिरे। रूपम्। अस्मिन्॥ ७॥
तदिन्वस्य सवितुर्नकिर्मे हिरण्ययीममतिं यामशिश्रेत्।
आ सुष्टुती रोदसी विश्वमिन्वे अपीव योषा जनिमानि वव्रे॥ ८॥
तत्। इत्। नु। अस्य। सवितुः। नकिः। मे। हिरण्ययीम्। अमतिम्। याम्। अशिश्रेत्॥ आ। सुऽस्तुती।
रोदसी इति। विश्वमिन्वे इति विश्वम्ऽइन्वे। अपिऽइव। योषा। जनिमानि। वव्रे॥ ८॥
युवं प्रत्नस्य साधथो महो यद्दैवी स्वस्तिः परि णः स्यातम्।
गोपाजिह्वस्य तस्थुषो विरूपा विश्वे पश्यन्ति मायिनः कृतानि॥ ९॥
युवम्। प्रत्नस्य। साधथः। महः। यत्। दैवी। स्वस्तिः। परि। नः। स्यातम्।
गोपाजिह्वस्य। तस्थुषः। विऽरूपा। विश्वे। पश्यन्ति। मायिनः। कृतानि॥ ९॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ १०॥ [२४] {३}
शुनम्। हुवेम। मघऽवानम्। इन्द्रम्। अस्मिन्। भरे। नृऽतमम्। वाजऽसातौ।
शृण्वन्तम्। उग्रम्। ऊतये। समत्ऽसु। घ्नन्तम्। वृत्राणि। सम्ऽजितम्। धनानाम्॥ १०॥

[३९] [९ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

इन्द्रं मतिर्हृद आ वच्यमानाच्छा पतिं स्तोमतष्टा जिगाति।
या जागृविर्विदथे शस्यमानेन्द्र यत्ते जायते विद्धि तस्य॥ १॥
इन्द्रम्। मतिः। हृदः। आ। वच्यमाना। अच्छ। पतिम्। स्तोमऽतष्टा। जिगाति।
या। जागृविः। विदथे। शस्यमाना। इन्द्र। यत्। ते। जायते। विद्धि। तस्य॥ १॥
दिवश्चिदा पूर्व्या जायमाना वि जागृविर्विदथे शस्यमाना।
भद्रा वस्त्राण्यर्जुना वसाना सेयमस्मे संनजा पित्र्या धीः॥ २॥

दिवः। चित्। आ। पूर्व्या। जायमाना। वि। जागृविः। विदथे। शस्यमाना।
भद्रा। वस्त्राणि। अर्जुना। वसाना। सा। इयम्। अस्मे इति। सनऽजा। पित्र्या। धीः॥ २॥

यमा चिदत्र यमसूरसूत जिह्वाया अग्रं पतदा ह्यस्थात्।
वपूंषि जाता मिथुना सचेते तमोहना तपुषो बुध्न एता॥ ३॥

यमा। चित्। अत्र। यमऽसूः। असूत। जिह्वायाः। अग्रम्। पतत्। आ। हि। अस्थात्।
वपूंषि। जाता। मिथुना। सचेते इति। तमःऽहना। तपुषः। बुध्ने। आऽइता॥ ३॥

नकिरेषां निन्दिता मर्त्येषु ये अस्माकं पितरो गोषु योधाः।
इन्द्र एषां दृंहिता माहिनावानुद्गोत्राणि ससृजे दंसनावान्॥ ४॥

नकिः। एषाम्। निन्दिता। मर्त्येषु। ये। अस्माकम्। पितरः। गोषु। योधाः।
इन्द्रः। एषाम्। दृंहिता। माहिनऽवान्। उत्। गोत्राणि। ससृजे। दंसनाऽवान्॥ ४॥

सखा ह यत्र सखिभिर्नवग्वैरभिज्ञ्वा सत्वभिर्गा अनुग्मन्।
सत्यं तदिन्द्रो दशभिर्दशग्वैः सूर्यं विवेद तमस क्षियन्तम्॥ ५॥ [२५]

सखा। ह। यत्र। सखिऽभिः। नवऽग्वैः। अभिऽज्ञु। आ। सत्वऽभिः। गाः। अनुऽग्मन्।
सत्यम्। तत्। इन्द्रः। दशऽभिः। दशऽग्वैः। सूर्यम्। विवेद। तमसि। क्षियन्तम्॥ ५॥

इन्द्रो मधु संभृतमुस्रियायां पद्वद्विवेद शफवन्नमे गोः।
गुहा हितं गुह्यं गूळ्हमप्सु हस्ते दधे दक्षिणे दक्षिणावान्॥ ६॥

इन्द्रः। मधु। सम्ऽभृतम्। उस्रियायाम्। पत्ऽवत्। विवेद। शफऽवत्। नमे। गोः।
गुहा। हितम्। गुह्यम्। गूळ्हम्। अपऽसु। हस्ते। दधे। दक्षिणे। दक्षिणऽवान्॥ ६॥

ज्योतिर्वृणीत तमसो विजानन्नारे स्याम दुरितादभीके।
इमा गिरः सोमपाः सोमवृद्ध जुषस्वेन्द्र पुरुतमस्य कारोः॥ ७॥

ज्योतिः। वृणीत। तमसः। विऽजानन्। आरे। स्याम। दुःऽइतात्। अभीके।
इमाः। गिरः। सोमऽपाः। सोमऽवृद्ध। जुषस्व। इन्द्र। पुरुऽतमस्य। कारोः॥ ७॥

ज्योतिर्यज्ञाय रोदसी अनु ष्यादारे स्याम दुरितस्य भूरेः।
भूरि चिद्धि तुजतो मर्त्यस्य सुपारासो वसवो बर्हणावत्॥ ८॥

ज्योति॑ः । य॒ज्ञाय॑ । रोद॑सी॒ इति॑ । अनु॑ । स्या॒त् । आ॒रे । स्या॒म॒ । दु॒ःऽइ॒तस्य॑ । भूरे॑ः ।
भूरि॑ । चि॒त् । हि । तु॒जत॑ः । मर्त्य॑स्य । सु॒°पा॒रास॑ः । व॒स॒व॒ः । ब॒र्हणा॑°वत् ॥ ८ ॥

शु॒नं हु॑वेम म॒घवा॑न॒मिन्द्र॑म॒स्मिन्भरे॒ नृत॑मं॒ वाज॑सातौ ।
शृ॒ण्वन्त॑मु॒ग्रमू॒तये॑ स॒मत्सु॒ घ्नन्तं॑ वृ॒त्राणि॑ सं॒जितं॒ धना॑नाम् ॥ ९ ॥ [२६]

शु॒नम् । हु॒वे॒म॒ । म॒घ°वा॑नम् । इन्द्र॑म् । अ॒स्मिन् । भरे॑ । नृ°त॑मम् । वाज॑°सातौ ।
शृ॒ण्वन्त॑म् । उ॒ग्रम् । ऊ॒तये॑ । स॒मत्°सु॑ । घ्नन्त॑म् । वृ॒त्राणि॑ । स॒म्°जित॑म् । धना॑नाम् ॥ ९ ॥

इत्याश्वलायन-संहितायां तृतीयाष्टके
द्वितीयोऽध्यायः
समाप्तः ॥

॥ अथ तृतीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥

[४०] [९ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।]

इन्द्रं त्वा वृषभं वयं सुते सोमे हवामहे । स पाहि मध्वो अन्धसः ॥ १ ॥

इन्द्रं । त्वा । वृषभम् । वयम् । सुते । सोमे । हवामहे । सः । पाहि । मध्वः । अन्धसः ॥ १ ॥

इन्द्र क्रतुविदं सुतं सोमं हर्य पुरुष्टुत । पिबा वृषस्व तातृपिम् ॥ २ ॥

इन्द्र । क्रतुऽविदम् । सुतम् । सोमम् । हर्य । पुरुऽस्तुत । पिब । आ । वृषस्व । ततृपिम् ॥ २ ॥

इन्द्र प्र णो धितावानं यज्ञं विश्वेभिर्देवेभिः । तिर स्तवान विश्पते ॥ ३ ॥

इन्द्र । प्र । नः । धितऽवानम् । यज्ञम् । विश्वेभिः । देवेभिः । तिर । स्तवान । विश्पते ॥ ३ ॥

इन्द्र सोमाः सुता इमे तव प्र यन्ति सत्पते । क्षयं चन्द्रास इन्दवः ॥ ४ ॥

इन्द्र । सोमाः । सुताः । इमे । तव । प्र । यन्ति । सत्ऽपते । क्षयम् । चन्द्रासः । इन्दवः ॥ ४ ॥

दधिष्वा जठरे सुतं सोममिन्द्र वरेण्यम् । तव द्युक्षास इन्दवः ॥ ५ ॥ [१]

दधिष्व । जठरे । सुतम् । सोमम् । इन्द्र । वरेण्यम् । तव । द्युक्षासः । इन्दवः ॥ ५ ॥

गिर्वणः पाहि नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे । इन्द्र त्वादातमिद्यशः ॥ ६ ॥

गिर्वणः । पाहि । नः । सुतम् । मधोः । धाराभिः । अज्यसे । इन्द्र । त्वाऽदातम् । इत् । यशः ॥ ६ ॥

अभि द्युम्नानि वनिन इन्द्रं सचन्ते अक्षिता । पीत्वी सोमस्य वावृधे ॥ ७ ॥

अभि । द्युम्नानि । वनिनः । इन्द्रम् । सचन्ते । अक्षिता । पीत्वी । सोमस्य । ववृधे ॥ ७ ॥

अर्वावतो न आ गहि परावतश्च वृत्रहन् । इमा जुषस्व नो गिरः ॥ ८ ॥

अर्वाऽवतः । नः । आ । गहि । पराऽवतः । च । वृत्रऽहन् । इमाः । जुषस्व । नः । गिरः ॥ ८ ॥

यदन्तरा परावतमर्वावतं च हूयसे । इन्द्रेह तत आ गहि ॥ ९ ॥ [२]

यत् । अन्तरा । पराऽवतम् । अर्वाऽवतम् । च । हूयसे । इन्द्र । इह । ततः । आ । गहि ॥ ९ ॥

[४१] [९ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।]

आ तू नं इन्द्र मद्र्यंग्घुवानः सोमंपीतये । हरिंभ्यां याह्यद्रिवः ॥ १ ॥

आ । तु । नः । इन्द्र । मद्र्यंक् । हुवानः । सोमंऽपीतये । हरिंऽभ्याम् । याहि । अद्रिऽवः ॥ १ ॥

सत्तो होता न ऋत्वियंस्तिस्तिरे बर्हिरानुषक् । अयुंज्रन्प्रातरद्रंयः ॥ २ ॥

सत्तः । होता । नः । ऋत्वियः । तिस्तिरे । बर्हिः । आनुषक् । अयुंज्रन् । प्रातः । अद्रंयः ॥ २ ॥

इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः क्रियन्त आ बर्हिः सीद । वीहि शूर पुरोळाशम् ॥ ३ ॥

इमा । ब्रह्म । ब्रह्मऽवाहः । क्रियन्ते । आ । बर्हिः । सीद । वीहि । शूर । पुरोळाशम् ॥ ३ ॥

रारन्धि सवनेषु ण एषु स्तोमेषु वृत्रहन् । उक्थेष्विन्द्र गिर्वणः ॥ ४ ॥

ररन्धि । सवनेषु । नः । एषु । स्तोमेषु । वृत्रऽहन् । उक्थेषु । इन्द्र । गिर्वणः ॥ ४ ॥

मतयः सोमपामुरुं रिहन्ति शवसस्पतिम् । इन्द्रं वत्सं न मातरः ॥ ५ ॥ [३]

मतयः । सोमऽपाम् । उरुम् । रिहन्ति । शवसः । पतिम् । इन्द्रम् । वत्सम् । न मातरः ॥ ५ ॥

स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे करः ॥ ६ ॥

सः । मन्दस्व । हि । अन्धसः । राधसे । तन्वा । महे । न । स्तोतारम् । निदे । करः ॥ ६ ॥

वयमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो जरामहे । उत त्वमस्मयुर्वसो ॥ ७ ॥

वयम् । इन्द्र । त्वाऽयवः । हविष्मन्तः । जरामहे । उत । त्वम् । अस्मऽयुः । वसो इति ॥ ७ ॥

मारे अस्मद्वि मुमुचो हरिप्रियार्वाङ्याहि । इन्द्र स्वधावो मत्स्वेह ॥ ८ ॥

मा । आरे । अस्मत् । वि । मुमुचः । हरिऽप्रिय । अर्वाङ् । याहि । इन्द्र । स्वधाऽवः । मत्स्व । इह ॥ ८ ॥

अर्वाञ्चं त्वा सुखे रथे वहतामिन्द्र केशिना । घृतस्नू बर्हिरासदे ॥ ९ ॥ [४]

अर्वाञ्चम् । त्वा । सुऽखे । रथे । वहताम् । इन्द्र । केशिना । घृतस्नू इति घृतऽस्नू । बर्हिः । आऽसदे ॥ ९ ॥

[४२] [९ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।]

उप नः सुतमा गहि सोममिन्द्र गवाशिरम् । हरिभ्यां यस्ते अस्मयुः ॥ १ ॥

उप । नः । सुतम् । आ । गहि । सोमम् । इन्द्र । गोऽआशिरम् । हरिऽभ्याम् । यः । ते । अस्मऽयुः ॥ १ ॥

तमिन्द्र मदमा गहि बर्हिःष्ठां ग्रावभिः सुतम् । कुविन्न्वस्य तृष्णवः ॥ २ ॥

तम् । इन्द्र । मदम् । आ । गहि । बर्हिःऽस्थाम् । ग्रावऽभिः । सुतम् । कुवित् । नु । अस्य । तृष्णवः ॥ २ ॥

इन्द्रमित्था गिरो ममाच्छागुरिषिता इतः। आवृते सोमपीतये॥ ३॥

इन्द्रम्। इत्था। गिरः। मम। अच्छ। अगुः। इषिताः। इतः। आऽवृते। सोमऽपीतये॥ ३॥

इन्द्रं सोमस्य पीतये स्तोमैरिह हवामहे। उक्थेभिः कुविदागमत्॥ ४॥

इन्द्रम्। सोमस्य। पीतये। स्तोमैः। इह। हवामहे। उक्थेभिः। कुवित्। आऽगमत्॥ ४॥

इन्द्र सोमाः सुता इमे तान्दधिष्व शतक्रतो। जठरे वाजिनीवसो॥ ५॥ [५]

इन्द्र। सोमाः। सुताः। इमे। तान्। दधिष्व। शतक्रतो इति शतऽक्रतो।

जठरे। वाजिनीवसो इति वाजिनीऽवसो॥ ५॥

विद्मा हि त्वा धनंजयं वाजेषु दधृषं कवे। अधा ते सुम्नमीमहे॥ ६॥

विद्म। हि। त्वा। धनम्ऽजयम्। वाजेषु। दधृषम्। कवे। अध। ते। सुम्नम्। ईमहे॥ ६॥

इममिन्द्र गवाशिरं यवाशिरं च नः पिब। आगत्या वृषभिः सुतम्॥ ७॥

इमम्। इन्द्र। गोऽआशिरम्। यवऽआशिरम्। च। नः। पिब। आऽगत्य। वृषऽभिः। सुतम्॥ ७॥

तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्ये३ सोमं चोदामि पीतये। एष रारन्तु ते हृदि॥ ८॥

तुभ्य। इत्। इन्द्र। स्वे। ओक्ये। सोमम्। चोदामि। पीतये। एषः। ररन्तु। ते। हृदि॥ ८॥

त्वां सुतस्य पीतये प्रत्नमिन्द्र हवामहे। कुशिकासो अवस्यवः॥ ९॥ [६]

त्वाम्। सुतस्य। पीतये। प्रत्नम्। इन्द्र। हवामहे। कुशिकासः। अवस्यवः॥ ९॥

[४३] [८ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्]

आ याह्यर्वाङुप वन्धुरेष्ठास्तवेदनु प्रदिवः सोमपेयम्।
प्रिया सखाया वि मुचोप बर्हिस्त्वामिमे हव्यवाहो हवन्ते॥ १॥

आ। याहि। अर्वाङ्। उप। वन्धुरेऽस्थाः। तव। इत्। अनु। प्रऽदिवः। सोमऽपेयम्।
प्रिया। सखाया। वि। मुच। उप। बर्हिः। त्वाम्। इमे। हव्यऽवाहः। हवन्ते॥ १॥

आ याहि पूर्वीरति चर्षणीराँ अर्य आशिष उप नो हरिभ्याम्।
इमा हि त्वा मतयः स्तोमतष्टा इन्द्र हवन्ते सख्यं जुषाणाः॥ २॥

आ। याहि। पूर्वीः। अति। चर्षणीः। आ। अर्यः। आऽशिषः। उप। नः। हरिऽभ्याम्।
इमाः। हि। त्वा। मतयः। स्तोमऽतष्टाः। इन्द्र। हवन्ते। सख्यम्। जुषाणाः॥ २॥

आ नो यज्ञं नमोवृधं सजोषा इन्द्र देव हरिभिर्याहि तूयम्।

अहं हि त्वा मतिभिर्जोहवीमि घृतप्रयाः सधमादे मधूनाम्॥ ३॥

आ। नः। यज्ञम्। नमः॰वृधम्। स॰जोषाः। इन्द्र। देव। हरि॰भिः। याहि। तूयम्।

अहम्। हि। त्वा। मति॰भिः। जोहवीमि। घृत॰प्रयाः। सध॰मादे। मधूनाम्॥ ३॥

आ च त्वामेता वृषणा वहातो हरी सखाया सुधुरा स्वङ्गा।

धानावदिन्द्रः सवनं जुषाणः सखा सख्युः शृणवद्वन्दनानि॥ ४॥

आ। च। त्वाम्। एता। वृषणा। वहातः। हरी इति। सखाया। सु॰धुरा। सु॰अङ्गा।

धाना॰वत्। इन्द्रः। सवनम्। जुषाणः। सखा। सख्युः। शृणवत्। वन्दनानि॥ ४॥

कुविन्मा गोपां करसे जनस्य कुविद्राजानं मघवन्नृजीषिन्।

कुविन्म ऋषिं पपिवांसं सुतस्य कुविन्मे वस्वो अमृतस्य शिक्षाः॥ ५॥

कुवित्। मा। गोपाम्। करसे। जनस्य। कुवित्। राजानम्। मघ॰वन्। ऋजीषिन्।

कुवित्। मा। ऋषिम्। पपि॰वांसम्। सुतस्य। कुवित्। मे। वस्वः। अमृतस्य। शिक्षाः॥ ५॥

आ त्वा बृहन्तो हरयो युजाना अर्वागिन्द्र सधमादो वहन्तु।

प्र ये द्विता दिव ऋञ्जन्त्याताः सुसंमृष्टासो वृषभस्य मूराः॥ ६॥

आ। त्वा। बृहन्तः। हरयः। युजानाः। अर्वाक्। इन्द्र। सध॰मादः। वहन्तु।

प्र। ये। द्विता। दिवः। ऋञ्जन्ति। आताः। सु॰संमृष्टासः। वृषभस्य। मूराः॥ ६॥

इन्द्र पिब वृषधूतस्य वृष्ण आ यं ते श्येन उशते जभार।

यस्य मदे च्यावयसि प्र कृष्टीर्यस्य मदे अप गोत्रा ववर्थ॥ ७॥

इन्द्र। पिब। वृष॰धूतस्य। वृष्णः। आ। यम्। ते। श्येनः। उशते। जभार।

यस्य। मदे। च्यवयसि। प्र। कृष्टीः। यस्य। मदे। अप। गोत्रा। ववर्थ॥ ७॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ॥

शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ ८॥ [७]

शुनम्। हुवेम। मघ॰वानम्। इन्द्रम्। अस्मिन्। भरे। नृ॰तमम्। वाज॰सातौ।

शृण्वन्तम्। उग्रम्। ऊतये। समत्॰सु। घ्नन्तम्। वृत्राणि। सम्॰जितम्। धनानाम्॥ ८॥

[४४] [५ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। बृहती।]

अयं ते अस्तु हर्यतः सोम आ हरिभिः सुतः।

जुषाण इन्द्र हरिभिर्न आ गह्या तिष्ठ हरितं रथम्॥ १॥

अयम्। ते। अस्तु। हर्यतः। सोमः। आ। हरिऽभिः। सुतः।

जुषाणः। इन्द्र। हरिऽभिः। नः। आ। गहि। आ। तिष्ठ। हरितम्। रथम्॥ १॥

हर्यन्नुषसमर्चयः सूर्यं हर्यन्नरोचयः।

विद्वांश्चिकित्वान्हर्यश्व वर्धस इन्द्र विश्वा अभि श्रियः॥ २॥

हर्यन्। उषसम्। अर्चयः। सूर्यम्। हर्यन्। अरोचयः।

विद्वान्। चिकित्वान्। हरिऽअश्व। वर्धसे। इन्द्र। विश्वाः। अभि। श्रियः॥ २॥

द्यामिन्द्रो हरिधायसं पृथिवीं हरिवर्पसम्। अधारयद्धरितोर्भूरि भोजनं ययोरन्तर्हरिश्चरत्॥ ३॥

द्याम्। इन्द्रः। हरिऽधायसम्। पृथिवीम्। हरिऽवर्पसम्।

अधारयत्। हरितोः। भूरि। भोजनम्। ययोः। अन्तः। हरिः। चरत्॥ ३॥

जज्ञानो हरितो वृषा विश्वमा भाति रोचनम्।

हर्यश्वो हरितं धत्त आयुधमा वज्रं बाह्वोर्हरिम्॥ ४॥

जज्ञानः। हरितः। वृषा। विश्वम्। आ। भाति। रोचनम्।

हरिऽअश्वः। हरितम्। धत्ते। आयुधम्। आ। वज्रम्। बाह्वोः। हरिम्॥ ४॥

इन्द्रो हर्यन्तमर्जुनं वज्रं शुक्रैरभीवृतम्। अपावृणोद्धरिभिरद्रिभिः सुतमुद्गा हरिभिराजत॥ ५॥

इन्द्रः। हर्यन्तम्। अर्जुनम्। वज्रम्। शुक्रैः। अभिऽवृतम्। [८]

अप। अवृणोत्। हरिऽभिः। अद्रिऽभिः। सुतम्। उत्। गाः। हरिऽभिः। आजत॥ ५॥

[४५] [५ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। बृहती।]

आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः।

मा त्वा के चिन्नि यमन्विं न पाशिनोऽति धन्वेव ताँ इहि॥ १॥

आ। मन्द्रैः। इन्द्र। हरिऽभिः। याहि। मयूररोमऽभिः।

मा। त्वा। के। चित्। नि। यमन्। विम्। न। पाशिनः। अति। धन्वऽइव। तान्। इहि॥ १॥

वृत्रखादो वलंरुजः पुरां दर्मो अपामजः।
स्थाता रथस्य हर्योरभिस्वर इन्द्रो दृळ्हा चिदारुजः॥ २॥

वृत्र॰खादः। वलम्॰रुजः। पुराम्। दर्भः। अपाम्। अजः।
स्थाता। रथस्य। हर्योः। अभि॰स्वरे। इन्द्रः। दृळ्हा। चित्। आ॰रुजः॥ २॥

गम्भीराँ उदधीँरिव क्रतुं पुष्यसि गाइव। प्र सुगोपा यवसं धेनवो यथा ह्रदं कुल्याइवाशत॥ ३॥

गम्भीरान्। उदधीन्ऽइव। क्रतुम्। पुष्यसि। गाःऽइव।
प्र। सु॰गोपाः। यवसम्। धेनवः। यथा। ह्रदम्। कुल्याःऽइव। आशत॥ ३॥

आ नस्तुजं रयिं भरांशं न प्रतिजानते। वृक्षं पक्वं फलमङ्कीव धूनुहीन्द्र संपारणं वसु॥ ४॥

आ। नः। तुजम्। रयिम्। भर। अंशम्। न। प्रति॰जानते।
वृक्षम्। पक्वम्। फलम्। अङ्कीऽइव। धूनुहि। इन्द्र। सम्॰पारणम्। वसु॥ ४॥

स्वयुरिन्द्र स्वराळसि स्मद्दिष्टिः स्वयशस्तरः।
स वावृधान ओजसा पुरुष्टुत भवा नः सुश्रवस्तमः॥ ५॥ [९]

स्व॰युः। इन्द्र। स्व॰राट्। असि। स्मत्॰दिष्टिः। स्वयशः२तरः।
सः। ववृधानः। ओजसा। पुरु॰स्तुत। भव। नः। सुश्रवः२तमः॥ ५॥

[४६] [५ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्]

युध्मस्य ते वृषभस्य स्वराज उग्रस्य यूनः स्थविरस्य घृष्वेः।
अजूर्यतो वज्रिणो वीर्या३णीन्द्र श्रुतस्य महतो महानि॥ १॥

युध्मस्य। ते। वृषभस्य। स्व॰राजः। उग्रस्य। यूनः। स्थविरस्य। घृष्वेः।
अजूर्यतः। वज्रिणः। वीर्याणि। इन्द्र। श्रुतस्य। महतः। महानि॥ १॥

महाँ असि महिष वृष्ण्येभिर्धनस्पृदुग्र सहमानो अन्यान्।
एको विश्वस्य भुवनस्य राजा स योधया च क्षयया च जनान्॥ २॥

महान्। असि। महिष। वृष्ण्येभिः। धन॰स्पृत्। उग्र। सहमानः। अन्यान्।
एकः। विश्वस्य। भुवनस्य। राजा। सः। योधय। च। क्षयय। च। जनान्॥ २॥

प्र मात्राभी रिरिचे रोचमानः प्र देवेभिर्विश्वतो अप्रतीतः।
प्र मज्मना दिव इन्द्रः पृथिव्याः प्रोरोर्महो अन्तरिक्षादृजीषी॥ ३॥

प्र । मात्राभिः । रिरिचे । रोचमानः । प्र । देवेभिः । विश्वतः । अप्रतिऽइतः ।
प्र । मज्मना । दिवः । इन्द्रः । पृथिव्याः । प्र । उरोः । महः । अन्तरिक्षात् । ऋजीषी ॥ ३ ॥

उरुं गभीरं जनुषाभ्यु१ग्रं विश्वव्यचसमवतं मतीनाम् ।
इन्द्रं सोमासः प्रदिवि सुतासः समुद्रं न स्रवत आ विशन्ति ॥ ४ ॥

उरुम् । गभीरम् । जनुषा । अभि । उग्रम् । विश्वऽव्यचसम् । अवतम् । मतीनाम् ।
इन्द्रम् । सोमासः । प्रऽदिवि । सुतासः । समुद्रम् । न । स्रवतः । आ । विशन्ति ॥ ४ ॥

यं सोममिन्द्र पृथिवीद्यावा गर्भं न माता बिभृतस्त्वाया ।
तं ते हिन्वन्ति तमु ते मृजन्त्यध्वर्यवो वृषभ पातवा उ ॥ ५ ॥ [१०]

यम् । सोमम् । इन्द्र । पृथिवीद्यावा । गर्भम् । न । माता । बिभृतः । त्वाऽया ।
तम् । ते । हिन्वन्ति । तम् । ऊँ इति । ते । मृजन्ति । अध्वर्यवः । वृषभ । पातवै । ऊँ इति ॥ ५ ॥

[४७] [५ गाथिनो विश्वामित्रः । मरुत्वान् । इन्द्रः । त्रिष्टुप्]

मरुत्वाँ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय ।
आ सिञ्चस्व जठरे मध्व ऊर्मिं त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम् ॥ १ ॥

मरुत्वान् । इन्द्र । वृषभः । रणाय । पिब । सोमम् । अनुऽस्वधम् । मदाय ।
आ । सिञ्चस्व । जठरे । मध्वः । ऊर्मिम् । त्वम् । राजा । असि । प्रऽदिवः । सुतानाम् ॥ १ ॥

सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् ।
जहि शत्रूँरप मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः ॥ २ ॥

सऽजोषाः । इन्द्र । सऽगणः । मरुत्ऽभिः । सोमम् । पिब । वृत्रऽहा । शूर । विद्वान् ।
जहि । शत्रून् । अप । मृधः । नुदस्व । अथ । अभयम् । कृणुहि । विश्वतः । नः ॥ २ ॥

उत ऋतुभिर्ऋतुपाः पाहि सोममिन्द्र देवेभिः सखिभिः सुतं नः ।
याँ आभजो मरुतो ये त्वान्वहन्वृत्रमदधुस्तुभ्यमोजः ॥ ३ ॥

उत । ऋतुऽभिः । ऋतुऽपाः । पाहि । सोमम् । इन्द्र । देवेभिः । सखिऽभिः । सुतम् । नः ।
यान् । आ । अभजः । मरुतः । ये । त्वा । अनु । अहन् । वृत्रम् । अदधुः । तुभ्यम् । ओजः ॥ ३ ॥

ये त्वाहिहत्ये मघवन्नवर्धन्ये शाम्बरे हरिवो ये गविष्टौ ।
ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिबेन्द्र सोमं सगणो मरुद्भिः ॥ ४ ॥

ये। त्वा। अहि॰हत्ये। मघ॰वन्। अवर्धन्। ये। शाम्बरे। हरि॰वः। ये। गो॰इष्टौ।
ये। त्वा। नूनम्। अनु॰मदन्ति। विप्राः। पिब। इन्द्र। सोमम्। स॰गणः। मरुत्॰भिः॥ ४॥
मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम्।
विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रं सहोदामिह तं हुवेम॥ ५॥ [११]
मरुत्वन्तम्। वृषभम्। ववृधानम्। अकव॰अरिम्। दिव्यम्। शासम्। इन्द्रम्।
विश्व॰सहम्। अवसे। नूतनाय। उग्रम्। सहः॰दाम्। इह। तम्। हुवेम॥ ५॥

[४८] [५ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्]

सद्यो ह जातो वृषभः कनीनः प्रभर्तुमावदन्धसः सुतस्य।
साधोः पिब प्रतिकामं यथा ते रसाशिरः प्रथमं सोम्यस्य॥ १॥
सद्यः। ह। जातः। वृषभः। कनीनः। प्र॰भर्तुम्। आवत्। अन्धसः। सुतस्य।
साधोः। पिब। प्रति॰कामम्। यथा। ते। रस॰आशिरः। प्रथमम्। सोम्यस्य॥ १॥
यज्जायथास्तदहरस्य कामेंऽशोः पीयूषमपिबो गिरिष्ठाम्।
तं ते माता परि योषा जनित्री महः पितुर्दम आसिञ्चदग्रे॥ २॥
यत्। जायथाः। तत्। अहः। अस्य। कामे। अंशोः। पीयूषम्। अपिबः। गिरि॰स्थाम्।
तम्। ते। माता। परि। योषा। जनित्री। महः। पितुः। दमे। आ। असिञ्चत्। अग्रे॥ २॥
उपस्थाय मातरमन्नमैट्ट तिग्ममपश्यदभि सोममूधः।
प्रयावयन्नचरद् गृत्सो अन्यान्महानि चक्रे पुरुधप्रतीकः॥ ३॥
उप॰स्थाय। मातरम्। अन्नम्। ऐट्ट। तिग्मम्। अपश्यत्। अभि। सोमम्। ऊधः।
प्र॰यवयन्। अचरत्। गृत्सः। अन्यान्। महानि। चक्रे। पुरुध॰प्रतीकः॥ ३॥
उग्रस्तुराषाळभिभूत्योजा यथावशं तन्वं चक्र एषः।
त्वष्टारमिन्द्रो जनुषाभिभूयामुष्या सोममपिबच्चमूषु॥ ४॥
उग्रः। तुराषाट्। अभिभूति॰ओजाः। यथा॰वशम्। तन्वम्। चक्रे। एषः।
त्वष्टारम्। इन्द्रः। जनुषा। अभि॰भूय। आ॰मुष्य। सोमम्। अपिबत्। चमूषु॥ ४॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ ५॥ [१२]

शुनम्। हुवेम। मघऽवानम्। इन्द्रम्। अस्मिन्। भरे। नृऽतमम्। वाजऽसातौ।
शृण्वन्तम्। उग्रम्। ऊतये। समत्ऽसु। घ्नन्तम्। वृत्राणि। सम्ऽजितम्। धनानाम्॥ ५॥

[४९] [५ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्]

शंसा महामिन्द्रं यस्मिन्विश्वा आ कृष्टयः सोमपाः काममव्यन्।
यं सुक्रतुं धिषणे विभ्वतष्टं घनं वृत्राणां जनयन्त देवाः॥ १॥
शंस। महाम्। इन्द्रम्। यस्मिन्। विश्वाः। आ। कृष्टयः। सोमऽपाः। कामम्। अव्यन्।
यम्। सुऽक्रतुम्। धिषणे इति। विभ्वऽतष्टम्। घनम्। वृत्राणाम्। जनयन्त। देवाः॥ १॥
यं नु नकिः पृतनासु स्वराजं द्विता तरति नृतमं हरिष्ठाम्।
इनतमः सत्वभिर्यो ह शूषैः पृथुज्रया अमिनादायुर्दस्योः॥ २॥
यम्। नु। नकिः। पृतनासु। स्वऽराजम्। द्विता। तरति। नृऽतमम्। हरिऽस्थाम्।
इनऽतमः। सत्वऽभिः। यः। ह। शूषैः। पृथुऽज्रयाः। अमिनात्। आयुः। दस्योः॥ २॥
सहावा पृत्सु तरणिर्नार्वा व्यानशी रोदसी मेहनावान्।
भगो न कारे हव्यो मतीनां पितेव चारुः सुहवो वयोधाः॥ ३॥ [१३]
सहऽवा। पृत्ऽसु। तरणिः। न। अर्वा। विऽआनशिः। रोदसी इति। मेहनाऽवान्।
भगः। न। कारे। हव्यः। मतीनाम्। पिताऽइव। चारुः। सुऽहवः। वयःऽधाः॥ ३॥
धर्ता दिवो रजसस्पृष्ट ऊर्ध्वो रथो न वायुर्वसुभिर्नियुत्वान्।
क्षपां वस्ता जनिता सूर्यस्य विभक्ता भागं धिषणेव वाजम्॥ ४॥
धर्ता। दिवः। रजसः। पृष्टः। ऊर्ध्वः। रथः। न। वायुः। वसुऽभिः। नियुत्वान्।
क्षपाम्। वस्त। जनिता। सूर्यस्य। विऽभक्ता। भागम्। धिषणाऽइव। वाजम्॥ ४॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ ५॥ [१३]
शुनम्। हुवेम। मघऽवानम्। इन्द्रम्। अस्मिन्। भरे। नृऽतमम्। वाजऽसातौ।
शृण्वन्तम्। उग्रम्। ऊतये। समत्ऽसु। घ्नन्तम्। वृत्राणि। सम्ऽजितम्। घनानाम्॥ ५॥

[५०] [५ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्]

इन्द्रः स्वाहा पिबतु यस्य सोम आगत्या तुम्रो वृषभो मरुत्वान्।
ओरुव्यचाः पृणतामेभिरन्नैरास्य हविस्तन्वः१ काममृध्याः॥ १॥
इन्द्रः। स्वाहा। पिबतु। यस्य। सोमः। आऽगत्य। तुम्रः। वृषभः। मरुत्वान्।
आ। उरुऽव्यचाः। पृणताम्। एभिः। अन्नैः। आ। अस्य। हविः। तन्वः। कामम्। ऋध्याः॥ १॥
आ ते सपर्यू जवसे युनज्मि ययोरनु प्रदिवः श्रुष्टिमावः।
इह त्वा धेयुर्हरयः सुशिप्र पिबा त्व१स्य सुषुतस्य चारोः॥ २॥
आ। ते। सपर्यू इति। जवसे। युनज्मि। ययोः। अनु। प्रऽदिवः। श्रुष्टिम्। आवः।
इह। त्वा। धेयुः। हरयः। सुऽशिप्र। पिब। तु। अस्य। सुऽसुतस्य। चारोः॥ २॥
गोभिर्मिमिक्षुं दधिरे सुपारमिन्द्रं ज्यैष्ठ्याय धायसे गृणानाः।
मन्दानः सोमं पपिवाँ ऋजीषिन्त्समस्मभ्यं पुरुधा गा इषण्य॥ ३॥
गोभिः। मिमिक्षुम्। दधिरे। सुऽपारम्। इन्द्रम्। ज्यैष्ठ्याय। धायसे। गृणानाः।
मन्दानः। सोमम्। पपिऽवान्। ऋजीषिन्। सम्। अस्मभ्यम्। पुरुधा। गाः। इषण्य॥ ३॥
इमं कामं मन्दया गोभिरश्वैश्चन्द्रवता राधसा पप्रथश्च।
स्वर्यवो मतिभिस्तुभ्यं विप्रा इन्द्राय वाहः कुशिकासो अक्रन्॥ ४॥
इमम्। कामम्। मन्दय। गोभिः। अश्वैः। चन्द्रऽवता। राधसा। पप्रथः। च।
स्वःऽयवः। मतिऽभिः। तुभ्यम्। विप्राः। इन्द्राय। वाहः। कुशिकासः। अक्रन्॥ ४॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ ५॥ [१४]
शुनम्। हुवेम। मघऽवानम्। इन्द्रम्। अस्मिन्। भरे। नृऽतमम्। वाजऽसातौ।
शृण्वन्तम्। उग्रम्। ऊतये। समत्ऽसु। घ्नन्तम्। वृत्राणि। सम्ऽजितम्। धनानाम्॥ ५॥

[५१] [१२ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। १-३ जगत्यः, ४-९ त्रिष्टुभः, १०-१२ गायत्र्यः।]

चर्षणीधृतं मघवानमुक्थ्य१मिन्द्रं गिरो बृहतीरभ्यनूषत।
वावृधानं पुरुहूतं सुवृक्तिभिरमर्त्यं जरमाणं दिवेदिवे॥ १॥

चर्षणि॰धृतम्। मघ॰वानम्। उक्थ्यम्। इन्द्रम्। गिरः। बृहतीः। अभि। अनूषत।
ववृधानम्। पुरु॰हूतम्। सुवृक्ति॰भिः। अमर्त्यम्। जरमाणम्। दिवे॰दिवे॥ १॥

शतक्रतुमर्णवं शाकिनं नरं गिरो म इन्द्रमुप यन्ति विश्वतः।
वाजसनिं पूर्भिदं तूर्णिमप्तुरं धामसाचमभिषाचं स्वर्विदम्॥ २॥

शत॰क्रतुम्। अर्णवम्। शाकिनम्। नरम्। गिरः। मे। इन्द्रम्। उप। यन्ति। विश्वतः।
वाज॰सनिम्। पूः॰भिदम्। तूर्णिम्। अप्॰तुरम्। धाम॰साचम्। अभि॰साचम्। स्वः॰विदम्॥ २॥

आकरे वसोर्जरिता पनस्यतेऽनेहसः स्तुभ इन्द्रो दुवस्यति।
विवस्वतः सदन आ हि पिप्रिये सत्रासाहमभिमातिहनं स्तुहि॥ ३॥

आ॰करे। वसोः। जरिता। पनस्यते। अनेहसः। स्तुभः। इन्द्रः। दुवस्यति।
विवस्वतः। सदने। आ। हि। पिप्रिये। सत्रा॰सहम्। अभिमाति॰हनम्। स्तुहि॥ ३॥

नृणामु त्वा नृतमं गीर्भिरुक्थैरभि प्र वीरमर्चता सबाधः।
सं सहसे पुरुमायो जिहीते नमो अस्य प्रदिव एक ईशे॥ ४॥

नृणाम्। ऊँ इति। त्वा। नृ॰तमम्। गीः॰भिः। उक्थैः। अभि। प्र। वीरम्। अर्चत। स॰बाधः।
सम्। सहसे। पुरु॰मायः। जिहीते। नमः। अस्य। प्र॰दिवः। एकः। ईशे॥ ४॥

पूर्वीरस्य निष्षिधो मर्त्येषु पुरू वसूनि पृथिवी बिभर्ति।
इन्द्राय द्याव ओषधीरुतापो रयिं रक्षन्ति जीरयो वनानि॥ ५॥ [१५]

पूर्वीः। अस्य। निः॰सिधः। मर्त्येषु। पुरु। वसूनि। पृथिवी। बिभर्ति।
इन्द्राय। द्यावः। ओषधीः। उत। आपः। रयिम्। रक्षन्ति। जीरयः। वनानि॥ ५॥

तुभ्यं ब्रह्माणि गिर इन्द्र तुभ्यं सत्रा दधिरे हरिवो जुषस्व।
बोध्या३पिरवसो नूतनस्य सखे वसो जरितृभ्यो वयो धाः॥ ६॥

तुभ्यम्। ब्रह्माणि। गिरः। इन्द्र। तुभ्यम्। सत्रा। दधिरे। हरि॰वः। जुषस्व।
बोधि। आपिः। अवसः। नूतनस्य। सखे। वसो इति। जरितृभ्यः। वयः। धाः॥ ६॥

इन्द्र मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते अपिबः सुतस्य।
तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥ ७॥

इन्द्र। मरुत्वः। इह। पाहि। सोमम्। यथा। शार्याते। अपिबः। सुतस्य।
तव। प्रऽनीती। तव। शूर। शर्मन्। आ। विवासन्ति। कवयः। सुऽयज्ञाः॥ ७॥

स वावशान इह पाहि सोमं मरुद्भिरिन्द्र सखिभिः सुतं नः।
जातं यत्त्वा परि देवा अभूषन्महे भराय पुरूहूत विश्वे॥ ८॥

सः। वावशानः। इह। पाहि। सोमम्। मरुत्ऽभिः। इन्द्र। सखिऽभिः। सुतम्। नः।
जातम्। यत्। त्वा। परि। देवाः। अभूषन्। महे। भराय। पुरुऽहूत। विश्वे॥ ८॥

अप्तूर्ये मरुत आपिरेषोऽमन्दन्निन्द्रमनु दातिवाराः।
तेभिः साकं पिबतु वृत्रखादः सुतं सोमं दाशुषः स्वे सधस्थे॥ ९॥

अप्ऽतूर्ये। मरुतः। आपिः। एषः। अमन्दन्। इन्द्रम्। अनु। दातिऽवाराः।
तेभिः। साकम्। पिबतु। वृत्रऽखादः। सुतम्। सोमम्। दाशुषः। स्वे। सधऽस्थे॥ ९॥

इदं ह्यन्वोजसा सुतं राधानां पते। पिबा त्व१स्य गिर्वणः॥ १०॥

इदम्। हि। अनु। ओजसा। सुतम्। राधानाम्। पते। पिब। तु। अस्य। गिर्वणः॥ १०॥

यस्ते अनु स्वधामसत्सुते नि यच्छ तन्वम्। स त्वा मत्तु सोम्यम्॥ ११॥

यः। ते। अनु। स्वधाम्। असत्। सुते। नि। यच्छ। तन्वम्। सः। त्वा। ममत्तु। सोम्यम्॥ ११॥

प्र ते अश्नोतु कुक्ष्योः प्रेन्द्र ब्रह्मणा शिरः। प्र बाहू शूर राधसे॥ १२॥ [१६]

प्र। ते। अश्नोतु। कुक्ष्योः। प्र। इन्द्र। ब्रह्मणा। शिरः। प्र। बाहू इति। शूर। राधसे॥ १२॥

[५२] [८ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः। १-४ गायत्री, ६ जगती, शिष्टाः त्रिष्टुभः]

धानावन्तं करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम्। इन्द्र प्रातर्जुषस्व नः॥ १॥

धानाऽवन्तम्। करम्भिणम्। अपूपऽवन्तम्। उक्थिनम्। इन्द्र। प्रातः। जुषस्व। नः॥ १॥

पुरोळाशं पचत्यं जुषस्वेन्द्रा गुरस्व च। तुभ्यं हव्यानि सिस्रते॥ २॥

पुरोळाशम्। पचत्यम्। जुषस्व। इन्द्र। आ। गुरस्व। च। तुभ्यम्। हव्यानि। सिस्रते॥ २॥

पुरोळाशं च नो घसो जोषयासे गिरश्च नः। वधूयुरिव योषणाम्॥ ३॥

पुरोळाशम्। च। नः। घसः। जोषयासे। गिरः। च। नः। वधूयुःऽइव। योषणाम्॥ ३॥

पुरोळाशं सनश्रुत प्रातःसावे जुषस्व नः इन्द्र क्रतुर्हि ते बृहन्॥ ४॥

पुरोळाशम्। सनऽश्रुत। प्रातःऽसावे। जुषस्व। नः। इन्द्र। क्रतुः। हि। ते। बृहन्॥ ४॥

माध्यंदिनस्य सवनस्य धानाः पुरोळाशमिन्द्र कृष्वेह चारुम्।
प्र यत्स्तोता जरिता तूर्ण्यर्थो वृषायमाण उप गीर्भिरीट्टे ॥ ५ ॥ [१७]

माध्यंदिनस्य। सवनस्य। धानाः। पुरोळाशम्। इन्द्र। कृष्व। इह। चारुम्।
प्र। यत्। स्तोता। जरिता। तूर्णिऽअर्थः। वृषऽयमाणः। उप। गीःऽभिः। ईट्टे ॥ ५ ॥

तृतीये धानाः सवने पुरुष्टुत पुरोळाशमाहुतं मामहस्व नः।
ऋभुमन्तं वाजवन्तं त्वा कवे प्रयस्वन्त उप शिक्षेम धीतिऽभिः ॥ ६ ॥

तृतीये। धानाः। सवने। पुरुऽस्तुत। पुरोळाशम्। आऽहुतम्। ममहस्व। नः।
ऋभुऽमन्तम्। वाजऽवन्तम्। त्वा। कवे। प्रयस्वन्तः। उप। शिक्षेम। धीतिऽभिः ॥ ६ ॥

पूषण्वते ते चकृमा करम्भं हरिवते हर्यश्वाय धानाः।
अपूपमद्धि सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् ॥ ७ ॥

पूषण्ऽवते। ते। चकृम। करम्भम्। हरिऽवते। हरिऽअश्वाय। धानाः।
अपूपम्। अद्धि। सऽगणः। मरुत्ऽभिः। सोमम्। पिब। वृत्रऽहा। शूर। विद्वान् ॥ ७ ॥

प्रति धाना भरत तूयमस्मै पुरोळाशं वीरतमाय नृणाम्।
दिवेदिवे सदृशीरिन्द्र तुभ्यं वर्धन्तु त्वा सोमपेयाय धृष्णो ॥ ८ ॥ [१८]

प्रति। धानाः। भरत। तूयम्। अस्मै। पुरोळाशम्। वीरऽतमाय। नृणाम्।
दिवेऽदिवे। सऽदृशीः। इन्द्र। तुभ्यम्। वर्धन्तु। त्वा। सोमऽपेयाय। धृष्णो इति ॥ ८ ॥

[५३] [२४ गाथिनो विश्वामित्रः। इन्द्रः; १ इन्द्रापर्वतौ; १५, १६ वाक् (ससर्परी); १७-२० रथाङ्गानि; २१-२४ अभिशापाः। त्रिष्टुप्; १०, १६ जगत्यौ; १३ गायत्री; १२, २०, २२ अनुष्टुभः; १८ बृहती।]

इन्द्रापर्वता बृहता रथेन वामीरिष आ वहतं सुवीराः।
वीतं हव्यान्यध्वरेषु देवा वर्धेथां गीर्भिरिळया मदन्ता ॥ १ ॥

इन्द्रापर्वता। बृहता। रथेन। वामीः। इषः। आ। वहतम्। सुऽवीराः।
वीतम्। हव्यानि। अध्वरेषु। देवा। वर्धेथाम्। गीःऽभिः। इळया। मदन्ता ॥ १ ॥

तिष्ठा सु कं मघवन्मा परा गाः सोमस्य नु त्वा सुषुतस्य यक्षि।
पितुर्न पुत्रः सिचमा रभे त इन्द्र स्वादिष्ठया गिरा शचीवः ॥ २ ॥

तिष्ठ । सु । कम् । मघ॰वन् । मा । परा । गाः । सोमस्य । नु । त्वा । सु॰सुतस्य । यक्षि ।
पितुः । न । पुत्रः । सिचम् । आ । रभे । ते । इन्द्र । स्वादिष्ठया । गिरा । शची॰वः ॥ २ ॥

शंसावाध्वर्यो प्रति मे गृणीहीन्द्राय वाहः कृणवाव जुष्टम् ।
एदं बर्हिर्यजमानस्य सीदाथा च भूदुक्थमिन्द्राय शस्तम् ॥ ३ ॥

शंसाव । अध्वर्यो इति । प्रति । मे । गृणीहि । इन्द्राय । वाहः । कृणवाव । जुष्टम् ।
आ । इदम् । बर्हिः । यजमानस्य । सीद । अथ । च । भूत् । उक्थम् । इन्द्राय । शस्तम् ॥ ३ ॥

जायेदस्तं मघवन्त्सेदु योनिस्तदित्त्वा युक्ता हरयो वहन्तु ।
यदा कदा च सुनवाम सोममग्निष्ट्वा दूतो धन्वात्यच्छ ॥ ४ ॥

जाया । इत् । अस्तम् । मघ॰वन् । सा । इत् । ऊँ इति । योनिः । तत् । इत् । त्वा । युक्ताः । हरयः । वहन्तु ।
यदा । कदा । च । सुनवाम । सोमम् । अग्निः । त्वा । दूतः । धन्वाति । अच्छ ॥ ४ ॥

परा याहि मघवन्ना च याहीन्द्र भ्रातरुभयत्रा ते अर्थम् ।
यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो रासभस्य ॥ ५ ॥ [१९]

परा । याहि । मघ॰वन् । आ । च । याहि । इन्द्र । भ्रातः । उभयत्र । ते । अर्थम् ।
यत्र । रथस्य । बृहतः । नि॰धानम् । वि॰मोचनम् । वाजिनः । रासभस्य ॥ ५ ॥

अपाः सोममस्तमिन्द्र प्र याहि कल्याणीर्जाया सुरणं गृहे ते ।
यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो दक्षिणावत् ॥ ६ ॥

अपाः । सोमम् । अस्तम् । इन्द्र । प्र । याहि । कल्याणीः । जाया । सु॰रणम् । गृहे । ते ।
यत्र । रथस्य । बृहतः । नि॰धानम् । वि॰मोचनम् । वाजिनः । दक्षिणा॰वत् ॥ ६ ।

इमे भोजा अङ्गिरसो विरूपा दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः ।
विश्वामित्राय ददतो मघानि सहस्रसावे प्र तिरन्त आयुः ॥ ७ ॥

इमे । भोजाः । अङ्गिरसः । वि॰रूपाः । दिवः । पुत्रासः । असुरस्य । वीराः ।
विश्वामित्राय । ददतः । मघानि । सहस्र॰सावे । प्र । तिरन्ते । आयुः ॥ ७ ॥

रूपंरूपं मघवा बोभवीति मायाः कृण्वानस्तन्वं१ परि स्वाम् ।
त्रिर्यद्दिवः परि मुहूर्तमागात्स्वैर्मन्त्रैरनृतुपा ऋतावा ॥ ८ ॥

रूपम्°रूपम् । मघ°वा । बोभवीति । मायाः । कृण्वानः । तन्वम् । परि । स्वाम् ।
त्रिः । यत् । दिवः । परि । मुहूर्तम् । आ । अगात् । स्वैः । मन्त्रैः । अनृतु°पाः । ऋत°वा ॥ ८ ॥

महाँ ऋषिर्देवता देवजूतोऽस्तभ्नात्सिन्धुमर्णवं नृचक्षाः ।
विश्वामित्रो यदवहत्सुदासमप्रियायत कुशिकेभिरिन्द्रः ॥ ९ ॥

महान् । ऋषिः । देव°जाः । देव°जूतः । अस्तभ्नात् । सिन्धुम् । अर्णवम् । नृ°चक्षाः ।
विश्वामित्रः । यत् । अवहत् । सु°दासम् । अप्रियात । कुशिकेभिः । इन्द्रः ॥ ९ ॥

हंसाइव कृणुथ श्लोकमद्रिभिर्मदन्तो गीर्भिरध्वरे सुते सचा ।
देवेभिर्विप्रा ऋषयो नृचक्षसो वि पिबध्वं कुशिकाः सोम्यं मधु ॥ १० ॥ [२०]

हंसाःऽइव । कृणुथ । श्लोकम् । अद्रि°भिः । मदन्तः । गीःऽभिः । अध्वरे । सुते । सचा ।
देवेभिः । विप्राः । ऋषयः । नृ°चक्षसः । वि । पिबध्वम् । कुशिकाः । सोम्यम् । मधु ॥ १० ॥

उप प्रेत कुशिकाश्चेतयध्वमश्वं राये प्र मुञ्चता सुदासः ॥
राजा वृत्रं जङ्घनत्प्रागपागुदगथा यजाते वर आ पृथिव्याः ॥ ११ ॥

उप । प्र । इत । कुशिकाः । चेतयध्वम् । अश्वम् । राये । प्र । मुञ्चत । सु°दासः ।
राजा । वृत्रम् । जङ्घनत् । अपाक् । उदक् । अथ । यजाते । वरे । आ । पृथिव्याः ॥ ११ ॥

य इमे रोदसी उभे अहमिन्द्रमतुष्टवम् । विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेदं भारतं जनम् ॥ १२ ॥

यः । इमे इति । रोदसी इति । उभे । अहम् । इन्द्रम् । अतुस्तवम् ।
विश्वामित्रस्य । रक्षति । ब्रह्म । इदम् । भारतम् । जनम् ॥ १२ ॥

विश्वामित्रा अरासत ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे । करदिन्नः सुराधसः ॥ १३ ॥

विश्वामित्राः । अरासत । ब्रह्म । इन्द्राय । वज्रिणे । करत् । इत् । नः । सु°राधसः ॥ १३ ॥

किं ते कृण्वन्ति कीकटेषु गावो नाशिरं दुह्रे न तपन्ति घर्मम् ।
आ नो भर प्रमगन्दस्य वेदो नैचाशाखं मघवन्रन्धया नः ॥ १४ ॥

किम् । ते । कृण्वन्ति । कीकटेषु । गावः । न । आ°शिरम् । दुह्रे । न । तपन्ति । घर्मम् ।
आ । नः । भर । प्र°मगन्दस्य । वेदः । नैचा°शाखम् । मघ°वन् । रन्धय । नः ॥ १४ ॥

ससर्परीरमतिं बाधमाना बृहन्मिमाय जमदग्निदत्ता ।
सा सूर्यस्य दुहिता ततान श्रवो देवेष्वमृतमजुर्यम् ॥ १५ ॥ [२१]

ससर्परीः । अमतिम् । बाधमाना । बृहत् । मिमाय । जमदग्नि॰दत्ता ।
सा । सूर्यस्य । दुहिता । ततान । श्रवः । देवेषु । अमृतम् । अजुर्यम् ॥ १५ ॥

ससर्परीरभरत्तूयमेभ्योऽधि श्रवः पञ्चजन्यासु कृष्टिषु ।
सा पक्ष्या३ नव्यमायुर्दधाना यां मे पलस्तिजमदग्नयो ददुः ॥ १६ ॥

ससर्परीः । अभरत् । तूयम् । एभ्यः । अधि । श्रवः । पाञ्च॰जन्यासु । कृष्टिषु ।
सा । पक्ष्या । नव्यम् । आयुः । दधाना । याम् । मे । पलस्ति॰जमदग्नयः । ददुः ॥ १६ ॥

स्थिरौ गावौ भवतां वीळुरक्षो मेषा वि वर्हि मा युगं वि शारि ।
इन्द्रः पातल्ये ददतां शरीतोररिष्टनेमे अभि नः सचस्व ॥ १७ ॥

स्थिरौ । गावौ । भवताम् । वीळुः । अक्षः । मा । ईषा । वि । वर्हि । मा । युगम् । वि । शारि ।
इन्द्रः । पातल्ये३ इति । ददताम् । शरीतोः । अरिष्ट॰नेमे । अभि । नः । सचस्व ॥ १७ ॥

बलं धेहि तनूषु नो बलमिन्द्रानळुत्सु नः ।
बलं तोकाय तनयाय जीवसे त्वं हि बलदा असि ॥ १८ ॥

बलम् । धेहि । तनूषु । नः । बलम् । इन्द्र । अनळुत्॰सु । नः ।
बलम् । तोकाय । तनयाय । जीवसे । त्वम् । हि । बल॰दाः । असि ॥ १८ ॥

अभि व्ययस्व खदिरस्य सारमोजो धेहि स्पन्दने शिंशपायाम् ।
अक्ष वीळो वीळित वीळयस्व मा यामादस्मादव जीहिपो नः ॥ १९ ॥

अभि । व्ययस्व । खदिरस्य । सारम् । ओजः । धेहि । स्पन्दने । शिंशपायाम् ।
अक्ष । वीळो इति । वीळित । वीळयस्व । मा । यामात् । अस्मात् । अव । जीहिपः । नः ॥ १९ ॥

अयमस्मान्वनस्पतिर्मा च हा मा च रीरिषत् । स्वस्त्या गृहेभ्य आवसा आ विमोचनात् ॥ २० ॥

अयम् । अस्मान् । वनस्पतिः । मा । च । हाः । मा । च । रिरिषत् । **[२२]**
स्वस्ति । आ । गृहेभ्यः । आ । अव॰से । आ । वि॰मोचनात् ॥ २० ॥

इन्द्रोतिभिर्बहुलाभिर्नो अद्य याच्छ्रेष्ठाभिर्मघवञ्छूर जिन्व ।
यो नो द्वेष्ट्यधरः सस्पदीष्ट यमु द्विष्मस्तमु प्राणो जहातु ॥ २१ ॥

इन्द्र । ऊति॰भिः । बहुलाभिः । नः । अद्य । यात्॰श्रेष्ठाभिः । मघ॰वन् । शूर । जिन्व ।
यः । नः । द्वेष्टि । अधरः । सः । पदीष्ट । यम् । ऊँ इति । द्विष्मः । तम् । ऊँ इति । प्राणः । जहातु ॥ २१ ॥

परशुं चिद्वि तपति शिम्बलं चिद्वि वृश्चति।
उखा चिदिन्द्र येषन्ती प्रयस्ता फेनमस्यति॥ २२॥

परशुम्। चित्। वि। तपति। शिम्बलम्। चित्। वि। वृश्चति।
उखा। चित्। इन्द्र। येषन्ती। प्रऽयस्ता। फेनम्। अस्यति॥ २२॥

न सायकस्य चिकिते जनासो लोधं नयन्ति पशु मन्यमानाः।
नावाजिनं वाजिना हासयन्ति न गर्दभं पुरो अश्वान्नयन्ति॥ २३॥

न। सायकस्य। चिकिते। जनासः। लोधम्। नयन्ति। पशुं। मन्यमानाः।
न। अवाजिनम्। वाजिना। हासयन्ति। न। गर्दभम्। पुरः। अश्वात्। नयन्ति॥ २३॥

इम इन्द्र भरतस्य पुत्रा अपपित्वं चिकितुर्न प्रपित्वम्।
हिन्वन्त्यश्वमरणं न नित्यं ज्यावाजं परि णयन्त्याजौ॥ २४॥ [२३] {४}

इमे। इन्द्र। भरतस्य। पुत्राः। अपऽपित्वम्। चिकितुः। न। प्रऽपित्वम्।
हिन्वन्ति। अश्वम्। अरणम्। न। नित्यम्। ज्याऽवाजम्। परि। नयन्ति। आजौ॥ २४॥

[५४] [२२ प्रजापतिवैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्।]

इमं महे विदथ्याय शूषं शश्वत्कृत्व ईड्याय प्र जभ्रुः।
शृणोतु नो दम्येभिरनीकैः शृणोत्वग्निर्दिव्यैरजस्रः॥ १॥

इमम्। महे। विदथ्याय। शूषम्। शश्वत्। कृत्वः। ईड्याय। प्र। जभ्रुः।
शृणोतु। नः। दम्येभिः। अनीकैः। शृणोतु। अग्निः। दिव्यैः। अजस्रः॥ १॥

महि महे दिवे अर्चा पृथिव्यै कामो म इच्छञ्चरति प्रजानन्।
ययोर्ह स्तोमे विदथेषु देवाः सपर्यवो मादयन्ते सचायोः॥ २॥

महि। महे। दिवे। अर्च। पृथिव्यै। कामः। मे। इच्छन्। चरति। प्रऽजानन्।
ययोः। ह। स्तोमे। विदथेषु। देवाः। सपर्यवः। मादयन्ते। सचा। आयोः॥ २॥

युवोर्ऋतं रोदसी सत्यमस्तु महे षु णः सुविताय प्र भूतम्।
इदं दिवे नमो अग्ने पृथिव्यै सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम्॥ ३॥

युवोः। ऋतम्। रोदसी इति। सत्यम्। अस्तु। महे। सु। नः। सुविताय। प्र। भूतम्।
इदम्। दिवे। नमः। अग्ने। पृथिव्यै। सपर्यामि। प्रयसा। यामि। रत्नम्॥ ३॥

उतो हि वां पूर्व्या आविविद्र ऋतावरी रोदसी सत्यवाचः।

नरश्चिद्वां समिथे शूरसातौ ववन्दिरे पृथिवि वेविदानाः ॥ ४॥

उतो इति। हि। वाम्। पूर्व्याः। आऽविविद्रे। ऋतवरी इत्यृतऽवरी। रोदसी इति। सत्यऽवाचः।

नरः। चित्। वाम्। सम्ऽइथे। शूरऽसातौ। ववन्दिरे। पृथिवि। वेविदानाः ॥ ४॥

को अद्धा वेद क इह प्र वोचद्देवाँ अच्छा पथ्या३ का समेति।

ददृश्र एषामवमा सदांसि परेषु या गुह्येषु व्रतेषु॥ ५॥ [२४]

कः। अद्धा। वेद। कः। इह। प्र। वोचत्। देवान्। अच्छ। पथ्या। का। सम्। एति।

ददृश्रे। एषाम्। अवमा। सदांसि। परेषु। या। गुह्येषु। व्रतेषु॥ ५॥

कविर्नृचक्षा अभि षीमचष्ट ऋतस्य योना विघृते मदन्ती।

नाना चक्राते सदनं यथा वेः समानेन क्रतुना संविदाने॥ ६॥

कविः। नृऽचक्षाः। अभि। सीम्। अचष्ट। ऋतस्य। योना। विघृते इति विऽघृते। मदन्ती इति।

नाना। चक्राते इति। सदनम्। यथा। वेः। समानेन। क्रतुना। संविदाने इति सम्ऽविदाने॥ ६॥

समान्या वियुते दूरेअन्ते ध्रुवे पदे तस्थतुर्जागरूके।

उत स्वसारा युवती भवन्ती आदु ब्रुवाते मिथुनानि नाम॥ ७॥

समान्या। वियुते इति विऽयुते। दूरेऽअन्ते इति दूरेऽअन्ते। ध्रुवे। पदे। तस्थतुः। जागरूके इति।

उत। स्वसारा। युवती इति। भवन्ती इति। आत्। ऊँ इति। ब्रुवाते इति। मिथुनानि। नाम॥ ७॥

विश्वेदेते जनिमा सं विविक्तो महो देवान्बिभ्रती न व्यथेते।

एजद्ध्रुवं पत्यते विश्वमेकं चरत्पतत्रि विषुणं वि जातम्॥ ८॥

विश्वा। इत्। एते इति। जनिम। सम्। विविक्तः। महः। देवान्। बिभ्रती इति। न। व्यथेते इति।

एजत्। ध्रुवम्। पत्यते। विश्वम्। एकम्। चरत्। पतत्रि। विषुणम्। वि। जातम्॥ ८॥

सना पुराणमध्येम्यारान्महः पितुर्जनितुर्जामि तन्नः।

देवासो यत्र पनितार एवैरुरौ पथि व्युते तस्थुरन्तः॥ ९॥

सना। पुराणम्। अधि। एमि। आरात्। महः। पितुः। जनितुः। जामि। तत्। नः।

देवासः। यत्र। पनितारः। एवैः। उरौ। पथि। विऽउते। तस्थुः। अन्तरिति॥ ९॥

इमं स्तोमं रोदसी प्र ब्रवीम्यृदूदराः शृणवन्नग्निजिह्वाः।
मित्रः सम्राजो वरुणो युवान आदित्यासः कवयः पप्रथानाः॥ १०॥ [२५]
इमम्। स्तोमम्। रोदसी इति। प्र। ब्रवीमि। ऋदूदराः। शृणवन्। अग्निऽजिह्वाः।
मित्रः। सम्ऽराजः। वरुणः। युवानः। आदित्यासः। कवयः। पप्रथानाः॥ १०॥
हिरण्यपाणिः सविता सुजिह्वस्त्रिरा दिवो विदथे पत्यमानः।
देवेषु च सवितः श्लोकमश्रेरादस्मभ्यमा सुव सर्वतातिम्॥ ११॥
हिरण्यऽपाणिः। सविता। सुऽजिह्वः। त्रिः। आ। दिवः। विदथे। पत्यमानः।
देवेषु। च। सवितरिति। श्लोकम्। अश्रेः। आत्। अस्मभ्यम्। आ। सुव। सर्वऽतातिम्॥ ११॥
सुकृत्सुपाणिः स्ववाँ ऋतावा देवस्त्वष्टावसे तानि नो धात्।
पूषण्वन्त ऋभवो मादयध्वमूर्ध्वग्रावाणो अध्वरमतष्ट॥ १२॥
सुऽकृत्। सुऽपाणिः। स्वऽवान्। ऋतऽवा। देवः। त्वष्टा। अवसे। तानि। नः। धात्।
पूषण्ऽवन्तः। ऋभवः। मादयध्वम्। ऊर्ध्वऽग्रावाणः। अध्वरम्। अतष्ट॥ १२॥
विद्युद्रथा मरुत ऋष्टिमन्तो दिवो मर्या ऋतजाता अयासः।
सरस्वती शृणवन्यज्ञियासो धाता रयिं सहवीरं तुरासः॥ १३॥
विद्युत्ऽरथाः। मरुतः। ऋष्टिऽमन्तः। दिवः। मर्याः। ऋतऽजाताः। अयासः।
सरस्वती। शृणवन्। यज्ञियासः। धात। रयिम्। सहऽवीरम्। तुरासः॥ १३॥
विष्णुं स्तोमासः पुरुदस्ममर्का भगस्येव कारिणो यामनि ग्मन्।
उरुक्रमः ककुहो यस्य पूर्वीर्न मर्धन्ति युवतयो जनित्रीः॥ १४॥
विष्णुम्। स्तोमासः। पुरुऽदस्मम्। अर्काः। भगस्यऽइव। कारिणः। यामनि। ग्मन्।
उरुऽक्रमः। ककुहः। यस्य। पूर्वीः। न। मर्धन्ति। युवतयः। जनित्रीः॥ १४॥
इन्द्रो विश्वैर्वीर्यैः पत्यमान उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा।
पुरंदरो वृत्रहा धृष्णुषेणः संगृभ्या न आ भरा भूरि पश्वः॥ १५॥ [२६]
इन्द्रः। विश्वैः। वीर्यैः। पत्यमानः। उभे इति। आ। पप्रौ। रोदसी इति। महित्वा।
पुरम्ऽदरः। वृत्रऽहा। धृष्णुऽसेनः। सम्ऽगृभ्य। नः। आ। भर। भूरि। पश्वः॥ १५॥

नासत्या मे पितरा बन्धुपृच्छा सजात्यमश्विनोश्चारु नाम।
युवं हि स्थो रयिदौ नो रयीणां दात्रं रक्षेथे अकवैरदब्धा॥ १६॥
नासत्या। मे। पितरा। बन्धु॰पृच्छा। स॰जात्यम्। अश्विनोः। चारु। नाम।
युवम्। हि। स्थः। रयि॰दौ। नः। रयीणाम्। दात्रम्। रक्षेथे इति। अकवैः। अदब्धा॥ १६॥
महत्तद्वः कवयश्चारु नाम यद्ध देवा भवथ विश्व इन्द्रे।
सख ऋभुभिः पुरुहूत प्रियेभिरिमां धियं सातये तक्षता नः॥ १७॥
महत्। तत्। वः। कवयः। चारु। नाम। यत्। ह। देवाः। भवथ। विश्वे। इन्द्रे।
सखा। ऋभु॰भिः। पुरु॰हूत। प्रियेभिः। इमाम्। धियम्। सातये। तक्षत। नः॥ १७॥
अर्यमा णो अदितिर्यज्ञियासोऽदब्धानि वरुणस्य व्रतानि।
युयोत नो अनपत्यानि गन्तोः प्रजावान्नः पशुमाँ अस्तु गातुः॥ १८॥
अर्यमा। नः। अदितिः। यज्ञियासः। अदब्धानि। वरुणस्य। व्रतानि।
युयोत। नः। अनपत्यानि। गन्तोः। प्रजा॰वान्। नः। पशु॰मान्। अस्तु। गातुः॥ १८॥
देवानां दूतः पुरुध प्रसूतोऽनागान्नो वचतु सर्वताता।
शृणोतु नः पृथिवी द्यौरुतापः सूर्यो नक्षत्रैरुर्व१न्तरिक्षम्॥ १९॥
देवानाम्। दूतः। पुरुध। प्र॰सूतः। अनागान्। नः। वोचतु। सर्व॰ताता।
शृणोतु। नः। पृथिवी। द्यौः। उत। आपः। सूर्यः। नक्षत्रैः। उरु। अन्तरिक्षम्॥ १९॥
शृण्वन्तु नो वृषणः पर्वतासो ध्रुवक्षेमास इळया मदन्तः।
आदित्यैर्नो अदितिः शृणोतु यच्छन्तु नो मरुतः शर्म भद्रम्॥ २०॥
शृण्वन्तु। नः। वृषणः। पर्वतासः। ध्रुव॰क्षेमासः। इळया। मदन्तः।
आदित्यैः। नः। अदितिः। शृणोतु। यच्छन्तु। नः। मरुतः। शर्म। भद्रम्॥ २०॥
सदा सुगः पितुमाँ अस्तु पन्था मध्वा देवा ओषधीः सं पिपृक्त।
भगो मे अग्ने सख्ये न मृध्या उद्रायो अश्यां सदनं पुरुक्षोः॥ २१॥
सदा। सु॰गः। पितु॰मान्। अस्तु। पन्थाः। मध्वा। देवाः। ओषधीः। सम्। पिपृक्त।
भगः। मे। अग्ने। सख्ये। न। मृध्याः। उत्। रायः। अश्याम्। सदनम्। पुरु॰क्षोः॥ २१॥
स्वदस्व हव्या समिषो दिदीह्यस्मद्र्य१क्सं मिमीहि श्रवांसि।
विश्वाँ अग्ने पृत्सु ताञ्जेषि शत्रूनहा विश्वा सुमना दीदिही नः॥ २२॥ [२७]

स्वदस्व। हव्या। सम्। इषः। दिदीहि। अस्मद्र्यक्। सम्। मिमीहि। श्रवांसि।
विश्वान्। अग्ने। पृत्ऽसु। तान्। जेषि। शत्रून्। अहा। विश्वा। सुऽमनाः। दीदिहि। नः॥ २२॥

[५५] [२२ प्रजापतिर्वैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्।]

उषसः पूर्वा अध यद्व्यूषुर्महद्वि जज्ञे अक्षरं पदे गोः।
व्रता देवानामुप नु प्रभूषन्महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १॥
उषसः। पूर्वाः। अध। यत्। विऽऊषुः। महत्। वि। यज्ञे। अक्षरम्। पदे। गोः।
व्रता। देवानाम्। उप। नु। प्रऽभूषन्। महत्। देवानाम्। असुरऽत्वम्। एकम्॥ १॥
मो षू णो अत्र जुहुरन्त देवा मा पूर्वे अग्ने पितरः पदज्ञाः।
पुराण्योः सद्मनोः केतुरन्तर्महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ २॥
मो इति। सु। नः। अत्र। जुहुरन्त। देवाः। मा। पूर्वे। अग्ने। पितरः। पदऽज्ञाः।
पुराण्योः। सद्मनोः। केतुः। अन्तः। महत्। देवानाम्। असुरऽत्वम्। एकम्॥ ३॥
समानो राजा विभृतः पुरुत्रा शये शयासु प्रयुतो वनानु।
अन्या वत्सं भरति क्षेति माता महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ४॥
समानः। राजा। विऽभृतः। पुरुऽत्रा। शये। शयासु। प्रऽयुतः। वना। अनु।
अन्या। वत्सम्। भरति। क्षेति। माता। महत्। देवानाम्। असुरऽत्वम्। एकम्॥ ४॥
आक्षित्पूर्वास्वपरा अनूरुत्सद्यो जातासु तरुणीष्वन्तः।
अन्तर्वतीः सुवते अप्रवीता महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ५॥ [२८]
आऽक्षित्। पूर्वासु। अपराः। अनूरुत्। सद्यः। जातासु। तरुणीषु। अन्तरिति।
अन्तःऽवतीः। सुवते। अप्रऽवीताः। महत्। देवानाम्। असुरऽत्वम्। एकम्॥ ५॥
शयुः परस्तादध नु द्विमाताबन्धनश्चरति वत्स एकः।
मित्रस्य ता वरुणस्य व्रतानि महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ६॥
शयुः। परस्तात्। अध। नु। द्विऽमाता। अबन्धनः। चरति। वत्सः। एकः।
मित्रस्य। ता। वरुणस्य। व्रतानि। महत्। देवानाम्। असुरऽत्वम्। एकम्॥ ६॥
द्विमाता होता विदथेषु सम्राळन्वग्रं चरति क्षेति बुध्नः।
प्र रण्यानि रण्यवाचो भरन्ते महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ७॥

द्वि॒ऽमा॒ता । होता॑ । वि॒दथे॑षु । स॒म्ऽराट् । अनु॑ । अग्र॑म् । चर॑ति । क्षेति॑ । बु॒ध्नः ।
प्र । रण्या॑नि । र॒ण्य॒ऽवाचः॑ । भरन्ते । म॒हत् । दे॒वाना॑म् । अ॒सु॒र॒ऽत्वम् । एक॑म् ॥ ७ ॥

शूर॑स्येव॒ युध्य॑तो अन्त॒मस्य॑ प्रती॒चीनं॑ ददृशे विश्व॑मा॒यत् ।

अ॒न्तर्म॒तिश्च॑रति नि॒ष्षिधं॒ गोर्म॒हद्दे॒वाना॑मसुर॒त्वमेक॑म् ॥ ८ ॥

शूर॑स्यऽइव । युध्य॑तः । अ॒न्त॒मस्य॑ । प्र॒ती॒चीन॑म् । द॒दृ॒शे॒ । विश्व॑म् । आ॒ऽयत् ।
अ॒न्तः । म॒तिः । च॒र॒ति॒ । नि॒ःऽसिध॑म् । गोः । म॒हत् । दे॒वाना॑म् । अ॒सु॒र॒ऽत्वम् । एक॑म् ॥ ८ ॥

नि वे॑वेति पलि॒तो दू॒त आ॑स्व॒न्तर्म॒हांश्च॑रति रोच॒नेन॑ ।

वपूं॑षि॒ बिभ्र॑द॒भि नो॒ वि च॑ष्टे म॒हद्दे॒वाना॑मसु॒र॒त्वमेक॑म् ॥ ९ ॥

नि । वे॒वे॒ति॒ । प॒लि॒तः । दू॒तः । आ॒सु॒ । अ॒न्तः । म॒हान् । च॒र॒ति॒ । रो॒च॒नेन॑ ।
वपूं॑षि । बिभ्र॑त् । अ॒भि । न॒ः । वि । च॒ष्टे॒ । म॒हत् । दे॒वाना॑म् । अ॒सु॒र॒ऽत्वम् । एक॑म् ॥ ९ ॥

विष्णु॑र्गो॒पाः प॑र॒मं पा॑ति॒ पाथः॑ प्रि॒या धामा॑न्य॒मृता॒ दधा॑नः ।

अ॒ग्निष्टा विश्वा॒ भुव॑नानि वेद म॒हद्दे॒वाना॑मसु॒र॒त्वमेक॑म् ॥ १० ॥ [२९]

विष्णु॑ः । गो॒पाः । प॒र॒मम् । पा॒ति॒ । पाथ॑ः । प्रि॒या । धामा॑नि । अ॒मृता॑ । दधा॑नः ।
अ॒ग्निः । ता । विश्वा॑ । भुव॑नानि । वे॒द॒ । म॒हत् । दे॒वाना॑म् । अ॒सु॒र॒ऽत्वम् । एक॑म् ॥ १० ॥

नाना॑ चक्राते य॒म्या॒३॑ वपूं॑षि तयो॑र॒न्यद्रोच॑ते कृ॒ष्णम॒न्यत् ।

श्यावी॑ च॒ यदरु॑षी च॒ स्वसा॑रौ म॒हद्दे॒वाना॑मसु॒र॒त्वमेक॑म् ॥ ११ ॥

नाना॑ । च॒क्रा॒ते॒ इति॑ । य॒म्या । वपूं॑षि । तयो॑ः । अ॒न्यत् । रोच॑ते । कृ॒ष्णम् । अ॒न्यत् ।
श्यावी॑ । च । यत् । अरु॑षी । च । स्वसा॑रौ । म॒हत् । दे॒वाना॑म् । अ॒सु॒र॒ऽत्वम् । एक॑म् ॥ ११ ॥

मा॒ता च॒ यत्र॑ दुहि॒ता च॑ धे॒नू स॑ब॒र्दुघे॒ धा॒पये॑ते समी॒ची ।

ऋ॒तस्य॒ ते सद॑सीळे अ॒न्तर्म॒हद्दे॒वाना॑मसु॒र॒त्वमेक॑म् ॥ १२ ॥

मा॒ता । च॒ । यत्र॑ । दु॒हि॒ता । च॒ । धे॒नू इति॑ । स॒ब॒र्दु॒घे॒ इति॑ स॒बः॒ऽदुघे॑ । धा॒पये॑ते॒ इति॑ । स॒मी॒ची इति॑ स॒म्ऽई॒ची ।
ऋ॒तस्य॑ । ते इति॑ । सद॑सि । ई॒ळे॒ । अ॒न्तः । म॒हत् । दे॒वाना॑म् । अ॒सु॒र॒ऽत्वम् । एक॑म् ॥ १२ ॥

अ॒न्यस्या॑ व॒त्सं रि॑ह॒ती मि॑माय॒ कया॑ भु॒वा नि द॑धे धे॒नुरूधः॑ ।

ऋ॒तस्य॒ सा पय॑सापिन्व॒तेळा॑ म॒हद्दे॒वाना॑मसु॒र॒त्वमेक॑म् ॥ १३ ॥

अन्यस्याः। वत्सम्। रिहती। मिमाय। कया। भुवा। नि। दधे। धेनुः। ऊधः।

ऋतस्य। सा। पयसा। अपिन्वत। इळा। महत्। देवानाम्। असुरऽत्वम्। एकम्॥ १३॥

पद्या वस्ते पुरुरूपा वपूंष्यूर्ध्वा तस्थौ त्र्यविं रेरिहाणा।

ऋतस्य सद्म वि चरामि विद्वान्महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १४॥

पद्या। वस्ते। पुरुऽरूपा। वपूंषि। ऊर्ध्वा। तस्थौ। त्रिऽअविम्। रेरिहाणा।

ऋतस्य। सद्म। वि। चरामि। विद्वान्। महत्। देवानाम्। असुरऽत्वम्। एकम्॥ १४॥

पदेइव निहिते दस्मे अन्तस्तयोरन्यद्गुह्यमाविरन्यत्।

सध्रीचीना पथ्या सा विषूची महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १५॥ [३०]

पदेइवेति पदेऽइव। निहिते इति निऽहिते। दस्मे। अन्तरिति। तयोः। अन्यत्। गुह्यम्। आविः। अन्यत्॥

सध्रीचीना। पथ्या। सा। विषूची। महत्। देवानाम्। असुरऽत्वम्। एकम्॥ १५॥

आ धेनवो धुनयन्तामशिश्वीः सबर्दुघाः शशया अप्रदुग्धाः।

नव्यानव्या युवतयो भवन्तीर्महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १६॥

आ। धेनवः। धुनयन्ताम्। अशिश्वीः। सबःऽदुघाः। शशयाः। अप्रऽदुग्धाः।

नव्याःऽनव्याः। युवतयः। भवन्तीः। महत्। देवानाम्। असुरऽत्वम्। एकम्॥ १६॥

यदन्यासु वृषभो रोरवीति सो अन्यस्मिन्यूथे नि दधाति रेतः।

स हि क्षपावान्त्स भगः स राजा महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १७॥

यत्। अन्यासु। वृषभः। रोरवीति। सः। अन्यस्मिन्। यूथे। नि। दधाति। रेतः।

सः। हि। क्षपाऽवान्। सः। भगः। सः। राजा। महत्। देवानाम्। असुरऽत्वम्। एकम्॥ १७॥

वीरस्य नु स्वश्व्यं जनासः प्र नु वोचाम विदुरस्य देवाः।

षोळ्हा युक्ताः पञ्चपञ्चा वहन्ति महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १८॥

वीरस्य। नु। सुऽअश्व्यम्। जनासः। प्र। नु। वोचाम। विदुः। अस्य। देवाः।

षोळ्हा। युक्ताः। पञ्चऽपञ्च। आ। वहन्ति। महत्। देवानाम्। असुरऽत्वम्। एकम्॥ १८॥

देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः पुपोष प्रजाः पुरुधा जजान।

इमा च विश्वा भुवनान्यस्य महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १९॥

दे॒वः। त्वष्टा॑। स॒वि॒ता। वि॒श्व°रू॑पः। पु॒पोष॑। प्र॒°जाः। पु॒रु॒धा। ज॒जा॒न॒।

इ॒मा। च॒। विश्वा॑। भुव॑नानि। अ॒स्य॒। म॒हत्। दे॒वाना॑म्। अ॒सु॒र॒°त्वम्। एक॑म्॥ १९॥

म॒ही समै॑रच्च॒म्वा॑ स॒मी॒ची उ॒भे ते अ॒स्य॒ वसु॑ना॒ न्यृ॑ष्टे।

शृ॒ण्वे वी॒रो वि॒न्दमा॑नो॒ वसू॑नि म॒हद्दे॒वाना॑मसु॒र॒त्वमेक॑म्॥ २०॥

म॒ही इति॑। सम्। ऐ॒र॒त्। च॒म्वा॑। स॒मी॒ची इति॑ स॒म्°ई॒ची। उ॒भे इति॑। ते इति॑। अ॒स्य॒। वसु॑ना।

न्यृ॑ष्टे॒ इति॒ नि°ऋ॑ष्टे॥ शृ॒ण्वे। वी॒रः। वि॒न्दमा॑नः। वसू॑नि। म॒हत्। दे॒वाना॑म्। अ॒सु॒र॒°त्वम्। एक॑म्॥ २०॥

इ॒मां च॑ नः पृथि॒वीं वि॒श्वधा॑या॒ उप॑ क्षेति हि॒तमि॑त्रो॒ न राजा॑।

पु॒रः॒सदः॑ शर्म॒सदो॒ न वी॒रा म॒हद्दे॒वाना॑मसु॒र॒त्वमेक॑म्॥ २१॥

इ॒माम्। च॒। न॒ः। पृ॒थि॒वीम्। वि॒श्व°धा॑याः। उप॑। क्षे॒ति॒। हि॒त°मि॑त्रः। न। राजा॑।

पु॒रः२सदः॑। श॒र्म॒°सदः॑। न। वी॒राः। म॒हत्। दे॒वाना॑म्। अ॒सु॒र॒°त्वम्। एक॑म्॥ २१॥

नि॒ष्षिध्व॑रीस्त॒ ओष॑धीरु॒तापो॑ र॒यिं त॑ इन्द्र पृथि॒वी बि॑भर्ति।

सखा॑यस्ते वा॒म॒भाजः॑ स्याम म॒हद्दे॒वाना॑मसु॒र॒त्वमेक॑म्॥ २२॥ [३१]

नि॒ः२सिध्व॑रीः। ते॒। ओष॑धीः। उ॒त। आपः॑। र॒यिम्। ते॒। इ॒न्द्र॒। पृ॒थि॒वी। बि॒भ॒र्ति॒।

सखा॑यः। ते॒। वा॒म॒°भाजः॑। स्या॒म॒। म॒हत्। दे॒वाना॑म्। अ॒सु॒र॒°त्वम्। एक॑म्॥ २२॥

इत्याश्वलायन-संहितायां तृतीयाष्टके

तृतीयोऽध्यायः

समाप्तः॥

॥ अथ तृतीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥

[५६] [८ प्रजापतिर्वैश्वामित्रः, प्रजापतिर्वाच्यो वा। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्।]

न ता मिनन्ति मायिनो न धीरा व्रता देवानां प्रथमा ध्रुवाणि।

न रोदसी अद्रुहा वेद्याभिर्न पर्वता निनमे तस्थिवांसः॥ १॥

न। ता। मिनन्ति। मायिनः। न। धीराः। व्रता। देवानाम्। प्रथमा। ध्रुवाणि।

न। रोदसी इति। अद्रुहा। वेद्याभिः। न। पर्वताः। नि॰नमे। तस्थि॰वांसः॥ १॥

षड्भाराँ एको अचरन्बिभर्त्यृतं वर्षिष्ठमुप गाव आगुः।

तिस्रो महीरुपरास्तस्थुरत्या गुहा द्वे निहिते दर्श्येका॥ २॥

षट्। भारान्। एकः। अचरन्। बिभर्ति। ऋतम्। वर्षिष्ठम्। उप। गावः। आ। अगुः।

तिस्रः। महीः। उपराः। तस्थुः। अत्याः। गुहा। द्वे इति। निहिते इति नि॰हिते। दर्शि। एका॥ २॥

त्रिपाजस्यो वृषभो विश्वरूप उत त्र्युधा पुरुध प्रजावान्।

त्र्यनीकः पत्यते माहिनावान्त्स रेतोधा वृषभः शश्वतीनाम्॥ ३॥

त्रि॰पाजस्यः। वृषभः। विश्व॰रूपः। उत। त्रि॰उधा। पुरुध। प्रजा॰वान्।

त्रि॰अनीकः। पत्यते। माहिन॰वान्। सः। रेतः२धाः। वृषभः। शश्वतीनाम्॥ ३॥

अभीक आसां पदवीरबोध्यादित्यानामह्वे चारु नाम।

आपश्चिदस्मा अरमन्त देवीः पृथग्व्रजन्तीः परि षीमवृञ्जन्॥ ४॥

अभीके। आसाम्। पद॰वीः। अबोधि। आदित्यानाम्। अह्वे। चारु। नाम।

आपः। चित्। अस्मै। अरमन्त। देवीः। पृथक्। व्रजन्तीः। परि। सीम्। अवृञ्जन्॥ ४॥

त्री षधस्था सिन्धवस्त्रिः कवीनामुत त्रिमाता विदथेषु सम्राट्।

ऋतावरीर्योषणास्तिस्रो अप्यास्त्रिरा दिवो विदथे पत्यमानाः॥ ५॥

त्री। सध॰स्था। सिन्धवः। त्रिः। कवीनाम्। उत। त्रि॰माता। विदथेषु। सम्॰राट्।

ऋत॰वरीः। योषणाः। तिस्रः। अप्याः। त्रिः। आ। दिवः। विदथे। पत्यमानाः॥ ५॥

त्रिरा दिवः सवितर्वार्याणि दिवेदिव आ सुव त्रिर्नो अह्नः।

त्रिधातु राय आ सुवा वसूनि भग त्रातर्धिषणे सातये धाः॥ ६॥

त्रिः। आ। दिवः। सवितरिति। वार्याणि। दिवेऽदिवे। आ। सुव। त्रिः। नः। अह्नः।

त्रिऽधातु। रायः। आ। सुव। वसूनि। भग। त्रातः। धिषणे। सातये। धाः॥ ६॥

त्रिरा दिवः सविता सोषवीति राजाना मित्रावरुणा सुपाणी।

आपश्चिदस्य रोदसी चिदुर्वी रत्नं भिक्षन्त सवितुः सवाय॥ ७॥

त्रिः। आ। दिवः। सविता। सोसवीति। राजाना। मित्रावरुणा। सुपाणी इति सुऽपाणी।

आपः। चित्। अस्य। रोदसी इति। चित्। उर्वी इति। रत्नम्। भिक्षन्त। सवितुः। सवाय॥ ७॥

त्रिरुत्तमा दूणशा रोचनानि त्रयो राजन्त्यसुरस्य वीराः।

ऋतावान इषिरा दूळभासस्त्रिरा दिवो विदथे सन्तु देवाः॥ ८॥ [१]

त्रिः। उत्ऽतमा। दुःऽनशा। रोचनानि। त्रयः। राजन्ति। असुरस्य। वीराः।

ऋतऽवानः। इषिराः। दुःऽदभासः। त्रिः। आ। दिवः। विदथे। सन्तु। देवाः॥ ८॥

[५७] [६ गाथिनो विश्वामित्रः। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्।]

प्र मे विविक्वाँ अविदन्मनीषां धेनुं चरन्तीं प्रयुतामगोपाम्।

सद्यश्चिद्या दुदुहे भूरि धासेरिन्द्रस्तदग्निः पनितारो अस्याः॥ १॥

प्र। मे। विविक्वान्। अविदत्। मनीषाम्। धेनुम्। चरन्तीम्। प्रऽयुताम्। अगोपाम्।

सद्यः। चित्। या। दुदुहे। भूरि। धासेः। इन्द्रः। तत्। अग्निः। पनितारः। अस्याः॥ १॥

इन्द्रः सु पूषा वृषणा सुहस्ता दिवो न प्रीताः शशयं दुदुह्रे।

विश्वे यदस्यां रणयन्त देवाः वोऽत्र वसवः सुम्नमश्याम्॥ २॥

इन्द्रः। सु। पूषा। वृषणाः। सुऽहस्ता। दिवः। न। प्रीताः। शशयम्। दुदुह्रे।

विश्वे। यत्। अस्याम्। रणयन्त। देवाः। प्र। वः। अत्र। वसवः। सुम्नम्। अश्याम्॥ २॥

या जामयो वृष्ण इच्छन्ति शक्तिं नमस्यन्तीर्जानते गर्भमस्मिन्।

अच्छा पुत्रं धेनवो वावशाना महश्चरन्ति बिभ्रतं वपूंषि॥ ३॥

याः। जामयः। वृष्णे। इच्छन्ति। शक्तिम्। नमस्यन्तीः। जानते। गर्भम्। अस्मिन्।

अच्छ। पुत्रम्। धेनवः। वावशानाः। महः। चरन्ति। बिभ्रतम्। वपूंषि॥ ३॥

अच्छा विवक्मि रोदसी सुमेके ग्राव्णो युजानो अध्वरे मनीषा।
इमा उ ते मनवे भूरिवारा ऊर्ध्वा भवन्ति दर्शता यजत्राः ॥ ४ ॥
अच्छ। विवक्मि। रोदसी इति। सुमेके इति सुऽमेके। ग्राव्णः। युजानः। अध्वरे। मनीषा।
इमाः। ऊँ इति। ते। मनवे। भूरिऽवाराः। ऊर्ध्वाः। भवन्ति। दर्शताः। यजत्राः ॥ ४ ॥
या ते जिह्वा मधुमती सुमेधा अग्ने देवेषूच्यत उरूची।
तयेह विश्वाँ अवसे यजत्राना सादय पायया चा मधूनि ॥ ५ ॥
या। ते। जिह्वा। मधुऽमती। सुऽमेधाः। अग्ने। देवेषु। उच्यते। उरूची।
तया। इह। विश्वान्। अवसे। यजत्रान्। आ। सादय। पायय। च। मधूनि ॥ ५ ॥
या ते अग्ने पर्वतस्येव धारासश्चन्ती पीपयद्देव चित्रा।
तामस्मभ्यं प्रमतिं जातवेदो वसो रास्व सुमतिं विश्वजन्याम् ॥ ६ ॥ [२]
या। ते। अग्ने। पर्वतस्यऽइव। धारा। असश्चन्ती। पीपयत्। देव। चित्रा।
ताम्। अस्मभ्यम्। प्रऽमतिम्। जातऽवेदः। वसो इति। रास्व। सुऽमतिम्। विश्वऽजन्याम् ॥ ६ ॥

[५८] [९ गाथिनो विश्वामित्रः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्।]

धेनुः प्रत्नस्य काम्यं दुहानान्तः पुत्रश्चरति दक्षिणायाः।
आ द्योतनिं वहति शुभ्रयामोषसः स्तोमो अश्विनावजीगः ॥ १ ॥
धेनुः। प्रत्नस्य। काम्यम्। दुहाना। अन्तरिति। पुत्रः। चरति। दक्षिणायाः।
आ। द्योतनिम्। वहति। शुभ्रऽयामा। उषसः। स्तोमः। अश्विनौ। अजीगरिति ॥ १ ॥
सुयुग्वहन्ति प्रति वामृतेनोर्ध्वा भवन्ति पितरेव मेधाः।
जरेथामस्मद्वि पणेर्मनीषां युवोरवश्चकृमा यातमर्वाक् ॥ २ ॥
सुऽयुक्। वहन्ति। प्रति। वाम्। ऋतेन। ऊर्ध्वाः। भवन्ति। पितराऽइव। मेधाः।
जरेथाम्। अस्मत्। वि। पणेः। मनीषाम्। युवोः। अवः। चकृम। आ। यातम्। अर्वाक् ॥ २ ॥
सुयुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन दस्राविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः।
किमङ्ग वां प्रत्यवर्तिं गमिष्ठाहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः ॥ ३ ॥
सुयुक्ऽभिः। अश्वैः। सुऽवृता। रथेन। दस्रौ। इमम्। शृणुतम्। श्लोकम्। अद्रेः।
किम्। अङ्ग। वाम्। प्रति। अवर्तिम्। गमिष्ठा। आहुः। विप्रासः। अश्विना। पुराऽजाः ॥ ३ ॥

आ मन्येथामा गतं कच्चिदेवैर्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते।
इमा हि वां गोऋजीका मधूनि प्र मित्रासो न ददुरुस्रो अग्ने॥ ४॥

आ। मन्येथाम्। आ। गतम्। कत्। चित्। एवैः। विश्वे। जनासः। अश्विना। हवन्ते।
इमा। हि। वाम्। गोऽऋजीका। मधूनि। प्र। मित्रासः। न। ददुः। उस्रः। अग्ने॥ ४॥

तिरः पुरू चिदश्विना रजांस्याङ्गूषो वां मघवाना जनेषु।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्दस्राविमे वां निधयो मधूनाम्॥ ५॥ [३]

तिरः। पुरु। चित्। अश्विना। रजांसि। आङ्गूषः। वाम्। मघऽवाना। जनेषु।
आ। इह। यातम्। पथिऽभिः। देवऽयानैः। दस्रौ। इमे। वाम्। निऽधयः। मधूनाम्॥ ५॥

पुराणमोकः सख्यं शिवं वां युवोर्नरा द्रविणं जह्नाव्याम्।
पुनः कृण्वानाः सख्या शिवानि मध्वा मदेम सह नू समानाः॥ ६॥

पुराणम्। ओकः। सख्यम्। शिवम्। वाम्। युवोः। नरा। द्रविणम्। जह्नाव्याम्।
पुनरिति। कृण्वानाः। सख्या। शिवानि। मध्वा। मदेम। सह। नु। समानाः॥ ६॥

अश्विना वायुना युवं सुदक्षा नियुद्भिश्च सजोषसा युवाना।
नासत्या तिरोअह्न्यं जुषाणा सोमं पिबतमस्त्रिधा सुदानू॥ ७॥

अश्विना। वायुना। युवम्। सुऽदक्षा। नियुत्ऽभिः। च। सऽजोषसा। युवाना।
नासत्या। तिरःऽअह्न्यम्। जुषाणा। सोमम्। पिबतम्। अस्त्रिधा। सुदानू इति सुऽदानू॥ ७॥

अश्विना परि वामिषः पुरूचीरीयुर्गीर्भिर्यतमाना अमृध्राः।
रथो ह वामृतजा अद्रिजूतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः॥ ८॥

अश्विना। परि। वाम्। इषः। पुरूचीः। ईयुः। गीःऽभिः। यतमानाः। अमृध्राः।
रथः। ह। वाम्। ऋतऽजाः। अद्रिऽजूतः। परि। द्यावापृथिवी इति। याति। सद्यः॥ ८॥

अश्विना मधुषुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं दुरोणे।
रथो ह वां भूरि वर्पः करिक्रत्सुतावतो निष्कृतमागमिष्ठः॥ ९॥ [४]

अश्विना। मधुसुत्ऽतमः। युवाकुः। सोमः। तम्। पातम्। आ। गतम्। दुरोणे।
रथः। ह। वाम्। भूरि। वर्पः। करिक्रत्। सुतऽवतः। निःऽकृतम्। आऽगमिष्ठः॥ ९॥

[५९] [९ गाथिनो विश्वामित्रः। मित्रः। त्रिष्टुप्, ६-९ गायत्र्यः।]

मि॒त्रो जना॑न्यातयति ब्रुवा॒णो मि॒त्रो दा॑धार पृथि॒वीमु॒त द्याम्।

मि॒त्रः कृ॒ष्टीरनि॑मिषा॒भि च॑ष्टे मि॒त्राय॑ ह॒व्यं घृ॒तव॑ज्जुहोत ॥ १ ॥

मि॒त्रः। जना॑न्। या॒त॒य॒ति॒। ब्रु॒वा॒णः। मि॒त्रः। दा॒धा॒र॒। पृ॒थि॒वीम्। उ॒त। द्याम्।

मि॒त्रः। कृ॒ष्टीः। अनि॑°मिषा। अ॒भि। च॒ष्टे॒। मि॒त्राय॑। ह॒व्यम्। घृ॒त°व॑त्। जु॒हो॒त॒ ॥ १ ॥

प्र स मि॑त्र॒ मर्तो॑ अस्तु॒ प्रय॑स्वा॒न्यस्त॑ आदित्य॒ शिक्ष॑ति व्र॒तेन॑।

न ह॑न्यते॒ न जी॑यते॒ त्वोतो॒ नैन॒मंहो॑ अश्नो॒त्यन्ति॑तो॒ न दू॒रात् ॥ २ ॥

प्र। सः। मि॒त्र॒। मर्तः॑। अ॒स्तु॒। प्रय॑स्वान्। यः। ते॒। आ॒दि॒त्य॒। शिक्ष॑ति। व्र॒तेन॑।

न। ह॒न्य॒ते॒। न। जी॒य॒ते॒। त्वा°ऊ॑तः। न। ए॒न॒म्। अंहः॑। अ॒श्नो॒ति॒। अन्ति॑तः। न। दू॒रात् ॥ २ ॥

अ॒न॒मी॒वास॒ इळ॑या॒ मद॑न्तो मि॒तज्ञ॑वो॒ वरि॑म॒न्ना पृ॑थि॒व्याः।

आ॒दि॒त्यस्य॑ व्र॒तमु॑पक्षि॒यन्तो॑ व॒यं मि॒त्रस्य॑ सुम॒तौ स्या॑म ॥ ३ ॥

अ॒न॒मी॒वासः॑। इळ॑या। मद॑न्तः। मि॒त°ज्ञ॑वः। वरि॑मन्। आ। पृ॒थि॒व्याः।

आ॒दि॒त्यस्य॑। व्र॒तम्। उ॒प॒°क्षि॒यन्तः॑। व॒यम्। मि॒त्रस्य॑। सु॒°म॒तौ। स्या॒म॒ ॥ ३ ॥

अ॒यं मि॒त्रो न॑म॒स्यः॑ सु॒शेवो॒ राजा॑ सुक्ष॒त्रो अ॑जनिष्ट वे॒धाः।

तस्य॑ व॒यं सु॑म॒तौ य॒ज्ञिय॒स्यापि॑ भ॒द्रे सौ॑मन॒से स्या॑म ॥ ४ ॥

अ॒यम्। मि॒त्रः। न॒म॒स्यः॑। सु॒°शेवः॑। राजा॑। सु॒°क्ष॒त्रः। अ॒ज॒नि॒ष्ट॒। वे॒धाः।

तस्य॑। व॒यम्। सु॒°म॒तौ। य॒ज्ञिय॑स्य। अपि॑। भ॒द्रे। सौ॒म॒न॒से। स्या॒म॒ ॥ ४ ॥

म॒हाँ आ॑दि॒त्यो नम॑सोप॒सद्यो॑ यात॒यज्ज॑नो गृण॒ते सु॒शेवः॑।

तस्मा॑ ए॒तत्पन्य॑तमाय॒ जुष्ट॑म॒ग्नौ मि॒त्राय॑ ह॒विरा जु॑होत ॥ ५ ॥ [५]

म॒हान्। आ॒दि॒त्यः। नम॑सा। उ॒प॒°सद्यः॑। या॒त॒यत्°ज॑नः। गृ॒ण॒ते। सु॒°शेवः॑।

तस्मै॑। ए॒तत्। पन्य॑°तमाय। जुष्ट॑म्। अ॒ग्नौ। मि॒त्राय॑। ह॒विः। आ। जु॒हो॒त॒ ॥ ५ ॥

मि॒त्रस्य॑ चर्षणी॒धृतोऽवो॑ दे॒वस्य॑ सान॒सि। द्यु॒म्नं चि॒त्रश्र॑वस्तमम् ॥ ६ ॥

मि॒त्रस्य॑। च॒र्ष॒णि॒°धृतः॑। अवः॑। दे॒वस्य॑। सा॒न॒सि। द्यु॒म्नम्। चि॒त्रश्र॑वःऽतमम् ॥ ६ ॥

अ॒भि यो म॑हि॒ना दिवं॑ मि॒त्रो ब॒भूव॑ स॒प्रथाः॑। अ॒भि श्रवो॑भिः पृथि॒वीम् ॥ ७ ॥

अ॒भि। यः। म॒हि॒ना। दिव॑म्। मि॒त्रः। ब॒भूव॑। स॒°प्रथाः॑। अ॒भि। श्रवः॑ऽभिः। पृ॒थि॒वीम् ॥ ७ ॥

मित्राय पञ्च येमिरे जना अभिष्टिशवसे। स देवान्विश्वान्बिभर्ति॥ ८॥

मित्राय। पञ्च। येमिरे। जनाः। अभिष्टि॰शवसे। सः। देवान्। विश्वान्। बिभर्ति॥ ८॥

मित्रो देवेष्वायुषु जनाय वृक्तबर्हिषे। इष इष्टव्रता अकः॥ ९॥ [६]

मित्रः। देवेषु। आयुषु। जनाय। वृक्त॰बर्हिषे। इषः। इष्ट॰व्रताः। अकरित्यकः॥ ९॥

[६०] [९ गाथिनो विश्वामित्रः। ऋभवः, ५-७ इन्द्र ऋभवश्च। जगती।]

इहेह वो मनसा बन्धुता नर उशिजो जग्मुरभि तानि वेदसा।
याभिर्मायाभिः प्रतिजूतिवर्पसः सौधन्वना यज्ञियं भागमानश॥ १॥

इह॰इह। वः। मनसा। बन्धुता। नरः। उशिजः। जग्मुः। अभि। तानि। वेदसा।
याभिः। मायाभिः। प्रतिजूति॰वर्पसः। सौधन्वनाः। यज्ञियम्। भागम्। आनश॥ १॥

याभिः शचीभिश्चमसाँ अपिंशत यया धिया गामरिणीत चर्मणः।
येन हरी मनसा निरतक्षत तेन देवत्वमृभवः समानश॥ २॥

याभिः। शचीभिः। चमसान्। अपिंशत। यया। धिया। गाम्। अरिणीत। चर्मणः।
येन। हरी इति। मनसा। निः२अतक्षत। तेन। देव॰त्वम्। ऋभवः। सम्। आनश॥ २॥

इन्द्रस्य सख्यमृभवः समानशुर्मनोर्नपातो अपसो दधन्विरे।
सौधन्वनासो अमृतत्वमेरिरे विष्ट्वी शमीभिः सुकृतः सुकृत्यया॥ ३॥

इन्द्रस्य। सख्यम्। ऋभवः। सम्। आनशुः। मनोः। नपातः। अपसः। दधन्विरे।
सौधन्वनासः। अमृतत्वम्। आ। ईरिरे। विष्ट्वी। शमीभिः। सु॰कृतः। सु॰कृत्यया॥ ३॥

इन्द्रेण याथ सरथं सुते सचाँ अथो वशानां भवथा सह श्रिया।
न वः प्रतिमै सुकृतानि वाघतः सौधन्वना ऋभवो वीर्याणि च॥ ४॥

इन्द्रेण। याथ। स॰रथम्। सुते। सचा। अथो इति। वशानाम्। भवथ। सह। श्रिया।
न। वः। प्रति॰मै। सु॰कृतानि। वाघतः। सौधन्वनाः। ऋभवः। वीर्याणि। च॥ ४॥

इन्द्र ऋभुभिर्वाजवद्भिः समुक्षितं सुतं सोममा वृषस्वा गभस्त्योः।
धियेषितो मघवन्दाशुषो गृहे सौधन्वनेभिः सह मत्स्वा नृभिः॥ ५॥

इन्द्र। ऋभु॰भिः। वाजवत्॰भिः। सम्॰उक्षितम्। सुतम्। सोमम्। आ। वृषस्व। गभस्त्योः।
धिया। इषितः। मघ॰वन्। दाशुषः। गृहे। सौधन्वनेभिः। सह। मत्स्व। नृ॰भिः॥ ५॥

इन्द्र ऋभुमान्वाजवान्मत्स्वेह नोऽस्मिन्त्सवने शच्या पुरुष्टुत।

इमानि तुभ्यं स्वसराणि येमिरे व्रता देवानां मनुषश्च धर्मभिः॥ ६॥

इन्द्र। ऋभु॰मान्। वाज॰वान्। मत्स्व। इह। नः। अस्मिन्। सवने। शच्या। पुरु॰स्तुत।

इमानि। तुभ्यम्। स्वसराणि। येमिरे। व्रता। देवानाम्। मनुषः। च। धर्म॰भिः॥ ६॥

इन्द्र ऋभुभिर्वाजिभिर्वाजयन्निह स्तोमं जरितुरुप याहि यज्ञियम्।

शतं केतेभिरिषिरेभिरायवे सहस्रणीथो अध्वरस्य होमनि॥ ७॥ [७]

इन्द्र। ऋभु॰भिः। वाजि॰भिः। वाजयन्। इह। स्तोमम्। जरितुः। उप। याहि। यज्ञियम्।

शतम्। केतेभिः। इषिरेभिः। आयवे। सहस्र॰नीथः। अध्वरस्य। होमनि॥ ७॥

[६१] [७ गाथिनो विश्वामित्रः। उषाः। त्रिष्टुप्।]

उषो वाजेन वाजिनि प्रचेताः स्तोमं जुषस्व गृणतो मघोनि।

पुराणी देवि युवतिः पुरंधिरनु व्रतं चरसि विश्ववारे॥ १॥

उषः। वाजेन। वाजिनि। प्र॰चेताः। स्तोमम्। जुषस्व। गृणतः। मघोनि।

पुराणी। देवि। युवतिः। पुरम्॰धिः। अनु। व्रतम्। चरसि। विश्व॰वारे॥ १॥

उषो देव्यमर्त्या वि भाहि चन्द्ररथा सूनृता ईरयन्ती।

आ त्वा वहन्तु सुयमासो अश्वा हिरण्यवर्णां पृथुपाजसो ये॥ २॥

उषः। देवि। अमर्त्या। वि। भाहि। चन्द्र॰रथा। सूनृता। ईरयन्ती।

आ। त्वा। वहन्तु। सु॰यमासः। अश्वाः। हिरण्य॰वर्णाम्। पृथु॰पाजसः। ये॥ २॥

उषः प्रतीची भुवनानि विश्वोर्ध्वा तिष्ठस्यमृतस्य केतुः।

समानमर्थं चरणीयमाना चक्रमिव नव्यस्या ववृत्स्व॥ ३॥

उषः। प्रतीची। भुवनानि। विश्वा। ऊर्ध्वा। तिष्ठसि। अमृतस्य। केतुः।

समानम्। अर्थम्। चरणीयमाना। चक्रम्ऽइव। नव्यसि। आ। ववृत्स्व॥ ३॥

अव स्यूमेव चिन्वती मघोन्युषा याति स्वसरस्य पत्नी।

स्व१र्जनन्ती सुभगा सुदंसा आन्ताद्दिवः पप्रथ आ पृथिव्याः॥ ४॥

अव। स्यूमऽइव। चिन्वती। मघोनी। उषाः। याति। स्वसरस्य। पत्नी।

स्वः। जनन्ती। सु॰भगा। सु॰दंसाः। आ। अन्तात्। दिवः। पप्रथे। आ। पृथिव्याः॥ ४॥

अच्छा वो देवीमुषसं विभातिं प्र वो भरध्वं नमसा सुवृक्तिम्।

ऊर्ध्वं मधुधा दिवि पाजो अश्रेत्प्र रोचना रुरुचे रण्वसंदृक् ॥ ५ ॥

अच्छं। वः। देवीम्। उषसम्। वि॒भातीम्। प्र। वः। भरध्वम्। नमसा। सु॒वृक्तिम्।

ऊर्ध्वम्। मधुधा। दिवि। पाजः। अश्रेत्। प्र। रोचना। रुरुचे। रण्व॒संदृक् ॥ ५ ॥

ऋतावरी दिवो अर्कैरबोध्या रेवती रोदसी चित्रमस्थात्।

आयतीमग्न उषसं विभातीं वाममेषि द्रविणं भिक्षमाणः ॥ ६ ॥

ऋत॒वरी। दिवः। अर्कैः। अबोधि। आ। रेवती। रोदसी इति। चित्रम्। अस्थात्।

आ॒यतीम्। अग्ने। उषसम्। वि॒भातीम्। वामम्। एषि। द्रविणम्। भिक्षमाणः ॥ ६ ॥

ऋतस्य बुध्न उषसामिषण्यन्वृषा मही रोदसी आ विवेश।

मही मित्रस्य वरुणस्य माया चन्द्रेव भानुं वि दधे पुरुत्रा ॥ ७ ॥ [८]

ऋतस्य। बुध्ने। उषसाम्। इषण्यन्। वृषा। मही इति। रोदसी इति। आ। विवेश।

मही। मित्रस्य। वरुणस्य। माया। चन्द्राऽइव। भानुम्। वि। दधे। पुरुऽत्रा ॥ ७ ॥

[६२] [१८ गाथिनो विश्वामित्रः, १६-१८ जमदग्निर्वा। १-३ इन्द्रावरुणौ, ४-६ बृहस्पतिः, ७-९ पूषा, १०-१२ सविता, १३-१५ सोमः, १६-१८ मित्रावरुणौ। गायत्री, १-३ त्रिष्टुभः।]

इमा उं वां भृमयो मन्यमाना युवावते न तुज्या अभूवन्।

क्व१त्यदिन्द्रावरुणा यशो वां येन स्मा सिनं भरथः सखिभ्यः ॥ १ ॥

इमाः। ऊँ इति। वाम्। भृमयः। मन्यमानाः। युवाऽवते। न। तुज्याः। अभूवन्।

क्व। त्यत्। इन्द्रावरुणा। यशः। वाम्। येन। स्म। सिनम्। भरथः। सखिऽभ्यः ॥ १ ॥

अयमु वां पुरुतमो रयीयञ्छश्वत्तममवसे जोहवीति।

सजोषाविन्द्रावरुणा मरुद्भिर्दिवा पृथिव्या शृणुतं हवं मे ॥ २ ॥

अयम्। ऊँ इति। वाम्। पुरुऽतमः। रयिऽयन्। शश्वत्ऽतमम्। अवसे। जोहवीति।

सऽजोषौ। इन्द्रावरुणा। मरुत्ऽभिः। दिवा। पृथिव्या। शृणुतम्। हवम्। मे ॥ २ ॥

अस्मे तदिन्द्रावरुणा वसु ष्यादस्मे रयिर्मरुतः सर्ववीरः।

अस्मान्वरूत्रीः शरणैरवन्त्वस्मान्होत्रा भारती दक्षिणाभिः ॥ ३ ॥

अस्मे इति । तत् । इन्द्रावरुणा । वसु । स्यात् । अस्मे इति । रयिः । मरुतः । सर्ववीरः ।
अस्मान् । वरूत्रीः । शरणैः । अवन्तु । अस्मान् । होत्रा । भारती । दक्षिणाभिः ॥ ३ ॥

बृहस्पते जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य । रास्व रत्नानि दाशुषे ॥ ४ ॥

बृहस्पते । जुषस्व । नः । हव्यानि । विश्वऽदेव्य । रास्व । रत्नानि । दाशुषे ॥ ४ ॥

शुचिमर्कैर्बृहस्पतिमध्वरेषु नमस्यत । अनाम्योज आ चके ॥ ५ ॥ [९]

शुचिम् । अर्कैः । बृहस्पतिम् । अध्वरेषु । नमस्यत । अनामि । ओजः । आ । चके ॥ ५ ॥

वृषभं चर्षणीनां विश्वरूपमदाभ्यम् । बृहस्पतिं वरेण्यम् ॥ ६ ॥

वृषभम् । चर्षणीनाम् । विश्वऽरूपम् । अदाभ्यम् । बृहस्पतिम् । वरेण्यम् ॥ ६ ॥

इयं ते पूषन्नाघृणे सुष्टुतिर्देव नव्यसी । अस्माभिस्तुभ्यं शस्यते ॥ ७ ॥

इयम् । ते । पूषन् । आघृणे । सुऽस्तुतिः । देव । नव्यसी । अस्माभिः । तुभ्यम् । शस्यते ॥ ७ ॥

तां जुषस्व गिरं मम वाजयन्तीमवा धियम् । वधूयुरिव योषणाम् ॥ ८ ॥

ताम् । जुषस्व । गिरम् । मम । वाजऽयन्तीम् । अव । धियम् । वधूयुःऽइव । योषणाम् ॥ ८ ॥

यो विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति । स नः पूषाविता भुवत् ॥ ९ ॥

यः । विश्वा । अभि । विऽपश्यति । भुवना । सम् । च । पश्यति । सः । नः । पूषा । अविता । भुवत् ॥ ९ ॥

तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ १० ॥ [१०]

तत् । सवितुः । वरेण्यम् । भर्गः । देवस्य । धीमहि । धियः । यः । नः । प्रऽचोदयात् ॥ १० ॥

देवस्य सवितुर्वयं वाजयन्तः पुरंध्या । भगस्य रातिमीमहे ॥ ११ ॥

देवस्य । सवितुः । वयम् । वाजऽयन्तः । पुरम्ऽध्या । भगस्य । रातिम् । ईमहे ॥ ११ ॥

देवं नरः सवितारं विप्रा यज्ञैः सुवृक्तिभिः । नमस्यन्ति धियेषिताः ॥ १२ ॥

देवम् । नरः । सवितारम् । विप्राः । यज्ञैः । सुवृक्तिऽभिः । नमस्यन्ति । धिया । इषिताः ॥ १२ ॥

सोमो जिगाति गातुविद्देवानामेति निष्कृतम् । ऋतस्य योनिमासदम् ॥ १३ ॥

सोमः । जिगाति । गातुऽवित् । देवानाम् । एति । निःऽकृतम् । ऋतस्य । योनिम् । आऽसदम् ॥ १३ ॥

सोमो अस्मभ्यं द्विपदे चतुष्पदे च पशवे । अनमीवा इषस्करत् ॥ १४ ॥

सोमः । अस्मभ्यम् । द्विऽपदे । चतुःऽपदे । च । पशवे । अनमीवाः । इषः । करत् ॥ १४ ॥

अस्माकमायुर्वर्धयन्नभिमातीः सहमानः। सोमः सधस्थमासदत्॥ १५॥

अस्माकम्। आयुः। वर्धयन्। अभि॰मातीः। सहमानः। सोमः। सध॰स्थम्। आ। असदत्॥ १५॥

आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्। मध्वा रजांसि सुक्रतू॥ १६॥

आ। नः। मित्रावरुणा। घृतैः। गव्यूतिम्। उक्षतम्। मध्वा। रजांसि। सुक्रतू इति सु॰क्रतू॥ १६॥

उरुशंसा नमोवृधा मह्ना दक्षस्य राजथः। द्राघिष्ठाभिः शुचिव्रता॥ १७॥

उरु॰शंसा। नमः॰वृधा। मह्ना। दक्षस्य। राजथः। द्राघिष्ठाभिः। शुचि॰व्रता॥ १७॥

गृणाना जमदग्निना योनावृतस्य सीदतम्। पातं सोममृतावृधा॥ १८॥ [११] {५}

गृणाना। जमत्॰अग्निना। योनौ। ऋतस्य। सीदतम्। पातम्। सोमम्। ऋत॰वृधा॥ १८॥

इत्याश्वलायन-संहितायां तृतीयं मण्डलं समाप्तम्॥

॥ अथ चतुर्थं मण्डलम् ॥

[१] [२० वामदेवो गौतमः । अग्निः, २-५ अग्नीवरुणौ वा । त्रिष्टुप्, १ अष्टिः, २ अतिजगती, ३ धृतिः ।]

त्वां ह्य॑ग्ने॒ सद॒मित्स॑म॒न्यवो॑ दे॒वासो॑ दे॒वम॑र॒तिं न्ये॑रि॒र इति॒ क्रत्वा॑ न्येरि॒रे ।

अम॑र्त्यं यजत॒ मर्त्ये॒ष्वा दे॒वमादे॑वं जनत॒ प्रचे॑तसं॒ विश्व॒मादे॑वं जनत॒ प्रचे॑तसम् ॥ १ ॥

त्वाम् । हि । अ॒ग्ने॒ । सद॑म् । इत् । स॒॰म॒न्यवः॑ । दे॒वासः॑ ।

दे॒वम् । अ॒र॒तिम् । नि॒॰ए॒रि॒रे । इति॑ । क्रत्वा॑ । नि॒॰ए॒रि॒रे ।

अम॑र्त्यम् । य॒ज॒त॒ । मर्त्ये॑षु । आ । दे॒वम् । आ॰दे॑वम् ।

ज॒न॒त॒ । प्र॰चे॑तसम् । विश्व॑म् । आ॰दे॑वम् । ज॒न॒त॒ । प्र॰चे॑तसम् ॥ १ ॥

स भ्रात॑रं॒ वरु॑णमग्न॒ आ व॑वृत्स्व दे॒वाँ अच्छा॑ सुम॒ती य॒ज्ञव॑नसं॒ ज्येष्ठं॑ य॒ज्ञव॑नसम् ।

ऋ॒तावा॑नमादि॒त्यं च॑र्षणी॒धृतं॒ राजा॑नं चर्षणी॒धृत॑म् ॥ २ ॥

सः । भ्रात॑रम् । वरु॑णम् । अ॒ग्ने॒ । आ । व॒वृ॒त्स्व॒ । दे॒वान् ।

अच्छ॑ । सु॒॰म॒ती । य॒ज्ञ॰व॑नसम् । ज्येष्ठ॑म् । य॒ज्ञ॰व॑नसम् ।

ऋ॒त॰वा॑नम् । आ॒दि॒त्यम् । च॒र्ष॒णि॒॰धृत॑म् । राजा॑नम् । च॒र्ष॒णि॒॰धृत॑म् ॥ २ ॥

सखे॒ सखा॑यम॒भ्या व॑वृत्स्वा॒शुं न च॒क्रं रथ्ये॑व॒ रंह्या॒स्मभ्यं॑ दस्म॒ रंह्या॑ ।

अग्ने॑ मृळी॒कं वरु॑णे॒ सचा॑ विदो म॒रुत्सु॑ वि॒श्वभा॑नुषु ।

तो॒काय॑ तु॒जे शु॑शुचान॒ शं कृ॑ध्य॒स्मभ्यं॑ दस्म॒ शं कृ॑धि ॥ ३ ॥

सखे॑ । सखा॑यम् । अ॒भि । आ । व॒वृ॒त्स्व॒ । आ॒शुम् । न । च॒क्रम् । रथ्या॑ऽइव । रंह्या॑ । अ॒स्मभ्य॑म् । द॒स्म॒ ।

रंह्या॑ ॥ अग्ने॑ । मृ॒ळी॒कम् । वरु॑णे । सचा॑ । वि॒दः॒ । म॒रुत्॰सु॑ । वि॒श्व॰भा॑नुषु ।

तो॒काय॑ । तु॒जे । शु॒शु॒चा॒न॒ । शम् । कृ॒धि॒ । अ॒स्मभ्य॑म् । द॒स्म॒ । शम् । कृ॒धि॒ ॥ ३ ॥

त्वं नो॑ अग्ने॒ वरु॑णस्य वि॒द्वान्दे॒वस्य॒ हेळोऽव॑ यासिसीष्ठाः ।

यजि॑ष्ठो॒ वह्नि॑तमः॒ शोशु॑चानो॒ विश्वा॒ द्वेषां॑सि॒ प्र मु॑मुग्ध्य॒स्मत् ॥ ४ ॥

त्वम् । नः । अग्ने । वरुणस्य । विद्वान् । देवस्य । हेळः । अव । यासिसीष्ठाः ।
यजिष्ठः । वह्निऽतमः । शोशुचानः । विश्वा । द्वेषांसि । प्र । मुमुग्धि । अस्मत् ॥ ४ ॥

स त्वं नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ ।
अव यक्ष्व नो वरुणं रराणो वीहि मृळीकं सुहवो न एधि ॥ ५ ॥ [१२]

सः । त्वम् । नः । अग्ने । अवमः । भव । ऊती । नेदिष्ठः । अस्याः । उषसः । विऽउष्टौ ।
अव । यक्ष्व । नः । वरुणम् । रराणः । वीहि । मृळीकम् । सुऽहवः । नः । एधि ॥ ५ ॥

अस्य श्रेष्ठा सुभगस्य संदृग्देवस्य चित्रतमा मर्त्येषु ।
शुचि घृतं न तप्तमघ्न्यायाः स्पार्हा देवस्य मंहनेव धेनोः ॥ ६ ॥

अस्य । श्रेष्ठा । सुऽभगस्य । सम्ऽदृक् । देवस्य । चित्रऽतमा । मर्त्येषु ।
शुचि । घृतम् । न । तप्तम् । अघ्न्यायाः । स्पार्हा । देवस्य । मंहनाऽइव । धेनोः ॥ ६ ॥

त्रिरस्य ता परमा सन्ति सत्या स्पार्हा देवस्य जनिमान्यग्नेः ।
अनन्ते अन्तः परिवीत आगाच्छुचिः शुक्रो अर्यो रोरुचानः ॥ ७ ॥

त्रिः । अस्य । ता । परमा । सन्ति । सत्या । स्पार्हा । देवस्य । जनिमानि । अग्नेः ।
अनन्ते । अन्तरिति । परिऽवीतः । आ । अगात् । शुचिः । शुक्रः । अर्यः । रोरुचानः ॥ ७ ॥

स दूतो विश्वेदभि वष्टि सद्मा होता हिरण्यरथो रंसुजिह्वः ।
रोहिदश्वो वपुष्यो विभावा सदा रण्वः पितुमतीव संसत् ॥ ८ ॥

सः । दूतः । विश्वा । इत् । अभि । वष्टि । सद्म । होता । हिरण्यऽरथः । रम्ऽसुजिह्वः ।
रोहित्ऽअश्वः । वपुष्यः । विभाऽवा । सदा । रण्वः । पितुमतीऽइव । सम्ऽसत् ॥ ८ ॥

स चेतयन्मनुषो यज्ञबन्धुः प्र तं मह्या रशनया नयन्ति ।
स क्षेत्यस्य दुर्यासु साधन्देवो मर्तस्य सधनित्वमाप ॥ ९ ॥

सः । चेतयत् । मनुषः । यज्ञऽबन्धुः । प्र । तम् । मह्या । रशनया । नयन्ति ।
सः । क्षेति । अस्य । दुर्यासु । साधन् । देवः । मर्तस्य । सधनिऽत्वम् । आप ॥ ९ ॥

स तू नो अग्निर्नयतु प्रजानन्नच्छा रत्नं देवभक्तं यदस्य ।
धिया यद्विश्वे अमृता अकृण्वन्द्यौष्पिता जनिता सत्यमुक्षन् ॥ १० ॥ [१३]

सः । तु । नः । अग्निः । नयतु । प्रऽजानन् । अच्छ॑ । रत्न॑म् । देवऽभ॑क्तम् । यत् । अस्य ।
धिया । यत् । विश्वे॑ । अमृता॑ः । अकृ॑ण्वन् । द्यौः । पिता । जनिता । सत्यम् । उक्षन् ॥ १० ॥

स जा॑यत प्रथमः पस्त्या॑सु महो बुध्ने रज॑सो अस्य योनौ॑ ।
अपाद॑शीर्षा गुहमा॑नो अन्तायोयु॑वानो वृषभस्य॑ नीळे ॥ ११ ॥

सः । जायत । प्रथमः । पस्त्या॑सु । महः । बुध्ने । रज॑सः । अस्य । योनौ॑ ।
अपात् । अशीर्षा । गुहमा॑नः । अन्ता॑ । आऽयोयु॑वानः । वृषभस्य॑ । नीळे ॥ ११ ॥

प्र शर्ध॑ आर्त प्रथमं वि॑पन्याँ ऋतस्य योना॑ वृषभस्य॑ नीळे ।
स्पार्हो॑ युवा॑ वपुष्यो॑ विभावा॑ सप्त प्रियासो॑ऽजनयन्त वृष्णे॑ ॥ १२ ॥

प्र । शर्धः । आर्त । प्रथमम् । विपन्या । ऋतस्य॑ । योना॑ । वृषभस्य॑ । नीळे ।
स्पार्हः । युवा॑ । वपुष्य॑ः । विभाऽवा॑ । सप्त । प्रियास॑ः । अजनयन्त । वृष्णे॑ ॥ १२ ॥

अस्माकमत्र पितरो॑ मनुष्या॑ अभि प्र सेदुर्ऋतमा॑शुषाणाः ।
अश्म॑व्रजाः सुदुघा॑ वव्रे अन्तरुदुस्रा आ॑जन्नुषसो॑ हुवानाः ॥ १३ ॥

अस्माक॑म् । अत्र॑ । पितर॑ः । मनुष्या॑ः । अभि । प्र । सेदुः । ऋतम् । आशुषाणाः ।
अश्म॑ऽव्रजाः । सुऽदुघा॑ः । वव्रे । अन्तः । उत् । उस्राः । आजन् । उषस॑ः । हुवानाः ॥ १३ ॥

ते म॑र्मृजत ददृवांसो अद्रिं तदे॑षामन्ये अभितो वि वो॑चन् ।
पश्वय॑न्त्रासो अभि कारम॑र्चन्विदन्त ज्योति॑श्चकृपन्त॑ धीभिः ॥ १४ ॥

ते । मर्मृजत । ददृऽवांस॑ः । अद्रि॑म् । तत् । एषाम् । अन्ये । अभित॑ः । वि । वोचन् ।
पश्वऽय॑न्त्रासः । अभि । कारम् । अर्चन् । विदन्त॑ । ज्योति॑ः । चकृपन्त॑ । धीभिः ॥ १४ ॥

ते ग॑व्यता मन॑सा दृध्रमुब्धं गा ये॑मानं परि षन्तमद्रिम् ।
दृळ्हं नरो वच॑सा दैव्ये॑न व्रजं गोम॑न्तमुशिजो वि व॑व्रुः ॥ १५ ॥ [१४]

ते । गव्यता । मन॑सा । दृध्रम् । उब्धम् । गाः । येमानम् । परि॑ । सन्त॑म् । अद्रि॑म् ।
दृळ्हम् । नर॑ः । वच॑सा । दैव्ये॑न । व्रजम् । गोऽम॑न्तम् । उशिज॑ः । वि । वव्रुरिति॑ वव्रुः ॥ १५ ॥

ते मन्वत प्रथमं नाम॑ धेनोस्त्रिः सप्त मातुः प॑रमाणि॑ विन्दन् ।
तज्जा॑नतीरभ्य॑नूषत व्रा आविर्भु॑वदरुणीर्य॑शसा गोः ॥ १६ ॥

ते । मन्वत । प्रथमम् । नाम॑ । धेनोः । त्रिः । सप्त । मातुः । परमाणि॑ । विन्दन् ।
तत् । जानतीः । अभि । अनूषत । व्राः । आविः । भुवत् । अरुणीः । यशसा॑ । गोः ॥ १६ ॥

नेशत्तमो दुधितं रोचत द्यौरुद्देव्या उषसो भानुरर्त।
आ सूर्यो बृहतस्तिष्ठदज्राँ ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन्॥ १७॥
नेशत्। तमः। दुधितम्। रोचत। द्यौः। उत्। देव्याः। उषसः। भानुः। अर्त।
आ। सूर्यः। बृहतः। तिष्ठत्। अज्रान्। ऋजु। मर्तेषु। वृजिना। च। पश्यन्॥ १७॥
आदित्पश्चा बुबुधाना व्यख्यन्नादिद्रत्नं धारयन्त द्युभक्तम्।
विश्वे विश्वासु दुर्यासु देवा मित्र धिये वरुण सत्यमस्तु॥ १८॥
आत्। इत्। पश्चा। बुबुधानाः। वि। अख्यन्। आत्। इत्। रत्नम्। धारयन्त। द्युऽभक्तम्।
विश्वे। विश्वासु। दुर्यासु। देवाः। मित्र। धिये। वरुण। सत्यम्। अस्तु॥ १८॥
अच्छा वोचेय शुशुचानमग्निं होतारं विश्वभरसं यजिष्ठम्।
शुच्यूधो अतृणन्न गवामन्धो न पूतं परिषिक्तमंशोः॥ १९॥
अच्छ। वोचेय। शुशुचानम्। अग्निम्। होतारम्। विश्वऽभरसम्। यजिष्ठम्।
शुचि। ऊधः। अतृणत्। न। गवाम्। अन्धः। न। पूतम्। परिऽसिक्तम्। अंशोः॥ १९॥
विश्वेषामदितिर्यज्ञियानां विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम्।
अग्निर्देवानामव आवृणानः सुमृळीको भवतु जातवेदाः॥ २०॥ [१५]
विश्वेषाम्। अदितिः। यज्ञियानाम्। विश्वेषाम्। अतिथिः। मानुषाणाम्।
अग्निः। देवानाम्। अवः। आऽवृणानः। सुऽमृळीकः। भवतु। जातऽवेदाः॥ २०॥

[२] [२० वामदेवो गौतमः। अग्निः। त्रिष्टुप्]

यो मर्त्येष्वमृत ऋतावा देवो देवेष्वरतिर्निधायि।
होता यजिष्ठो मह्ना शुचध्यै हव्यैरग्निर्मनुष ईरयध्यै॥ १॥
यः। मर्त्येषु। अमृतः। ऋतऽवा। देवः। देवेषु। अरतिः। निऽधायि।
होता। यजिष्ठः। मह्ना। शुचध्यै। हव्यैः। अग्निः। मनुषः। ईरयध्यै॥ १॥
इह त्वं सूनो सहसो नो अद्य जातो जाताँ उभयाँ अन्तरग्ने।
दूत ईयसे युयुजान ऋष्व ऋजुमुष्कान्वृषणः शुक्रांश्च॥ २॥
इह। त्वम्। सूनो इति। सहसः। नः। अद्य। जातः। जातान्। उभयान्। अन्तः। अग्ने।
दूतः। ईयसे। युयुजानः। ऋष्व। ऋजुऽमुष्कान्। वृषणः। शुक्रान्। च॥ २॥

अत्यां वृधस्नू रोहिता घृतस्नू ऋतस्यं मन्ये मनसा जविष्ठा।

अन्तरीयसे अरुषा युंजानो युष्मांश्च देवान्विश आ च मर्तान्॥ ३॥

अत्यां। वृधस्नू इति वृध॰स्नू । रोहिता:। घृतस्नू इति घृत॰स्नू। ऋतस्य। मन्ये। मनसा। जविष्ठा।

अन्त:। ईयसे। अरुषा:। युजान:। युष्मान्। च। देवान्। विश:। आ। च। मर्तान्॥ ३॥

अर्यमणं वरुणं मित्रमेषामिन्द्राविष्णू मरुतो अश्विनोत।

स्वश्वो अग्ने सुरथ: सुराधा एदु वह सुहविषे जनाय॥ ४॥

अर्यमणम्। वरुणम्। मित्रम्। एषाम्। इन्द्राविष्णू इति। मरुत:। अश्विना। उत।

सु॰अश्व:। अग्ने। सु॰रथ:। सु॰राधा:। आ। इत्। ऊँ इति। वह। सु॰हविषे। जनाय॥ ४॥

गोमाँ अग्नेऽविमाँ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमिदप्रमृष्य:।

इळावाँ एषो असुर प्रजावान्दीर्घो रयि: पृथुबुध्न: सभावान्॥ ५॥ [१६]

गो॰मान्। अग्ने। अवि॰मान्। अश्वी। यज्ञ:। नृवत्॰सखा। सदम्। इत्। अप्र॰मृष्य:।

इळा॰वान्। एष:। असुर। प्रजा॰वान्। दीर्घ:। रयि:। पृथु॰बुध्न:। सभा॰वान्॥ ५॥

यस्त इध्मं जभरत्सिष्विदानो मूर्धानं वा ततपते त्वाया।

भुवस्तस्य स्वतवाँ: पायुरग्ने विश्वस्मात्सीमघायत उरुष्य॥ ६॥

य:। ते। इध्मम्। जभरत्। सिस्विदान:। मूर्धानम्। वा। ततपते। त्वा॰या।

भुव:। तस्य। स्व॰तवान्। पायु:। अग्ने। विश्वस्मात्। सीम्। अघ॰यत:। उरुष्य॥ ६॥

यस्ते भरादन्नियते चिदन्नं निशिषन्मन्द्रमतिथिमुदीरत्।

आ देवयुरिनधते दुरोणे तस्मिन्रयिर्ध्रुवो अस्तु दास्वान्॥ ७॥

य:। ते। भरात्। अन्नि॰यते। चित्। अन्नम्। नि॰शिषत्। मन्द्रम्। अतिथिम्। उत्॰ईरत्।

आ। देव॰यु:। इनधते। दुरोणे। तस्मिन्। रयि:। ध्रुव:। अस्तु। दास्वान्॥ ७॥

यस्त्वा दोषा य उषसि प्रशंसात्प्रियं वा त्वा कृणवते हविष्मान्।

अश्वो न स्वे दम आ हेम्यावान्तमंहस: पीपरो दाश्वांसम्॥ ८॥

य:। त्वा। दोषा। य:। उषसि। प्र॰शंसात्। प्रियम्। वा। त्वा। कृणवते। हविष्मान्।

अश्व:। न। स्वे। दमे। आ। हेम्या॰वान्। तम्। अंहस:। पीपर:। दाश्वांसम्॥ ८॥

यस्तुभ्यमग्ने अमृताय दाशद्दुवस्त्वे कृणवते यतस्रुक्।

न स राया शशमानो वि योषन्नैनमंह: परि वरदघायो:॥ ९॥

यः। तुभ्यम्। अग्ने। अमृताय। दाशत्। दुवः। त्वे इति। कृणवते। यत॰स्रुक्।
न। सः। राया। शशमानः। वि। योषत्। न। एनम्। अंहः। परि। वरत्। अघ॰यो: ॥ ९ ॥

यस्य त्वमग्ने अध्वरं जुजोषो देवो मर्तस्य सुधितं रराणः।
प्रीतेदसद्धोत्रा सा यविष्ठासाम यस्य विधतो वृधासः ॥ १० ॥ [१७]

यस्य। त्वम्। अग्ने। अध्वरम्। जुजोषः। देवः। मर्तस्य। सु॰धितम्। रराणः।
प्रीता। इत्। असत्। होत्रा। सा। यविष्ठ। असाम। यस्य। विधतः। वृधासः ॥ १० ॥

चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वान्पृष्ठेव वीता वृजिना च मर्तान्।
राये च नः स्वपत्याय देव दितिं च रास्वादितिमुरुष्य ॥ ११ ॥

चित्तिम्। अचित्तिम्। चिनवत्। वि। विद्वान्। पृष्ठाऽइव। वीता। वृजिना। च। मर्तान्।
राये। च। नः। सु॰अपत्याय। देव। दितिम्। च। रास्व। अदितिम्। उरुष्य ॥ ११ ॥

कविं शशासुः कवयोऽदब्धा निधारयन्तो दुर्यास्वायोः।
अतस्त्वं दृश्याँ अग्न एतान्पड्भिः पश्येरद्भुताँ अर्य एवैः ॥ १२ ॥

कविम्। शशासुः। कवयः। अदब्धाः। नि॰धारयन्त। दुर्यासु। आयोः।
अतः। त्वम्। दृश्यान्। अग्ने। एतान्। पट्॰भिः। पश्येः। अद्भुतान्। अर्यः। एवैः ॥ १२ ॥

त्वमग्ने वाघते सुप्रणीतिः सुतसोमाय विधते यविष्ठ।
रत्नं भर शशमानाय घृष्वे पृथु श्चन्द्रमवसे चर्षणिप्राः ॥ १३ ॥

त्वम्। अग्ने। वाघते। सु॰प्रनीतिः। सुत॰सोमाय। विधते। यविष्ठ।
रत्नम्। भर। शशमानाय। घृष्वे। पृथु। चन्द्रम्। अवसे। चर्षणि॰प्राः ॥ १३ ॥

अधा ह यद्वयमग्ने त्वाया पड्भिर्हस्तेभिश्चकृमा तनूभिः।
रथं न क्रन्तो अपसा भुरिजोर्ऋतं येमुः सुध्य आशुषाणाः ॥ १४ ॥

अध। ह। यत्। वयम्। अग्ने। त्वा॰या। पट्॰भिः। हस्तेभिः। चकृम। तनूभिः।
रथम्। न। क्रन्तः। अपसा। भुरिजोः। ऋतम्। येमुः। सु॰ध्यः। आशुषाणाः ॥ १४ ॥

अधा मातुरुषसः सप्त विप्रा जायेमहि प्रथमा वेधसो नॄन्।
दिवस्पुत्रा अङ्गिरसो भवेमाद्रिं रुजेम धनिनं शुचन्तः ॥ १५ ॥ [१८]

अध। मातुः। उषसः। सप्त। विप्राः। जायेमहि। प्रथमाः। वेधसः। नॄन्।
दिवः। पुत्राः। अङ्गिरसः। भवेम। अद्रिम्। रुजेम। धनिनम्। शुचन्तः ॥ १५ ॥

अधा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासो अग्न ऋतमाशुषाणाः।

शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरप व्रन्॥ १६॥

अध। यथा। नः। पितरः। परासः। प्रत्नासः। अग्ने। ऋतम्। आशुषाणाः।

शुचि। इत्। अयन्। दीधितिम्। उक्थ॰शसः। क्षाम। भिन्दन्तः। अरुणीः। अप। व्रन्॥ १६॥

सुकर्माणः सुरुचो देवयन्तोऽयो न देवा जनिमा धमन्तः।

शुचन्तो अग्निं ववृधन्त इन्द्रमूर्वं गव्यं परिषदन्तो अग्मन्॥ १७॥

सु॰कर्माणः। सु॰रुचः। देव॰यन्तः। अयः। न। देवाः। जनिम। धमन्तः।

शुचन्तः। अग्निम्। ववृधन्तः। इन्द्रम्। ऊर्वम्। गव्यम्। परि॰सदन्तः। अग्मन्॥ १७॥

आ यूथेव क्षुमति पश्वो अख्यद्देवानां यज्जनिमान्त्युग्र।

मर्तानां चिदुर्वशीरकृप्रन्वृधे चिदर्य उपरस्यायोः॥ १८॥

आ। यूथाऽइव। क्षु॰मति। पश्वः। अख्यत्। देवानाम्। यत्। जनिम। अन्ति। उग्र।

मर्तानाम्। चित्। उर्वशीः। अकृप्रन्। वृधे। चित्। अर्यः। उपरस्य। आयोः॥ १८॥

अकर्म ते स्वपसो अभूम ऋतमवस्रन्नुषसो विभातीः॥

अनूनमग्निं पुरुधा सुश्चन्द्रं देवस्य मर्मृजतश्चारु चक्षुः॥ १९॥

अकर्म। ते। सु॰अपसः। अभूम। ऋतम्। अवस्रन्। उषसः। विभातीः।

अनूनम्। अग्निम्। पुरुधा। सु॰चन्द्रम्। देवस्य। मर्मृजतः। चारु। चक्षुः॥ १९॥

एता ते अग्न उचथानि वेधोऽवोचाम कवये ता जुषस्व।

उच्छोचस्व कृणुहि वस्यसो नो महो रायः पुरुवार प्र यन्धि॥ २०॥ [१९]

एता। ते। अग्ने। उचथानि। वेधः। अवोचाम। कवये। ता। जुषस्व।

उत्। शोचस्व। कृणुहि। वस्यसः। नः। महः। रायः। पुरु॰वार। प्र। यन्धि॥ २०॥

[३] [१६ वामदेवो गौतमः। अग्निः, १ रुद्रः। त्रिष्टुप्]

आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रं होतारं सत्ययजं रोदस्योः।

अग्निं पुरा तनयित्नोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्॥ १॥

आ। वः। राजानम्। अध्वरस्य। रुद्रम्। होतारम्। सत्य॰यजम्। रोदस्योः।

अग्निम्। पुरा। तनयित्नोः। अचित्तात्। हिरण्य॰रूपम्। अवसे। कृणुध्वम्॥ १॥

अयं योनिश्चकृमा यं वयं ते जायेव पत्य उशती सुवासाः।
अर्वाचीनः परिवीतो नि षीदेमा उ ते स्वपाक प्रतीचीः॥ २॥
अयम्। योनिः। चकृम। यम्। वयम्। ते। जायाऽइव। पत्ये। उशती। सुऽवासाः।
अर्वाचीनः। परिऽवीतः। नि। सीद। इमाः। ऊँ इति। ते। सुऽअपाक। प्रतीचीः॥ २॥
आशृण्वते अदृपिताय मन्म नृचक्षसे सुमृळीकाय वेधः।
देवाय शस्तिममृताय शंस ग्रावेव सोता मधुषुद्यमीळे॥ ३॥
आऽशृण्वते। अदृपिताय। मन्म। नृऽचक्षसे। सुऽमृळीकाय। वेधः।
देवाय। शस्तिम्। अमृताय। शंस। ग्रावाऽइव। सोता। मधुऽसुत्। यम्। ईळे॥ ३॥
त्वं चिन्नः शम्या अग्ने अस्या ऋतस्य बोध्यृतचित्स्वाधीः।
कदा त उक्था सधमाद्यानि कदा भवन्ति सख्या गृहे ते॥ ४॥
त्वम्। चित्। नः। शम्यै। अग्ने। अस्याः। ऋतस्य। बोधि। ऋतऽचित्। सुऽआधीः।
कदा। ते। उक्था। सधऽमाद्यानि। कदा। भवन्ति। सख्या। गृहे। ते॥ ४॥
कथा ह तद्वरुणाय त्वमग्ने कथा दिवे गर्हसे कन्न आगः।
कथा मित्राय मीळ्हुषे पृथिव्यै ब्रवः कदर्यम्णे कद्भगाय॥ ५॥ [२०]
कथा। ह। तत्। वरुणाय। त्वम्। अग्ने। कथा। दिवे। गर्हसे। कत्। नः। आगः।
कथा। मित्राय। मीळ्हुषे। पृथिव्यै। ब्रवः। कत्। अर्यम्णे। कत्। भगाय॥ ५॥
कद्धिष्ण्यासु वृधसानो अग्ने कद्वाताय प्रतवसे शुभंये।
परिज्मने नासत्याय क्षे ब्रवः कदग्ने रुद्राय नृघ्ने॥ ६॥
कत्। धिष्ण्यासु। वृधसानः। अग्ने। कत्। वाताय। प्रऽतवसे। शुभम्ऽये।
परिऽज्मने। नासत्याय। क्षे। ब्रवः। कत्। अग्ने। रुद्राय। नृऽघ्ने॥ ६॥
कथा महे पुष्टिभराय पूष्णे कद्रुद्राय सुमखाय हविर्दे।
कद्विष्णव उरुगायाय रेतो ब्रवः कदग्ने शरवे बृहत्यै॥ ७॥
कथा। महे। पुष्टिम्ऽभराय। पूष्णे। कत्। रुद्राय। सुऽमखाय। हविःऽदे।
कत्। विष्णवे। उरुऽगायाय। रेतः। ब्रवः। अग्ने। शरवे। बृहत्यै॥ ७॥
कथा शर्धाय मरुतामृताय कथा सूरे बृहते पृच्छ्यमानः।
प्रति ब्रवोऽदितये तुराय साधा दिवो जातवेदश्चिकित्वान्॥ ८॥

कथा। शर्धाय। मरुताम्। ऋताय। कथा। सूरे। बृहते। पृच्छ्यमानः।
प्रति। ब्रवः। अदितये। तुराय। साध। दिवः। जातऽवेदः। चिकित्वान्॥ ८॥

ऋतेन ऋतं नियतमीळ आ गोरामा सचा मधुमत्पक्वमग्ने।
कृष्णा सती रुशता धासिनैषा जामर्येण पयसा पीपाय॥ ९॥

ऋतेन। ऋतम्। निऽयतम्। ईळे। आ। गोः। आमा। सचा। मधुऽमत्। पक्वम्। अग्ने।
कृष्णा। सती। रुशता। धासिना। एषा। जामर्येण। पयसा। पीपाय॥ ९॥

ऋतेन हि ष्मा वृषभश्चिदक्तः पुमाँ अग्निः पयसा पृष्ठ्येन।
अस्पन्दमानो अचरद्वयोधा वृषा शुक्रं दुदुहे पृश्निरूधः॥ १०॥ [२१]

ऋतेन। हि। स्म। वृषभः। चित्। अक्तः। पुमान्। अग्निः। पयसा। पृष्ठ्येन।
अस्पन्दमानः। अचरत्। वयःऽधाः। वृषा। शुक्रम्। दुदुहे। पृश्निः। ऊधः॥ १०॥

ऋतेनाद्रिं व्यसन्भिदन्तः समङ्गिरसो नवन्त गोभिः।
शुनं नरः परि षदन्नुषासमाविः स्वरभवज्जाते अग्नौ॥ ११॥

ऋतेन। अद्रिम्। वि। असन्। भिदन्तः। सम्। अङ्गिरसः। नवन्त। गोभिः।
शुनम्। नरः। परि। सदन्। उषसम्। आविः। स्वः। अभवत्। जाते। अग्नौ॥ ११॥

ऋतेन देवीरमृता अमृक्ता अर्णोभिरापो मधुमद्भिरग्ने।
वाजी न सर्गेषु प्रस्तुभानः प्र सदमित्स्रवितवे दधन्युः॥ १२॥

ऋतेन। देवीः। अमृताः। अमृक्ताः। अर्णःऽभिः। आपः। मधुमत्ऽभि। अग्ने।
वाजी। न। सर्गेषु। प्रऽस्तुभानः। प्र। सदम्। इत्। स्रवितवे। दधन्युः॥ १२॥

मा कस्य यक्षं सदमिद्धुरो गा मा वेशस्य प्रमिनतो मापेः।
मा भ्रातुरग्ने अनृजोर्ऋणं वेर्मा सख्युर्दक्षं रिपोर्भुजेम॥ १३॥

मा। कस्य। यक्षम्। सदम्। इत्। हुरः। गाः। मा। वेशस्य। प्रऽमिनतः। मा। आपेः।
मा। भ्रातुः। अग्ने। अनृजोः। ऋणम्। वेः। मा। सख्युः। दक्षम्। रिपोः। भुजेम॥ १३॥

रक्षा णो अग्ने तव रक्षणेभी रारक्षाणः सुमख प्रीणानः।
प्रति ष्फुर वि रुज वीड्वंहो जहि रक्षो महि चिद्वावृधानम्॥ १४॥

रक्ष। नः। अग्ने। तव। रक्षणेभिः। ररक्षाणः। सुऽमख। प्रीणानः।
प्रति। स्फुर। वि। रुज। वीळु। अंहः। जहि। रक्षः। महि। चित्। ववृधानम्॥ १४॥

एभिर्भव सुमना अग्ने अर्कैरिमान्त्स्पृश मन्मभिः शूर वाजान्।
उत ब्रह्माण्यङ्गिरो जुषस्व सं ते शस्तिर्देववाता जरेत॥ १५॥
एभिः। भव। सुऽमनाः। अग्ने। अर्कैः। इमान्। स्पृश। मन्मऽभिः। शूर। वाजान्।
उत। ब्रह्माणि। अङ्गिरः। जुषस्व। सम्। ते। शस्तिः। देवऽवाता। जरेत॥ १५॥
एता विश्वा विदुषे तुभ्यं वेधो नीथान्यग्ने निण्या वचांसि।
निवचना कवये काव्यान्यशंसिषं मतिभिर्विप्र उक्थैः॥ १६॥ [२२]
एता। विश्वा। विदुषे। तुभ्यम्। वेधः। नीथानि। अग्ने। निण्या। वचांसि।
निऽवचना। कवये। काव्यानि। अशंसिषम्। मतिऽभिः। विप्रः। उक्थैः॥ १६॥

[४] [१५ वामदेवो गौतमः। रक्षोहाग्निः। त्रिष्टुप्]

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाँ इभेन।
तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः॥ १॥
कृणुष्व। पाजः। प्रऽसितिम्। न। पृथ्वीम्। याहि। राजाऽइव। अमऽवान्। इभेन।
तृष्वीम्। अनु। प्रऽसितिम्। द्रूणानः। अस्ता। असि। विध्य। रक्षसः। तपिष्ठैः॥ १॥
तव भ्रमास आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः।
तपूंष्यग्ने जुह्वा पतङ्गानसंदितो वि सृज विष्वगुल्काः॥ २॥
तव। भ्रमासः। आशुऽया। पतन्ति। अनु। स्पृश। धृषता। शोशुचानः।
तपूंषि। अग्ने। जुह्वा। पतङ्गान्। असम्ऽदितः। वि। सृज। विष्वक्। उल्काः॥ २॥
प्रति स्पशो वि सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः।
यो नो दूरे अघशंसो यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दधर्षीत्॥ ३॥
प्रति। स्पशः। वि। सृज। तूर्णिऽतमः। भव। पायुः। विशः। अस्याः। अदब्धः।
यः। नः। दूरे। अघऽशंसः। यः। अन्ति। अग्ने। माकिः। ते। व्यथिः। आ। दधर्षीत्॥ ३॥
उदग्ने तिष्ठ प्रत्या तनुष्व न्यमित्राँ ओषतात्तिग्महेते।
यो नो अरातिं समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ४॥
उत्। अग्ने। तिष्ठ। प्रति। आ। तनुष्व। नि। अमित्रान्। ओषतात्। तिग्मऽहेते।
यः। नः। अरातिम्। सम्ऽइधान। चक्रे। नीचा। तम्। धक्षि। अतसम्। न। शुष्कम्॥ ४॥

ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने।

अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ ५॥ [२३]

ऊर्ध्वः। भव। प्रति। विध्य। अधि। अस्मत्। आविः। कृणुष्व। दैव्यानि। अग्ने।

अव। स्थिरा। तनुहि। यातु॰जूनाम्। जामिम्। अजामिम्। प्र। मृणीहि। शत्रून्॥ ५॥

स ते जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्।

विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत्॥ ६॥

सः। ते। जानाति। सु॰मतिम्। यविष्ठ। यः। ईवते। ब्रह्मणे। गातुम्। ऐरत्।

विश्वानि। अस्मै। सु॰दिनानि। रायः। द्युम्नानि। अर्यः। वि। दुरः। अभि। द्यौत्॥ ६॥

सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः।

पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना सासदिष्टिः॥ ७॥

सः। इत्। अग्ने। अस्तु। सु॰भगः। सु॰दानुः। यः। त्वा। नित्येन। हविषा। यः। उक्थैः।

पिप्रीषति। स्वे। आयुषि। दुरोणे। विश्वा। इत्। अस्मै। सु॰दिना। सा। असत्। इष्टिः॥ ७॥

अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाक्सं ते वावाता जरतामियं गीः।

स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु द्यून्॥ ८॥

अर्चामि। ते। सु॰मतिम्। घोषि। अर्वाक्। सम्। ते। ववाता। जरताम्। इयम्। गीः।

सु॰अश्वाः। त्वा। सु॰रथाः। मर्जयेम। अस्मे इति। क्षत्राणि। धारयेः। अनु। द्यून्॥ ८॥

इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवांसमनु द्यून्।

क्रीळन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवांसो जनानाम्॥ ९॥

इह। त्वा। भूरि। आ। चरेत्। उप। त्मन्। दोषा॰वस्तः। दीदि॰वांसम्। अनु। द्यून्।

क्रीळन्तः। त्वा। सु॰मनसः। सपेम। अभि। द्युम्ना। तस्थि॰वांसः। जनानाम्॥ ९॥

यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न उपयाति वसुमता रथेन।

तस्य त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषग्जुजोषत्॥ १०॥ [२४]

यः। त्वा। सु॰अश्वः। सु॰हिरण्यः। अग्ने। उप॰याति। वसु॰मता। रथेन।

तस्य। त्राता। भवसि। तस्य। सखा। यः। ते। आतिथ्यम्। आनुषक्। जुजोषत्॥ १०॥

महो रुजामि बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय।

त्वं नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः ॥ ११ ॥

महः। रुजामि। बन्धुता। वचः२भिः। तत्। मा। पितुः। गोतमात्। अनु। इयाय।

त्वम्। नः। अस्य। वचसः। चिकिद्धि। होतः। यविष्ठ। सुक्रतो इति सु॰क्रतो। दमूनाः ॥ ११ ॥

अस्वप्नजस्तरणयः सुशेवाः अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः।

ते पायवः सध्र्यञ्चो निषद्याग्ने तव नः पान्त्वमूर ॥ १२ ॥

अस्वप्न॰जः। तरणयः। सु॰शेवाः। अतन्द्रासः। अवृकाः। अश्रमिष्ठाः।

ते। पायवः। सध्र्यञ्चः। नि॰सद्य। अग्ने। तव। नः। पान्तु। अमूर ॥ १२ ॥

ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन्।

ररक्ष तान्त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो नाह देभुः ॥ १३ ॥

ये। पायवः। मामतेयम्। ते। अग्ने। पश्यन्तः। अन्धम्। दुः२इतात्। अरक्षन्।

ररक्ष। तान्। सु॰कृतः। विश्व॰वेदाः। दिप्सन्तः। इत्। रिपवः। न। अह। देभुः ॥ १३ ॥

त्वया वयं सधन्य१स्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान्।

उभा शंसा सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यह्रयाण ॥ १४ ॥

त्वया। वयम्। स॰धन्यः। त्वा॰ऊताः। तव। प्र॰नीती। अश्याम। वाजान्।

उभा। शंसा। सूदय। सत्य॰ताते। अनुष्ठुया। कृणुहि। अह्रयाण ॥ १४ ॥

अया ते अग्ने समिधा विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय।

दहाशसो रक्षसः पाह्य१स्मान्द्रुहो निदो मित्रमहो अवद्यात् ॥ १५ ॥ [२५]

अया। ते। अग्ने। सम्॰इधा। विधेम। प्रति। स्तोमम्। शस्यमानम्। गृभाय।

दह। अशसः। रक्षसः। पाहि। अस्मान्। द्रुहः। निदः। मित्र॰महः। अवद्यात् ॥ १५ ॥

इत्याश्वलायन-संहितायां तृतीयाष्टके चतुर्थोध्यायः समाप्तः ॥

॥ अथ तृतीयाष्टके पंचमोध्यायः ॥

[५] [१५ वामदेवो गौतमः। वैश्वानरोऽग्निः। त्रिष्टुप्।]

वैश्वानराय मीळ्हुषे सजोषाः कथा दाशेमाग्नये बृहद्भाः।

अनूनेन बृहता वक्षथेनोप स्तभायदुपमिन्न रोधः॥ १॥

वैश्वानराय। मीळ्हुषे। सऽजोषाः। कथा। दाशेम। अग्नये। बृहत्। भाः।

अनूनेन। बृहता। वक्षथेन। उप। स्तभायत्। उपऽमित्। न। रोधः॥ १॥

मा निन्दत य इमां मह्यं रातिं देवो ददौ मर्त्याय स्वधावान्।

पाकाय गृत्सो अमृतो विचेता वैश्वानरो नृतमो यह्वो अग्निः॥ २॥

मा। निन्दत। यः। इमाम्। मह्यम्। रातिम्। देवः। ददौ। मर्त्याय। स्वधाऽवान्।

पाकाय। गृत्सः। अमृतः। विऽचेताः। वैश्वानरः। नृऽतमः। यह्वः। अग्निः॥ २॥

साम द्विबर्हा महि तिग्मभृष्टिः सहस्ररेता वृषभस्तुविष्मान्।

पदं न गोरपगूळ्हं विविद्वानग्निर्मह्यं प्रेदु वोचन्मनीषाम्॥ ३॥

साम। द्विऽबर्हाः। महि। तिग्मऽभृष्टिः। सहस्रऽरेताः। वृषभः। तुविष्मान्।

पदम्। न। गोः। अपऽगूळ्हम्। विविद्वान्। अग्निः। मह्यम्। प्र। इत्। ऊँ इति। वोचत्। मनीषाम्॥ ३॥

प्र ताँ अग्निर्बभसत्तिग्मजम्भस्तपिष्टेन शोचिषा यः सुराधाः।

प्र ये मिनन्ति वरुणस्य धाम प्रिया मित्रस्य चेततो ध्रुवाणि॥ ४॥

प्र। तान्। अग्निः। बभसत्। तिग्मऽजम्भः। तपिष्ठेन। शोचिषा। यः। सुऽराधाः।

प्र। ये। मिनन्ति। वरुणस्य। धाम। प्रिया। मित्रस्य। चेततः। ध्रुवाणि॥ ४॥

अभ्रातरो न योषणो व्यन्तः पतिरिपो न जनयो दुरेवाः।

पापासः सन्तो अनृता असत्या इदं पदमजनता गभीरम्॥ ५॥ [१]

अभ्रातरः। न। योषणः। व्यन्तः। पतिऽरिपः। न। जनयः। दुःऽएवाः।

पापासः। सन्तः। अनृताः। असत्याः। इदम्। पदम्। अजनत। गभीरम्॥ ५॥

इदं मे अग्ने कियते पावकामिनते गुरुं भारं न मन्म।
बृहद्दधाथ धृषता गंभीरं यह्वं पृष्टं प्रयसा सप्तधातु॥ ६॥

इदम्। मे। अग्ने। कियते। पावक। अमिनते। गुरुम्। भारम्। न। मन्म।
बृहत्। दधाथ। धृषता। गभीरम्। यह्वम्। पृष्ठम्। प्रयसा। सप्त॰धातु॥ ६॥

तमिन्वे३व समना समानमभि क्रत्वा पुनती धीतिरश्याः।
ससस्य चर्मन्नधि चारु पृश्नेरग्रे रुप आरुपितं जबारु॥ ७॥

तम्। इत्। नु। एव। समना। समानम्। अभि। क्रत्वा। पुनती। धीतिः। अश्याः।
ससस्य। चर्मन्। अधि। चारु। पृश्नेः। अग्रे। रुपः। अरुपितम्। जबारु॥ ७॥

प्रवाच्यं वचसः किं मे अस्य गुहा हितमुप निणिग्वदन्ति।
यदुस्रियाणामप वारिव व्रन्पाति प्रियं रुपो अग्रं पदं वेः॥ ८॥

प्र॰वाच्यम्। वचसः। किम्। मे। अस्य। गुहा। हितम्। उप। निणिक्। वदन्ति।
यत्। उस्रियाणाम्। अप। वाः२इव। व्रन्। पाति। प्रियम्। रुपः। अग्रम्। पदम्। वेरिति वेः॥ ८॥

इदमु त्यन्महि महामनीकं यदुस्रिया सचत पूर्व्यं गौः॥
ऋतस्य पदे अधि दीद्यानं गुहा रघुष्यद्रघुयद्विवेद॥ ९॥

इदम्। ऊँ इति। त्यत्। महि। महाम्। अनीकम्। यत्। उस्रिया। सचत। पूर्व्यम्। गौः।
ऋतस्य। पदे। अधि। दीद्यानम्। गुहा। रघु॰स्यत्। रघु॰यत्। विवेद॥ ९॥

अध द्युतानः पित्रोः सचासामनुत गुह्यं चारु पृश्नेः।
मातुष्पदे परमे अन्ति षद्गोर्वृष्णः शोचिषः प्रयतस्य जिह्वा॥ १०॥ [२]

अध। द्युतानः। पित्रोः। सचा। आसा। अमनुत। गुह्यम्। चारु। पृश्नेः।
मातुः। पदे। परमे। अन्ति। सत्। गोः। वृष्णः। शोचिषः। प्र॰यतस्य। जिह्वा॥ १०॥

ऋतं वोचे नमसा पृच्छ्यमानस्तवाशसा जातवेदो यदीदम्।
त्वमस्य क्षयसि यद्ध विश्वं दिवि यदु द्रविणं यत्पृथिव्याम्॥ ११॥

ऋतम्। वोचे। नमसा। पृच्छ्यमानः। तव। आ॰शसा। जात॰वेदः। यदि। इदम्।
त्वम्। अस्य। क्षयसि। यत्। ह। विश्वम्। दिवि। यत्। ऊँ इति। द्रविणम्। यत्। पृथिव्याम्॥ ११॥

किं नो॑ अ॒स्य द्रवि॑णं॒ कद्ध॒ रत्नं॒ वि नो॑ वोचो जातवेदश्चिकि॒त्वान्।
गुहाध्व॑नः पर॒मं यन्नो॑ अ॒स्य रेकु॑ प॒दं न नि॑दा॒ना अग॑न्म॥ १२॥
किम्। नः॒। अ॒स्य। द्रवि॑णम्। कत्। ह॒। रत्न॑म्। वि। नः॒। वो॒चः॒। जा॒त॒ऽवे॒दः॒। चि॒कि॒त्वान्।
गुहा॑। अध्व॑नः। प॒र॒मम्। यत्। नः॒। अ॒स्य। रेकु॑। प॒दम्। न। नि॒दा॒नाः। अग॑न्म॥ १२॥
का म॒र्यादा॑ व॒युना॒ कद्ध॑ वा॒ममच्छा॑ गमेम र॒घवो॒ न वाज॑म्।
क॒दा नो॑ दे॒वीर॒मृत॑स्य॒ पत्नीः॒ सूरो॒ वर्णे॑न ततनन्नु॒षासः॑॥ १३॥
का। म॒र्यादा॑। व॒युना॑। कत्। ह॒। वा॒मम्। अच्छ॑। ग॒मे॒म॒। र॒घवः॑। न। वाज॑म्।
क॒दा। नः॒। दे॒वीः। अ॒मृत॑स्य। पत्नीः॑। सूरः॑। वर्णे॑न। त॒त॒न॒न्। उ॒षसः॑॥ १३॥
अ॒नि॒रेण॒ वच॑सा फ॒ल्ग्वे॑न प्र॒तीत्ये॑न कृ॒धुना॑तृ॒पासः॑।
अधा॒ ते अ॑ग्ने॒ किमि॒हा वद॑न्त्यनायु॒धास॒ आस॑ता सचन्ताम्॥ १४॥
अ॒नि॒रेण॑। वच॑सा। फ॒ल्ग्वे॑न। प्र॒तीत्ये॑न। कृ॒धुना॑। अ॒तृ॒पासः॑।
अध॑। ते। अ॒ग्ने॒। किम्। इ॒ह। व॒द॒न्ति॒। अ॒ना॒यु॒धासः॑। अस॑ता। स॒च॒न्ता॒म्॥ १४॥
अ॒स्य श्रि॒ये स॑मिधा॒नस्य॒ वृष्णो॒ वसो॒रनी॑कं॒ दम॒ आ रु॑रोच।
रुश॒द्वसा॑नः सु॒दृशी॑करूपः क्षि॒तिर्न रा॒या पु॑रु॒वारो॑ अद्यौत्॥ १५॥ [३]
अ॒स्य। श्रि॒ये। स॒म्ऽइ॒धा॒नस्य॑। वृष्णः॑। वसोः॑। अनी॑कम्। दमे॑। आ। रु॒रो॒च॒।
रुश॑त्। वसा॑नः। सु॒दृशी॑क॒ऽरू॒पः॒। क्षि॒तिः। न। रा॒या। पु॒रु॒ऽवारः॑। अ॒द्यौ॒त्॥ १५॥

[६] [११ वामदेवो गौतमः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

ऊ॒र्ध्व ऊ॒ षु णो॑ अध्वरस्य होत॒रग्ने॒ तिष्ठ॑ दे॒वता॑ता यजी॑यान्।
त्वं हि विश्व॑म॒भ्यसि॒ मन्म॒ प्र वे॒धस॑श्चित्तिरसि मनी॒षाम्॥ १॥
ऊ॒र्ध्वः। ऊँ॒ इति॑। सु। नः॒। अ॒ध्व॒रस्य॒। हो॒तः॒। अग्ने॑। तिष्ठ॑। दे॒व॒ऽता॑ता। यजी॑यान्।
त्वम्। हि। विश्व॑म्। अ॒भि। असि॑। मन्म॑। प्र। वे॒धसः॑। चि॒त्। ति॒र॒सि॒। म॒नी॒षाम्॥ १॥
अमू॑रो॒ होता॒ न्य॑सादि वि॒क्ष्व१॒॑ग्निर्म॒न्द्रो वि॒दथे॑षु॒ प्रचे॑ताः।
ऊ॒र्ध्वं भा॒नुं स॑वि॒तेवा॑श्रे॒न्मेते॑व धू॒मं स्त॑भाय॒दुप॒ द्याम्॥ २॥
अमू॑रः। होता॑। नि। अ॒सा॒दि॒। वि॒क्षु। अ॒ग्निः। म॒न्द्रः। वि॒दथे॑षु। प्र॒ऽचे॑ताः।
ऊ॒र्ध्वम्। भा॒नुम्। स॒वि॒ता॒ऽइ॑व। अ॒श्रे॒त्। मेता॑ऽइव। धू॒मम्। स्त॒भा॒य॒त्। उप॑। द्याम्॥ २॥

यता सुजूर्णी रातिनी घृताची प्रदक्षिणिद्देवतातिमुराणः ।
उदु स्वरुर्नवजा नाक्रः पश्वो अनक्ति सुधितः सुमेकः ॥ ३ ॥

यता । सु॰जूर्णिः । रातिनी । घृताची । प्र॰दक्षिणित् । देव॰तातिम् । उराणः ।
उत् । ऊँ इति । स्वरुः । नव॰जाः । न । अक्रः । पश्वः । अनक्ति । सु॰धितः । सु॰मेकः ॥ ३ ॥

स्तीर्णे बर्हिषि समिधाने अग्ना ऊर्ध्वो अध्वर्युर्जुजुषाणो अस्थात् ।
पर्यग्निः पशुपा न होता त्रिविष्ट्येति प्रदिव उराणः ॥ ४ ॥

स्तीर्णे । बर्हिषि । सम्॰इधाने । अग्नौ । ऊर्ध्वः । अध्वर्युः । जुजुषाणः । अस्थात् ।
परि । अग्निः । पशु॰पाः । न । होता । त्रि॰विष्टि । एति । प्र॰दिवः । उराणः ॥ ४ ॥

परि त्मना मितद्रुरेति होताग्निर्मन्द्रो मधुवचा ऋतावा ।
द्रवन्त्यस्य वाजिनो न शोका भयन्ते विश्वा भुवना यदभ्राट् ॥ ५ ॥ [४]

परि । त्मना । मित॰द्रुः । एति । होता । अग्निः । मन्द्रः । मधु॰वचाः । ऋत॰वा ।
द्रवन्ति । अस्य । वाजिनः । न । शोकाः । भयन्ते । विश्वा । भुवना । यत् । अभ्राट् ॥ ५ ॥

भद्रा ते अग्ने स्वनीक संदृग्घोरस्य सतो विषुणस्य चारुः ।
न यत्ते शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तन्वी३ रेप आ धुः ॥ ६ ॥

भद्रा । ते । अग्ने । सु॰अनीक । सम्॰दृक् । घोरस्य । सतः । विषुणस्य । चारुः ।
न । यत् । ते । शोचिः । तमसा । वरन्त । न । ध्वस्मानः । तन्वि । रेपः । आ । धुरिति धुः ॥ ६ ॥

न यस्य सातुर्जनितोरवारि न मातरापितरा नू चिदिष्टौ ।
अधा मित्रो न सुधितः पावको३ग्निर्दीदाय मानुषीषु विक्षु ॥ ७ ॥

न । यस्य । सातुः । जनितोः । अवारि । न । मातरापितरा । नु । चित् । इष्टौ ।
अध । मित्रः । न । सु॰धितः । पावकः । अग्निः । दीदाय । मानुषीषु । विक्षु ॥ ७ ॥

द्विर्यं पञ्च जीजनन्त्संवसानाः स्वसारो अग्निं मानुषीषु विक्षु ।
उषर्बुधमथर्यो३ न दन्तं शुक्रं स्वासं परशुं न तिग्मम् ॥ ८ ॥

द्विः । यम् । पञ्च । जीजनन् । सम्॰वसानाः । स्वसारः । अग्निम् । मानुषीषु । विक्षु ।
उषः॰बुधम् । अथर्यः । न । दन्तम् । शुक्रम् । सु॰आसम् । परशुम् । न । तिग्मम् ॥ ८ ॥

तव त्ये अग्ने हरितो घृतस्ना रोहितास ऋज्वञ्चः स्वञ्चः ।
अरुषासो वृषण ऋजुमुष्का आ देवतातिमह्वन्त दस्माः ॥ ९ ॥

तव। त्ये। अग्ने। हरितः। घृत॰स्नाः। रोहितासः। ऋजु॰अञ्चः। सु॰अञ्चः।
अरुषासः। वृषणः। ऋजु॰मुष्काः। आ। देव॰तातिम्। अह्वन्त। दस्माः॥ ९॥

ये ह त्ये ते सहमाना अयासस्त्वेषासो अग्ने अर्चयश्चरन्ति।
श्येनासो न दुवसनासो अर्थं तुविष्वणसो मारुतं न शर्धः॥ १०॥

ये। ह। त्ये। ते। सहमानाः। अयासः। त्वेषासः। अग्ने। अर्चयः। चरन्ति।
श्येनासः। न। दुवसनासः। अर्थम्। तुवि॰स्वनसः। मारुतम्। न। शर्धः॥ १०॥

अकारि ब्रह्म समिधान तुभ्यं शंसात्युक्थं यजते व्यू धाः।
होतारमग्निं मनुषो नि षेदुर्नमस्यन्त उशिजः शंसमायोः॥ ११॥ [५]

अकारि। ब्रह्म। सम्॰इधान। तुभ्यम्। शंसाति। उक्थम्। यजते। वि। ऊँ इति। धाः।
होतारम्। अग्निम्। मनुषः। नि। सेदुः। नमस्यन्तः। उशिजः। शंसम्। आयोः॥ ११॥

[७] [११ वामदेवो गौतमः। अग्निः। त्रिष्टुप्, १ जगती, २-६ अनुष्टुभः।]

अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः।
यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेविशे॥ १॥

अयम्। इह। प्रथमः। धायि। धातृ॰भिः। होता। यजिष्ठः। अध्वरेषु। ईड्यः।
यम्। अप्नवानः। भृगवः। वि॰रुरुचुः। वनेषु। चित्रम्। वि॰भ्वम्। विशे॰विशे॥ १॥

अग्ने कदा त आनुषग्भुवद्देवस्य चेतनम्। अधा हि त्वा जगृभ्रिरे मर्तासो विक्ष्वीड्यम्॥ २॥

अग्ने। कदा। ते। आनुषक्। भुवत्। देवस्य। चेतनम्।
अध। हि। त्वा। जगृभ्रिरे। मर्तासः। विक्षु। ईड्यम्॥ २॥

ऋतावानं विचेतसं पश्यन्तो द्यामिव स्तृभिः। विश्वेषामध्वराणां हस्कर्तारं दमेदमे॥ ३॥

ऋत॰वानम्। वि॰चेतसम्। पश्यन्तः। द्याम्ऽइव। स्तृ॰भिः।
विश्वेषाम्। अध्वराणाम्। हस्कर्तारम्। दमे॰दमे॥ ३॥

आशुं दूतं विवस्वतो विश्वा यश्चर्षणीरभि। आ जभ्रुः केतुमायवो भृगवाणं विशेविशे॥ ४॥

आशुम्। दूतम्। विवस्वतः। विश्वाः। यः। चर्षणीः। अभि।
आ। जभ्रुः। केतुम्। आयवः। भृगवाणम्। विशे॰विशे॥ ४॥

तमीं होतारमानुषक् चिकित्वांसं नि षेदिरे।
रण्वं पावकशोचिषं यजिष्ठं सप्त धामभिः॥ ५॥ [६]
तम्। ईम्। होतारम्। आनुषक्। चिकित्वांसम्। नि। सेदिरे।
रण्वम्। पावक॰शोचिषम्। यजिष्ठम्। सप्त। धाम॰भिः॥ ५॥
तं शश्वतीषु मातृषु वन आ वीतमश्रितम्। चित्रं सन्तं गुहा हितं सुवेदं कूचिदर्थिनम्॥ ६॥
तम्। शश्वतीषु। मातृषु। वने। आ। वीतम्। अश्रितम्।
चित्रम्। सन्तम्। गुहा। हितम्। सु॰वेदम्। कूचित्॰अर्थिनम्॥ ६॥
ससस्य यद्वियुता सस्मिन्नूधन्नृतस्य धामन्रणयन्त देवाः।
महाँ अग्निर्नमसा रातहव्यो वेरध्वराय सदमिदृतावा॥ ७॥
ससस्य। यत्। वि॰युता। सस्मिन्। ऊधन्। ऋतस्य। धामन्। रणयन्त। देवाः।
महान्। अग्निः। नमसा। रात॰हव्यः। वेः। अध्वराय। सदम्। इत्। ऋत॰वा॥ ७॥
वेरध्वरस्य दूत्यानि विद्वानुभे अन्ता रोदसी संचिकित्वान्।
दूत ईयसे प्रदिव उराणो विदुष्टरो दिव आरोधनानि॥ ८॥
वेः। अध्वरस्य। दूत्यानि। विद्वान्। उभे इति। अन्तरिति। रोदसी इति। सम्॰चिकित्वान्।
दूतः। ईयसे। प्र॰दिवः। उराणः। विदुःतरः। दिवः। आ॰रोधनानि॥ ८॥
कृष्णं त एम रुशतः पुरो भाश्चरिष्ण्व१र्चिर्वपुषामिदेकम्।
यदप्रवीता दधते ह गर्भं सद्यश्चिज्जातो भवसीदु दूतः॥ ९॥
कृष्णम्। ते। एम। रुशतः। पुरः। भाः। चरिष्णु। अर्चिः। वपुषाम्। इत्। एकम्।
यत्। अप्र॰वीता। दधते। ह। गर्भम्। सद्यः। चित्। जातः। भवसि। इत्। ऊँ इति। दूतः॥ ९॥
सद्यो जातस्य ददृशानमोजो यदस्य वातो अनुवाति शोचिः।
वृणक्ति तिग्मामतसेषु जिह्वां स्थिरा चिदन्ना दयते वि जम्भैः॥ १०॥
सद्यः। जातस्य। ददृशानम्। ओजः। यत्। अस्य। वातः। अनु॰वाति। शोचिः।
वृणक्ति। तिग्माम्। अतसेषु। जिह्वाम्। स्थिरा। चित्। अन्ना। दयते। वि। जम्भैः॥ १०॥
तृषु यदन्ना तृषुणा ववक्ष तृषुं दूतं कृणुते यह्वो अग्निः।
वातस्य मेळिं सचते निजूर्वन्नाशुं न वाजयते हिन्वे अर्वा॥ ११॥ [७]

तृषु। यत्। अन्ना। तृषुणा। ववक्ष। तृषुम्। दूतम्। कृणुते। यह्वः। अग्निः।

वातस्य। मेळिम्। सचते। नि॰जूर्वन्। आशुम्। न। वाजयते। हिन्वे। अर्वा ॥ ११ ॥

[८] [८ वामदेवो गौतमः। अग्निः। गायत्री।]

दूतं वो विश्ववेदसं हव्यवाहममर्त्यम्। यजिष्ठमृञ्जसे गिरा ॥ १ ॥

दूतम्। वः। विश्व॰वेदसम्। हव्य॰वाहम्। अमर्त्यम्। यजिष्ठम्। ऋञ्जसे। गिरा ॥ १ ॥

स हि वेदा वसुधितिं महाँ आरोधनं दिवः। स देवाँ एह वक्षति ॥ २ ॥

सः। हि। वेद। वसु॰धितिम्। महान्। आ॰रोधनम्। दिवः। सः। देवान्। आ। इह। वक्षति ॥ २ ॥

स वेद देव आनमं देवाँ ऋतायते दमे। दाति प्रियाणि चिद्वसु ॥ ३ ॥

सः। वेद। देवः। आ॰नमम्। देवान्। ऋत॰यते। दमे। दाति। प्रियाणि। चित्। वसु ॥ ३ ॥

स होता सेदु दूत्यं चिकित्वाँ अन्तरीयते। विद्वाँ आरोधनं दिवः ॥ ४ ॥

सः। होता। सः। इत्। ऊँ इति। दूत्यम्। चिकित्वान्। अन्तः। ईयते। विद्वान्। आ॰रोधनम्। दिवः ॥ ४ ॥

ते स्याम ये अग्नये ददाशुर्हव्यदातिभिः। य ईं पुष्यन्त इन्धते ॥ ५ ॥

ते। स्याम। ये। अग्नये। ददाशुः। हव्यदाति॰भिः। ये। ईम्। पुष्यन्तः। इन्धते ॥ ५ ॥

ते राया ते सुवीर्यैः ससवांसो वि शृण्विरे। ये अग्ना दधिरे दुवः ॥ ६ ॥

ते। राया। ते। सु॰वीर्यैः। सस॰वांसः। वि। शृण्विरे। ये। अग्ना। दधिरे। दुवः ॥ ६ ॥

अस्मे रायो दिवेदिवे सं चरन्तु पुरुस्पृहः। अस्मे वाजास ईरताम् ॥ ७ ॥

अस्मे इति। रायः। दिवे॰दिवे। सम्। चरन्तु। पुरु॰स्पृहः। अस्मे इति। वाजासः। ईरताम् ॥ ७ ॥

स विप्रश्चर्षणीनां शवसा मानुषाणाम्। अति क्षिप्रेव विध्यति ॥ ८ ॥ [८]

सः। विप्रः। चर्षणीनाम्। शवसा। मानुषाणाम्। अति। क्षिप्राऽइव। विध्यति ॥ ८ ॥

[९] [८ वामदेवो गौतमः। अग्निः। गायत्री।]

अग्ने मृळ महाँ असि य ईमा देवयुं जनम्। इयेथ बर्हिरासदम् ॥ १ ॥

अग्ने। मृळ। महान्। असि। यः। ईम्। आ। देव॰युम्। जनम्। इयेथ। बर्हिः। आ॰सदम् ॥ १ ॥

स मानुषीषु दूळभो विक्षु प्रावीरमर्त्यः। दूतो विश्वेषां भुवत् ॥ २ ॥

सः। मानुषीषु। दुःऽदभः। विक्षु। प्र॰अवीः। अमर्त्यः। दूतः। विश्वेषाम्। भुवत् ॥ २ ॥

स सद्म परि णीयते होता मन्द्रो दिविष्टिषु। उत पोता नि षीदति॥ ३॥

सः। सद्म। परि। नीयते। होता। मन्द्रः। दिविष्टिषु। उत। पोता। नि। सीदति॥ ३॥

उत ग्ना अग्निरध्वर उतो गृहपतिर्दमे। उत ब्रह्मा नि षीदति॥ ४॥

उत। ग्नाः। अग्निः। अध्वरे। उतो इति। गृहऽपतिः। दमे। उत। ब्रह्मा। नि। सीदति॥ ४॥

वेषि ह्यध्वरीयतामुपवक्ता जनानाम्। हव्या च मानुषाणाम्॥ ५॥

वेषि। हि। अध्वरिऽयताम्। उपऽवक्ता। जनानाम्। हव्या। च। मानुषाणाम्॥ ५॥

वेषीद्वस्य दूत्यं१ यस्य जुजोषो अध्वरम्। हव्यं मर्तस्य वोळ्हवे॥ ६॥

वेषि। इत्। ऊँ इति। अस्य। दूत्यम्। यस्य। जुजोषः। अध्वरम्। हव्यम्। मर्तस्य। वोळ्हवे॥ ६॥

अस्माकं जोष्यध्वरमस्माकं यज्ञमङ्गिरः। अस्माकं शृणुधी हवम्॥ ७॥

अस्माकम्। जोषि। अध्वरम्। अस्माकम्। यज्ञम्। अङ्गिरः। अस्माकम्। शृणुधि। हवम्॥ ७॥

परि ते दूळभो रथोऽस्माँ अश्नोतु विश्वतः। येन रक्षसि दाशुषः॥ ८॥ [९]

परि। ते। दुःऽदभः। रथः। अस्मान्। अश्नोतु। विश्वतः। येन। रक्षसि। दाशुषः॥ ८॥

[१०] [८ वामदेवो गौतमः। अग्निः। पदपंक्तिः, ४, ६, ७, उष्णिहो वा, ५ महापदपंक्तिः, ८ उष्णिक्।]

अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं हृदिस्पृशम्। ऋध्यामा त ओहैः॥ १॥

अग्ने। तम्। अद्य। अश्वम्। न। स्तोमैः। क्रतुम्। न। भद्रम्। हृदिऽस्पृशम्। ऋध्याम। ते। ओहैः॥ १॥

अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः। रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ॥ २॥

अध। हि। अग्ने। क्रतोः। भद्रस्य। दक्षस्य। साधोः। रथीः। ऋतस्य। बृहतः। बभूथ॥ २॥

एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् स्व१र्ण ज्योतिः। अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः॥ ३॥

एभिः। नः। अर्कैः। भव। नः। अर्वाङ्। स्वः। न। ज्योतिः।

अग्ने। विश्वेभिः। सुऽमनाः। अनीकैः॥ ३॥

आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गृणन्तोऽग्ने दाशेम। प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः॥ ४॥

आभिः। ते। अद्य। गीःऽभिः। गृणन्तः। अग्ने। दाशेम। प्र। ते। दिवः। न। स्तनयन्ति। शुष्माः॥ ४॥

तव स्वादिष्ठाग्ने संदृष्टिरिदा चिदह्न इदा चिदक्तोः। श्रिये रुक्मो न रोचत उपाके॥ ५॥

तव। स्वादिष्ठा। अग्ने। सम्ऽदृष्टिः। इदा। चित्। अह्नः। इदा। चित्। अक्तोः।

श्रिये। रुक्मः। न। रोचते। उपाके॥ ५॥

घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम्। तत्ते रुक्मो न रोचत स्वधावः॥ ६॥

घृतम्। न। पूतम्। तनूः। अरेपाः। शुचि। हिरण्यम्। तत्। ते। रुक्मः। न। रोचत। स्वधाऽवः॥ ६॥

कृतं चिद्धि ष्मा सनेमि द्वेषोऽग्न इनोषि मर्तात्। इत्था यजमानादृतावः॥ ७॥

कृतम्। चित्। हि। स्म। सनेमि। द्वेषः। अग्ने। इनोषि। मर्तात्। इत्था। यजमानात्। ऋतऽवः॥ ७॥

शिवा नः सख्या सन्तु भ्रात्राग्ने देवेषु युष्मे। सा नो नाभिः सदने सस्मिन्नूधन्॥ ८॥ [१०] {१}

शिवा। नः। सख्या। सन्तु। भ्रात्रा। अग्ने। देवेषु। युष्मे इति।

सा। नः। नाभिः। सदने। सस्मिन्। ऊधन्॥ ८॥

[११] [६ वामदेवो गौतमः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

भद्रं ते अग्ने सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य।

रुशद् दृशे ददृशे नक्तया चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्॥ १॥

भद्रम्। ते। अग्ने। सहसिन्। अनीकम्। उपाके। आ। रोचते। सूर्यस्य।

रुशत्। दृशे। ददृशे। नक्तऽया। चित्। अरूक्षितम्। दृशे। आ। रूपे। अन्नम्॥ १॥

वि षाह्यग्ने गृणते मनीषां खं वेपसा तुविजात स्तवानः।

विश्वेभिर्यद्वावनः शुक्र देवैस्तन्नो रास्व सुमहो भूरि मन्म॥ २॥

वि। साहि। अग्ने। गृणते। मनीषाम्। खम्। वेपसा। तुविऽजात। स्तवानः।

विश्वेभिः। यत्। ववनः। शुक्र। देवैः। तत्। नः। रास्व। सुऽमहः। भूरि। मन्म॥ २॥

त्वदग्ने काव्या त्वन्मनीषास्त्वदुक्था जायन्ते राध्यानि।

त्वदेति द्रविणं वीरपेशा इत्थाधिये दाशुषे मर्त्याय॥ ३॥

त्वत्। अग्ने। काव्या। त्वत्। मनीषाः। त्वत्। उक्था। जायन्ते। राध्यानि।

त्वत्। एति। द्रविणम्। वीरऽपेशाः। इत्थाऽधिये। दाशुषे। मर्त्याय॥ ३॥

त्वद्वाजी वाजंभरो विहाया अभिष्टिकृज्जायते सत्यशुष्मः।

त्वद्रयिर्देवजूतो मयोभुस्त्वदाशुर्जूजुवाँ अग्ने अर्वा॥ ४॥

त्वत्। वाजी। वाजम्ऽभरः। विऽहायाः। अभिष्टिऽकृत्। जायते। सत्यऽशुष्मः।

त्वत्। रयिः। देवऽजूतः। मयःऽभुः। त्वत्। आशुः। जूजुऽवान्। अग्ने। अर्वा॥ ४॥

त्वामग्ने प्रथमं देवयन्तो देवं मर्ता अमृत मन्द्रजिह्वम्।
द्वेषोयुतमा विवासन्ति धीभिर्दमूनसं गृहपतिममूरम्॥ ५॥
त्वाम्। अग्ने। प्रथमम्। देव॒ऽयन्तः। देवम्। मर्ताः। अमृत। मन्द्रऽजिह्वम्।
द्वेषःऽयुतम्। आ। विवासन्ति। धीभिः। दमूनसम्। गृहऽपतिम्। अमूरम्॥ ५॥
आरे अस्मदमतिमारे अंह आरे विश्वां दुर्मतिं यन्निपासि।
दोषा शिवः सहसः सूनो अग्ने यं देव आ चित्सचसे स्वस्ति॥ ६॥ [११]
आरे। अस्मत्। अमतिम्। आरे। अंहः। आरे। विश्वाम्। दुःऽमतिम्। यत्। निऽपासि।
दोषा। शिवः। सहसः। सूनो इति। अग्ने। यम्। देवः। आ। चित्। सचसे। स्वस्ति॥ ६॥

[१२] [६ वामदेवो गौतमः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

यस्त्वामग्न इनधते यतस्रुक् त्रिस्ते अन्नं कृणवत्सस्मिन्नहन्।
स सु द्युम्नैरभ्यस्तु प्रसक्षत्तव क्रत्वा जातवेदश्चिकित्वान्॥ १॥
यः। त्वाम्। अग्ने। इनधते। यतऽस्रुक्। त्रिः। ते। अन्नम्। कृणवत्। सस्मिन्। अहन्।
सः। सु। द्युम्नैः। अभि। अस्तु। प्रऽसक्षत्। तव। क्रत्वा। जातऽवेदः। चिकित्वान्॥ १॥
इध्मं यस्ते जभरच्छश्रमाणो महो अग्ने अनीकमा सपर्यन्।
स इधानः प्रति दोषामुषासं पुष्यन्रयिं सचते घ्नन्नमित्रान्॥ २॥
इध्मम्। यः। ते। जभरत्। शश्रमाणः। महः। अग्ने। अनीकम्। आ। सपर्यन्।
सः। इधानः। प्रति। दोषाम्। उषसम्। पुष्यन्। रयिम्। सचते। घ्नन्। अमित्रान्॥ २॥
अग्निरीशे बृहतः क्षत्रियस्याग्निर्वाजस्य परमस्य रायः।
दधाति रत्नं विधते यविष्ठो व्यानुषङ्मर्त्याय स्वधावान्॥ ३॥
अग्निः। ईशे। बृहतः। क्षत्रियस्य। अग्निः। वाजस्य। परमस्य। रायः।
दधाति। रत्नम्। विधते। यविष्ठः। वि। आनुषक्। मर्त्याय। स्वधाऽवान्॥ ३॥
यच्चिद्धि ते पुरुषत्रा यविष्ठाचित्तिभिश्चकृमा कच्चिदागः।
कृधी ष्वस्माँ अदितेरनागान्व्येनांसि शिश्रथो विष्वगग्ने॥ ४॥
यत्। चित्। हि। ते। पुरुषऽत्रा। यविष्ठ। अचित्तिऽभिः। चकृम। कत्। चित्। आगः।
कृधि। सु। अस्मान्। अदितेः। अनागान्। वि। एनांसि। शिश्रथः। विष्वक्। अग्ने॥ ४॥

महश्चिदग्न एनसो अभीकं ऊर्वाद्देवानामुत मर्त्यानाम्।
मा ते सखायः सदमिद्रिषाम यच्छा तोकाय तनयाय शं योः॥ ५॥
महः। चित्। अग्ने। एनसः। अभीके। ऊर्वात्। देवानाम्। उत। मर्त्यानाम्।
मा। ते। सखायः। सदम्। इत्। रिषाम। यच्छ। तोकाय। तनयाय। शम्। योः॥ ५॥
यथा ह त्यद्वसवो गौर्यं चित्पदि षितामंमुञ्चता यजत्राः।
एवो ष्व१स्मन्मुञ्चता व्यंहः प्र तार्यग्ने प्रतरं न आयुः॥ ६॥ [१२]
यथा। ह। त्यत्। वसवः। गौर्यम्। चित्। पदि। सिताम्। अमुञ्चत। यजत्राः।
एवो इति। सु। अस्मत्। मुञ्चत। वि। अंहः। प्र। तारि। अग्ने। प्रऽतरम्। नः। आयुः॥ ६॥

[१३] [५ वामदेवो गौतमः। अग्निः (लिङ्गोक्तदेवता इति एके)। त्रिष्टुप्।]

प्रत्यग्निरुषसामग्रमख्यद्विभातीनां सुमना रत्नधेयम्।
यातमश्विना सुकृतो दुरोणमुत्सूर्यो ज्योतिषा देव एति॥ १॥
प्रति। अग्निः। उषसाम्। अग्रम्। अख्यत्। विऽभातीनाम्। सुऽमनाः। रत्नऽधेयम्।
यातम्। अश्विना। सुऽकृतः। दुरोणम्। उत्। सूर्यः। ज्योतिषा। देवः। एति॥ १॥
ऊर्ध्वं भानुं सविता देवो अश्रेद् द्रप्सं दविध्वद्गविषो न सत्वा।
अनु व्रतं वरुणो यन्ति मित्रो यत्सूर्यं दिव्यारोहयन्ति॥ २॥
ऊर्ध्वम्। भानुम्। सविता। देवः। अश्रेत्। द्रप्सम्। दविध्वत्। गोऽइषः। न। सत्वा।
अनु। व्रतम्। वरुणः। यन्ति। मित्रः। यत्। सूर्यम्। दिवि। आऽरोहयन्ति॥ २॥
यं सीमकृण्वन्तमसे विपृचे ध्रुवक्षेमा अनवस्यन्तो अर्थम्।
तं सूर्यं हरितः सप्त यह्वीः स्पशं विश्वस्य जगतो वहन्ति॥ ३॥
यम्। सीम्। अकृण्वन्। तमसे। विऽपृचे। ध्रुवऽक्षेमाः। अनवऽस्यन्तः। अर्थम्।
तम्। सूर्यम्। हरितः। सप्त। यह्वीः। स्पशम्। विश्वस्य। जगतः। वहन्ति॥ ३॥
बर्हिष्ठेभिर्विहरन्यासि तन्तुमवव्ययन्नसितं देव वस्म।
दविध्वतो रश्मयः सूर्यस्य चर्मेवावाधुस्तमो अप्स्व१न्तः॥ ४॥
बर्हिष्ठेभिः। विऽहरन्। यासि। तन्तुम्। अवऽव्ययन्। असितम्। देव। वस्म।
दविध्वतः। रश्मयः। सूर्यस्य। चर्मऽइव। अव। अधुः। तमः। अप्ऽसु। अन्तरिति॥ ४॥

अनायतो अनिबद्धः कथायं न्यङ्ङुत्तानोऽव पद्यते न।

कया याति स्वधया को ददर्श दिवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम्॥ ५॥ [१३]

अनायतः। अनिऽबद्धः। कथा। अयम्। न्यङ्। उत्तानः। अव। पद्यते। न।

कया। याति। स्वधया। कः। ददर्श। दिवः। स्कम्भः। सम्ऽऋतः। पाति। नाकम्॥ ५॥

[१४] [५ वामदेवो गौतमः। अग्निः (लिङ्गोक्तदेवता इति एके)। त्रिष्टुप्।]

प्रत्यग्निरुषसो जातवेदा अख्यद्देवो रोचमाना महोभिः।

आ नासत्योरुगाया रथेनेमं यज्ञमुप नो यातमच्छ॥ १॥

प्रति। अग्निः। उषसः। जातऽवेदाः। अख्यत्। देवः। रोचमानाः। महःऽभिः।

आ। नासत्या। उरुऽगाया। रथेन। इमम्। यज्ञम्। उप। नः। यातम्। अच्छ॥ १॥

ऊर्ध्वं केतुं सविता देवो अश्रेज्ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वन्।

आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं वि सूर्यो रश्मिभिश्चेकितानः॥ २॥

ऊर्ध्वम्। केतुम्। सविता। देवः। अश्रेत्। ज्योतिः। विश्वस्मै। भुवनाय। कृण्वन्।

आ। अप्राः। द्यावापृथिवी इति। अन्तरिक्षम्। वि। सूर्यः। रश्मिऽभिः। चेकितानः॥ २॥

आवहन्त्यरुणीर्ज्योतिषागान्मही चित्रा रश्मिभिश्चेकिताना।

प्रबोधयन्ती सुविताय देव्युषा ईयते सुयुजा रथेन॥ ३॥

आऽवहन्ती। अरुणीः। ज्योतिषा। आ। अगात्। मही। चित्रा। रश्मिऽभिः। चेकिताना।

प्रऽबोधयन्ती। सुविताय। देवी। उषाः। ईयते। सुऽयुजा। रथेन॥ ३॥

आ वां वहिष्ठा इह ते वहन्तु रथा अश्वास उषसो व्युष्टौ।

इमे हि वां मधुपेयाय सोमा अस्मिन्यज्ञे वृषणा मादयेथाम्॥ ४॥

आ। वाम्। वहिष्ठाः। इह। ते। वहन्तु। रथाः। अश्वासः। उषसः। विऽउष्टौ।

इमे। हि। वाम्। मधुऽपेयाय। सोमाः। अस्मिन्। यज्ञे। वृषणा। मादयेथाम्॥ ४॥

अनायतो अनिबद्धः कथायं न्यङ्ङुत्तानोऽव पद्यते न।

कया याति स्वधया को ददर्श दिवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम्॥ ५॥ [१४]

अनायतः। अनिऽबद्धः। कथा। अयम्। न्यङ्। उत्तानः। अव। पद्यते। न।

कया। याति। स्वधया। कः। ददर्श। दिवः। स्कम्भः। सम्ऽऋतः। पाति। नाकम्॥ ५॥

[१५] [१० वामदेवो गौतमः। अग्निः, ७-८ सोमकः साहदेव्यः, ९-१० अश्विनौ। गायत्री]

अग्निर्होता नो अध्वरे वाजी सम्परि णीयते। देवो देवेषु यज्ञियः॥ १॥

अग्निः। होता। नः। अध्वरे। वाजी। सन्। परि। नीयते। देवः। देवेषु। यज्ञियः॥ १॥

परि त्रिविष्ट्यध्वरं यात्यग्नी रथीरिव। आ देवेषु प्रयो दधत्॥ २॥

परि। त्रिऽविष्टि। अध्वरम्। याति। अग्निः। रथीःऽइव। आ। देवेषु। प्रयः। दधत्॥ २॥

परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत्। दधद्रत्नानि दाशुषे॥ ३॥

परि। वाजऽपतिः। कविः। अग्निः। हव्यानि। अक्रमीत्। दधत्। रत्नानि। दाशुषे॥ ३॥

अयं यः सृञ्जये पुरो दैववाते समिध्यते। द्युमाँ अमित्रदम्भनः॥ ४॥

अयम्। यः। सृञ्जये। पुरः। दैवऽवाते। सम्ऽइध्यते। द्युऽमान्। अमित्रऽदम्भनः॥ ४॥

अस्य घा वीर ईवतोऽग्नेरीशीत मर्त्यः। तिग्मजम्भस्य मीळ्हुषः॥ ५॥ [१५]

अस्य। घ। वीरः। ईवतः। अग्नेः। ईशीत। मर्त्यः। तिग्मऽजम्भस्य। मीळ्हुषः॥ ५॥

तमर्वन्तं न सानसिमरुषं न दिवः शिशुम्। मर्मृज्यन्ते दिवेदिवे॥ ६॥

तम्। अर्वन्तम्। न। सानसिम्। अरुषम्। न। दिवः। शिशुम्। मर्मृज्यन्ते। दिवेऽदिवे॥ ६॥

बोधद्यन्मा हरिभ्यां कुमारः साहदेव्यः। अच्छा न हूत उदरम्॥ ७॥

बोधत्। यत्। मा। हरिऽभ्याम्। कुमारः। साहऽदेव्यः। अच्छ। न। हूतः। उत्। अरम्॥ ७॥

उत त्या यजता हरी कुमारात्साहदेव्यात्। प्रयता सद्य आ ददे॥ ८॥

उत। त्या। यजता। हरी इति। कुमारात्। साहऽदेव्यात्। प्रऽयता। सद्यः। आ। ददे॥ ८॥

एष वां देवावश्विना कुमारः साहदेव्यः। दीर्घायुरस्तु सोमकः॥ ९॥

एषः। वाम्। देवौ। अश्विना। कुमारः। साहऽदेव्यः। दीर्घऽआयुः। अस्तु। सोमकः॥ ९॥

तं युवं देवावश्विना कुमारं साहदेव्यम्। दीर्घायुषं कृणोतन॥ १०॥ [१६]

तम्। युवम्। देवौ। अश्विना। कुमारम्। साहऽदेव्यम्। दीर्घऽआयुषम्। कृणोतन॥ १०॥

[१६] [२१ वामदेवो गौतमः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

आ सत्यो यातु मघवाँ ऋजीषी द्रवन्त्वस्य हरय उप नः।

तस्मा इदन्धः सुषुमा सुदक्षमिहाभिपित्वं करते गृणानः॥ १॥

आ। सत्यः। यातु। मघऽवान्। ऋजीषी। द्रवन्तु। अस्य। हरयः। उप। नः।
तस्मै। इत्। अन्धः। सुसुम। सुऽदक्षम्। इह। अभिऽपित्वम्। करते। गृणानः॥ १॥

अव स्य शूराध्वनो नान्तेऽस्मिन्नो अद्य सवने मन्दध्यै।
शंसात्युक्थमुशनेव वेधाश्चिकितुषे असुर्याय मन्म॥ २॥

अव। स्य। शूर। अध्वनः। न। अन्ते। अस्मिन्। नः। अद्य। सवने। मन्दध्यै।
शंसाति। उक्थम्। उशनाऽइव। वेधाः। चिकितुषे। असुर्याय। मन्म॥ २॥

कविर्न निण्यं विदथानि साधन्वृषा यत्सेकं विपिपानो अर्चात्।
दिव इत्था जीजनत्सप्त कारूनह्ना चिच्चक्रुर्वयुना गृणन्तः॥ ३॥

कविः। न। निण्यम्। विदथानि। साधन्। वृषा। यत्। सेकम्। विऽपिपानः। अर्चात्।
दिवः। इत्था। जीजनत्। सप्त। कारून्। अह्ना। चित्। चक्रुः। वयुना। गृणन्तः॥ ३॥

स्व१र्यद्वेदि सुदृशीकमर्कैर्महि ज्योती रुरुचुर्यद्ध वस्तोः।
अन्धा तमांसि दुधिता विचक्षे नृभ्यश्चकार नृतमो अभिष्टौ॥ ४॥

स्वः। यत्। वेदि। सुऽदृशीकम्। अर्कैः। महि। ज्योतिः। रुरुचुः। यत्। ह। वस्तोः।
अन्धा। तमांसि। दुधिता। विऽचक्षे। नृऽभ्यः। चकार। नृऽतमः। अभिष्टौ॥ ४॥

ववक्ष इन्द्रो अमितमृजीष्यु१भे आ पप्रौ रोदसी महित्वा।
अतश्चिदस्य महिमा वि रेच्यभि यो विश्वा भुवना बभूव॥ ५॥ [१७]

ववक्षे। इन्द्रः। अमितम्। ऋजीषी। उभे इति। आ। पप्रौ। रोदसी इति। महिऽत्वा।
अतः। चित्। अस्य। महिमा। वि। रेचि। अभि। यः। विश्वा। भुवना। बभूव॥ ५॥

विश्वानि शक्रो नर्याणि विद्वानपो रिरेच सखिभिर्निकामैः।
अश्मानं चिद्ये बिभिदुर्वचोभिर्व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः॥ ६॥

विश्वानि। शक्रः। नर्याणि। विद्वान्। अपः। रिरेच। सखिऽभिः। निऽकामैः।
अश्मानम्। चित्। ये। बिभिदुः। वचःऽभि। व्रजम्। गोऽमन्तम्। उशिजः। वि। वव्रुरिति वव्रुः॥ ६॥

अपो वृत्रं वव्रिवांसं पराहन्प्रावत्ते वज्रं पृथिवी सचेताः।
प्रार्णांसि समुद्रियाण्यैनोः पतिर्भवञ्छवसा शूर धृष्णो॥ ७॥

अपः। वृत्रम्। वव्रिऽवांसम्। परा। अहन्। प्र। आवत्। ते। वज्रम्। पृथिवी। सऽचेताः।
प्र। अर्णांसि। समुद्रियाणि। ऐनोः। पतिः। भवन्। शवसा। शूर। धृष्णो इति॥ ७॥

अपो यदद्रिं पुरुहूत दर्दराविर्भुवत्सरमा पूर्व्यं ते।
स नो नेता वाजमा दर्षि भूरिं गोत्रा रुजन्नङ्गिरोभिर्गृणानः॥ ८॥
अपः। यत्। अद्रिम्। पुरुऽहूत। दर्दः। आविः। भुवत्। सरमा। पूर्व्यम्। ते।
सः। नः। नेता। वाजम्। आ। दर्षि। भूरिम्। गोत्रा। रुजन्। अङ्गिरःऽभि। गृणानः॥ ८॥

अच्छा कविं नृमणो गा अभिष्टौ स्वर्षाता मघवन्नाधमानम्।
ऊतिभिस्तमिषणो द्युम्नहूतौ नि मायावानब्रह्मा दस्युरर्त॥ ९॥
अच्छ। कविम्। नृऽमनः। गाः। अभिष्टौ। स्वःऽसाता। मघऽवन्। नाधमानम्।
ऊतिऽभिः। तम्। इषणः। द्युम्नऽहूतौ। नि। मायाऽवान्। अब्रह्मा। दस्युः। अर्त॥ ९॥

आ दस्युघ्ना मनसा याह्यस्तं भुवत्ते कुत्सः सख्ये निकामः।
स्वे योनौ नि षदतं सरूपा वि वां चिकित्सदृतचिद्ध नारी॥ १०॥ [१८]
आ। दस्युऽघ्ना। मनसा। याहि। अस्तम्। भुवत्। ते। कुत्सः। सख्ये। निऽकामः।
स्वे। योनौ। नि। सदतम्। सऽरूपा। वि। वाम्। चिकित्सत्। ऋतऽचित्। ह। नारी॥ १०॥

यासि कुत्सेन सरथमवस्युस्तोदो वातस्य हर्योरीशानः।
ऋज्रा वाजं न गध्यं युयूषन्कविर्यदहन्पार्याय भूषात्॥ ११॥
यासि। कुत्सेन। सऽरथम्। अवस्युः। तोदः। वातस्य। हर्योः। ईशानः।
ऋज्रा। वाजम्। न। गध्यम्। युयूषन्। कविः। यत्। अहन्। पार्याय। भूषात्॥ ११॥

कुत्साय शुष्णमशुषं नि बर्हीः प्रपित्वे अह्नः कुयवं सहस्रा।
सद्यो दस्यून्प्र मृण कुत्स्येन प्र सूरश्चक्रं वृहतादभीके॥ १२॥
कुत्साय। शुष्णम्। अशुषम्। नि। बर्हीः। प्रऽपित्वे। अह्नः। कुयवम्। सहस्रा।
सद्यः। दस्यून्। प्र। मृण। कुत्स्येन। प्र। सूरः। चक्रम्। वृहतात्। अभीके॥ १२॥

त्वं पिप्रुं मृगयं शूशुवांसमृजिश्वने वैदथिनाय रन्धीः।
पञ्चाशत्कृष्णा नि वपः सहस्रात्कं न पुरो जरिमा वि दर्दः॥ १३॥
त्वम्। पिप्रुम्। मृगयम्। शूशुऽवांसम्। ऋजिश्वने। वैदथिनाय। रन्धीः।
पञ्चाशत्। कृष्णा। नि। वपः। सहस्रा। अत्कम्। न। पुरः। जरिमा। वि। दर्दरिति दर्दः॥ १३॥

सूर उपाके तन्वं१ दधानो वि यत्ते चेत्यमृतस्य वर्पः।
मृगो न हस्ती तविषीमुषाणः सिंहो न भीम आयुधानि बिभ्रत्॥ १४॥

सूरः। उपाके। तन्वम्। दधानः। वि। यत्। ते। चेति। अमृतस्य। वर्पः।
मृगः। न। हस्ती। तविषीम्। उषाणः। सिंहः। न। भीमः। आयुधानि। बिभ्रत्॥ १४॥

इन्द्रं कामा वसूयन्तो अग्मन्त्स्वर्मीळ्हे न सवने चकानाः।
श्रवस्यवः शशमानास उक्थैरोको न रण्वा सुदृशीव पुष्टिः॥ १५॥ [१९]
इन्द्रम्। कामाः। वसुऽयन्तः। अग्मन्। स्वः२मीळ्हे। न। सवने। चकानाः।
श्रवस्यवः। शशमानासः। उक्थैः। ओकः। न। रण्वा। सुदृशीऽइव। पुष्टिः॥ १५॥

तमिद्व इन्द्रं सुहवं हुवेम यस्ता चकार नर्या पुरूणि।
यो मावते जरित्रे गध्यं चिन्मक्षू वाजं भरति स्पार्हराधाः॥ १६॥
तम्। इत्। वः। इन्द्रम्। सुऽहवम्। हुवेम। यः। ता। चकार। नर्या। पुरूणि।
यः। माऽवते। जरित्रे। गध्यम्। चित्। मक्षु। वाजम्। भरति। स्पार्हऽराधाः॥ १६॥

तिग्मा यदन्तरशनिः पताति कस्मिञ्चिच्छूर मुहुके जनानाम्।
घोरा यदर्य समृतिर्भवात्यध स्मा नस्तन्वो बोधि गोपाः॥ १७॥
तिग्मा। यत्। अन्तः। अशनिः। पताति। कस्मिन्। चित्। शूर। मुहुके। जनानाम्।
घोरा। यत्। अर्य। सम्ऽऋतिः। भवाति। अध। स्म। नः। तन्वः। बोधि। गोपाः॥ १७॥

भुवोऽविता वामदेवस्य धीनां भुवः सखावृको वाजसातौ।
त्वामनु प्रमतिमा जगन्मोरुशंसो जरित्रे विश्वध स्याः॥ १८॥
भुवः। अविता। वामऽदेवस्य। धीनाम्। भुवः। सखा। अवृकः। वाजऽसातौ।
त्वाम्। अनु। प्रऽमतिम्। आ। जगन्म। उरुऽशंसः। जरित्रे। विश्वध। स्याः॥ १८॥

एभिर्नृभिरिन्द्र त्वायुभिष्ट्वा मघवद्भिर्मघवन्विश्व आजौ।
द्यावो न द्युम्नैरभि सन्तो अर्यः क्षपो मदेम शरदश्च पूर्वीः॥ १९॥
एभिः। नृऽभिः। इन्द्र। त्वायुऽभिः। त्वा। मघवत्ऽभिः। मघऽवन्। विश्वे। आजौ।
द्यावः। न। द्युम्नैः। अभि। सन्तः। अर्यः। क्षपः। मदेम। शरदः। च। पूर्वीः॥ १९॥

एवेदिन्द्राय वृषभाय वृष्णे ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम्।
नू चिद्यथा नः सख्या वियोषदसन्न उग्रोऽविता तनूपाः॥ २०॥
एव। इत्। इन्द्राय। वृषभाय। वृष्णे। ब्रह्म। अकर्म। भृगवः। न। रथम्।
नु। चित्। यथा। नः। सख्या। विऽयोषत्। असत्। नः। उग्रः। अविता। तनूऽपाः॥ २०॥

नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः॥ २१॥ [२०]
नु। स्तुतः। इन्द्र। नु। गृणानः। इषम्। जरित्रे। नद्यः। न। पीपेरिति पीपेः।
अकारि। ते। हरिऽवः। ब्रह्म। नव्यम्। धिया। स्याम। रथ्यः। सदाऽसाः॥ २१॥

[१७] [२१ वामदेवो गौतमः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्, १५ एकपदा विराट्।]

त्वं महाँ इन्द्र तुभ्यं ह क्षा अनु क्षत्रं मंहना मन्यत द्यौः।
त्वं वृत्रं शवसा जघन्वान्त्सृजः सिन्धूँरहिना जग्रसानान्॥ १॥
त्वम्। महान्। इन्द्र। तुभ्यम्। ह। क्षाः। अनु। क्षत्रम्। मंहना। मन्यत। द्यौः।
त्वम्। वृत्रम्। शवसा। जघन्वान्। सृजः। सिन्धून्। अहिना। जग्रसानान्॥ १॥
तव त्विषो जनिमन्रेजत द्यौ रेजद्भूमिर्भियसा स्वस्य मन्योः।
ऋघायन्त सुभ्वः पर्वतास आर्दन्धन्वानि सरयन्त आपः॥ २॥
तव। त्विषः। जनिमन्। रेजत। द्यौः। रेजत्। भूमिः। भियसा। स्वस्य। मन्योः।
ऋघायन्त। सुऽभ्वः। पर्वतासः। आर्दन्। धन्वानि। सरयन्ते। आपः॥ २॥
भिनद् गिरिं शवसा वज्रमिष्णन्नाविष्कृण्वानः सहसान ओजः।
वधीद्वृत्रं वज्रेण मन्दसानः सरन्नापो जवसा हतवृष्णीः॥ ३॥
भिनत्। गिरिम्। शवसा। वज्रम्। इष्णन्। आविःऽकृण्वानः। सहसानः। ओजः।
वधीत्। वृत्रम्। वज्रेण। मन्दसानः। सरन्। आपः। जवसा। हतऽवृष्णीः॥ ३॥
सुवीरस्ते जनिता मन्यत द्यौरिन्द्रस्य कर्ता स्वपस्तमो भूत्।
य ईं जजान स्वर्यं सुवज्रमनपच्युतं सदसो न भूम॥ ४॥
सुऽवीरः। ते। जनिता। मन्यत। द्यौः। इन्द्रस्य। कर्ता। स्वपःऽतमः। भूत्।
यः। ईम्। जजान। स्वर्यम्। सुऽवज्रम्। अनपऽच्युतम्। सदसः। न। भूम॥ ४॥
य एक इच्च्यावयति प्र भूमा राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः।
सत्यमेनमनु विश्वे मदन्ति रातिं देवस्य गृणतो मघोनः॥ ५॥ [२१]
यः। एकः। इत्। च्यवयति। प्र। भूम। राजा। कृष्टीनाम्। पुरुऽहूतः। इन्द्रः।
सत्यम्। एनम्। अनु। विश्वे। मदन्ति। रातिम्। देवस्य। गृणतः। मघोनः॥ ५॥

सत्रा सोमा अभवन्नस्य विश्वे सत्रा मदासो बृहतो मदिष्ठाः।
सत्राभवो वसुपतिर्वसूनां दत्रे विश्वा अधिथा इन्द्र कृष्टीः॥ ६॥
सत्रा। सोमाः। अभवन्। अस्य। विश्वे। सत्रा। मदासः। बृहतः। मदिष्ठाः।
सत्रा। अभवः। वसुऽपतिः। वसूनाम्। दत्रे। विश्वाः। अधिथाः। इन्द्र। कृष्टीः॥ ६॥
त्वमध प्रथमं जायमानोऽमे विश्वा अधिथा इन्द्र कृष्टीः।
त्वं प्रति प्रवत आशयानमहिं वज्रेण मघवन्वि वृश्चः॥ ७॥
त्वम्। अध। प्रथमम्। जायमानः। अमे। विश्वाः। अधिथाः। इन्द्र। कृष्टीः।
त्वम्। प्रति। प्रऽवतः। आऽशयानम्। अहिम्। वज्रेण। मघऽवन्। वि। वृश्चः॥ ७॥
सत्राहणं दाधृषिं तुम्रमिन्द्रं महामपारं वृषभं सुवज्रम्।
हन्ता यो वृत्रं सनितोत वाजं दाता मघानि मघवा सुराधाः॥ ८॥
सत्राऽहनम्। दधृषिम्। तुम्रम्। इन्द्रम्। महाम्। अपारम्। वृषभम्। सुऽवज्रम्।
हन्ता। यः। वृत्रम्। सनिता। उत। वाजम्। दाता। मघानि। मघऽवा। सुऽराधाः॥ ८॥
अयं वृतश्चातयते समीचीर्य आजिषु मघवा शृण्व एकः।
अयं वाजं भरति यं सनोत्यस्य प्रियासः सख्ये स्याम॥ ९॥
अयम्। वृतः। चातयते। सम्ऽईचीः। यः। आजिषु। मघऽवा। शृण्वे। एकः।
अयम्। वाजम्। भरति। यम्। सनोति। अस्य। प्रियासः। सख्ये। स्याम॥ ९॥
अयं शृण्वे अध जयन्नुत घ्नन्नयमुत प्र कृणुते युधा गाः।
यदा सत्यं कृणुते मन्युमिन्द्रो विश्वं दृळ्हं भयत एजदस्मात्॥ १०॥ [२२]
अयम्। शृण्वे। अध। जयन्। उत। घ्नन्। अयम्। उत। प्र। कृणुते। युधा। गाः।
यदा। सत्यम्। कृणुते। मन्युम्। इन्द्रः। विश्वम्। दृळ्हम्। भयते। एजत्। अस्मात्॥ १०॥
समिन्द्रो गा अजयत्सं हिरण्या समश्विया मघवा यो ह पूर्वीः।
एभिर्नृभिर्नृतमो अस्य शाकै रायो विभक्ता संभरश्च वस्वः॥ ११॥
सम्। इन्द्रः। गाः। अजयत्। सम्। हिरण्या। सम्। अश्विया। मघऽवा। यः। ह। पूर्वीः।
एभिः। नृऽभिः। नृऽतमः। अस्य। शाकैः। रायः। विऽभक्ता। सम्ऽभरः। च। वस्वः॥ ११॥
कियत्स्विदिन्द्रो अध्येति मातुः कियत्पितुर्जनितुर्यो जजान।
यो अस्य शुष्मं मुहुकैरियर्ति वातो न जूतः स्तनयद्भिरभ्रैः॥ १२॥

कियत्। स्वित्। इन्द्रः। अधि। एति। मातुः। कियत्। पितुः। जनितुः। यः। जजान।
यः। अस्य। शुष्मम्। मुहुकैः। इयर्ति। वातः। न। जूतः। स्तनयत्ऽभिः। अभ्रैः॥ १२॥

क्षियन्तं त्वमक्षियन्तं कृणोतीयर्ति रेणुं मघवा समोहम्।
विभञ्जनुरशनिमाँइव द्यौरुत स्तोतारं मघवा वसौ धात्॥ १३॥

क्षियन्तम्। त्वम्। अक्षियन्तम्। कृणोति। इयर्ति। रेणुम्। मघऽवा। सम्ऽओहम्।
विऽभञ्जनुः। अशनिमान्ऽइव। द्यौः। उत। स्तोतारम्। मघऽवा। वसौ। धात्॥ १३॥

अयं चक्रमिषणत्सूर्यस्य न्येतशं रीरमत्ससृमाणम्।
आ कृष्ण ईं जुहुराणो जिघर्ति त्वचो बुध्ने रजसो अस्य योनौ॥ १४॥

अयम्। चक्रम्। इषणत्। सूर्यस्य। नि। एतशम्। रीरमत्। ससृमाणम्।
आ। कृष्णः। ईम्। जुहुराणः। जिघर्ति। त्वचः। बुध्ने। रजसः। अस्य। योनौ॥ १४॥

असिक्न्यां यजमानो न होता॥ १५॥ [२३]

असिक्न्याम्। यजमानः। न। होता॥ १५॥

गव्यन्त इन्द्रं सख्याय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः।
जनीयन्तो जनिदामक्षितोतिमा च्यावयामोऽवते न कोशम्॥ १६॥

गव्यन्तः। इन्द्रम्। सख्याय। विप्राः। अश्वऽयन्तः। वृषणम्। वाजयन्तः।
जनिऽयन्तः। जनिऽदाम्। अक्षितऽऊतिम्। आ। च्यवयामः। अवते। न। कोशम्॥ १६॥

त्राता नो बोधि ददृशान आपिरभिख्याता मर्डिता सोम्यानाम्।
सखा पिता पितृतमः पितॄणां कर्तेमु लोकमुशते वयोधाः॥ १७॥

त्राता। नः। बोधि। ददृशानः। आपिः। अभिऽख्याता। मर्डिता। सोम्यानाम्।
सखा। पिता। पितृऽतमः। पितॄणाम्। कर्ता। ईम्। ऊँ इति। लोकम्। उशते। वयःऽधाः॥ १७॥

सखीयतामविता बोधि सखा गृणान इन्द्र स्तुवते वयो धाः।
वयं ह्या ते चकृमा सबाध आभिः शमीभिर्महयन्त इन्द्र॥ १८॥

सखिऽयताम्। अविता। बोधि। सखा। गृणानः। इन्द्र। स्तुवते। वयः। धाः।
वयम्। हि। आ। ते। चकृम। सऽबाधः। आभिः। शमीभिः। महयन्तः। इन्द्र॥ १८॥

स्तुत इन्द्रो मघवा यद्ध वृत्रा भूरीण्येको अप्रतीनि हन्ति।
अस्य प्रियो जरिता यस्य शर्मन्नकिर्देवा वारयन्ते न मर्ताः॥ १९॥

स्तुतः। इन्द्रः। मघऽवा। यत्। ह। वृत्रा। भूरीणि। एकः। अप्रतीनि। हन्ति।
अस्य। प्रियः। जरिता। यस्य। शर्मन्। नकिः। देवाः। वारयन्ते। न। मर्ताः॥ १९॥

एवा न इन्द्रो मघवा विरप्शी करत्सत्या चर्षणीधृदनर्वा।
त्वं राजा जनुषां धेह्यस्मे अधि श्रवो माहिनं यज्जरित्रे॥ २०॥

एव। नः। इन्द्रः। मघऽवा। विऽरप्शी। करत्। सत्या। चर्षणिऽधृत्। अनर्वा।
त्वम्। राजा। जनुषाम्। धेहि। अस्मे इति। अधि। श्रवः। माहिनम्। यत्। जरित्रे॥ २०॥

नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः॥ २१॥ [२४]

नु। स्तुतः। इन्द्र। नु। गृणानः। इषम्। जरित्रे। नद्यः। न। पीपेरिति पीपेः।
अकारि। ते। हरिऽवः। ब्रह्म। नव्यम्। धिया। स्याम। रथ्यः। सदाऽसाः॥ २१॥

[१८] [१३ वामदेवो गौतमः, १ इन्द्रः, ४ (उत्तरार्धर्चस्य), ७ अदितिः। १ वामदेवः, २-४ (पूर्वार्धर्चस्य), ८-१३ इन्द्रः, ४ (उत्तरार्धर्चस्य), ७ वामदेवः। त्रिष्टुप्।]

अयं पन्था अनुवित्तः पुराणो यतो देवा उदजायन्त विश्वे।
अतश्चिदा जनिषीष्ट प्रवृद्धो मा मातरममुया पत्तवे कः॥ १॥

अयम्। पन्थाः। अनुऽवित्तः। पुराणः। यतः। देवाः। उत्ऽअजायन्त। विश्वे।
अतः। चित्। आ। जनिषीष्ट। प्रऽवृद्धः। मा। मातरम्। अमुया। पत्तवे। कुरिति कः॥ १॥

नाहमतो निरया दुर्गहैतत्तिरश्चता पार्श्वान्निर्गमाणि।
बहूनि मे अकृता कर्त्वानि युध्यै त्वेन सं त्वेन पृच्छै॥ २॥

न। अहम्। अतः। निः। अय। दुःऽगहा। एतत्। तिरश्चता। पार्श्वात्। निः। गमानि।
बहूनि। मे। अकृता। कर्त्वानि। युध्यै। त्वेन। सम्। त्वेन। पृच्छै॥ २॥

परायतीं मातरमन्वचष्ट न नानु गान्यनु नू गमानि।
त्वष्टुर्गृहे अपिबत्सोममिन्द्रः शतधन्यं चम्वोः सुतस्य॥ ३॥

पराऽयतीम्। मातरम्। अनु। अचष्ट। न। न। अनु। गानि। अनु। नु। गमानि।
त्वष्टुः। गृहे। अपिबत्। सोमम्। इन्द्रः। शतऽधन्यम्। चम्वोः। सुतस्य॥ ३॥

किं स ऋधक्कृणवद्यं सहस्रं मासो जभार शरदश्च पूर्वीः।
नही न्वस्य प्रतिमानमस्त्यन्तर्जातेषूत ये जनित्वाः॥ ४॥

किम् । सः । ऋधक् । कृणवत् । यम् । सहस्रम् । मासः । जभार । शरदः । च । पूर्वीः ।
नहि । नु । अस्य । प्रतिऽमानम् । अस्ति । अन्तः । जातेषु । उत । ये जनिऽत्वाः ॥ ४ ॥

अवद्यमिव मन्यमाना गुहाकरिन्द्रं माता वीर्येणा न्यृष्टम् ।
अथोदस्थात्स्वयमत्कं वसान आ रोदसी अपृणाज्जायमानः ॥ ५ ॥ [२५]

अवद्यम्ऽइव । मन्यमाना । गुहा । अकः । इन्द्रम् । माता । वीर्येण । निऽऋष्टम् ।
अथ । उत् । अस्थात् । स्वयम् । अत्कम् । वसानः । आ । रोदसी इति । अपृणात् । जायमानः ॥ ५ ॥

एता अर्षन्त्यललाभवन्तीर्ऋतावरीरिव संक्रोशमानाः ।
एता वि पृच्छ किमिदं भनन्ति कमापो अद्रिं परिधिं रुजन्ति ॥ ६ ॥

एताः । अर्षन्ति । अललाऽभवन्तीः । ऋतवरीःऽइव । सम्ऽक्रोशमानाः ।
एताः । वि । पृच्छ । किम् । इदम् । भनन्ति । कम् । आपः । अद्रिम् । परिऽधिम् । रुजन्ति ॥ ६ ॥

किमु ष्विदस्मै निविदो भनन्तेन्द्रस्यावद्यं दिधिषन्त आपः ।
ममैतान्पुत्रो महता वधेन वृत्रं जघन्वाँ असृजद्वि सिन्धून् ॥ ७ ॥

किम् । ऊँ इति । स्वित् । अस्मै । निऽविदः । भनन्त । इन्द्रस्य । अवद्यम् । दिधिषन्ते । आपः ।
मम । एतान् । पुत्रः । महता । वधेन । वृत्रम् । जघन्वान् । असृजत् । वि । सिन्धून् ॥ ७ ॥

ममच्चन त्वा युवतिः परास ममच्चन त्वा कुषवा जगार ।
ममच्चिदापः शिशवे ममृड्युर्ममच्चिदिन्द्रः सहसोदतिष्ठत् ॥ ८ ॥

ममत् । चन । त्वा । युवतिः । पराऽआस । ममत् । चन । त्वा । कुषवा । जगार ।
ममत् । चित् । आपः । शिशवे । ममृड्युः । ममत् । चित् । इन्द्रः । सहसा । उत् । अतिष्ठत् ॥ ८ ॥

ममच्चन ते मघवन्व्यंसो निविविध्वाँ अप हनू जघान ।
अधा निविद्ध उत्तरो बभूवाञ्छिरो दासस्य सं पिणग्वधेन ॥ ९ ॥

ममत् । चन । ते । मघऽवन् । विऽअंसः । निऽविविध्वान् । अप । हनू इति । जघान ।
अध । निऽविद्धः । उत्ऽतरः । बभूवान् । शिरः । दासस्य । सम् । पिणक् । वधेन ॥ ९ ॥

गृष्टिः ससूव स्थविरं तवागामनाधृष्यं वृषभं तुम्रमिन्द्रम् ।
अरीळ्हं वत्सं चरथाय माता स्वयं गातुं तन्व इच्छमानम् ॥ १० ॥

गृष्टिः । ससूव । स्थविरम् । तवागाम् । अनाधृष्यम् । वृषभम् । तुम्रम् । इन्द्रम् ।
अरीळ्हम् । वत्सम् । चरथाय । माता । स्वयम् । गातुम् । तन्वे । इच्छमानम् ॥ १० ॥

उत माता महिषमन्ववेनदमी त्वा जहति पुत्र देवाः।
अथाब्रवीद् वृत्रमिन्द्रो हनिष्यन्त्सखे विष्णो वितरं वि क्रमस्व॥ ११॥
उत। माता। महिषम्। अनु। अवेनत्। अमी इति। त्वा। जहति। पुत्र। देवाः।
अथ। अब्रवीत्। वृत्रम्। इन्द्रः। हनिष्यन्। सखे। विष्णो इति। वि॰तरम्। वि। क्रमस्व॥ ११॥
कस्ते मातरं विधवामचक्रच्छयुं कस्त्वामजिघांसच्चरन्तम्।
कस्ते देवो अधि मार्डीक आसीद्यत्प्राक्षिणाः पितरं पादगृह्य॥ १२॥
कः। ते। मातरम्। विधवाम्। अचक्रत्। शयुम्। कः। त्वाम्। अजिघांसत्। चरन्तम्।
कः। ते। देवः। अधि। मार्डीके। आसीत्। यत्। प्र। अक्षिणाः। पितरम्। पाद॰गृह्य॥ १२॥
अवर्त्या शुन आन्त्राणि पेचे न देवेषु विविधे मर्डितारम्।
अपश्यं जायाममहीयमानामधा मे श्येन मध्वा जभार॥ १३॥ [२६]
अवर्त्या। शुनः। आन्त्राणि। पेचे। न। देवेषु। विविदे। मर्डितारम्।
अपश्यम्। जायाम्। अमहीयमानाम्। अध। मे। श्येनः। मधु। आ। जभार॥ १३॥

इत्याश्वलायन-संहितायां
तृतीयाष्टके
पंचमोऽध्यायः
समाप्तः॥

॥ अथ तृतीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥

[१९] [११ वामदेवो गौतमः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्]

एवा त्वामिन्द्र वज्रिन्नत्र विश्वे देवासः सुहवास ऊमाः।
महामुभे रोदसी वृद्धमृष्वं निरेकमिद्वृणते वृत्रहत्ये ॥ १ ॥

एव। त्वाम्। इन्द्र। वज्रिन्। अत्र। विश्वे। देवासः। सु॰हवासः। ऊमाः।
महाम्। उभे इति। रोदसी इति। वृद्धम्। ऋष्वम्। निः। एकम्। इत्। वृणते। वृत्र॰हत्ये ॥ १ ॥

अवासृजन्त जिव्रयो न देवा भुवः सम्राळिन्द्र सत्ययोनिः।
अहन्नहिं परिशयानमर्णः प्र वर्तनीररदो विश्वधेनाः ॥ २ ॥

अव। असृजन्त। जिव्रयः। न। देवाः। भुवः। सम्॰राट्। इन्द्र। सत्य॰योनिः।
अहन्। अहिम्। परि॰शयानम्। अर्णः। प्र। वर्तनीः। अरदः। विश्व॰धेनाः ॥ २ ॥

अतृप्णुवन्तं वियतमबुध्यमबुध्यमानं सुषुपाणमिन्द्र।
सप्त प्रति प्रवत आशयानमहिं वज्रेण वि रिणा अपर्वन् ॥ ३ ॥

अतृप्णुवन्तम्। वि॰यतम्। अबुध्यम्। अबुध्यमानम्। सुसुपानम्। इन्द्र।
सप्त। प्रति। प्र॰वतः। आ॰शयानम्। अहिम्। वज्रेण। वि। रिणाः। अपर्वन् ॥ ३ ॥

अक्षोदयच्छवसा क्षाम बुध्नं वार्ण वातस्तविषीभिरिन्द्रः।
दृळ्हान्यौभ्नादुशमान ओजोऽवाभिनत्ककुभः पर्वतानाम् ॥ ४ ॥

अक्षोदयत्। शवसा। क्षाम। बुध्नम्। वाः। न। वातः। तविषीभिः। इन्द्रः।
दृळ्हानि। औभ्नात्। उशमानः। ओजः। अव। अभिनत्। ककुभः। पर्वतानाम् ॥ ४ ॥

अभि प्र दद्रुर्जनयो न गर्भं रथाइव प्र ययुः साकमद्रयः।
अतर्पयो विसृत उब्ज ऊर्मीन्त्वं वृताँ अरिणा इन्द्र सिन्धून् ॥ ५ ॥ [१]

अभि। प्र। दद्रुः। जनयः। न। गर्भम्। रथाःऽइव। प्र। ययुः। साकम्। अद्रयः।
अतर्पयः। वि॰सृतः। उब्जः। ऊर्मीन्। त्वम्। वृतान्। अरिणाः। इन्द्र। सिन्धून् ॥ ५ ॥

त्वं महीमवनिं विश्वधेनां तुर्वीतये वय्याय क्षरन्तीम्।
अरमयो नमसैजदर्णः सुतरणाँ अकृणोरिन्द्र सिन्धून्॥ ६॥
त्वम्। महीम्। अवनिम्। विश्व॰धेनाम्। तुर्वीतये। वय्याय। क्षरन्तीम्।
अरमयः। नमसा। एजत्। अर्णः। सु॰तरणान्। अकृणोः। इन्द्र। सिन्धून्॥ ६॥
प्राग्रुवो नभन्वो३ न वक्वा ध्वस्रा अपिन्वद्युवतीर्ऋतज्ञाः।
धन्वान्यज्राँ अपृणक्तृषाणाँ अधोगिन्द्रः स्तर्यो३ दंसुपत्नीः॥ ७॥
प्र। अग्रुवः। नभन्वः। न। वक्वाः। ध्वस्राः। अपिन्वत्। युवतीः। ऋत॰ज्ञाः॥
धन्वानि। अज्रान्। अपृणक्। तृषाणान्। अधोक्। इन्द्रः। स्तर्यः। दम्॰सुपत्नीः॥ ७॥
पूर्वीरुषसः शरदश्च गूर्ता वृत्रं जघन्वाँ असृजद्वि सिन्धून्।
परिष्ठिता अतृणद्बद्बधानाः सीरा इन्द्रः स्रवितवे पृथिव्या॥ ८॥
पूर्वीः। उषसः। शरदः। च। गूर्ताः। वृत्रम्। जघन्वान्। असृजत्। वि। सिन्धून्।
परि॰स्थिताः। अतृणत्। बद्बधानाः। सीराः। इन्द्रः। स्रवितवे। पृथिव्या॥ ८॥
वम्रीभिः पुत्रमग्रुवो अदानं निवेशनाद्धरिव आ जभर्थ।
व्य१न्धो अख्यदहिमाददानो निर्भूदुखच्छित्समरन्त पर्व॥ ९॥
वम्रीभिः। पुत्रम्। अग्रुवः। अदानम्। नि॰वेशनात्। हरि॰वः। आ। जभर्थ।
वि। अन्धः। अख्यत्। अहिम्। आ॰ददानः। निः। भूत्। उख॰च्छित्। सम्। अरन्त। पर्व॥ ९॥
प्र ते पूर्वाणि करणानि विप्राविद्वाँ आह विदुषे करांसि।
यथायथा वृष्ण्यानि स्वगूर्तापांसि राजन्नर्याविवेषीः॥ १०॥
प्र। ते। पूर्वाणि। करणानि। विप्र। आ॰विद्वान्। आह। विदुषे। करांसि।
यथा॰यथा। वृष्ण्यानि। स्व॰गूर्ता। अपांसि। राजन्। नर्या। अविवेषीः॥ १०॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः॥ ११॥ [२]
नु। स्तुतः। इन्द्र। नु। गृणानः। इषम्। जरित्रे। नद्यः। न। पीपेरिति पीपेः।
अकारि। ते। हरि॰वः। ब्रह्म। नव्यम्। धिया। स्याम। रथ्यः। सदा॰साः॥ ११॥

[२०] [११ वामदेवो गौतमः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

आ न इन्द्रो दूरादा न आसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः।
ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः संगे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून्॥ १ ॥
आ। नः। इन्द्रः। दूरात्। आ। नः। आसात्। अभिष्टि॰कृत्। अवसे। यासत्। उग्रः।
ओजिष्ठेभिः। नृ॰पतिः। वज्र॰बाहु। सम्॰गे। समत्॰सु। तुर्वणिः। पृतन्यून्॥ १ ॥
आ न इन्द्रो हरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोऽवसे राधसे च।
तिष्ठाति वज्री मघवा विरप्शीमं यज्ञमनु नो वाजसातौ॥ २ ॥
आ। नः। इन्द्रः। हरि॰भिः। यातु। अच्छ। अर्वाचीनः। अवसे। राधसे। च।
तिष्ठाति। वज्री। मघ॰वा। वि॰रप्शी। इमम्। यज्ञम्। अनु। नः। वाज॰सातौ॥ २ ॥
इमं यज्ञं त्वमस्माकमिन्द्र पुरो दधत्सनिष्यसि क्रतुं नः।
श्वघ्नीव वज्रिन्त्सनये धनानां त्वया वयमर्य आजिं जयेम॥ ३ ॥
इमम्। यज्ञम्। त्वम्। अस्माकम्। इन्द्र। पुरः। दधत्। सनिष्यसि। क्रतुम्। नः।
श्वघ्नीऽइव। वज्रिन्। सनये। धनानाम्। त्वया। वयम्। अर्यः। आजिम्। जयेम॥ ३ ॥
उशन्नु षु णः सुमना उपाके सोमस्य नु सुषुतस्य स्वधावः।
पा इन्द्र प्रतिभृतस्य मध्वः समन्धसा ममदः पृष्ठ्येन॥ ४ ॥
उशन्। ऊँ इति। सु। नः। सु॰मनाः। उपाके। सोमस्य। नु। सु॰सुतस्य। स्वधा॰वः।
पाः। इन्द्र। प्रति॰भृतस्य। मध्वः। सम्। अन्धसा। ममदः। पृष्ठ्येन॥ ४ ॥
वि यो ररप्श ऋषिभिर्नवेभिर्वृक्षो न पक्वः सृण्यो न जेता।
मर्यो न योषामभि मन्यमानोऽच्छा विवक्मि पुरुहूतमिन्द्रम्॥ ५ ॥ [३]
वि। यः। ररप्शे। ऋषि॰भिः। नवेभिः। वृक्षः। न। पक्वः। सृण्यः। न। जेता।
मर्यः। न। योषाम्। अभि। मन्यमानः। अच्छ। विवक्मि। पुरु॰हूतम्। इन्द्रम्॥ ५ ॥
गिरिर्न यः स्वतवाँ ऋष्व इन्द्रः सनादेव सहसे जात उग्रः।
आदर्ता वज्रं स्थविरं न भीम उद्नेव कोशं वसुना न्यृष्टम्॥ ६ ॥
गिरिः। न। यः। स्व॰तवान्। ऋष्वः। इन्द्रः। सनात्। एव। सहसे। जातः। उग्रः।
आ॰दर्ता। वज्रम्। स्थविरम्। न। भीमः। उद्नाऽइव। कोशम्। वसुना। नि॰ऋष्टम्॥ ६ ॥

न यस्य॑ वर्ता जनुषा न्वस्ति न राध॑स आमरीता मघस्य॑।
उद्वावृषाणस्त॑विषीव उग्रास्मभ्य॑ं दद्धि पुरुहूत रायः॥ ७॥
न। यस्य॑। वर्ता। जनुषा॑। नु। अस्ति॑। न। राध॑सः। आ॒ऽमरीता। मघस्य॑।
उत्ऽववृषाणः। तविषीऽवः। उग्र। अस्मभ्य॑म्। दद्धि। पुरुऽहूत। रायः॥ ७॥
ईक्षे॑ रायः क्षय॑स्य चर्षणीनामुत व्रजम॑पवर्तासि गोना॑म्।
शिक्षानरः स॑मिथेषु॑ प्रहावान्वस्वो॑ राशिम॑भिनेतासि भूरि॑म्॥ ८॥
ईक्षे॑। रायः। क्षय॑स्य। चर्षणीनाम्। उत। व्रजम्। अपऽवर्ता। असि। गोना॑म्।
शिक्षाऽनरः। सम्ऽइथेषु॑। प्रहाऽवान्। वस्वः॑। राशिम्। अभिऽनेता। असि। भूरि॑म्॥ ८॥
कया तच्छृ॑ण्वे शच्या शचि॑ष्ठो यया॑ कृणोति मुहु का चि॑दृष्वः।
पुरु दाशुषे विच॑यिष्ठो अंहोऽथा॑ दधाति द्रवि॑णं जरित्रे॥ ९॥
कया॑। तत्। शृण्वे। शच्या॑। शचि॑ष्ठः। यया॑। कृणोति॑। मुहु॑। का। चित्। ऋष्वः।
पुरु। दाशुषे॑। विऽच॑यिष्ठः। अंह॑ः। अथ॑। दधाति। द्रवि॑णम्। जरित्रे॥ ९॥
मा नो॑ मर्धीरा भ॑रा दद्धि तन्नः प्र दाशुषे दात॑वे भूरि यत्ते॑।
नव्ये॑ देष्णे शस्ते अस्मिन्त॑ उक्थे प्र ब्र॑वाम वयमि॑न्द्र स्तुवन्त॑ः॥ १०॥
मा। नः। मर्धीः। आ। भर। दद्धि। तत्। नः। प्र। दाशुषे॑। दात॑वे। भूरि॑। यत्। ते।
नव्ये॑। देष्णे। शस्ते। अस्मिन्। ते। उक्थे। प्र। ब्रवाम। वयम्। इन्द्र। स्तुवन्त॑ः॥ १०॥
नू ष्टुत इ॑न्द्र नू गृ॑णान इष॑ं जरित्रे नद्यो३॑ न पी॑पेः।
अका॑रि ते हरिवो ब्रह्म नव्य॑ं धिया स्या॑म रथ्यः सदासाः॥ ११॥ [४]
नु। स्तुतः। इन्द्र। नु। गृणानः। इष॑म्। जरित्रे। नद्य॑ः। न। पीपेरिति॑ पीपेः।
अका॑रि। ते। हरिऽवः। ब्रह्म॑। नव्य॑म्। धिया। स्याम। रथ्य॑ः। सदाऽसाः॥ ११॥

[२१] [११ वामदेवो गौतमः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

आ यात्विन्द्रोऽव॑स उप॑ न इह स्तुतः स॑धमाद॑स्तु शूर॑ः।
वावृधाजस्तवि॑षीर्यस्य॑ पूर्वीद्यौर्न क्षत्रम॑भिभू॑ति पुष्या॑त्॥ १॥
आ। यातु। इन्द्र॑ः। अव॑से। उप॑। नः। इह। स्तुतः। सधऽमात्। अस्तु। शूर॑ः।
ववृधानः। तवि॑षीः। यस्य॑। पूर्वीः। द्यौः। न। क्षत्रम्। अभिऽभू॑ति। पुष्या॑त्॥ १॥

तस्येदिह स्तवथ वृष्ण्यानि तुविद्युम्नस्य तुविराधसो नॄन्।
यस्य क्रतुर्विदथ्यो३ न सम्राट् साह्वान्तरुत्रो अभ्यस्ति कृष्टीः॥ २॥
तस्य। इत्। इह। स्तवथ। वृष्ण्यानि। तुवि॰द्युम्नस्य। तुवि॰राधसः। नॄन्।
यस्य। क्रतुः। विदथ्यः। न। सम्॰राट्। सह्वान्। तरुत्रः। अभि। अस्ति। कृष्टीः॥ २॥

आ यात्विन्द्रो दिव आ पृथिव्या मक्षू समुद्रादुत वा पुरीषात्।
स्वर्णरादवसे नो मरुत्वान्परावतो वा सदनादृतस्य॥ ३॥
आ। यातु। इन्द्रः। दिवः। आ। पृथिव्याः। मक्षु। समुद्रात्। उत। वा। पुरीषात्।
स्वः॰नरात्। अवसे। नः। मरुत्वान्। परा॰वतः। वा। सदनात्। ऋतस्य॥ ३॥

स्थूरस्य रायो बृहतो य ईशे तमु ष्टवाम विदथेष्विन्द्रम्।
यो वायुना जयति गोमतीषु प्र धृष्णुया नयति वस्वो अच्छ॥ ४॥
स्थूरस्य। रायः। बृहतः। यः। ईशे। तम्। ऊँ इति। स्तवाम। विदथेषु। इन्द्रम्।
यः। वायुना। जयति। गो॰मतीषु। प्र। धृष्णु॰या। नयति। वस्वः। अच्छ॥ ४॥

उप यो नमो नमसि स्तभायन्नियर्ति वाचं जनयन्यजध्यै।
ऋञ्जसानः पुरुवार उक्थैरेन्द्रं कृण्वीत सदनेषु होता॥ ५॥ [५]
उप। यः। नमः। नमसि। स्तभायन्। इयर्ति। वाचम्। जनयन्। यजध्यै।
ऋञ्जसानः। पुरु॰वारः। उक्थैः। आ। इन्द्रम्। कृण्वीत। सदनेषु। होता॥ ५॥

धिषा यदि धिषण्यन्तः सरण्यान्त्सदन्तो अद्रिमौशिजस्य गोहे।
आ दुरोषाः पास्त्यस्य होता यो नो महान्त्संवरणेषु वह्निः॥ ६॥
धिषा। यदि। धिषण्यन्तः। सरण्यान्। सदन्तः। अद्रिम्। औशिजस्य। गोहे।
आ। दुरोषाः। पास्त्यस्य। होता। यः। नः। महान्। सम्॰वरणेषु। वह्निः॥ ६॥

सत्रा यदीं भार्वरस्य वृष्णः सिषक्ति शुष्मः स्तुवते भराय।
गुहा यदीमौशिजस्य गोहे प्र यद्धिये प्रायसे मदाय॥ ७॥
सत्रा। यत्। ईम्। भार्वरस्य। वृष्णः। सिसक्ति। शुष्मः। स्तुवते। भराय।
गुहा। यत्। ईम्। औशिजस्य। गोहे। प्र। यत्। धिये। प्र। अयसे। मदाय॥ ७॥

वि यद्वरांसि पर्वतस्य वृण्वे पयोभिर्जिन्वे अपां जवांसि।
विदद्गौरस्य गवयस्य गोहे यदी वाजाय सुध्यो३ वहन्ति॥ ८॥

वि । यत् । वरांसि । पर्वतस्य । वृण्वे । पयःऽभि । जिन्वे । अपाम् । जवांसि ।
विदत् । गौरस्य । गवयस्य । गोहे । यदि । वाजाय । सुऽध्यः । वहन्ति ॥ ८ ॥

भद्रा ते हस्ता सुकृतोत पाणी प्रयन्तारा स्तुवते राध इन्द्र ।
का ते निषत्तिः किमु नो ममत्सि किं नोदुदु हर्षसे दातवा उ ॥ ९ ॥
भद्रा । ते । हस्ता । सुऽकृता । उत । पाणी इति । प्रऽयन्तारा । स्तुवते । राधः । इन्द्र ।
का । ते । निऽसत्तिः । किम् । ऊँ इति । नो इति । ममत्सि ।
किम् । न । उत्ऽउत् । ऊँ इति । हर्षसे । दातवै । ऊँ इति ॥ ९ ॥

एवा वस्व इन्द्रः सत्यः सम्राड्ढन्ता वृत्रं वरिवः पूरवे कः ।
पुरुष्टुत क्रत्वा नः शग्धि रायो भक्षीय तेऽवसो दैव्यस्य ॥ १० ॥
एव । वस्वः । इन्द्रः । सत्यः । सम्ऽराट् । हन्ता । वृत्रम् । वरिवः । पूरवे । करिति कः ।
पुरुऽस्तुत । क्रत्वा । नः । शग्धि । रायः । भक्षीय । ते । अवसः । दैव्यस्य ॥ १० ॥

नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः ।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ [६] {२}
नु । स्तुतः । इन्द्र । नु । गृणानः । इषम् । जरित्रे । नद्यः । न । पीपेरिति पीपेः ।
अकारि । ते । हरिऽवः । ब्रह्म । नव्यम् । धिया । स्याम । रथ्यः । सदाऽसाः ॥ ११ ॥

[२२] [११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।]

यन्न इन्द्रो जुजुषे यच्च वष्टि तन्नो महान्करति शुष्म्या चित् ।
ब्रह्म स्तोमं मघवा सोममुक्था यो अश्मानं शवसा बिभ्रदेति ॥ १ ॥
यत् । नः । इन्द्रः । जुजुषे । यत् । च । वष्टि । तत् । नः । महान् । करति । शुष्मी । आ । चित् ।
ब्रह्म । स्तोमम् । मघऽवा । सोमम् । उक्था । यः । अश्मानम् । शवसा । बिभ्रत् । एति ॥ १ ॥

वृषा वृषन्धिं चतुरश्रिमस्यन्नुग्रो बाहुभ्यां नृतमः शचीवान् ।
श्रिये परुष्णीमुषमाण ऊर्णां यस्याः पर्वाणि सख्याय विव्ये ॥ २ ॥
वृषा । वृषन्धिम् । चतुःऽअश्रिम् । अस्यन् । उग्रः । बाहुऽभ्याम् । नृऽतमः । शचीऽवान् ।
श्रिये । परुष्णीम् । उषमाणः । ऊर्णाम् । यस्याः । पर्वाणि । सख्याय । विव्ये ॥ २ ॥

यो देवो देवतमो जायमानो महो वाजेभिर्महद्भिश्च शुष्मैः।

दधानो वज्रं बाह्वोरुशन्तं द्याममेन रेजयत्प्र भूम॥ ३॥

यः। देवः। देव॰तमः। जायमानः। महः। वाजेभिः। महत्॰भिः। च। शुष्मैः।

दधानः। वज्रम्। बाह्वोः। उशन्तम्। द्याम्। अमेन। रेजयत्। प्र। भूम॥ ३॥

विश्वा रोधांसि प्रवतश्च पूर्वीर्द्यौर्ऋष्वाज्जनिमन्रेजत क्षाः।

आ मातरा भरति शुष्म्या गोर्नृवत्परिज्मन्नोनुवन्त वाताः॥ ४॥

विश्वा। रोधांसि। प्र॰वतः। च। पूर्वीः। द्यौः। ऋष्वात्। जनिमन्। रेजत। क्षाः।

आ। मातरा। भरति। शुष्मी। आ। गोः। नृ॰वत्। परि॰ज्मन्। नोनुवन्त। वाताः॥ ४॥

ता तू त इन्द्र महतो महानि विश्वेष्वित्सवनेषु प्रवाच्या।

यच्छूर धृष्णो धृषता दधृष्वानहिं वज्रेण शवसाविवेषीः॥ ५॥ [७]

ता। तु। ते। इन्द्र। महतः। महानि। विश्वेषु। इत्। सवनेषु। प्र॰वाच्या।

यत्। शूर। धृष्णो इति। धृषता। दधृष्वान्। अहिम्। वज्रेण। शवसा। अविवेषीः॥ ५॥

ता तू ते सत्या तुविनृम्ण विश्वा प्र धेनवः सिस्रते वृष्ण ऊध्नः।

अधा ह त्वद्वृषमणो भियानाः प्र सिन्धवो जवसा चक्रमन्त॥ ६॥

ता। तु। ते। सत्या। तुवि॰नृम्ण। विश्वा। प्र। धेनवः। सिस्रते। वृष्णः। ऊध्नः।

अध। ह। त्वत्। वृष॰मनः। भियानाः। प्र। सिन्धवः। जवसा। चक्रमन्त॥ ६॥

अत्राह ते हरिवस्ता उ देवीरवोभिरिन्द्र स्तवन्त स्वसारः।

यत्सीमनु प्र मुचो बद्बधाना दीर्घामनु प्रसितिं स्यन्दयध्यै॥ ७॥

अत्र। अह। ते। हरि॰वः। ताः। ऊँ इति। देवीः। अवः॰भिः। इन्द्र। स्तवन्त। स्वसारः।

यत्। सीम्। अनु। प्र। मुचः। बद्बधानाः। दीर्घाम्। अनु। प्र॰सितिम्। स्यन्दयध्यै॥ ७॥

पिपीळे अंशुर्मद्यो न सिन्धुरा त्वा शमी शशमानस्य शक्तिः।

अस्मद्र्यक्शुशुचानस्य यम्या आशुर्न रश्मिं तुव्योजसं गोः॥ ८॥

पिपीळे। अंशुः। मद्यः। न। सिन्धुः। आ। त्वा। शमी। शशमानस्य। शक्तिः।

अस्मद्र्यक्। शुशुचानस्य। यम्याः। आशुः। न। रश्मिम्। तुवि॰ओजसम्। गोः॥ ८॥

अस्मे वर्षिष्ठा कृणुहि ज्येष्ठा नृम्णानि सत्रा सहुरे सहांसि।

अस्मभ्यं वृत्रा सुहनानि रन्धि जहि वधर्वनुषो मर्त्यस्य॥ ९॥

अस्मे इति । वर्षिष्ठा । कृणुहि । ज्येष्ठा । नृम्णानि । सत्रा । सहुरे । सहांसि ।
अस्मभ्यम् । वृत्रा । सुऽहनानि । रन्धि । जहि । वधः । वनुषः । मर्त्यस्य ॥ ९ ॥
अस्माकमित्सु शृणुहि त्वमिन्द्रास्मभ्यं चित्राँ उप माहि वाजान् ।
अस्मभ्यं विश्वा इषणः पुरंधीरस्माकं सु मघवन्बोधि गोदाः ॥ १० ॥
अस्माकम् । इत् । सु । शृणुहि । त्वम् । इन्द्र । अस्मभ्यम् । चित्रान् । उप । माहि । वाजान् ।
अस्मभ्यम् । विश्वाः । इषणः । पुरम्ऽधीः । अस्माकम् । सु । मघऽवन् । बोधि । गोऽदाः ॥ १० ॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः ।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ [८]
नु । स्तुतः । इन्द्र । नु । गृणानः । इषम् । जरित्रे । नद्यः । न । पीपेरिति पीपेः ।
अकारि । ते । हरिऽवः । ब्रह्म । नव्यम् । धिया । स्याम । रथ्यः । सदाऽसाः ॥ ११ ॥

[२३] [११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः, ८-१० ऋतं वा । त्रिष्टुप् ।]

कथा महामवृधत्कस्य होतुर्यज्ञं जुषाणो अभि सोममूधः ।
पिबन्नुशानो जुषमाणो अन्धो ववक्ष ऋष्वः शुचते धनाय ॥ १ ॥
कथा । महाम् । अवृधत् । कस्य । होतुः । यज्ञम् । जुषाणः । अभि । सोमम् । ऊधः ।
पिबन् । उशानः । जुषमाणः । अन्धः । ववक्षे । ऋष्वः । शुचते । धनाय ॥ १ ॥
को अस्य वीरः सधमादमाप समानंश सुमतिभिः को अस्य ।
कदस्य चित्रं चिकिते कदूती वृधे भुवच्छशमानस्य यज्योः ॥ २ ॥
कः । अस्य । वीरः । सधऽमादम् । आप । सम् । आनंश । सुमतिऽभिः । कः । अस्य ।
कत् । अस्य । चित्रम् । चिकिते । कत् । ऊती । वृधे । भुवत् । शशमानस्य । यज्योः ॥ २ ॥
कथा शृणोति हूयमानमिन्द्रः कथा शृण्वन्नवसामस्य वेद ।
का अस्य पूर्वीरुपमातयो ह कथैनमाहुः पपुरिं जरित्रे ॥ ३ ॥
कथा । शृणोति । हूयमानम् । इन्द्रः । कथा । शृण्वन् । अवसाम् । अस्य । वेद ।
काः । अस्य । पूर्वीः । उपऽमातयः । ह । कथा । एनम् । आहुः । पपुरिम् । जरित्रे ॥ ३ ॥
कथा सबाधः शशमानो अस्य नशदभि द्रविणं दीध्यानः ।
देवो भुवन्नवेदा म ऋतानां नमो जगृभ्वाँ अभि यज्जुजोषत् ॥ ४ ॥

कथा । सम्ऽबाधः । शशमानः । अस्य । नशत् । अभि । द्रविणम् । दीध्यानः ।

देवः । भुवत् । नवेदाः । मे । ऋतानाम् । नमः । जगृभ्वान् । अभि । यत् । जुजोषत् ॥ ४ ॥

कथा कदस्या उषसो व्युष्टौ देवो मर्तस्य सख्यं जुजोष ।

कथा कदस्य सख्यं सखिभ्यो ये अस्मिन्कामं सुयुजं ततस्रे ॥ ५ ॥ [९]

कथा । कत् । अस्याः । उषसः । विऽउष्टौ । देवः । मर्तस्य । सख्यम् । जुजोष ।

कथा । कत् । अस्य । सख्यम् । सखिऽभ्यः । ये । अस्मिन् । कामम् । सुऽयुजम् । ततस्रे ॥ ५ ॥

किमादमत्रं सख्यं सखिभ्यः कदा नु ते भ्रात्रं प्र ब्रवाम ।

श्रिये सुदृशो वपुरस्य सर्गाः स्वर्ण चित्रतममिष आ गोः ॥ ६ ॥

किम् । आत् । अमत्रम् । सख्यम् । सखिऽभ्यः । कदा । नु । ते । भ्रात्रम् । प्र । ब्रवाम ।

श्रिये । सुऽदृशः । वपुः । अस्य । सर्गाः । स्वः । न । चित्रऽतमम् । इषे । आ । गोः ॥ ६ ॥

द्रुहं जिघांसन्ध्वरसमनिन्द्रां तेतिक्ते तिग्मा तुजसे अनीका ।

ऋणा चिद्यत्र ऋणया न उग्रो दूरे अज्ञाता उषसो बबाधे ॥ ७ ॥

द्रुहम् । जिघांसन् । ध्वरसम् । अनिन्द्राम् । तेतिक्ते । तिग्मा । तुजसे । अनीका ।

ऋणा । चित् । यत्र । ऋणऽयाः । नः । उग्रः । दूरे । अज्ञाताः । उषसः । बबाधे ॥ ७ ॥

ऋतस्य हि शुरुधः सन्ति पूर्वीर्ऋतस्य धीतिर्वृजिनानि हन्ति ।

ऋतस्य श्लोको बधिरा ततर्द कर्णा बुधानः शुचमान आयोः ॥ ८ ॥

ऋतस्य । हि । शुरुधः । सन्ति । पूर्वीः । ऋतस्य । धीतिः । वृजिनानि । हन्ति ।

ऋतस्य । श्लोकः । बधिरा । ततर्द । कर्णा । बुधानः । शुचमानः । आयोः ॥ ८ ॥

ऋतस्य दृळ्हा धरुणानि सन्ति पुरूणि चन्द्रा वपुषे वपूंषि ।

ऋतेन दीर्घमिषणन्त पृक्ष ऋतेन गाव ऋतमा विवेशुः ॥ ९ ॥

ऋतस्य । दृळ्हा । धरुणानि । सन्ति । पुरूणि । चन्द्रा । वपुषे । वपूंषि ।

ऋतेन । दीर्घम् । इषणन्त । पृक्षः । ऋतेन । गावः । ऋतम् । आ । विवेशुः ॥ ९ ॥

ऋतं येमान ऋतमिद्वनोत्यृतस्य शुष्मस्तुरया उ गव्युः ।

ऋताय पृथ्वी बहुले गभीरे ऋताय धेनू परमे दुहाते ॥ १० ॥

ऋतम् । येमानः । ऋतम् । इत् । वनोति । ऋतस्य । शुष्मः । तुरऽया: । ऊँ इति । गव्युः ।
ऋताय । पृथ्वी इति । बहुले इति । गभीरे इति । ऋताय । धेनू इति । परमे इति । दुहाते इति ॥ १० ॥

नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः ।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ [१०]

नु । स्तुतः । इन्द्र । नु । गृणानः । इषम् । जरित्रे । नद्यः । न । पीपेरिति पीपेः ।
अकारि । ते । हरिऽवः । ब्रह्म । नव्यम् । धिया । स्याम । रथ्यः । सदाऽसाः ॥ ११ ॥

[२४] [११ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १० अनुष्टुप् ।]

का सुष्टुतिः शवसः सूनुमिन्द्रमर्वाचीनं राधस आ ववर्तत् ।
ददिर्हि वीरो गृणते वसूनि स गोपतिर्निष्षिधां नो जनासः ॥ १ ॥

का । सुऽस्तुति । शवसः । सूनुम् । इन्द्रम् । अर्वाचीनम् । राधसे । आ । ववर्तत् ।
ददिः । हि । वीरः । गृणते । वसूनि । सः । गोऽपतिः । निःऽसिधाम् । नः । जनासः ॥ १ ॥

स वृत्रहत्ये हव्यः स ईड्यः स सुष्टुत इन्द्रः सत्यराधाः ।
स यामन्ना मघवा मर्त्याय ब्रह्मण्यते सुष्वये वरिवो धात् ॥ २ ॥

सः । वृत्रऽहत्ये । हव्यः । सः । ईड्यः । सः । सुऽस्तुतः । इन्द्रः । सत्यऽराधाः ।
सः । यामन् । आ । मघऽवा । मर्त्याय । ब्रह्मण्यते । सुस्वये । वरिवः । धात् ॥ २ ॥

तमिन्नरो वि ह्वयन्ते समीके रिरिक्वांसस्तन्वः कृण्वत त्राम् ।
मिथो यत्त्यागमुभयासो अग्मन्नरस्तोकस्य तनयस्य सातौ ॥ ३ ॥

तम् । इत् । नरः । वि । ह्वयन्ते । सम्ऽईके । रिरिक्वांसः । तन्वः । कृण्वत । त्राम् ।
मिथः । यत् । त्यागम् । उभयासः । अग्मन् । नरः । तोकस्य । तनयस्य । सातौ ॥ ३ ॥

क्रतूयन्ति क्षितयो योग उग्राशुषाणासो मिथो अर्णसातौ ।
सं यद्विशोऽववृत्रन्त युध्मा आदिन्नेम इन्द्रयन्ते अभीके ॥ ४ ॥

क्रतुऽयन्ति । क्षितयः । योगे । उग्र । आशुषाणासः । मिथः । अर्णऽसातौ ।
सम् । यत् । विशः अववृत्रन्त । युध्माः । आत् । इत् । नेमे । इन्द्रयन्ते । अभीके ॥ ४ ॥

आदिद्ध नेम इन्द्रियं यजन्त आदित्पक्तिः पुरोळाशं रिरिच्यात् ।
आदित्सोमो वि पपृच्यादसुष्वीनादिज्जुजोष वृषभं यजध्यै ॥ ५ ॥ [११]

आत्। इत्। ह्। नेमे। इन्द्रियम्। यजन्ते। आत्। इत्। पक्तिः। पुरोळाशम्। रिरिच्यात्।
आत्। इत्। सोमः। वि। पपृच्यात्। असुस्वीन्। आत्। इत्। जुजोष। वृषभम्। यजध्यै ॥ ५ ॥

कृणोत्यस्मै वरिवो य इत्थेन्द्राय सोममुशते सुनोति।
सध्रीचीनेन मनसाविवेनं तमित्सखायं कृणुते समत्सु ॥ ६ ॥

कृणोति। अस्मै। वरिवः। यः। इत्था। इन्द्राय। सोमम्। उशते। सुनोति।
सध्रीचीनेन। मनसा। अवि॰वेनम्। तम्। इत्। सखायम्। कृणुते। समत्॰सु ॥ ६ ॥

य इन्द्राय सुनवत्सोममद्य पचात्पक्तीरुत भृज्जाति धानाः।
प्रति मनायोरुचथानि हर्यन्तास्मिन्दधद्वृषणं शुष्ममिन्द्रः ॥ ७ ॥

यः। इन्द्राय। सुनवत्। सोमम्। अद्य। पचात्। पक्तीः। उत। भृज्जाति। धानाः।
प्रति। मनायोः। उचथानि। हर्यन्। तस्मिन्। दधत्। वृषणम्। शुष्मम्। इन्द्रः ॥ ७ ॥

यदा समर्यं व्यचेदृघावा दीर्घं यदाजिमभ्यख्यदर्यः।
अचिक्रदद्वृषणं पत्न्यच्छा दुरोण आ निशितं सोमसुद्भिः ॥ ८ ॥

यदा। स॰मर्यम्। वि। अचेत्। ऋघावा। दीर्घम्। यत्। आजिम्। अभि। अख्यत्। अर्यः।
अचिक्रदत्। वृषणम्। पत्नी। अच्छ। दुरोणे। आ। नि॰शितम्। सोमसुत्॰भिः ॥ ८ ॥

भूयसा वस्नमचरत्कनीयोऽविक्रीतो अकानिषं पुनर्यन्।
स भूयसा कनीयो नारिरेचीद्दीना दक्षा वि दुहन्ति प्र वाणम् ॥ ९ ॥

भूयसा। वस्नम्। अचरत्। कनीयः। अवि॰क्रीतः। अकानिषम्। पुनः। यन्।
सः। भूयसा। कनीयः। न। अरिरेचीत्। दीनाः। दक्षाः। वि। दुहन्ति। प्र। वाणम् ॥ ९ ॥

क इमं दशभिर्ममेन्द्रं क्रीणाति धेनुभिः। यदा वृत्राणि जङ्घनदथैनं मे पुनर्ददत् ॥ १० ॥

कः। इमम्। दश॰भिः। मम। इन्द्रम्। क्रीणाति। धेनु॰भिः।
यदा। वृत्राणि। जङ्घनत्। अथ। एनम्। मे। पुनः। ददत् ॥ १० ॥

नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥ [१२]

नु। स्तुतः। इन्द्र। नु। गृणानः। इषम्। जरित्रे। नद्यः। न। पीपेरिति पीपेः।
अकारि। ते। हरि॰वः। ब्रह्म। नव्यम्। धिया। स्याम। रथ्यः। सदा॰साः ॥ ११ ॥

[२५] [८ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।]

को अद्य नर्यो देवकाम उशन्निन्द्रस्य सख्यं जुजोष।
को वां महेऽवसे पार्याय समिद्धे अग्नौ सुतसोम ईट्टे ॥ १ ॥
कः । अद्य । नर्यः । देव॰कामः । उशन् । इन्द्रस्य । सख्यम् । जुजोष ।
कः । वा । महे । अवसे । पार्याय । सम्॰इद्धे । अग्नौ । सुत॰सोमः । ईट्टे ॥ १ ॥
को नानाम वचसा सोम्याय मनायुर्वा भवति वस्त उस्राः।
क इन्द्रस्य युज्यं कः सखित्वं को भ्रात्रं वष्टि कवये क ऊती ॥ २ ॥
कः । ननाम । वचसा । सोम्याय । मनायुः । वा । भवति । वस्ते । उस्राः ।
कः । इन्द्रस्य । युज्यम् । कः । सखि॰त्वम् । कः । भ्रात्रम् । वष्टि । कवये । कः । ऊती ॥ २ ॥
को देवानामवो अद्या वृणीते क आदित्याँ अदितिं ज्योतिरीट्टे।
कस्याश्विनाविन्द्रो अग्निः सुतस्यांशोः पिबन्ति मनसाविवेनम् ॥ ३ ॥
कः । देवानाम् । अवः । अद्य । वृणीते । कः । आदित्यान् । अदितिम् । ज्योतिः । ईट्टे ।
कस्य । अश्विनौ । इन्द्रः । अग्निः । सुतस्य । अंशोः । पिबन्ति । मनसा । अवि॰वेनम् ॥ ३ ॥
तस्मा अग्निर्भारतः शर्म यंसज्ज्योक्पश्यात्सूर्यमुच्चरन्तम्।
य इन्द्राय सुनवामेत्याह नरे नर्याय नृतमाय नृणाम् ॥ ४ ॥
तस्मै । अग्निः । भारतः । शर्म । यंसत् । ज्योक् । पश्यात् । सूर्यम् । उत्॰चरन्तम् ।
यः । इन्द्राय । सुनवाम । इति । आह । नरे । नर्याय । नृ॰तमाय । नृणाम् ॥ ४ ॥
न तं जिनन्ति बहवो न दभ्रा उर्वस्मा अदितिः शर्म यंसत्।
प्रियः सुकृत्प्रिय इन्द्रे मनायुः प्रियः सुप्रावीः प्रियो अस्य सोमी ॥ ५ ॥ [१३]
न । तम् । जिनन्ति । बहवः । न । दभ्राः । उरु । अस्मै । अदितिः । शर्म । यंसत् ।
प्रियः । सु॰कृत् । प्रियः । इन्द्रे । मनायुः । प्रियः । सुप्र॰अवीः । प्रियः । अस्य । सोमी ॥ ५ ॥
सुप्राव्यः प्राशुषाळेष वीरः सुष्वेः पक्तिं कृणुते केवलेन्द्रः।
नासुष्वेरापिर्न सखा न जामिर्दुष्प्राव्योऽवहन्तेदवाचः ॥ ६ ॥
सुप्र॰अव्यः । प्राशुषाट् । एषः । वीरः । सुस्वेः । पक्तिम् । कृणुते । केवला । इन्द्रः ।
न । असुस्वेः । आपिः । न । सखा । न । जामिः । दुःप्र॰अव्यः । अव॰हन्ता । इत् । अवाचः ॥ ६ ॥

न रेवता पणिना सख्यमिन्द्रोऽसुन्वता सुतपाः सं गृणीते।

आस्य वेदः खिदति हन्ति नग्नं वि सुष्वये पक्तये केवलो भूत्॥ ७॥

न। रेवता। पणिना। सख्यम्। इन्द्रः। असुन्वता। सुतऽपाः। सम्। गृणीते।

आ। अस्य। वेदः। खिदति। हन्ति। नग्नम्। वि। सुस्वये। पक्तये। केवलः। भूत्॥ ७॥

इन्द्रं परेऽवरे मध्यमास इन्द्रं यान्तोऽवसितास इन्द्रम्।

इन्द्रं क्षियन्तं उत युध्यमाना इन्द्रं नरो वाजयन्तो हवन्ते॥ ८॥ [१४]

इन्द्रम्। परे। अवरे। मध्यमासः। इन्द्रम्। यान्तः। अवऽसितासः। इन्द्रम्।

इन्द्रम्। क्षियन्तः। उत। युध्यमानाः। इन्द्रम्। नरः। वाजयन्तः। हवन्ते॥ ८॥

[२६] [७ वामदेवो गौतमः। १-३ इन्द्रो, आत्मा वा, ४-७ श्येनः। त्रिष्टुप्।]

अहं मनुरभवं सूर्यश्चाहं कक्षीवाँ ऋषिरस्मि विप्रः।

अहं कुत्समार्जुनेयं न्यृञ्जेऽहं कविरुशना पश्यता मा॥ १॥

अहम्। मनुः। अभवम्। सूर्यः। च। अहम्। कक्षीवान्। ऋषिः। अस्मि। विप्रः।

अहम्। कुत्सम्। आर्जुनेयम्। नि। ऋञ्जे। अहम्। कविः। उशना। पश्यत। मा॥ १॥

अहं भूमिमददामार्यायाहं वृष्टिं दाशुषे मर्त्याय।

अहमपो अनयं वावशाना मम देवासो अनु केतमायन्॥ २॥

अहम्। भूमिम्। अददाम्। आर्याय। अहम्। वृष्टिम्। दाशुषे। मर्त्याय।

अहम्। अपः। अनयम्। वावशानाः। मम। देवासः। अनु। केतम्। आयन्॥ २॥

अहं पुरो मन्दसानो व्यैरं नव साकं नवतीः शम्बरस्य।

शततमं वेश्यं सर्वताता दिवोदासमतिथिग्वं यदावम्॥ ३॥

अहम्। पुरः। मन्दसानः। वि। ऐरम्। नव। साकम्। नवतीः। शम्बरस्य।

शतऽतमम्। वेश्यम्। सर्वऽताता। दिवःऽदासम्। अतिथिऽग्वम्। यत्। आवम्॥ ३॥

प्र सु ष विभ्यो मरुतो विरस्तु प्र श्येनः श्येनेभ्य आशुपत्वा।

अचक्रया यत्स्वधया सुपर्णो हव्यं भरन्मनवे देवजुष्टम्॥ ४॥

प्र। सु। सः। विऽभ्यः। मरुतः। विः। अस्तु। प्र। श्येनः। श्येनेभ्यः। आशुऽपत्वा।

अचक्रया। यत्। स्वधया। सुऽपर्णः। हव्यम्। भरत्। मनवे। देवऽजुष्टम्॥ ४॥

भरद्यदि विरतो वेविजानः पथोरुणा मनोजवा असर्जि।
तूयं ययौ मधुना सोम्येनोत श्रवो विविदे श्येनो अत्र॥ ५॥
भरत्। यदि। विः। अतः। वेविजानः। पथा। उरुणा। मनः२जवाः। असर्जि।
तूयम्। ययौ। मधुना। सोम्येन। उत। श्रवः। विविदे। श्येनः। अत्र॥ ५॥
ऋजीपी श्येनो ददमानो अंशुं परावतः शकुनो मन्द्रं मदम्।
सोमं भरद्दादृहाणो देवावान्दिवो अमुष्मादुत्तरादादाय॥ ६॥
ऋजीपी। श्येनः। ददमानः। अंशुम्। परा॰वतः। शकुनः। मन्द्रम्। मदम्।
सोमम्। भरत्। दद्दहाणः। देव॰वान्। दिवः। अमुष्मात्। उत्॰तरात्। आ॰दाय॥ ६॥
आदाय श्येनो अभरत्सोमं सहस्रं सवाँ अयुतं च साकम्।
अत्रा पुरंधिरजहादरातीर्मदे सोमस्य मूरा अमूरः॥ ७॥ [१५]
आ॰दाय। श्येनः। अभरत्। सोमम्। सहस्रम्। सवान्। अयुतम्। च। साकम्।
अत्र। पुरम्॰धिः। अजहात्। अरातीः। मदे। सोमस्य। मूराः। अमूरः॥ ७॥

[२७] [५ वामदेवो गौतमः। श्येनः, ५ इन्द्रो वा। त्रिष्टुप्, ५ शक्वरी।]

गर्भे नु सन्नन्वेषामवेदमहं देवानां जनिमानि विश्वा।
शतं मा पुर आयसीररक्षन्नध श्येनो जवसा निरदीयम्॥ १॥
गर्भे। नु। सन्। अनु। एषाम्। अवेदम्। अहम्। देवानाम्। जनिमानि। विश्वा।
शतम्। मा। पुरः। आयसीः। अरक्षन्। अध। श्येनः। जवसा। निः। अदीयम्॥ १॥
न घा स मामप जोषं जभाराभीमास त्वक्षसा वीर्येण।
ईर्मा पुरंधिरजहादरातीरुत वाताँ अतरच्छूशुवानः॥ २॥
न। घ। सः। माम्। अप। जोषम्। जभार। अभि। ईम्। आस। त्वक्षसा। वीर्येण।
ईर्मा। पुरम्॰धिः। अजहात्। अरातीः। उत। वातान्। अतरत्। शूशुवानः॥ २॥
अव यच्छ्येनो अस्वनीदध द्योर्वि यद्यदि वात ऊहुः पुरंधिम्।
सृजद्यदस्मा अव ह क्षिपज्ज्यां कृशानुरस्ता मनसा भुरण्यन्॥ ३॥
अव। यत्। श्येनः। अस्वनीत्। अध। द्योः। वि। यत्। यदि। वा। अतः। ऊहुः। पुरम्॰धिम्।
सृजत्। यत्। अस्मै। अव। ह। क्षिपत्। ज्याम्। कृशानुः। अस्ता। मनसा। भुरण्यन्॥ ३॥

ऋजिप्य ईमिन्द्रावतो न भुज्युं श्येनो जभार बृहतो अधि ष्णोः।
अन्तः पतत्पतत्र्यस्य पर्णमध यामनि प्रसितस्य तद्वेः॥ ४॥

ऋजिप्यः। ईम्। इन्द्र॰वतः। न। भुज्युम्। श्येनः। जभार। बृहतः। अधि। स्नोः।
अन्तरिति। पतत्। पतत्रि। अस्य। पर्णम्। अध। यामनि। प्र॰सितस्य। तत्। वेरिति वेः॥ ४॥

अध श्वेतं कलशं गोभिरक्तमापिप्यानं मघवा शुक्रमन्धः।
अध्वर्युभिः प्रयतं मध्वो अग्रमिन्द्रो मदाय प्रति धत्पिबध्यै।
शूरो मदाय प्रति धत्पिबध्यै॥ ५॥ [१६]

अध। श्वेतम्। कलशम्। गोभिः। अक्तम्। आ॰पिप्यानम्। मघ॰वा। शुक्रम्। अन्धः।
अध्वर्यु॰भिः। प्र॰यतम्। मध्वः। अग्रम्। इन्द्रः। मदाय। प्रति। धत्। पिबध्यै।
शूरः। मदाय। प्रति। धत्। पिबध्यै॥ ५॥

[२८] [५ वामदेवो गौतमः। इन्द्रः, इन्द्रासोमौ वा। त्रिष्टुप्।]

त्वा युजा तव तत्सोम सख्य इन्द्रो अपो मनवे सस्रुतस्कः।
अहन्नहिमरिणात्सप्त सिन्धूनपावृणोदपिहितेव खानि॥ १॥

त्वा। युजा। तव। तत्। सोम। सख्ये। इन्द्रः। अपः। मनवे। स॰स्रुतः। करिति कः।
अहन्। अहिम्। अरिणात्। सप्त। सिन्धून्। अप। अवृणोत्। अपिहिताऽइव। खानि॥ १॥

त्वा युजा नि खिदत्सूर्यस्येन्द्रश्चक्रं सहसा सद्य इन्दो।
अधि ष्णुना बृहता वर्तमानं महो द्रुहो अप विश्वायु धायि॥ २॥

त्वा। युजा। नि। खिदत्। सूर्यस्य। इन्द्रः। चक्रम्। सहसा। सद्यः। इन्दो इति।
अधि। स्नुना। बृहता। वर्तमानम्। महः। द्रुहः। अप। विश्व॰आयु। धायि॥ २॥

अहन्निन्द्रो अदहदग्निरिन्दो पुरा दस्यून्मध्यंदिनादभीके।
दुर्गे दुरोणे क्रत्वा न यातां पुरू सहस्रा शर्वा नि बर्हीत्॥ ३॥

अहन्। इन्द्रः। अदहत्। अग्निः। इन्दो इति। पुरा। दस्यून्। मध्यंदिनात्। अभीके।
दुःऽगे। दुरोणे। क्रत्वा। न। याताम्। पुरु। सहस्रा। शर्वा। नि। बर्हीत्॥ ३॥

विश्वस्मात्सीमधमाँ इन्द्र दस्यून्विशो दासीरकृणोरप्रशस्ताः।
अबाधेथाममृणतं नि शत्रूनविन्देथामपचितिं वधत्रैः॥ ४॥

विश्वस्मात्। सीम्। अधमान्। इन्द्र। दस्यून्। विशः। दासीः। अकृणोः। अप्र°शस्ताः।
अबाधेथाम्। अमृणतम्। नि। शत्रून्। अविन्देथाम्। अप°चितिम्। वधत्रैः॥ ४॥

एवा सत्यं मघवाना युवं तदिन्द्रश्च सोमोर्वमश्व्यं गोः।
आदर्दृतमपिहितान्यश्ना रिरिचथुः क्षाश्चित्ततृदाना॥ ५॥ [१७]

एव। सत्यम्। मघ°वाना। युवम्। तत्। इन्द्रः। च। सोम। ऊर्वम्। अश्व्यम्। गोः।
आ। अदर्दृतम्। अपि°हितानि। अश्ना। रिरिचथुः। क्षाः। चित्। ततृदाना॥ ५॥

[२९] [५ वामदेवो गौतमः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

आ नः स्तुत उप वाजेभिरूती इन्द्र याहि हरिभिर्मन्दसानः।
तिरश्चिदर्यः सवना पुरूण्याङ्गूषेभिर्गृणानः सत्यराधाः॥ १॥

आ। नः। स्तुतः। उप। वाजेभिः। ऊती। इन्द्र। याहि। हरि°भिः। मन्दसानः।
तिरः। चित्। अर्यः। सवना। पुरूणि। आङ्गूषेभिः। गृणानः। सत्य°राधाः॥ १॥

आ हि ष्मा याति नर्यश्चिकित्वान्हूयमानः सोतृभिरुप यज्ञम्।
स्वश्वो यो अभीरुर्मन्यमानः सुष्वाणेभिर्मदति सं ह वीरैः॥ २॥

आ। हि। स्म। याति। नर्यः। चिकित्वान्। हूयमानः। सोतृ°भिः। उप। यज्ञम्।
सु°अश्वः। यः। अभीरुः। मन्यमानः। सुस्वानेभिः। मदति। सम्। ह। वीरैः॥ २॥

श्रावयेदस्य कर्णा वाजयध्यै जुष्टामनु प्र दिशं मन्दयध्यै।
उद्वावृषाणो राधसे तुविष्मान्करन्न इन्द्रः सुतीर्थाभयं च॥ ३॥

श्रवय। इत्। अस्य। कर्णा। वाजयध्यै। जुष्टाम्। अनु। प्र। दिशम्। मन्दयध्यै।
उत्°ववृषाणः। राधसे। तुविष्मान्। करत्। नः। इन्द्रः। सु°तीर्था। अभयम्। च॥ ३॥

अच्छा यो गन्ता नाधमानमूती इत्था विप्रं हवमानं गृणन्तम्।
उप त्मनि दधानो धुर्या३शून्त्सहस्राणि शतानि वज्रबाहुः॥ ४॥

अच्छ। यः। गन्ता। नाधमानम्। ऊती। इत्था। विप्रम्। हवमानम्। गृणन्तम्।
उप। त्मनि। दधानः। धुरि। आशून्। सहस्राणि। शतानि। वज्र°बाहुः॥ ४॥

त्वोतासो मघवन्निन्द्र विप्रा वयं ते स्याम सूरयो गृणन्तः।
भेजानासो बृहद्दिवस्य राय आकाय्यस्य दावने पुरुक्षोः॥ ५॥ [१८]

त्वाऽऊतासः। मघऽवन्। इन्द्र। विप्राः। वयम्। ते। स्याम। सूरयः। गृणन्तः।
भेजानासः। बृहत्ऽदिवस्य। रायः। आऽकाय्यस्य। दावने। पुरुऽक्षोः॥ ५॥

[३०] [२४ वामदेवो गौतमः। इन्द्रः, ९-११ इन्द्रोषसौ। गायत्री, ८, २४ अनुष्टुभौ।]

नकिरिन्द्र त्वदुत्तरो न ज्यायाँ अस्ति वृत्रहन्। नकिरेवा यथा त्वम्॥ १॥
नकिः। इन्द्र। त्वत्। उत्ऽतरः। न। ज्यायान्। अस्ति। वृत्रऽहन्। नकिः। एव। यथा। त्वम्॥ १॥
सत्रा ते अनु कृष्टयो विश्वा चक्रेव वावृतुः। सत्रा महाँ असि श्रुतः॥ २॥
सत्रा। ते। अनु। कृष्टयः। विश्वा। चक्राऽइव। ववृतुः। सत्रा। महान्। असि। श्रुतः॥ २॥
विश्वे चनेदना त्वा देवास इन्द्र युयुधुः। यदहा नक्तमातिरः॥ ३॥
विश्वे। चन। इत्। अना। त्वा। देवासः। इन्द्र। युयुधुः। यत्। अहा। नक्तम्। आ। अतिरः॥ ३॥
यत्रोत बाधितेभ्यश्चक्रं कुत्साय युध्यते। मुषाय इन्द्र सूर्यम्॥ ४॥
यत्र। उत। बाधितेभ्यः। चक्रम्। कुत्साय। युध्यते। मुषायः। इन्द्र। सूर्यम्॥ ४॥
यत्र देवाँ ऋघायतो विश्वाँ अयुध्य एक इत्। त्वमिन्द्र वनूँरहन्॥ ५॥ [१९]
यत्र। देवान्। ऋघायतः। विश्वान्। अयुध्यः। एकः। इत्। त्वम्। इन्द्र। वनून्। अहन्॥ ५॥
यत्रोत मर्त्याय कमरिणा इन्द्र सूर्यम्। प्रावः शचीभिरेतशम्॥ ६॥
यत्र। उत। मर्त्याय। कम्। अरिणाः। इन्द्र। सूर्यम्। प्र। आवः। शचीभिः। एतशम्॥ ६॥
किमादुतासि वृत्रहन्मघवन्मन्युमत्तमः। अत्राह दानुमातिरः॥ ७॥
किम्। आत्। उत। असि। वृत्रऽहन्। मघऽवन्। मन्युमत्ऽतमः। अत्र। अह। दानुम्। आ। अतिरः॥ ७॥
एतद् घेदुत वीर्य१मिन्द्र चकर्थ पौंस्यम्। स्त्रियं यद्दुर्हणायुवं वधीर्दुहितरं दिवः॥ ८॥
एतत्। घ। इत्। उत। वीर्यम्। इन्द्र। चकर्थ। पौंस्यम्।
स्त्रियम्। यत्। दुःऽहनायुवम्। वधीः। दुहितरम्। दिवः॥ ८॥
दिवश्चिद् घा दुहितरं महान्महीयमानाम्। उषासमिन्द्र सं पिणक्॥ ९॥
दिवः। चित्। घ। दुहितरम्। महान्। महीयमानाम्। उषसम्। इन्द्र। सम्। पिणक्॥ ९॥
अपोषा अनसः सरत्संपिष्टादह बिभ्युषी। नि यत्सीं शिश्नथद्वृषा॥ १०॥ [२०]
अप। उषाः। अनसः। सरत्। सम्ऽपिष्टात्। अह। बिभ्युषी। नि। यत्। सीम्। शिश्नथत्। वृषा॥ १०॥
एतदस्या अनः शये सुसंपिष्टं विपाश्या। ससार सीं परावतः॥ ११॥

ए॒तत् । अ॒स्याः॒ । अनः॑ । श॒ये॒ । सु॒°सं॑पिष्टम् । वि॒°पा॑शि । आ । स॒सार॑ । सी॒म् । प॒रा॒°वतः॑ ॥ ११ ॥

उ॒त सिन्धुं॑ विबा॒ल्यं॑ वितस्था॒नामधि॒ क्षमि॑ । परि॑ ष्ठा इन्द्र मा॒यया॑ ॥ १२ ॥

उ॒त । सिन्धु॑म् । वि॒°बा॒ल्य॑म् । वि॒°त॒स्था॒नाम् । अधि॑ । क्षमि॑ । परि॑ । स्था॒ः । इ॒न्द्र॒ । मा॒यया॑ ॥ १२ ॥

उ॒त शुष्ण॑स्य धृष्णु॒या प्र मृ॑क्षो अ॒भि वेद॑नम् । पुरो॒ यद॑स्य संपि॒णक् ॥ १३ ॥

उ॒त । शुष्ण॑स्य । धृ॒ष्णु॒°या । प्र । मृ॒क्षः॒ । अ॒भि । वेद॑नम् । पुर॑ः । यत् । अ॒स्य॒ । स॒म्°पि॒णक् ॥ १३ ॥

उ॒त दा॒सं कौ॑लित॒रं बृ॑ह॒तः पर्व॑ता॒दधि॑ । अवा॑हन्निन्द्र॒ शम्ब॑रम् ॥ १४ ॥

उ॒त । दा॒सम् । कौ॒लि॒°त॒रम् । बृ॒ह॒तः । पर्व॑तात् । अधि॑ । अव॑ । अ॒ह॒न् । इ॒न्द्र॒ । शम्ब॑रम् ॥ १४ ॥

उ॒त दा॒सस्य॑ व॒र्चिन॑ः स॒हस्रा॑णि श॒ताव॑धीः । अधि॒ पञ्च॑ प्र॒धीँरि॑व ॥ १५ ॥ [२१]

उ॒त । दा॒सस्य॑ । व॒र्चिन॑ः । स॒हस्रा॑णि । श॒त । अ॒व॒धीः॒ । अधि॑ । पञ्च॑ । प्र॒धीन्ऽइ॑व ॥ १५ ॥

उ॒त त्यं पु॒त्रम॒ग्रुव॒ः परा॑वृक्तं श॒तक्र॑तुः । उ॒क्थेष्विन्द्र॒ आभ॑जत् ॥ १६ ॥

उ॒त । त्यम् । पु॒त्रम् । अ॒ग्रुव॑ः । परा॑°वृक्तम् । श॒त°क्र॑तुः । उ॒क्थेषु॑ । इन्द्र॑ः । आ । अ॒भ॒ज॒त् ॥ १६ ॥

उ॒त त्या तु॒र्वशा॒यदू॑ अस्ना॒तारा॒ शची॒पति॑ः । इन्द्रो॑ वि॒द्वाँ अ॑पारयत् ॥ १७ ॥

उ॒त । त्या । तु॒र्वशा॒यदू॒ इति॑ । अ॒स्ना॒तारा॑ । शची॒३॒°पति॑ः । इन्द्र॑ः । वि॒द्वान् । अ॒पा॒र॒य॒त् ॥ १७ ॥

उ॒त त्या स॒द्य आर्या॑ स॒रयो॑रिन्द्र पा॒रत॑ः । अर्णा॑चि॒त्रर॑थावधीः ॥ १८ ॥

उ॒त । त्या । स॒द्यः । आर्या॑ । स॒रयो॑ः । इ॒न्द्र॒ । पा॒रत॑ः । अर्णा॑चि॒त्रर॑था । अ॒व॒धी॒ः ॥ १८ ॥

अनु॑ द्वा जहि॒ता न॑यो॒ऽन्धं श्रो॒णं च वृत्रहन् । न तत्ते॑ सु॒म्नमष्ट॑वे ॥ १९ ॥

अनु॑ । द्वा । ज॒हि॒ता । न॒य॒ः । अ॒न्धम् । श्रो॒णम् । च॒ । वृ॒त्र॒°ह॒न् । न । तत् । ते॒ । सु॒म्नम् । अष्ट॑वे ॥ १९ ॥

श॒तम॑श्म॒न्मयी॑नां पु॒रामिन्द्रो॒ व्या॑स्यत् । दिवो॑दासाय दा॒शुषे॑ ॥ २० ॥ [२२]

श॒तम् । अ॒श्म॒न्°मयी॑नाम् । पु॒राम् । इन्द्र॑ः । वि । आ॒स्य॒त् । दिव॑ः°दासाय । दा॒शुषे॑ ॥ २० ॥

अस्वा॑पयद्द॒भीत॑ये स॒हस्रा॑ त्रिं॒शत॑ं ह॒थैः । दा॒सा॒नामिन्द्रो॑ मा॒यया॑ ॥ २१ ॥

अस्वा॑पयत् । द॒भीत॑ये । स॒हस्रा॑ । त्रिं॒शत॑म् । ह॒थैः । दा॒सा॒नाम् । इन्द्र॑ः । मा॒यया॑ ॥ २१ ॥

स घेदु॒तासि॑ वृत्रहन्त्समा॒न इ॑न्द्र॒ गोप॑तिः । यस्ता विश्वा॑नि चिच्यु॒षे ॥ २२ ॥

सः । घ॒ । इत् । उ॒त । अ॒सि॒ । वृ॒त्र॒°ह॒न् । स॒मा॒नः । इ॒न्द्र॒ । गो°प॑तिः । यः । ता । विश्वा॑नि । चि॒च्यु॒षे ॥ २२ ॥

उ॒त नू॒नं यदि॑न्द्रि॒यं क॑रि॒ष्या इ॑न्द्र॒ पौंस्य॑म् । अ॒द्या नकि॒ष्टदा मि॑नत् ॥ २३ ॥

उ॒त । नू॒नम् । यत् । इ॒न्द्रि॒यम् । क॒रि॒ष्याः । इ॒न्द्र॒ । पौंस्य॑म् । अ॒द्य । नकि॑ः । तत् । आ । मि॒न॒त् ॥ २३ ॥

वा॒मंवा॑मं त आदुरे दे॒वो द॑दात्वर्य॒मा । वा॒मं पू॒षा वा॒मं भगो॑ वा॒मं दे॒वः करू॑ळती ॥ २४ ॥ [२३]

वा॒मम्°वा॑मम् । ते॒ । आ॒°दु॒रे । दे॒वः । द॒दा॒तु॒ । अ॒र्य॒मा ।
वा॒मम् । पू॒षा । वा॒मम् । भगः॑ । वा॒मम् । दे॒वः । करू॑ळती ॥ २४ ॥

[३१] [१५ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । गायत्री, ३ पादनिचृत् ।]

कया॑ नश्चि॒त्र आ भु॑वदू॒ती स॒दावृ॑धः॒ सखा॑ । कया॒ शचि॑ष्ठया वृ॒ता ॥ १ ॥

कया॑ । नः॒ । चि॒त्रः । आ । भु॒व॒त् । ऊ॒ती । स॒दा°वृ॑धः । सखा॑ । कया॑ । शचि॑ष्ठया । वृ॒ता ॥ १ ॥

कस्त्वा॑ स॒त्यो मदा॑नां॒ मंहि॑ष्ठो मत्स॒दन्ध॑सः । दृ॒ळ्हा चि॑दा॒रुजे॒ वसु॑ ॥ २ ॥

कः । त्वा॒ । स॒त्यः । मदा॑नाम् । मंहि॑ष्ठः । म॒त्स॒त् । अन्ध॑सः । दृ॒ळ्हा । चि॒त् । आ॒°रुजे॑ । वसु॑ ॥ २ ॥

अ॒भी षु णः॒ सखी॑नामवि॒ता ज॑रितॄ॒णाम् । श॒तं भ॑वास्यू॒तिभिः॑ ॥ ३ ॥

अ॒भि । सु । नः॒ । सखी॑नाम् । अ॒वि॒ता । ज॒रि॒तॄ॒णाम् । श॒तम् । भ॒वा॒सि॒ । ऊ॒ति°भिः॑ ॥ ३ ॥

अ॒भी न॒ आ व॑वृत्स्व च॒क्रं न वृ॒त्तमर्व॑तः । नि॒युद्भि॑श्चर्षणी॒नाम् ॥ ४ ॥

अ॒भि । नः॒ । आ । व॒वृ॒त्स्व॒ । च॒क्रम् । न । वृ॒त्तम् । अर्व॑तः । नि॒युत्°भिः॑ । च॒र्ष॒णी॒नाम् ॥ ४ ॥

प्र॒वता॒ हि क्रतू॑ना॒मा हा॑ प॒देव॒ गच्छ॑ति । अभ॑क्षि॒ सूर्ये॒ सचा॑ ॥ ५ ॥ [२४]

प्र॒°वता॑ । हि । क्रतू॑नाम् । आ । ह॒ । प॒दाऽइ॑व । गच्छ॑ति । अभ॑क्षि । सूर्ये॑ । सचा॑ ॥ ५ ॥

सं यत्त॑ इन्द्र म॒न्यवः॒ सं च॒क्राणि॑ दध॒न्वि॒रे । अध॒ त्वे अध॒ सूर्ये॑ ॥ ६ ॥

सम् । यत् । ते॒ । इ॒न्द्र॒ । म॒न्यवः॑ । सम् । च॒क्राणि॑ । द॒ध॒न्वि॒रे । अध॑ । त्वे इति॑ । अध॑ । सूर्ये॑ ॥ ६ ॥

उ॒त स्मा॒ हि स्वामा॒हुरिन्म॒घवा॑नं शचीपते । दाता॒रमवि॑दीधयुम् ॥ ७ ॥

उ॒त । स्म॒ । हि । स्वाम् । आ॒हुः । इत् । म॒घ°वा॑नम् । श॒ची॒°प॒ते॒ । दाता॑रम् । अवि॑°दीधयुम् ॥ ७ ॥

उ॒त स्मा॑ स॒द्य इत्परि॑ शशमा॒नाय॑ सुन्व॒ते । पु॒रू चि॒न्मंहसे॒ वसु॑ ॥ ८ ॥

उ॒त । स्म॒ । स॒द्यः । इत् । परि॑ । श॒श॒मा॒नाय॑ । सु॒न्व॒ते । पु॒रु । चि॒त् । मं॒ह॒से॒ । वसु॑ ॥ ८ ॥

न॒हि ष्मा॑ ते श॒तं च॒न राधो॒ वर॑न्त आ॒मुरः॑ । न च्यौ॒त्नानि॑ करिष्य॒तः ॥ ९ ॥

न॒हि । स्म॒ । ते॒ । श॒तम् । च॒न । राधः॑ । वर॑न्ते । आ॒°मुरः॑ । न । च्यौ॒त्नानि॑ । क॒रि॒ष्य॒तः ॥ ९ ॥

अ॒स्माँ अ॑वन्तु ते श॒तम॒स्मान्त्स॒हस्र॑मू॒तयः॑ । अ॒स्मान्विश्वा॑ अ॒भिष्ट॑यः ॥ १० ॥ [२५]

अ॒स्मान् । अ॒व॒न्तु॒ । ते॒ । श॒तम् । अ॒स्मान् । स॒हस्र॑म् । ऊ॒तयः॑ । अ॒स्मान् । विश्वाः॑ । अ॒भिष्ट॑यः ॥ १० ॥

अस्माँ इहा वृंणीष्व सख्यायं स्वस्तयें। महो राये दिवित्मंते॥ ११॥

अस्मान्। इह। वृणीष्व। सख्यायं। स्वस्तयें। महः। राये। दिवित्मंते॥ ११॥

अस्माँ अंविड्ढि विश्वहेन्द्रं राया परींणसा। अस्मान्विश्वांभिरूतिभिंः॥ १२॥

अस्मान्। अविड्ढि। विश्वहां। इन्द्रं। राया। परींणसा। अस्मान्। विश्वांभिः। ऊतिऽभिंः॥ १२॥

अस्मभ्यं ताँ अपां वृधि व्रजाँ अस्तेव गोमंतः। नवांभिरिन्द्रोतिभिंः॥ १३॥

अस्मभ्यंम्। तान्। अपं। वृधि। व्रजान। अस्तांऽइव। गोऽमंतः। नवांभिः। इन्द्र। ऊतिऽभिंः॥ १३॥

अस्माकं धृष्णुया रथों द्युमाँ इन्द्रानंपच्युतः। गव्युरंश्वयुरींयते॥ १४॥

अस्माकंम्। धृष्णुऽया। रथंः। द्युऽमान्। इन्द्र। अनंपऽच्युतः। गव्युः। अश्वऽयुः। ईयते॥ १४॥

अस्माकंमुत्तमं कृधि श्रवों देवेषु सूर्य। वर्षिष्ठं द्यामिवोपरिं॥ १५॥ [२६]

अस्माकंम्। उत्ऽतमम्। कृधि। श्रवंः। देवेषुं। सूर्य। वर्षिष्ठम्। द्याम्ऽइंव। उपरिं॥ १५॥

[३२] [२४ वामदेवो गौतमः। इन्द्रः, २३-२४ इन्द्राश्वौ। गायत्री।]

आ तू नं इन्द्र वृत्रहन्नस्माकंमर्धमा गंहि। महान्महीभिंरूतिभिंः॥ १॥

आ। तु। नः। इन्द्र। वृत्रऽहन्। अस्माकंम्। अर्धम्। आ। गहि। महान्। महीभिंः। ऊतिऽभिंः॥ १॥

भृमिंश्चिद्घासि तूतुंजिरा चित्र चित्रिणीष्वा। चित्रं कृणोष्यूतयें॥ २॥

भृमिंः। चित्। घ। असि। तूतुंजिः। आ। चित्र। चित्रिणींषु। आ। चित्रम्। कृणोषि। ऊतयें॥ २॥

दुभ्रेभिंश्चिच्छशीयांसं हंसि व्राधंन्तमोजंसा। सखिंभिर्ये त्वे सचां॥ ३॥

दुभ्रेभिंः। चित्। शशीयांसम्। हंसिं। व्राधंन्तम्। ओजंसा। सखिंऽभिः। ये। त्वे इतिं। सचां॥ ३॥

वयमिंन्द्र त्वे सचां वयं त्वाभि नोंनुमः। अस्माँअंस्माँ इदुदंव॥ ४॥

वयम्। इन्द्र। त्वे इतिं। सचां। वयम्। त्वा। अभि। नोनुमः। अस्मान्ऽअंस्मान्। इत। उत्। अव॥ ४॥

स नंश्चित्राभिंरद्रिवोऽनवद्याभिंरूतिभिंः। अनांधृष्टाभिरा गंहि॥ ५॥ [२७]

सः। नः। चित्राभिंः। अद्रिऽवः। अनवद्याभिंः। ऊतिऽभिंः। अनांधृष्टाभिः। आ। गहि॥ ५॥

भूयामो षु त्वावंतः सखांय इन्द्र गोमंतः। युजो वाजांय घृष्वंये॥ ६॥

भूयामो इतिं। सु। त्वाऽवंतः। सखांयः। इन्द्र। गोऽमंतः। युजंः। वाजांय। घृष्वंये॥ ६॥

त्वं ह्येक ईशिंष इन्द्र वाजंस्य गोमंतः। स नों यन्धि महीमिषंम्॥ ७॥

त्वम्। हि। एकंः। ईशिंषे। इन्द्रं। वाजंस्य। गोऽमंतः। सः। नः। यन्धि। महीम्। इषंम्॥ ७॥

न त्वां वरन्ते अन्यथा यद्दित्ससि स्तुतो मघम्। स्तोतृभ्यं इन्द्र गिर्वणः॥ ८॥

न। त्वा। वरन्ते। अन्यथा। यत्। दित्ससि। स्तुतः। मघम्। स्तोतृऽभ्यः। इन्द्र। गिर्वणः॥ ८॥

अभि त्वा गोतमा गिरानूषत प्र दावने। इन्द्र वाजाय घृष्वये॥ ९॥

अभि। त्वा। गोतमाः। गिरा। अनूषत। प्र। दावने। इन्द्र। वाजाय। घृष्वये॥ ९॥

प्र ते वोचाम वीर्या या मन्दसान आरुजः। पुरो दासीरभीत्य॥ १०॥ [२८]

प्र। ते। वोचाम। वीर्या। याः। मन्दसानः। आ। अरुजः। पुरः। दासीः। अभिऽइत्य॥ १०॥

ता ते गृणन्ति वेधसो यानि चकर्थ पौंस्या। सुतेष्विन्द्र गिर्वणः॥ ११॥

ता। ते। गृणन्ति। वेधसः। यानि। चकर्थ। पौंस्या। सुतेषु। इन्द्र। गिर्वणः॥ ११॥

अवीवृधन्त गोतमा इन्द्र त्वे स्तोमवाहसः। ऐषु धा वीरवद्यशः॥ १२॥

अवीवृधन्त। गोतमाः। इन्द्र। त्वे इति। स्तोमऽवाहसः। आ। एषु। धाः। वीरऽवत्। यशः॥ १२॥

यच्चिद्धि शश्वतामसीन्द्र साधारणस्त्वम्। तं त्वा वयं हवामहे॥ १३॥

यत्। चित्। हि। शश्वताम्। असि। इन्द्र। साधारणः। त्वम्। तम्। त्वा। वयम्। हवामहे॥ १३॥

अर्वाचीनो वसो भवास्मे सु मत्स्वान्धसः। सोमानामिन्द्र सोमपाः॥ १४॥

अर्वाचीनः। वसो इति। भव। अस्मे इति। सु। मत्स्व। अन्धसः। सोमानाम्। इन्द्र। सोमऽपाः॥ १४॥

अस्माकं त्वा मतीनामा स्तोम इन्द्र यच्छतु। अर्वागा वर्तया हरी॥ १५॥ [२९]

अस्माकम्। त्वा। मतीनाम्। आ। स्तोमः। इन्द्र। यच्छतु। अर्वाक्। आ। वर्तय। हरी इति॥ १५॥

पुरोळाशं च नो घसो जोषयासे गिरश्च नः। वधूयुरिव योषणाम्॥ १६॥

पुरोळाशम्। च। नः। घसः। जोषयासे। गिरः। च। नः। वधूयुःऽइव। योषणाम्॥ १६॥

सहस्रं व्यतीनां युक्तानामिन्द्रमीमहे। शतं सोमस्य खार्यः॥ १७॥

सहस्रम्। व्यतीनाम्। युक्तानाम्। इन्द्रम्। ईमहे। शतम्। सोमस्य। खार्यः॥ १७॥

सहस्रा ते शता वयं गवामा च्यावयामसि। अस्मत्रा राध एतु ते॥ १८॥

सहस्रा। ते। शता। वयम्। गवाम्। आ। च्यवयामसि। अस्मऽत्रा। राधः। एतु। ते॥ १८॥

दश ते कलशानां हिरण्यानामधीमहि। भूरिदा असि वृत्रहन्॥ १९॥

दश। ते। कलशानाम्। हिरण्यानाम्। अधीमहि। भूरिऽदाः। असि। वृत्रऽहन्॥ १९॥

भूरिदा भूरि देहि नो मा दभ्रं भूर्या भर। भूरि घेदिन्द्र दित्ससि॥ २०॥

भूरिऽदाः। भूरि। देहि। नः। मा। दभ्रम्। भूरि। आ। भर। भूरि। घ। इत्। इन्द्र। दित्ससि॥ २०॥

भूरिदा ह्यसि श्रुतः पुरुत्रा शूर वृत्रहन्। आ नो भजस्व राधसि॥ २१॥

भूरि॰दाः। हि। असि। श्रुतः। पुरु॰त्रा। शूर। वृत्र॰हन्। आ। नः। भजस्व। राधसि॥ २१॥

प्र ते बभ्रू विचक्षण शंसामि गोषणो नपात्। माभ्यां गा अनु शिश्रथः॥ २२॥

प्र। ते। बभ्रू इति। वि॰चक्षण। शंसामि। गो॰सनः। नपात्।

मा। आभ्याम्। गाः। अनु। शिश्रथः॥ २२॥

कनीनकेव विद्रधे नवे द्रुपदे अर्भके। बभ्रू यामेषु शोभेते॥ २३॥

कनीनकाऽइव। विद्रधे। नवे। द्रु॰पदे। अर्भके। बभ्रू इति। यामेषु। शोभेते इति॥ २३॥

अरं म उस्त्रयाम्णेऽरमनुस्त्रयाम्णे। बभ्रू यामेष्वस्त्रिदा॥ २४॥ [३०]

अरम्। मे। उस्त्र॰याम्ने। अरम्। अनुस्त्र॰याम्ने। बभ्रू इति। यामेषु। अस्त्रिधा॥ २४॥

इत्याश्वलायन-संहितायां

तृतीयाष्टके

षष्ठोऽध्यायः

समाप्तः॥

॥ अथ तृतीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥

[३३] [११ वामदेवो गौतमः। ऋभवः। त्रिष्टुप्]

प्र ऋभुभ्यो दूतमिव वाचमिष्य उपस्तिरे श्वैतरीं धेनुमीळे।
ये वातजूतास्तरणिभिरेवैः परि द्यां सद्यो अपसो बभूवुः॥ १॥
प्र। ऋभुऽभ्यः। दूतम्ऽइव। वाचम्। इष्ये। उपऽस्तिरे। श्वैतरीम्। धेनुम्। ईळे।
ये। वातऽजूताः। तरणिऽभिः। एवैः। परि। द्याम्। सद्यः। अपसः। बभूवुः॥ १॥
यदारमक्रन्नृभवः पितृभ्यां परिविष्टी वेषणा दंसनाभिः।
आदिद्देवानामुप सख्यमायन्धीरासः पुष्टिमवहन्मनायै॥ २॥
यदा। अरम्। अक्रन्। ऋभवः। पितृऽभ्याम्। परिऽविष्टी। वेषणा। दंसनाभिः।
आत्। इत्। देवानाम्। उप। सख्यम्। आयन्। धीरासः। पुष्टिम्। अवहन्। मनायै॥ २॥
पुनर्ये चक्रुः पितरा युवाना सना यूपेव जरणा शयाना।
ते वाजो विभ्वाँ ऋभुरिन्द्रवन्तो मधुप्सरसो नोऽवन्तु यज्ञम्॥ ३॥
पुनः। ये। चक्रुः। पितरा। युवाना। सना। यूपाऽइव। जरणा। शयाना।
ते। वाजः। विऽभ्वा। ऋभुः। इन्द्रऽवन्तः। मधुऽप्सरसः। नः। अवन्तु। यज्ञम्॥ ३॥
यत्संवत्समृभवो यामरक्षन्यत्संवत्समृभवो मा अपिंशन्।
यत्संवत्समभरन्भासो अस्यास्ताभिः शमीभिरमृतत्वमाशुः॥ ४॥
यत्। सम्ऽवत्सम्। ऋभवः। गाम्। अरक्षन्। यत्। सम्ऽवत्सम्। ऋभवः। माः। अपिंशन्।
यत्। सम्ऽवत्सम्। अभरन्। भासः। अस्याः। ताभिः। शमीभिः। अमृतऽत्वम्। आशुः॥ ४॥
ज्येष्ठ आह चमसा द्वा करेति कनीयान्त्रीन्कृणवामेत्याह।
कनिष्ठ आह चतुरस्करेति त्वष्ट ऋभवस्तत्पनयद्वचो वः॥ ५॥
ज्येष्ठः। आह। चमसा। द्वा। कर। इति। कनीयान्। त्रीन्। कृणवाम। इति। आह।
कनिष्ठः। आह। चतुरः। कर। इति। त्वष्टा। ऋभवः। तत्। पनयत्। वचः। वः॥ ५॥
सत्यमूचुर्नर एवा हि चक्रुरनु स्वधामृभवो जग्मुरेताम्।
विभ्राजमानांश्चमसाँ अहेवावेनत्त्वष्टा चतुरो ददृश्वान्॥ ६॥

सत्यम्। ऊचुः। नरः। एव। हि। चक्रुः। अनु। स्वधाम्। ऋभवः। जग्मुः। एताम्।
वि॰भ्राजमानान्। चमसान्। अहाऽइव। अवेनत्। त्वष्टा। चतुरः। ददृश्वान्॥ ६॥

द्वादश द्यून्यदगोह्यस्यातिथ्ये रणन्नृभवः ससन्तः।
सुक्षेत्राकृण्वन्नयन्त सिन्धून्धन्वातिष्ठन्नोषधीर्निम्नमापः॥ ७॥

द्वादश। द्यून्। यत्। अगोह्यस्य। आतिथ्ये। रणन्। ऋभवः। ससन्तः।
सु॰क्षेत्रा। अकृण्वन्। अनयन्त। सिन्धून्। धन्व। आ। अतिष्ठन्। ओषधीः। निम्नम्। आपः॥ ७॥

रथं ये चक्रुः सुवृतं नरेष्ठां ये धेनुं विश्वजुवं विश्वरूपाम्।
त आ तक्षन्त्वृभवो रयिं नः स्ववसः स्वपसः सुहस्ताः॥ ८॥

रथम्। ये। चक्रुः। सु॰वृतम्। नरे॰स्थाम्। ये। धेनुम्। विश्व॰जुवम्। विश्व॰रूपाम्।
ते। आ। तक्षन्तु। ऋभवः। रयिम्। नः। सु॰अवसः। सु॰अपसः। सु॰हस्ताः॥ ८॥

अपो ह्येषामजुषन्त देवा अभि क्रत्वा मनसा दीध्यानाः।
वाजो देवानामभवत्सुकर्मेन्द्रस्य ऋभुक्षा वरुणस्य विभ्वा॥ ९॥

अपः। हि। एषाम्। अजुषन्त। देवाः। अभि। क्रत्वा। मनसा। दीध्यानाः।
वाजः। देवानाम्। अभवत्। सु॰कर्मा। इन्द्रस्य। ऋभुक्षाः। वरुणस्य। वि॰भ्वा॥ ९॥

ये हरी मेधयोक्था मदन्त इन्द्राय चक्रुः सुयुजा ये अश्वा।
ते रायस्पोषं द्रविणान्यस्मे धत्त ऋभवः क्षेमयन्तो न मित्रम्॥ १०॥

ये। हरी इति। मेधया। उक्था। मदन्तः। इन्द्राय। चक्रुः। सु॰युजा। ये। अश्वा।
ते। रायः। पोषम्। द्रविणानि। अस्मे इति। धत्त। ऋभवः। क्षेम॰यन्तः। न। मित्रम्॥ १०॥

इदाह्नः पीतिमुत वो मदं धुर्न ऋते श्रान्तस्य सख्याय देवाः।
ते नूनमस्मे ऋभवो वसूनि तृतीये अस्मिन्त्सवने दधात॥ ११॥ [२]

इदा। अह्नः। पीतिम्। उत। वः। मदम्। धुः। न। ऋते। श्रान्तस्य। सख्याय। देवाः।
ते। नूनम्। अस्मे इति। ऋभवः। वसूनि। तृतीये। अस्मिन्। सवने। दधात॥ ११॥

[३४] [११ वामदेवो गौतमः। ऋभवः। त्रिष्टुप्]

ऋभुर्विभ्वा वाज इन्द्रो नो अच्छेमं यज्ञं रत्नधेयोप यात।
इदा हि वो धिषणा देव्यह्नामधात्पीतिं सं मदा अग्मता वः॥ १॥

ऋभुः। विऽभ्वा। वाजः। इन्द्रः। नः। अच्छ। इमम्। यज्ञम्। यज्ञम्। रत्नऽधेया। उप। यात।
इदा। हि। वः। धिषणा। देवी। अह्नाम्। अधात्। पीतिम्। सम्। मदाः। अग्मत। वः॥ १॥

विदानासो जन्मनो वाजरत्ना उत ऋतुभिर्ऋभवो मादयध्वम्।
सं वो मदा अग्मत सं पुरंधि सुवीरामस्मे रयिमेरयध्वम्॥ २॥

विदानासः। जन्मनः। वाजऽरत्नाः। उत। ऋतुऽभिः। ऋभवः। मादयध्वम्।
सम्। वः। मदाः। अग्मत। सम्। पुरम्ऽधिः। सुऽवीराम्। अस्मे इति। रयिम्। आ। ईरयध्वम्॥ २।

अयं वो यज्ञ ऋभवोऽकारि यमा मनुष्वत्प्रदिवो दधिध्वे।
प्र वोऽच्छा जुजुषाणासो अस्थुरभूत विश्वे अग्रियोत वाजाः॥ ३॥

अयम्। वः। यज्ञः। ऋभवः। अकारि। यम्। आ। मनुष्वत्। प्रऽदिवः। दधिध्वे।
प्र। वः। अच्छ। जुजुषाणासः। अस्थुः। अभूत। विश्वे। अग्रिया। उत। वाजाः॥ ३॥

अभूदु वो विधते रत्नधेयमिदा नरो दाशुषे मर्त्याय।
पिबत वाजा ऋभवो ददे वो महि तृतीयं सवनं मदाय॥ ४॥

अभूत्। ऊँ इति। वः। विधते। रत्नऽधेयम्। इदा। नरः। दाशुषे। मर्त्याय।
पिबत। वाजाः। ऋभवः। ददे। वः। महि। तृतीयम्। सवनम्। मदाय॥ ४॥

आ वाजा यातोप न ऋभुक्षा महो नरो द्रविणसो गृणानाः।
आ वः पीतयोऽभिपित्वे अह्नामिमा अस्तं नवस्वइव ग्मन्॥ ५॥ [३]

आ। वाजाः। यात। उप। नः। ऋभुक्षाः। महः। नरः। द्रविणसः। गृणानाः।
आ। वः। पीतयः। अभिऽपित्वे। अह्नाम्। इमाः। अस्तम्। नवस्वः।ऽइव। ग्मन्॥ ५॥

आ नपातः शवसो यातनोपेमं यज्ञं नमसा हूयमानाः।
सजोषसः सूरयो यस्य च स्थ मध्वः पात रत्नधा इन्द्रवन्तः॥ ६॥

आ। नपातः। शवसः। यातन। उप। इमम्। यज्ञम्। नमसा। हूयमानाः।
सऽजोषसः। सूरयः। यस्य। च। स्थ। मध्वः। पात। रत्नऽधाः। इन्द्रऽवन्तः॥ ६॥

सजोषा इन्द्र वरुणेन सोमं सजोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः।
अग्रेपाभिर्ऋतुपाभिः सजोषा ग्नास्पत्नीभी रत्नधाभिः सजोषाः॥ ७॥

सऽजोषाः। इन्द्र। वरुणेन। सोमम्। सऽजोषाः। पाहि। गिर्वणः। मरुत्ऽभिः।
अग्रेऽपाभिः। ऋतुऽपाभिः। सऽजोषाः। ग्नाःपत्नीभिः। रत्नऽधाभिः। सऽजोषाः॥ ७॥

सजोषस आदित्यैर्मादयध्वं सजोषस ऋभवः पर्वतेभिः ।
सजोषसो दैव्येना सवित्रा सजोषसः सिन्धुभी रत्नधेभिः ॥ ८ ॥
सऽजोषसः । आदित्यैः । मादयध्वम् । सऽजोषसः । ऋभवः । पर्वतेभिः ।
सऽजोषसः । दैव्येन । सवित्रा । सऽजोषसः । सिन्धुऽभिः । रत्नऽधेभिः ॥ ८ ॥
ये अश्विना ये पितरा य ऊती धेनुं ततक्षुर्ऋभवो ये अश्वा ।
ये अंसत्रा य ऋधग्रोदसी ये विभ्वो नरः स्वपत्यानि चक्रुः ॥ ९ ॥
ये । अश्विना । ये । पितरा । ये । ऊती । धेनुम् । ततक्षुः । ऋभवः । ये । अश्वा ।
ये । अंसत्रा । ये । ऋधक् । रोदसी इति । ये । विऽभ्वः । नरः । सुऽअपत्यानि । चक्रुः ॥ ९ ॥
ये गोमन्तं वाजवन्तं सुवीरं रयिं धत्थ वसुमन्तं पुरुक्षुम् ।
ते अग्रेपा ऋभवो मन्दसाना अस्मे धत्त ये च रातिं गृणन्ति ॥ १० ॥
ये । गोऽमन्तम् । वाजऽवन्तम् । सुऽवीरम् । रयिम् । धत्थ । वसुऽमन्तम् । पुरुऽक्षुम् ।
ते । अग्रेऽपाः । ऋभवः । मन्दसानाः । अस्मे इति । धत्त । ये । च । रातिम् । गृणन्ति ॥ १० ॥
नापाभूत न वोऽतीतृषामानिःशस्ता ऋभवो यज्ञे अस्मिन् ।
समिन्द्रेण मदथ सं मरुद्भिः सं राजभी रत्नधेयाय देवाः ॥ ११ ॥ [४]
न । अप । अभूत । न । वः । अतीतृषाम । अनिःऽशस्ताः । ऋभवः । यज्ञे । अस्मिन् ।
सम् । इन्द्रेण । मदथ । सम् । मरुत्ऽभिः । सम् । राजऽभिः । रत्नऽधेयाय । देवाः ॥ ११ ॥

[३५] [९ वामदेवो गौतमः । ऋभवः । त्रिष्टुप्]

इहोप यात शवसो नपातः सौधन्वना ऋभवो माप भूत ।
अस्मिन्हि वः सवने रत्नधेयं गमन्त्विन्द्रमनु वो मदासः ॥ १ ॥
इह । उप । यात । शवसः । नपातः । सौधन्वना । ऋभवः । मा । अप । भूत ।
अस्मिन् । हि । वः । सवने । रत्नऽधेयम् । गमन्तु । इन्द्रम् । अनु । वः । मदासः ॥ १ ॥
आगन्नृभूणामिह रत्नधेयमभूत्सोमस्य सुषुतस्य पीतिः ।
सुकृत्यया यत्स्वपस्यया चँ एकं विचक्र चमसं चतुर्धा ॥ २ ॥
आ । अगन् । ऋभूणाम् । इह । रत्नऽधेयम् । अभूत् । सोमस्य । सुऽसुतस्य । पीतिः ।
सुऽकृत्यया । यत् । सुऽअपस्यया । च । एकम् । विऽचक्र । चमसम् । चतुःऽधा ॥ २ ॥

व्यकृणोत चमसं चतुर्धा सखे वि शिक्षेत्यब्रवीत।
अथैत वाजा अमृतस्य पन्थां गणं देवानामृभवः सुहस्ताः ॥ ३ ॥
वि। अकृणोत। चमसम्। चतुः२धा। सखे। वि। शिक्ष। इति। अब्रवीत।
अथ। ऐत। वाजाः। अमृतस्य। पन्थाम्। गणम्। देवानाम्। ऋभवः। सु॰हस्ताः ॥ ३ ॥
किंमयः स्विच्चमस एष आस यं काव्येन चतुरो विचक्र।
अथा सुनुध्वं सवनं मदाय पात ऋभवो मधुनः सोम्यस्य ॥ ४ ॥
किम्॰मयः। स्वित्। चमसः। एषः। आस। यम्। काव्येन। चतुरः। वि॰चक्र।
अथ। सुनुध्वम्। सवनम्। मदाय। पात। ऋभवः। मधुनः। सोम्यस्य ॥ ४ ॥
शच्याकर्त पितरा युवाना शच्याकर्त चमसं देवपानम्।
शच्या हरी धनुतरावतष्टेन्द्रवाहावृभवो वाजरत्नाः ॥ ५ ॥ [५]
शच्या। अकर्त। पितरा। युवाना। शच्या। अकर्त। चमसम्। देव॰पानम्।
शच्या। हरी इति। धनु॰तरौ। अतष्ट। इन्द्र॰वाहौ। ऋभवः। वाज॰रत्नाः ॥ ५ ॥
यो वः सुनोत्यभिपित्वे अह्नां तीव्रं वाजासः सवनं मदाय।
तस्मै रयिमृभवः सर्ववीरमा तक्षत वृषणो मन्दसानाः ॥ ६ ॥
यः। वः। सुनोति। अभि॰पित्वे। अह्नाम्। तीव्रम्। वाजासः। सवनम्। मदाय।
तस्मै। रयिम्। ऋभवः। सर्व॰वीरम्। आ। तक्षत। वृषणः। मन्दसानाः ॥ ६ ॥
प्रातः सुतमपिबो हर्यश्व माध्यंदिनं सवनं केवलं ते।
समृभुभिः पिबस्व रत्नधेभिः सखीँर्याँ इन्द्र चकृषे सुकृत्या ॥ ७ ॥
प्रातरिति। सुतम्। अपिबः। हरि॰अश्व। माध्यंदिनम्। सवनम्। केवलम्। ते।
सम्। ऋभु॰भिः। पिबस्व। रत्न॰धेभिः। सखीन्। यान्। इन्द्र। चकृषे। सु॰कृत्या ॥ ७ ॥
ये देवासो अभवता सुकृत्या श्येनाइवेदधि दिवि निषेद।
ते रत्नं धात शवसो नपातः सौधन्वना अभवतामृतासः ॥ ८ ॥
ये। देवासः। अभवत। सु॰कृत्या। श्येनाःऽइव। इत्। अधि। दिवि। नि॰सेद।
ते। रत्नम्। धात। शवसः। नपातः। सौधन्वना। अभवत। अमृतासः ॥ ८ ॥
यत्तृतीयं सवनं रत्नधेयमकृणुध्वं स्वपस्या सुहस्ताः।
तदृभवः परिषिक्तं व एतत्सं मदेभिरिन्द्रियेभिः पिबध्वम् ॥ ९ ॥ [६]

यत् । तृतीयम् । सवनम् । रत्न॰धेयम् । अकृणुध्वम् । सु॰अपस्या । सु॰हस्ताः ।
तत् । ऋभवः । परि॰सिक्तम् । वः । एतत् । सम् । मदेभिः । इन्द्रियेभिः । पिबध्वम् ॥ ९ ॥

[३६] [९ वामदेवो गौतमः । ऋभवः । जगती, ९ त्रिष्टुप् ।]

अनश्वो जातो अनभीशुरुक्थ्यो३ रथस्त्रिचक्रः परि वर्तते रजः ।
महत्तद्वो देव्यस्य प्रवाचनं द्यामृभवः पृथिवीं यच्च पुष्यथ ॥ १ ॥
अनश्वः । जातः । अनभीशुः । उक्थ्यः । रथः । त्रि॰चक्रः । परि । वर्तते । रजः ।
महत् । तत् । वः । देव्यस्य । प्र॰वाचनम् । द्याम् । ऋभवः । पृथिवीम् । यत् । च । पुष्यथ ॥ १ ॥
रथं ये चक्रुः सुवृतं सुचेतसोऽविह्वरन्तं मनसस्परि ध्यया ।
ताँ ऊ न्व१स्य सवनस्य पीतय आ वो वाजा ऋभवो वेदयामसि ॥ २ ॥
रथम् । ये । चक्रुः । सु॰वृतम् । सु॰चेतसः । अवि॰ह्वरन्तम् । मनसः । परि । ध्यया ।
तान् । ऊँ इति । नु । अस्य । सवनस्य । पीतये । आ । वः । वाजाः । ऋभवः । वेदयामसि ॥ २ ॥
तद्वो वाजा ऋभवः सुप्रवाचनं देवेषु विभ्वो अभवन्महित्वनम् ।
जिव्री यत्सन्ता पितरा सनाजुरा पुनर्युवाना चरथाय तक्षथ ॥ ३ ॥
तत् । वः । वाजाः । ऋभवः । सु॰प्रवाचनम् । देवेषु । वि॰भ्वः । अभवत् । महि॰त्वनम् ।
जिव्री इति । यत् । सन्ता । पितरा । सना॰जुरा । पुनः । युवाना । चरथाय । तक्षथ ॥ ३ ॥
एकं वि चक्र चमसं चतुर्वयं निश्चर्मणो गामरिणीत धीतिभिः ।
अथा देवेष्वमृतत्वमानश श्रुष्टी वाजा ऋभवस्तद्व उक्थ्यम् ॥ ४ ॥
एकम् । वि । चक्र । चमसम् । चतुः॰वयम् । निः । चर्मणः । गाम् । अरिणीत । धीति॰भिः ।
अथ । देवेषु । अमृत॰त्वम् । आनश । श्रुष्टी । वाजाः । ऋभवः । तत् । वः । उक्थ्यम् ॥ ४ ॥
ऋभुतो रयिः प्रथमश्रवस्तमो वाजश्रुतासो यमजीजनन्नरः ।
विभ्वतष्टो विदथेषु प्रवाच्यो यं देवासोऽवथा स विचर्षणिः ॥ ५ ॥ [७]
ऋभुतः । रयिः । प्रथमश्रवः॰तमः । वाज॰श्रुतासः । यम् । अजीजनन् । नरः ।
विभ्व॰तष्टः । विदथेषु । प्र॰वाच्यः । यम् । देवासः । अवथ । सः । वि॰चर्षणिः ॥ ५ ॥
स वाज्यर्वा स ऋषिर्वचस्यया स शूरो अस्ता पृतनासु दुष्टरः ।
स रायस्पोषं स सुवीर्यं दधे यं वाजो विभ्वाँ ऋभवो यमाविषुः ॥ ६ ॥

सः। वाजी। अर्वा। सः। ऋषिः। वचस्यया। सः। शूरः। अस्ता। पृतनासु। दुस्तरः।
सः। रायः। पोषम्। सः। सुऽवीर्यम्। दधे। यम्। वाजः। विऽभ्वा। ऋभवः। यम्। आविषुः॥ ६॥

श्रेष्ठं वः पेशो अधि धायि दर्शतं स्तोमो वाज ऋभवस्तं जुजुष्टन।
धीरासो हि ष्ठा कवयो विपश्चितस्तान्व एना ब्रह्मणा वेदयामसि॥ ७॥

श्रेष्ठम्। वः। पेशः। अधि। धायि। दर्शतम्। स्तोमः। वाजाः। ऋभवः। तम्। जुजुष्टन।
धीरासः। हि। स्थ। कवयः। विपःऽचितः। तान्। वः। एना। ब्रह्मणा। आ। वेदयामसि॥ ७॥

यूयमस्मभ्यं धिषणाभ्यस्परि विद्वांसो विश्वा नर्याणि भोजना।
द्युमन्तं वाजं वृषशुष्ममुत्तममा नो रयिमृभवस्तक्षता वयः॥ ८॥

यूयम्। अस्मभ्यम्। धिषणाभ्यः। परि। विद्वांसः। विश्वा। नर्याणि। भोजना।
द्युऽमन्तम्। वाजम्। वृषऽशुष्मम्। उत्ऽतमम्। आ। नः। रयिम्। ऋभवः। तक्षत। आ। वयः॥ ८॥

इह प्रजामिह रयिं रराणा इह श्रवो वीरवत्तक्षता नः।
येन वयं चितयेमात्यन्यान्तं वाजं चित्रमृभवो ददा नः॥ ९॥ [८]

इह। प्रऽजाम्। इह। रयिम्। रराणाः। इह। श्रवः। वीरऽवत्। तक्षत। नः।
येन। वयम्। चितयेम। अति। अन्यान्। तम्। वाजम्। चित्रम्। ऋभवः। दद। नः॥ ९॥

[३७] [८ वामदेवो गौतमः। ऋभवः। त्रिष्टुप्, ५-८ अनुष्टुभः।]

उप नो वाजा अध्वरमृभुक्षा देवा यात पथिभिर्देवयानैः।
यथा यज्ञं मनुषो विक्ष्वा३सु दधिध्वे रण्वाः सुदिनेष्वह्नाम्॥ १॥

उप। नः। वाजाः। अध्वरम्। ऋभुक्षाः। देवाः। यात। पथिऽभिः। देवऽयानैः।
यथा। यज्ञम्। मनुषः। विक्षु। आसु। दधिध्वे। रण्वाः। सुऽदिनेषु। अह्नाम्॥ १॥

ते वो हृदे मनसे सन्तु यज्ञा जुष्टासो अद्य घृतनिर्णिजो गुः।
प्र वः सुतासो हरयन्त पूर्णाः क्रत्वे दक्षाय हर्षयन्त पीताः॥ २॥

ते। वः। हृदे। मनसे। सन्तु। यज्ञाः। जुष्टासः। अद्य। घृतऽनिर्निजः। गुः।
प्र। वः। सुतासः। हरयन्त। पूर्णाः। क्रत्वे। दक्षाय। हर्षयन्त। पीताः॥ २॥

त्र्युदायं देवहितं यथा वः स्तोमो वाजा ऋभुक्षणो ददे वः।
जुह्वे मनुष्वदुपरासु विक्षु युष्मे सचा बृहद्दिवेषु सोमम्॥ ३॥

त्रि॰उदायम्। देव॰हितम्। यथा। वः। स्तोमः। वाजाः। ऋभुक्षणः। ददे। वः।
जुह्वे। मनुष्वत्। उपरासु। विक्षु। युष्मे इति। सचा। बृहत्॰दिवेषु। सोमम्॥ ३॥

पीवोअश्वाः शुचद्रथा हि भूतायःशिप्रा वाजिनः सुनिष्काः।
इन्द्रस्य सूनो शवसो नपातोऽनु वश्चेत्यग्रियं मदाय॥ ४॥

पीवः२अश्वाः। शुचत्॰रथाः। हि। भूत। अयः२शिप्राः। वाजिनः। सु॰निष्काः।
इन्द्रस्य। सूनो इति। शवसः। नपातः। अनु। वः। चेति। अग्रियम्। मदाय॥ ४॥

ऋभुमृभुक्षणो रयिं वाजे वाजिन्तमं युजम्। इन्द्रस्वन्तं हवामहे सदासातममश्विनम्॥ ५॥ [९]

ऋभुम्। ऋभुक्षणः। रयिम्। वाजे। वाजिन्॰तमम्। युजम्।
इन्द्रस्वन्तम्। हवामहे। सदा॰सातमम्। अश्विनम्॥ ५॥

सेदृभवो यमवथ यूयमिन्द्रश्च मर्त्यम्। स धीभिरस्तु सनिता मेधसाता सो अर्वता॥ ६॥

सः। इत्। ऋभवः। यम्। अवथ। यूयम्। इन्द्रः। च। मर्त्यम्।
सः। धीभिः। अस्तु। सनिता। मेध॰साता। सः। अर्वता॥ ६॥

वि नो वाजा ऋभुक्षणः पथश्चितन यष्टवे। अस्मभ्यं सूरयः स्तुता विश्वा आशास्तरीषणि॥ ७॥

वि। नः। वाजाः। ऋभुक्षणः। पथः। चितन। यष्टवे।
अस्मभ्यम्। सूरयः। स्तुताः। विश्वाः। आशाः। तरीषणि॥ ७॥

तं नो वाजा ऋभुक्षण इन्द्र नासत्या रयिम्। समश्वं चर्षणिभ्य आ पुरु शस्त मघत्तये॥ ८॥

तम्। नः। वाजाः। ऋभुक्षणः। इन्द्र। नासत्या। रयिम्। [१०]
सम्। अश्वम्। चर्षणि॰भ्यः। आ। पुरु। शस्त। मघत्तये॥ ८॥

[३८] [१० वामदेवो गौतमः। दधिक्राः, १ द्यावापृथिवी। त्रिष्टुप्।]

उतो हि वां दात्रा सन्ति पूर्वा या पुरुभ्यस्त्रसदस्युर्नितोशे।
क्षेत्रासां ददथुरुर्वरासां घनं दस्युभ्यो अभिभूतिमुग्रम्॥ १॥

उतो इति। हि। वाम्। दात्रा। सन्ति। पूर्वा। या। पुरु॰भ्यः। त्रसदस्युः। नि॰तोशे।
क्षेत्र॰साम्। ददथुः। उर्वरा॰साम्। घनम्। दस्यु॰भ्यः। अभि॰भूतिम्। उग्रम्॥ १॥

उत वाजिनं पुरुनिष्षिध्वानं दधिक्रामु ददथुर्विश्वकृष्टिम्।
ऋजिप्यं श्येनं प्रुषितप्सुमाशुं चर्कृत्यमर्यो नृपतिं न शूरम्॥ २॥

उत। वाजिनम्। पुरुनिःऽसिध्वानम्। दधिऽक्राम्। ऊँ इति। ददथुः। विश्वऽकृष्टिम्।
ऋजिष्यम्। श्येनम्। प्रुषितऽप्सुम्। आशुम्। चर्कृत्यम्। अर्यः। नृऽपतिम्। न। शूरम्॥ २॥

यं सीमनु प्रवतेव द्रवन्तं विश्वः पूरुर्मदति हर्षमाणः।
पड्भिर्गृध्यन्तं मेधयुं न शूरं रथतुरं वातमिव ध्रजन्तम्॥ ३॥

यम्। सीम्। अनु। प्रवताऽइव। द्रवन्तम्। विश्वः। पूरुः। मदति। हर्षमाणः।
पट्ऽभिः। गृध्यन्तम्। मेधऽयुम्। न। शूरम्। रथऽतुरम्। वातम्ऽइव। ध्रजन्तम्॥ ३॥

यः स्मारुन्धानो गध्या समत्सु सनुतरश्चरति गोषु गच्छन्।
आविर्ऋजीको विदथा निचिक्यत्तिरो अरतिं पर्याप आयोः॥ ४॥

यः। स्म। आऽरुन्धानः। गध्या। समत्ऽसु। सनुऽतरः। चरति। गोषु। गच्छन्।
आविःऽऋजीकः। विदथा। निऽचिक्यत्। तिरः। अरतिम्। परि। आपः। आयोः॥ ४॥

उत स्मैनं वस्त्रमथिं न तायुमनु क्रोशन्ति क्षितयो भरेषु।
नीचायमानं जसुरिं न श्येनं श्रवश्चाच्छा पशुमच्च यूथम्॥ ५॥ [११]

उत। स्म। एनम्। वस्त्रऽमथिम्। न। तायुम्। अनु। क्रोशन्ति। क्षितयः। भरेषु।
नीचा। अयमानम्। जसुरिम्। न। श्येनम्। श्रवः। च। अच्छ। पशुऽमत्। च। यूथम्॥ ५॥

उत स्मासु प्रथमः सरिष्यन्नि वेवेति श्रेणिभी रथानाम्।
स्रजं कृण्वानो जन्यो न शुभ्वा रेणुं रेरिहत्किरणं ददश्वान्॥ ६॥

उत। स्म। आसु। प्रथमः। सरिष्यन्। नि। वेवेति। श्रेणिऽभिः। रथानाम्।
स्रजम्। कृण्वानः। जन्यः। न। शुभ्वा। रेणुम्। रेरिहत्। किरणम्। ददश्वान्॥ ६॥

उत स्य वाजी सहुरिर्ऋतावा शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्ये।
तुरं यतीषु तुरयन्नृजिप्योऽधि भ्रुवोः किरते रेणुमृञ्जन्॥ ७॥

उत। स्यः। वाजी। सहुरिः। ऋतऽवा। शुश्रूषमाणः। तन्वा। सऽमर्ये।
तुरम्। यतीषु। तुरयन्। ऋजिप्यः। अधि। भ्रुवोः। किरते। रेणुम्। ऋञ्जन्॥ ७॥

उत स्मास्य तन्यतोरिव द्योर्ऋघायतो अभियुजो भयन्ते।
यदा सहस्रमभि षीमयोधीद्दुर्वर्तुः स्मा भवति भीम ऋञ्जन्॥ ८॥

उत। स्म। अस्य। तन्यतोःऽइव। द्योः। ऋघायतः। अभिऽयुजः। भयन्ते।
यदा। सहस्रम्। अभि। सीम्। अयोधीत्। दुःऽवर्तुः। स्म। भवति। भीमः। ऋञ्जन्॥ ८॥

उत स्मास्य पनयन्ति जना जूतिं कृष्टिप्रो अभिभूतिमाशोः।
उतैनमाहुः समिथे वियन्तः परा दधिक्रा असरत्सहस्रैः॥ ९॥
उत। स्म। अस्य। पनयन्ति। जनाः। जूतिम्। कृष्टिऽप्रः। अभिऽभूतिम्। आशोः।
उत। एनम्। आहुः। सम्ऽइथे। विऽयन्तः। परा। दधिऽक्राः। असरत्। सहस्रैः॥ ९॥
आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्यइव ज्योतिषापस्ततान।
सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा वचांसि॥ १०॥ [१२]
आ। दधिऽक्राः। शवसा। पञ्च। कृष्टीः। सूर्यःऽइव। ज्योतिषा। अपः। ततान।
सहस्रऽसाः। शतऽसाः। वाजी। अर्वा। पृणक्तु। मध्वा। सम्। इमा। वचांसि॥ १०॥

[३९] [६ वामदेवो गौतमः। दधिक्राः। त्रिष्टुप्, ६ अनुष्टुप्]

आशु दधिक्रां तमु न ष्टवाम दिवस्पृथिव्या उत चर्किराम।
उच्छन्तीर्मामुषसः सूदयन्त्वति विश्वानि दुरितानि पर्षन्॥ १॥
आशुम्। दधिऽक्राम्। तम्। ऊँ इति। नु। स्तवाम। दिवः। पृथिव्याः। उत। चर्किराम।
उच्छन्तीः। माम्। उषसः। सूदयन्तु। अति। विश्वानि। दुःऽइतानि। पर्षन्॥ १॥
महश्चर्कर्म्यर्वतः क्रतुप्रा दधिक्राव्णः पुरुवारस्य वृष्णः।
यं पूरुभ्यो दीदिवांसं नाग्निं ददथुर्मित्रावरुणा ततुरिम्॥ २॥
महः। चर्कर्मि। अर्वतः। क्रतुऽप्राः। दधिऽक्राव्णः। पुरुऽवारस्य। वृष्णः।
यम्। पूरुऽभ्यः। दीदिऽवांसम्। न। अग्निम्। ददथुः। मित्रावरुणा। ततुरिम्॥ २॥
यो अश्वस्य दधिक्राव्णो अकारीत्समिद्धे अग्ना उषसो व्युष्टौ।
अनागसं तमदितिः कृणोतु स मित्रेण वरुणेना सजोषाः॥ ३॥
यः। अश्वस्य। दधिऽक्राव्णः। अकारीत्। सम्ऽइद्धे। अग्नौ। उषसः। विऽउष्टौ।
अनागसम्। तम्। अदितिः। कृणोतु। सः। मित्रेण। वरुणेन। सऽजोषाः॥ ३॥
दधिक्राव्ण इष ऊर्जो महो यदमन्महि मरुतां नाम भद्रम्।
स्वस्तये वरुणं मित्रमग्निं हवामह इन्द्रं वज्रबाहुम्॥ ४॥
दधिऽक्राव्णः। इषः। ऊर्जः। महः। यत्। अमन्महि। मरुताम्। नाम। भद्रम्।
स्वस्तये। वरुणम्। मित्रम्। अग्निम्। हवामहे। इन्द्रम्। वज्रऽबाहुम्॥ ४॥

इन्द्रमिवेदुभये वि ह्वयन्त उदीराणा यज्ञमुपप्रयन्तः।
दधिक्रामु सूदनं मर्त्याय ददथुर्मित्रावरुणा नो अश्वम्॥ ५॥
इन्द्रम्ऽइव। इत्। उभये। वि। ह्वयन्ते। उत्ऽईराणाः। यज्ञम्। उपऽप्रयन्तः।
दधिऽक्राम्। ऊँ इति। सूदनम्। मर्त्याय। ददथुः। मित्रावरुणा। नः। अश्वम्॥ ५॥
दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखा करत्प्र ण आयूंषि तारिषत्॥ ६॥ [१३]
दधिऽक्राव्णः। अकारिषम्। जिष्णोः। अश्वस्य। वाजिनः।
सुरभि। नः। मुखा। करत्। प्र। नः। आयूंषि। तारिषत्॥ ६॥

[४०] [५ वामदेवो गौतमः। दधिक्रावा, ५ सूर्यः। जगती, १ त्रिष्टुप्।]

दधिक्राव्ण इदु नु चर्किराम विश्वा इन्मामुषसः सूदयन्तु।
अपामग्नेरुषसः सूर्यस्य बृहस्पतेराङ्गिरसस्य जिष्णोः॥ १॥
दधिऽक्राव्णः। इत्। ऊँ इति। नु। चर्किराम। विश्वाः। इत्। माम्। उषसः। सूदयन्तु।
अपाम्। अग्नेः। उषसः। सूर्यस्य। बृहस्पतेः। आङ्गिरसस्य। जिष्णोः॥ १॥
सत्वा भरिषो गविषो दुवन्यसच्छ्रवस्यादिष उषसस्तुरण्यसत्।
सत्यो द्रवो द्रवरः पतङ्गरो दधिक्रावेषमूर्जं स्वर्जनत्॥ २॥
सत्वा। भरिषः। गोऽइषः। दुवन्यऽसत्। श्रवस्यात्। इषः। उषसः। तुरण्यऽसत्।
सत्यः। द्रवः। द्रवरः। पतङ्गरः। दधिऽक्रावा। इषम्। ऊर्जम्। स्वः। जनत्॥ २॥
उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनु वाति प्रगर्धिनः।
श्येनस्येव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः॥ ३॥
उत। स्म। अस्य। द्रवतः। तुरण्यतः। पर्णम्। न। वेः। अनु। वाति। प्रऽगर्धिनः।
श्येनस्यऽइव। ध्रजतः। अङ्कसम्। परि। दधिऽक्राव्णः। स। ऊर्जा। तरित्रतः॥ ३॥
उत स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आसनि।
क्रतुं दधिक्रा अनु संतवीत्वत्पथामङ्कांस्यन्वापनीफणत्॥ ४॥
उत। स्यः। वाजी। क्षिपणिम्। तुरण्यति। ग्रीवायाम्। बद्धः। अपिऽकक्षे। आसनि।
क्रतुम्। दधिऽक्राः। अनु। सम्ऽतवीत्वत्। पथाम्। अङ्कांसि। अनु। आऽपनीफणत्॥ ४॥
हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्।
नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतम्॥ ५॥ [१४]

हंसः। शुचि॰सत्। वसुः। अन्तरिक्ष॰सत्। होता। वेदि॰सत्। अतिथिः। दुरोण॰सत्।
नृ॰सत्। वर॰सत्। ऋत॰सत्। व्योम॰सत्। अप्॰जाः। गो॰जाः। ऋत॰जाः। अद्रि॰जाः। ऋतम्॥ ५॥

[४१] [११ वामदेवो गौतमः। इन्द्रावरुणौ। त्रिष्टुप्।]

इन्द्रा को वां वरुणा सुम्नमाप स्तोमो हविष्माँ अमृतो न होता।
यो वां हृदि क्रतुमाँ अस्मदुक्तः पस्पर्शदिन्द्रावरुणा नमस्वान्॥ १॥
इन्द्रा। कः। वाम्। वरुणा। सुम्नम्। आप। स्तोमः। हविष्मान्। अमृतः। न। होता।
यः। वाम्। हृदि। क्रतु॰मान्। अस्मत्। उक्तः। पस्पर्शत्। इन्द्रावरुणा। नमस्वान्॥ १॥
इन्द्रा ह यो वरुणा चक्र आपी देवौ मर्तः सख्याय प्रयस्वान्।
स हन्ति वृत्रा समिथेषु शत्रूनवोभिर्वा महद्भिः स प्र शृण्वे॥ २॥
इन्द्रा। ह। यः। वरुणा। चक्रे। आपी इति। देवौ। मर्तः। सख्याय। प्रयस्वान्।
सः। हन्ति। वृत्रा। सम्॰इथेषु। शत्रून्। अवः॰भिः। वा। महत्॰भिः। सः। प्र। शृण्वे॥ २॥
इन्द्रा ह रत्नं वरुणा धेष्ठेत्था नृभ्यः शशमानेभ्यस्ता।
यदी सखाया सख्याय सोमैः सुतेभिः सुप्रयसा मादयैते॥ ३॥
इन्द्रा। ह। रत्नम्। वरुणा। धेष्ठा। इत्था। नृ॰भ्यः। शशमानेभ्यः। ता।
यदि। सखाया। सख्याय। सोमैः। सुतेभिः। सु॰प्रयसा। मादयैते इति॥ ३॥
इन्द्रा युवं वरुणा दिद्युमस्मिन्नोजिष्ठमुग्रा नि वधिष्टं वज्रम्।
यो नो दुरेवो वृकतिर्दभीतिस्तस्मिन्मिमाथामभिभूत्योजः॥ ४॥
इन्द्रा। युवम्। वरुणा। दिद्युम्। अस्मिन्। ओजिष्ठम्। उग्रा। नि। वधिष्टम्। वज्रम्।
यः। नः। दुः॰एवः। वृकतिः। दभीतिः। तस्मिन्। मिमाथाम्। अभि॰भूति। ओजः॥ ४॥
इन्द्रा युवं वरुणा भूतमस्या धियः प्रेतारा वृषभेव धेनोः।
सा नो दुहीयद्यवसेव गत्वी सहस्रधारा पयसा मही गौः॥ ५॥ [१५]
इन्द्रा। युवम्। वरुणा। भूतम्। अस्याः। धियः। प्रेतारा। वृषभाऽइव। धेनोः।
सा। नः। दुहीयत्। यवसाऽइव। गत्वी। सहस्र॰धारा। पयसा। मही। गौः॥ ५॥
तोक हिते तनय उर्वरासु सूरो दृशीके वृषणश्च पौंस्ये।
इन्द्रा नो अत्र वरुणा स्यातामवोभिर्दस्मा परितक्म्यायाम्॥ ६॥

तोके। हिते। तनये। उर्वरासु। सूरः। दृशीके। वृषणः। च। पौंस्ये।
इन्द्रा। नः। अत्र। वरुणा। स्याताम्। अवःऽभिः। दस्मा। परिऽतक्म्यायाम्॥ ६॥

युवामिद्ध्यवसे पूर्व्याय परि प्रभूती गविषः स्वापी।
वृणीमहे सख्याय प्रियाय शूरा मंहिष्ठा पितरेव शंभू॥ ७॥

युवाम्। इत्। हि। अवसे। पूर्व्याय। परि। प्रभूती इति प्रऽभूती। गोऽइषः। स्वापी इति सुऽआपी।
वृणीमहे। सख्याय। प्रियाय। शूरा। मंहिष्ठा। पितराऽइव। शंभू इति शम्ऽभू॥ ७॥

ता वां धियोऽवसे वाजयन्तीराजिं न जग्मुर्युवयूः सुदानू।
श्रिये न गाव उप सोममस्थुरिन्द्रं गिरो वरुणं मे मनीषाः॥ ८॥

ताः। वाम्। धियः। अवसे। वाजऽयन्तीः। आजिम्। न। जग्मुः। युवऽयूः। सुदानू इति सुऽदानू।
श्रिये। न। गावः। उप। सोमम्। अस्थुः। इन्द्रम्। गिरः। वरुणम्। मे। मनीषाः॥ ८॥

इमा इन्द्रं वरुणं मे मनीषा अग्मन्नुप द्रविणमिच्छमानाः।
उपेमस्थुर्जोष्टारइव वस्वो रघ्वीरिव श्रवसो भिक्षमाणाः॥ ९॥

इमाः। इन्द्रम्। वरुणम्। मे। मनीषाः। अग्मन्। उप। द्रविणम्। इच्छमानाः।
उप। ईम्। अस्थुः। जोष्टारःऽइव। वस्वः। रघ्वीःऽइव। श्रवसः। भिक्षमाणाः॥ ९॥

अश्व्यस्य त्मना रथ्यस्य पुष्टेर्नित्यस्य रायः पतयः स्याम।
ता चक्राणा ऊतिभिर्नव्यसीभिरस्मत्रा रायो नियुतः सचन्ताम्॥ १०॥

अश्व्यस्य। त्मना। रथ्यस्य। पुष्टेः। नित्यस्य। रायः। पतयः। स्याम।
ता। चक्राणौ। ऊतिऽभिः। नव्यसीभिः। अस्मऽत्रा। रायः। निऽयुतः। सचन्ताम्॥ १०॥

आ नो बृहन्ता बृहतीभिरूती इन्द्र यातं वरुण वाजसातौ।
यद्दिद्यवः पृतनासु प्रक्रीळान्तस्य वां स्याम सनितार आजेः॥ ११॥ [१६]

आ। नः। बृहन्ता। बृहतीभिः। ऊती। इन्द्र। यातम्। वरुण। वाजऽसातौ।
यत्। दिद्यवः। पृतनासु। प्रऽक्रीळान्। तस्य। वाम्। स्याम। सनितारः। आजेः॥ ११॥

[४२] [१० त्रसदस्युः पौरुकुत्स्यः। १-६ त्रसदस्योरात्मस्तवः, ७-१० इन्द्रावरुणौ। त्रिष्टुप्।]

मम द्विता राष्ट्रं क्षत्रियस्य विश्वायोर्विश्वे अमृता यथा नः।
क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वव्रेः॥ १॥

ममं। द्विता। राष्ट्रम्। क्षत्रियस्य। विश्व॰आयोः। विश्वे। अमृताः। यथा। नः।

क्रतुम्। सचन्ते। वरुणस्य। देवाः। राजामि। कृष्टेः। उपमस्य। वव्रेः॥ १॥

अहं राजा वरुणो मह्यं तान्यसुर्याणि प्रथमा धारयन्त।

क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वव्रेः॥ २॥

अहम्। राजा। वरुणः। मह्यम्। तानि। असुर्याणि। प्रथमा। धारयन्त।

क्रतुम्। सचन्ते। वरुणस्य। देवाः। राजामि। कृष्टेः। उपमस्य। वव्रेः॥ २॥

अहमिन्द्रो वरुणस्ते महित्वोर्वी गभीरे रजसी सुमेके।

त्वष्टेव विश्वा भुवनानि विद्वान्त्समैरयं रोदसी धारयं च॥ ३॥

अहम्। इन्द्रः। वरुणः। ते इति। महि॰त्वा। उर्वी इति। गभीरे इति। रजसी इति। सुमेके इति सु॰मेके।

त्वष्टाऽइव। विश्वा। भुवनानि। विद्वान्। सम्। ऐरयम्। रोदसी इति। धारयम्। च॥ ३॥

अहमपो अपिन्वमुक्षमाणा धारयं दिवं सदन ऋतस्य।

ऋतेन पुत्रो अदितेर्ऋतावोत त्रिधातु प्रथयद्वि भूम॥ ४॥

अहम्। अपः। अपिन्वम्। उक्षमाणाः। धारयम्। दिवम्। सदने। ऋतस्य।

ऋतेन। पुत्रः। अदितेः। ऋत॰वा। उत। त्रि॰धातु। प्रथयत्। वि। भूम॥ ४॥

मां नरः स्वश्वा वाजयन्तो मां वृताः समरणे हवन्ते।

कृणोम्याजिं मघवाहमिन्द्र इयर्मि रेणुमभिभूत्योजाः॥ ५॥ [१७]

माम्। नरः। सु॰अश्वाः। वाजयन्तः। माम्। वृताः। सम्॰अरणे। हवन्ते।

कृणोमि। आजिम्। मघ॰वा। अहम्। इन्द्रः। इयर्मि। रेणुम्। अभिभूति॰ओजाः॥ ५॥

अहं ता विश्वा चकरं नकिर्मा दैव्यं सहो वरते अप्रतीतम्।

यन्मा सोमासो ममदन्यदुक्थोभे भयेते रजसी अपारे॥ ६॥

अहम्। ता। विश्वा। चकरम्। नकिः। मा। दैव्यम्। सहः। वरते। अप्रति॰इतम्।

यत्। मा। सोमासः। ममदन्। यत्। उक्था। उभे इति। भयेते इति। रजसी इति। अपारे इति॥ ६॥

विदुष्टे विश्वा भुवनानि तस्य ता प्र ब्रवीषि वरुणाय वेधः।

त्वं वृत्राणि शृण्विषे जघन्वान्त्वं वृताँ अरिणा इन्द्र सिन्धून्॥ ७॥

विदुः। ते। विश्वा। भुवनानि। तस्य। ता। प्र। ब्रवीषि। वरुणाय। वेधः।
त्वम्। वृत्राणि। शृण्विषे। जघन्वान्। त्वम्। वृतान्। अरिणाः। इन्द्र। सिन्धून्॥ ७॥

अस्माकमत्र पितरस्त आसन्त्सप्त ऋषयो दौर्गहे बध्यमाने।
त आयजन्त त्रसदस्युमस्या इन्द्रं न वृत्रतुरमर्धदेवम्॥ ८॥

अस्माकम्। अत्र। पितरः। ते। आसन्। सप्त। ऋषयः। दौःऽगहे। बध्यमाने।
ते। आ। अयजन्त। त्रसदस्युम्। अस्याः। इन्द्रम्। न। वृत्रऽतुरम्। अर्धऽदेवम्॥ ८॥

पुरुकुत्सानी हि वामदाशद्धव्येभिरिन्द्रावरुणा नमोभिः।
अथा राजानं त्रसदस्युमस्या वृत्रहणं ददथुरर्धदेवम्॥ ९॥

पुरुऽकुत्सानी हि। वाम्। अदाशत्। हव्येभिः। इन्द्रावरुणा। नमःऽभिः।
अथ। राजानम्। त्रसदस्युम्। अस्याः। वृत्रऽहनम्। ददथुः। अर्धऽदेवम्॥ ९॥

राया वयं ससवांसो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः।
तां धेनुमिन्द्रावरुणा युवं नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरन्तीम्॥ १०॥ [१८]

राया। वयम्। ससऽवांसः। मदेम। हव्येन। देवाः। यवसेन। गावः।
ताम्। धेनुम्। इन्द्रावरुणा। युवम्। नः। विश्वाहा। धत्तम्। अनपऽस्फुरन्तीम्॥ १०॥

[४३] [७ पुरुमीळ्हाजमीळ्हौ सौहोत्रौ। अश्विनौ। त्रिष्टुप्।]

क उ श्रवत्कतमो यज्ञियानां वन्दारु देवः कतमो जुषाते।
कस्येमां देवीममृतेषु प्रेष्ठां हृदि श्रेषाम सुष्टुतिं सुहव्याम्॥ १॥

कः। ऊँ इति। श्रवत्। कतमः। यज्ञियानाम्। वन्दारु। देवः। कतमः। जुषाते।
कस्य। इमाम्। देवीम्। अमृतेषु। प्रेष्ठाम्। हृदि। श्रेषाम। सुऽस्तुतिम्। सुऽहव्याम्॥ १॥

को मृळाति कतम आगमिष्ठो देवानामु कतमः शंभविष्ठः।
रथं कमाहुर्द्रवदश्वमाशुं यं सूर्यस्य दुहितावृणीत॥ २॥

कः। मृळाति। कतमः। आऽगमिष्ठः। देवानाम्। ऊँ इति। कतमः। शम्ऽभविष्ठः।
रथम्। कम्। आहुः। द्रवत्ऽअश्वम्। आशुम्। यम्। सूर्यस्य। दुहिता। अवृणीत्॥ २॥

मक्षू हि ष्मा गच्छथ ईवतो द्यूनिन्द्रो न शक्तिं परितक्म्यायाम्।
दिव आजाता दिव्या सुपर्णा कया शचीनां भवथः शचिष्ठा॥ ३॥

मक्षु । हि । स्म । गच्छथः । ईवतः । द्यून् । इन्द्रः । न । शक्तिम् । परिऽतक्म्यायाम् ।
दिवः । आऽजाता । दिव्या । सुऽपर्णा । कया । शचीनाम् । भवथः । शचिष्ठा ॥ ३ ॥

का वां भूदुपमातिः कया न आश्विना गमथो हूयमाना ।
को वां महश्चित्त्यजसो अभीक उरुष्यतं माध्वी दस्रा न ऊती ॥ ४ ॥

का । वाम् । भूत् । उपऽमातिः । कया । नः । आ । अश्विना । गमथः । हूयमाना ।
कः । वाम् । महः । चित् । त्यजसः । अभीके । उरुष्यतम् । माध्वी इति । दस्रा । नः । ऊती ॥ ४ ॥

उरु वां रथः परि नक्षति द्यामा यत्समुद्रादभि वर्तते वाम् ।
मध्वा माध्वी मधु वां प्रुषायन्यत्सीं वां पृक्षो भुरजन्त पक्वाः ॥ ५ ॥

उरु । वाम् । रथः । परि । नक्षति । द्याम् । आ । यत् । समुद्रात् । अभि । वर्तते । वाम् ।
मध्वा । माध्वी इति । मधु । वाम् । प्रुषायन् । यत् । सीम् । वाम् । पृक्षः । भुरजन्त । पक्वाः ॥ ५ ॥

सिन्धुर्ह वां रसया सिञ्चदश्वान्घृणा वयोऽरुषासः परि ग्मन् ।
तदू षु वामजिरं चेति यानं येन पती भवथः सूर्यायाः ॥ ६ ॥

सिन्धुः । ह । वाम् । रसया । सिञ्चत् । अश्वान् । घृणा । वयः । अरुषासः । परि । ग्मन् ।
तत् । ऊँ इति । सु । वाम् । अजिरम् । चेति । यानम् । येन । पती इति । भवथः । सूर्यायाः ॥ ६ ॥

इहेह यद्वां समना पपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्ना ।
उरुष्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक् ॥ ७ ॥ [१९]

इहऽइह । यत् । वाम् । समना । पपृक्षे । सा । इयम् । अस्मे इति । सुऽमतिः । वाजऽरत्ना ।
उरुष्यतम् । जरितारम् । युवम् । ह । श्रितः । कामः । नासत्या । युवद्रिक् ॥ ७ ॥

[४४] [७ पुरुमीळ्हाजमीळ्हौ सौहोत्रौ । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।]

तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुज्रयमश्विना संगतिं गोः ।
यः सूर्यां वहति वन्धुरायुर्गिर्वाहसं पुरुतमं वसूयुम् ॥ १ ॥

तम् । वाम् । रथम् । वयम् । अद्य । हुवेम । पृथुऽज्रयम् । अश्विना । सम्ऽगतिम् । गोः ।
यः । सूर्याम् । वहति । वन्धुरऽयुः । गिर्वाहसम् । पुरुऽतमम् । वसुऽयुम् ॥ १ ॥

युवं श्रियमश्विना देवता तां दिवो नपाता वनथः शचीभिः ।
युवोर्वपुरभि पृक्षः सचन्ते वहन्ति यत्ककुहासो रथे वाम् ॥ २ ॥

युवम्। श्रियम्। अश्विना। देवता। ताम्। दिवः। नपाता। वनथः। शचीभिः।
युवोः। वपुः। अभि। पृक्षः। सचन्ते। वहन्ति। यत्। ककुहासः। रथे। वाम्॥ २॥

को वामद्या करते रातहव्य ऊतये वा सुतपेयाय वार्कैः।
ऋतस्य वा वनुषे पूर्व्याय नमो येमानो अश्विना ववर्तत्॥ ३॥

कः। वाम्। अद्य। करते। रातऽहव्यः। ऊतये। वा। सुतऽपेयाय। वा। अर्कैः।
ऋतस्य। वा। वनुषे। पूर्व्याय। नमः। येमानः। अश्विना। आ। ववर्तत्॥ ३॥

हिरण्ययेन पुरुभू रथेनेमं यज्ञं नासत्योप यातम्।
पिबाथ इन्मधुनः सोम्यस्य दधथो रत्नं विधते जनाय॥ ४॥

हिरण्ययेन। पुरुभू इति पुरुऽभू। रथेन। इमम्। यज्ञम्। नासत्या। उप। यातम्।
पिबाथः। इत्। मधुनः। सोम्यस्य। दधथः। रत्नम्। विधते। जनाय॥ ४॥

आ नो यातं दिवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन।
मा वामन्ये नि यमन्देवयन्तः सं यद्ददे नाभिः पूर्व्या वाम्॥ ५॥

आ। नः। यातम्। दिवः। अच्छ। पृथिव्याः। हिरण्ययेन। सुऽवृता। रथेन।
मा। वाम्। अन्ये। नि। यमन्। देवऽयन्तः। सम्। यत्। ददे। नाभिः। पूर्व्या। वाम्॥ ५॥

नू नो रयिं पुरुवीरं बृहन्तं दस्रा मिमाथामुभयेष्वस्मे।
नरो यद्वामश्विना स्तोममावन्त्सधस्तुतिमाजमीळ्हासो अग्मन्॥ ६॥

नु। नः। रयिम्। पुरुऽवीरम्। बृहन्तम्। दस्रा। मिमाथाम्। उभयेषु। अस्मे इति।
नरः। यत्। वाम्। अश्विना। स्तोमम्। आवन्। सधऽस्तुतिम्। आजऽमीळ्हासः। अग्मन्॥ ६॥

इहेह यद्वां समना पपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्ना।
उरुष्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक्॥ ७॥ [२०]

इहऽइह। यत्। वाम्। समना। पपृक्षे। सा। इयम्। अस्मे इति। सुऽमतिः। वाजऽरत्ना।
उरुष्यतम्। जरितारम्। युवम्। ह। श्रितः। कामः। नासत्या। युवद्रिक्॥ ७॥

[४५] [७ वामदेवो गौतमः। अश्विनौ। जगती, ७ त्रिष्टुप्।]

एष स्य भानुरुदियर्ति युज्यते रथः परिज्मा दिवो अस्य सानवि।
पृक्षासो अस्मिन्मिथुना अधि त्रयो दृतिस्तुरीयो मधुनो वि रप्शते॥ १॥

एषः। स्यः। भानुः। उत्। इयर्ति। युज्यते। रथः। परिऽज्मा। दिवः। अस्य। सानवि।
पृक्षासः। अस्मिन्। मिथुनाः। अधि। त्रयः। दृतिः। तुरीयः। मधुनः। वि। रप्शते ॥ १ ॥

उद्वां पृक्षासो मधुमन्त ईरते रथा अश्वास उषसो व्युष्टिषु।
अपोर्णुवन्तस्तम आ परीवृतं स्व१र्ण शुक्रं तन्वन्त आ रजः ॥ २ ॥

उत्। वाम्। पृक्षासः। मधुऽमन्तः। ईरते। रथाः। अश्वासः। उषसः। विऽउष्टिषु।
अपऽऊर्णुवन्तः। तमः। आ। परिऽवृतम्। स्वः। न। शुक्रम्। तन्वन्तः। आ। रजः ॥ २ ॥

मध्वः पिबतं मधुपेभिरासभिरुत प्रियं मधुने युञ्जाथां रथम्।
आ वर्तनिं मधुना जिन्वथस्पथो दृतिं वहेथे मधुमन्तमश्विना ॥ ३ ॥

मध्वः। पिबतम्। मधुऽपेभिः। आसऽभिः। उत। प्रियम्। मधुने। युञ्जाथाम्। रथम्।
आ। वर्तनिम्। मधुना। जिन्वथः। पथः। दृतिम्। वहेथे इति। मधुऽमन्तम्। अश्विना ॥ ३ ॥

हंसासो ये वां मधुमन्तो अस्रिधो हिरण्यपर्णा उहुव उषर्बुधः।
उदप्रुतो मन्दिनो मन्दिनिस्पृशो मध्वो न मक्षः सवनानि गच्छथः ॥ ४ ॥

हंसासः। ये। वाम्। मधुऽमन्तः। अस्रिधः। हिरण्यऽपर्णाः। उहुवः। उषःऽबुधः।
उदऽप्रुतः। मन्दिनः। मन्दिऽनिस्पृशः। मध्वः। न। मक्षः। सवनानि। गच्छथः ॥ ४ ॥

स्वध्वरासो मधुमन्तो अग्नय उस्रा जरन्ते प्रति वस्तोरश्विना।
यन्निक्तहस्तस्तरणिर्विचक्षणः सोमं सुषाव मधुमन्तमद्रिभिः ॥ ५ ॥

सुऽअध्वरासः। मधुऽमन्तः। अग्नयः। उस्रा। जरन्ते। प्रति। वस्तोः। अश्विना।
यत्। निक्तऽहस्तः। तरणिः। विऽचक्षणः। सोमम्। सुसाव। मधुऽमन्तम्। अद्रिऽभिः ॥ ५ ॥

आकेनिपासो अहभिर्दविध्वतः स्व१र्ण शुक्रं तन्वन्त आ रजः।
सूरश्चिदश्वान्युयुजान ईयते विश्वाँ अनु स्वधया चेतथस्पथः ॥ ६ ॥

आकेऽनिपासः। अहऽभिः। दविध्वतः। स्वः। न। शुक्रम्। तन्वन्तः। आ। रजः।
सूरः। चित्। अश्वान्। युयुजानः। ईयते। विश्वान्। अनु। स्वधया। चेतथः। पथः ॥ ६ ॥

प्र वामवोचमश्विना धियंधा रथः स्वश्वो अजरो यो अस्ति।
येन सद्यः परि रजांसि याथो हविष्मन्तं तरणिं भोजमच्छ ॥ ७ ॥ [२१] {४}

प्र। वाम्। अवोचम्। अश्विना। धियम्ऽधाः। रथः। सुऽअश्वः। अजरः। यः। अस्ति।
येन। सद्यः। परि। रजांसि। याथः। हविष्मन्तम्। तरणिम्। भोजम्। अच्छ ॥ ७ ॥

[४६] [७ वामदेवो गौतमः। इन्द्रवायू, १ वायुः। गायत्री।]

अग्रं पिबा मधूनां सुतं वायो दिविष्टिषु। त्वं हि पूर्वपा असि॥ १॥

अग्रम्। पिब। मधूनाम्। सुतम्। वायो इति। दिविष्टिषु। त्वम्। हि। पूर्वऽपाः। असि॥ १॥

शतेना नो अभिष्टिभिर्नियुत्वाँ इन्द्रसारथिः। वायो सुतस्य तृम्पतम्॥ २॥

शतेन। नः। अभिष्टिऽभिः। नियुत्वान्। इन्द्रऽसारथिः। वायो इति। सुतस्य। तृम्पतम्॥ २॥

आ वां सहस्रं हरय इन्द्रवायू अभि प्रयः। वहन्तु सोमपीतये॥ ३॥

आ। वाम्। सहस्रम्। हरयः। इन्द्रवायू इति। अभि। प्रयः। वहन्तु। सोमऽपीतये॥ ३॥

रथं हिरण्यवन्धुरमिन्द्रवायू स्वध्वरम्। आ हि स्थाथो दिविस्पृशम्॥ ४॥

रथम्। हिरण्यऽवन्धुरम्। इन्द्रवायू इति। सुऽअध्वरम्। आ। हि। स्थाथः। दिविऽस्पृशम्॥ ४॥

रथेन पृथुपाजसा दाश्वांसमुप गच्छतम्। इन्द्रवायू इहा गतम्॥ ५॥

रथेन। पृथुऽपाजसा। दाश्वांसम्। उप। गच्छतम्। इन्द्रवायू इति। इह। आ। गतम्॥ ५॥

इन्द्रवायू अयं सुतस्तं देवेभिः सजोषसा। पिबतं दाशुषो गृहे॥ ६॥

इन्द्रवायू इति। अयम्। सुतः। तम्। देवेभिः। सऽजोषसा। पिबतम्। दाशुषः। गृहे॥ ६॥

इह प्रयाणमस्तु वामिन्द्रवायू विमोचनम्। इह वां सोमपीतये॥ ७॥ [२२]

इह। प्रऽयानम्। अस्तु। वाम्। इन्द्रवायू इति। विऽमोचनम्। इह। वाम्। सोमऽपीतये॥ ७॥

[४७] [४ वामदेवो गौतमः। इन्द्रवायू, १ वायुः। अनुष्टुप्।]

वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्रं दिविष्टिषु।
आ याहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता॥ १॥

वायो इति। शुक्रः। अयामि। ते। मध्वः। अग्रम्। दिविष्टिषु।
आ। याहि। सोमऽपीतये। स्पार्हः। देव। नियुत्वता॥ १॥

इन्द्रश्च वायवेषां सोमानां पीतिमर्हथः। युवां हि यन्तीन्दवो निम्नमापो न सध्र्यक्॥ २॥

इन्द्रः। च। वायो इति। एषाम्। सोमानाम्। पीतिम्। अर्हथः।
युवाम्। हि। यन्ति। इन्दवः। निम्नम्। आपः। न। सध्र्यक्॥ २॥

वायविन्द्रश्च शुष्मिणा सरथं शवसस्पती। नियुत्वन्ता न ऊतय आ यातं सोमपीतये॥ ३॥

वायो इति। इन्द्रः। च। शुष्मिणा। सऽरथम्। शवसः। पती इति।
नियुत्वन्ता। नः। ऊतये। आ। यातम्। सोमऽपीतये ॥ ३ ॥

या वां सन्ति पुरुस्पृहो नियुतो दाशुषे नरा। अस्मे ता यज्ञवाहसेन्द्रवायू नि यच्छतम् ॥ ४ ॥

या:। वाम्। सन्ति। पुरुऽस्पृहः। निऽयुतः। दाशुषे। नरा। [२३]
अस्मे इति। ताः। यज्ञऽवाहसा। इन्द्रवायू इति। नि। यच्छतम् ॥ ४ ॥

[४८] [५ वामदेवो गौतमः। वायुः। अनुष्टुप्।]

विहि होत्रा अवीता विपो न रायो अर्यः। वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ १ ॥

विहि। होत्राः। अवीताः। विपः। न। रायः। अर्यः।
वायो इति। आ। चन्द्रेण। रथेन। याहि। सुतस्य। पीतये ॥ १ ॥

निर्युवाणो अशस्तीर्नियुत्वाँ इन्द्रसारथिः। वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ २ ॥

निःऽयुवानः। अशस्तीः। नियुत्वान्। इन्द्रऽसारथिः।
वायो इति। आ। चन्द्रेण। रथेन। याहि। सुतस्य। पीतये ॥ २ ॥

अनु कृष्णे वसुधिती येमाते विश्वपेशसा। वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ ३ ॥

अनु। कृष्णे इति। वसुधिती इति वसुऽधिती। येमाते इति। विश्वऽपेशसा।
वायो इति। आ। चन्द्रेण। रथेन। याहि। सुतस्य। पीतये ॥ ३ ॥

वहन्तु त्वा मनोयुजो युक्तासो नवतिर्नव। वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ ४ ॥

वहन्तु। त्वा। मनःऽयुजः। युक्तासः। नवतिः। नव।
वायो इति। आ। चन्द्रेण। रथेन। याहि। सुतस्य। पीतये ॥ ४ ॥

वायो शतं हरीणां युवस्व पोष्याणाम्। उत वा ते सहस्रिणो रथ आ यातु पाजसा ॥ ५ ॥ [२४]

वायो इति। शतम्। हरीणाम्। युवस्व। पोष्याणाम्।
उत। वा। ते। सहस्रिणः। रथः। आ। यातु। पाजसा ॥ ५ ॥

[४९] [६ वामदेवो गौतमः। इन्द्राबृहस्पती। गायत्री।]

इदं वामास्ये हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती। उक्थं मदश्च शस्यते ॥ १ ॥

इदम्। वाम्। आस्ये। हविः। प्रियम्। इन्द्राबृहस्पती इति। उक्थम्। मदः। च। शस्यते ॥ १ ॥

अयं वां परि षिच्यते सोम इन्द्राबृहस्पती। चारुर्मदाय पीतये॥ २॥

अयम्। वाम्। परि। सिच्यते। सोमः। इन्द्राबृहस्पती इति। चारुः। मदाय। पीतये॥ २॥

आ न इन्द्राबृहस्पती गृहमिन्द्रश्च गच्छतम्। सोमपा सोमपीतये॥ ३॥

आ। नः। इन्द्राबृहस्पती इति। गृहम्। इन्द्रः। च। गच्छतम्। सोम॰पा। सोम॰पीतये॥ ३॥

अस्मे इन्द्राबृहस्पती रयिं धत्तं शतग्विनम्। अश्वावन्तं सहस्रिणम्॥ ४॥

अस्मे इति। इन्द्राबृहस्पती इति। रयिम्। धत्तम्। शत॰ग्विनम्। अश्व॰वन्तम्। सहस्रिणम्॥ ४॥

इन्द्राबृहस्पती वयं सुते गीर्भिर्हवामहे। अस्य सोमस्य पीतये॥ ५॥

इन्द्राबृहस्पती इति। वयम्। सुते। गीःऽभिः। हवामहे। अस्य। सोमस्य। पीतये॥ ५॥

सोममिन्द्राबृहस्पती पिबतं दाशुषो गृहे। मादयेथां तदोकसा॥ ६॥ [२५]

सोमम्। इन्द्राबृहस्पती इति। पिबतम्। दाशुषः। गृहे। मादयेथाम्। तत्॰ओकसा॥ ६॥

[५०] [११ वामदेवो गौतमः। बृहस्पतिः, १०-११ इन्द्राबृहस्पती। त्रिष्टुप्, १० जगती।]

यस्तस्तम्भ सहसा वि ज्मो अन्तान्बृहस्पतिस्त्रिषधस्थो रवेण।
तं प्रत्नास ऋषयो दीध्यानाः पुरो विप्रा दधिरे मन्द्रजिह्वम्॥ १॥

यः। तस्तम्भ। सहसा। वि। ज्मः। अन्तान्। बृहस्पतिः। त्रि॰सधस्थः। रवेण।
तम्। प्रत्नासः। ऋषयः। दीध्यानाः। पुरः। विप्राः। दधिरे। मन्द्र॰जिह्वम्॥ १॥

धुनेतयः सुप्रकेतं मदन्तो बृहस्पते अभि ये नस्ततस्रे।
पृषन्तं सृप्रमदब्धमूर्वं बृहस्पते रक्षतादस्य योनिम्॥ २॥

धुन॰इतयः। सु॰प्रकेतम्। मदन्तः। बृहस्पते। अभि। ये। नः। ततस्रे।
पृषन्तम्। सृप्रम्। अदब्धम्। ऊर्वम्। बृहस्पते। रक्षतात्। अस्य। योनिम्॥ २॥

बृहस्पते या परमा परावदत आ त ऋतस्पृशो नि षेदुः।
तुभ्यं खाता अवता अद्रिदुग्धा मध्वः श्चोतन्त्यभितो विरप्शम्॥ ३॥

बृहस्पते। या। परमा। परा॰वत्। अतः। आ। ते। ऋत॰स्पृशः। नि। सेदुः।
तुभ्यम्। खाताः। अवताः। अद्रि॰दुग्धाः। मध्वः। श्चोतन्ति। अभितः। वि॰रप्शम्॥ ३॥

बृहस्पतिः प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमन्।
सप्तास्यस्तुविजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमांसि॥ ४॥

बृहस्पतिः। प्रथमम्। जायमानः। महः। ज्योतिषः। परमे। वि॰ओमन्।
सप्त॰आस्यः। तुवि॰जातः। रवेण। वि। सप्त॰रश्मिः। अधमत्। तमांसि ॥ ४ ॥

स सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन वलं रुरोज फलिगं रवेण।
बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः कनिक्रदद्वावशतीरुदाजत्॥ ५ ॥ [२६]

सः। सु॰स्तुभा। सः। ऋक्वता। गणेन। वलम्। रुरोज। फलि॰गम्। रवेण।
बृहस्पतिः। उस्रियाः। हव्य॰सूदः। कनिक्रदत्। वावशतीः। उत्। आजत्॥ ५ ॥

एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः।
बृहस्पते सुप्रजा वीरऽवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ ६ ॥

एव। पित्रे। विश्व॰देवाय। वृष्णे। यज्ञैः। विधेम। नमसा। हविःऽभिः।
बृहस्पते। सु॰प्रजाः। वीर॰वन्तः। वयम्। स्याम। पतयः। रयीणाम्॥ ६ ॥

स इद्राजा प्रतिजन्यानि विश्वा शुष्मेण तस्थावभि वीर्येण।
बृहस्पतिं यः सुभृतं बिभर्ति वल्गूयति वन्दते पूर्वभाजम्॥ ७ ॥

सः। इत्। राजा। प्रति॰जन्यानि। विश्वा। शुष्मेण। तस्थौ। अभि। वीर्येण।
बृहस्पतिम्। यः। सु॰भृतम्। बिभर्ति। वल्गु॰यति। वन्दते। पूर्व॰भाजम्॥ ७ ॥

स इत्क्षेति सुधित ओकसि स्वे तस्मा इळा पिन्वते विश्वदानीम्।
तस्मै विशः स्वयमेवा नमन्ते यस्मिन्ब्रह्मा राजनि पूर्व एति॥ ८ ॥

सः। इत्। क्षेति। सु॰धितः। ओकसि। स्वे। तस्मै। इळा। पिन्वते। विश्व॰दानीम्।
तस्मै। विशः। स्वयम्। एव। नमन्ते। यस्मिन्। ब्रह्मा। राजनि। पूर्वः। एति॥ ८ ॥

अप्रतीतो जयति सं धनानि प्रतिजन्यान्युत या सजन्या।
अवस्यवे यो वरिवः कृणोति ब्रह्मणे राजा तमवन्ति देवाः॥ ९ ॥

अप्रति॰इतः। जयति। सम्। धनानि। प्रति॰जन्यानि। उत। या। स॰जन्या।
अवस्यवे। यः। वरिवः। कृणोति। ब्रह्मणे। राजा। तम्। अवन्ति। देवाः॥ ९ ॥

इन्द्रश्च सोमं पिबतं बृहस्पतेऽस्मिन्यज्ञे मन्दसाना वृषण्वसू।
आ वां विशन्त्विन्दवः स्वाभुवोऽस्मे रयिं सर्ववीरं नि यच्छतम्॥ १० ॥

इन्द्र॑ः । च॒ । सोम॑म् । पि॒ब॒त॒म् । बृ॒ह॒स्प॒ते॒ । अ॒स्मिन् । य॒ज्ञे । म॒न्द॒सा॒ना । वृ॒ष॒ण्व॒सू इति॑ वृष॑ण्°वसू ॥

आ । वा॒म् । वि॒श॒न्तु॒ । इन्द॑वः । सु॒°आ॒भुव॑ः । अ॒स्मे इति॑ । र॒यिम् । सर्व॑°वीरम् । नि । य॒च्छ॒त॒म् ॥ १० ॥

बृह॑स्पत इन्द्र॒ वर्ध॑तं न॒ः सचा॒ सा वां॑ सुम॒तिर्भू॑त्व॒स्मे ।

अ॒वि॒ष्टं धियो॑ जिगृ॒तं पुर॑ंधीर्जज॒स्तम॒र्यो व॒नुषा॒मरा॑तीः ॥ ११ ॥ [२७]

बृह॑स्पते । इ॒न्द्र॒ । वर्ध॑तम् । न॒ः । सचा॑ । सा । वा॒म् । सु॒°म॒तिः । भू॒तु॒ । अ॒स्मे इति॑ ।

अ॒वि॒ष्टम् । धिय॑ः । जि॒गृ॒तम् । पुर॑म्°धीः । ज॒ज॒स्तम् । अ॒र्यः । व॒नुषा॑म् । अरा॑तीः ॥ ११ ॥

इत्याश्वलायन-संहितायां

तृतीयाष्टके

सप्तमोऽध्यायः

समाप्तः ॥

॥ अथ तृतीयाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥

[५१] [११ वामदेवो गौतमः। उषाः। त्रिष्टुप्।]

इदमु त्यत्पुरुतमं पुरस्ताज्ज्योतिस्तमसो वयुनावदस्थात्।
नूनं दिवो दुहितरो विभातीर्गातुं कृणवन्नुषसो जनाय॥ १॥
इदम्। ऊँ इति। त्यत्। पुरुऽतमम्। पुरस्तात्। ज्योतिः। तमसः। वयुनऽवत्। अस्थात्।
नूनम्। दिवः। दुहितरः। विऽभातीः। गातुम्। कृणवन्। उषसः। जनाय॥ १॥
अस्थुरु चित्रा उषसः पुरस्तान्मिताइव स्वरवोऽध्वरेषु।
व्यू व्रजस्य तमसो द्वारोच्छन्तीरव्रञ्छुचयः पावकाः॥ २॥
अस्थुः। ऊँ इति। चित्राः। उषसः। पुरस्तात्। मिताःऽइव। स्वरवः। अध्वरेषु।
वि। ऊँ इति। व्रजस्य। तमसः। द्वारा। उच्छन्तीः। अव्रन्। शुचयः। पावकाः॥ २॥
उच्छन्तीरद्य चितयन्त भोजान्राधोदेयायोषसो मघोनीः।
अचित्रे अन्तः पणयः ससन्त्वबुध्यमानास्तमसो विमध्ये॥ ३॥
उच्छन्तीः। अद्य। चितयन्त। भोजान्। राधःऽदेयाय। उषसः। मघोनीः।
अचित्रे। अन्तरिति। पणयः। ससन्तु। अबुध्यमानाः। तमसः। विऽमध्ये॥ ३॥
कुवित्स देवीः सनयो नवो वा यामो बभूयादुषसो वो अद्य।
येना नवग्वे अङ्गिरे दशग्वे सप्तास्ये रेवती रेवदूष॥ ४॥
कुवित्। सः। देवीः। सनयः। नवः। वा। यामः। बभूयात्। उषसः। वः। अद्य।
येन। नवऽग्वे। अङ्गिरे। दशऽग्वे। सप्तऽआस्ये। रेवतीः। रेवत्। ऊष॥ ४॥
यूयं हि देवीर्ऋतयुग्भिरश्वैः परिप्रयाथ भुवनानि सद्यः।
प्रबोधयन्तीरुषसः ससन्तं द्विपाच्चतुष्पाच्चरथाय जीवम्॥ ५॥ [१]
यूयम्। हि। देवीः। ऋतयुक्ऽभिः। अश्वैः। परिऽप्रयाथ। भुवनानि। सद्य।
प्रऽबोधयन्तीः। उषसः। ससन्तम्। द्विऽपात्। चतुःऽपात्। चरथाय। जीवम्॥ ५॥
क्व स्विदासां कतमा पुराणी यया विधाना विदधुर्ऋभूणाम्।
शुभं यच्छुभ्रा उषसश्चरन्ति न वि ज्ञायन्ते सदृशीरजुर्याः॥ ६॥

क्व । स्वित् । आसाम् । कतमा । पुराणी । यया । वि॰धाना । वि॰दधुः । ऋभूणाम् ।
शुभम् । यत् । शुभ्राः । उषसः । चरन्ति । न । वि । ज्ञायन्ते । स॰दृशीः । अजुर्याः ॥ ६ ॥

ता घा ता भद्रा उषसः पुरासुरभिष्टिद्युम्ना ऋतजातसत्याः ।
यास्वीजानः शशमान उक्थैः स्तुवञ्छंसन्द्रविणं सद्य आप ॥ ७ ॥

ताः । घ । ताः । भद्राः । उषसः । पुरा । आसुः । अभिष्टि॰द्युम्नाः । ऋतजात॰सत्याः ।
यासु । ईजानः । शशमानः । उक्थैः । स्तुवन् । शंसन् । द्रविणम् । सद्यः । आप ॥ ७ ॥

ता आ चरन्ति समना पुरस्तात्समानतः समना पप्रथानाः ।
ऋतस्य देवीः सदसो बुधाना गवां न सर्गा उषसो जरन्ते ॥ ८ ॥

ताः । आ । चरन्ति । समना । पुरस्तात् । समानतः । समना । पप्रथानाः ।
ऋतस्य । देवीः । सदसः । बुधानाः । गवाम् । न । सर्गाः । उषसः । जरन्ते ॥ ८ ॥

ता इन्वे३व समना समानीरमीतवर्णा उषसश्चरन्ति ।
गूहन्तीरभ्वमसितं रुशद्भिः शुक्रास्तनूभिः शुचयो रुचानाः ॥ ९ ॥

ताः । इत् । नु । एव । समना । समानीः । अमीत॰वर्णाः । उषसः । चरन्ति ।
गूहन्तीः । अभ्वम् । असितम् । रुशत्॰भिः । शुक्राः । तनूभिः । शुचयः । रुचानाः ॥ ९ ॥

रयिं दिवो दुहितरो विभातीः प्रजावन्तं यच्छतास्मासु देवीः ।
स्योनादा वः प्रतिबुध्यमानाः सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ १० ॥

रयिम् । दिवः । दुहितरः । वि॰भातीः । प्रजा॰वन्तम् । यच्छत । अस्मासु । देवीः ।
स्योनात् । आ । वः । प्रति॰बुध्यमानाः । सु॰वीर्यस्य । पतयः । स्याम ॥ १० ॥

तद्वो दिवो दुहितरो विभातीरुप ब्रुव उषसो यज्ञकेतुः ।
वयं स्याम यशसो जनेषु तद् द्यौश्च धत्तां पृथिवी च देवी ॥ ११ ॥ [२]

तत् । वः । दिवः । दुहितरः । वि॰भातीः । उप । ब्रुवे । उषसः । यज्ञ॰केतुः ।
वयम् । स्याम । यशसः । जनेषु । तत् । द्यौः । च । धत्ताम् । पृथिवी । च । देवी ॥ ११ ॥

[५२] [७ वामदेवो गौतमः । उषाः । गायत्री ।]

प्रति ष्या सूनरी जनी व्युच्छन्ती परि स्वसुः । दिवो अदर्शि दुहिता ॥ १ ॥

प्रति । स्या । सूनरी । जनी । वि॰उच्छन्ती । परि । स्वसुः । दिवः । अदर्शि । दुहिता ॥ १ ॥

अश्वेव चित्रारुषी माता गवामृतावरी। सखाभूदश्विनोरुषाः॥ २॥

अश्वाऽइव। चित्रा। अरुषी। माता। गवाम्। ऋत॰वरी। सखा। अभूत्। अश्विनोः। उषाः॥ २॥

उत सखास्यश्विनोरुत माता गवामसि। उतोषो वस्व ईशिषे॥ ३॥

उत। सखा। असि। अश्विनोः। उत। माता। गवाम्। असि। उत। उषः। वस्वः। ईशिषे॥ ३॥

यावयद्द्वेषसं त्वा चिकित्वित्सूनृतावरि। प्रति स्तोमैरभुत्स्महि॥ ४॥

यवयत्॰द्वेषसम्। त्वा। चिकित्वित्। सूनृता॰वरि। प्रति। स्तोमैः। अभुत्स्महि॥ ४॥

प्रति भद्रा अदृक्षत गवां सर्गा न रश्मयः। ओषा अप्रा उरु ज्रयः॥ ५॥

प्रति। भद्राः। अदृक्षत। गवाम्। सर्गाः। न। रश्मयः। आ। उषाः। अप्राः। उरु। ज्रयः॥ ५॥

आपप्रुषी विभावरि व्यावर्ज्योतिषा तमः। उषो अनु स्वधामव॥ ६॥

आ॰पप्रुषी। विभा॰वरि। वि। आवः। ज्योतिषा। तमः। उषः। अनु। स्वधाम्। अव॥ ६॥

आ द्यां तनोषि रश्मिभिरान्तरिक्षमुरु प्रियम्। उषः शुक्रेण शोचिषा॥ ७॥ [३]

आ। द्याम्। तनोषि। रश्मि॰भिः। आ। अन्तरिक्षम्। उरु। प्रियम्। उषः। शुक्रेण। शोचिषा॥ ७॥

[५३] [७ वामदेवो गौतमः। सविता। जगती।]

तद्देवस्य सवितुर्वार्यं महद्वृणीमहे असुरस्य प्रचेतसः।
छर्दिर्येन दाशुषे यच्छति त्मना तन्नो महाँ उदयान्देवो अक्तुभिः॥ १॥

तत्। देवस्य। सवितुः। वार्यम्। महत्। वृणीमहे। असुरस्य। प्र॰चेतसः।
च्छर्दिः। येन। दाशुषे। यच्छति। त्मना। तत्। नः। महान्। उत्। अयान्। देवः। अक्तु॰भिः॥ १॥

दिवो धर्ता भुवनस्य प्रजापतिः पिशङ्गं द्रापिं प्रति मुञ्चते कविः।
विचक्षणः प्रथयन्नापृणन्नुर्वजीजनत्सविता सुम्नमुक्थ्यम्॥ २॥

दिवः। धर्ता। भुवनस्य। प्रजा॰पतिः। पिशङ्गम्। द्रापिम्। प्रति। मुञ्चते। कविः।
वि॰चक्षणः। प्रथयन्। आ॰पृणन्। उरु। अजीजनत्। सविता। सुम्नम्। उक्थ्यम्॥ २॥

आप्रा रजांसि दिव्यानि पार्थिवा श्लोकं देवः कृणुते स्वाय धर्मणे।
प्र बाहू अस्राक्सविता सवीमनि निवेशयन्प्रसुवन्नक्तुभिर्जगत्॥ ३॥

आ। अप्राः। रजांसि। दिव्यानि। पार्थिवा। श्लोकम्। देवः। कृणुते। स्वाय। धर्मणे।
प्र। बाहू इति। अस्राक्। सविता। सवीमनि। नि॰वेशयन्। प्र॰सुवन्। अक्तु॰भिः। जगत्॥ ३॥

अदा॑भ्यो॒ भुव॑नानि प्र॒चाक॑शद् व्र॒तानि॑ दे॒वः स॑वि॒ताभि र॑क्षते।
प्रास्रा॑ग्बा॒हू भुव॑नस्य प्र॒जाभ्यो॑ धृ॒तव्र॑तो म॒हो अज्म॑स्य राजति॥ ४॥
अदा॑भ्यः। भुव॑नानि। प्र॒ऽचाक॑शत्। व्र॒तानि॑। दे॒वः। स॒वि॒ता। अ॒भि। र॒क्ष॒ते।
प्र। अ॒स्रा॒क्। बा॒हू इति॑। भुव॑नस्य। प्र॒ऽजाभ्यः॑। धृ॒तऽव्र॑तः। म॒हः। अज्म॑स्य। रा॒ज॒ति॒॥ ४॥
त्रिर॒न्तरि॑क्षं सवि॒ता म॑हित्व॒ना त्री रजां॑सि परि॒भूस्त्रीणि॑ रोच॒ना।
ति॒स्रो दिवः॑ पृथि॒वीस्ति॒स्र इ॑न्वति त्रि॒भिर्व्र॒तैर॒भि नो॑ रक्षति॒ त्मना॑॥ ५॥
त्रिः। अ॒न्तरि॑क्षम्। स॒वि॒ता। म॒हि॒ऽत्व॒ना। त्री। रजां॑सि। प॒रि॒ऽभूः। त्रीणि॑। रो॒च॒ना।
ति॒स्रः। दिवः॑। पृ॒थि॒वीः। ति॒स्रः। इ॒न्व॒ति॒। त्रि॒ऽभिः। व्र॒तैः। अ॒भि। नः। र॒क्ष॒ति॒। त्मना॑॥ ५॥
बृ॒हत्सु॑म्नः प्रसवी॒ता नि॒वेश॑नो॒ जग॑तः स्था॒तुरु॒भय॑स्य॒ यो व॒शी।
स नो॑ दे॒वः स॑वि॒ता शर्म॑ यच्छत्व॒स्मे क्षया॑य त्रि॒वरू॑थ॒मंह॑सः॥ ६॥
बृ॒हत्ऽसु॑म्नः। प्र॒ऽस॒वि॒ता। नि॒ऽवेश॑नः। जग॑तः। स्था॒तुः। उ॒भय॑स्य। यः। व॒शी।
सः। न॒ः। दे॒वः। स॒वि॒ता। शर्म॑। य॒च्छ॒तु। अ॒स्मे इति॑। क्षया॑य। त्रि॒ऽवरू॑थम्। अंह॑सः॥ ६॥
आग॑न्दे॒व ऋ॒तुभि॒र्वर्ध॑तु॒ क्षय॑ं दधा॑तु नः सवि॒ता सु॑प्र॒जामिष॑म्।
स नः॑ क्ष॒पाभि॒रह॑भिश्च जिन्वतु प्र॒जाव॑न्तं र॒यिम॒स्मे समि॑न्वतु॥ ७॥ [४]
आ। अ॒ग॒न्। दे॒वः। ऋ॒तुऽभिः॑। वर्ध॑तु। क्षय॑म्। दधा॑तु। न॒ः। स॒वि॒ता। सु॒ऽप्र॒जाम्। इष॑म्।
सः। न॒ः। क्ष॒पाभिः॑। अह॑ऽभिः। च॒। जि॒न्व॒तु॒। प्र॒जाऽव॑न्तम्। र॒यिम्। अ॒स्मे इति॑। सम्। इ॒न्व॒तु॒॥ ७॥

[५४] [६ वामदेवो गौतमः। सविता। जगती, ६ त्रिष्टुप्।]

अभू॑द्दे॒वः स॑वि॒ता वन्द्यो॒ नु न॑ इ॒दानी॒मह्न॑ उप॒वाच्यो॒ नृभिः॑।
वि यो रत्ना॒ भज॑ति मान॒वेभ्यः॒ श्रेष्ठ॑ं नो॒ अत्र॒ द्रवि॑णं॒ यथा॒ दध॑त्॥ १॥
अभू॑त्। दे॒वः। स॒वि॒ता। वन्द्यः॑। नु। न॒ः। इ॒दानी॑म्। अह्नः॑। उ॒प॒ऽवाच्यः॑। नृ॒ऽभिः॑।
वि। यः। रत्ना॑। भज॑ति। मा॒न॒वेभ्यः॑। श्रेष्ठ॑म्। न॒ः। अत्र॑। द्रवि॑णम्। यथा॑। दध॑त्॥ १॥
दे॒वेभ्यो॒ हि प्र॑थ॒मं य॒ज्ञियेभ्यो॒ऽमृत॒त्वं सु॒वसि॑ भा॒गमु॑त्त॒मम्।
आदिद्दा॒मानं॑ सवित॒र्व्यू॑र्णुषेऽनूची॒ना जी॑वि॒ता मानु॑षेभ्यः॥ २॥
दे॒वेभ्यः॑। हि। प्र॒थ॒मम्। य॒ज्ञिये॑भ्यः। अ॒मृ॒त॒ऽत्वम्। सु॒वसि॑। भा॒गम्। उ॒त्ऽत॒मम्।
आत्। इत्। दा॒मान॑म्। स॒वि॒त॒रिति॑। वि। ऊ॒र्णु॒षे॒। अ॒नू॒ची॒ना। जी॒वि॒ता। मानु॑षेभ्यः॥ २॥

अचित्ती यच्चकृमा दैव्ये जने दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता।
देवेषु च सवितर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः ॥ ३ ॥
अचित्ती। यत्। चकृम। दैव्ये। जने। दीनैः। दक्षैः। प्र॰भूती। पुरुषत्वता।
देवेषु। च। सवितः। मानुषेषु। च। त्वम्। नः। अत्र। सुवतात्। अनागसः ॥ ३ ॥
न प्रमियै सवितुर्दैव्यस्य तद्यथा विश्वं भुवनं धारयिष्यति।
यत्पृथिव्या वरिमन्ना स्वङ्गुरिर्वर्ष्मन्दिवः सुवति सत्यमस्य तत् ॥ ४ ॥
न। प्र॰मियै। सवितुः। दैव्यस्य। तत्। यथा। विश्वम्। धारयिष्यति।
यत्। पृथिव्याः। वरिमन्। आ। सु॰अङ्गुरिः। वर्ष्मन्। दिवः। सुवति। सत्यम्। अस्य। तत् ॥ ४ ॥
इन्द्रज्येष्ठान्बृहद्भ्यः पर्वतेभ्यः क्षयाँ एभ्यः सुवसि पस्त्यावतः।
यथायथा पतयन्तो वियेमिर एवैव तस्थुः सवितः सवाय ते ॥ ५ ॥
इन्द्र॰ज्येष्ठान्। बृहत्॰भ्यः। पर्वतेभ्यः। क्षयान्। एभ्यः। सुवसि। पस्त्य॰वतः।
यथा॰यथा। पतयन्तः। वि॰येमिरे। एव। एव। तस्थुः। सवितरिति। सवाय। ते ॥ ५ ॥
ये ते त्रिरहन्त्सवितः सवासो दिवेदिवे सौभगमासुवन्ति।
इन्द्रो द्यावापृथिवी सिन्धुरद्भिरादित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत् ॥ ६ ॥ [५]
ये। ते। त्रिः। अहन्। सवितरिति। सवासः। दिवे॰दिवे। सौभगम्। आ॰सुवन्ति।
इन्द्रः। द्यावापृथिवी इति। सिन्धुः। अत्॰भिः। आदित्यैः। नः। अदितिः। शर्म। यंसत् ॥ ६ ॥

[५५] [१ वामदेवो गौतमः। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्, ८-१० गायत्र्यः।]

को वस्त्राता वसवः को वरूता द्यावाभूमी अदिते त्रासीथां नः।
सहीयसो वरुण मित्र मर्तात्को वोऽध्वरे वरिवो धाति देवाः ॥ १ ॥
कः। वः। त्राता। वसवः। कः। वरूता। द्यावाभूमी इति। अदिते। त्रासीथाम्। नः।
सहीयसः। वरुण। मित्र। मर्तात्। कः। वः। अध्वरे। वरिवः। धाति। देवाः ॥ १ ॥
प्र ये धामानि पूर्व्याण्यर्चान्वि यदुच्छान्वियोतारो अमूराः।
विधातारो वि ते दधुरजस्रा ऋतधीतयो रुरुचन्त दस्माः ॥ २ ॥
प्र। ये। धामानि। पूर्व्याणि। अर्चान्। वि। यत्। उच्छान्। वि॰योतारः। अमूराः।
वि॰धातारः। वि। ते। दधुः। अजस्रा। ऋत॰धीतयः। रुरुचन्त। दस्माः ॥ २ ॥

प्र पस्त्या३मदितिं सिन्धुमर्कैः स्वस्तिमीळे सख्याय देवीम्।

उभे यथा नो अहनी निपात उषासानक्ता करतामदब्धे॥ ३॥

प्र। पस्त्याम्। अदितिम्। सिन्धुम्। अर्कैः। स्वस्तिम्। ईळे। सख्याय। देवीम्।

उभे इति। यथा। नः। अहनी इति। निऽपातः। उषसानक्ता। करताम्। अदब्धे इति॥ ३॥

व्यर्यमा वरुणश्चेति पन्थामिषस्पतिः सुवितं गातुमग्निः।

इन्द्राविष्णू नृवदु षु स्तवाना शर्म नो यन्तममवद्वरूथम्॥ ४॥

वि। अर्यमा। वरुणः। चेति। पन्थाम्। इषः। पतिः। सुवितम्। गातुम्। अग्निः।

इन्द्राविष्णू इति। नृऽवत्। ऊँ इति। सु। स्तवाना। शर्म। नः। यन्तम्। अमऽवत्। वरूथम्॥ ४॥

आ पर्वतस्य मरुतामवांसि देवस्य त्रातुरव्रि भगस्य।

पात्पतिर्जन्यादंहसो नो मित्रो मित्रियादुत न उरुष्येत्॥ ५॥ [६]

आ। पर्वतस्य। मरुताम्। अवांसि। देवस्य। त्रातुः। अव्रि। भगस्य।

पात्। पतिः। जन्यात्। अंहसः। नः। मित्रः। मित्रियात्। उत। नः। उरुष्येत्॥ ५॥

नू रोदसी अहिना बुध्न्येन स्तुवीत देवी अप्येभिरिष्टैः।

समुद्रं न संचरणे सनिष्यवो घर्मस्वरसो नद्यो३ अप व्रन्॥ ६॥

नु। रोदसी इति। अहिना। बुध्न्येन। स्तुवीत। देवी इति। अप्येभिः। इष्टैः।

समुद्रम्। न। सम्ऽचरणे। सनिष्यवः। घर्मऽस्वरसः। नद्यः। अप। व्रन्॥ ६॥

देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन्।

नहि मित्रस्य वरुणस्य धासिमर्हामसि प्रमियं सान्वग्नेः॥ ७॥

देवैः। नः। देवी। अदितिः। नि। पातु। देवः। त्राता। त्रायताम्। अप्रऽयुच्छन्।

नहि। मित्रस्य। वरुणस्य। धासिम्। अर्हामसि। प्रऽमियम्। सानु। अग्नेः॥ ७॥

अग्निरीशे वसव्यस्याग्निर्महः सौभगस्य। तान्यस्मभ्यं रासते॥ ८॥

अग्निः। ईशे। वसव्यस्य। अग्निः। महः। सौभगस्य। तानि। अस्मभ्यम्। रासते॥ ८॥

उषो मघोन्या वह सूनृते वार्या पुरु। अस्मभ्यं वाजिनीवति॥ ९॥

उषः। मघोनि। आ। वह। सूनृते। वार्या। पुरु। अस्मभ्यम्। वाजिनीऽवति॥ ९॥

तत्सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा। इन्द्रो नो राधसा गमत्॥ १०॥ [७]

तत्। सु। नः। सविता। भगः। वरुणः। मित्रः। अर्यमा। इन्द्रः। नः। राधसा। आ। गमत्॥ १०॥

[५६] [७ वामदेवो गौतमः। द्यावापृथिवी। त्रिष्टुप्, ५-७ गायत्र्यः।]

मही द्यावापृथिवी इह ज्येष्ठे रुचा भवतां शुचयद्भिरर्कैः।
यत्सीं वरिष्ठे बृहती विमिन्वन्नुवद्धोक्षा पप्रथानेभिरेवैः॥ १॥

मही इति। द्यावापृथिवी इति। इह। ज्येष्ठे इति। रुचा। भवताम्। शुचयत्ऽभिः। अर्कैः।
यत्। सीम्। वरिष्ठे इति। बृहती इति। विऽमिन्वन्। रुवत्। ह। उक्षा। पप्रथानेभिः। एवैः॥ १॥

देवी देवेभिर्यजते यजत्रैरमिनती तस्थतुरुक्षमाणे।
ऋतावरी अद्रुहा देवपुत्रे यज्ञस्य नेत्री शुचयद्भिरर्कैः॥ २॥

देवी इति। देवेभिः। यजते इति। यजत्रैः। अमिनती इति। तस्थतुः। उक्षमाणे इति।
ऋतवरी इत्यृतऽवरी। अद्रुहा। देवपुत्रे इति देवऽपुत्रे। यज्ञस्य। नेत्री इति। शुचयत्ऽभिः। अर्कैः॥ २॥

स इत्स्वपा भुवनेष्वास य इमे द्यावापृथिवी जजान।
उर्वी गभीरे रजसी सुमेके अवंशे धीरः शच्या समैरत्॥ ३॥

सः। इत्। सुऽअपाः। भुवनेषु। आस। यः। इमे इति। द्यावापृथिवी इति। जजान।
उर्वी इति। गभीरे इति। रजसी इति। सुमेके इति सुऽमेके। अवंशे। धीरः। शच्या। सम्। ऐरत्॥ ३॥

नू रोदसी बृहद्भिर्नो वरूथैः पत्नीवद्भिरिषयन्ती सजोषाः।
उरूची विश्वे यजते नि पातं धिया स्याम रथ्यः सदासाः॥ ४॥

नु। रोदसी इति। बृहत्ऽभिः। नः। वरूथैः। पत्नीवत्ऽभिः। इषयन्ती इति। सऽजोषाः।
उरूची इति। विश्वे इति। यजते इति। नि। पातम्। धिया। स्याम। रथ्यः। सदाऽसाः॥ ४॥

प्र वां महि द्यवी अभ्युपस्तुति भरामहे। शुची उप प्रशस्तये॥ ५॥

प्र। वाम्। महि। द्यवी इति। अभि। उपऽस्तुतिम्। भरामहे। शुची इति। उप। प्रऽशस्तये॥ ५॥

पुनाने तन्वा मिथः स्वेन दक्षेण राजथः। ऊह्याथे सनादृतम्॥ ६॥

पुनाने इति। तन्वा। मिथः। स्वेन। दक्षेण। राजथः। ऊह्याथे इति। सनात्। ऋतम्॥ ६॥

मही मित्रस्य साधथस्तरन्ती पिप्रती ऋतम्। परि यज्ञं नि षेदथुः॥ ७॥ [८]

मही इति। मित्रस्य। साधथः। तरन्ती इति। पिप्रती इति। ऋतम्। परि। यज्ञम्। नि। सेदथुः॥ ७॥

[५७] [८ वामदेवो गौतमः। १-३ क्षेत्रपतिः, ४ शुनः, ५, ८ शुनासीरौ; ६-७ सीता।
अनुष्टुप्, ५ पुर उष्णिक्, २, ३, ८ त्रिष्टुभः।]

क्षेत्रस्य पतिना वयं हितेनेव जयामसि। गामश्वं पोषयित्न्वा स नो मृळातीदृशे॥ १॥

क्षेत्रस्य । पतिना । वयम् । हितेनऽइव । जयामसि ।

गाम् । अश्वम् । पोषयित्नु । आ । सः । नः । मृळाति । ईदृशे ॥ १ ॥

क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिं धेनुरिव पयो अस्मासु धुक्ष्व ।

मधुश्चुतं घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो मृळयन्तु ॥ २ ॥

क्षेत्रस्य । पते । मधु॰मन्तम् । ऊर्मिम् । धेनुःऽइव । पयः । अस्मासु । धुक्ष्व ।

मधु॰श्चुतम् । घृतम्ऽइव । सु॰पूतम् । ऋतस्य । नः । पतयः । मृळयन्तु ॥ २ ॥

मधुमतीरोषधीर्द्याव आपो मधुमन्नो भवत्वन्तरिक्षम् ।

क्षेत्रस्य पतिर्मधुमान्नो अस्त्वरिष्यन्तो अन्वेनं चरेम ॥ ३ ॥

मधु॰मतीः । ओषधीः । द्यावः । आपः । मधु॰मत् । नः । भवतु । अन्तरिक्षम् ।

क्षेत्रस्य । पतिः । मधु॰मान् । नः । अस्तु । अरिष्यन्तः । अनु । एनम् । चरेम ॥ ३ ॥

शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम् । शुनं वरत्रा बध्यन्ता शुनमष्ट्रामुदिङ्गय ॥ ४ ॥

शुनम् । वाहाः । शुनम् । नरः । शुनम् । कृषतु । लाङ्गलम् ।

शुनम् । वरत्राः । बध्यन्ताम् । शुनम् । अष्ट्राम् । उत् । इङ्गय ॥ ४ ॥

शुनासीराविमां वाचं जुषेथां यद्दिवि चक्रथुः पयः । तेनेमामुप सिञ्चतम् ॥ ५ ॥

शुनासीरौ । इमाम् । वाचम् । जुषेथाम् । यत् । दिवि । चक्रथुः । पयः । तेन । इमाम् । उप । सिञ्चतम् ॥ ५ ॥

अर्वाची सुभगे भव सीते वन्दामहे त्वा । यथा नः सुभगाससि यथा नः सुफलाससि ॥ ६ ॥

अर्वाची । सु॰भगे । भव सीते । वन्दामहे । त्वा ।

यथा । नः । सु॰भगा । अससि । यथा । नः । सु॰फला । अससि ॥ ६ ॥

इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषानु यच्छतु । सा नः पयस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समाम् ॥ ७ ॥

इन्द्रः । सीताम् । नि । गृह्णातु । ताम् । पूषा । अनु । यच्छतु ।

सा । नः । पयस्वती । दुहाम् । उत्तराम्॰उत्तराम् । समाम् ॥ ७ ॥

शुनं नः फाला वि कृषन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहैः ।

शुनं पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम् ॥ ८ ॥ [९]

शुनम् । नः । फालाः । वि । कृषन्तु । भूमिम् । शुनम् । कीनाशाः । अभि । यन्तु । वाहैः ।

शुनम् । पर्जन्यः । मधुना । पयःऽभि । शुनासीरा । शुनम् । अस्मासु । धत्तम् ॥ ८ ॥

[५८] [११ वामदेवो गौतमः। अग्निः, सूर्यो वाऽऽपो वा गावो वा घृतस्तुतिर्वा। त्रिष्टुप्, ११ जगती]

समुद्रादूर्मिर्मधुमाँ उदारदुपांशुना सममृतत्वमानट्।
घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः ॥ १ ॥
समुद्रात्। ऊर्मिः। मधुऽमान्। उत्। आरत्। उप। अंशुना। सम्। अमृतऽत्वम्। आनट्।
घृतस्य। नाम। गुह्यम्। यत्। अस्ति। जिह्वा। देवानाम्। अमृतस्य। नाभिः ॥ १ ॥
वयं नाम प्र ब्रवामा घृतस्यास्मिन्यज्ञे धारयामा नमोभिः।
उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गोऽवमीद्गौर एतत् ॥ २ ॥
वयम्। नाम। प्र। ब्रवाम। घृतस्य। अस्मिन्। यज्ञे। धारयाम। नमःऽभिः।
उप। ब्रह्मा। शृणवत्। शस्यमानम्। चतुःऽशृङ्गः। अवमीत्। गौरः। एतत् ॥ २ ॥
चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो अस्य।
त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्याँ आ विवेश ॥ ३ ॥
चत्वारि। शृङ्गा। त्रयः। अस्य। पादाः। द्वे इति। शीर्षे इति। सप्त। हस्तासः। अस्य।
त्रिधा। बद्धः। वृषभः। रोरवीति। महः। देवः। मर्त्यान्। आ। विवेश ॥ ३ ॥
त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमानं गवि देवासो घृतमन्वविन्दन्।
इन्द्र एकं सूर्य एकं जजान वेनादेकं स्वधया निष्टतक्षुः ॥ ४ ॥
त्रिधा। हितम्। पणिऽभिः। गुह्यमानम्। गवि। देवासः। घृतम्। अनु। अविन्दन्।
इन्द्रः। एकम्। सूर्यः। एकम्। जजान। वेनात्। एकम्। स्वधया। निः। ततक्षुः ॥ ४ ॥
एता अर्षन्ति हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे।
घृतस्य धारा अभि चाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम् ॥ ५ ॥ [१०]
एता अर्षन्ति। हृद्यात्। समुद्रात्। शतऽव्रजाः। रिपुणा। न। अवऽचक्षे।
घृतस्य। धाराः। अभि। चाकशीमि। हिरण्ययः। वेतसः। मध्ये। आसाम् ॥ ५ ॥
सम्यक्स्रवन्ति सरितो न धेना अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः।
एते अर्षन्त्यूर्मयो घृतस्य मृगाइव क्षिपणोरीषमाणाः ॥ ६ ॥
सम्यक्। स्रवन्ति। सरितः। न। धेनाः। अन्तः। हृदा। मनसा। पूयमानाः।
एते। अर्षन्ति। ऊर्मयः। घृतस्य। मृगाःऽइव। क्षिपणोः। ईषमाणाः ॥ ६ ॥

सिन्धोरिव प्राध्वने शूघनासो वातप्रमियः पतयन्ति यह्वाः।
घृतस्य धारा अरुषो न वाजी काष्ठा भिन्दन्नूर्मिभिः पिन्वमानः॥ ७॥
सिन्धोःऽइव। प्र॰अध्वने। शूघनासः। वात॰प्रमियः। पतयन्ति। यह्वाः।
घृतस्य। धाराः। अरुषः। न। वाजी। काष्ठाः। भिन्दन्। ऊर्मिभिः। पिन्वमानः॥ ७॥

अभि प्रवन्त समनेव योषाः कल्याण्य१ः स्मयमानासो अग्निम्।
घृतस्य धाराः समिधो नसन्त ता जुषाणो हर्यति जातवेदाः॥ ८॥
अभि। प्रवन्त। समनाऽइव। योषाः। कल्याण्यः। स्मयमानासः। अग्निम्।
घृतस्य। धाराः। सम्॰इधः। नसन्त। ताः। जुषाणः। हर्यति। जात॰वेदाः॥ ८॥

कन्याइव वहतुमेतवा उ अञ्ज्यञ्जाना अभि चाकशीमि।
यत्र सोमः सूयते यत्र यज्ञो घृतस्य धारा अभि तत्पवन्ते॥ ९॥
कन्याःऽइव। वहतुम्। एतवै। ऊँ इति। अञ्जि। अञ्जानाः। अभि। चाकशीमि।
यत्र। सोमः। सूयते। यत्र। यज्ञः। घृतस्य। धाराः। अभि। तत्। पवन्ते॥ ९॥

अभ्यर्षत सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त।
इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ते॥ १०॥
अभि। अर्षत। सु॰स्तुतिम्। गव्यम्। आजिम्। अस्मासु। भद्रा। द्रविणानि। धत्त।
इमम्। यज्ञम्। नयत। देवता। नः। घृतस्य। धाराः। मधु॰मत्। पवन्ते॥ १०॥

धामन्ते विश्वं भुवनमधि श्रितमन्तः समुद्रे हृद्य१न्तरायुषि।
अपामनीके समिथे य आभृतस्तमश्याम मधुमन्तं त ऊर्मिम्॥ ११॥ [११] {५}
धामन्। ते। विश्वम्। भुवनम्। अधि। श्रितम्। अन्तरिति। समुद्रे। हृदि। अन्तः। आयुषि।
अपाम्। अनीके। सम्॰इथे। यः। आ॰भृतः। तम्। अश्याम। मधु॰मन्तम्। ते। ऊर्मिम्॥ ११।

इति चतुर्थं मण्डलं समाप्तम्॥

॥ अथ पञ्चमं मण्डलम् ॥

[१] [१२ बुधगविष्ठिरावात्रेयौ । अग्निः । त्रिष्टुप् ।]

अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् ।
यह्वाइव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ ॥ १ ॥

अबोधि । अग्निः । सम्ऽइधा । जनानाम् । प्रति । धेनुम्ऽइव । आऽयतीम् । उषसम् ।
यह्वाःऽइव । प्र । वयाम् । उत्ऽजिहानाः । प्र । भानवः । सिस्रते । नाकम् । अच्छ ॥ १ ॥

अबोधि होता यजथाय देवानूर्ध्वो अग्निः सुमनाः प्रातरस्थात् ।
समिद्धस्य रुशददर्शि पाजो महान्देवस्तमसो निरमोचि ॥ २ ॥

अबोधि । होता । यजथाय । देवान् । ऊर्ध्वः । अग्निः । सुऽमनाः । प्रातः । अस्थात् ।
सम्ऽइद्धस्य । रुशत् । अदर्शि । पाजः । महान् । देवः । तमसः । निः । अमोचि ॥ २ ॥

यदीं गणस्य रशनामजीगः शुचिरङ्क्ते शुचिभिर्गोभिरग्निः ।
आद्दक्षिणा युज्यते वाजयन्त्युत्तानामूर्ध्वो अधयज्जुहूभिः ॥ ३ ॥

यत् । ईम् । गणस्य । रशनाम् । अजीगरिति । शुचिः । अङ्क्ते । शुचिऽभिः । गोभिः । अग्निः ।
आत् । दक्षिणा । युज्यते । वाजऽयन्ती । उत्तानाम् । ऊर्ध्वः । अधयत् । जुहूभिः ॥ ३ ॥

अग्निमच्छा देवयतां मनांसि चक्षूंषीव सूर्ये सं चरन्ति ।
यदीं सुवाते उषसा विरूपे श्वेतो वाजी जायते अग्रे अह्नाम् ॥ ४ ॥

अग्निम् । अच्छ । देवऽयताम् । मनांसि । चक्षूंषिऽइव । सूर्ये । सम् । चरन्ति ।
यत् । ईम् । सुवाते इति । उषसा । विरूपे इति विऽरूपे । श्वेतः । वाजी । जायते । अग्रे । अह्नाम् ॥ ४ ॥

जनिष्ट हि जेन्यो अग्रे अह्नां हितो हितेष्वरुषो वनेषु ।
दमेदमे सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि षसादा यजीयान् ॥ ५ ॥

जनिष्ट । हि । जेन्यः । अग्रे । अह्नाम् । हितः । हितेषु । अरुषः । वनेषु ।
दमेऽदमे । सप्त । रत्ना । दधानः । अग्निः । होता । नि । ससाद । यजीयान् ॥ ५ ॥

अग्निर्होता न्यसीदद्यजीयानुपस्थे मातुः सुरभा उ लोके।
युवा कविः पुरुनिःष्ठ ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्य इद्धः ॥ ६ ॥ [१२]
अग्निः। होता। नि। असीदत्। यजीयान्। उपऽस्थे। मातुः। सुरभौ। ऊँ इति। लोके।
युवा। कविः। पुरुनिःऽस्थ। ऋतऽवा। धर्ता। कृष्टीनाम्। उत। मध्ये। इद्धः ॥ ६ ॥
प्र णु त्यं विप्रमध्वरेषु साधुमग्निं होतारमीळते नमोभिः।
आ यस्ततान रोदसी ऋतेन नित्यं मृजन्ति वाजिनं घृतेन ॥ ७ ॥
प्र। नु। त्यम्। विप्रम्। अध्वरेषु। साधुम्। अग्निम्। होतारम्। ईळते। नमःऽभिः।
आ। यः। ततान। रोदसी इति। ऋतेन। नित्यम्। मृजन्ति। वाजिनम्। घृतेन ॥ ७ ॥
मार्जाल्यो मृज्यते स्वे दमूनाः कविप्रशस्तो अतिथिः शिवो नः।
सहस्रशृङ्गो वृषभस्तदोजा विश्वाँ अग्ने सहसा प्रास्यन्यान् ॥ ८ ॥
मार्जाल्यः। मृज्यते। स्वे। दमूनाः। कविऽप्रशस्तः। अतिथिः। शिवः। नः।
सहस्रऽशृङ्गः। वृषभः। तत्ऽओजाः। विश्वान्। अग्ने। सहसा। प्र। असि। अन्यान् ॥ ८ ॥
प्र सद्यो अग्ने अत्येष्यन्यानाविर्यस्मै चारुतमो बभूथ।
ईळेन्यो वपुष्यो विभावा प्रियो विशामतिथिर्मानुषीणाम् ॥ ९ ॥
प्र। सद्यः। अग्ने। अति। एषि। अन्यान्। आविः। यस्मै। चारुऽतमः। बभूथ।
ईळेन्यः। वपुष्यः। विभाऽवा। प्रियः। विशाम्। अतिथिः। मानुषीणाम् ॥ ९ ॥
तुभ्यं भरन्ति क्षितयो यविष्ठ बलिमग्ने अन्तित ओत दूरात्।
आ भन्दिष्ठस्य सुमतिं चिकिद्धि बृहत्ते अग्ने महि शर्म भद्रम् ॥ १० ॥
तुभ्यम्। भरन्ति। क्षितयः। यविष्ठ। बलिम्। अग्ने। अन्तितः। आ। उत। दूरात्।
आ। भन्दिष्ठस्य। सुऽमतिम्। चिकिद्धि। बृहत्। ते। अग्ने। महि। शर्म। भद्रम् ॥ १० ॥
आद्य रथं भानुमो भानुमन्तमग्ने तिष्ठ यजतेभिः समन्तम्।
विद्वान्पथीनामुर्व१न्तरिक्षमेह देवान्हविरद्याय वक्षि ॥ ११ ॥
आ। अद्य। रथम्। भानुऽमः। भानुऽमन्तम्। अग्ने। तिष्ठ। यजतेभिः। सम्ऽअन्तम्।
विद्वान्। पथीनाम्। उरु। अन्तरिक्षम्। आ। इह। देवान्। हविःऽअद्याय। वक्षि ॥ ११ ॥
अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे।
गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममुरुव्यञ्चमश्रेत् ॥ १२ ॥ [१३]

अवोचाम। कवये। मेध्याय। वचः। वन्दारु। वृषभाय। वृष्णे।
गविष्ठिरः। नमसा। स्तोमम्। अग्नौ। दिविऽइव। रुक्मम्। उरुऽव्यञ्चम्। अश्रेत्॥ १२॥

[२] [१२ कुमार आत्रेयः, वृशो वा जानः, उभौ वा; २, ९ वृशो जानः। अग्निः। त्रिष्टुप्, १२ शक्वरी]

कुमारं माता युवतिः समुब्धं गुहा बिभर्ति न ददाति पित्रे।
अनीकमस्य न मिनज्जनासः पुरः पश्यन्ति निहितमरतौ॥ १॥
कुमारम्। माता। युवतिः। सम्ऽउब्धम्। गुहा। बिभर्ति। न। ददाति। पित्रे।
अनीकम्। अस्य। न। मिनत्। जनासः। पुरः। पश्यन्ति। निऽहितम्। अरतौ॥ १॥
कमेतं त्वं युवते कुमारं पेषी बिभर्षि महिषी जजान।
पूर्वीर्हि गर्भः शरदो ववर्धापश्यं जातं यदसूत माता॥ २॥
कम्। एतम्। त्वम्। युवते। कुमारम्। पेषी। बिभर्षि। महिषी। जजान।
पूर्वीः। हि। गर्भः। शरदः। ववर्ध। अपश्यम्। जातम्। यत्। असूत। माता॥ २॥
हिरण्यदन्तं शुचिवर्णमारात्क्षेत्रादपश्यमायुधा मिमानम्।
ददानो अस्मा अमृतं विपृक्वत्किं मामनिन्द्राः कृणवन्ननुक्थाः॥ ३॥
हिरण्यऽदन्तम्। शुचिऽवर्णम्। आरात्। क्षेत्रात्। अपश्यम्। आयुधा। मिमानम्।
ददानः। अस्मै। अमृतम्। विपृक्वत्। किम्। माम्। अनिन्द्राः। कृणवन्। अनुक्थाः॥ ३॥
क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तं सुमद्यूथं न पुरु शोभमानम्।
न ता अगृभ्रन्नजनिष्ट हि षः पलिक्नीरिद्युवतयो भवन्ति॥ ४॥
क्षेत्रात्। अपश्यम्। सनुतरिति। चरन्तम्। सुऽमत्। यूथम्। न। पुरु। शोभमानम्।
न। ताः। अगृभ्रन्। अजनिष्ट। हि। सः। पलिक्नीः। इत्। युवतयः। भवन्ति॥ ४॥
के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिर्न येषां गोपा अरणश्चिदास।
य ईं जगृभुरव ते सृजन्त्वाजाति पश्व उप नश्चिकित्वान्॥ ५॥ [१४]
के। मे। मर्यकम्। वि। यवन्त। गोभिः। न। येषाम्। गोपाः। अरणः। चित्। आस।
ये। ईम्। जगृभुः। अव। ते। सृजन्तु। आ। अजाति। पश्वः। उप। नः। चिकित्वान्॥ ५॥
वसां राजानं वसतिं जनानामरातयो नि दधुर्मर्त्येषु।
ब्रह्माण्यत्रेरव तं सृजन्तु निन्दितारो निन्द्यासो भवन्तु॥ ६॥

वसाम्। राजानम्। वसतिम्। जनानाम्। अरातयः। नि। दधुः। मर्त्येषु।
ब्रह्माणि। अत्रेः। अव। तम्। सृजन्तु। निन्दितारः। निन्द्यासः। भवन्तु ॥ ६ ॥

शुनश्चिच्छेपं निदितं सहस्राद्यूपादमुञ्चो अशमिष्ट हि षः।
एवास्मदग्ने वि मुमुग्धि पाशान्होतश्चिकित्व इह तू निषद्य ॥ ७ ॥

शुनःऽशेपम्। चित्। निऽदितम्। सहस्रात्। यूपात्। अमुञ्चः। अशमिष्ट। हि। सः।
एव। अस्मत्। अग्ने। वि। मुमुग्धि। पाशान्। होतरिति। चिकित्वः। इह। तु। निऽसद्य ॥ ७ ॥

हृणीयमानो अप हि मदैयेः प्र मे देवानां व्रतपा उवाच।
इन्द्रो विद्वाँ अनु हि त्वा चचक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम् ॥ ८ ॥

हृणीयमानः। अप। हि। मत्। ऐयेः। प्र। मे। देवानाम्। व्रतऽपाः। उवाच।
इन्द्रः। विद्वान्। अनु। हि। त्वा। चचक्ष। तेन। अहम्। अग्ने। अनुऽशिष्टः। आ। अगाम् ॥ ८ ॥

वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा।
प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे ॥ ९ ॥

वि। ज्योतिषा। बृहता। भाति। अग्निः। आविः। विश्वानि। कृणुते। महिऽत्वा।
प्र। अदेवीः। मायाः। सहते। दुःऽएवाः। शिशीते। शृङ्गे इति। रक्षसे। विऽनिक्षे ॥ ९ ॥

उत स्वानासो दिवि षन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ।
मदे चिदस्य प्र रुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः ॥ १० ॥

उत। स्वानासः। दिवि। सन्तु। अग्नेः। तिग्मऽआयुधाः। रक्षसे। हन्तवै। ऊँ इति।
मदे। चित्। अस्य। प्र। रुजन्ति। भामाः। न। वरन्ते। परिऽबाधः। अदेवीः ॥ १० ॥

एतं ते स्तोमं तुविजातं विप्रो रथं न धीरः स्वपा अतक्षम्।
यदीदग्ने प्रति त्वं देव हर्याः स्वर्वतीरप एना जयेम ॥ ११ ॥

एतम्। ते। स्तोमम्। तुविऽजातम्। विप्रः। रथम्। न। धीरः। सुऽअपाः। अतक्षम्।
यदि। इत्। अग्ने। प्रति। त्वम्। देव। हर्याः। स्वःऽवतीः। अपः। एन। जयेम ॥ ११ ॥

तुविग्रीवो वृषभो वावृधानोऽशत्र्वर्यः समजाति वेदः।
इतीममग्निममृता अवोचन्बर्हिष्मते मनवे शर्म यंसद्धविष्मते मनवे शर्म यंसत् ॥ १२ ॥ [१५]

तुविऽग्रीवः। वृषभः। ववृधानः। अशत्रु। अर्यः। सम्। अजाति। वेदः। इति। इमम्। अग्निम्।
अमृताः। अवोचन्। बर्हिष्मते। मनवे। शर्म। यंसत्। हविष्मते। मनवे। शर्म। यंसत् ॥ १२ ॥

[३] [१२ वसुश्रुत आत्रेयः। अग्निः, ३ मरुद्रुद्रविष्णवः। त्रिष्टुप्, १ विराट्]

त्वमंग्ने वरुंणो जायंसे यत्त्वं मित्रो भंवसि यत्समिंद्धः।

त्वे विश्वें सहसस्पुत्र देवास्त्वमिन्द्रों दाशुषे मर्त्यांय॥ १॥

त्वम्। अग्ने। वरुंणः। जायंसे। यत्। त्वम्। मित्रः। भवसि। यत्। सम्ऽइंद्धः।

त्वे इतिं। विश्वें। सहसः। पुत्र। देवाः। त्वम्। इन्द्रंः। दाशुषें। मर्त्यांय॥ १॥

त्वमंर्यमा भंवसि यत्कनीनां नामं स्वधावन्गुह्यं बिभर्षि।

अञ्जन्ति मित्रं सुधिंतं न गोभिर्यद्दम्पंती समंनसा कृणोषिं॥ २॥

त्वम्। अर्यमा। भवसि। यत्। कनीनांम्। नामं। स्वधाऽवन्। गुह्यंम्। बिभर्षि॥ अञ्जन्तिं।

मित्रम्। सुऽधिंतम्। न। गोभिंः। यत्। दम्पंती इति दम्ऽपंती। सऽमंनसा। कृणोषिं॥ २॥

तवं श्रिये मरुतों मर्जयन्त रुद्र यत्ते जनिंम चारुं चित्रम्।

पदं यद्विष्णोंरुपमं निधायि तेनं पासि गुह्यं नाम गोनांम्॥ ३॥

तवं। श्रिये। मरुतंः। मर्जयन्त। रुद्रं। यत्। ते। जनिंम। चारुं। चित्रम्।

पदम्। यत्। विष्णोंः। उपंऽमम्। निऽधायिं। तेनं। पासि। गुह्यंम्। नामं। गोनांम्॥ ३॥

तवं श्रिया सुदृशों देव देवाः पुरू दधांना अमृतं सपन्त।

होतांरमग्निं मनुंषो नि षेंदुर्दशस्यन्तं उशिजः शंसंमायोः॥ ४॥

तवं। श्रिया। सुऽदृशंः। देव। देवाः। पुरु। दधांनाः। अमृतंम्। सपन्त।

होतांरम्। अग्निम्। मनुंषः। नि। सेदुः। दशस्यन्तंः। उशिजंः। शंसंम्। आयोः॥ ४॥

न त्वद्धोता पूर्वो अग्ने यजीयान्न काव्यैः परो अंस्ति स्वधावः।

विशश्च यस्या अतिंथिर्भवांसि स यज्ञेनं वनवद्देव मर्तांन्॥ ५॥

न। त्वत्। होतां। पूर्वंः। अग्ने। यजींयान्। न। काव्यैंः। परः। अस्ति। स्वधाऽवः।

विशः। च। यस्यांः। अतिंथिः। भवांसि। सः। यज्ञेनं। वनवत्। देव। मर्तांन्॥ ५॥

वयमंग्ने वनुयाम त्वोतां वसूयवों हविषा बुध्यंमानाः।

वयं संमर्ये विदथेष्वह्नां वयं राया संहसस्पुत्र मर्तांन्॥ ६॥ [१६]

वयम्। अग्ने। वनुयाम। त्वाऽऊंताः। वसुऽयवंः। हविषां। बुध्यंमानाः।

वयम्। सऽमर्ये। विदथेंषु। अह्नांम्। वयम्। राया। सहसः। पुत्र। मर्तांन्॥ ६॥

यो न आगो अभ्येनो भरात्यधीदघमघशंसे दधात।
जही चिकित्वो अभिशस्तिमेतामग्ने यो नो मर्चयति द्वयेन॥ ७॥

यः। नः। आगः। अभि। एनः। भराति। अधि। इत्। अघम्। अघ॰शंसे। दधात्।
जहि। चिकित्वः। अभि॰शस्तिम्। एताम्। अग्ने। यः। नः। मर्चयति। द्वयेन॥ ७॥

त्वामस्या व्युषि देव पूर्वे दूतं कृण्वाना अयजन्त हव्यैः।
संस्थे यदग्न ईयसे रयीणां देवो मर्तैर्वसुभिरिध्यमानः॥ ८॥

त्वाम्। अस्याः। वि॰उषि। देव। पूर्वे। दूतम्। कृण्वानाः। अयजन्त। हव्यैः।
सम्॰स्थे। यत्। अग्ने। ईयसे। रयीणाम्। देवः। मर्तैः। वसु॰भिः। इध्यमानः॥ ८॥

अव स्पृधि पितरं योधि विद्वान्पुत्रो यस्ते सहसः सून ऊहे।
कदा चिकित्वो अभि चक्षसे नोऽग्ने कदाँ ऋतचिद्यातयासे॥ ९॥

अव। स्पृधि। पितरम्। योधि। विद्वान्। पुत्रः। यः। ते। सहसः। सूनो इति। ऊहे।
कदा। चिकित्वः। अभि। चक्षसे। नः। अग्ने। कदा। ऋत॰चित्। यातयासे॥ ९॥

भूरि नाम वन्दमानो दधाति पिता वसो यदि तज्जोषयासे।
कुविद्देवस्य सहसा चकानः सुम्नमग्निर्वनते वावृधानः॥ १०॥

भूरि। नाम। वन्दमानः। दधाति। पिता। वसो इति। यदि। तत्। जोषयासे।
कुवित्। देवस्य। सहसा। चकानः। सुम्नम्। अग्निः। वनते। ववृधानः॥ १०॥

त्वमङ्ग जरितारं यविष्ठ विश्वान्यग्ने दुरिताति पर्षि।
स्तेना अदृश्रन्रिपवो जनासोऽज्ञातकेता वृजिना अभूवन्॥ ११॥

त्वम्। अङ्ग। जरितारम्। यविष्ठ। विश्वानि। अग्ने। दुः॰इता। अति। पर्षि।
स्तेनाः। अदृश्रन्। रिपवः। जनासः। अज्ञात॰केताः। वृजिनाः। अभूवन्॥ ११॥

इमे यामासस्त्वद्रिगभूवन्वसवे वा तदिदागो अवाचि।
नाहायमग्निरभिशस्तये नो न रीषते वावृधानः परा दात्॥ १२॥ [१७]

इमे। यामासः। त्वद्रिक्। अभूवन्। वसवे। वा। तत्। इत्। आगः। अवाचि।
न। अह। अयम्। अग्निः। अभि॰शस्तये। नः। न। रिषते। ववृधानः। परा। दात्॥ १२॥

[४] [११ वसुश्रुत आत्रेयः। अग्निः। त्रिष्टुप्]

त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे अध्वरेषु राजन्।
त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि ष्याम पृत्सुतीर्मर्त्यानाम्॥ १॥

त्वाम्। अग्ने। वसुऽपतिम्। वसूनाम्। अभि। प्र। मन्दे। अध्वरेषु। राजन्।
त्वया। वाजम्। वाजऽयन्तः। जयेम। अभि। स्याम। पृत्सुतीः। मर्त्यानाम्॥ १॥

हव्यवाळग्निरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे।
सुगार्हपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्र्य१क्सं मिमीहि श्रवांसि॥ २॥

हव्यऽवाट्। अग्निः। अजरः। पिता। नः। विऽभुः। विभाऽवा। सुऽदृशीकः। अस्मे इति।
सुऽगार्हपत्याः। सम्। इषः। दिदीहि। अस्मद्र्यक्। सम। मिमीहि। श्रवांसि॥ २॥

विशां कविं विश्पतिं मानुषीणां शुचिं पावकं घृतपृष्ठमग्निम्।
नि होतारं विश्वविदं दधिध्वे स देवेषु वनते वार्याणि॥ ३॥

विशाम्। कविम्। विश्पतिम्। मानुषीणाम्। शुचिम्। पावकम्। घृतऽपृष्ठम्। अग्निम्।
नि। होतारम्। विश्वऽविदम्। दधिध्वे। सः। देवेषु। वनते। वार्याणि॥ ३॥

जुषस्वाग्न इळया सजोषा यतमानो रश्मिभिः सूर्यस्य।
जुषस्व नः समिधं जातवेद आ च देवान्हविरद्याय वक्षि॥ ४॥

जुषस्व। अग्ने। इळया। सऽजोषाः। यतमानः। रश्मिऽभिः। सूर्यस्य।
जुषस्व। नः। सम्ऽइधम्। जातऽवेदः। आ। च। देवान्। हविःऽअद्याय। वक्षि॥ ४॥

जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं नो यज्ञमुप याहि विद्वान्।
विश्वा अग्ने अभियुजो विहत्या शत्रूयतामा भरा भोजनानि॥ ५॥ [१८]

जुष्टः। दमूनाः। अतिथिः। दुरोणे। इमम्। नः। यज्ञम्। उप। याहि। विद्वान्।
विश्वाः। अग्ने। अभिऽयुजः। विऽहत्य। शत्रुऽयताम्। आ। भर। भोजनानि॥ ५॥

वधेन दस्युं प्र हि चातयस्व वयः कृण्वानस्तन्वे३ स्वायै।
पिपर्षि यत्सहसस्पुत्र देवान्त्सो अग्ने पाहि नृतम वाजे अस्मान्॥ ६॥

वधेन। दस्युम्। प्र। हि। चातयस्व। वयः। कृण्वानः। तन्वे। स्वायै।
पिपर्षि। यत्। सहसः। पुत्र। देवान्। सः। अग्ने। पाहि। नृऽतम। वाजे। अस्मान्॥ ६॥

वयं ते अग्न उक्थैर्विधेम वयं हव्यैः पावक भद्रशोचे।

अस्मे रयिं विश्ववारं समिन्वास्मे विश्वानि द्रविणानि धेहि॥ ७॥

वयम्। ते। अग्ने। उक्थैः। विधेम। वयम्। हव्यैः। पावक। भद्र॰शोचे।

अस्मे इति। रयिम्। विश्व॰वारम्। सम्। इन्व। अस्मे इति। विश्वानि। द्रविणानि। धेहि॥ ७॥

अस्माकमग्ने अध्वरं जुषस्व सहसः सूनो त्रिषधस्थ हव्यम्।

वयं देवेषु सुकृतः स्याम शर्मणा नस्त्रिवरूथेन पाहि॥ ८॥

अस्माकम्। अग्ने। अध्वरम्। जुषस्व। सहसः। सूनो इति। त्रि॰सधस्थ। हव्यम्।

वयम्। देवेषु। सु॰कृतः। स्याम। शर्मणा। नः। त्रि॰वरूथेन। पाहि॥ ८॥

विश्वानि नो दुर्गहा जातवेदः सिन्धुं न नावा दुरितातिं पर्षि।

अग्ने अत्रिवन्नमसा गृणानो३स्माकं बोध्यविता तनूनाम्॥ ९॥

विश्वानि। नः। दुः॰गहा। जात॰वेदः। सिन्धुम्। न। नावा। दुः॰इता। अति। पर्षि।

अग्ने। अत्रि॰वत्। नमसा। गृणानः। अस्माकम्। बोधि। अविता। तनूनाम्॥ ९॥

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि।

जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वमश्याम्॥ १०॥

यः। त्वा। हृदा। कीरिणा। मन्यमानः। अमर्त्यम्। मर्त्यः। जोहवीमि।

जात॰वेदः। यशः। अस्मासु। धेहि। प्र॰जाभिः। अग्ने। अमृत॰त्वम्। अश्याम्॥ १०॥

यस्मै त्वं सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम्।

अश्विनं स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रयिं नशते स्वस्ति॥ ११॥ [१९]

यस्मै। त्वम्। सु॰कृते। जात॰वेदः। ऊँ इति। लोकम्। अग्ने। कृणवः। स्योनम्।

अश्विनम्। सः। पुत्रिणम्। वीर॰वन्तम्। गो॰मन्तम्। रयिम्। नशते। स्वस्ति॥ ११॥

[५] [११ वसुश्रुत आत्रेयः। आप्रीसूक्तं = (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ नराशंसः, ३ इळः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उषासानक्ता, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्यः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः)। गायत्री।]

सुसमिद्धाय शोचिषे घृतं तीव्रं जुहोतन। अग्नये जातवेदसे॥ १॥

सु॰समिद्धाय। शोचिषे। घृतम्। तीव्रम्। जुहोतन। अग्नये। जात॰वेदसे॥ १॥

नराशंसः सुषूदतीमं यज्ञमदाभ्यः। कविर्हि मधुहस्त्यः॥ २॥

नराशंसः। सुसूदति। इमम्। यज्ञम्। अदाभ्यः। कविः। हि। मधु॰हस्त्यः॥ २॥

ईळितो अग्न आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम्। सुखै रथेभिरूतये॥ ३॥

ईळितः। अग्ने। आ। वह। इन्द्रम्। चित्रम्। इह। प्रियम्। सु॰खैः। रथेभिः। ऊतये॥ ३॥

ऊर्णम्रदा वि प्रथस्वाभ्य१र्का अनूषत। भवा नः शुभ्र सातये॥ ४॥

ऊर्ण॰म्रदाः। वि। प्रथस्व। अभि। अर्काः। अनूषत। भव। नः। शुभ्र। सातये॥ ४॥

देवीर्द्वारो वि श्रयध्वं सुप्रायणा न ऊतये। प्रप्र यज्ञं पृणीतन॥ ५॥ [२०]

देवीः। द्वारः। वि। श्रयध्वम्। सुप्र॰अयनाः। नः। ऊतये। प्र॰प्र। यज्ञम्। पृणीतन॥ ५॥

सुप्रतीके वयोवृधा यह्वी ऋतस्य मातरा। दोषामुषासमीमहे॥ ६॥

सुप्रतीके इति सु॰प्रतीके। वयः॰वृधा। यह्वी इति। ऋतस्य। मातरा। दोषाम्। उषसम्। ईमहे॥ ६॥

वातस्य पत्मन्नीळिता दैव्या होतारा मनुषः। इमं नो यज्ञमा गतम्॥ ७॥

वातस्य। पत्मन्। ईळिता। दैव्या। होतारा। मनुषः। इमम्। नः। यज्ञम्। आ। गतम्॥ ७॥

इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः। बर्हिः सीदन्त्वस्रिधः॥ ८॥

इळा। सरस्वती। मही। तिस्रः। देवीः। मयः॰भुवः। बर्हिः। सीदन्तु। अस्रिधः॥ ८॥

शिवस्त्वष्टरिहा गहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयज्ञे न उदव॥ ९॥

शिवः। त्वष्टः। इह। आ। गहि। वि॰भुः। पोषे। उत। त्मना। यज्ञे॰यज्ञे। नः। उत्। अव॥ ९॥

यत्र वेत्थ वनस्पते देवानां गुह्या नामानि। तत्र हव्यानि गामय॥ १०॥

यत्र। वेत्थ। वनस्पते। देवानाम्। गुह्या। नामानि। तत्र। हव्यानि। गमय॥ १०॥

स्वाहाग्नये वरुणाय स्वाहेन्द्राय मरुद्भ्यः। स्वाहा देवेभ्यो हविः॥ ११॥ [२१]

स्वाहा। अग्नये। वरुणाय। स्वाहा। इन्द्राय। मरुत्॰भ्यः। स्वाहा। देवेभ्यः। हविः॥ ११॥

[६] [१० वसुश्रुत आत्रेयः। अग्निः। पङ्क्तिः।]

अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः।
अस्तमर्वन्त आशवोऽस्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भर॥ १॥

अग्निम्। तम्। मन्ये। यः। वसुः। अस्तम्। यम्। यन्ति। धेनवः।
अस्तम्। अर्वन्तः। आशवः। अस्तम्। नित्यासः। वाजिनः। इषम्। स्तोतृ॰भ्यः। आ। भर॥ १॥

सो अग्निर्यो वसुर्गृणे सं यमायन्ति धेनवः।
समर्वन्तो रघुद्रुवः सं सुजातासः सूरय इषं स्तोतृभ्य आ भर॥ २॥
सः। अग्निः। यः। वसुः। गृणे। सम्। यम्। आऽयन्ति। धेनवः।
सम्। अर्वन्तः। रघुऽद्रुवः। सम्। सुऽजातासः। सूरयः। इषम्। स्तोतृऽभ्यः। आ। भर॥ २॥

अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः।
अग्नी राये स्वाभुवं स प्रीतो याति वार्यमिषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ३॥
अग्निः। हि। वाजिनम्। विशे। ददाति। विश्वऽचर्षणिः।
अग्निः। राये। सुऽआभुवम्। सः। प्रीतः। याति। वार्यम्। इषम्। स्तोतृऽभ्यः। आ। भर॥ ३॥

आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम्।
यद्ध स्या ते पनीयसी समिद्दीदयति द्यवीषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ४॥
आ। ते। अग्ने। इधीमहि। द्युऽमन्तम्। देव। अजरम्।
यत्। ह। स्या। ते। पनीयसी। सम्ऽइत्। दीदयति। द्यवि। इषम्। स्तोतृऽभ्यः। आ। भर॥ ४॥

आ ते अग्न ऋचा हविः शुक्रस्य शोचिषस्पते।
सुश्चन्द्र दस्म विश्पते हव्यवाट् तुभ्यं हूयत इषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ५॥ [२२]
आ। ते। अग्ने। ऋचा। हविः। शुक्रस्य। शोचिषः। पते।
सुऽचन्द्र। दस्म। विश्पते। हव्यऽवाट्। तुभ्यम्। हूयते। इषम्। स्तोतृऽभ्यः। आ। भर॥ ५॥

प्रो त्ये अग्नयोऽग्निषु विश्वं पुष्यन्ति वार्यम्।
ते हिन्विरे त इन्विरे त इषण्यन्त्यानुषगिषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ६॥
प्रो इति। त्ये। अग्नयः। अग्निषु। विश्वम्। पुष्यन्ति। वार्यम्।
ते। हिन्विरे। ते। इन्विरे। ते। इषण्यन्ति। आनुषक्। इषम्। स्तोतृऽभ्यः। आ। भर॥ ६॥

तव त्ये अग्ने अर्चयो महि व्राधन्त वाजिनः।
ये पत्वभिः शफानां व्रजा भुरन्त गोनामिषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ७॥
तव। त्ये। अग्ने। अर्चयः। महि। व्राधन्त। वाजिनः।
ये। पत्वऽभिः। शफानाम्। व्रजा। भुरन्त। गोनाम्। इषम्। स्तोतृऽभ्यः। आ। भर॥ ७॥

नवा नो अग्न आ भर स्तोतृभ्यः सुक्षितीरिषः।
ते स्याम य आनृचुस्त्वादूतासो दमेदम इषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ८॥

नवाः । नः । अग्ने । आ । भर । स्तोतृभ्यः । सुक्षितीः । इषः ।
ते । स्याम । ये । आनृचुः । त्वाऽदूतासः । दमेऽदमे । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ ८ ॥

उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि ।
उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ ९ ॥

उभे इति । सुऽचन्द्रः । सर्पिषः । दर्वी इति । श्रीणीषे । आसनि ।
उतो इति । नः । उत् । पुपूर्याः । उक्थेषु । शवसः । पते । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ ९ ॥

एवाँ अग्निमजुर्यमुर्गीर्भिर्यज्ञेभिरानुषक् ।
दधदस्मे सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्व्यमिषं स्तोतृभ्य आ भर ॥ १० ॥ [२३]

एव । अग्निम् । अजुर्यमुः । गीःऽभिः । यज्ञेभिः । आनुषक् ।
दधत् । अस्मे इति । सुऽवीर्यम् । उत । त्यत् । आशुऽअश्व्यम् । इषम् । स्तोतृऽभ्यः । आ । भर ॥ १० ॥

[७] [१० इष आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, १० पङ्क्तिः]

सखायः सं वः सम्यञ्चमिषं स्तोमं चाग्नये । वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते ॥ १ ॥

सखायः । सम् । वः । सम्यञ्चम् । इषम् । स्तोमम् । च । अग्नये ।
वर्षिष्ठाय । क्षितीनाम् । ऊर्जः । नप्त्रे । सहस्वते ॥ १ ॥

कुत्रा चिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने । अर्हन्तश्चिद्यमिन्धते संजनयन्ति जन्तवः ॥ २ ॥

कुत्र । चित् । यस्य । सम्ऽऋतौ । रण्वाः । नरः । नृऽसदने ।
अर्हन्तः । चित् । यम् । इन्धते । सम्ऽजनयन्ति । जन्तवः ॥ २ ॥

सं यदिषो वनामहे सं हव्या मानुषाणाम् । उत द्युम्नस्य शवस ऋतस्य रश्मिमा ददे ॥ ३ ॥

सम् । यत् । इषः । वनामहे । सम् । हव्या । मानुषाणाम् ।
उत । द्युम्नस्य । शवसा । ऋतस्य । रश्मिम् । आ । ददे ॥ ३ ॥

स स्मा कृणोति केतुमा नक्तं चिद्दूर आ सते । पावको यद्वनस्पतीन्प्र स्मा मिनात्यजरः ॥ ४ ॥

सः । स्म । कृणोति । केतुम् । आ । नक्तम् । चित् । दूरे । आ । सते ।
पावकः । यत् । वनस्पतीन् । प्र । स्म । मिनाति । अजरः ॥ ४ ॥

अव स्म यस्य वेषणे स्वेदं पथिषु जुह्वति । अभीमह स्वजेन्यं भूमा पृष्ठेव रुरुहुः ॥ ५ ॥ [२४]

अव । स्म । यस्य । वेषणे । स्वेदम् । पथिषु । जुह्वति ।

अभि । ईम् । अह । स्वऽजेन्यम् । भूम । पृष्ठाऽइव । रुरुहुः ॥ ५ ॥

यं मर्त्यः पुरुस्पृहं विदद्विश्वस्य धायसे । प्र स्वादनं पितूनामस्ततातिं चिदायवे ॥ ६ ॥

यम् । मर्त्यः । पुरुऽस्पृहम् । विदत् । विश्वस्य । धायसे ।

प्र । स्वादनम् । पितूनाम् । अस्तऽतातिम् । चित् । आयवे ॥ ६ ॥

स हि ष्मा धन्वाक्षितं दाता न दात्या पशुः । हिरिश्मश्रुः शुचिदन्नृभुरनिभृष्टतविषिः ॥ ७ ॥

सः । हि । स्म । धन्व । आऽक्षितम् । दाता । न । दाति । आ । पशुः ।

हिरिऽश्मश्रुः । शुचिऽदन् । ऋभुः । अनिभृष्टऽतविषिः ॥ ७ ॥

शुचिः ष्म यस्मा अत्रिवत्प्र स्वधितीव रीयते । सुषूरसूत माता क्राणा यदानशे भगम् ॥ ८ ॥

शुचिः । स्म । यस्मै । अत्रिऽवत् । प्र । स्वधितिःऽइव । रीयते ।

सुऽसूः । असूत । माता । क्राणा । यत् । आनशे । भगम् ॥ ८ ॥

आ यस्ते सर्पिरासुतेऽग्ने शमस्ति धायसे । ऐषु द्युम्नमुत श्रव आ चित्तं मर्त्येषु धाः ॥ ९ ॥

आ । यः । ते । सर्पिःऽआसुते । अग्ने । शम् । अस्ति । धायसे ।

आ । एषु । द्युम्नम् । उत । श्रवः । आ । चित्तम् । मर्त्येषु । धाः ॥ ९ ॥

इति चिन्मन्युमध्रिजस्त्वादातमा पशुं ददे ।

आदग्ने अपृणतोऽत्रिः सासह्याद्दस्यूनिषः सासह्यान्नॄन् ॥ १० ॥ [२५]

इति । चित् । मन्युम् । अध्रिजः । त्वाऽदातम् । आ । पशुम् । ददे ।

आत् । अग्ने । अपृणतः । अत्रिः । ससह्यात् । दस्यून् । इषः । ससह्यात् । नॄन् ॥ १० ॥

[८] [७ इष आत्रेयः । अग्निः । जगती ।]

त्वामग्न ऋतायवः समीधिरे प्रत्नं प्रत्नास ऊतये सहस्कृत ।

पुरुश्चन्द्रं यजतं विश्वधायसं दमूनसं गृहपतिं वरेण्यम् ॥ १ ॥

त्वाम् । अग्ने । ऋतऽयवः । सम् । ईधिरे । प्रत्नम् । प्रत्नासः । ऊतये । सहःऽकृत ।

पुरुऽचन्द्रम् । यजतम् । विश्वऽधायसम् । दमूनसम् । गृहऽपतिम् । वरेण्यम् ॥ १ ॥

त्वामग्ने अतिथिं पूर्व्यं विशः शोचिष्केशं गृहपतिं नि षेदिरे ।

बृहत्केतुं पुरुरूपं धनस्पृतं सुशर्माणं स्ववसं जरद्विषम् ॥ २ ॥

त्वाम्। अग्ने। अतिथिम्। पूर्व्यम्। विशः। शोचिः२केशम्। गृह॰पतिम्। नि। सेदिरे।
बृहत्॰केतुम्। पुरु॰रूपम्। धन॰स्पृतम्। सु॰शर्माणम्। सु॰अवसम्। जरत्॰विषम्॥ २॥

त्वामग्ने मानुषीरीळते विशो होत्राविदं विविचिं रत्नधातमम्।
गुहा सन्तं सुभग विश्वदर्शनं तुविष्वणसं सुयजं घृतश्रियम्॥ ३॥

त्वाम्। अग्ने। मानुषीः। ईळते। विशः। होत्रा॰विदम्। विविचिम्। रत्न॰धातमम्।
गुहा। सन्तम्। सु॰भग। विश्व॰दर्शनम्। तुवि॰स्वनसम्। सु॰यजम्। घृत॰श्रियम्॥ ३॥

त्वामग्ने घर्णसिं विश्वधा वयं गीर्भिर्गृणन्तो नमसोप सेदिम।
स नो जुषस्व समिधानो अङ्गिरो देवो मर्तस्य यशसा सुदीतिभिः॥ ४॥

त्वाम्। अग्ने। घर्णसिम्। विश्वधा। वयम्। गीः२भिः। गृणन्तः। नमसा। उप। सेदिम।
सः। नः। जुषस्व। सम्॰इधानः। अङ्गिरः। देवः। मर्तस्य। यशसा। सुदीति॰भिः॥ ४॥

त्वमग्ने पुरुरूपो विशेविशे वयो दधासि प्रत्नथा पुरुष्टुत।
पुरूण्यन्ना सहसा वि राजसि त्विषिः सा ते तित्विषाणस्य नाधृषे॥ ५॥

त्वम्। अग्ने। पुरु॰रूपः। विशे॰विशे। वयः। दधासि। प्रत्न॰था। पुरु॰स्तुत।
पुरूणि। अन्ना। सहसा। वि। राजसि। त्विषिः। सा। ते। तित्विषाणस्य। न। आ॰धृषे॥ ५॥

त्वामग्ने समिधानं यविष्ठ्य देवा दूतं चक्रिरे हव्यवाहनम्।
उरुज्रयसं घृतयोनिमाहुतं त्वेषं चक्षुर्दधिरे चोदयन्मति॥ ६॥

त्वाम्। अग्ने। सम्॰इधानम्। यविष्ठ्य। देवाः। दूतम्। चक्रिरे। हव्य॰वाहनम्।
उरु॰ज्रयसम्। घृत॰योनिम्। आ॰हुतम्। त्वेषम्। चक्षुः। दधिरे। चोदयत्॰मति॥ ६॥

त्वामग्ने प्रदिव आहुतं घृतैः सुम्नायवः सुषमिधा समीधिरे।
स वावृधान ओषधीभिरुक्षितो३भि। ज्रयांसि पार्थिवा वि तिष्ठसे॥ ७॥ [२६]

त्वाम्। अग्ने। प्र॰दिवः। आ॰हुतम्। घृतैः। सुम्न॰यवः। सु॰समिधा। सम्। ईधिरे।
सः। ववृधानः। ओषधीभिः। उक्षितः। अभि। ज्रयांसि। पार्थिवा। वि। तिष्ठसे॥ ७॥

इत्याश्वलायन-संहितायां तृतीयाष्टके अष्टमोऽध्यायः समाप्तः॥

॥ अथ चतुर्थाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥

[१] [७ गय आत्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्; ५, ७ पङ्क्ती ।]

त्वामग्ने हुविष्मन्तो देवं मर्तास ईळते । मन्ये त्वा जातवेदसं स हव्या वक्ष्यानुषक् ॥ १ ॥

त्वाम् । अग्ने । हुविष्मन्तः । देवम् । मर्तासः । ईळते ।

मन्ये । त्वा । जातऽवेदसम् । सः । हव्या । वक्षि । आनुषक् ॥ १ ॥

अग्निर्होता दास्वतः क्षयस्य वृक्तबर्हिषः । सं यज्ञासश्चरन्ति यं सं वाजासः श्रवस्यवः ॥ २ ॥

अग्निः । होता । दास्वतः । क्षयस्य । वृक्तऽबर्हिषः ।

सम् । यज्ञासः । चरन्ति । यम् । सम् । वाजासः । श्रवस्यवः ॥ २ ॥

उत स्म यं शिशुं यथा नवं जनिष्टारणी । धर्तारं मानुषीणां विशामग्निं स्वध्वरम् ॥ ३ ॥

उत । स्म । यम् । शिशुम् । यथा । नवम् । जनिष्ट । अरणी इति ।

धर्तारम् । मानुषीणाम् । विशाम् । अग्निम् । सुऽअध्वरम् ॥ ३ ॥

उत स्म दुर्गृभीयसे पुत्रो न ह्वार्याणाम् । पुरू यो दग्धासि वनाग्ने पशुर्न यवसे ॥ ४ ॥

उत । स्म । दुःऽगृभीयसे । पुत्रः । न । ह्वार्याणाम् ।

पुरु । यः । दग्धा । असि । वना । अग्ने । पशुः । न । यवसे ॥ ४ ॥

अध स्म यस्यार्चयः सम्यक्संयन्ति धूमिनः ।

यदीमह त्रितो दिव्युप ध्मातेव धमति शिशीते ध्मातरी यथा ॥ ५ ॥

अध । स्म । यस्य । अर्चयः । सम्यक् । सम्ऽयन्ति । धूमिनः ।

यत् । ईम् । अह । त्रितः । दिवि । उप । ध्माताऽइव । धमति । शिशीते । ध्मातरि । यथा ॥ ५ ॥

तवाहमग्न ऊतिभिर्मित्रस्य च प्रशस्तिभिः । द्वेषोयुतो न दुरिता तुर्याम मर्त्यानाम् ॥ ६ ॥

तव । अहम् । अग्ने । ऊतिऽभिः । मित्रस्य । च । प्रशस्तिऽभिः ।

द्वेषःऽयुतः । न । दुःऽइता । तुर्याम । मर्त्यानाम् ॥ ६ ॥

तं नो अग्ने अभी नरो रयिं सहस्व आ भर।
स क्षेपयत्स पोषयद्भुवद्वाजस्य सातय उतैधि पृत्सु नो वृधे॥ ७॥ [१]

तम्। नः। अग्ने। अभि। नरः। रयिम्। सहस्वः। आ। भर।
सः। क्षेपयत्। सः। पोषयत्। भुवत्। वाजस्य। सातये। उत। एधि। पृत्ऽसु। नः। वृधे॥ ७॥

[१०] [७ गय आत्रेयः। अग्निः। अनुष्टुप्; ४, ७ पङ्क्ती]

अग्न ओजिष्ठमा भर द्युम्नमस्मभ्यमध्रिगो। प्र नो राया परीणसा रत्सि वाजाय पन्थाम्॥ १॥
अग्ने। ओजिष्ठम्। आ। भर। द्युम्नम्। अस्मभ्यम्। अध्रिगो इत्यध्रिऽगो।
प्र। नः। राया। परीणसा। रत्सि। वाजाय। पन्थाम्॥ १॥

त्वं नो अग्ने अद्भुत क्रत्वा दक्षस्य मंहना। त्वे असुर्य१मारुहत्क्राणा मित्रो न यज्ञियः॥ २॥
त्वम्। नः। अग्ने। अद्भुत। क्रत्वा। दक्षस्य। मंहना।
त्वे इति। असुर्यम्। आ। अरुहत्। क्राणा। मित्रः। न। यज्ञियः॥ २॥

त्वं नो अग्न एषां गयं पुष्टिं च वर्धय। ये स्तोमेभिः प्र सूरयो नरो मघान्यानशुः॥ ३॥
त्वम्। नः। अग्ने। एषाम्। गयम्। पुष्टिम्। च। वर्धय।
ये। स्तोमेभिः। प्र। सूरयः। नरः। मघानि। आनशुः॥ ३॥

ये अग्ने चन्द्र ते गिरः शुम्भन्त्यश्वराधसः।
शुष्मेभिः शुष्मिणो नरो दिवश्चिद्येषां बृहत्सुकीर्तिर्बोधति त्मना॥ ४॥
ये। अग्ने। चन्द्र। ते। गिरः। शुम्भन्ति। अश्वऽराधसः।
शुष्मेभिः। शुष्मिणः। नरः। दिवः। चित्। येषाम्। बृहत्। सुऽकीर्तिः। बोधति। त्मना॥ ४॥

तव त्ये अग्ने अर्चयो भ्राजन्तो यन्ति धृष्णुया। परिज्मानो न विद्युतः स्वानो रथो न वाजयुः॥ ५॥
तव। त्ये। अग्ने। अर्चयः। भ्राजन्तः। यन्ति। धृष्णुऽया।
परिऽज्मानः। न। विऽद्युतः। स्वानः। रथः। न। वाजऽयुः॥ ५॥

नू नो अग्न ऊतये सबाधसश्च रातये। अस्माकासश्च सूरयो विश्वा आशास्तरीषणि॥ ६॥
नु। नः। अग्ने। ऊतये। सऽबाधसः। च। रातये।
अस्माकासः। च। सूरयः। विश्वाः। आशाः। तरीषणि॥ ६॥

त्वं नो अग्ने अङ्गिरः स्तुतः स्तवान आ भर।
होतर्विभ्वासहं रयिं स्तोतृभ्यः स्तवसे च न उतैधि पृत्सु नो वृध ॥ ७ ॥ [२]
त्वम्। नः। अग्ने। अङ्गिरः। स्तुतः। स्तवानः। आ। भर।
होतः। विभ्वऽसहम्। रयिम्। स्तोतृऽभ्यः। स्तवसे। च। नः। उत। एधि। पृत्ऽसु। नः। वृधे ॥ ७ ॥

[११] [६ सुतंभर आत्रेयः। अग्नि। जगती।]

जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे।
घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति भरतेभ्यः शुचिः ॥ १ ॥
जनस्य। गोपाः। अजनिष्ट। जागृविः। अग्निः। सुऽदक्षः। सुविताय। नव्यसे।
घृतऽप्रतीकः। बृहता। दिविऽस्पृशा। द्युऽमत्। वि। भाति। भरतेभ्यः। शुचिः ॥ १ ॥
यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समीधिरे।
इन्द्रेण देवैः सरथं स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः ॥ २ ॥
यज्ञस्य। केतुम्। प्रथमम्। पुरःऽहितम्। अग्निम्। नरः। त्रिऽसधस्थे। सम्। ईधिरे।
इन्द्रेण। देवैः। सऽरथम्। सः। बर्हिषि। सीदत्। नि। होता। यजथाय। सुऽक्रतुः ॥ २ ॥
असंमृष्टो जायसे मात्रोः शुचिर्मन्द्रः कविरुदतिष्ठो विवस्वतः।
घृतेन त्वावर्धयन्नग्न आहुत धूमस्ते केतुरभवद्दिवि श्रितः ॥ ३ ॥
असम्ऽमृष्टः। जायसे। मात्रोः। शुचिः। मन्द्रः। कविः। उत्। अतिष्ठः। विवस्वतः।
घृतेन। त्वा। अवर्धयन्। अग्ने। आऽहुत। धूमः। ते। केतुः। अभवत्। दिवि। श्रितः ॥ ३ ॥
अग्निर्नो यज्ञमुप वेतु साधुयाग्निं नरो वि भरन्ते गृहेगृहे।
अग्निर्दूतो अभवद्धव्यवाहनोऽग्निं वृणाना वृणते कविक्रतुम् ॥ ४ ॥
अग्निः। नः। यज्ञम्। उप। वेतु। साधुऽया। अग्निम्। नरः। वि। भरन्ते। गृहेऽगृहे।
अग्निः। दूतः। अभवत्। हव्यऽवाहनः। अग्निम्। वृणानाः। वृणते। कविऽक्रतुम् ॥ ४ ॥
तुभ्येदमग्ने मधुमत्तमं वचस्तुभ्यं मनीषा इयमस्तु शं हृदे।
त्वां गिरः सिन्धुमिवावनीर्महीरा पृणन्ति शवसा वर्धयन्ति च ॥ ५ ॥
तुभ्य। इदम्। अग्ने। मधुमत्ऽतमम्। वचः। तुभ्यम्। मनीषा। इयम्। अस्तु। शम्। हृदे।
त्वाम्। गिरः। सिन्धुम्ऽइव। अवनीः। महीः। आ। पृणन्ति। शवसा। वर्धयन्ति। च ॥ ५ ॥

त्वामग्ने अङ्गिरसो गुहा हितमन्वविन्दञ्छिश्रियाणं वनेवने।
स जायसे मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः ॥ ६ ॥ [३]
त्वाम्। अग्ने। अङ्गिरसः। गुहा। हितम्। अनु। अविन्दन्। शिश्रियाणम्। वनेऽवने।
सः। जायसे। मथ्यमानः। सहः। महत्। त्वाम्। आहुः। सहसः। पुत्रम्। अङ्गिरः॥ ६ ॥

[१२] [६ सुतंभर आत्रेयः। अग्निः। त्रिष्टुप्।]

प्राग्नये बृहते यज्ञियाय ऋतस्य वृष्णे असुराय मन्म।
घृतं न यज्ञ आस्ये३ सुपूतं गिरं भरे वृषभाय प्रतीचीम्॥ १ ॥
प्र। अग्नये। बृहते। यज्ञियाय। ऋतस्य। वृष्णे। असुराय। मन्म।
घृतम्। न। यज्ञे। आस्ये। सुऽपूतम्। गिरम्। भरे। वृषभाय। प्रतीचीम्॥ १ ॥
ऋतं चिकित्व ऋतमिच्चिकिद्ध्यृतस्य धारा अनु तृन्धि पूर्वीः।
नाहं यातुं सहसा न द्वयेन ऋतं सपाम्यरुषस्य वृष्णः॥ २ ॥
ऋतम्। चिकित्वः। ऋतम्। इत्। चिकिद्धि। ऋतस्य। धाराः। अनु। तृन्धि। पूर्वीः।
न। अहम्। यातुम्। सहसा। न। द्वयेन। ऋतम्। सपामि। अरुषस्य। वृष्णः॥ २ ॥
कया नो अग्न ऋतयन्नृतेन भुवो नवेदा उचथस्य नव्यः।
वेदा मे देव ऋतुपा ऋतूनां नाहं पतिं सनितुरस्य रायः॥ ३ ॥
कया। नः। अग्ने। ऋतयन्। ऋतेन। भुवः। नवेदाः। उचथस्य। नव्यः।
वेद। मे। देवः। ऋतुऽपाः। ऋतूनाम्। न। अहम्। पतिम्। सनितुः। अस्य। रायः॥ ३ ॥
के ते अग्ने रिपवे बन्धनासः के पायवः सनिषन्त द्युमन्तः।
के धासिमग्ने अनृतस्य पान्ति क आसतो वचसः सन्ति गोपाः॥ ४॥
के। ते। अग्ने। रिपवे। बन्धनासः। के। पायवः। सनिषन्त। द्युऽमन्तः।
के। धासिम्। अग्ने। अनृतस्य। पान्ति। के। असतः। वचसः। सन्ति। गोपाः॥ ४॥
सखायस्ते विषुणा अग्न एते शिवासः सन्तो अशिवा अभूवन्।
अधूर्षत स्वयमेते वचोभिर्ऋजूयते वृजिनानि ब्रुवन्तः॥ ५ ॥
सखायः। ते। विषुणाः। अग्ने। एते। शिवासः। सन्तः। अशिवाः। अभूवन्।
अधूर्षत। स्वयम्। एते। वचःऽभिः। ऋजुऽयते। वृजिनानि। ब्रुवन्तः॥ ५ ॥

यस्ते अग्ने नमसा यज्ञमीट्ट ऋतं स पात्यरुषस्य वृष्णः ।
तस्य क्षयः पृथुरा साधुरेतु प्रसर्स्राणस्य नहुषस्य शेषः ॥ ६ ॥ [४]
यः । ते । अग्ने । नमसा । यज्ञम् । ईट्टे । ऋतम् । सः । पाति । अरुषस्य । वृष्णः ।
तस्य । क्षयः । पृथुः । आ । साधुः । एतु । प्र॰सर्स्राणस्य । नहुषस्य । शेषः ॥ ६ ॥

[१३] [६ सुतंभर आत्रेयः । गायत्री ।]

अर्चन्तस्त्वा हवामहेऽर्चन्तः समिधीमहि । अग्ने अर्चन्त ऊतये ॥ १ ॥
अर्चन्तः । त्वा । हवामहे । अर्चन्तः । सम् । इधीमहि । अग्ने । अर्चन्तः । ऊतये ॥ १ ॥
अग्नेः स्तोमं मनामहे सिध्रमद्य दिविस्पृशः । देवस्य द्रविणस्यवः ॥ २ ॥
अग्नेः । स्तोमम् । मनामहे । सिध्रम् । अद्य । दिवि॰स्पृशः । देवस्य । द्रविणस्यवः ॥ २ ॥
अग्निर्जुषत नो गिरो होता यो मानुषेष्वा । स यक्षद्दैव्यं जनम् ॥ ३ ॥
अग्निः । जुषत । नः । गिरः । होता । यः । मानुषेषु । आ । सः । यक्षत् । दैव्यम् । जनम् ॥ ३ ॥
त्वमग्ने सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः । त्वया यज्ञं वि तन्वते ॥ ४ ॥
त्वम् । अग्ने । स॰प्रथाः । असि । जुष्टः । होता । वरेण्यः । त्वया । यज्ञम् । वि । तन्वते ॥ ४ ॥
त्वामग्ने वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम् । स नो रास्व सुवीर्यम् ॥ ५ ॥
त्वाम् । अग्ने । वाज॰सातमम् । विप्राः । वर्धन्ति । सु॰स्तुतम् । सः । नः । रास्व । सु॰वीर्यम् ॥ ५ ॥
अग्ने नेमिरराँइव देवांस्त्वं परिभूरसि । आ राधश्चित्रमृञ्जसे ॥ ६ ॥ [५]
अग्ने । नेमिः । अरान्ऽइव । देवान् । त्वम् । परि॰भूः । असि । आ । राधः । चित्रम् । ऋञ्जसे ॥ ६ ॥

[१४] [६ सुतंभर आत्रेयः । गायत्री ।]

अग्निं स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो दधत् ॥ १ ॥
अग्निम् । स्तोमेन । बोधय । सम्॰इधानः । अमर्त्यम् । हव्या । देवेषु । नः । दधत् ॥ १ ॥
तमध्वरेष्वीळते देवं मर्ता अमर्त्यम् । यजिष्ठं मानुषे जने ॥ २ ॥
तम् । अध्वरेषु । ईळते । देवम् । मर्ताः । अमर्त्यम् । यजिष्ठम् । मानुषे । जने ॥ २ ॥
तं हि शश्वन्त ईळते स्रुचा देवं घृतश्चुता । अग्निं हव्याय वोळ्हवे ॥ ३ ॥
तम् । हि । शश्वन्तः । ईळते । स्रुचा । देवम् । घृत॰श्चुता । अग्निम् । हव्याय । वोळ्हवे ॥ ३ ॥

अग्निर्जातो अरोचत घ्नन्दस्यूञ्ज्योतिषा तमः। अविन्दद्गा अपः स्वः॥ ४॥

अग्निः। जातः। अरोचत। घ्नन्। दस्यून्। ज्योतिषा। तमः।

अविन्दत्। गाः। अपः। स्वरिति स्वः॥ ४॥

अग्निमीळेन्यं कविं घृतपृष्ठं सपर्यत। वेतु मे शृणवद्धवम्॥ ५॥

अग्निम्। ईळेन्यम्। कविम्। घृत॰पृष्ठम्। सपर्यत। वेतु। मे। शृणवत्। हवम्॥ ५॥

अग्निं घृतेन वावृधुः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणिम्। स्वाधीभिर्वचस्युभिः॥ ६॥ [६] {१}

अग्निम्। घृतेन। ववृधुः। स्तोमेभिः। विश्व॰चर्षणिम्। सु॰आधीभिः। वचस्यु॰भिः॥ ६॥

[१५] [५ धरुण आङ्गिरसः। अग्निः। त्रिष्टुप्]

प्र वेधसे कवये वेद्याय गिरं भरे यशसे पूर्व्याय।

घृतप्रसत्तो असुरः सुशेवो रायो धर्ता धरुणो वस्वो अग्निः॥ १॥

प्र। वेधसे। कवये। वेद्याय। गिरम्। भरे। यशसे। पूर्व्याय।

घृत॰प्रसत्तः। असुरः। सु॰शेवः। रायः। धर्ता। धरुणः। वस्वः। अग्निः॥ १॥

ऋतेन ऋतं धरुणं धारयन्त यज्ञस्य शाके परमे व्योमन्।

दिवो धर्मन्धरुणे सेदुषो नॄञ्जातैरजाताँ अभि ये ननक्षुः॥ २॥

ऋतेन। ऋतम्। धरुणम्। धारयन्त। यज्ञस्य। शाके। परमे। वि॰ओमन्।

दिवः। धर्मन्। धरुणे। सेदुषः। नॄन्। जातैः। अजातान्। अभि। ये। ननक्षुः॥ २॥

अंहोयुवस्तन्वस्तन्वते वि वयो महद्दुष्टरं पूर्व्याय।

स संवतो नवजातस्तुतुर्यात्सिंहं न क्रुद्धमभितः परि ष्ठुः॥ ३॥

अंहः२युवः। तन्वः। तन्वते। वि। वयः। महत्। दुस्तरम्। पूर्व्याय।

सः। सम्॰वतः। नव॰जातः। तुतुर्यात्। सिंहम्। न। क्रुद्धम्। अभितः। परि। स्थुः॥ ३॥

मातेव यद्भरसे पप्रथानो जनंजनं धायसे चक्षसे च।

वयोवयो जरसे यद्दधानः परि त्मना विषुरूपो जिगासि॥ ४॥

माताऽइव। यत्। भरसे। पप्रथानः। जनम्॰जनम्। धायसे। चक्षसे। च।

वयः२वयः। जरसे। यत्। दधानः। परि। त्मना। विषु॰रूपः। जिगासि॥ ४॥

वाजो नु ते शवसस्पात्वन्तमुरुं दोघं धरुणं देव रायः।
पदं न तायुर्गुहा दधानो महो राये चितयन्नत्रिमस्पः॥ ५॥ [७]
वाजः। नु। ते। शवसः। पातु। अन्तम्। उरुम्। दोघम्। धरुणम्। देव। रायः।
पदम्। न। तायुः। गुहा। दधानः। महः। राये। चितयन्। अत्रिम्। अस्पुरित्यस्पः॥ ५॥

[१६] [५ पूरुरात्रेयः। अग्निः। अनुष्टुप्, ५ पंक्तिः।]

बृहद्वयो हि भानवेऽर्चा देवायाग्नये। यं मित्रं न प्रशस्तिभिर्मर्तासो दधिरे पुरः॥ १॥
बृहत्। वयः। हि। भानवे। अर्च। देवाय। अग्नये।
यम्। मित्रम्। न। प्रशस्तिऽभिः। मर्तासः। दधिरे। पुरः॥ १॥
स हि द्युभिर्जनानां होता दक्षस्य बाह्वोः। वि हव्यमग्निरानुषग्भगो न वारमृण्वति॥ २॥
सः। हि। द्युऽभिः। जनानाम्। होता। दक्षस्य। बाह्वोः।
वि। हव्यम्। अग्निः। आनुषक्। भगः। न। वारम्। ऋण्वति॥ २॥
अस्य स्तोमे मघोनः सख्ये वृद्धशोचिषः। विश्वा यस्मिन्तुविष्वणि समर्ये शुष्ममादधुः॥ ३॥
अस्य। स्तोमे। मघोनः। सख्ये। वृद्धऽशोचिषः।
विश्वा। यस्मिन्। तुविऽस्वनि। सम्। अर्ये। शुष्मम्। आऽदधुः॥ ३॥
अधा ह्यग्न एषां सुवीर्यस्य मंहना। तमिद्यह्वं न रोदसी परि श्रवो बभूवतुः॥ ४॥
अध। हि। अग्ने। एषाम्। सुऽवीर्यस्य। मंहना।
तम्। इत्। यह्वम्। न। रोदसी इति। परि। श्रवः। बभूवतुः॥ ४॥
नू न एहि वार्यमग्ने गृणान आ भर।
ये वयं ये च सूरयः स्वस्ति धामहे सचोतैधि पृत्सु नो वृधे॥ ५॥ [८]
नु। नः। आ। इहि। वार्यम्। अग्ने। गृणानः। आ। भर।
ये। वयम्। ये। च। सूरयः। स्वस्ति। धामहे। सचा। उत। एधि। पृत्ऽसु। नः। वृधे॥ ५॥

[१७] [५ पूरुरात्रेयः। अग्निः। अनुष्टुप्, ५ पंक्तिः।]

आ यज्ञैर्देव मर्त्य इत्था तव्यांसमूतये। अग्निं कृते स्वध्वरे पूरुरीळीतावसे॥ १॥
आ। यज्ञैः। देव। मर्त्यः। इत्था। तव्यांसम्। ऊतये।
अग्निम्। कृते। सुऽअध्वरे। पूरुः। ईळीत। अवसे॥ १॥

अस्य हि स्वयंशस्तर आसा विधर्मन्मन्यसे। तं नाकं चित्रशोचिषं मन्द्रं परो मनीषया॥ २॥

अस्य। हि। स्वयंशःऽतरः। आसा। विऽधर्मन्। मन्यसे।

तम्। नाकम्। चित्रऽशोचिषम्। मन्द्रम्। परः। मनीषया॥ २॥

अस्य वासा उ अर्चिषा य आयुक्त तुजा गिरा। दिवो न यस्य रेतसा बृहच्छोचन्त्यर्चयः॥ ३॥

अस्य। वै। असौ। ऊँ इति। अर्चिषा। यः। अयुक्त। तुजा। गिरा।

दिवः। न। यस्य। रेतसा। बृहत्। शोचन्ति। अर्चयः॥ ३॥

अस्य क्रत्वा विचेतसो दस्मस्य वसु रथ आ। अधा विश्वासु हव्योऽग्निर्विक्षु प्र शस्यते॥ ४॥

अस्य। क्रत्वा। विऽचेतसः। दस्मस्य। वसु। रथे। आ।

अध। विश्वासु। हव्यः। अग्निः। विक्षु। प्र। शस्यते॥ ४॥

नू न इद्धि वार्यमासा सचन्त सूरयः।

ऊर्जो नपादभिष्टये पाहि शग्धि स्वस्तय उतैधि पृत्सु नो वृधे॥ ५॥ [९]

नु। नः। इत्। हि। वार्यम्। आसा। सचन्त। सूरयः।

ऊर्जः। नपात्। अभिष्टये। पाहि। शग्धि। स्वस्तये। उत। एधि। पृत्ऽसु। नः। वृधे॥ ५॥

[१८] [५ द्वितो मृक्तवाहा आत्रेयः। अग्निः। अनुष्टुप्, ५ पंक्तिः।]

प्रातरग्निः पुरुप्रियो विशः स्तवेतातिथिः। विश्वानि यो अमर्त्यो हव्या मर्तेषु रण्यति॥ १॥

प्रातः। अग्निः। पुरुऽप्रियः। विशः। स्तवेत। अतिथिः।

विश्वानि। यः। अमर्त्यः। हव्या। मर्तेषु। रण्यति॥ १॥

द्वितायं मृक्तवाहसे स्वस्य दक्षस्य मंहना। इन्दुं स धत्त आनुषक् स्तोता चित्ते अमर्त्य॥ २॥

द्विताय। मृक्तऽवाहसे। स्वस्य। दक्षस्य। मंहना।

इन्दुम्। सः। धत्ते। आनुषक्। स्तोता। चित्। ते। अमर्त्य॥ २॥

तं वो दीर्घायुशोचिषं गिरा हुवे मघोनाम्। अरिष्टो येषां रथो व्यश्वदावन्नीयते॥ ३॥

तम्। वः। दीर्घायुऽशोचिषम्। गिरा। हुवे। मघोनाम्।

अरिष्टः। येषाम्। रथः। वि। अश्वऽदावन्। ईयते॥ ३॥

चित्रा वा येषु दीधितिरासन्नुक्था पान्ति ये। स्तीर्णं बर्हिः स्वर्णरे श्रवांसि दधिरे परि॥ ४॥

चित्रा। वा। येषु। दीधितिः। आसन्। उक्था। पान्ति। ये।
स्तीर्णम्। बर्हिः। स्वः२नरे। श्रवांसि। दधिरे। परि॥ ४॥

ये मे पञ्चाशतं ददुरश्वानां सधस्तुति।
द्युमदग्ने महि श्रवो बृहत्कृधि मघोनां नृवदमृत नृणाम्॥ ५॥ [१०]

ये। मे। पञ्चाशतम्। ददुः। अश्वानाम्। सध॰स्तुति।
द्यु॰मत्। अग्ने। महि। श्रवः। बृहत्। कृधि। मघोनाम्। नृ॰वत्। अमृत। नृणाम्॥ ५॥

[१९] [५ वव्रिरात्रेयः। अग्निः। गायत्री, ३-४ अनुष्टुभौ, ५ विराड्रूपा।]

अभ्यवस्थाः प्र जायन्ते प्र वव्रेर्वव्रिश्चिकेत। उपस्थे मातुर्वि चष्टे॥ १॥
अभि। अव॰स्थाः। प्र। जायन्ते। प्र। वव्रेः। वव्रिः। चिकेत। उप॰स्थे। मातुः। वि। चष्टे॥ १॥

जुहुरे वि चितयन्तोऽनिमिषं नृम्णं पान्ति। आ। दृळ्हां पुरं विविशुः॥ २॥
जुहुरे। वि। चितयन्तः। अनि॰मिषम्। नृम्णम्। पान्ति। आ। दृळ्हाम्। पुरम्। विविशुः॥ २॥

आ श्वैत्रेयस्य जन्तवो द्युमद्वर्धन्त कृष्टयः। निष्कग्रीवो बृहदुक्थ एना मध्वा न वाजयुः॥ ३॥
आ। श्वैत्रेयस्य। जन्तवः। द्यु॰मत्। वर्धन्त। कृष्टयः।
निष्क॰ग्रीवः। बृहत्॰उक्थः। एना। मध्वा। न। वाज॰युः॥ ३॥

प्रियं दुग्धं न काम्यमजामि जाम्योः सचा। घर्मो न वाजजठरोऽदब्धः शश्वतो दभः॥ ४॥
प्रियम्। दुग्धम्। न। काम्यम्। अजामि। जाम्योः। सचा।
घर्मः। न। वाज॰जठरः। अदब्धः। शश्वतः। दभः॥ ४॥

क्रीळन्नो रश्म आ भुवः सं भस्मना वायुना वेविदानः।
ता अस्य सन्धृषजो न तिग्माः सुसंशिता वक्ष्यो वक्षणेस्थाः॥ ५॥ [११]

क्रीळन्। नः। रश्मे। आ। भुवः। सम्। भस्मना। वायुना। वेविदानः।
ताः। अस्य। सन्। धृषजः। न। तिग्माः। सु॰संशिताः। वक्ष्यः। वक्षणे॰स्थाः॥ ५॥

[२०] [४ प्रयस्वन्त आत्रेयाः। अग्निः। अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः।]

यमग्ने वाजसातम त्वं चिन्मन्यसे रयिम्। तं नो गीर्भिः श्रवाय्यं देवत्रा पनया युजम्॥ १॥
यम्। अग्ने। वाज॰सातम। त्वम्। चित्। मन्यसे। रयिम्।
तम्। नः। गीः२भिः। श्रवाय्यम्। देव॰त्रा। पनय। युजम्॥ १॥

ये अ॑ग्ने॒ नेरय॑न्ति ते वृ॒द्धा उ॒ग्रस्य॒ शव॑सः। अप॒ द्वेषो॒ अप॒ ह्वरो॒ऽन्यव्र॑तस्य सश्चिरे॥ २॥
ये। अ॒ग्ने॒। न। ईरय॑न्ति। ते॒। वृ॒द्धाः। उ॒ग्रस्य॑। शव॑सः।
अप॑। द्वेषः॑। अप॑। ह्वरः॑। अ॒न्य॰व्र॑तस्य। स॒श्चि॒रे॒॥ २॥
होता॑रं त्वा वृणीम॒हेऽग्ने॒ दक्ष॑स्य॒ साध॑नम्। य॒ज्ञेषु॑ पू॒र्व्यं गि॒रा प्रय॑स्वन्तो हवामहे॥ ३॥
होता॑रम्। त्वा॒। वृ॒णी॒म॒हे॒। अग्ने॑। दक्ष॑स्य। साध॑नम्।
य॒ज्ञेषु॑। पू॒र्व्यम्। गि॒रा। प्रय॑स्वन्तः। ह॒वा॒म॒हे॒॥ ३॥
इ॒त्था यथा॑ त ऊ॒तये॒ सह॑सावन्दि॒वेदि॑वे।
रा॒य ऋ॒ताय॑ सुक्रतो॒ गोभिः॑ ष्याम सध॒मादो॑ वी॒रैः स्या॑म सध॒माद॑ः॥ ४॥ [१२]
इ॒त्था। यथा॑। ते॒। ऊ॒तये॑। सह॑सा॰वन्। दि॒वे॰दि॑वे।
रा॒ये। ऋ॒ताय॑। सु॒क्र॒तो॒ इति॑ सुक्रतो। गोभिः॑। स्या॒म॒। स॒ध॒॰माद॑ः। वी॒रैः। स्या॒म॒। स॒ध॒॰माद॑ः॥ ४॥

[२१] [४ सस आत्रेयः। अग्निः। अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः।]

म॒नु॒ष्वत्त्वा॒ नि धी॑महि मनु॒ष्वत्समि॑धीमहि। अग्ने॑ मनु॒ष्वद॑ङ्गिरो दे॒वान्दे॑वय॒ते य॑ज॥ १॥
म॒नु॒ष्वत्। त्वा॒। नि। धी॒म॒हि॒। म॒नु॒ष्वत्। सम्। इ॒धी॒म॒हि॒।
अग्ने॑। म॒नु॒ष्वत्। अ॒ङ्गि॒रः॒। दे॒वान्। दे॒व॒॰य॒ते। य॒ज॒॥ १॥
त्वं हि मानु॑षे॒ जनेऽग्ने॒ सुप्री॑त इ॒ध्यसे॑। स्रुच॑स्त्वा यन्त्यानु॒षक्सुजा॑त॒ सर्पि॑रासुते॥ २॥
त्वम्। हि। मानु॑षे। जने॑। अग्ने॑। सु॰प्री॑तः। इ॒ध्यसे॑।
स्रुच॑ः। त्वा॒। य॒न्ति॒। आ॒नु॒षक्। सु॰जा॑त। सर्पि॑ः२आसुते॥ २॥
त्वां विश्वे॑ स॒जोष॑सो दे॒वासो॑ दू॒तम॑क्रत। स॒प॒र्यन्त॑स्त्वा कवे य॒ज्ञेषु॑ दे॒वमी॑ळते॥ ३॥
त्वाम्। विश्वे॑। स॒॰जोष॑सः। दे॒वास॑ः। दू॒तम्। अ॒क्र॒त॒।
स॒प॒र्यन्त॑ः। त्वा॒। क॒वे॒। य॒ज्ञेषु॑। दे॒वम्। ई॒ळ॒ते॒॥ ३॥
दे॒वं वो॑ देवय॒ज्यया॒ग्निमी॑ळीत॒ मर्त्य॑ः।
समि॑द्धः शुक्र दीदिह्यृ॒तस्य॒ योनि॒मास॑दः स॒सस्य॒ योनि॒मास॑दः॥ ४॥ [१३]
दे॒वम्। व॒ः। दे॒व॒॰य॒ज्यया॑। अ॒ग्निम्। ई॒ळी॒त॒। मर्त्य॑ः॥ सम्॰इ॑द्धः।
शु॒क्र॒। दी॒दि॒हि॒। ऋ॒तस्य॑। योनि॑म्। आ। अ॒स॒दः॒। स॒सस्य॑। योनि॑म्। आ। अ॒स॒दः॒॥ ४॥

[२२] [४ विश्वसामा आत्रेयः। अग्निः। अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः।]

प्र विश्वसामन्नत्रिवदर्चा पावकशोचिषे। यो अध्वरेष्वीड्यो होता मन्द्रतमो विशि॥ १॥

प्र। विश्वऽसामन्। अत्रिऽवत्। अर्च। पावकऽशोचिषे।

यः। अध्वरेषु। ईड्यः। होता। मन्द्रऽतमः। विशि॥ १॥

न्य१ग्निं जातवेदसं दधाता देवमृत्विजम्। प्र यज्ञ एत्वानुषगद्या देवव्यचस्तमः॥ २॥

नि। अग्निम्। जातऽवेदसम्। दधात। देवम्। ऋत्विजम्।

प्र। यज्ञः। एतु। आनुषक्। अद्य। देवव्यचःऽतमः॥ २॥

चिकित्विन्मनसं त्वा देवं मर्तास ऊतये। वरेण्यस्य तेऽवस इयानासो अमन्महि॥ ३॥

चिकित्वित्ऽमनसम्। त्वा। देवम्। मर्तासः। ऊतये।

वरेण्यस्य। ते। अवसः। इयानासः। अमन्महि॥ ३॥

अग्ने चिकिद्ध्य१स्य न इदं वचः सहस्य।

तं त्वा सुशिप्र दम्पते स्तोमैर्वर्धन्त्यत्रयो गीर्भिः शुम्भन्त्यत्रयः॥ ४॥ [१४]

अग्ने। चिकिद्धि। अस्य। नः। इदम्। वचः। सहस्य।

तम्। त्वा। सुऽशिप्र। दम्ऽपते। स्तोमैः। वर्धन्ति। अत्रयः। गीःऽभिः। शुम्भन्ति। अत्रयः॥ ४॥

[२३] [४ द्युम्नो विश्वचर्षणिरात्रेयः। अग्निः। अनुष्टुप्, ४ पंक्तिः।]

अग्ने सहन्तमा भर द्युम्नस्य प्रासहा रयिम्। विश्वा यश्चर्षणीरभ्या३सा वाजेषु सासहत्॥ १॥

अग्ने। सहन्तम्। आ। भर। द्युम्नस्य। प्रऽसहा। रयिम्।

विश्वाः। यः। चर्षणीः। अभि। आसा। वाजेषु। ससहत्॥ १॥

तमग्ने पृतनाषहं रयिं सहस्व आ भर। त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः॥ २॥

तम्। अग्ने। पृतनाऽसहम्। रयिम्। सहस्वः। आ। भर।

त्वम्। हि। सत्यः। अद्भुतः। दाता। वाजस्य। गोऽमतः॥ २॥

विश्वे हि त्वा सजोषसो जनासो वृक्तबर्हिषः। होतारं सद्मसु प्रियं व्यन्ति वार्या पुरु॥ ३॥

विश्वे। हि। त्वा। सऽजोषसः। जनासः। वृक्तऽबर्हिषः।

होतारम्। सद्मऽसु। प्रियम्। व्यन्ति। वार्या। पुरु॥ ३॥

स हि ष्मा विश्वचर्षणिरभिमाति सहो दधे।

अग्न एषु क्षयेष्वा रेवन्नः शुक्र दीदिहि द्युमत्पावक दीदिहि॥ ४॥ [१५]

सः। हि। स्म। विश्व॰चर्षणिः। अभि॰माति। सहः। दधे।

अग्ने। एषु। क्षयेषु। आ। रेवत्। नः। शुक्र। दीदिहि। द्यु॰मत्। पावक। दीदिहि॥ ४॥

[२४] [४ गौपायना लौपायना वा बन्धुः सुबन्धुः श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुश्च। अग्निः। द्विपदा विराट्]

अग्ने त्वं नो अन्तम उत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः॥ १॥

अग्ने। त्वम्। नः। अन्तमः। उत। त्राता। शिवः। भव। वरूथ्यः॥ १॥

वसुरग्निर्वसुश्रवा अच्छा नक्षि द्युमत्तमं रयिं दाः॥ २॥

वसुः। अग्निः। वसु॰श्रवाः। अच्छ। नक्षि। द्युमत्॰तमम्। रयिम्। दाः॥ १२॥

स नो बोधि श्रुधी हवमुरुष्य णो अघायतः समस्मात्॥ ३॥

सः। नः। बोधि। श्रुधि। हवम्। उरुष्य। नः। अघ॰यतः। समस्मात्॥ ३॥

तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः॥ ४॥ [१६]

तम्। त्वा। शोचिष्ठ। दीदि॰वः। सुम्नाय। नूनम्। ईमहे। सखि॰भ्यः॥ ४॥

[२५] [९ वसूयव आत्रेयाः। अग्निः। अनुष्टुप्।]

अच्छा वो अग्निमवसे देवं गासि स नो वसुः। रासत्पुत्र ऋषूणामृतावा पर्षति द्विषः॥ १॥

अच्छ। वः। अग्निम्। अवसे। देवम्। गासि। सः। नः। वसुः।

रासत्। पुत्रः। ऋषूणाम्। ऋत॰वा। पर्षति। द्विषः॥ १॥

स हि सत्यो यं पूर्वे चिद्देवासश्चिद्यमीधिरे। होतारं मन्द्रजिह्वमित्सुदीतिभिर्विभावसुम्॥ २॥

सः। हि। सत्यः। यम्। पूर्वे। चित्। देवासः। चित्। यम्। ईधिरे।

होतारम्। मन्द्र॰जिह्वम्। इत्। सुदीति॰भिः। विभा॰वसुम्॥ २॥

स नो धीती वरिष्ठया श्रेष्ठया च सुमत्या। अग्ने रायो दिदीहि नः सुवृक्तिभिर्वरेण्य॥ ३॥

सः। नः। धीती। वरिष्ठया। श्रेष्ठया। च। सु॰मत्या।

अग्ने। रायः। दिदीहि। नः। सुवृक्ति॰भिः। वरेण्य॥ ३॥

अग्निर्देवेषु राजत्यग्निर्मर्तेष्वाविशन्। अग्निर्नो हव्यवाहनोऽग्निं धीभिः सपर्यत॥ ४॥

अग्निः । देवेषु । राजति । अग्निः । मर्तेषु । आऽविशन् ।
अग्निः । नः । हव्यऽवाहनः । अग्निम् । धीभिः । सपर्यत ॥ ४ ॥

अग्निस्तुविश्रवस्तमं तुविब्रह्माणमुत्तमम् । अतूर्तं श्रावयत्पतिं पुत्रं ददाति दाशुषे ॥ ५ ॥ [१७]
अग्निः । तुविश्रवःऽतमम् । तुविऽब्रह्माणम् । उत्ऽतमम् ।
अतूर्तम् । श्रवयत्ऽपतिम् । पुत्रम् । ददाति । दाशुषे ॥ ५ ॥

अग्निर्ददाति सत्पतिं सासाह यो युधा नृभिः । अग्निरत्यं रघुष्यदं जेतारमपराजितम् ॥ ६ ॥
अग्निः । ददाति । सत्ऽपतिम् । ससाह । यः । युधा । नृऽभिः ।
अग्निः । अत्यम् । रघुऽस्यदम् । जेतारम् । अपराऽजितम् ॥ ६ ॥

यद्वाहिष्ठं तदग्नये बृहदर्च विभावसो । महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते ॥ ७ ॥
यत् । वाहिष्ठम् । तत् । अग्नये । बृहत् । अर्च । विभावसो इति विभाऽवसो ।
महिषीऽइव । त्वत् । रयिः । त्वत् । वाजाः । उत् । ईरते ॥ ७ ॥

तव द्युमन्तो अर्चयो ग्रावेवोच्यते बृहत् । उतो ते तन्यतुर्यथा स्वानो अर्त त्मना दिवः ॥ ८ ॥
तव । द्युऽमन्तः । अर्चयः । ग्रावाऽइव । उच्यते । बृहत् ।
उतो इति । ते । तन्यतुः । यथा । स्वानः । अर्त । त्मना । दिवः ॥ ८ ॥

एवाँ अग्निं वसूयवः सहसानं ववन्दिम । स नो विश्वा अति द्विषः पर्षन्नावेव सुक्रतुः ॥ ९ ॥
एव । अग्निम् । वसुऽयवः । सहसानम् । ववन्दिम । [१८]
सः । नः । विश्वाः । अति । द्विषः । पर्षत् । नावाऽइव । सुऽक्रतुः ॥ ९ ॥

[२६] [९ वसूयव आत्रेयाः । अग्निः, ९ विश्वे देवाः । गायत्री ।]

अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ । देवान्वक्षि यक्षि च ॥ १ ॥
अग्ने । पावक । रोचिषा । मन्द्रया । देव । जिह्वया । आ । देवान् । वक्षि । यक्षि । च ॥ १ ॥

तं त्वा घृतस्नवीमहे चित्रभानो स्वर्दृशम् । देवाँ आ वीतये वह ॥ २ ॥
तम् । त्वा । घृतस्नो इति घृतऽस्नो । ईमहे । चित्रभानो इति चित्रऽभानो । स्वःऽदृशम् ।
देवान् । आ । वीतये । वह ॥ २ ॥

वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तं समिधीमहि । अग्ने बृहन्तमध्वरे ॥ ३ ॥
वीतिऽहोत्रम् । त्वा । कवे । द्युऽमन्तम् । सम् । इधीमहि । अग्ने । बृहन्तम् । अध्वरे ॥ ३ ॥

अग्ने विश्वेभिरा गहि देवेभिर्हव्यदातये। होतारं त्वा वृणीमहे॥ ४॥

अग्ने। विश्वेभिः। आ। गहि। देवेभिः। हव्य॰दातये। होतारम्। त्वा। वृणीमहे॥ ४॥

यजमानाय सुन्वत आग्ने सुवीर्यं वह। देवैरा सत्सि बर्हिषि॥ ५॥ [१९]

यजमानाय। सुन्वते। आ। अग्ने। सु॰वीर्यम्। वह। देवैः। आ। सत्सि। बर्हिषि॥ ५॥

समिधानः सहस्रजिदग्ने धर्माणि पुष्यसि। देवानां दूत उक्थ्यः॥ ६॥

सम्॰इधानः। सहस्र॰जित्। अग्ने। धर्माणि। पुष्यसि। देवानाम्। दूतः। उक्थ्यः॥ ६॥

न्य१ग्निं जातवेदसं होत्रवाहं यविष्ठ्यम्। दधाता देवमृत्विजम्॥ ७॥

नि। अग्निम्। जात॰वेदसम्। होत्र॰वाहम्। यविष्ठ्यम्। दधात। देवम्। ऋत्विजम्॥ ७॥

प्र यज्ञ एत्वानुषगद्या देवव्यचस्तमः। स्तृणीत बर्हिरासदे॥ ८॥

प्र। यज्ञः। एतु। आनुषक्। अद्य। देवव्यचःऽतमः। स्तृणीत। बर्हिः। आ॰सदे॥ ८॥

एदं मरुतो अश्विना मित्रः सीदन्तु वरुणः। देवासः सर्वया विशा॥ ९॥ [२०]

आ। इदम्। मरुतः। अश्विना। मित्रः। सीदन्तु। वरुणः। देवासः। सर्वया। विशा॥ ९॥

[२७] [६ त्रैवृष्णस्त्र्यरुणः, पौरुकुत्स्यस्त्रसदस्यूः, भारतोऽश्वमेधश्चः; (अत्रिर्भौम इति केचित्)। अग्निः, ६ इन्द्राग्नी। त्रिष्टुप्, ४-६ अनुष्टुभौ।]

अनस्वन्ता सत्पतिर्मामहे मे गावा चेतिष्ठो असुरो मघोनः।
त्रैवृष्णो अग्ने दशभिः सहस्रैर्वैश्वानर त्र्यरुणश्चिकेत॥ १॥

अनस्वन्ता। सत्॰पतिः। ममहे। मे। गावा। चेतिष्ठः। असुरः। मघोनः।
त्रैवृष्णः। अग्ने। दश॰भिः। सहस्रैः। वैश्वानर। त्रि॰अरुणः। चिकेत॥ १॥

यो मे शता च विंशतिं च गोनां हरी च युक्ता सुधुरा ददाति।
वैश्वानर सुष्टुतो वावृधानोऽग्ने यच्छ त्र्यरुणाय शर्म॥ २॥

यः। मे। शता। च। विंशतिम्। च। गोनाम्। हरी इति। च। युक्ता। सु॰धुरा। ददाति।
वैश्वानर। सु॰स्तुतः। ववृधानः। अग्ने। यच्छ। त्रि॰अरुणाय शर्म॥ २॥

एवा ते अग्ने सुमतिं चकानो नविष्ठाय नवमं त्रसदस्युः।
यो मे गिरस्तुविजातस्य पूर्वीर्युक्तेनाभि त्र्यरुणो गृणाति॥ ३॥

एव। ते। अग्ने। सु॰मतिम्। चकानः। नविष्ठाय। नवमम्। त्रसदस्युः।
यः। मे। गिरः। तुवि॰जातस्य। पूर्वीः। युक्तेन। अभि। त्रि॰अरुणः। गृणाति॥ ३॥

यो म इति प्रवोचत्यश्वमेधाय सूरये। दददृचा सनिं यते ददन्मेधामृतायते॥ ४॥

यः। मे। इति। प्रऽवोचति। अश्वऽमेधाय। सूरये।

ददत्। ऋचा। सनिम्। यते। ददत्। मेधाम्। ऋतऽयते॥ ४॥

यस्य मा परुषाः शतमुद्धर्षयन्त्युक्षणः। अश्वमेधस्य दानाः सोमाइव त्र्याशिरः॥ ५॥

यस्य। मा। परुषाः। शतम्। उत्ऽहर्षयन्ति। उक्षणः।

अश्वऽमेधस्य। दानाः। सोमाःऽइव। त्रिऽआशिरः॥ ५॥

इन्द्राग्नी शतदाव्न्यश्वमेधे सुवीर्यम्। क्षत्रं धारयतं बृहद्दिवि सूर्यमिवाजरम्॥ ६॥ [२१]

इन्द्राग्नी इति। शतऽदाव्नि। अश्वऽमेधे। सुऽवीर्यम्।

क्षत्रम्। धारयतम्। बृहत्। दिवि। सूर्यम्ऽइव। अजरम्॥ ६॥

[२८] [६ विश्ववारात्रेयी। अग्निः। १, ३ त्रिष्टुभौ, २ जगती, ४ अनुष्टुप्, ४-६ गायत्र्यः।]

समिद्धो अग्निर्दिवि शोचिरश्रेत् प्रत्यङ्ङुषसमुर्विया वि भाति।

एति प्राची विश्ववारा नमोभिर्देवाँ ईळाना हविषा घृताची॥ १॥

सम्ऽइद्धः। अग्निः। दिवि। शोचिः। अश्रेत्। प्रत्यङ्। उषसम्। उर्विया। वि। भाति।

एति। प्राची। विश्वऽवारा। नमःऽभिः। देवान्। ईळाना। हविषा। घृताची॥ १॥

समिध्यमानो अमृतस्य राजसि हविष्कृण्वन्तं सचसे स्वस्तये।

विश्वं स धत्ते द्रविणं यमिन्वस्यातिथ्यमग्ने नि च धत्त इत्पुरः॥ २॥

सम्ऽइध्यमानः। अमृतस्य। राजसि। हविः। कृण्वन्तम्। सचसे। स्वस्तये।

विश्वम्। सः। धत्ते। द्रविणम्। यम्। इन्वसि। आतिथ्यम्। अग्ने। नि। च। धत्ते। इत्। पुरः॥ २॥

अग्ने शर्ध महते सौभगाय तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु।

सं जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठा महांसि॥ ३॥

अग्ने। शर्ध। महते। सौभगाय। तव। द्युम्नानि। उत्ऽतमानि। सन्तु।

सम्। जाःऽपत्यम्। सुऽयमम्। आ। कृणुष्व। शत्रुऽयताम्। अभि। तिष्ठ। महांसि॥ ३॥

समिद्धस्य प्रमहसोऽग्ने वन्दे तव श्रियम्। वृषभो द्युम्नवाँ असि समध्वरेष्विध्यसे॥ ४॥

सम्ऽइद्धस्य। प्रऽमहसः। अग्ने। वन्दे। तव। श्रियम्।

वृषभः। द्युम्नऽवान्। असि। सम्। अध्वरेषु। इध्यसे॥ ४॥

समिद्धो अग्न आहुत देवान्यक्षि स्वध्वर। त्वं हि हव्यवाळसि॥ ५॥

सम्ऽइद्धः। अग्ने। आऽहुत। देवान्। यक्षि। सुऽअध्वर। त्वम्। हि। हव्यऽवाट्। असि॥ ५॥

आ जुहोता दुवस्यताग्निं प्रयत्यध्वरे। वृणीध्वं हव्यवाहनम्॥ ६॥ [२२]

आ। जुहोत। दुवस्यत। अग्निम्। प्रऽयति। अध्वरे। वृणीध्वम्। हव्यऽवाहनम्॥ ६॥

[२९] [१५ गौरिवीतिः शाक्त्यः। इन्द्रः, ९ (प्रथमपादस्य) उशना वा। त्रिष्टुप्।]

त्र्यर्यमा मनुषो देवताता त्री रोचना दिव्या धारयन्त।
अर्चन्ति त्वा मरुतः पूतदक्षास्त्वमेषामृषिरिन्द्रासि धीरः॥ १॥

त्री। अर्यमा। मनुषः। देवऽताता। त्री। रोचना। दिव्या। धारयन्त।
अर्चन्ति। त्वा। मरुतः। पूतऽदक्षाः। त्वम्। एषाम्। ऋषिः। इन्द्र। असि। धीरः॥ १॥

अनु यदीं मरुतो मन्दसानमार्चन्निन्द्रं पपिवांसं सुतस्य।
आदत्त वज्रमभि यदहिं हन्नपो यह्वीरसृजत्सर्तवा उ॥ २॥

अनु। यत्। ईम्। मरुतः। मन्दसानम्। आर्चन्। इन्द्रम्। पपिऽवांसम्। सुतस्य।
आ। अदत्त। वज्रम्। अभि। यत्। अहिम्। हन्। अपः। यह्वीः। असृजत्। सर्तवै। ऊँ इति॥ २॥

उत ब्रह्माणो मरुतो मे अस्येन्द्रः सोमस्य सुषुतस्य पेयाः।
तद्धि हव्यं मनुषे गा अविन्ददहन्नहिं पपिवाँ इन्द्रो अस्य॥ ३॥

उत। ब्रह्माणः। मरुतः। मे। अस्य। इन्द्रः। सोमस्य। सुऽसुतस्य। पेयाः।
तत्। हि। हव्यम्। मनुषे। गाः। अविन्दत्। अहन्। अहिम्। पपिऽवान्। इन्द्रः। अस्य॥ ३॥

आद्रोदसी वितरं वि ष्कभायत्संविव्यानश्चिद्भियसे मृगं कः।
जिगर्तिमिन्द्रो अपजर्गुराणः प्रति श्वसन्तमव दानवं हन्॥ ४॥

आत्। रोदसी इति। विऽतरम्। वि। स्कभायत्। सम्ऽविव्यानः। चित्। भियसे। मृगम्। करिति कः।
जिगर्तिम्। इन्द्रः। अपऽजर्गुराणः। प्रति। श्वसन्तम्। अव। दानवम्। हन्निति हन्॥ ४॥

अध क्रत्वा मघवन्तुभ्यं देवा अनु विश्वे अददुः सोमपेयम्।
यत्सूर्यस्य हरितः पतन्तीः पुरः सतीरुपरा एतशे कः॥ ५॥ [२३]

अध। क्रत्वा। मघऽवन्। तुभ्यम्। देवाः। अनु। विश्वे। अददुः। सोमऽपेयम्।
यत्। सूर्यस्य। हरितः। पतन्तीः। पुरः। सतीः। उपराः। एतशे। करिति कः॥ ५॥

नव यदस्य नवतिं च भोगान्त्साकं वज्रेण मघवा विवृश्चत्।

अर्चन्तीन्द्रं मरुतः सधस्थे त्रैष्टुभेन वचसा बाधत द्याम्॥ ६॥

नव। यत्। अस्य। नवतिम्। च। भोगान्। साकम्। वज्रेण। मघऽवा। विऽवृश्चत्।

अर्चन्ति। इन्द्रम्। मरुतः। सधऽस्थे। त्रैस्तुभेन। वचसा। बाधत। द्याम्॥ ६॥

सखा सख्ये अपचत्तूयमग्निरस्य क्रत्वा महिषा त्री शतानि।

त्री साकमिन्द्रो मानुषः सरांसि सुतं पिबद्वृत्रहत्याय सोमम्॥ ७॥

सखा। सख्ये। अपचत्। तूयम्। अग्निः। अस्य। क्रत्वा। महिषा। त्री। शतानि।

त्री। साकम्। इन्द्रः। मनुषः। सरांसि। सुतम्। पिबत्। वृत्रऽहत्याय। सोमम्॥ ७॥

त्री यच्छता महिषाणामघो मास्त्री सरांसि मघवा सोम्यापाः।

कारं न विश्वे अह्वन्त देवा भरमिन्द्राय यदहिं जघान॥ ८॥

त्री। यत्। शता। महिषाणाम्। अघः। माः। त्री। सरांसि। मघऽवा। सोम्या। अपाः।

कारम्। न। विश्वे। अह्वन्त। देवाः। भरम्। इन्द्राय। यत्। अहिम्। जघान॥ ८॥

उशना यत्सहस्यै३रयातं गृहमिन्द्र जूजुवानेभिरश्वैः।

वन्वानो अत्र सरथं ययाथ कुत्सेन देवैरवनोर्ह शुष्णम्॥ ९॥

उशना। यत्। सहस्यैः। अयातम्। गृहम्। इन्द्र। जूजुवानेभिः। अश्वैः।

वन्वानः। अत्र। सऽरथम्। ययाथ। कुत्सेन। देवैः। अवनोः। ह। शुष्णम्॥ ९॥

प्रान्यच्चक्रमवृहः सूर्यस्य कुत्सायान्यद्वरिवो यातवेऽकः।

अनासो दस्यूँरमृणो वधेन नि दुर्योण आवृणङ्मृध्रवाचः॥ १०॥ [२४]

प्र। अन्यत्। चक्रम्। अवृहः। सूर्यस्य। कुत्साय। अन्यत्। वरिवः। यातवे। अकरित्यकः।

अनासः। दस्यून्। अमृणः। वधेन। नि। दुर्योणे। अवृणक्। मृध्रऽवाचः॥ १०॥

स्तोमासस्त्वा गौरिवीतेरवर्धन्नरन्धयो वैदथिनाय पिप्रुम्।

आ त्वामृजिश्वा सख्याय चक्रे पचन्पक्तीरपिबः सोममस्य॥ ११॥

स्तोमासः। त्वा। गौरिऽवीतेः। अवर्धन्। अरन्धयः। वैदथिनाय। पिप्रुम्।

आ। त्वाम्। ऋजिश्वा। सख्याय। चक्रे। पचन्। पक्तीः। अपिबः। सोमम्। अस्य॥ ११॥

नवग्वासः सुतसोमास इन्द्रं दशग्वास अभ्यर्चन्त्यर्कैः।

गव्यं चिदूर्वमपिधानवन्तं तं चिन्नरः शशमाना अप व्रन्॥ १२॥

नव॑ऽग्वासः। सुत॑ऽसोमासः। इन्द्र॑म्। दश॑ऽग्वासः। अभि। अर्चन्ति। अर्कैः।

गव्य॑म्। चित्। ऊर्वम्। अपिधान॑ऽवन्तम्। तम्। चित्। नरः। शशमानाः। अप॑। व्रन्॥ १२॥

कथो नु ते परि॑ चराणि विद्वान्वीर्या॑ मघवन्या चकर्थ।

या चो नु नव्या॑ कृणवः॑ शविष्ठ प्रेदु ता ते॑ विदथे॑षु ब्रवाम॥ १३॥

कथो इति॑। नु। ते। परि॑। चराणि। विद्वान्। वीर्या॑। मघ॑ऽवन्। या। चकर्थ।

या। चो इति॑। नु। नव्या॑। कृणवः॑। शविष्ठ। प्र। इत्। ऊँ इति॑। ता। ते। विदथे॑षु। ब्रवाम॥ १३॥

एता विश्वा॑ चकृवाँ इन्द्र भूर्यपरीतो जनुषा वीर्ये॑ण।

या चिन्नु वज्रिन्कृणवो॑ दधृष्वान्न ते॑ वर्ता तवि॑ष्या अस्ति तस्याः॑॥ १४॥

एता। विश्वा॑। चकृ॑ऽवान्। इन्द्र। भूरि॑। अप॑रि॑ऽइतः। जनुषा॑। वीर्ये॑ण।

या। चित्। नु। वज्रिन्। कृणवः॑। दधृष्वान्। न। ते। वर्ता। तवि॑ष्याः। अस्ति। तस्याः॑॥ १४॥

इन्द्र ब्रह्म॑ क्रियमा॑णा जुषस्व या ते॑ शविष्ठ नव्या अक॑र्म।

वस्त्रे॑व भद्रा सुकृ॑ता वसूयू रथं न धीरः स्वपा॑ अतक्षम्॥ १५॥ [२५]

इन्द्र॑। ब्रह्म॑। क्रियमा॑णा। जुषस्व। या। ते। शविष्ठ। नव्याः॑। अक॑र्म।

वस्त्रा॑ऽइव। भद्रा। सु॑ऽकृ॑ता। वसु॑ऽयुः। रथ॑म्। न। धीरः॑। सु॑ऽअपाः॑। अतक्षम्॥ १५॥

[३०] [१५ बभ्रुरात्रेयः। इन्द्रः, १२-१५ इन्द्र ऋणंचयश्च। त्रिष्टुप्।]

क्व॑१स्य वीरः को अ॑पश्यदिन्द्रं सुखर॑थमीय॑मानं हरि॑भ्याम्।

यो राया वज्री सुतसो॑ममिच्छन्तदोको गन्ता॑ पुरुहूत ऊती॥ १॥

क्व॑। स्यः। वीरः। कः। अपश्यत्। इन्द्र॑म्। सुख॑ऽरथम्। ईय॑मानम्। हरि॑ऽभ्याम्।

यः। राया। वज्री। सुत॑ऽसो॑मम्। इच्छन्। तत्। ओक॑ः। गन्ता॑। पुरु॑ऽहूतः। ऊती॥ १॥

अवा॑चचक्षं पदम॑स्य सस्वरुग्रं नि॑धातुरन्वा॑यमिच्छन्।

अपृ॑च्छमन्याँ उत ते म॑ आहुरिन्द्रं नरो॑ बुबुधाना अ॑शेम॥ २॥

अव॑। अचचक्षम्। पदम्। अस्य। सस्वः। उग्रम्। नि॑ऽधातुः। अनु॑। आयम्। इच्छन्।

अपृ॑च्छम्। अन्यान्। उत। ते। मे। आहुः। इन्द्र॑म्। नरः॑। बुबुधानाः। अशेम॥ २॥

प्र नु वयं सुते या ते॑ कृतानीन्द्र ब्रवा॑म यानि॑ नो जुजो॑षः।

वेददविद्वाञ्छृणव॑च्च विद्वान्वह॑तेऽयं मघवा सर्व॑सेनः॥ ३॥

प्र। नु। वयम्। सुते। आ। ते। कृतानि। इन्द्र। ब्रवाम। यानि। नः। जुजोषः।
वेदत्। अविद्वान्। शृणवत्। च। विद्वान्। वहते। अयम्। मघऽवा। सर्वऽसेनः॥ ३॥

स्थिरं मनश्चकृषे जात इन्द्र वेषीदेको युधये भूयसश्चित्।
अश्मानं चिच्छवसा दिद्युतो वि विदो गवामूर्वमुस्रियाणाम्॥ ४॥

स्थिरम्। मनः। चकृषे। जातः। इन्द्र। वेषि। इत्। एकः। युधये। भूयसः। चित्।
अश्मानम्। चित्। शवसा। दिद्युतः। वि। विदः। गवाम्। ऊर्वम्। उस्रियाणाम्॥ ४॥

परो यत्त्वं परम आजनिष्ठाः परावति श्रुत्यं नाम बिभ्रत्।
अतश्चिदिन्द्रादभयन्त देवा विश्वा अपो अजयद्दासपत्नीः॥ ५॥ [२६]

परः। यत्। त्वम्। परमः। आऽजनिष्ठाः। पराऽवति। श्रुत्यम्। नाम। बिभ्रत्।
अतः। चित्। इन्द्रात्। अभयन्त। देवाः। विश्वाः। अपः। अजयत्। दासऽपत्नीः॥ ५॥

तुभ्येदेते मरुतः सुशेवा अर्चन्त्यर्कं सुन्वन्त्यन्धः।
अहिमोहानमप आशयानं प्र मायाभिर्मायिनं सक्षदिन्द्रः॥ ६॥

तुभ्य। इत्। एते। मरुतः। सुऽशेवाः। अर्चन्ति। अर्कम्। सुन्वन्ति। अन्धः।
अहिम्। ओहानम्। अपः। आऽशयानम्। प्र। मायाभिः। मायिनम्। सक्षत्। इन्द्रः॥ ६॥

वि षू मृधो जनुषा दानमिन्वन्नहन्गवा मघवन्त्संचकानः।
अत्रा दासस्य नमुचेः शिरो यदवर्तयो मनवे गातुमिच्छन्॥ ७॥

वि। सु। मृधः। जनुषा। दानम्। इन्वन्। अहन्। गवा। मघऽवन्। सम्ऽचकानः।
अत्र। दासस्य। नमुचेः। शिरः। यत्। अवर्तयः। मनवे। गातुम्। इच्छन्॥ ७॥

युजं हि मामकृथा आदिदिन्द्र शिरो दासस्य नमुचेर्मथायन्।
अश्मानं चित्स्वर्यं१ वर्तमानं प्र चक्रियेव रोदसी मरुद्भ्यः॥ ८॥

युजम्। हि। माम्। अकृथाः। आत्। इत्। इन्द्र। शिरः। दासस्य। नमुचेः। मथायन्।
अश्मानम्। चित्। स्वर्यम्। वर्तमानम्। प्र। चक्रियाऽइव। रोदसी इति। मरुत्ऽभ्यः॥ ८॥

स्त्रियो हि दास आयुधानि चक्रे किं मा करन्नबला अस्य सेनाः।
अन्तर्ह्यख्यदुभे अस्य धेने अथोप प्रैद्युधये दस्युमिन्द्रः॥ ९॥

स्त्रियः। हि। दासः। आयुधानि। चक्रे। किम्। मा। करन्। अबलाः। अस्य। सेनाः।
अन्तः। हि। अख्यत्। उभे इति। अस्य। धेने इति। अथ। उप। प्र। ऐत्। युधये। दस्युम्। इन्द्रः॥ ९॥

समत्र गावोऽभितोऽनवन्तेहेह वत्सैर्वियुता यदासन्।

सं ता इन्द्रो असृजदस्य शाकैर्यदीं सोमासः सुषुता अमन्दन्॥ १०॥ [२७]

सम्। अत्र। गावः। अभितः। अनवन्त। इह॰इह। वत्सैः। वि॰युताः। यत्। आसन्।
सम्। ताः। इन्द्रः। असृजत्। अस्य। शाकैः। यत्। ईम्। सोमासः। सु॰सुताः। अमन्दन्॥ १०॥

यदीं सोमा बभ्रुधूता अमन्दन्नरोरवीद्वृषभः सादनेषु।

पुरंदरः पपिवाँ इन्द्रो अस्य पुनर्गवामददादुस्रियाणाम्॥ ११॥

यत्। ईम्। सोमाः। बभ्रु॰धूताः। अमन्दन्। अरोरवीत्। वृषभः। सदनेषु।
पुरम्॰दरः। पपि॰वान्। इन्द्रः। अस्य। पुनः। गवाम्। अददात्। उस्रियाणाम्॥ ११॥

भद्रमिदं रुशमा अग्ने अक्रन्गवां चत्वारि ददतः सहस्रा।

ऋणंचयस्य प्रयता मघानि प्रत्यग्रभीष्म नृतमस्य नृणाम्॥ १२॥

भद्रम्। इदम्। रुशमाः। अग्ने। अक्रन्। गवाम्। चत्वारि। ददतः। सहस्रा।
ऋणम्॰चयस्य। प्र॰यता। मघानि। प्रति। अग्रभीष्म। नृ॰तमस्य। नृणाम्॥ १२॥

सुपेशसं माव सृजन्त्यस्तं गवां सहस्रै रुशमासो अग्ने।

तीव्रा इन्द्रममन्दुः सुतासोऽक्तोर्व्युष्टौ परितक्म्यायाः॥ १३॥

सु॰पेशसम्। मा। अव। सृजन्ति। अस्तम्। गवाम्। सहस्रैः। रुशमासः। अग्ने।
तीव्राः। इन्द्रम्। अममन्दुः। सुतासः। अक्तोः। वि॰उष्टौ। परि॰तक्म्यायाः॥ १३॥

औच्छत्सा रात्री परितक्म्या याँ ऋणंचये राजनि रुशमानाम्।

अत्यो न वाजी रघुरज्यमानो बभ्रुश्चत्वार्यसनत्सहस्रा॥ १४॥

औच्छत्। सा। रात्री। परि॰तक्म्या। या। ऋणम्॰चये। राजनि। रुशमानाम्।
अत्यः। न। वाजी। रघुः। अज्यमानः। बभ्रुः। चत्वारि। असनत्। सहस्रा॥ १४॥

चतुःसहस्रं गव्यस्य पश्वः प्रत्यग्रभीष्म रुशमेष्वग्ने।

घर्मश्चित्तप्तः प्रवृजे य आसीदयस्मयस्तम्वादाम विप्राः॥ १५॥ [२८]

चतुःऽसहस्रम्। गव्यस्य। पश्वः। प्रति। अग्रभीष्म। रुशमेषु। अग्ने।
घर्मः। चित्। तप्तः। प्रऽवृजे। यः। आसीत्। अयस्मयः। तम्। ऊँ इति। आदाम। विप्राः॥ १५॥

[३१] [१३ अवस्युरात्रेयः। इन्द्रः, ८ तृतीयपादस्य कुत्सो वा, चतुर्थपादस्य उशना वा, ९ इन्द्राकुत्सौ। त्रिष्टुप्।]

इन्द्रो रथाय प्रवतं कृणोति यमध्यस्थान्मघवा वाजयन्तम्।
यूथेव पश्वो व्युनोति गोपा अरिष्टो याति प्रथमः सिषासन्॥ १॥
इन्द्रः। रथाय। प्रऽवतम्। कृणोति। यम्। अधिऽअस्थात्। मघऽवा। वाजऽयन्तम्।
यूथाऽइव। पश्वः। वि। उनोति। गोपाः। अरिष्टः। याति। प्रथमः। सिसासन्॥ १॥
आ प्र द्रव हरिवो मा वि वेनः पिशङ्गराते अभि नः सचस्व।
नहि त्वदिन्द्र वस्यो अन्यदस्त्यमेनांश्चिज्जनिवतश्चकर्थ॥ २॥
आ। प्र। द्रव। हरिऽवः। मा। वि। वेनः। पिशङ्गऽराते। अभि। नः। सचस्व।
नहि। त्वत्। इन्द्र। वस्यः। अन्यत्। अस्ति। अमेनान्। चित्। जनिऽवतः। चकर्थ॥ २॥
उद्यत्सहः सहस आजनिष्ट देदिष्ट इन्द्र इन्द्रियाणि विश्वा।
प्राचोदयत्सुदुघा वव्रे अन्तर्वि ज्योतिषा संववृत्वत्तमोऽवः॥ ३॥
उत्। यत्। सहः। सहसः। आ। अजनिष्ट। देदिष्टे। इन्द्रः। इन्द्रियाणि। विश्वा।
प्र। अचोदयत्। सुऽदुघाः। वव्रे। अन्तः। वि। ज्योतिषा। सम्ऽववृत्वत्। तमः। अवरित्यवः॥ ३॥
अनवस्ते रथमश्वाय तक्षन्त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्।
ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ ४॥
अनवः। ते। रथम्। अश्वाय। तक्षन्। त्वष्टा। वज्रम्। पुरुऽहूत। द्युऽमन्तम्।
ब्रह्माणः। इन्द्रम्। महयन्तः। अर्कैः। अवर्धयन्। अहये। हन्तवै। ऊँ इति॥ ४॥
वृष्णे यत्ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र ग्रावाणो अदितिः सजोषाः।
अनश्वासो ये पवयोऽरथा। इन्द्रेषिता अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥ ५॥ [२९]
वृष्णे। यत्। ते। वृषणः। अर्कम्। अर्चान्। इन्द्र। ग्रावाणः। अदितिः। सऽजोषाः।
अनश्वासः। ये। पवयः। अरथाः। इन्द्रऽइषिताः। अभि। अवर्तन्त। दस्यून्॥ ५॥

प्र ते॒ पूर्वा॑णि॒ कर॑णानि वोचं॒ प्र नूत॑ना मघव॒न् या च॒कर्थ॑ ।
शक्ती॑वो॒ यद्वि॒भरा॒ रोद॑सी उ॒भे जय॑न्न॒पो मन॑वे॒ दानु॑चित्राः ॥ ६ ॥
प्र । ते॒ । पूर्वा॑णि । कर॑णानि । वो॒च॒म् । प्र । नूत॑ना । म॒घ॒°व॒न् । या । च॒कर्थ॑ ।
शक्ति॑°वः । यत् । वि॒°भरा॑ः । रोद॑सी॒ इति॑ । उ॒भे इति॑ । जय॑न् । अ॒पः । मन॑वे । दानु॑°चित्राः ॥ ६ ॥
तदिन्नु ते॒ कर॑णं दस्म वि॒प्राहिं॒ यद् घ्नन्नोजो॒ अत्रामि॑मीथाः ।
शुष्ण॑स्य चि॒त्परि॑ मा॒या अ॑गृभ्णाः प्रपि॒त्वं यन्नप॒ दस्यूँ॑रसेधः ॥ ७ ॥
तत् । इत् । नु । ते॒ । कर॑णम् । द॒स्म॒ । वि॒प्र॒ । अहि॑म् । यत् । घ्नन् । ओज॑ः । अत्र॑ । अमि॑मीथाः ।
शुष्ण॑स्य । चि॒त् । परि॑ । मा॒याः । अ॒गृ॒भ्णाः॒ । प्र॒°पि॒त्वम् । यन् । अप॑ । दस्यू॑न् । अ॒से॒धः॒ ॥ ७ ॥
त्वम॒पो यद॑वे तु॒र्वशा॒यार॑मयः सु॒दुघा॑ः पा॒र इ॑न्द्र ।
उ॒ग्रम॑यात॒मव॑हो ह॒ कुत्सं॒ सं ह॒ यद्वा॑मु॒शनार॑न्त दे॒वाः ॥ ८ ॥
त्वम् । अ॒पः । यद॑वे । तु॒र्वशा॑य । अर॑मयः । सु॒°दुघा॑ः । पा॒रः । इ॒न्द्र॒ ।
उ॒ग्रम् । अ॒या॒त॒म् । अव॑हः । ह॒ । कुत्स॑म् । सम् । ह॒ । यत् । वा॒म् । उ॒शना॑ । अर॑न्त । दे॒वाः ॥ ८ ॥
इन्द्रा॑कुत्सा॒ वह॑माना॒ रथे॒ना वा॒मत्या॒ अपि॒ कर्णे॑ वहन्तु ।
निः षी॑म॒द्भ्यो धम॑थो॒ निः ष॒धस्था॑न्म॒घोनो॑ हृ॒दो वर॑थ॒स्तमां॑सि ॥ ९ ॥
इन्द्रा॑कुत्सा । वह॑माना । रथे॑न । आ । वा॒म् । अत्या॑ः । अपि॑ । कर्णे॑ । व॒ह॒न्तु॒ ।
निः । सी॒म् । अ॒त्°भ्यः । धम॑थः । नि । स॒ध°स्था॑त् । म॒घोन॑ः । हृ॒दः । व॒र॒थ॒ः । तमां॑सि ॥ ९ ॥
वात॑स्य यु॒क्तान्त्सु॒युज॑श्चि॒दश्वा॑न्क॒विश्चि॑दे॒षो अ॑जगन्नव॒स्युः ।
विश्वे॑ ते॒ अत्र॑ म॒रुत॒ः सखा॑य॒ इन्द्र॒ ब्रह्मा॑णि॒ तवि॑षीमवर्धन् ॥ १० ॥ [३०]
वात॑स्य । यु॒क्तान् । सु॒°युज॑ः । चि॒त् । अश्वा॑न् । क॒विः । चि॒त् । ए॒षः । अ॒ज॒ग॒न् । अ॒व॒स्युः ।
विश्वे॑ । ते॒ । अत्र॑ । म॒रुत॑ः । सखा॑यः । इन्द्र॑ । ब्रह्मा॑णि । तवि॑षीम् । अ॒व॒र्ध॒न् ॥ १० ॥
सूर॑श्चि॒द्रथं॒ परि॑तक्म्यायां॒ पूर्वं॑ कर॒दुप॑रं जूजु॒वांस॑म् ।
भर॑च्च॒क्रमेत॑श॒ः सं रि॑णाति पु॒रो दध॑त्सनिष्यति॒ क्रतुं॑ नः ॥ ११ ॥
सूर॑ः । चि॒त् । रथ॑म् । परि॑°तक्म्यायाम् । पूर्व॑म् । क॒र॒त् । उप॑रम् । जूजु॒°वांस॑म् ।
भर॑त् । च॒क्रम् । एत॑शः । सम् । रि॒णा॒ति॒ । पु॒रः । दध॑त् । स॒नि॒ष्य॒ति॒ । क्रतु॑म् । न॒ः ॥ ११ ॥
आयं जना॑ अभि॒चक्षे॑ जगा॒मेन्द्रः॒ सखा॑यं सु॒तसो॑ममि॒च्छन् ।
वद॒न्ग्रावाव॒ वेदिं॑ भ्रियाते॒ यस्य॑ जी॒रम॑ध्व॒र्यव॒श्चर॑न्ति ॥ १२ ॥

आ। अयम्। जनाः। अभि॰चक्षे। जगाम। इन्द्रः। सखायम्। सुत॰सोमम्। इच्छन्।
वदन्। ग्रावा। अव। वेदिम्। भ्रियाते। यस्य। जीरम्। अध्वर्यवः। चरन्ति॥ १२॥

ये चाकनन्त चाकनन्त नू ते मर्ता अमृत मो ते अंह आरन्।
वावन्धि यज्यूँरुत तेषु धेह्योजो जनेषु येषु ते स्याम॥ १३॥ [३१]

ये। चाकनन्त। चाकनन्त। नु। ते। मर्ताः। अमृत। मो इति। ते। अंहः। आ। अरन्।
ववन्धि। यज्यून्। उत। तेषु। धेहि। ओजः। जनेषु। येषु। ते। स्याम॥ १३॥

[३२] [१२ गातुरात्रेयः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

अदर्दरुत्समसृजो वि खानि त्वमर्णवान्बद्बधानाँ अरम्णाः।
महान्तमिन्द्र पर्वतं वि यद्वः सृजो वि धारा अव दानवं हन्॥ १॥

अदर्दः। उत्सम्। असृजः। वि। खानि। त्वम्। अर्णवान्। बद्बधानान्। अरम्णाः।
महान्तम्। इन्द्र। पर्वतम्। वि। यत्। वरिति वः। सृजः। वि। धाराः। अव। दानवम्। हन्निति हन्॥ १॥

त्वमुत्साँ ऋतुभिर्बद्बधानाँ अरंह ऊधः पर्वतस्य वज्रिन्।
अहिं चिदुग्र प्रयुतं शयानं जघन्वाँ इन्द्र तविषीमधत्थाः॥ २॥

त्वम्। उत्सान्। ऋतु॰भिः। बद्बधानान्। अरंहः। ऊधः। पर्वतस्य। वज्रिन्।
अहिम्। चित्। उग्र। प्र॰युतम्। शयानम्। जघन्वान्। इन्द्र। तविषीम्। अधत्थाः॥ २॥

त्यस्य चिन्महतो निर्मृगस्य वधर्जघान तविषीभिरिन्द्रः।
य एक इदप्रतिर्मन्यमान आदस्मादन्यो अजनिष्ट तव्यान्॥ ३॥

त्यस्य। चित्। महतः। निः। मृगस्य। वधः। जघान। तविषीभिः। इन्द्रः।
यः। एकः। इत्। अप्रतिः। मन्यमानः। आत्। अस्मात्। अन्यः। अजनिष्ट। तव्यान्॥ ३॥

त्यं चिदेषां स्वधया मदन्तं मिहो नपातं सुवृधं तमोगाम्।
वृषप्रभर्मा दानवस्य भामं वज्रेण वज्री नि जघान शुष्णम्॥ ४॥

त्यम्। चित्। एषाम्। स्वधया। मदन्तम्। मिहः। नपातम्। सु॰वृधम्। तमः॰गाम्।
वृष॰प्रभर्मा। दानवस्य। भामम्। वज्रेण। वज्री। नि। जघान। शुष्णम्॥ ४॥

त्यं चिदस्य क्रतुभिर्निषत्तममर्मणो विददिदस्य मर्म।
यदीं सुक्षत्र प्रभृता मदस्य युयुत्सन्तं तमसि हर्म्ये धाः॥ ५॥

त्यम् । चित् । अस्य । क्रतुऽभिः । निऽसत्तम् । अमर्मणः । विदत् । इत् । अस्य । मर्म ।
यत् । ईम् । सुऽक्षत्र । प्रऽभृता । मदस्य । युयुत्सन्तम् । तमसि । हर्म्ये । धाः ॥ ५ ॥

त्यं चिदित्था कत्पयं शयानमसूर्ये तमसि वावृधानम् ।
तं चिन्मन्दानो वृषभः सुतस्योच्चैरिन्द्रो अपगूर्या जघान ॥ ६ ॥ [३२]

त्यम् । चित् । इत्था । कत्पयम् । शयानम् । असूर्ये । तमसि । ववृधानम् ।
तम् । चित् । मन्दानः । वृषभः । सुतस्य । उच्चैः । इन्द्रः । अपऽगूर्य । जघान ॥ ६ ॥

उद्यदिन्द्रो महते दानवाय वधर्यमिष्ट सहो अप्रतीतम् ।
यदीं वज्रस्य प्रभृतौ ददाभ विश्वस्य जन्तोरधमं चकार ॥ ७ ॥

उत् । यत् । इन्द्रः । महते । दानवाय । वधः । यमिष्ट । सहः । अप्रतिऽइतम् ।
यत् । ईम् । वज्रस्य । प्रऽभृतौ । ददाभ । विश्वस्य । जन्तोः । अधमम् । चकार ॥ ७ ॥

त्यं चिदर्णं मधुपं शयानमसिन्वं वव्रं मह्याददुग्रः ।
अपादमत्रं महता वधेन नि दुर्योण आवृणङ्मृध्रवाचम् ॥ ८ ॥

त्यम् । चित् । अर्णम् । मधुऽपम् । शयानम् । असिन्वम् । वव्रम् । महि । आदत् । उग्रः ।
अपादम् । अत्रम् । महता । वधेन । नि । दुर्योणे । अवृणक् । मृध्रऽवाचम् ॥ ८ ॥

को अस्य शुष्मं तविषीं वरात एको धना भरते अप्रतीतः ।
इमे चिदस्य ज्रयसो नु देवी इन्द्रस्यौजसो भियसा जिहाते ॥ ९ ॥

कः । अस्य । शुष्मम् । तविषीम् । वराते । एकः । धना । भरते । अप्रतिऽइतः ।
इमे इति । चित् । अस्य । ज्रयसः । नु । देवी इति । इन्द्रस्य । ओजसः । भियसा । जिहाते इति ॥ ९ ॥

न्यस्मै देवी स्वधितिर्जिहीत इन्द्राय गातुरुशतीव येमे ।
सं यदोजो युवते विश्वमाभिरनु स्वधाव्ने क्षितयो नमन्त ॥ १० ॥

नि । अस्मै । देवी । स्वऽधितिः । जिहीते । इन्द्राय । गातुः । उशतीऽइव । येमे ।
सम् । यत् । ओजः । युवते । विश्वम् । आभिः । अनु । स्वधाऽव्ने । क्षितयः । नमन्त ॥ १० ॥

एकं नु त्वा सत्पतिं पाञ्चजन्यं जातं शृणोमि यशसं जनेषु ।
तं मे जगृभ्र आशसो नविष्ठं दोषा वस्तोर्हवमानास इन्द्रम् ॥ ११ ॥

एक॑म्। नु। त्वा॒। सत्ऽप॑तिम्। पाञ्च॑ऽजन्यम्। जा॒तम्। शृ॒णो॒मि॒। य॒शस॑म्। जने॑षु।

तम्। मे॒। ज॒गृ॒भ्रे॒। आ॒ऽशस॑ः। नवि॑ष्ठम्। दो॒षा। वस्तो॑ः। हव॑मानासः। इन्द्र॑म्॥ ११॥

ए॒वा हि त्वामृ॑तु॒था या॒तय॑न्तं म॒घा विप्रे॑भ्यो॒ दद॑तं शृ॒णोमि॑।

किं ते ब्र॒ह्माणो॑ गृहते॒ सखा॑यो॒ ये त्वा॒या निद॒धुः काम॑मिन्द्र॥ १२॥ [३३]

ए॒व। हि। त्वाम्। ऋ॒तु॒ऽथा। या॒तय॑न्तम्। म॒घा। विप्रे॑भ्यः। दद॑तम्। शृ॒णोमि॑।

किम्। ते॒। ब्र॒ह्माण॑ः। गृ॒ह॒ते॒। सखा॑यः। ये। त्वा॒ऽया। नि॒ऽद॒धुः। काम॑म्। इ॒न्द्र॒॥ १२॥

इत्याश्वलायन-संहितायां

चतुर्थाष्टके

प्रथमोऽध्यायः

समाप्तः॥

॥ अथ चतुर्थाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥

[३३] [१० शुनहोत्रो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।]

महिं मुहे तुवसें दीध्ये नॄनिन्द्रांयेत्था तुवसे अतंव्यान् ।

यो अंस्मै सुमुतिं वाजंसातौ स्तुतो जनें समुर्यंश्चिकेतं ॥ १ ॥

महिं । मुहे । तुवसें । दीध्ये । नॄन् । इन्द्रांय । इत्था । तुवसें । अतंव्यान् ।

यः । अस्मै । सुऽमुतिम् । वाजंऽसातौ । स्तुतः । जनें । सुऽमुर्यः । चिकेतं ॥ १ ॥

स त्वं नं इन्द्र धियसानो अर्कैर्हरींणां वृषन्योक्त्रमश्रेः ।

या इत्था मंघवन्ननु जोषं वक्षों अभि प्रार्यः सक्षि जनांन् ॥ २ ॥

सः । त्वम् । नः । इन्द्र । धियसानः । अर्कैः । हरींणाम् । वृषन् । योक्त्रंम् । अश्रेः ।

याः । इत्था । मघऽवन् । अनुं । जोषंम् । वक्षंः । अभि । प्र । अर्यः । सक्षि । जनांन् ॥ २ ॥

न ते तं इन्द्राभ्यं१स्मदृष्वायुंक्तासो अब्रह्मता यदसंन् ।

तिष्ठा रथमधि तं वंज्रहस्ता रश्मिं दैव यमसे स्वश्वंः ॥ ३ ॥

न । ते । ते । इन्द्र । अभि । अस्मत् । ऋष्व । अयुंक्तासः । अब्रह्मतां । यत् । असंन् ।

तिष्ठं । रथंम् । अधिं । तम् । वज्रऽहस्त । आ । रश्मिम् । देव । यमसे । सुऽअश्वंः ॥ ३ ॥

पुरू यत्तं इन्द्र सन्त्युक्था गवें चकर्थोर्वरांसु युध्यंन् ।

ततक्षे सूर्याय चिदोकंसि स्वे वृषां समत्सुं दासस्य नामं चित् ॥ ४ ॥

पुरु । यत् । ते । इन्द्र । सन्तिं । उक्था । गवें । चकर्थं । उर्वरांसु । युध्यंन् ।

ततक्षे । सूर्याय । चित् । ओकंसि । स्वे । वृषां । समत्ऽसुं । दासस्यं । नामं । चित् ॥ ४ ॥

वयं ते तं इन्द्र ये च नरः शर्धो जज्ञाना याताश्च रथाः ।

आस्माञ्जंगम्यादहिशुष्म सत्वा भगो न हव्यः प्रभृथेषु चारुः ॥ ५ ॥ [१]

वयम् । ते । ते । इन्द्र । ये । च । नरंः । शर्धः । जज्ञानाः । याताः । च । रथाः ।

आ । अस्मान् । जगम्यात् । अहिऽशुष्म । सत्वां । भगः । न । हव्यः । प्रऽभृथेषुं । चारुः ॥ ५ ॥

प॒पृ॒क्षेण्य॑मिन्द्र॒ त्वे ह्योजो॑ नृ॒म्णानि॑ च नृ॒तमा॑नो॒ अम॑र्तः।

स न॒ एनीं॑ वसवानो र॒यिं दाः प्रार्यः स्तु॑षे तुविम॒घस्य॒ दान॑म्॥ ६॥

प॒पृ॒क्षेण्य॑म्। इ॒न्द्र॒। त्वे इति॑। हि। ओज॑ः। नृ॒म्णानि॑। च॒। नृ॒तमा॑नः। अम॑र्तः।

सः। न॒ः। एनी॑म्। व॒स॒वा॒नः। र॒यिम्। दा॒ः। प्र। अ॒र्यः। स्तु॒षे॒। तु॒वि॒ऽम॒घस्य॑। दान॑म्॥ ६॥

ए॒वा न॑ इन्द्रो॒तिभि॑रव पा॒हि गृ॒ण॒तः शू॑र का॒रून्।

उ॒त त्वच॒ं दद॑तो॒ वाज॑सातौ पिप्री॒हि मध्व॒ः सुषु॑तस्य॒ चारो॑ः॥ ७॥

ए॒व। न॒ः। इ॒न्द्र॒। ऊ॒तिऽभि॑ः। अ॒व॒। पा॒हि। गृ॒ण॒तः। शू॒र॒। का॒रून्।

उ॒त। त्वच॑म्। दद॑तः। वाज॑ऽसातौ। पि॒प्री॒हि। मध्व॑ः। सु॒ऽसु॑तस्य। चारो॑ः॥ ७॥

उ॒त त्ये मा॑ पौरुकु॒त्स्यस्य॑ सू॒रेस्त्र॒सद॑स्योर्हि॒र॒णिनो॒ ररा॑णाः।

वह॑न्तु मा॒ दश॒ श्येता॑सो अस्य गैरिक्षि॒तस्य॒ क्रतु॑भि॒र्नु स॑श्चे॥ ८॥

उ॒त। त्ये। मा॒। पौ॒रु॒ऽकु॒त्स्यस्य॑। सू॒रेः। त्र॒सद॑स्योः। हि॒र॒णिन॑ः। ररा॑णाः।

वह॑न्तु। मा॒। दश॑। श्येता॑सः। अ॒स्य॒। गै॒रि॒क्षि॒तस्य॑। क्रतु॑ऽभिः। नु। स॒श्चे॒॥ ८॥

उ॒त त्ये मा॑ मारु॒ताश्व॑स्य॒ शोणा॒ः क्रत्वा॑मघासो वि॒दथ॑स्य रा॒तौ।

स॒हस्रा॑ मे॒ च्यव॑तानो॒ ददा॑न आनूकम॒र्यो वपु॑षे॒ नार्चत्॥ ९॥

उ॒त। त्ये। मा॒। मा॒रु॒तऽअ॑श्वस्य। शोणा॑ः। क्रत्वा॑ऽमघासः। वि॒दथ॑स्य। रा॒तौ।

स॒हस्रा॑। मे॒। च्यव॑तानः। ददा॑नः। आ॒नू॒कम्। अ॒र्यः। वपु॑षे। न। आ॒र्च॒त्॥ ९॥

उत त्ये मा॑ ध्व॒न्य॑स्य॒ जुष्टा॑ लक्ष्म॒ण्य॑स्य सु॒रुचो॒ यता॑नाः।

म॒ह्ना रा॒यः सं॒वर॑णस्य॒ ऋषे॑र्व्र॒जं न गाव॒ः प्रय॑ता॒ अपि॑ ग्मन्॥ १०॥ [२]

उ॒त। त्ये। मा॒। ध्व॒न्य॑स्य। जुष्टा॑ः। ल॒क्ष्म॒ण्य॑स्य। सु॒ऽरुच॑ः। यता॑नाः।

म॒ह्ना। रा॒यः। स॒म्ऽवर॑णस्य। ऋषे॑ः। व्र॒जम्। न। गाव॑ः। प्रऽय॑ताः। अपि॑। ग्म॒न्॥ १०॥

[३४] [९ शुनहोत्रो भारद्वाजः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

अजा॑तशत्रुमज॒रा स्व॑र्व॒त्यनु॑ स्व॒धामि॑ता द॒स्ममी॑यते।

सु॒नोत॑न॒ पच॑त॒ ब्रह्म॑वाहसे पुरु॒ष्टु॒ताय॑ प्र॒त॒रं द॑धातन॥ १॥

अजा॑तऽशत्रुम्। अ॒जरा॑। स्व॑ःऽवती। अनु॑। स्व॒धा। अमि॑ता। द॒स्मम्। ई॒य॒ते॒।

सु॒नोत॑न। पच॑त। ब्रह्म॑ऽवाहसे। पु॒रु॒ऽस्तु॒ताय॑। प्र॒ऽत॒रम्। द॒धा॒त॒न॥ १॥

आ यः सोमे॑न ज॒ठर॒मपि॑प्र॒ताम॑न्दत म॒घवा॒ मध्वो॒ अन्ध॑सः।

यदीं॑ मृगाय॒ हन्त॑वे म॒हाव॑धः स॒हस्र॑भृष्टिमु॒शना॑ व॒धं यम॑त्॥ २॥

आ। यः। सोमे॑न। ज॒ठर॑म्। अपि॑प्रत। अम॑न्दत। म॒घ॰वा॑। मध्वः॑। अन्ध॑सः।

यत्। ई॒म्। मृ॒गाय॑। हन्त॑वे। म॒हा॰व॑धः। स॒हस्र॑॰भृष्टिम्। उ॒शना॑। व॒धम्। यम॑त्॥ २॥

यो अ॑स्मै घ्रं॒स उ॒त वा॒ य ऊध॑नि॒ सोमं॑ सु॒नोति॒ भव॑ति द्यु॒माँ अह॑।

अपा॑प श॒क्रस्त॑त॒नुष्टिं॑मूहति त॒नूशु॑भ्रं म॒घवा॒ यः क॑वास॒खः॥ ३॥

यः। अ॒स्मै। घ्रं॒से। उ॒त। वा॒। यः। ऊध॑नि। सोम॑म्। सु॒नोति॑। भव॑ति। द्यु॰मान्। अह॑।

अप॑॰अप। श॒क्रः। त॒त॒नुष्टिं॑म्। ऊ॒ह॒ति॒। त॒नू॰शु॑भ्रम्। म॒घ॰वा॑। यः। क॒व॒॰स॒खः॥ ३॥

यस्याव॑धीत्पि॒तरं॒ यस्य॑ मा॒तरं॒ यस्य॑ श॒क्रो भ्रात॑रं॒ नात॑ ईषते।

वेतीद्व॑स्य॒ प्रय॑ता यतंक॒रो न किल्बि॑षादीषते॒ वस्व॑ आक॒रः॥ ४॥

यस्य॑। अव॑धीत्। पि॒तर॑म्। यस्य॑। मा॒तर॑म्। यस्य॑। श॒क्रः। भ्रात॑रम्। न। अत॑ः। ई॒षते।

वेति॑। इत्। ऊँ इति॑। अ॒स्य॒। प्र॰य॑ता। य॒त॒म्॰क॒रः। न। किल्बि॑षात्। ई॒ष॒ते॒। वस्व॑ः। आ॒॰क॒रः॥ ४॥

न प॒ञ्चभि॑र्द॒शभि॑र्वष्ट्या॒रभं॒ नासु॑न्वता सचते॒ पुष्य॑ता च॒न।

जि॒नाति॒ वेद॑मुया हन्ति॒ वा॒ धुनि॒रा दे॑व॒युं भ॑जति॒ गोम॑ति व्र॒जे॥ ५॥ [३]

न। प॒ञ्च॰भिः॑। द॒श॰भिः॑। व॒ष्टि॒। आ॒॰रभ॑म्। न। असु॑न्वता। स॒च॒ते॒। पुष्य॑ता। च॒न।

जि॒नाति॑। वा॒। इत्। अ॒मुया। हन्ति॑। वा॒। धुनि॑ः। आ। दे॒व॒॰युम्। भ॒ज॒ति॒। गो॰म॑ति। व्र॒जे॥ ५॥

वि॒त्वक्ष॑णः॒ समृ॑तौ च॒क्रमा॑स॒जोऽसु॑न्वतो॒ विषु॑णः सुन्व॒तो वृ॒धः।

इन्द्रो॒ विश्व॑स्य दमि॒ता वि॒भीष॑णो यथाव॒शं न॑यति॒ दास॒मार्य॑ः॥ ६॥

वि॒॰त्वक्ष॑णः। सम्॰ऋ॑तौ। च॒क्रम्॰आ॒स॒जः। असु॑न्वतः। विषु॑णः। सु॒न्व॒तः। वृ॒धः।

इन्द्र॑ः। विश्व॑स्य। द॒मि॒ता। वि॒॰भीष॑णः। य॒था॒॰व॒शम्। न॒य॒ति॒। दास॑म्। आर्य॑ः॥ ६॥

समीं॑ प॒णेर॑जति॒ भोज॑नं मु॒षे वि दा॒शुषे॑ भजति सू॒नरं॒ वसु॑।

दु॒र्गे च॒न ध्रि॑यते॒ विश्व॒ आ पु॒रु जनो॒ यो अ॑स्य॒ तवि॑षी॒मचु॑क्रुधत्॥ ७॥

सम्। ई॒म्। प॒णेः। अ॒ज॒ति॒। भोज॑नम्। मु॒षे। वि। दा॒शुषे॑। भ॒ज॒ति॒। सू॒नर॑म्। वसु॑।

दुः॰गे। च॒न। ध्रि॒य॒ते॒। विश्व॑ः। आ। पु॒रु। जन॑ः। यः। अ॒स्य॒। तवि॑षीम्। अचु॑क्रुधत्॥ ७॥

सं यज्ज॑नौ सु॒धनौ॑ वि॒श्वश॑र्धसा॒ववे॒दिन्द्रो॑ म॒घवा॒ गोषु॑ शु॒भ्रिषु॑।

यु॒जं ह्य१॒न्यमकृ॑त प्रवेप॒न्युदीं॒ गव्यं॑ सृजते॒ सत्व॑भि॒र्धुनि॑ः॥ ८॥

सम् । यत् । जनौ । सुऽधनौ । विश्वऽशर्धसौ । अवेत् । इन्द्रः । मघऽवा । गोषु । शुभ्रिषु ।
युजम् । हि । अन्यम् । अकृत । प्रऽवेपनी । उत् । ईम् । गव्यम् । सृजते । सत्वऽभिः । धुनिः ॥ ८ ॥

सहस्रसामाग्निवेशिं गृणीषे शत्रिमग्न उपमां केतुमर्यः ।
तस्मा आपः संयतः पीपयन्त तस्मिन्क्षत्रममवत्त्वेषमस्तु ॥ ९ ॥ [४]

सहस्रऽसाम् । आग्निऽवेशिम् । गृणीषे । शत्रिम् । अग्ने । उपऽमाम् । केतुम् । अर्यः ।
तस्मै । आपः । सम्ऽयतः । पीपयन्त । तस्मिन् । क्षत्रम् । अमऽवत् । त्वेषम् । अस्तु ॥ ९ ॥

[३५] [८ प्रभूवसुराङ्गिरसः । इन्द्रः । अनुष्टुप्, ८ पङ्क्तिः]

यस्ते साधिष्ठोऽवस इन्द्र क्रतुष्टमा भर । अस्मभ्यं चर्षणीसहं सस्निं वाजेषु दुष्टरम् ॥ १ ॥

यः । ते । साधिष्ठः । अवसे । इन्द्र । क्रतुः । तम् । आ । भर ।
अस्मभ्यम् । चर्षणिऽसहम् । सस्निम् । वाजेषु । दुस्तरम् ॥ १ ॥

यदिन्द्र ते चतस्रो यच्छूर सन्ति तिस्रः । यद्वा पञ्च क्षितीनामवस्तत्सु न आ भर ॥ २ ॥

यत् । इन्द्र । ते । चतस्रः । यत् । शूर । सन्ति । तिस्रः ।
यत् । वा । पञ्च । क्षितीनाम् । अवः । तत् । सु । नः । आ । भर ॥ २ ॥

आ तेऽवो वरेण्यं वृषन्तमस्य हूमहे । वृषजूतिर्हि जज्ञिष आभूभिरिन्द्र तुर्वणिः ॥ ३ ॥

आ । ते । अवः । वरेण्यम् । वृषन्ऽतमस्य । हूमहे ।
वृषऽजूतिः । हि । जज्ञिषे । आऽभूभिः । इन्द्र । तुर्वणिः ॥ ३ ॥

वृषा ह्यसि राधसे जज्ञिषे वृष्णि ते शवः । स्वक्षत्रं ते धृषन्मनः सत्राहमिन्द्र पौंस्यम् ॥ ४ ॥

वृषा । हि । असि । राधसे । जज्ञिषे । वृष्णि । ते । शवः ।
स्वऽक्षत्रम् । ते । धृषत् । मनः । सत्राऽहम् । इन्द्र । पौंस्यम् ॥ ४ ॥

त्वं तमिन्द्र मर्त्यममित्रयन्तमद्रिवः । सर्वरथा शतक्रतो नि याहि शवसस्पते ॥ ५ ॥ [५]

त्वम् । तम् । इन्द्र । मर्त्यम् । अमित्रऽयन्तम् । अद्रिऽवः ।
सर्वऽरथा । शतक्रतो इति शतऽक्रतो । नि । याहि । शवसः । पते ॥ ५ ॥

त्वामिद्वृत्रहन्तम जनासो वृक्तबर्हिषः । उग्रं पूर्वीषु पूर्व्यं हवन्ते वाजसातये ॥ ६ ॥

त्वाम् । इत् । वृत्रहन्ऽतम । जनासः । वृक्तऽबर्हिषः ।
उग्रम् । पूर्वीषु । पूर्व्यम् । हवन्ते । वाजऽसातये ॥ ६ ॥

अ॒स्माक॑मिन्द्र दु॒ष्टरं॑ पु॒रो॒यावा॑नमा॒जिषु॑। स॒यावा॑नं॒ धने॑धने वाज॒यन्त॑मवा॒ रथ॑म्॥ ७॥

अ॒स्माक॑म्। इ॒न्द्र॒। दु॒स्तर॑म्। पु॒रः॒ऽयावा॑नम्। आ॒जिषु॑।
स॒ऽयावा॑नम्। धने॑ऽधने। वा॒ज॒ऽयन्त॑म्। अ॒व॒। रथ॑म्॥ ७॥

अ॒स्माक॑मि॒न्द्रेहि॑ नो॒ रथ॑मवा॒ पुरं॑ध्या।
व॒यं श॑विष्ठ॒ वार्यं॑ दि॒वि श्रवो॑ दधीमहि दि॒वि स्तोमं॑ मनामहे॥ ८॥ [६]

अ॒स्माक॑म्। इ॒न्द्र॒। आ। इ॒हि॒। नः॒। रथ॑म्। अ॒व॒। पुर॑म्ऽध्या।
व॒यम्। श॒वि॒ष्ठ॒। वार्य॑म्। दि॒वि॒। श्रवः॑। द॒धी॒म॒हि॒। दि॒वि। स्तोम॑म्। म॒ना॒म॒हे॒॥ ८॥

[३६] [६ प्रभूवसुराङ्गिरसः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्, ३ जगती।]

स आ ग॑मदिन्द्रो॒ यो वसू॑नां॒ चिके॑त॒द्दातुं॒ दाम॑नो र॒यी॒णाम्।
ध॒न्व॒च॒रो न वंस॑गस्तृषा॒णश्च॑कमा॒नः पिब॑तु दु॒ग्धमं॒शुम्॥ १॥

सः। आ। ग॒म॒त्। इन्द्रः॑। यः। वसू॑नाम्। चिके॑तत्। दातु॑म्। दाम॑नः। र॒यी॒णाम्।
ध॒न्व॒ऽच॒रः। न। वंस॑गः। तृ॒षा॒णः। च॒क॒मा॒नः। पि॒ब॒तु॒। दु॒ग्धम्। अं॒शुम्॥ १॥

आ ते॒ हनू॑ हरिवः शू॒र शिप्रे॒ रुह॒त्सोमो॒ न पर्व॑तस्य पृ॒ष्ठे।
अनु॑ त्वा राज॒न्नर्व॑तो॒ न हि॒न्वन् गी॒र्भिर्म॑देम पुरुहूत॒ विश्वे॑॥ २॥

आ। ते॒। हनू॒ इति॑। ह॒रि॒ऽवः॒। शू॒र॒। शिप्रे॒ इति॑। रुह॑त्। सोमः॑। न। पर्व॑तस्य। पृ॒ष्ठे।
अनु॑। त्वा॒। रा॒ज॒न्। अर्व॑तः। न। हि॒न्वन्। गीः॒ऽभिः। म॒दे॒म॒। पु॒रु॒ऽहू॒त॒। विश्वे॑॥ २॥

च॒क्रं न वृ॒त्तं पु॑रुहूत वेपते॒ मनो॑ भि॒या मे॒ अम॑ते॒रिद॑द्रिवः।
रथा॒दधि॑ त्वा जरि॒ता स॑दावृध कु॒विन्नु स्तो॑षन्मघवन्पुरू॒वसुः॑॥ ३॥

च॒क्रम्। न। वृ॒त्तम्। पु॒रु॒ऽहू॒त॒। वे॒प॒ते॒। मनः॑। भि॒या। मे॒। अम॑तेः। इत्। अ॒द्रि॒ऽवः॒।
रथा॑त्। अधि॑। त्वा॒। ज॒रि॒ता। स॒दा॒ऽवृ॒ध॒। कु॒वित्। नु। स्तो॒ष॒म्। म॒घ॒ऽव॒न्। पु॒रु॒ऽवसुः॑॥ ३॥

ए॒ष ग्रावे॑व जरि॒ता त॑ इन्द्रेय॑र्ति॒ वाचं॑ बृ॒हदा॑शुषा॒णः।
प्र स॒व्येन॑ मघव॒न् यंसि॑ रा॒यः प्र द॑क्षि॒णिद्ध॑रिवो॒ मा वि वे॑नः॥ ४॥

ए॒षः। ग्रावा॑ऽइव। ज॒रि॒ता। ते॒। इ॒न्द्र॒। इ॒यर्ति॑। वाच॑म्। बृ॒हत्। आ॒शु॒षा॒णः।
प्र। स॒व्येन॑। म॒घ॒ऽव॒न्। यंसि॑। रा॒यः। प्र। द॒क्षि॒णित्। ह॒रि॒ऽवः॒। मा। वि। वे॒नः॥ ४॥

वृषा॑ त्वा॒ वृष॑णं वर्धतु॒ द्यौर्वृषा॒ वृष॑भ्यां वहसे॒ हरि॑भ्याम्।
स नो॒ वृषा॒ वृष॑रथः सुशिप्र॒ वृष॑क्रतो॒ वृषा॑ वज्रि॒न्भरे॑ धाः ॥ ५ ॥

वृषा॑। त्वा॒। वृष॑णम्। व॒र्ध॒तु। द्यौः। वृषा॑। वृष॑ऽभ्याम्। व॒ह॒से॒। हरि॑ऽभ्याम्।
सः। नः। वृषा॑। वृष॑ऽरथः। सु॒ऽशि॒प्र॒। वृष॑क्रतो॒ इति॒ वृष॑ऽक्रतो। वृषा॑। व॒ज्रि॒न्। भरे॑। धाः॒ ॥ ५ ॥

यो रोहि॑तौ वा॒जिनौ॑ वा॒जिनी॑वान्त्रि॒भिः श॒तैः सच॑माना॒वदि॑ष्ट।
यू॒ने सम॑स्मै क्षि॒तयो॑ नमन्तां श्रु॒तर॑थाय मरुतो दुवो॒या ॥ ६ ॥ [७]

यः। रोहि॑तौ। वा॒जिनौ॑। वा॒जिनी॑ऽवान्। त्रि॒ऽभिः। श॒तैः। सच॑मानौ। अदि॑ष्ट।
यूने॑। सम्। अ॒स्मै॒। क्षितय॑ः। न॒म॒न्ता॒म्। श्रु॒तऽर॑थाय। म॒रु॒तः॒। दु॒व॒ःऽया ॥ ६ ॥

[३७] [५ भौमोऽत्रिः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।]

सं भा॒नुना॑ यतते॒ सूर्य॑स्या॒जुह्वा॑नो घृ॒तपृ॑ष्ठः स्वञ्चाः॑।
तस्मा॒ अमृ॑ध्रा उ॒षसो॒ व्यु॑च्छा॒न् य इन्द्रा॑य सु॒नवा॒मेत्याह॑ ॥ १ ॥

सम्। भा॒नुना॑। य॒त॒ते॒। सूर्य॑स्य। आ॒ऽजुह्वा॑नः। घृ॒तऽपृ॑ष्ठः। सु॒ऽअञ्चाः॑।
तस्मै॑। अमृ॑ध्राः। उ॒षस॑ः। वि। उ॒च्छा॒न्। यः। इन्द्रा॑य। सु॒नवा॑म। इति॑। आह॑ ॥ १ ॥

समि॑द्धाग्निर्वनवत्स्ती॒र्णब॑र्हिर्यु॒क्तग्रा॑वा सु॒तसो॑मो जराते।
ग्रावा॑णो॒ यस्ये॑षि॒रं वद॒न्त्यय॑दध्व॒र्युर्ह॒विषाव॒ सिन्धु॑म् ॥ २ ॥

समि॑द्धऽअग्निः। व॒न॒व॒त्। स्ती॒र्णऽब॑र्हिः। यु॒क्तऽग्रा॑वा। सु॒तऽसो॑मः। ज॒रा॒ते॒।
ग्रावा॑णः। यस्य॑। इ॒षि॒रम्। वद॑न्ति। अय॑त्। अ॒ध्व॒र्युः। ह॒विषा॑। अव॑। सिन्धु॑म् ॥ २ ॥

व॒धूरि॒यं पति॑मि॒च्छन्त्ये॑ति॒ य ईं॒ वहा॑ते॒ महि॑षीमिषि॒राम्।
आस्य॑ श्रवस्या॒द्रथ आ च॑ घोषात्पुरु स॒हस्रा॒ परि॑ वर्तयाते ॥ ३ ॥

व॒धूः। इ॒यम्। पति॑म्। इ॒च्छन्ती॑। ए॒ति॒। यः। ई॒म्। वहा॑ते। महि॑षीम्। इ॒षि॒राम्।
आ। अ॒स्य॒। श्र॒व॒स्या॒त्। रथ॑ः। आ। च॒। घो॒षा॒त्। पु॒रु। स॒हस्रा॑। परि॑। व॒र्त॒या॒ते॒ ॥ ३ ॥

न स राजा॑ व्यथते॒ यस्मि॒न्निन्द्र॑स्ती॒व्रं सोम॑ं पिब॑ति गोस॑खायम्।
आ स॑त्व॒नैरज॑ति॒ हन्ति॑ वृ॒त्रं क्षेति॑ क्षि॒तीः सु॒भगो॒ नाम॒ पुष्य॑न् ॥ ४ ॥

न। सः। राजा॑। व्य॒थ॒ते॒। यस्मि॑न्। इन्द्र॑ः। ती॒व्रम्। सोम॑म्। पिब॑ति। गोऽस॑खायम्।
आ। स॒त्व॒नैः। अज॑ति। हन्ति॑। वृ॒त्रम्। क्षेति॑। क्षि॒तीः। सु॒ऽभग॑ः। नाम॑। पुष्य॑न् ॥ ४ ॥

पुष्यात्क्षेमे अभि योगे भवात्युभे वृतौ संयती सं जयाति।
प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवाति य इन्द्राय सुतसोमो ददाशत्॥ ५॥ [८]
पुष्यात्। क्षेमे। अभि। योगे। भवाति। उभे इति। वृतौ। संयती इति सम्ऽयती। सम्। जयाति।
प्रियः। सूर्ये। प्रियः। अग्ना। भवाति। यः। इन्द्राय। सुतऽसोमः। ददाशत्॥ ५॥

[३८] [५ भौमोऽत्रिः। इन्द्रः। अनुष्टुप्।]

उरोष्ट इन्द्र राधसो विभ्वी रातिः शतक्रतो। अधा नो विश्वचर्षणे द्युम्ना सुक्षत्र मंहय॥ १॥
उरोः। ते। इन्द्र। राधसः। विऽभ्वी। रातिः। शतक्रतो इति शतऽक्रतो।
अध। नः। विश्वऽचर्षणे। द्युम्ना। सुऽक्षत्र। मंहय॥ १॥
यदीमिन्द्र श्रवाय्यमिषं शविष्ठ दधिषे। पप्रथे दीर्घश्रुत्तमं हिरण्यवर्ण दुष्टरम्॥ २॥
यत्। ईम्। इन्द्र। श्रवाय्यम्। इषम्। शविष्ठ। दधिषे।
पप्रथे। दीर्घश्रुत्ऽतमम्। हिरण्यऽवर्ण। दुस्तरम्॥ २॥
शुष्मासो ये ते अद्रिवो मेहना केतसापः। उभा देवावभिष्टये दिवश्च ग्मश्च राजथः॥ ३॥
शुष्मासः। ये। ते। अद्रिऽवः। मेहना। केतऽसापः।
उभा। देवौ। अभिष्टये। दिवः। च। ग्मः। च। राजथः॥ ३॥
उतो नो अस्य कस्य चिद्दक्षस्य तव वृत्रहन्। अस्मभ्यं नृम्णमा भरास्मभ्यं नृमणस्यसे॥ ४॥
उतो इति। नः। अस्य। कस्य। चित्। दक्षस्य। तव। वृत्रऽहन्।
अस्मभ्यम्। नृम्णम्। आ। भर। अस्मभ्यम्। नृऽमनस्यसे॥ ४॥
नू त आभिरभिष्टिभिस्तव शर्मञ्छतक्रतो। इन्द्र स्याम सुगोपाः शूर स्याम सुगोपाः॥ ५॥
नु। ते। आभिः। अभिष्टिऽभिः। तव। शर्मन्। शतक्रतो इति शतऽक्रतो। [९]
इन्द्र। स्याम। सुऽगोपाः। शूर। स्याम। सुऽगोपाः॥ ५॥

[३९] [५ भौमोऽत्रिः। इन्द्रः। अनुष्टुप्, ५ पङ्क्तिः]

यदिन्द्र चित्र मेहनास्ति त्वादातमद्रिवः। राधस्तन्नो विदद्वस उभयाहस्त्या भर॥ १॥
यत्। इन्द्र। चित्र। मेहना। अस्ति। त्वाऽदातम्। अद्रिऽवः।
राधः। तत्। नः। विदद्वसो इति विदत्ऽवसो। उभयाहस्ति। आ। भर॥ १॥

यन्म॒न्य॑से॒ वरे॑ण्य॒मिन्द्र॑ द्यु॒क्षं तदा भ॑र । वि॒द्याम॑ तस्य॑ ते व॒यमकू॑पारस्य दा॒वने॑ ॥ २ ॥

यत् । मन्य॑से । वरे॑ण्यम् । इन्द्र॑ । द्यु॒क्षम् । तत् । आ । भ॒र॒ ।

वि॒द्याम॑ । तस्य॑ । ते॒ । व॒यम् । अकू॑पारस्य । दा॒वने॑ ॥ २ ॥

यत्ते॑ दि॒त्सु प्र॒राध्यं॒ मनो॒ अस्ति॑ श्रु॒तं बृ॒हत् । तेन॑ दृ॒ळ्हा चि॑दद्रिव॒ आ वाजं॑ दर्षि सा॒तये॑ ॥ ३ ॥

यत् । ते॒ । दि॒त्सु । प्र॒॰राध्य॑म् । मनः॑ । अस्ति॑ । श्रु॒तम् । बृ॒हत् ।

तेन॑ । दृ॒ळ्हा । चि॒त् । अ॒द्रि॒॰व॒ः । आ । वाज॑म् । द॒र्षि॒ । सा॒तये॑ ॥ ३ ॥

मंहि॑ष्ठं वो म॒घोनां॒ राजा॑नं चर्षणी॒नाम् । इन्द्र॒मुप॒ प्रश॑स्तये पू॒र्वीभि॑र्जुजुषे॒ गिरः॑ ॥ ४ ॥

मंहि॑ष्ठम् । व॒ः । म॒घोना॑म् । राजा॑नम् । च॒र्ष॒णी॒नाम् ।

इन्द्र॑म् । उप॑ । प्र॰शं॑स्यते । पू॒र्वीभिः॑ । जु॒जु॒षे॒ । गिरः॑ ॥ ४ ॥

अस्मा॑ इ॒त्काव्यं॒ वच॑ उ॒क्थमिन्द्रा॑य॒ शंस्य॑म् ।

तस्मा॑ उ॒ ब्रह्म॑वाहसे॒ गिरो॑ वर्ध॒न्त्यत्र॑यो॒ गिरः॑ शुम्भ॒न्त्यत्र॑यः ॥ ५ ॥ [१०]

अस्मै॑ । इत् । काव्य॑म् । वचः॑ । उ॒क्थम् । इन्द्रा॑य । शंस्य॑म् ।

तस्मै॑ । ऊँ॒ इति॑ । ब्रह्म॑॰वाहसे । गिरः॑ । व॒र्धन्ति॒ । अत्र॑यः । गिरः॑ । शुम्भ॒न्ति॒ । अत्र॑यः ॥ ५ ॥

[४०] [९ भौमोऽत्रिः । इन्द्रः, ५ सूर्यः ६-९ अत्रिः । १-३ उष्णिहः; ५, ९ अनुष्टुभौ; ४, ६-८ त्रिष्टुभः]

आ या॑ह्यद्रि॑भिः सु॒तं सोमं॑ सोमपते पिब । वृष॒न्निन्द्र॒ वृष॑भिर्वृत्रहन्तम ॥ १ ॥

आ । या॒हि॒ । अद्रि॑॰भिः । सु॒तम् । सोम॑म् । सो॒म॒॰प॒ते॒ । पि॒ब॒ । वृष॑न् । इ॒न्द्र॒ । वृष॑॰भिः । वृ॒त्र॒ह॒न्॰त॒म॒ ॥ १ ॥

वृषा॒ ग्रावा॒ वृषा॒ मदो॒ वृषा॒ सोमो॑ अ॒यं सु॒तः । वृष॒न्निन्द्र॒ वृष॑भिर्वृत्रहन्तम ॥ २ ॥

वृषा॑ । ग्रावा॑ । वृषा॑ । मद॑ः । वृषा॑ । सोम॑ः । अ॒यम् । सु॒तः । वृष॑न् । इ॒न्द्र॒ । वृष॑॰भिः । वृ॒त्र॒ह॒न्॰त॒म॒ ॥ २ ॥

वृषा॑ त्वा॒ वृष॑णं हुवे॒ वज्रि॑ञ्चि॒त्राभि॑रू॒तिभि॑ः । वृष॒न्निन्द्र॒ वृष॑भिर्वृत्रहन्तम ॥ ३ ॥

वृषा॑ । त्वा॒ । वृष॑णम् । हु॒वे॒ । वज्रि॑न् । चि॒त्राभि॑ः । ऊ॒ति॰भि॑ः । वृष॑न् । इ॒न्द्र॒ । वृष॑॰भिः । वृ॒त्र॒ह॒न्॰त॒म॒ ॥ ३ ॥

ऋ॒जी॒षी व॒ज्री वृ॑ष॒भस्तु॑रा॒षाट्छु॒ष्मी राजा॑ वृत्र॒हा सो॑म॒पावा॑ ।

युक्त्वा हरि॑भ्या॒मुप॑ यासद॒र्वाङ्माध्यं॑दिने॒ सव॑ने मत्स॒दिन्द्र॑ः ॥ ४ ॥

ऋ॒जी॒षी । व॒ज्री । वृ॒ष॒भः । तु॒रा॒षाट् । शु॒ष्मी । राजा॑ । वृ॒त्र॰हा । सो॒म॒॰पावा॑ ।

यु॒क्त्वा । हरि॑॰भ्याम् । उप॑ । या॒स॒त् । अ॒र्वाङ् । माध्यं॑दिने । सव॑ने । म॒त्स॒त् । इन्द्र॑ः ॥ ४ ॥

यत्त्वा सूर्य स्वर्भानुस्तमसाविध्यदासुरः। अक्षेत्रविद्यथा मुग्धो भुवनान्यदीधयुः॥ ५॥ [११]

यत्। त्वा। सूर्य। स्वः२भानुः। तमसा। अविध्यत्। आसुरः।

अक्षेत्र॰वित्। यथा। मुग्धः। भुवनानि। अदीधयुः॥ ५॥

स्वर्भानोरध यदिन्द्र माया अवो दिवो वर्तमाना अवाहन्।

गूळ्हं सूर्यं तमसापव्रतेन तुरीयेण ब्रह्मणाविन्ददत्रिः॥ ६॥

स्वः२भानोः। अध। यत्। इन्द्र। मायाः। अवः। दिवः। वर्तमानाः। अव॰अहन्।

गूळ्हम्। सूर्यम्। तमसा। अप॰व्रतेन। तुरीयेण। ब्रह्मणा। अविन्दत्। अत्रिः॥ ६॥

मा मामिमं तव सन्तमत्र इरस्या द्रुग्धो भियसा नि गारीत्।

त्वं मित्रो असि सत्यराधास्तौ मेहावतं वरुणश्च राजा॥ ७॥

मा। माम्। इमम्। तव। सन्तम्। अत्रे। इरस्या। द्रुग्धः। भियसा। नि। गारीत्।

त्वम्। मित्रः। असि। सत्य॰राधाः। तौ। मा। इह। अवतम्। वरुणः। च। राजा॥ ७॥

ग्राव्णो ब्रह्मा युयुजानः सपर्यन् कीरिणा देवान्नमसोपशिक्षन्।

अत्रिः सूर्यस्य दिवि चक्षुराधात्स्वर्भानोरप माया अधुक्षत्॥ ८॥

ग्राव्णः। ब्रह्मा। युयुजानः। सपर्यन्। कीरिणा। देवान्। नमसा। उप॰शिक्षन्।

अत्रिः। सूर्यस्य। दिवि। चक्षुः। आ। अधात्। स्वः२भानोः। अप। मायाः। अधुक्षत्॥ ८॥

यं वै सूर्यं स्वर्भानुस्तमसाविध्यदासुरः। अत्रयस्तमन्वविन्दन्नह्य१न्ये अशक्नुवन्॥ ९॥ [१२]

यम्। वै। सूर्यम्। स्वः२भानुः। तमसा। अविध्यत्। आसुरः।

अत्रयः। तम्। अनु। अविन्दन्। नहि। अन्ये। अशक्नुवन्॥ ९॥

[४१] [२० भौमोऽत्रिः। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्, १६-१७ अतिजगत्यौ, २० एकपदा विराट्]

को नु वां मित्रावरुणावृतायन्दिवो वा महः पार्थिवस्य वा दे।

ऋतस्य वा सदसि त्रासीथां नो यज्ञायते वा पशुषो न वाजान्॥ १॥

कः। नु। वाम्। मित्रावरुणौ। ऋत॰यन्। दिवः। वा। महः। पार्थिवस्य। वा। दे।

ऋतस्य। वा। सदसि। त्रासीथाम्। नः। यज्ञ॰यते। वा। पशु॰सः। न। वाजान्॥ १॥

ते नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतो जुषन्त।

नमोभिर्वा ये दधते सुवृक्तिं स्तोमं रुद्राय मीळ्हुषे सऽजोषाः॥ २॥

ते। न॒ः। मि॒त्रः। वरु॑णः। अ॒र्य॒मा। आ॒युः। इन्द्रः॑। ऋ॒भु॒क्षाः। म॒रुतः॑। जु॒ष॒न्त॒।
नमः॑ऽभिः। वा॒। ये। दध॑ते। सु॒°वृ॒क्तिम्। स्तोम॑म्। रु॒द्राय॑। मी॒ळ्हुषे॑। स॒°जोषाः॑॥ २॥

आ वां॒ येष्ठा॑श्विना हु॒वध्यै॒ वात॑स्य॒ पत्म॒न्रथ्य॑स्य पु॒ष्टौ।
उ॒त वा॑ दि॒वो असु॑राय॒ मन्म॒ प्रान्धां॑सीव॒ यज्य॑वे भरध्वम्॥ ३॥
आ। वा॒म्। येष्ठा॑। अ॒श्वि॒ना॒। हु॒वध्यै॑। वात॑स्य। पत्म॑न्। रथ्य॑स्य। पु॒ष्टौ।
उ॒त। वा॒। दि॒वः। असु॑राय। मन्म॑। प्र। अन्धां॑सिऽइव। यज्य॑वे। भ॒र॒ध्व॒म्॥ ३॥

प्र स॒क्षणो॑ दि॒व्यः कण्व॑होता त्रि॒तो दि॒वः स॒जोषा॒ वातो॑ अ॒ग्निः।
पू॒षा भगः॑ प्रभृ॒थे वि॒श्वभो॑जा आ॒जिं न जग्मुरा॒श्व॑श्वतमाः॥ ४॥
प्र। स॒क्षणः॑। दि॒व्यः। कण्व॑°होता। त्रि॒तः। दि॒वः। स॒°जोषाः॑। वातः॑। अ॒ग्निः।
पू॒षा। भगः॑। प्र॒°भृ॒थे। वि॒श्व°भो॑जाः। आ॒जिम्। न। ज॒ग्मुः। आ॒श्व॑श्व°तमाः॥ ४॥

प्र वो॑ र॒यिं यु॒क्ताश्वं॑ भरध्वं रा॒य एषेऽव॑से दधीत॒ धीः।
सु॒शेव॒ एवै॑रौशि॒जस्य॒ होता॒ ये व॒ एवा॑ मरुतस्तु॒राणा॑म्॥ ५॥ [१३]
प्र। व॒ः। र॒यिम्। यु॒क्त°अ॑श्वम्। भ॒र॒ध्व॒म्। रा॒यः। एषे॑। अव॑से। द॒धी॒त॒। धीः।
सु॒°शेवः॑। औ॒शि॒जस्य॑। होता॑। ये। व॒ः। एवाः॑। म॒रु॒तः। तु॒राणा॑म्॥ ५॥

प्र वो॑ वा॒युं र॑थ॒युजं॑ कृणुध्वं॒ प्र दे॒वं विप्रं॑ पनि॒तार॑म॒र्कैः।
इ॒षु॒ध्यव॑ ऋत॒साप॒ः पुरं॑धी॒र्वस्वी॑र्नो॒ अत्र॒ पत्नी॒रा धि॒ये धुः॑॥ ६॥
प्र। व॒ः। वा॒युम्। र॒थ॒°युज॑म्। कृ॒णु॒ध्व॒म्। प्र। दे॒वम्। विप्र॑म्। प॒नि॒तार॑म्। अ॒र्कैः।
इ॒षु॒ध्यवः॑। ऋ॒त॒°सापः॑। पुर॑म्°धीः। वस्वीः॑। न॒ः। अत्र॑। पत्नीः॑। आ। धि॒ये। धु॒रिति॑ धुः॥ ६॥

उप॑ व॒ एषे॒ वन्द्ये॑भिः शू॒षैः प्र य॒ह्वी दि॒वश्चि॒तय॑द्भिर॒र्कैः।
उ॒षासा॒नक्ता॑ वि॒दुषी॑व॒ विश्व॒मा हा॑ वहतो॒ मर्त्या॑य य॒ज्ञम्॥ ७॥
उप॑। व॒ः। एषे॑। वन्द्ये॑भिः। शू॒षैः। प्र। य॒ह्वी इति॑। दि॒वः। चि॒तय॑त्°भिः। अ॒र्कैः।
उ॒षसा॒नक्ता॑। वि॒दुषी॑ इ॒वेति॑ वि॒दुषी॑ऽइव। विश्व॑म्। आ। ह॒। व॒ह॒तः। मर्त्या॑य। य॒ज्ञम्॥ ७॥

अ॒भि वो॑ अर्चे पो॒ष्याव॑तो नॄन्वास्तो॒ष्पतिं॒ त्वष्टा॑रं॒ ररा॑णः।
धन्या॑ स॒जोषा॑ धि॒षणा॒ नमो॑भि॒र्वन॒स्पतीँ॒रोष॑धी रा॒य एषे॑॥ ८॥
अ॒भि। व॒ः। अ॒र्चे॒। पो॒ष्या°व॑तः। नॄन्। वास्तोः॑। पति॑म्। त्वष्टा॑रम्। ररा॑णः।
धन्या॑। स॒°जोषाः॑। धि॒षणा॑। नमः॑ऽभिः। व॒न॒स्पती॑न्। ओष॑धीः। रा॒यः। एषे॑॥ ८॥

तुजे नस्तने पर्वताः सन्तु स्वैतवो ये वसवो न वीराः।
पनित आप्त्यो यजतः सदा नो वर्धान्नः शंसं नर्यो अभिष्टौ॥ ९॥
तुजे। नः। तनै। पर्वताः। सन्तु। स्वऽएतवः। ये। वसवः। न। वीराः।
पनितः। आप्त्यः। यजतः। सदा। नः। वर्धात्। नः। शंसम्। नर्यः। अभिष्टौ॥ ९॥
वृष्णो अस्तोषि भूम्यस्य गर्भं त्रितो नपातमपां सुवृक्ति।
गृणीते अग्निरेतरी न शूषैः शोचिष्केशो नि रिणाति वना॥ १०॥ [१४]
वृष्णः। अस्तोषि। भूम्यस्य। गर्भम्। त्रितः। नपातम्। अपाम्। सुऽवृक्ति।
गृणीते। अग्निः। एतरि। न। शूषैः। शोचिःऽकेशः। नि। रिणाति। वना॥ १०॥
कथा महे रुद्रियाय ब्रवाम कद्राये चिकितुषे भगाय।
आप ओषधीरुत नोऽवन्तु द्यौर्वना गिरयो वृक्षकेशाः॥ ११॥
कथा। महे। रुद्रियाय। ब्रवाम। कत्। राये। चिकितुषे। भगाय।
आपः। ओषधीः। उत। नः। अवन्तु। द्यौः। वना। गिरयः। वृक्षऽकेशाः॥ ११॥
शृणोतु न ऊर्जां पतिर्गिरः स नभस्तरीयाँ इषिरः परिज्मा।
शृण्वन्त्वापः पुरो न शुभ्राः परि स्रुचो बबृहाणस्याद्रेः॥ १२॥
शृणोतु। नः। ऊर्जाम्। पतिः। गिरः। सः। नभः। तरीयान्। इषिरः। परिऽज्मा।
शृण्वन्तु। आपः। पुरः। न। शुभ्राः। परि। स्रुचः। बबृहाणस्य। अद्रेः॥ १२॥
विदा चिन्नु महान्तो ये व एवा ब्रवाम दस्मा वार्यं दधानाः।
वयश्चन सुभ्व१ आव यन्ति क्षुभा मर्तमनुयतं वधस्नैः॥ १३॥
विद। चित्। नु। महान्तः। ये। वः। एवाः। ब्रवाम। दस्माः। वार्यम्। दधानाः।
वयः। चन। सुऽभवः। आ। अव। यन्ति। क्षुभा। मर्तम्। अनुऽयतम्। वधऽस्नैः॥ १३॥
आ दैव्यानि पार्थिवानि जन्मापश्चाच्छा सुमखाय वोचम्।
वर्धन्तां द्यावो गिरश्चन्द्राग्रा उदा वर्धन्तामभिषाता अर्णाः॥ १४॥
आ। दैव्यानि। पार्थिवानि। जन्म। अपः। च। अच्छ। सुऽमखाय। वोचम्।
वर्धन्ताम्। द्यावः। गिरः। चन्द्रऽअग्राः। उदा। वर्धन्ताम्। अभिऽसाताः। अर्णाः॥ १४॥
पदेपदे मे जरिमा नि धायि वरूत्री वा शक्रा या पायुभिश्च।
सिषक्तु माता मही रसा नः स्मत्सूरिभिर्ऋजुहस्त ऋजुवनिः॥ १५॥ [१५]

पुदे॑ऽपंदे । मे । जुरिमा । नि । धायि । वरू॑त्री । वा । शुक्रा । या । पायु॑ऽभिः । च ।
सिसंक्तु । माता । मही । रसा । नः । स्मत् । सूरि॑ऽभिः । ऋजु॑ऽहस्ता । ऋजु॑ऽवनिः ॥ १५ ॥

कुथा दांशेम नमंसा सुदानूनेवया मुरुतो अच्छोंक्तौ । प्रश्रंवसो मुरुतो अच्छोंक्तौ ।
मा नोऽहिंर्बुध्न्यों रिषे धांदुस्माकं भूदुपमातिवनिः ॥ १६ ॥

कुथा । दाशेम । नमंसा । सु॑ऽदानून् । एव॑ऽया । मुरुतः । अच्छं॑ऽउक्तौ । प्र॑ऽश्रंवसः । मुरुतः । अच्छं॑ऽउक्तौ ।
मा । नः । अहिः । बुध्न्यः । रिषे । धात् । अस्माकम् । भूत् । उपमाति॑ऽवनिः ॥ १६ ॥

इतिं चिन्नु प्रजायै पशुमत्यै देवांसो वनंते मर्त्यो व आ देवासो वनते मर्त्यो वः ।
अत्रां शिवां तुन्वों धासिमुस्या जुरां चिन्मे निर्ऋतिर्जग्रसीत ॥ १७ ॥

इतिं । चित् । नु । प्र॑ऽजायै । पुशु॑ऽमत्यै । देवांसः । वनंते । मर्त्यः । वः । आ । देवासः । वनते । मर्त्यः । वः ।
अत्रं । शिवाम् । तन्वः । धासिम् । अस्याः । जराम् । चित् । मे । निःऽऋतिः । जग्रसीत ॥ १७ ॥

तां वों देवाः सुमतिमूर्जयंन्तीमिषंमश्याम वसवः शसा गोः ।
सा नंः सुदानुर्मृळयंन्ती देवी प्रति द्रवंन्ती सुवितायं गम्याः ॥ १८ ॥

ताम् । वः । देवाः । सु॑ऽमतिम् । ऊर्जयंन्तीम् । इषंम् । अश्याम । वसवः । शसा । गोः ।
सा । नः । सु॑ऽदानुः । मृळयंन्ती । देवी । प्रतिं । द्रवंन्ती । सुवितायं । गम्याः ॥ १८ ॥

अभि न इळां यूथस्यं माता स्मन्नुदीभिंरुर्वशीं वा गृणातु ।
उुर्वशीं वा बृहद्दिवा गृणानाभ्यूर्ण्वाना प्रंभृथस्यायोः ॥ १९ ॥

अभि । नः । इळां । यूथस्यं । माता । स्मत् । नदीभिः । उर्वशीं । वा । गृणातु ।
उर्वशीं । वा । बृहत्॑ऽदिवा । गृणाना । अभि॑ऽऊर्ण्वाना । प्र॑ऽभृथस्यं । आयोः ॥ १९ ॥

सिषंक्तु न ऊर्जव्यंस्य पुष्टेः ॥ २० ॥ [१६]

सिसंक्तु । नः । ऊर्जव्यंस्य । पुष्टेः ॥ २० ॥

[४२] [१८ भौमोऽत्रिः । विश्वे देवाः, ११ रुद्रः । त्रिष्टुप्, १७ एकपदा विराट् ।]

प्र शंतंमा वरुणं दीधिंती गीर्मित्रं भगमदिंतिं नूनमंश्याः ।
पृषंद्योनिः पञ्चंहोता शृणोत्वतूर्तपन्था असुरो मयोभुः ॥ १ ॥

प्र । शम्॑ऽतंमा । वरुणम् । दीधिंती । गीः । मित्रम् । भगम् । अदिंतिम् । नूनम् । अश्याः ।
पृषंत्॑ऽयोनिः । पञ्चं॑ऽहोता । शृणोतु । अतूर्त॑ऽपन्थाः । असुरः । मयः॑ऽभुः ॥ १ ॥

प्रति॑ मे॒ स्तोम॒मदि॑तिर्जगृभ्यात्सू॒नुं न मा॒ता हृद्यं॑ सु॒शेव॑म् ।

ब्रह्म॑ प्रि॒यं दे॒वहि॑तं॒ यदस्त्य॒हं मि॒त्रे वरु॑णे॒ यन्म॑यो॒भु ॥ २ ॥

प्रति॑ । मे॒ । स्तोम॑म् । अदि॑तिः । ज॒गृ॒भ्या॒त् । सू॒नुम् । न । मा॒ता । हृद्य॑म् । सु॒°शेव॑म् ।

ब्रह्म॑ । प्रि॒यम् । दे॒व°हि॑तम् । यत् । अस्ति॑ । अ॒हम् । मि॒त्रे । वरु॑णे । यत् । म॒यः॒°भु ॥ २ ॥

उदी॑रय क॒वित॑मं कवी॒नामु॒नत्तै॑नम॒भि मध्वा॑ घृ॒तेन॑ ।

स नो॒ वसू॑नि॒ प्रय॑ता हि॒तानि॑ च॒न्द्राणि॑ दे॒वः स॑वि॒ता सु॑वाति ॥ ३ ॥

उत् । ई॒र॒य॒ । क॒वि°त॑मम् । क॒वी॒नाम् । उ॒नत्त॑ । ए॒न॒म् । अ॒भि । मध्वा॑ । घृ॒तेन॑ ।

सः । नः॒ । वसू॑नि । प्र°य॑ता । हि॒तानि॑ । च॒न्द्राणि॑ । दे॒वः । स॒वि॒ता । सु॒वा॒ति॒ ॥ ३ ॥

समि॑न्द्र णो॒ मन॑सा नेषि॒ गोभिः॒ सं सू॒रिभि॑र्हरिवः॒ सं स्व॒स्ति ।

सं ब्रह्म॑णा दे॒वहि॑तं॒ यदस्ति॒ सं दे॒वानां॑ सुम॒त्या य॒ज्ञिया॑नाम् ॥ ४ ॥

सम् । इ॒न्द्र॒ । नः॒ । मन॑सा । ने॒षि॒ । गोभिः॑ । सम् । सू॒रि°भिः॑ । ह॒रि॒°वः॒ । सम् । स्व॒स्ति ।

सम् । ब्रह्म॑णा । दे॒व°हि॑तम् । यत् । अस्ति॑ । सम् । दे॒वाना॑म् । सु॒°म॒त्या । य॒ज्ञिया॑नाम् ॥ ४ ॥

दे॒वो भगः॑ सवि॒ता रा॒यो अंश॒ इन्द्रो॑ वृ॒त्रस्य॑ सं॒जितो॒ धना॑नाम् ।

ऋ॒भु॒क्षा वाज॑ उ॒त वा॒ पुरं॑धि॒रव॑न्तु नो अ॒मृता॑सस्तु॒रासः॑ ॥ ५ ॥ [१७]

दे॒वः । भगः॑ । स॒वि॒ता । रा॒यः । अंशः॑ । इन्द्रः॑ । वृ॒त्रस्य॑ । स॒म्°जितः॑ । धना॑नाम् ।

ऋ॒भु॒क्षाः । वाजः॑ । उ॒त । वा॒ । पुर॑म्°धिः । अव॑न्तु । नः॒ । अ॒मृता॑सः । तु॒रासः॑ ॥ ५ ॥

म॒रुत्व॑तो॒ अप्र॑तीतस्य जि॒ष्णोरजू॑र्यतः॒ प्र ब्र॑वामा कृ॒तानि॑ ।

न ते॒ पूर्वे॑ मघव॒न्नाप॑रासो॒ न वी॒र्यं१॒ नूत॑नः॒ कश्च॒नाप॑ ॥ ६ ॥

म॒रुत्व॑तः । अप्र॑ति°इतस्य । जि॒ष्णोः । अजू॑र्यतः । प्र । ब्र॒वा॒म॒ । कृ॒तानि॑ ।

न । ते॒ । पूर्वे॑ । म॒घ॒°व॒न् । न । अप॑रासः । न । वी॒र्य॑म् । नूत॑नः । कः । च॒न । आ॒प॒ ॥ ६ ॥

उप॑ स्तुहि प्रथ॒मं र॑त्न॒धेयं॒ बृह॒स्पतिं॑ सनि॒तारं॒ धना॑नाम् ।

यः शंस॑ते स्तुव॒ते शंभ॑विष्ठः पुरू॒वसु॑रा॒गम॒ज्जोहु॑वानम् ॥ ७ ॥

उप॑ । स्तु॒हि॒ । प्र॒थ॒मम् । र॒त्न॒°धेय॑म् । बृह॒स्पति॑म् । स॒नि॒तार॑म् । धना॑नाम् ।

यः । शंस॑ते । स्तु॒व॒ते । शम्°भ॑विष्ठः । पु॒रु॒°वसुः॑ । आ॒°गम॑त् । जोहु॑वानम् ॥ ७ ॥

तवो॒तिभिः॒ सच॑माना॒ अरि॑ष्टा॒ बृह॑स्पते म॒घवा॑नः सु॒वीराः॑ ।

ये अ॑श्व॒दा उ॒त वा॒ सन्ति॑ गो॒दा ये व॑स्त्र॒दाः सु॒भगा॒स्तेषु॒ रायः॑ ॥ ८ ॥

तव॑। ऊ॒तिऽभिः॑। सच॑मानाः। अरि॑ष्टाः। बृह॑स्पते। म॒घऽवा॑नः। सु॒ऽवीराः॑।
ये। अ॒श्व॒ऽदाः। उ॒त। वा॒। सन्ति॑। गो॒ऽदाः। ये। व॒स्त्र॒ऽदाः। सु॒ऽभगाः॑। तेषु॑। रायः॑॥ ८॥

वि॒स॒र्माणं॑ कृणुहि वि॒त्तमे॑षां॒ ये भु॒ञ्जते॒ अपृ॑णन्तो न उ॒क्थैः।
अप॑व्रतान्प्रस॒वे वा॑वृधा॒नान्ब्र॑ह्म॒द्विषः॒ सूर्या॑द्यावयस्व॥ ९॥

वि॒ऽस॒र्माण॑म्। कृ॒णु॒हि॒। वि॒त्तम्। ए॒षा॒म्। ये। भु॒ञ्जते॑। अपृ॑णन्तः। न॒ः। उ॒क्थैः।
अप॑ऽव्रतान्। प्र॒ऽस॒वे। व॒वृ॒धा॒नान्। ब्र॒ह्म॒ऽद्विषः॑। सूर्या॑त्। य॒व॒य॒स्व॒॥ ९॥

य ओह॑ते र॒क्षसो॑ दे॒ववी॑तावच॒क्रेभि॒स्तं म॑रुतो॒ नि या॑त।
यो व॒ः शमीं॑ शशमा॒नस्य॒ निन्दा॑त्तु॒च्छ्यान्कामा॑न्करते सिष्विदा॒नः॥ १०॥ [१८]

यः। ओह॑ते। र॒क्षसः॑। दे॒वऽवी॑तौ। अ॒च॒क्रेभिः॑। तम्। म॒रु॒तः॒। नि। या॒त।
यः। व॒ः। शमी॑म्। श॒श॒मा॒नस्य॑। निन्दा॑त्। तु॒च्छ्यान्। कामा॑न्। क॒र॒ते॒। सि॒स्वि॒दा॒नः॥ १०॥

तमु॑ ष्टुहि॒ यः स्वि॒षुः सु॒धन्वा॒ यो विश्व॑स्य॒ क्षय॑ति भेष॒जस्य॑।
यक्ष्वा॑ म॒हे सौ॑मन॒साय॑ रु॒द्रं नमो॑भिर्दे॒वमसु॑रं दुवस्य॥ ११॥

तम्। ऊँ॒ इति॑। स्तु॒हि॒। यः। सु॒ऽइ॒षुः। सु॒ऽधन्वा॑। यः। विश्व॑स्य। क्षय॑ति। भे॒ष॒जस्य॑।
यक्ष्व॑। म॒हे। सौ॒म॒न॒साय॑। रु॒द्रम्। नमः॑ऽभिः। दे॒वम्। असु॑रम्। दु॒व॒स्य॒॥ ११॥

दमू॑नसो अ॒पसो॒ ये सु॒हस्ता॒ वृष्ण॒ः पत्नी॑र्न॒द्यो॑ विभ्वत॒ष्टाः।
सर॑स्वती बृहद्दि॒वोत रा॒का द॑शस्यन्ती॑र्वरिवस्यन्तु शु॒भ्राः॥ १२॥

दमू॑नसः। अ॒पसः॑। ये। सु॒ऽहस्ताः॑। वृष्णः॑। पत्नीः॑। न॒द्यः॑। वि॒भ्व॒ऽत॒ष्टाः।
सर॑स्वती। बृ॒ह॒त्ऽदि॒वा। उ॒त। रा॒का। द॒श॒स्यन्तीः॑। व॒रि॒व॒स्य॒न्तु॒। शु॒भ्राः॥ १२॥

प्र सू म॒हे सु॑शर॒णाय॑ मे॒धां गिरं॑ भरे॒ नव्य॑सीं॒ जाय॑मानाम्।
य आ॑ह॒ना दु॑हि॒तुर्व॒क्षणा॑सु रू॒पा मि॑ना॒नो अकृ॑णोदि॒दं न॑ः॥ १३॥

प्र। सु। म॒हे। सु॒ऽश॒र॒णाय॑। मे॒धाम्। गिर॑म्। भ॒रे॒। नव्य॑सीम्। जाय॑मानाम्।
यः। आ॒ह॒नाः। दु॒हि॒तुः। व॒क्षणा॑सु। रू॒पा। मि॒ना॒नः। अकृ॑णोत्। इ॒दम्। न॒ः॥ १३॥

प्र सु॑ष्टु॒तिः स्त॒नय॑न्तं रु॒वन्त॑मि॒ळस्पतिं॑ जरित॒र्नू॒नम॑श्याः।
यो अ॑ब्दि॒माँ उ॑दनि॒माँ इय॑र्ति॒ प्र वि॒द्युता॒ रोद॑सी उ॒क्षमा॑णः॥ १४॥

प्र। सु॒ऽस्तु॒तिः। स्त॒नय॑न्तम्। रु॒वन्त॑म्। इ॒ळः। पति॑म्। ज॒रि॒त॒रिति॑। नू॒नम्। अ॒श्याः॒।
यः। अ॒ब्दि॒ऽमान्। उ॒द॒नि॒ऽमान्। इय॑र्ति। प्र। वि॒ऽद्यु॒ता॑। रोद॑सी॒ इति॑। उ॒क्षमा॑णः॥ १४॥

ए॒ष स्तोमो॑ मारु॑तं॒ शर्धो॒ अच्छा॑ रु॒द्रस्य॑ सू॒नूँर्यु॑व॒न्यूँरु॒दश्या॑: ।

कामो॑ रा॒ये ह॑वते मा स्व॒स्त्युप॑ स्तुहि॒ पृष॑दश्वाँ अ॒यास॑: ॥ १५ ॥

ए॒ष: । स्तोम॑: । मारु॑तम् । शर्ध॑: । अच्छ॑ । रु॒द्रस्य॑ । सू॒नून् । यु॒व॒न्यून् । उत् । अ॒श्या॒: ।

काम॑: । रा॒ये । ह्व॒व॒ते । मा॒ । स्व॒स्ति । उप॑ । स्तु॒हि॒ । वृष॑त्ऽअश्वान् । अ॒यास॑: ॥ १५ ॥

प्रैष स्तोम॑: पृथि॒वीम॒न्तरि॑क्षं॒ वन॒स्पतीँ॒रोष॑धी रा॒ये अ॑श्या: ।

दे॒वोदे॑व: सु॒हवो॑ भूतु॒ मह्यं॒ मा नो॑ मा॒ता पृ॒थि॒वी दु॒र्मतौ॑ धा॑त् ॥ १६ ॥

प्र । ए॒ष: । स्तोम॑: । पृ॒थि॒वीम् । अ॒न्तरि॑क्षम् । व॒न॒स्पती॑न् । ओष॑धी: । रा॒ये । अ॒श्या॒: ।

दे॒व:ऽदे॑व: । सु॒ऽहव॑: । भू॒तु॒ । मह्य॑म् । मा । न॒: । मा॒ता । पृ॒थि॒वी । दु॒:ऽम॒तौ । धा॒त् ॥ १६ ॥

उ॒रौ दे॑वा अनिबा॒धे स्या॑म ॥ १७ ॥

उ॒रौ । दे॒वा॒: । अ॒नि॒ऽबा॒धे । स्या॒म॒ ॥ १७ ॥

सम॒श्विनो॒रव॑सा॒ नूत॑नेन मयो॒भुवा॑ सु॒प्रणी॑ती गमेम ।

आ नो॑ र॒यिं व॑हत॒मोत वी॒राना विश्वा॑न्यमृता सौभ॑गानि ॥ १८ ॥ [१९]

सम् । अ॒श्विनो॑: । अव॑सा । नूत॑नेन । म॒य॒:ऽभुवा॑ । सु॒ऽप्रनी॑ती । ग॒मे॒म॒ ।

आ । न॒: । र॒यिम् । व॒ह॒त॒म् । आ । उ॒त । वी॒रान् । आ । विश्वा॑नि । अ॒मृ॒ता॒ । सौभ॑गानि ॥ १८ ॥

[४३] [१७ भौमोऽत्रि: । विश्वे देवा: । त्रिष्टुप्, १६ एकपदा विराट् ।]

आ धे॒नव॒: पय॑सा॒ तूर्ण्य॑र्था॒ अम॑र्धन्ती॒रुप॑ नो यन्तु॒ मध्वा॑ ।

म॒हो रा॒ये बृ॑ह॒ती: स॒प्त विप्रो॑ मयो॒भुवो॑ जरि॒ता जो॑हवीति ॥ १ ॥

आ । धे॒नव॑: । पय॑सा । तूर्णि॑ऽअर्था॒: । अम॑र्धन्ती: । उप॑ । न॒: । य॒न्तु॒ । मध्वा॑ ।

म॒ह: । रा॒ये । बृ॒ह॒ती: । स॒प्त । विप्र॑: । म॒य॒:ऽभुव॑: । ज॒रि॒ता । जो॒ह॒वी॒ति॒ ॥ १ ॥

आ सु॑ष्टु॒ती नम॑सा वर्त॒यध्यै॒ द्यावा॒ वाजा॑य पृथि॒वी अमृ॑ध्रे ।

पि॒ता मा॒ता मधु॑वचा: सु॒हस्ता॒ भरे॑भरे नो य॒शसा॑वविष्टाम् ॥ २ ॥

आ । सु॒ऽस्तु॒ती । नम॑सा । व॒र्त॒यध्यै॑ । द्यावा॑ । वाजा॑य । पृ॒थि॒वी इति॑ । अमृ॑ध्रे इति॑ ।

पि॒ता । मा॒ता । मधु॑ऽवचा: । सु॒ऽहस्ता॑ । भरे॑ऽभरे । न॒: । य॒शसौ॑ । अ॒वि॒ष्टा॒म् ॥ २ ॥

अध्व॑र्यवश्चकृ॒वांसो॒ मधू॑नि॒ प्र वा॒यवे॑ भरत॒ चारु॑ शु॒क्रम् ।

होतै॑व न: प्रथ॒म: पा॑ह्य॒स्य देव॒ मध्वो॑ ररि॒मा ते॒ मदा॑य ॥ ३ ॥

अध्वर्यवः। चकृ॰वांसः। मधूनि। प्र। वायवे। भरत। चारु। शुक्रम्।
होताऽइव। नः। प्रथमः। पाहि। अस्य। देव। मध्वः। ररिम। ते। मदाय॥ ३॥

दश क्षिपो युञ्जते बाहु अद्रिं सोमस्य या शमितारा सुहस्ता।
मध्वो रसं सुगभस्तिर्गिरिष्ठां चनिश्चदद्दुदुहे शुक्रमंशुः॥ ४॥

दश। क्षिपः। युञ्जते। बाहू इति। अद्रिम्। सोमस्य। या। शमितारा। सु॰हस्ता।
मध्वः। रसम्। सु॰गभस्तिः। गिरि॰स्थाम्। चनिश्चदत्। दुदुहे। शुक्रम्। अंशुः॥ ४॥

असावि ते जुजुषाणाय सोमः क्रत्वे दक्षाय बृहते मदाय।
हरी रथे सुधुरा योगे अर्वागिन्द्र प्रिया कृणुहि हूयमानः॥ ५॥ [२०]

असावि। ते। जुजुषाणाय। सोमः। क्रत्वे। दक्षाय। बृहते। मदाय।
हरी इति। रथे। सु॰धुरा। योगे। अर्वाक्। इन्द्र। प्रिया। कृणुहि। हूयमानः॥ ५॥

आ नो महीमरमतिं सजोषा ग्नां देवीं नमसा रातहव्याम्।
मधोर्मदाय बृहतीमृतज्ञामाग्ने वह पथिभिर्देवयानैः॥ ६॥

आ। नः। महीम्। अरमतिम्। स॰जोषाः। ग्नाम्। देवीम्। नमसा। रात॰हव्याम्।
मधोः। मदाय। बृहतीम्। ऋत॰ज्ञाम्। आ। अग्ने। वह। पथि॰भिः। देव॰यानैः॥ ६॥

अञ्जन्ति यं प्रथयन्तो न विप्रा वपावन्तं नाग्निना तपन्तः।
पितुर्न पुत्र उपसि प्रेष्ठ आ घर्मो अग्निमृतयन्नसादि॥ ७॥

अञ्जन्ति। यम्। प्रथयन्तः। न। विप्राः। वपा॰वन्तम्। न। अग्निना। तपन्तः।
पितुः। न। पुत्रः। उपसि। प्रेष्ठः। आ। घर्मः। अग्निम्। ऋतयन्। असादि॥ ७॥

अच्छा मही बृहती शंतमा गीर्दूतो न गन्त्वश्विना हुवध्यै।
मयोभुवा सरथा यातमर्वाग्गन्तं निधिं धुरमाणिर्न नाभिम्॥ ८॥

अच्छ। मही। बृहती। शम्॰तमा। गीः। दूतः। न। गन्तु। अश्विना। हुवध्यै।
मयः२भुवा। स॰रथा। आ। यातम्। अर्वाक्। गन्तम्। नि॰धिम्। धुरम्। आणिः। न। नाभिम्॥ ८॥

प्र तव्यसो नमउक्तिं तुरस्याहं पूष्ण उत वायोरदिक्षि।
या राधसा चोदितारा मतीनां या वाजस्य द्रविणोदा उत त्मन्॥ ९॥

प्र। तव्यसः। नमः२उक्तिम्। तुरस्य। अहम्। पूष्णः। उत। वायोः। अदिक्षि।
या। राधसा। चोदितारा। मतीनाम्। या। वाजस्य। द्रविणः२दौ। उत। त्मन्॥ ९॥

आ नामभिर्मरुतो वक्षि विश्वाना रूपेभिर्जातवेदो हुवानः।
यज्ञं गिरो जरितुः सुष्टुतिं च विश्वे गन्त मरुतो विश्व ऊती॥ १०॥ [२१]
आ। नाम॑ऽभिः। मरुतः। वक्षि। विश्वान्। आ। रूपेभिः। जात॑ऽवेदः। हुवानः।
यज्ञम्। गिरः। जरितुः। सु॒ऽस्तुतिम्। च। विश्वे। गन्त। मरुतः। विश्वे। ऊती॥ १०॥
आ नो दिवो बृहतः पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्।
हवं देवी जुजुषाणा घृताची शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु॥ ११॥
आ। नः। दिवः। बृहतः। पर्वतात्। आ। सरस्वती। यजता। गन्तु। यज्ञम्।
हवम्। देवी। जुजुषाणा। घृताची। शग्माम्। नः। वाचम्। उशती। शृणोतु॥ ११॥
आ वेधसं नीलपृष्ठं बृहन्तं बृहस्पतिं सदने सादयध्वम्।
सादद्योनिं दम आ दीदिवांसं हिरण्यवर्णमरुषं सपेम॥ १२॥
आ। वेधसम्। नील॑ऽपृष्ठम्। बृहन्तम्। बृहस्पतिम्। सदने। सादयध्वम्।
सादत्ऽयोनिम्। दमे। आ। दीदि॑ऽवांसम्। हिर॑ण्य॑ऽवर्णम्। अरुषम्। सपेम॥ १२॥
आ धर्णसिर्बृहद्दिवो रराणो विश्वेभिर्गन्त्वोमभिर्हुवानः।
ग्ना वसान ओषधीरमृध्रस्त्रिधातुशृङ्गो वृषभो वयोधाः॥ १३॥
आ। धर्णसिः। बृहत्ऽदिवः। रराणः। विश्वेभिः। गन्तु। ओम॑ऽभिः। हुवानः।
ग्नाः। वसानः। ओषधीः। अमृध्रः। त्रिधातु॑ऽशृङ्गः। वृषभः। वयः२धाः॥ १३॥
मातुष्पदे परमे शुक्र आयोर्विपन्यवो रास्पिरासो अग्मन्।
सुशेव्यं नमसा रातहव्याः शिशुं मृजन्त्यायवो न वासे॥ १४॥
मातुः। पदे। परमे। शुक्रे। आयोः। विपन्यवः। रास्पिरासः। अग्मन्।
सु॒ऽशेव्यम्। नमसा। रात॑ऽहव्याः। शिशुम्। मृजन्ति। आयवः। न। वासे॥ १४॥
बृहद्वयो बृहते तुभ्यमग्ने धियाजुरो मिथुनासः सचन्त।
देवोदेवः सुहवो भूतु मह्यं मा नो माता पृथिवी दुर्मतौ धात्॥ १५॥
बृहत्। वयः। बृहते। तुभ्यम्। अग्ने। धिया॒ऽजुरः। मिथुनासः। सचन्त।
देवः२देवः। सु॒ऽहवः। भूतु। मह्यम्। मा। नः। माता। पृथिवी। दुः२मतौ। धात्॥ १५॥
उरौ देवा अनिबाधे स्याम॥ १६॥
उरौ। देवाः। अनि॒ऽबाधे। स्याम॥ १६॥

समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम।
आ नो रयिं वहतमोत वीराना विश्वान्यमृता सौभगानि॥ १७॥ [२२]
सम्। अश्विनोः। अवसा। नूतनेन। मयःऽभुवा। सुऽप्रनीती। गमेम।
आ। नः। रयिम्। वहतम्। आ। उत। वीरान्। आ। विश्वानि। अमृता। सौभगानि॥ १७॥

[४४] [१६ काश्यपोऽवत्सारः, १० क्षत्र-मनस-एवावद-यजत-सध्रि-अवत्साराः; ११ विश्ववार-यजत-मायी अवत्साराः, १२ अवत्सारेण सह सदापृण-यजत-बाहुवृक्त-श्रुतवित्-तर्याः, १३ सुतंभरश्च। विश्वे देवाः। जगती, १४-१६ त्रिष्टुभः।]

तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बर्हिषदं स्वर्विदम्।
प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिराशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे॥ १॥
तम्। प्रत्नऽथा। पूर्वऽथा। विश्वऽथा। इमऽथा। ज्येष्ठऽतातिम्। बर्हिऽसदम्। स्वःऽविदम्।
प्रतीचीनम्। वृजनम्। दोहसे। गिरा। आशुम्। जयन्तम्। अनु। यासु। वर्धसे॥ १॥
श्रिये सुदृशीरुपरस्य याः स्वर्विरोचमानः ककुभामचोदते।
सुगोपा असि न दभाय सुक्रतो परो मायाभिर्ऋत आस नाम ते॥ २॥
श्रिये। सुऽदृशीः। उपरस्य। याः। स्वः। विऽरोचमानः। ककुभाम्। अचोदते।
सुऽगोपाः। असि। न। दभाय। सुक्रतो इति सुऽक्रतो। परः। मायाभिः। ऋते। आस। नाम। ते॥ २॥
अत्यं हविः सचते सच्च धातु चारिष्टगातुः स होता सहोभरिः।
प्रसर्स्राणो अनु बर्हिर्वृषा शिशुर्मध्ये युवाजरो विस्रुहा हितः॥ ३॥
अत्यम्। हविः। सचते। सत्। च। धातु। च। अरिष्टऽगातुः। सः। होता। सहःऽभरिः।
प्रऽसर्स्राणः। अनु। बर्हिः। वृषा। शिशुः। मध्ये। युवा। अजरः। विऽस्रुहा। हितः॥ ३॥
प्र व एते सुयुजो यामन्निष्टये नीचीरमुष्मै यम्य ऋतावृधः।
सुयन्तुभिः सर्वशासैरभीशुभिः क्रिविर्नामानि प्रवणे मुषायति॥ ४॥
प्र। वः। एते। सुऽयुजः। यामन्। इष्टये। नीचीः। अमुष्मै। यम्यः। ऋतऽवृधः।
सुयन्तुऽभिः। सर्वऽशासैः। अभीशुऽभिः। क्रिविः। नामानि। प्रवणे। मुषायति॥ ४॥
संजर्भुराणस्तरुभिः सुतेगृभं वयाकिनं चित्तगर्भासु सुस्वरुः।
धारवाकेष्वृजुगाथ शोभसे वर्धस्व पत्नीरभि जीवो अध्वरे॥ ५॥ [२३]

सम्ऽजर्भुराणः। तरुऽभिः। सुतेऽगृभम्। वयाकिनम्। चित्तऽगर्भासु। सुऽस्वरुः।
धारऽवाकेषु। ऋजुऽगाथ। शोभसे। वर्धस्व। पत्नीः। अभि। जीवः। अध्वरे ॥ ५ ॥

यादृगेव ददृशे तादृगुच्यते सं च्छायया दधिरे सिध्रयाप्स्वा।
महीमस्मभ्यमुरुषामुरु ज्रयो बृहत्सुवीरमनपच्युतं सहः ॥ ६ ॥

यादृक्। एव। ददृशे। तादृक्। उच्यते। सम्। च्छायया। दधिरे। सिध्रया। अप्ऽसु। आ।
महीम्। अस्मभ्यम्। उरुऽसाम्। उरु। ज्रयः। बृहत्। सुऽवीरम्। अनपऽच्युतम्। सहः ॥ ६ ॥

वेत्यग्रुर्जनिवान्वा अति स्पृधः समर्यता मनसा सूर्यः कविः।
घ्रंसं रक्षन्तं परि विश्वतो गयमस्माकं शर्म वनवत्स्वावसुः ॥ ७ ॥

वेति। अग्रुः। जनिऽवान्। वै। अति। स्पृधः। सऽमर्यता। मनसा। सूर्यः। कविः।
घ्रंसम्। रक्षन्तम्। परि। विश्वतः। गयम्। अस्माकम्। शर्म। वनवत्। स्वऽवसुः ॥ ७ ॥

ज्यायांसमस्य यतुनस्य केतुन ऋषिस्वरं चरति यासु नाम ते।
यादृश्मिन्धायि तमपस्यया विदद्य उ स्वयं वहते सो अरं करत् ॥ ८ ॥

ज्यायांसम्। अस्य। यतुनस्य। केतुना। ऋषिऽस्वरम्। चरति। यासु। नाम। ते।
यादृश्मिन्। धायि। तम्। अपस्यया। विदत्। यः। ऊँ इति। स्वयम्। वहते। सः। अरम्। करत् ॥ ८ ॥

समुद्रमासामव तस्थे अग्रिमा न रिष्यति सवनं यस्मिन्नायता।
अत्रा न हार्दि क्रवणस्य रेजते यत्रा मतिर्विद्यते पूतबन्धनी ॥ ९ ॥

समुद्रम्। आसाम्। अव। तस्थे। अग्रिमा। न। रिष्यति। सवनम्। यस्मिन्। आऽयता।
अत्र। न। हार्दि। क्रवणस्य। रेजते। यत्र। मतिः। विद्यते। पूतऽबन्धनी ॥ ९ ॥

स हि क्षत्रस्य मनसस्य चित्तिभिरेवावदस्य यजतस्य सध्रेः।
अवत्सारस्य स्पृणवाम रण्वभिः शविष्ठं वाजं विदुषा चिदर्ध्यम् ॥ १० ॥ [२४]

सः। हि। क्षत्रस्य। मनसस्य। चित्तिऽभिः। एवऽवदस्य। यजतस्य। सध्रेः।
अवऽत्सारस्य। स्पृणवाम। रण्वऽभिः। शविष्ठम्। वाजम्। विदुषा। चित्। अर्ध्यम् ॥ १० ॥

श्येन आसामदितिः कक्ष्यो३ मदो विश्ववारस्य यजतस्य मायिनः।
समन्यमन्यमर्थयन्त्येतवे विदुर्विषाणं परिपानमन्ति ते ॥ ११ ॥

श्येनः। आसाम्। अदितिः। कक्ष्यः। मदः। विश्वऽवारस्य। यजतस्य। मायिनः।
सम्। अन्यम्ऽअन्यम्। अर्थयन्ति। एतवे। विदुः। विऽसानम्। परिऽपानम्। अन्ति। ते ॥ ११ ॥

सदापृणो यजतो वि द्विषो वधीद्बाहुवृक्तः श्रुतवित्तर्यो वः सचा।
उभा स वरा प्रत्येति भाति च यदीं गणं भजते सुप्रयावभिः॥ १२॥
सदाऽपृणः। यजतः। वि। द्विषः। वधीत्। बाहुऽवृक्तः। श्रुतऽवित्। तर्यः। वः। सचा।
उभा। सः। वरा। प्रति। एति। भाति। च। यत्। ईम्। गणम्। भजते। सुप्रयावऽभिः॥ १२॥

सुतंभरो यजमानस्य सत्पतिर्विश्वासामूधः स धियामुदञ्चनः।
भरद्धेनू रसवच्छिश्रिये पयोऽनुब्रुवाणो अध्येति न स्वपन्॥ १३॥
सुतम्ऽभरः। यजमानस्य। सत्ऽपतिः। विश्वासाम्। ऊधः। सः। धियाम्। उत्ऽअञ्चनः।
भरत्। धेनुः। रसऽवत्। शिश्रिये। पयः। अनुऽब्रुवाणः। अधि। एति। न। स्वपन्॥ १३॥

यो जागार तमृचः कामयन्ते यो जागार तमु सामानि यन्ति।
यो जागार तमयं सोम आह तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः॥ १४॥
यः। जागार। तम्। ऋचः। कामयन्ते। यः। जागार। तम्। ऊँ इति। सामानि। यन्ति।
यः। जागार। तम्। अयम्। सोमः। आह। तव। अहम्। अस्मि। सख्ये। निऽओकाः॥ १४॥

अग्निर्जागार तमृचः कामयन्तेऽग्निर्जागार तमु सामानि यन्ति।
अग्निर्जागार तमयं सोम आह तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः॥ १५॥
अग्निः। जागार। तम्। ऋचः। कामयन्ते। अग्निः। जागार। तम्। ऊँ इति। सामानि। यन्ति।
अग्निः। जागार। तम्। अयम्। सोमः। आह। तव। अहम्। अस्मि। सख्ये। निऽओकाः॥ १५॥

जागर्षि त्वं भुवने जातवेदो जागर्षि यत्र यजते हविष्मान्।
इदं हविः श्रद्दधानो जुहोमि तेन पासि गुह्यं नाम गोनाम्॥ १६॥ ★ [२५] {३}
जागर्षि। त्वम्। भुवने। जातऽवेदः। जागर्षि। यत्र। यजते। हविष्मान्॥
इदम्। हविः। श्रत्ऽदधानः। जुहोमि। तेन। पासि। गुह्यम्। नाम। गोनाम्॥ १६॥

[४५] [११ सदापृण आत्रेयः। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्, ९ पुरस्ताज्ज्योतिः।]

विदा दिवो विष्यन्नद्रिमुक्थैरायत्या उषसो अर्चिनो गुः।
अपावृत व्रजिनीरुत्स्वर्गाद्वि दुरो मानुषीर्देव आवः॥ १॥
विदाः। दिवः। विऽस्यन्। अद्रिम्। उक्थैः। आऽयत्याः। उषसः। अर्चिनः। गुः।
अप। अवृत। व्रजिनीः। उत्। स्वः। गात्। वि। दुरः। मानुषीः। देवः। आवरित्यावः॥ १॥

वि सूर्यो अमतिं न श्रियं सादोर्वाद्गवां माता जानती गात्।
धन्वर्णसो नद्य१: खादोअर्णाः स्थूणेव सुमिता दृंहत द्यौः ॥ २ ॥
वि । सूर्यः । अमतिम् । न । श्रियम् । सात् । आ । ऊर्वात् । गवाम् । माता । जानती । गात् ।
धन्वऽअर्णसः । नद्यः । खादःऽअर्णाः । स्थूणाऽइव । सुऽमिता । दृंहत । द्यौः ॥ २ ॥
अस्मा उक्थाय पर्वतस्य गर्भो महीनां जनुषे पूर्व्याय।
वि पर्वतो जिहीत साधत द्यौराविवासन्तो दसयन्त भूम ॥ ३ ॥
अस्मै । उक्थाय । पर्वतस्य । गर्भः । महीनाम् । जनुषे । पूर्व्याय ।
वि । पर्वतः । जिहीत । साधत । द्यौः । आऽविवासन्तः । दसयन्त । भूम ॥ ३ ॥
सूक्तेभिर्वो वचोभिर्देवजुष्टैरिन्द्रा न्व१ग्नी अवसे हुवध्यै।
उक्थेभिर्हि ष्मा कवयः सुयज्ञा आविवासन्तो मरुतो यजन्ति ॥ ४ ॥
सुऽउक्तेभिः । वः । वचःऽभिः । देवऽजुष्टैः । इन्द्रा । नु । अग्नी इति । अवसे । हुवध्यै ।
उक्थेभिः । हि । स्म । कवयः । सुऽयज्ञाः । आऽविवासन्तः । मरुतः । यजन्ति ॥ ४ ॥
एतो न्व१द्य सुध्यो३ भवाम प्र दुच्छुना मिनवामा वरीयः।
आरे द्वेषांसि सनुतर्दधामायाम प्राञ्चो यजमानमच्छ ॥ ५ ॥ [२६]
एतो इति । नु । अद्य । सुऽध्यः । भवाम । प्र । दुच्छुनाः । मिनवाम । वरीयः ।
आरे । द्वेषांसि । सनुतः । दधाम । अयाम । प्राञ्चः । यजमानम् । अच्छ ॥ ५ ॥
एता धियं कृणवामा सखायोऽप या माताँ ऋणुत व्रजं गोः।
यया मनुर्विशिशिप्रं जिगाय यया वणिग्वङ्कुरापा पुरीषम् ॥ ६ ॥
आ । इत । धियम् । कृणवाम । सखायः । अप । या । माता । ऋणुत । व्रजम् । गोः ।
यया । मनुः । विशिऽशिप्रम् । जिगाय । यया । वणिक् । वङ्कुः । आप । पुरीषम् ॥ ६ ॥
अनूनोदत्र हस्तयतो अद्रिरार्चन्येन दश मासो नवग्वाः।
ऋतं यती सरमा गा अविन्दद्विश्वानि सत्याङ्गिराश्चकार ॥ ७ ॥
अनूनोत् । अत्र । हस्तऽयतः । अद्रिः । आर्चन् । येन । दश । मासः । नवऽग्वाः ।
ऋतम् । यती । सरमा । गाः । अविन्दत् । विश्वानि । सत्या । अङ्गिराः । चकार ॥ ७ ॥
विश्वे अस्या व्युषि माहिनायाः सं यद्गोभिराङ्गिरसो नवन्त।
उत्स आसां परमे सधस्थ ऋतस्य पथा सरमा विदद्गाः ॥ ८ ॥

विश्वे। अस्याः। विऽउषि। माहिनायाः। सम्। यत्। गोभिः। अङ्गिरसः। नवन्त।
उत्सः। आसाम्। परमे। सधऽस्थे। ऋतस्य। पथा। सरमा। विदत्। गाः॥ ८॥

आ सूर्यो यातु सप्ताश्वः क्षेत्रं यदस्योर्विया दीर्घयाथे।
रघुः श्येनः पतयदन्धो अच्छा युवा कविर्दीदयद्गोषु गच्छन्॥ ९॥

आ। सूर्यः। यातु। सप्तऽअश्वः। क्षेत्रम्। यत्। अस्य। उर्विया। दीर्घऽयाथे।
रघुः। श्येनः। पतयत्। अन्धः। अच्छ। युवा। कविः। दीदयत्। गोषु। गच्छन्॥ ९॥

आ सूर्यो अरुहच्छुक्रमर्णोऽयुक्त यद्धरितो वीतपृष्ठाः।
उद्ना न नावमनयन्त धीरा आशृण्वतीरापो अर्वागतिष्ठन्॥ १०॥

आ। सूर्यः। अरुहत्। शुक्रम्। अर्णः। अयुक्त। यत्। हरितः। वीतऽपृष्ठाः।
उद्ना। न। नावम्। अनयन्त। धीराः। आऽशृण्वतीः। आपः। अर्वाक्। अतिष्ठन्॥ १०॥

धियं वो अप्सु दधिषे स्वर्षां ययातरन्दश मासो नवग्वाः।
अया धिया स्याम देवगोपा अया धिया तुतुर्यामात्यंहः॥ ११॥ [२७]

धियम्। वः। अप्ऽसु। दधिषे। स्वःऽसाम्। यया। अतरन्। दश। मासः। नवऽग्वाः।
अया। धिया। स्याम। देवऽगोपाः। अया। धिया। तुतुर्याम। अति। अंहः॥ ११॥

[४६] [८ प्रतिक्षत्र आत्रेयः। विश्वे देवाः ७-८ देवपत्न्यः। जगती, ७-८ त्रिष्टुभौ]

हयो न विद्वाँ अयुजि स्वयं धुरि तां वहामि प्रतरणीमवस्युवम्।
नास्या वश्मि विमुचं नावृतं पुनर्विद्वान्पथः पुरएत ऋजु नेषति॥ १॥

हयः। न। विद्वान्। अयुजि। स्वयम्। धुरि। ताम्। वहामि। प्रऽतरणीम्। अवस्युवम्।
न। अस्याः। वश्मि। विऽमुचम्। न। आऽवृतम्। पुनः। विद्वान्। पथः। पुरःऽएता। ऋजु। नेषति॥ १॥

अग्न इन्द्र वरुण मित्र देवाः शर्धः प्र यन्त मारुतोत विष्णो।
उभा नासत्या रुद्रो अध ग्नाः पूषा भगः सरस्वती जुषन्त॥ २॥

अग्ने। इन्द्र। वरुण। मित्र। देवाः। शर्धः। प्र। यन्त। मारुत। उत। विष्णो इति।
उभा। नासत्या। रुद्रः। अध। ग्नाः। पूषा। भगः। सरस्वती। जुषन्त॥ २॥

इन्द्राग्नी मित्रावरुणादितिं स्वः पृथिवीं द्यां मरुतः पर्वताँ अपः।
हुवे विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं भगं नु शंसं सवितारमूतये॥ ३॥

इन्द्राग्नी इति । मित्रावरुणा । अदितिम् । स्व१रिति स्वः । पृथिवीम् । द्याम् । मरुतः । पर्वतान् । अपः ।
हुवे । विष्णुम् । पूषणम् । ब्रह्मणः । पतिम् । भगम् । नु । शंसम् । सवितारम् । ऊतये ॥ ३ ॥

उत नो विष्णुरुत वातो अस्रिधो द्रविणोदा उत सोमो मयस्करत् ।
उत ऋभव उत राये नो अश्विनोत त्वष्टोत विभ्वानु मंसते ॥ ४ ॥

उत । नः । विष्णुः । उत । वातः । अस्रिधः । द्रविणः२दाः । उत । सोमः । मयः । करत् ।
उत । ऋभवः । उत । राये । नः । अश्विना । उत । त्वष्टा । उत । वि॰भ्वा । अनु । मंसते ॥ ४ ॥

उत त्यन्नो मारुतं शर्ध आ गमद्दिविक्षयं यजतं बर्हिरासदे ।
बृहस्पतिः शर्म पूषोत नो यमद्वरूथ्यं१ वरुणो मित्रो अर्यमा ॥ ५ ॥

उत । त्यत् । नः । मारुतम् । शर्धः । आ । गमत् । दिवि॰क्षयम् । यजतम् । बर्हिः । आ॰सदे ।
बृहस्पतिः । शर्म । पूषा । उत । नः । यमत् । वरूथ्यम् । वरुणः । मित्रः । अर्यमा ॥ ५ ॥

उत त्ये नः पर्वतासः सुशस्तयः सुदीतयो नद्य१स्त्रामणे भुवन् ।
भगो विभक्ता शवसावसा गमदुरुव्यचा अदितिः श्रोतु मे हवम् ॥ ६ ॥

उत । त्ये । नः । पर्वतासः । सु॰शस्तयः । सु॰दीतयः । नद्यः । त्रामणे । भुवन् ।
भगः । वि॰भक्ता । शवसा । अवसा । आ । गमत् । उरु॰व्यचाः । अदितिः । श्रोतु । मे । हवम् ॥ ६ ॥

देवानां पत्नीरुशतीरवन्तु नः प्रावन्तु नस्तुजये वाजसातये ।
याः पार्थिवासो या अपामपि व्रते ता नो देवीः सुहवाः शर्म यच्छत ॥ ७ ॥

देवानाम् । पत्नीः । उशतीः । अवन्तु । नः । प्र । अवन्तु । नः । तुजये । वाज॰सातये ।
याः । पार्थिवासः । याः । अपाम् । अपि । व्रते । ताः । नः । देवीः । सु॰हवाः । शर्म । यच्छत ॥ ७ ॥

उत ग्ना व्यन्तु देवपत्नीरिन्द्राण्य१ग्नाय्यश्विनी राट् ।
आ रोदसी वरुणानी शृणोतु व्यन्तु देवीर्य ऋतुर्जनीनाम् ॥ ८ ॥ [२८]

उत । ग्नाः । व्यन्तु । देव॰पत्नीः । इन्द्राणी । अग्नायी । अश्विनी । राट् ।
आ । रोदसी इति । वरुणानी । शृणोतु । व्यन्तु । देवीः । यः । ऋतुः । जनीनाम् ॥ ८ ॥

इत्याश्वलायन-संहितायां चतुर्थाष्टके द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः ॥

॥ अथ चतुर्थाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥

[४७] [७ प्रतिरथ आत्रेयः। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्।]

प्रयुञ्जती दिव एति ब्रुवाणा मही माता दुहितुर्बोधयन्ती।
आविवासन्ती युवतिर्मनीषा पितृभ्य आ सदने जोहुवाना॥ १॥

प्रऽयुञ्जती। दिवः। एति। ब्रुवाणा। मही। माता। दुहितुः। बोधयन्ती।
आऽविवासन्ती। युवतिः। मनीषा। पितृऽभ्यः। आ। सदने। जोहुवाना॥ १॥

अजिरासस्तदप ईयमाना आतस्थिवांसो अमृतस्य नाभिम्।
अनन्तास उरवो विश्वतः सीं परि द्यावापृथिवी यन्ति पन्थाः॥ २॥

अजिरासः। तत्ऽअपः। ईयमानाः। आतस्थिऽवांसः। अमृतस्य। नाभिम्।
अनन्तासः। उरवः। विश्वतः। सीम्। परि। द्यावापृथिवी इति। यन्ति। पन्थाः॥ २॥

उक्षा समुद्रो अरुषः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेश।
मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसस्पात्यन्तौ॥ ३॥

उक्षा। समुद्रः। अरुषः। सुऽपर्णः। पूर्वस्य। योनिम्। पितुः। आ। विवेश।
मध्ये। दिवः। निऽहितः। पृश्निः। अश्मा। वि। चक्रमे। रजसः। पाति। अन्तौ॥ ३॥

चत्वार ईं बिभ्रति क्षेमयन्तो दश गर्भं चरसे धापयन्ते।
त्रिधातवः परमा अस्य गावो दिवश्चरन्ति परि सद्यो अन्तान्॥ ४॥

चत्वारः। ईम्। बिभ्रति। क्षेमऽयन्तः। दश। गर्भम्। चरसे। धापयन्ते।
त्रिऽधातवः। परमाः। अस्य। गावः। दिवः। चरन्ति। परि। सद्यः। अन्तान्॥ ४॥

इदं वपुर्निवचनं जनासश्चरन्ति यन्नद्यस्तस्थुरापः।
द्वे यदीं बिभृतो मातुरन्ये इहेह जाते यम्या३ सबन्धू॥ ५॥

इदम्। वपुः। निऽवचनम्। जनासः। चरन्ति। यत्। नद्यः। तस्थुः। आपः॥ द्वे इति। यत्। ईम्।
बिभृतः। मातुः। अन्ये इति। इहऽइह। जाते इति। यम्या। सबन्धू इति सऽबन्धू॥ ५॥

वि तन्वते धियो अस्मा अपांसि वस्त्रा पुत्राय मातरो वयन्ति।
उपप्रक्षे वृषणो मोदमाना दिवस्पथा वध्वो यन्त्यच्छ॥ ६॥

वि। तन्वते। धियः। अस्मै। अपांसि। वस्त्रा। पुत्राय। मातरः। वयन्ति।
उप॰प्रक्षे। वृषणः। मोदमानाः। दिवः। पथा। वध्वः। यन्ति। अच्छ॥ ६॥

तदस्तु मित्रावरुणा तदग्ने शं योरस्मभ्यमिदमस्तु शस्तम्।
अशीमहि गाधमुत प्रतिष्ठां नमो दिवे बृहते सादनाय॥ ७॥ [१]

तत्। अस्तु। मित्रावरुणा। तत्। अग्ने। शम्। योः। अस्मभ्यम्। इदम्। अस्तु। शस्तम्।
अशीमहि। गाधम्। उत। प्रति॰स्थाम्। नमः। दिवे। बृहते। सादनाय॥ ७॥

[४८] [५ प्रतिभानुरात्रेयः। विश्वे देवाः। जगती।]

कदु प्रियाय धाम्ने महामहे स्वक्षत्राय स्वयशसे महे वयम्।
आमेन्यस्य रजसो यदभ्र आँ अपो वृणाना वितनोति मायिनी॥ १॥

कत्। ऊँ इति। प्रियाय। धाम्ने। मनामहे। स्व॰क्षत्राय। स्व॰यशसे। महे। वयम्।
आ॰मेन्यस्य। रजसः। यत्। अभ्रे। आ। अपः। वृणाना। वि॰तनोति। मायिनी॥ १॥

ता अत्नत वयुनं वीरवक्षणं समान्या वृतया विश्वमा रजः।
अपो अपाचीरपरा अपेजते प्र पूर्वाभिस्तिरते देवयुर्जनः॥ २॥

ताः। अत्नत। वयुनम्। वीर॰वक्षणम्। समान्या। वृतया। विश्वम्। आ। रजः।
अपो इति। अपाचीः। अपराः। अप। ईजते। प्र। पूर्वाभिः। तिरते। देव॰युः। जनः॥ २॥

आ ग्रावभिरहन्येभिरक्तुभिर्वरिष्ठं वज्रमा जिघर्ति मायिनि।
शतं वा यस्य प्रचरन्त्स्वे दमे संवर्तयन्तो वि च वर्तयन्नहा॥ ३॥

आ। ग्राव॰भिः। अहन्येभिः। अक्तु॰भिः। वरिष्ठम्। वज्रम्। आ। जिघर्ति। मायिनि।
शतम्। वा। यस्य। प्र॰चरन्। स्वे। दमे। सम्॰वर्तयन्तः। वि। च। वर्तयन्। अहा॥ ३॥

तामस्य रीतिं परशोरिव प्रत्यनीकमख्यं भुजे अस्य वर्पसः।
सचा यदि पितुमन्तमिव क्षयं रत्नं दधाति भरहूतये विशे॥ ४॥

ताम्। अस्य। रीतिम्। परशोःऽइव। प्रति। अनीकम्। अख्यम्। भुजे। अस्य। वर्पसः।
सचा। यदि। पितुमन्तम्ऽइव। क्षयम्। रत्नम्। दधाति। भर॰हूतये। विशे॥ ४॥

स जिह्वया चतुरनीक ऋञ्जते चारु वसानो वरुणो यतन्नरिम्।
न तस्य विद्म पुरुषत्वता वयं यतो भगः सविता दाति वार्यम्॥ ५॥ [२]
सः। जिह्वया। चतुःऽअनीकः। ऋञ्जते। चारु। वसानः। वरुणः। यतन्। अरिम्।
न। तस्य। विद्म। पुरुषत्वता। वयम्। यतः। भगः। सविता। दाति। वार्यम्॥ ५॥

[४९] [६ प्रतिप्रभ आत्रेयः, (५-६ तृणपाणिः)। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्। ६ अनुष्टुप्।]

देवं वो अद्य सवितारमेषे भगं च रत्नं विभजन्तमायोः।
आ वां नरा पुरुभुजा ववृत्यां दिवेदिवे चिदश्विना सखीयन्॥ १॥
देवम्। वः। अद्य। सवितारम्। आ। ईषे। भगम्। च। रत्नम्। विऽभजन्तम्। आयोः।
आ। वाम्। नरा। पुरुऽभुजा। ववृत्याम्। दिवेऽदिवे। चित्। अश्विना। सखिऽयन्॥ १॥
प्रति प्रयाणमसुरस्य विद्वान्त्सूक्तैर्देवं सवितारं दुवस्य।
उप ब्रुवीत नमसा विजानञ्ज्येष्ठं च रत्नं विभजन्तमायोः॥ २॥
प्रति। प्रऽयानम्। असुरस्य। विद्वान्। सुऽउक्तैः। देवम्। सवितारम्। दुवस्य।
उप। ब्रुवीत। नमसा। विऽजानन्। ज्येष्ठम्। च। रत्नम्। विऽभजन्तम्। आयोः॥ २॥
अदत्रया दयते वार्याणि पूषा भगो अदितिर्वस्त उस्रः।
इन्द्रो विष्णुर्वरुणो मित्रो अग्निरहानि भद्रा जनयन्त दस्माः॥ ३॥
अदत्रऽया। दयते। वार्याणि। पूषा। भगः। अदितिः। वस्ते। उस्रः।
इन्द्रः। विष्णुः। वरुणः। मित्रः। अग्निः। अहानि। भद्रा। जनयन्त। दस्माः॥ ३॥
तन्नो अनर्वा सविता वरूथं तत्सिन्धव इषयन्तो अनु ग्मन्।
उप यद्वोचे अध्वरस्य होता रायः स्याम पतयो वाजरत्नाः॥ ४॥
तत्। नः। अनर्वा। सविता। वरूथम्। तत्। सिन्धवः। इषयन्तः। अनु। ग्मन्।
उप। यत्। वोचे। अध्वरस्य। होता। रायः। स्याम। पतयः। वाजऽरत्नाः॥ ४॥
प्र ये वसुभ्य ईवदा नमो दुर्ये मित्रे वरुणे सूक्तवाचः।
अवैत्वभ्वं कृणुता वरीयो दिवस्पृथिव्योरवसा मदेम॥ ५॥ (३)
प्र। ये। वसुऽभ्यः। ईवत्। आ। नमः। दुः। ये। मित्रे। वरुणे। सूक्तऽवाचः।
अव। एतु। अभ्वम्। कृणुत। वरीयः। दिवःऽपृथिव्योः। अवसा। मदेम॥ ५॥

सूक्तान्ते तृणान्यग्नावरण्ये वोदुकेऽपि वा।

यत्स्तृणैरध्ययनं तदधीतं भवति ध्रुवम्॥ ६ ॥ ★ [३]

सूक्त॰अन्ते। तृणानि। अग्नौ। अरण्ये। वा। उदके। अपि। वा।

यत्। स्तृणैः। अधि॰अयनम्। तत्। अधि॰इतम्। भवति। ध्रुवम्॥ ६ ॥

[५०] [५ स्वस्त्यात्रेयः। विश्वे देवाः। अनुष्टुप्, ५ पङ्क्तिः।]

विश्वो देवस्य नेतुर्मर्तो वुरीत सख्यम्। विश्वो राय इषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे॥ १ ॥

विश्वः। देवस्य। नेतुः। मर्तः। वुरीत। सख्यम्। विश्वः। राये। इषुध्यति। द्युम्नम्। वृणीत। पुष्यसे॥ १ ॥

ते ते देव नेतर्ये चेमाँ अनुशसे। ते राया ते ह्या३पृचे सचेमहि सचथ्यैः॥ २ ॥

ते। ते। देव। नेतः। च। इमान्। अनु॰शसे। ते। राया। ते। हि। आ॰पृचे। सचेमहि। सचथ्यैः॥ २ ॥

अतो न आ नॄनतिथीनतः पत्नीर्दशस्यत। आरे विश्वं पथेष्ठां द्विषो युयोतु यूयुविः॥ ३ ॥

अतः। नः। आ। नॄन्। अतिथीन्। अतः। पत्नीः। दशस्यत।

आरे। विश्वम्। पथे॰स्थाम्। द्विषः। युयोतु। युयुविः॥ ३ ॥

यत्र वह्निरभिहितो दुद्रवद्द्रोण्यः पशुः। नृमणा वीरपस्त्योऽर्णा धीरेव सनिता॥ ४॥

यत्र। वह्निः। अभि॰हितः। दुद्रवत्। द्रोण्यः। पशुः।

नृ॰मनाः। वीर॰पस्त्यः। अर्णा। धीराऽइव। सनिता॥ ४॥

एष ते देव नेता रथस्पतिः शं रयिः। शं राये शं स्वस्तय इषःस्तुतो मनामहे देवस्तुतो मनामहे॥ ५॥

एषः। ते। देव। नेतरिति। रथःपतिः। शम्। रयिः। [४]

शम्। राये। शम्। स्वस्तये। इषःस्तुतः। मनामहे। देव॰स्तुतः। मनामहे॥ ५॥

[५१] [१७ स्वस्त्यात्रेयः। विश्वे देवाः; ४, ६-७ इन्द्रवायू, ५ वायुः। १-४ गायत्र्यः, ५-१० उष्णिहः; ११-१३ जगत्यः, त्रिष्टुभो वा; १४-१५ अनुष्टुभौ; १६-१७ त्रिष्टुभौ।]

अग्ने सुतस्य पीतये विश्वैरूमेभिरा गहि। देवेभिर्हव्यदातये॥ १॥

अग्ने। सुतस्य। पीतये। विश्वैः। ऊमेभिः। आ। गहि। देवेभिः। हव्य॰दातये॥ १॥

ऋतधीतय आ गत सत्यधर्माणो अध्वरम्। अग्नेः पिबत जिह्वया॥ २॥

ऋत॰धीतयः। आ। गत। सत्य॰धर्माणः। अध्वरम्। अग्नेः। पिबत। जिह्वया॥ २॥

विप्रेभिर्विप्र सन्त्य प्रातर्यावभिरा गहि। देवेभिः सोमपीतये॥ ३॥

विप्रेभिः। विप्र। सन्त्य। प्रातर्याव॑ऽभिः। आ। गहि। देवेभिः। सोम॑ऽपीतये॥ ३॥

अयं सोमश्चमू सुतोऽमत्रे परि षिच्यते। प्रिय इन्द्राय वायवे॥ ४॥

अयम्। सोमः। चमू इति। सुतः। अमत्रे। परि। सिच्यते। प्रियः। इन्द्राय। वायवे॥ ४॥

वायवा याहि वीतये जुषाणो हव्यदातये। पिबा सुतस्यान्धसो अभि प्रयः॥ ५॥ [५]

वायो इति। आ। याहि। वीतये। जुषाणः। हव्य॑ऽदातये। पिब। सुतस्य। अन्धसः। अभि। प्रयः॥ ५॥

इन्द्रश्च वायवेषां सुतानां पीतिमर्हथः। ताञ्जुषेथामरेपसावभि प्रयः॥ ६॥

इन्द्रः। च। वायो इति। एषाम्। सुतानाम्। पीतिम्। अर्हथः।

तान। जुषेथाम्। अरेपसौ। अभि। प्रयः॥ ६॥

सुता इन्द्राय वायवे सोमासो दध्याशिरः। निम्नं य यन्ति सिन्धवोऽभि प्रयः॥ ७॥

सुताः। इन्द्राय। वायवे। सोमासः। दधि॑ऽआशिरः। निम्नम्। न। यन्ति। सिन्धवः। अभि। प्रयः॥ ७॥

सजूर्विश्वेभिर्देवेभिरश्विभ्यामुषसा सजूः। आ याह्यग्ने अत्रिवत्सुते रण॥ ८॥

स॑ऽजूः। विश्वेभिः। देवेभिः। अश्वि॑ऽभ्याम्। उषसा। स॑ऽजूः।

आ। याहि। अग्ने। अत्रि॑ऽवत्। सुते। रण॥ ८॥

सजूर्मित्रावरुणाभ्यां सजूः सोमेन विष्णुना। आ याह्यग्ने अत्रिवत्सुते रण॥ ९॥

स॑ऽजूः। मित्रावरुणाभ्याम्। स॑ऽजूः। सोमेन। विष्णुना। आ। याहि। अग्ने। अत्रि॑ऽवत्। सुते। रण॥ ९॥

सजूरादित्यैर्वसुभिः सजूरिन्द्रेण वायुना। आ याह्यग्ने अत्रिवत्सुते रण॥ १०॥ [६]

स॑ऽजूः। आदित्यैः। वसु॑ऽभिः। स॑ऽजूः। इन्द्रेण। वायुना।

आ। याहि। अग्ने। अत्रि॑ऽवत्। सुते। रण॥ १०॥

स्वस्ति नो मिमीतामश्विना भगः स्वस्ति देव्यदितिरनर्वणः।

स्वस्ति पूषा असुरो दधातु नः स्वस्ति द्यावापृथिवी सुचेतुना॥ ११॥

स्वस्ति। नः। मिमीताम्। अश्विना। भगः। स्वस्ति। देवी। अदितिः। अनर्वणः।

स्वस्ति। पूषा। असुरः। दधातु। नः। स्वस्ति। द्यावापृथिवी इति। सु॑ऽचेतुना॥ ११॥

स्वस्तये वायुमुप ब्रवामहै सोमं स्वस्ति भुवनस्य यस्पतिः।

बृहस्पतिं सर्वगणं स्वस्तये स्वस्तय आदित्यासो भवन्तु नः॥ १२॥

स्वस्तये। वायुम्। उप। ब्रवामहै। सोमम्। स्वस्ति। भुवनस्य। यः। पतिः।
बृहस्पतिम्। सर्वऽगणम्। स्वस्तये। स्वस्तये। आदित्यासः। भवन्तु। नः॥ १२॥

विश्वे देवा नो अद्या स्वस्तये वैश्वानरो वसुरग्निः स्वस्तये।
देवा अवन्त्वृभवः स्वस्तये स्वस्ति नो रुद्रः पात्वंहसः॥ १३॥

विश्वे। देवाः। नः। अद्य। स्वस्तये। वैश्वानरः। वसुः। अग्निः। स्वस्तये।
देवाः। अवन्तु। ऋभवः। स्वस्तये। स्वस्ति। नः। रुद्रः। पातु। अंहसः॥ १३॥

स्वस्ति मित्रावरुणा स्वस्ति पथ्ये रेवति। स्वस्ति न इन्द्रश्चाग्निश्च स्वस्ति नो अदिते कृधि॥ १४॥

स्वस्ति। मित्रावरुणा। स्वस्ति। पथ्ये। रेवति।
स्वस्ति। नः। इन्द्रः। च। अग्निः। च। स्वस्ति। नः। अदिते। कृधि॥ १४॥

स्वस्ति पन्थामनु चरेम सूर्याचन्द्रमसाविव। पुनर्ददताघ्नता जानता सं गमेमहि॥ १५॥ (७)

स्वस्ति। पन्थाम्। अनु। चरेम। सूर्याचन्द्रमसौऽइव।
पुनः। ददता। अघ्नता। जानता। सम्। गमेमहि॥ १५॥

स्वस्त्ययनं तार्क्ष्यमरिष्टनेमिं महद्भूतं वायसं देवतानाम्।
असुरघ्नमिन्द्रसखं समत्सु बृहद्यशो नावमिवा रुहेम॥ १६॥ ★

स्वस्तिऽअयनम्। तार्क्ष्यम्। अरिष्टऽनेमिम्। महत्ऽभूतम्। वायसम्। देवतानाम्।
असुरऽघ्नम्। इन्द्रऽसखम्। समत्ऽसु। बृहत्। यशः। नावम्ऽइव। आ। रुहेम॥ १६॥

अंहोमुचमाङ्गिरसं गयं च स्वस्त्यात्रेयं मनसा च तार्क्ष्यम्।
प्रयतपाणिः शरणं प्र पद्ये स्वस्ति संबाधेष्वभयं नो अस्तु॥ १७॥ ★ [७]

अंहःऽमुचम्। आङ्गिरसम्। गयम्। च। स्वस्ति। आत्रेयम्। मनसा। च। तार्क्ष्यम्।
प्रयतऽपाणिः। शरणम्। प्र। पद्ये। स्वस्ति। सम्ऽबाधेषु। अभयम्। नः। अस्तु॥ १७॥

[५२] [१७ श्यावाश्व आत्रेयः। मरुतः। अनुष्टुप्; ६, १६-१७ पङ्क्तयः।]

प्र श्यावाश्व धृष्णुयार्चा मरुद्भिर्ऋक्वभिः।
ये अद्रोघमनुष्वधं श्रवो मदन्ति यज्ञियाः॥ १॥

प्र। श्यावऽअश्व। धृष्णुऽया। अर्च। मरुत्ऽभिः। ऋक्वऽभिः।
ये। अद्रोघम्। अनुऽस्वधम्। श्रवः। मदन्ति। यज्ञियाः॥ १॥

ते हि स्थिरस्य शवसः सखायः सन्ति धृष्णुया। ते यामन्ना धृषद्विनस्त्मना पान्ति शश्वतः॥ २॥

ते। हि। स्थिरस्य। शवसः। सखायः। सन्ति। धृष्णुऽया।

ते। यामन्। आ। धृषत्ऽविनः। त्मना। पान्ति। शश्वतः॥ २॥

ते स्पन्द्रासो नोक्षणोऽति ष्कन्दन्ति शर्वरीः। मरुतामधा महो दिवि क्षमा च मन्महे॥ ३॥

ते। स्पन्द्रासः। न। उक्षणः। अति। स्कन्दन्ति। शर्वरीः।

मरुताम्। अध। महः। दिवि। क्षमा। च। मन्महे॥ ३॥

मरुत्सु वो दधीमहि स्तोमं यज्ञं च धृष्णुया। विश्वे ये मानुषा युगा पान्ति मर्त्यं रिषः॥ ४॥

मरुत्ऽसु। वः। दधीमहि। स्तोमम्। यज्ञम्। च। धृष्णुऽया।

विश्वे। ये। मानुषा। युगा। पान्ति। मर्त्यम्। रिषः॥ ४॥

अर्हन्तो ये सुदानवो नरो असामिशवसः। प्र यज्ञं यज्ञियेभ्यो दिवो अर्चा मरुद्भ्यः॥ ५॥ [८]

अर्हन्तः। ये। सुऽदानवः। नरः। असामिऽशवसः।

प्र। यज्ञम्। यज्ञियेभ्यः। दिवः। अर्च। मरुत्ऽभ्यः॥ ५॥

आ रुक्मैरा युधा नर ऋष्वा ऋष्टीरसृक्षत।

अन्वेनाँ अह विद्युतो मरुतो जज्झतीरिव भानुरर्त त्मना दिवः॥ ६॥

आ। रुक्मैः। आ। युधा। नरः। ऋष्वाः। ऋष्टीः। असृक्षत।

अनु। एनान्। अह। विऽद्युतः। मरुतः। जज्झतीःऽइव। भानुः। अर्त। त्मना। दिवः॥ ६॥

ये वावृधन्त पार्थिवा य उरावन्तरिक्ष आ। वृजने वा नदीनां सधस्थे वा महो दिवः॥ ७॥

ये। ववृधन्त। पार्थिवाः। ये। उरौ। अन्तरिक्षे। आ।

वृजने। वा। नदीनाम्। सधऽस्थे। वा। महः। दिवः॥ ७॥

शर्धो मारुतमुच्छंस सत्यशवसमृभ्वसम्। उत स्म ते शुभे नरः प्र स्पन्द्रा युजत त्मना॥ ८॥

शर्धः। मारुतम्। उत्। शंस। सत्यऽशवसम्। ऋभ्वसम्।

उत। स्म। ते। शुभे। नरः। प्र। स्पन्द्राः। युजत। त्मना॥ ८॥

उत स्म ते परुष्ण्यामूर्णा वसत शुन्ध्यवः। उत पव्या रथानामद्रिं भिन्दन्त्योजसा॥ ९॥

उत। स्म। ते। परुष्ण्याम्। ऊर्णाः। वसत। शुन्ध्यवः।

उत। पव्या। रथानाम्। अद्रिम्। भिन्दन्ति। ओजसा॥ ९॥

आपथयो विपथयोऽन्तस्पथा अनुपथाः। एतेभिर्मह्यं नामभिर्यज्ञं विष्टार ओहते॥ १०॥ [९]

आऽपथयः। विऽपथयः। अन्तःऽपथाः। अनुऽपथाः।

एतेभिः। मह्यम्। नामऽभिः। यज्ञम्। विऽस्तारः। ओहते॥ १०॥

अधा नरो न्योहतेऽधा नियुत ओहते। अधा पारावता इति चित्रा रूपाणि दर्श्या॥ ११॥

अध। नरः। नि। ओहते। अध। निऽयुतः। ओहते।

अध। पारावताः। इति। चित्रा। रूपाणि। दर्श्या॥ ११॥

च्छन्दःस्तुभः कुभन्यव उत्समा कीरिणो नृतुः। ते मे के चिन्न तायव ऊमा आसन्दृशि त्विषे॥ १२॥

च्छन्दःऽस्तुभः। कुभन्यवः। उत्सम्। आ। कीरिणः। नृतुः।

ते। मे। के। चित्। न। तायवः। ऊमाः। आसन्। दृशि। त्विषे॥ १२॥

य ऋष्वा ऋष्टिविद्युतः कवयः सन्ति वेधसः। तमृषे मारुतं गणं नमस्या रमया गिरा॥ १३॥

ये। ऋष्वाः। ऋष्टिऽविद्युतः। कवयः। सन्ति। वेधसः।

तम्। ऋषे। मारुतम्। गणम्। नमस्य। रमय। गिरा॥ १३॥

अच्छ ऋषे मारुतं गणं दाना मित्रं न योषणा।

दिवो वा धृष्णव ओजसा स्तुता धीभिरिषण्यत॥ १४॥

अच्छ। ऋषे। मारुतम्। गणम्। दाना। मित्रम्। न। योषणा।

दिवः। वा। धृष्णवः। ओजसा। स्तुताः। धीभिः। इषण्यत॥ १४॥

नू मन्वान एषां देवाँ अच्छा न वक्षणा। दाना सचेत सूरिभिर्यामश्रुतेभिरञ्जिभिः॥ १५॥

नु। मन्वानः। एषाम्। देवान्। अच्छ। न। वक्षणा।

दाना। सचेत। सूरिऽभिः। यामऽश्रुतेभिः। अञ्जिऽभिः॥ १५॥

प्र ये मे बन्ध्वेषे गां वोचन्त सूरयः पृश्निं वोचन्त मातरम्।

अधा पितरमिष्मिणं रुद्रं वोचन्त शिक्वसः॥ १६॥

प्र। ये। मे। बन्धुऽएषे। गाम्। वोचन्त। सूरयः। पृश्निम्। वोचन्त। मातरम्।

अध। पितरम्। इष्मिणम्। रुद्रम्। वोचन्त। शिक्वसः॥ १६॥

सप्त मे सप्त शाकिन एकमेका शता ददुः।

यमुनायामधि श्रुतमुद्राधो गव्यं मृजे नि राधो अश्व्यं मृजे॥ १७॥ [१०]

सुप्त। मे। सुप्त। शाकिनः। एकम्ऽएका। शता। दुदुः।
युमुनायाम्। अधि। श्रुतम्। उत्। राधः। गव्यम्। मृजे। नि। राधः। अश्व्यम्। मृजे ॥ १७॥

[५३] [१६ श्यावाश्व आत्रेयः। मरुतः। १, ५, १०-११, १५ ककुप्; २ बृहती; ३ अनुष्टुप्, ४ पुर उष्णिक्, ६-७, ९, १३-१४, १६ सतोबृहत्यः; ८, १२ गायत्र्यौ।]

को वेद जानमेषां को वा पुरा सुम्नेष्वास मरुताम्। यद्युयुज्रे किलास्यः॥ १॥

कः। वेद। जानम्। एषाम्। कः। वा। पुरा। सुम्नेषु। आस। मरुताम्। यत्। युयुज्रे। किलास्यः॥ १॥

एतान्रथेषु तस्थुषः कः शुश्राव कथा ययुः।
कस्मै सस्रुः सुदासे अन्वापय इळाभिर्वृष्टयः सह॥ २॥

आ। एतान्। रथेषु। तस्थुषः। कः। शुश्राव। कथा। ययुः।
कस्मै। सस्रुः। सुऽदासे। अनु। आपयः। इळाभिः। वृष्टयः। सह॥ २॥

ते म आहुर्य आययुरुप द्युभिर्विभिर्मदे। नरो मर्या अरेपस इमान्पश्यन्निति ष्टुहि॥ ३॥

ते। मे। आहुः। ये। आऽययुः। उप। द्युऽभिः। विऽभिः। मदे।
नरः। मर्याः। अरेपसः। इमान्। पश्यन्। इति। स्तुहि॥ ३॥

ये अञ्जिषु ये वाशीषु स्वभानवः स्रक्षु रुक्मेषु खादिषु। श्राया रथेषु धन्वसु॥ ४॥

ये। अञ्जिषु। ये। वाशीषु। स्वऽभानवः। स्रक्षु। रुक्मेषु। खादिषु। श्रायाः। रथेषु। धन्वऽसु॥ ४॥

युष्माकं स्मा रथाँ अनु मुदे दधे मरुतो जीरदानवः। वृष्टी द्यावो यतीरिव॥ ५॥ [.११]

युष्माकम्। स्म। रथान्। अनु। मुदे। दधे। मरुतः। जीरऽदानवः। वृष्टी। द्यावः। यतीःऽइव॥ ५॥

आ यं नरः सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः।
वि पर्जन्यं सृजन्ति रोदसी अनु धन्वना यन्ति वृष्टयः॥ ६॥

आ। यम्। नरः। सुऽदानवः। ददाशुषे। दिवः। कोशम्। अचुच्यवुः।
वि। पर्जन्यम्। सृजन्ति। रोदसी इति। अनु। धन्वना। यन्ति। वृष्टयः॥ ६॥

ततृदानाः सिन्धवः क्षोदसा रजः प्र सस्रुर्धेनवो यथा।
स्यन्ना अश्वाइवाध्वनो विमोचने वि तद्वर्तन्त एन्यः॥ ७॥

ततृदानाः। सिन्धवः। क्षोदसा। रजः। प्र। सस्रुः। धेनवः। यथा।
स्यन्नाः। अश्वाःऽइव। अध्वनः। विऽमोचने। वि। यत्। वर्तन्ते। एन्यः॥ ७॥

आ यात मरुतो दिव आन्तरिक्षादमादुत। मावं स्थात परावतः॥ ८॥

आ। यात। मरुतः। दिवः। आ। अन्तरिक्षात्। अमात्। उत। मा। अव। स्थात। पराऽवतः॥ ८॥

मा वो रसानितभा कुभा क्रुमुर्मा वः सिन्धुर्नि रीरमत्।

मा वः परि ष्ठात्सरयुः पुरीषिण्यस्मे इत्सुम्नमस्तु वः॥ ९॥

मा। वः। रसा। अनितभा। कुभा। क्रुमुः। मा। वः। सिन्धुः। नि। रीरमत्।

मा। वः। परि। स्थात्। सरयुः। पुरीषिणी। अस्मे इति। इत्। सुम्नम्। अस्तु। वः॥ ९॥

तं वः शर्धं रथानां त्वेषं गणं मारुतं नव्यसीनाम्। अनु प्र यन्ति वृष्टयः॥ १०॥ [१२]

तम्। वः। शर्धम्। रथानाम्। त्वेषम्। गणम्। मारुतम्। नव्यसीनाम्। अनु। प्र। यन्ति। वृष्टयः॥ १०॥

शर्धंशर्धं व एषां व्रातंव्रातं गणंगणं सुशस्तिभिः। अनु क्रामेम धीतिभिः॥ ११॥

शर्धम्ऽशर्धम्। वः। एषाम्। व्रातम्ऽव्रातम्। गणम्ऽगणम्। सुशस्तिऽभिः।

अनु। क्रामेम। धीतिऽभिः॥ ११॥

कस्मा अद्य सुजाताय रातहव्याय प्र ययुः। एना यामेन मरुतः॥ १२॥

कस्मै। अद्य। सुऽजाताय। रातऽहव्याय। प्र। ययुः। एना। यामेन। मरुतः॥ १२॥

येन तोकाय तनयाय धान्यं१ बीजं वहध्वे अक्षितम्।

अस्मभ्यं तद्धत्तन यद्व ईमहे राधो विश्वायु सौभगम्॥ १३॥

येन। तोकाय। तनयाय। धान्यम्। बीजम्। वहध्वे। अक्षितम्।

अस्मभ्यम्। तत्। धत्तन। यत्। वः। ईमहे। राधः। विश्वऽआयु। सौभगम्॥ १३॥

अतीयाम निदस्तिरः स्वस्तिभिर्हित्वावद्यमरातीः।

वृष्ट्वी शं योराप उस्त्रि भेषजं स्याम मरुतः सह॥ १४॥

अति। इयाम। निदः। तिरः। स्वस्तिऽभिः। हित्वा। अवद्यम्। अरातीः।

वृष्ट्वी। शम्। योः। आपः। उस्त्रि। भेषजम्। स्याम। मरुतः। सह॥ १४॥

सुदेवः समहासति सुवीरो नरो मरुतः स मर्त्यः। यं त्रायध्वे स्याम ते॥ १५॥

सुऽदेवः। समह। असति। सुऽवीरः। नरः। मरुतः। सः। मर्त्यः। यम्। त्रायध्वे। स्याम। ते॥ १५॥

स्तुहि भोजान्स्तुवतो अस्य यामनि रणन्गावो न यवसे।

यतः पूर्वाँइव सखीँरनु ह्वय गिरा गृणीहि कामिनः॥ १६॥ [१३]

स्तुहि। भोजान्। स्तुवतः। अस्य। यामनि। रणन्। गावः। न। यवसे।
यतः। पूर्वान्ऽइव। सखीन्। अनु। ह्वय। गिरा। गृणीहि। कामिनः॥ १६॥

[५४] [१५ श्यावाश्व आत्रेयः। मरुतः। जगती, १४ त्रिष्टुप्।]

प्र शर्धाय मारुताय स्वभानव इमां वाचमनजा पर्वतच्युते।
घर्मस्तुभे दिव आ पृष्ठयज्वने द्युम्नश्रवसे महि नृम्णमर्चत॥ १॥
प्र। शर्धाय। मारुताय। स्वऽभानवे। इमाम्। वाचम्। अनज। पर्वतऽच्युते।
घर्मऽस्तुभे। दिवः। आ। पृष्ठऽयज्वने। द्युम्नऽश्रवसे। महि। नृम्णम्। अर्चत॥ १॥
प्र वो मरुतस्तविषा उदन्यवो वयोवृधो अश्वयुजः परिज्रयः।
सं विद्युता दधति वाशति त्रितः स्वरन्त्यापोऽवना परिज्रयः॥ २॥
प्र। वः। मरुतः। तविषाः। उदन्यवः। वयःऽवृधः। अश्वऽयुजः। परिऽज्रयः।
सम्। विऽद्युता। दधति। वाशति। त्रितः। स्वरन्ति। आपः। अवना। परिऽज्रयः॥ २॥
विद्युन्महसो नरो अश्मदिद्यवो वातत्विषो मरुतः पर्वतच्युतः।
अब्दया चिन्मुहुरा ह्रादुनीवृतः स्तनयदमा रभसा उदोजसः॥ ३॥
विद्युत्ऽमहसः। नरः। अश्मऽदिद्यवः। वातऽत्विषः। मरुतः। पर्वतऽच्युतः।
अब्दऽया। चित्। मुहुः। आ। ह्रादुनिऽवृतः। स्तनयत्ऽअमाः। रभसाः। उत्ऽओजसः॥ ३॥
व्य१क्तून्रुद्रा व्यहानि शिक्वसो व्य१न्तरिक्षं वि रजांसि धूतयः।
वि यदज्राँ अजथ नाव ईं यथा वि दुर्गाणि मरुतो नाह रिष्यथ॥ ४॥
वि। अक्तून्। रुद्राः। वि। अहानि। शिक्वसः। वि। अन्तरिक्षम्। वि। रजांसि। धूतयः।
वि। यत्। अज्रान्। अजथ। नावः। ईम्। यथा। वि। दुःऽगानि। मरुतः। न। अह। रिष्यथ॥ ४॥
तद्वीर्यं वो मरुतो महित्वनं दीर्घं ततान सूर्यो न योजनम्।
एता न यामे अगृभीतशोचिषोऽनश्वदां यन्न्ययातना गिरिम्॥ ५॥ [१४]
तत्। वीर्यम्। वः। मरुतः। महिऽत्वनम्। दीर्घम्। ततान। सूर्यः। न। योजनम्।
एताः। न। यामे। अगृभीतऽशोचिषः। अनश्वऽदाम्। यत्। नि। अयातन। गिरिम्॥ ५॥
अभ्राजि शर्धो मरुतो यदर्णसं मोषथा वृक्षं कपनेव वेधसः।
अध स्मा नो अरमतिं सजोषसश्चक्षुरिव यन्तमनु नेषथा सुगम्॥ ६॥

अभ्राजि । शर्धः । मरुतः । यत् । अर्णसम् । मोषथ । वृक्षम् । कपनाऽइव । वेधसः ।
अध । स्म । नः । अरमतिम् । सऽजोषसः । चक्षुःऽइव । यन्तम् । अनु । नेषथ । सुऽगम् ॥ ६ ॥

न स जीयते मरुतो न हन्यते न स्रेधति न व्यथते न रिष्यति ।
नास्य राय उप दस्यन्ति नोतय ऋषिं वा यं राजानं वा सुषूदथ ॥ ७ ॥

न । सः । जीयते । मरुतः । न । हन्यते । न । स्रेधति । न । व्यथते । न । रिष्यति ।
न । अस्य । रायः । उप । दस्यन्ति । न । ऊतयः । ऋषिम् । वा । यम् । राजानम् । वा । सुसूदथ ॥ ७ ॥

नियुत्वन्तो ग्रामजितो यथा नरोऽर्यमणो न मरुतः कवन्धिनः ।
पिन्वन्त्युत्सं यदिनासो अस्वरन्व्युन्दन्ति पृथिवीं मध्वो अन्धसा ॥ ८ ॥

नियुत्वन्तः । ग्रामऽजितः । यथा । नरः । अर्यमणः । न । मरुतः । कवन्धिनः ।
पिन्वन्ति । उत्सम् । यत् । इनासः । अस्वरन् । वि । उन्दन्ति । पृथिवीम् । मध्वः । अन्धसा ॥ ८ ॥

प्रवत्वतीयं पृथिवी मरुद्भ्यः प्रवत्वती द्यौर्भवति प्रयद्भ्यः ।
प्रवत्वती पथ्या अन्तरिक्ष्याः प्रवत्वन्तः पर्वता जीरदानवः ॥ ९ ॥

प्रवत्वती । इयम् । पृथिवी । मरुत्ऽभ्यः । प्रवत्वती । द्यौः । भवति । प्रयत्ऽभ्यः ।
प्रवत्वतीः । पथ्याः । अन्तरिक्ष्याः । प्रवत्वन्तः । पर्वताः । जीरऽदानवः ॥ ९ ॥

यन्मरुतः सभरसः स्वर्णरः सूर्य उदिते मदथा दिवो नरः ।
न वोऽश्वाः श्रथयन्ताह सिस्रतः सद्यो अस्याध्वनः पारमश्नुथ ॥ १० ॥ [१५]

यत् । मरुतः । सऽभरसः । स्वःऽनरः । सूर्ये । उत्ऽइते । मदथ । दिवः । नरः ।
न । वः । अश्वाः । श्रथयन्त । अह । सिस्रतः । सद्यः । अस्य । अध्वनः । पारम् । अश्नुथ ॥ १० ॥

अंसेषु व ऋष्टयः पत्सु खादयो वक्षःसु रुक्मा मरुतो रथे शुभः ।
अग्निभ्राजसो विद्युतो गभस्त्योः शिप्राः शीर्षसु वितता हिरण्ययीः ॥ ११ ॥

अंसेषु । वः । ऋष्टयः । पत्ऽसु । खादयः । वक्षःऽसु । रुक्माः । मरुतः । रथे । शुभः ।
अग्निऽभ्राजसः । विऽद्युतः । गभस्त्योः । शिप्राः । शीर्षऽसु । विऽतताः । हिरण्ययीः ॥ ११ ॥

तं नाकमर्यो अगृभीतशोचिषं रुशत्पिप्पलं मरुतो वि धूनुथ ।
समच्यन्त वृजनातित्विषन्त यत्स्वरन्ति घोषं विततमृतायवः ॥ १२ ॥

तम् । नाकम् । अर्यः । अगृभीतऽशोचिषम् । रुशत् । पिप्पलम् । मरुतः । वि । धूनुथ ।
सम् । अच्यन्त । वृजना । अतित्विषन्त । यत् । स्वरन्ति । घोषम् । विऽततम् । ऋतऽयवः ॥ १२ ॥

युष्मादत्तस्य मरुतो विचेतसो रायः स्याम रथ्यो३ वयस्वतः।
न यो युच्छति तिष्यो३ यथा दिवो३स्मे रारन्त मरुतः सहस्त्रिणम्॥ १३॥
युष्मा॰दत्तस्य। मरुतः। वि॰चेतसः। रायः। स्याम। रथ्यः। वयस्वतः।
न। यः। युच्छति। तिष्यः। यथा। दिवः। अस्मे इति। ररन्त। मरुतः। सहस्त्रिणम्॥ १३॥

यूयं रयिं मरुतः स्पार्हवीरं यूयमृषिमवथ सामविप्रम्।
यूयमर्वन्तं भरताय वाजं यूयं धत्थ राजानं श्रुष्टिमन्तम्॥ १४॥
यूयम्। रयिम्। मरुतः। स्पार्ह॰वीरम्। यूयम्। ऋषिम्। अवथ। साम॰विप्रम्।
यूयम्। अर्वन्तम्। भरताय। वाजम्। यूयम्। धत्थ। राजानम्। श्रुष्टि॰मन्तम्॥ १४॥

तद्वो यामि द्रविणं सद्यऊतयो येना स्व१र्ण ततनाम नॄँरभि।
इदं सु मे मरुतो हर्यता वचो यस्य तरेम तरसा शतं हिमाः॥ १५॥ [१६]
तत्। वः। यामि। द्रविणम्। सद्यः॰ऊतयः। येन। स्वः। न। ततनाम। नॄन्। अभि।
इदम्। सु। मे। मरुतः। हर्यत। वचः। यस्य। तरेम। तरसा। शतम्। हिमाः॥ १५॥

[५५] [१० श्यावाश्व आत्रेयः। मरुतः। जगती, १० त्रिष्टुप्।]

प्रयज्यवो मरुतो भ्राजदृष्टयो बृहद्वयो दधिरे रुक्मवक्षसः।
ईयन्ते अश्वैः सुयमेभिराशुभिः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ १॥
प्र॰यज्यवः। मरुतः। भ्राजत्॰ऋष्टयः। बृहत्। वयः। दधिरे। रुक्म॰वक्षसः।
ईयन्ते। अश्वैः। सु॰यमेभिः। आशु॰भिः। शुभम्। याताम्। अनु। रथाः। अवृत्सत॥ १॥

स्वयं दधिध्वे तविषीं यथा विद बृहन्महान्त उर्विया वि राजथ।
उतान्तरिक्षं ममिरे व्योजसा शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ २॥
स्वयम्। दधिध्वे। तविषीम्। यथा। विद। बृहत्। महान्तः। उर्विया। वि। राजथ।
उत। अन्तरिक्षम्। ममिरे। वि। ओजसा। शुभम्। याताम्। अनु। रथाः। अवृत्सत॥ २॥

साकं जाताः सुभ्वः साकमुक्षिताः श्रिये चिदा प्रतरं वावृधुर्नरः।
विरोकिणः सूर्यस्येव रश्मयः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ३॥
साकम्। जाताः। सु॰भ्वः। साकम्। उक्षिताः। श्रिये। चित्। आ। प्र॰तरम्। ववृधुः। नरः।
वि॰रोकिणः। सूर्यस्यऽइव। रश्मयः। शुभम्। याताम्। अनु। रथाः। अवृत्सत॥ ३॥

आभूषेण्यं वो मरुतो महित्वनं दिदृक्षेण्यं सूर्यस्येव चक्षणम्।
उतो अस्माँ अमृतत्वे दधातन शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ४॥
आ॰भूषेण्यम्। वः। मरुतः। महि॰त्वनम्। दिदृक्षेण्यम्। सूर्यस्यऽइव। चक्षणम्।
उतो इति। अस्मान्। अमृतऽत्वे। दधातन। शुभम्। याताम्। अनु। रथाः। अवृत्सत॥ ४॥
उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः।
न वो दस्रा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ५॥ [१७]
उत्। ईरयथ। मरुतः। समुद्रतः। यूयम्। वृष्टिम्। वर्षयथ। पुरीषिणः।
न। वः। दस्राः। उप। दस्यन्ति। धेनवः। शुभम्। याताम्। अनु। रथाः। अवृत्सत॥ ५॥
यदश्वान्धूर्षु पृषतीरयुग्ध्वं हिरण्ययान्प्रत्यत्काँ अमुग्ध्वम्।
विश्वा इत्स्पृधो मरुतो व्यस्यथ शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ६॥
यत्। अश्वान्। धूःऽसु। पृषतीः। अयुग्ध्वम्। हिरण्ययान्। प्रति। अत्कान्। अमुग्ध्वम्।
विश्वाः। इत्। स्पृधः। मरुतः। वि। अस्यथ। शुभम्। याताम्। अनु। रथाः। अवृत्सत॥ ६॥
न पर्वता न नद्यो वरन्त वो यत्राचिध्वं मरुतो गच्छथेदु तत्।
उत द्यावापृथिवी याथना परि शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ७॥
न। पर्वताः। न। नद्यः। वरन्त। वः। यत्र। अचिध्वम्। मरुतः। गच्छथ। इत्। ऊँ इति। तत्।
उत। द्यावापृथिवी इति। याथन। परि। शुभम्। याताम्। अनु। रथाः। अवृत्सत॥ ७॥
यत्पूर्व्यं मरुतो यच्च नूतनं यदुद्यते वसवो यच्च शस्यते।
विश्वस्य तस्य भवथा नवेदसः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ८॥
यत्। पूर्व्यम्। मरुतः। यत्। च। नूतनम्। यत्। उद्यते। वसवः। यत्। च। शस्यते।
विश्वस्य। तस्य। भवथ। नवेदसः। शुभम्। याताम्। अनु। रथाः। अवृत्सत॥ ८॥
मृळत नो मरुतो मा वधिष्टनास्मभ्यं शर्म बहुलं वि यन्तन।
अधि स्तोत्रस्य सख्यस्य गातन शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ९॥
मृळत। नः। मरुतः। मा। वधिष्टन। अस्मभ्यम्। शर्म। बहुलम्। वि। यन्तन।
अधि। स्तोत्रस्य। सख्यस्य। गातन। शुभम्। याताम्। अनु। रथाः। अवृत्सत॥ ९॥
यूयमस्मान्नयत वस्यो अच्छा निरंहतिभ्यो मरुतो गृणानाः।
जुषध्वं नो हव्यदातिं यजत्रा वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ १०॥ [१८]

यूयम्। अस्मान्। नयत। वस्यः। अच्छ। निः। अंहतिऽभ्यः। मरुतः। गृणानाः।
जुषध्वम्। नः। हव्यऽदातिम्। यजत्राः। वयम्। स्याम। पतयः। रयीणाम्॥ १०॥

[५६] [९ श्यावाश्व आत्रेय। मरुतः। बृहती;, ३, ७ सतोबृहत्यौ।]

अग्ने शर्धन्तमा गणं पिष्टं रुक्मेभिरञ्जिभिः।
विशो अद्य मरुतामव ह्वये दिवश्चिद्रोचनादधि॥ १॥
अग्ने। शर्धन्तम्। आ। गणम्। पिष्टम्। रुक्मेभिः। अञ्जिभिः।
विशः। अद्य। मरुताम्। अव। ह्वये। दिवः। चित्। रोचनात्। अधि॥ १॥
यथा चिन्मन्यसे हृदा तदिन्मे जग्मुराशसः। ये ते नेदिष्ठं हवनान्यागमन् तान्वर्ध भीमसंदृशः॥ २॥
यथा। चित्। मन्यसे। हृदा। तत्। इत्। मे। जग्मुः। आऽशसः।
ये। ते। नेदिष्ठम्। हवनानि। आऽगमन्। तान्। वर्ध। भीमऽसंदृशः॥ २॥
मीळ्हुष्मतीव पृथिवी पराहता मदन्त्येत्यस्मदा।
ऋक्षो न वो मरुतः शिमीवाँ अमो दुध्रो गौरिव भीमयुः॥ ३॥
मीळ्हुष्मतीऽइव। पृथिवी। पराऽहता। मदन्ती। एति। अस्मत्। आ।
ऋक्षः। न। वः। मरुतः। शिमीऽवान्। अमः। दुध्रः। गौःऽइव। भीमऽयुः॥ ३॥
नि ये रिणन्त्योजसा वृथा गावो न दुर्धुरः।
अश्मानं चित्स्वर्यं१ पर्वतं गिरिं प्र च्यावयन्ति यामभिः॥ ४॥
नि। ये। रिणन्ति। ओजसा। वृथा। गावः। न। दुःऽधुरः।
अश्मानम्। चित्। स्वर्यम्। पर्वतम्। गिरिम्। प्र। च्यवयन्ति। यामऽभिः॥ ४॥
उत्तिष्ठ नूनमेषां स्तोमैः समुक्षितानाम्। मरुतां पुरुतममपूर्व्यं गवां सर्गमिव ह्वये॥ ५॥ [१९]
उत्। तिष्ठ। नूनम्। एषाम्। स्तोमैः। सम्ऽउक्षितानाम्।
मरुताम्। पुरुऽतमम्। अपूर्व्यम्। गवाम्। सर्गम्ऽइव। ह्वये॥ ५॥
युङ्ग्ध्वं ह्यरुषी रथे युङ्ग्ध्वं रथेषु रोहितः।
युङ्ग्ध्वं हरी अजिरा धुरि वोळ्हवे वहिष्ठा धुरि वोळ्हवे॥ ६॥
युङ्ग्ध्वम्। हि। अरुषीः। रथे। युङ्ग्ध्वम्। रथेषु। रोहितः।
युङ्ग्ध्वम्। हरी इति। अजिरा। धुरि। वोळ्हवे। वहिष्ठा। धुरि। वोळ्हवे॥ ६॥

उत स्य वाज्यरुषस्तुविष्वणिरिह स्म धायि दर्शतः।

मा वो यामेषु मरुतश्चिरं करत्प्र तं रथेषु चोदत॥ ७॥

उत। स्यः। वाजी। अरुषः। तुविऽस्वनिः। इह। स्म। धायि। दर्शतः।

मा। वः। यामेषु। मरुतः। चिरम्। करत्। प्र। तम्। रथेषु। चोदत॥ ७॥

रथं नु मारुतं वयं श्रवस्युमा हुवामहे।

आ यस्मिन्तस्थौ सुरणानि बिभ्रती सचा मरुत्सु रोदसी॥ ८॥

रथम्। नु। मारुतम्। वयम्। श्रवस्युम्। आ। हुवामहे।

आ। यस्मिन्। तस्थौ। सुऽरणानि। बिभ्रती। सचा। मरुत्ऽसु। रोदसी॥ ८॥

तं वः शर्धं रथेशुभं त्वेषं पनस्युमा हुवे।

यस्मिन्त्सुजाता सुभगा महीयते सचा मरुत्सु मीळ्हुषी॥ ९॥ [२०] {४}

तम्। वः। शर्धम्। रथेऽशुभम्। त्वेषम्। पनस्युम्। आ। हुवे।

यस्मिन्। सुऽजाता। सुऽभगा। महीयते। सचा। मरुत्ऽसु। मीळ्हुषी॥ ९॥

[५७] [८ श्यावाश्व आत्रेयः। मरुतः। जगती, ७-८ त्रिष्टुभौ।]

आ रुद्रास इन्द्रवन्तः सजोषसो हिरण्यरथाः सुविताय गन्तन।

इयं वो अस्मत्प्रति हर्यते मतिस्तृष्णजे न दिव उत्सा उदन्यवे॥ १॥

आ। रुद्रासः। इन्द्रऽवन्तः। सऽजोषसः। हिरण्यऽरथाः। सुविताय। गन्तन।

इयम्। वः। अस्मत्। प्रति। हर्यते। मतिः। तृष्णऽजे। न। दिवः। उत्साः। उदन्यवे॥ १॥

वाशीमन्त ऋष्टिमन्तो मनीषिणः सुधन्वान इषुमन्तो निषङ्गिणः।

स्वश्वाः स्थ सुरथाः पृश्निमातरः स्वायुधा मरुतो याथना शुभम्॥ २॥

वाशीऽमन्तः। ऋष्टिऽमन्तः। मनीषिणः। सुऽधन्वानः। इषुऽमन्तः। निषङ्गिणः।

सुऽअश्वाः। स्थ। सुऽरथाः। पृश्निऽमातरः। सुऽआयुधाः। मरुतः। याथन। शुभम्॥ २॥

धूनुथ द्यां पर्वतान्दाशुषे वसु नि वो वना जिहते यामनो भिया।

कोपयथ पृथिवीं पृश्निमातरः शुभे यदुग्राः पृषतीरयुग्ध्वम्॥ ३॥

धूनुथ। द्याम्। पर्वतान्। दाशुषे। वसु। नि। वः। वना। जिहते। यामनः। भिया।

कोपयथ। पृथिवीम्। पृश्निऽमातरः। शुभे। यत्। उग्राः। पृषतीः। अयुग्ध्वम्॥ ३॥

वातत्विषो मरुतो वर्षनिर्णिजो यमाइव सुसदृशः सुपेशसः।
पिशङ्गाश्वा अरुणाश्वा अरेपसः प्रत्वक्षसो महिना द्यौरिवोरवः॥ ४॥
वात॰त्विषः। मरुतः। वर्ष॰निर्निजः। यमाःऽइव। सु॰सदृशः। सु॰पेशसः।
पिशङ्ग॰अश्वाः। अरुण॰अश्वाः। अरेपसः। प्र॰त्वक्षसः। महिना। द्यौःऽइव। उरवः॥ ४॥
पुरुद्रप्सा अञ्जिमन्तः सुदानवस्त्वेषसंदृशो अनवभ्रराधसः।
सुजातासो जनुषा रुक्मवक्षसो दिवो अर्का अमृतं नाम भेजिरे॥ ५॥ [२१]
पुरु॰द्रप्साः। अञ्जि॰मन्तः। सु॰दानवः। त्वेष॰संदृशः। अनवभ्र॰राधसः।
सु॰जातासः। जनुषा। रुक्म॰वक्षसः। दिवः। अर्काः। अमृतम्। नाम। भेजिरे॥ ५॥
ऋष्टयो वो मरुतो अंसयोरधि सह ओजो बाह्वोर्वो बलं हितम्।
नृम्णा शीर्षस्वायुधा रथेषु वो विश्वा वः श्रीरधि तनूषु पिपिशे॥ ६॥
ऋष्टयः। वः। मरुतः। अंसयोः। अधि। सहः। ओजः। बाह्वोः। वः। बलम्। हितम्।
नृम्णा। शीर्ष॰सु। आयुधा। रथेषु। वः। विश्वा। वः। श्रीः। अधि। तनूषु। पिपिशे॥ ६॥
गोमदश्वावद्रथवत्सुवीरं चन्द्रवद्राधो मरुतो ददा नः।
प्रशस्तिं नः कृणुत रुद्रियासो भक्षीय वोऽवसो दैव्यस्य॥ ७॥
गो॰मत्। अश्व॰वत्। रथ॰वत्। सु॰वीरम्। चन्द्र॰वत्। राधः। मरुतः। दद। नः।
प्र॰शस्तिम्। नः। कृणुत। रुद्रियासः। भक्षीय। वः। अवसः। दैव्यस्य॥ ७॥
हये नरो मरुतो मृळता नस्तुवीमघासो अमृता ऋतज्ञाः।
सत्यश्रुतः कवयो युवानो बृहद्गिरयो बृहदुक्षमाणाः॥ ८॥ [२२]
हये। नरः। मरुतः। मृळत। नः। तुवि॰मघासः। अमृताः। ऋत॰ज्ञाः।
सत्य॰श्रुतः। कवयः। युवानः। बृहत्॰गिरयः। बृहत्। उक्षमाणाः॥ ८॥

[५८] [८ श्यावाश्व आत्रेयः। मरुतः। त्रिष्टुप्।]

तमु नूनं तविषीमन्तमेषां स्तुषे गणं मारुतं नव्यसीनाम्।
य आश्वश्वा अमवद्वहन्त उतेशिरे अमृतस्य स्वराजः॥ १॥
तम्। ऊँ इति। नूनम्। तविषी॰मन्तम्। एषाम्। स्तुषे। गणम्। मारुतम्। नव्यसीनाम्।
ये। आशु॰अश्वाः। अम॰वत्। वहन्ते। उत। ईशिरे। अमृतस्य। स्व॰राजः॥ १॥

त्वेषं गणं तवसं खादिहस्तं धुनिव्रतं मायिनं दातिवारम्।
मयोभुवो ये अमिता महित्वा वन्दस्व विप्र तुविराधसो नॄन्॥ २॥
त्वेषम्। गणम्। तवसम्। खादि°हस्तम्। धुनि°व्रतम्। मायिनम्। दाति°वारम्।
मयःऽभुवः। ये। अमिताः। महि°त्वा। वन्दस्व। विप्र। तुवि°राधसः। नॄन्॥ २॥
आ वो यन्तूदवाहासो अद्य वृष्टिं ये विश्वे मरुतो जुनन्ति।
अयं यो अग्निर्मरुतः समिद्ध एतं जुषध्वं कवयो युवानः॥ ३॥
आ। वः। यन्तु। उद°वाहासः। अद्य। वृष्टिम्। ये। विश्वे। मरुतः। जुनन्ति।
अयम्। यः। अग्निः। मरुतः। सम्°इद्धः। एतम्। जुषध्वम्। कवयः। युवानः॥ ३॥
यूयं राजानमिर्यं जनाय विभ्वतष्टं जनयथा यजत्राः।
युष्मदेति मुष्टिहा बाहुजूतो युष्मत्सदश्वो मरुतः सुवीरः॥ ४॥
यूयम्। राजानम्। इर्यम्। जनाय। विभ्व°तष्टम्। जनयथ। यजत्राः।
युष्मत्। एति। मुष्टि°हा। बाहु°जूतः। युष्मत्। सत्°अश्वः। मरुतः। सु°वीरः॥ ४॥
अराइवेदचरमा अहेव प्रप्र जायन्ते अकवा महोभिः।
पृश्नेः पुत्रा उपमासो रभिष्ठाः स्वया मत्या मरुतः सं मिमिक्षुः॥ ५॥
अराःऽइव। इत्। अचरमाः। अहाऽइव। प्र°प्र। जायन्ते। अकवाः। महःऽभिः।
पृश्नेः। पुत्राः। उप°मासः। रभिष्ठाः। स्वया। मत्या। मरुतः। सम्। मिमिक्षुः॥ ५॥
यत्प्रायासिष्ट पृषतीभिरश्वैर्वीळुपविभिर्मरुतो रथेभिः।
क्षोदन्त आपो रिणते वनान्यवोस्रियो वृषभः क्रन्दतु द्यौः॥ ६॥
यत्। प्र। अयासिष्ट। पृषतीभिः। अश्वैः। वीळुपवि°भिः। मरुतः। रथेभिः।
क्षोदन्ते। आपः। रिणते। वनानि। अव। उस्रियः। वृषभः। क्रन्दतु। द्यौः॥ ६॥
प्रथिष्ट यामन्पृथिवी चिदेषां भर्तेव गर्भं स्वमिच्छवो धुः।
वातान्ह्यश्वान्धुर्यायुयुज्रे वर्षं स्वेदं चक्रिरे रुद्रियासः॥ ७॥
प्रथिष्ट। यामन्। पृथिवी। चित्। एषाम्। भर्ताऽइव। गर्भम्। स्वम्। इत्। शवः। धुः।
वातान्। हि। अश्वान्। धुरि। आ°युयुज्रे। वर्षम्। स्वेदम्। चक्रिरे। रुद्रियासः॥ ७॥
हये नरो मरुतो मृळता नस्तुवीमघासो अमृता ऋतज्ञाः।
सत्यश्रुतः कवयो युवानो बृहद्गिरयो बृहदुक्षमाणाः॥ ८॥ [२३]

हुये। नरः। मरुतः। मृळत। नः। तुवि॰मघासः। अमृताः। ऋत॰ज्ञाः।
सत्य॰श्रुतः। कवयः। युवानः। बृहत्॰गिरयः। बृहत्। उक्षमाणाः॥ ८॥

[५९] [८ श्यावाश्व आत्रेयः। मरुतः। जगती, ८ त्रिष्टुप्।]

प्र वः स्पळक्रन्त्सुवितायं दावनेऽर्चा दिवे प्र पृथिव्या ऋतं भरे।
उक्षन्ते अश्वान्तरुषन्त आ रजोऽनु स्वं भानुं श्रथयन्ते अर्णवैः॥ १॥
प्र। वः। स्पट्। अक्रन्। सुवितायं। दावने। अर्च। दिवे। प्र। पृथिव्यै। ऋतम्। भरे।
उक्षन्ते। अश्वान्। तरुषन्ते। आ। रजः। अनु। स्वम्। भानुम्। श्रथयन्ते। अर्णवैः॥ १॥
अमादेषां भियसा भूमिरेजति नौर्न पूर्णा क्षरति व्यथिर्यती।
दूरेदृशो ये चितयन्त एमभिरन्तर्महे विदथे येतिरे नरः॥ २॥
अमात्। एषाम्। भियसा। भूमिः। एजति। नौः। न। पूर्णा। क्षरति। व्यथिः। यती।
दूरे॰दृशः। ये। चितयन्ते। एम॰भिः। अन्तः। महे। विदथे। येतिरे। नरः॥ २॥
गवामिव श्रियसे शृङ्गमुत्तमं सूर्यो न चक्षू रजसो विसर्जने।
अत्याइव सुभ्व१श्चारवः स्थन मर्याइव श्रियसे चेतथा नरः॥ ३॥
गवाम्ऽइव। श्रियसे। शृङ्गम्। उत्॰तमम्। सूर्यः। न। चक्षुः। रजसः। वि॰सर्जने।
अत्याःऽइव। सु॰भ्वः। चारवः। स्थन। मर्याःऽइव। श्रियसे। चेतथ। नरः॥ ३॥
को वो महान्ति महतामुदश्नवत्कस्काव्या मरुतः को ह पौंस्या।
यूयं ह भूमिं किरणं न रेजथ प्र यद्भरध्वे सुवितायं दावने॥ ४॥
कः। वः। महान्ति। महताम्। उत्। अश्नवत्। कः। काव्या। मरुतः। कः। ह। पौंस्या।
यूयम्। ह। भूमिम्। किरणम्। न। रेजथ। प्र। यत्। भरध्वे। सुवितायं। दावने॥ ४॥
अश्वाइवेदरुषासः सबन्धवः शूराइव प्रयुधः प्रोत युयुधुः।
मर्याइव सुवृधो वावृधुर्नरः सूर्यस्य चक्षुः प्र मिनन्ति वृष्टिभिः॥ ५॥
अश्वाःऽइव। इत्। अरुषासः। स॰बन्धवः। शूराःऽइव। प्र॰युधः। प्र। उत। युयुधुः।
मर्याःऽइव। सु॰वृधः। ववृधुः। नरः। सूर्यस्य। चक्षुः। प्र। मिनन्ति। वृष्टि॰भिः॥ ५॥
ते अज्येष्ठा अकनिष्ठास उद्भिदोऽमध्यमासो महसा वि वावृधुः।
सुजातासो जनुषा पृश्निमातरो दिवो मर्या आ नो अच्छा जिगातन॥ ६॥

ते। अज्येष्ठाः। अकनिष्ठासः। उत्ऽभिदः। अमध्यमासः। महसा। वि। ववृधुः।
सुऽजातासः। जनुषा। पृश्निऽमातरः। दिवः। मर्याः। आ। नः। अच्छ। जिगातन॥ ६॥

वयो न ये श्रेणीः पप्तुरोजसान्तान्दिवो बृहतः सानुनस्परि।
अश्वास एषामुभये यथा विदुः प्र पर्वतस्य नभनूँरचुच्यवुः॥ ७॥

वयः। न। ये। श्रेणीः। पप्तुः। ओजसा। अन्तान्। दिवः। बृहतः। सानुनः। परि।
अश्वासः। एषाम्। उभये। यथा। विदुः। प्र। पर्वतस्य। नभनून्। अचुच्यवुः॥ ७॥

मिमातु द्यौरदितिर्वीतये नः सं दानुचित्रा उषसो यतन्ताम्।
आचुच्यवुर्दिव्यं कोशमेत ऋषे रुद्रस्य मरुतो गृणानाः॥ ८॥ [२४]

मिमातु। द्यौः। अदितिः। वीतये। नः। सम्। दानुऽचित्राः। उषसः। यतन्ताम्।
आ। अचुच्यवुः। दिव्यम्। कोशम्। एते। ऋषे। रुद्रस्य। मरुतः। गृणानाः॥ ८॥

[६०] [८ श्यावाश्व आत्रेयः। मरुतः। त्रिष्टुप्; ७-८ जगत्यौ।]

ईळे अग्निं स्ववसं नमोभिरिह प्रसत्तो वि चयत्कृतं नः।
रथैरिव प्र भरे वाजयद्भिः प्रदक्षिणिन्मरुतां स्तोममृध्याम्॥ १॥

ईळे। अग्निम्। सुऽअवसम्। नमःऽभिः। इह। प्रऽसत्तः। वि। चयत्। कृतम्। नः।
रथैःऽइव। प्र। भरे। वाजयत्ऽभिः। प्रऽदक्षिणित्। मरुताम्। स्तोमम्। ऋध्याम्॥ १॥

आ ये तस्थुः पृषतीषु श्रुतासु सुखेषु रुद्रा मरुतो रथेषु।
वना चिदुग्रा जिहते नि वो भिया पृथिवी चिद्रेजते पर्वतश्चित्॥ २॥

आ। ये। तस्थुः। पृषतीषु। श्रुतासु। सुऽखेषु। रुद्राः। मरुतः। रथेषु।
वना। चित्। उग्राः। जिहते। नि। वः। भिया। पृथिवी। चित्। रेजते। पर्वतः। चित्॥ २॥

पर्वतश्चिन्महि वृद्धो बिभाय दिवश्चित्सानु रेजत स्वने वः।
यत्क्रीळथ मरुत ऋष्टिमन्त आपइव सध्र्यञ्चो धवध्वे॥ ३॥

पर्वतः। चित्। महि। वृद्धः। बिभाय। दिवः। चित्। सानु। रेजत। स्वने। वः।
यत्। क्रीळथ। मरुतः। ऋष्टिऽमन्तः। आपःऽइव। सध्र्यञ्चः। धवध्वे॥ ३॥

वराइवेद्रैवतासो हिरण्यैरभि स्वधाभिस्तन्वः पिपिश्रे।
श्रिये श्रेयांसस्तवसो रथेषु सत्रा महांसि चक्रिरे तनूषु॥ ४॥

वराःऽइव । इत् । रैवतासः । हिरण्यैः । अभि । स्वधाभिः । तन्वः । पिपिश्रे ।
श्रिये । श्रेयांसः । तवसः । रथेषु । सत्रा । महांसि । चक्रिरे । तनूषु ॥ ४ ॥

अज्येष्ठासो अकनिष्ठास एते सं भ्रातरो वावृधुः सौभगाय ।
युवा पिता स्वपा रुद्र एषां सुदुघा पृश्निः सुदिना मरुद्भ्यः ॥ ५ ॥

अज्येष्ठासः । अकनिष्ठासः । एते । सम् । भ्रातरः । ववृधुः । सौभगाय ।
युवा । पिता । सुऽअपाः । रुद्रः । एषाम् । सुऽदुघा । पृश्निः । सुऽदिना । मरुत्ऽभ्यः ॥ ५ ॥

यदुत्तमे मरुतो मध्यमे वा यद्वावमे सुभगासो दिवि ष्ठ ।
अतो नो रुद्रा उत वा न्व१स्याग्ने वित्ताद्धविषो यद्यजाम ॥ ६ ॥

यत् । उत्ऽतमे । मरुतः । मध्यमे । वा । यत् । वा । अवमे । सुऽभगासः । दिवि । स्थ ।
अतः । नः । रुद्राः । उत । वा । नु । अस्य । अग्ने । वित्तात् । हविषः । यत् । यजाम ॥ ६ ॥

अग्निश्च यन्मरुतो विश्ववेदसो दिवो वहध्व उत्तरादधि ष्णुभिः ।
ते मन्दसाना धुनयो रिशादसो वामं धत्त यजमानाय सुन्वते ॥ ७ ॥

अग्निः । च । यत् । मरुतः । विश्वऽवेदसः । दिवः । वहध्वे । उत्ऽतरात् । अधि । स्नुऽभिः ।
ते । मन्दसानाः । धुनयः । रिशादसः । वामम् । धत्त । यजमानाय । सुन्वते ॥ ७ ॥

अग्ने मरुद्भिः शुभयद्भिर्ऋक्वभिः सोमं पिब मन्दसानो गणश्रिभिः ।
पावकेभिर्विश्वमिन्वेभिरायुभिर्वैश्वानर प्रदिवा केतुना सजूः ॥ ८ ॥ [२५]

अग्ने । मरुत्ऽभिः । शुभयत्ऽभिः । ऋक्वऽभिः । सोमम् । पिब । मन्दसानः । गणश्रिऽभिः ।
पावकेभिः । विश्वम्ऽइन्वेभिः । आयुऽभिः । वैश्वानर । प्रऽदिवा । केतुना । सऽजूः ॥ ८ ॥

[६१] [१९ श्यावाश्व आत्रेयः । १-४, ११-१६ मरुतः; ५-८ तरन्तमहिषी शशीयसी; ९ वैददश्विः पुरमीळ्हः, १० वैददश्विस्तरन्तः, १७-१९ दार्भ्यो रथवीतिः । गायत्री, ३ निचृत्, ५ अनुष्टुप्, ९ सतोबृहती ।]

के ष्ठा नरः श्रेष्ठतमा य एकएक आयय । परमस्याः परावतः ॥ १ ॥

के । स्थ । नरः । श्रेष्ठऽतमाः । ये । एकःऽएकः । आऽयय । परमस्याः । पराऽवतः ॥ १ ॥

क्व१ वोऽश्वाः क्वा३भीशवः कथं शेक कथा यय । पृष्ठे सदो नसोर्यमः ॥ २ ॥

क्व । वः । अश्वाः । क्व । अभीशवः । कथम् । शेक । कथा । यय । पृष्ठे । सदः । नसोः । यमः ॥ २ ॥

जघने चोद एषां वि सक्थानि नरो यमुः। पुत्रकृथे न जनयः॥ ३॥

जघने। चोदः। एषाम्। वि। सक्थानि। नरः। यमुः। पुत्र°कृथे। न। जनयः॥ ३॥

परा वीरास एतन मर्यासो भद्रजानयः। अग्नितपो यथासथ॥ ४॥

परा। वीरासः। इतन। मर्यासः। भद्र°जानयः। अग्नि°तपः। यथा। असथ॥ ४॥

सनत्साश्व्यं पशुमुत गव्यं शतावयम्। श्यावाश्वस्तुताय या दोर्वीरायोपबर्बृहत्॥ ५॥ [२६]

सनत्। सा। अश्व्यम्। पशुम्। उत। गव्यम्। शत°अवयम्।

श्यावाश्व°स्तुताय। या। दोः। वीराय। उप°बर्बृहत्॥ ५॥

उत त्वा स्त्री शशीयसी पुंसो भवति वस्यसी। अदेवत्रादराधसः॥ ६॥

उत। त्वा। स्त्री। शशीयसी। पुंसः। भवति। वस्यसी। अदेव°त्रात्। अराधसः॥ ६॥

वि या जानाति जसुरिं वि तृष्यन्तं वि कामिनम्। देवत्रा कृणुते मनः॥ ७॥

वि। या। जानाति। जसुरिम्। वि। तृष्यन्तम्। वि। कामिनम्। देव°त्रा। कृणुते। मनः॥ ७॥

उत घा नेमो अस्तुतः पुमाँ इति ब्रुवे पणिः। स वैरदेय इत्समः॥ ८॥

उत। घ। नेमः। अस्तुतः। पुमान्। इति। ब्रुवे। पणिः। सः। वैर°देये। इत्। समः॥ ८॥

उत मेऽरपद्युवतिर्ममन्दुषी प्रति श्यावाय वर्तनिम्।

वि रोहिता पुरुमीळ्हाय येमतुर्विप्राय दीर्घयशसे॥ ९॥

उत। मे। अरपत्। युवतिः। ममन्दुषी। प्रति। श्यावाय। वर्तनिम्।

वि। रोहिता। पुरु°मीळ्हाय। येमतुः। विप्राय। दीर्घ°यशसे॥ ९॥

यो मे धेनूनां शतं वैददश्विर्यथा ददत्। तरन्तइव मंहना॥ १०॥ [२७]

यः। मे। धेनूनाम्। शतम्। वैदत्°अश्विः। यथा। ददत्। तरन्तःऽइव। मंहना॥ १०॥

य ईं वहन्त आशुभिः पिबन्तो मदिरं मधु। अत्र श्रवांसि दधिरे॥ ११॥

ये। ईम्। वहन्ते। आशु°भिः। पिबन्तः। मदिरम्। मधु। अत्र। श्रवांसि। दधिरे॥ ११॥

येषां श्रियाधि रोदसी विभ्राजन्ते रथेष्वा। दिवि रुक्मइवोपरि॥ १२॥

येषाम्। श्रिया। अधि। रोदसी इति। वि°भ्राजन्ते। रथेषु। आ। दिवि। रुक्मःऽइव। उपरि॥ १२॥

युवा स मारुतो गणस्त्वेषरथो अनेद्यः। शुभंयावाप्रतिष्कुतः॥ १३॥

युवा। सः। मारुतः। गणः। त्वेष°रथः। अनेद्यः। शुभम्°यावा। अप्रतिष्कुतः॥ १३॥

को वेद नूनमेषां यत्रा मदन्ति धूतयः। ऋतजाता अरेपसः॥ १४॥

कः। वेद। नूनम्। एषाम्। यत्र। मदन्ति। धूतयः। ऋतऽजाताः। अरेपसः॥ १४॥

यूयं मर्तं विपन्यवः प्रणेतारं इत्था धिया। श्रोतारो यामहूतिषु॥ १५॥ [२८]

यूयम्। मर्तम्। विपन्यवः। प्रऽनेतारः। इत्था। धिया। श्रोतारः। यामऽहूतिषु॥ १५॥

ते नो वसूनि काम्या पुरुश्चन्द्रा रिशादसः। आ यज्ञियासो ववृत्तन॥ १६॥

ते। नः। वसूनि। काम्या। पुरुऽचन्द्राः। रिशादसः। आ। यज्ञियासः। ववृत्तन॥ १६॥

एतं मे स्तोममूर्म्ये दार्भ्याय परा वह। गिरो देवि रथीरिव॥ १७॥

एतम्। मे। स्तोमम्। ऊर्म्ये। दार्भ्याय। परा। वह। गिरः। देवि। रथीःऽइव॥ १७॥

उत मे वोचतादिति सुतसोमे रथवीतौ। न कामो अप वेति मे॥ १८॥

उत। मे। वोचतात्। इति। सुतऽसोमे। रथऽवीतौ। न। कामः। अप। वेति। मे॥ १८॥

एष क्षेति रथवीतिर्मघवा गोमतीरनु। पर्वतेष्वपश्रितः॥ १९॥ [२९]

एषः। क्षेति। रथऽवीतिः। मघऽवा। गोऽमतीः। अनु। पर्वतेषु। अपऽश्रितः॥ १९॥

[६२] [९ श्रुतविदात्रेयः, मित्रावरुणौ। त्रिष्टुप्।]

ऋतेन ऋतमपिहितं ध्रुवं वां सूर्यस्य यत्र विमुचन्त्यश्वान्।
दश शता सह तस्थुस्तदेकं देवानां श्रेष्ठं वपुषामपश्यम्॥ १॥

ऋतेन। ऋतम्। अपिऽहितम्। ध्रुवम्। वाम्। सूर्यस्य। यत्र। विऽमुचन्ति। अश्वान्।
दश। शता। सह। तस्थुः। तत्। एकम्। देवानाम्। श्रेष्ठम्। वपुषाम्। अपश्यम्॥ १॥

तत्सु वां मित्रावरुणा महित्वमीर्मा तस्थुषीरहभिर्दुदुह्रे।
विश्वाः पिन्वथः स्वसरस्य धेना अनु वामेकः पविरा ववर्त॥ २॥

तत्। सु। वाम्। मित्रावरुणा। महिऽत्वम्। ईर्मा। तस्थुषीः। अहऽभिः। दुदुह्रे।
विश्वाः। पिन्वथः। स्वसरस्य। धेनाः। अनु। वाम्। एकः। पविः। आ। ववर्त॥ २॥

अधारयतं पृथिवीमुत द्यां मित्रराजाना वरुणा महोभिः।
वर्धयतमोषधीः पिन्वतं गा अव वृष्टिं सृजतं जीरदानू॥ ३॥

अधारयतम्। पृथिवीम्। उत। द्याम्। मित्रराजाना। वरुणा। महःऽभि।
वर्धयतम्। ओषधीः। पिन्वतम्। गाः। अव। वृष्टिम्। सृजतम्। जीरदानू इति जीरऽदानू॥ ३॥

आ वामश्वासः सुयुजो वहन्तु यतरश्मय उप यन्त्वर्वाक्।
घृतस्य निर्णिगनु वर्तते वामुप सिन्धवः प्रदिवि क्षरन्ति ॥ ४॥
आ। वाम्। अश्वासः। सुऽयुजः। वहन्तु। यतऽरश्मयः। उप। यन्तु। अर्वाक्।
घृतस्य। निःऽनिक्। अनु। वर्तते। वाम्। उप। सिन्धवः। प्रऽदिवि। क्षरन्ति ॥ ४॥
अनु श्रुताममतिं वर्धदुर्वीं बर्हिरिव यजुषा रक्षमाणा।
नमस्वन्ता धृतदक्षाधि गर्ते मित्रासाथे वरुणेळास्वन्तः ॥ ५॥ [३०]
अनु। श्रुताम्। अमतिम्। वर्धत्। उर्वीम्। बर्हिःऽइव। यजुषा। रक्षमाणा।
नमस्वन्ता। धृतऽदक्षा। अधि। गर्ते। मित्र। आसाथे इति। वरुण। इळासु। अन्तरिति ॥ ५ ॥
अक्रविहस्ता सुकृते परस्पा यं त्रासाथे वरुणेळास्वन्तः।
राजाना क्षत्रमहृणीयमाना सहस्रस्थूणं बिभृथः सह द्वौ ॥ ६ ॥
अक्रविऽहस्ता। सुऽकृते। परःऽपा। यम्। त्रासाथे इति। वरुणा। इळासु। अन्तरिति।
राजाना। क्षत्रम्। अहृणीयमाना। सहस्रऽस्थूणम्। बिभृथः। सह। द्वौ ॥ ६ ॥
हिरण्यनिर्णिगयो अस्य स्थूणा वि भ्राजते दिव्य१श्वाजनीव।
भद्रे क्षेत्रे निमिता तिल्विले वा सनेम मध्वो अधिगर्त्यस्य ॥ ७॥
हिरण्यऽनिर्निक्। अयः। अस्य। स्थूणा। वि। भ्राजते। दिवि। अश्वाजनीऽइव।
भद्रे। क्षेत्रे। निऽमिता। तिल्विले। वा। सनेम। मध्वः। अधिऽगर्त्यस्य ॥ ७॥
हिरण्यरूपमुषसो व्युष्टावयःस्थूणमुदिता सूर्यस्य।
आ रोहथो वरुण मित्र गर्तमतश्चक्षाथे अदितिं दितिं च ॥ ८ ॥
हिरण्यऽरूपम्। उषसः। विऽउष्टौ। अयःऽस्थूणम्। उत्ऽइता। सूर्यस्य।
आ। रोहथः। वरुण। मित्र। गर्तम्। अतः। चक्षाथे इति। अदितिम्। दितिम्। च ॥ ८ ॥
यद्बंहिष्ठं नातिविधे सुदानू अच्छिद्रं शर्म भुवनस्य गोपा।
तेन नो मित्रावरुणावविष्टं सिषासन्तो जिगीवांसः स्याम ॥ ९ ॥ [३१]
यत्। बंहिष्ठम्। न। अतिऽविधे। सुदानू इति सुऽदानू। अच्छिद्रम्। शर्म। भुवनस्य। गोपा।
तेन। नः। मित्रावरुणौ। अविष्टम्। सिसासन्तः। जिगीवांसः। स्याम ॥ ९ ॥

इत्याश्वलायन-संहितायां चतुर्थाष्टके तृतीयोऽध्यायः समाप्तः॥

॥ अथ चतुर्थाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥

[६३] [७ अर्चनाना आत्रेयः। मित्रावरुणौ। जगती।]

ऋतस्य गोपावधि तिष्ठथो रथं सत्यधर्माणा परमे व्योमनि।
यमत्र मित्रावरुणावथो युवं तस्मै वृष्टिर्मधुमत्पिन्वते दिवः॥ १॥

ऋतस्य। गोपौ। अधि। तिष्ठथः। रथम्। सत्य॰धर्माणा। परमे। वि॰ओमनि।
यम्। अत्र। मित्रावरुणा। अवथः। युवम्। तस्मै। वृष्टिः। मधु॰मत्। पिन्वते। दिवः॥ १॥

सम्राजावस्या भुवनस्य राजथो मित्रावरुणा विदथे स्वर्दृशा।
वृष्टिं वां राधो अमृतत्वमीमहे द्यावापृथिवी वि चरन्ति तन्यवः॥ २॥

सम्॰राजौ। अस्य। भुवनस्य। राजथः। मित्रावरुणा। विदथे। स्वः॰दृशा।
वृष्टिम्। वाम्। राधः। अमृत॰त्वम्। ईमहे। द्यावापृथिवी इति। वि। चरन्ति। तन्यवः॥ २॥

सम्राजा उग्रा वृषभा दिवस्पती पृथिव्या मित्रावरुणा विचर्षणी।
चित्रेभिरभ्रैरुप तिष्ठथो रवं द्यां वर्षयथो असुरस्य मायया॥ ३॥

सम्॰राजौ। उग्रा। वृषभा। दिवः। पती इति। पृथिव्याः। मित्रावरुणा। विचर्षणी इति वि॰चर्षणी।
चित्रेभिः। अभ्रैः। उप। तिष्ठथः। रवम्। द्याम्। वर्षयथः। असुरस्य। मायया॥ ३॥

माया वां मित्रावरुणा दिवि श्रिता सूर्यो ज्योतिश्चरति चित्रमायुधम्।
तमभ्रेण वृष्ट्या गूहथो दिवि पर्जन्य द्रप्सा मधुमन्त ईरते॥ ४॥

माया। वाम्। मित्रावरुण। दिवि। श्रिता। सूर्यः। ज्योतिः। चरति। चित्रम्। आयुधम्।
तम्। अभ्रेण। वृष्ट्या। गूहथः। दिवि। पर्जन्य। द्रप्साः। मधु॰मन्तः। ईरते॥ ४॥

रथं युञ्जते मरुतः शुभे सुखं शूरो न मित्रावरुणा गविष्टिषु।
रजांसि चित्रा वि चरन्ति तन्यवो दिवः सम्राजा पयसा न उक्षतम्॥ ५॥

रथम्। युञ्जते। मरुतः। शुभे। सु॰खम्। शूरः। न। मित्रावरुणा। गो॰इष्टिषु।
रजांसि। चित्रा। वि। चरन्ति। तन्यवः। दिवः। सम्॰राजा। पयसा। नः। उक्षतम्॥ ५॥

वाचं सु मित्रावरुणाविरावतीं पर्जन्यश्चित्रां वदति त्विषीमतीम्।
अभ्रा वसत मरुतः सु मायया द्यां वर्षयतमरुणामरेपसम्॥ ६ ॥
वाचम्। सु। मित्रावरुणौ। इराऽवतीम्। पर्जन्यः। चित्राम्। वदति। त्विषिऽमतीम्।
अभ्रा। वसत। मरुतः। सु। मायया। द्याम्। वर्षयतम्। अरुणाम्। अरेपसम्॥ ६ ॥
धर्मणा मित्रावरुणा विपश्चिता व्रता रक्षेथे असुरस्य मायया।
ऋतेन विश्वं भुवनं वि राजथः सूर्यमा धत्थो दिवि चित्र्यं रथम्॥ ७॥ [१]
धर्मणा। मित्रावरुणा। विपःऽचिता। व्रता। रक्षेथे इति। असुरस्य। मायया।
ऋतेन। विश्वम्। भुवनम्। वि। राजथः। सूर्यम्। आ। धत्थः। दिवि। चित्र्यम्। रथम्॥ ७ ॥

[६४] [७ अर्चनाना आत्रेयः। मित्रावरुणौ। अनुष्टुप्, ७ पङ्क्तिः।]

वरुणं वो रिशादसमृचा मित्रं हवामहे। परि व्रजेव बाह्वोर्जगन्वांसा स्वर्णरम्॥ १ ॥
वरुणम्। वः। रिशादसम्। ऋचा। मित्रम्। हवामहे।
परि। व्रजाऽइव। बाह्वोः। जगन्वांसा। स्वःऽनरम्॥ १ ॥
ता बाहवा सुचेतुना प्र यन्तमस्मा अर्चते। शेवं हि जार्यं वां विश्वासु क्षासु जोगुवे॥ २ ॥
ता। बाहवा। सुऽचेतुना। प्र। यन्तम्। अस्मै। अर्चते।
शेवम्। हि। जार्यम्। वाम्। विश्वासु। क्षासु। जोगुवे॥ २ ॥
यन्नूनमश्यां गतिं मित्रस्य यायां पथा। अस्य प्रियस्य शर्मण्यहिंसानस्य सश्चिरे॥ ३ ॥
यत्। नूनम्। अश्याम्। गतिम्। मित्रस्य। यायाम्। पथा।
अस्य। प्रियस्य। शर्मणि। अहिंसानस्य। सश्चिरे॥ ३ ॥
युवाभ्यां मित्रावरुणोपमं धेयामृचा। यद्ध क्षये मघोनां स्तोतॄणां च स्पूर्धसे॥ ४॥
युवाभ्याम्। मित्रावरुणा। उपऽमम्। धेयाम्। ऋचा।
यत्। ह। क्षये। मघोनाम्। स्तोतॄणाम्। च। स्पूर्धसे॥ ४ ॥
आ नो मित्र सुदीतिभिर्वरुणश्च सधस्थ आ। स्वे क्षये मघोनां सखीनां च वृधसे॥ ५ ॥
आ। नः। मित्र। सुदीतिऽभिः। वरुणः। च। सधऽस्थे। आ।
स्वे। क्षये। मघोनाम्। सखीनाम्। च। वृधसे॥ ५ ॥
युवं नो येषु वरुण क्षत्रं बृहच्च बिभृथः। उरु णो वाजसातये कृतं राये स्वस्तये॥ ६ ॥

युवम् । नः । येषु । वरुणा । क्षत्रम् । बृहत् । च । बिभृथः ।
उरु । नः । वाज॰सातये । कृतम् । राये । स्वस्तये ॥ ६ ॥

उच्छन्त्यां मे यजता देवक्षत्रे रुशंद्गवि ।
सुतं सोमं न हस्तिभिरा पड्भिर्धावतं नरा बिभ्रंतावर्चनानंसम् ॥ ७ ॥ [२]

उच्छन्त्याम् । मे । यजता । देव॰क्षत्रे । रुशत्॰गवि ।
सुतम् । सोमम् । न । हस्ति॰भिः । आ । पट्॰भिः । धावतम् । नरा । बिभ्रंतौ । अर्चनानंसम् ॥ ७ ॥

[६५] [६ रातहव्य आत्रेयः । मित्रावरुणौ । अनुष्टुप्, ६ पङ्क्तिः ।]

यश्चिकेत स सुक्रतुर्देवत्रा स ब्रवीतु नः । वरुणो यस्य दर्शतो मित्रो वा वनते गिरः ॥ १ ॥

यः । चिकेत । सः । सु॰क्रतुः । देव॰त्रा । सः । ब्रवीतु । नः ।
वरुणः । यस्य । दर्शतः । मित्रः । वा । वनते । गिरः ॥ १ ॥

ता हि श्रेष्ठवर्चसा राजाना दीर्घश्रुत्तमा । सा सत्पती ऋतावृध ऋतावाना जनेजने ॥ २ ॥

ता । हि । श्रेष्ठ॰वर्चसा । राजाना । दीर्घश्रुत्॰तमा ।
ता । सत्पती इति सत्॰पती । ऋत॰वृधा । ऋत॰वाना । जने॰जने ॥ २ ॥

ता वामियानोऽवसे पूर्वा उप ब्रुवे सचा । स्वश्वासः सु चेतुना वाजाँ अभि प्र दावने ॥ ३ ॥

ता । वाम् । इयानः । अवसे । पूर्वौ । उप । ब्रुवे । सचा ।
सु॰अश्वासः । सु । चेतना । वाजान् । अभि । प्र । दावने ॥ ३ ॥

मित्रो अंहोश्चिदादुरु क्षयाय गातुं वनते । मित्रस्य हि प्रतूर्वतः सुमतिरस्ति विधतः ॥ ४ ॥

मित्रः । अंहोः । चित् । आत् । उरु । क्षयाय । गातुम् । वनते ।
मित्रस्य । हि । प्र॰तूर्वतः । सु॰मतिः । अस्ति । विधतः ॥ ४ ॥

वयं मित्रस्यावसि स्याम सप्रथस्तमे । अनेहसस्त्वोतयः सत्रा वरुणशेषसः ॥ ५ ॥

वयम् । मित्रस्य । अवसि । स्याम । सप्रथः२तमे । अनेहसः । त्वा॰ऊतयः । सत्रा । वरुण॰शेषसः ॥ ५ ॥

युवं मित्रेमं जनं यतथः सं च नयथः ।
मा मघोनः परि ख्यतं मो अस्माकमृषीणां गोपीथे न उरुष्यतम् ॥ ६ ॥ [३]

युवम् । मित्रा । इमम् । जनम् । यतथः । सम् । च । नयथः ।
मा । मघोनः । परि । ख्यतम् । मो इति । अस्माकम् । ऋषीणाम् । गो॰पीथे । नः । उरुष्यतम् ॥ ६ ॥

[६६] [६ रातहव्य आत्रेयः। मित्रावरुणौ। अनुष्टुप्।]

आ चिकितान सुक्रतू देवौ मर्त रिशादसा। वरुणाय ऋतपेशवे दधीत प्रयसे महे॥ १॥

आ। चिकितान। सुक्रतू इति सुऽक्रतू। देवौ। मर्त। रिशादसा।

वरुणाय। ऋतऽपेशसे। दधीत। प्रयसे। महे॥ १॥

ता हि क्षत्रमविह्रुतं सम्यगसुर्य१माशाते। अध व्रतेव मानुषं स्व१र्ण धायि दर्शतम्॥ २॥

ता। हि। क्षत्रम्। अविऽह्रुतम्। सम्यक्। असुर्यम्। आशाते इति।

अध। व्रताऽइव। मानुषम्। स्वः। न। धायि। दर्शतम्॥ २॥

ता वामेषे रथानामुर्वीं गव्यूतिमेषाम्। रातहव्यस्य सुष्टुतिं दधृक्स्तोमैर्मनामहे॥ ३॥

ता। वाम्। एषे। रथानाम्। उर्वीम्। गव्यूतिम्। एषाम्।

रातऽहव्यस्य। सुऽस्तुतिम्। दधृक्। स्तोमैः। मनामहे॥ ३॥

अधा हि काव्या युवं दक्षस्य पूर्भिरद्भुता। नि केतुना जनानां चिकेथे पूतदक्षसा॥ ४॥

अध। हि। काव्या। युवम्। दक्षस्य। पूःऽभिः। अद्भुता।

नि। केतुना। जनानाम्। चिकेथे इति। पूतऽदक्षसा॥ ४॥

तदृतं पृथिवि बृहच्छ्रवएष ऋषीणाम्। ज्रयसानावरं पृथ्वति क्षरन्ति यामभिः॥ ५॥

तत्। ऋतम्। पृथिवि। बृहत्। श्रवःऽएषे। ऋषीणाम्।

ज्रयसानौ। अरम्। पृथु। अति। क्षरन्ति। यामऽभिः। ५॥

आ यद्वामीयचक्षसा मित्र वयं च सूरयः। व्यचिष्ठे बहुपाय्ये यतेमहि स्वराज्ये॥ ६॥ [४]

आ। यत्। वाम्। ईयऽचक्षसा। मित्रा। वयम्। च। सूरयः।

व्यचिष्ठे। बहुऽपाय्ये। यतेमहि। स्वऽराज्ये॥ ६॥

[६७] [५ यजत आत्रेयः। मित्रावरुणौ। अनुष्टुप्।]

बळित्था देव निष्कृतमादित्या यजतं बृहत्। वरुण मित्रार्यमन्वर्षिष्ठं क्षत्रमाशाथे॥ १॥

बट्। इत्था। देवा। निःऽकृतम्। आदित्या। यजतम्। बृहत्।

वरुण। मित्र। अर्यमन्। वर्षिष्ठम्। क्षत्रम्। आशाथे इति॥ १॥

आ यद्योनिं हिरण्ययं वरुण मित्र सदथः। धर्तारा चर्षणीनां यन्तं सुम्नं रिशादसा॥ २॥

आ। यत्। योनिम्। हिरण्ययम्। वरुण। मित्र। सदथः।

धर्तारा। चर्षणीनाम्। यन्तम्। सुम्नम्। रिशादसा॥ २॥

विश्वे हि विश्ववेदसो वरुणो मित्रो अर्यमा। व्रता पदेव सश्चिरे पान्ति मर्त्यं रिषः॥ ३॥

विश्वे। हि। विश्व॰वेदसः। वरुणः। मित्रः। अर्यमा।

व्रता। पदाऽइव। सश्चिरे। पान्ति। मर्त्यम्। रिषः॥ ३॥

ते हि सत्या ऋतस्पृश ऋतावानो जनेजने। सुनीथासः सुदानवोऽंहोश्चिदुरुचक्रयः॥ ४॥

ते। हि। सत्याः। ऋत॰स्पृशः। ऋत॰वानः। जने॰जने।

सु॰नीथासः। सु॰दानवः। अंहोः। चित्। उरु॰चक्रयः॥ ४॥

को नु वां मित्रास्तुतो वरुणो वा तनूनाम्। तत्सु वामेषते मतिरत्रिभ्य एषते मतिः॥ ५॥ [५]

कः। नु। वाम्। मित्र। अस्तुतः। वरुणः। वा। तनूनाम्।

तत्। सु। वाम्। आ। ईषते। मतिः। अत्रि॰भ्यः। आ। ईषते। मतिः॥ ५॥

[६८] [५ यजत आत्रेयः। मित्रावरुणौ। गायत्री।]

प्र वो मित्राय गायत वरुणाय विपा गिरा। महिक्षत्रावृतं बृहत्॥ १॥

प्र। वः। मित्राय। गायत। वरुणाय। विपा। गिरा। महि॰क्षत्रौ। ऋतम्। बृहत्॥ १॥

सम्राजा या घृतयोनी मित्रश्चोभा वरुणश्च। देवा देवेषु प्रशस्ता॥ २॥

सम्॰राजा। या। घृतयोनी इति घृत॰योनी। मित्रः। च। उभा। वरुणः। च। देवा। देवेषु। प्र॰शस्ता॥ २॥

ता नः शक्तं पार्थिवस्य महो रायो दिव्यस्य। महि वां क्षत्रं देवेषु॥ ३॥

ता। नः। शक्तम्। पार्थिवस्य। महः। रायः। दिव्यस्य। महि। वाम्। क्षत्रम्। देवेषु॥ ३॥

ऋतमृतेन सपन्तेषिरं दक्षमाशाते। अद्रुहा देवौ वर्धेते॥ ४॥

ऋतम्। ऋतेन। सपन्ता। इषिरम्। दक्षम्। आशाते इति। अद्रुहा। देवौ। वर्धेते इति॥ ४॥

वृष्टिद्यावा रीत्यापेषस्पती दानुमत्याः। बृहन्तं गर्तमाशाते॥ ५॥ [६]

वृष्टि॰द्यावा। रीति॰आपा। इषः। पती इति। दानु॰मत्याः। बृहन्तम्। गर्तम्। आशाते इति॥ ५॥

[६९] [४ उरुचक्रिरात्रेयः। मित्रावरुणौ। त्रिष्टुप्।]

त्री रोचना वरुण त्रीँरुत द्यून्त्रीणि मित्र धारयथो रजांसि।

वावृधानावमतिं क्षत्रियस्यानु व्रतं रक्षमाणावजुर्यम्॥ १॥

त्री। रोचना। वरुण। त्रीन्। उत। द्यून्। त्रीणि। मित्र। धारयथः। रजांसि।

ववृधानौ। अमतिम्। क्षत्रियस्य। अनु। व्रतम्। रक्षमाणौ। अजुर्यम्॥ १॥

इरावतीर्वरुण धेनवो वां मधुमद्वां सिन्धवो मित्र दुह्रे।

त्रयस्तस्थुर्वृषभासस्तिसृणां धिषणानां रेतोधा वि द्युमन्तः ॥ २ ॥

इरा॰वतीः। वरुण। धेनवः। वाम्। मधु॰मत्। वाम्। सिन्धवः। मित्र। दुह्रे।

त्रयः। तस्थुः। वृषभासः। तिसृणाम्। धिषणानाम्। रेतः॰धाः। वि। द्यु॰मन्तः ॥ २ ॥

प्रातर्देवीमदितिं जोहवीमि मध्यंदिन उदिता सूर्यस्य।

राये मित्रावरुणा सर्वतातेळे तोकाय तनयाय शं योः ॥ ३ ॥

प्रातः। देवीम्। अदितिम्। जोहवीमि। मध्यंदिने। उत्॰इता। सूर्यस्य।

राये। मित्रावरुणा। सर्व॰ताता। ईळे। तोकाय। तनयाय। शम्। योः ॥ ३ ॥

या धर्तारा रजसो रोचनस्योतादित्या दिव्या पार्थिवस्य।

न वां देवा अमृता आ मिनन्ति व्रतानि मित्रावरुणा ध्रुवाणि ॥ ४ ॥ [७]

या। धर्तारा। रजसः। रोचनस्य। उत। आदित्या। दिव्या। पार्थिवस्य।

न। वाम्। देवाः। अमृताः। आ। मिनन्ति। व्रतानि। मित्रावरुणा। ध्रुवाणि ॥ ४ ॥

[७०] [४ उरुचक्रिरात्रेयः। मित्रावरुणौ। गायत्री]

पुरूरुणा चिद्ध्यस्त्यवो नूनं वां वरुण। मित्र वंसि वां सुमतिम् ॥ १ ॥

पुरु॰उरुणा। चित्। हि। अस्ति। अवः। नूनम्। वाम्। वरुण। मित्र। वंसि। वाम्। सु॰मतिम् ॥ १ ॥

ता वां सम्यगद्रुह्वाणेषमश्याम धायसे। वयं ते रुद्रा स्याम ॥ २ ॥

ता। वाम्। सम्यक्। अद्रुह्वाणा। इषम्। अश्याम। धायसे। वयम्। ते। रुद्रा। स्याम ॥ २ ॥

पातं नो रुद्रा पायुभिरुत त्रायेथां सुत्रात्रा। तुर्याम दस्यून्तनूभिः ॥ ३ ॥

पातम्। नः। रुद्रा। पायु॰भिः। उत। त्रायेथाम्। सु॰त्रात्रा। तुर्याम। दस्यून्। तनूभिः ॥ ३ ॥

मा कस्याद्भुतक्रतू यक्षं भुजेमा तनूभिः। मा शेषसा मा तनसा ॥ ४ ॥ [८]

मा। कस्य। अद्भुतक्रतू इत्यद्भुत॰क्रतू। यक्षम्। भुजेम। तनूभिः। मा। शेषसा। मा। तनसा ॥ ४ ॥

[७१] [३ बाहुवृक्त आत्रेयः। मित्रावरुणौ। गायत्री।]

आ नो गन्तं रिशादसा वरुण मित्र बर्हणा। उपेमं चारुमध्वरम् ॥ १ ॥

आ। नः। गन्तम्। रिशादसा। वरुण। मित्र। बर्हणा। उप। इमम्। चारुम्। अध्वरम् ॥ १ ॥

विश्वस्य हि प्रचेतसा वरुण मित्र राजथः। ईशाना पिप्यतं धियः ॥ २ ॥

विश्वस्य । हि । प्रऽचेतसा । वरुण । मित्र । राजथः । ईशाना । पिप्यतम् । धियः ॥ २ ॥

उप नः सुतमा गतं वरुण मित्र दाशुषः । अस्य सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥ [९]

उप । नः । सुतम् । आ । गतम् । वरुण । दाशुषः । अस्य । सोमस्य । पीतये ॥ ३ ॥

[७२] [३ बाहुवृक्त आत्रेयः । मित्रावरुणौ । उष्णिक् ।]

आ मित्रे वरुणे वयं गीर्भिर्जुहुमो अत्रिवत् । नि बर्हिषि सदतं सोमपीतये ॥ १ ॥

आ । मित्रे । वरुणे । वयम् । गीःऽभिः । जुहुमः । अत्रिऽवत् । नि । बर्हिषि । सदतम् । सोमऽपीतये ॥ १ ॥

व्रतेन स्थो ध्रुवक्षेमा धर्मणा यातयज्जना । नि बर्हिषि सदतं सोमपीतये ॥ २ ॥

व्रतेन । स्थः । ध्रुवऽक्षेमा । धर्मणा । यातयत्ऽजना । नि । बर्हिषि । सदतम् । सोमऽपीतये ॥ २ ॥

मित्रश्च नो वरुणश्च जुषेतां यज्ञमिष्टये । नि बर्हिषि सदतां सोमपीतये ॥ ३ ॥ [१०] {५}

मित्रः । च । नः । वरुणः । च । जुषेताम् । यज्ञम् । इष्टये । नि । बर्हिषि । सदताम् । सोमऽपीतये ॥ ३ ॥

[७३] [१० पौर आत्रेयः । अश्विनौ । अनुष्टुप् ।]

यदद्य स्थः परावति यदर्वावत्यश्विना । यद्वा पुरू पुरुभुजा यदन्तरिक्ष आ गतम् ॥ १ ॥

यत् । अद्य । स्थः । पराऽवति । यत् । अर्वाऽवति । अश्विना ।

यत् । वा । पुरु । पुरुऽभुजा । यत् । अन्तरिक्षे । आ । गतम् ॥ १ ॥

इह त्या पुरुभूतमा पुरू दंसांसि बिभ्रता । वरस्या याम्यध्रिगू हुवे तुविष्टमा भुजे ॥ २ ॥

इह । त्या । पुरुऽभूतमा । पुरु । दंसांसि । बिभ्रता ।

वरस्या । यामि । अध्रिगू इत्यध्रिऽगू । हुवे । तुविःऽतमा । भुजे ॥ २ ॥

ईर्मान्यद्वपुषे वपुश्चक्रं रथस्य येमथुः । पर्यन्या नाहुषा युगा मह्ना रजांसि दीयथः ॥ ३ ॥

ईर्मा । अन्यत् । वपुषे । वपुः । चक्रम् । रथस्य । येमथुः ।

परि । अन्या । नाहुषा । युगा । मह्ना । रजांसि । दीयथः ॥ ३ ॥

तदू षु वामेना कृतं विश्वा यद्वामनु ष्टवे । नाना जातावरेपसा समस्मे बन्धुमेयथुः ॥ ४ ॥

तत् । ऊँ इति । सु । वाम् । एना । कृतम् । विश्वा । यत् । वाम् । अनु । स्तवे ।

नाना । जातौ । अरेपसा । सम् । अस्मे इति । बन्धुम् । आ । ईयथुः ॥ ४ ॥

आ यद्वां सूर्या रथं तिष्ठद्रघुष्यदं सदा । परि वामरुषा वयो घृणा वरन्त आतपः ॥ ५ ॥ [११]

आ । यत् । वाम् । सूर्या । रथम् । तिष्ठत् । रघु॰स्यदम् । सदा ।
परि । वाम् । अरुषाः । वयः । घृणा । वरन्ते । आ॰तपः ॥ ५ ॥

युवोरत्रिश्चिकेतति नरा सुम्नेन चेतसा । घर्मं यद्वामरेपसं नासत्यास्ना भुरण्यति ॥ ६ ॥

युवोः । अत्रिः । चिकेतति । नरा । सुम्नेन । चेतसा ।
घर्मम् । यत् । वाम् । अरेपसम् । नासत्या । आस्ना । भुरण्यति ॥ ६ ॥

उग्रो वां ककुहो ययिः शृण्वे यामेषु संतनिः । यद्वां दंसोभिरश्विनात्रिर्नरावर्तति ॥ ७ ॥

उग्रः । वाम् । ककुहः । ययिः । शृण्वे । यामेषु । सम्॰तनिः ।
यत् । वाम् । दंसः॰भिः । अश्विना । अत्रिः । नरा । आ॰ववर्तति ॥ ७ ॥

मध्वं ऊ षु मधूयुवा रुद्रा सिषक्ति पिप्युषी । यत्समुद्राति पर्षथः पक्वाः पृक्षो भरन्त वाम् ॥ ८ ॥

मध्वः । ऊँ इति । सु । मधु॰युवा । रुद्रा । सिसक्ति । पिप्युषी ।
यत् । समुद्रा । अति । पर्षथः । पक्वाः । पृक्षः । भरन्त । वाम् ॥ ८ ॥

सत्यमिद्वा उ अश्विना युवामाहुर्मयोभुवा । ता यामन् यामहूतमा यामन्ना मृळयत्तमा ॥ ९ ॥

सत्यम् । इत् । वै । ऊँ इति । अश्विना । युवाम् । आहुः । मयः॰भुवा ।
ता । यामन् । याम॰हूतमा । यामन् । आ । मृळयत्॰तमा ॥ ९ ॥

इमा ब्रह्माणि वर्धनाश्विभ्यां सन्तु शंतमा । या तक्षाम रथाँइवावोचाम बृहन्नमः ॥ १० ॥ [१२]

इमा । ब्रह्माणि । वर्धना । अश्वि॰भ्याम् । सन्तु । शम्॰तमा ।
या । तक्षाम । रथान्ऽइव । अवोचाम । बृहत् । नमः । १० ॥

[७४] [१० पौर आत्रेयः । अश्विनौ । अनुष्टुप्]

कूष्ठो देवावश्विनाद्या दिवो मनावसू । तच्छ्रवथो वृषण्वसू अत्रिर्वामा विवासति ॥ १ ॥

कू॰स्थः । देवौ । अश्विना । अद्य । दिवः । मनावसू इति ।
तत् । श्रवथः । वृषण्वसू इति वृषण्॰वसू । अत्रिः । वाम् । आ । विवासति ॥ १ ॥

कुह त्या कुह नु श्रुता दिवि देवा नासत्या । कस्मिन्ना यतथो जने को वां नदीनां सचा ॥ २ ॥

कुह । त्या । कुह । नु । श्रुता । दिवि । देवा । नासत्या ।
कस्मिन् । आ । यतथः । जने । कः । वाम् । नदीनाम् । सचा ॥ २ ॥

कं यांथः कं हं गच्छथः कमच्छां युञ्जाथे रथम्।

कस्य ब्रह्मांणि रण्यथो वयं वांमुश्मसीष्टयें॥ ३॥

कम्। याथः। कम्। ह। गच्छथः। कम्। अच्छ। युञ्जाथे इति। रथम्।

कस्यं। ब्रह्मांणि। रण्यथः। वयम्। वाम्। उश्मसि। इष्टयें॥ ३॥

पौरं चिद्ध्युंदप्रुतं पौरं पौराय जिन्वंथः। यदीं गृभीततांतये सिंहमिंव द्रुहस्पदे॥ ४॥

पौरम्। चित्। हि। उद्ऽप्रुतंम्। पौरं। पौरायं। जिन्वंथः।

यत्। ईम्। गृभीतऽतांतये। सिंहम्ऽइंव। द्रुहः। पदे॥ ४॥

प्र च्यवांनाज्जुजुरुषों वव्रिमत्कं न मुंञ्चथः। युवा यदीं कृथः पुनरा कामंमृण्वे वध्वंः॥ ५॥

प्र। च्यवांनात्। जुजुरुषंः। वव्रिम्। अत्कंम्। न। मुञ्चथः। [१३]

युवां। यदिं। कृथः। पुनंः। आ। कामंम्। ऋण्वे। वध्वंः॥ ५॥

अस्ति हि वांमिह स्तोता स्मसिं वां संदृशिं श्रिये। नू श्रुतं म आ गंतमवोभिर्वाजिनीवसू॥ ६॥

अस्तिं। हि। वाम्। इह। स्तोता। स्मसिं। वाम्। सम्ऽदृशिं। श्रिये।

नु। श्रुतम्। मे। आ। गतम्। अवंःऽभि। वाजिनीवसू इतिं वाजिनीऽवसू॥ ६॥

को वांमद्य पुंरूणामा वंव्ने मर्त्यांनाम्। को विप्रों विप्रवाहसा को यज्ञैर्वाजिनीवसू॥ ७॥

कः। वाम्। अद्य। पुरूणाम्। आ। वव्ने। मर्त्यांनाम्।

कः। विप्रंः। विप्रऽवाहसा। कः। यज्ञैः। वाजिनीवसू इतिं वाजिनीऽवसू॥ ७॥

आ वां रथो रथांनां येष्ठों यात्वश्विना। पुरू चिदंस्मयुस्तिर आंङ्गूषो मर्त्येष्वा॥ ८॥

आ। वाम्। रथंः। रथांनाम्। येष्ठंः। यातु। अश्विना।

पुरु। चित्। अस्मऽयुः। तिरः। आङ्गूषः। मर्त्येषु। आ॥ ८॥

शमू षु वां मधूयुवास्माकंमस्तु चर्कृतिः। अर्वाचीना विंचेतसा विभिंः श्येनेवं दीयतम्॥ ९॥

शम्। ऊँ इतिं। सु। वाम्। मधुऽयुवा। अस्माकंम्। अस्तु। चर्कृतिः।

अर्वाचीना। विऽचेतसा। विऽभिंः। श्येनाऽइंव। दीयतम्॥ ९॥

अश्विंना यद्ध कर्हिं चिच्छुश्रूयातंमिमं हवंम्। वस्वीरू षु वां भुजंः पृञ्चन्ति सु वां पृचंः॥ १०॥

अश्विंना। यत्। ह। कर्हिं। चित्। शुश्रुयातंम्। इमम्। हवंम्। [१४]

वस्वीः। ऊँ इतिं। सु। वाम्। भुजंः। पृञ्चन्तिं। सु। वाम्। पृचंः॥ १०॥

[७५] [९ अवस्युरात्रेयः। अश्विनौ। पङ्क्तिः।]

प्रति प्रियतमं रथं वृषणं वसुवाहनम्।

स्तोता वामश्विनावृषिः स्तोमेन प्रति भूषति माध्वी मम श्रुतं हवम्॥ १॥

प्रति। प्रिय॰तमम्। रथम्। वृषणम्। वसु॰वाहनम्।

स्तोता। वाम्। अश्विनौ। ऋषिः। स्तोमेन। प्रति। भूषति। माध्वी इति। मम। श्रुतम्। हवम्॥ १॥

अत्यायातमश्विना तिरो विश्वा अहं सना।

दस्रा हिरण्यवर्तनी सुषुम्ना सिन्धुवाहसा माध्वी मम श्रुतं हवम्॥ २॥

अति॰आयातम्। अश्विना। तिरः। विश्वाः। अहम्। सना॥ दस्रा। हिरण्यवर्तनी इति हिरण्य॰वर्तनी।

सु॰सुम्ना। सिन्धु॰वाहसा। माध्वी इति। मम। श्रुतम्। हवम्॥ २॥

आ नो रत्नानि बिभ्रतावश्विना गच्छतं युवम्।

रुद्रा हिरण्यवर्तनी जुषाणा वाजिनीवसू माध्वी मम श्रुतं हवम्॥ ३॥

आ। नः। रत्नानि। बिभ्रतौ। अश्विना। गच्छतम्। युवम्॥ रुद्रा। हिरण्यवर्तनी इति हिरण्य॰वर्तनी।

जुषाणा। वाजिनीवसू इति वाजिनी॰वसू। माध्वी इति। मम। श्रुतम्। हवम्॥ ३॥

सुष्टुभो वां वृषण्वसू रथे वाणीच्याहिता।

उत वां ककुहो मृगः पृक्षः कृणोति वापुषो माध्वी मम श्रुतं हवम्॥ ४॥

सु॰स्तुभः। वाम्। वृषण्वसू इति वृषण॰वसू। रथे। वाणीची। आ॰हिता।

उत। वाम्। ककुहः। मृगः। पृक्षः। कृणोति। वापुषः। माध्वी इति। मम। श्रुतम्। हवम्॥ ४॥

बोधिन्मनसा रथ्येषिरा हवनश्रुता।

विभिश्च्यवानमश्विना नि याथो अद्वयाविनं माध्वी मम श्रुतं हवम्॥ ५॥ [१५]

बोधित्॰मनसा। रथ्या। इषिरा। हवन॰श्रुता।

वि॰भिः। च्यवानम्। अश्विना। नि। याथः। अद्वयाविनम्। माध्वी इति। मम। श्रुतम्। हवम्॥ ५॥

आ वां नरा मनोयुजोऽश्वासः प्रुषितप्सवः।

वयो वहन्तु पीतये सह सुम्नेभिरश्विना माध्वी मम श्रुतं हवम्॥ ६॥

आ। वाम्। नरा। मनः॰युजः। अश्वासः। प्रुषित॰प्सवः।

वयः। वहन्तु। पीतये। सह। सुम्नेभिः। अश्विना। माध्वी इति। मम। श्रुतम्। हवम्॥ ६॥

अश्विनावेह गच्छतं नासत्या मा वि वेनतम्।
तिरश्चिदर्यया परि वर्तिर्यातमदाभ्या माध्वी मम श्रुतं हवम्॥ ७॥
अश्विनौ। आ। इह। गच्छतम्। नासत्या। मा। वि। वेनतम्।
तिरः। चित्। अर्यऽया। परि। वर्तिः। यातम्। अदाभ्या। माध्वी इति। मम। श्रुतम्। हवम्॥ ७॥
अस्मिन्यज्ञे अदाभ्या जरितारं शुभस्पती।
अवस्युमश्विना युवं गृणन्तमुप भूषथो माध्वी मम श्रुतं हवम्॥ ८॥
अस्मिन्। यज्ञे। अदाभ्या। जरितारम्। शुभः। पती इति।
अवस्युम्। अश्विना। युवम्। गृणन्तम्। उप। भूषथः। माध्वी इति। मम। श्रुतम्। हवम्॥ ८॥
अभूदुषा रुशत्पशुराग्निरधाय्यृत्वियः।
अयोजि वां वृषण्वसू रथो दस्त्रावमर्त्यो माध्वी मम श्रुतं हवम्॥ ९॥ [१६]
अभूत्। उषाः। रुशत्ऽपशुः। आ। अग्निः। अधायि। ऋत्वियः॥ अयोजि। वाम्।
वृषण्वसू इति वृषण्ऽवसू। रथः। दस्त्रौ। अमर्त्यः। माध्वी इति। मम। श्रुतम्। हवम्॥ ९॥

[७६] [५ भौमोऽत्रिः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्।]

आ भात्यग्निरुषसामनीकमुद्विप्राणां देवया वाचो अस्थुः।
अर्वाञ्चा नूनं रथ्येह यातं पीपिवांसमश्विना घर्ममच्छ॥ १॥
आ। भाति। अग्निः। उषसाम्। अनीकम्। उत्। विप्राणाम्। देवऽयाः। वाचः। अस्थुः।
अर्वाञ्चा। नूनम्। रथ्या। इह। यातम्। पीपिऽवांसम्। अश्विना। घर्मम्। अच्छ॥ १॥
न संस्कृतं प्र मिमीतो गमिष्ठान्ति नूनमश्विनोपस्तुतेह।
दिवाभिपित्वेऽवसागमिष्ठा प्रत्यवर्तिं दाशुषे शंभविष्ठा॥ २॥
न। संस्कृतम्। प्र। मिमीतः। गमिष्ठा। अन्ति। नूनम्। अश्विना। उपऽस्तुता। इह।
दिवा। अभिऽपित्वे। अवसा। आऽगमिष्ठा। प्रति। अवर्तिम्। दाशुषे। शम्ऽभविष्ठा॥ २॥
उता यातं संगवे प्रातरह्नो मध्यंदिन उदिता सूर्यस्य।
दिवा नक्तमवसा शंतमेन नेदानीं पीतिरश्विना ततान॥ ३॥
उत। आ। यातम्। सम्ऽगवे। प्रातः। अह्नः। मध्यंदिने। उत्ऽइता। सूर्यस्य।
दिवा। नक्तम्। अवसा। शम्ऽतमेन। न। इदानीम्। पीतिः। अश्विना। आ। ततान॥ ३॥

इदं हि वां प्रदिवि स्थानमोक इमे गृहा अश्विनेदं दुरोणम्।
आ नो दिवो बृहतः पर्वतादाद्भ्यो यातमिषमूर्जं वहन्ता॥ ४॥
इदम्। हि। वाम्। प्रऽदिवि। स्थानम्। ओकः। इमे। गृहाः। अश्विना। इदम्। दुरोणम्।
आ। नः। दिवः। बृहतः। पर्वतात्। आ। अत्ऽभ्यः। यातम्। इषम्। ऊर्जम्। वहन्ता॥ ४॥
समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम।
आ नो रयिं वहतमोत वीराना विश्वान्यमृता सौभगानि॥ ५॥ [१७]
सम्। अश्विनोः। अवसा। नूतनेन। मयःऽभुवा। सुऽप्रनीती। गमेम।
आ। नः। रयिम्। वहतम्। आ। उत। वीरान्। आ। विश्वानि। अमृता। सौभगानि॥ ५॥

[७७] [५ भौमोऽत्रिः। अश्विनौ। त्रिष्टुप्।]

प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्वं पुरा गृध्रादररुषः पिबातः।
प्रातर्हि यज्ञमश्विना दधाते प्र शंसन्ति कवयः पूर्वभाजः॥ १॥
प्रातःऽयावाना। प्रथमा। यजध्वम्। पुरा। गृध्रात्। अररुषः। पिबातः।
प्रातः। हि। यज्ञम्। अश्विना। दधाते इति। प्र। शंसन्ति। कवयः। पूर्वऽभाजः॥ १॥
प्रातर्यजध्वमश्विना हिनोत न सायमस्ति देवया अजुष्टम्।
उतान्य अस्मद्यजते वि चावः पूर्वःपूर्वो यजमानो वनीयान्॥ २॥
प्रातः। यजध्वम्। अश्विना। हिनोत। न। सायम्। अस्ति। देवऽयाः। अजुष्टम्।
उत। अन्यः। अस्मत्। यजते। वि। च। आवः। पूर्वःऽपूर्वः। यजमानः। वनीयान्॥ २॥
हिरण्यत्वङ्मधुवर्णो घृतस्नुः पृक्षो वहन्ना रथो वर्तते वाम्।
मनोजवा अश्विना वातरंहा येनातियाथो दुरितानि विश्वा॥ ३॥
हिरण्यऽत्वक्। मधुऽवर्णः। घृतऽस्नुः। पृक्षः। वहन्। आ। रथः। वर्तते। वाम्।
मनःऽजवाः। अश्विना। वातऽरंहाः। येन। अतिऽयाथः। दुःऽइतानि। विश्वा॥ ३॥
यो भूयिष्ठं नासत्याभ्यां विवेष चनिष्ठं पित्वो ररते विभागे।
स तोकमस्य पीपरच्छमीभिरनूर्ध्वभासः सदमित्तुतुर्यात्॥ ४॥
यः। भूयिष्ठम्। नासत्याभ्याम्। विवेष। चनिष्ठम्। पित्वः। ररते। विऽभागे।
सः। तोकम्। अस्य। पीपरत्। शमीभिः। अनूर्ध्वऽभासः। सदम्। इत। तुतुर्यात्॥ ४॥

समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम।
आ नो रयिं वहतमोत वीराना विश्वान्यमृता सौभगानि॥ ४॥ [१८]

सम्। अश्विनोः। अवसा। नूतनेन। मयः२भुवा। सु॰प्रनीती। गमेम।
आ। नः। रयिम्। वहतम्। आ। उत। वीरान्। आ। विश्वानि। अमृता। सौभगानि॥ ५॥

[७८] [९ सप्तवध्रिरात्रेयः। अश्विनौ (५-९ गर्भस्राविण्युपनिषद्)।
अनुष्टुप्, १-३ उष्णिहः, ४ त्रिष्टुप्]

अश्विनावेह गच्छतं नासत्या मा वि वेनतम्। हंसाविव पततमा सुताँ उप॥ १॥

अश्विनौ। आ। इह। गच्छतम्। नासत्या। मा। वि। वेनतम्।
हंसौऽइव। पततम्। आ। सुतान्। उप॥ १॥

अश्विना हरिणाविव गौराविवानु यवसम्। हंसाविव पततमा सुताँ उप॥ २॥

अश्विना। हरिणौऽइव। गौरौऽइव। अनु। यवसम्। हंसौऽइव। पततम्। आ। सुतान्। उप॥ २॥

अश्विना वाजिनीवसू जुषेथां यज्ञमिष्टये। हंसाविव पततमा सुताँ उप॥ ३॥

अश्विना। वाजिनीवसू इति वाजिनी॰वसू। जुषेथाम्। यज्ञम्। इष्टये।
हंसौऽइव। पततम्। आ। सुतान्। उप॥ ३॥

अत्रिर्यद्वामवरोहन्नृबीसमजोहवीन्नाधमानेव योषा।
श्येनस्य चिज्जवसा नूतनेनागच्छतमश्विना शंतमेन॥ ४॥

अत्रिः। यत्। वाम्। अव॰रोहन्। ऋबीसम्। अजोहवीत्। नाधमानाऽइव। योषा।
श्येनस्य। चित्। जवसा। नूतनेन। आ। अगच्छतम्। अश्विना। शम्॰तमेन॥ ४॥

वि जिहीष्व वनस्पते योनिः सूष्यन्त्याइव। श्रुतं मे अश्विना हवं सप्तवध्रिं च मुञ्चतम्॥ ५॥

वि। जिहीष्व। वनस्पते। योनिः। सूष्यन्त्याःऽइव। [१९]
श्रुतम्। मे। अश्विना। हवम्। सप्त॰वध्रिम्। च। मुञ्चतम्॥ ५॥

भीताय नाधमानाय ऋषये सप्तवध्रये। मायाभिरश्विना युवं वृक्षं सं च वि चाचथः॥ ६॥

भीताय। नाधमानाय। ऋषये। सप्त॰वध्रये।
मायाभिः। अश्विना। युवम्। वृक्षम्। सम्। च। वि। च। अचथः॥ ६॥

यथा वातः पुष्करिणीं समिङ्गयति सर्वतः। एवा ते गर्भ एजतु निरैतु दशमास्यः॥ ७॥

यथा । वातः । पुष्करिणीम् । सम्ऽइङ्गयति । सर्वतः ।

एव । ते । गर्भः । एजतु । निःऽऐतु । दशऽमास्यः ॥ ७ ॥

यथा वातो यथा वनं यथा समुद्र एजति । एवा त्वं दशमास्य सहावेहि जरायुणा ॥ ८ ॥

यथा । वातः । यथा । वनम् । यथा । समुद्रः । एजति ।

एव । त्वम् । दशऽमास्य । सह । अव । इहि । जरायुणा ॥ ८ ॥

दश मासाञ्छशयानः कुमारो अधि मातरि । निरैतु जीवो अक्षतो जीवो जीवन्त्या अधि ॥ ९ ॥

दश । मासान् । शशयानः । कुमारः । अधि । मातरि । [२०]

निःऽऐतु । जीवः । अक्षतः । जीवः । जीवन्त्याः । अधि ॥ ९ ॥

[७९] [१० सत्यश्रवा आत्रेयः । उषाः । पङ्क्तिः ।]

महे नो अद्य बोधयोषो राये दिवित्मती ।

यथा चिन्नो अबोधयः सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते अश्वसूनृते ॥ १ ॥

महे । नः । अद्य । बोधय । उषः । राये । दिवित्मती ।

यथा । चित् । नः । अबोधयः । सत्यऽश्रवसि । वाय्ये । सुऽजाते । अश्वऽसूनृते ॥ १ ॥

या सुनीथे शौचद्रथे व्यौच्छो दुहितर्दिवः ।

सा व्युच्छ सहीयसि सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते अश्वसूनृते ॥ २ ॥

या । सुऽनीथे । शौचत्ऽरथे । वि । औच्छः । दुहितः । दिवः ।

सा । वि । उच्छ । सहीयसि । सत्यऽश्रवसि । वाय्ये । सुऽजाते । अश्वऽसूनृते ॥ २ ॥

सा नो अद्याभरद्वसुर्व्युच्छा दुहितर्दिवः ।

यो व्यौच्छः सहीयसि सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते अश्वसूनृते ॥ ३ ॥

सा । नः । अद्य । आभरत्ऽवसुः । वि । उच्छ । दुहितः । दिवः ।

यो इति । वि । औच्छः । सहीयसि । सत्यऽश्रवसि । वाय्ये । सुऽजाते । अश्वऽसूनृते ॥ ३ ॥

अभि ये त्वा विभावरि स्तोमैर्गृणन्ति वह्नयः ।

मघैर्मघोनि सुश्रियो दामन्वन्तः सुरातयः सुजाते अश्वसूनृते ॥ ४ ॥

अभि । ये । त्वा । विभाऽवरि । स्तोमैः । गृणन्ति । वह्नयः ।

मघैः । मघोनि । सुऽश्रियः । दामन्ऽवन्तः । सुऽरातयः । सुऽजाते । अश्वऽसूनृते ॥ ४ ॥

यच्चिद्धि ते गणा इमे छदयन्ति मघत्तये।

परि चिद्वष्टयो दधुर्ददतो राधो अह्रयं सुजाते अश्वसूनृते॥ ५॥ [२१]

यत्। चित्। हि। ते। गणाः। इमे। च्छदयन्ति। मघत्तये।

परि। चित्। वष्टयः। दधुः। ददतः। राधः। अह्रयम्। सु°जाते। अश्व°सूनृते॥ ५॥

ऐषु धा वीरवद्यश उषो मघोनि सूरिषु।

ये नो राधांस्यह्रया मघवानो अरासत सुजाते अश्वसूनृते॥ ६॥

आ। एषु। धाः। वीर°वत्। यशः। उषः। मघोनि। सूरिषु।

ये। नः। राधांसि। अह्रया। मघ°वानः। अरासत। सु°जाते। अश्व°सूनृते॥ ६॥

तेभ्यो द्युम्नं बृहद्यश उषो मघोन्या वह।

ये नो राधांस्यश्व्या गव्या भजन्त सूरयः सुजाते अश्वसूनृते॥ ७॥

तेभ्यः। द्युम्नम्। बृहत्। यशः। उषः। मघोनि। आ। वह।

ये। नः। राधांसि। अश्व्या। गव्या। भजन्त। सूरयः। सु°जाते। अश्व°सूनृते॥ ७॥

उत नो गोमतीरिष आ वहा दुहितर्दिवः।

साकं सूर्यस्य रश्मिभिः शुक्रैः शोचद्भिरर्चिभिः सुजाते अश्वसूनृते।

उत। नः। गो°मतीः। इषः। आ। वह। दुहितः। दिवः।

साकम्। सूर्यस्य। रश्मि°भिः। शुक्रैः। शोचत्°भिः। अर्चि°भिः। सु°जाते। अश्व°सूनृते॥ ८॥

व्युच्छा दुहितर्दिवो मा चिरं तनुथा अपः।

नेत्त्वा स्तेनं यथा रिपुं तपाति सूरो अर्चिषा सुजाते अश्वसूनृते॥ ९॥

वि। उच्छ। दुहितः। दिवः। मा। चिरम्। तनुथाः। अपः।

न। इत्। त्वा। स्तेनम्। यथा। रिपुम्। तपाति। सूरः। अर्चिषा। सु°जाते। अश्व°सूनृते॥ ९॥

एतावद्वेदुषस्त्वं भूयो वा दातुमर्हसि।

या स्तोतृभ्यो विभावर्युच्छन्ती न प्रमीयसे सुजाते अश्वसूनृते॥ १०॥ [२२]

एतावत्। वा। इत्। उषः। त्वम्। भूयः। वा। दातुम्। अर्हसि।

या। स्तोतृ°भ्यः। विभा°वरि। उच्छन्ती। न। प्र°मीयसे। सु°जाते। अश्व°सूनृते॥ १०॥

[८०] [६ सत्यश्रवा आत्रेयः। उषाः। त्रिष्टुप्।]

द्युतद्यामानं बृहतीमृतेन ऋतावरीमरुणप्सुं विभातीम्।
देवीमुषसं स्वरावहन्तीं प्रति विप्रासो मतिभिर्जरन्ते॥ १॥

द्युतत्ऽयामानम्। बृहतीम्। ऋतेन। ऋतऽवरीम्। अरुणऽप्सुम्। विऽभातीम्।
देवीम्। उषसम्। स्वः। आऽवहन्तीम्। प्रति। विप्रासः। मतिऽभिः। जरन्ते॥ १॥

एषा जनं दर्शता बोधयन्ती सुगान्पथः कृण्वती यात्यग्रे।
बृहद्रथा बृहती विश्वमिन्वोषा ज्योतिर्यच्छत्यग्रे अह्नाम्॥ २॥

एषा। जनम्। दर्शता। बोधयन्ती। सुऽगान्। पथः। कृण्वती। याति। अग्रे।
बृहत्ऽरथा। बृहती। विश्वम्ऽइन्वा। उषाः। ज्योतिः। यच्छति। अग्रे। अह्नाम्॥ २॥

एषा गोभिररुणेभिर्युजानास्रेधन्ती रयिमप्रायु चक्रे।
पथो रदन्ती सुविताय देवी पुरुष्टुता विश्ववारा वि भाति॥ ३॥

एषा। गोभिः। अरुणेभिः। युजाना। अस्रेधन्ती। रयिम्। अप्रऽआयु। चक्रे।
पथः। रदन्ती। सुविताय। देवी। पुरुऽस्तुता। विश्वऽवारा। वि। भाति॥ ३॥

एषा व्येनी भवति द्विबर्हा आविष्कृण्वाना तन्वं पुरस्तात्।
ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति॥ ४॥

एषा। विऽएनी। भवति। द्विऽबर्हाः। आविःऽकृण्वाना। तन्वम्। पुरस्तात्।
ऋतस्य। पन्थाम्। अनु। एति। साधु। प्रजानतीऽइव। न। दिशः। मिनाति॥ ४॥

एषा शुभ्रा न तन्वो विदानोर्ध्वेव स्नाती दृशये नो अस्थात्।
अप द्वेषो बाधमाना तमांस्युषा दिवो दुहिता ज्योतिषागात्॥ ५॥

एषा। शुभ्रा। न। तन्वः। विदाना। ऊर्ध्वाऽइव। स्नाती। दृशये। नः। अस्थात्।
अप। द्वेषः। बाधमाना। तमांसि। उषाः। दिवः। दुहिता। ज्योतिषा। आ। अगात्॥ ५॥

एषा प्रतीची दुहिता दिवो नॄन्योषेव भद्रा नि रिणीते अप्सः।
व्यूर्ण्वती दाशुषे वार्याणि पुनर्ज्योतिर्युवतिः पूर्वथाकः॥ ६॥ [२३]

एषा। प्रतीची। दुहिता। दिवः। नॄन्। योषाऽइव। भद्रा। नि। रिणीते। अप्सः।
विऽऊर्ण्वती। दाशुषे। वार्याणि। पुनः। ज्योतिः। युवतिः। पूर्वऽथा। अकरित्यकः॥ ६॥

[८१] [५ श्यावाश्व आत्रेयः। सविता। जगती।]

युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः।
वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥ १॥
युञ्जते। मनः। उत। युञ्जते। धियः। विप्राः। विप्रस्य। बृहतः। विपःऽचितः।
वि। होत्राः। दधे। वयुन°वित्। एकः। इत्। मही। देवस्य। सवितुः। परि°स्तुतिः॥ १॥

विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे।
वि नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति॥ २॥
विश्वा। रूपाणि। प्रति। मुञ्चते। कविः। प्र। असावीत्। भद्रम्। द्वि°पदे। चतुःऽपदे।
वि। नाकम्। अख्यत्। सविता। वरेण्यः। अनु। प्र°यानम्। उषसः। वि। राजति॥ २॥

यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमोजसा।
यः पार्थिवानि विममे स एतशो रजांसि देवः सविता महित्वना॥ ३॥
यस्य। प्र°यानम्। अनु। अन्ये। इत्। ययुः। देवाः। देवस्य। महिमानम्। ओजसा।
यः। पार्थिवानि। वि°ममे। सः। एतशः। रजांसि। देवः। सविता। महि°त्वना॥ ३॥

उत यासि सवितस्त्रीणि रोचनोत सूर्यस्य रश्मिभिः समुच्यसि।
उत रात्रीमुभयतः परीयस उत मित्रो भवसि देव धर्मभिः॥ ४॥
उत। यासि। सवितरिति। त्रीणि। रोचना। उत। सूर्यस्य। रश्मि°भिः। सम्। उच्यसि।
उत। रात्रीम्। उभयतः। परि। ईयसे। उत। मित्रः। भवसि। देव। धर्म°भिः॥ ४॥

उतेशिषे प्रसवस्य त्वमेक इदुत पूषा भवसि देव यामभिः।
उतेदं विश्वं भुवनं वि राजसि श्यावाश्वस्ते सवितः स्तोममानशे॥ ५॥ [२४]
उत। ईशिषे। प्र°सवस्य। त्वम्। एकः। इत्। उत। पूषा। भवसि। देव। याम°भिः।
उत। इदम्। विश्वम्। भुवनम्। वि। राजसि। श्याव°अश्वः। ते। सवितरिति। स्तोमम्। आनशे॥ ५॥

[८२] [९ श्यावाश्व आत्रेयः। सविता। गायत्री, १ अनुष्टुप्।]

तत्सवितुर्वृणीमहे वयं देवस्य भोजनम्। श्रेष्ठं सर्वधातमं तुरं भगस्य धीमहि॥ १॥
तत्। सवितुः। वृणीमहे। वयम्। देवस्य भोजनम। श्रेष्ठम्। सर्व°धातमम्। तुरम्। भगस्य। धीमहि॥ १॥

अस्य॒ हि स्वय॑शस्तरं सवि॒तुः कच्च॒न प्रि॒यम्। न मि॒नन्ति॒ स्व॒राज्य॑म्॥ २॥

अस्य॑। हि। स्वय॑शःऽतरम्। स॒वि॒तुः। कत्। च॒न। प्रि॒यम्। न। मि॒नन्ति॑। स्व॒ऽराज्य॑म्॥ २॥

स हि रत्ना॑नि दा॒शुषे॑ सु॒वाति॑ सवि॒ता भगः॑। तं भा॒गं चि॒त्रमी॑महे॥ ३॥

सः। हि। रत्ना॑नि। दा॒शुषे॑। सु॒वाति॑। स॒वि॒ता। भगः॑। तम्। भा॒गम्। चि॒त्रम्। ई॒म॒हे॒॥ ३॥

अ॒द्या नो॑ देव सवितः प्र॒जाव॑त्सावीः॒ सौभ॑गम्। परा॑ दु॒ःष्वप्न्यं॑ सुव॥ ४॥

अ॒द्य। न॒ः। दे॒व॒। स॒वि॒त॒रिति॑। प्र॒जाऽव॑त्। सा॒वी॒ः। सौभ॑गम्। परा॑। दु॒ःऽस्वप्न्य॑म्। सु॒व॒॥ ४॥

विश्वा॑नि देव सवितर्दुरि॒तानि॒ परा॑ सुव। यद्भ॒द्रं तन्न॒ आ सु॑व॥ ५॥ [२५]

विश्वा॑नि। दे॒व॒। स॒वि॒त॒ः। दु॒ःऽइ॒तानि॑। परा॑। सु॒व॒। यत्। भ॒द्रम्। तत्। न॒ः। आ। सु॒व॒॥ ५॥

अना॑गसो॒ अदि॑तये दे॒वस्य॑ सवि॒तुः स॒वे। विश्वा॑ वा॒मानि॑ धीमहि॥ ६॥

अना॑गसः। अदि॑तये। दे॒वस्य॑। स॒वि॒तुः। स॒वे। विश्वा॑। वा॒मानि॑। धी॒म॒हि॒॥ ६॥

आ वि॒श्वदे॑वं॒ सत्प॑तिं सू॒क्तैर॒द्या वृ॑णीमहे। स॒त्यस॑वं सवि॒तार॑म्॥ ७॥

आ। वि॒श्वऽदे॑वम्। सत्ऽप॑तिम्। सु॒ऽउ॒क्तैः। अ॒द्य। वृ॒णी॒म॒हे॒। स॒त्यऽस॑वम्। स॒वि॒तार॑म्॥ ७॥

य इ॒मे उ॒भे अह॑नी पु॒र एत्यप्र॑युच्छन्। स्वा॒धीर्दे॒वः स॑विता॥ ८॥

यः। इ॒मे इति॑। उ॒भे इति॑। अह॑नी॒ इति॑। पु॒रः। एति॑। अप्र॑ऽयुच्छन्। सु॒ऽआ॒धीः। दे॒वः। स॒वि॒ता॥ ८॥

य इ॒मा विश्वा॑ जा॒तान्या॑श्रा॒वय॑ति॒ श्लोके॑न। प्र च॑ सु॒वाति॑ सवि॒ता॥ ९॥ [२६]

यः। इ॒मा। विश्वा॑। जा॒तानि॑। आ॒ऽश्र॒वय॑ति। श्लोके॑न। प्र। च॒। सु॒वाति॑। स॒वि॒ता॥ ९॥

[८३] [१० भौमोऽत्रिः। पर्जन्यः। त्रिष्टुप्, २-४ जगत्यः, ९ अनुष्टुप्।]

अच्छा॑ वद त॒वसं॑ गी॒र्भिरा॒भिः स्तु॒हि प॒र्जन्यं॒ नम॑सा विवा॑स।
कनि॑क्रदद्वृष॒भो जी॒रदा॑नू॒ रेतो॑ दधा॒त्योष॑धीषु॒ गर्भ॑म्॥ १॥

अच्छ॑। व॒द॒। त॒वस॑म्। गी॒ःऽभिः॑। आ॒भिः। स्तु॒हि। प॒र्जन्य॑म्। नम॑सा। आ। वि॒वा॒स॒।
कनि॑क्रदत्। वृ॒ष॒भः। जी॒रऽदा॑नुः। रेतः॑। द॒धा॒ति॒। ओष॑धीषु। गर्भ॑म्॥ १॥

वि वृ॒क्षान् ह॑न्त्यु॒त ह॑न्ति र॒क्षसो॒ विश्वं॑ बिभाय॒ भुव॑नं म॒हाव॑धात्।
उ॒तानाा॑गा ईषते॒ वृष्ण्या॑वतो॒ यत्प॒र्जन्यः॑ स्त॒नय॒न् हन्ति॑ दु॒ष्कृतः॑॥ २॥

वि। वृ॒क्षान्। ह॒न्ति॒। उ॒त। ह॒न्ति॒। र॒क्षसः॑। विश्व॑म्। बि॒भा॒य॒। भुव॑नम्। म॒हाऽव॑धात्।
उ॒त। अना॑गाः। ई॒ष॒ते॒। वृष्ण्य॑ऽवतः। यत्। प॒र्जन्यः॑। स्त॒नय॑न्। हन्ति॑। दु॒ःऽकृतः॑॥ २॥

रथीव कशयाश्वाँ अभिक्षिपन्नाविर्दूतान्कृणुते वर्ष्याँ३ अह।

दूरात्सिंहस्य स्तनथा उदीरते यत्पर्जन्यः कृणुते वर्ष्यं१नभः॥ ३॥

रथीऽइव। कशया। अश्वान्। अभिऽक्षिपन्। आविः। दूतान्। कृणुते। वर्ष्यान्। अह।

दूरात्। सिंहस्य। स्तनथाः। उत्। ईरते। यत्। पर्जन्यः। कृणुते। वर्ष्यम्। नभः॥ ३॥

प्र वाता वान्ति पतयन्ति विद्युत उदोषधीर्जिहते पिन्वते स्वः।

इरा विश्वस्मै भुवनाय जायते यत्पर्जन्यः पृथिवीं रेतसावति॥ ४॥

प्र। वाताः। वान्ति। पतयन्ति। विऽद्युतः। उत्। ओषधीः। जिहते। पिन्वते। स्वः१रिति स्वः।

इरा। विश्वस्मै। भुवनाय। जायते। यत्। पर्जन्यः। पृथिवीम्। रेतसा। अवति॥ ४॥

यस्य व्रते पृथिवी नन्नमीति यस्य व्रते शफवज्जर्भुरीति।

यस्य व्रत ओषधीर्विश्वरूपाः स नः पर्जन्य महि शर्म यच्छ॥ ५॥ [२७]

यस्य। व्रते। पृथिवी। नन्नमीति। यस्य। व्रते। शफऽवत्। जर्भुरीति।

यस्य। व्रते। ओषधीः। विश्वऽरूपाः। सः। नः। पर्जन्य। महि। शर्म। यच्छ॥ ५॥

दिवो नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं प्र पिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः।

अर्वाङेतेन स्तनयित्नुनेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः॥ ६॥

दिवः। नः। वृष्टिम्। मरुतः। ररीध्वम्। प्र। पिन्वत। वृष्णः। अश्वस्य। धाराः।

अर्वाङ्। एतेन। स्तनयित्नुना। आ। इहि। अपः। निऽसिञ्चन्। असुरः। पिता। नः॥ ६॥

अभि क्रन्द स्तनय गर्भमा धा उदन्वता परि दीया रथेन।

दृतिं सु कर्ष विषितं न्यञ्चं समा भवन्तूद्वतो निपादाः॥ ७॥

अभि। क्रन्द। स्तनय। गर्भम्। आ। धाः। उदन्ऽवता। परि। दीय। रथेन।

दृतिम्। सु। कर्ष। विऽसितम्। न्यञ्चम्। समाः। भवन्तु। उत्ऽवतः। निऽपादाः॥ ७॥

महान्तं कोशमुदचा नि षिञ्च स्यन्दन्तां कुल्या विषिताः पुरस्तात्।

घृतेन द्यावापृथिवी व्युन्धि सुप्रपाणं भवत्वघ्न्याभ्यः॥ ८॥

महान्तम्। कोशम्। उत्। अच। नि। सिञ्च। स्यन्दन्ताम्। कुल्याः। विऽसिताः। पुरस्तात्।

घृतेन। द्यावापृथिवी इति। वि। उन्धि। सुऽप्रपानम्। भवतु। अघ्न्याभ्यः॥ ८॥

यत्पर्जन्य कनिक्रदत्स्तनयन् हंसि दुष्कृतः। प्रतीदं विश्वं मोदते यत्किं च पृथिव्याधि॥ ९॥

यत्। पर्जन्य। कनिक्रदत्। स्तनयन्। हंसि। दुःऽकृतः।
प्रति। इदम्। विश्वम्। मोदते। यत्। किम्। च। पृथिव्याम्। अधि॥ ९॥

अवर्षीर्वर्षमुदु षू गृभायाकर्धन्वान्यत्यैतवा उं।
अजीजन ओषधीर्भोजनाय कमुत प्रजाभ्योऽविदो मनीषाम्॥ १०॥ [२८]

अवर्षीः। वर्षम्। उत्। ऊँ इति। सु। गृभाय। अकः। धन्वानि। अतिऽएतवै। ऊँ इति।
अजीजनः। ओषधीः। भोजनाय। कम्। उत। प्रऽजाभ्यः। अविदः। मनीषाम्॥ १०॥

[८४] [४ भौमोऽत्रिः। पृथिवी। अनुष्टुप्।]

बळित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि। प्र या भूमिं प्रवत्वति मह्ला जिनोषि महिनि॥ १॥

बट्। इत्था। पर्वतानाम्। खिद्रम्। बिभर्षि। पृथिवि।
प्र। आ। भूमिम्। प्रवत्वति। मह्ला। जिनोषि। महिनि॥ १॥

स्तोमासस्त्वा विचारिणि प्रति ष्टोभन्त्यक्तुभिः। प्र या वाजं न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि॥ २॥

स्तोमासः। त्वा। विऽचारिणि। प्रति। स्तोभन्ति। अक्तुऽभिः।
प्र। आ। वाजम्। न। हेषन्तम्। पेरुम्। अस्यसि। अर्जुनि॥ २॥

दृळ्हा चिद्या वनस्पतीन् क्ष्मया दर्धर्ष्योजसा। यत्ते अभ्रस्य विद्युतो दिवो वर्षन्ति वृष्टयः॥ ३॥

दृळ्हा। चित्। या। वनस्पतीन्। क्ष्मया। दर्धर्षि। ओजसा।
यत्। ते। अभ्रस्य। विऽद्युतः। दिवः। वर्षन्ति। वृष्टयः॥ ३॥

वर्षन्तु ते विभावरि दिवो अभ्रस्य विद्युतः। रोहन्तु सर्वबीजान्यव ब्रह्मद्विषो जहि॥ ४॥ ★ [२९]

वर्षन्तु। ते। विभाऽवरि। दिवः। अभ्रस्य। विऽद्युतः।
रोहन्तु। सर्वऽबीजानि। अव। ब्रह्मऽद्विषः। जहि॥ ४॥

[८५] [८ भौमोऽत्रिः। वरुणः। त्रिष्टुप्।]

प्र सम्राजे बृहदर्चा गभीरं ब्रह्म प्रियं वरुणाय श्रुताय।
वि यो जघान शमितेव चर्मोपस्तिरे पृथिवीं सूर्याय॥ १॥

प्र। सम्ऽराजे। बृहत्। अर्च। गभीरम्। ब्रह्म। प्रियम्। वरुणाय। श्रुताय।
वि। यः। जघान। शमिताऽइव। चर्म। उपऽस्तिरे। पृथिवीम्। सूर्याय॥ १॥

वनेषु व्यं१न्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पयं उस्रियासु।
हृत्सु क्रतुं वरुणो अप्स्व१ग्निं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रौ ॥ २ ॥
वनेषु। वि। अन्तरिक्षम्। ततान। वाजम्। अर्वत्ऽसु। पयः। उस्रियासु।
हृत्ऽसु। क्रतुम्। वरुणः। अप्ऽसु। अग्निम्। दिवि। सूर्यम्। अदधात्। सोमम्। अद्रौ ॥ २ ॥
नीचीनबारं वरुणः कवन्धं प्र ससर्ज रोदसी अन्तरिक्षम्।
तेन विश्वस्य भुवनस्य राजा यवं न वृष्टिर्व्युनत्ति भूम ॥ ३ ॥
नीचीनऽबारम्। वरुणः। कवन्धम्। प्र। ससर्ज। रोदसी इति। अन्तरिक्षम्।
तेन। विश्वस्य। भुवनस्य। राजा। यवम्। न। वृष्टिः। वि। उनत्ति। भूम ॥ ३ ॥
उनत्ति भूमिं पृथिवीमुत द्यां यदा दुग्धं वरुणो वष्ट्यादित्।
समभ्रेण वसत पर्वतासस्तविषीयन्तः श्रथयन्त वीराः ॥ ४ ॥
उनत्ति। भूमिम्। पृथिवीम्। उत। द्याम्। यदा। दुग्धम्। वरुणः। वष्टि। आत्। इत्।
सम्। अभ्रेण। वसत। पर्वतासः। तविषीऽयन्तः। श्रथयन्त। वीराः ॥ ४ ॥
इमामू ष्वासुरस्य श्रुतस्य महीं मायां वरुणस्य प्र वोचम्।
मानेनेव तस्थिवाँ अन्तरिक्षे वि यो ममे पृथिवीं सूर्येण ॥ ५ ॥ [३०]
इमाम्। ऊँ इति। सु। आसुरस्य। श्रुतस्य। महीम्। मायाम्। वरुणस्य। प्र। वोचम्।
मानेनऽइव। तस्थिऽवान्। अन्तरिक्षे। वि। यः। ममे। पृथिवीम्। सूर्येण ॥ ५ ॥
इमामू नु कवितमस्य मायां महीं देवस्य नकिरा दधर्ष।
एकं यदुद्गा न पृणन्त्येनीरासिञ्चन्तीरवनयः समुद्रम् ॥ ६ ॥
इमाम्। ऊँ इति। नु। कविऽतमस्य। मायाम्। महीम्। देवस्य। नकिः। आ। दधर्ष।
एकम्। यत्। उद्गा। न। पृणन्ति। एनीः। आऽसिञ्चन्तीः। अवनयः। समुद्रम् ॥ ६ ॥
अर्यम्यं वरुण मित्र्यं वा सखायं वा सदमिद्भ्रातरं वा।
वेशं वा नित्यं वरुणारणं वा यत्सीमागश्चकृमा शिश्रथस्तत् ॥ ७ ॥
अर्यम्यम्। वरुण। मित्र्यम्। वा। सखायम्। वा। सदम्। इत्। भ्रातरम्। वा।
वेशम्। वा। नित्यम्। वरुण। अरणम्। वा। यत्। सीम्। आगः। चकृम। शिश्रथः। तत् ॥ ७ ॥
कितवासो यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म।
सर्वा ता वि ष्य शिथिरेव देवाधा ते स्याम वरुण प्रियासः ॥ ८ ॥ [३१]

कि॒त॒वासः॑ । यत् । रि॒रि॒पुः । न । दी॒वि । यत् । वा॒ । घ॒ । स॒त्यम् । उ॒त । यत् । न । वि॒द्म ।
सर्वा॑ । ता । वि । स्य॒ । शि॒थि॒राऽइ॑व । दे॒व॒ । अध॑ । ते॒ । स्या॒म॒ । व॒रु॒ण॒ । प्रि॒यासः॑ ॥ ८ ॥

[८६] [६ भौमोऽत्रिः । इन्द्राग्नी । अनुष्टुप्, ६ विराट्पूर्वा ।]

इन्द्रा॑ग्नी॒ यमव॑थ उ॒भा वाजे॑षु॒ मर्त्य॑म् । दृ॒ळ्हा चि॒त्स प्र भे॑दति द्यु॒म्ना वाणी॑रिव त्रि॒तः ॥ १ ॥
इन्द्रा॑ग्नी॒ इति॑ । यम् । अव॑थः । उ॒भा । वाजे॑षु । मर्त्य॑म् ।
दृ॒ळ्हा । चि॒त् । सः । प्र । भे॒द॒ति॒ । द्यु॒म्ना । वाणीः॑ऽइव । त्रि॒तः ॥ १ ॥
या पृत॑नासु दु॒ष्टरा॒ या वाजे॑षु श्र॒वाय्या॑ । या पञ्च॑ चर्ष॒णीर॒भीन्द्रा॒ग्नी ता ह॑वामहे ॥ २ ॥
या । पृत॑नासु । दु॒स्तरा॑ । या । वाजे॑षु । श्र॒वाय्या॑ ।
या । पञ्च॑ । च॒र्ष॒णीः । अ॒भि । इ॒न्द्रा॒ग्नी इति॑ । ता । ह॒वा॒म॒हे॒ ॥ २ ॥
तयो॒रिदम॑व॒च्छव॑स्ति॒ग्मा दि॒द्युन्म॒घोनोः॑ । प्रति॒ द्रुणा॒ गभ॑स्त्यो॒र्गवां॑ वृत्र॒घ्न एष॑ते ॥ ३ ॥
तयोः॑ । इत् । अम॑॰वत् । शवः॑ । ति॒ग्मा । दि॒द्युत् । म॒घोनोः॑ ।
प्रति॑ । द्रु॒णा॑ । गभ॑स्त्योः । गवा॑म् । वृ॒त्र॒॰घ्ने । आ । ई॒ष॒ते॒ ॥ ३ ॥
ता वा॒मेषे॒ रथा॑नामिन्द्रा॒ग्नी ह॑वामहे । पती॑ तु॒रस्य॒ राध॑सो वि॒द्वांसा॒ गिर्व॑णस्तमा ॥ ४ ॥
ता । वा॒म् । एषे॑ । रथा॑नाम् । इ॒न्द्रा॒ग्नी इति॑ । ह॒वा॒म॒हे॒ ।
पती॒ इति॑ । तु॒रस्य॑ । राध॑सः । वि॒द्वांसा॑ । गिर्व॑णःऽतमा ॥ ४ ॥
ता वृ॒धन्ता॒वनु॒ द्यून्मर्ता॑य दे॒वाव॒दभा॑ । अर्ह॑न्ता चित्पु॒रो द॒धेंऽशे॑व दे॒वावर्व॑ते ॥ ५ ॥
ता । वृ॒धन्तौ॑ । अनु॑ । द्यून् । मर्ता॑य । दे॒वौ । अ॒दभा॑ ।
अर्ह॑न्ता । चि॒त् । पु॒रः । द॒धे॒ । अंशा॑ऽइव । दे॒वौ । अर्व॑ते ॥ ५ ॥
ए॒वेन्द्रा॒ग्निभ्या॒महा॑वि ह॒व्यं शू॒ष्यं॑ घृ॒तं न पू॒तमद्रि॑भिः ।
ता सू॒रिषु॒ श्रवो॑ बृ॒हद्र॒यिं गृ॒णत्सु॑ दिधृत॒मिषं॑ गृ॒णत्सु॑ दिधृतम् ॥ ६ ॥ [३२]
ए॒व । इ॒न्द्रा॒ग्नि॰भ्या॑म् । अहा॑वि । ह॒व्यम् । शू॒ष्य॑म् । घृ॒तम् । न । पू॒तम् । अद्रि॑॰भिः ।
ता । सू॒रिषु॑ । श्रवः॑ । बृ॒हत् । र॒यिम् । गृ॒णत्॰सु॑ । दि॒धृ॒तम् । इष॑म् । गृ॒णत्॰सु॑ । दि॒धृ॒तम् ॥ ६ ॥

[८७] [९ एवयामरुदात्रेयः । मरुतः । अतिजगती ।]

प्र वो॑ म॒हे म॒तयो॑ यन्तु॒ विष्ण॑वे म॒रुत्व॑ते गिरि॒जा ए॑व॒याम॑रुत् ।
प्र शर्धा॑य॒ प्रय॑ज्यवे सु॒खाद॑ये त॒वसे॑ भ॒न्ददि॑ष्टये॒ धुनि॑व्रताय॒ शव॑से ॥ १ ॥

प्र । वः । महे । मतयः । यन्तु । विष्णवे । मरुत्वते । गिरिऽजाः । एवयामरुत् ।
प्र । शर्धाय । प्रऽयज्यवे । सुऽखादये । तवसे । भन्दत्ऽइष्टये । धुनिऽव्रताय । शवसे ॥ १ ॥

प्र ये जाता महिना ये च नु स्वयं प्र विद्मना ब्रुवत एवयामरुत् ।
क्रत्वा तद्वो मरुतो नाधृषे शवो दाना मह्ना तदेषामधृष्टासो नाद्रयः ॥ २ ॥

प्र । ये । जाताः । महिना । ये । च । नु । स्वयम् । प्र । विद्मना । ब्रुवते । एवयामरुत् ।
क्रत्वा । तत् । वः । मरुतः । न । आऽधृषे । शवः । दाना । मह्ना । तत् । एषाम् । अधृष्टासः । न । अद्रयः ॥ २ ॥

प्र ये दिवो बृहतः शृण्विरे गिरा सुशुक्वानः सुभ्व एवयामरुत् ।
न येषामिरी सधस्थ ईष्ट आँ अग्नयो न स्वविद्युतः प्र स्पन्द्रासो धुनीनाम् ॥ ३ ॥

प्र । ये । दिवः । बृहतः । शृण्विरे । गिरा । सुऽशुक्वानः । सुऽभ्वः । एवयामरुत् ।
न । येषाम् । इरी । सधऽस्थे । ईष्टे । आ । अग्नयः । न । स्वऽविद्युतः । प्र । स्पन्द्रासः । धुनीनाम् ॥ ३ ॥

स चक्रमे महतो निरुरुक्रमः समानस्मात्सदस एवयामरुत् ।
यदायुक्त त्मना स्वादधि ष्णुभिर्विष्पर्धसो विमहसो जिगाति शेवृधो नृभिः ॥ ४ ॥

सः । चक्रमे । महतः । निः । उरुऽक्रमः । समानस्मात् । सदसः । एवयामरुत् ॥ यदा । अयुक्त ।
त्मना । स्वात् । अधि । स्नुऽभिः । विऽस्पर्धसः । विऽमहसः । जिगाति । शेऽवृधः । नृऽभिः ॥ ४ ॥

स्वनो न वोऽमवान्रेजयद्वृषा त्वेषो ययिस्तविष एवयामरुत् ।
येना सहन्त ऋञ्जत स्वरोचिषः स्थारश्मानो हिरण्ययाः स्वायुधास इष्मिणः ॥ ५ ॥ [३३]

स्वनः । न । वः । अमऽवान् । रेजयत् । वृषा । त्वेषः । ययिः । तविषः । एवयामरुत् ।
येन । सहन्तः । ऋञ्जत । स्वऽरोचिषः । स्थाःऽरश्मानः । हिरण्ययाः । सुऽआयुधासः । इष्मिणः ॥ ५ ॥

अपारो वो महिमा वृद्धशवसस्त्वेषं शवोऽवत्वेवयामरुत् ।
स्थातारो हि प्रसितौ संदृशि स्थन ते न उरुष्यता निदः शुशुक्वांसो नाग्नयः ॥ ६ ॥

अपारः । वः । महिमा । वृद्धऽशवसः । त्वेषम् । शवः । अवतु । एवयामरुत् ॥ स्थातारः । हि ।
प्रऽसितौ । सम्ऽदृशि । स्थन । ते । नः । उरुष्यत । निदः । शुशुक्वांसः । न । अग्नयः ॥ ६ ॥

ते रुद्रासः सुमखा अग्नयो यथा तुविद्युम्ना अवन्त्वेवयामरुत् ।
दीर्घं पृथु पप्रथे सद्म पार्थिवं येषामज्मेष्वा महः शर्धास्यद्भुतैनसाम् ॥ ७ ॥

ते । रुद्रासः । सुऽमखाः । अग्नयः । यथा । तुविऽद्युम्नाः । अवन्तु । एवयामरुत् ।
दीर्घम् । पृथु । पप्रथे । सद्म । पार्थिवम् । येषाम् । अज्मेषु । आ । महः । शर्धांसि । अद्भुतऽएनसाम् ॥ ७ ॥

अद्वेषो नो मरुतो गातुमेतन श्रोता हवं जरितुरेवयामरुत्।
विष्णोर्महः समन्यवो युयोतन स्मद्रथ्यो३ न दंसनाप द्वेषांसि सनुतः॥ ८॥

अद्वेषः। नः। मरुतः। गातुम्। आ। इतन। श्रोत। हवम्। जरितुः। एवयामरुत्।
विष्णोः। महः। स॰मन्यवः। युयोतन। स्मत्। रथ्यः। न। दंसना। अप। द्वेषांसि। सनुतरिति॥ ८॥

गन्ता नो यज्ञं यज्ञियाः सुशमि श्रोता हवमरक्ष एवयामरुत्।
ज्येष्ठासो न पर्वतासो व्योमनि यूयं तस्य प्रचेतसः स्यात दुर्धर्तवो निदः॥ ९॥ [३४]

गन्त। नः। यज्ञम्। यज्ञियाः। सु॰शमि। श्रोत। हवम्। अरक्षः। एवयामरुत्।
ज्येष्ठासः। न। पर्वतासः। वि॰ओमनि। यूयम्। तस्य। प्र॰चेतसः। स्यात। दुः२धर्तवः। निदः॥ ९॥

★[८८] [१६ आत्रेयः श्रीपुत्रा वा। १-२, १३-१५ जातवेदा अग्निः, ३-१२ लक्ष्मीः, अलक्ष्मीघ्नम्। अनुष्टुप्, ५-६ त्रिष्टुभौ, ४, १५ प्रस्तारपंक्त्यौ]

हिरण्यवर्णां हरिणीं सुवर्णरजतस्रजाम्। चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो ममा वह॥ १॥★

हिरण्य॰वर्णाम्। हरिणीम्। सुवर्णरजत॰स्रजाम्।
चन्द्राम्। हिरण्॰मयीम्। लक्ष्मीम्। जात॰वेदः। मम। आ। वह॥ १॥

तां म आ वह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम्।
यस्यां हिरण्यं विन्देयं गामश्वं पुरुषानहम्॥ २॥★

ताम्। मे। आ। वह। जात॰वेदः। लक्ष्मीम्। अनप॰गामिनीम्।
यस्याम्। हिरण्यम्। विन्देयम्। गाम्। अश्वम्। पुरुषान्। अहम्॥ २॥

अश्वपूर्वां रथमध्यां हस्तिनादप्रमोदिनीम्। श्रियं देवीमुप ह्वये श्रीर्मा देवी जुषताम्॥ ३॥★

अश्व॰पूर्वाम्। रथ॰मध्याम्। हस्ति॰नादप्रमोदिनीम्।
श्रियम्। देवीम्। उप। ह्वये। श्रीः। मा। देवी। जुषताम्॥ ३॥

कां सोस्मितां हिरण्यप्राकारामार्द्रां ज्वलन्तीं तृप्तां तर्पयन्तीम्।
पद्मेस्थितां पद्मवर्णां तामिहोप ह्वये श्रियम्॥ ४॥★

काम्। सोस्मिताम्। हिरण्य॰प्राकाराम्। आर्द्राम्। ज्वलन्तीम्। तृप्ताम्। तर्पयन्तीम्।
पद्मे॰स्थिताम्। पद्म॰वर्णाम्। ताम्। इह। उप। ह्वये। श्रियम्॥ ४॥

चन्द्रां प्रभासां यशसा ज्वलन्तीं श्रियं लोके देवजुष्टामुदाराम्।
तां पद्मनेमिं शरणं प्र पद्येऽलक्ष्मीर्मे नश्यतां त्वां वृणोमि॥ ५॥★ [३५]

चन्द्राम्। प्र॰भासाम्। यशसा। ज्वलन्तीम्। श्रियम्। लोके। देव॰जुष्टाम्। उत्॰ आराम्।

ताम्। पद्म॰नेमिम्। शरणम्। प्र। पद्ये। अलक्ष्मीः। मे। नश्यताम्। त्वाम्। वृणोमि ॥ ५ ॥

आदित्यवर्णे तपसोऽधि जातो वनस्पतिस्तव वृक्षोऽथ बिल्वः।

तस्य फलानि तपसा नुदन्तु मायान्तरा याश्च बाह्या अलक्ष्मीः ॥ ६ ॥ ★

आदित्य॰वर्णे। तपसः। अधि। जातः। वनस्पतिः। तव। वृक्षः। अथ। बिल्वः।

तस्य। फलानि। तपसा। आ। नुदन्तु। मायाः। अन्तराः। याः। च। बाह्याः। अलक्ष्मीः ॥ ६ ॥

उपैतु मां देवसखः कीर्तिश्च मणिना सह।

प्रादुर्भूतोऽस्मि राष्ट्रेऽस्मिन् कीर्तिं वृद्धिं ददातु मे ॥ ७ ॥ ★

उप। एतु। माम्। देव॰सखः। कीर्तिः। च। मणिना। सह।

प्रादुः। भूतः। अस्मि। राष्ट्रे। अस्मिन्। कीर्तिम्। वृद्धिम्। ददातु। मे ॥ ७ ॥

क्षुत्पिपासामलां ज्येष्ठामलक्ष्मीं नाशयाम्यहम्। अभूतिमसमृद्धिं च सर्वां निर्णुद मे गृहात् ॥ ८ ॥ ★

क्षुत्पिपासा॰मलाम्। ज्येष्ठाम्। अलक्ष्मीम्। नाशयामि। अहम्।

अभूतिम्। असम्॰ऋद्धिम्। च। सर्वाम्। निः। नुद। मे। गृहात् ॥ ८ ॥

गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम्। ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोप ह्वये श्रियम् ॥ ९ ॥ ★

गन्ध॰द्वाराम्। दुः२आधर्षाम्। नित्य॰पुष्टाम्। करीषिणीम्।

ईश्वरीम्। सर्व॰भूतानाम्। ताम्। इह। उप। ह्वये। श्रियम् ॥ ९ ॥

मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीमहि। पशूनां रूपमन्नस्य मयि श्रीः श्रयतां यशः ॥ १० ॥ ★

मनसः। कामम्। आ॰कूतिम्। वाचः। सत्यम्। अशीमहि। [३६]

पशूनाम्। रूपम्। अन्नस्य। मयि। श्रीः। श्रयताम्। यशः ॥ १० ॥

कर्दमेन प्रजा भूता मयि सं भव कर्दम। श्रियं वासय मे गृहे मातरं पद्ममालिनीम् ॥ ११ ॥ ★

कर्दमेन। प्र॰जाः। भूताः। मयि। सम्। भव। कर्दम।

श्रियम्। वासय। मे। गृहे। मातरम्। पद्म॰मालिनीम् ॥ ११ ॥

आपः सृजन्तु स्निग्धानि चिक्लीत वस मे गृहे। नि च देवीं मातरं श्रियं वासय मे कुले ॥ १२ ॥ ★

आपः। सृजन्तु। स्निग्धानि। चिक्लीत। वस। मे। गृहे।

नि। च। देवीम्। मातरम्। श्रियम्। वासय। मे। कुले ॥ १२ ॥

आर्द्रां पुष्करिणीं यष्टीं सुवर्णां हेममालिनीम्। सूर्यां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो ममा वह ॥ १३ ॥ ★

आर्द्राम्। पुष्करिणीम्। यष्टीम्। सु॰वर्णाम्। हेम॰मालिनीम्।

सूर्याम्। हिरण्॰मयीम्। लक्ष्मीम्। जात॰वेदः। मम। आ। वह ॥ १३ ॥

आर्द्रां पुष्करिणीं पुष्टां पिंगलां पद्ममालिनीम्। चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो ममा वह ॥ १४ ॥★

आर्द्राम्। पुष्करिणीम्। पुष्टिम्। पिङ्गलाम्। पद्म॰मालिनीम्।

चन्द्राम्। हिरण्॰मयीम्। लक्ष्मीम्। जात॰वेदः। मम। आ। वह ॥ १४ ॥

तां म आ वह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम्।

यस्यां हिरण्यं प्रभूतं गावो दास्योऽश्वान् विन्देयं पुरुषानहम् ॥ १५ ॥ ★

ताम्। मे। आ। वह। जात॰वेदः। लक्ष्मीम्। अनप॰गामिनीम्।

यस्याम्। हिरण्यम्। प्र॰भूतम्। गावः। दास्यः। अश्वान्। विन्देयम्। पुरुषान्। अहम् ॥ १५ ॥

यः शुचिः प्रयतो भूत्वा जुहुयादाज्यमन्वहम्। श्रियः पञ्चदशर्चं च श्रीकामः सततं जपेत् ॥ १६ ॥ ★

यः। शुचिः। प्र॰यतः। भूत्वा। जुहुयात्। आज्यम्। अनु॰अहम्। [३७]

श्रियः। पञ्चदश॰ऋचम्। च। श्री॰कामः। स॰ततम्। जपेत् ॥ १६ ॥

★[८९] [१० आत्रेयः। श्रीर्लक्ष्मीर्वा। अनुष्टुप्, १, १० त्रिष्टुभौ]

पद्मानने पद्मिनि पद्मपत्रे पद्मप्रिये पद्मदलायताक्षि।

विश्वप्रिये विश्वमनोनुकूले त्वत्पादपद्मं मयि सं नि धत्स्व ॥ १ ॥ ★

पद्म॰आनने। पद्मिनि। पद्म॰पत्रे। पद्म॰प्रिये। पद्मदलायत॰अक्षि।

विश्व॰प्रिये। विश्व॰मनोनुकूले। त्वत्॰पादपद्मम्। मयि। सम्। नि। धत्स्व ॥ १ ॥

पद्मानने पद्मऊरु पद्माक्षि पद्मसंभवे। तन्मे भजसि पद्माक्षि येन सौख्यं लभाम्यहम् ॥ २ ॥ ★

पद्म॰आनने। पद्म॰ऊरु। पद्म॰अक्षि। पद्म॰संभवे।

तत्। मे। भजसि। पद्म॰अक्षि। येन। सौख्यम्। लभामि। अहम् ॥ २ ॥

अश्वदायि गोदायि धनदायि महाधने। धनं मे जुषतां देवि सर्वकामाँश्च देहि मे ॥ ३ ॥ ★

अश्व॰दायि। गो॰दायि। धन॰दायि। महा॰धने।

धनम्। मे। जुषताम्। देवि। सर्व॰कामान्। च। देहि। मे ॥ ३ ॥

पुत्रपौत्रं धनं धान्यं हस्त्यश्वाश्वतरै रथैः। प्रजानां भवसि मातरायुष्मन्तं करोतु माम् ॥ ४ ॥ ★

पुत्रपौत्रम्। धनम्। धान्यम्। हस्त्यश्वाश्वतरैः। रथैः।

प्र॰जानाम्। भवसि। मातः। आयुः२मन्तम्। करोतु। माम्॥ ४॥

धनमग्निर्धनं वायुर्धनं सूर्यो धनं वसुः। धनमिन्द्रो बृहस्पतिर्वरुणो धनमुच्यते॥ ५॥ ★

धनम्। अग्निः। धनम्। वायुः। धनम्। सूर्यः। धनम्। वसुः।

धनम्। इन्द्रः। बृहस्पतिः। वरुणः। धनम्। उच्यते॥ ५॥

वैनतेय सोमं पिब सोमं पिबतु वृत्रहा। सोमं धनस्य सोमिनो मह्यं ददातु सोमिनः॥ ६॥ ★

वैनतेय। सोमम्। पिब। सोमम्। पिबतु। वृत्र॰हा।

सोमम्। धनस्य। सोमिनः। मह्यम्। ददातु। सोमिनः॥ ६॥

न क्रोधो न च मात्सर्यं न लोभो नाशुभा मतिः।

भवन्ति कृतपुण्यानां भक्तानां श्रीसूक्तं जपेत्॥ ७॥ ★

न। क्रोधः। न। च। मात्सर्यम्। न। लोभः। न। अशुभा। मतिः।

भवन्ति। कृत॰पुण्यानाम्। भक्तानाम्। श्री॰सूक्तम्। जपेत्॥ ७॥

विष्णुपत्नीं क्षमां देवीं माधवीं माधवप्रियाम्।

लक्ष्मीं प्रियसखीं देवीं नमाम्यच्युतवल्लभाम्॥ ८॥ ★

विष्णु॰पत्नीम्। क्षमाम्। देवीम्। माधवीम्। माधव॰प्रियाम्।

लक्ष्मीम्। प्रिय॰सखीम्। देवीम्। नमामि। अच्युतवल्लभाम्॥ ८॥

महालक्ष्मीं च विद्महे विष्णुपत्नीं च धीमहि। तन्नो लक्ष्मीः प्र चोदयात्॥ ९॥ ★

महा॰लक्ष्मीम्। च। विद्महे। विष्णु॰पत्नीम्। च। धीमहि। तत्। नः। लक्ष्मीः। प्र। चोदयात्॥ ९॥

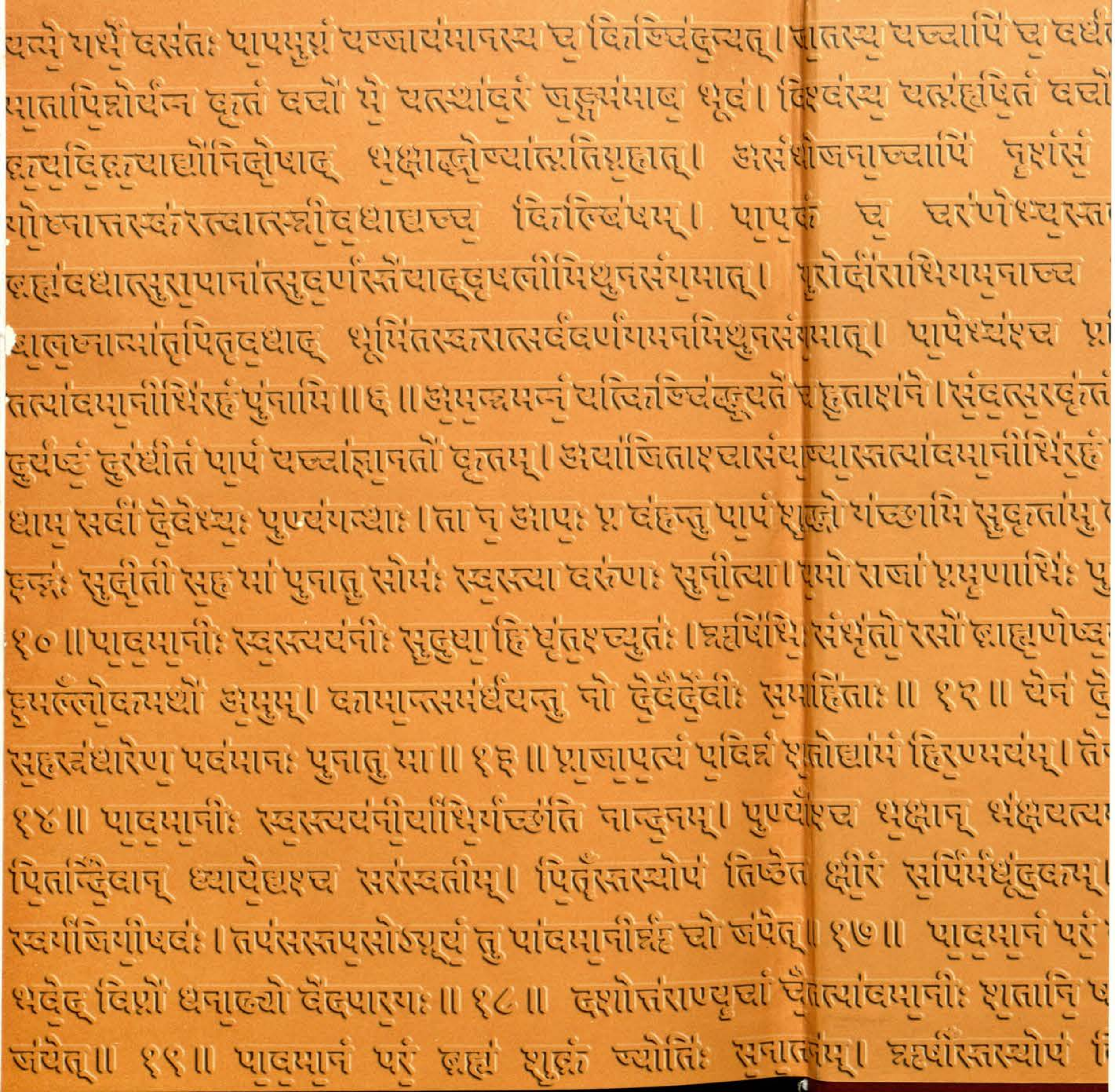
श्रीर्वर्चस्वमायुष्यं१मारोग्यमाविधात्पवमानं महीयते।

धान्यं१धनं पशुं बहुपुत्रलाभं शतसंवत्सरं दीर्घमायुः॥ १०॥ ★ [३८] {६}

श्रीः। वर्चस्वम्। आयुष्यम्। आरोग्यम्। आ॰विधात्। पवमानम्। महीयते।

धान्यम्। धनम्। पशुम्। बहु॰पुत्रलाभम्। शत॰संवत्सरम्। दीर्घम्। आयुः॥ १०॥

इत्याश्वलायन-संहितायां पञ्चमं मण्डलं समाप्तम्॥

Professor B.B. Chaubey, recipient of Certificates of Honour from the President of India, is an eminent Sanskritist and an authority on Vedic language, literature and culture. He was Professor-Director of Vishveshvaranand Vishva Bandhu Institute of Sanskrit and Indological Studies, Panjab University, Hoshiarpur. He has been elected several times as the Sectional President of the All India Oriental Conference for Vedic Section; Religion and Philosophical Section; South-East Asian Studies; Technical Sciences and Fine Arts; and the Manuscriptology Sections (twice).

Professor Chaubey has received several state and national level honours and awards including the Himotkarsh Parishad's 'National Integration Award' in 2000 and the 'President's Award' in 2004. He has also been honoured with 'Śāstra-Vidvanmaṇi-Sammāna' by Tirumala Tirupati Devasthanams and 'Śiromaṇi Sanskrit Sāhityakāra Puruskāra' by the Language Department of the Government of Punjab. Recently he has been conferred the title of 'Professor Emeritus' by the Panjab University. He has edited and authored more than 30 books related to Vedic literature which include critical editions of the *Bhāṣikasūtra* with the commentary of Mahāsvāmin and Anantabhaṭṭa; *Āśvalāyana Śrautasūtra* with the commentary of Devatrāta; *Vādhūla-Śrautasūtra*; *Vādhūla Anvākhyāna; Vādhūlagṛhyāgamavṛtti-rahasyam* of Nārāyaṇa Miśra; and many other texts belonging to the Vādhūla tradition for the first time.

2 vols.; 2009, xxiv, 148, 673, x, 942, 172 p.; Indices; 25 cm.

Hardbound

ISBN 13: 978-81-85503-17-2 (set)
ISBN 10: 81-85503-17-6 (set)

ISBN 13: 978-81-85503-18-9 (vol. 1)
ISBN 10: 81-85503-18-4 (vol. 1)

Rs. 2500 (set of 2 vols.)
US $ 125.00 (set of 2 vols.)

ISBN 8185503176

9 788185 503172

Indira Gandhi National Centre for the Arts
New Delhi